UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00001725 1

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

Cl. Sem.
4
PL
H8113De. 4
78 38

QUINTI HORATII FLACCI OPERA.

INTERPRETATIONE ET NOTIS

ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ,

CARDINALITIUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI,

AC

SERENISSIMORUM PRINCIPUM BURGUNDIÆ, ANDIUM, ET BITURIGUM.

HUIC EDITIONI ACCESSERE

VITA HORATII CUM DACERII NOTIS,

EJUSDEM CHRONOLOGIA HORATIANA, ET PRÆFATIO

DE SATIRA ROMANA.

EDITIO VIGESIMA, PRIORIBUS LONGE EMENDATIOR.

LONDINI:

IMPENSIS F. & C. RIVINGTON; WILKIE & ROBINSON; J. WALKER; SCATCHERD & LETTERMAN; G. ROBINSON; LACKINGTON, ALLEN, & SOC.; R. LEA; LONGMAN, HURST, REES, & ORME; CADELL & DAVIES; W. GINGER; J. MAWMAN; J. MURRAY; J. HARRIS; T. BOOSEY; POTE & WILLIAMS; JOHN RICHARDSON; JA. RICHARDSON; SHERWOOD, NEELY, & JONES; R. BALDWIN; & J. JOHNSON & SOC.

1810.

PA
6393
A2
1810

10644
2/12/90

Excudebat S. Hamilton, Weybridge.

Q. HORATII FLACCI

VITA,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

Q. [a] HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. [b] Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eò quòd in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4. ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cottâ et Manlio Torquato iterum Consulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. [g] Athenis cùm versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. [h] Tum victus, et bonis exutus paternis,

[a] Lib. 2. Satirâ 1. versu 35.
[b] Lib. 1. Sat. 4. et 6.
[c] Lib. 3. Ode 21. Epod. 13.
[d] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
[e] Lib. 2. Epist. 1.
[f] Lib. 2. Epist. 1.
[g] Lib. 2. Ode 7. Lib. 3. Ode 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
[h] Lib. 2. Epist. 2.

paupertate conflictatus ad poësim animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit; ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valdè charus extitit, et liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teste, primùm scriba Quæstorius fuit, post veniam ab Augusto impetratam. [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit Lib. 1. Epist. 16. [m] Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. [n] Victûs frugalitatem cum munditiâ dilexit. [o] Fuit corporis habitu brevi et obesus. De ingenii scriptorumque elegantiâ nihil est quod dicam, cùm tot secula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quâ nihil solertius et sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. [p] Augustum hæredem palàm nuncupavit. Humo conditus est in extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

[i] Lib. 1. Ode 18. Lib. 3. Ode 16. Epod. 1.
[k] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[l] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
[m] Sueton. in Vitâ Horatii.
[n] Lib. 1. Ode 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 5.
[o] Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4. et 20.
[p] Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI

VITA,

E

SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore: ut verò creditum est, salsamentario: quum illi quidam in altercatione exprobrásset, Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem! *Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victisque partibus, veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Augusto in gratiam insinuatus, non mediocrem in amborum amicitiâ locum tenuit. Mæcenas quantoperè eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate,*

> Ni te visceribus meis, Horati,
> Plus jam diligo, tu tuum sodalem
> Hinno me videas strigosiorem.

Sed multò magis extremis, tali ad Augustum elogio: Horatii Flacci, ut mei, esto memor. *Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem scripto significat:* Antè ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum: nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ

mensâ ad hanc regiam, et nos in epistolis scribendis adjuvabit. *Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus, argumenti gratiâ, pauca subjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Rectè enim et non temerè feceris, quoniam id usûs mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset. *Et rursus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀντιπερφρονῶμεν. *Præterea sæpe cum, inter alios jocos,* putissimum penem et homuncionem lepidissimum *appellat: unâque et alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeò probavit, mansuraque perpetuò credidit, ut non modò Secularé Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum; eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Post sermones verò lectos quosdam, nullam sui mentionem factam ita sit questus:* Iratum me tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimùm loquaris. An vereris ne apud posteros infame tibi sit, quòd videaris familiaris nobis esse? *Expressitque Eclogam, cujus initium est;*

> Quum tot sustineas et tanta negotia solus,
> Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
> Legibus emendes: in publica commoda peccem,
> Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis et à semetipso in Satyris describitur, et ab Augusto hâc Epistolâ: Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego (ne accusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consulo.

Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quàm ipse es, sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.

Vixit plurimùm in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni lucullum.

Venerunt in manus meas et Elegi, sub ejus titulo, et Epistola prosâ oratione, quasi commendantis se Mæcenati. Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares; Epistola autem obscura; quo vitio minimè tenebatur. Natus est VI. Id. Dec. L. Cottâ et L. Torquato Consulibus. Decessit V. Kal. Dec. C. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo Consulibus, post nonum et quinquagesimum annum; hærede Augusto palàm nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. AND. DACERII

NOTÆ

IN

VITAM Q. HORATII FLACCI.

Q. HORATII FLACCI vita, è Suetonio.] Hanc vitam Porphyrio disertè adjudicat Suetonio in Notis suis ad Epist. 1. Lib. II. his verbis, *Augusto increpanti Horatium, quòd non ad se quoque plurima scriberet, ut Suetonius auctor est, imprimis cum laude Cæsaris se excusat.* At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hic Suetonii stylus, ut peritum lectorem haud temerè fallat.

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore.] Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. I. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.
. . . . . .

Et v. 85. *Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim*
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer———

Ut verò creditum est, salsamentario.] Salsamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un charcutier*, Angli A PORK-MAN, A SELLER OF SAUSAGES, qui parat venditque farcimina, tomacula, et id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem!] Hoc convicio irridebantur salsamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor), *Per consequentiam significatio fit, cùm res quæ sequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspicione, ut si salsamentarii filio dicas, Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere solebat.*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Athenis. Vide quod narrat ipse Epist. 2. Lib. II.

Scriptum Quæstorium comparavit.] Lege *scribtum* pro *scribatum*. Vide Notas nostras ad v. 36. Sat. 6. Lib. II.

> *De re communi scribæ mercedem atque novas res*
> *Orabant hodie meminisses, Dante, reverti.*

adde quod scribit Liv. cap. 46. Lib. IX. et A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

Ac primò Mæcenati—in gratiam insinuatus.] Hæc ita narrantur, quasi Horatius non innotuerit Mæcenati, nisi post impetratam demum ab Augusto veniam, et comparatum scribatum Quæstorium. At istud Suetonio nunquam excidisset. Mæcenate enim deprecante, Cæsar ignovit Horatio, eique bona suo fisco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarium suorum, quocum negotia sua communicaret; quemque in otio suo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas strigosiorem.] Non placet ista lectio. Proculdubio scripserat Mæcenas, *Ninno me videas strigosiorem*, eamque lectionem secutus est doctissimus Vossius. Fuit iis temporibus Nin. Crassus poëta quovis pumice aridior, eamque ob causam istiusmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè significat titulum, lemma, præfationem concisam, breviarium, quo quis, quid sibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatissimus et infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Augustus omni tempore, post autem bellum Hispanicum, impendio magis gravescere cœpit ejus valetudo. Post istud igitur bellum constat eum hanc epistolam ad Mæcenatem scripsisse, Horatioque obtulisse munus epistolarium.

Ab istâ parasiticâ mensâ.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domesticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Augustus ut Mæcenatis parasitum, quasi ei esset assiduus conviva.

Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit.] In primis notatu dignum est, quod hîc observat Suetonius. Rara est in principibus ejusmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non nisi rarissimas iis præberi occasiones. Adeò in paucos incidunt, qui officia ampla et honores ultrò sibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri posset.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis suæ excusatione, illum honorem sibi ab Augusto oblatum recusâsse. Jam enim consenuerat, unde etiam sequitur hoc eum non oblatum fuisse ante bellum Hispanicum, ut suprà dixi.

Septimio.] Idem est Septimius, quem alloquitur Hor. Ode 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unâque et alterâ liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Augusti in se liberalitate, quod tamen silentium non est ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Augusti similes, qui omnibus suis subjectis benefecit. Quorsum igitur pro scripto sua-

sim gratias ageret, quum essent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujusmodi gratiarum actio gloriam principis amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis posteritati commendetur. Itaque Horatius, quâ erat prudentiâ, nihil prætermisit, quo demonstraret imperium universum Augusto acceptum retulisse felicitatem suam, neque quemquam fuisse civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Drusique.] Quod quidem fecit Ode 4 et 14. Lib. IV.

Eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quantum addere.] Qui credet omnes Odas Lib. IV. ab Horatio scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ is longè errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto coactum fuisse quartum librum edere, illasque Odas quas ex ipsius imperio composuisset, iis adjungere quas jampridem fecisset, necdum in lucem edidisset. Vide Notas ad Oden 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit et obesus.] Quod ipse dicit Sat. 3. Lib. II. ubi se affirmat esse staturæ non amplùs bipedalis.

Vixit plurimùm in secessu ruris sui.] Hibernos menses nonnunquam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ partem degebat in Tiburtino suo: quem locum prætulit Tarento, quod ostendit Ode 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem et Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accensent, alii Sabinis; quod fieri solet de villis, urbibus, et montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venusium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noster Sat. 1. Lib. II.

> ——————*Lucanus, an Appulus, anceps,*
> *Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*

Et Ode 4. Lib. III. eâdem de causâ ponit montem Vulturem in Apuliâ et extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio planè similem apud Catullum, qui de rure suo, quod in eâdem regione, ubi et Horatii rus erat, dicit,

> *O funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,*
> *Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est*
> *Cordi Catullum laedere: at quibus cordi est*
> *Quovis Sabinum pignore esse contendunt:*
> *Sed seu Sabine, sive verùs Tiburs, &c.*

Demumque ejus ostenditur circa Tiburni lucum.] Is est Tiburni lucus, de quo Ode 7. Lib. I.

> *Et praeceps Anio, et Tiburni lucus, et uda*
> *Mobilibus pomaria rivis.*

Fuit autem Tiburnus Catili et Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris sui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. VII. Æn.

Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quòd vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant damnantque, ideo tantùm, quia quod pulcherrimum est à Genio ipsorum abhorret maximè. Quò plura reperissent in his elegis humilia et inepta, eò impensiùs contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prò dolor! quanto cum ipsorum dispendio perièrunt? Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subdititios; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quòd obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque verò commentatorum, et interpretum culpâ, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem potius depravârunt aptato eo sensu quem ipsi affinxerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc est, octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 688. 63 annis ante natum Christum.

L. Cottâ et L. Torquato Coss.] Dicente ipso Ode 21. Lib. III.

O nate mecum consule Manlio!

Et Ode 18. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Decessit C. Martio Censorino et C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante natum Christum. Errat igitur Suetonius, cùm dicit *post quinquagesimum nonum annum.* Ab octavo enim Decemb. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt ampliùs quinquaginta septem anni minùs undecim diebus. Nisi hæc sit potiùs culpa librarii.

Hærede Augusto palàm nuncupato, quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta vivâ voce dicta, modò Testator hæredem suum nuncupârit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare testamentum, septem testibus adhibitis, et suâ voluntate coram iis nuncupatâ, sciat hoc perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, adeoque sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, ut Horatius, superstes cùm esset, nihil in scriptis reliquerit, quo testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in se merita ejus erant, ut nefas esset officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquisse. Nullo pacto esset ignoscendum adeò inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuisset, non tam æstimarem scripta, quàm ipsum auctorem aspernarer: neque adeò pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an historia nobis aliquid suggerat, quod eum expediat à crimine silentii istius, quod quidem primò tam suspectum tamque odiosum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mæcenati supremus fuit, enumerat primò omnia felicia, quæ Augusto eo anno contigerunt. Cùmque demonstrâsset priores octo menses nihil ei præter felices eventus dedisse, addit finem anni non respondisse principio, mortemque Mæcenatis derepentè interrupisse prosperorum seriem, ad nonum usque mensem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non nisi post octavum mensem contigit. At quamvis statim post eum mensem exactum contigisset (quod tamen non constat, cùm Dio non designet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigesimum septimum diem Novemb. non fuisset Horatio spatium primis lacrymis abstergendis. Itaque constat eum non diu superstitem fuisse amico suo. Quid autem aliud facere potuisset, quo clariùs demonstraret, quàm vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præstitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mæcenatem scriberet, periculoso morbo laborantem et mortem optantem.

Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam; non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si astrologis advocatis de natali suâ horâ consultâsset Horatius, non potuisset de suorum temporum cum Mæcenatis temporibus consensu feliciùs ariolari. At ille magis perspectas habuit amicitiæ suæ, quàm fatalis sui sideris vires. Neque difficile est vera vaticinari, cùm in tuo arbitrio situm sit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRONOLOGIA

ANNORUM HORATII

PER

CONSULES:

Digesta è DACERIO.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.			Natus est Augustus.
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Ode IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	{ Cn. Pompeius II. { M. Crassus II.
699	52	12	{ Appius Pulcher { L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	{ Cn. Domitius { M. Valer. Messala
701	50	14	{ Cn. Pompeius III. { Q. Metellus
702	49	15	{ M. Marcellus { Servius Sulpitius
703	48	16	{ L. Paulus { C. Marcellus
704	47	17	{ L. Lentulus { C. Marcellus
705	46	18	{ C. Cæsar II. { P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pater, ut eò proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec eâ esset ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, et morum integritatem in corruptissimâ civitate servare posset.

706	45	19	{ Q. Fus. Calenus { P. Vatinius
707	44	20	{ C Cæsar III. { M. Lepidus
708	43	21	{ C. Cæsar IV. { Q. Fab. Maximus
709	42	22	{ C. Cæsar V. { M. Antonius

Cæsar in Curiâ Pompeii confossus. C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	{ C. Pansa { A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Octavianus, assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. II. Lib. II. Horat. scribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	{ M. Lepidus II. { L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Ode XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, et in Bruti exercitu versabatur. Adfuit pugnæ Philippensi, inde fugit *relictâ non bene parmulâ:* à proelio Romam redit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus C. Calvisius
715	36	28	Appius Claudius C. Norbanus
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa L. Cninnus, *et post ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. eâ de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius M. Cocceius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Ode IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. *August. cogna.* L. Cornificius

Pompeius in Phrygiâ trucidatur. Pompeianis jam secundùm venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Oden VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. et VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius

Bellum civile Antonium inter et Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Oden XVI.

722	29	35	C. Cæsar Octav. III. Messala Corvinus

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Ode I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembris. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Ode IX. Lib. V. Sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæsar Octav. IV. M. Crassus

Alexandria capta. Mors Antonii et Cleopatræ. Facta est Ode VI. et XXXVII. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
724	27	37	{ C. Cæsar Octavianus V. { Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primùm sub Augusto clausum. Dedit Hor. Oden XII. Lib. I. et circa hoc tempus Oden VI. Lib. III.

725	26	38	{ C. Cæsar Oct. VI. { M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæs. Octav. Facta est Ode II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: quâ de re composita est Ode XXXI. Lib. I. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Oden III. Lib. III.

726	25	39	{ C. Cæsar Oct. VII. { M. Agrippa III.

Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cùm eum in eâ expeditione comitaturum se crederet, scribit Oden VI. Lib. II. Verùm proficiscenti principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem scripsit Hor. Oden XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pulcherrimâ oratione ad Senatum habitâ, contendit ut per Patres sibi liceret deposito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Odes XVI. Lib. II. Cæsari delatum Augusti nomen.

727	24	40	{ Augustus Cæsar VII I { Statilius Taurus II.

Scripta est Ode X. Lib. II. Ode XI. Lib. IV. Ep. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque et Sat. II. III. IV. VIII. IX. et X. Lib. I. Primam item Lib. II.

728	23	41	{ Augustus IX. { M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Ode XXVI. et XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Ode XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam sub Augusto secundùm.

729	22	42	{ Augustus X. { C. Norbanus

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto, mittit. Facta Ode XXIX. Lib. I. Moritur Quintilius Varus Poëta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Oden XXIV. Lib. I. Mæcenas Liciniæ amore captus, quam et paulò pòst duxit. Huc spectat Ode XII. Lib. II. Victa Hispania. Parthorum à Phraate defectio. Ode VIII. Lib. III. Augustus ex Hispaniâ reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Ode XIV. Lib. III. Huc etiam referri potest Ode XXXVI. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
730	21	43	{ Augustus XI. { C. Piso

Non sine ratione hunc annum spectare videntur Ode XXXVI. Lib. I. Ode XIII. Lib. II. Ode XIX. et XXXIX. Lib. III.

731	20	44	{ Cl. Marcellus { L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, et Licinio Murenâ, (cujus soror Mæcenati nupserat,) in Augustum conjurantibus, sumptum.

732	19	45	{ M. Lollius { Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut sequente ineunte, scripta est Lib. I Ep. XX. Mæcenati, qui jam decem ampliùs annos urbi præfectus fuerat, succedit Agrippa.

733	18	46	{ M. Aurelius { P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem missus, Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum restituit. Signa Romana, quæ Parthi Crasso et M. Antonio abstulerant, reddita, Romamque remissa, Hor. scribit Lib. I. Ep. III. IV. et VII. ut et paulò antè Od. XIX. et XXX. Lib. I. Od. II. Lib. II. et Od. IV. Lib. III.

734	17	47	{ C. Sentius Saturninus { Q. Lucretius

Debellatum in Hispaniâ per Agrippam, res à Tiberio in Oriente gestæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgil. Athenas proficiscitur. Megaris in morbum incidit, Brundusii moritur: Româ discedentem prosecutus est Hor. Ode III. Lib. I. Huic anno etiam supponi possunt Ode IX. Lib. II. et Sat. V. Lib. II. nec minùs commodè anno 728.

735	16	48	{ Cn. Lentulus { P. Lentulus
736	15	49	{ C. Furius { C. Silanus

Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulò antè paraverat Hor. ut et Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. at Ep. XIII. Lib. I. et Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri possunt.

737	14	50	{ L. Domitius { P. Scipio

Augustus Cæsar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quò liberiùs cum eâ degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippâ, aut potiùs pro Messalâ Corvino, qui ad id munus minùs idoneus, eam paucis diebus tenuerat; hujus anni est Ode I. Lib. III. Ode II. et X. Lib. IV.

738	13	51	{ M. Drusus Libo { L. Piso

Sicambri et Rhæti per Drusum et Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
739	12	52	{ Cn. Lentulus M. Crassus

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avidè exoptantes. Facta est Ode II. et V. Lib. IV.

740	11	53	{ Tiberius Nero Quintilius Varus

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius, Victoriam, quam sedecim aut octodecim mensibus antè de Vindelicis, Rhætis, et Sicambris reportârant Drusus et Tiberius, cecinit. Ep. VII. et X. Lib. I. non longè ab hoc tempore absunt.

741	10	54	{ M. Valer. Messala P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Drusi et Tiberii de Vindelicis, Rhætis, et Sicambris victoriæ. Scripta est Ode XV. Lib. IV. quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec meliùs potuit quàm in Augusti laudibus finem facere.

742	9	55	{ P. Fab. Maximus Q. Ælius Tubero

His Coss., ni fallor, Augustus Lollium C. Cæs. Nepoti octo annorum præfecit; hâc de re scribit Horat. ad Lollium Ep. XVIII. Lib. I.

743	8	56	{ Jul. Antonius Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannoniâ versabatur, huic inscribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certè eorum, quorum tempus est incertum, ullum post hunc annum potuisse scribi.

744	7	57	{ Cl. Drusus Q. Crispinus

Drusus tricesimo ætatis anno in Germaniâ moritur.

745	6	58	{ M. Censorinus Asinius Gallus

Mensem Sextilem ita dictum, quòd à Martio vetere anni principio Sextus esset, *è suo cognomine* Augustum *nuncupavit, magis quàm Septembrem* (quod maluerant patres et amici) *quo erat natus; quia hoc sibi et primus Consulatus, et insignes victoriæ obtigissent.* Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam et post paucos dies insecuta est Horatii, mors. Atque hæc sunt, quæ de vitâ, scriptis, et morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plùs partem incerti sunt temporis, in quibus plerisque præclarè egisse nos putamus, si quando hanc vel illam Oden, Epistolam, &c. illam vel hanc tempore antecessisse vel secutam fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

TESTIMONIA

VETERUM SCRIPTORUM

DE

HORATIO.

OVID. Lib. 4. Trist. Eleg. 10.

ET tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos posset cùm superare modos.

PETRON. Sat.

Homerus testis et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Pisonem.

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horatî.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multò est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus . . . . Lyricorum idem Horatius ferè solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et plenus est jucunditatis et gratiæ, et variis figuris et verbis felicissimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poëmata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

TESTIMONIA DE HORATIO.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci et Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus, nunc jerebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcæo potior Lyristes ipso.

Comment. Vet.

Horatii satira inter Lucilii et Juvenalis satiras media est. Nam et asperitatem habet ut Lucilius, et suavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epistolic. Quæst. Lib. 2. Epist. 9.

Horatius in satiris placidus, lenis, quietus, monet sæpiùs quàm castigat; sed ita præclarè tamen hoc ipsum, ut in eâ parte et arte nihil possit supra eum.

MANUT. Epist. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poëtis modò judicare aliquid possit, uni inter Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenii vel sententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. FAB. Epist. Lib. 1. Cap. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro suâ elegantiâ et ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. De Re Poët.

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores sunt omni non solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solùm dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verùm etiam sublimi maximè commendandi.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Alios aliis rebus duci: se laude poëseos, præsertim lyricæ.

MÆCENAS atavis edite regibus,
O, et præsidium, et dulce decus meum: [1]
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

O Mæcenas, orte à majoribus progenitoribus, et meum columen, et chara *mea* gloria; sunt *plerique*, qui decurrentes gaudent

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis, et Pyrrhichio vel Iambo; sicque scandere licet:

Mæcē | nās ātāvīs | ēdītē rē | gībūs;

vel isto modo faciliori,

Mæcē | nās ātā | vīs | ēdītē | rēgibūs.

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecænas*, ut quidam e vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non modò Agrippâ, Cæsari charus.* Vell. Paterculus. *Vir vigilantissimus, et magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum cupiisset fidentius*, inquit Seneca, Epist. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus propriè atavus dicitur. Plaut. Pers. 1, 2. 5.

Patruus, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus.

Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus, quicquid garriant nonnulli de Etrusco regibus; quamvis etiam illorum nescio quam, et quo nixam fundamento seriem contexant: ut Mæcenati pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certè divites quosque et primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infrà Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, et præsidium.*] Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed et Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mæcenatis apud posteros fama exstitit, ut ad omnes ei ditionum Patronos id nominis transierit, quorum ex numero et eum atque ope scientiarum fata pendere videntur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus inservient, alii agriculturæ, alii navigationi et mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro cursu, vel ipso cursu, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in

cos pergi pul[illegible] Olympico, et [illegible] meta [illegible] [illegible], ac illustre victoria evad-

Collegisse juvat: metaque fervidis [1]
Evitata rotis, palmaque nobilis 5

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui toti orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen: Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, saltus, palæstra: sive magis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cestus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Veteres, Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum cum ac tutelæ, perpetuique immunitate donabantur; adeò ut Olympionices esse censeretur aliquid majus quàm Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemeæi. Annuî quidem, ut Pythii; quinquennales Olympici et Isthmii; Nemeæi tertio quoque anno fiebant; plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis numerare sunt Olympiades ea spatii seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Instituisse fama est Ludos Olympicos anno 4160, ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Pisam et Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georg. 3. v. 18. et seq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cæl. Rhodig. lib. 18. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici à Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicerte seu Palæmoni: nam variæ sunt opiniones: in Isthmo seu in angustis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemeæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemeâ sylvâ leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Græcos Achaiæ civitatem in Peloponneso: vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemeâ sylvâ delaniatum. Victoribus ex apio coronas conficiebant. In his omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant et ingenii certamina: ubi et poetarum, victores, heroas, et athletas, coronatos laudabant. Vide Lactantium. Olympionices agens Musicum addidit Nero; quo [illegible] subigi, sed de cantu certari gaudebat, [illegible] Sulla Olympiade 175. [illegible] Olympicis Græcanica Romanis transacta. Alex. ab Alex. loco cit.

4. *Metaque.*] *Meta* apud Græcos est, vel congeries quadam lapidum ex ferro facta, vel lapis in quatuor cuneos [illegible] circa quam [illegible] vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Metamorph. 10. v. 106.

——*Metas imitata cupressus.*

In Circo Romano metæ primùm lignæ; ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor et summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Nestor Antilochum filium eruditum monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto et Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat septies.

Auson. Epitaph. 35.

Prosphore clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitus vector obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25. v. 25.

Aut prius infecto deponat præmia curso,
Septima quàm metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. δωδεκάγαμπτον τέρμα, et Pyth. Od. 5. ποδὸς κέων δυωδεκαδρόμου τέρμονος. Non præterimittam hîc veterem Britannorum in regendis curulibus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano et exercitatione assuescebant, *ut in declivi ac præcipiti loco mandatos equos sustinere, ac brevi moderari et flectere, et per temonem cursum, atque per jugum insilire, et recipere se in currum celeriter* possent. Cæsar de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit et Juvenal. Sat. 4. v. 220.

5. *Palmaque.*] Athleti qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicerant, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modo in conventu stantes cum purpurâ et coronâ laurea incedere*, sed et cùm revertentur in suas civitates, quadrigis triumphantes inveherentur, atque e vestigiabus à Republicâ constituti, ut in vitæ spatio fruerentur. Hæc Valer. lib. 1. Palma vero quorum victoriæ in aperto certamine, ex Plutarcho, perpetua erat ejus rei memoria data, ut urgentibus oppidanorum turbis ne manibus cederet. Unde Catullus Alcesti Epithalamio:

Nutrix in pedibus palma, ut casa tuta in altum.

Quòque magis premitur, hoc magis tollit onus.

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoüm pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

[+] lit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, si congessit in suum granarium quicquid colligitur ex areis Libyæ, gestientem scindere sarculo rura paterna, nunquam deduceas *de proposito, etiam promissa* opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ *undas* pelagi [*] Myrtoi. Mercator timens Africum *ventum* pugnantem *cum* aquis *maris* Icarii, commendat quietem, et agros sui pagi: paulò pòst *tamen* resarcit naves lacerias, paupertatis impatiens.

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum Dominos.*] Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam et fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ et in proverbium abiit. Meliùs tamen alii ad ipsos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc et lib. 4. Od. 2. v. 18. *Celsos* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium* leg. At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui post mortem et apotheosin Quirinus vocatus, Quirites Romani sunt dicti; *Sive quòd hasta Quiris pro veteribus dicta Sabinis.* Ovid. Fast. 2. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Amplissimis, Tribunatu, Quæstura, Ædilitate, Prætura, Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. Alii [illegible] Magistratus; nonnulli sublatos [illegible] nominatos plusus in theatro, quales Mercurii gratulatur Horatius, Ode 20. lib. 2. lin. 1.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 80.
Possideat Libycos licet, &c.
Apud Pindarum Λιβύα πολυχρύσου, *Libya auro locuples*; Claudian. de Laudib. Stilic. *Spes et opes regnis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta sicca terantur et arescant.* Festus verò ait esse *locum vacuum, quare exaruerit, et non possit quidquam generare.* Hinc et areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falculæ incurvum, quo segetes nocivis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sarcloir*, Angl. A Weeding hook.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentis illis, scilicet illo, vel toto Asiæ regno, quod Attali Pergami rex, floruit opibus tantis quidem, ut earum heredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à se instituendum. Hinc B.C. et splendida quælibet nominantur Attalica. 133.
Propert. lib. 2. Eleg. 13. v. 22.
Nec sit in Attalico mors mea nixa toro.
De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricatâ ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Insulâ, de quâ postea fusiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Isidoro Lignum unum quod transversam continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus contexta est. Festus.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Euboeæ proxima, sic appellatur ex Plinio, ab insulâ parvâ, quæ hodie *Macedon*, olim *Myrtos*. Fabulantur alii [illegible] appellari à Myrtoo quodam in mare ipsius projecto, vel à matrone Myrtone. Però illud [illegible] ceteris mare hic affari videtur, cum naufragiis infestum, tantis pavorem injecerit, ut pæne citra periculum navigari queat, ob crebras [illegible] procellas.

15. *Icariis.*] Hodie *Mar de Nicaria*, Ægæi pars Insulam inter Delum Insulas, nomen habet ab Icaro Dædali filio in illud delapso. Ovid. Met. 8. v. 228.
Tremuit et leviora, lapsus ubi perdidit alas
Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem, vernaculè South-West, inter meridiem et occasum. Virgil. Æn. 1. 85.
——*Cæloque procellis*
Africus

17. *Laudat rura.*] Mercator rusticam laudat vitam, dum vagatur tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut priùs, [illegible]

Est *alius* qui non contemnit cyathos *vini* Massici veteris; neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinæ ac litui mixtus, et bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur sub aëre frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsos fregit retia rotunda. Hederæ verò, merces doctorum capitum, me collocant inter summos Deos: me sylva frigida et celeres choreæ Nympharum cum Satyris

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu visa est catulis cerva fidelibus:
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19. *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum. Nominisque et uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum, et stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbousier.* Angl. THE STRAWBERRY-TREE.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, et quandam Naiadum, credidum pridem. Hinc illis victimæ et libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tubâ est et incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. Tuba directa, sic à tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. 1. v. 98.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Belloque matribus Detestata.*] Per quæ nempe orbantur viris ac filiis.

25. *Manet sub Jove frigido Venator.*] Cic. Tusc. 2. n. 40. *Consuetudinis magna vis est: Pernoctant venatores in nive: ea monitibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter, quem Græci vocant Aera, qui ventus est et nubes, imber vastus, atque ex imbri fragor, ventus post, fit aer denuò, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio—tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi sc ad humanum commoditates esse genera?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc spectat quòd sunt quidam venatici canes, qui visu inclitis quàm olfactu feras consectantur. Gall. *Chasseurs à vûe*, Ang. GAZE-HOUNDS, THAT RUN AT SIGHT. Sunt porrò fideles ii, qui à rectâ prædâ non abeunt in adventitiam. Gall. *Qui ne prennent point le change*, ou *qui gardent le change*, Angl. STAUNCH HOUNDS.

28. *Teretes plagas.*] Solent venatori sylvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.*] Teneti fune confecta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos, Italiæ populos, Sabinis adfines sylvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii et industriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem et immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum et lauri: sive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potiùs ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asserit non posse diu placere aut vivere carmina, *quæ scribuntur aquæ potoribus*, Virgil. Eclog. 7. v. 25.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando et conscribendis versibus aptissimum. Nam

Carmina secessum scribentis, et otia quærunt.

Hinc et in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id est, profundiæ et eruditæ cogitationes doctis viris sese immiscentes et insinuantes.

31. *Satyris.*] De his postea lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat; cæterùm rerum omnium cognitio-

Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quòd si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

[7] segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quòd si me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelso capite.

ANNOTATIONES.

nem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Sylvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ et origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysus*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore, ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam et Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinâque Apolloniâ, apud Nymphæum, sacrum quemdam locum, colle virenti ac rivulis amœno, obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset, nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinnitu equino et hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent; interrogatum verò quis esset respondi se; Mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat et colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut sacrum à profano segregant lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus et arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confectæ ex ossibus crurum, seu tibiarum grus, cervi, &c. et hinc nomen. Vide Scaliger. poëtic. lib. 1. cap. 20. Porrò *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate, et à delectando: εὖ ἥνεῖ, et τέρπειν *delectare*. Auson. Eclog. de Musis.

34. *Polyhymnia.*] Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymnia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus et Sappho è Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. et lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. et seq.

35. *Quòd si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronuncies inter Poëtas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus, lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia; Poëtam infra deum, et supra hominem esse.

ODE II. AD AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis et horrendæ grandinis: vibratasque fulmina in sacras arces matru flammatâ Romæ terrorem incussit. *Alias etiam* nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita;

JAM satis terris nivis, atque diræ [5]
Grandinis misit Pater: et rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret [9]
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ; 6

ANNOTATIONES.

Ode est Alcaïca tetrastrophos. Tres quinque priores versus ex Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, et duobus trochæis. Et sic scandendi sunt:

Jam sa | tis ter | ris nivis | atque | diræ.
Quartus est Alcaïcus, à dactylo et spondæo.
Terruit urbem.

1. *Jam satis*, &c.] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum clarè ostendentia atque augurium exitii de cæpto bello, eversæque pertendentia, Horatius commemorat. Quæ autem coërent proxima et porro te proxima sunt, explicat. Itaque Deorum observationibus plenus, mirabiliter in hâc Ode ipse Poëta videtur ad divina oracula et dicta vatum attendere, eaque sacra de cælo interpretari. Cic. de Div. 2. n. 19.

Nec [pars] malorum, &c.
Ipse [ter] pavidum [cecinit] Senatum,
Et [Cæsarem] periisse [flentibus] [Curiis].

Nec [defuit]] Postquam à Cassio et Bruto dolis circumventus, Senatu interfectus est, nivis et grandinis tempestates prodigiosæ ipsis quoque accidentes. Tiberius quoque ex ictu fulminis aegrosque factus. De quibus vide Appianum lib. 4. Dion. lib. 45. aliosque. Illa verò prodigia à Diis velut minissa in ultionem occisi Pontifici adscribebantur. Vide Sueton. Octav. cap. 10. Itaque pro certissimo asserebat, teste Dione lib. 45. Idem Suetonius cap. 29. *Extremo autem Martis mense . . . . quam hoc Philippensi proximum patrandi successerit.*

Non] Legens ritium copia fuit divi Augusti Tiberii, de quo portenti loco habetur. Fuit autem ejus Scriptor Hyperetes, locum hunc Horatii recitavit.

Dira Grandinis.] Quoties erat gravido scelere nefas, lapidibus pluisse dicebant veteres, et prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces*, &c.] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc vera portendi rerum mutationes credebant olim, teste Dione et aliis. Seneca Quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Primus Etruscus* [*haruspex*], *Tarquinii est vera ad hunc* [*Jovem*] *relata fides: Sereno cælo ait Jovem . . . . Sed et cæteri . . . . nunc dextra . . . . Duas . . . . , alteram . . . . Tertiam . . . . , mediam . . . . , ut . . . . , ut . . . . , ut

Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natârunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimiùm querenti
Jactat ultorem; vagus et sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio, qui locus fuerat columbis cognitus, necnon damæ timidi nataverunt *in* mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis *Numæ* et ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante: dum *hic* fluvius, Jove indignante, nimiùm indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum littus

ANNOTATIONES.

Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; naviculâ enatantes in Parnasso, cæteris mortalibus aquâ submersis. Sacrificio verò consuluerunt oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari; acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal Satyr. 1. v. 81. et seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit poeta, gregem suum, seu vitulos marinos, deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβια Phocæ.

9. *Piscium et summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vel hoc persuadeas rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi verò bene palumbes non hîc intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matrem, sed et obtegeret, *frequentesque columbarum nidi.*

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit; seu quòd, ut scribit Virgil. Æ. 7. 31. *Vastoque rapidus, et multâ flavus arenâ.*

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versùs aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit; quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 15. flumina quædam in Italiâ contraria in partes fluxisse, Augusti temporibus; pisces que innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum regis, Palatium, quod et Curia Pompiliana et Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numâ Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter et Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso

Templa.] Absurdè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quòd terra, quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio supra fertur: ab eoque indulgentiùs æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, totam scilicet Romanam, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiunt, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversùs fatum Tiberis ruit? sive erit Cæsaris ultor esse, quid agitur Romæ pulcherrima et religiosissima quæque demolitur, cùm Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserent fata?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantus componere risas? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis et Pontificis. Ovid. Fast. 3. 705.

At quoniam nefas auo, prohibente Deorum
Numine, polluerant pontificale caput.

At non probat quòd uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum

errat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient *aliquando* Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves; discentque bella *civilia*. Quem deorum populus invocet labente Republicâ? quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minimè suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen? ô Phœbe fatidice, obsecramus *ut* succurras, albos humeros nube velatos *habens*. Seu vis potiùs *adesse*, ô blanda Venus, circa quam Joci et Amores volitant:

Uxorius amnis. 20
Audiet cives acuisse ferrum, [11]
Quo graves Persæ meliùs perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis 25
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minùs audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur, [12]
Nube candentes humeros amictus 31
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat, et Cupido:

ANNOTATIONES.

sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere quod Tiberis reliquerit Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius*.] Uxori plùs æquo deditus et indulgens. Virgil. Æneid. 4. v. 226.

——*Pulchramque uxorius urbem*
Extruis——

21. *Audiet cives, &c.*] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, et mutuis vulneribus cives absumpti, juventusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ*.] Parchi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quòd Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam ampliùs, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

24. *Vitio parentum*.] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant profligandi.

27. *Virgines sanctæ*.] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate et summo cultu addictæ, hinc quæ ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem focumque publicum sempiternum*. Et n. 29. *Vestæ, quæ focus urbis . . . excludat Virginis præsidium, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc scribit: *Virginem manorem annos sex, majorem quinque annos decem natam, capi fas non esse; tertiam demum annum in ministerio esse oportere: neque licere; dehinc, si velint, aut nubere, aut alias quas velint res capere, aut habitare, aut ex sacerdotio abire, aut alia præterea omnia facere, quæ reliquæ mulieres facerent, vel in sordidis negotiis diversarentur, &c.*

Minùs audientem.] Præ irâ graviori ac ferè implacabili, tum ob effusum impiè sanguinem civi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, quæ summum Sacerdotem violarant, absque ullâ numinum reverentiâ. Ovid. Fast. 3. v. 700. ita Vesta loquitur:

——*Meus fuit ille sacerdos.*
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venus, precamur*.] Invocat præcipuè Apollinem, qui et Trojanis pridem, et post Romanis semper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus*.] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno eodem Julii Cæsaris consecutio; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch. in Cæsare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigiosus*, inquit, *Sole defectus, occiso Dictatore Cæsari, totus pœne anni pallore continuo*. Virg. Georg. 1. v. 466.

Sol etiam cæcatis mœstus Cæsare Romam,
Cum caput obscurâ nitidum ferrugine texit.
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

32. *Augur Apollo*.] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. *Erycina*.] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Julio Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in eadem ipsi sub hâc appellatione consecratum extra portam Collinam. Nec omittendum quòd Venus Cæsaris dicta sit genitrix; et ab eo dicatâ etiam Æde, singulari cultu honorata: in castris denique ejus tessera fuit *Genitrix Venus*; sicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus*.

Sive neglectum genus, et nepotes
Respicis, Auctor,
Heu nimìs longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer et Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diuque
Lætus intersis Populo Quirini;
Néve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat. Hìc magnos potiùs triumphos,
Hìc ames dici pater, atque princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

seu abjectam prolem atque posteros respicis, *O Mars Romanæ gentis* parens, heu bello nimis diuturno satiate: qui gaudes vociferationibus, et galeis politis, atque aspectu Mauri peditis equi sævum adversarium ferocis. Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, *tu* alatus filius benignæ Maiæ, sinens te dici vindicem *Julæ* Cæsaris: tardè remigres in cœlum: diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris triumphis infensum. Ama potiùs hìc ingentes triumphos, et appellationem parentis auctorisque: neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impunè in equis vagari.

ANNOTATIONES.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ læves.*] Ardente scilicet bello sæpiùs contrectantur et poliuntur.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hìc aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ regis adversùs Jul. Cæsarem: de quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium coparum* suos *perterrtos . . . . . confirmabat . . . . . cùm expectatio adventus Jubæ terribilis esset, &c.* Non malè quidam censent reponendum hìc, *Marsi peditis.* Istì enim optimi Italiæ et Romani exercitûs milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes et alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quòd valdè ingeniosus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio et fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse, assumptâ juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantùm novemdecim, quando Cæsar interfectus est.

43. *Almæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. et 29. antea cit. Ovid. Fast. 3. 707. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Teste, estote Philippi:
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ultrici justa per arma patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 25. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, et rursùs post Siculum bellum.*

50. *Hìc ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quàm cùm ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Idenim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lachrymans ita respondit: *Compotes factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Corn. Tacit. Ann. lib. 1. cap. 1. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatûs dictus est sexto Consulatu; eo nomine, qui, vetere etiamnum Populi in Rp. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, et ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpiùs ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quòd urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE III.

Navi, quâ Virgilium Athenas veliebatur, precatur incolumitatem : deinde in hominem temeritatem invehitur.

Ita te scilicet dicunt : Cypri
Sic te Diva potens Cypri,
Dionæi, et Helenæ fratres, astra lucida, et pater
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
ventorum, exclusis reliquis, excepto Lypge : O navis, quæ
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
debes Virgilium, finibus Atticis

ANNOTATIONES.

Oden ex ficcles distrophas. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondæo, choriambo et pyrrhichio. Ita scanditur :

Sic te | Diva potens | Cypri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrametrus, constans e spondæo, duobus choriambis et pyrrhichio :

Sic te | tu Dionæa | Proles si | dera.

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustas et elegantiarum plena est hæc Odes. Versus habet et sententias [primo] graves, exemplo insignes, ornatam tractationem egregiam. Deprecatur triumphat Horatius illa spatia, quæ navi peragenda sunt, laudat Quintilium, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjunctis et votentis. Sic te Dii veneranti tutum servent, precor, inquat, ut te incolumem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi extremam manum imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum, Insulam maris Mediterranei, Cretam inter et Syriam. Variis illa dominis subinde primùm à Turcis demùm est occupata, et erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat navigauti? An quòd, ut opinatur Macrobius, ejus numen in pappi appetitum, et navis nostræ erat et tutela? An quòd Veneris stella navigantibus utilis? An quòd fabulantur e maris spumâ procreatam in mare jus et imperium obtinere. Virgil. Ecl. 5. v. 800. Neptunus ita Venerem alloquitur,

Est mihi, Cytherea, mais te fuere regna,
Unde genus ducis.

Ovid. Fast. lib. v. v. 22.

Hic Venus dedit fluctus amans, ventosque rebelles
Sustulit, et

In mare, nec merum, jus habet ortus mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor et Pollux. Leda Tyndari Lacedæmonis regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux et Helena immortales e Jove nati, ex altero Castor et Clytemnestra mortales e Tyndaro. Hinc Tyndaridæ vocantur a Latinis poëtis, a Græcis verò Διόσκοροι, Διόσκουροι. Putant quidam à pileo quo pueri, mares, dum viverent, abstinere non debebant. Nonnulli dicuntur ad ipsos pertinere stellæ Cancri, quæ Præsepe dicuntur, et Lucidi Pueri. Hinc Ovid. dicti; et Lucidi Fratres : in astris numeri Castor et Pollux, communesque sibi, cum sint apparentes, salutares : cum solitudine, [quales et mare habet] horribiles. Arnobius ipsos sese [ ] Virg. Hor. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. fab. et infrà Od. 12. hujus libri Annot. 3.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitatus et fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii meliùs exponunt de Æolo, qui ventorum rex et pater dictus, quòd ventorum astronomique rationem apprimè calleret. Is regnavit Hiero temporibus apud insulas Æolias, quæ et Vulcaniæ, Italiam inter et Siciliam positæ. Plin. lib. 3. cap. 8. et 9.

4. *Oestrictis aliis.*] Ceteri venti minùs è propatulo retinentur, quos emittatur Lapyx Virgilio commodas in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus aptum. Quidam legunt *obstricto*, sed male. Homer. modo cit. Odyss. 10. κεκλιμένοι ἧατο. Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pavet et cæcâ.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus profectus, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proindè ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëtâ nostro familiaritas maxima, ut minimum non abs re videatur, quòd nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali et Australi; ubi longi præ-

Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur et æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem [17]
Primus: nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

ac tuearis *partem* dimidiam animæ meæ. Is *profectò* circa cor habebat lignum tresque æris *laminas*, qui primus mari sævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Austri; quo nullus *est* dominator in Adriatico *mari* potentior, sive concitare sive placare fluctus velit. Quid mortis genus formidavit,

ANNOTATIONES.

clarissima et nominatissimæ civitas caput extollit, *Athenæ omnium doctrinarum inventrix*. Cic. 1. de Orat. n. 13.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. *Beni*, inquit, *de animo suo dixit quidam, dimidium animæ meæ: Nam ego nescio an nam meam et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: et ideo nolo horrori esse vitæ, quia noluit me omnibus vivere, &c.* alterosi scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. v. 22. et infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur et æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis et arte duriùs, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Venus animam commitite dolato
Confessus ligno, dextris à morte remotus
Quadrijugis, et septem, si est latissima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quàm quod homo per tempestatem navi alti maris sulcare non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robore.] Præquàm re duriori usurpatur. Virgil. Æneid. 7.

———*Ilexque feri*
Robora.

12. *Primus.*] Tiphys Beotius, inquiunt, à Pallade edoctus, navem primus deduxit, quæ Argo dicta est: eaque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus huic navigatum. Teutis Herodotus de Phœnicibus et Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 14. Janus navigia primus reperit. Ex Timæd. et Libanio primi Corinthii naves concinnârunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus pugnare collectorum. De eo jam Od. 1.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab ὕειν pluere dictæ sunt, quòd pluvias ferant: eæ stellæ septem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebulosus et humidus, et hinc nomen: nam Græcè νοτὶς humor dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Major.*] Ratio patet ex rerum situ et naturâ, lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ.* Atqui hyperbolicè Jul. Scaliger, *Austrum*, inquit, *præter cæteros ventos sanctam dei imperium in mare Adriaticum sevisse Horatius: quod esse falsum intelliget quisquis erit Adriaticum rectà excurrere et Illyricum, cujus impetu etiam crescit toma subeunte Adriatico. Boreæ quoque subjectum est quia et alto spirat . . . Auster autem ex declivore parte fluctus Apennino frangitur: quamobrem non sævit, sed ludit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hispano, qui rei nauticæ et ventorum rationem lucidiùs investigavit, egregiè Poetam nostrum tuetur et vindicat: *Austrum*, inquit, *arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etsi non omnino in Notum excurrat Adriaticum mare, at scribit Strabo, nihilominùs itase habet, ut tutiùs navis ab Austro quàm à Vulturno possit cerni aut. Duo verò principales quinque venti duas quarras habent (ita loquuntur Nautæ et ventorum periti) ergo Vulturni quarta duæ sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porrò hujusmodi venti principales et integri octo referuntur; intra quos alii sunt quos medios vocant, *Non profectò quòd minori spiritu ac vehementiâ ferantur quàm illa, sed quòd in eorum medio describuntur.* Itaque tam vehementes esse quartas quàm principales, perspicuum fit. Hæc illi.

Adriæ.] Adria seu Adriaticum mare, hodie sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis afferunt, fatum, genituram, casum: alii tres accessus intelligunt; certè parùm ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quòd simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet, accipe, fluctibus submergi,

qui sine lacrymis aspexit *pisces* monstrosos nantes, ac mare intumescens, et Acroceraunias rupes naufragiis famosas? Frustrà Deus providus terram segregavit à mari disjungendo: si naves scelerate transeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, feruntque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Post ignem ea clos subreptum, terras invasit macies et frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis antea dilatæ passum acceleravit.

Qui siccis oculis monstra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem æthereâ domo [19]
Subductum, macies, et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve deseriam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere et mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantùm non absumpti sunt Orestes et Pylades apud Tauricam regionem. **Vide Eurip. Iphigen. in Tauris**: item nostras annotat. lib. 1. Od. 4. v. 13. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros*. Adde et aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame vellantibus et e portu tutariis diu ventis, nimirùm in navigatione longiori: sive cùm aqua dulcis jam rara adhùc unsum distribuitur siticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate, dimenso cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia et immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quòd crebro fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς; *fulmen* et ἄκρον *summum*. Hìc designat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Linguetta*. In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, &c.*] Voluit Deus per media maris arcere ab hominibus; ipsi verò illi se ultrò committunt. Benè poëta Græcus ait: Quantò est dulcior mater quàm pecunia, tanto est terra mari opitulatrix. Hìc autem semper dicebat, nec vivis nec mortuis accedendum navigantes debere.

25. *Omne a perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo postea Ode 16. et lib. 2. Ode 13. Scribit Theophrastus, ideòrò dei Prometheum hominibus dedisse ignem cœlo deruptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. et aliis, Prometheus Caucaso affixus fingitur, quòd ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulò incumberet. Et quòd exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicàsset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans, optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis et non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio.... labor et afflictio spiritûs: et qui addit scientiam, addit et laborem.*

29. *Post ignem æthereâ, &c.*] Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide malis omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus sæculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sæculis scitebus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Proœm. lib. 14. *Quando voluptas vivere capit, vita perire desit.*

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissimus erat et perquam ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolâsse Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipsis inferis non raro ponitur synecd. De Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipsum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. et 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. AD L. SEXTIUM.

Veris descriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

Solvitur acris hyems gratâ vice veris et Favoni;
Trahuntque siccas machinæ carinas:
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni;
Nec prata canis albicant pruinis.

Aspera hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri; et machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricola focum: neque prata albescunt pruinis candidis.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus qui que versus est Dactylicus Archilochius heptametor. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, vel spondæi: tres ultimi sunt trochæi. Sic

Solvitūr | acrīs hy | ēms grā | tā vicĕ | vērīs | et Fā | vōni.

Secundus quisque versus est Archilochius, constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes Spondæus vel Iambus: secundus semper Iambus cum syllabâ: tres postea sequuntur Trochæi: sic,

Trăhūnt | que sīc | cās | măchi | næcăr | īnas.

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, et sic distinguunt versus:

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris et Favoni:
Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra, quæ pri is hyeme et frigore constricta fuerat, jam resolvitur et aperitur grato recursu veræ tempestatis: in quâ et arcadæ flumina explicant sese: et mare, gelu antè prædurum, jam calet et navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete, Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 323. et seq.

Favoni.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit [illegible]. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem. *Zephyri.*

2. *Trahuntque siccas machinæ, &c.*] Jam machinis ad mare [illegible] naves quæ per hyemem in [illegible] navalibus. *Machinæ*, ut tamen ait quidam grassores quæque moles facilius moveantur. Nonius Marcel. pe[illegible] et sic describit: *Palangæ*, inquit, *dicuntur de [illegible], per quorum ductus navigia producuntur, quando deducuntur ad pelagus; vel etiam ad litora subducuntur.*

Nunc Venus Cytherea choreas agit ad Lunam sapere incipientem: Charites verbera Nymphis pulsant terram nudis hoc modo illo pede, dum Vulcanus servos ad ignes accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem produxit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam sive hœdum. Mors pallens equalipe dedignatur pulsare casas atque regum turres. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos inchoare spem diuturnam. Stygia nigrescunt te tenebræ, et Inferi celebratissima,

Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente lunâ: 5
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes [21]
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas. (clopum
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ; 10
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum. (bernas,
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum ta- [22]
Regumque turres. O beate Sexti, (gam.
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare lon-
Jam te premet nox, fabulæque Manes, 16

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea*] Cythera hodie *Cerigo* Insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In eâ templum Veneris antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus, cervice ab Lunâ] Novilunii lectionem et sacra hîc plures notari volunt, sicut lib. 3. Od. 10. v. 9. Alii Calendis Aprilibus Veneri sacra intelligunt, qui menses ab aperiendo dicti sunt, quia tunc, quæ mitto hujus Operis afferuntur. Aut Calendas Martias accipiunt, sive mercenalia, de quibus Ovid. Fast. 3. Nam quamquam natalitarum iste festus, inquit Marcilius, et nihil pertinebat ad viros austeros quidem et negotiosos, verum lætus erat lilaii ribus hîc quoque nepotulis Veneris, ut Flacco et similibus, puellis semper cantillare partem laudis inter Veneres illas, et gaudiis publicis spectare Nymphārum choreas ac muliebrem cultus et elegantiam.

Junctæque Nymphis Gratiæ decentes] Incipientem Lunam intelligunt nonnulli: nobis vero magis placent illi, qui Lunam pro cœtu ac choro deorum hominum explicant, eâque nectunt ipsas hic assistere Charites vel Musas, vel Apollinem.

Alterno terram quatiunt pede] Quod Veneris ipsius et sororum Nymphæ, Græciæque tres, Aglaia, Euphrosyne, Thalia Somnozar. *Tu modo nostros, quocumque placebis, Aglaia comites, Euphrosyne, Thalia, choros. Lenta, lacertosis operata Cydonia palmis, Cum gravis in puro venit amica die: In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant Brachia, nunc varios implicat una pedes.*

7. *Ignes*] *Cyclopum*, &c.] Dum Vulcanus in Ætnâ monte Jovi cudit fulmina, ex Hesiodo Theog. Ovid. Trist. 2. Pont. 10. Propert. 3. Eleg. 2. Nonnulli ex Aristotele Mirab. Volunt præterea illi nostri dicuntur et Arimi, quos alii aiunt Sardis populos Lydiæ Tuscos et piratas. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. Interpr. Virg. Georg. 1. v. 472. et lib. 8. v. 416. seq. Nonnulli, *ignes Cyclopum circulos*, et *Cyclopas oculos*, quòd unum haberent oculum in fronte in orbe circuli. Virgil. ac Poly hemus. Æn. 3. v. 635.

Telo tamen detrudimus acuto
Lumen, quod unum fulgens sub fronte latebat,
Argolici clipei, aut Phœbeæ lampadis instar.

8. *Vulcanus*] Is Junone Jove que natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in insulam Lemnum, claudus è casu factus; ubi ortæ eum in natali ferunt, quam tamen alii collocant in Ætnæ monte apud Siculum: alii in Hierâ, quæ una est è Vulcanis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum et unguentorum usu in convivis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide interim Od. 10 hujus libri.

11. *Fauno*] Hunc mris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur in lucis, ut propitius esset gregibus, qui tum fœtus in pascuis pabulatum ederet. De illo Dicetur Horat. Lib. 1. Cic. de Naturâ Deor. 3. Virgil. Æn. 8. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam*] Legunt alii *agna*, &c. et minus Latine et elegantiæ congruum videtur. Cetera nodum in scirpo.

13. *Pallida mors, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *Quo, Sexti*] Lucius Sextius, vel Sextius, ille cui cum Sidelem Bruto etiam proscripto amicitiam servavit, ut et probaretur ab Augusto, et Consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 54. Sigon. &c.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*] Non debemus meditari spem longam.

16. *Nox*] Mors, quæ locosque Inferi. Infrà Od. 28. v. 15. *Nox et umbræ.*

Fabulæque Manes] Inferiales Dii per antiphrasin *Manes*, dicti boni dicti, sepius usurpantur pro quibus fabulæ, de quibus tam multa fabulantur et confingunt. Vide Epod. 5. v. 91.

Et domus exilis Plutonia: quò simul meâris,
Nec regna vini sortiere talis: (tus
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juven-
Nunc omnis, et mox virgines tepebunt. 20

et Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulam, cujus *amore* ardent jam omnes juvenes, et paulò pòst puellæ tepescent.

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum, angustam ob frequentiam umbrarum: ubi de circumstantiis nonnulli interpretantur. Sed melius alii referent ad exilitatem umbrarum sive animarum ex eius fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα.

Capita umbrarum levia et evanida.
Virg. Æneid. 6. v. 290.

Domus Ditis exilis et regnum regni.

Quò simul meâris.] Cum illuc perveneris. Jam nam licebit loqui de Orcho, cum ejus ordinibus, &c.

19. *Nec regna vini sortiere talis.*] In comissationibus regebant convivium Dii ab ea parte, quam talorum jactu sortiebantur. De eo vide Horat. Od. 7. l. 2. ad ea verba, *Quem Venus arbitrum dicesque potentem?* Mercurio Plaut. in Amphitr. Scen. 1. Ovid. ad Sext. Sueth. Scen. 12. Cic. in Verrem 3. *Hos Pisonem accubuisse, qui Bacchi sacerdos fuisset, Gabinium, qui Regem Ptolemæum ad aleam ludere docuisset, Gellium, qui Dionysium.*

Tenerum Lycidam.] Tenerosum puerum quem deperibat Sestius.

20. *Tepebunt.*] Missâ quærendâ de temperatione calorum, sic explico: puellæ non desinent amare Lycidæ puer, cum ad virilem ætatem

ODE V. AD PYRRHAM.

Mœreos esse amatores Pyrrhæ: se ex ejus illecebris velut à naufragio evasisse.

Quis multâ gracilis te puer in rosâ [5]
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

Quis adolescens exilis, delibutus unguentis suavibus, te amplectitur, o Pyrrha, multas inter rosas et pocandâ specu? Cujus gratâ flaves crines tenes colligis,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ,

Mæcenas, atavis edite regibus.

Tertius quisque est Pherecrateus heroicus trimeter, è spondæo, dactylo, spondæo: sic,

Grātō | Pyrrha sub | antro |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multa, &c.*] Merum nectar esse hanc Odem, agnoscit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obesus. Gallicè *de taille fine*. Arnd. Sturmius-Westfeld. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud simile. Etiam tu istos, qui nostros stolones? Decussis humeris esse, cuncto corpore, ut quadrato sunt. Scin' est meretrix? pro pudet! Ego credam, deorum quenquam. Tu nisi bona est natura, nihil est virtutum juvenci.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 12. in fine.

ornatu simplex? Eheu, quoties deplorabit *exlatam* à te fidem, Deosque inconstantes, et non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confisus *te fore* semper vacantem, semper gratum, ignorans ventos instabiles? O infortunati, quibus haud experis fulges! Murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, et vestes madidas, affixisse *in aede* Numinis mari dominantis.

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem, 5
Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [24]
Qui semper vacuam, semper amabilem 10
Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites. Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti 15
Vestimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas: Sine mundo muliebri. Terent. Phorm. 1, 2. 54. *Virgo pulchra, et quidem magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . . Vestitus turpis, &c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venerem, Cupidinem, antea faventes, postmodum verò contrarios.

Aspera Nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. Asin. 1, 2. 8. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus decipientis mutatur.

8. *Emirabitur, &c.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Inusitatus. Cicer. de Orat. 1. *Ea res . . . . . me . . . . . insolentem et ignarum Cæsar Bell. Civ. lib. 2. cap. 20. Erat in oppido navis . . . . . insolita illis, duntaxat ad id.*

9. *Aureâ.*] Pretiosâ velut aurum, charâ, quidem.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ Fallacis.*] Nesciens quàm crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

——*Varium et mutabile semper*
Femina.

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quàm sunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm sis futura paulo pòst acerba et inuitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impunè. Pyrrham deperii quoque; sævam expertus, post multa mala, tantùm non perii.

Tabulâ sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde et in ædibus sacris appendebant tabellam, in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatârant. Virg. Æneid. 12. v. 769.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Satyr. 12. v. 27.

Votâ testantur fana tabellâ.

ODE VI. AD AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere: se esse conviviis tantùm et amoribus canendis aptum.

SCRIBERIS Vario fortis, et hostium [25]
Victor, Mæonii carminis alite, [26]
Quam rem cunque ferox navibus, aut equis

Varius, Homerici cantûs ales, te dicet strenuum, victorem hostium, et quicquid milites, te imperante,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in bello præclarè gestas describat summus quisque Poëta; non ego, tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui se bellè fecisse existimant, cùm per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulsè, ierint.

Vario.] L. Varius Poëta non è vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, et alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerant pauca tantùm fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eruat: fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Inculet et Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item,

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quà velit ire; sed angusto priùs ore coërcens,
Insultare docet campis fingitque morando.

Item, c. 2.

Cui canis umbrosam lustrans Cortinia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra;
Sævit in absentem, et circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulò antè: *Vare, tuum nomen.*

Fortes, et hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, et victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum sumpsit,* Augustus nempe. Senec. Epist. 91. *M. Agrippa, vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, fortè in publicum fuit: dicere solitus erat, multum se hunc de sua sententiâ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quasi volucri grandiore, seu Cycno, cantum sublimem pariter et sonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat ὄρνιθας μακρὰν, *aves macrum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro pennâ, calamo, stylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortassè è Mæoniâ, regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps et quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epico, Heroïcæ, eximiæ Poëseos facultate et spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali seu terrestri prælio, terâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatûs robore præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium viceratː res præclarè gesserat in Hispaniâ, Thraciâ, Germaniâ; ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio. lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibus que assuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa; vetustis nobili animæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique sed tamen sæpe cupidissimus, aliis sanè imperandi cupidus, et per omnia extra dictatoris posita, consultisque facta conjungens.* Et postea, *Insignes classicæ coronæ, quæ Romanorum uni unquam donatæ erat, huic bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit et Virgil. Æneid. 8. v. 682.

Parte alia, ventis et Dis hostilis Agrippa
Arduus agmen agens, cum fulmine adsper rostris
Tempora navali fulgent rostrata corona.

Sueton. Octav. cap. 5. *M. Agrippam in Siciliâ post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit:* huc et pertinet cujus duplex denarius, quorum

[illegible] egerunt navibus aut
[illegible]pes. Nos, Agrippa, neque haec dicere,
[illegible] celare, neque silentio
[illegible] Aeacum et insulas
[illegible] Peleos, parvi magnique nostri tentamus, quam verecundo, et musa cithara digna loquacique pace, ne prohibeat laudes exanimi Caesaris atque tuas immanuere temperate ingenii. Quapropter recidamus, ut dicere, Martem armatum lorica adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem aequalem Diis a Nilo Minervâ? Nos epulas: nos cessantem circum poculorum sertis angulum frontemque adversis adstringimus: sive liber, sumus, sive ordinamus curare elegos, mittere cassis inconsultos

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem 5
Pelidae stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec saevam Pelopis domum [37]
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyrae Musa potens vetat 10
Laudes egregii Caesaris, et tuas
Culpâ deterere ingeni.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Digne scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionen: aut ope Palladis 15
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos praelia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui: sive quid urimur,
Non praeter solitum leves. 20

ANNOTATIONES.

[illegible] Lucr. Agrippa caput praeferebat, illinc Agrippae eam cingi et rostrati coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippae caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ verò Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Tu recidat.*] Vell. etc. *Navali primo praelio apud Mylas, ductu Agrippae pugnatum prospere.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. et Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 19, &c.

5. *Gravem Pelidae stomachum.*] Achilles Pelei filius, [illegible], acer, [illegible], *Ad non acres* [illegible], ut ait noster ad Pison. nec cedit Graecorum heros, nec Agamemnoni exercitum [illegible] Imperatori ac regum regi: sed nec Deae quidem. Nam et Apollini Hectorem protexenti minas intentat. Hom. Iliad. 20.

7. *Cursus per mare.*] Ulyssem illum navigationum [illegible] *Ulyssei*, scilicet, filium, [illegible] *plures*, [illegible] Pisonis [illegible] Ulyssis [illegible] per Oceanum [illegible] Pelopis [illegible] Atreum, Thyestem, Hom. Odyss. 4. [illegible] Pelopis [illegible] Tot [illegible] Pelopis [illegible] Atreo patre, Aeacus et Minos [illegible] de Achille, Odyss. 11. [illegible]

10. *Imbellisque lyrae.*] Atqui rebus etiam gravibus idoneos versus lyricos, praesertim Alcaeos, ostendit Pindarus; nosterque ipse plurimis Odis, maximè verò 4, 14, 15. lib. 4. &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum
——————————referre.

13. *Martem tunicâ, &c.*] Viros militares loricâ armatos fieri et durâ instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus aereâ induit loricâ.

14. *Pulvere Troïco Nigrum.*] In acie acriter [illegible] autem, et non indecoro pulvere Trojani corporis sparsum et quasi nigrum.

15. *Merionen.*] Quamlibet virtute bellicâ [illegible], Meriones similem; apud Graecos [illegible], ut Marti par jactaretur. Homer. [illegible]

16. *Ope Palladis Tydeiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem suâ Pallas ope [illegible] Diisque non inferiorem praestitit, [illegible] Mars et Venus [illegible] vulnerati referantur. [illegible] [illegible] fecit, et numero Castorum [illegible] Iliad. 5. v. 795. 857. Pindar. Nem. Virgil. Aen. 11. 270.

—Cui tot sunt ora, totidem linguae,
Argivae, et Phrygio fluxit sermone decorum.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras et [illegible] argumenta tractare decrevisse et canere [illegible]

ODE VII. AD MUNATIUM PLANCUM.

Aliis alia placent regiones: sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ solicitudines.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos [28] [29]

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenem, vel Ephesum, aut muros Corinthi inter duo maria positæ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroicus: quinque primi pedes sunt vel spondæi vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri sive Heroici.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albius ne doleas*, &c. Veteres codices adstipulantur, per Græcos istis nomen hunc titulum; *Celebratur Plancum ad lætiora revocandum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui certè villam habebat Tiburi proximam, paulò quæ ab Horatiano prædio non longè removata. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; et alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annotat. ad vocem *Plancum.*

Clarem Rhodon.] Rhodus insula Minoïs Asiæ, ad Cariæ oram, cui portum est nobile. *Clara* certè priùdem, tum ob Colossum sive Statuam septuaginta cubitis altam, ex inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum, atque *opera artificum*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, ædes salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem, nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 12. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes, discendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epist. 1. et in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hanc Asiatici oratores non contemnebant adolescentes, nec celeritate nec copiâ; sed putabant posse et nimis vehementes videri. Rhodii tamen et Athenienses studiosi.* Anno salutis reparatæ 1300. equites Hierosolymitani cum migraverant, indeque Rhodii appellati; servârunt ad anno 1522. quo à Turcis pulsi Melitam concessere, et exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui et eadem appellatio, *viz. Mitylene*, a Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et natura, et situ, et descriptione ædificiorum, et pulchritudine quædam regionis nobilis. Mitylenæ; agri juxta et fertiles*, &c. Vide et Strab. lib. 13. et Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem, *Elegantiæ et magnificentiæ adeptam, sed non præsentia postea. Invidâ quippe, dum stat, crescit, crescit agitando; dum Cæsares, tum Augusti; septimo, ne salubritatem restituam.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci, qui unus è septem Græciæ Sapientibus fuit, Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ionia sita, est ad huc nunc Aegæi et sinûs Ionii, versûs ostium flumini: portum habet valdè commodum, ædemque nobilissimam. In eâ celebratum est Concilium generale tertium anno Salutis reparatæ 431. ab Cœlestino Papâ, adversûs errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesiæ Dianæ templo, toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Corante*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio sita, inter duo maria, Ægæum et Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære et figulinâ celebrabatur: *Totius Græciæ ornamenta* vocat Cic. pro lege Manil. et Agrar. 2. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Græciæ, si, ut terra claustra earum tenent, et duo maria navigatione divisa pæne conjungerent, cum pertenui discrimine separantur.* Luxuriæ verò infamiâ laboravit, adeo ut Corinthiaci dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus aucta Lais meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demosthenis sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille, et respondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illâ natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

Baccho Thebas.] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotiâ, sed nobilitavit maximè Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnassi juga, fons Casta-

insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt *Poëtæ*, quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta *illustres ob* patientiam, nec ager Larissæ fertilis tam afficit,

Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, (et) [30]
× Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,

× *Indeque decerptam fronti*

ANNOTATIONES.

lius, at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis soli hubus, communi omnium oraculum, relicto Parnasso, urbe non manibus sed alcupe rupibus munitâ, ardua ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu et religione celebratissimum extra urbem non magnâ extructa, sed naturâ præcipitâ, munierc.* Hæc ille. Admirabilem porro Gallorum stragem Brenno duce Delphos impiè oppugnantium, Apollinemque ese acriter vindicantium, lege apud Justinum lib. 24.

1. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessaliâ locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebrare tur, amœna velut Tempe diceretur. Inde Penei Thessaliæ amnis Ossam et Olympum dicerrebra; colles erant dextrâ lævâque mollitèr inclinati, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. l. 9. Plin. lib. 4. init. &c. nos iterum postea Od. 21. et lib. 2. Od. 1.

3. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper eumdem Athenas et olivam Palladi sacras, ubique norunt scribere præter Neptun. ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: de quo jocosè in illum victoriam; cùm, Neptuno eumdem petente, Pallas clemque præcantrivisset, præruisset.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes: Pallas autem seu Minerva scientiæ præses agnoscitur: non ergo miram si urbs ista illius velut propria censetur. Quòd si fabulæ juvat, vid. Apollodor. lib. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen docet Heinsius intelligi, quod perpetuum complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicta in Epist. Pisan. v. 136. ubi vide quæ notata.

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut pace cæteris urbibus Athenas, sic olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de Leg. 1. init. laudat, ita scribens: *Nihil autem agri cultu ornatius tam Laturnia, quam Pe sarum est, quam ex patrio.* Ex vet. Cod. manuscripto hic legendum, *Undique decerptam fronti præponere olivam*: intelligitque tonsiles coronas, id est, circumcirca detonsas, ut sint foliis brevioribus atque ornatioribus; quò videtur pertinere quod aut noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis idem brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco et materiâ colligere, quòd in Palladis Athenarumque et olivæ, quæ ad Palladem præ ipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex olivâ sibi coronam texere, eâque frontem exornare. Verùm prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque sequi doctiores jam assuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob lætæ pascua ubi circumjecta; vel Mycenas auro et divitiis insignes, Agamemnonis regni sedem inclytam. Vide Str. b. lib. 8. Sophocles in Electrâ, πολυχρύσου Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem*, quia in utâque urbe istâ Juno præcipuè colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon, nec Larissa, æquè movet et afficit, ut dicunt Albinovanus, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponnesi urbs, Laconiæ caput ad Eurotam fluvium posita, dicta et Sparta, Inde *Mavors*: servitutis olim impatiens, at modò patientissima; ut *Spartam nactus es hanc exorna* in proverbium abiere. Spartam luctos ad eorum omnem disciplinam institutos. Cic. Tuscul. 5. n. 77. *Pueri Spartani* [illegible] *dolorem.* Adolescentum [illegible] *Lacedæmone* [illegible] *pugnis, calcibus, morsibus, ut extremum certamen puerile fatigentur.* Idem Tuscul. 2. n. 14. *Sparta nihil pueri ad* [illegible] *nisi, quem virum ad necem* [illegible] *cavuit unquam, quin* [illegible]

11. *Larissæ percussit campus.*] Urbs Thessaliæ Larissa, agris pinguibus fertilibus circumdatur: cùm verò præcipua Phthiæ, quæ Achillis patria; inde Pelasgi, et Larissæus ille sæpiùs dictus sit.

Quàm domus Albunĕæ resonantis,
Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda [31]
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque partùrit imbres
Perpetuos : sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitæque labores
Molli, Plance, mero : seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit [32]
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

quàm fons Albuneæ perstrepentis, et Anio cadens, et nemus Tiburni, et pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginosum, nec pluvias parit semper : ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori et vitæ laboribus, *libendo* vinum suave. Teucer fugiens patrem atque Salaminam,

ANNOTATIONES.

12. *Domus Albuneæ resonantis.*] Albunea Nympha, quæ et Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum et fontem sacrum habebat. Virgil. Æn. 7. v. 82.

——*Lucosque sub altâ*
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat.

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amni Aniensis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur, tenens in manu librum : cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerat.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conspectu sunt Tiburi, Præneste, et Tusculum. Tiburi quidem Herculaneum, et Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ut navigabilis esse incipiat. Cùm è saltum in profundam vallem præceps deferatur, et per viarum ad Romam.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelsum scopulum, atque in planitiem terri Romanorum ac Sabinorum, atraumque distribuendo regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum et pulchrum, potu verò quam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas et Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobilis* interpretantur ducriles rivos. Item legunt *pomaria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit et rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.*] Non secùs ac Leuconotus (λευκὸς candidus, *et* νότος notus). Ventus iste à meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert, quamvis sæpe imbres pariat : ita licèt Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, et animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant solicitudines.

18. *Tristitiam.*] Si rei cura privatæ comites habeat ægritudines aliquando magnas; certè Reipublicæ ferè semper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, consulatu cum M. Æmilio Lepido, Censurâ, &c. Nullâ re autem nobis quidem videatur illustrior, quàm quòd Lugdunum nobilissimam Romanorum in Gallià coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus esset : sunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem asseverent. Is porro non leves putandus labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore concussum est, atque tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primùm stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, et Planci ad Ciceronem epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militiæ, sive domi, et in villâ tuâ Tiburtinâ. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus signis, signa erecta, et simulacris Deûm in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. et lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. et lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, fortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque. Cùm fugeret.] Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente et indignante quòd Ajacem fratrem non reduxisset. Proficiscentibus enim mandarat, ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, irato quòd Achillis arma Ulyssi potiùs quàm sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Colouri*, urbs et insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam et Peloponnesum. Illic regnavit Telamon, Ajacis et Teucri pater.

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populeâ, sic allocutus maerentes amicos: O socii comitesque, progenitus quocumque nos dederit fortuna parente, ibimus, nil non sperandum duce et auspice Teucri. Nam Phoebus vetidicus pollicitus est aliquem fore Salaminem *in* terrâ novâ. O viri strenui et saepiùs deteriora mecum perpessi, jam vino maerorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ:
Sic tristes affatus amicos:
Quòcumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque:
Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro:
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram. [38]
O fortes, pejoraque passi
Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λυω *solvo*, quia metu et curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

——*Generosum et lene requiro*
Quod curas abigat.——

Ovid. Art. Am. 1 237.

Vina parant animos——
Tunc dolor, et curæ, rugaque frontis abest.

23. *Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ.*] Ita se Teucer instruit adversùs maerores. Vinum sumit; populeâ se coronâ redimit, seu quòd Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Deinum ad omnes fortunæ casus socios parat.

24. *Tristes* ob exilium, et quòd carendum esset patriâ, quæ semper clarissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo et paternis Laribus ejecti maximè, à Telamone orti. At fortuna populet nobis cunabulis ejectisque nostris sedes in aliená regione. Aiunt profectam à Teucro exulante sententiam hanc: *Patriam, ubicumque, quidlibet.*

27. *Duce, et auspice Teucro.*] Auctore Teucro, ducis auspicio rem gerente, post accepium felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo, cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cùm duplex erit urbs ejusdem appellationis; altera apud Atticam regionem in quâ nati sumus, è quâ pellimur; altera in Cypro mox à nobis aedificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlâstis aerumnas apud Trojam majores quidem et graviores istis malis, quibus jam conflictamur, fortì estote animo; certè meliora prepediem omnia experienini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; et cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troade huc in Graeciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæritum apud Cyprum, priorem cursum relegentes. Vell. Paterc. l. 1. c. 1. *Teucrum non receptum à patre Telamone, ob segnitiem, cum vindicta [illatae mortis] Aiacis, Cyprum adpulsum cognomen patriae ac Salaminae constituit.*

ODE VIII. AD LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quòd relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se mancipârit.

LYDIA, dic, per omnes [34]
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum [35]
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim, quare *Martium* Campum sibi expositum aversetur, *calorem* tolerare pulverem et æstum?

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, sensit omnibus numeris fingere conatus est: at in eo tamen parùm decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quòd si scivisset Choriambicum esse, et habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo et Bacchio constat.*

Lydĭă dic | pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Bacchium, sed aut clausulæ gratiâ. Quod metrum Alcæas sic ordinavit, ut in musicis exercitatissimus. At Horatius parùm in Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondæum infarciendo sic,

Tē Drōs ō | lō . . . . . .

Error tamen illius habet excusationem, quòd in eâ perseverarerit lege, quam ipse sibi atque aliis esse fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, etc.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hâc Ode istam satìs Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' hominem immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eumdem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut antè, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit: sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: sic et Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinûs olim sita, potens adeo primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Suabo lib. 6. Athen. lib. 2. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterùm, ut scribit Virgil. Eclog. 3. 810.

——*Quos ego amores*
Aut metuat dubios, aut experietur amores.

Quis quis enim meretricum amoribus sedet, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, et tamam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis deorum immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Eneid. 4. v. 86.

Nec cœpta assueverat urbes, nec arma juventus
Exercet; portusve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. etc. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cui honestis exercitationibus, quas antea frequentâbat, jam se mollis subduxit? *Campum* hunc Gellius, lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarentiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primò fuisse affirmat, et his palsis. Muris consecratum. Vegetius de re Milit. Lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum ad hoc statuerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque diluerit, et lassa membra cursu natandi refoveret.* Describit verò Strabo lib. 1. his verbis: *Maxima ornamenta urbis partem Campus Martius continet. Etenim ad laborabilis magnitudo, cùm Equatus, id est, Ludus Circulus, et alius Equestres pugnas suppeditet; hæcque tempora multis Pilâ, Circo, Palæstrique se exercentibus vacuum relinquit . . . solum herbis consertum omni tempore anni: colliumque denique vertices Theatri speciem, et ornatum ad aleum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægrè et invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, et .*] Plutarchus in vitâ Catonis Censoris refert filium ab eo literis institutum, deindè verò ad metum arietem coperis exercendi, jaculandi, equitandi, æstum et frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac

Quare nec bellicosus equum agitat eum paribus? neque frænis lupatis moderatur *equorum* ora Gallicorum? Quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentiùs fugit, *quàm* viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? Cur se ab condit, quemadmodum aiunt *latuisse* filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ

Cur neque militaris 5
Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis? [olivum
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur
Sanguine viperino [56]
Cautiùs vitat? neque jam livida gestat armis 10
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ

ANNOTATIONES.

fluvios tranandi, etc. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat?*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maximè convenire asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeo facilem à pueritiâ fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam et hi Romæ in pretio, et feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coërceri opus fuerit. Apuleius, *jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4. 6, 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur se ad natationem non exercet, ut ait? hæc enim valdè utilis, et pridem consuetudinis. Sic Horatius ille Cocles è ponte Sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ cùm pontes expugnationem, cùm in mare desiluisset, navale per ducentos passus evasit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefieret libelli, quos tenebat; palamentum verò more militari, ne spolio poneret hostis. Suet. Hinc et eodem Suetonio Augustus reprehendit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ab Tiberino rege, qui in eo submersus. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. 7. v. 31.

——*Multâ flavus arenâ.*

Cur oleum Sanguine viperino Cautiùs vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, et angue pejùs odit; adeoque se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam liveni ejus brachia, nec assiduo armorum et pondere, nec ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, altera, altera vi manûs. In priori collimabatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissimè contorsisset; et de hâc fit hic mentio. Sic Iliad. ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, et omnium metas exsuperâsse. Et Odyss. θ Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Disco.] Ἀπὸ τῦ δίσκειν, *jacere.* Orbis erat ferreus, eneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medios loro circumnexus in auræ totâ vi jaciebatur, à quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoriâ, jaculo scilicet et disco trans aliorum finem, seu signum, Græcè σῆμα, expeditè projecto.

13. *Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem namque mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum rapi etur, eò quòd in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi periturum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, et abduxit eo, quo nitebant omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera, ne virilis
Cultus in cædem, et Lycias proriperet catervas. 16

[37] excidium: ne viri habitus pertraheret *ipsum* ad stragem, et *contra* turmas Lyciorum.

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, et Lycias, &c.*] Adversùs Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera est Troadis regio, ex Homero et Strabone; altera est Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utrâ verò Trojani denominentur Lycii; arbiter esto lector: certè dices, non ab hâc, sed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam interpretum, qui ferè omnes hactenus contrarium scripsere.

Catervas.] Hîc Grammatistæ vulgò monent Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicu. Phalanx est Macedonum, Legio verò Gallorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii sensum hîc expiscandum, ubi omnia in propatulo sunt?

ODE IX. AD THALIARCHUM.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

Vides, ut altâ stet nive candidum
Soracte: nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens, atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.

[38] Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat? neque sylvæ fatiscentes ferre ampliùs *queant* pondus, et fluvii aeri glacie hyserint? Arce *verò tu* frigus, ligna copiosè congerens ad ignem, et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino.

[39]

ANNOTATIONES.

Ode est tricolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est Spondæus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum cæsurâ: tertius et quartus sunt dactyli.

Vidēs | ūt ālt | tă | stēt nīvē | cāndidum.

Tertius est Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Iambus vel Spondæus: secundus et quartus semper Iambi cum syllabâ superstite.

Sўlvæ—lăbō | rāntēs | gĕlū | que.

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, et totidem Trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rīnt ă | cūto |

1. *Vides, ut altâ &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æn. 7. et 11. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.

Plin. l. 2. c. 2. *Haud procul urbe Româ in Falisconum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpi, quæ sacrificio anniuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non adurantur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit sanctus ille pontifex cùm in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ, recentioribus *Mons sancti Oresti.*

Nec jam sustineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris, et nivium copiam exhibens. Qua i arborum fatiscant et incurventur rami sub pondere nivis et glaciei.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent jam et stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quòd frigus vehemens haud secùs pungat ac ferri acies et acumen: seu quòd acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Initatio versuum Alcæi, hyemi potandum asserentis, apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diota*, διώτη. Quadrantal dicunt octo et quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hîc intelli unt, sed potiùs in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli scribunt, *dyota*, quasi ἀπὸ δύο ἐχόντα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc i em: mat quod symposiarchus; θαλεία, ἔ ρως, *convivii præsidium.*

Remitte Dis reliqua: qui statim ac dejecere ventos, æstuante mari luctante, nec moventur cupressi nec orni vetustæ. Cave pertentari quid eras ex futurum sit: et quemcumque casum fortuna largietur, quæsti lucrifica. Neque verò suave amores in juvenis contemnere, neque choreas, dum à te abest senectus delicatus. Vana et Campum Martium, et areas *frequenta*: et ubi sub crepusculum aura lenis compellit, tum ad lectum comissationesque festinare. Jam quæ proxima sunt,

Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec vetteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere; et
Quem sors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest [40]
Morosa. Nunc et campus, et areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc et latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

Remitte Dis reliqua.] Uni vacat voluptati. Hoc etiam verbum Dis reliquit.

Qui statim ac Stravere ventos, &c.] Hic Stoïcum agit Horatius, ubi verò sectis Epicureum, neque enim Deos curare inferiora Dii tuos censet, præcipit, et præcedentium verum solidiùs explicat locum. Cum primùm dii, inquit, ventos æquore fervido deprælientes, quievere; eum sedato tempestatis voluptu, mare statim pacatur atque subsidet: æquique tranquilla sunt omnia, ut nec cupressi nec orni vetustæ moveantur. Sic ergo et cuncta cætera, et quæ ad homines spectant, adversa quæque et contraria in melius commutantur.

11. *Cupressi.*] Pinus dilectat arbore hîc pomatur, sicut et orni. Cato de re rustic. cap. 12. et 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. cap. 23. *Cupressus . . . . mortuis, fructu sperernum, buxo eterna, tum concava, odore vincula, ac ne amissa quidem vitalem, nisi cum exaruit, naturam. Dii nova,* &c. Et Virgilius, regis ædificatur, propter gratiam vetustæ memoriæ: quoniam hortorum cedarum et cum vetustate odoratarum jucunditate lenit. Servius aut. Ideo et circulis cedro cibus convenit, quia præciso capite moritur, et subjecta non renascitur, quemadmodum è mortuis nihil spectatur.

12. *Orni.*] Arbores procerae et graciles, sylvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis sollicitudine, sive ex cupidi futurae investigatione per Genethliacos, seu si te dixerim. Nam Mathematici: plus temporis, eodem jurante et hoc Deos effudit, quo sciri nihil hinc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. 2. cap. 1. *Aut adversa præcedunt, cum aut prospera. Si prospera, et fidelia, minus ea, frustrà exspectando. Si adversa, et infesta, suscepisse, frustrà timendo,* &c. Vide Senec. ad Od. 11. seq.

14. *Quemcumque dierum cunque,* &c.] Pro lucro habe singulos qui tibi concedantur vitæ dies: ac velut lucrum lucta quæque quotquot jam antè exegisti diluntur. *Quemcumque dierum cunque*, quot cumque boni, voluntas dei, totidem ei velut cupientes, nolas verò quasi horum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epist. 17. *De lucro jam quæ cumque cogitas.*

Quem sors dierum cunque dabit, lucro appone. Quemcumque dierum cunque dabit, lucro appone.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer,* &c.] Dum juvenes, juvenilibus exercitationes et collocationes nos admittite: antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute n. 64. et seq. *Morosi, anni, natura, et difficiles sunt. Morosus. Hic tamen exercitatione hanc aliquam . . . . tardamus se potuit, despui, aliquis. Præterea: Ejusdem corporis est omnes offensiones esse. Et paulò post: Quarta ætatis ratio, quæ maximè augeri eo videtur, quod ea, quæ à senectute minus petest largiri videtur,* &c.

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. supra.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes destinata. *Campus* est ampla terræ planities; *area* verò est paulò magis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*] Colloquia dant in submissâ voce cum amicâ, quæ blanditiæ et murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc et latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras patent, et se cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3. v. 64.

Malo me Galatea petit lasciva puella:
Et fugit ad salices, et se cupit antè videri.

Maximianus Eleg. 1. v. 69.

Et sunt illæ ipsæ puellæ mecum.
Et cum secedere latebras fugitivæ petebat:

Gratus puellæ risus ab angulo:
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parùm tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliquâ capiebat parte videri;
Lætor hòc multò, quòd malè tecta fuit.

23. *Pignusque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum* vel ab amatore, vel à puellâ. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetitio: vel ab hâc ille, ut referendi, atque iterum convenendi ansam arripiat.

Dereptum.] Malè quidam, *direptum*. Nam *diripere* est discerpere et lacerare: quod hîc non convenit. At *dripere* est movere et rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque pauperum fumosis deripe tectis.
Æneid. 1. v. 215.

Tecta diripiunt costas.
Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, et Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Quia simulet retinere velle quæ lubenter audiat gaudet, maximè, ut repetendi occasio detur, rursumque comessandi.

ODE X. AD MERCURIUM.

Mercuri facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâsti catus, et decoræ
More palæstræ:

[11] O diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, et ritu pulchræ palæstræ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem, quod supra. Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hominum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modò legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quòd unum ejus opus civilis tumultûs periculo eruisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis: à genere; versu 1. à rebus inventis; v. 1. 6. 7. à rebus gestis; v. 2. 16. ab officio et auctoritate; v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quasi medicurius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deus inter et homines. Festus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenses viso signo per Barnabam et Paulum facto; velut Deis sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc verò sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ rex, et Astrologiæ inventor, unde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc; scilicet à victu agresti homines recens terrâ editos tut fabulantur ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, et orationis suavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. et 1. de Invent. *Feros cultus.*] S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formâsti.*] Nempe orationis inventor putatur. Musæus. *Catus.*] Vocem hanc Sabinam esse, et acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus. *Prudens, et, ut ante dictum, catus.* 1. de Orat. n. 198. *Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ More palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, *lege* non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sano se rhythmico offendi ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsit se modo, sed amâsse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parùm conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera et sine arte, quâ solent se rustici exercere, quilibetcumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2. 532.

Corpora quæ agresti nudant prædura palæstra.

Altera est artificiosa, et *decora* sanè, qua partes corporis singulas format ad decorem, et decentem actionem præceptis et exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam velut palæstram orationi et extrema brachia in confert.* Et postea: *Ut athletas vidcamus*

te celebrabo summi Jovis *aliorumque* Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ; *necnon* solentem etiam surripere joci gratiâ quodcunque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres;

Te canam magni Jovis et Deorum [41]
Nuncium, curvæque lyræ parentem; 6
Callidum, quicquid placuit jocoso [43]
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci 10

ANNOTATIONES.

aut vitando facere, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quæ sua est; ut quicquid in rebus fiat utilitate ad pecuniam, idem ad aspectum etiam fit venustum; sic oratio nec pugnam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis rectè derivat impetum, nisi etiam cædendo quid deceat intelligat. Quintil. lib. 1. cap. 11. palæstricis vacantium conset, *Quibus gestus motusque formantur . . ne indoctæ, ruditæve manus: ne status indecorus, &c.*

4. *Moræ palæstræ.*] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formâsse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modò et palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græcè πάλη, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quâ nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. *Jovis et Deorum Nuncium.*] Hesiod. ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium*: Orpheo, Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium*: Hom. Hymn. in Mercur. 13.

Ἄγγελον, ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. 356.

. . . *Interpres Divûm Jove missus ab ipso*
. . . . . *celeres mandata per auras*
Detulit———

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt liquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infrà dicemus ad vocem, *vinxa*. Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exsiccatam etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cùm digitis essent pulsi, sonum aliquem reddiderant. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulò alii rem afferunt, auntque testudinem vocatam à testa istius animalis: ut mox fusiùs explicabo.

Lyra.] Lyram cum cithara confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam esse, quòd testudinis testa pro cithara fabricata sit: unde lyram dicunt*; et versus: *Chelyn, id est, lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porro inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindar. qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hieron. scribit, *Citharam effici in modum literæ Δ, cum chordis viginti quatuor, et per digitos varus vocibus, tinnulisque nervis in diversis modis conatari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem et citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, et eburno verbere pulsus.
At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.
Nec pudeat pepulisse lyram——
Ovid. Metamorphos. 10. v. 205.
Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico: lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est, quâ mendicos vicatim sæpem quæritare notum est, nam et incurva est, et δελταειδῆ formam refert propiùs intuenti. Cithara verò testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum, quicquid placuit, &c.*] Clàm, ingeniosè, jocosè, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; et de hâc non est mentio. At altera est oblectationis, joci, et industriæ ludicra; in quâ excelluit Mercurius. Hinc et Lycurgus ad acuendos furandi solertiâ Spartanorum animos, impunita esse furta censebat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat ἀθέας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quòd illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ audientium animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe hic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Callliditatem Mercurii, et pertinax jocosè furandi proles. Hæc autem est historia, seu fabula: Quum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquandiu privatus

Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin et Atreidas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, et iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces

[44]

risit *ipse advertens se* pharetrâ *quoque* spoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, duce te, latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, et castris Trojæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ virgâ

ANNOTATIONES.

...set, atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret: boves aliquot exerrantes et longiùs progressos abegit Mercurius et occuluit. Ille verò hunc pueri formâ indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptam. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus risum tenere non potuit; *Iracundiam voluptate superante;* ut ait Philostratus Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregiè expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. cap. 11. &c. et Annot. infrà ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetrâ.*] Infrà lib. 2. Od. 9.
Et foliis viduantur orni——
——Viduâsset civibus urbem.
Virgil. Æneid. 8. v. 571.
Quem in locum Servius laudat Virgilium, tanquam propriè locutum, Horatium verò carpit et vellicat tanquam hic malè scripserit *viduum Apollinem*. Sed O puerilem astutiam!

13. *Quin et Atreidas, &c.*] Præclarè et benignè à Mercurio facta jam ostendit. Nimirum et Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deducit, ut nec tentus à quoquam, imò nec visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem et Menelaum Atrei filios, Græci exercitûs imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger stylum acuit et vibrat. *An dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mœrens potiùs et mops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sanè et pretiosa munera ad Achillem delata à Priamo Trojam deserente; atque, ut est ibid. *Infinita dona è thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum:* quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lænas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item et sagula: auri verò talenta decem; duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donârant.*

15. *Thessalosque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam et Thessali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *Nocturnum ignium castrense, ignis: diurnum, fumus.* inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occultè ingressus, et usque ad tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *Cùm ad turres navium et fossam venissent, custodes quidem è cœnâ laborabant: his verò Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium et insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* et agiles: separasque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundùm variam benè vel malè factorum ac meritorum rationem: has quidem ad Tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242.
Tum virgam capit: hâc animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat.

Coërces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim quâ sedantur et coërcentur homines concitati; et inertes è contrario ignaviique concitantur.

Virgâ.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessâ vicissim lyrâ: postquam enim boves, ut antè dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eâque lege et conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindariique Schol. aiunt, Μίσαι, quasi Μέλαι dictas

catorum exilem surculorum, superis quoque manibusque inferis gratorum.

Aureâ turbam, superis Deorum [45]
Gratus et imis. 20

ANNOTATIONES.

esse, quòd eâ se Mercurius abiturus Apollini reliquerit. Lege modò [illegible] prætulisse in Arcadum Mercurii pugnantes duos cum Dracone serpentes, hîc autem eos projectâ prædâ dimisisse. Hanc in proverbii cuiusdam [illegible] serpentes addit satis. Hygin. Lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, qui quamvis [illegible] ingressi proeliantur. Tit. Liv. Denique vim, ubi metu factam ac necessitatem ostendere cupiunt serpentes indicant pacatam: quippe hanc illius membrana comes esse debet.

ODE XI. AD LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissa futurorum curâ.

Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi [46]
Finem Dii dederint, Leuconoë: nec Babylonios

Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi, Leuconoe, concesserit Numen. Neque [illegible] Chaldæos

ANNOTATIONES.

Ode hæc est mönosticha. Versus nempe [illegible] sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri, Asclepiadei, [illegible] Sapphici, tribus Glyconeis, et Pyrrhichio, vel Iambo. Scio.

Tu nē | quæsieris | scire nefas | quem mihi quem | tibi.

1. *Tu ne quæsieris.*] Odam hanc velut [illegible] num. Horatio notat Scaliger. Quam vetat [illegible] tionem ego nescio; nec, ut opinor, ipse [illegible] qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis præsidentibus [illegible] adeundos hortatur, ut relinquat Dîis futurum curare, ipsa vero præsentibus utatur.

Scire nefas.] Hæc si separarunt voces, [illegible] prohibet scire quemquam. Plautus [illegible] Quid si eum valetudo nunc absiscit meo [illegible] cruciatu? Sequentes [illegible] mortis apud [illegible] ctores, Terent. [illegible] Cicero. *Ut [illegible] hanc vitam [illegible] anteamus?* 2. de Off. *Quæ te [illegible] tudo [illegible] spem adhuc?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne scire debeamus quod nobis; ne alteri [illegible] quod sibi reservarunt Dii, luturi nempe [illegible] Cic. ad Lentulum, lib. 6. Epist. 4. *Equidem [illegible] nia propono, nec [illegible] tum [illegible] [illegible] [illegible]

Tentâris numeros: ut melius, quicquid erit, pati;
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum:) sapias; vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida

calculos: ut satius decrare quodcunque acciderit: sive multas hyemes Jupiter tribuerit, sive extremam *det hanc*, quæ nunc Etruscum pelagus frangi objectis cupibus. Sapiens sis. Vina fundas: ac limite angusto spem longam reseindas. *Invida* fugerit, avara prærerit invidam.

ANNOTATIONES.

Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologiâ ut vocant) Judiciariâ. Lactant. *Arithmeticen, quam Mathematicen dicimus, quoniam ut numeros est tota doctrina*, &c. Auson.

Tu cæli numeros et consona sidera fari
Cellebas.

3. *Ut melius, quicquid erit, pati.*] Quanta hîc apud Interpretes dissensio! Alii jungunt istam vocem, *sapias*; quæ verò intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensum tuntant voce *pati*; explicantque sic: Cum melius sit, vel tanquam melius sit, pati constanter quicquid evenerit, quàm animum distorquere, anxiè quæ sint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quantò melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profectò se discruciant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno posteriori verò pro tempestate hyemali; quandoquidem satis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppositis, &c.*] Synecd. id est, quâ hyeme fluctus Tyrrheni maris, ut fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *qui*, et referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.] Pumex lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab Ovid. *multicavus*, à Virg. En. 5. v. 214. et 12. v. 587. *latebrosus* dicitur. De isto lapidum genere, Plin. lib. 36. c. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuscum, Inferum, quod pars est maris Mediterranei: id verò nominis ei dedit Tyrrhenus Atys Lydiæ regis filius, postquam ad vicinas terras cum colonis appulisset, Tusciam nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: si sapias, scilicet urere vitâ, genio indulge, vina bibe quàm optima, liquata, &c. Priscian. l. 18. c. 3.

Vina liques.] Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potiùs, lalinitatis causâ satage, ut pares tibi vina sacco percolata, defecata, dulcia sic effecta, adeoque mature et palato muliebri accommodatiora. Veteres enim priusquam ferbuisset, per saccum toties colabant ut delæcarctur; atque sic adempta, quæ vini vim alit augetque, fece, li pidiora, imbecillius, lenius, ac dulcius redidebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatus à Theophrast. l. 9. c. 21. ἀφεψίτης, *castratum*, quod nempe spartei sestis sordis colatum. Cæl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Liquatum et defæcatum*, ex Plutarcho mox citando, *quia percolata vitia vini necessario evadit, et genuinam restituit edulcatam: mollius quidem ita et ad gulæ: at non idem: hinc valetudo opitulante arte et excogitato, ut pocula nati vino plurium non valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, sacco franguntur vires: et alvi irritamento excoquuntur.* l. 19. c. 4. *Ferendam sanè fuit . . . . . mulcendaque vina, saccisque castrari*: al. *castigari*, lib. 23. cap. 1. *Utilissimum vinum omnibus sacco vinibus factis.* Plutarch. Sympos. sive Convival. Quæst. lib. 6. Probl. 7. ait, *Exolevere vinum, cùm tum crebrò defluditur, eoque ad liberalem communemque jucunditatem pertinuit: deinde vero fumositatem adeo blandum, ut illi quæ mentem solutat et infestat ejectâ et exclusâ; ipsum verò jucunditas efficit: neque erat à ferro acumine deconso; sed potiùs velut redigere et sandalas detersos. Quippe defæcatio vita vini, quæ caput tentat, detrahit, neque ad stabilem redigit mitem et solidum.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quantò brevius est vitæ nostræ spatium, tantò resecandæ spes longæ: minùs expectandum, minùs edendum futuro: neque adeo differendum inter carpere præsentes lætandi occasiones. Od. 1. suprà.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Dum fugit invida Ætas.* Dum enim sic elabitur et nos quasi rapit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9 v. 126.

———*Festinat enim decurrere velox*
Flosculus angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio: dum loquimur, dum sectia, unguenta, puellas,
Possimus, occupat nox intellecta senectus.

Pers. Sat. 5. 153.

Dum loquimur fugit hora. hoc quod loquimur cras.

Ergo diem *hodiernum*, sequenti minimè confisa, arripe. Ætas : carpe diem, quàm minimùm credula postero.

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis et voluptatibus, cùm licet, et dum vita stat : nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio ; ut notant vulgò, quæ quidem frequenter passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur : *Frumur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter : pretioso vino et unguentis nos impleamus, non pretereat nos flos temporis : coronemur rosis, antequam marcescant.* Martial. ——*Fugitivaque gaudia carpe.* Pers. mox cit. loco.

——*Carpamus dulcia.*

Multò verò sapientiùs Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio : sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut benè viverem : in senectute, ut benè morerer : benè autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. AD AUGUSTUM.

Deos et Heroas primùm, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroëm, quem Deum suscipies laudare cithará, vel acutâ fistulâ? Ecujus laudes resonabit similitudo ludiera?

Quem virum, aut heroa lyrâ, vel acri [42]
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis et elegantiarum hæc Ode : artis quidem eò plus habet, quò apparet minus ; elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copiâ et pulchritudine dives est ; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius ostro se correptum poëtico, dignum arbore hoc divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit eulogium ex conglobatâ virtutum artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, et in fine libri primi. Hoc etiam fecit quod ex Dione lib. 15. afferunt ; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui *Declara* festis ac profestis cum solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio, lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contrà Pindarus Olym. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabis?* ait modestior : lector erudite judicet. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulcioni sonum hujus acriorem bonè temperante. Alii sic explicant ; carmine Lyrico suavi et moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo : vel Epico gravioni, sublimioreque, bellicis virorum nobiliam facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 87. et seq.

2. *Clio.*] Hanc è Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium ; quibus et celebritatem nominis et immortalitatem conferre dicitur, κλέω, *laudo, celebrem reddo* : κλέος : et κλεῖος, *fama, nominis splendor.* Virgil. de Musis :

Clio gestæ canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ et vocis imitatio? Adeoque imago dicta, quasi imitatio. Vide infrà, Od. 20. eandem locutionem ibi fusiùs explicatam. Quam tamen mentis facilitate propriâ Scaliger perverterit, legens, *Virtutis meæ imago* : quo enimvero sensu? Quâ autem ratione fiet Echo, sic Plinius exponit, lib. 2. cap. 14. *Montium ferax, celebrique vastus, et confragosa exhibet, aut anfractu in humeros jugo, vallesve cavas comante, simulant imparibiliter sæpe resultantem aera : quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

Aut in umbrosis Heliconis oris, [50]
Aut super Pindo, gelidóve in Hæmo ?
Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus : qui res hominum ac Deorum,
Qui mare et terras, variisque mundum
Temperat horis ?
Unde nil majus generatur ipso ;
Nec viget quicquam simile, aut secundum :
Proximos illi tamen occupavit [51]
Pallas honores.
Præliis audax, neque te silebo,
Liber, et sævis inimica virgo
Belluis ; nec te metuende certâ,
Phœbe, sagittâ.

seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc sylvæ secutæ sunt canentem Orpheum, mirâ arte retardantem præcipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid *verò* antè canam *quàm* præconia consueta patris, qui res mortalium et immortalium, qui mare terrasque et orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur: *verò* neque par quidpiam, vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus strenue: neque te, virgo Phœbi crudelibus infesta: neque te, Apollo, telis inluctabilibus formidande.

ANNOTATIONES.

5. *Umbrosis Heliconis oris*, &c.] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ, Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem*, &c.] Ex Hæmo Thracem Orpheum sylvæ secutæ sunt, dulcedine cantûs velut animatæ: *temerè*, id est facilè et sine cunctatione; vel contrà per devia et invia. Nota lapis et tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 91. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter et lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ et suavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum et auritas*, &c.] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud secùs ac si auritæ et animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis*, &c.] Legunt aliqui, *parentum*; hoc sensu: Quid prius dicam quàm eas Jovis laudes quas majores nostri solent dicere? Alii melius *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quàm notas omnibus, ac passim celebrari solitas, laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æquè Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus*, &c.] Alii interpretantur: à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile, aut secundum.*] Par et proximè accedens: aequè magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen occupavit*, &c.] Non. Marcel. *Proximus* dicebant veteres non solùm adhærens et adjunctum: verum etiam longè secundum, si tamen inter duo discreta vitat medium exiitisset. Virgil. Æneid. l. 5. 320.

Proximus Ilioneus, longè sed proximus intervallo,
Ingenti Sergestus.

Tull. in Bruto: *Fuit Philippus Antonio proximus oratione, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni solebat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Præliis audax, neque te silebo, Liber.*] Quòd cunis liberet animum Bacchus, Liber dictus: vel quòd devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. l. 5. item infrà l. 2. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eadem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu et sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certâ, Phœbe, sagittâ.*] Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Niobem cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φᾶς βίος, lux vitæ.

Canam etiam Herculem, necnon filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primùm nautis illuxit, *statim* concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, et maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos *quem* potissimum referam, ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? *Certè* Regulum, et Scauros, et Paulum generosæ

Dicam et Alciden, puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes, [52]
Et minax (quòd sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

24. *Alcidem.*] Hercules ita dictus, seu quod esset Alcei nepos: seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à *robore*.

Pueroque Ledæ.] Castorem et Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. Fast. 5. 700.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc, *Laudo sidera*. Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutarias esse stellas geminas, non ita verò solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos et in altum sublata defluit, cùm primùm favoribus Castore et Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, et saxis adhærens, tum resolvitur ac fluit, cùm oriuntur Castor et Pollux, vere nimirum, et ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur *defluat*, fluere et agitari desinit aqua maris, antè in rupes illisa per impulsionem ventorum, et concitationem fluctuum.

31. *Quòd sic voluere.*] Pro suâ potestate, atque benigno favore in navigantes, sic jussere placari omnia antè naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor et Pollux: quibus cùm placuit, redit serenitas, et maris agitatio planè cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde laudat, secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi et armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, et Rempublicam religione justitiâque firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18, et seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinî fasces.*] Ambitiosam denominationem Tarquinii, non Superbi, is enim indignus Hymno celebrari sed Prisci, qui bello strenuus imperium Romanum devictis finitimis populis auxit: circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum, virtutum cætera ejusdem, scuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem, ambitio est.* Quidam non absurdè intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis creptos splendidè gestavit ac tenuit. Virg. Æn. 6. 817.

Vîsne Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invido morti tuæ, Cato: nam et tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas, propriâ manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de Animâ, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plut. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompeio victoriæ impatientiâ, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide et Cic. 1. et 3. de Offic. et in Pisonem, n. 43. sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris, illigatum ex machinâ vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris, et clara virtus extitit in administrandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hispano accusatus est, quòd Socios ad arma concitâsset. Ita se verò ille constantiâ plenus et gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatûs arguit Socios ad arma concitâsse: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: testis nemo: Utri vos, Quiris, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Prodigum Paulum, superante Pœno,
Gratus insigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, et incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Sæva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.

[52] vitæ liberalem, victore Carthaginensi; *quam* et Fabricium *beneficii* memor celebrabo versibus magnificis. Hunc et Curium impexis crinibus bello idoneum *pariter* et Camillum produxit inopia dunior, et patrius agellus cum domo convenienti.

[54]

ANNOTATIONES.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republicâ detrectavit; et si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipso suo Collegâ, quàm cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certè majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnâsset. Verùm, ut est apud eundem Liv. eod. lib. c. 49. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti.... dum altercationibus magis, quàm consiliis tempus teritur*, miserè ibidem cæsi, pulsi, fugatique sunt: atque Paulus *unus insons* tam horrendæ cladis interiit, ut rectè testatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Saperante Pœno.*] Annibal certè nusquam magis insigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves benè multi intercíderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem missus, cùm nec ab eo prius, quàrtâ regni parte promissâ solicitari potuisset; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere spondentem audire voluisset, imò perfidum illum catenis vinctum ad suum dominum remisisset; justam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit. *Ille est Fabricius: qui difficiliùs ab honestate quàm Sol à suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide et seq. Annot.

41. *Hunc, et incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem faciam, in tribus summis viris cum Horatio venerare, lector: in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimverò *sæva paupertas*, id est, magna frugalitas, tenuis admodùm res familiaris; *jugerum*, seu pauca agri jugera sibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id est, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam suæ quàm publicæ utilitati studentes: unde et summam laudem consecuti sunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulem; de quo suprà; et Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus et auctoritate omni civi tempori ac suæ major; censu verò par unicuique pauperrimo; decem æris et quinque pondo argenti sæpe usque totidem silvestribus à Samnitibus, quos universos in clientelâ habebat, in Samnium remisit; contumeliæ suæ beneficio sine pecuniâ prædives; sine usu familiæ abundè comitatus; quia locupletem illum faciebat non multa possidere; sed multa desiderare. Ergo domus ejus, ut ære et mancipio vacua; ita gemmâ et his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide et ejusdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus, exactissimæ normæ Romanæ frugalitatis, denique fortitudinis perfectissimum specimen, Samnitium legatis agresti se scamno assidentem foco, atque ligneo catillo ea quidem (quales epulæ, apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille eorum divitias contempsit; at pauperiatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit: *Malle se hoc habentibus imperare, quàm ipsum fore locupletem; et Curiam nec aere vivere nec pecuniâ corrumpi posse, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide et Aurelium Victorem de Viris illustribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano l. 9. c. 3. *intonsis capillis*: scilicet priscis temporibus nondum erant Romæ tonsores: et cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomptis*: sed non illud, quod sanè ab Horatio spectari oportuit: sic Ovid. Fast. 2.

Hos apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. 4. de Numâ:

Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ.

Codices tamen ferè omnes habent: *incomptis Curium capillis*: unde ab eâ lectione temerè discedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit: de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenuè pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus, ac urbis conditor meritus appellatur. Vide Liv. lib. 5. &c.

Marcelli *porro* nomen augescit sicut arbor secreto temporis *progressu*. At cæteros inter splendet astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O tibi Saturni *Jupiter*, humani generis auctor et conservator, commissa tui *est à* fatis summi Cæsaris tutela: *ergo* tu regna *premes*; Cæsar *autem* et *à te* secundus. Sive is Parthos Italia bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos subegerit; sive Seras Indosque in orientali plagâ domuerit:

Crescit occulto velut arbor ævo 45
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes [55]
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni 50
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris 55
Seras et Indos:

ANNOTATIONES.

45. *Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sunt arbor seni um ac nomine advertente *crescit*, *occulto ævo*, labente clàm tempore, progressu temporis, ut cæterorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat: *Solet præcoqua subitò flaccescere: sed quod paulatim accrescit, diuturnius est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum ipsa arborum sugentem celebrat.*

46. *Micat inter omnes Julium sidus.*] Quòs ille, non planè constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cum in Imperii successorem adoptato, suum ille filium deperderet Juliam. De eo Virg. Æneid. vi. v. 861. et seq. et Seneca ad Marciam c. 2. Verosimilius is admodùm juvenis, sola adoptio præclarâ nondùm obierit; quo pacto ejus fama crescere indies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Octavianum quem dilexit, ipsumque Augustum ante annum ante mortem esse fecit, et honoribus cumulatum Romæ Asiæ dedicavit, ejusque exsequias ornavit. Dion lib. liii. Plutarch. Tit. Liv. lib. xxx. Vell. lib. ii. v. 93. Eutr. lib. vii. v. 8.

Micat inter omnes Julium sidus.] Sueton. Jul. c. 88. in scribit *Divorum concessum relatæ*, *sicut per*, *stella crinita*, *cujus ortum*, *sub idem tempus*, *ludis Venereis*, *quos*, *primum esse*, *Deam refert*. Virg. Ecl. ix. v. 47. Ov. Met. lib. xv. fab. 15. Manil. Astron. lib. i. Quæst. Nat. lib. vii. c. 17. Plin. lib. ii. c. 23. testimonia

refert. Porrò cometes ille Christi Servatoris nostri natalem pronunciasse multò melius creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Augustum, quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data.*] Duo nempe veteribus credita: primum reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis: alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter! ut Augustus sit à te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*] Sueton. August. c. 21. *Partha quoque et Armeniam vindicanti facilè cesserunt: et signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique plurimas quandam de rebus concertantibus, non nisi ab ipso dictum comprobaverunt.* Vide et infrà Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles, jam eò deduxerat Augusti fama, ut ultrò virtuti Romanæ observantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando prostratos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras et Indos.*] Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio circionis Indiæ: sunt et alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Cassay*. Metropolis autem Sera, serico opere celebris. De eis Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. vi. c. 17. *Primi sunt hominum qui nobis noscuntur Seres lanificio silvarum nobiles, perferunt aliena deponentes frondium canitiem. mollian.* Plaudemia. *Seres*, inquit, *armorum*

Te minor, latum reget æquus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parùm castis inimica mittes
Fulmina lucis.

[56] te quidem inferior justè gubernabit *ille hunc* orbem amplum, tu *verò* tremendo curru Cœlum concuties: tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.

ANNOTATIONES.

expertes.....multi finitimorum molesti .....Cœli apud eos jucunda salubrisque temperies, aeris lucis mundi, ventorum commodissimus flatus, et abundè sylvæ suis undæ: à quibus arborum fatus aquarum aspergubus crebris, velut quædam vellera molentes, ex lanugine et liquore mistum subtilitatem tenuissimam pretunt, nentesque subtegmina conficiunt serecum ad usum antehac nobilium, nunc etiam vulgorum sine ullâ discretione proficiens. Ipsi præter cæteros frugalissimi, pacatioris vitæ cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, et scinditur media: ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem et Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor, latum reget æquus orbem,* &c.] Sensus est: Augustus autem, ô Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet et æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam effertur: *Et virtutis moderationisque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiam suam populusque Romani ultrò per legatos petendam;* (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit: attamen ille seu novis indies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos curnat, nunquam tamen animos ultrà quam fas est superbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1. 282.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *latans*, laudatus ob æquitatem Augusti, qui jus summa lenitate pariter ac diligentiâ dixisse scribitur à Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, inque tonitru in hæc infima, cùm fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur *è curru Jovis celeriter quatiente* formari tonitrua, et *emitti fulmina.*

59. *Tu parùm castis,* &c.] Quorum à luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, et sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde et sarciebant expiatione locum, et cæsis hostiis Numinis iram placare.

ODE XIII. AD LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, et cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum

[57] O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, et molles lacertos Telephi, væ, meum

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia suprà, *Sic te Diva,* &c.

1. *Cùm tu, Lydia, Telephi,* &c.] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam et qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant; et zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quòd rivalem suum in ore frequentiùs habeat. Unde, cùm præsentem commellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar rosæ, et fragrantem, vel rosei coloris. Scaliger hîc Horatium graviter reprehendit, et *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam.* Verùm quidni adolescens amore fervidus roseâ cervice et rubicundulâ celebretur? Virg. Ecl. 1. 406.

——*Rosâ cervice refulsit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, tortasse etiam candida, politula, nitida, pura puta, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pili. Vide Non. Marcel. in voce *pulus.*

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *ne, væ,* id est, *certè, heu!*

hepar turgescit aeri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color statu firmo constat: tum etiam lachrymæ clàm decidunt in malas, pateficientes quantùm intus absumar flammis secretis. Effervesco, sive furgia ex vino immoderata deformârunt albus tibi scapulas: sive juvenis insaniens memorem cicatricem labellis tuis dente incussit. O si mihi sat auscultes, ne expecta constantem *eum fore, qui* tam subiter vulnerat basia suavissima, quibus indulsit Venus quintum suæ dulcedinis gradum.

Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ sede manet: humor et in genas [58]
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitùs macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quintâ parte sui nectaris imbuit.

ANNOTATIONES.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumescit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia, propriè resident. At Horatius modò libidinem in jecore statuit, ut lib. 4. Od. 1. v. 12.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Aliàs iracundiam, ut hìc: pariter et Juvenalis Sat. 1. v. 15.

Quid referam quantâ siccum jecur ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum Χολὴν ἔχει, ἐξ' ἧπατι. *Bilem non habet in hepate.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis se perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, irâ. Opportunè Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cùm quod est occasio honesto pudore dignum, tamen petenda penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso, calis tenetur, indeque rasectur rubor. . . . . gradum extraneas contingat. Ad hoc animos natura occursa fictos, quem sanguis commutat, quasi alienatæ integritatis suæ compotem, tingit enim; et vide simulis color miscetur. Contrà qui metuunt, pallescunt. Natura enim, cùm quod de extraneis contingentibus metuit, ut altam vitæ lemergitur, sicut nos quoque, cùm timemus, latebras quærimus. Sic natura tale de cordibus, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc verò demerso, humor dilatior cuti remanet, et inde pallescit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lachrymæ propter vim indignationis et zelotypiæ. Hanc describit Tullius, Tusc. 4. n. 28. *Zelotypiam ex eo quod alter potiatur eo, quod ipse concupierit.*

6. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concrescar.*

9. *Uror, seu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cùm video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus lapidari ab juvene temulento, et post crapulum vinum petulco, sine molo lascivienti, rusticè jurgiari, imò ut è ac barbarè te molliculam macerati. Horatius nempe ut Lydiam deterreat ne, sævo et tenerum exponit amorem, qui ejus erga eus persentiat, illumque opponit sævo rivalis ubidini, quæ, ut se expleat, amicæ iram parit: sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc et malignè interpretatur comessat. nes illas, necnon morsiunculas amatorias; ac velut divinas plagas truces que ac bellaimos morsus tra ucit, ut Lydiam à Telepho quâcunque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrænatâ et impotenti abreptus libidine, ac propè furiosus momorderit labia tua, ad relinquendam qualemcunque sui memoriam, in crudeli cùm icatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum. . . . ne excitetur Verres, ne dimodetur à pudore, ne populus Romanus aspiciat cicatrices ex mulierum morsu, vestigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem spera illum fore, qui se abutitur amore tuo, ut oscalando vulnera infligat, æstro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non est durabile.*

15. *Quintâ parte sui nectaris.*] Mea plurium interpretatione in putidis et obscœnis plùs æquo sagaciam, ego cum paucis sentio, et *oscula quæ Venus quintâ parte sui nectaris imbuit*, intelligo valdè fragrantia, nectaris instar suavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. sub finem, Ibycus, ut significet mel esse dulcissimum, ait, mel nonam esse partem ambrosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis quæ est in ambrosiâ.

Felices ter et ampliùs
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citiùs solvet amor die. 20

[59] O ter et plùs beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè feliciorem eum fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ, ob absentiam, ob desiderium: malæ verò ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Suprema citiùs solvet, &c.*] Non antè desinam te amare, Lydia, si me ames, quàm desiero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait ipse in personâ Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O NAVIS, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

[60] O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis, quòd latus *tuum est* remis destitutum:

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Non pauca ex Alceo imitatus est Horatius in hâc Ode, quam ferè omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintilian. lib. 8. c. 6. In eâ certè plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ aperte nequaquam dici fas fuisset: vel rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porrò sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax; *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu, cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius à Ptolemæo Ægypti rege, netariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina sine funibus*, ærarium sine pecuniâ, quæ nervus belli est. *Intea non integra*, vexilla et legiones dissipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ: quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis prætextu, rebus suis student; atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut Pompeianæ partes navi designantur apud Cic. lib. 2. Epist. 2. et lib. 12. Epist. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter et Magnum Pompeium: alterum inter Augustum Antoniumque, et Cæsaris percussores Cassium et Brutum: tertium inter Sextum Pompeium, Magni filium, et Augustum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoste Patriæ judicato, literisque per senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperandâ libertate, quid aliud quàm incenditur grave bellum, ac Romanum pessundatur imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam defers rerum, nunquam sanè conquieseces. Conjecturam audaciorem quorundam retundere videtur iste locus. Nec est quòd aut Muretus Quintiliano dominationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudant et acclament velut invento Api, exultantes, εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. Enimverò si, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam scribit ad eam navim, quâ sui amici iratum Augustum metuentem fugere properabant, sique hâc Ode secundam ei navigationem apprecetur, non secùs ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hîc: *fortiter occupa portum?* Imò verò debuisset inclamare ad immorantes, *Solvite protinùs*; ad navim autem; *Portum hunc citò desere non tutum: statione malè fidâ statim cede, in quâ periculositas quàm in alto maris versatur.*

et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant? ac sine funibus
Vix durare carinæ
Possint imperiosius
Æquor? non tibi sunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum pressa voces malo; [61]
Quamvis Pontica pinus,
Sylvæ filia nobilis,
Jactes et genus, et nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æneid. 1. v. 89.

———*Creberque procellis*
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo, depressi ex eo antennæ concidant necesse est: sic et Senatores ac Proceres, qui adhæserant Pompeio, eo quidem sublato gemunt ac dilabuntur. Hi certè alii in alios diffluxere provinciis ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs in summo navis malo transversa, cui velum alligatur.

8. *Imperiosius Æquor.*] Virtutem ac fortunæ Cæsaris manifestè prævalentes.

10. *Non Dii, quos iterum pressa voces.*] Cùm enim Brutus Augusto videatur orbis imperium vi et astutia Cæsaris pugnanti non adnumerare, ait: *Non Dii.* Ad quos *Pietà Nepotes Amorisque dei*, qui secundum *pallidam* navigarunt.

Dii. Cæsar et Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, sollemnes ex voto tutelæ in imagine navis, et sacrificium in puppi collocabant, vel in prora. Act. Apost. cap. 28. scriptor navigans Paulus Alexandrinâ quidam navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. 6. 29.

Jam spes omne bonum, et nata
Incumbens tot puppe Deos.

Quidam ita interpretantur locum hunc: *Tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voce malo;* jam Pompeius occidit, Cæsar potens, divum illi liberatus auctor: quid tentes tu?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adversùs tempestates etiam pectinata valet nobilitas arborum et cedrus conspecta est navis, minimè quæque pictis et cærata puppibus, ac à naufragii periculo neglectum eximit Respublicam contenta nubes lucerna, aut quæcumque tuma quantumlibet celebrata, aut Ducis exercitûs generositas. Hæc enim quid juvant? præsertim si desint præsidia ad firma: aerarium locupletes, &c.

12. *Sylvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat sylva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne splenderi tui nominis fide, O Respublica Romana, vel originis præclarè: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus*. Est enim *timidus* epitheton nautis semper conveniens, et hîc maximè. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, à repentinis tempestatibus, cùm præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello desine, nisi vis forsan jocorum, aut Martis commutatis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius sub Cassio et Bruto: postea tamen Augusto victori conciliatus, veriam obtinuerat; hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum, et antequam Brutus aversùs Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica salus, quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores, nunc autem solicitudinem et curam præstas ob novos tumultus; cur evidens periculum, talesque angustias sponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem: nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cùm præcisam solutæ me prius animo jam concipiam; si mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacesse, ponemus nunc tam periculosæ plenos alea labores incassum subi; imò conciliandæ paci consilia et rationes ini. Vide lib. 2. Ode 7. et Epist. 2. lib. 2.

Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

[62] jam verò desiderium ac solicitudinem haud mediocrem, fugæ maria Cycladas micantes interfluentia.

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægeo mari in cycli propè formam dispositæ; quæ quidem ob frequentes scopulos, et maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Pastor cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,

[63] Cùm pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, &c. Infaustis auspiciis domum ducis eam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Ode 6.

1. *Pastor cùm traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Cassandra Paridi Trojam intrudienti, ita hîc eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti, Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus inretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Sensus est: Cùm Paris Helenam raperet hospitis Menelai uxorem, atque è Spartâ Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus et incestas nuptias. Vide Hero. lat. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à pastore, et ipse aliquandiu pastor, quamquam erat filius Priami Trojanorum regis et Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit, quo territa et conjectorum impulsa responso exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversasque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo absente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni et Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere et vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quàm frænari, et in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxi se legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur eam posse interpretationem stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac puerni regni prænunciaret thuriosso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eò quòd apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poëtæ quid non licet? Deinde naviganti quid melius vaticinium inducatur quàm marinus Deus? Adde quòd Apollonii Rhodii Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ scribit Nereum coactum respondere velut Oraculum. Apollodorus, l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: et Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Meminerat ergo Nerei Prosopopœia, et rectè posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio: id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibique assumis, rapis enim uxorem alienam.

quam numeroso exercitu reposcet Græcia, conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor instat! Quanta caedes Trojanæ nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem et clypeum, et currus, et furores. Frustrà appellas ob Veneris præsidium pectes eorum: et lyræ adjiscendæ malignas candelas distribues. Frustrà fugies hostes cantu vocali thoro molestus, et acerrimum telorum Cretensium, sonitumque, et acrem insequendo Ajacem. Attamen, heu, tardè mœchos

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ 10
Genti! Jam galeam Pallas, et ægida,
Currusque, et rabiem parat. [64]
Nequicquam Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem; grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides: 15
Nequicquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnossii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros [65]

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1140.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros à bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta discrimina, quantæ stragis ac labores virorum et equorum undecimali bello!

10. *Dardana Genti.*] Dardanus Jovis ex Electrâ filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troe postea Trojana dicta est. Ab eâ ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor,
&c.

11. *Jam galeam Pallas, et ægida.*] Pallas et Juno pro Græcis pugnabant nempe, tum quòd meminerat dîa mente repostum judicium Paridis, spretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi infensa erat. Porrò bellicosæ Palladi suetæ aptantur hic arma. Ovid. Met. 6. 79.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.
Virgil. Æneid. 8. 435.

Ægida quæ horrifico quatiens, turbata Palladis arma.
Quem in locum Servius ita scribit: *Hinc pectus est proprium nomen, latine in medio Corporis caput. Quod a in pectore Numitas facit, ægis vocat: si in humanis pectora, ut in antiquis Imperatorum statuis cernimus, non addidit.*

12. *Currusque, et rabiem.*] Bigas et quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur, et apud Homerum legimus, non ex equo pugnari scribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem, et impetum animi, quæ quidem vix absunt à quocunque bello.

13. *Nequicquam Veneris præsidio ferox, &c.*] Tunc parùm valebit tibi præsidium Veneris minimè bellicosæ, mòdò minas decebit illa tua venustas et cultus corporis: quæ apud mulieres quidem valent, non ita verò adversùs hostem. Vide supra Od. 12. v. 41. Apud Homer. 3. Iliad. idem Paris sic admonetur, objurgaturque: *Invidis erit tibi cithara, ac munera Veneris, et coma, et species, quando humi in pulvere jacebis mortuus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis distinctè, concinnè, ex arte, mòdò hos, mòdò istos carpendo nervos: non malè sic: melius tamen, modò lyrâ, modo voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulierosum Paridem modò huic, modò illi fœminæ gratificari, ac suam cuique cantilenam dispertire. Sic infrà Od. 39. *dividere oscula*, est singulis dare oscula.

Imbelli citharâ.] Hâc quidem valebat Paris, sed quàm bellicoso viro parùm conveniret, ostendit Alexander ille Magnus, cùm Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nuptiæ, hâc heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves Hastas, &c.*] Licèt illicito amori ac nuptialibus jocis vacet, at tandem ad arma concurrendum erit, et seras licèt pœnas exsolvet, cùm humi prostratus in pulvere volutaberis, trahetisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

17. *Gnosii.*] Gnossus urbs Cretæ, cujus populus sagittas emittendi arte pollebant. Addè quòd ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porrò inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Merionis comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut cum insequentem evaderet nemo. Verùm Oileusne, an Telamonius? Hic certè, si Dareti Phrygio fides, Paridem occidit.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collines.*]

Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Visum parte lupum, graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere consperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Nestorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac si oporteat equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius patre fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversi vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effœminatus, graviter anhelans: quid *quidem* tuæ neequaquam promissis.

ANNOTATIONES.

Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam et congressum, in quo cùm vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, et unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, et hinc in adulterii facinus à te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi et illini, quos unguentis duntaxat antea illinere satagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileam concertantes mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem, postquam Achillem interemisset, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

21. *Laërt aden.*] Ulyssem filium Laërtis Ithacæ et Dulichii insularum regem, prudentiâ solertiâque super æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, absque quo ex fatis capi Troja non potuisset.

22. *Pylium Nestora.*] Hic sapientiâ, et vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse, brevi expugnandum Ilium, si decem Nestores adessent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater. Vide suprà, Od. 7. ver. 27. et seq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnacissimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Noses.*] Tuo quidem malo cognosces et experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium ducis. De eo suprà Od. 6. v. 15.

28. *Tydeides melior patre.*] Suprà Od. 6. *Tydeiden superis parem* vocat Horatius, sanè qui Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulnerâsse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hîc Tydeo patre, quanquam bono et forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac superis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu et pavore, quàm cervus lupum aspiciens. Mecum verò, lector, mirare, quòd ducat carpendi cacoëthes. En Scaliger, *Et teste Galeno*, inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus.* Verùm enim sine Medicæ scientiæ aut Medicorum ope, benè intelligitur, copiosè, et ex alto pectore anhelare cervum, vel potiùs, elato, et sublimi, ut fit, capite fugientem, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, et Menelao totique Græciæ parem te unum ostentâras. At facile est apud amasiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfidè, et ultionem justam *multo molle rependentes.* Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, vivas, ingens consurgere bellum:
Et mihi sint cunctis: et mea tela vocent.
Nec plus Atrides animi. Menelaus habebit
Quàm Paris, aut animis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad singulare certamen, visque tandem congressus, ni i ope Veneris sub ractus esset, certè victus occubuisset, ex Homer. Iliad 3. unde ibid Helena in lucitur suam Paridi exprobrans ignaviam, et Menelai, quem priùs ille contempserat, virtutem experto insultans.

Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque feminis, [illegible] temperis differet: ut post [illegible] annos Græcorum Trojanas ædes incendat.

Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achilleï.
Post certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

38. *Iracunda diem proferet Ilio*, &c.] Achilles ob ereptum sibi Briseïdem iratus, à pugnâ cessabit, dum ipse cum [illegible] continens, Trojæ quidem tantum diem differet, eamque Trojæ ac Trojanis aliquem differet: at ubi Patroclum [illegible] interemptum, tum ad arma, et amici [illegible] convolabit, nec ponet iram, donec Hectorem Trojanum defensorem unicum prosternat. Virg. Æn. 2. v. 31.

Una salus victis nullam sperare salutem.
Sic cecidit Troja, &c.

31. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio cujus pars est Troas, ac Metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

33. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Cæsius [illegible] post decem tantum annos, post [illegible] decem [illegible] Trojam expugnandam, dum [illegible] Achilles Græcos [illegible] Synecdoche. Quidam legunt, *Pergamea domos.*

ODE XVI.

PALINODIA AD AMATAM PUELLAM.

O [illegible] formosior, quæ [illegible] tibus injuriosis famam: seu [illegible]

O Matre pulchrâ filia pulchrior,
Quem criminosis cunque voles modum
Pones Iambis; sive flammâ,

[67]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. supra.

Quocunque valeat placandam iram, hoc addit ex Horatio ad mitigandam offensæ parentis animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens reconciliari gratiam cum eâ quæ deperibat, 1. Fatetur se peccâsse: 2. Non per coactionem se fecisse, sed per iram, asserit: 3. Vindictam [illegible]. Porrò quæ sit, quæque [illegible] constat: Gravidæ [illegible] cruentatur [illegible] cubilibus [illegible] Tyndaridem illam, ad quam Od. [illegible] est.

1. *O matre pulchrâ filia pulchrior.*] Aptum scitumque scriptum dicaciter antè ab Horatio [illegible]

O matre turpi filia turpior!

[illegible] egregiè puellam [illegible] [illegible] [illegible]

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymène, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ; quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo intimus, animum sacrâ [68] mentem [69] Jupiter horrisono flagro. Dicitur Prometheus primitivo luto

ANNOTATIONES.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymène, &c.*] Iræ describit vim et impetum, in eamque culpam eum in suam transire non sinit, in omnium et contentu tum, quo gravius nihil adolescens, omnino abhiuisse comprobet.

Dindymène.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus hic sacra peregrinantis Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione inæ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbadeo oracula responsaque edituas, nec Bacchus Mœnadas et Bacchantes in Orgiis tanto furore impleant, quanto iratus amor animum.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphicus, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus et celebris: vel ita dictus à Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, invasor, invadens et agitans mentem Pythiæ tripodi insidentis in adytis ac penetralibus templi, ut extra se rapta, jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchi natalium origine, mutatione, ablocatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. et seq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes ærea cymbala, cùm furiosi discurrunt, quàm ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes*, Rheæ sacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. et Lucret. lib. 2. dicti vel à κόρυς, *galea*, vel à κορύπτω, *comibus peto*; item *capul peto*: vel à κορύσσειν, vel κορύσσειν: quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel à κορύσσειν *vestire*, et stupratum ac somitum reddere: memorat ex Lucret. cit. *Pulsabant celeri*[illegible] Apollod. lib. 1. τοῖς δὲ τὰς ἀσπίδας [illegible] *Hastis clypeos pulsabant*. [illegible] *Jovis ubera cognita*, [illegible] *ferentes, ne* [illegible] *adeptus*, Lucret. 2. [illegible] antè:

Tympana tenta sonant palmis, et cymbala circùm
Concava, raucisonique minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero cava pectora mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris.

Omnes autem à Græco origines parùm satisfaciunt, et longè petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis ad rem est quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas ii dictos à Cybeles filio Corybante, qui sacra Matris Deûm in Phrygiam detulit: quique ab se nominavit eos, qui Matris sacrificiis incumbebant.

9. *Tristes ut iræ.*] Nihil æquè vi dentum est ac irarum amor, aut tristis, quod se spemi sentiat, alumque præfenti; tunc extrema quæque meditetur, atque etiam tentat ac molitur sæpiùs.

Non Noricus Deterret ensis.] Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor ac metus.] *Noricus ensis.* Optimi scili et enses fabricantur in eâ regione Illyrici. Plin. lib. 34. c. 14. s. 41. *Ab Norica laudatur hanc præstat, ut in Noricis: ab[illegible] fractura, ut Sulmone aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem paratiam, vel ad quæsitum quod vehementer amat, contendit, per maris limina quælibet, per tela, per ignes irrepit, ac cæco velut impetu rapitur et properat; nec ullâ unquam re retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amentiam causæ disquisitionem: [illegible] nempe hominibus sic desperatur? [illegible] Prometheus confingit imitari [illegible] varios ei [illegible] diversis ex animalibus [illegible] quibus, ut vulpis [illegible] leonis fiduciam ferventemque bilem, &c. *Cui* [illegible] qui [illegible] *fallere nabis inspersit, cor* [illegible] *ejis aliquid de* [illegible] Vid. Pelgium. Methol. [illegible]

obstrictus adjungere portionem hinc et inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execrandâ strage; atque extrema priorum causas maximas civitatibus, ut prorsus diruerentur, ac mœnibus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime: me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditùs, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem; me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ

ANNOTATIONES.

Principa Limo.] Homini, qui licèt ex argillâ et limo non ecùs ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyesten, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in sese invicem perpetrantibus, ut Solaversatus retrò conversus sit, omnibus auditum: et jam dictum est, Od. *b.* v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita et consumpta interiit *exitio gravi*: seu cùm Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere causæ, cur perirent Funditùs.*] Interdum urbes expugnantur non odio, sed quâdam eas tenendi cupiditate: at cùm ira licit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20 *Imprimeretque muris Hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solùm urbes aliquando demolitur, sed et excisis mœnibus ædibusque universis, solum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et segetes est, ubi Troja fuit.

Manilius, l. 4. v. 555. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fœlix natus, gravem iram et victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Constantinopolitanis irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeoque ἑρύτρον βαλεῖν κατ' αὐτὴν, *aratrum in eam immissurum*. Seneca de Clementiâ lib. 1. 26. *Immittere tectis ignem*, inquit, *an utrum vetustis urbibus adderet, potentium fuit.* Quem in locum J. Lipsius citat Horatii locum quem explicamus, antiquo, mos erat iste in everterdis olim urbibus: easdem aratro condebantur, ita aratro pariter sulcabant excindi; affert quoque Mosdestinum Jurisconsultum. *Si ususfructus civitati legatus sit, et aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* Vide Isidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex. ab Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis modò urbibus, sed et funditùs evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotaretur. Imò quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut verso aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandam. Quod egregiè suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legamus*, inquit, *in Scripturis urbes quasdam victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9, Abimelec Sichemitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsâque destructâ, ita ut salem in eo dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox et impotens ira est, ut ad ultima quæque præter jus et fas adigat; quæso obtestorque, ne ei indulgeas; sed *compescas mentem iracundam.* Nam et ego malè me ipsi indulsisse jam agnosco. Unde et *mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapsus sum: nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epist. 17. *Si quidem ita statueris, et irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum et eosdem placabiles; et esse hanc agilitatem (ut ita dicam) mobilitatemque naturæ plerumque bonitatis: et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive mecommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas; facilè hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unicè diligo, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò voluptatis avidior est juvenis, eò est irritabilior, si negentur ea ad quæ anhelat, vehementiùsque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque Iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore et irâ *furentem*. At nunc laudes

Fervor, et in celeres Iambos
Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam enim cupio vertere dira suavibus, modò, recantatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

et sæcula se scripturum pollicetur, ut quasi debeat quæ tristia prius et acerba scripserat. Nam quod ait lib. 3. Od. 14.

Levit albescens animos capillus,
Litium et rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrum calidus juventâ,
Consule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Pisones: seu quòd facilè incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in paris Iambicis.

26. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id est, modò tu quoque desinas me lacerare convicio et dictis probrosis. Vel potius, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cùm me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur significare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam, quam velit repararî: proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam Iambis et dictenis abalienatam intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem et commoda.

Velox amœnum sæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus; et igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impunè tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, et thyma deviæ

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, ventisque imbriferis. Feminæ masculi fœtentis, citra periculum errantes per sylvam, securæ investigant arbutos occultos ac thy-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis pluviosque ventos. Olentis uxoris mariti. Martiales lupi. Usticæ cubantis sasa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Tua. Laborantes in uno. Lesbium servocies. Insontium temperat manus. Malè dispar. Immunita vestis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agrestes Dii cursu celeritateque agiles, proindeque caprinis pedibus fingantur.

Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili.* Sabinorum mons est, ad cujus declive sita erat Horatii villa et fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus verò tantam asserit amœnitatem, ut eò se prius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus porrò Numinis præsentiâ quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam Defendit æstatem capellis, &c.*] Æstum arcet à gregibus, pestiferosque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis nocet æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumni præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7. 47.

Solstitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes et thyma.*] Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odo arbutos capreli* quærunt: à capellis, testatur. Virg. Eclog. 3. v. 47.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.

Arbutus, Gall. *arbousier*, Angl. Strawberry-tree, pridem fuit in deliciis, quòd *dulcedo* frondes lauro, fructus cerasis non absimiles, profert. Vide Columell. cit.

mum, hœdi verò non timent lupos Martios, neque colubros virides; quandocunque, *ô* Tyndari, suavi *eius* tibiâ remoliere valles, rupesque haud asperæ [illegible] Usticæ declivis. Numinibus [illegible] pietas mea, [illegible] Numinibus. Illinc tibi [illegible] fluet affatim [illegible] copiam agrestium. Ibi [illegible] in convalle [illegible] Camœnæ; chordâque Teiâ cantabis

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
  Nec Martiales hœdilia lupos;
Utcunque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, et Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
  Dii me tuentur: Diis pietas mea, [73]
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
  Hic in reducta valle, Caniculæ
Vitabis æstus, et fide Teiâ
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde et proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7. v. 6.

——*Dum teneris defendo à frigore myrtos,*
Vir gregis ipse caper deterruerat.

9. Nec *Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti depœdatores. Virg. Æn. 9. v. 566.

——————*ovium*
Martius ut stabulis ceperat hostis opes.

Alludit forsan ad Pœtas ad id quo fuisse templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes lupos, lupis fugientibus, qui quidem eo ardore non ardebant.

Hercules.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hordea*. Nam inquiunt, ab *hordeo*, *hordeum* et *hordeus*, sicut ab *laneus*, *lanealus* et *laneatus*. Vel *hordiâ* vel *hordiæ* ex membranis non pecoris: sicut enim *hœdilia*, *is*, sic et *hœdia*, *æ*, dicitur. Ego ex Lambini Mauricique placitis, [illegible] mutandum in vocativo ordine, [illegible] Ionicus pro Choriambico, contra [illegible] usus. Itaque, de nostro non aliquis [illegible] *Hercules*, hordeum septa vel stabula, pro conclusi pecoris pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Graves sæpè pascuntur, ubicunque, ubi utique, quandocunque, suave atque suum inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros.

Hinc verò potestatem ac præsidium Numinis exercuit, quod vel hac cantûs fistulæ sonus fugat et securitatem præbeat.

Tyndare.] Hunc esse eundem quidam volunt quem in Epodis Canidiam vocat, et sæpè prosciudi, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerique in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc verò sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applaudens infert: Sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis piè celebro, ipsis non ingratas. Contrà verò, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *vesaniam* licèt *attonat Deus*. Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœnâ hâc villâ meâ, cum adluentis, O dilecte Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim [illegible] *honores*.

16. *Cornu.*] Alludit ad Capræ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu Fortunæ dedit, à quo illa bonorum omnium abundantiam promittat ac largitur. Porrò ex Eustath. in Perieges. Dionys. Amaltheæ fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos benè multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc verò fabulæ et commenta vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores vitalis sideris hinc inde, ex opinione vulgi: non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempè sub finem Julii, ad usque Augusti diem 24. Dies Caniculares vulgò, indeque morbi frequentes et acerrimi. Vide plura infrà, lib. 3. Od. 13. et 29.

18. *Fide Teiâ Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus et amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagoniâ, apud Asiam Minorem. Vid. lib. 4 Od. 9. et Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, et Circes

Penelopen, vitreamque Circen.
Hîc innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbrâ: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia; nec metues protervum
Suspecta Cyrum; ne malè dispari
Incontinentes injiciat manus,
Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

20 Penelopen, et Circen fulgidam pro eodem solicitos. Hîc innoxii Lesbii scyphos inter umbrâ: [74] neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miscebit: neque timebis suspicionem crepe petu- lanti Cyro, nec ut minimè æquali in temperantes manus adhibeat, frangatque coronam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ANNOTATIONES.

amicæ, famosæ illius veneficæ, erga unum et eundem Ulyssem. *Laborant*es, amore tabescentes, amore certantes. Vide Lil. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hîc innocentis pocula Lesbi.*] Epulaberis etiam hilariter et jucundè: bibes nempe vinum innocuum, è Lesbo Ægei maris insula, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tenuis caput, nec pectus inflammans, nec adeò impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum sæcatum hîc dicit Lambinus quitur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cùm tale sit per se Lesbium, quo *mitiora pota suaviores*; cui ἀτερπίαν impertivit Bacchus, id est, *immanitatem ac inscitiam*: quod τερπνότητα, *amœnitatem*, *amœnosque propinas quidam vinis*, veteres illi passim vocârunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. et 23, &c. Vide, si vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum è Lesbo.

22. *Nec Semeleïus Cum Marte*, &c.] Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semeles filius Bacchus: ea porrò etiam Thyone dicta. Nec tamen inde *Thyoneum* hîc appellari credas, cum pluribus: aliàs idem bis perperam dixisset Horatius. Sed potiùs à θύω *fervco*, *insæno*, *impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Martis propria provocabit. Nam τὸ παρανεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν... Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.*] Cyrus iste Horatii rival., Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum eâ consentiens. Qui quidem si rescisset cum alio familiariter versari, hau læquo tulisset animo, sed zelotypiâ accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, lacerata veste, ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Malè dispari.*] Veribus impari ad resistendum, ictusque declinandos. Vel moribus planè diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus, ac ferox; unde ne ea ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure sibi vindicans quod suum est, ubicunque reperit. Quo ut ejus fuisse, indicari videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi fortè vis et impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amicâ suâ alium amari intellexerit: quique sibi temperare, neque continere haud queat, cùm opulentum cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more convivium capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, ut quocunque modo suo colori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit vestis mœchæ vel ruinæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

ODE XVIII. AD QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

O Vare, nullam arborem potius *quàm* vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus; nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina *epota*, quis incommoda belli queritur aut paupertatis?

NULLAM, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem [75]
Circa mite solum Tiburis, et mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines. [76]
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat? 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëticâ celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones, v. 438. Inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut et Epod. 5. et 17. Adde quòd abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem.*] Metrum pariter et sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλου. *Sacrâ vite*, Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sidens, post tomacem nitescens.* Ibid. *Optimus ager est ad radicem montium, plantis in meridiem excurrente; qui totus est Italiæ situs:* ex Catone lib. 31. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. et lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De eâ urbe jam antè ad Od. 7. hodie *Tivoli:* sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari verò gaudet aëris temperie. Hinc fortassè *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multò ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit unâ ætate ante Iliacam bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellârunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quòd bis idem perperam dixisset Horatius; tum quòd ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem, seu Catillus, Arcas, classis Evandri præfectus: Tibur, qui et Tiburnus et Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nullâque aut valdè exiguâ curâ torquere se consueverunt: contrà, sobrii res penitus considerant, atque hinc soliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* et gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, et contrà; sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta verò aut saltem parùm molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccus*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persâ, *Jamdu factum est, cùm bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu, *An consilia sacerdotum, an convalescentium somnia videntur?* Pers. Sat. 5. v. 168.

An siccis deforem obstem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Mustum Deo et hominibus lætitiam dare solet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, et obliviscantur egestatis suæ, et doloris sui non amplius recordentur.* Psalm. 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.*] Anacreon. Ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ, εὕδουσι μέριμναι. *Cùm Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibul. lib. 1. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus et agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
Bacchus et afflictis requiem mortalibus affert.

Sensus Horatii est; cùm quis se plusculùm vino exhilaravit, tum nec meminit laborum,

Quis non te potiùs, Bacche pater, teque decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius; [77]
Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, *laudat*: teque, ô dea, Venus? Verùm enimverò pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet et Bacchus Thracibus gravis, quando voluptatum cupidi licitum et illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo:

ANNOTATIONES.

nec ægritudines sentit: imò jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, et cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilâsse; quòd existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat*, &c.] At verò servandum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*: Item, quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adsit, utilius; nec aliud perniciosius vino, si modus absit.* Ibidem, Androcydes, sapientiâ clarus, ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus, rex, memento, te bibere sanguinem terræ.* Quibus ille si obtemperâsset, profectò amicos in temulentiâ non interemisset. Hactenus Plinius. Bellè suo more Apuleius Flor. 20. *Prima cratera pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem: quarta ad insaniam.* Vide Athen. l. 2. c. 1. et 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus faceta historia: quam quidem haud à vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Mnesitheus, *Vinum rectè utentibus Dii monstrârunt summum bonum, intemperantibus summum malum*, &c.

8. *Centaurea monet cum Lapithis*, &c.] Centauri Thessaliæ populi cùm venissent ad nuptias Pirithoi principis Lapitharum, prope montem Olympum in Thessaliâ pariter degentium: vino immodicè hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentârunt. Unde gravis pugna, cædesque Centaurorum ferè omnium Tull. in Pisonem, c. 10. meminit: *Istius in illis Reipublicæ luctibus symposium, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium fuisse videatur.* Vide Ovid. Met. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus et ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infrà Oden 27. Apud Athen. l. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantùm misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis: soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dximus sapientes, domum sese recipiunt. Postea verò si quartum addatur, non est ad amplius nostrum, sed proterviæ; quantum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum maculorum et vulnerum; octavum apparitionis; nonum iracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt*, &c.

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium εὐοῖ, vel potiùs ex eo quòd eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὖ γε, *euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum.*] Per fas et nefas voluptates quærit et consectatur temulentus, accensâ vino libidine. Juvenal. Sat. 6. v. 299.

—*Quid enim Venus ebria curat?*

11. *Non ego te, candide Bassareu*, &c.] Quasi diceret: Thraces et Bacchantes, speciosa sacrorum prætextu, cùm celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; et ego sanior illis temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull. 3. 6. 8.

Candide Liber, ades.

Item, 1. 7. 46.

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam è pelle vulpinâ, vel à calceamento, quæ Βασσάραι dicuntur; vel à talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solitâ: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscuntur. Tibull. 1. 7. 46.

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ antè dixi; ampliùs tamen explicantur, enodanturque allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cùm furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulacrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum tumultuæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abscondita foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, et fides secretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam: nec variis obsita frondibus[78]
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plùs nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, pellucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita sacris
Thyias, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. 62, 254. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

——Lymphatâ mente furebant;
Evöe bacchantes, Evöe capita inflectentes.
. . . . *Pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos.*

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursùm ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederâque et pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agrosque exportabantur. Catull. cit. v. 259.

Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis;
Orgia, quæ frustrà cupiunt audire profani.

Tibull. 1. 48.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*] Pro *sub dio*, vel *sub diova*, id est, sub cœlo, quod Græci ὑπαίθριον vocant. Varro. Ascon. in Verr. 1. i. est, ex arcanis et cistis non extrahan tua sacra, quæ foris et in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Congue cymbala et cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris diebus celebrata, quibus ad furorem incitantur sacerdotes. Porrò illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, et Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut et suprà Od. 16. v. 5. ac seq. Sensus est: à me coërce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. cit. 261.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut teneri tenues tinnitus ære ciebant:
Multo raucisonos efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cæcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit: hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines sine ullâ cujusquam reverentiâ. Alia verò jam exponit: quæ sunt φιλαυτία, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor sui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quàm *sui amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *Nisi fortè me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales non esse putamus, ut jure laudemur . . . . . cùm homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, et in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plùs, &c.*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter se extollit prudentiâ *vacuus*. Quod plerisque passim, at nemini frequentiùs accidit, quàm vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat, adeoque fidem labefacit ac violat, cùm religiosæ tacitumitati commissa et credita temerè profert et propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

MATER sæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Urit grata protervitas,

[79] Crudelis amorum genitrix, et filius Semeles Thebanæ, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clariùs refulgentis: inflammat *me* jucunda *ejus* procacitas,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt irritamenta libidinis præcipua, humorum crasis et temperies, vinum, familiaritas et comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lasciva licentiâ.* Cæterùm versiculus iste non temerè scriptus, qui rursùm habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva,* Venus. Nam

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virg. Eclog. 3. v. 110. et Eclog. 8. 47.

Sævus amor docuit, &c.

et Eclog. 8. v. 50, *improbus ille puer, &c.*

Benè Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Χαλεπώτατον δὲ πάντων,
Ἀπᾴλυγχάνειν φιλοῦντα.

Durum est non amare:
Durum est etiam amare:
Durissimum verò omnium,
Non fruì re amatâ.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Naturâ Deorum, n. 58. *Venus prima,* inquit, *Cœlo et Die nata, cujus Eldæ delubrum videmus. Altera spumâ procreata . . . . . Tertia Jove nata et Dione . . . . Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est.* Et num. 60. *Cupido primus, Mercurio, et Dianâ primâ natus dicitur: secundus, Mercurio, et Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte, et Venere tertiâ.* Quid ergo hîc? Certè Poëtis solenne est, uni tribuere quod plurium est, præsertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. Fast. 4. v. 1. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hîc *mater Cupidinum.* Sic et à Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πόθος. Apud Lucianum verò Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios et multiplices affectus, qui eam et amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modò spe recreantur, aut gaudio fruuntur: sæpiùs autem tristitiâ ob repulsam, iâ adversùs rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium, &c. Minùs placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris assecla, ludum, jocum, salus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filiâ: ibique ipse colebatur. Vino autem accendi Venerem quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieron. *Venter mero æstuans facilè despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.*

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas ei catenas injecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum venustate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

. . . . . *Uritque videndo*
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] Paros insula maris Ægæi, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίᾳ λίθῳ λευκοτέραν.
Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbi aquædam et severitas saltem ficta: ferocia quæ plerumque amantes plùs accendit: qui quod negari videtur, eò ferventiùs appetunt, eòque jucundiùs prosequuntur.

et facies intuïtu nimis periculosa. Venus Cyprum reliquens me tota invasit, neque sinit *me* referre Scytharum *bella*, neque Parthos equis conversis strenuos, nec quæcunque *ad ipsam* nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem,

Et vultus nimiùm lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; nec patitur Scythas, 10
Et versis animosum equis [81]
Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
Hîc vivum mihi cespitem, hîc

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimiùm lubricus aspici*] Aspectus enim muliebris formosæ in lapsum statim impellit. Metaph. à locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virg. Eclog. 8. 48.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

Alii interpretantur, oculos Glycerae mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait. *Natarum dedisse tauris cui nisi, calles equis, cursum leporibus, dentes leoni, & cervis prædivitam, at maleuribus pulchritudinem, quæ parentis et lanienæ fortior ferarum flammamque vincit, et domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*] Adeò nempe me Venus obsidet et occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissimè, et colitur. Virg. Æneid. 1. v. 722.

——— *Iuscia Dido*
Insident quantus meseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prælia, nec alia bella, nec verò ea quæ ad Romanam Rempublicam et gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, et aduletur Augusto, cui inquit tunc fortè remissa fuerint ultrò à Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine l. 42. infrà citand. Verùm hæc nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, et lati patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. Tria de illis notatu digna memorantur à Justino lib. 2. cap. 1 antiquitas, virtus bellica, et quòd Parthicum regnum condiderint. Addè Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virtute magis imperio, quàm famæ nomine vastabilis civitas. Quippe cùm ipsi Parthos Bactrianosque feminæ autem earum Amazonum regna condiderint:* et cap. 3. *Imperium Asiæ ter quæsitum, ipsi perpetuò ab aliena imperio aut tributi, aut tuendi, mansere. Darium regem Persarum tempore ab Scythâ semel vertit fugâ. Cunctis cum omni exercitu trucidatis. Alexandri Magni autem Zopyrionem cum copiis universis delevêrunt. Romanorum audivere, non sensere arma .... Gens laboribus et duris aspera. Vires comparum immensæ. Nihil parare quod amittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virg. Georg. 3. v. 30.

Addam acres Astæ domitas, pulsumque Niphaten,
Fidentemque fugâ Parthum, versisque sagittis.

Justin. lib. 41. 2. *Parthi, inquit, pacem procurrentibus equis, aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam simulant, ut incautiores adversùm vulnera insequentes habeant.... . Intolerandi forent, si quantas impetus est, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulò pòst pugnam et fugâ repetunt, ut eîdem maximè invisse te putes, tam tibi dissimiles subeundam ut.* Ergo non absre Horatius *Parthum* dicit *animosum*: adeò virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere, sub Mithridate præsertim illo, cui *res gestæ Magni cognomen dedere*, ut ait Justin. lib. 42. in fine: sæpe illorum fudecunt exercitus ducesque. Justin. lib. 41. init. *A Romanis quoque primis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus laceratis, sub ex omnibus gentibus non pares solùm, verùm etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti famâ perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos è Crassiano atque Antoniano exercitu à Parthiâ recollectos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde et cusi nummi cum hâc epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis ullus imperator fecere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. Vide et Flor. lib. 3. cap. 11. et lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc extulit laudem è Barbaris: *Ite, et hinc valete, Romani; meritò vos victores fama gentium loquatur, qui Parthorum tela fugistis.*

Vide et suprà Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hîc vivum mihi cespitem, &c.*] Victus denique amore Glycerae Horatius, sacra parat, quibus ejus animum placatâ Venere demereatur. Sui verò ardoris et impatientiam denotat, vel ex eo quòd aram è cespite extruat brevi quidem et expediâ ratione; quod fieri solitum duntaxat in subitis rebus et moram haud ferentibus.

Verbenas, pueri, ponite, thuraque
Bimi cum paterâ meri.
Mactatâ veniet lenior hostiâ.

[82]

istîc verbenas, et thura mihi affette, cum cratere vini bimi. *Post* immolatam victimam mitior fiet *Glycera*.

ANNOTATIONES.

1. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parare. Propriè verbena est herba quædam, Gal. *De la Verveine*, Angl. VERVAIN; ANY HOLY HERBS. De hâc Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba multa Romana nobilitatis plus habet quàm hierabotane; nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes ind cavimus. Hâc Jovis mensa verritur; domus poguntur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba è puro loco decerpta cum terrâ adhærente. Similiter Plin. lib. 20. cap. 2. *Verbenæ nomine significatur gramen ex arce* (al. areâ *cum suâ terrâ evulsum*, &c. Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8. 65.

Verbenasque adole pingues, et mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent. And. 4. 4. 5.

Ex arâ hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit et verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam*. Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino, aliæque felices herbæ religioni et sacris servientes: his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant; postea vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum; *du vin de deux feuilles*, Angl. WINE OF TWO YEARS OLD. Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum; item *merum*, et purum, sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*] An Venus *sæva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva*? Hanc ego potiùs, quàm illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura priùs erga illum et immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit et sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *hostia* quidem et victima differunt, quòd hæc minor sit, illa major. *Mactata* porrò dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirùm imposita ex hordeo tosto mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari, nec cæsâ victimâ pridem solitam contendant: eò quòd genitrix passim vocaretur: nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virg. Æn. 1. 419. ubi in templo Veneris Paphiæ thus et serta duntaxat memorantur:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas; ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc et Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quàm sit hostia mactata. Dormitâsse verò ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio: Alii contrà sentiunt, hostiam hîc ab Horatio verè mactandam significari seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcunque aliam, Cruquius, Turnebus. Certè *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis admotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari*, refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt verò, primis quidem sæculis incruenta fuisse quævis sacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati spondet convivium, sed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, *apud me quidem* mediocribus *in* paucis libes iucundis Sabinum, quod egomet illivi Græco fiedi reclusum, quando in amphitheatro acclamationes tibi subiatæ *fuerunt tantæ*, ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter et lucit. *Picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut salsâ; postea cinere sarmenta aspergi.* Et paulò pòst, *Sic opercula doliorum muniunda, additâ mastiche ac pice.* Pers. verò Sat. 4. v. 29.

VILE potabis modicis Sabinum [83]
Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ
Conditum levi, datus in theatro [84]
Cùm tibi plausus,
Care Mæcenas eques: ut paterni 5
Fluminis ripæ, simul et jocosa

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejusdem est metri, ut suprà 2. *Jam satis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas seu in Apuliam ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus, seu quovis aliò: antea verò se Horatio pro summâ inter eos familiaritate convivam fore significârat. Hâc Ode recusavit Horatius Mæcenati, gratum id sibi quidem, at pro suâ tenuitate tenue fore convivium: cæ neque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè monet Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis, generosum bibes apud me: sed tantummodo *vile* et mediocre: nempe vinum vel ex *uvâ Biturigâ, quæ in clivoso solo morosa, pruinæ patiens est, quæ ne omnino non proveniat: nonnunquam tempestivè ad beatè quærit, ob hoc Sabinis celebre* (ut ait Varro. Ex Plin. l. 14. c. 2. vel è *mediocribus, quam vile merito Sabinum ac Lauretanum*: ex eodem lib. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait, *Horatium Italicum vinum laudasse maximè Sabinum, potaque tempestivum ab anno septimo usque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits bocals.* Angl. IN LITTLE CUPS. Poculum quilibet vasis hîc ponitur *cantharus*, quæ quidem non parvum est vas, cùm Solono ac rubentium pleraque chrotio, graviscque appellatur. Virg. Ecl. 6. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6. *Ne fundas, O mi puer, in crassiorem poculum; sed calathis in profundum cantharum.* Ibid. Epicrates: *Cantharum mihi da, quo gaudent omnes Dionysii, et Cleonæi, et Cercyonis.* &c.

2. *Græcâ testâ conditum levi.*] Vinum [illegible] studiosè condiderit, deinde [illegible]. Quod [illegible] vinum [illegible] vasa; deinde [illegible], ut [illegible] Plin. lib. 14. cap. 19, 20, et 21. [illegible] *picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut salsâ, postea cinere sarmenta aspergi.* Et paulò pòst, *Sic opercula doliorum muniunda, additâ mastiche ac pice.* Pers. verò Sat. 4. v. 29.

Seriolæ veteris metuens deradere limum,
Ingemit.

Denique notabant quale vinum et quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est: et postea notabimus duobus locis. Hic ergo priora tria quæ non verbis exprimuntur, quartum sequentibus. *Græcâ testâ conditum levi*, inquit, *datus in theatro cùm tibi plausus.* Quasi diceret, condidi, seu in vasa indidi: *Græcâ testâ*, vel super faecem vini Græci, vel in doliis in quibus antè fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertiò *levi*, seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo: *Cùm datus hic plausus, &c.*

Testâ Græcâ.] Cado testaceo, quod vasis genus è Græciâ olim. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *Cretæ Italos etiam vasis condunt, circuli que ex gypso.* Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa non diu tenuisse in usu fuisse.

3. *Datus in theatro Cùm tibi plausus.*] Jucundæ simul et honorificè rediebat Horatius Mæcenati nemini in dato per Popolum Romanum plausûs, cùm ad scenicula venisset; solebant enim viri graves ac de Republicâ bene meriti ad hanc ferè laudibus excipi; seu cùm ludos ipse exhibuisset pro suâ liberalitate magnificos; seu ob lætitiam recuperatæ à Mæcenate valetudinis; varias enim variis plausûs hujus causas commemorant.

5. *Eques.*] Modestiæ hîc Mæcenatis celebratur, qui cùm [illegible] quo quæ capessere magistratus poterat, illato delatos recusavit, et Equestri dignitate contentus vixit. Propert. l. 3. Eel. 9.

Mæcenas Eques, Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupit esse suam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus porrò fuit ille plausus, ut inde personarent ripæ Tibe-

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, et prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

[85]
11

diera species collis Vaticani. *Tu dum* potabis Cæcubum, atque uvam è torculari Caleno pressam. *Nam certè* mea vasa neque Falerni condîi ut racemi, nec montes Formiani.

ANNOTATIONES.

ris scaturientis in Hetruriâ, quæ Mæcenatis patria erat: nempe acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, sicut et fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus è collibus in quibus Roma inædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, et palatium Pontificum. Dictus est à vaticiniis illîc edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Reciprocatio vocis, et acclamati num populi repercussio dicta in ea not. 6. *Jocosa.*] Quia jocari videtur Echo, dum eadem quædam verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12. 3.

Recinat jocosa Nomen imago.

Virg. Geor. 4. 50.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. lib. 3. n. 2. simile quid habet ubi scribit: *Popularem gloriam in summâ inanitate versari*, neque hanc esse *enitescentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque, *Et enim gloria, solida quædam res, et expressa, non adumbrata. Ea est cum eutiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum, et prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquisita certè vina sectatum esse Mæcenatem indicat, quòd ejus nomine quædam celebrata sint ac Mæcenatiana dicta; quæ quidem refert et inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubo mons Latii ad sinum Cajetanum, Cundis vicinus et Amyclis, optimi vini ferax, Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
Vitis et in M.dâ nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generositas celeberrima in palustribus populetis.* Athen. l. c. 22. ex Galeno scribit, *Cæcubum generosum, firmum, infestam capiti nec crispo annos plures vetustum.* Porrò non à loco dictum vult Cæcubum Galenus vallis loco, sed ita vocari vetustissimum quodlibet et ob vetustatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu regni Neapolitani, in provinciâ terræ Laboris, à Calâ Boreæ filio, Argonautâ, ut ferunt, condita, fertilem habet agrum vino generoso: nec minùs celebrem aquâ temulentos faciente, si Plinio fides. Athen. cit. *Calenum leve magis quàm Falernum stomacho placet.* ὁ Καληνὸς οἶνος τοῦ Φαλέρνου εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non sunt è nobilioribus.

Falernæ. Cui non audita fama vini è monte et agro Falerno in Campaniâ? De eâ Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempestivum est potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. verò 23. cap. 1. ejus salubritatem persequitur, sicut et aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campaniâ, non procul Cajetâ. Athen. cit. *Formianum statim viget.*

ODE XXI. IN DIANAM ET APOLLINEM.

Molles puellæ canite Dianam, adolescentuli canite Apollinem crinitum, et Latonam omnino charam summo Jovi. Vos *celebrate* gaudentem fluminibus, et sylvarum *densas* frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbrosis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô masculi, tot encomiis efferte Tempe,

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium, [86]
Latonamque supremo
Dilectam penitùs Jovi.
Vos lætam fluviis, et nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi. [87]
Vos Tempe totidem tollite laudibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus: Unum tamen ludis secularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodos; alia duo (ut volunt quidam), hoc scilicet, et Ode 6. libri quarti, ludis Apollinaribus, de quorum origine fusè disserit Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini et Dianæ, Diis averruncis et ἀλεξικάκοις dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo verò Romano securitatem, sanitatem, frugumque abundantiam impertiant; Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortassè priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur. *Da te virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*] Pindaro ἀκειρεκόμαν, *non raso capillo.* Nimirùm ob radios solares: Vide Macr. antè cit. et ob perpetuam juventutem. Tibull. 1. 4. 36.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonsos crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cum, per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus Histor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illustres, totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus, Aurelian. *Patrimus matrimusque pueris carmen induite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthium montem in Delo insulâ. Hunc verò pariter et Dianam præcipuè celebrat, quòd eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. et 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. v. 67. ubi sic precatur Æneas:

. . . . *Da Latio considere Teucros;*
Tum Phœbo et Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.

In carmine Seculari postea Horatius ad Apollinem et Dianam:

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis et Dianæ mater ab Horatio jungitur hîc iis numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita verò recensentur ab Zosimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitùs Jovi.*] Et quidem tantâ Junonis zelotypiâ, ut eam pellicem ejusque fœtus omni conatu perdere tentârit, immisso adversùs prægnantem Pythone serpente; incassùm tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ et Delos nominata: ubi ex Jove Dianam et Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium, Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, et nemorum comâ.*] Vos, O virgines, laudate virginem Dianam propterea gaudentem *sylvis* ac venatione, ut virorum fugiet consortium: *fluvius* autem, in quibus absergeret sudorem in sectando feras contractum. Ovid. Metam. 3. v. 103.

Hîc Dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20000, sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Cragо*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer. Odyss. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana Carmine Seculari, sub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Thessaliâ, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Verr. 3. n. 47. et seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es? Illi-ne tu templo,*

Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram fa-
mem, [88]
Pestemque à populo, et principe Cæsare, in
Persas, atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

et Delum Phœbi natalibus *inclytam*; et scapulam *ejus* exornatam pharetrâ, et fratris citharâ. Vestris illecebris exoratus, à plebe, et Augusto Imperatore, luctuosum bellum ac famem æramnosam, atque luem propulsabit ad Persas, et Britannos.

ANNOTATIONES.

tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es? . . . . . priscam memoriæ ac literis Latonam ex longo cursu, et fœci gravidam, et jam ad pariendum vicinam, temporibus coactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quâ ex opinione hominum, alia insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis est, et semper fuit, ut ne Persæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, Dis hominibusque indixissent, et mole numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam et Olympum nemorosâ convallis . . . . . Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, et fermè sesquijugeri latitudine, ultra visum hominis attollentibus se dextrâ lævâque lenibus convexis jugis: intus suâ luce vindante allabitur Peneus viridis calculis, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. modò cit. cap. 12. *Longè clarissima, Cycladum media, templo Apollinis et mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut creditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem . . . . . hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repentè apparuerit exacta . . . . . Cynthum, Ortygiam, &c. alii vocant . . . . . cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cynthi monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos fragum primitias solitos Delon mittere Apollini, quam præcipuè colunt. Virgines ferebant eas, hospitis genitam per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*] **Jaculandi peritus** habitus est semper Phœbus, atque *certâ metuendus sagittâ*, ut est Od. 12. sup à: tum ob interfectum Pythonem serpentem, necnon Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quòd radiis in matutinales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternâque humerum lyrâ.*] **Insignem** etiam lyræ inventione et melodiâ ipsi à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Od. 10. suprà. *Fraternâ.*] Apollo et Mercurius, fratres nuncuntur, ambo nimirùm ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut suprà jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, quâ nihil miserabilius, cùm proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique è fame sæpiùs exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

14. *In Persas, atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani. *Persas*, qui pro Parthis hîc positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1. v. 97.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, *quispiam* innocenter vivit (*i. e.* sine crimine, non habet opus Mauro armato, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis intectis, sed ubivis potest per Syrtes fervidas, vel per Caucasum hospitibus carendum, vel per regiones, quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Equidem *vivo* in Sabinâ, dum canto meam Lalagen meam *amicam*, atque præ-

INTEGER vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ; 4
Sive per Syrtes iter æstuosas, [89]
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, et ultra 10

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Odem, atque Epistolam decimam ejusdem ferè argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum merum integritatem laudat; amico declinatorem à se vitæ periculum significat: Philologo dictionum et verborum elegantiâ studiosè velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens satis potabitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Marsi*. Hujusmodi sæviæ pedem effere docto vix audeat sine telis, ob frequentiam ferarum à quibus discrimen immineat. Herodian. Æthiop. lib. 11. de Annibal. cap. 5. Mauri ania Africæ regio Bubalica, ubi nunc regna Fessanum, Marrochianum, Tremisenense, Algerianum.

3. *Pharetrâ.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quid equestri ordini, excepto homine, venenis tingunt? Nec est sagittis argumus, ac ferro ipsi nocentius an pestilentius . . . à nullo animalium præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cæl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione delinquendi inhærendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis loquitur, sed de arenosis locis Africæ, ajunt Lybiam, Solis ardore sal ubique sicciore æstuantibus, ut vides, per quæ nec fieri necesse sit, nec sub ullo labore, et cum magno periculo vitæ posse à te iri, vereconsis quæ sequuntur. Claud. Claudian. Eutrop. in Apollinar. Sidon. l. 1. adversùs Arianos.

Nec quæ per Libyæ vel Syrtibus Æthiopum . . .

6. *Libo fabulosus Caucasus.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquilâ perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. l. 4. v. 366.

——Caudibus horrens
Caucasus——

Mons ille inter duo maria Caspium et Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars à quibusdam creditur mons Ararath versùs Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asiâ: Alter Medos affluit, et hinc Georgic. 1. dicitur *Medus Hydaspes*: alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem; unde à Lucano lib. 8. vocatur *Nyseus Hydaspes*. Hic porrò nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quòd arenam volvat auriferam, quòd gemmas ferat: unde *auriferi* Claudiano, *gemmiferi* Senecæ Trag. in Medeâ appellatur, quòd tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul adspiciatur; atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paulò post initium.

9. *Sabinâ.*] Hæc Italiæ regio, pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam, adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor et compono de amoribus meis in Lalagen

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem;
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ;
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget:

ter limites exercarem liber *ab omni* solicitudine, armis *hæc* destitutum vitavit me lupus; quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubæ, sicca leonum altrix. Collocca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fœcundo tepenti ĭcĕre; quem orbis partem infestant nubila, et malignus Jupiter:

ANNOTATIONES.

versus et carmen: *et ultrà terminum vagor:* dum œstro poëtico et amatorio abreptus in sylvam aliquantò longiùs progredior, non advertens incidi in lupum ingentem et magnitudine portentosum, qui tamen non modò non læsit, sed sponte me, licèt *inermem, fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expeditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus, ille lupus cessit fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. 1. centrà Julianum: *Omnes bestiæ*, inquit, *ante peccatum hominis erant subjectæ. Quòd autem nunc nocent, pœna primi est peccati. A principatu deciderunt; à fiduciâ, et honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo Noë et filiis ejus loquente, Genes. cap. 9. *Sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ:* unde S. Ambros. Epist. 38. *Feræ suos morsus sæpe suspenderunt revocante somo vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultârit, prædam dimittere: pardos et ursos metuere ac revocari vocibus.* At cùm sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certè bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plenè et ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: serpens Hilarioni morem gessit, duo draconis Ammoni, crocodilus Heleno, lœna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrit bellua sive in Apuliæ sylvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est, olim Italiæ regio quædam in Apuliâ, hodie *la Capitanata:* alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. et alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis esculetis.*] In latè patentibus sylvis, quæ consitæ sunt esculis, arboribus glandiferis: Plin. lib. 19. *Jovi sacri.* Lib. 12. c. 1. *Arbores gentes Varro dixerat . . . . Jovi esculus, Minervæ omnes, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio adhæsit, Cæsari primùm acriter restitit, et ab eo tandem debellatus est. Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africâ, cujus est pars versùs Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat et aresci tota illa regio: leones alïasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. 8. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capitis: *Leonum præcipua generositas, tunc cùm colla armosque vestiunt jubæ . . . . Africam hæc maximè spectant, magis quarum ad paucos annos contingentium fere. Ideò mirabiliores illi animalium partus . . . . unde validiores dicuntur: Semper aliquid novi affertur Africam.* Vide et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. et 19. ubi de leonum naturâ quæpiam disserit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero et securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum, Arcticum et Antarcticum, ubi assiduum propè gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentiâ, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi, arborque nulla* crescit, ubi *non æstivâ recreatur aurâ:* benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hæc etiam *latus mundi* infestant semper *nubilæ*, quippe quas non discutit Sol, *malusque Jupiter urget*, id est, rigidum, insalubre, gravesque cœlum, seu aër nunquam serenus et clemens. Ovid. Met. 3. 790.

Triste solum, steriles, sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus ubi nullis habitant, Pallorque Tremorque,
Et jejuna Fames.

constitue *me* sub curru Solis nimis vicini, in regione ædificiis carente, *ubicumque* diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter et verba facientem.

Pone sub curru nimiùm propinqui [91]
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

ANNOTATIONES.

21. *Pone sub curru nimiùm, &c.*] In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi sol *nimiùm propinquus* terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. 1. 49.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levârunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrârunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles olim existimavere. Neque est immodicus illic æstus quem valdè temperari constat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cùm primùm incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generâsse; sed et arborum atque frugum pro regionum conditione apti generis varietas.* Compertum itaque modò est, et salubrem satis aërem, et frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subjectis ac vicinis: v. g. in insulis Javâ, Sumatrâ, Borneo, Maldivis, Delphinâ, seu Madagascarâ, &c. In continentibus verò terris, apud Malacam in Asiâ, Guineam in Africâ; in Americâ verò, apud Castellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. AD CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens *per* montium devia, haud sine inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiscit, sive frondes

Vitas hinnuleo me similis, Chloë, [92]
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et silvæ metu.
Nam seu mobilibus vitis inhorruit 5

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenuâ maximè laudandum puellâ videri debeat. Nam lasciviens queritur quòd illa jam grandior non audeat absente matre virum se alloqui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*] Quibusdam placet *vitat.* Verùm, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet, cùm subjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo similis.] Tam meticulosa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præsertim abstractus.

Chloe.] Nomen adolescentulæ conveniens, nam χλόη est herba virens.

2. *Quærenti pavidam Matrem.*] A quâ aberraverat. *Pavidam.*] Cerva enim semper timet, ejusque in fugâ securitatem natura constituit, tum à venatoribus, tum à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempe viâ declinare amant feræ.

4. *Silvæ.*] Diæresis. Sic Tibull. 1. 10. 946.

Sit satis ornatas dissoluisse comas.

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione secutus sum lectionem, quæ Mureti est atque Scaligeri: quanquam non satisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgò: *Nam seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis:* ut sit hypallage; pro, seu folia veris adventu inhorruere mota, scilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid si feratur ad vocem antecedentem, *silvæ;* legamusque, plaudoni certè sensu ac sententiâ: *Seu mobilibus veris inhorruit Ad ventum foliis:* id est, Seu motis foliis sylva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempe veris comitem: Vel, *Seu mobilibus veris inhorruit Adventu foliis:* id est, Seu tremuit sylva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum?

Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovêre lacertæ;
Et corde et genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

[93] des vitis leves aurâ concutiuntur; sive lacerti virides dumum commovent. Verùm ego te nequaquam insequor, *ut* dilacerem quasi tigris violenta, aut leo è Gætuliâ. Ergo viro matura, desine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum Dimovêre lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, discurrendo strepitum edidere, tantulùm commoventes fruticem et spinas: tum verò hinnuleus trepidat, cor palpitat, et genua labant. De *lacertis* vide Plin. lib. 8. cap. 39. et alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aspera, &c.*] Ego non nocendi, sed amandi, cupiditate persequor te, Chloë: cur me fugis? Apud Ovid. Met. 1. 504. Apollo Daphnen insequens:

Nympha, precor, Penëia, mane: non insequor hostis:
Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam pennâ fugiunt trepidante columbæ.

Tigris ut aspera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut sponte hominem petat, cùm reliquæ feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultrò fugiant. Plin. lib. 8. cap. 11. *Tigrin Hyrcani et Indi ferunt animal ferocitatis tremendæ, &c.*

10. *Gætulusve leo.*] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. Lib. verò 8. c. 16. *Leoni tantùm est feris clementia in supplices: prostratis parcit: et ubi sævit, in viros priùs quàm in fœminas fremit: infantes non nisi magnâ fame. Credit Libya intellectam pervenire ad eos precum. Captivam certè Gætuliæ reducem audivi, multorum in sylvis impetum à se mitigatum alloquio, ausam ducere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi cæterisque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam à nemine ignoratur.

Frangere persequor.] Phrasis Græca.

ODE XXIV. AD VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

Quis desiderio sit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres

[94] Quæ sit verecundia, vel finis dolori, *ob jacturam* viri adeò dilecti? Doce querulum carmen,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis et querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis: ejusque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopœiam esse et dialogum Virgilii et Melpomenes, quos Horatius inducit; illum à Musâ consilium opemque implorantem, duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps et consolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis desiderio sit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam charo capite? Seneca tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis et dolendi decor: hic sapienti servandus est: et quemadmodum in cæteris rebus, ita et in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores erundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

2. *Chari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eustath. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse:

Τοίην κεφαλὴν πεθέω, Τεῦκρε φίλη κεφαλή.
Tale caput desidero, Teucer charum caput.

Hanc et Latini usurpârunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, et subaudiunt, *Dea*; hoc sensu; O Melpomene, lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præsidentem, Auson. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœsta boatu.

Ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. *An* igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia atque integra fides justitiæ germine, et veritas simplex, quando reperient similem quemquam? Is certè plurimis occubuit probis lugendus; *at* nemini magis quàm tibi, Maro. Tu religiosus inexsùm, cheu, Quintilium repetis à Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulciùs, *quàm* Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minimè *tamen* vita reddatur inani simulacro,

Cantus Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum citharâ dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor 5
Urget? Cui Pudor, et Justitiæ soror [95]
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum inveniet parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili. 10
Tu frustrà pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quòd si Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem, 14
Non vanæ redeat sanguis imagini, [96]

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis et Mnemosynæ. Melpomene à canendi suavitate dicta: à μέλπω, *cano*. *Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. c. 3. ex Hostio poëtâ:

Si mihi lingua
Centum, atque ora sint totidem, vocesque liquatæ.

Pers. Sat. 1. v. 35.

——*Plorabit si quod*
Eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum [illegible] cere conatur; sic et illabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem solutium facilius admittat, imò et aliquantulam objurgationem. Sic bene utitur Poëta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Eusseb. Chron. Olymp. 189. vel Prætorianum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germania ab Arminio Germanorum rege. Dio l. 56. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus sopor.] Sic et *longus somnus*, pro morte, l. 3. Od. 11. v. 35.

6. *Cui Pudor, &c.*] Brevè sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc et de Orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiæ soror Incorrupta Fides.] Ex Platone, justitia cùm in Deos observatur vocatur pietas; fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum justitiæ fides.* Et paulò Orat. n. 78. *Justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, nudgè autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, annexta in benevolentiâ nominatur.*

7. *Nudaque Veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem et solertiam se ipsa defendit*, ut ait Tull. pro Cœlio; et Offic. 1. n. 109. *Sunt alia simplicia et aperta, quæ nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fucis hostes.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quàm tibi, Virgili* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustrà pius, &c.*] Jam castigare incipit luctum [illegible] lorem amici luctum: *Non ita creditum*, id est, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ deberentur non solent reposci: at quæ credita et commissa sunt, cùm liberit reposcere. Quemadmodum ita creditus nobis ad tempus tantùm sine injuriâ eripitur: imò tum creditus verùm jure suo. Vale ergo, Virgili, ne cùm poscis Quintilium Deos, videare non solùm pius, heu! frustrà, sed et præposterè; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. v. 984.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

13. *Quòd si Threïcio, &c.*] Alii legunt, *Quid si;* Alii, *Qui si.* Ex priore Virgilii, interrogativè *Num. Threïcio blandiùs Orpheo, &c.* Adverte comparationem. Virgilio cum Orpheo. Sensus est; nôsti Orphei mirabilem modis suavitate pertractis, à se domitam barbaram immanitatem [illegible] rum tyrannum, ut Euryden exoratum [illegible] ablatum redderet, sed irritum [illegible] conatum: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen fractas Numinis, ut Quintilium restituant.

15. *Non vana redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non [illegible] redintegretur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari licet [illegible] manes. Virgil. Æn. 4. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Et Eneid. 6. v. 292.

Et, si fata deum, vana sine corpore vitas
Admonet in somnis, umbramve sub omnibus formæ.

Sanguis.] Vita. Eneid. 9. v. 349.

Purpureum cernit effluere sanguinem, &c.

Quam virgâ semel horridâ
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientiâ
Quicquid corrigere est nefas.

quod tremendo semel caduceo ad tristem atram aggregârit Mercurius nequaquam facilis exorari, *ut fata rescindat.* Grave *quidem est illud:* at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.

ANNOTATIONES.

16. *Quam virgâ semel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide suprà Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

——*Manesque adiit, regemque tremendum,*
Nescia quæ humanis precibus mansuescere corda.
Æneid. 6. v. 376.

Desine fata Deûm flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Ceteris Manibus aggregârit, et ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientiâ Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniss. Δεῖ γὰρ τὰ τῶν θεῶν. Senec. *Optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Capt. 2. 1, 1. *Decet id pati æquo animo: si id facultas, levior labos erit.* Virgil. Æneid. 5. 710.

Superanda omnis fortuna ferendo est.
Ovid. Metamorph. 1, 633.

. . . . . *Paupertatemque ferendo*
Effice ut levem——————

Contrà verò, quisquis mala necessaria impatienter et iniquè ferr, quid aliud, quàm novum sibi dolorem creat, et malum malo addit? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregiè sugillat Juvenalis, et *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

Parcius junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amatque
Janua limen,
Quæ priùs multùm facilis movebat
Cardines. Audis minùs et minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

[97] Fenestras *tuas* clausas rariùs, *modò* verberibus impetunt adolescentes procaces, neque tibi soporem auferunt, *jam*que limini adhærent fores, quæ antea valdè volubiles agebant cardines. Infrequentiùs deinceps et infrequentiùs audis: *dum* ego tuus pereo, Lydia, quiescis longis noctibus?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere noctu quidem, ut aperire cogerent, sequè admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. et 26. lib. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur rarò januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiumque annis defloreseentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ prius multùm facilis movebat Cardines.*] Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel bene uncus haud strepebat, atque ut ait Plautus, *Lepidus nos mercabat*, dum *averi eramus ades festivos mi*; et paulò antea, *Bellus visum hodie et lepidum simulacrum*, quod *neuquam ullum verbum mutit; quum operatur, tacet; eamque illa nocte clanculum exit* meretricula, *tacet.* Curcul. 1, 1. Item, *Placide egredere, omnium probe forum, et cuppedinum . . . . . suffandam aquulam.* Ibid. 1, 3. init.

6. *Audis minùs et minùs jam, &c.*] Minùs mihi isque indies ad te meo hi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant, qualis est Ode 10, lib. 3. qualis et hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id est, Me pro amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, adùm dormis: tu quieta valdè sterris longas noctes, dum inquietum me solo cumque tui desiderium excitat et vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum et desiderantı longum semper videtur tempus.

Jam vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus sævit graviùs circa Lunæ *intermenstruum*; quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar *tuum* ulceribus plenum; haud sine luctu, eò quòd juventus hilaris hederâ virenti myrtoque subnigrâ lætetur ampliùs,

Invicem mœchos anus arrogantes 9
Flebis, in solo levis angiportu, [9a]
Thracio bacchante magis sub interlunia vento;
Cùm tibi flagrans amor, et libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum, 15
Non sine questu:
Læta quòd pubes hederâ virenti [9]
Gaudeat, pullâ magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventârunt; olim flore juventutis ac formæ superba, depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustrà lucrum et mœchos quæres; hi verò te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. 3. v. 70.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeat ad te: vel, amans leviter, juvenili more, et flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angiportu* solitario et à paucissimis frequentata.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum; et sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, et contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic, respectu Græciæ, Septentrionalis est: adde quòd regio perquam frigida est Thracia: unde officina ventorum appellata: atque in eâ regnâsse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati sunt, quamquam impropriè et κεδαχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thraciâ venit. Epod. 13. 3.

———*Nunc mare, nunc silvæ*
Threïcio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interluna.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem et novam; id est, cùm Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, et frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, χειμερινώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι. *Interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alia Lunæ cœlum* (quia nempe tunc Sol cum Luna conjungitur et congreditur: Græci σύνοδον vel συνέλευσιν) *alii silentia Lunæ appellant*, et lib. 18. cap. 32. *In cœlu, quod interlunium vocant, cùm apparere desinit.* Hoc porrò Virgil. Lunæ silentium; Apul. Metam. 9. Illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. 1. de Saturn. v. 15.

Advena quos profugus gignens et equina libido
Intulit Italiæ: Thuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax et elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius, n. 69. *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tantoperè laudari, nihil exposcatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*] Cùm te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equinæ, inflammabitque jecur tuum; tum certè mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone et aliis. *Ulcerosum*, intus libidine multâ saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus*, inquit, *tecta est et clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *Vitium obscœnæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu: Læta quòd pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. *Hederâ virenti Gaudeat, atque myrto.*] Appositè comparat juvenculas cum *hederâ* quæ facilè adhærescit, et *sequax* vocatur à Persio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans et constans est, et id quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëtâ in Epist. ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

sicca verò folia consecret Hebro hyemis socio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contractâ et rugosâ arescentes non pluris faciat, quàm aridas frondes eborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non secùs ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperrimum, ut antè dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægeum mare delabitur. Indicat Horatius veterum mollicis jam marcidum non longè abesse à senili levitate ac deformitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt *Eoo*: ut indicetur vilitas ac levitas sortis vetuli, per folia Euro vento seu quovis alio, velut ad ludibrium, volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hâc Ode carpit: at profectò κακοζηλίαν toties litâsse videtur. Judex sit lucrator quisque. En ejus reprehensionis capita. Sic igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sese cohibere non cohærent:*

Audis minùs, et minùs jam:
Me tuo longæ pereunte noctes,
Lydia, dormas.

Neque satis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *non audiri effectus.*

Levem promulsidem dari posuisse, satis durè.

Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunia vento, *videntur esse unum epithalamium Boreæ, antequam ipso Boreâ frigidiora sint.*

Ulcerosum, *non sanè potiùs jocori indicando quàm metuendo.*

Tu, lector erudite, hunc jam infers, sine affectu esse oportere omnem Aristarchum; intelligisque quàm Censoriâ dignus interdum virgâ sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ;

[100] *Ego* Musis charus, ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam solicitus, quis ad *polum* Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

1. *Musis amicus, &c.*] Pulchram init Horatius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum consuetudine longè recedat. Illi, si laudum quidem acervum congesserint, bellè se fecisse existimant. At ingeniosus Poëta Lamiam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum se ab omni jubet esse; tum se convertit ad Musam, quasi minùs idoneum tanto se operi intelligit: illamque obtestatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius, Horatii adversùs maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus.] Nimirum quisquis Musas colit, earum præsidio tutus ac lætus semper esse debet: nemo verò iis sedulam potest operam navare, quin omnem animi solicitudinem antea deposuerit. Ovid. Trist. 1, 1. 14.

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari penitur, mare quod proximum est Cretæ insulæ maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis sub Arcto.*] Quis dominetur et regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Ursâ: quod cœleste sidus Septentrionale duplex est, Ursa Major et Minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi et Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. 3. 107.

Esse duas Arctos, quorum Cynosura petatur
Sidonius, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. suprà Od. 22. v. 17. et seq. Terræ Arcticæ versùs Boream sunt Spitzberga, Groenlandia, nova Dania, Estotilandia, &c. Has verò omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius; sed potiùs magis cognitas ipsius ævo, et paulo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Ad duas clades in Germaniâ acceptas de quibus Sueton. Octav. cap. 23. poëtam respicere falsò suspicatur non nemo.

quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea suavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores colligis, cerollam texe meo Lamiæ. Absque te nihil juvant meæ lucubrationes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum est consecrari cùm à te, tum à tuis sororibus.

Quid Tiridatem terreat, unicè
Securus. O quæ fontibus integris [101]
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil sine te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is, ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: at cùm audisset maximo Scythārum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum, relictâ Parthiâ, fugerit. Hæc fusè Justin. lib. 42. sub finem. Dio lib. 51, et 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè Securus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hâc voce, *securus*: id est, Singulariter ego et maximè abjecì magnas curas de republicâ, et Imperiis exterarum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Musa, tutum est laudare meum Lamiam; meos conatus parùm valere intelligo; virum immortali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Cornel. Tacit. Ann. lib. 6. cap. 27. ita scribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum; vivida senectus, et nom permissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter et fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleæ et Pimplēides.

Nil sine te.] Huc pertinet adagium Μέλε μαυσῶν, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter solitum magnifico genere carminis vir tantus ad immortalitatem consecrandus est.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico et Alcaico: vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi et Sapphûs, qui in Lesbo Ægæi maris insulâ nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritiâ, et ædificandi ratione speciali, è quâ natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. 5. cùm nempe lex ad mores accommodatur, non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur; non contrà. Vide Cæl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. et Annot. ad Od. 17. v. 21. suprà.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Reconditè immanem consuetudinem;

Natis in usum lætitiæ scyphis [102]
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

Metrum. Idem quod Ode 9.

1. *Thracum est.*] Hi enim, non solùm hilaritatis inducendæ sed et amori potandum persuadebant. Unde [illegible] &c. Athen. l. 10. (Βακχου καὶ [illegible]

&c. c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide suprà Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non solùm bibuli ere effatim vinum bibere, ex

Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

et cruentas contentiones à Baccho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat à meo et candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi consistite. *An* [103] jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo

ANNOTATIONES.

Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. sed etiam ferro accincti epulabantur, et quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundiâ et moderatione tractandum: aliàs enim ulciscitur vino abutentes et immodicè haurientes, furore alios in se in se persequendo. Suprà Ode 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centauræâ cum Lapithis rixâ super mero, suprà Ode 18. et Virgil. Georgic. 2. v. 456.

——————*Ille furentes*
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis crratere minantem.

5. *Vino et lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate et epulis? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. et Plutarch. Sympos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vesperè incipiebant, et in multam sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quòd autem veteres largiùs cœnarent, quàm pranderent, idque rectè et ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi, Persæque vicini, uni Cyro paruere: hinc promiscuè ponuntur, maximè à Poëtis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter et ensis ex Hesychio et Suidâ. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλέουσι, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant,* παρὰ τὴν ἀκὴν, ob mucronem scilicet et cuspidem. Erat igitur acinaces ut et sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de Finib. *Nimium quantum,* et de Oratore, n. 87. *Mirum quantum.* Tacit. Hist. 3. 62. *Flavianæ exercitus immane quantum animo evitium Vitellii ut finem belli accepit.* Græci θαυμαστὸν ὅσον, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, et convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Addè quòd sic violatur silentium mensæ et Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ,* silentii Deæ, *sacra mensa habetur.*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinatâ supremâ parte corporis in cubitum sinistrum, inferâ in longum porrectâ et jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modicè suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos, Sat. 1. 4. 86.

Sæpe trilas lectis videras cœnare quaternos.
Et Sat. 2. 4. 39.
. . . . . *In cubitum jam se conviva reponet.*

9. *Severi Falerni.*] Acrionis, inquiunt, saporis: vel meri, ut placet Theod. Marcilio, alii, veteris. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo deleclat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum à conviviis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivii, hæc una est ibidem:

Dominam sic, quos habes, ut, mihi am facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant,* inquit, *merum sumere in symposiis, et nominare aliquos amores aut amicos, tam terræ imvergere, et pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe et convivismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant: atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibull. 2. 8. 31.

Sed bene Messalam suus quisque ad pocula dicat,
Nomen et absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial. 1. 72.

Nevia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiæ Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

felix ictu, quo telo intereat. *Scilicet* renuis? *At ego* non aliâ conditione petabo. *Certè* quisquis te amor tenet, haud pudendâ incendit flammâ: atque liberali semper amore deliquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quàm pravâ cum voracine luctaris! O adolescens, clementiores amores meritus *fuisti*. Ecqua venefica, quæ incantator te vis è Thessaliâ venenosis, quod Numantiæ quæri *solebat*? *Ipse* Pegasus impeditum te vix liberum

Vulnere, quâ pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus, [104]
Non erubescendis adurit
Ignibus; ingenuoque semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus? [105]
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo lentus vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidinis sagittâ percussus languescat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, si quidem redamaretur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clam tamen, et in aurem declarat.

Non alia bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere recusabo. Apud J. Lips. cit. et hæc convivii lex habebatur: à *summo ad imum more majorum bibunto*. Item hæc altera: *decem cyathi summa potionis sunto*.

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam, cujus sit amator, utpote ingenuæ, et honestus sit, et gloriosus; quantùm ipse quidem existimat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auriculis.*] Quisquis sit amor tuus, tutò mihi declara fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palàm: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te minimum revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, et amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quantâ laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quàm si cum Charybdi luctaveris. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser peristi: in loci profectò sorte et amore digneris. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. n. 67. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est propriè vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, *Scilla*, *Capo di Faro*, vel *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cùm Herculis abduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet; atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Senecæ Epist. 79. *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Hæc nos scriptores altum uno tantùm vento agatur in vortices, an omnis tempestas æquè illi mare contorqueat: et an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cùm videaris fascino et incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix appareat salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens, quis et Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalus Magus venenis.] Venenatis et ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessaliâ copiosè crescentibus. Aiunt nimirum Poëtæ, Medeam illàc fugientem, aëre sublatam, seriniolum veneficiis et herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulâsse. Apuleius apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de Asino Aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *fratalem officinam*. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi et refert *Menandrum Thessalam conscripsisse fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam*.

21. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite et formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab istâ pravâ muliere huic monstro non absimili. Vide infrà.

Pegasus expediet Chimærâ.

berabit *ex istâ* Chimærâ triformi.

ANNOTATIONES.

24. *Pegasus.*] Apud Strab. et Palæphat. Pegasus non est equus, sed navis longa et citissima, hoc ideo nomine insignita, quâ Bellerophon insecutus comprehendit et cecidit Lyciorum ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hinc que fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimærâ triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit et inhabitabilem priùs exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* est monstrum *triforme*, caput et pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius, lib. 5. 903:

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ov. Met. 9. 646. . . . *Medis in partibus hircum, Pectus et ora leæ, caudam serpentis habebat.*

Hoc verò Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minimè sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse; verùm putare illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia et quæ ad sidera pertinent meditantem, in cœlum ascendisse, non equo sed monte. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Potrò bene Horatius meretricem cum Chimærâ confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem; impuræque libidinis flammas passim eructat. Adde quòd amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem, finis autem doloris morsus velut serpentis ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuerit aut esse potuerit, meminit Tullius de Naturâ Deorum, l. 1. n. 180. et ad Attic. l. 2. Epist. 16. ubi et citat versiculum Græcum, qui suprà habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem, ne se insepultum relinquat.

Te maris et terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent, Archyta,

[106]

O Archyta, te qui mare terramque et sabulum innumerabile dimensus es,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem simul et irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quòd miserè jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitârit. Ecce verò Jul. Scaliger humilem stylum interruptaque orationis membra culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hîc congrueret? At insurgit ille porrò: *quid quòd sibi Poeta contradicat?* &c. Vide infrà v. 23.

Te maris et terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam; Siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver, idque fatu negant tibi, qui Geometria egregius Astrologusque et in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptos inventam primùm Geometriam. Cùm enim singulis annis exundaret Nilus, et limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur; tum demum per lineas et mensuras agri notati sunt; curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porrò scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Mensorem.] Ecclesiastici cap. 1. *Arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine, ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Mensorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris, ipse numerare potuit. An respicit Horatius ad Oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur: οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compositum, cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus eâ foret oppletus? Vide Turneb. lib. 16. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si eâ repleretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit quendam Archytam Firmanum Horatio coævum,

modici pulveris donum tenue cōrēret juxta oram Matinam. Nil ergo proficit tibi mortali, *quòd* cœlestes regiones lustrasti, ambitumque cælis immine circumisti. *Sic* et Pelopis obiit pater, Numinum convīva, Tithonus etiam in cœlum sublatus,

Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentâsse domos, animoque rotundum 5
Percurrisse polum, morituro.
Occidit et Pelopis genitor, convīva Deorum,
Tithonusque remotus in auras. [108]

ANNOTATIONES.

Geometricis e Astronomicis observationibus minus indigentem, de quo Cicero de Divin. 2. *O virum magnum et eruditum!* &c. Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam, Tarentinum, Platonis familiarem et à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannicæ libertis prolata nec addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laert. l. 3. c. 8. Is præfuit septies suæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno esset uno: Dis definitum: idem ibidem. Hoc nificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute c. 12. *Verumque magnum fuisse et prisci illum nominat*, dicere quidem egregie solitum: *Capitalissimum hominibus pestem voluptatem esse: cæteras datam, quibus corpus voluptatibus, quæ quasi blandimentis ad pernitiem illiciuntur. Hinc patriæ proditiones*, &c. Is Pythagorica in Philosophia, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematici et Mechanici artibus excellens, columbam ligneam *librantem sustinentem, et quasi spiritu vitæ ad atque occulta concitum fecerat volatum*. Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! colebat ac tegit pulviseulus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ: ubi in Lucaniæ confiniis populi degunt Matini; sunt et scrtus buxeti abundantes, de quibus Lucanus lib. 9. v. 185.

. . . . . *Calvb buxeti viscida Matini.*

4. *Nec prodest Aerias tentâsse domos.*] Qui factum, ut mentis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, ne effugeres, eruditus appriè à astronomicis et mathesi? Quin præcisi et cluctatus es fatum, O Archyta? Sic Astrologo futura præcidere et præcipere tentantes dicit *saepe occasione sagittat Democritus*. *Aerias domos.*] Planetarum domicilia, sphæras, orbes, circulos, ius, aqueos contemplatum fuisse. *Animoque rotundum Percurrisse polum.*] Sphæram, sphæræque inclinationes, orbes varia climata diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri, cujus è grege Horatius mortales animi asserebatur. Ita Plutarch. de Placitis Philosophorum, lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν θνητὴν τῷ σώματι συνδιαδίδωμεν.

7. *Occidit et Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam et sequentia usque ad istas, *Me quoque devexi*, &c. nautæ esse communia, proinde inepte alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: Quid miraris quòd interierim, cùm nemo summorum virorum hucusque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum convīva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorarunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis et Menelai proavus. Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis et gloriâ insignem, regnasse apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem; postea verò ineluctabiliorem evulgâsse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communione et consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos detrusus: ut usque ad mentum insurgant aquæ, et ad labia usque poma dependeant: et tamen in medio siti et fame nec libare liceat, nec edere. Pindar. modo cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, et saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin et Tithonus Auroræ maritus, quamquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras.*] Ab Aurorâ adamatus, et hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeò transformatum in aëre suspensum in cametro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. et lib. 12. cap. 12.

Et Jovis arcanis Minos admissus; habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atræ;
Judice te, non sordidus auctor
Naturæ, verique. Sed omnes una manet nox; [109]
Et calcanda semel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti:
Exitio est avidis mare nautis.
Mista senum ac juvenum densantur funera; nullum
Sæva caput Proserpina fugit.

nec non Minos secretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque tursum ad inferos trusus eadem tentatur; quamvis clypeo detracto sacro nos Trojana testificatus, præter nervos et pellem mortis letho nihil tradidenat, te arbitro, non ignobilis testis naturæ et veritatis. Verùm nox eadem cunctos expectat; semelque mortis iter peragendum est. Quosdam Furiæ præbent ludum alnoci Marti: perniciem mare est nautis copiosa. Confusæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proserpinæ.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minosa admissus.*] Pariter et Minos Jovis familiaritate insignis, tamen mortuus est. Is apud Homer. Odyss. 12. Δ.ὸς μεγάλου ἐταῖρος. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, scribitque Minoëm à Jove eruditum et nono quoque anno cum eo versari solitum et colloqui. Aiunt nempe Minoëm regem Cretensibus dare leges volentem in antro sese condidisse, ubi se cum Jove sermocinatum præcipiat, atque ex ejus consilio cuncta statuisse: porrò justitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone constitutum. Hinc nonnulli recredunt aliqui per *Jovem* hîc significari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur. Æneid. 4. v. 638.

Habentque Tartara Panthoïden.] Ex hîc etiam vitâ denuò exit, jamque in Inferis degit celebratissimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui se fuisse jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque à Menelao interfectum, subinde revixisse, ac factum Pythagoram; idque intellexisse agnito clypeo quem gestârat olim in Trojano bello, dum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Cariæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc verò posterius Ovid. Metamorph. 15. fab. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur, *Iterum Orco Demissum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo Tempora testatus.* Ovid. cit. 158. sic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ: semperque, priore relictâ
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper Abantæis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo semper vivens, corpore damnasti mortuis, non semel. Sic palingenesiam et metempsychosin Pythagoræ explodit noster poëta. Vide Pers. Sat. 6. v. 11. ubi et annotavi non rara. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. ex.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Omnes perinde mortales seriò ocyùs hinc migrare debent et vitam exuere. Catul. 5. 5.

Nobis, cùm semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

16. *Calcanda semel via lethi.*] Apostolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* I. Reg. 2. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam universæ terræ:* pariter et Josuë, c. 23. art. 14. Proverbium, 9, 18. 22.

Sed tamen hæc omnes; hæc primus et ultimus ordo:
Et mala, sed cunctis ista terenda via est.

17. *Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti.*] Quosdam Furiæ mactant, et quasi ludum Marti dant: id est, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucram faciendi cupiditas.

19. *Nullum Sæva caput Proserpina fugit.*] Nullum caput fugit sævam Proserpinam; id est, Mortem eluctatur nemo. Proserpina uxor Plutonis credebatur morturis capillos resecare; ac velut primitias inferis sacras præmittere; nec aliàs potuisse animam corpore exsolvi. Ad hanc superstitionem respicit Horatius hîc: pariter et Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem,
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Allusit et Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proserpina canum,
Personam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abscindendi ritu.

Sic etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis asserla præceps. Tu verò nauta, ne improbus mihi sis, nec te pigeat ter(nis sabuli pugillum injicere ossibus et capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minabitur Italico mari,

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis. [113]
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur
Eurus [111]

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi*, &c.] Ne miraris igitur, nauta, quòd interiri, inquit Archytas: sicut ille suo quisque modo obiere mortem; ita ego submersus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quòd Australis est Orion adeoque in parte cœli devexâ, sicut opposita Borealis est subvexa et superior; seu quòd Orionis figura statuitur: prora in phænomenis: unde et *Proreus Orion*, Ibyc. ὁ. Od. 27, v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris: quod ad rem certè magis videtur. Nam tempestates tunc maximè excitat Orion, cùm oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valdè nebulosus: *uvoς, humor*; unde Romeus. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa fabulantur quæ ad rem præsentem non attinent. De sidere agitur stellas continente plurimas; quæ dum refulgent, serenitatem; sin minùs, tempestates minantur: jugula vocantur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obruitus æquè periit in sinu Illyrico (Dalmatico, Hadriano, Lodii *Veneto*) tempestatem cientibus Austro pariter et Orione. Sic et jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cùm subitò assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod. 10. v. 9.

Nec sidus ab Iove orto amicum apparebat,
Qui tristis Orion cadit.

Eped. 15. v. 7.

—Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter et Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare adversus fauces Ionium vocatum est: Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus Venetus appellatur.

23. *Ossibus et capiti*, &c.] Hîc grave Dionysio Halicarnassæo, magnoque litem movet nostrum Scaliger tanquam contraria loquenti. Quæritur, inquit, rogetne nautam *ut ossa terrâ tegat, quæ nihil inhumata, quæve sepulta juvent? Ossa* (inquit) *humo tegenda, jubetne contectam aut? Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, et corpus uteunque texerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura? Talem porrò præcipit Archytas.

—Ossa sotus homo. Adverte sub imo est. ex Virgil. Æneid. 11. v. 28. Eâ porro qui carebant, annos centum errare veterum superstitio existimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnia, quam cernis, inops inhumataque turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transire prius, quàm sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circùm:
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Audi quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit. *Lucii Tarentum Scordam dicti, qui cæpulis centum annis ex præcepto Sibyllino ... annum jejunabant ad placandos Manes; quorum auctor Valer. Publicola ... Prodidit decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaveri justa persolvi cadere velit, et ab humatum esset, in declivem venter, satis habeant si quibusdam sacris peractis usque exhibitis glebam aliquam asservati lavent, aut terram injiciant, terque objecto pulvere à tali exoris cadaver manesque expiatos decessit atque operto humo cadavere, os recipiens fuisset, domus purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Aiqui hîc *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput quoque non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum et rationis caput est, eoque amoto cætera prorsus ignota omnique decore jacent exuta; et quicquid honoris contribuitur capiti, universo pleriùque corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur*, &c.] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, et quæ

Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur sylvæ, te sospite: multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan:
Debita jura vicesque superbæ [112]
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, (non est mora longa) licebit,
Injecto ter pulvere, curras.

luant sylvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex, undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove justo, et à Neptuno sacrati Tarenti defensore. *Quòd si* fortè spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum: ipsi tibi jus acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud *ego* destituar votis inutilibus: te verò nullæ piabunt expiationes. *Itaque* licèt properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.

ANNOTATIONES.

justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem, mari, quæ navigas, minantium, in sylvas propinquas depellant: insuper autem et quæstum lucrumque tutum præstent, adeoque cujus labores prosperet tibi *merces nulla Ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.] Synecd. pro quovis vento. Ille dicitur ab ἠὼς ῥέων ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης, Romanis autem nauticis Subsolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*] Italiam Græci Hesperiam dixere, quòd sit ipsis ad occasum: hos imitati poëtæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stellâ quæ Vesper dicitur, et ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturn. l. 1. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quòd occasui subjecta sit.*

Venusinæ sylvæ.] Metonym. Venusia et Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicatâ Neapolitani regni provinciâ: ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè *Venosa*.

26. *Neptunoque sacri custode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Deinde est Neptuno alter Jovis, ut volunt, frater, maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portunus à porta, sic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis.* Porrò sacrum illi Tarentum dicitur, quòd in ejus sit tutela, eumque præcipuè colat: sive quòd aiunt Phalantum Herculi et Neptuno templa ibi erexisse: vel quòd ea urbs à Tarente Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis: hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque et principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id est, Si mihi supremis et justa persolvere parùm curas, sique per socordiam admittis piaculum tibi posteroque tuis nocitum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Puryges ejusmodi reum criminis etiam execrabantur.

31. *Fraudem.*] Non debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsan.] Legunt alii *forsit*, vel *forset*: alii *fors et*, junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.*] Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ et socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.*] Passeratius legit, *superbè*. Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces audient justi justas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi, 2, 63.

Et profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque et videt.

34. *Teque piacula nulla resolvent.*] Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidaneâ porcâ expiari consueverat, qui insepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Festus.

36. *Injecto ter pulvere, curras.*] Hæc est illa tandem, quam à nautâ petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 16. *Antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, et ita locatum ac situm quasi operimento matris obtegitur.* Et n. 57. *Siti dicuntur ii, qui humati sunt. Nec tamen eorum ante sepulturam est, quàm justa facta et corpus*

*accusum est. Et modo nunc omnis ambitio . . . omnibus . . . quam . . . . . ut erat . . . . . ut . . . . . ut . . . . . ut

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti:
Cùm tu coëmptos undique nobiles
Libros Panætî, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis *non* animadvertitur fluvios defluentes retrò ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu emptos undequaque Panætii libros eximios, et familiam Socratis *universam* permutare stultis thoracibus Hispanicis? certè laudabiliora promiseras.

ANNOTATIONES.

9. *Doctus sagittas tendere Sericas Arcu paterno?*] More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide suprà Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seres*.

10. *Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.*] Sursum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἄνω ποταμῶν, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versûs Euripidis in Medeâ: qui sic habet; Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, *Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes*. Ovid. Ep. 5, 31.

Xanthe, retrò propera; versæque recurrite lymphæ.

13. *Cùm tu coëmptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiæ nempe, viam ineas.

14. *Panætii.*] Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 27. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis et *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus sententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversùs injurias semper esse paratam, *erectam, aduam, septam, obdam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ disciplinæ antesignanos et coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliique Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæc fabricantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Varro. et Plinius auctor est lib. 34, cap. 14. ubi ita scribit: *Ferri metallo aliique propemodum operantur . . . . . differentia ferri universa . . . . fornacum maxima . . . . summa autem in aquâ est, cui subinde candens immergitur. Hac alibi atque alibi utitur nobilitavit hoc gloria ferri, sicuti Bilbilim in Hispaniâ, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam à Midiâ Messenio. Porrò nomen à loris, è quibus primùm confecta, quod postmodum longè alia tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone et Plinio dicta est Iberia, sive ab rege, sive à flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castellâ veteri, perfusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem sanè de te spem concitaveras. Certè militiâ quam assumpsisti, relictum à te sapientiæ studium multò melius fuit.

Tendis.] Quidam legunt *tenuis*.

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glyceră ipsi dedicatum.

O Venus, Cnidi et Paphi domina, contemne eram Cyprum et nigra in excultum Glyceræ sacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans *tuus* filius, et Charites cinctus

O VENUS, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis [11C]
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, et solutis 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supră Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ se amore torreri scribebat suprà Od. 29. ejusque animum reddere mitiorem macta hostiâ satagebat. Jam voti reus Veneri μελιχ ἐπιθάμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in suo lararío Glycera ei consecrârat. Simile carmen et Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere.

Κύπρου Πάφου τ' ἔχουσα τὸν τάλλα κλεῖνα.

Scilicet in istis urbibus sanctiùs illa colebatur, ex Pausan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu Caphci insignis, magis aut in natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli: Agatharchidis, tempore Strabonis historici; quem tamen Samium Plutarchus facit; Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus libri: Ctesiæ rerum Syriacarum et Persicarum scriptoris, ex Strabone l. 14. ac maximè Veneris statuâ: quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multi Cnidum navigârant. Auctor est Plin. lib. 36. cap. 5. ubi et addit; *Volant eam a Cnidiis mercari rex Nicomedes, tantum æs civitatis alienum dissolvere promittens. Omnia perpetimadueri, nec immutâri: illo enim signo Praxitelen nobilitavit Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut undique possit undique effigies Deæ, laveuda ipsâ, ut creditur, facto. Nec minor est gratia quacunque parte admiratoris est.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, et templa egregiè structa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita scribit: *Celeberrima habet Venerem Paphos, ut cujus quondam aram tal. arcus ejus imitabat.* Cornel. Tacit. Histor. lib. 2. c. 2. idem refert. *Vespasianum eo pado in ea visendi ei endique templum Paphiæ Veneris nuncupatum pervenisse advenisse . . . &c.* 3. *Certum Judæis hactenus fuit . . . Sacrificuli ejus diripere exercitum: precibus et signis parta victoria adjutum adolescere, nec illis suscensendos, quamquam ex aperto, madescunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licèt tot nominibus dilectæ, præfer tamen, obsecro, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot sacras ædes illic habeas, universaque insula tibi devota sit; et apud Glyceram quoque deminaris; novamque possidebis ædem, quam magnâ curâ, summo studio exornavi, et tibi paravit. Illuc insuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31, *quondam ibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vide et suprà Od. 19. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim et thure, potiùs quàm victimis, placari Venus et coli amabat. Virg. Æneid. 1. 419.

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
Lætа suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. 16.

4. *Transfer.*] Propria vox, et solemnis, è Jure Pontificio accersita, cùm ædes sacratur. At contrà, cùm locus è sacro profanus redditur, *evocari sacra dicuntur.* Plin. lib. 10. Epist. 58. Trajano Pontif. Max. sic ait; *Ego quam quærerem num aliquæ leges dicta templo, cognovi alium hîc, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes eadem salvâ religione posse transferri, &c.* Vide et Epist. 73. et 74. ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycerâ sacellum invitatur; imprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus.*] quia πυρόεις, et facem gerat, quâ indicatur ea, quâ pollet, vis accendendi animos et amore inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut significetur stulta et puerilis libidinosorum cupiditas, eo stadio turpia consectantium, quo pueri solent erepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *A Nicerate picta Venus inter Gratias et Cupidinem (al. Cupidines) celebratur.* Apul. Met. 2. p. 41. *Venus omni Gratiarum choro stipata.*

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ
Et parùm comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

[117] laxatis, et Nymphæ, et Juventas absque te minimùm suavis, et Mercurius.

ANNOTATIONES.

Hesiod. in Theogon. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam: pariter et Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi et ait: *Per eas omnibus mortalibus fieri dulcia, si quis sit sapiens, si pulcher, si splendidus; sed nec Deos sine Charitibus in cœlo quidquam moliri. Πάντων ταμίαι ἔργων ἐνέπρανε Ommium dispensatrices in cœlo operum.* Seneca de Benefic. lib. 1. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes et virgines, solutâque ac pellucidâ veste.* Et paulò pòst: *Hesiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen unà mutavit: Pasithean appellavit* nempe Iliad. 14.) *Mercurius unà stat.* Gratiæ porrò *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invicem debent esse aperti, sine fuco, sine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa verò unius mater Cupidinis fertur: ex Philostrato. Claudian. de nuptiis Honor. et Mar. v. 73.

. . . . Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea solum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluviorum Naiades, sylvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur et cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parùm comis sine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Graecis Hebe, etiam Veneri comes additur, ut apud Homer in Odyss. Ἥβη τε Διὸς φυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parùm comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parùm comis*, decora, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, et Venus, aut ego fallor.

Juventas.] Tit. Liv. lib. 2. cap. 54. *Cùm augurato deligeretur Capitolium, Juventas Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quòd amor disertos faciat, seu quia per disertam et facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. 2. 124.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri παρέδρῳ et σύνεδρος; celebratur ille, et ejusdem cum ea ædis, sedis, ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocâsse Mercurium *συγκαθίδρυσαν*, inquit, rationemque ibid. subjungit, ὃ δὴ quòd sermone blando, non jurgiis aut contentione à se moveri, quod capiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de patera novum

[1] Quid Poëta petit à Phœbo consecrato? Quid precatur re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9.

Longè se alienum ab omni avaritia declarat Horatius hâc Ode, cùm summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unicè postulandum à Diis, Sat. 16. 356. Vide Pers. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poëta consecratum Phœbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patera novum. Funditus hyperem.*] Tunc cùm vim primitiis libat et sacrificat Apollini Palatino. Hinc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas; nam suprà novimus id cæpisse ab Augusto, ut in mensâ aliquid viri deliberetur ac Diis libaretur. Hinc Eneid. 1. v. 740.

Dixerat, et spumantem lætitiam libavit honorem.

cens vinum effundens? ereptæ?
Hæc vina pinguis Sardiniæ terræ
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feraces;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum; [12]
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syrâ reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 270.

In mensa laticem libant, Divosque precantur.

Vide J. Lipsium antiq. lect. lib. 3. de mensa Romanâ in quo convivio religiosè servatur; palàm asserat, tum ex Horatio, tum ex aliis scriptoribus Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: ac denique: *Ego erat amatores Veneris, bellatores Martis, quidni Musas et Apollinis studiosos præcipuè colamus?* vel Poëta de Veteribus priscis dixit in quibus gustabantur vina, tamquequam unum libabant; nempe ex Calena Mauri nec enim antea venerabant priscos vinum ex Latio, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Hinc Propertius posterum fuerat quod ait Horatius *avorum*, &c.

4. *Sardiniæ.*] Hæc insula, inter Africam, Hyberum mare, Balearicum sita, tritici ferax erat. à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Sagena*. Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. *Sues et quadrupedum alatarum, &c. arcere, quæ est in Sardinia solent.*

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum et Ionium, ubi olim Brundusium, pulcherrima Græciæ, Italiæque portus est regio Neapolitana versùs austrum ac Siciliam posita.

Æstuosæ.] Solis ardentioris vehementiæ expositæ et æstuosæ.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in eâ regione abundantes; sed etiam Apulia quæ provincia est Calabriæ. Vide Varronem de Re Rust. lib. 2. cap. 7. Hæc enim pecora erant opimæ, quorum meminit Virgil. 1.

Aurum, aut ebur Indicum.] Ebur fluviatile dictum est Orontis, aut Indi, aurum argenti metallum, quæ omnia apud Indos. Ita quoque pro Indicis habet Virg. 1. Georg. 1. 57. *Ludit in Indorum.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura, quæ Liris.*] Non agros prope in Campania.

Liris.] Hic fluvius, vulgò *Lyris*, supra Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites opimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipsam vitem putando luxuriantem coërceant. Vel, uvas à Calenis vitibus in torculari calent ac premant. Virgil Georg. 1. v. 156.

. . . . . *Ruris opaci*
Falce premes umbras.

10. *Dives et aureis Mercator, &c.*] Per me licet fruantur alii suâ felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego verò tenui meâ sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti sunt, Vestæ ac Dis libabant Vestales: inquit Mela Abas. lib. 3. cap. 12. Significatur hæc vox in pocula gemus. A culeo, inquiunt, quod ingerebant vires, seu maximum liquorum mensura, fit culullus, et mala culullas, quod poculum fuisse cognas, quo usi Pontifices olim in sacris, et mensis in conviviis. De his rursum ad Pisones, v. 421.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquisita et pluris æstimationem pro mercibus è Syriâ advectis, nardo, balsamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie *la Soarie*, continet Palæstinam, Phœniciam, et Syriam propriè dictam. Emphasis rigatur. Cic. pro domo. *Ista quæ ex Asia, atque Syria.* Paul. Paul. et Isaur. 1. *Non aliud ferè vocat, quod præcium vocamus; sed quoque mercibus eos utuntur; quando plerumque, id quod emitur, merx dicit. Syriæ ita semper tui pueri commodet, Quem tu habere quid eo desiderem, mutuo videor quod tu cupis velles; deinde mercatus sit, cujus pulchra et pulchra æstimatio dispendiosa sit, quam à quibus quantoque emerit. Ea materia formâ pulchra pretiosa, &c.*

Diis charus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impunè. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.
Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones; et precor, integrâ

[120] ipsis Numinibus gratiosus; siquidem ter et quater annis *sospitatus* sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, et malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, et potiri acquisitis;

[121]

ANNOTATIONES.

13. *Dus charus ipsis.*] Castori et Polluci, et Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virgil. Æneid. 4. 480.

Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus et avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non secùs ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. At cùm iste mihi locus objicitur, *Cyathias autem vellit, et admonet* parùm solerter ac naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imò vim et lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici sententiæ: fatebor ego quod res est candidi semper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimverò illîc Juvenalis non modò significare vult Marium impunem ferè furta, et raptis frui, ut ibidem annotâram, sed et de exilio suo lætari, in quo à cunis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab octavâ horâ* suaviter *bibit*, otiosè epulatur, atque adeò ex infensis Diis capit emolumentum, ex irâ Numinum sibi quasi delicias facit. Vide ad Phs. v. 445, ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus existimem, modico et parabili cibo victitantem, si modò largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 13. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissimæ, olei tamen habent exiguum: in Syriâ parvæ nec cappari majores, ea ne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarina præferuntur in cibis, cùm oleo vincantur: et in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ et Siduinæ. Sale illæ primùm condiuntur, et ut reliquæ, ἐμπικρά, (murià) suj ave: nonnon aliquæ oleo suo . . . . . lentorumque vinidium sapore condiuntur*, præcipuè fœniculi in Narbonensi Galliâ, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόρια, et κιχόρεια plurali nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut et *malvæ*, inter cibos et edulia veterum, pariter et *olivæ*, recensentur à Jul. Pollucæ lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. 2. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit Τῶν γὲν κιχορείων οὐκ ἔπραξά σ' οὐδὲ ἕν. Porrò quâ ratione coqui veteres olera ista pararent et condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id. Casaub. ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, et intybum. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placentâ, *Rustici edunt libenter atros intybos.*

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi: arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum et vesicæ irritationibus prodesse, excerni facilè, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ,
neque nôrunt quàm magnum sit bonum in malvâ et asphodelo.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap. 5. *Cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit, ut comedat ex eis, et fruatur parte suâ, et lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous et Latonius dictus, sicut et Diana ejus soror, et eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii, *Adprecor integrâ cum mente:* Sicut Ode 4. 15. 28. *Ritè Deos priùs apprecati.* Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis sacerdotis iterat; quod *Favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

nec non cum sana mente senectam degere, nec cithara carentem.

Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem. 20

ANNOTATIONES.

10. *Nec turpem senectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi curis vexari et molestari; non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, homo aetatem, jucundam. Cicero de Senect. c. 8. ex Caecilio: *Tum ipsum in senectâ hoc deputo miserrimum, sentire eâ aetate esse se odiosum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *In senectute*, inquit, *hebescunt sensus, membra torpent, praemoritur visus, auditus, mucrones, dentes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide et cap. 41. ejusdem libri, ubi mentio de Gorgiâ Leontino, qui centum et septem complevit annos: interrogatus autem quâ ratione tamdiu esset robusto corpore, sensibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, prospera denique valetudine, respondit: ὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πεπράξας. *Nihil unquam voluptatis causâ faciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus praeceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque. Cic. de Senect. et alibi. Philostrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poëseos facultate, quae solet in senibus senescere; vel suavitate musicae et cantûs, quâ Solon narratur senectutis mala temperâsse ac levâsse; et Socrates aetate provectus citharae operam dedisse. Sic et Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

Deposcimus, si quidpiam privatim curisi tecum cogitamus, quod vivat et hunc in annum, et plures alios multos: heus rogita poëma Latinum, ô testudo, quae Lesbio primùm civi modulos dedisti.

Poscimus, si quid vacui sub umbrâ [122]
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio primùm modulate civi: 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *Poscimus, si quid.* Ad. 37. Suam ipse lyram compellat: quae Poëtis familiaris est. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.

Sic et Pindar. Olymp. Ode 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, et Pyth. Od. 1. χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam regius Psaltes Ps. 107. *Exurge psalterium et cithara.*

Poscimus.] Placet aut quotidiani lectio, *poscimur*. Hoc sensu: à Maecenate poscimur, si quid dignum memoriâ *sub umbrâ*, in secessu et inter privatos parietes scripsimus, ut id in lucem edamus et in publicum; atque palam omnibus fiant nostri versus, solis priùs amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lusimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulsantes, et Lyricos versus conscribentes. Vel potiùs ex more Poëtarum, carmina sua, studio quamvis et arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.] Modo voce tantùm, modò fidibus et voce simul canebant veteres: modò alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Ammian. Marcel. lib. 15. *Barra* (Gallorum vates) *fortia civium facinora et facta heroum composita versibus cum dulcedine cantitabant.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4. 9.

Hunc primùm veniens plectro modulatus eburno,
Evi res cantus ore sonante dedit.
Sed postquam fuerant digiti cum voce locati,
Edidit haec tristi dulcia verba modo.

Quod et hunc in annum Vivat, et plures.] Non *meluentia scombros carmina, nec thus;* sed *digna cedro*, id est, immortali hominum memoriâ. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, sicut Alcaeus Graeci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος musicum instrumentum pluribus intentum chordis: unde Theocrit. πολύχορδον. Suprà Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primùm modulate civi.*] Celebrate inquimus ab Alcaeo, duce poëtâque eximio, Mitylenaeo oriundo, in Lesbio insulâ, de quâ antè.

Modulate.] In modulis obscenis, id est, Qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcaei arbitrium. Alii passivam hîc significationem notant; sicut in Arte Poët. v. 203. *Intermodulata poëmata.* Quod autem ait Horatius, *primùm*, videtur Alcaeum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 24. Verum ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti meminisse tum Sapphonem tum Anacreontem, novumque non essentrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcaeo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat, vel

Qui ferox bellò, tamen inter arma
Sive jactatam religârat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

[125] qui militiâ *lucit* efferatur, tamen *seu* in bello, seu navem agitatam *in* humidâ ripâ alligaret, canebat Bacchum, atque Musas, et Venerem, parumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis et capillis nigris conspicuum. O lyra, Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen suave,

[124]

ANNOTATIONES.

quòd primus Odas Alcaïcas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, et aliis, in Musicis et in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, et Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poëta, si quis alius, musicus erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu à bellorum navigatione quiescerent, citharæ studium et oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. 14. vit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poëticæ, plus æquo bellicosum; ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas et ornatas ostentat et gloriatur; illaque fusè describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus in suâ Republicâ cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit; aliosque armis persecutus est; Athenienses quoque et Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro meritò donatur, quia tyrannos insectatur. multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, et magnificus, et diligens, Homero similis; sed et in lusus et in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halicarnass. *Alcæi*, inquit, *ingentem considera spiritum, et brevitatem, et suavitatem cum vehementiâ: præterea figuratam orationem cum perspicuitate . . . . ante omnia verò politiorum negotiorum affectus*, lib. de Structurâ orationis. Vide et lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 10. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, &c. *Riga pulmones vino*, et alibi: μηδὲν ἄλλο φύλαττε; πρότερον δένδρων ἀμπέλου, *nullam aliam plantaveris arborem priùs vite.* Quod imitatus Horatius, Od. 18. suprà. Ejusdem sententiæ carmina perlegas apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad libendum largiùs invitat, quòd *unum inducat dolorum oblivionem, quòd sit remedium mœroris præstantissimum, à Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed et in lusus et in amores descendit Alcæus.* Quintil. paulò antè citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur. Εἰ τινὰ εἶπεῖν, αἰδώς με κωλύει αἰδώς. *Vide libenter quid dicam, sed me prohibet pudor.* Cui respondit Sappho: Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupásset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10 *Semper hærentem illi puerum*] Veneri filium Cupidinem appingi semper, et comitem addi solitum, notavimus antè, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Quæ non juvenum amore scripsit Alcæus?* et de Nat. Deor lib. 1. n. 90. *Nobis, qui concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis, nigroque Crine decorum.] Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; ἰοπλοκάμων. Apud eundem alibi, pariter et Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἰλικώπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram verò sibi concessam à Mercurio velut propriam usumpásse. Quod fusiùs suprà monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summâ lætitiâ, adeo que non sine Musicæ ac citharæ jucunditate, celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum etiam à Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quòd temulentorum petulantiam mitiget et cohibeat: tum quòd tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in primâ Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus. Et paulò pòst subjungit; Priscos statuis e Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

mihi quandocunque bene advocanti. Dulce lenimen, mihi cunque salve Ritè vocanti. 15

ANNOTATIONES.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. ibid. *Fortissimi quidem Lacedæmonii cum tibiâ sub signis sunt; Cretenses cum lyrâ, cum fistulis et tibus Lydi, ut scribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis et citharâ mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant. Theopompus lib. 16. Justor. tradit Getarum legatos citharas pulsantes adeuntes.* Hæc ille. Constat certè musicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac discuti mœstitiam: patet ex sacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul, malo vexatus spiritu, citharam pulsante Davide, recreatur ac leviùs habet. Horatius Ode præcedenti senectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva solùm et inanis videtur quibusdam ista vox: sed non vacat ornatu, eamque non rarò adhibere amavit noster Poëta nusquam vanus. Sic Terent. *adesdum*, pro *ades*. Sic πῶς; neque Græcis, nec aliis hactenus παρέλκον existimatum est.

Salve.] Videtur hîc significare, saluti sis, fave, lenimen et auxilium præsta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quòd à Glycerâ non redametur.

Tibulle, ne plus quàm decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram; neve lugubres elegias recites, quòd tractâ fide, præ te fulgeat adolescentior. *Ecce* amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus *autem* fertur erga Pholoën immitem. At caput

Albi, ne doleas plus nimio, memor [125]
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida 5
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiæ manibus nostrum tanti eum voluptate versantur, *Versus ad elegos Tibulli*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Placuit.] Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *Te tamen præstare* cuiquam Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipse noverat ingenium non facile, et in ejus posteritatem imprecatur haud secus ac Mimnus Hipponax. Vide infra lib. 3. Od. 19. v. 28. Sunt qui Glyceræ nomen hîc poni velint, pro Delià vel Nemesi, quas Tibullus amavit; nominatæ verò nolluerat Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Julize; de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. et Sat. 2. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus mœstis aptum carminis genus: ab ἐλεεῖν miserationem, vel ἐλεγεῖα dolendo parendi, factum nomen. Ad Pisones v. 75.

Nec dicam imprecter [illi] crudelia quæ nemorosa præcidam, &c.

Cui [non] fides [Lib.] Pulchrè videtur, in *cui* [non] *fides* [Lib.] locus amissus. Non habita ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. passim. Ita verò scribit, lib. 3. 7. 17.

Nulle fides meriti; perjuria ridet amantum
Jupiter, et ventos irrita ferre jubet, &c.
. . . . . .
Perfida, sed quamvis perfida, cara tamen.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro: hic verò illam spernit, et aliam amore prosequitur, à quâ redamari nulla spes est.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem et pellucidam cutem in fronte. Alii angustam et parvam frontem in pulchritudine commendari aiunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more. Noster lib. 1. Epist. 7. 26.

. . . . . *Reddes*
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos.

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] Ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1, 60.

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.

Jungentur capreæ lupis
Quàm turpi Pholoë peccet adultero. [126]
Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cùm peteret Venus,
Gratâ detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

lupis Apuliæ antea sociabuntur quàm Pholoë amatori fædo *morem gerens* delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cùm requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

Et Eclog. 8. 27.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Appulus.] Synec. pro quibuslibet aliis. De Apuliâ Italiæ regione jam antè non semel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perditè amatur: ejus nullis flectetur offiuiis.

Turpi] An quòd sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quòd Pholoë nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quòd fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino disparem ætate, naturâ, moribus, conditione, neque adeò frui possit unquam cupitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* Τὰ μῶρα παρέχει Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Duro et insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe Epist. 1. 160.

——*Hic murus aheneus esto.*

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licèt quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere sicut Fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infrà lib. 3. Od. 27. *Perfidum ridens, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3. 68.

Parta meæ Veneri mœnera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris et Cupidinis mancipia, licèt duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, et in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, et Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie THE GULF OF VENICE.

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum et sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus famâ super æthera notus, Ionii maris undas amplo ac sinuoso inflexu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quòd Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Numinum rarus et remissus venerator *quidem*, dum vesanæ Philosophiæ eruditus aberro; jam iterò contrà velificari adigor et dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter fulgurilus nubes findens plerumque

PARCUS Deorum cultor et infrequens [1-4]
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro; nunc retrorsùm
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter 5
Igni corusco nubila dividens, [125]
Plerumque, per purum tonantes

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione et cultu numinum agit, περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν loquturus, undique congerit et cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, et consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐγθρῶν ἄδικα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἀσοφὲς σοφία. Tull. Philip. 1. n. 5. *In opultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei, lib. 17. cap 13. *Desipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplinâ, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ei animis hominum extraxit radicitùs reliquiem, cùm Deus immortalibus et opem et gratiam sustulit. . . . . Tollit id, quod maximè proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate et beneficentiâ? Quæ cùm carere Deum vultis . . . . . neminem ab eo amari, neminem diligi vultis . . . . Quantò Stoici melùs, qui à nobis reprehenduntur!* Et n. 124. *At etiam liber est Epicuri de sanctitate. Ludimur ab homine non tam facto, quàm ad scribendi lucrum libero. Quæ enim sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsùm Vela dare.] Metaph. à nautis, qui à recto se aberrâsse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeòque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solùm coactis et collisis nubibus fulgura et tonitrua fieri, sed puro etiam cœlo; quod cùm præter naturam sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. et 44. Lucret. lib. 6. paulò post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro de L. L. 4. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde et Lucetium Salii in carmine canunt: et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant: ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, id diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*] Cic. de Divin. lib. 2. n. 42. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quòd tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere verum omnium præpotentem Jovem.* n. 44. *Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cùm fluere cœperint, ventos esse: cùm autem se in nubem induerint, ejusque tenuis imam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere, idque crebriùs facere et vehementiùs; tum fulgura et tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno cœlo fierent, esse portentosa, et tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa et à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hæc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. 20. 113. ex eo quòd stellis micante cœlo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove ostendi, conjicitur et infertur:

Ζεῦ μεγάλ' ἐξοφέλλων ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Οὐδέ τοθι νέφος ἐστί, τέρας τιν τεύ τόδε φαίνεις.

Jupiter, graviter è cœlo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certè
alicui præbes.

Virgil. Georgic. 1. 487.

Nec alùs cœlo cecidere plura serenо
Fulmina.———

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cùm terribili percussas fulmine civis,
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Egit equos volucremque currum;
Quo bruta tellus, et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteüsque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit; hîc posuisse gaudet.

tonantes equos et [illegible] currum per aerem agentis: quo terra gravis, et [illegible] fluvii, quo Styx atque [illegible] Tenari asperi domicilia, terminique Atlantis quassantur. Potest mutare infima supremis commutare, excellentem etiam supremis attollique humilem. Inde rapida sors caliem aufert, cum strepitu resonante: hic vero deposuisse delectatur.

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.* Sueton. Tit. cap. 10. *Salinos petit aliquantò tristior, quòd sacrificanti lorum aufugerat: quòdque tempestate sereni tonuerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. et Turneb. lib. 9. c. 9. et 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aëream agente. Suprà Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταβάτης; *descensor*; et Latinis Elicius: quòd putaretur curru suo invectus in nubes descendere, unde gravi sonitu fulgura et tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus*, &c.] Fulminante Jove summa et infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. 6. *Et tremefacta solo tellus*, &c. ita scribit: Loquente Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est, quiescit; et contrà terra movetur quæ est immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine nox petendos priùs hebetari. Potest igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, sine sensu, stupens, iners.

10. *Styx, et invisi horrida Tænari Sedes.*] Ipsi quoque inferi, tonante Jove, obstupescunt. *Styx.*] Palus aut flumen Inferorum. *Tænarus.*] Laconiæ promontorium, ubi per specum et hiatum ingentem descensus est ad inferos, si Poëtis fides.

11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide suprà Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima summis Mutare.*] Stoicum planè agit. Apud Laert. lib. 1. Chilon interrogatus, quid egerit Jupiter: respondit: *Deprimit excelsa, attollit abjecta.* Senec. Thyest. 598.

Ima permutat brevis hora summis.

13. *Insignem attenuat Deus.*] Ex Hesiod. Op. init. per Jovem multi tales sunt obscuri clarique, nobiles et ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur clarus præclarus minuitur, obscuras augetur, superbus desiccatur, &c.

Βριάει, ῥηϊδίη δὲ καλέεται,
Ἀμείρονα μινύθει, ἀδήτην δέξει, &c.

14. *Obscura promens.*] Eos qui latebant ignoti et abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Psalm. 75. *Hic ille humiliat, et hunc exaltat.* Senec. Thyest. 612.

Omne sub regno graviore regnum est.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . . . .
Res Deus nostras celeri citatus
Turbine versat.

Hinc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, et alteri tradit.

Apicem.] Proprie est insigne sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpicio sacrificandum apex repente prolapsus eidem sacerdotium abstulit.* Ovid. ex Pont. 4. 3. 49.

Ludit in humanis divina potentia rebus.
Item, 36.
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. et seq. Item Sat. 10. v. 56. et seq.

15. *Cum stridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussione, perturbatione, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. AD FORTUNAM.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ claro dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola: te maris potentem orat quisquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ.

O Diva, gratum quæ regis Antium, [130]
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece [131]
Ruris colonus: te dominam æquoris
Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet, ut ait Juvenalis in Sat. 10. 365. et Sat. 14. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque ait aut Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, et locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cum convicio colitur; volubilis, et cæca etiam existimata, inconstans, varia, ludibrio sæva, fautrix. Huic omnia exprobrantur, huic omnia feruntur accepta: et in totâ ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adeoque obnoxia est cunctis sortes, ut Sors ipsa pro Deâ sit, quâ Deus probatur incertus.*

Quam te, quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, et valde quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerat et Sortes Antianæ, ut à Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Usurpatas apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad data responsa, &c.* Alii *gratam* dici volunt, ob amœnum adeò secessum, ut eò se ægrè à Nerone sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens; nam cùm interdictum mari esset Antiati populo a regibus rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostraque earum suggestum in foro exstructum adornari placuit: Rostrata ad templum appellatum.* Tit. Liv. l. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quò pertinere non absre videtur quod narrat Tit. Liv. 6. cap. 9. *Animus Camilli, vel majori, Antio imminebat . . . . . sed quem nisi magno apparatu, tormentis, machinâque, tam vetusta adhuc opi non poterat; relicto ad certum collegii, Romam est profectus, et Senatum ad decernendam Antium hortatus est. Inde sermonem agas (credo rem Antiatem diuturniorem manere Dis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversùs Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò rem Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens et parata derepentè ac subitò *ima summis mutare, insignem attenuata, obscurum promere, aperam inde rapere non sine strepitu ac strudore acuto, atque ibi ad arbitrium posse:* ut est in Ode superiore, quem locum cum isto confer, studiose lector. Vide et Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nostræ matri, et soli decreto, quem μοῖραν vocat, omnia regenda committit; adeò ut hoc vocabulum τύχη in nullâ parte Homerus nominetur. Contrà Virgilius non solùm novit et nominat, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam et Phidias pia, qui eam nominant, nihil suâ vi posse, sed decreti sive providentiæ ministram esse voluerunt.*

3. *Te pauper ambit, &c.*] Nemo non tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, nales, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi Σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαοφόροι πορεῖαι, καὶ ἀγοραὶ βυκλαφέων. *O servatrix fortuna, à te nam navi gubernantur celeres naves, in terra verò ejicia bella, et concionum consilium pendet.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro quâlibet aliâ navi. Seu quòd Bithyni rei nauticæ peritissimi, *nautici* ratio, apud Eustath. in Dionys. seu quod Bithynos erat negotiatio ad eam Asiæ Minoris regionem Euxino mari circumlusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium*, dictum ab Insulâ Carpathio, Cretam inter et Rhodum, Lodie *Scarpanto*.

Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque, et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni :
Injurioso ne pede proruas [132]
Stantem columnam : neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahenâ ; nec severus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam et nationes ; nec non Latium bellicosum, et matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio subvertas columnam subsistentem ; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura necessitas ærea manu ferens clavos prægrandes, et cuneos ;

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus asper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transylvaniâ, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plaustris vagantes, nullam habentes sedem fixam et stabilem. Justin. lib. 48. 7. de illis : *Ne spes quidem præmii hæret, ex hoste vago, nec tantùm pecuniæ, sed etiam sedis inopes.* Infrà lib. 3. Od. 24. 9.

Campestres melìùs Scythæ,
Quorum plaustra vagos rìtè trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel unâ Româ Gentium et Orbis dominâ superbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

.... *Gens dura atque aspera cultu*
Debellanda tibi Latiò est.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *Bella matribus detestata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et bene quidem, memores hunc esse fortunæ ludum alta deturbare, humilia sublevare. Et, quod ait Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad genèrum Cereris sine cæde ac vulnere pauci
Descendunt reges, et siccâ morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne subruas imperium Romanum jam stabilitum, vel imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita pessum eant ea quæ videbantur modò firma et ære perenniora.

17. *Te semper anteit sæva necessitas.*] Quidam legunt *sæva necessitas*, quasi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim et lib. 3. Od. 29. *Fortuna sævo læta negotio.* Et Od. 24. v. 6. ejusdem libri, *Dura necessitas.* Ita Sophocles in Ajace, *ἀναγκαίαν τύχην* vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. Necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis :

Necessitas, cujus cursùs transvorsi impetum
Volucrant multi effugere, pauci perstiterunt,
Quò me detrasit penè extremis sensibus?
. . . . . .
Fortuna immoderata in bono æquè atque in malo.
. . . . . .
Nunc me quò dejicis?

Huc et facit quòd Aristot. rerum causas enumerat hasce quatuor, Naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales et cuneos manu Gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quâ exhibebantur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis, ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes et validi, quibus trabes figuntur : unde proverb. *Trabali clavo figere*, p. o *firmiter stabilire.* Cic. 7. in Verrem, n. 32. Erasm. Chiliad. *Herculeanus nodus*, et noster cit. lib. 3. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem sensu, *figi* à necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim et modò apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita dississa quorundam*, nimirum ut ait paulò antè, *cùm ferus exsilus feriendi non suppeterent instrumenta, pros barbaris tela eorum vitalibus immergebant.* Itaque trabalia illa tela stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Gestans ahenâ.] Stabilit item ac firmitatem notat *manus ahena* item *cuneus* ferreus, quo solebant stringi compedes, manicæ et pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Sæch. Scen. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis præterea res finduntur ac scinduntur : his etiam rei velut clavis affinguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. 2. n. 24. Prometheus à Vulcano se affixum Caucaso queritur.

adest etiam uncus, et liquefactum plumbum. Te reveretur spes, et fides infrequens, candido panno cooperta : neque recusat *tibi* adhærere, quandocunque mutato pallio ædes magnatum adversa deseris : plebs autem instabilis, et meretrix perfida contrà fugit : amici *quoque* falsi jugum simul portare nolentes abscedunt, *post* exhausta ad fæcem *usque* dolia. "*O Fortuna* incolumem præsta Cæsarem profecturi meditantem adversùs ultimos terræ Britannos ; *serves* etiam novum agmen adolescentium,

Uncus abest, liquidumque plumbum. [133]
Te spes, et albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcunque mutatâ potentes
Veste domos inimica linquis :
At vulgus infidum, et meretrix retrò
Perjura cedit ; diffugiunt, cadis
Cum fæce siccatis, amici
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves itūrum Cæsarem in ultimos [134]
Orbis Britannos, et juvenum recens

ANNOTATIONES.

Jovisque numen Mulciber asciit manus.
Hos ille uncos fabricâ crudeli inseruit,
Perrupit artus : &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapidem : inquit Theodor. Marcilius.

20 *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad scalas Gemonias ; seu quo annecti ac teneri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum est et affuso cruciatos aliquando reos ; et ferreas manus, uncos, cuneos arctiùs adigari, tenaciùsque adhærere. Arnob. 6. contra gentes : *Quid miserius aut infelicius his esse potest, quàm si eos ut lapides ita unci retinent, et plumbeæ inuctiones?*

21. *Te spes, &c.*] Hæc solet afflictos sustentare, et solari adversis pressos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rotæ conversione benigniorem fore, præsentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit velata panno.] Licèt enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperiantur interdum fideles usquequaque. Sic *fides velata* Fortunam, *nec* adversanti refragantique se *committere* gaudet. Et ob hoc fortasse dicitur *albo velata panno ;* id est, simplex, sincera, non fallax : vel quod albo velabant panno caput, qui fidei sacrum dicant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, a lepidâ dignitate parùm curantibus ea perquirere, quæ tum maximè promiserant, cum magistratum ambirent. Quod mihi quidem longè petitum videtur. Tuum esto judicium, lector sagax et erudite. Virgil. Æn. 1. v. 296.

Casa fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22 *Nec comitem abnegat, Utcunque mutatâ, &c.*] Id est, Non deserit fides amicos, etiam cum ipsa recedit Fortuna, *mutatâ* cum vestibus mente : quando miseros reddit eos, qui beati erant ; et facta jam *inimica linquit domos potentium*, et aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, et meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidi, et juvare perseverant. At hæc paucorum virtus est. Alii enim è multis et è vulgo, amicum fovent quamdiu felix est : reflante verò Fortunâ protinùs avolant : in primis autem meretrix datæ fidei immemor abscedit : et quanquam utriusque statûs, calamitosi nimirum et fortunati, *jugum ferre pariter* spopondérant, *dolosi* tandem apparent. Nam *diffugiunt siccatis cum fæce cadis*, ubi quæstûs nulla spes ampliùs ; atque ut est in proverb. *Fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Ecclesiastici cap. 6. *Est amicus socius mensæ ; et non permanebit in die necessitatis.*

29. *Serves itūrum Cæsarem, &c.*] Antii fortasse tum diversantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illîc meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio. lib. 53. *Ultimos Orbis.*] Virgil. Eclog. 1. 67.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Vide infrà, lib. 3. Od. 4. 33.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appositè Marcilius observat duplicem hîc ac diversum Augusti consulatu belli apparatum notari : alterum in Britanniam (majorem nempe, sive Angliam) ductu et auspiciis ipsius Augusti : alterum in Arabiam Felicem ductu Ælii Gallii : ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. et 16. &c. Sensus est : Conscriptum in illâ priori expeditione *juvenum examen*, seu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulò pòst terrorem illaturum esse Parthis, Medis, Persis ; *Oceanoque Rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipsa peninsula Arabia inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit :* ex Plin. modò cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis solis rubescentem radiis : accipe verò sinum Arabicum, seu ipsum Mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρὸς vel

Examen, Eois timendum
Partibus Oceanoque Rubro.
Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
[135]
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

formidandum *quidem* orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminisque, et fratrum *à fratribus interfectorum*. Equid exhorruimus nos homines sævi? Quid impii dimisimus non violatum? A quo manum cohibuerunt adolescentes *ob* reverentiam Numinum? Quæ non altaria polluerunt? *O Fortuna* hebetatos *malè cedes*, en es, utinam novâ incude fabrices contra Massagetas et Arabas, *ferre*.

ANNOTATIONES.

ἐρυθραῖος rubrum significat, scilicet ob terram rubram, sive miniatam aquæ substratam, vel ab imminentibus ejusdem coloris montibus; unde Sole affulgente species rubra præbetur mari: aliis ab Erythræo rege lacum nomen placet. Eustath. in Perieges. Dionys.

33. *Eheu, cicatricum et sceleris pudet.*] Inhonesta quippe sunt vulnera in bellis civilibus accepta: et quicquid adversùs cives perpetratur, flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur et *fratrum*, in contrarios, ut fit, militantium partibus, atque ita sæpiùs à consanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hâc ætate ferreâ odiisque plusquam civilibus infestâ viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid nobis ac scelesti patrare detrectavimus? quid infandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*] Execrandi, consceleratí, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæque augur injusta, nefasta, vitiosa, dira defixerit, irrita, infectaque sunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo scelere, à violandis sacris, à templis atque aris violandis, impièque diruendis?

38. *O utinam novâ Incude diffingas, retusum, &c.*] Quidam legunt *distringas*, et *recusum*. Sensus est: O Fortuna, finge de novo et fabrica nobis gladios, gloriosè quidem in hostes Imperii Romani stringendos: nam illi priùs à nobis male *cæsi* sunt adversùs fratres, cives, propinquos: civiles discordias exstirpe ac semper funestas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, signaque Romana cum decore et gloriâ inferamus in Scythiæ populos, ubi nunc pars Australis Tartariæ: Paludem Meoticam incolentes, *Massagetas* quasi *graves Getas* appellatos: *massa* enim Scythicâ linguâ, grave significat, ex Isidoro Origin. 9. Priscianus in Perieg. 718.

. . . . *Massagetæ*——
Hospitibus sævi cunctis, belloque feroces.

Item in Arabes gazis ac divitiis famosos. Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur. Terminos habet à Septentrione Syriam, et fluvium Euphratem; ab Oriente sinum Persicum, ab Occidente sinum Arabicum, à Meridie mare Arabicum, sive partem Indici Oceani. Porrò ad rem præsentem facit quod habet Strab. l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebistas Getarum tenebat Imperium, adversùs quem Cæsar instruebat exercitum*. Et quòd Ammian. Marcell. *Arabiam* vocat *Getarum desertum*.

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

Et thure, et fidibus juvat
Placare, et vituli sanguine debito

Et thure, et lyricis *carminibus*, et debito cruore vituli expedit litare Numinibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod sup à Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inscribitur Ode hæc. *Numida* verò cognominari videtur ab illâ regione Africæ Libyæ interiori et Mauritaniæ finitimâ, in quâ militaverat.

1. *Et thure, et fidibus juvat, &c.*] Æquum

servatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extremâ *redeuns* Hispaniâ dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quàm suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transactæ, et mutatæ pariter togæ. Ne lætæ diei signum desit Cretense; neve prolato cado parcatur; neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum:

Custodes Numidæ Deos;
Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ [136]
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quàm dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque simul togæ.
Cressâ ne careat pulchra dies notâ: 10
Neu promptæ modus amphoræ, [137]
Neu morem in Saliûm sit requies pedum:

ANNOTATIONES.

*e? sacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, et musicâ, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numidâ.

3. *Custodes.*] Castorem et Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine θεῶν δόων celebratur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.*] Qui salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali proxima, ab Augusti ducibus gestum est non semel, nec valdè feliciter bellum. Quò magis mirum, inde sospitem Numidam rediisse. *Hesperiâ ab ultimâ.*] Quod addit, *ultimâ*, Hispaniam clarè designat: aliàs enim Italia quoque Hesperia dicitur; ut suprà notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hispaniæ occidentem vergunt maximè, πάντων ἑσπερώτατοι inquit.

6. *Illi et oscula.*] Quidni non quidem obvia, familaribus dabantur: at præcipuè vel proficiscentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. Ep. Fam. 16. 27. ita scribit Tironi suo: *Oculos tuos, charissimè veverine mundo frontoni, desiderabam.* Sueton. Tiber. cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque advenientes, neque proficiscentes, quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic et sacræ litteræ: *Salutate invicem in osculo sancto.* D. Paul. Rom. cap. 16. v. 7. 1. ad Cor. cap. 16. D. Petr. 1. Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamiâ suprà, Od. 26.

Memor Actæ non aliorum puertiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem significat hæc sententia. Lamiæ et Numidæ eodem Pædagogo seu rectore usi, puertiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unâ sumpserant, tum ex more, *laudem custode remoto*, ut ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui *puertiæ regum* interpretantur pœnorum potentiam; sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros colludentes in Saturnalibus, de quâ Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, et nos postea Epist. 1. 1. 59. ubi

. . . . At pueri ludentes, Rex eris, aiunt, &c.

Meliùs certè alii intelligunt magistrum, sive inspectorem et curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: παιδάνεξ, quasi παίδων ἀνήρ.

8. *Puertiæ.*] Syncope. Sic *lanæ* pro *lanaræ*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 271. *surpite* pro *surripite*: in Ira lib. 2. Sat. 3. et lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teste Festo; et Sil. lib. 9.

10. *Cressâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur lacto signo vel cretâ, sibi nempe lapillo, seu Cretensi, ex more apud Thracas instituto lactos dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Thressa*; sed malè, ut notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hic agitur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, candidâ nimirum. Sic postea Sat. 3. l. 2. v. 146.

. . . . Cretâ an carbone notandi?

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa prius cretâ, mox hæc carbone notâsti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, lagenæ bibendum ait: simul et veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, et adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm sit requies pedum.*] Nec omittantur trinudia et saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes à Numâ Pompilio instituti, numero duodecim, è Patricio genere; à Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi cenâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes; unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus, et symphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud

Neu multi Damalis meri
Bassum Threïcià vincat amystide;
Neu desint epulis rosæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis hederis ambitiosior.

neve Damalis plurimi vini *Bassum* certet cum Basso poculis Thraciis: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalin omnes defigent aspectus lascivos: *at* Damalis *ab novo non* abstrahetur amatore, hederis hærentibus tenacior.

ANNOTATIONES.

Lav. lib. 5. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 11. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *Hi autem Sali omnes saltatores sunt, et laudationes armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Sali à saltando, quod cum versibus quibusdam in sacris solent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consedit, ut relictâ veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non ampliùs cum eo certet bibendi vinosa rabie.

Multi meri.] Tull. Fam. 9. 26. *Non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur. Bassus et Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortasse est Iambicus ille Poëta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. et Eleg. 10. lib. 4. Trist. Ovidii. At malè, *Battus* legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threïcià amystide.] Vel poculo valdè capaci, vel bibendi genere apud Thracas et Scythas usitato ἀπὸ τοῦ, sine respiratione, ἀμύσσω, hiante et patenti ore et rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo haustu, ductim, confertim et confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cæl. lib. 4. cap. 26. et lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ causâ, ut notavimus alibi, et mox dicam Ode 38.

16. *Nec vivax apium.*] Diu virens, quodque *ἑρπύλλιον* propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se ad licet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos, Pers. Sat. v. 58.

> .... *Hunc oleo decoquit: ille*
> *Lascivum est patris.*

18. *Deponent.*] Timentium et languentium oculi dejecti ac depositi; contrà securorum elati et recti. Propert. lib. 1. v. 3.

> *Tum mihi constantis dejecit lumina fastus,*
> *Et caput impositis pressit amor pedibus.*

Nec Damalis novo Divelletur, &c.] Damalis in amore constans et fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenaciùs adhærens quàm hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extincta Cleopatrâ.

Jam compotandum est, O socii: jam planè lecto terra percutienda est pede: jam tempus adest epulis Salianibus deos decet Numina lectos. Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus; nunc Saliaribus [139]
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

ANNOTATIONES.

Meum, etc. ... quod supra Ode 9.

1. *Nunc est bibendum*, &c.] Post insignem illatu ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum suâ Cleopatrâ, quæ Romanis dominari studiè appetebat; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. et 133. Plutarch. in vitâ Antonii. Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sororî Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium et Cleopatram tam gloriosè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclarè gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hâc Ode, ut et Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat*: vel enallage: pro *tempus est*: vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lecto ac pulvinos in templis Numinibus sternendo, tum epiparas celebrando cœnas et epulas, quales Saliis consuere et solennes, ut loquuti dederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis; *Lectisternium Cereris erat Idibus proximis. Hedera cum Dii lecti, atque ut stratis possent in lectulis recubare, pulvinorum tolutur atque exertantur impressa.*

3. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis misera republicâ, et fœminâ jugum Romanis imponente, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos et Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epig. 115. *Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.*

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti regina, furiosa, ambitione acta, solitis cubicularîis stipata, eunuchis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas, Funus et imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hîc Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat: tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgò dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non interiret, bello et libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cùm otiosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu oblectabat. Hæc mutua Ægyptia, ab ebrio Imperatore, pretium libidinum Romanam Imperium petit, et promisit Antonius: quasi facilius esset Parthis Romanos, fratrem dominationem parare, nec tacitè: sed patriæ, mœnibus, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum illud mutatus animo, ita animo quoque, et cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* est, rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazien. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *Cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porrò *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2. 50.

Hesperiæ sedis custos, et Curibus [illegible]

Morbo virorum; quidlibet impotens [140]
Sperare, fortunâque dulci 11
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores 15
Cæsar ab Italiâ volantem,
Remis adurgens, (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ) daret ut catenis 20
Fatale monstrum; quæ generosiùs [141]
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras.

num hic inquinatorum, nihil non *sibi* temerè promittens, fortuna favente dementata. Verùm fastum *ejus* imminuit unica naviccula vix ab incendio salva: et animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italiâ persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insector per agros Æmoniæ nivosæ) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa verò strenuè mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec recondita: celeri navigio terras requisivit.

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretantur, valdè potens: sed alii melius; nempe et impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, et animi impotens: quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coërcere, imò ab iis victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene scripsit quidam: *Fortuna vitrea est: cùm splenderet, frangitur.* Itaque spes mania, superbos fastus, et arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è classe tam numerosâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugeret. Subtiliter hîc à nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus quibus deflagrârant Julius quidem Cæsar primùm, ac subinde Antonius. Flor. *Prima dux fugæ Regina, cum aureâ puppe, velisque purpureis, se in altum dedit. Mox secutus Antonius: sed instare victus Cæsar.... propè manu tenebatur. Prior fortem occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis, frustrà. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquisito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. et meminit Virgilius Georgic. 2. 91.

Sunt Thasiæ vites, sunt et Mareotides albæ.

Eo nempe, cum suo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimiùm confisa: ut Lipsius velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cùm jam sibi arrogârat aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret; quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volantem Remis adurgens, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed instituit Augustus, teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ veloci simæ sunt, ut postea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.*] Porrò illa abhorrebat, eò timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ: sic dictæ ab Æmo, seu Æmone nivoso monte, vel potiùs, Thessaliæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monstrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem et exitiosam, vel suæ gloriæ ac triumpho finis reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundi spem insequendi causam fuisse.

21. *Quæ generosiùs Perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum, sed virilem potiùs gerens in corpore muliebri, nequaquam more fœminarum ensis aciem expavit. Nimirum cùm Augustus Alexandriam, obsessoque ibi Antonium et Cleopatram redegisset in suam potestatem; se quidem interemit Antonius: eripuit et Cleopatra gladium, quo sibi mortem inferret: sed prohibita est à Proculejo, intra sepulchrorum claustra, misso à Cæsare, qui vivam servare ad suum triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Flt. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Classe citâ reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clàm aufugit, aut usquam latet: voluit, sed Alexandriam recto cursu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *Quid Alexandriæ, quid quæ Ægyptus? ut occultè latet, ut recondita est!* Sarum tamen postea damnavit errorem: intellexitque vitas futurum fuisse cedere tempori, et in tutum aliquem locum se recipere,

Sed fronte lætâ desperatum etiam regnum adire non verita est; et constans sævas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret; morte constantâ audacior. Nempe feminea haud ignobilis ad magnanimum Augusti triumphum Liburnis ferocibus *celut* privata deveni abhorrebat.

Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

[142]

ANNOTATIONES.

dum bellum pararet: conspirante præsertim in ejus auxilium toto Ægypto. Vide Virgil. Æn. 8. v. 707. et seq. et Servium in eum locum. Vide et Plutarch. Dionemque, tentatam ab ea fugam per sinum Arabicum, contrà narrantes.

25. *Ausa et jacentem visere regiam*, &c.] Desperatum licèt regnum ingressa nihil de superbiâ remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur; teste Plutarcho.

26. *Fortis, et asperas Tractare serpentes.*] Cùm in victoris potestate esset, mortique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. 4. 11. 10. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vitâ, quæ offerebatur, sed de genere regiæ labem timebat. Quod ut desperavit à Principe, servare quæ se triumpho vidit, vacuitatem vinculis data custodiam, in Mausoleum se (sepulchrum regum sic vocant) recepit: ubi magnificis ut solebat, undique cultibus; in differto obsitas solio, juxta quam e vulnerato Antoniam: admotisque ad venas serpentibus, sic morte quæ vitæ summa fuerat.* Similiter Plutarchus refert: omnium genera venenorum in damnatis experta: anxiam autem fuisse, quæ cito extinguerent, quæ crudelia dolorem: quæ verò sine dolore essent, quæ celeritate carerent: tandem verò deprehendisse aspidis morsum et citò et sine dolore enecare, gravato ex somno capite, et leni sudore per velum diffuso. Custodum nemini compertum est, quo mortis genere Cleopatra obierit; punctiones tamen in brachio constat exiguæ apparuisse. Hinc Augustus ejus simulachrum in triumpho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. 10. 54.

Brachia spectavit cæsa cadere colubris,
Et trahere occultum sanguine serpe virum.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*] Eò ferocior, quòd mori quoquo modo statuerat. Adverte plurimùm extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum; ut hinc victori accedat et crescat gloria. Vide enim habere locum potuisse, quod scribit Virgil. Æneid. 4. 692.

Exegisse diem laudem...
.... Si fama moveat.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parùm juverant Augustum in reportandâ navali victoriâ Liburni Illyrici populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello aptas fuisse, ut putârunt quidam; Suidas certè rostratas et constratas extitisse tradit, aliâ tamen quàm triremes formâ. Vide Veget. lib. 4. de re Milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportássent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita scribit: *Tædas inter calamitates regni memoriam renovabat, ut mallet nomine et ornamentis ejus relictis mori, quàm privatâ vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quàm triumphari, invidens Augusto illum quem tantoperè anhelabat, honorem, victamque et vinctam scilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cùm capta ab Augusto clementiùs de industriâ tractaretur, quâ verò mente et consilio satis intelligeret, dicere solitam: *Non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

PERSICOS odi, puer, apparatus;
Displicent nexæ philyrâ coronæ:
Mitte sectari, rosa quo locorum

[143] O famule, aversor Persarum sumptus; non placent corollæ philyrâ colligatæ: omitte persectari quibus in regionibus durent rosæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illa nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos et gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. quòd unguenta et odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. quòd opsoni exquisita, ubicinæ, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarcho, novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Vider. Maxim. lib. 9. cap. 1. Conf. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ et Medi omnium hominum mollissimi voluptatem ad delicias colere*: et paulò post, *Omnes quæ nunc celebres fuisse Persæ referuntur* ab Athen. lib. 12. cap. 1. et lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum reges tantos sibi comparasse thesauros, tantam pecuniæ vim, tam parem opum magnificentiam, ut omnes voluptatis genus exaggerarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui commentus est Persarum mensas*, *lautas omnes, pulchras, cultas, rosarum asservari, ac dari partem deinde convivis, qui convivio apparatum incomparatur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *Apud Persas sunt qui totam noctem convivium quærentibus quid velint potui quidve comedi; alii solerter inquirunt quid libenter edant; alii et quomodo suaviter dormiant. Neque est facile dictu, quibus artibus talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulari veteres sæpius commemorant, sed et luxum in texendis arte et labore corollis istis fuisse non minùs certum est. Ait verò Horatius odisse se suaptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel excrentur è floribus ac foliis inventu difficilibus; vel nectenturur magno labore et apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter et lignum tiliæ arboris succrescit. Hâc utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem et lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscos celebres, antiquorum honore.* et lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque fulta imitatus, tiliis suas coronas dedit. Accesserant et lemniscæ, quos adjici sparsim coronarum honos erat . . . Claudius Pulcher bra teas etiam phrygiæ dedit.* Aug. Pontan. Miscel. cap. 72. ita scribit: *Philyræ usus percelebris olim in texendis coronis: è philyris etiam fiebant lemnisci, id est, fasciola è coronis pendula.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, tibi, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, et capitis dolores credebant seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac cetis utendum sit, multi disputant: ait verò *Hedera è crapulam restinguere . . . . . anethopto laxbi suavi et cerevisiæ lentiam tunda . . . . vinum sequens ad caput tenuavit, florum aurarum auribus, et macerabat diversis crapulam; eò quòd flores calidi lenem spiritum, atque vitas spiritalium commovent: frigida verò modicè stringendo repellunt, refrigerantque cogitationes: cui volat ut coma ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem complurimbus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuò coronis inter cerram caput omnifariam redimat.* lib. verò 15. cap. 5. ex Aristotele et Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem et dolorem è vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quòd eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatûs et elegantiæ gratiâ, coronas in compotationibus excogitasse.* Et paulò pòst ait: *Capitis dolorem florum fasciculos ac serta mederi suo compressu et vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnesitheus et Callimachus medici, quæ nocerent capiti: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio; ut potu atque halitatu præcipuè odiatur vi serpente fallatur, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illas venenatas coronas Antonio insidiatam. Ex illis verò quæ antè dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. 5. 337.

Ebrius incinctis philyrâ convivia capillis
Saltat, et imprudens vertitur arte nova.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus, texendasve è raris floribus coronas. Athen. cit. in con-

serotinæ. In primis studeo, ne quidquam laborioſè adhibeas *ad* myrtum solam: neque *erit* tibi famulo myrtus in horâ, nec mihi subter densam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores,
Sedulus curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arctâ
Vite bibentem.

5
[145]

ANNOTATIONES.

varias rosas coronas commendat. At cur, cùm naturæ negat, luxuriosè secundates ita corripit Seneca, Epist. 122. An vivunt contra naturam, qui lenem et quæsitam tosam? Et qui aquam in fonte calentium, et calorum aptâ mutatione vel potius *temperie*, id est, miscendo calorem ejus, quæ a naturâ est, ex Lipsio ibid., brumâ, hiemi, flatum ventorum, exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ulterà quæras neve tibi invidi libertatem satagas. Intelligit autem vel myrti tantum, quem olim convivæ alteri alteri porrigebant, suam quisque edendo et bibendo curam ex Plutarcho, in Sympos. et Victorio lib. 16. cap. 2. ubi ita scribit: *Quem coronarum genus convivæ capiebant, varium tamen et multiforme non habebant: hederam, quæ versus Herculem circumfertur, myrtum, quæ Venerem, Stesandrus, Nicocles.* Vel implexam simpliciter è myrti ramulis coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Dionysius Siculus vel ex Romanis, præter rosam et quæ deorum sacra esset, nullam coronam delectari existimabat, quam myrtum, quæ Venerem delectat, et quæ Martem maxime coronam myrtum, quæ a bello gerit, et vitis arcet calamitates, hanc quam Liberi sacra, quæ gaudia et cupiditates ciebat, et instantes potione refrigerat, remittebat.* cap. 6. *Hos etiam myrtos erat apud veteres, quæ Venerem Veneri, quæque Dianæ Dianæ, sic Mercurio Mercurialis, Cereri Cerealis, Libero Liberalis, Marti Martialis, quæque Minervæ Minervalis, quæ Herculi Herculanea, quæque Musis Musalis, quæque Apollini Apollinaris, quæque Vulcano Vulcanalis, quæque Fortunæ Fortunalis, quæque Genio Genialis, quæque Lari Familiari, quæque Laribus Compitalibus, quæque Penatibus Penatalis, quæque Vestæ Vestalis, quæque Saturno Saturnalis, quæque Opi Opalis, quæque Orco Orcalis, quæque Libitinæ Libitinalis, quæque Parcis Parcalis, quæque Fatis Fat

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ut bella civilia describere intermittat. tum laudat ejus scripta.

Motum ex Metello consule civicum, [146]
Bellique causas, et vitia, et modos,

Bella civilia à Metelli consulatu, et discordiarum origines, criminaque, et rationes,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Metello cons.*] Plures hujus nominis cùm fuerint Consules, ambigitur sanè, de quo potissimum loquatur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio anno ab urbe conditâ 693; vel ut alii placet 693. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter et Pompeium, ut fusè narrat Florus, lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus desidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore, ad suum usque consulatum Pollio persequebatur. Sed Pollionis historiam altiùs repetitam volunt alii, nempe à consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641, vel 644, secundùm alios: afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur: *Ex Metello*, id est, *ex eo* tempore quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi facessit majus eorum sententia, qui, Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertium Consule in Collegam adscitum anno U. C. 701, quoniam latum est tunc ea lex, quâ à petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. 28. nam et cap. seq. *Commotum his Cæsarem*, et paulò pòst, *Prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem, an. 673. quem afferunt quidam nullo certè, aut levi admodum fundamento.

2. *Belique causas.*] Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ: hæ proximè erant odium et invidia partium, ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. 1. 126.

Nec quemquam jam ferre potest Cæsarve priorem,
Pompeiusve parem.

Alias verò Principes ipsi obtendebant. Pompeius defensionem libertatis publicæ: Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæsar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. et l. 4. c. 2. et seq. Plutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsar. etiam de Bell. Civil. lib. 1. et 4. ubi sic habet: *Ipse Pompeius ab inimicis Cæsaris invitatus, et quòd neminem dignitate secum æquari volebat, totum se ejus amicitiæ avertebat, et cum communibus inimicis in gratiam redierat; simul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Asiæ Syriæque ad suam potentiam dominatumque everterat, rem ad arma deducere studebat, &c.* De seipso verò scribens, c. 7. ita queritur: *Novum*

et fortunæ jocum, et ubinam [illegible] sensisti nescio quid de [illegible] sas, et arma nondum fusti sanguine cohærsa desiderat; argumentum [illegible] periculosæ et fabricatæ:

Ludumque fortunæ, gravesque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus:
Periculosæ plenum opus aleæ

ANNOTATIONES.

[illegible] sepul[illegible] [illegible]ntrectatum est [illegible], ut Livius interpositis [illegible] neque opprimatur, sed [illegible] [illegible] [illegible]

Tractas: et incedis per ignes
Suppositos cineri dolosо.
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris: mox ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ:
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

et nebulas per ignes sub fallaci incedentes favilla. A scenâ tantisper absit austerae Musa Tragediae: deinde ubi te civilis descripseris historiam, resumes stylum Tragicum, quo nostrum solatium tuis rebus et Senatui consulam exposcente, Pollio cui Dalmatico peperit triumpho.

ANNOTATIONES.

net Pollionem Horatius, ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poëma, seu historiam evulgare: sed potiùs exspectet donec compositæ res sint, cùm nec tuenda non erit amphùs ejusdam effusio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri doloso.*] Recenti nempe injuriarum memoriâ flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare et persequi, citra plurimorum offensionem. Cùm ut è scintillis sub cinere latentibus incendium; ita è potentium vituperatione subnascuntur inæ, odia, ultio.

9. *Paulùm severæ Musa Tragœdiæ Desit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne prolixatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate et diligentiâ res turbatæ pacaveris, tum verò edes quæ à te gravi solo scriptæ sunt. Certè Pollionem Tragœdias scripsisse, et belle quidem, satis indicat Virg. Ecl. 8. v. 9. ubi ait:

Incipe, si quid adest, lotum me tecum, puerum,
Sera Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt et veteres docti, sed de Pollionis Tragœdiis: sicut et Dalmaticum ejusdem triumphum notant apertè quæ sequuntur et præcedunt.

Sævam Pharsalicæ urbis arcem
. . . . . .
——Jovis sacrum
Intra victrices hostium pro deo
Horat. Sat. 1. 10. 42.
——Pollio
Regum timendus in deditos

Et est, Senatûs verbis laudatis, quorum mentio in Tragœdia. Servius autem in Ecl. 8. ad v. 87. *Pollio post Parthinos victos*, quod hanc Horatii Odam, ut Tragœdiarum exordium, post Parthinos victos Pollio

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus et sublimis calceus poni solet pro excelsâ et magnificâ orationi, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops: clamarunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quòd dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderet; seu quod Senatores aliique proceres, qui contra Augustum steterant ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire, veniamque impetrare satagebant: quibus ille opitulari, ut et Horatio, Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detrectabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat: tum verò maximè quòd ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis à Patribus anxiè consulebatur.

Pollio.] Is orator, poëta, et historicus non vulgaris, exercitum curam ductor non ingloreus, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 714. Ejus meminere Quintil. plurimis in locis; Sueton. tum in Cæsare, cap. 30. et 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37, 49, 50. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquill. Animi, sub finem: et Epist. 100. Vell. Patere. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. et alibi: Plut. in vitâ Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Macrobii Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem et gloriam in nacatis eo nunquam interitu futuram, tam cum laurea, ex more consulatus, triumphi tui ac Sallentini Dalmatici memoria te exponente. Inde Salonarum vertit filii natum eo triumpho filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Ecl. 4. Faciente Pollione Consule antiquam triumphaturo, ea tamen parum diserte ante consulatum, de potiùs aliquot, ad quæ hæc ad[illegible] hunc Herculis [illegible]

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus. 20
Audire magnos jam videor duces, [151]
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis. 24

Jam nunc minaci murmure cornuum *Perstringis aures*.] Cæsar Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque fractâ adhuc equitatûs coh[o]rtatione, et signa undique concrepere, clamore omnia contremiscere tollerique: quibus rebus Cæsar hostes terreri, et suos recreari animum vertit.* Contrà tamen eos sensisse, teste Gell. Noc. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Ab dextra tuâ sparsos hostes terre.* Additque: *Quod illi credit audentes, quia dextra Romanorum melius quam sinistra pugnare solet.* Et paulò post: *Consuetudinem institutum fuisse antiquæ disciplinæ hanc, ut pedites equitesque in unum locum, ubi ad dimicandum opus esset, convenirent, et ibi inter se cognoscerent, longa ætate per familiaritatem sodalitatemque contracta, ubi quisque fortissimum sibi equitem comparasset, et ubi ille pedites, quos ad tutandum sibi delegisset, &c.*

19. *Fugaces Terret equos*, equitum, scilicet. Cæsar de Bell. Civil. lib. 3. cap. 49. *Cum ex castris atque utrisque despectus esset, alii autem à tergo circumvallari, et ex Ponte munitionem prohiberi, atque omnibus undique terga cedere. . . . . Pompeius equitatus est pulsus . . . . . Pompeius ad equitatum suum pulsum venit, et omnia mi confidebat . . . . . præmia, si nostros equo cum hostibus, &c.* Quare verò tacet hîc Cæsar suam illud seræ cruentumque, quo nimirùm hostium fugæ, et strages, stetque victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis, quæ cedere cœperant Cæsar, ut adversariorum ora, oculos, vultusque gradibus peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *Obliquato in Cæsarianos voces, ut tela, cruentis, ut dixere, ad adversariorum effigiem*: MILES, FACITE FERI: *alii ad patentes, ut præcepta*: PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Sua certè Cæsarem non latebat calliditas. Enimverò sciebat Pompeianos omnes fortè nobiles, ætatis flore conspicuos, venustate humanâ quantum affectos, nequam latinos impatum et ignominiam istam, atque ob vultûs deformationem, à quâ abhorrebant, in fugam accendos. Flor. cit. *Imagem fracti equitatûs equitatu lœtus armatusque cuncta conculcavit. Tunc terrore undique dato, turbantibus raucæ cornuæ, relicta streges quæ sui manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utrùmque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, polliceri etiam et obtestationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæs. cap. 33. *Pro contione fidem militum petit, ut reste à pulvere discussâ evocatos. Ita succedat etiam equestres cæsus pollicitus suos, per quos dignitatem suam defensam esse, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis subaudiendum de gentes causam meliorem, atque possundatam libertatem et Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharsalicâ prothonotarium: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ. Pompeium filium in Hispaniâ ad Mundam urbem, ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubæ, in Siciliam, et hinc in Asiam fugisse traditur. Ab Antoniano ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*] In ipso conflictu, ut atque acie per singulos ordines aciem instruit, ita quoque hos illosque ad strenuæ pugnandum adhortantur, non verbis solùm, sed et exemplo, glorioso proinde ipso pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Pharsalico certamine. *Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusque inter imperatorem et milites. Voces quoque obsequantes excepta, &c.* Apud Mundam verò idem Cæsar, *dil gato equo, scuto tarenti primam in aciem processit. Hi pressare fugaces, confirmare pedetem, demere agnen, occidere, mandare, clamare volture.* Vel si referas ad posteriorem interpretationem nostram dictum, *pulvere* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patriâ et libertate civium. Vide Ep. 1. Od. 1. v. 5. Od. 15. v. 30.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Cæsarem interire maluit, quàm hostis perire, qui jam vicerat atque causa pœnè

Juno et Deorum quisquis amicior
Afris, inultâ cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

[167] Junoque aliique Dii Africis faventes deinceps quamquam [illegible] illâ non vindicatâ, victorum posteros Jugurthæ immolatæ rettulerunt inferias.

ANNOTATIONES

cubat, faciem videre. Plutarch. De eo Cæsar dixisse narratur: *Tuam ego tibi modestiam video, Cato, quæ tu mihi salutem tuam mavelis.* Lucan. 1. 28.

Victrix causa Diis placuit sed victa Catoni.

Flor. cit. *In Africâ cum exercitu multâ aliorsùs quàm in Pharsalicâ . . . . satis amplè servabant ea Pompeiani nominis fortuna. Catonem Scipio. Afros Juba. Cæsar. Mauritaniæ vero Jubæ, cedentes et latebris emovet Cæsar. Nihil ergo inter Pharsalicum et Thapsum, nisi quòd alterum, caput maior, Cæsarianarum virtutum fuit, vulgaverimne post Pompeium, civisse bellum . . . . . Cato non sine fato belli positi, quæ apud Uticam castris locum velut ultimæ Africæ claustra servavit. Sed acceptâ pariter cadis, nihil immutatus, ut sapiens dogmata erat, mortem etiam lætus accivit . . . . perhibent vocis ad incertum Platonis libro quo immortalitatem animæ docet, prudentiam quærit: tum arcta primum vigilans studiorum gratiâ revelatum manu pectus semineci avertendæ perrupisse, &c.* Bene ergo Porta ait *cunctis terrarum subactis*, sed non subactum Catonis animum *atrocem*, id est, invictum, intrepidum, fleeti nescium, denique Portæ gente ac severitate superbum.

2. *Juno et Deorum quisquis amicior Afris*, &c.] Dii qui Numidis in bello Jugurthino favebant, cùm tunc eos defendere non possent, urgentibus nimirum fatis, cùmque amicam alicui terram ac gentem non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos, aut eorum nepotes velut hostias mactarunt, atque inferias Jugurthæ et Afrorum manibus in Africâ ipsâ dederunt ac retulerunt; tum scilicet cùm ad Thapsum urbem Africæ maritimam quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, adnitente quidem Asinio Pollione, unâ duæ tribus exercitibus superatis, consularibus ac prætoriis viris complurimis, aut captis, aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæsaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam ostendit eis verbis.

Carthago——————
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo. Hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quæ sata sinant, jam tum tendebat fovebat que.

20. *Asservat.*] Dænigrâ indè, velut resistere fatis impotens. Ex veterum porrò consuetudine Romanorum evocabantur ex obsessis urbibus Dii earum Tutelares. Solemne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginiensis est in tutelâ; eosque, maximè tibi, qui urbem hanc populumque ejus tutelam recipis, precor, veneror, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginiensem eam relinquatis; loca, templa sacra, urbemque eorum deseratis, absque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem superbiæ prodatis, quâque Romanum id fiat, meos per vestros nostrosque exercitus loca, templa sacra, urbs accepta probataque esse possit: vobis, quippe quos Romani vestra religiosissima sacra posuisse sibi, et suæ gentis imperio habuisse dicant.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæsarianæ belli non interfuit gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut antè dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum sacris olim justæ inferebantur, mactabanturque ad pleraque horum sacrificia victimæ; postea gladiatores interficiendi ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie cæsus esset, capti ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis laudem Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

. . . . . *Sic ore effatus*
Quatuor hæc primum, ex omnî grege corpora, natos,
Vivaque de capite, adjecta spoliaque, arma superbum
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum, acri ut impigroque ingenio, manu promptus, et gloriæ militaris appetens, macham, et situm Africæque victoriâ cum populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus; ab ipso proditus, et Sullæ traditus est, à quo, perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique truso in carcerem, illic mœrore contabuit. Sallust.

Quis ager pinguior Latinorum exstet tam exhibet tumulis inlauda certamina, et caderetis Italice fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas? Et cujus maris celerem non mutavit Italica strages? Quæ regio tam nubila nostro sanguine? Verùm, ô Musa audacior, ne dimissis jocis, Ceæ retractes munera sub Dionæo spectacula modulatæ poetæ leviori.

Quis non Latino sanguine pinguior [153]
Campus sepulchris impia prælia [30]
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes? 35
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis, Musa procax, jocis,
Ceæ retractes munera næniæ; [154]
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro. 40

ANNOTATIONES.

2. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus.*] Ignem Poeta movit à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades et serumnas transitum tam pulcher Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique insigniores Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius, quàm ejusmodi digressiones; iisque suum locum tribuere exhibere soleant.

31. *Audiamque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cædem, et tam famosam, ut remotissimis usque ad orientem populis audita sit. De *Medis* vide Hor. Od. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc vere memorat Horatius, eo quod per Apuliam suos Cæsar Bardyæos [illegible] Pompeiique [illegible] secum [illegible]. Vide Cæsarem, Comm. de Bell. Civil. lib. 3. cap. 27. [illegible] Lib. 2. [illegible] ubi hæc habentur. [illegible] *Dauniæ*, [illegible] *quæ fuerunt.* [illegible] *Sed longe ... perii, &c. ... circumq[ue] ...*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucretius, lib. 2.

Hi postquam ...

38. *Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas?*] Virgilius à Annet. ad v. 2. hæc è Homero verba Iovis refutat: *Bellum cujus Deorum, audacis Gigantum, Encelade, [illegible]; cujus [illegible] Eryx, [illegible] Mavortius, [illegible] Hesperiam [illegible]*, &c.

Sed ne relictis, Musa procax, jocis.] Ita Horatius convertitur Horatius. Quæ enim [illegible] Musa [illegible]. Quæ [illegible] Et cur ab [illegible] Nonne [illegible] Ego [illegible] *Ludos atque jocularia carmina* [illegible]

39. *Ceæ retractes munera næniæ.*] Luctuosos versus vetat inditos à Nænia Deâ; de quâ Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides, è Cœâ insulâ oriundus, quæ una è Cycladibus est, Ovid. Ep. 20, 222.

Cingatur Ægo tonsæ Cea mara.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, ejusque sermone pene jejuna, mirandâ tamen quâdam in commovendis affectibus est proprietate laudanda.* [illegible] *operis auctoritas probat.* [illegible] testatur Dionys. Halicarn. Rectè ergo Stesichoro posteriorem, Melicum eum nominavit ob suscitatum; Threnos, Encomia, Tragœdias, multa scripsisse, &c. Meminit Cæcilius Simonidis Ceii, qui priori ætate fuit Æschyli poëtæ, et scripsit quædam ante bellum Persicum.

Mecum Dionæo sub antro.] Ex Nov. Marcello carmen est incendiarium, quod mulier, dicta præfica, exhibet his, quibus mortuus propinqui non essent. Ex Varrone 1. de vitâ populi Romani, ad tibias et fides canere solebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honestissimum*, inquit, *virorum laudes in concione exponere; easque ad cantus et tibicinem pronunciare, ut essent Næniæ, quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

Mecum Dionæo sub antro.] Dionæa vocabulum [illegible] id est, Amatoria et Venerea, [illegible] in honorem Augusti, qui dicebatur Venus, cujus matrem Dionem celebrat Homerus. Iliad. 5.

Quære modos leviore plectro.] Stylo rudiori. Pollio quidem [illegible], et in heroico versu, Tragico assolebat: [illegible] decet canere Lyrica.

ODE II. AD C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.
Latiùs regnes, avidum domando

[165] O Sallusti Crispe, qui aversatis lautitas terris avaris conditus, *cui* pecunia non habet illum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conspicuus ob animum erga fratres paternum; illum fama perennis vehet alâ dissolvi refugiente. Ampliùs dominaberis, cupidam vincendo

[165]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color est, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur a recto usu. Quapropter, O Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ intonuere absconderunt, auro et argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. Ὁ πλούσιος δ' ἐστι πᾶν χρημάτων. Cyrus apud Xenophont. *Pecunias utimur. Nam ut terram satis sit corpora diffodi, cùm quisque eam obierit.* Cassiod. lib. 4. Epist. 34. *Divitis auri vena semita est reliquæ terræ, si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *additæ*. Sed quorsum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque sensus exoriatur? *Additæ* enim seu in fodinis à naturâ, seu in cuniculis et terræ latebris, ab hominibus avaris, thesaurus ut plurimùm defossus custodientibus.

Lamnæ.] Lamina, et per Syncopen lamna, item lamella, bractea est seu exilis crassi ex auro, argento, aliove metallo; potestur hìc pro pecuniâ. Sunt qui putent illudi ad *Ædes Sallustianum in Cæsaronum Hortorum* à Sallustio primùm effossum. Plin. lib. 33. cap. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum. Annot Seneca de Vitâ Beatâ, cap. 21. scribens; *Sæculum illud, in quo Cæsarum et nemo erat, paucæ argenti lamellæ.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium Crispum rerum Romanarum scriptorem intellexere hactenus omnes ferè post Acronem interpretes, verùm bene Torrentius temporum rationem haud convenire subodoratus est. Enimverò de restituto in regnum Phraate nox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hìc compellat Horatius? Accipe ex Annal. C. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor sororis nepotem in maxima æstimat.* Hunc igitur laudat quòd avaritiæ sordes averserit; solerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infrà declarat) ne cupiat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lucro, popino, et decocter notatus. Vide Sueton. de illust. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribunt aut dicient memoriâ viri liberalitate et pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques: Ar usto sic gratiosus, ut ei filium nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem et Murenam, qui Pompeianis secum partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, pudòr itaque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius ita se velut patres exhibuit, divisâ, quæ sua erat, hæreditate patrum, qui vetitarent ac sustentaturi essent, rescindendum insuper et vetarum procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vitâ Antonii, Plin. lib. 7. cap. 15.

7. *Illum aget penna, &c.*] Tradunt fama pennam Proculeii gloriamque ad posteros: *Pennæ metuentes solvi*, tempus ei dissolvendo celeritate. Sic alibi, *Celeres quatit pennas*, id est, celeriter pedit, et utrinque culpetur. Quamdiu dicitur. *In memoria et sermone hominum vivere.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epist. 11. *Nomen [illegible] consecret post Herculeos labores Proculeianos agones, clarior per secula transeat.*

9. *Latiùs regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 2. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ibi quamquam promptæ ad capessendos honores vires, otium Mæcenati anteponebat, ne cognitus Senatorii ordinis hominibus, aliena rumpere potentiæ arcana deceret. Ac postquam instabilis, per cuncta et omnia cupitor, [illegible] à nullo prohiberi,*

me tuos, quòm i[illegible] addas [illegible]
[illegible] uni su[illegible] [illegible] adiago. [illegible]
[illegible] gens [illegible]
[illegible] consecet, [illegible]
mali, et [illegible] pal-
lente [illegible]. Natos populo [illegible] [illegible] Ilerdam expedit Plancus

Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraaten

ANNOTATIONES.

Hanc itaque monet Poëta, ambiti[illegible] [illegible] animum suum premere seu [illegible] spiritum domare, gloriosius esse quàm dissentientes populos sub jugum mittere. Ut ergo Solonius ille post [illegible] quæsita Numidiæ [illegible], nequaquam [illegible] [illegible], sic nec [illegible] [illegible] ipso [illegible], quamvis Libyam Africæ, et Gades Hispaniæ provincias donet, non proinde felix habendus, etsi [illegible] subjiciatur *utroque Pœno*, utraque Carthago, Africana quam Dido, et Hispanica quam Asdrubal condidit.

11. *Gadibus*.] Gadira Ptolemæo, Gadhir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadix*, insula et urbs Hispaniæ Bæticæ à Tyriis condita. Ferrar. Γάδειρα, quasi γῆς δεσμὸς *Terræ vinculum*. Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit :

Gadir prima freto se tollit saxifer arce,
Attollitque caput quam vis insita columnis.
Hæc Cotinusa prius ferrat sub nomine parsa :
Tartessumque dehinc Tyrii dedere solum.
Barbara quæ nunc am Gades hanc lingua frequentat :
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. et Hesych. Γάδειρα, inquit, Phœnices vocant τὰ περιφράγματα, *septa*.

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops*, &c.] Trita similitudo, quam elegantè adhibet Poëta, ut sine apodosi, et [illegible] [illegible]. Hanc verò sic licet supplere. Hydropicus non extinguitur, quo irritatur apertum pòtu [illegible] [illegible] augescit, nedum sedatur, opum accessu. Juvenal. Sat. 14. 132.

Crescit amor nummi, quantum ipse pecunia crescit.

Ovid. Fast. 1. 211.

Crevere et opes, et quam fuerant capiti.
Et, cum possiderent plurima, plura cupiit.
Sic quibus irriguum saliens crescit in ima.
Qui plus sorbet aquæ, plus cupiendus habet.

Hydropsis, Metonymia pro hydropico. Nomen à Græc. Ὑδρωπία ; ὑδρωψ, in mons, Latinis aqua intercus : [illegible] [illegible] [illegible]

Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

[153]

thronō Cyri recitum; atque emendat plebem falli ut enim in sermone, sic etiam principatum, et imperium, atque speciosam gloriam attribuentes ei soli, quicunque grandes cumulos recto oculo intuetur.

ANNOTATIONES.

...o plebitur. Itaque cùm magno tempore fortunas civitatis, et populi imperia Scythæ penes Indagassi, Scythæ penes Massagetas, ... regnum restituerit, &c. Phraatum ab Augusto restitutum ab rebus ... t. Vide Dion. lib. 51. et seq. Strabonem, &c.

18. *Numerabitur unum.*] Versus heptameter, cujus ultima syllaba ad sequentis versus principium pertinet. *Et unus unus.*] Beatum plebs imperita vocet et dicat Phraatem, quòd regno potitur; at *virtus* aliud omnino docuit, *eximit* enim et expungit è numero beatorum sceleratos quospe licèt opulentos.

19. *Populumque falsis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat et satagit, ut errorem hunc plebis exuat, quo dives quisque ab eâ existimetur ac prædicetur beatus: Stoicum verò dogma docuit, *Solum sapientem beatum esse, quia*, &c. ipsa enim virtus *propriam* sibi *laurum* et gloriam, proindeque *latum diadema regnumque*, verum denique felicitatem *tribuat*, &c., qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis adeò non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum et Pyrrhi spernit dona. De quo lib. 2. Od. 12. v. 11.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoque non semper ad id quod cernendum est, retortis. Græci, Ὀρθοῖς ὄμμασι θεᾶσθαι. Ov. Met. 2. 776. de scribens Invidiam, ait,

Nec quam recta acies⸺⸺

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, ait: Varro, Περὶ ἑαρινῶν: *Malè enim qui bene non videt, dicitur male strictos aut strabos habere oculos, quia ἐπιτριβὴς proverbium fecimus de eo.* Lucil. l. 27. *Nulli ... strabones, nec ... sapientes oculos nec varos.* Vel, *strabo varo*, id est, aspera simplici, nec torta: quod de re humana malat, sensuque nostri Poetæ plane accipiat, ac tot annalibus, quibus in humanis interpretibus veteris interpretationis inclusum impedimento, bene expedire et explicare negant. Vertamus sequens *spectat*, aliquo ampliùs numero vibretur; cum tempore qui ingentes acervos contemplatui fixi, immoti, cum tantibus oculis, ut auri fulgore acies confundatur non prætorquetur, aut ne reperi ac reflecti cogatur. Sensus hexametri *eorum magis ... ; ἐς τὸ γλαφυρὸν ... aut oculos.*

ODE III. AD DELIUM.

Nec adversis frangi, nec prosperis evolli debet moriturus, sed moderatè lætari.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secùs in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli;

[154]

Inter adversa pariter et prospera studè animum æqualem custodire, à lascivienti gaudio moderatum, O Deli moriture;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbiâ elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. Εὐτυχῆ μέτριος, ἐστὶν ὁ μεγαλόψυχος, ad Theod. 1. Euripid. autem monet: Ἔστι πάντων πρῶτα εἰδέναι σαυτὸν φρενί, τὰ συμβάλλειν δὲ πανταχόσε, *Primum omnium scire decet casus adversus non secùs ac prosperos.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitiâ.*] Est enim temperantia *commotionum animi rationi moderatrix; quæ tum à lubidine avocet, tum insolenti alacritate gestive non sinat.* Cic. Tusc. 5. n. 42. *In animis non rectos impetus avertat firma et moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 161.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certè non decet eam superbire, qui se novit morti obnoxium; sed ne debet animo cadere, cùm ei quidpiam humanitùs accidit: quisque qui humani nihil à se alienum existimat, is profectò æquus est.

Deli.] Frustrà quidam *Luc. Gellium* hîc commiscitur. Intelligendus certè est Q. Delius

sive tristem semper egeris vitam,
sive genio indulseris in feriis,
libens. Falernum reconditions
tutulo, recumbens in herba ri-
mosa, ubi alta pinus et candida
populus, amicæ umbram ramis
conjungunt hospitalem amœnam,
et aqua saliens oblapso nitidum
alveo petitur. Illuc vina et
unguenta et nimium diuturnos rosa-
rum flores, gratos *Veneri*, ap-
portari jubet, dum sinunt res
florentes, et nigra stamina
trium sororum.

Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris
Interiore nota Falerni;
Quâ pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimium breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra.

ANNOTATIONES

v. 1. *Dederis, quæ prius*.] Sub Cassii militavit signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tum quæ cum gratiâ valuit, ut Cleopatram, quæ Cæsarem in Delio juvisse accusaretur, judicem subitaram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vita Antonii. Is demum rebus suis maximè strenuus, paulò ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, à quo benignè exceptus Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vid. Dion. Plut. cit. Sen. &c., ita sentit Tertull. ac Theod. Marcil. contra Craq. &c.

v. 3. *Seu mœstus omni tempore*.] Quando nihil non tempus tibi erit, aut mœstus vixeris, sive hoc tempus tu dederis jucundo, dum loco, nobili vetere, atque pervenustato situ et cœlo vel palatibus quæ sunt. Epicurum ait [illegible]

v. 4. *Seu te in remoto gramine*.] In hoc Delio ab hominum conspectu umbratilis separato.

Per dies.] Quotidie vari impressi pro hoc quod in textu est.

v. 5. *Festos reclinatum beâris*.] Epicureo more, et ubi tu celebrare et exquisitos voluptatum dies, et in eâ inter amicos recumbere; quod convivantium mitioris prodit et quæ ad hilaritatem, nec ad ebrietatem. Plutarchus [illegible] phrasi [illegible] Cæsarem [illegible] Delio [illegible] Cæsar [illegible] Delium [illegible] Cæsar

Cedes coemptis saltibus, et domo,
Villâque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: et extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho
Nil interest, an pauper, et infimâ
De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eòdem cogimur: omnium
Versatur urnâ serius, ocyùs
Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

Relinques *exstructo*] *Nam* pro *nomora pretio comparata, et cedes*, et villam quam rigat flavus Tiberis, hinc denegatus, *hæres* autem fruetur opibus in aerarium à te congestis. Nil tibi discrimen est; sive opulento *prisco* antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub Jove *frigido* manans; *parcæ* fatum Plutonis nulli parentis. Cuncti *locum* in eundem compellimur. Communis agitatur sors, tardè *vel* cito, ex urnâ proditura, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.

ANNOTATIONES.

ex atum seu *dium*, prout bona vel mala disponuntur; terra denique filium abumpere, virtuque terminum definire. Hinc nemora vel à parendo vitâ, vel à non parendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium ex ambitiosè, quòd *hæres* dicat filia, vacue hucusque serium tractavit, quæ cum nulla possis, atque velle, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin 240. de Clotho,

Nevit et infestâ tamisia pulla manu.

Ego verò *atra fila sororum* inter pretor filia Parcarum, quæ atro merito pressum, insequè ducuntur atræ, Erebo et Nocte vicelaret natæ, ex Tullio 4. de Natura Deorum, n. 44.

17. *Cedes coemptis saltibus*.] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ, splendidæque suæ descendet hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit*.] Vilior, ingrato, humectat, ex Prisciano, *lavat*. Discrepant veterum *lacus* codices. Nam Marcellus Varius, *Lacus lucbegidos et Lucrinus sacobrus* Virgil. Georgic. 2. 221.

Lucrinoque cupressos sacrabo.

21. *Inachus*.] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ et Isaacæ; jus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Tuscus, si prima domi sepelitur origo,
Inachus hospitia pepulit.

24. *Sub Dio moreris*.] Sæve tam pauper fueris ut nec lare, sine foco, sine tecto, sub dio et apertocœlo maneas et cadas, colonum nos te præstam Orcus sævus fiscus à cunctis victus. O Deh, vocum Plautinarum ineptiæ! *Vah, in tectum cubitum, in cubile, in cubitum*. Festus. Ovid. Fast. 1. 343.

Et Tiburs, quod ab urbe cecidit victoria, et altæ
Hercules, ut memorat, hospita rura colat.

31. *Nil interest Orci*.] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 44. *Ne jacta, Jovem, et Neptunum, Deos esse dicatis. Ego quam Orcum, frater eorum, Deus, et ille qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Pyriphlegeton: Dii Charon, tum Cerberus, Dii putandi.* Quem verò nihil miserantem hîc appellat, illachrymabilem dicit Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 480.

Ignavos quadam, segnesque nascere manes.

Et et Proverb. *Orco congestus*. 1.

25. *Omnes eodem cogimur*.] Ovid. ad Liviam 340.

Tendimus huc omnes: metuat, properamus ad ultra,
Omnia sub legem mortis et ora vocat.

Omnium Versatur urnâ.] Illa nempe fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina et sortes conjiciuntur, versantur: atque ut cujusque nomen et sors educitur, ita et mortis præda existit, fatique legem, volens nolens, subit. Lib. 3. Od. 1. v. 16. *Omnes eodem cogimur, omnium Versatur urnâ serius ocyùs Sors exitura et nos in æternum Exilium impositura cymbæ.* Virgil. Eneid. 6. 432.

Nec vani hoc nequicquam in limine Ditis aënei
Sacrata effigies, nec stabit janitor antro,
Quæstio Minos urnamque movet.

27. *Nos et æternum Exilium impositura cymbæ*.] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in suâ navigiolâ, de quâ Propertius, 3. 18. 24.

Scindenda est torta pallida cymba seges.

Vide lib. 1. Od. 4. et hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium*.] Sunt qui legant *exitium*. Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georgic. 3. 225.

—*Incultique videbis*
Exulat ora.

Et pòst v. 228.

.... *Regnis excessit avitis.*

ODE IV. AD XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine notâ posse adamari.

Ne pudeat te servam diligere, Xanthia Phoceu: ante *te*
Achillem superbum Briseïs ancilla percula casti tori: percubuit etiam
Ajacem Telamonis filium pulchritudo capta Tecmessâ: Agamemnonem
victum misit ad unam puellam ardor abstractam;

Ne sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: prius insolentem [163]
Serva Briseïs niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum 5
Forma captivæ dominum Tecmessæ:
Arsit Atrides medio in triumpho [164]
Virgine raptâ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Ne sit ancillæ*, &c.] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere servili nate amantibus inetitum consolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ servilem conditionem sic aspernatur, ut Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit*: et Romani per ludibrium *cordolios* appellabant eos, qui ancillas sectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam:

Ancillarioluin tua te vocat uxor; at ipsa
Lecticariola est: estis, Alaude, pares.

2. *Prius insolentem.*] Interpretari quibusdam placuit: non antea suetum amare: quasi non meminissent Deidamiæ Lycomedis filiæ susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum, adolescentulus nuptum. Videtur itaque nobilius, *ancillarem* vocari Achillem, id est, *servum*; siquidem ad Pisones scribens Horatius 121. ita vult ut pingatur,

Impetet, et pulset præsentia, nescius aut sit, &c.

3. *Serva Briseïs*, &c.] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quod Lyrnesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone reluptus grave peperit dissidium, quod Trojæ fatum maturatum est, ut fusè explicui ad hanc Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

1. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam sibi ereptam à bello recesserit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseïdis ad Achillem. Vide et Dictys Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum Achilli pacto oppidum captum: et præcipua ejus pars data: Pedasum, Legyas, Briseïs, Astynome, Hippodamum.*

Dares autem Phrygius ita describit *Achillem pectorosum, ore venusto, manibus validis, cruribus et nagnis, bene crispatum, decorum, et armis accommodatum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo nigro.* Briseïdem verò *formosam, altâ statură, candidam, capillo flavo et multo, superciliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, pium.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum*, &c.] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius ut ad Phrygas accessit, ingressus spatiosum regionem, Teuthrantem domum Locrorum solum vi comminute ante fuit, ut post paucos dies expugnatâ atque incensâ civitate, magnam vim prædarum abduceret Tecmessam filiam regis.* Et postea: *Apud ejus regem Locrum ejus formosa, Teuthrantis filiam Tecmessam cognoscunt, Græci nempe, reliquam prædam inter se partientes.* Dares item cit. ita describit *Ajacem Telamonem magnum, vasti corporis, capillo nigro, in bellum armatum.* Ovid. de Arte Amandi: lib. 3. v. 517.

Odere et vastæ: Tecmessam diligat Ajax
et v. 525.
Si licet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Hæc mea; quæque solent verba juvare vivos.

7. *Arsit Atrides*, &c.] Agamemnon Atrei ex Aërope, vel Plisthene, ut scribunt alii, filius, Mycenarum et Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ summus Imperator, in ipso urbis excidio, medià in victoriâ, Cassandræ Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ partem eam deposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oilei et vitiata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Hæc trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ.

Dictys Cretensis, lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in adem Minervæ, multique ad ædificia Deorum tendunt. . . . Cæterùm Cas-*

Barbaræ postquam cecidere turmæ
Thessalo victore, et ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavæ decŏrent parentes:
Regium certè genus, et Penates
Mœret iniquos.

posteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Thessalo victore *fugerunt*, Hectorque interemptus pertæsis Græcis dimisit Trojam everti facilem. Quid si genero tibi aureæ Phyllidis parentes opulenti dotem afferant? Origo protectò regia *est*; et *quidem* infestos Penates lamentatur.

ANNOTATIONES.

...saudeam Ajax Oilei è sacro Minervæ capitosum ad...dat... ...dza a nonum Cassandra Cæsa, ...que ...s captes, quæ prius Ajacem ...dat..., *...ndare nequeat*. Dares jam cit... ...dat *Cassandram in divisione captivarum, ex rotundo, rufam, oculis ...rbis, Ajacis præsagam*: et paulò post: *...Ajacem ...ro capere, ...re, ...dat...s, facturam, ...dat...*

9. *Barbaræ postquam cecidere turmæ.*] Post victos ac profligatos Trojanos ...rata Græcorum, maximè verò ab Achille è Lesbâ urbe Thessaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabatur à Græcis omnes aliæ gentes, imprimis ac ea Phrygiæ et Trojæ. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Poetis, disparitatem Græcorum et Trojanam commemorans, ait: *Prudenter esse Græcorum providentiam, fœminam verò Barbaricam vehesum*: et paulò pòst: in potestatem hostium Trojanos vivos cum plures venisse, Achivorum verò neminem; atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycaonem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepultura exoravit: horum verò neminem: *Quid Barbaros esse supplices consentaneum, et animo victore ad pedes; Græcos autem vincere doctos, aut occumbere*, &c. Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud sonat quàm extraneus et peregrinus. Vide Turneb. lib. 6. cap. 18. ubi è Tusc. l. 1. n. 85, verba ista, *Astutæ opes barbaræ*, de Priamo, et regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10. *Thessalo victore.*] Quamquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, sine quo capi non potuisset, iis volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector. Tradidit fessis, &c.] Postquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus velut suus dypsas, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebat, ex Homero. *Quo non alter sanctior ullus.* Senec. Troad. initio. Et postea causa ejus sic lugetur interitus: *Cui nec paterna, nec fatorum, te præsidium Phrygibus, tua manus erat, hunc spectatis stetit illa decem fulta per annos. Troja cecidit: succubuit postquam Hector...*

11. *Tradidit fessis leviora tolli Pergama Græcis.*] Sublatis scilicet Hectore et reliquis copiis Trojæ, Græcis pœnitet se tam diu circumsedisse quamvis desidem urbem. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sera Cohors Divum Troja cecidisse videtur
Moliri, tot res sic...

Et Æneid. 9. v. 155.

——*Decimum quos desidet Hector in annum.*

Leviora tolli.] Translatum ex ultimo Horatii, v. 243. ubi Priamus se non putat Trojanos de amisso Hectore: *Jupiter urbis dolores decidit, ultimum ut optimum pederem*: quod et vos sentietis. *Decimum autem Achivi fessi mœnia tabulata conscendunt.* Πρίνεροί γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοὶσιν ὃδ' ἔσεσθε κείνα τεύχεσιν ἐπιστάμενοι.

12. *Pergama.*] Arcem erant Trojanæ ex Servio: synecdoche eos Trojam ipsam significant.

13. *Nescias an te generum, &c.*] Per Prolepsin ingeniosè occupat Horatius id quod objici poterat, puellas antè memoratas licèt captivas, è regiâ tamen stirpe: non ita verò Phyllida: respondet igitur; An verò quis eam humili sorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

15. *Regium certè genus.*] Hinc igitur honos tibi et decus accedat, si talem tibi despondeas; quisque parentes tantillam tuam illustrabunt potiùs quàm dedecorabit.

Penates Mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgò jungunt cum præcedenti, eo sensu: Phyllis certè cùm suam dolet vicem, regio se ortam genere lamentatur ad servitutem redactam, indeque Penates accusat, qui tutelæ suæ fidentem tam miseram in statum labi permiserint. Placuit tamen interpungere, atque sententias separare, non sine aliquâ venustate, ut visum est. Suus tamen sit bonos antiquitati, Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios, alii domesticos, quibus in penetralibus domûs litari solebat, interpretantur; alii etiam aliter.

Sic habe non eam inficiei de plebiculâ tibi electam, nec ita tibi iam, ita quæsûs asperatricem tupi matre gigni potuisse. *Certèm* intactus laudo brachia, et faciem, et tibias rotundas *teres*. Noli suspectum habere *me* cujus ætas properavit octavum lustrum finire.

Crede non illam tibi de scelestâ
Plebe delectam; neque sic fidelem, [16]
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ. 20
Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi*, &c.] Nequaquam credenda est fore plenus ille, qui nihil habet quod in puellâ videt. Plebi delectam, et lucro esse vendunt ubiò ac pendet; nec facilem, primâs infidæ ac perjuræ, licet vero perquam avidæ. lib. 1. Od. 25. *Parcius antehac et minùs petulans.* At Phyllis nimium quam *facilis*, tum quæstui et *lucro aversa*. Hanc tam igitur educationem genus, as animus, nobili autem in tuum origitam haud vulgarem indicat cenè et argut.

De scelestâ Plebe.] Vel corruptâ et sceleri pravisque affectibus data: ut plurimum obnoxiâ; vel, infortunatâ, et paupertatis incommodis ac ludibrio damnatâ: vel et conspurcatâ. Huc non ablubit quod Plaut. Mostell. 3. 1. 1 scribit.

Sed aut ego te [illegible] fallam, locando:
Nam [illegible], quæ hic nova amans [illegible].

18. *Delectam.*] Alii legunt *delectam*.

Fidelem.] Castæ, sanctæ, honesti propositi mentem, quæ à fide nomen facit dimovetas, nec ejus quæ quæstui corpus.

19. *Aversam.*] Vel *avaram*, pecuniæ, et parandæ lucro cupidam.

20. *Matre pudendâ.*] In probis ac flagitiosis matronis ita loquuntur, vel sæpe, et objecta, cujus pudendæ ac non pudendæ parentes essent, facile nemo fastidiat. Et nondum natales posse ac celare astutiæ, docet Juvenalis, Sat. 6. v. 25 s.

Sed aut expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolum turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterùm, O Phocæe, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego casusque laudo *brachia* torosa et candida, *vultum* speciosum, *suras teretes*, totamque formosam. Neque me zelotypus inde fias neque suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere lustrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ira me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus cestus illos priores [illegible].

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, et aliis dictum à luendo, i. est, solvendo; pendebantur enim victimalia spiritu quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium: adeoque *lustrum claudere* annos quinquaginta *claudi* impletque. Cic. ad Attic. 26. *Populus autem, nullo genere, publicum, quibus hoc ipse lustro nihil solverant, etiam signum lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin v. 1. sic editor:

Tempus ad hæc castris satis jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima vovet, septat quinquagesima lustra.

ODE V.

Coërcendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

Neptuno Ilium portus jucundus subegisse cello, ut aliasque urbes [67]
Cervices, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

ANNOTATIONES.

Memorat item quod Ode 9. lib. 1.

1. *Neptuno Ilium portus jucundus subegisse cello.*] An antiquissima aliquot [illegible] Horatius, placet inserere [illegible]. Hæc vero est prima [illegible] Ilium [illegible] Neptuno [illegible] Cujus [illegible] [illegible] [illegible]

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ; nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur (currit enim ferox
Ætas, et illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos) jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum;
Dilecta, quantùm non Pholoë fugax,
Non Chloris; albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modò fluminibus temperantis molestos *solis* ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas salices. Colube desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus pinget colore purpureo tibi racemos [168] liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos, quos ubi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret, amata plus quàm Pholoë *vinos* abhorrens, vel Chloris splendens humero candido, non secùs ac Luna clara noctu micat

ANNOTATIONES

5. *Circa virentes est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo eâ ætate teneriore, quàm ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent. Eunuch. 4. 7. 46.

Animus est in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11. v. 9.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, et Festo, *gestire* est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eâdem, quâ Poëta noster, metaphorâ, ab uvâ immiti ductâ. Exspecta donec illam ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 54. *Uva primò est peracerba gustu, deinde maturo dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos Distinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, et eorum multiplici diversitate utilis pariter et jucundus, liventes antè immitesque uvas purpureo statim colore pulchras, simul et maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulò post maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imo ipsa ætate jam perfectâ virum petet: sicut uva planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. 20. *Certantem et uvam purpurâ* dixit. Theophrast. de Caus. Plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἀρχωνται περικάζειν οἱ βότρυες. *Cùm incipiunt uvæ nigrescere*, seu *nigris distingui maculis.* Propert. 4. 2. 13.

Prima rubis variat lividulas uva racemos.

13. *Jam te sequetur.*] Lalage, quæ te sequentem nunc fugit, postmodo vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox ætas.* Labitur celeriter, imò *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, nisi libidinis stimulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita, et impotens. Apage verò Cruquium dubitantem numquid transpecita sint Epitheta ista, ut legendum sit: *Ætas fugax*, et *Pholoë ferox.*

14. *Illi, quos tibi dempserit, Apponet annos.*] Dum tu annis decresces, et imminueris viribus, illa crescet atque augescet. Tu enim ab ætate perfectâ vergis ad senium: illa ad annorum ætatisque finitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

17. *Dilecta, quantùm, &c.*] Cùm vero Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adeptaturit, tum certè multos amatores habebit, quos nunquam *Chloris* pulcherrima, vel speciosa *Pholoë* Oldmidis filia, quæ tamen eò diligitur ampliùs, quo magis amantes fugit aspera et repellit. De hâc Cyro adamatâ, ipsumque spernente, lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuscata nebu-

[illegible] aut Gyges Crœsus,
quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

Luna mari, Cnidiusve Gyges; 20
Quem si puellarum insereres choro, [160]
Mirè sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

ANNOTATIONES.

lis, sæpe cædo, nonnisi splendet ac mari navigantibus [illegible] apparet.

20. *Cnidius sive Gyges.* Vel ut fortè ait ille puer Gyges, virginis specie inclytus, oriundus a Cnido, urbe Cariæ maritimâ, hodie *Cabo di Crio*: ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. 1. Od. 30. Formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel è Virgil. notum. Bucol. Eclog. 2. 1.

[illegible]
Dum [illegible].

21. *Crœsus sive quis alius.* Crœsus, sæpe [illegible] dives, potens, [illegible], vetustus, ab Virgine [illegible] probatus dicendi refert, ut [illegible] : puellarum [illegible] : puellarum [illegible] Gygen [illegible] hospites.

22. *Falleret hospites.* Nec quicquam, dicas, qui [illegible] fallere hospites, fortasse non fallebat: Gyges: [illegible] ergo [illegible] quæsitum, à puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum est discrimen.*

23. *Solutis Crinibus.* Profixis et passis more solito virginum; at [illegible] cingebant capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.* Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 136. de pupillo à tutore defraudato,

. . . . . *Cujus manantia fletu*
Ora puellari [illegible] facie.

Ovid. Metam. 8. 23.

Ipse [illegible] puer [illegible]
Et [illegible] puerique [illegible].

Idem lib. 6. 711.

Cultus erat pueri: tegeret cum vestis ocellos,
Sic dare virgineos [illegible] poterat.

Auson. Epigram. 107.

Dum dubitat natura marem, an componere puellam;
Factus es, O pulcher, pæne puella, puer.

ODE VI. AD TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum, tandem [illegible] quietatus longe remotæ tranquillitatem optat.

[illegible]
[illegible]

SI tibi Gades aditure mecum, et [170]
Cantaber sonum indoctum juga ferre nostra, et

ANNOTATIONES.

Metrum [illegible] Od. 2. lib. 1.

1. *Septimi.* [illegible] Septimius, [illegible] Horat. Poëta etiam Lyricus et Tragicus, cum Horatio familiarissimè conjunctus, [illegible] Hujus [illegible] lib. 1. Epist. 9. 9. Cæsar et Augustus [illegible] Horatium [illegible] secum esse. *Tu [illegible]*, [illegible] Od. 2. v. 11.

Gades [illegible]. [illegible] Hæc [illegible] hoc [illegible] fere omnes [illegible] de magnâ Horat. Septimii [illegible] : quòd patratus esset [illegible] ad ultimos usque orbis [illegible] quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium et Varum sibi spondet comites, *Sive ad [illegible] penetrabit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo [illegible] offert, ut cum eo *Rhenum [illegible] superare non vereatur*, et *Æthera, [illegible] ora maris.* Cruquius autem opinatur [illegible] de Hispanis scripta, *cùm Augustus esset [illegible] Cantabriâ, quanto ex anno pace [illegible] Ægyptum invitat Horatium.* [illegible] quidem [illegible] : credo tamen hoc [illegible] scripta esse cum Cæsar expeditionem [illegible] meditaretur, et ad eam Horatius pariter ac Septimius [illegible] accingeret. De *Gadibus* supra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantaber.* Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Boreale, qui et inde Cantabricus vocatur: *Pisaur.*

Indoctum juga ferre nostra. Serò nempe *domitum cateni*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippâ Augusti auspiciis cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap. 20. et 21. Dio. lib. 51. et seq. Strab. lib. 3. &c. Flor

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argæo positum colono
Sit meæ sedes utinam senectæ;
Sit modus lasso maris, et viarum,
Militiæque.
Unde si Parcæ prohibent iniquæ;
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, et regnata petam Laconi

[171] feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur *ab* Argivo colono conditum, meæ sit domicilium senectutis: sit requies peractæ maris, itinerumque, et belli. Hinc verò si Parcæ me arcent improbæ; adsit fluvium Galesum ovibus pelle coopertis jucundum, agrosque ubi rex fuit Pha-

[172]

ANNOTATIONES.

lib. 4. cap. 14. *Duræ validissimæ gentes, Cantabri et Astures, quos omnes Imperator agitabant. Cantabrorum et populi, et auctor, et mores. Quam in rebellando crebras fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, primum etiam imperare tentabant, &c.* Quo vivere fugiant *in omne dissimilem Poenum, quòd maria prius Oceana, quàm arma Rom. accusare esse crebrarunt.* Et paulò pòst: *Ipse pecorum hos dedocuit mundos: hos oleo delibuit: hos sub eremo jure belli venum dedit, &c.* Sil. Ital.

Cantaber ante omnes hyemisque, æstûsque, famesque
Invictus———

Observandum però, sic sub jugum missi solutos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, tertiâ superimpositâ atque hinc et inde alligatâ. Sub hanc igitur inermes et discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coss. et legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhospitas, inaccessas, sævas, ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper Æstuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ seu Africæ crebris æstuariis fervet, vadosum passim et scopulosum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. et Epod. 9. sub finem, ibique Annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lectam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo, ibique quietem nancisci, post labores ac tædia navigationis, itinerum, ac militiæ. Tiburtinâ suâ villâ imprimis se delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. et 18. Vide ibi Annot.

7. *Lasso maris, et viarum, Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius ut patebit ex Ode sequenti: ad hoc etiam, ut divi, sese accingebat: Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam dent quietamque senectam, postquam eas iterum ærumnas exantlârit.

9. *Unde si Parcæ prohibent.*] Quòd si fatis ita volentibus, non liceat apud Tibur conquiescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galæsus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriæ, in quâ pascuntur oves exquisito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus halcmibus, per antonomasiam: vel potiùs quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversùs actis injuriis interguntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, molliorisque illæsi inquinetur. Hinc Plin. *Pellitas*, Varro et noster *pellitæ* nuncupat Tarentinas illas oves, quas et Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Graecum pecus, quod et Tarentinum vicique nominant, vasto corpore, &c. Pecori hoc modo sit mutatio, &c.* Pollux γαυάκη πέλβεσιν sive hiter appellat. Varro Rer. Rust. lib. 2. cap. 2. 18. *Pecuaqui sum inter fere oblamina ovibus pellitis, quæ propter lanae copiam (aut sunt Tarentinae, aut quae) pellibus inducuntur, ne lana inquinetur, quò mundius vel tuto recti possit, vel lavari ac putari. Harum praesepia ac stabula, et sunt para, majorem adhibet diligentiam, quàm solitus; id est, caeteris ovibus, cure, et hirce, et montanae, et salacensibus dicebantur, &c.* Plin. lib. 8. cap. 47. *Omnium summa genera duo, tectum ut circumeam: illud mollius, hoc in pascuis durius; quippe cùm tectum nubes vestatur: colonicum verò solo graminei operimenta eis ex Arabicis praestitum.*

Galesi Flumen.] Quidam legunt *Galaesum*. Sic et lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen* ubi plures tamen, *Metaurum flumen*. Galesus vel Galesus hodie *Galaso*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in sinum defluit lento cursu: umbris arborum, et pascuorum copiâ circùm amœnus. Hinc Propert. lib. Eleg. 31. v. 67.

Tu cavis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georg. 4. 126.

Quo pinguis al. niger *humectat flaventia culta Galesus.*

11. *Regnata petam Laconi Rura Phalanto.*] Virgil. Æneid. v. 14.

——Aeri quondam regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. 793.

——Regnata per arva Saturni.

Sic Tull. pro Murenâ, *Pugna cum rege omni-*

lantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet, in quâ mel cum Hymetto, et olivæ cum Venafranis *bonitate* contendunt. Illic ver diuturnum, et hyemes temperatæ dat Jupiter; atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc et fortunatæ arces, nec teque exoptant. Illic tu cineres

Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas; et amicus Aulon [173]
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, et beatæ
Postulant arces; ibi tu calentem

ANNOTATIONES.

missa est, et summâ contentione pugnata. Porrò sensus Horatii est hic: Si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat. Phalantus autem Lacedæmonius cum Parthenis Spartâ profectis et sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi *Parthenæ vocati, cùm ad annos triginta pervenissent, metu nupræ . . . ducum. Phalantum assumunt, jussum Aracı . . . . ad sedes inquirendas proficiscantur . . . tandem in Italiam delati, occupatâ arce Tarentinorum, et expugnatis veteribus incolis sedes ibi constituant, &c.* Vide et Pausan. lib. 10. in Phocaicis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extremâ peninsulâ sita est ad maris litus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, hunc que Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit: sicut et Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De vitâ decedit, qui honorem alicui defert, et primas fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeo non deteriores ut cum eis de excellentiâ contendant et certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, oleorum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hac quoque laude oleo obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano*, &c. Martial. Epigram. 12. 94. 1.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Et lib. 13. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani sudavit Bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hic ver assiduum*; citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclemen tia. *Bruma*, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat, Fast. 1. 163.

Bruma, novi primus est, veterisque novissima Sol.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est et proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius, proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *Verùm et longinquiora Italiæ ad Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, et Sereitana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis et lanis, et felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallenia à vicinorum valle nominata, inquit. Hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potiùs promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porrò textûs Horatiani ordo hic est: Aulon fertili Baccho amicus minimùm Falernis, &c. Sic apud Tibull. 1. 9. 34. dicitur.

———*Bacchi cura Falernus ager.*

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus et amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii, *editi colles optimis uvis lœti*: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* verò *arces*, et felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. c. 18. his verbis: *Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calchidicæ quondam et Apuliæ, tum quoque Lucaniæ caput, clarâ magnitudine, et muros portuque nobilis, tum mirabili situ: quippe cùm sinus Adriatici maris faucibus positus, in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, tela dimittit. Immunet portu ad prospectum maris posito, mœnia theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debita, &c.*] Ibi tu mihi

Debita sparges lachrymâ favillam
Vatis amici.

tepidos familiaris poëtæ justo luctu persequeris.

ANNOTATIONES.

justa et extrema persolves officia, cùm fatis et vitâ functus fuero: cremato nempe cadavere calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis: mortuum recèns amicum luctu prosequêris, vatem vates, et decorabis. Ennius verò contrà, et arrogantiùs paulò:

Nemo me lachrymis decoret: neque fiimera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si sine lachrymis humatio fieret, et funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc et præficas accersebant olim, quæ luctum facerent. Imò et exiguam ampullam lachrymis plenam urnæ feretali inserebant, sepulchroque inferebant: ut bene Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O SÆPE mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei, meorum prime sodalium?

[174] O Vare, meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, equis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aëri?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 2.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dàns operam sub Academico præceptore, cùm ad militiam est pertractus à Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. 2. v. 43. et seq. Deinde et Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus cæsus tandem ac fusus est. In eâ verò militiâ sodalem habuit Pompeium Varum, qui post cladem Philippicam, non, ut Horatius, armis valedixit, sed Brutianis reliquiis novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen rediit Varus; quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hâc Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius et Brutus Julii Cæsaris interfectores adversùs Augustum atque Antonium pro libertate publicâ dimicârunt: sicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, ve patronus apud victorem Augustum potens et gratiosus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui singulis præsunt urbibus, suntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximiè: ut Mars Romæ; Athenis Apollo et Minerva; Apollo Delphis et Rhodo; Bœotiis Hercules et Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretensibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib 6. cap. 4. Fortasse Horatius hìc Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quòd redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre, et climate poni constat, vel ex hoc Horatii, Epist. 1. 11. 26.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*] Vel amicissime; patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi

Cum quo non semel *Iobendo* vi-
Cum quo morantem sæpe diem mero [175]
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, et celerem fugam
Sensi, relictâ non bene parmulâ; 10
Cùm fracta virtus, et minaces [176]

ANNOTATIONES.

Cum quo morantem sæpe diem mero.] Vel hoc unum satis probat, Horatium non fuisse Augusti familiarem, ut quidam volunt, sed ejus tantum amicum, ac Iulianæ Reipublicæ, primique eius auctoris bellicarum, quæ Horatio quidem ad studia literarum. Musarumque otium magis quàm ad strepitus militiæ nato, graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, transegi; atque ita solitudines ac dolorem fefelli utcumque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syro capillos.] Floridè quidem cecinit nitere capillos unctos ut veteres loquebantur. Ovid. Art. lib. 1. unguentis etiam perfusi sese caput, nocturnæ, et ex his dicendis præcipit. At Iouenalis primum ad luminas Romæ celebriores transdit, et mores corrumpi in Cæsarum aspice regia Roma, maximè verò malobathro, quod ex Syriâ primùm delatum: testis Galenus. Olei vero pro cerotis suis unguentis usum Romæ fuisse, idem auctor. Athenæus item lib. 15. Deipn. lib. 23. cap. 3. *Laudis nostræ*, inquit, *Romani mercatores deferebant, unde Seruius Romæ vocabatur.* Galen. de Diosc. el. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. verò 12. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathrum Syria arbor, folio cinnamomi, cortice cassiæ, ex quo paratur oleum ad unguenta fortissima, eodem Æthiopia.* Laudatur tamen ex Indiâ venit. *Is palmulas ab eggere breuiori, modò, dilutiorque polustris modo aquosius nascitur.* Dalecamp. *odorata res est, nigricans, unguinosa, quidam subdulci gustu . . . . . ejus succus crudus simile vino dulci habet sal linguâ: odor arcem in cerebro vel perfecte arripit atque obtundit.* Ita *fracta quidem pinguia simile est, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio ad Pangæi montis radices quam Philippus Alexandri Magni pater condidit, ac de suo nomine appellavit. Cum [illegible] Cæsarem [illegible] victoriam, et [illegible] victè.

10. *Sensi relictâ non bene parmulâ.*] In eâ cladè Fregerat enim et ejecerat Lucius Horatius, insuper et clypeo projecto rem. Quid ad rem attinet non semper verecundiæ excusatione. Nam fortis est non missa retinere, sed ut sapienter cedere ac fugere. Sic Homerus Eneam laudat velocem in fugiendi fugiendique peritum: et hanc ei laudem justè dari agnoscit Plato in Lachete. Vide et initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam vacare credendum est. Unde apud Germanos sacris interdictum erat, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17. Apud Spartanos autem caput lacebat. Idem lib. 2. cap. 12. Vide Ansect. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Iurisc. lib. 3. de Re Militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 29. pedo post fugitum: *Epaminondas vir dux validus, lethalibus armis Mantineam sauciis, relictis ex acie, cadum sanitè conservabat: quod cùm vidisset propinquus, lector ei vulneris interit; et quæ animam intrepidus amittebat, jactantem clypei formidavit.* Quod idem ita refert Iustinus lib. 6. *Relatus ex ea pugna semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, illatumque ei tot laborum gloriaque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, cur dedecus, et probrum in clypeum abjicere, non ita verò galeam aut gladium, respondit, quia hæc suâ ipsorum causâ sumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cùm fracta virtus.*] Cùm Bruti pars et virtus victa est, fatis adversantibus et Augusto imperium orbis destinantibus. Tum enim in summâ rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur; *Frustra coluisse se virtutem, quæ tamen esset nomen, et fortunæ servaret.* Plutarch. in Bruto. Dio. lib. 47. Appian lib. 4. Tit. Liv.

Turpe solum tetigere mento.
Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.

[177]

plicuerunt quæ minas jactabant. At velox Mercurius me rursus in bellum per hostes celer denso raptum: te mare ferocius, ex ea tempestate retraxit, itemumque ad militiam deduxit

ANNOTATIONES.

Epitome lib. 124. *C. Cæsar et Antonius apud Philippos victo exercitu contra Brutum et Cassium pugnaverunt: da ut utrinque partes eorum duces vincerent. . . . . Sed æqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cùm in eo esset, ut vinceret, quod pulsum erat, totum everti tum fusum caesis, mortem sibi consciscit. Altero deindè prælio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; cæsarem Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertâsset, et Cassius cum Augusto Cæsare; ipsæ partes inter se fuissent: sed dum Brutus Cæsarem imperatorem erat: Antonius autem Cassio, qui par et bellicosus in rebus suis erat, superior fuit; victores quodammodo victi discesserunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti scilicet ac eorum duces arrogantiùs jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *castra Cæsaris et Lentuli, quæque in castris erant, omnia capta sint: ex Cæsare ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco modò cit. item. ex Appiano lib. 4. Civ. Bell. Rom. Brutus ipse hostes retroces esse accipiens, sic illudit: *Hi ut depressos nos provocantes minùs è re putavisse sunt.* Cùm autem Cæsarianos intelligeret ineshà et fame premi retrocessos, ac morando citra suorum periculum conficere vellet, *Comparebantur mutuò, mutatum more antea vallum se contineri: exeunde celeriùs etiam eorum duces. . . . . hostesque ac exercitu prompto et parato facilliùs: nec posse existimabant . . . . tandem exercitus per colonos, ac deinde per concursus, apertiùs conquerebantur: Quid tandem Imperator noster meditatur? in quo nuper victoriam adepti delapsamus? . . . . . Instantibus denique pertinacia ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritate, propiùs quàm desiderabamus assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solum tetigere mento.*] Id est, victi procubuere, non sine gravi turpitudinis notâ, ob priorem arrogantiam ac minas: at enim meminisse oportebat, quod scribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 4. *Armorum exitus mutabiles esse semper: atque Anciptem fortunam belli*, pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicùs premere; seu dolore et irâ adacti, seu ne quam emittant vocem querelarum, suâ virtute et existimatione indignam.

Tetigere mento.] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procidit moriens, et humum semel ore momordit.

Et v. 669, ibid.

Sanguineâ ille vomens tumulos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum verò luso exercitu nostro, furtim me prompsit, ac celeriter fugâ, duce Mercurio, qui alatus fugitivi et furti Deus. Ode 10. l. 1. in hujus etiam tutelâ sunt docti, qui ideirco *Mercuriales* vocantur Ode 17. libri hujus. Ingeniosè porrò suæ fugæ aliquam indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio dicens: id nempe fingens sibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Ode 10. v. 14. quo loco Paridi; Ode 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat λέγι πατρὶ φίλῳ Iliad. 20. Sic et Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus eruptum inducit. Æneid. 5. v. 809.

. . . . . *Pelide tuus ego fortè Cloanthum*
Æneam, nec dictis, nec viribus æquis,
Nec curâ cessi pedis.

14. *Densa aëre.*] Nubes, quâ densatus est aër. Homer. Iliad. 3. de Paride ab impetu Menelai per Venerem erepto: τὸν δ' ἐξ ὑσπλῆς Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἀέρι πολλῷ.

15. *Te rursus in bellum resorbens, &c.*] Me quidem Horatium pugnantem Mercurius sublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum ac publicæ libertatis pertinacem vindicem.

Resorbens Unda fretis tulit æstuosis.] Sicut in fretis æstuosis unda recedens in rursumque accedens ea resorbet, quæ evomuerat, ac in litore reliquerat: sic bellum, ex eis Cassio Brutoque, quasi profligatum ejecerat te, Vare, tum civibus ac mihi, et modò non liberum fecerat: verum exardescens porrò tumultus civilis in arma te rursus adripit. His Horatii verbis non absre valuit quidam alludi ad prælium Sextii Pompeii in Sicilo freto commissum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugisse, postcladem Brutianam: unde tandem salvus ille Romam redierit, et Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregiè describit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: et corpus diutarno fatigatum bello reclina sub meâ lauro: neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem *malorum* afferente; et unguenta de amplis vasis effunde. Quis *vero*

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus [178]*
Depone sub lauru meâ, nec
Parce cadis tibi destinatis. 20
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo [179]

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate istâ tuâ post tot labores et pericula, tu Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de Re Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum à Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longâque fessum militiâ.*] Multò longiori quàm mea, inquit Horatius; nempe sub Cassio et Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Siciliâ, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauro meâ* tutus; patrocinio meo confisus, adeoque omni depositâ solicitudine. Spondet nempe Varo Horatius; fortasse nondum perfectè ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cùm enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secuti, multatus esset, inops rerum omnium est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Epist. 2. 2. 49.

Unde simul primùm me dimovere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris et fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primùm animum demeruit, perque hunc Augusti placavit iram aggressus est: et quod scribit ad Pisones v. 404. quo nunquam alio ibi proposito

. . . . Gratia regum
Pieriis tentata modis: ludoque fuerit te,
Et longorum operum finis.

Mæcenatem autem potentem fuisse et idoneam laurum ad avertendum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit: *Mæcenati tantum à Cæsare delatum potestatem in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius lecturus fuisset, et ea ex eis quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum verò quoties vehementiùs irascebatur, quòd ejus iram lenirebat: et quòd in multos aliquo mortis dicturus sententiam, à Mæcenate correptus, nemine eorum condemnato statim surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Lagè pota vinum è Campaniâ melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat et discutiat. De *Massico* Ode 1. lib. 1. *Exple*, vel imple, vel exhauri et sicca scyphos et calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Vide Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. et l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor et nomen, etsi potest videri derivatum, unde et κιβωτός. Sed constat in Ægypto primùm cœpta fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboriis, deinde ex aliâ materiâ, figurâ eâdem. Hesychius dixerit, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομά ἐστι ποτηρίου. Ecclesiæ usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβάρια et κιβάτια, id est, arculos in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: in qui. Fabæ istius descriptionem hîc attexere non pigebit. *In Ægypto lacuis est stagnantibus aquis, ubi nascitur, scapo amplissimo, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundineo, molli, nec geniculato, qui totus rimis intus cellis pervius, atque distinctus est, ut in favo. Hunc quidam caput rotundo vespæ favo simile. Ferre in singulis cubiti mensuram locules oblongi: in quibus semina nata. adeo unum numero triginta. Flos ejus major quàm papaveris, rosæ color. Folia ejus aquana. Semen locularum plenis adversantur fabæ magnitudine pulo Thasio simile; quorum caules item qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Paude capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta et copiosè quidem. Vide suprà Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quilibet vase ex alabastro vel simpliciter intelligo repositis prius in *conchis unguenta*, quæ sunt aliorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem ejus corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quòd *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto quasi delassa-*

Deproperare apio coronas
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto

[180]

texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Quem potissimum magistrum creabit Venus? Ego certè non moderatiùs agam quàm Edoni.

ANNOTATIONES.

tur, &c. De unguentorum luxu et mollitie, Plin. lib. 14. cap. 3. et Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit, *Universitatis odium Spartæ præclusum à Lycurgo, unguentaque velut corruptelam et peregrinum omnino proscripta atque amandata.* Conf. Rhodig. cap. 24. lib. 27. ex Xenophonte e Socrate, retert, cum bellatiis corollisque in scenicis mensis esse unguenta, profligatis corruptam moribus atque impudicis.

25. *Quis arbitrum Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis potissimùs texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter cpulas caput exornemur? *Udo*, vel recenti, vel potiùs quod humidis in locis crescit affatim et colligitur. De *myrto*, lib. 8. Ode 15.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgò mest. Namque non magis poculentos per jocum coronabant, et in condimentis pecudum gratum habent. Homos ipsi in Achaiâ coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Hæc posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate. *Age tu, qui malvam tuberes, hyacinthum spuas, mentastum loquere, rosas distractes talos rides, assaturum oscularis, demoto corpore apium olas, eam sandalium calceo, unum affundi, et aceluma tertium Panæa, ut est lege sanctum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo se coronare in conviviis. At repugnant botanici doctores; id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit et fiet convivii rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Ode 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis.* Vide et quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa, 1. in compotationibus veterum creari solitum regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur; eum porrò Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγὸν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgò Convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategam, etiam dixit Plautus, et Dictatricem. 2. Consuetum id fortè fieri, et quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur; eratque cùm tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebant. De his ludis plura ad Persii Sat. v. annotavimus. Vetus interpres hîc ita scribit; ἀφχιποσίαν *significat, id est, tesserarum jactu datum in Liberalia primatum. Veneris autem jactus lautissimus dicitur, qui numerorum habet ter senarium.* Sic enim legendum est, non autem, *tricenarium*, cum insanientibus librariis quibusdam Acronis, Porphyrionis, et aliorum. Quod optimè sensit pridem et correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius τρὶς ἓξ νικητήριος βόλος. Quò pertinent etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus et meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem sonat interdum quod μονὰς, sive κὼν, et χὶος: quod fefellit nonnullos malè tertiatos interpretes. De talis autem Lucian. in Amor. Μηδενὸς ἀφιεμένου πεσόντος ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur et Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Il. 22. et Odyss. 1. Cic. de Divinat. 1. et 2. Mart. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. 18. cap. 65. et 66, &c.

26. *Dicet.*] Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum juris.

Arbitrum bibendi.] Is Convivii Moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde et multa ad rem præsentem spectantia hausimus: ergo et hæc accipe. Quindecim illic statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum parum potum, pur infundito.
A summo ad unum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonam, decimam Apollini libanto.
Donanam si quis habessit, tulicium facito.
Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas
Ableganto: eorum vitem carmen,
Illudce quid Musarum proferanto, &c.

Non ego sanius Bacchabor Edonis, &c.] Adeò me afficit, ac quasi extra me rapit, ingens lætitia ob receptum præter spem Pompeium Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissimè illius præsentiâ fruens totum me hilaritati tradam. Hinc et bibam largiùs, et saltabo, discurram instar Bacchantium; et quamvis *furere*, et insanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ à quo Thraces

Nam et mihi suave est insanire amico recuperato.

Dulce mihi furere est amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonus, Bacchantes quoque Edonides et Edoni appellantur. Propert. I. 3, 3.

Nec mora, sic ritu Edonis fissa decorat
Qualis per hederoso concidit Apsyrte.

Porrò cùm Edoni, tum Thraces universi ferocitate ac petulantiâ famosi nascuntur. De quibus et suprà ad Od. 27. lib. 1.

Natus in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est.

ODE VIII. AD BARINEN.

Juranti licèt ei non esse cur credatur, quoniam amantium perjuria à Diis non plectuntur.

O Barine, siqua tibi periurio
aliquando commisisset, ob eam
violatam si deformiores esse,
effectaque ante dentes, vel ungues
uno, crederem. Verùm simulac
promissa flagitiosus caput ob
trinxisti, neque horrescis splendes,
fraudesque adolescentium
communis celebritudo. *Ergo* juvat
fraudare sepultos cineres gentricis,

Ulla si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. Sed tu simul obligâsti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multò, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Ulla si juris*.] Si non raptum toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquam tulisses, atque ultorem perjurorum Dii tumulo defuncti esse voluissent, dente vel unguine uno denigratum... quidem gravius nil illi accidere tibi posse ex tot tibi juranti, Barine, crederem, tam manifestum foret daturum me deinceps ultricis muleteros, si iterum pejerâris. Alii interpretantur, *ex eorum vindictâ* adesse Deos. Locus vide ludus. Ea nempe apud antiques in oleverat opinio, mentientes quâdam parte corporis illicò pœnam ferre, seu pustulam naso, aut linguæ, seu totam vultu, oculis, dentibus, manibus, aliisve, mentitum ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

Μηκέτ' ἐπὶ γλῶσσαν ἔχαν ὁ στρυβλὸν ἀλάσθω
σάκος.

Nec scuphûs inhiantem oculum pocula prodeuntis.

Et Idyll. 12.

—Ὑγιὴς νέα πάντοθε κἀμί.
Ψεύδεα μὴ τεράεσσι νόμιζε πίστα ἀλιτοῦσι

Ferunt... *perjuria*... *vindictam*... *pœnam*... *ulcisci*... *ultrix*... *pœnam*... *ulcisci*... *ultrix*... *vindictam*... *pœnam*... *ulcisci*... *ultrix*... *vindictam*... *pœnam*... *ulcisci*... *ultrix*... *vindictam

Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidâque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphæ, ferus et Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruentâ.
Adde quòd pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,

astraque noctu silentia, Olympumque universum, atque Numinum frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus; rident faciles Nymphæ, *imo* et sævus Cupido, ignitas assiduè sagittas exacuens cote sanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adolescit, totidemque captivi parantur novi: veteres autem irrebrosæ dominæ domum frequenter minati *licèt*, haud desinunt. Te matres suis adolescentibus,

[183]

ANNOTATIONES.

modi vel parvæ subeantur, certe expedit religionem omnem illecti lusus, adeoque procul a matre pro aquilone non valde refert impleri, imo juvat non perseverare, et *pavere*. Hæc tum tamen ac ætas maximum, præcipua cum res vadat, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 1. v. 127.

Nec patrios Anchisæ cessere manes: accipe fatis.

10. *Et tota taciturna noctis Signa cum cœlo, &c.*] Expedit, inquam, fallere, nempe, perfide testari ac jurare sidera, Deos immortales, totamque cœlestia. Virgil. Æneid. 6. v. 158.

——*Per talia juro,*
Per Superos, &c.

Taciturna noctis Signa.] Hypallage: sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar lib. 7. de Bello Gall. *Id silentio noctis erumpit.* Et postea: *Silentio noctis Cæsar è castris egressus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

. . . . *Cùm medio volvuntur sidera lapsu:*
Cùm tacet omnis ager,——
. . . . . .
. . . . . *sol medio ut cœli*
Lenibat curas, et corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare vero? Quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris, minimum mentis habent. Ὧν; καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν ὧν ἀδὲ τὸ ἐλάχιστον κεκτημένων. *Voluptates*, id est, qui eas cæco impetu sectantur, *velut puero minimum rationis possident*, adeoque vix intelligunt quid agant, quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. Amor. 2. 3, 11.

Scilicet æterni falsum juvare puellis
Dii quoque concedunt.

Et Art. Am. 1. 633.

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios irrita ferre Notos.

Tibul. 1. 4, 21.

Nec verare time: Veneris perjuria ventis
Irrita per terras et freta summa ferunt.

Hinc et Proverb. *Ad Laodicium juramentum*, pro sancto et fideli.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3 v. 79.

Et quæ, sit facilis Nymphæ censere, capella.
Nomphæ.] Assectæ comitesque Veneris, Jocus, Risus, Gratiæ, &c.

Ferus et Cupido.] Necnon ipse, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque *ardentes* et *acutas cote cruentâ*. Nimirùm quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impuberes crescere, adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum.

18. *Nec priores amatores relinquunt*, liècet experti perfidiam tuam, quamvis etiam relicturos te, aliamque fidehoreu amicam quæsituros, non semel an e minati fuerint. Verùm *harum hic est amabo animus* eorum *cruvo Cupidine*, ut est apud Plaut. Asin. 1, 3, 4. Tibull. 2, 6, 13.

Jam quatuor ridet tenuisse amicas quinque?
Cui licet, cras, quæ tibi tunc ipse dabit.

Propert. 2, 3, 49.

Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dein cum domiti post hæc quæque cumque ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. et seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illi celeris tuis adolescentes, meretricisque amoribus immersi, pessumdato patrimonio, *vetere de causa* obsistent cognati. Pers. modo cit. 22. *Te sospes pavet*, timens patrem, ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad exsecrandum frangant*, id est, patrimonium dilapident in impurâ et sumptuosâ libidine. Meretrices esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parcentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac tot rerum.

te senes avari timent: puellæ quoque recèns matrimonio junctæ *metuunt*, ne viros *suos* remoretur fulgor tuus.

Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miseræque nuper Virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recèns nuptæ ne tuus, ne marito suos à se alienet, abducat, et detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venustas arte composita; neque *miseræ* ipsæ fiant, parum intellectæ, spretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

ODE IX. AD VALGIUM.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

Amice Valgi, haud perpetuò fluunt è nebulis pluviæ in campos asperos: nec variæ tempestates agitant semper mare Caspium; nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus; nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus *ventis*, et frondibus spoliantur fraxini.

Non semper imbres nubibus hispidos [IP*]
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris, [ISS]
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargāni laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset, Sat. 1. 10. 81.

Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat, lib. 4. Eleg. 1. v. 179.

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus,
Valgius: æterno proprior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, seu de Bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos alte cusam tepidi mulctrale ratru lactis
Et sinum vini cessamus fundere Baccho.

Isidorus, ex Annotatione Lilii, hæc etiam citat:

Hic nos me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*] Vide Ovid. ex Ponto, lib. 4. Eleg. 4. *Hispidos agros*, vel spicis ac frugibus maturis hispidos et hirsutos; vel potiùs hyemis asperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. 37.

Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.

2. *Mare Caspium.*] Hoc et Hyrcanum dicitur ab Hyrcaniâ regione proximâ, quam alluit, ut et Medium, Albanum, Margianum, Sogdianum, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel *Mer de Baccu*, &c. *Hoc sævum et procellis undique expositum* Mela refert: et proinde nominari illud potissimum hîc dixeris. Adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *Mare Caspium, Armenius in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni*, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, sylvâ, arbore, monte: quâ non mediocris carmini venustas et elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modò tollentes, modò deprimentes.

4. *Armeniis oris.*] Hæc Asiæ regio duplex est, utraque nunc paret: Major, quæ hodie *Turcestan* et *Turcomania*; et Minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter montes Taurum et Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirùm congelata cursum non habet, vel quòd pigros et inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie servat, et dicitur etiam Mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5. 380.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum; nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos; nec impubem parentes
Troïlon, aut Phrygiæ sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum; et potiùs nova
Cantemus Augusti trophæa

Tu verò modulis tristibus ereptum *tibi* Mysten continuò prosequeris; neque tui desinunt amores exorto Vespere, neque cedente *illo* Soli rapidè *exurgenti*. Atqui *Nestor* vetulus triplici ærate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troïlum impuberem indesinenter luxerunt parentes vel sorores Trojanæ. Aliquando cessa in teneris querimoniis; magis autem celebremus recentes Augusti Cæsaris victorias;

[186]

ANNOTATIONES.

9. *Tu semper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, &c. Tu verò non desinis lachrymari, ac lugere tuum *Mysten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. 1. n. 106. *Hæc cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris mœstitiam inferant, canuntur, &c.*

10. *Mysten.*] Alicujus numinis initiatum sacris, è nomine conjiciunt et augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sanè fuisse indicare videntur exempla modò allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Vespero Surgente, &c.] Nec cessas desideria et lamenta iterare, sive cùm stella Veneris exoritur, serò nempe, et Vesper appellatur; sive cùm occidit, et surgentem Solem legat, manè scilicet, et Lucifer dicitur. Cic. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima est quinque errantium, terræque proxima, stella Veneris, quæ φωσφόρος Græcè, Lucifer Latinè dicitur, cùm antegreditur Solem; cùm subsequitur autem, Hesperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit tricesimo octavo, appellatum Veneris, altero meatu cognatum, ipsisque cognominibus, nunc Iam Solis ac Lunæ. Præcedens quippe et antè matutinum exoriens, Luciferi nomen accepit, ut Sol alter diem matutinus; contrà ab occasu refulgens, nunc appellatur Vesper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2. 112.

. . Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, et plena rosarum
Atria, diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, et caeli statione novissimus exit.

11. *Decedant amores.*] Virg. Georg. 1. v. 460.

Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, O Valgi, considera Nestorem senio et annis gravem, amisso perquam amabili Antilocho filio suo, modum tamen aliquem posuisse fletibus et lachrymis: pariter et Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat*, inquit Tull. de Nestore, in Catone Majore, n. 31. Porrò trecentis licèt annis illum vixisse Poëtæ narrent, tresque ætates totidem seculis definant: meliùs tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, et Nestor annos vixisse nonaginta dicatur; ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone seniore: ubi is Servilium Galbam accusâsse nonaginta annos natos refertur, sæpeque patrue, non secùs ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navâsse. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. et seq. Plin. lib. 7. cap. 38. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Nestor ter senex, *ὁ τριγέρων* dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum; seu quòd saucio parenti et in acie periclitanti adversùs Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Ode 6. 13. *Ploravit Antilochum*, ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troïlum* ab Achille interemptum sine modo *flevere parentes*, Priamus et Hecuba; *aut Phrygiæ sorores*, Polyxena, Cassandra, Lycaste, Creüsa, Ilione, &c. Virgil. Æneid. 1. 478.

Parte alibi fugiens amissos Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli.

17. *Desine mollium Tandem querelarum.*] Phrasis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε δὴ λήγωμεν ἐριδμοῦ.

18. *Et potiùs nova Cantemus Augusti trophæa.*] Quasi aliud agens, nobili quâdam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius, quàm si statim celebrandas ejus victorias assumeret et exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta à τρέπειν, *vertere in fugam*. Olim enim eo in loco quo fugere hostes cœperant ac vinci, detracta

Iaamos et algentem Niphaten, fluviosque Medum subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas augustos *suis* agris nec ultra definitos *limites* excurrere.

Cæsaris, et rigidum Niphaten; 20
Medumque flumen gentibus additum [157]
Victis, minores volvere vortices:
Intráque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ANNOTATIONES.

Ibi arma et spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea verò in montibus et locis eminentioribus trophæa constituta sunt ad posterorum documentum. Sallust. victis Hispanis trophæa in finibus Pyrenæi Montis à Pompeio erecta commemorat.

20 *Rigidum Niphaten.*] Vel fluvium, vel montem potiùs rigidum dicebat rigentem. Pars Tauri Montis, inter Armeniam Majorem et Mesopotamiam, Niphates appellatur, unde et manat fluvius ejusdem nominis, Armenios rigans, Medos, et Mesopotamiam; dein in Tigrin dilabitur. Lucan. lib. 3. 245.

Armenias parvas volvens rabidosque Niphates.

21. *Medumque flumen*, &c.] Medus fluvius, à quo Medi nomen accepisse creduntur, in Araxem influit. Strab. lib. 11. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 1. 560.

. . . . *Cæsar dum magnus ad altum*
Euphratem bello victor fera regna lacessit,
Præcipitat Enipeus dat pœnas.

21. *Gentibus additum Victis.*] Amm. Marcellin. Rerum Gestar. Lib. 227.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcu
Parthus equo, quondam captivo signa remisit.

Vide Virg. Æneid. 1. in fine. Ea quæ annotavi, lib. 1. Ode 12. sub finem: Ode 19. v. 12. et Ode 35. in fine. . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Augusto. *Persarum per id tempus multos Cæsar cum exercitu duceret, captivos ad eos remisit; et signa militaria quæ à Crasso ademerat. Quâ re Cæsar gloriâ efferebatur, quod sine labore recuperasset ea, quæ alii magno periculo amisissent. Olim causam sacra fecit, absolvitque ea quo inter regressus est . . . Cum esset in Asia, regesque et principes Parthorum ad eum venirent, partim ad alios testificandos, eos maximè qui Crassi regalia, et insignia captivi Parthi essent . . . ut eam reciperet, quæ ei pluribus locis ademta fuerat. Nam et Indi, qui antea nunquam legatos miserant, tum et ipsi cum cæteris venerunt, donis munerati, &c.* Et paulo post, *Præterea, Parthorum . . . , et signa militaria quæ ademerant, Augusto . . . remiserunt.* Ibid. Vide et Lucr. Florum, lib. 4. cap. xii. sub finem; ubi Armenios subactos, Parthos raptæ clade Cassianæ legionis territos ultrò, tandemque clausum templum Jani templum ab Augusto Cæsare observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poeta fluviis, quod gentium est. Niphates et Medus minores jam agitat, non ita fluctus tollunt, id est, minùs superbire didicerunt: quo facta populorum audacia et arrogantia designatur. Sic Virgil. Æneid. 3. v. 560.

. . . *Euripique vehat, non mollior undis.*

23. *Intráque præscriptum*, &c.] Referamus etiam et carmina de bellatos *Gelonos*, Scythiæ Europæ populos; id est, Scythas Armeniæ vicinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines compulsos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando ultra præscriptum* sibi tantum, nec, ut antea, quolibet vagari, et prædas agere. Virgil. Æneid. 8. 725.

Hic Libyges, hic Caspi gens, acerbi telorum Gelonos.

ODE X. AD LICINIUM.

Servandum esse animi æquabilitatem in utráque fortunâ.

Rectiùs vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Aurea quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti; caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpiùs ventis agitatur ingens
Pinus; et celsæ graviore casu

[188] O Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quàm decet semper legendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quisquis aurea illa mediocritatem, securus et immunis est à squalore domûs vetustæ, *parùm* temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, et turres editæ

ANNOTATIONES.

Meorum idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Rectiùs vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed nova quidem ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur; nimirùm præstat ipse quod in Arte Poeticâ præcipit elegantèr, ac difficile esse fatetur: v. 128. *Progredi disce quod optima.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt, qui cum ad Consulatum aspiraret, tum spei frustrationem impatienter et ægrè ferens, ritè ab Horatio sit monitus. Is verò postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron. Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam: optimum esse mediocritate statum.* Quæ cùm ita sint, cum Torrentio et aliis intelligo Licinium Varronem Murænam, qui hatet erat Proculeii, ac Torrentiæ uxoris Maecenatis. Is ambitione ruptus, et cupiditate frenum laxans adversùs Augustum cum Fannio Capione conspiravit, tristemque mercedem nactus exitium est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque, licèt frustrà, Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido hausu et cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem verò esse tutiorem, aut quæ præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assiduè, vehementer, et avidè prosequendo.

Neque, dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, et adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos et vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat: ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, *circa terram non navigandum*; quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. Fratrem l. 2. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo; ne contrahas aut demittas animum, neve tabulam tanquam piscu, et magnitudine negotii omnis: contrahque erigas, ac revistas, etiamque ultrò occurras negotio.* Vide supra, Od. 3.

5. *Aurea quisquis mediocritatem Diligit, &c.*] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quòd nec pauperiei malum habeat, e. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deformis, vel sordibus putidum; nec sumptuæ conditionis comitem invidiam: ac proinde curas et latores. Hesiodus vultut sapiens sectetur μετρήτην mediocritatem, quòd κατὰ δ' ἔπος πάντα κράτος. *Modus rerum omnium optimus.* Hesiod. Proverb. Μέτρον ἄριστον, Ne quid nimis. Et Solomon ipse rex sapientissimus sic Deum optimum precabatur: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Horat. Epist. 2. 2, 90.

Pauperies immunda domûs procul absit.

7. *Invidendâ aulâ.*] Martial. *Invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpiùs ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala et incommoda! O Licini, tibi cave. Ovid. Art. Am. 369.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis

majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus spem non abjicit *in* adversis, *a* prosperis *autem* contrariam timet fortunam. Hyemes hoc libro revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò *res se habuerit* malè, non etiam pòst ita se habebunt. Musas dudum silentes *aliquando* lyrâ Phœbus excitat, nec arcum semper intendit. Mœstis rebus generosum te et constantem exhibe: aurâ rectò propitiâ, ipse prudenter contrahes vela plusculùm inflata.

Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum [150]
Pectus. Informes hyemes reducit 15
Jupiter: idem
Summovet: non, si malè nunc, et olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo. 20
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 10. v. 10.

. . . . *Numerosa parabat*
Exercere turres tabulam, unde altior esset
Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian. in Ruf. 22. . . *Tollantur in altum,*
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*] Jam monet quid in utrâque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimiùm credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam servâsset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *In die malorum, ne immemor sis bonorum*: et, vice versâ, *In die bonorum, ne memor sis malorum*. Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι ἔχειν τοὺς σεσωσ; χειν βίον.
Ἀνδρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.
In spe decet sapientes agere vitam,
Virum infelicem servatur spe.

Hinc et apud Pindar. σφες χρηστήριος dicitur.

Metuat secundis.] Horatius, Lib. 1. Epist. 10. v. 30.

Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepisset nuntios, exclamâsse fertur: *Magne Jupiter, fac hi tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Bene præparatum Pectus.*] Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: quandoquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt: summovetque tandem *Jupiter hyemes*, et ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari puto posse*, inquiebat.

17. *Non, si malè nunc, et olim Sic erit.*] Sophocl. in Electrâ: *fortasse cras erit melius*: Τάχ' αὔριον ἔσεται ἄμεινον. Tibull. 2. 6. 19.

. . . . . *Credula vitam*
Spes fovet, et melius cras fore semper ait.

18. *Quondam citharâ tacentem Suscitat Musam, &c.*] Armatus ipse arcu et sagittis Apollo, hæc ponit interdum, et ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens et pulsans. Pæan à παίειν, *ferire*, dictus; ex Festo. 19. *Neque semper arcum tenuit*: non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominatum, modò sospitatorem, modò pestem significantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ sagittas et arcum tenens: quòd modò radiis et calore Naturam recreat ac beet universam: modò æstus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimiùm secundo Turgida vela.*] Si prospero fortunæ utaris statu, ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper et ulteriora prosequere: imò et ambitionem cœrce et arrogantiam, unde tibi sit ruinæ causa. Quemadmodum nautæ, cùm remittit ventus, expansis velis captant auram: at si vehementior evadat, vela contrahunt: ne validiore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Trist. 3. 4. 31.

Tu quoque formida nimiùm sublimia semper:
Prosperaque precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum, Οὔτ' εὐτυχῶν πεφυσημένος, οὔτε δυσκολῶν πεπληγώς; ἴσθι. Neque beatus supra modum exultes: neque infortunatus sine modo mœreas et contristeris.

ODE XI. AD Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

Quid bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Divisus objecto, remittas
Quærere, nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retrò
Levis juventas et decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?

[191] [192]

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito *mari* Adriatico: neque solicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsùm polita juventus ac pulchritudo, siccâ senectute amovente amores luxuriosos ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie nitet Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, O Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent ea nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. Ode 9. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Ode 35. v. 9. Hic verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut et omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cuq. unde et Crispinum pro Hirpino hic legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur: quod acutè suo more Torrentius indicat. Verùm enimverò nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulò pòst. Vide et Epist. 10. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adriâ.*] Sinus est ingens Illyricum inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. Dico plura lib. 1. Ode 10. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse præ fiâ Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus supià memoratis, si in Apuliam venirent; ubi fortasse et sita erant illa, et ipse fortasse natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Salterò id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quòd, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, et parvo contenta est. Unde postea rectè infert Poëta, præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quamdiu sinunt fata.

Fugit retrò Levis juventas, &c.] En videsabiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem et oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Aridâ Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hìc interpretantur parcos et miserè victitantes. Parùm enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cùm nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor: nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid. Art. Am. 2. 115.

Nec semper violæ, nec hianlia lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.

Propert. 1. 10. 8.

Et mediis cœlo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quàm nitida, et rubore quodam interfuso pulchra.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.*] Cùm fluxa ætas brevi præterreat, morsque advolans hominum consilii finem citò imponat, cur æterna struis, et infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis et curis; cùm mens humana sit imbecillior quàm ut valeat consulere, providere, statuere

Quin sub hâc procerâ vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quando *per ætatem* licet, ablectis capillis odoratis nostris, et nardo Syrâ oblitis. Bacchus enim et Venus discutit mordaces. Quis nos vocat ad Falerni vasa quum primùm refrigerabat aquâ cubiculum? Quis sodalibus evocabit Lycum meretricem, à vii remotam? Heus jube cum eburnâ cithara *hoc* festinet, capitos *habens* hac nupios, sicut Laconica *mitra*, nodo collectos.

Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
Pinu jacentes sic temerè, et rosâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriâque nardo,
Potamus uncti? Dissipat Evius [93]
Curas edaces. Quis puer ocyus
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ die age cum lyrâ
Maturet, incomptam Lacænæ
More comam religata nodo.

ANNOTATIONES.

usquàm æternum. Lud. quàm ut æterna Dei consilia penetrare et comprehendere: quod omnino licet. Aristot. Θνητὰ χρὴ φρονεῖν θνητόν, οὐκ ἀθάνατα θνητὸν ὄντα, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgeamus, posthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes?

14. *Jacentes.*] Sunt ullis ceremoniis, Gall. se *couchent à la negligence.* Vid. AD RAYMOND. WITTENBOOMIUS, CARTESIUS.

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusis succo rosæ capillis, ubique pretiosis unguentis. Hoc enim permulcebat hilaritatem et lætitiam veterum convivia, ut annotavi fusè lib. 1. Ode ult. et alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hispanumque tum senes fuisse, cùm hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriâque nardo.*] Nardino unguento, de quo Plin. lib. 13. cap. 1. *Nardinum vero confectum constat amomo, balanino, gutto, costo, nardo, amomo, cardamo, balsamo.*

Assyriâ.] Pro Syriâ: non quòd in Syriâ nardus cresceret; sed quòd ibi mercatores comparabant, in eque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros de India venerat ex India, ubi copiosè provenit. Sic et malobathrum Syrium vocatur supra Ode 7. v. 8. Plin. cit. mox loc. *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulò post: *Datur falso nardi spicæ pars est, ut probatur [illegible] Fraus est etiam decussis radicibus, ad hanc rem magis, frondique quamvis parcum ... facto parvo [illegible] excoctoque in mustis ... [illegible] ... ita dein nardi species ... [illegible]*. Hæc patet ex speciatim et diligenter propositis circa nardum unguentum, Matth. cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabastrum unguenti nardi pistici.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. et 13. Conf. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, vid. Annot. lib. 1. Ode 18. v. 9. quod animo pellat curas et solicitudines, lib. 1. Ode 7. 18. 27.

18. *Edaces.*] Curas, quasi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyùs.] Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ad lucem usque temperavit? vel potius, quis lagenas, pocula, vasa, refrigerabit à puis immanissimis?

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fonte qui frigidus præterit, ac in rivo defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*] Lyden Edidionam, cohabitationem cavendo questum facere solitam; quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *devium* vocat. Locum hunc simplius explanare nec licet, nec libet. Addam tamen fortasse commissatum vocari, atque hinc devexatæ *scortum* dici.

23. *Incomptam Lacænæ More comam religata nodo.*] Habens comam nodo religatam tantùm, parùm vero comptam, more puellarum Lacænicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, et alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne dum crines undantes in auras, ac studiosè componitur, cupiditate indiget mera. Legunt quidam *incomptam*, et *incomptæ*; alii *incomptum*, et *incomptam*. Vera quæ sequuntur ut pertinuit ad sensus verba ornent. Verùm [illegible] sensus utique [illegible] libertatem.

ODE XII. AD MÆCENATEM.

Lyræ suæ haud convenire res graves : Mæcenas Augusti bella scribat, dum à se cantabantur Licinii laudes.

Nolis longa feræ bella Numantiæ, [1]
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis ;
Nec sævos Lapithas, et nimium meo [2]
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes ; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,

Ne carmine lyrico leniori decertari jubeas, *Tu me* dictura præclara bella Numantiæ, vel Siculum Hannibalem, vel nimium Scythæ Cadmi [Bacchi] commemorare rebelles, vel immanes Lapithas, et Hylæum vino incendium, et subactos Herculeâ dextrâ labores, à quibus cælestem urbem Dei [Jovis] antiqui sustinuit. Tu vero, Mæcenas, solutis nares [arces]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, ingenii Horatius, quod tu longè melius conjicies, O Mæcenas : porge Augusti bella describenda, et quod jam feliciter auspicatus es, celebra. Ego vero Licinii tuæ laudes persequar.

Longa fera bella Numantiæ.] Longa quæ per annos tot exarsere, Sicut [Ut] Polyb. 18. Florus et Orosius 14. nominant. Carthago tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit : imò fame ad extrema compulit. Indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia, æmulam Carthaginis, Capuæ, Corinthi quæ exitiosæ, ita virtutis nomine ac loco sua quæque bona ; summumque, si vires æstimes, Hispaniæ decus. Quippe quæ sine muro, quæ brevi spatio, vix octo edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim cum sustinuit, nec sustinuit modò, sed sæpe ultrò lacessendo pepulit, pudendisque fœderibus affecit, &c.* Et postea, *exitu denique desperato, in ultimam rabiem furoremque conversi, ferro sese, ignique, parietumque ferro et ruinâ, sæpiùs ex victis quàm ab victore peremerunt, &c.* Idem memorant Oros. lib. 5. cap. 6. Vide et Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Vit. Liv. D. August. de Civit Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infestissimum. Alii legunt *darum*, id est, *indefessum*. Vid. Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit : *Annibali jam animum audaciæ ad pericula capienda, prudentiam consilii inter ipsa pericula erat ; vafer labore ac corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . . virtutes æquabant vitia ; vehemens calliditas, perfidia plus quàm Punica ; nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum sanguine.] C. Duilius Consul in rostr. Siculo primus maximam Carthaginensem navali prælio superavit, triginta navibus captis, mersis triginta, tribus hominum cæsis millibus, captis sexcentis. Unde perpetuus illi honos indultus est, ne reverenti a cenâ tibicines prohiberent, et lucubrato præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2 &c.

3. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Ode 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12.

Nimium meo Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil. Georg. 2. 537.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitique Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes, terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] Quibus periculum timuerent Dii, si unquam cœlum contremuit, cùm illi bellum meditarentur ; et Hercule auxilio longè ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. et postea Ode 19. hujus.

9. *Saturni veteris.*] Qui primus arte Jovem regnavit. Horat. Virgil. Æn. 7. 180.

Tuque pedestribus.] Tu verò, ipse tu, Mæcenas, tuque et opus [opera] tua, tuque Cæsaris facta ornare et triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosâ oratione, quam Græci ἐν ἐπεσι καὶ μέτροις dicunt, contra [ut] poetæ, qui ἐν ἐμμέτροις ἢ ἐν ἔπεσι ἢ ἐν μέτροις ἢ ἐν ἔπεσι καὶ μέτροις, plastro

referes convenientiùs bella Cæsaris, ac reges superbos *domitâ* cervice per vias *Romæ* tractos. *At* Musa me celebrare jussit amicæ *tuæ* Licinie suaves modulos, oculos admodùm nitentes, animumque amori *tuo* æquè et fideliter respondentem; quam decuit et choris interesse, et facetiis contendere, et saltantem *cum* puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo. *Enumero*

Mæcenas, meliùs, ductaque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ [196]
Cantus, me voluit dicere lucidùm
Fulgentes oculos, et bene mutuis
Fidum pectus amoribus;
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

et quadrigis vehat invectam. Unde Cic. ad Quintum fratrem. lib. 2. Epist. 14. *Quo jam in isto homine odorelo tam in lovem dii, tam hercule ejus operis exercendo, cursu corripiam tarditatem, tum equis, tum verò (quoniam scribis jocum ab eo nostrum probari,) quadrigis portitoris, &c.* Pindar. Ἀναχαΐτεισι ἐν μοισᾶν δίφρῳ. *Tollam curru Musarum.* Porrò Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, et plura composuisse carmina. *Nam et Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi et affert locum hunc Horatii. Ne verò quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, et Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis evans ingressus est urbem, post Pannonense, et iterum post Suevicum bellum. Cæsules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. 12. 53. Adde quod ait Eutrop. 7. 10. *Multi autem reges et gentes sua vocarunt, ut ei obsequerentur: et habita Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italicæ bella et Augusti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli et dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm *fulgentes* habeat *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè saltet, quàm scitè et ingeniosè cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam *Lycymniæ*. Ea verò Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati verò, cùm scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quòd virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quòd *bene mutuis fidum pectus amoribus* hîc laudatur: at longè aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. 3. refert, *Mæcenati amoribus anxio, et moræ uxoris quotidiana repudia deflenti, somnum per symphonarum cantum ex longinquo leni resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Addit que: Cæsarem Augustum eâ suspicione aspersit Dio lib. 54. *Quòd creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberiùs et procul à vulgi sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque et ob hanc causam occultè infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, et ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus et anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hanc esse qui uxorem millies duxit, cùm unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potiùs, ut alii, facetâ, lepidâ, acutâ jactare dicteria, sive breves et salsæ cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset, olim cum coronari institutum fuit.

19. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Ode 21. 1. ubi

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persicæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ, Herodot. l. 7. et alibi.

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ,
Plenas aut Arabum domos?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat.

[197] tune Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus? quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripit.

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem et opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ et auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porrò Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5, &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupâsse, nomenque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus et aromatibus exquisitis. Vide suprà lib. 1. Ode 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitiâ negat.*] Fictâ nimirum sævitiâ, quæ facilè vincatur: et postquam paulisper irritavit amorem, amanti sponte cedat: interdum etiam ultrò occurrat et occupet. Terent. Eunuch. 4. 7. 43.

Nolunt ubi velis; ubi nolis cupiunt ultrò.
Ovid. Art. Amat. 3. 579.

Quod datur ex facili, longum malè nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari sanè licet. Itaque per Gigantes et Lapithas, Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes ab Hercule verò domitos, intelligè Brutum et Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalantâ interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus et immodicis cum eâ convivijs perditum, Bacchi insuper nomen et insignia affectantem optimè designat. Denique sicut Gigantes et Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt; ita Brutus et Cassius, atque Antonius, totam commoverunt Italiam, ipsamque Romam, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, à Saturno, postquam à Jove pulsus est, cò confugiente. Hæc recens auctor et Gallicus interpres ingeniosè, ut cætera sagaciter et eruditè.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pænè est oppressus.

Ille et nefasto te posuit die
Quicunque primùm, et sacrilegâ manu

[198] O arbos, quisquis ille fuit qui olim plantavit te, et infausto die et impiâ dextrâ protulit ad

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ille et nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatò ferè oppressit arbos: atque, ut ait Ode 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levâsset.* Hinc illius beneficii memor, et quòd *propè funeratus arboris ictu*, ac tantùm non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Calendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Ode 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam dunavat exceratur; ac velut ostro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus bellè disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ et παρόδῳ, occasionem arripit Alcæi et Sapphonis versus extollendi: et omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui et in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*, Ang. NO COURT DAY, docet Ovid. Fast. 1. 47.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur

[illegible] ...rum, ac vici de-
[illegible] ...ens. Eum ei[illegible] ...oti
[illegible] ...ur [illegible] ...
[illegible] ...
[illegible] ...
[

Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, et Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ:
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedesque discretas piorum, et
Æoliis fidibus querentem

[200] Miles Parthorum spicula et fugam velocem: Partûs vincula et potentiam Romanorum *reformidant*. At mors inopinata violenta populos absterret, et auferet. Quàm pœnè Orci imperium nitræ Proserpinæ: et judicem Æacum: et bonorum domicilia separata: et Sappho chordis Æolis expostulantem de virginibus patriæ suæ;

ANNOTATIONES.

18. *Parthus.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Ode 19. ad v. 12.

21. *Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ, &c.*] Quantulum à morte abfui!

Furvæ.] Ex Varrone *fur* dicitur ex eo quòd *furvum* atrum appellârint, et fures atrâ nocte facilius furentur. Nonius Marcellus. Contrà tamen ac eâ etymologiâ censet A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque dedicet ab antiquâ voce cadj: quanquam apùd Festum, furcum a furvo, id est, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit Ille, ibid.

Proserpinæ.] De eâ Ep. 1. Ode 28. v. 20.

22. *Rhadamanthum.*] Et eo quod Pluto, in Georgii, Rhadamanthum Asiæ regnum, Europæ Minoa veto Judicem Æacum sortiti sunt: inde convenientius hunc quàm illum ab Horatio quidem Europæo nominari, eruditi nonnulli observant. Ego tamen eruditorum responsa potiùs nostrum Poëtam ad id quod lib. de Luctu, Lucianus refert. *In Orci adytis portâque adamantinâ positus custodiam Æacum Regis paterni; atque jurta eum canem triceps etc.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit, ait se propè salutâsse Æacum, Orci Janitorem, perinde ac Judicem eum Minoa, a Rhadamantho, ob insignem justitiæ famam, à Plutone constitutum.

23. *Sedesque discretas piorum.*] Elysios campos, quos describit et laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discretas*, alii *discretas*, id est assignatas ac notatas: *discretas* habent tamen optimi codices: et vox illa pulchrum sanè ac nobilem sensum efficit, ut beati dignoscantur à reliquis, et à vulgo segregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 734.

. . . . . *Non me impia namque*
Tartara habent, tristesque umbræ; ad amœna piorum
Concilia, Elysiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat, Sappho conqueretem, quòd in amore sibi non respondèrent. Tres verò præsertim Strabo recenset ab eâ dilectas, Atthin, Telesillam, Mycænam; plures Ovidius antiquæ narrat. Vel *relictæ* à Sappho percita de virginibus reginis suis querebatur, quòd Phaoni, quem ipsa deperibat, ad hæreret, ejusque amorem remandarent. Ovid Epist. 15. v. 6. Sapphûs ad Phaonem:

Nec me Pyrrhades, Methymnadesve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba petit.
Vilis Anactoriæ, vilis mihi candida Cydno;
Non [illegible] Atthis, aut [illegible]
Atque ita conscripsit: quæ te scribentem amavit,
Inspice, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius Ep. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho insaniisse: per herbarum, centum capita, in cacumina, cujus radix, vera quidem inventu, plenos contulisse, amabilis facit. Porrò ex Strabone, cum ex Menandro, duplex Sappho fuit, utraque è Lesbo insulâ: prior Etesia, Alcæi, sororibus, et Pittaci coætanea, quæ tres habuisse fertur sodales seu amicas antè memoratas, plectrum invenisse, scripsisse verò Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, et Monodias. Posterior Mitylenæa, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo spernebatur, de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28. ad hæc verba *nec cetera Sappho.* Utut sit, quemadmodum unum Herculem, cui plures exstiterunt, nominant; et quod multorum est, eidem tribuunt, ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphici carminis auctorem, tam venustam et elegantem, ut decimæ Musæ cognomen obtinuerit. *Virûs nuntium, blandiloquam Lesbiadum*, vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit cum Alcæo et Stesichoro, annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus quoque temporum injuria est, apud varios auctores sparsas quasdam poëmatum reliquias duntaxat venerandas: et mirè laudant Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum LII. quod est ad Lesbiam, transtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, sic habet:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θέοισιν
Ἔμμεν' ὤνηρ, ὄστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἆδυ φωνούσας ὑπακούει,
Καὶ γελαίσας ἱμέροεν, &c.

Æolio dialecto.] Æolicâ nempe dialecto usa est.

necnon te, *O* Alcæe, aureâ citharâ canentem altiùs molesta navigationis, mœsta exilii, gravia militiæ incommoda! Manes *autem* admirantur ambos loquentes religioso dignas res silentio: verùm turbæ scapulis confertæ libentiùs excipiunt auribus prælia et expulsos tyrannos. Quid mirum? Ubi attonita cantilenis istis bestia centum capitum nigras

Sappho puellis de popularibus; [201]
Et te sonantem pleniùs aureo, 26
Alcæe, plectro, dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere; sed magis [202]
Pugnas et exactos tyrannos 31
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps

ANNOTATIONES.

Sappho. Æoles Græciæ populi cùm eam Asiæ Minoris regionem, quæ antè Mysia dicebatur, invasissent, quasdam insuper Lesbi insulæ temere civitates, ac in primis aliarum caput Mitylenem Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 1. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epistolâ Sapphonis antè citatâ, v. 200.

Lesbides, Æolià nomina ducta lyrâ.

26. *Et te sonantem pleniùs aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epist. modò cit. v. 29.

Nec plus Alcæus, consors patriæque lyræque,
Laudis habet: quamvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo amplius annotavi lib. 1. Ode 32. v. 5. et seq. Item, lib. 4. Ode 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura belli!*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cùm navigando fugere, patriâque exulare coactus est, eò quòd civibus, ut aiunt, suis amorem libertatis suaderet, invisus Tyrannis: quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum et Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* silentûm concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna sacrariis, quæ asserit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199 vel auscultari digna cum eo *silentio*, quod adhibetur in sacris. Vel denique, *Sacro digna silentio*, id est, non profanis revelanda, nec evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria. Hinc facit μυστηρίῶδης ἡ σιγὴ, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis Pugnas et exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, et ab ore utrûsque penderent umbræ; hoc tamen erat discrimen, quòd amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorsus atque divina vulgus admirans auscultaret: at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo descriptas, et quâ ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrsilum, Megalagyrum insectari non destiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contentè et certatim appropinquans, auresque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, et de restitutâ civibus libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Persius, Sat. 4. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens, &c.*] Neque verò mirandum, quòd ita curiosè umbræ affluant, audiantque versus Alcæi et Sapphonis; siquidem iis etiam oblectatum terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem suam præ se fert *demissis auriculis*, quibus depositam iram ac furorem indicat. Contrarium ostendunt *sublatæ aures*, Epod. 6. Lactant. de Irâ Dei, 7. *Risus hominum proprius est*, inquit, *et tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quædam lætitiæ, cùm ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciviam resolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabulosus*, ut ait Suidas: *immanis trifauci latratu terrens omnes cultura, horrenda volubris colla exercens.* Virgil. Æneid. 6. v. 417. et seq. *Platonis canem alibi* πεντηκοντάκρανον *quinquaginta capitum, crudelium, impudentemque fortemque* appellat Hesiodus in Theogoniâ: τρίκρανον ἄδην σκύλακα, *tricipitem ferum canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quasi χαρδόφαγος, *carnivorus*, Mythol. tertiam designat cadavera consumentem. Quoniam verò mortales universi tripliciter extinguuntur mortis genere, naturali, violento, et fortuito, quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta,

Aures; et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues.
Quin et Prometheus, et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono;
Nec curat Orion leones,

deprimit auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi. Imò etiam Prometheus, et Pelopis pater suavi cantu *capiun*ᵉ, ærumnas obliviscitur, nec Orion sagas it venari leones,

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphrasin dictæ, quia nequaquam benignæ, tres censentur, Alecto, Megæra, Tisiphone. Sensus est: Infernales illæ Furiæ ejusmodi carminibus placari, imò et serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virg. Georg. 4. v. 482.

. . . . . *Cæruleosque implexæ crinibus angues*
Eumenides.

Hæ quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu bellè exprimunt conscientiæ stimulos, quibus scelerati vellicantur intùs, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes aiunt: et Plinius auctor est lib. 8. cap. 10.

37. *Quin et Prometheus, &c.*] Prometheus quoque item Tantalus suum uterque laborem ac supplicium non sentit, velut raptus extra se, et deceptus amœnitate carminum Alcæi et Sapphonis. Illum ignis cœlestis raptorem, in furti pœnam, aquilæ rostro jecur depascentis exerueiari Caucaso affixum vulgò fabulantur: in inferis tamen collocat Aristot. Poëtices cap. 17. quod idem facit hìc Horat. De Prometheo jam lib. 1. Ode 3. et 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum convivis*, ut est lib. 1. Ode 28. v. 7. quid sciant ac possint numina, ausu temerario expertus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti verò sceleris pœnas luit apud Inferos detrusus ubi perpetuâ fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Erìdani mento tenùs immersus, et poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas capere queat. Cic. Tusc. 1. n. 10. *Mento summam aquam attingens sitiens eneetus Tantalus.* Ovid. Met. 4. 458.

——————*Tibi, Tantale, nulla*
Deprendatur aquæ: quæque immersit, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio ἀπὸ κοινοῦ πτώσεως. Sic et suprà Ode 9. *Donec gratus eram tibi.* Ode seq. 14. *Damnatus longi Laertis Sisyphus.* Lib. 3. Ode 27. *Abstinete nefandis cædibus.* Ode ult. ejusdem libri: *Regnum et populorum.* Nec Horatius verò solus ejusmodi locutionibus atque Hellenismis usus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virg. Æneid. 1, 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.

Et Æneid. 11, 126.

Justitiæne prius mirer, belline laborum?

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus visum? Et quæ mens læva doctos alioqui viros impulit, ut aut lectionem comprobatam, aut sensum perverterent? Porphyrione duce quidam legunt *laborem*, et *decipitur* accipiunt pro *decipit.* Quorsum verò tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit, ut sit sensus, Prometheum ac Tantalum proprias oblivisci pœnas, delinitos scilicet ac veluti deceptos suavi cantu et narratione laborum Alcæi: de quibus suprà. Verùm de Promethei Tantalique laboribus hìc sermo est apertus quidem et manifestus, sensusque est: *Prometheus et Pelopis parens dulci sono* et modulatione Alcæi carminum et Sapphûs uterque adeò *capitur* et fallitur, ut quasi sensum atque memoriam amittat *laborum* et cruciatuum suorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectâque venandi curâ, quâ solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repostos.

Ovid. Metamorph. 4. 433.

Errant exangues sine corpore et ossibus umbræ:
Parsque fori quondam fuerant, pars imi tecta tyranni,
Pars aliquas artes, antiquæ imitamina vitæ,
Exercent

Vide et Odyss. 11. et Macrob. in Somn. Scip. l. 1. cap. 9. &c. In Horatium verò bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Orionem venantem.* Ergone, vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? an hìc diversatus aliquando singula otiosè tamque luculenter indagásti, ut asseveranter dicas, scribasque, hæc à te tibi minimè visa aut reperta; quæ tamen, ex Aristotelis civitate, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ecro credam; teque exp'oso credent alii?

Orion.] De eo variè fabulantur: illum constat acrem et strenuum venatorem extitisse. Homer. Odyss. λ. paulò ante finem, narrat hunc *apud inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

et lyncas tuente dolos. Aut timidos agitare lyncas. [201]

ANNOTATIONES.

40. *Lyncas.*] Lynx animal perlo non parum simile, ex Cosmico de quadrup. peri de mar- culosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs. ex Plutarch. Pha. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. AD POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, anni
Labuntur, nec pietas moram
Rugis et instanti senectæ
Afferet indomitæque morti:
Non si trecenis, quotquot eunt dies, 5
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

Eheu, fugaces, Postume, Postume, [20]
Geryonen et tyrannum

ANNOTATIONES.

Meorum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virg. Georg. 3. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Ovid. Met. 15. 383. *Tempora sic fugiunt.* Pers. 5. 151. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hoc cognomen est, ut volunt quidam, parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. et secundum secundi. Conjecturi tamen donda venia, cùm certi nihil de nullo supponi. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Aul. Gell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deus colas te, etsi [illegible] pietate vita continget tibi diuturnior. [illegible] de felsi. Numinibus [illegible] instructi mortis [illegible] Dei præsentis mortem [illegible] cap. 10. et Dio Chrysost. cap. 5. *Homo pietate et sanctitate, ad longævitatem et vitæ tibi satis tutam, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. *Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem cognomine pinque lachrymis obtinet, meritoque audito Deum ita pollicentem: Vidi lachrymas tuas: ecce sanavi te, addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis et instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac duresci, et cutis in rugis contrahitur.

4. *Nec si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non tamen, et mortem tristia depellere. Æschyl. Μοῖρα γὰρ βαρυσθενὴς ἀφυγεῖν ἔφυ, οὐδ' εὐχαῖσιν ἔστιν ἐξαλύξασθαι, &c. *Sors Deorum [illegible] Mors non capitur [illegible] victimis, nec si sacrifices templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui *trecentis*, cujus prima syllaba, cùm sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facilè moventur per lacrymas et preces: è contrario Pluto vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic Erasm. ἀδάκρυτος *in placabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Parcæ.*] Inferorum et mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisêre. Jupiter quidem Orientalis plaga sortitus est imperium; et cùm inde lux oritur, Cœlum dictus est occupâsse. Neptunus in ulas habuit, unde et Maris Dominus ac Deus appellatus est. Pluto naturalium Occidentalem obtinuit regionem, seu ùs inferna mare. Hinc fabula dominari inferis ait: et quotidiem terræ visceribus conduntur metalla auri et argenti, Divitarum Deus existimatus est, et Dis et Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad hoc functorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, mortuos de vita functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonen, &c.] Qui potentes quosque et magnos domat, v. g. Geryonem et Tityon, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10, 171.

. . . . . *Mors sola fatetur*
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonen vocat Horatius; *longissimum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æn. 6. 289.

——————*Terna te corpora adire umbræ*

Geryonem, Tityonque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus,
Quicunque terræ munere vescimur,
Enavigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustrà cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ;
Frustrà per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

[206] ryonem et Tityum coërcet fluvio lethali, nempe tranato innectis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Absumemur in essem sanguinolento Marte, et absâ undâ *maris* Adriatici fremuntis. Incassùm cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali *tempestate*.

[207]

ANNOTATIONES.

Fingendi porrò ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium: vel potiùs trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, *ut uno regis animo viverent*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. c. 2. ubi decimum Herculis laborem in deleendo Geryone exponit. Porrò valdè arridet sententia Paleriphati affirmantis, è Tricarenâ ad Pontum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeòque Tricarenum; et ex ambiguâ vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

5. *Tityon.*] Is mole corporis plus quàm Giganteâ fertur, et quòd Latonæ vim inferre tentâsset, ab Apolline sagittis trusus ad inferos, ubi vultore jecur perpetuò renascens exedente et laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. 595.

Necnon et Tityon, terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tondens, fecundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

Tristi Compescit undâ.] Detinet in Inferis, et coërcet *undâ* Stygiâ, seu paludè illâ horridâ et irremeabili, de quâ Virgil. Æn. 6, 430.

. . . . . *Quam vellent æthere in alto*
Nunc et pauperiem et duros perferre labores.
Fata obstant, tri tique palus inamabilis undâ
Alligat, et novies Styx interfusa coercet.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cultum Dei, nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper . . . . obnoxiæ et quam maxime homini. Aquæ salientes et imbres, exsurgunt in crescentibus, tum et in fluctus, præcipitantia in torrentes. Aer densatur in nubes, fit et procellis. At hæc benigna, mitis, mortalibus, semperque mortalium semper ancilla. Quæ cuncta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quibus herbâ pabulum, fœnum reddit! Quæ nostri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*] Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet *calcanda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. l. 1. Styx trananda et *enavigandâ* vectore et portitore Charonte, qui *ferruginei subvectat corpora cymbâ*. Virgil. Æn. 6. Vide locum à v. 295 ad 317.

Sive reges, Sive inopes.] Vide lib. 1. Ode 4. et 28.

13. *Frustrà cruento Marte carebimus, &c.*] Nihil secùs moriemur, etsi absumemimus bello, mari, &c. Frustrà cavebimus periculis militiæ et navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim martiis unum aliquod spiculum effugerimus, at altero percussi occumbemus. *Improvisa lethi vis rapuit rapietque gentes:* ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æn. 1, 105.

. . . . . *Omnis eo fluctus ab alto*
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.] Suprà Ode 11. v. 2.

Rauci. Horrendùm frementis quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur ingenti sonitu et fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Austrum.*] *Autumno* quidem morbi semper acutissimi et exitiosi, ex Hippocrat. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 56. *letiferum* appellat: et Sat. 10. v. 221.

Quot Themisonæ segnes Autumno occiderit uno.

In eam à sunt æqualitas caloris et frigoris eodem sæpiùs die incrementum. Deinde æstati succedit; in quâ humores accumulati de facilè corrumpuntur. Adde cutis constipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intùs, et morbos creant. Denique debilitatæ perspirabilem vires corporis, fructuumque copia noxiorum humorum colluvium gignens, Autumnum verè Σπερμοφθορον annum ab Hippocrate dici fecerunt. Causas alterunt istas quinque Galen. aliique, necnon Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*] Hujus natura cùm calida sit et humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, virosque dissolvendos et enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphorism. 23. *Auster audium hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros et languidos facit*

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique stirps conscelerata, et Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda tonia, et domicilium, et grata conjux. Et harum, quas educas, arborum, nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, præter ferales cupressos.

Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danaï genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolidæs laboris. [208]
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor; neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ullà brevem dominum sequetur.

ANNOTATIONES.

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est, mortuo tantùm ad Inferos deportabor, illicque visenda Cocytum, &c. Vide lib. 1. Ode 28.

Flumine languido.] Virgil. antè cit. *tardam Styga.*

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen à κωκύειν, *ululare.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite nergue etiamnum, *Styga* intuentibus ante, napit. Sic et ipsas pœnas, quas apud Inferos sustinent. Valuerem jocur immundæ tenebrionis inesse tormenta conscientiæ indefessi sceleris admissi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danaï genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. Hujus filiæ quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefario obsequentes; quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Ode 11. Virgil. Æn. 10. 497.

. . . . . *Uxò sub nocte jugali*
Cæsa manus juvenum fœdæ, thalamique cruenti.

Tibull. 1, 3, 79.

Et Danaï proles, Veneris quæ numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, &c.*] Ellipsis, supp. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis à Theseo est occisus: alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; et cùm immortalitatem sibi parare attentâsset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portaret saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. 460.

Ad pœn. aut urges rutarum, Sisyphe, saxum.
Virgil. Georgic. 3, 39.

——*Non exsuperabile saxum.*
Lucret. lib. 3. 1013.

. . . . . *Nitentem trudere monte*
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursum
Volvitur, &c. ——

Vid. et Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphicè describitur ac pingitur, ut observari nihil videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supràd Ode 3. 17.

Cedes coemptis saltibus, et domo,
Villâque, &c.

Et placens Uxor.] Vel decora et pulchra, vel *bene comparata*, ut apud Sueton. Tiber. cap. 7. et hunc viro dilecta et omnino placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigasse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. ext. 4. de Cn. Domitio, et Luc. Crasso aitercantibus: *Uter luxuriosior?* inquit Crassus: *Ego qui decem columnas centum millibus nummûm emi, an tu qui decem arbusculorum umbram tricies sestertium summâ compensas.* Idem ferè narrat Plin. lib. 17. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupresso.*] Funebres arbores, ideoque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita scriptum reliquit: *Natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] *Sequetur*, foribus tuis ex more apposita, cùm vitâ excesseris.

Brevem.] Paucis annis usum possessione, ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. et quinque sequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupressus*, inquit, *Diti sacra, et ideò funebri signo ad domos posita*; addè *notidium*, ex Lucano:

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, et subacta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur: Servius. Regis adhibetur, et cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem; quoniam, factorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas et sacrorum ritus ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; et mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

[209] 26 Hæres dignior consumet *vina* Cæcuba centenis clavibus custodita: superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.

ANNOTATIONES.

25. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, et sciens uti iis quæ ad usum sunt facta, quibus improbè avari velut sacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis servâsti vina exquisita, hæc ille absumet, et sine modo laudet.

Cæcuba] Lib. 1. Ode 20. Vinum optimum profundet disperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porrò in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum; quo veteres inter potandum usi, non siccantes omnino calicem, sed arte quâdam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. ant.q. lect. lib. 3. de eo more et joco à Siculis invento, Hesychio teste. Sui ludi paulò ali er, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò lib. 15. Jul. Pollux. lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. &c.

27. *Pavimentum superbum.*] *Marmoreum solum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 4. et Cic. Parad. 6. de pavimentis arte et picturâ elaboratis, deque lithostrotis ac vermiculatis, Plin. lib 36. c. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque ad vocem *mero*; ut per Hypallagen significetur hæres superbus vinum pretiosum effundere. Alii *mensam superbam* aiunt, quòd non ampliùs clavibus inclusum jam marmoreo liberè decurrat pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam; plus credat mihi quisque cordatus injurato, quàm juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretiosiore, quàm illud quod adhibetur in sumptuosis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, et in eorum collegium admittebantur. Varro. lib. 3. cap. 9. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 4. Centur. 2. Adag. 36 lib. 1. Ode 27. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit.

Jam pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent; undique latiùs
Extenta visentur Lucrino

[210] Regales deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus: sed perperam ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiæ Moles relinquent.] Occupantibus ferè omnia ædificiis sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Insanæ substructiones.* Et postea, *Substructionem vesanas moles* vocat.

2. *Undique latiùs Extenta visentur, &c.*] In illis ædibus magnificè structis visentur piscinæ, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens et spatiosus. V. Max. lib. 1 cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni avidum subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, æstuarias interpellando fluctus, porrumque diversos greges separatos, mobilibus includendo; ut unda tam sæva tempestas inrideret, quâ non Orati mensæ varietate ferculorum alimentarent.*

Ædificiorum spatiosis et excelsis deserta ad id tempus arva Lucrini lacûs pressit, &c.

3. *Lucrino lacu.*] Hic et Baianus appellabatur, inter Puteolos et Baias situs, ac inter Avernum lacum et Mare Tyrrhenum: maximè piscosus, et præcipuè ostreus lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538, terræ motus novum excitavit e tellitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit è Lacu Lucrino præter cœnosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo lib. 5. stadiis octo longum fuisse refert. Suet. Aug. cap. 11. *Portum Julium apud Baias, exclusso ex Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georg. 2. 161.

An memorem portus Lucrinoque addita claustra:
Atque impiignatum magnis struloribus æquor, &c.

speciosa quidem sit lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta, et uberes odorarûm opes adhibunt suavitatem per loca olea antè consita, cedere priori possessa fructum dabitur. Vinea hæc: hæc arbores. Sic lacus Lucrinus accepit. Non sic erat licitum per leges Romuli et Ca-

Stagna lacu: platanusque cœlebs
Evincet ulmos; tum violaria, et [211]
Myrtus, et omnis copia narium, 6
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli 10
Præscriptum, et intonsi Catonis [212]

ANNOTATIONES.

4. *Platanusque cœlebs Evincet ulmos.*] Arbores ad umbrarum delicias, sed ad mobilitiem duntaxat utiles, fingulares arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non arcebat à lacrio ulmitæ gratiâ tantùm ea alio pertinentia? Platanos hæc est, per Mare Ionium in Dionedis insulam ejusdem tantùm gratiâ prendam invectas; adeò in Sicilia et Italia grassatur, atque inter primos dicta Italiæ . . . in tantamque postea luxuriæ venerat, ut nemo non in cubitoribus. Conjungendam ad maximè prodesse radicibus: dominæ arborem adverso . . . petere.* Platani felix latissima, umbramque petamarum alibi latior. Vide apud Herodot. lib. 1. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa eam statuam, aureo monili donantem, ejus denique comam vitæ immortali commendantem. Decem nempe millia virorum selectorum è Persis à militia, qui vocabantur Immortales, quoni in unum mancrent, statim ibi subibituebatur, ut completus esset semper idem numerus. Horum meminit Q. Curtius, lib. 3. Porro platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quæ supra memoratam exprimeret, ejusque lenimet descriptum, et regiæ mentis ob ejus absentium consolationem. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide suprà Ode 14. sub finem Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intelige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. Lib. 5. Epist. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quasi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter et flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque negletis et ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque et omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hîc *myrtus* 4. declin. esse, et num. plural. adeòque ultimam syllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italiâ viola succedit rosa: hanc intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. 38. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum et odorum, qui sunt odoratûs opes quasi ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui hæc Horatium cavilletur, nec satis *otiosæ* aetati. Quasi verò tumeré quilquam scribere soleat ruinus Poeta. Imò feliciter *intenderat animum*, forsan *curas et voscrat angues, et in cassa pabulo sæpe caput* jam *scaberat*, atque, ut ait eum Persius, *Pluteum cordeat*; cum scripsit; *Omnis copia narium*: dictio satè tam grandis quàm insolens, tam pulchra et dives, quàm audax et nova.

7. *Spargent olivetis odorem Fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ priùs olivetis consita ubertim domino proventum afferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Sen quòd adversùs fulmen cæsaque igne tos ictus valere laurus dicatur ex Plinio, lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69. &c. Sive quòd ante quidam laurus apud Romanos velut silvescebat, remosque tam ditè lætè pr extendebat, ut spissam et opacam umbram præberet. Solis pe ardorem arceret, *ictusque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissa* quæque *ramis laurea* referunt aliqui ad hortorum opera topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus neapolitanique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, et cancellatim plagi possunt, inquit hîc Cruq.

10. *Non ita Romuli Præscriptum, &c.*] Non ita majores nostri: nec ista grassabatur luxuria temporibus *Romuli*: qui singulis civibus duo tantùm agri jugera distribuit, aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator, ac Senator præclarus, frugalitate et continentiâ longè clarior, quater et quadragies accusatus, totiès est absolutus. Plutarch. in ejus vitâ. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonsi.*] Nimirum Romani usi tonsoribus anno ab urbe conditâ 454. *auteà* verò *intonsi fuere*: quod ex Varrone asserit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quòd si Catonem intelligere Uticensem placet: hîc etiam intonsus, qui ex quo civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan. 2, 372.

Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton;
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant; oppida publico
Sumptu jubentes, et Deorum

[215]

tenis cruris, vel pro eorum instituto. Res familiares minimæ erant eis exiguæ, publicæ autem divites. Nemini privato porticus decem pedum, pedum scilicet auram Septentrionem versus opacam. Neque lex erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem communibus impensis, ac

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam sancto dimovit ab ore
Cæsariem, decoque admovit gaudia cultu:
Ut primum tali feralis cesserat ærumnâ,
Intonsi regalium in frontem descendere comos
Passurus, mediam pergens ad esse burlam.

13. *Privatus illis census erat brevis.*] Exigue tunc erant privatorum opes: nec divites esse quoquam satagebas: ut quivis Reipublicæ bene, gloriam, potentiam quærere et capere studebant. Vide paupertatem Lucilianam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla veteris parsimoniæ, hoc affert: Vitium P. Lentuli Capitonis, qui bonis proscriptorum emptis, ingenti pecuniæ publicæ detrimento fuit. Neque Manlium, qui publicæ salutis auctor de prælio consulebat, et sepulcrum habere cum suis, et pro bello collatas in capita sua invidiæ fuisse. Et paulo post, idem sic scribit: *In tanta pericula Reipublicæ impetrandæ, quæ vix ipsa nostra ætas sustinuit, quis tandem (apud eos præsertim, quos veritatis regendæ) locus fuisset?* Et postea: *Quid Æliæ familiæ, quæ vix bonis post Sullanum tempus Æmiliæ familiæ, quæ tam domo cadit eadem loco, quæ vix Marcia monumenta: et unius in Agro Veientano fundus mutus multos cultore desertos publicos domos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. Sensus est, magni putabatur publica res, salus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco n. 25. *In privatis rebus minimi conatus vestri sunt, res nostri: in imperio et publicâ dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Pristinorum hominum porticus erat planibus [illegible] decempedis, adeoque valdè longa, ex [illegible], et magno proinde sumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus ad Septentrionem obversa, apta esset ad opportunum æstate fugus plurimum, et ad amœnitatem umbrationem, fervente etiam die. *Arctos* Graecus Ursa, Latinis sidus Boreale, populo Arctico nomen fecit: regionem septentrionalem designat, unde frigora et salubriores spirant auræ. *Porticus* definiri potest ambulacrum columnis septum, Gall. *Gallerie*; Ang. A Cloxister. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine et numero passuum, quos continebant. Suet. in Vitruv. lib. 5. cap. 9. et 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. et 23. ubi et multiplex porticus recenseatur. præ cæteris autem Pompeius Claudia, in qua saltationes ambulationes, mira ingenio elaborata: item Pompeia Græci, in Palatio cum Bibliotheca Octaviæ Latinæ, Neapolitana memoratur per [illegible] Sic. Vide et Col. Rhodig. [illegible] Juv. Sat. 7. 182.

Porticus [illegible] *Neptuni fuit columnis Sicyonia.*

17. *Nec fortuitum spernere cespitem.*] *Leges sinebant*, quæ [illegible] publicis, quæ quis pomœrium [illegible] solebat esse è saxo quadrato: quæ [illegible] templorum erat. Neque [illegible] cespitem, aut cæmentum [illegible] ædificare licebat. Tumeb. lib. 10. cap. 21. Eaque nemo speravit ea casa hæreditate [illegible] obventurum, aut illum, prædicabat. Nonnisi pauper habitare tunicellis,

Pauperi et tuguri congestum cespite culmen.

Virg. Ecl. 1, 69. vel, passim, et sine discrimine celebrant quietem captebant majores nostri ubicunque humi tulerat. Ovid. Fast. 1, 205.

Nec pudor, in tenui fronde jacere toro,
Nec leve, sub nullo strepitu dormire, fuit.

Tibull. 2, 5, 91.

Ante quam, per lapsos et pestis extruat aëdes
Cespitibus nostris, cespitibusque Deos.

Hinc fit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Tum Romam rediit, cunctos ordines tenuit, ut [illegible] cespitem laudem operis; cujus ea [illegible] emporio pernoctaret.*

Festinat.] Hujus rei ratiunculam reddit Juvenalis [illegible] 2. [illegible] prodeuntem vidi à festinante. Scholiast. in Eccl. 6. v. 179.

18. *Quæ publicis usibus dicatæ sunt, et Deorum Templa, &c.*] Hinc Festus, ea publicarum ædium, totius que urbis curatores. Hoc et ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Suetonius Augusto cap. 30. *Spatium urbis, in regiones*

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum erat.

Templa novo decorare saxo. 20

ANNOTATIONES.

aliosque dari it: restituebat pene illas suum magistratus solitâ licentiâ. . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, vel etiam easque et cætera opera nonnisi decis communiri, &c.

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, et polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armeniâ, Paro, Chio, Ægypto, Numidiâ, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. et seq.

Ædificator erat Cestonius——————
——————Alta paretat
Culmina villarum, Græcis, longèque petitis
Marmoribus, &c.

ODE XVI. AD GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non nisi cupiditates coërcendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petat quisquis in aperto mari Ægæo degit exustus, simul atque nigræ nubila trahunt Lunam, neque appareat ullus astris certa non dubiis. Quæ cum Tyrrhena bello furiosa Thrace, Parthi inimicus pharetrâ quicquid po-

Otium Divos rogat in patenti [21]
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace, 5
Otium Medi pharetrâ decori, [25]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pomponium Grosphum scholiasta et Mediolanenses perfamiliarem innuit, quòd in fine hujus Odes purpurâ vestiri soleat. Siciliensem navis nominari, eò quòd ibidem Horatius Siculis græcismis et amœnitatibus oppidatum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 1. 12. 22.

Vere Pompeio Grosphe; et si quid petet ultrò
Defer: nil Grosphas, nisi verum erubuit, et æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium petunt omnes, et tamen omnes avaritiam et ambitionem colunt, per quas assiduis labentibus et periculis exercentur, quæ otio eos prohibeant. Sic impiger ad Indos, quæsitûs causâ certos mercator, cùm se jactatum tempestatibus, et mortis discrimini proximum sensit, tum mare et navigationem detestatur, otium que rogat a Castore et Pollucе: at ubi pergat tamen, ubi tuto avaritiæ, cum primum periculum præteriit. Ode 1. 1. 15.

Laudat rura sui, mensa quod ligna dedit: mox
Mercator, metuens otia nuda, trudit
Lucratæ rura sui.

2. *Grosphe.*] Quod mare alium et sæpulosum, et incolas ac mutuatores infestum. Unde proverb. τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ab Ægæ insulâ, vel ab Ægæ Ephesiæ urbe oppido, ut Strabonis placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græcium inter et Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nuncupatur.

3. *Nunc certa fulgent Sidera.*] Cùm atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certâ semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, et tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. 92.

Et rapiunt subitæ nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

——Miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis et erumnis, latissimæ gentes etiam maximè bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, prædâ allicien e.

Furiosa Thrace.] An quòd atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maximè exhorruit. Erant nempe ita ad prœlii, homines proceris corporibus, albis ac lucentibus sericis, versis armati, tunicas induti rugas; gaudent enses et vestes in diversos humores quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*] Parthos indicat Medicum gentores: de quibus lib. 1. Ode 12. et 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

Gemmis, non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

sciunt nec lapillis, nec purpurâ nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Consulis apparitor haud pellunt graves animi turbas, ac solicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Is felix est è modicâ vitâ, cui majorum salinum nitidat in frugali mensâ, neque tranquillam soporem metus adimit vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas sole? Ecquis

ANNOTATIONES.

8. *Non gemmis, non purpurâ, &c.*] Non emitur aut vendi potest libertas illa animi pax et tranquillitas, imò genuina virtus, quam movere aut concutere libidinis procellæ possunt. Eâm verò sibi parat, qui quasi sufficientiæ atque appetitus cogit rationi parem esse et obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem à curis et solicitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicus ante Consulem aliosque magistratus tum honoris causâ, tum summovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique insignia, fasces et secures, præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *Idutor, summovete turbam.*

10. *Miseros tumultus Mentis.*] Animi perturbationes, metuæ, iram, cupiditatem, quibus miser homo allicitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, et discruciari. Tumultus, quasi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis celebrantur: et quò majores adsunt opes, eò plures et graviores comitantur atque urgent curæ, quasi cor mentes dicæ. Cornel. Tacit. *Incerta summa quæque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 30.

Tantus parcendi cadit acervus, quisque
Servantur. Miseræ quid jejunia mercibus istis.
Tull. 2. de Legib. *Magnificentiam, quæ in ædificiis, porticibus, templis, in hortorum amœnitate, in magnificâ hospitalitate consistit.*

12. *Volantes.*] Φροντίδες πλαγιόπτεροι, *Alia habentes cœtæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contrà verò beatam ducit vitam, qui parvo contentus, modicum supellectilem et mediocrem habet, gaudetque suâ conditione mediocri. Unde pecuniam capit avaritiam, quem non incendunt vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in mensâ tenui salinum.] Egregiè locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quondam in mensâ religionem fuisse, unde ἁγνὸς; ἅλας; Græci dicunt: et appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sicuti fas sit mensas salinorum appositu, et simulacris Deorum.* Sed tamen potissimùm tenuem et parcum pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus phiagris?

Huc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius, tum quia primo loco solet apponi; tum præsertim quòd veteres poculo et salino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelligatur hæc verba, *splendet in paterna.*

15. *Leves somnos, &c.*] Dulces, molles, placidos, et tranquillos: vel solvi faciles.

Cupido Sordidus.] Amor pecuniæ sordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido rebus mala censis.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cùm sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa et magna prosequimur et captamus? Lib. 1. Ode 4.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

Et Ode 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patriâ relictâ, perginus in alia planè climata, remotasque valdè regiones, alio veluti sole calescentes? Virg. Georg. 2. v. 511.

Extremique domos et dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt sub sole jacentem.

Contrà Juvenalis, Sat. 12. 103.

Nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit?*]

extorris à patriâ, procul est etiam à seipso? Naves ære munitas ingreditur prava solicitudo, nec deserit equitum cohortes, velocior cervis, et Euro nubes discutiente rapidior. Mens præsentibus contenta cavet inquirere quidquam ulterius; molesta verò quâdam lætitiâ moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit. Greges numerosi et

Se quoque fugit? 20
Scandit æratas vitiosa naves [217]
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, et agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultrà est 25
Oderit curare; et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus: 30
Et mihi forsan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum [218]

ANNOTATIONES.

Translata sententia è Græco: Τί; παλχίδος; ψυχὰς ὧν καὶ ἐαυτὸν ἔτυχε; id est, Quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit? Imò se quisque secum defert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *Hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit: sequitur seipsum, et urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epist. 11. v. 27.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit. At quam scilicet, at fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret et angit.

Varro et Petronius *longè fugit, qui suos* (id est se) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navem seu equum conscendas, ut effugias curam, hæc te facilè consequetur, utpote cervis pernicior et ventis. Horat. lib. 3. Ode 1.

Sed timor et mina
Scandent eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. lib. 1. cap. 2.

Hactenus ad arctoas Nabathæaque regna recessit,
Protinusque, et radiis juga subdita mane rubentes.

25. *Lætus in præsens animus, &c.*] In idem sensum: *Dona præsentis cape lætus horæ*, lib. 3. Ode 6. Utere præsenti fortunâ: quod ultrà proseus tempus est, ne cura, neque futuro te distorque.

26. *Amara lento Temperet risu.*] Si quid ingruit adversi et amari, id animo læto perfer, nam *lacrymæ sit potentiâ quicquid corrigere est nefas.* Lib. 1. Ode 24.

Lento risu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Lavent. *Nihil omnino ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ' ἐστὶ κατ' ἔπος, Nemo per omnia felix est. Ovid.

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*] Quasi modo protulit, exemplis comprobat Poeta. Fuit illustris *Achilles*, et paucis annis indulsit, et cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommoda senii præsensit adeò, et vitæ pertæsus fuerit, optâritque in cicadam immutari, quod ei à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Ode 28. De Achille vero eodem, Lib. 1. Ode 6. v. 6. Ode 8. sub finem, Ode 15. ad finem: lib. 2. Ode 4. v. 3.: lib. 4. Ode 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forsan, tibi quod negârit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi verò diuturnitatem. Ovid.

32. *Hora.*] Vel tempus. Sic Pers. Sat. 5. v. 14. *Porrige horam.* Vel horoscopus: Idem Pers. ibid. v. 18.

Scis etiam fabellas hora
Donabit cum aliquid fata diurnum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum existimas gregibus et armentis abundans, et optimâ purpurâ vestitus. At ego mihi videor æquè ac tu fortunatus, tenuibus paucis victitans et contentus, pecudes; tuas faciultate, et vulgi spernens murmura. Divites Homero πολύμηλοι; καὶ πολύβοες, *et boves et oves abundantes*, nuncupantur.

Siculæque circum.] Optimis è Siciliæ pascuis valdè pingues.

Mugiunt vaccæ : tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ : mihi parva rura, et
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, et malignum [219]
Spernere vulgus.

boves è Siciliâ circa te mugientum edunt, hinnunt tibi equæ trahendis curribus idoneæ. Te operiunt *panni è* lanâ semel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi Parca verax largita est agellum, et aliquantulam Græcæ Musæ facultatem, necnon contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adsunt, hinnitu generositatem exhibentium. Æneid. 3. v. 657. *Clamorem immensum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *Camillum alius maximus tollit ad*

Apta quadrigis equa.] Equorum tractibus et circensibus accommodata est natura. Hæc prior, quo vehemior. In illis bigis, trigis, quadrigisve curris ducibus, tibiæ, quarum supra dictis tractu. Vide lib. 1. Ode 1. Annot. ad hæc verba: *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. N.

Te bis Afro Murice tinctæ Vestiunt lanæ.] Pretiosæ nobilesque te operiunt et decorant vestes ex optimâ purpurâ, seu e puro sanguine muricis pisces simul atque iterum imbuto: sic enim purpuræ color efficitur exquisitus, præsertim cum murex est è mari Africano, vel Tyrio. Teste Plinio, lib. 9. cap. 36. ubi *muricis et purpuræ*, inquit, *eximiam dicam tragediis expetitamque vestibus auctoritatem habent fucedines. Lucrosissimum est ex omni dictu, quadripedes pretiosissimi celebrantur . . . Proxima patria huic Murici Africæ et Getulo littori Oceani . . . . Hinc tanto et accuratius Romanæ venam fodiunt, ut magnopere Majestate pretiosæ sit. Decernunt ut equis Catadam, ut triumphali misceatur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibaphum purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *Hinc suere et dibapha Tyria, quæ excludus denuncis mille non potest emi . . . dibapha in tunicis dicebat, quæ bis tincta essent, veluti magnifico impendio. Quadrifariæ nunc omnes pari comm dorus purpuræ tinguntur.* Cic. lib. 2. Epist. 16. *Cessare videtur dibaphum cogitat . . . ut dibapha videtur necesse.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ [illegible] Alcæi, ab quæ Poetis Græcis desumpta fuerunt, *quæ sibi non fuit ulla vetat*, tibi vetat mihi.

Camœnæ.] Qui si Camenæ à canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 5. Vide lib. 4. Ode 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit Poetæ.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur: quòd eo die viderentur Parcæ in totum statuere vitam, quâ fortunâ futurus quis esset. Tertullianus: *Puer per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultimâ die fata scribenda advocantur:* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adsuere genium: deinde verò septimo, à quo natus erat die, Parcas statuere, quâ ille per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam et applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

ODE XVII. AD MÆCENATEM ægrotum.

Superstitem ei se non futurum.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Diis amicum est, nec mihi, te priùs

Quare mihi vitam auferis per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vis à pertinaci morbo consenescentem invisere et Mæcenatem Horatius, atque seu afflictæ valetudinis cadaver seu integræ salutis desperationem, graviores in querelas erumpentem, acutissimo eâm isti viræ incidem præoptantem audierat. Quo ipse dolore pereul-

sus Odem hanc ei scribit.

Exanimas.] Metuere confeis ac perimis. Cic. pro M. [illegible] *Me exanimat et determinat in vitam M. Lepidus.* Virg. Æn. 4. v. 590. *Te [illegible] quæque quæro.*

2. *Deis amicum.*] Dictio Græca θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eundem Mæcenatem:

ut prior moriaris, *ô* Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si præpropera mors auferat te, dimidium vitæ meæ, quæcumque sum ego, restabo *tibi* alterum, haud prior dilectus, neque reliquus totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud talentum juvat pergere *una*, quæ neque nostrûm amplius, pergemus ultimam iisdem vium expediti suci. Neque me separabit unquam *à te* Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi præsidenti et Fatis. Sive Libra, sive Scorpius tu-

Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit [22]
Maturior vis, quid moror altera, 6
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utrumque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacrâmentum: ibimus, ibimus, 10
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam: sic potenti [24]
Justitiæ, placitumque Parcis. 16
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

ANNOTATIONES.

Quid vos, quibus te vita et superstite Jucunda; si contrà gravis?

4. *Grande decus columenque rerum.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æquè.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel ipsi sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sentiebam*, inquit, *animam meam et animam illius amici, unam fuisse . . . . . ideoque eo morte subitâ, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidium vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem et amicitiam ἑνότητα τῆς ψυχῆς vocat, *caput in animam.*

8. *Ille dies utrumque Ducet ruinam.*] Qui te dies vivis auferet, is et me videbit moriturum. Hoc ferè ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio. Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non ita meriti, aut jurejurando, sed ex animo et sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devotum. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de Bell. Gall. lib. 3. cap. 23. *Hos ex pactis cognitis Adiatunnus, qui sub ejus imperio tenebat, et primum fuisse civitatis dicebatur, et plurimum posse existimabatur, devotos; quos illi Soldarios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitæ commodis una cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid eis per vim accidat, aut eosdem casum una ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fuisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovere, et post eos vitam retinere.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant præsto non fuisse, cum is occideretur, pro cujus salute spontem devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Disce cum è vitâ hâc ad inferas regiones, mortis que imperium.

13. *Me nec Chimæræ, &c.*] Non dubitat ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimærâ lib. 1. Ode 27. Ἔξ στόματος, *Igneo spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium jugum,
Isthmia palatum et Caucasum,
Vel occupatis ad usque ultimum sinum
Fretis sequemur pretore.

Centimanus Gyas.] Unus e natis Cœlo Terràque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gigas*; alii *Gagas*. In scopo est nodum quærere. De nomine controversia est. Desinatur certè Gigas ali pis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 565.

———*Centum ei brachia dicunt,*
Centenasque manus; quinquaginta ora vomentem
Pectoribus respersa.

15. *Sic potenti Justitiæ, placitumque Parcis.*] Hos cum illâ jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices et administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.!* Quodcunque nascentur nihil sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeò id comprobant eventa nobis paria. Enimverò tu emergis vix è periculosâ ægritudine: ego propè casu sum arboris oppressus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci,

Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ; [222]
Utrumque nostrûm incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens

mendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occidentalis occasum potens: vix credibili ratione consentit sidus nostri ambobus. Te a crudeli Saturno decedit Jovis fulgor propitius: atque fati præcipitis volatum remoratus est, quando plebs

ANNOTATIONES.

quæ nostræ gentis horæ tempore in hemisphærium [illegible], in damnosas suas prædictiones collimat. Verùm [illegible] paratam tamen vanitatem suggerendi [illegible] Sat. 6. v. 552. et seq.

Impio.] Sæpenumero hoc est à duodecim Zodiaci signis, quæ dies mensis ingressus circa diem 20 Septembris occidentalium Autumnale fecit. Vide Manil. lib. 4. Sen. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quosque Jovis justi circa [Libra, *et quos dat*
Libyssæ veræ,
Unciperes habent, fidecipa immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Pers. Sat. 5.

Nostra vel æquali suspendit tempora Librâ,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum est hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cùm Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore feros nullum esse feram jactaret, quam conficere non posset. Ejus verò superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. 6. de Sign. Cœlest.

18. *Formidolosus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe sidus hoc ad Maronem pertinet, qui et indolomens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de quâ suprà Ode 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 114. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuspide caudâ,
In fratrum ardentes animos, et Martia castra
Effert, &c.

Hinc et Arat.

Scorpius infestus præportans flabile acumen.

Quidam codices habent, *Lethalis horæ.* Sed apage. Aiunt porrò sub hoc natis astro et horoscopo vitam esse breviorem.

19. *Seu tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere, quod, cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluviasque tempestates in mari præsertim occiduo; teste Servio in Georgic. 1. cit. et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quæcunque sub sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus et Hesperiæ gaud[illegible]

Decimum hoc signum Zodiaci solstitium. Decembri mense facit hybernum: Unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum calidum valido depectere [illegible]
Corpora sensifico, mavors [illegible]
Quem cùm perpetuo vertit [illegible]
Bruma [illegible]

21. *Utrumque nostrûm incredibili modo Consentit astrum.*] Sensus est: Ejus non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certè magna et incredibilis inter meum natalium cælum et tuum consensio est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuus duplum coalluit inter nos amor, ut etiam magis pariter obfuturum periculum, istâ quidem efficiente cœlestium vi; sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator hoc loco videatur superâsse, Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdera certo
Consentire dies, et ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contrà fulgendo, in horâ natali. Pers. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unà.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios deos fâsse filios: hinc et aiunt sub ejus siddie genitos sævos et impios esse. Propertius et Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni, tuæ jam tibi suam intentantis ad vitam [illegible]

Volucrisque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cùm populus frequens, &c.*] Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione et plausu, quando te post morbi periculum, meliùs habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Ode 20.

numerosa alacrem ter sustulit, acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu eum avertisset Faunus, tutor eloquentium Mercurii. Cura ut offeras victimas, et promissum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum [223]
Dextrâ levâsset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas, 30
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit: cum *truncum* dicimus *caducum et domus ejus ruinam*; ut est in Ode 14. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum Dextrâ levâsset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, et secundum aliquos eidem Deus: certè literatorum utrique patronus. De Mercurio diximus jam non semel, maximè verò supra Od. 7. Porrò quod puri hominem, servatum nempe salutem, accepit, hoc refert ad munus eloquentiæ Deum. Porrò dicitur Faunus doctorum virorum *custos* aut tutor, vel ob hoc quòd studiis secessum et quietem, ac liberale otium suis conquirunt et captant, quæ quidem in urbanis, ac inter popolares strepitus, obtineri vix possunt.

29. *Mercurialium virorum.*] Vnos eruditos Mercuriales nuncupat: eò quòd illi eloquentes habeantur Mercurii. Hic enim, ob disciplinarum et artium repertor asscritur à Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. et lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, medicinæ, astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. et Gellius. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. et lib. 15. cap. 1. statuis Mercurii tanquam oratorio et facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod et testatur Tullius ad Attic. ut observat Cæsaubonus in citatum Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger voverat, si convaluisset, jam voti reus, Saluti ædifica et persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus aliaque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Maecenatis opulentiâ tenuitate, ut garriunt aliqui: sed more majorum et ex solenni instituto scribit, et spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Ode 4.

Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hædum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortunâ beatum esse: desipere eos qui luxui et avaritiæ student, mortis immemores.

Nec ebur nec aurum splendet in laquearibus meorum: Non ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar: [274]

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos dactrophos. Metrum dicitur vel Hipponacteum, ab auctore; vel Euripideum, quòd eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: et scandetur hoc modo:

Non e | bur ne | que aure | ŭm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum: qui constat Amphimacro, et duobus Iambis; hâc ratione:

Non ebu | r, neque au | rĕum.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis et unâ syllabâ: admisso locis imparibus Spondæo; et sic scanditur:

Meâ | renĭ | det in | domŏ | lācū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes et divitias non possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent; at ea quæ pauculum sunt habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens, cuilibet me ostento et profero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore et auro exornatas, marmore peregrino ædificatas et fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. sub init.

Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides et ingeni

Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extremâ in Africa excisis. Neque Attali hæres incognitus, regalem *patrimonium* invasi. Nec clientæ haud viles mihi purpuram Laconicam. Verùm fidelitas adest et copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens, auroque renidens:
Nec cithara resonat, cupidata auribus aptè templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In nostris ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus, Atticæ montis regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. *Columnas quarum Hymettii marmoris ad ornatum lautiorem advectas refert.* Has porrò erectum millibus nummûm emptavit Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit; *L. Crassi orationi primus ex quovis marmore columnas addidisse in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso consuleratus, altercatione ortâ, objecit, quòd columnas Hymettias in publica domûs habuit.* Magni pondûs lis, tuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verùm enim è ligno potiùs Hymettio quàm è marmore crediderim: quanquam et ex lapide trabes extitisse citrò docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen verò Thebaidis Syenites, quem antè Pyropœcilon vocabant. Trabes ex eo fuisse Regis quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis nummi sacratas.* Vide Strabon. lib. 9. ubi Hymetto advectas trabes longas et densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium lapidem è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, et maximè occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitiis cujusquam hanc ditatem captavi, ullâve fraude et arte malâ invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus quem sanè respexit hoc loco Horatius, regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior, Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regnique hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamum invasit, et principatum ac dominationem Asiæ obtinuit, Crassi à Romanis missi Prætoris fractis viribus et auctoritate. Post annos verò ferè quatuor debellatus à Perpennâ, mosque ab Aquilio Consulibus, planè extinctus est. Justin. lib. 36. sub finem: *In Asiâ Rex Attalus flaventissimum et ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus fædabat . . . . . morbum et scelus fœrore continuit, et septimâ die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus institutur. Sed erat ei Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ civium tamen ingenuâ genitus, qui post mortem Attali vocatâ conjuratione plebem regnum Asiam invasit, &c.* Vide et Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regia semine natus, servis pecoris, urbes regias parare coactas pastu solitas: paucos resistentes excepit: Crassi quoque Prætoris exercitum . . . . non à Perpennâ domitus et captus . . . Aquilius Asiatici telli reliquias confecit; maxima capita [ejus] ferocis fomitibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos sub divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores mihi lanas, è quibus pannus confectus, imbutus humore piscis muricis ad Tenarum Laconiæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valdè exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operam.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Cæruleato naturam vicisse gaudens lavatio, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis nascit. Graccum nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dilaphasque et Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *Et hyacinthos coloribus, quos à dominis dare divinas propter magnitudinem pretii, unde omnes est purpurissum . . . . . laudatur Laconicum unde pretiosissimæ purpuræ.* Vide supra Ode 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te lucis Afio marmore tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides et ingeni Benigna vena est.*] Quòd si desint opes, at ejusmodi quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen et facultatem.

nii fons: et exiguum me opulentus requirit. Nihil prætereà à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus admodùm agro tantùm Sabino. Ungetur dies die: et novæ Lunæ properant deficere. Tu morti vicinus incidenda marmora pacisceris: et tumuli oblitus avaricus: atque satagis extendere littus maris ad Baias

Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil suprà
Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora [227]
Locas sub ipsum funus, et sepulchri
Immemor struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urges

ANNOTATIONES.

10. *Benigna vena.*] Metaphora à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: designat optimè di vendi undique facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, is invitâ Minervâ, invito Apolline ac Musis literarum studium capessit, hoc est, oleum et operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices facieve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium.

Pauperemque dives Me petit.] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, tum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones, v. 404. *Gratia regum Pieris tentata modis.* Quoties verò Doctores et Sapientes à Principibus viris sunt honorati ac accersiti?

11. *Nihil suprà Deos lacesso.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *avarum*, plura si rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus et contentus. Sic cupiditatem adversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem aiebat Plato in Phædo. Diogenes autem Cynicus *aurem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox docet Cic. lib. 9. Epist. 9. ad Varronem, ubi sic scribit: *Metuo ne te forte flagitem. Ego autem mandare ut negarem.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus erat à Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultrà peto, vel cupio. Vide lib. 3. Ode 13. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poeta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, et dies noctem.

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in ordinem nexa sunt universa. Ver succedit æstati, Autumnus hiemi, quæ Vere compescitur. Omnia transeunt, ut redeant tantùm.* Sic ferè ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. 5. v. 66. et seq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menses annique, novæ Lunæ complentur: tum decrescunt, ac increscunt, rursus que renascuntur, et èrescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas et vita nostra. Tu tamen, O superbe et arrogantissime, quasi vitæ sit tibi securitas, et immunitas a morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmora Locas.*] Mercede conducis sectores marmoris et sculptores: vel redemptori negotium das secandi marmorum, ad extruendas domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere litora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati hominum et obstrepitus vehementer: quasi non sufficiat continens terra ad construendas ædes. Salust. *Divitiæ profundunt in extruendo mare, et montibus æquandis.* Senec. Controvers. 5. *Mare summovent projectis molibus.* Vide supra Ode 15. initit. ibique Annot. Item postea, lib. 3. Ode 1. v. 33. et Ode 24. v. 2.

Baias. Baiæ civitas Campaniæ, à Baio Ulyssis nocte. Mari sepulto nomina; ita Puteolis inter et Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Pozzuolo* et *di Napoli*: calentibus aquis ad sanitatem valdè utilibus, cœli temperie, amœno secessu, Romanorum Procerum luculentas ædes habentibus in frequentiâ, propter felix; ut etiam vitanda, velut occasio luxuriæ creatur à Senecâ ad Lucil. Epist. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loci debeatur licentia, magis luxuria solvitur. Non tantùm corpori, sed etiam moribus salubrem locum diligere debemus.*

Summovere littora,
Parùm locuples continente ripâ.
Quid, quòd usque proximos
Revellis agri terminos, et ultrà
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos [220]
In sinu ferens Deos
Et uxor et vir, sordidosque natos:
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinatâ
Aula dives manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris; nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali

frementis, non sat dives stabuli terrâ. Quid *dicam*, quòd vicinos etiam agri limites removes, et clientium terminos transilis, *per* avaritiam? Ejicitur et maritus, et conjux portans in gremio Penates, et pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior porrectâ sede Inferorum *omnia* absorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi *omnia* aperit, neque principum filiis: neque Inferorum custos, auro corruptus, astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum superbum

ANNOTATIONES.

21. *Quid, quòd usque proximos, &c.*] Quinetiam sacrilegâ ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ et religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eò constat graviorem esse, quòd post parentes et pupillos fidei tutelæque nostræ creditos proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrociniumque nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius, lib. 5. cap. 13. et lex 22. xii Tab. Hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus, et sacrilegum quidem, ex istâ Numæ Pompilii lege, quæ jubebat ut qui terminum exarâsset, ipse et boves Deo sacri fierent. Eòdem pertinet, quòd Terminum Deum consecrabant colebantque veteres. Translator etiam terminorum damnatus lege divinâ noscitur, Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur cliens à te, et ad inopiam redactus abit cum uxore gemebundâ, sed religiosâ, quæ portat *in sinu Deos* familiares, puerosque ob egestatem *sordidos*.

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quòd si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sanè condonarem, quòd quo jure, quâ injuriâ, divitias accumules. Verùm non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut fors*, quàm quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quàm inopi. *Quid* ergo *ultrà tendes*, quàm sanctum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecta Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus Pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Ode 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam; omnes mortales rapit. Æschyl. Μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, *Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: Ὄυτις ἄπτωνα δῖος θάνατον φύγει. *Nemo pretium offerens sese à morte redemit.* Vide suprà Ode 3. et 14.

Satelles Orci.] Charon, de quo suprà Ode 3. ad v. ult. et alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo, Lib. 1. Ode 3. v. 27. et Ode 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Coeyti ripam Prometheum revexit ad vivos reditorum. Et Prometheus, quantumvis sagax, qui hominem sapienter è luto finxerat, qui cœlestem ignem ferulâ ad Solis currum extensâ callidè suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

Metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neque superbos veretur, imò domat, et in Inferis coërcet. De Tantalo suprà Ode 12. ad finem.

37. *Tantali Genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

Tantalique posteros tonet. Ille ipse cuncta terrarum subacta
Præter atque dîs æquum
Gemis coërcet: hic levare functum [229]
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit. 40

ANNOTATIONES.

38. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præsto est; atque laboriosi et ærumnosi defunctum vitâ ultrò sublevat, cymbâ excipit, et transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit, *Mortem à Dîis immortalibus non esse supplicii causâ constitutam, sed aut necessitatem Naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad Oraculum Lacci ironiis redditum; Καλούμενος; κλάκητο; Θεὸς; παρέσται, *Vocatus et non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eò canit aptiùs, quòd ejus Numine est plenus.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, et Nymphas auscultantes, arrectasque aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore super inusitato agitatur animus, et ob repletum Baccho pectus, non

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri) [230]
Nymphasque discentes: et aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu, 5
Plenoque Bacchi pectore turbidum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëtis Bacchi diem, opulumque eum poëticum esse, sacrumque celebre, et hymnorum celeumen decantari solitum, constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 4. et Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quæ Liberi et Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata; Æschyl. Ἀπόλλον, ὦ βάκχε, ὦ Μάδαι· Euripid. φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἀπόλλον, Ἴακχε· Sive quod Bacchus, id est, vinum, scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregiè docet, lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, et quæ sanè probet hanc nostram ingenii vim, quâ gloriabatur Poëta Ode superiori. Talis etiam Ode 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus. Longè à strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam.

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic et apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro à pueris Nymphisque deprehensus potus dudum carmina tandem parat;

Satis est potum se videre:
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen tectas et formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, aptas. Lucian. Οἱ δὲ σάτυροι ὀρθαὶ, τὰ ὦτα, καὶ ἀντὶ τριχὸς ἀκακτρί. Et alibi: Ὦτα μεγάλα ὄρθια, dicit habuisse unum è Bacchi exercitûs ducibus, *magnas aures erectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 5.

Vir, bone Liber, opem: et
Sacra tuâ cum Bacchis Satyrorum guarea juventus.
Adsit; et attonito non taceare sono.

Vid. lib. 1. Ode 1. De Satyris plura ad v. 11.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë; ut declarare aliqui voluit, qui voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt. Juv. Sat. 7. v. 62.

Sæpe etiam, cùm dent Hostilius, Euhoë.

Vid. lib. 1. Ode 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi fingit Poëta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præstantis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur mentibul simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita et alienata, superioresque potentia ad imperio mota.

Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.] Numine insidente conceptus de divino gaudet

Lætatur. Evœ: parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Pentheï
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis et exitium Lycurgi.

sine gaudio contubatur. Euhoë: indulge, Bacche, indulge, verendo thyrso formidande. Licet mihi cantare Bacchantes protervas, et vinum defluens, et lac copiosè manans, et mel ex cavatis arboribus stillans, celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum astris insertum: Pentheaque domum gravi deturbatam casu, et Lycurgi Thraeï mortem.

[*31]
11
15

ANNOTATIONES.

consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali se visitatione profestus verum regat, ne in ultionem ejus Numinis lesibi contagium malis, quod Acetæum, Pentheum, Lycurgo, aliisque accederat. Deprecatur et vehementem eorum detestationem, qui de ejusmodi casibus omnino dejiciatur.

8. *Grave metuende thyrso.*] Quo te adversa' rios perculisti ac perdidisti.

Thyrso.] Hasta erat hederis et pampinis intexta, quibus obvelata eorum capita inopinatos ictus contumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poeta, vinaque Numina sentiens, rectè ait, sibi mihi es Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Correpto furore petulantes et protervas. Pervicacia interdum est bonorum rerum perseverantia, pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Aeschque ad Myrmidones verba hæc affert: *Te pertinacem, Antiloche, cur hæc prædicas . . . pertinacem eum . . . . . Tu audis quod verum est: domus quod laudi datur.*

Thyadas.] A θύω, *furo, furor impetu agendi et rapiendi*, Thyades appellatæ sunt Bacchi sacerdotes seu Bacchantes.

10. *Lenique fontem, lactis et uberes, &c.*] Licet mihi celebrare et cantare patera Bacchi prodigia et miracula. Perpetuum, ut videtur, affluunt hæc aliqui mera vel vetera Bacchi seu Dionysio in specie sacrificandi vina, lacte, et melle. Sanè respexit, ea scribens, Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act. 3. in quo *Bacchantes non thyrso ictas petram ut fontes, et mox inde prosilisse aquæ fluvios; alias fecundam propinasse ut terram, mixtis Deus cui esset; quæ vero candidi pabuli copiæ fluxerint, cunctis digitum terræ scalpentes, lactis fontana stantes circum cuniculos; ducem tedarum flava mella gerulas dulce sudasse.*

Uberes.] *Uber* hoc sensu *additum Stellis honorem.*] Dicam et Ariadnes coronam rapientem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 3. Eleg. 3.

Sic micat æthereum, vicinaque sidera vincit
Cnosias et cœlo clara corona micat.

Quomodo verò descrtam à Theseo Ariadnem sibi in uxorem adoptârit Liber, coronamque in eadem transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Desertæ multa querenti
Amplexus et opem Liber tulit; atque perenni
Sidera clara facit, summi fulgore coronam
Imposuit capiti. Tenues volat ima per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos curvantur in orbes;
Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Quæ medias inter genu est anguemque tenentis.

14. *Tectaque Pentheï Disjecta.*] Et hîc alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Pentheï palatium brevi subvertendum minatur Bacchus: Διεληλάξαις; Βακχὰς δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se Numinis concitavit, undeet ab ipsâ matre suâ Agave socrisque Bacchantibus discerptus, miserè periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero quæ matrem furore petentem violentus ipsum sibi mentis intulisse refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. et seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii, *non levi ruinâ*, id est, sævâ. Alii *non levi*, seu *lævi*, id est, asperâ.

16. *Tuscis et exitium Lycurgi.*] Referam quoque victoriam Bacchi Numen prostratis quotquot huic adversari reperiuntur ausi sunt: quales Pentheus, de quo mox, et Lycurgus, qui spreto illo primus fuit, seu à Jove privatus oculis utique ipse, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam pravè committi videns, cæci fi vinea jussit omnia, vinumque doleri: hanc porrò fabulam sitat, ultore Baccho, vessum in furorem eruditam impuisse, falce vinitorià. Hygin. et Pherecydes, aliter paulò, quòd Liberum in carcerem Bacchas et Satyros

Tu domas fluvios, et mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum *inferorum* capillos nodo serpentino citra periculum constringis, *vivo* nadens. Cùm *verò* scelerata Gigantum turma per sublime appeteret imperium *Jovis* patris *tui*, tu Rhœcum dejecisti leonis unguibus, ac terribili maxillâ: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque hac barbaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit

Tu flectis amnes, tu mare barbarum : [31]
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines. 20
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique malâ;
Quanquam choreis aptior et jocis [32]
Ludoque dictus, non sat idoneus 26
Pugnæ ferebaris : sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

conjecisset. Lycurgo exitium accidisse narrant Apollodorus, lib. 3. et Euripides antea citatus, Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa tuæ [illegible] sunt valdè passa Lycurgi;
Impia [illegible] mala Penthea tanda vacet.

Propert. [illegible] 16

Vesanæ [illegible] quanquam in vite Lycurgus;
Pœnas in [illegible] furens gratia graves.

17. *Tu flectis amnes*, &c.] Gangem et Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen et Oceanum, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Vir Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primùm reluctati, postea verò domiti à Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosam
Strymona venisti, Martiaclamque Geten,
Persidaque, et latè spatiantem flumina Gangen,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu vincis barbarum.] Indicum mare populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 3. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis*, &c.] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus in plicitos habeant crines, sine ullo cruciatu suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, maledicos istos Orgia Baccho celebrantes impunè corripere ausos fuisse; volunt alii allusisse ad fabulam, qua Bacchas nefandis sacrificiis à Parcis cinctas ferunt, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lambuerint.

20 *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii et Bistones Thraciæ populi; et Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est et Bistonia urbs prope mare, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu, cùm parentis*, &c.] Quin et præclarè à te isthæc gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navâsti, quando impiè tentârunt Gigantes cœlum scandere montes montibus imponendo. Tum siquidem assumptâ leonis specie, ungulibus et dentibus decertando, Rhœcum alosque vicisti, dejecisti, prostrâsti. Leonis pelle indutum pugnâsse Bacchum aiunt alii, hominâque audacê: quod quidem minùs fabulosum. Diodor. verò pardorum pellibus usum refert.

23. *Quanquam choreis aptior*, &c.] Duo extitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 3. cap. 1. Prior senex promissâ barbâ, ex veteri more. Alter juvenis, speciosior, et delicatus. Is Satyrorum saltatione, risu, et joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum et delicatorum hominum tripudiis et cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysus*. Diodor. cit. &c.

Aptior et jocis Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgò circumfertur adagium: *Sine Cerere et Baccho friget Venus.*

27. *Idem Paris eras mediusque belli.*] Ad utrumque pariter, seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum paratus et accommodatus. Diodor. cit. loco: *Quadam duplicem in formam attributam narrant, quam ebrietas et furor dos effervat et adaucs.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum.

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Cùm ad Inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, Cerberus ultrò tuum Numen reveritus est, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam et pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo Cerus decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde et tauro similem faciunt, quòd, perindè ut ille, bibaces sint tractandi, petulci: teste Athenæo, lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuisse olim; nec

**Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, et recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.**

[231] 31 aureo cornu [illegible] caudam leviter, et [illegible] pedes crurague triplici linguâ et ore delinxit.

ANNOTATIONES.

quòd, ex Diodoro lib. 4. primus ille terram jugatis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm sacros Moysis libros haud Ethnicis auctoribus incognitos fuisse alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabulatores falsis Numinibus et heroibus suis affinxisse, sciolus quilibet vix ignorat. At cùm id abundè probet et ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otiosiùs inspiciamus et perscrutemur. Enimverò quanta et quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis! Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurdè jam protulerunt, occupârunque. Bacchus inventor vini, vitesque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè verius Noacho vindicatur, Genes. cap. 9. v. 20. ubi et inebriatus ille et nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filio habitus refertur; quæ ad Bacchum transtulere ferè omnia.

Bacchus in sylvis et rupibus Satyris et Musis, sic documenta varia tradidit Noachus post diluvium, devastatâ ac in solitudinem redactâ terrâ, et de cultu Dei præcepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus amnes et mare flexit; Noachus aquarum eluvionem arcâ evasit, superavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit: Noachus Chamo filio impiè se colendum Numinis instar exhibenti, posteriscque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius et arbiter extitit: Noachus sequester et conciliator Deum inter et homines, audire meruit: *Non erunt ultrà aquæ diluvii, ad delendum universam carnem*: item, *Ponam arcum meum in nubibus, eritque signum fœderis inter me et inter terram.* Genes. cap. 9. cit.

Quòd si Moysen, Josuen, et quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem propriè esse agnoscemus. Moyses in Monte Sinâ acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros et Nymphas docet.*

Bacchi *hasta*, quid aliud quàm virga Moysis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, vel stillans, quis non intelligat fieri, vel ex promissâ Hebræis terrâ lacte et melle manante; vel ex cautis & silice per Moysen aquis? Virga Moysis in serpentem versa, et sine damno apprehensa, serpens item æneus in deserto jussu Moysis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* et anguibus Baccharum *crines* implicandi *sine fraude* quidem et *cum cede*? Jam demirata Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis Marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moyse et Josue. *Dejecta* verò *Penthei tecta, Lycurgique* fatale *crimen*, adumbrant satis clarè urbes deletas, reges cæsos, gentesque fractas ab Israëlitis, Deo suffragante et opitulante. Denique Gigantes et potentes à seculo viri famosi, Genes. cap. 6. et monstra filiorum Enochi de genere gigantæo, Num. cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Genes. c. 11. gigantomachiam, cæteque per ambitum oppugnationem fabulosam pepetere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. et seq. legimus de cornutâ Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicuâ, ex consortio sermonis Domini, quam Israëlitæ non sine metu ac stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumem, imagine evidenti quam Moysis in monte nebuloso duos quadraginta commoratus, quem omnium opinione mortuum cùm rursus viderunt Israëlitæ, velut ab Inferi reducem redivivum excepere.

ODE XX. AD MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper et ubique celebrem futuram.

Nec sclitâ nec levi per aëra fluentem ale vehar ego Poeta daplici lorumâ pollens. Neque quam in terris morabor longius: invidiâque superior deseram civitates. Ego pedes cani amnis inopum, ego quem appellas, Charissime, O Mæcenas, haud moriar, nec Stygiâ palude coërcebor. En modo tibi mecrescunt pelles scabræ, atque in novam candidam transformor *ora Dircæ superiores partes*; et plumæ tenues exeuntur in brachiis et scapulis.

Nox usitatâ nec tenui ferar [225]
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiùs: invidiâque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum 5
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo,
Nec Stygiâ cohibebor undâ. [230]
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, et album mutor in alitem 10
Superne, nascunturque læves
Per digitos humerosque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Nox usitatâ, &c.*] Scaliger, lib. 6. Poët. Odin hanc sit *nocturnis spectris, et larvis adnascio.* Se suos que versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine et famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poetis magna de se, nec omnino sine causâ, jactare solitis, succensear necesse est. Paulò certè urbanius cecinit et vaticinatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Nec tenuis ferar Penna. Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, et brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*] Alas naturam, communemque quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædo.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulò antè homo, jam verò cycnus: binâ formâ præditus, humanâ et cycneâ. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

4. *Invidiâque major, &c.*] Plutarch. de Invidiâ et Odio: Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comparavit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Observato loco natus, avo nempe libertino, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge sedulò: id est, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propensione. O Mæcenas, quâ me ignobilem et humilem prosequeris, ornas, beas. Mæcenatis in Horatium mente sublatum nemicla erat:

Lugens te, mea vita, vocat supremaque fata,
Bellaque magna, Pharon, fractosque penates,
Nec mi candida mœrentis quæro, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coërcebor. Ovid. cit.

Quicquid paret domitus Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia secula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.
Vide supra Ode 14. v. 8. De *Stygе* dixi lib. 1. Ode 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis, humanâ carne et cute spoliatis, succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum ac cycnorum animas Poëtis immitti. Paulò cycnos, quod Poetas, in tutelâ esse Apollini creditum est. Unde cycni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycnos non sine causâ Apollini dicatos: divinat enim, et cernit videndo, audiendo, meditando, quæ providentes apud inferos lætentur, ea cantu et voluptate significare.* Virg. Ecl. 9.

—*Vare, tuæ cycnum cantabunt alnea cycni.*

Unde illud Pindari, Od. lib. 1.

Μήτε Δίρκαιαι λοετρὰ κύκνον

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bosphori,
Syrtesque Getulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, et querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Nunc ad litus Bosphori frementis, et Libycas Syrtes, regionesque Boreales pergam, *fiutus* avis canens suaviter, velocior *autem* Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italam exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Gelon. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit *aquas* Rhodani. Apage cuncta lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, et querelas. Comprime clamitus, et praetermitte vana tumulii ornamenta.

[237]

ANNOTATIONES.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumam fictitias et adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Ode 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bosphori, &c.*] Barbaros etiam populis, et regionibus inuotescam; neque pœnis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, suprà Ode 13. v. 14.

14. *Gementis.*] Illic enim horrendum stridet ac meatir mare, angusto coarctatum spatio, et ad semprimentes ripas fluctus alludunt ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ litora. Vide lib. 1. Ode 22. v. 5. *Getulus* regio Libyæ circa Syrtes; de quâ lib. 1. Ode 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. Sine verò fabulosus iste cantus, disseruit ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimumque Septentrionem, quasi ultra Boreæ flatus et originem. Vide lib. 1. Ode 12. ad penultimam strophen annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxini Maris orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mingrelia*.

Qui dissimulat metum.] Istâ periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide annot. lib. 1. Ode 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per Synecdochen Marsos pro Italis ponit; vel potiùs inter præcæteris nominat, quod in bello erant *acres ad virtutem*, ut vocat Virg. Georg. 2. v. 167. Marsi Italiæ populi fuere, ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum; nomenque regiuncula conservat adhuc Marsi ducatûs titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Borysthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam suprà Ode 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Ode 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero, seu rege, seu fluvio, dictus.

Peritus, Literarum studiosus, varièque instructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit et designat, apud quos facundiæ cernmen erat: cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Pallcat*, inquit,

Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam lapidè fluens, ut suas non coinquinet aut permiscent aquas: Genevum alluit: Galliam à Sabaudiâ, Delphinum à Brossiâ discernit; ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam et Vivarium; Occitaniam inter et Provinciam, ad Avenionem perlabitur,: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Denùm ostiis quinque Mare Mediterraneum invehitur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Aul. Gell. lib. 10. cap. 7.

21. *Absint inani funere næniæ, &c.*] Funus, velut inane; næniæ, luctus et querimonias, ut turpes vitis; denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus; quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivus per ora virûm.

Næniæ.] De his suprà Ode 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia:

Nec tumulum curo: sepelit Natura relictos.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

Imperiam vulgus [illegible] atque arceo. [illegible] ore : Musarum, [illegible] antistes in- Odi profanum vulgus, et arceo : Favete linguis : carmina non priùs [·35] [23]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum*.] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc est hujus in toto præstat Horatius. Nimirum quibus scribat, et quos lectores velit, utrique imperiose [illegible]. Exigitur prima strophe velut proœmium gravissimi carminis gravissimè quidem tractati, documenta pietaque ad mores pertinentia continentis. Certè in hujus et sequentis libri coronidibus potissimum, enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas*. Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Odæ primæ. *magnificentissimi generis structa est*. Et posteà; *Sequentur hæc carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua*. Secunda Ode pariter altiloqua : tertia gravissima : quinta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus : ὀργιάζομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρα δ' ἐστὶν ἐμοὶ βεβύσσοις. *Lupus quibus fas est, aut fures occulti profani*. Arcet vulgus indoctum et rude, inprimis Musarum sacris haud initiatum. Solennis erat sacrorum formula, quam habet Virgil. Æn. 6. v. 258.

——*Procul, o procul este, profani*.

Callimach. Ἔνθα, ἐκὼν ἐστε βεβήλοι.

In Fescennii Sarmico, Eumolpus ita præcipit : *Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, ethnide : et omnino voces a plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, et arceo* : quibus verbis [illegible], quod voluerit Horatius per [illegible], bene monet Cruq. A. Gell. noct. Attic. lib. ult. sic ait ; *Commentarios his legendis datos esse, ut ea cum attingat, nec adeat profestum et profanum vulgus à ludo musico diversum*. Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, *ac velut profana ab ipso vestibulo sacræ disputationis excludit*.

2. *Favete linguis*.] Vox in sacris olim usitata, quâ silentium imperabatur. Et certè nihil est, quo reverentiam numinis aptiùs aut ampliùs liceat declarare, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Hac facit Psal. 64. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo : *Tibi silentium laus, Deus, in Sion*. Aristophanes, *Linguis faveat omnis populus ore clauso : ædes enim ingressus est Musarum cœtus*. Senec. de Vitâ Beat. c. 27. *Hoc verbum, Favete linguis ; non, ut plerique existimant, à favore trahatur ; sed imperatur silentium, ut rite peragi sacrum possit, nullâ voce malâ obstrepente*. Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur ; bene præcamini ; cavete ne quidquam loquamini infaustum, et mali ominis. Cicero 1. De Divin. n. 102. *Non solùm Deorum voces Pythagoræi observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant, omina. Quæ majores nostri, quia valere censebant, ideirò omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, præfabantur : rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut favorent linguis, imperabatur*. Festus : *Favestia bonam ominationem habet : nam præcones clamantes populum sacrificaturos favere jubebant. Favere est bona fari*.

Carmina non priùs audita.] Nova, Lyrica licet ; à nemine Latinorum hactenus, saltem ex-

Audita, Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latiùs ordinet
Arbusta sulcis: hic generosior
Descendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium

[240]

auditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi potestatem habent suos in populos, ipsos *autem* in reges *potestatem habet* Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu suo concutiens. Fit ut alius alio spatiosùs disponat arbores scrobibus. Ille candidatus in campum *Martium* nobilior veniat, iste virtutibus et existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus.

ANNOTATIONES.

actè facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

3. *Musarum Sacerdos.*] Bonus omnis Poëta Musarum et Apollinis antistes et Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo:

Necnon Threïcius longâ cum veste Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. El. 8. v. 23.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos,
Huc age cum citharâ carminibusque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*] Valut castis et docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic et in carmine sæculari ait à Sibyllis moneri, *Virgines lectas puerosque castos Dis dicere carmen.* Et lib. 1. Ode 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: et quàm aberrent, qui supremâ potestate præditum censeant beatum, quòd ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enimverò mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cùm supra se Deos habeat æqui et iniqui vindices, et regum proinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. 25, 26. *Quasi in navicula repentè, ut enumerantur humani Jovis*, Id est, Reges et Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis et Aaron.* Et Psal. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Regesque in ipsos imperium est Jovis.*] Sueton. Jul. Cæsar. cap. 6. *Est in genere et sanctitas Regum, qui plurimum inter homines polleant; et cerebrima Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide l. 1. Ode 11. et 19.; et Ode 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatientis. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: et totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio ex Homeri Iliad. 1. Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων. *Supercilio annuit Saturnius*, id est, Jupiter: hinc et concussis comis eorum concussisse dicitur. Quibus è verbis Phidias dicebat Jovis se Olympii simulachrum ipsâ arte effinxisse. Plin. lib. 2 cap. 37. ita scribit: *Supercilio negamus, annuimus. Hæc maximi fastigii vidimus.* Ibid. *Frons severitatis index et clementiæ.* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 26.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putâris, qui ingentibus prædii, magistratibus, palatiis fruuntur. Nam sine quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores, at nemini propterea mors parcit: omnes æquat, et pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Ode 1. &c.

Latiùs ordinet Arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior Descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quò ad ferenda suffragia Populus Romanus convenichat.

11. *Descendat.*] Erat campus ille inferior urbe in collibus ædificatâ. Adde quòd in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequàm in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fusè de comitiis, et de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque famâ Contendat.*] Alius accedat minùs fortasse domi nobilis, sed virtutum gloria cum pluribus; et de eodem honore et magistratu capessendo adversùs alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam ostentet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehatur.

At pari jure magnos et parvos regit mors: quodlibet nomen urna complectitur et versat. Cui supra scleratum caput strictus gladius impendit, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ: nec soporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, et littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit *duntaxat* quod sufficit, *hunc* nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel

Sit major. Æquâ lege necessitas
Sortitur insignes et imos; [241]
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque [242]
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis

ANNOTATIONES.

14. *Æquâ lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim et vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur et traduntur. Vide lib. 2. Ode 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quòd si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multò minùs tyrannica et per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quòd sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto, collocatus est. Aderant unguenta et coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi ubire liceret, quòd jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, et Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 50. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condendorum artifices, eximios laudat l. 14. cap. 29.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contrà viris somnus adest ultrò suavis et placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus, frigus, umbram, et amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georgic. 2. v. 467.

At secura quies——————
Spelunceæ, vivique lacus; ac frigida Tempe
——mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessaliâ, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossâ, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Ode 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur à Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluter. Favonius* Latinis à favendo vel fovendo: *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens,* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras,* ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, et necessaria tantùm desiderat, is pecunias augendi parùm cupidus, longinquum negotiationem minimè suscepit, adeoque maris pericula declinat; nec ille angitur valdè, si quando calamitatem grando, aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus,* vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quòd Ursam sequatur ac

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt, [243]
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. Sed timor et minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.

Caprorum surgentium; neque vineæ per grandinem percussæ, vel ager fallax, arboribus modò pluvias accusantibus, modò constellationes arva exurentes, modò frigoris sævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas sentiunt pisces. Illuc cæmenta sæpiùs immittit operum conductor cum servis, necnon possessor terram contemnens. At metus et formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem ære munitam deserit molesta solicitudo, imò equitanti assidet.

ANNOTATIONES.

velut custodiat, dicta constellatio, magnas tempestates movet, præsertim cùm occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. v. 69. ubi sic loquens inducitur illud sidus:

Incepi hybernum, et fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus signum omnium sum acerrimum;
Vehemens sum exoriens; cùm occido, vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hadorum*. Sunt enim duæ stellæ in sinistrâ manu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare: tum scilicet cùm Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georgic. 1. v. 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hædorumque dies servandi, &c.

30. *Fundusque mendax.*] Ager infructuosus, spemque et laborem agricolæ destituens, *Spem mentita seges*, ut ait Epist. ad Mæcen. Petronius ait similiter, *Fundos mendaces*. Et Psal. 32. *Fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore sterilitatem suam quasi excusante, tres ejus afferente causas, culpamque derivante vel in *aquas* et imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros sidera*, æstus nimirum et calores immoderatos, qui succum et humorem absumunt omnem; nam calor, qui ex humido et calido attemperatus est, fructum ac fœtum quemlibet producit et procreat: vel in asperitatem denique *hyemis*, et immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucret. 5, 214.

Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimus torret fervoribus ætereus sol,
Aut subus perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*] Invehitur modò in insanas substructiones, inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Ode 14. et 18. Item postea Ode 24. hujus libri. Petronius in Satyrico: c. 120.

————*Aspice latè*
Luxuriam spoliorum, et censum in damna furentem.
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxis; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sall. Bell. Cat. c. 13. *Nam quid ea memorem, quæ nisi his qui vidêre, nemini credibilia sunt? à privatis compluribus subversos montes, maria constrata*, alii legunt, *constructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In exstructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabitâ, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari: excisæ rupes durissimi silices: et campi montibus aggeri æquati: et complanata fossuris montium juga incredibili quidem celeritate; cùm moræ culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi saxo lapidumque cæsurum frustis et fragmentis materiam in mare dejicit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus suo periculo, certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ Fastidiosus.*] Superbus et ambitiosus dominus fastidiens modos habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor et minæ Scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives et luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves et trirèmes; sive equum inscendat, non effugiat usquam sollicitudines et metus. Vide lib. 2. Ode 16.

Quòd si dolentem nec Phrygius lapis, [245]
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achemeniumque costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quòd si dolentem.* [245] Quòd si mala mentis gravi cura non sanantur, si luctus non levatur, si animus non quietus est, quid prodest ad lenienda ista mala, quod domus tua sit picta, et columnis marmoreis sustineatur, quod vestes tuae sint tinctae purpurâ, et vasa tua sint aurea, quod vina tua sint vetera, et quod multi te comitantur?

Phrygius lapis. Intelligit ex Phrygio lapide columnas, quae ex Phrygio lapide, aspro et maculis. Theophr. de Lapid. p. 28.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achemeniumque costum.* Unguentum pretiosum et exquisitum à costo herbâ, cujus radix odorata est; proveniebat in Persis, ubi regnavit Achemenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscor. &c.

45. *Invidendis postibus.* Invidiosis, id est, expositis oculis et conspectui. Sic Ovid. lib. 2. de Ponto. Invidiosa domus. Et Martial. Spectac. Epigr. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ.* [246] Cur potius habitem in villâ Sabinâ, quae est in frigidissimo, quàm in Tiburtino, quae est in calidissimo loco? Tiburtinum, inquit, amoenum et calidum praedium metuit, in Sabinis, amatis Sermoni villis, unde nihil quod satis est appetitum: et quae valde contentus et quietus vivitto, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Puerum ab incunte aetate assuefaciendum esse rei militari et vitae laboriosae.

Angustam, amici, pauperiem pati [247]
Robustus acri militiâ puer

ANNOTATIONES.

1. *Angustam.* [247] Hanc antea Odae partem et sequentem explicavimus. Quae praecepta exponit Maecenati. Hic igitur ait, quod puer debeat assuefieri ad militiam, et ad vitam laboriosam, ut sit robustus, et ferat paupertatem. Ita Plutarchus in Lycurgo, et in Agesilao, et Suidas in voce Ἀγησίλαος. Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. et 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Pausanias in vitâ Phocicorum: ubi Duris ex Samiorum Annalibus refertur tradidisse, et Lacedaemonios olim, rari tum militum, nisi ad calcos impositi, hyemis atrocitatem. Unde jocantes milites aiebant, et crudeli frigore se affici, ex eo quòd calceatos esset Plutarch. in Cicero. Tusc. 2. n. 34. Cicero ait, . . . *Hanc quae Lycurgi, Lacedaemonios, ut omnia, duros; alii mollius.* Theophr. Hist. plant. lib. 8. cap. 8. Πάντα μᾶλλον ἐν Λακεδαίμονι. Pauperiem ferre, et laborem. Menander. Πάντα γὰρ ἐν Λακεδαίμονι.

Condiscat, et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:
Vitamque sub dio, et trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo
Suspiret. Eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum est pro patriâ mori.
Mors et fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidoque tergo.
Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus:

[246]

[247]

ANNOTATIONES.

Pueritiæ meæ magistra. Pueritiis è contrario in omni re, si velint et libet, utimur ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. et seq.

3. *Parthos feroces Vexet eques metuendus hastâ.* Equites hastati, qui varie exercent, ut per eos ait propugnandos Romanos minus tutos, præcipue vero Parthos equitando et sagittandi solertes pugnatores. Vide Lib. 2. Ode 6. De Parthis autem jam ante sepius.

4. *Sub dio.* Sub cœlo, Sub nubibus, sub imbre, sub frigore, ut quamlibet særis molimentum æquo animo ferat, nimisve corpus reperiatur. Lib. 1. Ode 1. *Sub Jove frigido.*

Trepidis agat In rebus. Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrepidus impavidusque: nam, ex Plutarcho, assuetis parum aut nihil movemur et afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis.* [illum] Egregiè tractatus per prosopopœiam locus: in quo virtutem Romanis facit exhibitque hostis admirabilem, quo eam Romanis juventutis exhortandi daret. Tam acer, inquit, inter armatos hostes apparet, ut eum matrona bellantis tyranni prospiciens Tyranni contra populum Romanum, cum gemitu statim exclamet: Heu! ne temerarius vel sponsus, cum lacessitum est, sit intolerantior! Versutia. Hi enim in prælio ever[illegible] rudes tendentem, solutis instrumenti nisu ad descendendum. Romani ita quæ ferox et sævus quid ait et [illegible], vastus: sponsus autem mens tibi parta et [illegible] meæ.

7. *Dulce et decorum est pro patriâ mori.* Mors pulcherrima et metuenda omnibus. Pro patria mori. [illegible] Lib. 4. Ode 9. Mortuos gloriosos, meticulosos autem nihilo secius insepultos exire ad sedes. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patria quivis modestus oppetere, si eo ipso, &* Ad Attic. VII. 8. Epist. 2. *Pro patria mori re[illegible]* (Quæ sententia [illegible] virtute bellica [illegible] pro patria [illegible] [illegible] dixit.

14. *Mors et fugacem persequitur virum.* Præclare, ut omnia quæ ejus sunt: nihil esse hoc loco solere consentaneum, quam præclarum mortis de[illegible] Virum, qui [illegible] [illegible] [illegible]

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam *linquit*, alâ fugaci *assurgens*. Fidæ taciturnitati securum quoque constat præmium. Qui revelârit secreta mysteria Ce-

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
Cœtusque vulgares, et udam [245]
Spernit humum fugiente pennâ.
Est et fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum

ANNOTATIONES.

illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beatè . . . . . Cùm sapiens et bonus vir suffragiis præteritur; populus à bono Consule potiùs, quam ille à vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit, aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs fasces et secures extitisse, et pro eo sæpiùs usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri et supplicare noluit, eorum socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni minimè plebem palpanti, imò ejus voluntatibus sæpe acriter et mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeò verum est quod canit Claudianus, Carm. xvii.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Attamen invitam blandè vestigat, et ultrò
Ambit honor. Decuit tolues à rure profectus
Lictor, et in medios Consul quæsitus aratros.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

————Jactantior Anchus,
Nunc quoque jam nimiùm gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] His qui semper vivere digni forent, cùm urgente fati necessitate cedunt hâc vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Œt. v. 1948. Hercules de se ita jactat:

————Virtus mihi
Inastra, et ipsos facit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum æra* subvolat, *ut terras non moramlo*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alis à naturâ donatis. Sic lib. 1. Ode 6. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *pennâ*, id est, alto spiritu et generoso, *udam spernit* et fugit *humum*, quasi cœnosam et lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est et fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Odes tertia, in quâ silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verùm non tam silentii religio, quàm religionis silentium et sanctitas hîc commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imò ut Deorum cultum universè persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observârunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ verò pœnas et mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniani fecerunt lenocinia sancta silentio magno solâ tacturnitate cælestia.* Vide S. August. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactârunt. Servius in Georg. 1. sub finem scribit Tribunum in crucem actum, quòd urbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciâsset. Euripides ait, κόσμον σιγῆς φέρανον ἀνδρὸς τὸ καιρεῖν, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelârit, adeoque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem qui tantum crimen admisit procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: Cum viro scelesto ne viæ comes fueris:

Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὅλως ἑδοιπόρει.

Vulgârit arcanæ, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

[249] 31

reris, prohibebo ne sub eodem tecto maneat, *neve* cymbam levem impellat mecum. *Etenim* haud rarò Jupiter spretus innocentem scelerato junxit: et vix unquam flagitiosum fugientem dimisit punitio lento gressu *insequens*.

ANNOTATIONES.

Æschyl. in septem ad Thebas:

Ἦ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ,
Ναύτῃσι θερμοῖς ἐς κακορρυῆ τινι,
Ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπλύτῳ γένει.

Ingrediens navim pius quispiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaselum.*] Navis erat oblonga et velox, quæ tam velis, quàm remis agi poterat, myoparoni non absimilis. Erat fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur sua rura phaselis.

Sæpe Diespiter, &c.] Diei pater, scilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem simul plectit, et quasi participes ejusdem improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἴπαυσεν. *Sæpe civitas universa viri improbi pœnas luit.* In sacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarsisse divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manasses Rex Judæ abominationes illas . . . ecce ego inducam mala super Jerusalem et Judam*, &c.

31. *Rarò antecedentem*, &c.] Pœna licèt *claudâ*, id est, tardo *pede* gradiens, *scelestum* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, quamvis ille fugâ evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio feruntur. *Dii lanceos habere pedes.* Vide Plutarch. de serâ Dei vindictâ. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatem verò supplicii gravitate compensat.* Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13. v. 100.

Ut sit magna, tamen certè lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Trojâ.

Justum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,

[250]

Virum integrum et in sententiâ constantem de firmo proposito non dimovet vehementia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Justum et tenacem*, &c.] *Non usitatâ* profectò *nec tenui pennâ* hæc Ode scripta est, in quâ cæco velut impetu fertur vates, ac certè divino: divino, inquam, ubi graves prorsus ac sublimes sunt cùm res, tum dictio: cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri justi laudatione subitò digressus, longiùsque evagatus ad cunenda Trojæ fata prorumpit; ipse *propositi* parùm tenax, ac immemor sui ad Pisones v. 242. moniti, quod ibi præcipit:

. . . Tantum series juncturaque pollet!

Quid ergo navus Poëta? Quid interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem verò et propositum Odes satis abstrusum, minimè scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis à præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in summâ suâ felicitate Romani tunc fortasse moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Faber, non in parvis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam omnino vero similem, pulchram sanè protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæsar Ilium migrare, eòque Imperii opes transferre cogitaverat. Atque ne Augustus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum est; quo Roma dubio, procul extincta foret. Itaque solerter quidem, obliquè et arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites?* verba Tribuni solennia: *Volumus jubemusque*, populi legem sancientis.

civium improba' præscribentium, nec facies tyranni ingentis, neque Notus turbator Adriatici *maris* procellosi, nec potens dextra Jovis fulmen vibrantis. Si quat mundi solida *compages*, intrepidum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux, et commendatus Herculis, cœlo ad lucem ascendit hinc quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Istâ clarum te, Liber pater, tuxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos concinnum habentes di-

Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux et vagus Hercules
Innixus arces attigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexêre tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocutâ consiliantibus

ANNOTATIONES.

3. *Non vultus instantis tyranni*] Ita *Q. Scævola tum pontifex sibi nimium videbatur Sullæ; Licet, inquit, mihi agminaque militum, quibus circumsessa frequentes, licèt mortem minitentis, nunquam tam metuam, ad pedes ut eorum sedeam quæ sanctissima mihi, Marcum, à quo adoptatus atque Publia consecratus est, testemque judicem.* Alia vide exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 2. cap. 8.

4. *Auster Dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Ode 3

—*Nec tumidum præcipitem Africum*
——*decertantem Aquilonibus*
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] A ludo ad veterum quorundam opinionem, cœlum consistere lapidibus, et deprecio ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 3. Text. Laert. in 2. in Anaximandrâ. Cicero quærebat Academicos, quid potissimum formidarent, ne, si quæ dicunt, ne cadente cœlo opprimerentur? Quæ Carn. Est et proverb. apud Erasm. *Quæ supra nos nihil ad nos.*

9. *Hâc arte Pollux.*] Virtute, capitate, et consuetudine [illegible] deos, divinasque hospites [illegible], Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Ode 12.

Fuga Herculea.] Quo virtus Orbis regnes pertigerit, et multa pericula, monstri etiam domiti, virtutis ejus monumenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adit cœlum clarissimus unusquisque et audens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulas ambiens [illegible] jam tum cùm in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum Antonium Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. Antea tamen quoque, sed [illegible] in Virgilio appellatus deus, Ecl. 1.

——*Deus nobis hæc otia fecit.*

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum statuis os seu vultus minio [illegible] Quòd respexisse Horatium non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *divos mentarius sacros.*

13. *Hâc te merentem, Bacche, &c.*] Istâ pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, feraeque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac tuâ mitem domitas jugum ferre docuisti naturâ suâ indociles. Tigres ebriosorum feritatem optimè designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quòd nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat et cicuretur.

15. *Hâc Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veluti Martis patris su equis invectus ad Superos evasit, alioque internales effugit lacus. Vide Cic. de Leg. l. 1. n. 3. Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patrius astra petebat equis.
——————*Quirites*
. . . . . .
Tura ferunt: placentque novum pia turba Quirinum.
. . . . . .
Templa Deo fiunt: colitis quoque duetus Aventlo est.

17. *Gratum elocutâ consiliantibus Junone Divos.*] Junone in Deorum concilio elocuta rem Martis aliisque gratam, scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accensetur Romulus, quòd graves iras adversùs Troianos eorumque posteros Paridis causâ dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerit.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, de quo lato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epist. 10. *Difficilis ad consuandum locutione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *Redire omnes Bononian consiliatum.*

Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestusque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ,
Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes; nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinùs et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas

[252]

[253]

cente rem jucundam: Funestus *(dixit)* et flagitiosus arbiter, et barbara fœmina in favillas redegit Trojam, mihi et pudicæ Palladi cum plebe et rege fallaci addictam, ex quo *tempore* Laomedon numina defraudavit promisso stipendio. Non amplius mœchæ Lacedæmoniæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris; quievitque bellum nostris discordiis protractum. *Ergo* etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genui sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, vehementque iram exprimit. Ilion sicut à Troë rege Troja et Troas; sic ab Ilo ejus filio Ilium et Ilienses nomen sortiti sunt; cùm hic eam amplâsset urbem, quam priores condiderunt reges, aut exornâssent.

19. *Fatalis incestusque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, periidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo suo patriæque *fato, judex* electus, cùm, Junone et Minervâ posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violatâ hospitii sanctitate, *rapuit*. Vide lib. 1. Ode 15.

20. *Et mulier peregrina vertit In pulverem.*] Helena Spartana, à Paride è Græciâ in Phrygiam abducta, causa fuit, cur Græci injuriam ultum conjurârint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammâque devastârint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hîc declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni et Apollinis operâ usus eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem et ruinam decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quòd rex ille cùm extruendis ubi muris vel reparandis pecunia deesset, Deorum istorum thesauros accepit, repositurum sacramento se obligans. Quod tamen postea minimè præstitit. Homer. Iliad. 21. paulò ante finem.

22. *Mihi Castæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere, consuetorum.

24. *Cum populo et duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. modò cit. Neptunus Apollini exprobrat, quòd pro Trojanis hædihrigis militat, immemor superbiæ et injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolvisset, sed etiam minas sibi et Diis intendisset. Virg. Æneid. 5, v. 810.

Cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ splendet, &c.*] Non vivit amplius Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*] Impurus. Vide lib. 3. Ode 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant, Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Ode 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus Bellum resedit.*] Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris erat discordiis ad annos decem productum et dilatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*] Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8 Epist 2. *Marcelli impetus resederunt, non mortuâ, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *Timor animi resedit.* Tit. Liv. *Postquam iræ resedissent.*

Protinùs et graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, et Marti concedam, ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus verò *nepos* eò mihi *invisus* quòd è

splendens, bibere nectaris liquores, atque numinum felici numero accenseri. Dumnodo Trojam inter et Romam ingens mare fremat, quàcunque in regione imperent fortunati exteriores. Modò super sepulchrum Priami et Paridis greges lasciviant, et belluæ illæsæ fœtus *suos* abscondant, stabile floreat Capitolium, et Roma bellicosa leges imponat victis Medis. *Illa* formidabilis procul ad extremas *orbis* partes famam propaget; *sive* ubi mare interfusum separat Europam ab Africâ; *sive* ubi Nilus inundescens agros perfundit:

Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion
Romamque pontus; quâlibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridisque busto [254]
Insultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

stirpe Trojanâ sit, matre scilicet Iliâ, seu Rheâ Numitoris filiâ, Vestæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . *Donec Regina Sacerdos*
Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum.

At cit. modò Æneid. 1. v. 213. Veneri prædicit Jupiter meliora, et sic spondet:

. . . . . *Quin aspera Juno,*
Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

31. *Ducere nectaris Succos.*] Cœlesti cibo potuque, adeoque immortalitate frui; Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar et ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum concilium*: ubi facetè et lepidè nectar et ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut non jam consiet sextarius: unde et statuitur animadvertendum in falsò ascriptos, et arcesio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis Ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus stabilis *Immotusque manens dat cuncta movere.* Virg. Æneid. 4, 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter et Romam magnum interfluat mare, quo Romani à restituendâ Trojâ repetnedâque vetere patriâ deterreantur, arceanturque: *quâlibet in* orbis *parte* sint *beati*; quin et *regnent*, ac dominentur; at *exulent* procul à regione et solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*] Modò tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascendis idoneum; sit et lustrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti et educare queant sine ullo metu. Eâ conditione *stet Capitolium*, *Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hispanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris, *quà tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò statim mittebant viros, qui jus et leges præscriberent.

Medis.] Id est Parthis, ut jam non semel annotavi.

46. *Quà medius liquor Secernit Europen ab Afro.*] Ad fretum usque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occasu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; scissis Calpe et Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur et Hispaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. Deorum 1. n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, et, cùm totâ æstate obrutam, oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque et oblimatos agros ad serendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus ut per deserta et ardentia, immenso longitudinis spatio ambulans.. observatum est, prout in Mauritaniâ nives imbresve saturaverint, ita Nilum increscere.... Africam ab Æthiopiâ dispescens, feris et belluis frequens .. medios Æthiopas secat... Insulas innumeras*

Aurum irrepertum, et sic meliùs situm [25]
Cùm terra celat, spernere fortior,
Quàm cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis ; visere gestiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne nimiùm pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ. [25']
Trojæ renascens alite lugubri

generosior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs positum, dum terra conegit; quàm addicendo *illud* usui hominum, manu quodlibet sanctum deprædante. Quisquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens investigare, quo loco æstus, quo nubila et imbres sæviant. Verùm fata sancio Romanis militiâ inclytis, eâ conditione, ut, non plus quàm fas est pii, neve opibus immixi satagant antiquæ Trojæ domos instaurare. *Namque* sors Trojæ resurgens

ANNOTATIONES.

spargit... certis diebus auctu magno per totam spatiatus Ægyptum, fecundas umatat terræ. Causas movendi varias prodidere.... incipit crescere unâ novâ, quæcunque post solstitium est, sensim modicèque, Cancrum Sole transeunte, altolentissimè autem Leonem. Residet in Virgine, eodem quibus accrevit modis. In totum autem recondunt intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum septendecim. Minores aquæ non omnia rigant : amplitores detinent, tardiùs recedendo... in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus ; in tredecim esurit : quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, septendecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Arist. Galen. &c. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. A. Gell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo est : Roma fortior spernendo aurum, quod è fodinis nondum erutum est, quàm illud inde eruendo, et ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemptu divitiarum apud priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. et alibi.

Sic meliùs situm Cùm terra celat.] Seu quòd rapturibus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; seu potiùs, quòd tunc avaritiam et cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat et facultatem. Ovid. Metam. 1, 140.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc sensu potest accipi : vel quòd à Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec sacris parcunt homines : vel quòd ipsi Romani, prisci nempe, fortiores et nobiliores aurum contemnendo se præbuerint, quàm posteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra etiam è templis ac pretiosa quælibet ornamenta vi armorum et jure belli diripiendo. Dionys. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quòd æstate gravius, hyeme frigidius esset. Val. Maxim. 1. 1. ext. 3.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, &c.*] Si quis antè orbis angulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma ; seu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, sævitque æstus ; seu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vid. lib. 1. Ode 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus et aquis pluviis.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, et tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantùm lege, ne præposterâ moti pietate in patriam avorum suorum Trojam, ejus muros et *tecta velint reparare*, neve suis opibus ac *rebus* prosperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis et *alite lugubri* faxint : enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja, quamvis *muris aheneis, auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum colonià, *Ilium in Italiam portans victosque Penates.* Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt non semel : nam deletum à C. Fimbriâ, Cinnæ legato, Ilium restaurârunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienses quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit, recitatâ vetere epistolâ Græcâ Senatûs Populique Romani Seleuco Regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ ave*, lib. 1. Ode 15.

infaustis auspiciis, repetetur, cum iterum hucusque, triumphantis exercitûs ductuque me Jovis uxore et sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur Trivente Apolline, ter *quoque* deuta prosternantur à Græcis mihi dilectis, ter captivo conjux plangat maritum ac filios. Ardenti citharæ ista minimè congruunt. Quo pergas, ô Musa? Cessa audax Deorum verba narrare, atque humili carmine diminuere grandia.

Fortuna, tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.
Ter si resurgat murus aheneus, 65
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis: ter uxor [257]
Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax 70
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita tempora est.

66. Ductuque me Jovis et sorore.] Virgil. Æneid. 1. v. 46.

Ast ego, quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servius Phil. *Physici*, inquit, *æthereum Jovem, id est, ignem, Junonem aëra vocant. Jovemque vero aquam: et quia ex his duobus elementis partus suos, diversarum scilicet generatura: et quia rerum Jovem, id est aëra, cujus sub Deæ nomine est, jure supposito elemento marito rerum tradidere.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Aër, ut Stoici putant, vitejactus inter mare et cælum Junonis nomine consecratur; quæ est soror et conjux Jovis; quòd et simul cælo est adhærens, et cum eo summa conjungitur. Ipsa denique dicunt autem eam, Junonem aquæ deberi velut, quòd nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima; hunc quod,*

Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poëtæ canunt me tanti ab Apollo, qui de sublimi loco, id est à Cælo, ut quo sunt solita, ejus vox ascendere, ibi descendere, id Jovem ejus vocabulo enumerare. Huic Junonem et sororem ejus et conjugem tradere. Est autem Juno aër, ducitur pro sorore, quia ex humore cælum, et Jovis cælum, ejusdem naturæ: conjux, quia cælo subjectum est aër.

66. Ductore Phœbo.] Hunc impensè Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam, *ductore.*

Ter pereat.] Alludere videtur ad triplex illii excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis, posteà à C. Fimbria, Sullanis temporibus, ut antè annotavi. Vide Appianum.

Me Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quòd ipsa patria apud Argis colebatur; quæ urbs Argiæ fuit conjugi regnis princeps et caput erat. Inde Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux et Imperator. Virg. Æneid. 1. v. 27.

. . . . *Memor Saturnia belli,*
Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis.

67. Ter uxor Capta, &c.] Vel Trojanæ mulieres quærebat cæsos aut captos lugent et ipsæ captivæ, alii viros suos, alii filios. Vel, *uxor* ex te *virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc Astyanactem, illa verò Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.] Egregiè Poëta comprehendit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tota grave argumentum haud Lyræis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyrâ gravitèr cecinerunt. Verùm bellè Horatius tum desinit, cùm ultrà vix sine offensione Augusti progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper et ubique fuisse, gratus profitetur.

Descende cœlo, et dic age tibiâ,
Regina, longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

[252]

O Princeps Calliope, veni ex Olympo, et cantionem longiorem cum fistula, sive placet magis voce clara, vel chordis vel lyrâ Apollinis. *An auditis?* An me decipit jucunda furor? Videor audire et *cernere dilam* ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me puerum defessum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, modo et continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius plerasque, id verò potissimum, quòd redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hanc ejus Principis moderationem et clementiam extollit egregiè: eòque duntaxat spectàsse non immeritò videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis et solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*; pariter et Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò 2. in cœlo domos habere scribit:

Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter:

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide et Macrob. in Som. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel sanctissimis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. Ἀπάσαις πρεσβεύτατη, *Omnium excellentissima*, Βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ, *Regi comitatur.* Diod. Sicul. lib. 3. cap. 1. *Musis nomina, cuique à proprio munere tributum. Clio propter gloriam, &c.... Calliopen quòd cantus suavitate cæteris antecedens magni ab auditoribus æstimatur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è longioribus. Vide A. Gell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istis nempe constat exercenturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ. De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. Ode 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an meum auditis Calliopen canentem, incisque jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sanè maximam præstat arbor poëticus iis, qui divinâ illâ facultate sunt donati.

6. *Audire, et videor pios Errare per lucos.*] Veluti præsentium numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè locis delubra statuebant veteres; ibique Deos credebant libentiùs habitare, ubi quies et silentium, ubi nec turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent; ubi *Serpentium Gymnasium, ubi mentes bene instituuntur, et animi virorum dirigantur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos et aquæ subeunt et auræ.*] Perfluentes aquæ, et aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hic stopiæ magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Etenim quò referenda vox *fabulosæ?* Deinde, quid sit Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat, suam quæ Apuliam dici fabulosam velim, ac de nostrorum Diomedeis Apuliæ proximis meris ipsi fabulas texunt. Quidam nutricem Horatii Apudam vocari, quæ fabulosa narrare solebat, communis autem, nec cuiquam secundum figmentum advertant. Verùm cum, an palumbes, (quod restat) fabulosas dicat poëta, quæ certo rem ut verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspes fabulosus*, lib. 1. Ode 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ valde fabulosissimus*: nimirum quòd de illis valdè multa scribant, dicunt, fabulantur; præsertim verò poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, mirabiles faciunt.

Vulture in Appulo, Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum et Venusia Horatii patria et *altrix*. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta, ibique obdormivit puer; extra

ludendo, somnoque *oppressum* celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis *meæ:* quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot sublimis Acherontiæ domos incolunt, et Bantiæ campos, agrosque opimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore à nigris viperis atque ursis: quâ *etiam* ratione contectus essem sacratâ lauro et myrto congestâ, puerulus *ego* non sine numinum *tutelâ* impavidus. Vester, *ô* Musæ, vester *sum;* seu vehor ad Sabinos asperos; sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas *adire* libuerit. Vestros fontes et choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus *in* mari Siciliæ. Quandocunque mihi vos aderitis, ultrò Bosphorum æstu-

Altricis extra limen Apuliæ, [259]
Ludo fatigatumque somno, 11
Fronde novâ puerum palumbes
Texêre: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, et arvum 15
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacrâ
Lauroque collatâque myrto,
Non sine Diis animosus infans. 20
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum [260]
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris, 25
Non me Philippis versa acies retrò,
Devota non extinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens

ANNOTATIONES.

fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente et pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texêre.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abundè expertus sum.

Palumbes.] Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ est ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia, oppidum est Apuliæ in Lucaniæ confinio, pascuis abundans, Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit inter Venusiam et Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illîc cùm à viperarum veneno, tum et ab ursorum voracitate. Quo etiam præsagio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illinc autem ostensum est Poëtam me fore, hinc verò ad cantandas res amatorias destinari.

20. *Non sine Dus.*] Pindar. Pyth. Ode 5. οὔ θεῶν ἄτερ. Virg. *Non sine numine Divûm.* Sallust. *Tanta repentè mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Suprà, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*] Latii oppidum frigidas habens et salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. et 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata, Lib. 2. Ode 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestrâ et patrocinio quoties salvus fui? Primò non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti et Cassii ad Philippos urbem Thessaliæ, Lib. 2. Ode 7. Deinde me non oppressit arbor cerebro propè *illapsa*, de quâ lib. 2. Od. 13. et 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cùm à Philippensi bello redirem in Italiam, pericilitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci, ad promontorium Lucaniæ, nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illîc merso, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus, nihil est quod usquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope et præsidio.

Insanientem navita Bosphorum
Tentabo, et arentes arenas
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum :
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium et datis, et dato

[261]

[262]

ovum navigabo, et peragrabo sicca sabula finium Syriæ : pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini *potu* gaudentes : Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis *in* specu Pierio, quando fatigatas *in* urbibus collocavit. Vos mansuetum animum et donatis, et donato

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosphorum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias, Lib. 2. Ode 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 48.

Huc ades, insani feriunt, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ, vel fines extremos; nam veteribus quælibet regionum et agrorum extremitates, littora vocabantur : vel solitudines arenosas et ferventes, in quibus viatores æstu soluri nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ, Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quòd si placet Assyriam poni pro Syriâ, hæc certè ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5. cap. 12. *Juxtà Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, et pluribus distincta nominibus. . Assyria antè dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt; sicut apud Tauricæ regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Taurid.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani, Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus et Scythis, quod spectat ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 19. cap. 10. *Pulte aluntur, et crudâ etiam farinâ, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

——Inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam :
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial. Spectac. 3. n. 4.

Venit et epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3. 360.

Nec, qui Massageten monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Ode 9. et 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don*), inter Europam et Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3. v. 272.

——Vertice lapsus
Riphæo, Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque et terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poëticis; *in antro Pierio*, secessu et otio liberali.

Militiâ simul Fessas cohortes reddidit oppidis.] Cùm in urbibus copias, hyemandi causâ, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optâsse et vacationem à Republicâ petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potiùs notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studuque liberalia ab ætate primâ et cupidè et laboriosissimè exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis prosâ oratione composuit. . Poëticam summatim attigit. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus et argumentum et titulus est,* Sicilia. *Extat alter æquè modicus Epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ, Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, et quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Natur. Deorum, à Pierio patre nomen desumit : at Pomp. Festus à dicto monte, cujus amœnitas et solitudo opportuna est et grata studiosis.

41. *Vos lene consilium et datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem et lenitatem insti-

benignæ lætamini. Novimus quemodo scelerato Gigantes, ac ferocem phalangem misso fulmine profligârit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, monstrasque regiones, Deosque et homines solus gubernat potestate legitimâ. Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes, hastis confisi, et fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso.

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titānas, immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi [263]
Fidens juventus, horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

ANNOTATIONES.

tuant, dicitur. Sueton. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt*, &c. Vide cap. seq. ibid. Erga literatos et ingeniosos benignitate ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui seculi variis omnibus fovit. Recitantes et benignè et patienter audivit*, &c.

Consulem.] Adverte duas breves pro unâ longâ: sic et postea Ode 6.

Hunc omne principium.

Date Gaudeatis.] Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. modò citatus.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem designari Augustum, per Titanas et Gigantes omnes Augusti adversarios, quibus subactis ac virtute domitis, rerum potitus est. Minè verò Augusto blandiatur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam; Bruto verò et Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porrò ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios Gigantes, qui Deos lacessere ausi, Jovem quoque cœlo pellere moliti sunt; quasi patris ulciscendi causâ, cujus hæreditario jure cœli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. et 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

—Gens antiqua terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 3. cap. 3. scribit Cœlum è Titæâ uxore decem et septem filios procreasse, propriisque nomine singulis, communi autem omnes à matre Titanas appellâsse.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quæ Gigantes aliud fuisse credendum est, nisi homines vanam quandam gentem, Deos negantem; et idcirco ex nomine Deos petere de cœlesti sede ausos? Horum pedes ex draconum codicibus desinebant, quod serpentium more tortuosa, sed stabilia gressu atque perversa in nefaria haberent.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Ode 34. *Brata tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi verò jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia.* Imò Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, et orbem hunc seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divosque mortalesque turmas regit unus*, scilicet Jupiter. Virgil. Æn. 1, 65.

—Divûm pater, atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac *pericolum* inde *fulgens conierunt domus Saturni veteris*: ut est lib. 2. Ode 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. lib. 5. v. 321.

Et cum sumpsisset vires de sede Typhœa terra
Cœlicolas fecisse metum; cunctosque dedisse
Terga fugæ: dicunt fessos Ægyptia tellus
Celsos, &c.

50. *Fidens juventus, horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

——Immania vidi
Corpora: quæ manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum et Ephialten, *Aloidas gemellos*, quos memorat Virgil. mox cit. Sed Gigantes omnes eodem patre, vel eâdem matre genitos, adeoque fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter Pater extructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus agere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo, et Ossæ

Sed quid Typhoëus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida [64]
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos, qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit suâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: idem odere vires
Omne nefas animo moventes.

Verùm quid Typhon et fortis Mimas, vel quid Porphyrion statuâ terribili, quid Rhœcus et Enceladus eradicatis arbores torquere nisus, valent adversùs erepturam Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hâc parte certabat ardens Vulcanus, et domina Juno, necnon Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii *fontis* aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora et silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius *hinc dictus*. Robur sine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad amplius; vires *autem* quodlibet scelus machinantes aversantur.

ANNOTATIONES.

contiguus. *Olympus*, Thessaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro cœlo ponitur sæpiùs apud Poëtas. Sunt et alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoëus.*] Quid Gigantum vis, insolentia, temeritas, adversùs Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus*. Τυφωέυς qui et Τυφώς vel Τυφών, à τύφος *arrogantia*, duplici fuisse naturâ, humanâ et ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. 1. et à Jove percussus, eminùs quidem fulmine, cominùs autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos nisus dicitur apud Claudianum: at ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. 12. v. 147.

Apparet Prochyte sævum sortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyrion statu.*] Ingenti staturâ insolens et minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is et *Rhœtus*, Lib. 2. Ode 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsis arbores intorqueret; omnium Gigantum maximus fuisse perhibetur. De eo postea ad voces, *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comitem et præsidium, sine quo ipsa parùm valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Ode 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus; avidus*, seu quòd ignis omnia corripiat et depascatur; seu quòd ille pugnæ avidus, præliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastor. 6. v. 33.

Si torus in pretio est, decor matrona Tonantis.

Et Nunquam humeris positurus arcum, &c.] Apollo pharetrâ semper et arcu instructus, quæ sunt ejus arma et insignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. Lib. 4. Ode 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in silvâ Lyciæ, Asiæ Minoris provinciæ, cujus civitas insignis Patara, in quâ et ille præcipuè colebatur, et oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*] Apud Delum insulam et Cynthi montis nemora, natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Patarum, teste Servio. Ovid. de Arte Amandi, 2. v. 80.

——*Clario Delos amata Deo.*

65. *Vis consilî expers mole ruit suâ.*] Robur quantum fuerit, nisi consilio et prudentiâ temperetur et regatur, parùm juvat aut proficit: quin potiùs ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τύφει βλάβην.

Sic Bruti virtus et Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu et robore quamvis stipata ad irritum cecidit, quia consilio caruere, suâque illi clade et ruinâ totam propè rempublicam implicuere. Contrà Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, et ad orbis universi dominationem. Ipse

Dicta mea manifestè comprobat Gyas centum pœnas luribus, *parricidii* et Orionis oppugnator castæ Dianæ *Virginis* telis confossus. Terra suis portentis impositâ sibi molestiæ; atque filiis ad fretûm Tartara fulmine demissis dolet. At vorax flammæ non absumit Ætnam injectam; neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex oppositus: amantem verò Pirithoum nec centa coërcent vincula.

Testis mearum centimanus Gyas [265]
Sententiarum notus, et integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris Terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus [266]
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis salvo rarent, qui suâ fortitudine ali utumtat ad scelus.

69. *Cyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Ode 17.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Ode 28. v. 21. et lib. 2. Ode 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris Terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus calumniatis, Terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde et in ultionem suique doloris quodcunque solatium, Famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *ira irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretæ. Prochytæ Minæus ex Silio antè cit. vel Typhœus, ut aliis placet: insulâ Co Polybotes: Sicilia Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhœus, Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hâc: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptâ flammam expirare cavernâ:
Et fessum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et cœlum subducere fumo.

Ovid. Metamorph. 5. 346.

Vasta Gigantæo nexos sub pondere membra
Tentavit: magnis adjecit molibus obstat
Ætna, nec evasuros premere Typhœa cedes.
Nititur ille quidem, pedesque resurgere sæpe;
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Pelori:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quo resupinus arenas
Ejectat, flammasque fero vomit ore Typhœus,
&c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum pallore et nigore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis supposita ore prorumpens absumit eum montem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quòd Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Ode 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non raro notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis et nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere et sedare, semperque adversantem labefactari, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, frugalitas à fruge.. nequitia ab eo quod ne quidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur*, Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Græci dicunt ἀχόλαστον, libidinosum; vel παιζὸν, sedestum*, &c. Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

CŒLO tonantem credidimus Jovem
Regnare; præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbarâ
[26] Non dubitavimus Jovem cœlo dominari, quando intonuit. et Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio *Romano* Britannis, et Persis terribilibus. *Eheu*one Crassi milites uxoris peregrinæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitrui, tum credidimus eum in Cœlo regnare; sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitavit inter numina recensere, et colere, qui tot tam plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam et infractam. Porrò quas gentes et quos Augustus subegerit, vide apud Suetonium, Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne putas, quum primâ admiratione hominum, tum etiam vetustate firmata, tantasque famam sententiam æstimaverit, cœlestes esse efficere rerum omnium præpotentes Deos?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi Capitolino consecravit libertatis periculo, cùm expeditione Cantabricâ per noctuinum iter, lectica ejus fulgore perstrictus, strepitumque præludentis cœli veritus.* Lucan. lib. 3. v. 319.

——*Per fulmina tantùm*
Scire ad hæc solam Cælo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm sed et ab exteris nationibus. Notat ex Sueton. *Pleraque provinciarum templa et aras constituerant, quod alias non nisi post mortem contigerat.* In factum Pergami in Asiâ, Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio, lib. 51. Virgil. Eclog. 1.

O Meliboe, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram,
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse *Intactus Britannus*, Epod. 7. *et post Deum Julium nullo tentatus*, nec ni sub Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quos, victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt: quâ impetratâ Capitolio dona intulerunt, suumque Romanis in idem propè tempus addixerunt. Testis Strabo, lib. 4. Οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασται τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον, &c. Alii; quòd per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 1. Ode 14. ad finem.

4. *Gravesque Persæ.*] Graves Persas quidam intellexerunt, quia graves amaturæ: melius alii ob Crassi parricidium. certè cladem, de quâ tacet. Hi porrò, qui pro Parthis pugnarunt sine dubio, dii tutari subacti, quòd *Armenium Arsacidarum Augusto Tiridatem eripuerunt: obsides Monæses* [1] *et Phraates* [2] *remiserunt.* Jus exercuit inter pœnam erunt: alii [3] *deinque* M. Crassi *et* M. Antonii signa militaria miserunt. Sueton. Oct. cap. 21. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Adde Dion. quæ annotavi lib. 1. Ode 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusto Mercklin: *Phraates pacem petentibus Romanis Crassi et Antonii signa militaria remisit, et suum misit, quæ Augustus accepit: quâ ex re Cæsar Augustus apud populum, quòd sine bello victoriam, quæ ex bello gravissima esset: et quia necessitatem abstulerat, et opportunitatem ultionis ostenderat, quæ ultio gravissima esset: et quia non ipse ad arbitrium victoriæ usus est. Tum laudatur, quòd nihil pro ea acquirendo esse putaverit. Item quòd ostenderit se Arabiæ, quæ ad mare rubrum pertinet, partem dimidiam subjecisse, et Romanos ibi exercitum habere, cum ante nemo eam laudare, aut ne nosse quidem ausus esset, quòd plurimæ legiones ibi consumerentur, &c.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Augustæ Poëta invidiam et reprehensionem Crassiani exercitûs, ut hunc infamem fecit Augusto gloriam, qui de hoc [4] Parthi triumphum egerat, ex Victoriæ quæ ante dictum, et Dio. Flor. lib. 4. cap. 12. *Crassi* [5] *Luc. Flor. lib. 3. cap. 11. Crassi* [6] *Cæsar, Pompeius, Parthi* [7] *signa* [8] *militaria*

vir infamis exstat? Primus Marsus et Appulus in agris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, et perennis Vestæ immemor, stante Jove et civitate Romanâ? O Senatus, et corrupti mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cùm refragatus est ignominiosis legibus et exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire *succrentur* sine miseratione.

Turpis maritus vixit? Et hostium [268]
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis *arvis*
Sub rege Medo, Marsus et Appulus,
Anciliorum, nominis, et togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove et urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus [269]
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis

ANNOTATIONES.

tata est.. Etiam dudum penè in conspectu patris telis operuere hostes. Reliquiæ infelicis exercitûs, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, ut nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextrâ manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indignè. Aurum enim liquidum in victum oris infusum est; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirum clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti, turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò et consueverunt cum hostibus soceris, et in eorum castris militârunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico: Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, sic Jurisc. In eo præterea turpitudo, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos, ac Persas obscurissimi: quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constabat. Nam et cùm M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*] O Senatûs infracta majestas consulis turpi cæde! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus: Orodi Parthorum Regi fidem et sacramentum præstare non erubescant *Marsus et Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, et togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, sacra et religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab Ancone, quòd ea arma ab utrâque parte, ac pelta Thracum, in se*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum olim emissum ibi fore imperium spondebat; quod ne dignosceretur ac eriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi et servari. Dionys. Halic.

11. *Æternæque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus; *Virginis Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. 4. v. 200.

——*Vigilemque sacraverat ignem*
Excubias Divûm æternas——

12. *Incolumi Jove et urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sanè non essent, qui apud exteros sedem et familiam figerent. At stante Urbe et Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen et manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *prima Punici belli gloria cladesque maximi*, ut ait Valer. Maxim. lib. 5. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginiensium vetuit: timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remissiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma meditarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis. Captiva pudet.*] Ut ergo totam duntaxat in virtute et armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos, qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat et Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenuit Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent, à Paulo et Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cùm id parvâ pecuniâ fieri potuisset; ut esset instrumentum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quæ quidem res audità fractas animos Hannibalis, quòd Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.*

Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, et arma
Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, et arva
Marte coli populata nostro. [37]
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit! Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.

Ego, inquit *ille*, templis Carthaginiensibus appensa conspexi vexilla *Romana*, atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium *Romanorum* conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; et portas apertas: et agros arari nostris armis *paulò antè* devastatos. Nimirum redemptus auro miles animosior fiet! *Imò* crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec sincera virtus, si quando fuerit labefactata, satagit restitui depravatis. Si *quidem* cerva strictis retibus expedita, dimicat, erit *etiam* strenuus is qui perjuris hostibus se commisit: atque in alio certamine Carthaginienses conculcabit, qui ligatis retrò brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit.

ANNOTATIONES.

19. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt, ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu: ostensâque militum inertium indignitate et honoris Romani labe, omnem ergà illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, per quæ tamen vitam servare et tueri debuissent; vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus fœdam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut sic accepta Deo victoria referatur.

23 *Portasque non clausas, &c.*] Vidi et Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in mediâ pace; adeò procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitûs, agrosque liberè arari, coli: quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flo. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum.... rerum remisque properatum est; tantusque terror hostici adventûs Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur .... nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est.... Sed omnium victor Regulus cum terrorem nominis sui latè circumtulisset,..... Carthaginem lelli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat.*

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus scilicet miles in altero certamine fortior et acrior erit! Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore? et pretium dispendere est, et ignaviam augere atque infamiam. Enimverò sicut *lana fuco medicata* genuinum et nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat; ita virtus semel deformata et detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam et socordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contrà scribit Æn. 2. v. 367.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repensus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ponderabatur verò.

28. *Fuco.*] Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria sunt genera: latum, et alterum longius, quadantenus rubens; tertium crispis foliis, quo in Cretâ vestes tinguntur; omnia ejusdem usûs;* cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, et animosè aggredi, videritis quoque militem è captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Ut qui cerva retibus expedita meticulosior: sic et miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. et Horat. lib. 2. Sat. 7. v. 70.

——*Quæ bellua ruptis*
Cùm semel effugit, reddit se prava catenis?

33. *Perfidis hostibus.*] Adag. *Punica fides*, pro perfidiâ. Pœnos etiam Tit. Liv. hâc aspergit labe.

Ignavus ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Prob dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Latinæ cladibus excelsior! *Regulos* velut capite diminutos, à quibus dicitur repulisse maximum exercitum, uxoris, atque filiolos, et fortem generosam ferox in senâ coëgisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ,

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis [37]
Altior Italiæ ruinis! 40
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres [272]
Firmaret auctor nunquam aliàs dato, 46

ANNOTATIONES.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] Iners et ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tucudam: *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen malè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; et in ardentissimo conflictu segnis fuit: sequetum hosti dedidit, cùm maximè repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbi dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africa cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa et *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta verò urbs delta sit*, inquit ille ibid. *ignium morâ probari potest: quippe per octoginta dierum et septem dies vix pedum ducentorum cinguli.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum Romanum exercitum, captamque Imperatorum Romanorum [illegible] Paulum, et Lucium Æmilium Paulum, lib. 2. cap. 2. dixi civitatem habuisse: *Punica fœdera ruebant, Romanique exercitus trepidabant. Victa jam hostium lassitudine Roma fortissimis copiis, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] M. Tullio Regulo [illegible] Romanorum, et [illegible] Punicum bellum gerente, [illegible] Punos Regulo conjux Martia decessit. Sic Val. lib. 6. c. 4. n. 3.

Ecce laudatæ generosæ matronæ Martiæ lacrymas,
Ipsâ virtutis sanctitate mœrentes,
Squalentemque cum ipsâ luctu incultæ vestis,

Atque ea postquam habitu juxtà et [illegible] Pœno
Deformata cepit, fusis undabilis [illegible]
Lacrymis, et genibus maritalibus [illegible]

[illegible] virum quæsii
Affixa, pulsat ad cubiculi, et corporis sui
Arcem [illegible]. Patet sepulcrum diu
Lacrymis, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte et conditione: Jam non civis Romanus, nedum Senator [illegible] factus è libero servus, ex Imperatore et Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio secundum priscorum ætatis mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, et libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem et civitatem retinemus, familia verò sola mutatur*, (parà per adoptionem, *et diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur eur servi non habeant caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Carl. Rhodig. lib. 22. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Ingentes etenim quid statuere Senatores ipsi [illegible] et compulit tradere, que in [illegible] Reipublicæ, quæque ibi gravem, [illegible] Cic. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Carthaginem [illegible] edidit captivos esse, [illegible] Senatum, ut non redderet esset Punorum [illegible] quædam, vide et ipse Carthaginem [illegible]. Is cùm Romam venisset.... in Senatum [illegible] mandata exposuit: interrogatus de [illegible] censuerit, quamdiu pro jurando [illegible] retineri, [illegible] Senatorem: reddi captivos [illegible] esse utile, [illegible] esse [illegible] adolescentes [illegible] bonos duces; [illegible] per confectum [illegible]. Cùm [illegible] esset mutandæ, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem redit.... Senatus est quæ ea fecit, captivi [illegible] Punis addita essent; [illegible] in [illegible] Regulus restituit.*

Confirmaret auctor nunquam aliàs dato.] In propriam [illegible] cunctatorem, olim salutaris publicæ [illegible] ratione: pia etiam fraude usus, ut pacem [illegible] permutationem diuturnam differret. Nam [illegible], *Unum ab Carthaginiensibus dedi, sed pro cunctatore, sed ejus arte, quod me tantum in diem proferret; eo consilio ut viveret quam plurimum, quoad fieret permutatio: post autem ejus absentiam veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen [2. 37]
Dimovit obstantes propinquos, 51
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafrānos in agros, 55
Aut Lacedæmonium Tarentum.

et per medios familiares dolentes illorum exul abiit. Noverat tamen quæ sibi statuerent inimici canum. At nihil domus cognitos adhortantes, plebemque discessui obsistentem amoliri est, non secus ac si post litem decisam negotia prolixa daturus esset, in campos Venafri propinqui, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius suâ et singularis exul, qui patriæ carens, insenescens, caritatis patriæ gratiâ, quoque alibi vocatus descensu, salutis pulcher causa. Ad cujus exemplum illustre postea decorum nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent, non redierunt reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis rem risisse: unum verò per fraudem et stultam callidatem quasi jureiurando illum eratum Romæ remansisse: quem deinde senatus vinctum ad Hannibalem duci jussit. Hæc et alia Cic. 3. Offic. v. 113. Livius jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed alia quidem per tantæ calamitatis fuit. Nam nec Poenis ejus urbis tradita est; nec deditorum exsul. Quippe diversa quidem manebat vel hosti, cessere; ac pars fessi, ne cunctando capi, mori pertæsi. Sed nec redeuntes illi ad hostes vehen, nec ultimo sive tarentes sive crudelis superbiæ deformata majestas; vidi hos mœstos adorabantur, quid aliud quam vitæ dedecus, abjectionem, quia Carthagine non sociali, ejus pœnæ terrampinent?*

49. *Atqui sciebat quæ,* &c.] Cic. Epist. ad Famil. lib. 6. epist. 6. de seipso ita scribit: *Ut reg[illegible] hostis barbarus, sic ego plebem et omnes de populo cohortes patriâ suæ profecta.* De Regulo vero cit. Offic. 3. *Neque verò hoc tam mirabile, si ad eum hostium hostem, et ad crudelissimos Poenorum supplicium proficiscebatur.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore spectatissimo ad supplicium captivi fidissimum deductus..... Cui magnitudo animi, non gravem ad quidem crudelis, quæ nisi etiam mortis sibi invenisset Deos testes.*

Quæ sui cura...s Tertio pervenit.] Tullius in Pisonem, n. 13. *M. Regulus cum omnia cruciatuum tormenta perpessus Carthaginis in gremio requievisset.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum patriæ vestis, vigiliæ, et pœnæ non potuerunt sanctæ animi dignitate, nec ullarum pœnarum et cruciatus tractus deterrere.* Tertull. ad Martyras, cap. 4. *Matutinis vigiliis, et si qua genera [illegible]*

[illegible] Ammian. [illegible] Vet. [illegible] Regulus [illegible] Carthaginem, [illegible] ad [illegible] Ex Appiano, pectus in cavea stimulis undique lacerato. Sen. de Tranquil. Animi, lib. 1. cap. 12. An [illegible] Regulus, quid Carthaginem [illegible]? Stobæus. Regulus Carthaginem [illegible] Non præter cæteros cruciatus, [illegible] sed [illegible] pœnas, quas magnitudine corporis [illegible], mihi [illegible] dicit: de [illegible] pœnis [illegible] Ex [illegible] Regulus [illegible] Carthaginem [illegible] Ex Tuberone [illegible] Fabianus [illegible] Regulum [illegible] refert: [illegible] Romæ [illegible] Regulis [illegible] Pœnorum captivis [illegible] Regulo à Senatu [illegible] [illegible] Ex [illegible] Gell. cit.

Ex hostium Tertio.] Apud Fest. et Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti sos sacrificare puellos.

51. *Dimovit obstantes propinquos...*] Cic. jam cit. *Neque eum pœnæ cupidus retinuit, nec suorum.* Stobæus. *Lacrymis et lamentationibus suorum exorari se neglectis.*

53. *Tamen Venafranos in agros,* &c.] Quasi post victoriam captivis, post litium et negotiorum amicis ac reis, relaxandi causa animi utique capiendi, pergens Venafranum, in ubera Campaniæ. Ubi his accessus stadium. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

55. *Aut Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de qua Fes. 1. Od. 28. sub finem, et lib. 2. Od. 6. v. 12.

ODE VI. AD ROMANOS.

E religionis contemptu, et depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves *pœnas* quas non es meritus, *ob* peccata patrum, donec resarcieris fana et delubra Numinum decidentia, atque imagines ære squalore deformatas. Regnas quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc.

DELICTA majorum immeritus lues, [274]
Romane, donec templa refeceris
Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quòd geris, imperas. [275]
Hinc omne principium, huc refer exitum. 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradus posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitiâ sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. et Deuteronom. cap. 5. &c. Posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui vitam rectam delinquit, et à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Id habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezekiel. cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris .... Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò antè: *Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, in terrâ Israel dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, et filii vapulant.* Sic et Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultrà, Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate suâ morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fodata, absumpta; quin et victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Ode 34. lib. 1.

Quid attentam vafasti
Lignamus? Unde manus juventus
Metu Deorum continet: Quibus
Pepercit aris?

Petrè quoad hîc, itemque sub finem Odes 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem et commendationem Augusti, qui non modò sacras ædes ipse multas exstruxit, sed cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jam gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28. et 29.

5. *Dùm te minorem quod geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas et colis; ideirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Ode 12.

Te minor latum regat æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruspic. Respons. n. 18. et 19. *Ego verò principem habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros ..... Quos tam vecors, qui aut cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat; ..... aut cùm Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, et auctum, et retentum? Quòm columen hoc ipsi vos animus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec callidate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis et terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione atque hâc unâ sapientiâ, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà Ode 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel Crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis et amplificationis incrementa, et felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut à religione imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinendis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera eventure colentibus Deos, adversa sperneutibus.* Vide Dion. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ antè neglecta aut pravè culta.

Dii multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adjecisse prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Spreta Numina plures calamitates intulerunt Italiæ. Jam semel atque iterum Monæses et Pacori exercitus repulit nostros conatus inauspicatos: gaudetque *nostra* spolia addidisse torquibus *suis* minoribus. Civilem dissensionibus detentam propemodum extinxit Dacus et Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Ode 1. Plurima tum observatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter et bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monæses, &c.*] Jam bis victi sumus à Parthis, contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentiâ et opibus, qui fortasse idem ac Surena, à quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati sumus à Pacoro Orodis Parthorum regis majore natu filio: quem tamen paulò pòst Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut ait Justin. lib. 42. Vide et Dion. lib. 48. et 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. et 10. &c.

10. *Non auspicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspicato; nec privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant* . . . . . Ubi multis exemplis auspiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Crasso quid acciderit, vidimus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Haruspic. resp. cit. *Majores nostri rerum bene gerendarum auctoritatem, augurio . . . . . continuam putârunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. et seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandas, plurimis et evidentissimis ante ruinam monstrorum pulsatus retulus . . . . . Sic Dii spreti exacuêsscant. Sic humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.* De Crasso vide et Appian. Dion. lib. 40. Oros. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. et quæ annotavi superiori Ode v. 5.

11. *Et adjecisse prædam Torquibus exiguis renidet.*] E spoliis nostris, detractoque nobis auro auxere Parthi suos torques, majoresque fecere eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirum colli erant ornamenta, seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui strenuam in bello operam navârant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, splendet: meliùs alii gestit, lætitiam præ se fert.

13. *Pænè occupatam seditionibus, &c.*] Bellis civilibus distractam ac laceram urbem et Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Ex illis nempe constabant terrestres Antonii copiæ; ex Ægyptiis verò Cleopatræ navales et maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cùm ad Cæsarem missis legatis non impetrâssent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio. lib. 51. *Daci* propriè sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transilvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla, duplex est: Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; superiori autem seculo detecta Lusitanis et perlustrata. De hâc itaque non agitur nunc; sed de alterâ, quæ superior, et sub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam sumitur: Abyssiniam continet ad sinum Arabicum pertectam.

15. *Hic classe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem auditâ celeritate Antonii et magnitudine exercitûs, vehementer trepidâsse; nimirum Augusto naves duntaxat adfuisse ducentas et quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, easque tam firmas et ligneis turribus instructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi essent: atque una earum tres et quatuor hostium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et*

Tum delectus fertile premò reduxit conjugia, et stirpem, et familias. *Et* istâ origine manans calamitas in patriam et populum grassata est. Nobilis puella audet discere saltationes lenum, et jam formatur memoriæ [illegible] fugitivosos amores [illegible] ab ætate molliori. Deinde maribus adolescentiæ sectatur

Fœcunda culpæ sæcula nuptiis [1]
Primùm inquinavere, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit. 20
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, et incestos amores [2]
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros 25

ANNOTATIONES.

[illegible] 17. *Fœcunda culpæ sæcula*, &c.] Id est, [illegible] versus istius sæculi corrupta [illegible] nuptias, quibus inquinata sunt [illegible] quam [illegible] de [illegible] *patriam*, &c. Nota [illegible] aut degeneres, imbellesque mares à [illegible] Romanorum indole ac virtute [illegible] Hinc ignavia [illegible] exercitus prodigus: hinc prima Reipublicæ gloria [illegible] Hinc denique [illegible] sanctitate [illegible] et Pudicitia [illegible] præsidio, [illegible] *populum dirocat*, [illegible] Virg. [illegible]

Nuptias.] Ter [illegible] fuit aliquando [illegible] [illegible] corrupt. [illegible] Vide Lib. 3. Od. [illegible]

21. *Motus doceri gaudet Ionicos*, &c.] Una prima [illegible] [illegible] inhiant, et pavent. Nam quæ [illegible] nobilis puella [illegible] Romanæ, [illegible] [illegible] indigna [illegible] [illegible] corpus [illegible] Hoc [illegible] [illegible] mala. Nam primo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] saltatum; deinde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
[ ]
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;
Pyrrhumque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:

inter viri sui convivia nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente et conscientе uno pergit vocata, sive petit negociator, sive dominus navis Hispaniæ, flagitia remunerans *magno* mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tam creberrimum Carthaginiensium et profligavere Pyrrhum, magnumque Antiochum, et sævum Hannibalem:

ANNOTATIONES.

26. *Neque eligit*, &c.] Et laudem inquilinæ pudicitiæ, et non dicas raptim, aut per tenebras noctis, remotisque lucernis, celare pudorem, nec ita quæ nubendi sunt; sed palam, et quod turpius, cum ea nubit, quæ nunquam vocamenta acquirit, ac sine ullo discrimine cum cunctis pretium offerenti, non secus ac publicum et vitæ sectam, venalem se præstituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito*, &c.] Vel ante et sciente marito, surgit è triclinio, et ad machum accersitum pergit: sive ille connivet et mercede corruptus uxoris flagitiis annuit, inde autem facessit. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . *Dictus spectare lacunar,*
Dictus ad Archigenen conducto splendet ocello.

Sive ille imperet ne non possit pendentium uxoris cornere. Juv. Sat. 6. v. 135. et seq. Item v. 209.

Tunc gravis illa vino, tunc oblita tigridis pejor.
. . . . . *ubi convenerat, urget,*
Ut faceres tu quod illius maneo ego passus
Indulgere mihi. Cum cœpit, et ruere ad lucem
Coquedula, lumen sumit. Vorat ecce audacibus illis
Deprensis, humeat, et cum sit sæpe minuta.

30. *Institor.*] Gell. *Institor de Merchand.* dictus quòd instet gerendo negotio. Angl. A FACTOR.

31. *Navis Hispanæ magister*, &c.] Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator et negotiator. Hispani frequentes in Italiam mercaturi commeabant et navigabant, vina sulci et advehebant, illas autem reportabant merces. Vide lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens et remunerans flagitia et adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta parentibus*, &c.] Non talibus educati et corruptis ortu parentibus fuerant milites illi præclari Paulo Romano triumphi victores futuri: qui nec Carthaginis vicerunt Carthaginenses, et *Sicut ursæ Pyrrhum persecuti* fuerunt: ut est in Od. 12. lib. 1. Vide ibi Annot. qui Perseum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt, ac recciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epiratarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem, referebat. Imperatoribus animo veterans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consulit, delususque est accepiti responso: *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis terens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Dentato Cornelio Consulibus pulsatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo perhorruimus? Omnium calamitatum ultores: quidam hostibus suis memorati, quorum ne nobilibus quidem enses: et relictæ in vulnere hastæ, et in ipsâ morte ira vivebat. Quid mihi vocandus est Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis mutilibus, aut me Rege Romanis,* &c.

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hic apertè designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus et profugus hostem populo Romano toto orbe quæreret.* Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, capais ad quinque millia. Tullius pro Sestio: *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ bellî contentione, terrâ marique superatum, extra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Ant orbis magnus ille rex . . . cum omnes Asiæ opes, quæ nunc est nostra prædamque, amisisset; dubium est salutis, beneficio ejus à populo Romano esse factum, quòd nimis magni procuratione liberatus modum regni tenere videretur.* Vide Oros. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Justin. lib. 31. T. Liv. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Od. 12.

Sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, et ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cùm montium vertit umbras et juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum *nostrorum* avis deterius produxit nos pejores, deinde prolem edituros *etiam* improbiorem.

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus [250]
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies? 45
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos [281]
Progeniem vitiosiorem.

ANNOTATIONES.

37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.*] Sed filii virorum rustico labore et militiâ robustorum, et ipsi pariter agresti vitâ indurati, diuturnoque operi assueti; proindeque virili animo juxtà et forti corpore, non molles et voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Versare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos et Samnites, qui et Sabelli, à Sabinis orti, ex Suabone, lib. 5. et Plin. lib. 3. cap. 12.

39, 40. *Et severæ Matris ad arbitrium, &c.*] Qui et matris imperio et severâ disciplinâ facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diuturnum opus, ligna etiam cædere, atque in usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Vesperi, cùm vergens Sol ad occasum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1. v. 84.

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.
Eclog. 2. v. 67.
Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat. Deorum, n. 68. *Sol dictus vel quòd solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cùm est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. modò cit.

Aspice aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

43. *Amicum tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ et jucundæ post laborem quieti destinatum, *Sol se convolvens elabitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de Divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2. v. 9.

——————*Et jam nox humida cælo*
Præcipitat; suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 3. v. 338.

Nec cùm invectus equis (Sol) altum petit æthera, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*] Quid non absumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Marc. *Nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat et consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros reliquemus: Homer. Odyss. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci vero patre meliores sunt.

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis absentiâ, et ad fidem hortatur.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrymis agit.

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio veni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, et abundè plorans.

[232]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5. lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, &c.*] Accommodata valdè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, et ad demulcendum muliebrem animum idonea. Propert. l. 2. Eleg. 20.

Quid fles abductâ graviùs Briseide? Quid fles
Anxia captivâ tristiùs Andromachè? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòst fruaris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem et ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ab occasu incipiunt Zephyri, seu *Favonii*: *candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Hi aperiunt navigantibus maria, cujus in principio Favonius hybernam mollitur cælum.* Vid. lib. 1. Ode 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. 5. 2. 55. *Hic Favonius screatus est, ista Asterie suaviter hoc facit tranquillitatem, ita omnia placata constant.* Vide lib. 3. Ode 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel ancillæ Thynicæ limâ perpolitæ, quorum mentio est in vetusta de monte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcellus ex Varrone, in Satyr. seu περιτριβακτικῶν fortasse et thynnis piscibus, qui bene nedi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen: ut placet quibusdam. Pers. Sat. v. 182.

——— *Rubrumque ac lucra catoxen*
Cauda natat tigna.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thynicæ Europæ tractus appellantur Bithyni.* Et paulò pòst *Thynicæ oram Thyni, interiora Bithyni tenuere. Asiæ est, &c.* ibid. cap. 27. *Est civitas Thynorum oppidum Cilicæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thynos, sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces arant, quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Ode 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hâc lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur: leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei* nimirum: quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius lib. 2. c. 14. Virgil. Georgic. 1. v. 208.

Libra die (id est diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum: quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita: ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad eram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acrocerauni, cum portu satis amplo, Oreum Strabone, Horeum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illa Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.*] Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in mare sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter et Hœdi de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra et Hœdi tempestatem imminentem navibus, et pavidos nautas frequenter videntibus.

Frigidas Noctes non sine lacrymis, &c.] Cùm acerbo luctu Orcus Gygen, Asteriæ desiderio consumptum, sortito cepit, lacerabatur ubertim, aliis muliebribus friget etiam tota nox non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poeta conservatas. Quid verò jucundius, quàm amica seu uxori præferri poterat? Quid pulchrius ad leniendum vel abstergendum luctum? Jocundum, imo et pulchrum laudandi fidem?

Verùm internuntius hospitæ
anxie declamat, atrocem
Chloën ingerere mihi, tuisque
flammeis urere, veris *ultra*
tutos annos solicitat.
Ut Prætum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis [2*3]
Casto Bellerophonti
Maturare necem refert.
Narrat caede diem Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustra. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.

Atqui solicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, et miseram tuis 10
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

ANNOTATIONES.

6. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ*, &c.] Interest verò Chloës, apud quam diversatur et manet Gyges, ejus animum solicitat interposito nuntio, qui *multa* ei *de* suadere conatus, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloën.*] Χλόη, viriditas, adolescentiæ florem vox designans.

Tuis Dacorum ignibus uri.] Toi Gygis amore incenso, adèoque tuo flagrante in igne, quo tu nempe urueris et flagres ipsa. Virgil. Ecl. 8.

At mihi sese offert ultrò meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier*, &c.] Plurimis exemplis Gygem movere incusso metu nititur Chloës nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ et accusatione præpè interemptum. Solicitat is Glauci Regis Ephyræ filius apud Proetum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenebœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta eumdem obtudit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem, criminata apud Proetum; qui credulus ità exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere vellet, ad alios videndum transmisit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temerè, nimiâ et cunctatione, Bellerophontis mors cesset, à se verò cogitati facinoris infamia detegatur, tandemque non sine gravi dedecore à vita ipsa multetur. De Bellerophontis jam lib. 1. Ode 27. in fine.

17. *Narrat paelicis dolum Pelea Tartaro.*] Refert etiam quemadmodum dum capta fœmina sit a Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim exemplo scens velut insidiatorem suo pudori, juvenem detulit viro suo. Jocis quidem Hippolyte tam cruentis libr. Centauri inermem, dubioque proeli interficiendum tradere cogitavit. At innocenti ipsum tulerunt Dii, missio Vulcano; à quo accepit Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. et 5. Ovid. Metam. 11. Apollodor. lib. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc ea, tamen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes. Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parùm valuit, ità jam ratione Gygis animum impulit Chloës internuntius. Affert historias et exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos tam injucundè nec infideliter admiserant. Ipsum docent commemorat Alcmenæ, Danaës, et aliarum amores consecutum, &c. Fortasse addit Peridem et Helenam, &c. *Peccare docentes.* Cerè nihil magis, quàm exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tutam et facilem, atque à metâ criminis propè innocuam. Apud Cicer. *Historia Magistra Vitæ.* Sunt qui legant, *Historia monet*, vide sordè.

21. *Scopulis surdior Icari Voces audit*, &c.] At *Gyges, adhuc integer*, voces internuntii Chloës [illegible] *nuntiantis dedi* immanem, velut scopulis maris [illegible] *Icarium mare*, hodie *Nero sea*; pars est Ægæi, vel ab Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cum vela cerea. Ovid. lib. 1. Metam. 4. Ode 1. v. 15. lib. 2. Ode 20. v. 13. 14. 4. Ode 2. v. 2.

22. *Ast tibi Ne vicinus*, &c.] Tu verò, Asteria, [illegible] *atque* fidelis tuo Gygi permaneas. Cave atque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etsi aut habet unde amari possit.

Quamvis non alius flectere equum sciens [284]
Æquè conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus æquè
Thusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

Tamen nemo tam peritus equum regendi *in* Campo Martio spectatur: nullusque tam expeditè flumen Hetruscum natat. Ædes occlude nocte incunte: nec in vias deorsum aspice ad scitum canore fistulæ: et crudelem frequenter appellanti, crudelis persiste.

ANNOTATIONES.

2. *Quamvis non alius*, &c.] Quamvis Euripeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò celeritatem natandi et agilitatem præ cæteris ostentet. Vide lib. 1. Ode 8.

28. *Thusco alveo.*] Tiberino flavio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinis, et Latio dirimit, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Euripeus, nocte intempestâ et silentio abstrusa. T. Livius *primis tenebris* vocat, p. [illegible].

Neque in vias, &c.] Ne per fenestras in vias despicias, neve ejus videaris Euripei requirere amicitias, qui ille, ex more amatium, sub fores tuas nocte canet tibiâ. Vide lib. 1. Ode 25. et hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ*.] Suavis et lugubris resonantis; vel molliori sono captivos amantes allicientis. Euripei et ejus generis amicam, quæ semper ipsum ardentissimis precibus requirebat, sæpe ipse frustratus est.

31. *Vocanti duram*, &c.] Licet ille te insuetæ velut ferocem, cum lubricæ ætatis aspritudine nimium moveari; inexorabilis tamen et inexpugnabilis persevera libidinosam Euripi contentionem eluctari.

ODE VIII.

AD MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

Martius cœlebs quid agam Calendis, [285]
Quid velint flores, et acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.

O *Mæcenas*, callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore Luciam Calendis Martiis, qui denotent flores, et vasculum thure refertum, atque prunæ constitutæ in gramine virenti.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Martius cœlebs quid agam Calendis*, &c.] Miraris quod ego cœlebs essem, hunc tot tam habere videar solis conjunctos cœlebum solitum. Singulorum mensium Calendæ, præcipuæ verò Martiæ, Junoni dicatæ erant: dis itaque Matrimonia, quotiam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quod ea die coli capti erant ædes Junonis, quæ coniugio præsidet. Macrob. lib. 1. c. 9 Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Bellonam etiam per Sabinas matres compositi memoriæ tunc colebatur. Ovid. Festor. 3. Hinc *tot* [illegible] vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudoritam tuerctur. Porrò quod primus anni mensis apud Romanos erat Martius, et unde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. et 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quasi cœlitem, qui vitam agerat in terris cœlesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores*, &c.] Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in quâ ponebatur thus [illegible] dendum.

3. *Positusque carbo*, &c.] Ignis in aræ è vivo cespite virenti gramine structâ. Vide lib. 1 Od. 14.

4. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Qui literas [illegible] Græcas quam Latinos cognitas habet. Ovid. initio. *Et* [illegible]

Scilicet arboris *ego* lapsu ferè examinatus lautas dapes et hœdum candidum Baccho promiseram. *Ut* dies iste lætus anno vertente *recurrens* corticem pice affixum auferet dolio quod fumum contrahere cœpit *sub* Consulatu Tulli. O Mæcenas, accipe centenos scyphos, *ob* amicum incolumem, et lychnos

Voveram dulces epulas, et album
Libero caprum, propè funeratus [2 6]
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem adstrictum pice dimovebit 10
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici [287]
Sospitis centum; et vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

litatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophiâ tantùm, at etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi censeo faciendum, ut par sis ubique orationis facultate.

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde et sacrificium vovi et sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur; Arnob. l. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. Fastor. lib. 1. v. 357.

Rode, caper, vitem; tamen hinc cùm stabis ad aram,
Inscia quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi debitus hostis
Spargetur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus et extinctus. Vide l. 2. Ode 13. et 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum*, ait. Cic. *Vertentem annum*, Somn. Scip. 17. *Cùm ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eademque totius cœli descriptionem, longis intervallis, retulerint, tum ille verè vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem adstrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *In amphoram mustum indito, et corticem oppicato.* Tibull. l. 2. Eleg. 1. v. 28.

———*Chio solvite vincla cado.*

11. *Fumum bibere institutæ.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum et lene prorsus.

Ovid. Fast. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis musta Massilianis.

Idem lib. 10. Epigram. 35.

Improba fumaria dicit; et,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum
Consulis.

Columell. l. 1. cap. 6. apotheceæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 23. cap. 1. *Minùs infestat nervos, quod vetustate dulcescit . . . Nos fumi amaritudine vetustatem irdui persuasum habemus.* Meminit et Cœl. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide l. 1. Ode 20 et l. 2. Ode 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quòd si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno. Urb. Conditæ 687, prolatum verò est ab Horatio paulò post subjugatos ab Agrippâ Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734, ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Interea meminisse oportet, quod scribit Plin. modò cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimiâ vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas à 15 anno incipit . . . Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Jam et patresfamilias ætatem aucupere hos, quæ per se carnem traxere. Quo certè vocabulo satis consilii dedere prisci:* nempe vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam de amici sospitis incolumitate, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures et totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maximè, non

Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosis
[2 8]
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis orae
Cantaber, serâ domitus catenâ;
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret

accensos produc usque ad diem. Longè absit vox illa [illegible] et risu. Domitæ sunt [illegible] de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci. Medus [illegible] alterius bellatoris instabilem. Cantaber Hispaniæ [illegible] agrigenas [illegible] imminutos, subactos esse, *pramus* [illegible] victoriâ. Jam Scythæ [illegible] missio incipiunt agere ut cedere.

ANNOTATIONES.

quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos et bene mane, priusquam [illegible] ad lucem posteram, perpetrando, id est, ritu Græcorum totâ nocte [illegible] stando. Plaut. Mercat. act. 1, sc. 2, 62. *Ut [illegible] ad decimam stultam [illegible] potabimus.* Horat. Od. 3. 21, 23.

Vivæ [illegible] vetat bonorum,
Dum [illegible] fugat astra Phœbus.

Propert. lib. 1. Eleg. 6. v. 85.

Sic noctem [illegible] alterna, sic diem amemus,
Donec [illegible] radios [illegible] dies.

Erat etenim olim perpetuum certamen, propositumque victoribus bibendis præmium placentia, ut amplius exponam, Epist. 19. ad hæc verba, *Nocturno certare mero.* Noctumas autem cenas utiliores esse corpori, ob Lucretii vita habens patricii, [illegible] adeoque [illegible] eccenoquendi; crede, si libet, [illegible] I. 7. c. 1. Quin potiùs auscultes Casaubonum ob hoc, consociationem cum [illegible] confundi perperam. Adhæc unique Philosophiæ [illegible] Philosophiæ sacris auspicatius initiatum, hunc docti perdiligenti.

15. *Procul omnis esto Clamor et ira.*] Ebrietatis incommoda et vitia Horatius arcet à suis epulis: quo fortasse etiam [illegible] benitatem et lenitatem vini sui, cujus cyathos quæ Mæcenas centum libere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Ode 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si privatus nos epulabatur, ne accipe aliter quàm par est, et dixi explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis [illegible], &c.*] C Mæcenas, omitte [illegible] civiles [illegible] et cruciatus, quibus civitati [illegible] sunt: cui hostis bello quidquam metuendum. *Cotiso* Dacorum Rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4, cap. 12. *Duci mortalitas [illegible]: Cotiso Rege imperio, quibus concretus [illegible] Dania [illegible] rapit, decorare solitant et vasce potabant. Visum est Augusto gentem aditu difficilem amicitia submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulerunt; ut inde perfidia cessaret. Sic brevi Dacos non vicit, ut sæpius alias dilata est.* Illud verò postea factum est. Sueton. Octav. cap. 21. *Coercuit et Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæsis, &c.* cap. 64. *M. Antonius erebat, primum cum Antonio fil. suos despondisse Iuliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque [illegible] filiam Regis in matrimonium petissat. De Dacis* jam lib. 2. Ode 10. Hos porrò eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis ... Pacis eam quam Decebalus appetebat. Nam ut sæpe nominavi: [illegible] Romani [illegible] est [illegible] quos [illegible] Getas esse dicebat. Quod autem ita habeat, ex eo: [illegible] Getæ: Dacos Herodianus apud [illegible].*

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi, hostis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. et quæ antea nos simul de iis annotavi lib. 1. Ode 26. v. 5. et alibi.

21. *Servit Hispanæ, &c.*] Cantabri ab Augusto ad [illegible] facti et subacti sunt. Vide lib. 2. Oden. Sacrum. Octav. cap. 20. Augustus [illegible] duo [illegible] per se gessit: *Domuit autem [illegible] Antonio devicto, Cantabros.* Et cap. 21. *Domuit [illegible] Aquitaniam, Pannoniam, quæ sunt Illyrici, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ arcus depositi erecti. Vide lib. 2. Ode 9. in fine, ibique nota. Sueton. Octav. cap. 22. *Ea virtutis moderatione usus Parthi, [illegible] ne Scythas [illegible] [illegible] signa [illegible] ad [illegible] [illegible] Populique Romani [illegible] per legatos petendam.*

25. *Ne [illegible], ne qua populus, &c.*] Dum mihi sacrum [illegible] epulas impunè carpes, ita [illegible] ut si privatus esses. Ergo paululum adjice animum curæ urbis, et sollicitudines de Republicâ

Tu quasi privatus omitte curare, et plusculùm consulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis [præsentis usurâ fruere, genio indulgens, et molesta abjice.

Parce privatus nimiùm cavere: et
Dona præsentis rape lætus horæ, ac
Linque severa.

ANNOTATIONES.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parcentes, genio indulge. Alii interpretantur aliter: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimium nubis prædicturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton Octav. cap. 37. *Quo plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum .. præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, i. e. serias et graves occupationes intermitte. *præsentis horæ dona*, seu gaudia *rape*, cape, animo planè tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge et cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii et Lydiæ.

Hor. Quamdiu clarus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia referebat collo *tuo* candido, felicior *ego* vivi Rege Persarum. *Lyd.* Quamdiu non alteram plùs dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloë; *ego* Lydia magnæ famæ illustrior fo. it *quàm* Ilia Romana. *Hor.* Mihi jam dominatur Chloë è Cretâ,

Hor. Donec gratus eram tibi, [239]
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
Hor. Me nunc Cressa Chloë regit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porrò hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus decretis sententiam non pigeat. Sic ait lib. 6. Poët. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut et modis, et rebus, et sententiis prudentioribus omnem ademerit spem bene vivendi laudem. Inter cæteras verò, duas amœbæas quibus ne ambrosiam quidem aut nectar deorum putem. Altera est tertia quarti libri:* Quæsitum, Melpomene, semel, &c. *altera est prima hujus:* Donec gratus eram tibi, &c. *Utramque scribes à me compositas malim, quàm Pythonicum illum multas Pindari et Neoconcinnarum: quæ ne scindes malim compositas esse, quam esse totas Tarracinenses Res.* Vide in Virgil. Eclog. 3, et 7. Hic zelotypiam uterque suam belle expressit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus meos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedêre. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin et Persarum montes pro montibus aureis dicti, Plaut. Stich. 1. 1, 14.

Neque illi mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis Arsisti.*] Alii legunt, *aliam.* Æquè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.
Virgil. Ecl. 2. v. 1.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum non amâsti Chloën præ Lydiâ. De hâc jam, lib. 1. Ode 8, 13, 25.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*] Ego me fortunatiorem existimabam, quàm fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illâ lib. 1. Ode 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis et Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thessa*, i.e. è Thraciâ; verùm lectioni nostræ favet quòd Cretes Musicæ valdè studiosos refert Ælianus.

Dulces docta modos et citharæ sciens; [290]
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
Lyd. Me torret face mutuâ
Thurini Calaïs filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
Hor. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo;
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adriâ;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

perita suavium modulorum, ac pulsandæ lyræ: pro quâ non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ. *Lyd.* Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultrò, si juveni vivo fata indulgeant. *Hor.* Quid si vetus amor reviviscat, et divulsos copulet æreo vinculo; si formosa Chloë rejicitur, et ostium *meum* aperitur pulsæ Lydiæ? *Lyd.* Tametsi est ille astro splendidior; tu *verò es* levior subere, atque Adriatico *mari* procelloso ferocior; tecum vivere cupiam, tecum gaudeam mori.

ANNOTATIONES.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ*, &c.] Mutuo me amore detinet Calaïs adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaïdis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calaï bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres, O Lydia, si Horatii vetus in te amor denuò accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiùsque jungat quàm olim, imò constringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori et nunquam dissolvendo. Vide lib. 1. Ode 23.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem astrictum pice*: pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *Cortice levior*; suber enim naturali suâ levitate super aquas fertur et natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. 1, 20, 25.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adriâ.] De eo lib. 1. Ode 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facilè reconciliantur discordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andriâ 3, 3. 23.

Amantium iræ amoris integratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3, 2. 59.

Iræ interveniunt: redeunt rursum in gratiam;
Verùm iræ, si quæ fortè eveniunt hujusmodi,
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm priùs.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm mansuescat erga se.

O Lyce, si potares ultimum
Tanaïm nupta juncta barbaro,
Nec horribles fores me ante jaciam tuæ
Domûs protervis flentibus
Ventis septentrionalibus
Horis habitantibus. Nonne
Audis quo murmure tuæ foyes,
Quo tectum in ædibus magnificis
Cunctum resonet ventis perflatilibus?
Audis quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulchra situm tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,

[291] Extremum Tanaïm si biberes, Lyce,
Sævo nupta viro: me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus 5
[292] Inter pulchra situm tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6. Lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones et querelas nocte canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas de mercerentur, atque ab iis tandem sua patientia victis admitterentur in domum amicæ sibi clausam. Vide quæ annot. l. 1. Ode 25. Pluri verò dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur:

Limen ad obscœnum . . . dum Chrysidis udas
Et Veneri ante fores incassùm cum tibia cantat.

Extremum Tanaïm si biberes.] Si nata in Scythiâ in remotissimis illis et frigidissimis partibus ubi scatuit Tanais: si barbaro paruisses, et *sævo* quoque *viro* nupta esses, quem vereri deberes; te tamen oportuit novum maris asperitatibus, cùm ante fores tuas exustum cerneres in istâ æstris intemperie.

Tanaïm.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maxim è Septentrionalis, et qui Nomades Tanaïm accolebant, erant agrestes, ex Strabone lib. 11. De eo jam supra Ode 3. hujus lib. ubi *Scythæ cum Tanaïte* appellati fuerunt.

2. *Me limen ante, &c.*] Non erat enim dura conditio me jacere, super limen jacere tuum, ingratissimâ et maximè tempestate, vicorum hoc illo hibernissimo sensu. Ovid. A. Am. 2. 247.

Per dominæ limen jacta rigere nive.

3. *Objecisse fores.*] Fores *Aquilonibus* Delectus ejus situs ne ejici nocte ventis istis à Scythiæ regione flatibus, ac velut incolis. Ovid. Met. 1. 66.

. . . . . *Sedet æternumque sedebit*
Infelix Orcus ———

4. *Plorares objecisse.*] Sic et Ovid. Pont Aul. 2. 4. 29. *Aquam lassa petit, cum lacrymat, puella.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quam vehemens sævit ventus, judica è concussione januæ, et è numinate arborum viridarii tui gravater stridentium.

Nemus inter pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres, quorum struendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sit*, inquit, *inter domos Pauneus situs, et in his perpatiantur inter arborea deambulationes*, &c. Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria quamvis modica non tam statuarum tabularumque picturarum ornatu, quàm xystis et nemoribus excolunt*, &c. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem, l. 3. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item supra l. 2. Ode 3. et Epist. 1. 10. 20.

Nemus inter pulchra situm tecta remugiat ventis. Lucret. l. 5. v. 1091.

Et glaciet vivos Ponto sub flamine fluctus.

7. *Et positas ut glaciet nives Puro numine Jupiter.*] Existimare potest enim, quantum frigus perpetiat, ex eo quod puram, sit cœlum, ardet sudo ac serenum, quia nives gelu concrescunt et constringuntur: quia mare facilè congelatur, quando cœlum tempestatibus est quæ turbentur fluctus: et ita nobis videre videtur Aristot. in Problem.

Positas.] E cœlo delapsas et humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolutè poni solet: pro *coalescit, concrescat.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 20. *Tam aptè declarat effusio, quæ concrescant, quæ rigescant, nequa vis pruinæ concrescere queat, nisi eadem sit admodum calore, humore et dilapsa diffundeat. Itaque et aqua concrescit, et nix frigoribus augentibus durescit*, &c.

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene sic legito: alii, *Puer numine*, vel *lumine*; sed perperam. Jovem pro cœlo non tàm usurpari, notum: hinc *sub Jove* pernoctare vox *numen*. Puro lumine Sol quidem dicatur: at non Jupiter, præsertim cum hic sacrificulus, qui Deos jurgans accentabat, dicatur, Porta nostra.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocosa, cui risibus supata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia, l. b. 1. Od. 2. v. 33.

. . . . . *Exigua videns,*
Quæ Jocus circumvolat et Cupido.

Ne currente retrò funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens. [263]
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retrorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus intractabilem. O licèt te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor *discoloret*, aequè maritus tuus amore pellicis Pieridis vehementer, indulge supplicantibus tibi, *quæ lactentes* ex duâ arbore non flexibilior neque arcu mitior serpentibus Mauritaniæ.

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retrò funis eat rotâ.*] Ne offensa Veneris iram in te quam striagat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut nunc me contemnis. Vim ergo sapientes fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 67.

Heu cannus frustrà: nec verbis vincta patescit
Janua, sed plenâ est peruda cruda manu.
At tu, qui potior nunc es, mea fata caveto:
Versatur celeri mobilis orbe rota.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili et instabili: sed potiùs à rotis et trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat et trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, et rota et funis et pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula nexusque sperne, quæ si diuiseris, cave ne res tuæ retrò et pessum eant ac dissolvantur. Virg. Ecl. 8. 78.

. . . . *Veneris, dic, vincula nodo.*

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non est ut Penelope Spartana, nec educata instar Lacænæ duris moribus austeraque vivendi ratione; imò venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Hetruscus. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit, ut refert Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque à Lydis traxisse originem suspicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter solicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem eluctata est. Homer. Odyss. 2. v. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Thuscia. Ovid. Metam. 14. v. 452.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porrò synecdochicès illi pro Italis universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultûs mei pallidus instar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Ecl. 2. Sunt etiam alhæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. c. 6. Quarquam duo tantùm genera violarum agnoscit Nicander, pallidum et luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amaranthus.* Ovid. Art. Amat. lib. 1. v. 729.

Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti.

Nimirùm recurrente ad cor amoris contrario calore naturali, et quoniam interior in amantibus est, exteriores venis vitalis magis dissipantur, in vultu pallor existit.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.*] Quamquam nec offensa vir tui pellicem Pieridem deperentis injuriis, ad eam eundam non inclinaris. Hoc certè est medicamentum cœpti amoris, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia miras gravatè fert uxor; at si marito fallitur, quicquid est in viri jucundi perdit. Ovid. Art. Amat. lib. 2. v. 373.

Sed neque fulvus aper medâ tam sævus in ilvâ est,
. . . . . ,
Nec lea, ...
Fœmina quàm socii deprensâ pellice lecti
Ardet, &c.

Pieriâ.] Vel nomen factum à solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, pellicem, et ex eâ Macedoniæ regis: vel tanquam adulteram, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum; cujusmodi mulieres ut plurimùm exercebant meretricium artem.

16. *Supplicibus tuis Parcas.*] Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbè repulit nisi qui humanitatem exuit? Ex sententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem adversabantur: cùm et natura supplicibus parcere doceat.

17. *Rigidâ.*] Ardea est quædam, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. 10. et nos jam lib. 1. Ode 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occasum extenditur, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca quarum penuriâ et Solis æstu arentia et fervida, omne genus serpentum alunt etiam sævissimorum.

Latus istud haud semper erit tolerans liminis et pluviæ.

Non hoc semper erit liminis, aut aquæ [294]
Cœlestis, patiens latus. 20

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi sponte oblatos ne sperne: nec enim ero semper eâ robustâ et ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim et velim pernoctare ante januam, et cubare super durum limen ædium tuarum. Epod. 11. v. 30.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura quibus
Lumbos et infregi latus.

19, 20. *Aquæ Cœlestis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certè comitâ in Lycen jam vetulam acriter scripsit Od. 13. lib. 4. Ovid. A. Am. 2. 237.

Sæpe fores imbrem cœlesti nube solutum
Frigidus, usque udâ sæpe jacebis hamo.

ODE XI. AD MERCURIUM.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) et tu, lyra, chordis septenis resonare perita; neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis *Deorum*, numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde:

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque, testudo, resonare septem
Callida nervis:
Nec loquax olim, neque grata, nunc et [295]
Divitum mensis et amica templis, 6
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Ode 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut, ipsis inter se compositis et superstructis, Thebarum muri atque urbs ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, ver. 394. Plutarch. de Musica. Propert. Lib. 3. Eleg. 2. v. 5.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte suâ musæ membra coisse ferunt.

3. *Testudo, resonare septem Callida nervis.*] E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Ode 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; denique etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Plutar. Φόρμιγξα ἑπτάχωρδον, id est, ἑπτάφωνον, vocat. Virg. Eclog. 2. v. 36.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porrò septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis singulis, non ibi re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Prius muta et sine ullo pretio; at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita et adhibita sit in divitum conviviis et Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*] Quòd vini vim fervidiorem cohibere valeat Musica, hanc ideò prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musicâ: et Homer. Odyss. ubi Cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis historiam narrat et laudat.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas Applicet aures.* Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, vim sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat et emollit. Et lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causâ, et prioritûs auritum datam, sed ut animi motiones improbè lascivientes decenter reducat.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari:
Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ

quæ sicut equa trium annorum exultat et ludit per apertos agros; fugitque attrectari, à nuptiis immunis, necdum petulanti vino idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, et rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem gessit Cerberus crudelis aulæ janitor: licèt caput illius furiale stipent serpentes multi, et ex ore tres linguas habente halitus pestileus et tabum fluat. Quinetiam Ixion et Tityus facie prætulerunt hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen et supplicia famosa puellarum, et vacuum aquâ

[296]

ANNOTATIONES.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis, Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit et ludit per campos discurrendo et exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virili autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Ode 5. v. 5.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δὴ μὲ
. . . . . .
Νηλεῶς φεύγεις;
. . . . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι,
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threïcia, quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depasceris,
Et agiliter erudens ludis.

13. *Tu potes tigres*, &c.] Nota est Orphei fabula feras et arbores trahentis ad lyræ dulces modos; Vide lib. 1. Ode 12. et Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 6. v. 3.

Quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requirunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti*, &c.] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Ode 13. et Virgil. Georg. 4. v. 481.

Quin ipsæ stupuere domus, atque ultima Ditis
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora;
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin et Ixion, Tityusque vultu Risit.*] Pulsante citharam Orpheo recrcari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, tristitiam exigentis. De Tityo Ode 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad inferos pulsus est, et rotæ inter serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3. v. 73.

Illîc Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Ode 2. ubi refert. Ἰξίονα ἐν πλερόεντι τροχῷ πάλλα κυλινδόμενον. *Ixionem in alatâ rotâ circumquaque versatum.*

Stetit urna paulùm Sicca, &c.] Danai Argivorum Regis filiarum diri cessaverunt cruciatus paululùm, dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Ode 14. Lucret. lib. 3. v. 1021.

Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen explerî nullâ ratione potestur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. 1. 3. 135. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus*, &c.] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hinecque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide supra.

vas evanescente ex imo fundo,
pereuntis imi,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;
Quæ velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,

ANNOTATIONES.

25. *Seraque fata.*] Vel, longa et diuturna; vel tarda et serotina, contra præcipitia.

26. *Quæ manent culpas, &c.*] Hypermnestra Lynceo sponso perfidè, cæteræque aliæ et frigore insita, dum sororem immo patris sui spem et unicum propugnatorem; quippe quem debuit excipi hospes pectoris, unde et nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt eas fuisse ejus sponsis vitam adimere non sustinuisse, Hypermnestram et Delphycen. Eustath. in Dionys. Alex.

Una de multis, &c.] Honore nuptialis digna. Quòd noctu seu vesperi nuptæ deducebantur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus *Fax*, inquit, *Deum præsidi ad nuptias Junonis. Alii quòd sponsa celebrante nuptias, ex aris ejus fax accenderetur, cum pervenit, ut ibi ardens extingueretur.*

34. *Perjurum in patrem Splendidè mendax.*] Hoc videtur pulchrè dictum. Hypermnestra Lynceo, quæ fecerat, ejus nuptias impia et crudeli fraude eruminis, ut Hypermnestra quinquaginta filios ejus Danai, quos habuit ex Pieria filia Nili matrimonium perosus. Hinc mendax, quod ex Oraculi responso à sponso sibi nocturno referendum. At cùm instaret die, fuit mentita, filias mendaces, ut ait Poeta, quæ nuptias, sponsos viro luxuriæque suppetos cultro singulæ confecerunt. Itaque pœnis comitalis mortis gravatas, quippè hæc vitæ evasurunt, excepta Hypermnestra, quæ Lynceum servavit. Hæc verò pectus Danai incruentato Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactum cum Lynceo sponso, nonnulli tradant. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Ode 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur à Danai patre et filiabusque meis. Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurârunt. Ovid. Epist. 14. 73.

Surge age, Belide, de tot modò fratribus unus;
Nox tibi, ni properas, una perennis erit.

Apud Hesiod. *Somnus mortis frater;* apud Virg. *Consanguineus leti sopor,* dicitur. Catull. Eleg. 5. v. 6.

Nox est perpetuò una dormienda.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendæ prava sororum meretricum consilia. Elude.

45. *Me sævis oneret catenis, &c.*] Observa quàm artificiosè Poeta amplificet ac laudet fidem et lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyncus impellatur ad sibi amandi favendum. Vide Ovid. Epist. 14. v. 3. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

Clausa domo teneor, crudæ custodia vinclis,
Et mea cruppla : causa, fatisse pium.
. . . . . .
Me pater ignavit, quem non, nisi volavimus, ursit,
. . . . . .
Aut illo jussit, quem non licet tradere esse,
Ut quâ non cecidit virgo, nupta cadat.

Quòd viro clemens misero peperci :
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus : i secundo
Omine, et nostri memorem sepulchro
Sculpe querelam.

quoniam sponsum infelicem benignè servavi : me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quò te ferunt pedes et venti, dum nox et Venus obsecundant : abi faustis auspiciis, et tumulo inscribe querimoniam, *quâ* nostri recordatio *permaneat*.

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam tetros mares. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnant Abcerii. Hic verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor et ferus nihil habet insigne : Masinissæ nomine tantùm clara. Hodie *Biled algerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt et auræ.*] Seu terrâ seu mari fuge quamplurimùm : *dum favet Nox et Venus*, i. e. amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulchro Sculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te pietatem. Danaï erga patrem malè pensatam. Paulum. in Corinth. refert Hypermnestra in judicium vocatam à patre, quòd Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovid. Epist. 14.

Et sepulchrales quis pectat aridus ossa ;
Scriptaque sint tumulo nostra sepulcra brevi ;
Exul Hypermnestræ proferar infelix unquam,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. AD NEOBŪLEN

Hebri amore contabescentem.

Miserārum est neque amori dare ludum [269] Ærumnosarum est, nec amori

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos : Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quòd sapè à Sotade usurpatum. Alii Rychmicum, quòd ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus trimis constant Ionicis à minore, tertius verò quatuor : hoc modo :

Miserārum est | nĕque āmōri | dārĕ lūdūm.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon : ut duo priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti ; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus : quartus Adoneus : sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut exanimari metuendes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine et proposito hujus Odes. De carmine diximus, de versuum ordine, vide annot. ad v. 9. denique quod velit Poëta, et quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversùs patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè ; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentiâ desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella et mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem et gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque : ita metuit reprehensiones et castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profectò exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur, et corrigatur, ut antè dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid. 4. 10. 7.

Ego dare me ludum meo nato usquedum, ut animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto : sed numus nolo desidiæ
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant ?* &c. Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit*, &c.

indulgere, nec mœrores diluere vino suavi, vel discruciari, metuentes ictus linguæ patruæ. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas et laboriosæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparensis; *qui* eques solertior ipso Bellerophonte, nec pugillatu nec tardo cursu superatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cytheræ puer ales, [300]
Tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte, [301]
Neque pugno neque segni pede victus,

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas jam dictum. Abbi sæpiùs, eoque exhilarari animum estis citon sacer codex.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis;* et *sonere* pro *sonare*, &c.

Exanimari metuentes.] Metu reprehensionis propè mori.

3. *Metuentes patruæ verbera linguæ.*] Pater filio semper indulgens, at patruus severior: et hinc proverbium vetus, *Patrui linguam, sapere patruum.* Pers. Sat. 1. v. 11. *Cùm sapimus patruos.* Natur postea l. 2. Sat. 3. *Ne sis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio; *Qui in reliquâ vitâ multis esset... fuit in hâc causâ pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cœlium, sevit denique unquam pater.* Et de Quinto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus æmulum, Lib. 10. Epist. 6. *Vellem susceptisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgeris, quicquid ego astringam, relaxat. Si sine ullo possem, regerem: quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cytheræ, &c.*] Et tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita, sponte obtemperas: ipsi tota vacas, lanificio et quotidiano opere prorsus abjecto.

Qualum.] Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres pensum, filum, stamen, fusos, forficulas.

Cytheræ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri insulæ oppido; vel potiùs à Cythera insulâ, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo ipsius numini sacrâ; in quam et dicitur primum advecta marinâ conchâ. Ovid. Fast. 4. v. 286.

——*Veneri grata Cythera petit.*

Puer alis.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt et appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus Panis lepidos. Eubulus quidem hæc ironè sensu ibi scribit: *Quisquis mortalium primus alatum Amorem pinxit aut ceræ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim mutarique est aut facilis: imò gravis supra modum. Quorsum ergo illi pennæ?* &c. Alexis ibid. *Aiunt vulgò non volare Deum Amorem, sed illos qui amant; aliâ verò de causâ alas affingi.* Arist. ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, à Deorum est cœtu exclusus, et huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem et petulanti præcasæ alæ ne revolare in cœlum posset: ablatas verò pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara hostis spolia, &c.*

5. *Operosæ Minervæ Studium.*] Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dier. v. 63.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.
Minervam
Opera docere, ingeniosam telam texere.

Virgil. Æneid. 5. v. 284.

——*Operum haud ignara Minervæ.*

Æneid. 7. v. 105.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Fœmineas assueta manus.

6. *Studium aufert, &c.*] Sic amor die noctequè rem amatam animo dominatur objicit, aliarum omnium rerum cogitationem et curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔ τοι
Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν,
Παθαρδακρεΐσα πειθοῖ,
Βρεδινὰν δι' Ἀφροδίταν.
Dulcis mater, haud possum ordiri telam,
Correpta amore pueri per tentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. iv. 86. Vide lib. 1. Ode 8. ibique annot.

Neobule.] Νέη βυλὴ, *juvenile consilium:* vel νέος; βῶλος, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species et decor adolescentis Hebri è Liparâ oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno; hodie *Lipari;* pendet à Siciliâ; nunc bene culta, et arce munita est.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Ode 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus, &c.*] Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, &c. lib. 1. Ode 8.

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis :
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticēto excipere aprum.

simul humeros oleo perfusos abiit in flumine Tiberi, atque peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti *campo*, atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros*, &c.] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu, verùm præterquam quòd reperiatur carminis lex, et instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe et pedibus, postque luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem: quod Horatius belle hîc expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem*, &c.] Hebrus non tantùm campestri victoriâ insignis, sed et venandi solertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas et campos vagari solent. Virg. Georg. 3. v. 369.

——*Conjugioque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticēto.*] Quidam legunt *arto* sive *arido*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. 11. circa medium, *de apro*.

Ὃ δὲ τ' εἴσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille verò prodit è profundo fruticeto, seu *loco arboribus condenso*.

Excipere.] Incautum et ex insidiis capere.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDUSLÆ.

O fons Blandusiæ splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, et Venerem, et prælia destinat
Frustrà: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.

[302] O fons Blandusiæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; *quique* lasciviam et certamina incassum præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 5. Lib. 1.

1. *O fons*, &c.] Hic fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, et aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut et Horatius præstat Lib. 1. Ode 1. *Aqua caput sacræ*. Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poëtæ, de quo l. 2. Ode 18. v. 14. et Ep. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virg. Georg. 2. 528.

——*Socii cratera coronant.*
Te libans, Lenæe, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt, et vina coronant.

Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 98.

——*Coronatus stabit et ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quòd floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustrà meditatur prælia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 5. v. 300.

——*Fonte Rea Numa mactat ovem,*
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem, et prælia destinat.*] Lascivum et petulans animal hœdus. Sic et Ode 22. seq. v. 7.

Ferris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te minimè attingit asperum tempus ardentis Canis ortus. Tu amœnum frigus suppetitis tauris aratro fatigatis atque errandi gregi. Tu consuleris etiam inter illustres fontes, cùm pressâ ... ilicem cavatis super rupibus excavatæ è quibus defluunt aquæ tuæ *lentèr* serpentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile [393]
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis: unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

9. *Te Cæsaris ætas ...*] Dicitur etiam Cæsar ... terrâ ... vehuntur ... Sabinorum ... quæ ... *Cæsar* ... terrâ *sentiuntur*. Plin. lib. 2. cap. 47. *Eodem* lib. cap. 47. *ardenti ... exortus Canicula sidus*, ... *Leonis ingredientis, qui dies* ... *Cal. est. ... Solis vapor geminatus ... deris.* Idem lib. 9. cap. 17. *totum mare sentit exortum hujus sideris* ..... lib. 18. cap. 28. *Canis etiam ... mines, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium* xxiii. *die. Scatunt ... mare et terra ... accenditurque Solstitio; ... ardet cœlum.*

13. *Fies ... fontium.*] Tu eris unus è fontibus notatis tuscanis me celebrante carmine; tutam ... prospicientem ac ... quique ... commendabit ... poetæ versibus, in ... is quidem et ex iis desiderabit ... ut ... unde

—— —— *Quæ ... et ...*
... Tiburni lucus, et uda ... mobilibus pomœria rivis.
Hæc ... ornare ... tibi ... dicavit Horatius: ... et ...
Hoc ... ... tuam (si cordis) amœnat, Iuvat ... ... m. præstant Septembres horis.

Epist. 1, 16, 9.

ODE XIV. AD POPULUM ROMANUM.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

O populûs *Romane*, Augustus quem paulò antè dicebamus quæsivisse laurum morte emendam, instar Herculis, qui ex Hispaniâ regione domum rediit triumphans. Ergo fœmina ingaudet

Hercules ritu, modò dictus, ô plebs, [394]
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2 lib. 1.

1. *Hercule ritu, &c.*] Horatius hâc Ode Augusto gratulatur reditum, qui non modò sat diuturnus, cum è periculis belli difficillimis. Nimirum ex S. Aug. cap. 20. *Externa duo bella per se gesta: Dalmaticam adolescens adhuc, et Actiam nuperum civilium. Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ipse, partim auspicio suis Cantabrum*, &c. Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinaci, quo tamen convaluit; rebusque ibi bene compositis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellârunt. Vide lib. 2. Ode 6. not. ibique annot.

Dictus Monte venalem petisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebantur paulò ante illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum et gloriam; nobis vero pacem: sicut Hercules orbem suscepit mortis laborandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et salvus rediit ad nos ex Hispaniâ, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singulis gratias Diis agant pro salute Impe-

Prodeat, justis operata divis;
Et soror clari ducis, et decōræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper [305]
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pōte unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli:
Spartacum si quâ potuit vagantem [305]
Fallere testa.

beta viro procedat sacro facto sequis numinibus: nempe sororum Imperatoris sacris; atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem obsessarum, natæque tenui supplicatu. Vos o juvenes et puellæ recens e marito juniæ, abstinete vocibus inauspicatis. Esto lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile timebo, neque interitum per vim *hostilem*, Augusto orbis domino. Perge, tamule, affer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si *fatō* aliquod fictile delium potuit latere Spartaco grassanti.

ANNOTATIONES.

ratoris optimi, præ cæteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, et formâ ac pudicitiâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio lib. 58. v. 2. illam obvios fortè nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hîc observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2. Quidam legunt *Cui*.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata divis.] Facto piùs ex more domi sacrificio, placatisque Dîis domesticis, *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debentur, felicitatem et incolumitatem præstitere. Quidam pro *divis*, legunt *sacris*.

7. *Et soror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matronæ Romanæ, *matres puerum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decōræ supplice vittâ*; qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius: in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, et puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri. Quidam legunt, *virûm expertes*.

11. *Malè nominatis. Parcite verbis.*] Et hoc intelligatur laudè ex dictis in Ode nos. 11. *malè nominatis*, quæ malas est omnium, quæque malum omen afferunt. Non absurdè legunt aliqui, *malè ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violate; silentio potius et mente aucupia favete.

13. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuam, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras.*] Suet. in Octav. cap. 22. *Jusjurandum Quirinum servatum est, ut nemo à comitiis Cæsaris recederet, neve quis, ut multi vetuerant, imperatorem se appellari, aut filium pro parte patris, vel nepotem, pro avo, vel abnepotem, pro proavo, vel pronepotem, pro abnepote, pro parte patris, ter clausit.* Lucan. l. 1. de Cæs. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fetus incolumi Cæsare? Quos feros
Bellorum furias inclitus Hesperia?

Et Ode 15. v. 17.

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium, &c.

17. *I, pōte unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. 1. Od. 9. 8, &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum et in orbe conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est: nimirum amore civium plus sexagenis. Tum *ab omni parte Italiæ, cum et auctore bello dicere sancte Populus*, qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populos, et dissona signa canerent*. Tandem *Marsos Gallinatas devicit*. Vide L. Flor. lib. 3. cap. 18.

19. *Spartacum si quâ potuit vagantem Fallere testa.*] O puer, quære modò vinum Marsicum bene notum habens; si quidam ex eo superstes

Jube quoque Neæræ canore ad testudinem in nodum colligere capillos myrrheos. *Quòd* si impediris ab importuno januæ custode, desedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id ego nullâ modò tolerassem juventâ fervidus, sub Munatii consulatu.

Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus [307]
Litium et rixæ cupidos protervæ. 26
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, et effugit Spartaci vastationem et depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartaco duce excitatum quo nomine appellem nescio*, inquit, *quippe cùm servi ac gladiatores imperaverint*, &c. .... *Spartacus, Crixus, Oenomaus, effracto Lentuli Ludi carcere triginta aut ampliùs eiusdem fortunæ socios corripuerat Capuâ: servisque ad vexillum et ad gaudium vocatis, cùm statim decem amplius millia cassent hominum, non modò effugisse contenti, jam vindictam volebant..... totam pervagantur Campaniam ..... terribili stragi populantur. Affluentibus in dies copiis, cùm jam esset justus exercitus, è vimineis pecudumque integumentis inconditos sibi clypeos, è ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt*, &c. ..... *Ille Spartacus de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator ..... Consulares quoque aggressus in Appennino Lentuli exercitum perculit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendâ urbe Româ deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Rom. Licinius Crassus avertit ..... Spartacus, ut primo agmine fortissimè dimicans, quasi imperator, occisus est.* Vide Plutarch. in Vitâ Crassi. Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oros. lib. 5. cap. 24. &c.

21. *Dic et argutæ properet Neæræ*, &c.] Adduc, ô puer, et Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinùs vel incomta, et collectis tantùm in nodum capillis. Nam *dum comuntur animus est*: nec tantum verò gaudium nostrum haud fert moram. Vide Lib. 2. Ode 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum et myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrteum*, id est, medium inter flavum et nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem Fiet, abito.*] Redi verò quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor, indignans durâ religare catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem!
. . . . . .
Aspice ut invideas, inimicaque claustra relaxa.
. . . . . .
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina: solicito carcere dignus eras.

Et Lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominum servandi cura, Bagoï.
. . . . . .
Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri
Desine.

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas et ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim simile quid contigisset, continuò exarsissem irâ, et mox vecte, armis, vi, effractum fores properâssem: quando Munatius Planeus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Ode 20. v. 7. Annotat.

ODE XV.

In Chlorin jam vetulam.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas utì concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

Tu conjux Ibyci egeni, impone finem aliquando turpi lubidini et infami operæ. Jam propinqua morti testimonia cessa colludere cum aliis puellis, atque pulchris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Nata tua aptiùs aggreditur ædes adolescentium velut Baccha pulsato tympano concitata. Eum Nothi amor adigit lasciviæ capræ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minimè verò lyra, aut sertum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut ait Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ et lasciviæ. Vide annot. suprà Ode 4. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*] Quæstui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si quæ erat famosa, et cognati osculum non fugiebant.* De Orat. 2. n. 277. *Ad famosas velut me mater accedere.* Plaut. Fragm. 3. 15. *Miserum me famosum facit suus flagitus.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorsùs ita scribit. *Anus cùm ludit, morti deliciæ facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cùm omni ætate turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem lubidinum intemperantiæ accesserit, duplex malum est, quòd et ipse senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe senilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à θύειν. Unde et Thyoneus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Ode 12. v. 6. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Ode 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Daunize, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis earum, Calabras Appulasque multas nostri cæstimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Apuliæ crudato simæ, vello breves, pondus celebres*, &c. Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appula, Parma secundis
Nolidis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit: nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuisse meretrices: patet è Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et serta è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt: siquidem ætati tuæ florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorin minùs jam bibacitati aptam: meretricium porrò id proprium fuisse constat. Vide Lib. 1. Ode 36. v. 13. et seq. Contrà honestis mulieribus, et quidem *matronis Romanis usus vini*

priùs ignotus; ne scilicet in aliquod dedecus proruerentur: quin potius ad laudem [illegible] uterentur. Hoc enim esse consuevit: inquit Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. Athen. l. 10.

Vetulam facce tonsæ, &c.] Quidam legunt *vetulâ facce tonsâ*, volantque designari vetus vinum: sed O augue; tu lector adverte potiùs expressam Theocriti sententiam Idyl. 7. 70.

Μίσγωμι. — ——
——*χυτίσεται καὶ ἐς πρόγα χείλος ἐρείδων.*

Bibam,
——*Cadus adfacem labrum infigens.*

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, et validæ januæ, et canum vigilantium custodia clausam Danaën abundè tueban tur noctu à mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ accidentium observatorem: quippe viam fore secretam per tantique custodis custodiam auro mutato. Aurum solet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæstum.

INCLUSAM Danaën turris ahenea, [309]
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites, [310]
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën,* &c.] Continet hæc Ode Stoica pleraque decreta, et gravis adversùs avaros axiomata, quibus vix serius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prœtus Acrisii frater anno primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eâque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter admonitus nil esse otiosus auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes ad ingentes custodiendis ædibus adducebantur, præsertim è Laconicâ et Arcadicâ regione. Vide Cæl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque *fidissima animalia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguatur operibus suis.*

5. *Si non Acrisium,* &c.] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ timebat, ob cædem nepotum, de quo mox.

9. *Aurum per medios ire satellites,* &c.]

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, κ' ἐλθὲ πύλας.

Aurum aperit omnia, etiam ferrea fores.
Apul. [illegible] Hinc dicit epicurum [illegible] ἀνοιδεύς, [illegible] quod Platoni tribuitur Homer. Odyss. v. Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus,* &c.] Adrasto Argivorum Rege Polynicis genero suo Thebanum regnum asserente susceperit: ad bellum inter cunctabatur Amphiaraum vatem. Hic augurio eos doctus malè cessurum: Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse vero fugiens, detectâ, una consciâ Eriphyle uxore suâ. Cum ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrasti filiâ, quod olim summâ arte Vulcanus fabricârat gemmisque exor-

Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: Munera navium [31]
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto: et transfuga divitum
Partes linquere gestio;

Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invictos subjugavit duces. Dona irrierunt feroces navarchos. Augescentes opes conficiuntur solicitudo, et cupiditas auget avaritiam. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valdè splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit, eò ampliora consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atque opulentiorum castra fugitivus deserere aveo;

ANNOTATIONES.

nârat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi reliquisque impendere non ignarus. Porrò cùm dixisset se ab Eriphyle proditum, filio Alemæoni, ut matrem necaret, mandavit. Quod cùm præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru et auriga absorptus est. Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *cernitur* ejus *domus ob lucrum demersa exitio*; vel, ut legunt alii, *exercitio*. Vide Stat. Theband. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii salutis, cum præsentiquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel famâ boni civis, vel prudentis vatis, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego providens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut cùm videret monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri præderet.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle aurei veri cupidine vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in pervicacem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

———*Ma tamque Eriphylen*
Crudelis aurei monstrantem munera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium eas edes pecuniâ solebat corrumpere: et cùm expugnari vix posse munimentum, respondit, asinum asellus muro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ, et Valer. Max. l. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ extitisse quàm victorem*; à Juvenale Satyr. lib. 2. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λίγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις,
Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certè, cùm infimiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderunt, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. et 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, et *majorum famæ*, seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde et ait, avaris pecuniam esse τέλος; *finem*, non πέρας; *terminum*, Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantùm ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimisque potentiâ, quia noveram in his curas et solicitudines certas esse et molestas; contrà, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.*] Quantò pauciorib⁹ quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit: tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis citissimè ret pondit: non pecuniæ suæ apponeret, sed multa de rebus necessariis amputans, Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Melò nihil habere: seu omnibus nudari et nihil cupere quàm dives esse et solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desidere, pauca tibi multa videbantur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto feliciùs hic, qui
Nil cupperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passuras gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

bonorum spretorum possessor magis illustris, quàm si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus, *ego cui non* egens sanius in duriis. Rivus aquæ liquidæ, et silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura, est igitur ille qui fœcundæ Libyæ dominatur, *et optimum melius est.* Licet mihi neque apes Calabricæ mel producant, neque vinum *apud me* senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Gallicæ pascuis: at gravis egestas non adest: siquæ majora cupiam, tu donare minimè recusares. Exigua tributa solvam facilius refrœnatâ cupiditate,

Contemptæ dominus splendidior rei,
Quàm si, quidquid arat impiger Appulus, [312]
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest: [313]
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, nihilque ipsi ea denego: hinc splendidè me ostento. Contrà dives avarus velut mancipium servit opibus, sordidèque vivit: estque *inter opes inops.* Senec. Epist. 74. *occurrunt (quod genus cœcitatis gravissimum est) in divitiis inopes.* Nam *deest avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian. in Rut. lib. 1. v. 200.

Semper inops quicunque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissimâ prædiolum, ubi è fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Varfarum dimanat: de quo supra Ode 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque satis sufficiens: est *seges certa* et fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habeo, *certe beatior* sum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, et *condit horreo Quidquid de Libycis verritur areis*, lib. 1. Ode 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id est, nescit me beatum, neque infelicem et miserum esse, quòd et parva servandi, et majora acquirendi nunquam non curâ discrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabrum, quia in regione sunt flores apibus gratissimi; tamen et optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maximè laudatas: at res habeo necessarias ad victum: neque mala paupertatis sævæ importuna experior.

34. *Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ Languescit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reservem donec vetustate pretiosum fiat. Læstrygones, qui et Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem, incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic Ode 21. seq. *languidiora vina* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis Crescunt vellera pascuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis scribit: *generis eximii Calabras Appulasque malles nostri existimabant, arumque optimas Tarentinas. Nam Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipuè Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Ipsius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Villeriacis primas Appulia, Parma secundis
Nobile, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; additque *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec, si plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregiè Poëta, accepti beneficii memor et toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. et Epod. 1. sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

39. *Contractâ meliùs parva cupidine, &c.*] Vitam facilius sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens, quàm si ingentes haberi divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

Quàm si Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
Parcà quod satis est manu.

quàm si Lydiæ ditionem agris
Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est *is* cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totos Phrygiæ Lydiæque agros possiderem. Vide Herod. lib. 2. Cic. 15. sub finem.

Regnum Alyattei.] Alyattes Crœsi pater fuit: uxorem duxit Lydiæ, et divitiis celebratus, quas è Lydo metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strab. lib. 9. 14, 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò est,* inquit, *quod observatio rerum usu sapientes viri dixere, multis egere eum qui multa habeat . . . . et minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit Parcè, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Duas res à te posco, has mihi ne deneges priusquam moriar; vanitatem et mendacium longe à me repelle; mendicitatem et divitias ne dederis mihi; sed tantùm victui meo tribue necessaria.*

ODE XVII.

AD ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut diem crastinum hilariter agat.

Æli vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Litoribus tenuisse Lirim

[314] O Æli illustris ab Lamo antiquo, quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem *eorum* facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et *circa* Lirin, Maricæ ripas alluentem,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclarè gestis. Variis cognominibus tamen illustres habuit familias, in quibus Tubero, Paetus, Gallus, Sejani, Ligures, Laniæ, &c. nec omittendus est ortus ex eadem stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum verò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. scripserit *quædam Lamiarum*, præsertim nationarum vetustâ nobilitate superbarum. Hunc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Ode 26. designatur, scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico prætectum et bellis clarus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilissimum trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum. His tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiqua Læstrygonum sedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Fastos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulum, et res egregiæ contectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa priscis in litoralibus Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Mola pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 955.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuisse Lirim.*] Liris fluvius, qui et Liternus Appiano, Latium separat à Samnio et Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perluit, ubi Maricia Nympha unà Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo Ramirez Jam Tom. 1. Ode 31. v. 7.

Maricæ.] Illi antè dicta Circe, ut Quinctius antè Romulus; ex more veterum, inquit Servius, nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æ-*

longè regnâsse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si *me* non decipit cornix longæva, plurimum præsagiens. Sicca ligna congere, dum licet: cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

Latè tyrannus), cras foliis nemus [315]
Multis, et algâ litus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero [316]
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

ternam gloriam. Dii indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta..... Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, a Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa creplit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine . . . . species ipsa fortunæ, ac diversa parent: nisi quòd Tyrannus ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannus sævit, ubi cædi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato maris algas ad litus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluvium rompita.

10. *Algâ.*] Herba est marina ad nihil utilis.

11. *Eurus.*] Plin. lib. 2. cap. 47. fit *ab Oriente hiemali Eurus*, quem *Latum Cæci appellant.* Epod. 10. v. 5.

——Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.*] Pluvium autem fore vaticinatur ex diebus tempestatem, augurio a cornice capiendo. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tam lingua dextri nivei pressò ter gutture voces
Ast quater egregiæ.

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam: Horat. v. 438.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maximè cornix.

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quidam:

Secla viri novies pulentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps India phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes, aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœstitiamque ex ærris intemperie nasci solitam, hilari convivio propulsa. Certè cerlo malè affecto, affici pariter corpus nostrum et ingravescere, non rarò experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, et *lætitiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, et porco bimestri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hîc. Imò verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi, ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, curandamque cæcubum. Quod quoties faciebant, curare genium et placare sibi existimabant. Unde maturant ad loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rustic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab eo quòd olim ad epulandum: ita quippe animam esse dicunt proinde ac solem, quæ servavit carnes.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 14. vocat

——Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali solùm, sed quolibet anni die.

ODE XVIII.

AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprĭca rura
Lenis incedas, abeasque parvis [317]
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina cratēræ; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cùm tibi nonæ redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque soli exporitos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum *in* paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties nonæ Decembris tibi *sacræ* recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis; vicus festum celebrans herboso campo requieseit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis:* unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret; et Nonis Decembribus, cùm jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Ode 4. et 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant prisci caprorum pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus et Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lasciviâ agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano——

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem et placidum habere; etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide, Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta inmitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui aluntur in agris et villis. Frustrà nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrificeo, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali cratēræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γόνος, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parent animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quieseit et ludit in campis, ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei est. Non faces omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum:* et cap. 23. *Septimo die ce sabis, et requiescent bos et asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificatæ pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

Lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter plantâ ferire lætatur.

Inter audaces lupus errat agnos: [318]
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor 15
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Sparzit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5. v. 40.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere et culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti et hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. v. 1393. rusticam festivitatem et saltationem ita describit:

Nam magnis opibus jucundè corpora habebant.

Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant: agrestes enim tum musa vigebat.
Tum caput, atque humeros plenis redimire coronis,
Floribus, et foliis lascivos læta monebat:
Atque extra numerum pedibus concrepare moventes
Duriter, et duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Fast. 2. lib. 6. v. 293.

Hi ludunt: hos somnus habet; pars brachia nectit,
Et vinclum celeri ter pede pulsat humum.

ODE XIX. AD TELEPHUM.

Quòd veteres Historias curiosiùs sectetur; Voluptatem verò negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refert, atque stirpem Æaci,

Quantum distet ab Inacho [319]
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Quantùm distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, et cujus cœnis ille in amore Lydiæ, ex Ode 14. Lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè et præcipitè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad cœnam tardiorem inducit hosce et temporis magis congruos; ita quippe ad lautiorem pleniorem, ob locum Augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantùm distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras, quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Athenarum Regem ultimum: verùm nunc quærendum est potius unde et quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Bedâ ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. Lib. 2. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni octingenti et septuaginta quinque, aut non multò secùs.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Athenarum, cùm ex Oraculo didicisset eos fore victores, si ab hostibus caderet cum Doriensibus ad Isthmum pugnaturis, qui cum Rege occidisset, hostium exercitus, ignarus fati, cadaver jugulo lacessivit, atque ad pugnandum ad suum eadem provocavit. Quod ubi Dorienses acceperunt, spemque servitutis ademptam sibi sensere, Vide Justin. Lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 1140. *Codrus jam tempus suæ scripsum mortis adesse intellexit, bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 381 annis perseveravit.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Et pugnata sacro bella sub Ilio.
Quo Chium pretio cadum [320]
Mercemur; quis aquam temperet ignibus, 6
Quo præbente domum, et quotâ
Pelignis careat frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris 10
Murenæ; tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis. [321]
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet

et certamina commissa ad Trojam sacratam. Sibi autem quo pretio emanet [illegible] Chii; quis calidum [illegible] quis domum [illegible] et quâ [illegible] frigus Pelignum repellat. Da citò, famule, [illegible] novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ augenti; tribus aut novem scyphis aptè pocula miscentur. Qui colit Musas impari numero, petet scyphos novem vel tres.

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Pelea, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollodor. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primùm ab Hercule: deinde à Græcis, quinquagesimo post annis.

Sacro.] Vel quòd urbis ejus muri à Diis sunt ædificati. Suprà Ode 3. v. 21. Vel quòd multa illic erant templa. Vel potiùs ex Homeri sententia, apud quem non semel ἱερὸν Ἴλιον leg. Alii *sacrum* pro execrabili hîc sumunt, ut existimo, absurdè.

5. *Chium.*] In Græcis vinis, Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 5. cap. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. 14. 7. *In summâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio seu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum*, &c.] Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eo erant perrecturi, vel ibi jam erant, cùm hæc Horatius scribebat: vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit: speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam, et cum quibus: in cujus domo luculentus accendetur mihi focus ad propulsandum frigus, quod urget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea namque *Valca* dicitur, estque in Apulico; olim in Samnitico.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, introducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens edendi vinum copiosè, ipseque prior accipere cyathum et propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, quia [illegible] Lunæ et [illegible] sperì convivia adibant veteres: vel quia festivæ erant Calendæ et epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Proculeius novæ dignitatis [illegible] augurandi optimam [illegible] tatem, imperat [illegible] lutemum: nec vano [illegible] specimus. Augeratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspicium, ut Pontifices sacris, præluebant: velut interpretes intermunicique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui auspicium fecerat, in Senatum accitus et inter Patres legi fasset. Et à primâ urbis origine iidem Reges et Augures, ipseque Romulus hoc munere est functus. Lib. Maximus proditur duobus et sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimum senectam. Horum propium fuit ex avibus vaticinia observare; à Diis monita contemplari, de somniis, auguriis, ostentis, extis, portentis, responsa dare: prodigia procurare et expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Ode 10. Non motos quidem sæmarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mensæ postremum comam esse pertinendam: minimum, quia nasci Auguria captari consueverant, et sub earum Solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob tot earum numerum, trìa sibi pocula misceri jubebit; qui verò colit Musas novem, Poëta, is novies bibet in honorem illarum. Auson.

Ter bibe, vel bates ternos: sic mystica lex est.

12. *Commodis.*] Justæ magnitudinis, inquiunt aliqui: alii, plenis et perfectis; alii contrà; minoribus et elatiorem non inducentibus, optimè convenientibus, ut sit sensus commodè et convenienter quis pro impari numero ter vel novies potet.

14. *Ternos ter cyathos attonitus*, &c.] Etiamsi inde fieri debeam attonitus è vino, novies ar-

Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat summere plusquam tria *pocula*. Placet furere. Quare tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pulchrè non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, *puer*. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, recentem vicina Lyco vetulo minimè habilem. O Telephe, nobilis Oblæ quorum te deum capillos splendidum, te nitidum puro Vespero nec incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet suprà
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge rosas. Audiat invidus [322]
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissâ te nitidum comâ,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloë:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

tamen ego Poëta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quòd hilaritatis modum nesciam in istâ Murenæ honoris amplitudine. Auson. *Prospexi noctem, et novam Lunam, et Murenæ apparatum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet suprà, &c.*] Charites rixarum metuentes, quæ ex ebrietate et nimio vino sæpiùs excitantur, amantes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantùm pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. 4. Od. 27. v. 5. ibique annot.

18. *Insanire juvat.*] Lib. 1. Ode 27. de insaniâ ex immodicâ compotatione. *Verecundum Bacchum sanguineos prohibete ritus, et, impium clamorem lenite, sodales.* De liberiore paulò animi gestientis lasciviâ, lib. 2. Ode 7. v. 26.

Non ego saniùs
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

18, 19. *Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ?*] Cur non jam inflantur et insonant tibiæ et citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in sacris Cybeles, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygiâ et Lydiâ; ac propterea Berecynthias hîc vocari, Lydias autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porrò harum modus et numerus concitatior, proindeque bacchantibus Matris Deûm sacrificulis magis etiam permovendis de quibus lib. 1. Ode 18.; quibusvis epulantibus etiam et comportantibus plusculùm exstandis accommodatus. Contrà, Dorieus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros præcipit Arist. Polit. 8. Æolius, saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parcè vinum ministrantes, vel à cantu pulsandique instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desit, O puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

22, 23. *Audiat invidus Dementem strepitum Lycus.*] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*] Quippe junior adolescentula. Ergo et ipsa, quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperam se fecisse non sine dolore agnoscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capilli juvenem indicant; nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*] Sideri Vespertino.

27. *Chloë.*] Aliàs *Rhode*.

28. *Me lentus Glyceræ.*] Contabescere facit, languore afficit, et consumit; *lentus penitùs macerat ignibus*, ut est in Ode 13. lib. 1.

ODE XX.

AD PYRRHUM.

Ne à puellâ Nearchum dilectum conetur abstrahere.

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gætulæ catulos leænæ ?
Dura pòst paulò fugies inaudax
Prælia raptor :
Cùm per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum :
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos :
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis :

[323] O Pyrrhe, *an* non agnoscis quàm periculosè Gætulæ leænæ fœtus auferas? Paulò pòst *tu* prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes peges *illa* excellentem Nearchum requirens: magna contentio *utrius* præda tibi potior an illi eveniat. Interea, dum tu velocia tela elucis, illa *verò* dentes formandos exacuit: dicitur controversiæ judex collocâsse victoriam sub nudâ plantâ, ac levi auâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes [324]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hîc commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversùs Romanos bellante, et per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati sunt; explosis etiam aliis, qui M. Antonii res gestas metaphoricè hîc notari, perperam dixere; tu, Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem à tali consilio dimovere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculosè amasium suum puellæ abstrahis quàm leænæ catulos raperes. Vide Plin. l. 8. cap. 16.

2. *Gætulæ.*] Gætulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de quâ jam l. 1. Ode 22. v. 10. et l. 2. Ode 29. v. 15.

3. *Dura pòst paulò fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet. v. 233.

Cruentus fœminas stimulat dolor.

Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta
Minùs est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. et seq. ubi, inter alia, hæc scribit:

——Ego cur acquirere parca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et Ennî
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Dixit, et dixerit ausus
Signatum præsente notâ prodûcere nomen, &c.
——si volet usus
Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.

5. *Cùm per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quàm elegantèr in allegoriâ suâ persistat. Sensus est: cùm illa, spretis amatoribus bene multis, unum quæret Nearchum.

6. *Insignem.*] Prælarum semper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen, tibi præda, &c.*] An tibi potiùs quàm illi cedat Nearchus, quemuterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum: illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo Sub pede.*] Nearchus, citra periculum, imò cui cedat parùm solicitus, vos de se contendentes otiosè, et frigidè spectat, suosque duntaxat curat capillos comere et odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide Lib. 2. Ode 11. v. 15.

unilis vel Nireo, vel *Ganymedi* k Idâ aquis abundante subacto.

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

15

ANNOTATIONES.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis evenit Achillem.

Raptus ab Idâ.] Ganymedes Trois regis filius, ob pulchritudinem à Jove aquilæ specie iduto raptus, cùm in Idâ monte puer venaretur: atque in convivüs Deorum factus poculifer. De eo vide Lucian. Dialogum: et Martian. lib. 10. cap. 4. Hâc porrò fabulâ indicatur sapientem virum luminibus et claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum evadi, atque ad Deum per sapientiam rapi et sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis: alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hîc; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ Minoris regionem: Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6 cap. 15. et lib. 17 cap. 1.

15. *Aquosæ.*] Ex illo Troadis monte dicuntur manâsse pridem flumina quatuordecim: at eorum plura suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. 15. cap. 1. vocatur Ἴδης πολυδένδρου ὕδης, *Montis Idæ plures habens fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. 4.

ODE XXI.

AD AMPHORAM.

Monet eam facetè, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem produces; quocunque tuulo condis exquisitum Massicum, digna proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino.

O NATA mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos, [325]
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O nata mecum.*] Vina imperfecta et condita in horreo tunc cùm ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ: Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cottâ, anno Urbis conditæ 689. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ hilariores, vino fit iucundior; qui tristitiosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somniculosi, &c.

5. *Quocunque lectum nomine, &c.*] Cujuscunque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur viti quod continet. Vide l. 2. Ode 3. v. 8. annot. De Massici bonitate et patriâ, lib. 1. Ode 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato et honorabili, cùm dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, et poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in celitioribus apotheeis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque mitiora fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innuit frequenter. Vide Oden 28. v. 7. et suprà Oden 8 hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui et de Gallis quatuor per annos triumphavit. Is est quem suis carminibus sæpè celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. et lib. 4. sic inquit:

Te Messala canam; quamquam tua cognita virtus
Tantæ, ut imprimæ videant sat munera vates.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente*. Quicquid sentiant aliqui, parùm refert ad utrum referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, saluberiora. Vide suprà Oden 10. v. 19. ibique annot.

Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur et prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves

Hic licèt imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo

ANNOTATIONES.

9. *Non ille, quanquam Socraticis*, &c.] Etsi relentus, id est, applicatus instructus est Cavinus Socratico et Academico Philosopho, non te despiciet, O pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi sectionibus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republicâ: nam et hoc novit sapienti sinuque usurpatum. Plato scribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, et mœstitiæ rugas expiat obvio. Seneca Senio supercilio mirè gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem vertendum, non quo mergat nos, sed deprimat curas. Vide Corl. Rhodig. Lib. 21. cap. 32. et alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt prè cæteris bene multis, illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laert. lib. 2. &c. Cic. Tusc. 3. ait ab eo *omnem, quæ de vitâ et moribus est, Philosophiam manasse*: Tusc. 5. n. 10. *Primam illam devocâsse Philosophiam è cœlo .... et cogere de vitâ, moribus, rebusque bonis et malis quærere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur et prisci Catonis*, &c.] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe inebriasse. Hîc verò quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido mederi iamento? Respondit Galenus Constit. 2. non incalescere nisi ut alimenta corpori accommodè. Nam sicut ignis conjunctus materiæ incendium facit majus, ita corporibus similè alimentum quæ naturâ calent satis, et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Corl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur prosit cruditi vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis et junior? De Uticensi proditur sanè, integras duxisse perpetuando noctes. Testis Plutarchus, aliique. Et, cùm Mamilius quidam in convivio Catonem totas noctes in vino pervigilare et potitare esse suscepto sermone Cicero reprehendit: Quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca de Tranq. cap. 15. *Cato*, inquit, *in ebrietate animum curis patriæ fessum abluit.* Ubi Lipsius de Uticensi disertè explicat. Hunc que affert Horatii locum: quem jam tractamus. Idem Cato mensem maximè amicorum parentem et procreatricem existimavit, idem solitus erat hoc ad Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. et 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur à Poëtâ, si nunqueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita verò Uticensi congruit. Nec enim satisfecisset qui priscam virtutem prosoluit, verâ, severâque jam obtendunt Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valdè sobrium fuisse constet: at ei nihilominùs ebrietas seu vinositas ab emulis et adversariis objecta est; ad quod allusit Poëta. Adde quòd apud Ciceronem de Senectute, n. 46. ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solùm, qui pauci admodum restant, sed cum vestrâ ætate etiam atque etiam libenter; habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potumi et cibi sustulit. Quòd si quem delectant, ea cum modo bellum inducere videar voluptatem, cujus ego etiam fortasse quidam naturalis modus non indigo, non istis quidem voluptatibus, quæ sunt cibum fortasse quidam naturalis modus non indigo, non istis quidem voluptatibus, quæ sunt corpori senectutem. Me verò delectant et sermonis pocula, et pocula..... convivia quidem reconcinnare quotidie complico, quod ad multam noctem quàm maximè possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plin. lib. 14. cap. 1. *Catonum ille primus*, inquit, *tria opha, et censuâ insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque.... agrum colendo..... de vitâ ejusque ratione prodidit; qui locus vino optimus*, &c.

13. *Tu lene tormentum*, &c.] Per te leniter ingenia torquentur, et qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minimè sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum et argentum igne probari et dignosci, at vino mentem hominis quærendam esse. Vide Ep. ad Pisones v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas*, et Persii cujusdam apophthegma, *Nec quisquam ego tormentis esse ad exquirendum*

interdum asperiori: tu sapientum intimas et anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam et robur solicito ingenio: dasque animos inopi post te nec timenti regum diademata nec bellatorum tela. Te exprement Bacchus, et Venus si favens adhæserit, nectent Charites vinculum lenire tædiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque: et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ, [3-28]
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

ANNOTATIONES.

serum, vino enim rectiùs elici. Vide Erasm. Sunt qui putent hîc allatâ ad arietes alusque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnantuque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multò minùs, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes recondituaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum est è Bacchi cognominibus à λύειν, quòd solvit et discutit ægritudines et curas.

17. *Tu spem reducis.*] Apud Athen. Lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus, cordatè et prudenter vos amans, quique sapiens æquè ac suaves, alacres et lucidos facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavos ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur libentiùs risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide suprà lib. 2. Ode 19. in fine, Ovid. Art. Amat. l. 1. v. 239.

Tunc veniunt risus: tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam et petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασι, *Robur et vires dat animis et corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσης εἰνῆς, *Potens remedium adversùs omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops et timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O testa, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producunt* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accensæ.

Liber.] Cur patet Liber dicitur? An quòd bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Miris, bella, propitia, placida, non miscens contentiones et rixas, aut etiam prælia, ut sæpiùs fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis et consertis inter se manibus pingi solent. Vide l. 2. Ode 4. et 20.

ODE XXII.

IN DIANAM.

Ei consecrat pinum villæ suæ.

MONTIUM custos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O virgo præses montium et silvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et *eas* morti eripis; sit tibi sacra pinus fundo *meo* impendens; quam *ego singulis* annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

[329] 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix incola silvarum. Adde quòd herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestivè relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 69. *Adhibetur ad partus, quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ orbibus, qui, quia mensa spatia conficiunt, menses vocantur.* Idem ferè Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Probl. 1. *&c.*

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus Lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis, adimisque letho.] Terent. And. act. 3. sc. 1. v. 15.

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro.

Catull. Carm. 32. v. 13.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid. Fast. lib. 2. v. 451.

Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
Maturumque utero mollitor aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. antè cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Lucaferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quòd videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregiè docet Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 17. et seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens: Luna in Cœlo, Diana in terris, Proserpina apud inferos. Virg. Æneid. 4. v. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud,

Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagittâ.

Alii quòd modò gibbosa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo et finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licèt junior jam ex suâ naturâ meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire et transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentâsse: nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur: sed gratis et perperam.

ODE XXIII.

AD PHIDŸLEN.

Puris tantùm manibus Deos placari.

O agrestis Phidyle, si manus supplices ad cœlum tollas Lunâ incipiente; si Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue cæsâ; neque fertilis vinea experiatur Africum pernicio sum, neque spicæ rubiginem sterilitatis *causam*, nec teneri fœtus noxiam tempestatem anni parte fructiferâ. Etenim horrida *Deus* desecta, quæ in Algido nivoso colla tua inter quercus et ilices, vel crescit in Albano gramine,

Cœlo supinas si tuleris manus [330]
Nascente Lunâ, rustica Phidyle;
Si thure placâris et hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno. [331]
Nam quæ nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo supinas*, &c.] Si Deos rite colueris et pie supplicaveris, Fœt. mediocria offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Versas ad cœlum palmas; quæ contrà invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Lunâ.*] In novilunio et Calendis solebant rusticæ mulieres sacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatiana ille procuratrix: convenit nomen, sive propatum fuerit, seu factum sit à Φείδω *parco*. Gall. *Ménagère*. Angl. Thrifty.

3. *Horâ Fruge.*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Pius enim primitias et quod novum optimumque, offerri æquum est.

4. *Porcâ.*] Hâc utique fœcundâ placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*] Ventum humidum et calidum adeòque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Iadæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Ode 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *le Nielle*. Ang. Blasting aliàs Smut, quâ nigrescunt spicæ et sterilescunt. Oritur ex pluviâ vel rore, si quando non decussa fuerint è spicis, sed Sole superveniente calefactæ computrescant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Cœlestè frugum cancrumque malum nullo magis nomen est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque ac perflatum non habentibus. Et diverso cavent câ ventosa, et arcelsa.* Et cap. 28. in fine. *Alia sunt mala, quæ sereno cœlo serenisque noctibus fiunt, nullo ventorum meo cùm facta sunt . . . . Alius rubiginem, alius uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem averrendam colebatur Rubigus Deus: eique agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa constituit anno regni sui* 11. *quæ nunc aguntur ad* 7. *Calend. Maii, quoniam tunc fere occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Soli Tauri partem decimam attingente.* Ex Plutarchi Quæst. Natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Theophrast. de Caus. Plantar. l. 4. c. 15. et alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces et charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut supra Ode 11. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave pestilensque cœlum: adeòque morbos haud sentient greges eâ anni tempestate quâ fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *lætiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 55. Vide et supra l. 2. Ode 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali*, &c.] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas: at te, Phidyle, rusticam et pecuniam mulierenlam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido.] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinatiæ devoti.

Algido.] Deco monte l. 1. Ode 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Româ distat 12 mill. passuum versùs. Martial. Lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tusculosque colles.

Arnob. Lib. 2. *In Albano autem patias monte nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare*

Victima, Pontificum secūres
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosâ blandior hostiâ
Mollibit aversos Penates
Farre pio et saliente micâ.

cultros Pontificum cœlo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat solicitare pluribus cruore pecudum. Et si manus sine munere tetigerit aram, offensos Penates haud placabit efficaciùs per majorem victimam, quàm per religiosum ador et sal crepitans.

[33*]

ANNOTATIONES.

canteris; nonne istum morem religionemque mutâsti? &c.

13. *Te nihil attinet*, &c.] Tenui non est mutare pecudes; Deos perfectè colles et placabis, necnecdo tenuibus et adornando sertis et coronis ex herbis et floribus, quæ illis donas.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod dos dentes habeant, modò notat; at alibi verò fieri quasi bimenses; nec vitat Pompeium in Atellanâ. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. et Gellium lib. 16. cap. 6. ubi utcunque idem astruunt, et interdumque, *Non omnes oves, sed ovem bidentem bidentis appellari.*

15. *Parvos coronantem*, &c.] Quorum imagines sparsas in pictura vasculi vel in fabis autem aureis, vel magnis Deorum statuis, magna simulacra habebant.

Coronantem marino Rore, &c.] In sacrificiis duplex olim herbarum genus coronis. Ipse sacrificio initiandi, alia quæque, inquit Porphyrius.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Est et rosmarinum . . . . . ex eodem*, &c. De *Myrto*, lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*] Immunes . . . hæc vocant et exempta, ex quibus . . . . . existimo, hoc sensu: etiamsi non offerres Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod petulas, exiguo quovis sacrificio, quàm magno et sumptuoso, si modo vitæ innocentiam et pietatem et religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Christus pauperculæ viduæ minuta duo laudat pro ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, cur vilia et parva constituisset sacrificia? respondit; Ut nunquam desinerent sacrificia. Vide Pers. Sat. 2. in fine; ubi

Lucile, Pontifices, in cœlum cum fuit aurum?
——farre litabo.

Aram si tetigit manus.] Ara quasi ansa dicta plebeis, quibus non cum tenebant seu tangebant quemquam vel sacrificabantur, vel jurabant, vel pacem cum eo faciebant. Varr., Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide et Plin. lib. 2. cap. 7.

20. *Farre pio et saliente micâ.*] Molâ salsâ quæ conficitur ex aquâ, farre, et sale. Seneca Epist. 111. *Cæpasque vidam.*

ODE XXIV.

AD AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nonlum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum sevum clavos adamantino excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Feliciùs in campis degunt Scythæ; quorum

Intactis opulentior
Thesauris Arabum, et divitis Indiæ,
Cæmentis licèt occupes [337]
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
Si figit adamantinos 5
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres meliùs Scythæ, [334]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia seculi hâc Ode proscribit. Animadverte, quæso, Lector studiose, quàm variè quàmque feliciter idem sæpiùs ita retexterit argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. et 240. quæ duo loca spectant eòdem, et egregiè declarant rerum communium ac cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longè præstare rerum nostrarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines et sciolos latet, norunt verò sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. 1. Ode 29. et lib. 2. Ode 12. Strophæ penult.

Intactus.] Vel Thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Æthiopes enim Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit . . . oppida cepit, &c.* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo lib. 17. *Regnas Romæ expedito nostro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimùm Consule, Arabas tentaturas. Propert. lib. 2. Eleg. 10. v. 15.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremit Arabiæ.

2. *Divitis Indiæ.*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 16. &c.

3. *Cæmentis licèt occupes, &c.*] Licèt præaltas ædes habitas maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Oden 1. hujus lib. Stroph. 9. ubique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Thuscum et Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macrâ ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eò quòd mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Verùm enimverò quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longè sanè petita reprehensio, Lector tamen judicandi sit plena libertas: ut fuit hactenus. Alii etiam *Padheum* absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus viris pridem ante nos: ut denotetur utrumque Italiæ littus maris: per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingreditumque, et habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos et egentes, et in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatûs sui jura exercet; metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, lib. 1. Ode 35. *tradales clavos.* Sic bellè exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τί; κίνδυνος κραλεροῖς; ἀδάμαντος δῆσεν ἄλοις.

9. *Campestres meliùs Scythæ, &c.*] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getæ;
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt;
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illîc matre carentibus [335]
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior *uno* anno; atque *alter* vices assumens pari fortunâ quietem tribuit *alteri* laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.

ANNOTATIONES.

qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, summque secum familiam plaustris vehunt: hinc ἁμαξόβιοι et ἁμαξοῴκιοι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide l. 1. Ode 19. v. 10. et Ode 35. v. 9. n. et l. 2. Ode 9. in fine: ibique annot. Justin. lib. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus .... aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus ..... pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus ..... utinam reliquis mortalibus similis moderatio ..... prorsùs ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultâ barbariæ superari, etc.* Hinc apud Homerum Iliad. v. δικαιότατοι, *justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum, Orientem versus, circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scythurum sunt gentes; variæ tamen litori opposita tenuere: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, etc.*] Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, etc.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico, initio lib. 4. *Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis è finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno pòst in armis sunt; illi domi remanent .....privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longiùs anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, etc.*

17. *Illîc matre carentibus, etc.*] Ubi nulla est cupiditas, illîc nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 152.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant et malo et domino suos.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibi l. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiùsque matrimonia sua viri exercerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto, vel, amatori et mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversùs leges adulterium punientes, tum adversùs maritum suum vindictam meditantem.

Illic maxima dos æstimatur virtus parentum, et pudicitia insolubili pacto aliorum virum abhorrens. *Illic* non licet delinquere, vel nocere est mors. O quicunque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum, *is* infrenatam coërcere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (proh scelus!, viventi virtuti adversamur invidentes, ereptam verò aspectui deserimus. Quorsum nostræ querelæ, si pœna non crimen amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles; si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ?

Dos est magna parentium
  Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas;
  Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
  Cædes, aut rabiem tollere civicam;
Si quæret pater urbium [336]
  Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
  Clarus pòst genitis: quatenùs (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
  Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
  Vanæ proficiunt; si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentum Virtus, etc.*] In deligendis uxoribus ibi non sperantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur;
Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatum Cupidinem,
Deûm veritam, parentum amorem, etc.

Repute modo illitam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6. v. 160.

Mala Vina Saviæ, quòm te, Cornelia, etc.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors certa* est, cernuaque *peccati supplicium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, etc.*] Profectò cupiditas scelerum, si is Imperii Princeps velit coërcere, tumultus, cædes, bella civilia, aliæque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur, lib. 4. Ode 15. v. 9.

——Ordinem
Rectum et vagæ frænum licentiæ
Injecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, etc.

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.*] Si ab aliquo dignum esset, cui statua erigatur cum hac epigraphe, *pater patriæ*. Quæ quidem appellatio honorifica datur olim Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto, aliis item postea bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Suetor. &c. Hic Octav. cap. 51. *Senatus te consalutavit cum Populo Romano consalutat* Patriæ Patrem. *Cui Augustus . . . compos factus votorum omnium, P. C. quid habeo, quod Deos immortales precer, etc.* Juv. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus pòst genitis.*] Quidam legunt *clarus*, Lib. 1. Ode 25. *Post modo te natos.*

Quatenùs (heu nefas!)] Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt; mortuis autem gloriam sponte deferimus et laudationem. Egregiè Vel. Patere. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequamur. Et his nos obrui, illos instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic ut; sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix unquàm cognoscunt, aut ut par est æstimant, quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt, inter cæteros, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] Si culpæ non puniantur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*] Quid prosunt leges, si non observentur, sique ad earum amussim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, etc.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant,

Mercatorem abigunt? horrida callidi [33]
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quò clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa; et teneræ nimis [338]
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis

et solentes nautæ maria formidolosa evitare? Impia dedecora ingens impellit quidlibet et molitur et parat: atque iter asperæ virtutis relinquit. *Ergo* nos aut deferamur in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus *populi* acclamantis, aut in mare vicinum *projiciamus* gemmas et lapillos, atque aurum exitiale, omnis mali causam. Si vere crimina detestamur, exstirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quàm oportet durioribus instituendi *sunt* exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo

ANNOTATIONES.

et ad præclusas veluti à naturâ partes mundi excurrunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glacialem, ubi *mare* asperitate ac clamorosis frigoris *dentata* sunt instar scili, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Ode 22. sub finem. Et hujus lib. Ode 3. Strophe 12.

40. *Me, catervem.*] Qui quærit opes, ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horridæ callidi Vincunt æquora navitæ?] Sic Mare Glaciale, sic Boreæ Spiri quod vocant procellosum, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, etc.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apulei Apologiam, ubi, *Paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium parabat, etc.*

44. *Ire viæ.*] Hesiodus ad viam ad virtutem longam esse et arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore patari.

45. *Vel nos in Capitolium, etc.*] Ex antè dictis rectè concludit, si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, cerè debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, ad ornatum templi. Ac si minùs movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illuc *vocat et turba* quàm vos *clamor et turba faventium*. Hæc namque donationes magno populi applausu celebrari, quasi triumphum parantis et quæ subigat et patrocinio *Patronus*. *Ipse Scaurus vetus homo pro rostris nobile gaudio urni promittere solet Capitolium*. Suetonius Octav. cap. 50. *In ædificia Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quinquies H. S. ad donationem contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, etc.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejicions dicebat: Abite pessum, malæ cupiditates; vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas et lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minùs, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defodiendo gentium.

49. *Materiam mali.*] *Lucretius aurum argentumque vocat omnium scelerum materiam suadulæ.* Justin. lib. 3. Ovid.

Opes invitamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, etc.*] Tull. Tusc. 4. n. 24. *Cùm ex una cupidine paucula, nec nimiùm contenuè ratio, quasi quædam Socratica medicina, ea sanat eam cupiditatem, permanat tamen in venas, et hæret in visceribus illud malum, existitque morbus et ægrotatio, quæ ne ille inveterata non possunt; etenim morbi nomen est ægritudo.*

Cupidinis Pravi.] Pravè quidem pro *pravæ*. Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Ode 16. v. 15.

Cupido sordidus, et Satir. 1. v. 61.

Pars hominum gerepta cupidine falso,
Ne sati et t. inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52, 53, 54. *Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem usque duræ et asperæ *formandæ* sunt mentes nimis effœminatæ et delicatæ. Vide Odem 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, etc.*] Generosus ac nobilis puer (quòd dedecus!) nescit equitare timidèque venari; scit verò et amat

insistere haud assuetus, ac venari fugit; peritior laudare seu jubeas trocho Græco, sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio *fraudâ* defraudat consortem socium et hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Numirum iniquæ augescunt opes: veruntamen aliquod semper deest angustis bonis.

Hærēre ingenuus puer, 55
Venārique timet; ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ.
Cùm perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem: 60
Indignoque pecuniam [339]
Hæredi properet: Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

ANNOTATIONES.

ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Ode 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit;

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, et membris———

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *luxum volubile* sectâ agitari à pueris solitum; de quo Virg. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster hic, ut et ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebaturque legibus Corneliâ, Publiâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. et quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps alea nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, etc.*] Dum puer indulget mollibus et futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas et nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant, explicantque *consortem* cohæredem: *socium* qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu ferit. Alii jungunt et ad unum posteriorem sententiam referunt. Nempe consors vocatur, qui tantumdem sortis ad merceaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors et caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cùm subtrahit quidpiam è lucro, et in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio; *Rectè majores nostri eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro Publio Quinctio. Animadverte porrò quot et quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Ode 16. in fine. Bene Seneca in Hercule Oetæo, v. 625.

Cupit hic gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus; stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est

ODE XXV.

AD BACCHUM.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in
specus, [341]
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secùs in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodŏpen. Ut mihi devio [344]

Quò me agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas aut quæ antra præceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, *ut* audiar inserens *eum* sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdùm ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cùm cernit Hebrum et Thraciam nivibus albescentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quàm placet mihi *longè* abenanti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quò me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes: quod sine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Ode 19. ibique annot. Augusti eulogia persequitur Horatius lib. 1. Ode 12. l. 3. Ode 5. 14. l. 4. Ode 5. 14. 15. l. 2. Ep. 1.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 77.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit Ritè cluens Bacchi. [urbes

Item,

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humanâ. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis à turbâ semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus, quibus illum cœlo consociem? Vide suprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quòd primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeòque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secùs in jugis, &c.] Tantus me stupor divina Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Ode 18. v. 9. *Exsomnis*, vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et nox Hebri Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare è regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta, nec solo*, ex Pomp. Melâ. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incolunturque gente, cui velut insita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Ode 27.

11. *Pede barbaro Lustratam Rhodopen.*] Hic subiti ictus aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in eâ montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod nostrum etiam Poëtam latuisse credendum est!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

admirari cautes et silvam desertam? O Rex Nai dum et Bacchantium altas fractarum manibus revellere potentiam, nihil exiguum aut vile, nihil humanum cures. Suave est periclitari, O Bacche, si quando numen quod cucumdat caput virenti palmite.

Rupes et vacuum nemus
Mirari libet! O Naïdum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquor. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

ANNOTATIONES.

13. *Rupes.*] Sic appositè Muretus doctis viris correxisse, quia *ripæ* alium convenientiores: cùm antea plerique codices haberent *ripa*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Namque fluminis et fluminum ripæ ad solitarium et cogitabundum permanent.

14. *O Naïdum potens, etc.*] Quòd aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naïdum, id est, Nymphārum fluminibus præstantium, Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharumque valentium.*] Bacchi sacerdotum. Quod adjungit, *proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abiem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò scilicet ascendisset: illas omnes, ac duce Agave saxa primùm moliras in eum contorsisse, postea verò ipsam arborem radicitùs concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modo.*

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare ripas et arenas, ac, duce Deo, non in lignum mutavit Cæsare carinam eram.

19. *Lenæe.*] Unum est e Bacchi cognominibus ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Dioni. Sic. lib. 4. cap. 5. et lib. 5. cap. 1. Donatus perperàm Latinum commentus est originem, à *lenando*. Cui et refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infrà lib. 4. Ode 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

AD VENEREM.

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militiæ istâ lyram tenebit murus ille, qui stipat latus

Vixi puellis nuper idoneus, [34*]
Et militavi non sine gloriâ:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor; quare ab ista mihi militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Ode 9. lib. 4 Ode 1.

2. *Militavi.*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, etc.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, et ex more suspendenda in templo Veneris arma, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos et amatorios. De hoc instrumento musico, lib. 1. Ode 1.

4, 5, 6. *Paries habebit. Lævam marique qui Venusinas Gestavit.*] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc votivo suspendam arma mea consecrato loco et meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, prudenque cernam habebam ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni omnis erat, ideoque fausta quælibet ad eorum auguria et auspicia habebantur. Unde Virgilius *mari lævum.* Sed quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi, et pars quæque templi dextra, quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hîc, hîc ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et [343]
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

sinistrum Veneris maritimæ. Istîc, istic deponite faces accensas et vectes, et arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arcus collocat, quibus non sine gloriâ militabat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genitam Cytheream fabulantur. Hesiod. Theogon. Inde Cytherea nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Nocta amatores ad amicarum fores, excubias illas peragebant, atque illas, his munia exturbatis, occupabant. Pers. Sat. 5. v. 168.

Cur mihi . . . . . aute fores evitatâ cum face pulsat.

Vide supra Od. 10. hujus libri.

Vectes, et arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide suprà Od. 14. sub finem. Et lib. 1. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thaso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam suum, qui vecte parietes dominorum solent perfodere.

9. *Beatum Cyprum.*] Insulam, de quâ lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virg. Eclog. 10.

Sithoniique nives hyemis sub æquore aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute; fastidium Chloës et superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat, à quâ ipse spernebatur.

ODE XXVII.

AD GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro [344]

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, et canis gravida, vel lupa rufa

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 3.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta, multum negotii semper Interpretibus facessivit; multum quoque habet gravitatis et elegantiæ. Quæ et qualis sit Galatea illa, et cur ita studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii nec facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, lusta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis; quæ verò fuerit illa, minimè liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur, Angl. a Jay. Plin. lib. 11. 37. cui. *volucribus apices diversi quidem generis: Picæ . . . . plumarum serie . . . . . Phasianæ cor-*

niculis: præterea parræ (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam hodie nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et alis, unde alites ac prapetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altùm volantes. Virg. Æneid. 3. v. 361.

Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant

veniens ab agro Lanuvino, et vulpes *catulos* enixa. Anguis quoque viam inceptam remoretur, cùm velut sagitta è transverso equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens *futura?*

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

ANNOTATIONES.

nullâ aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cùm v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habituri infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hîc Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. c. p. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Proquolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eò quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat et serpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. l. 6 hist. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Fulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantùm cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hic intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eum surculi partem in virgis postremam et superiorem quæ incurva et contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. l. 3. c. 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagittæ vocantur* surculi, *cùm intorti panguntur. . . . sagittas serere minùs utile, quoniam in transferendo facilè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manus facilis et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutim et sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi, Galatea: cùm nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quòd si liceat aperire quod sentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et continuato sensu et oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *prece suscitato oscinem ab ortu Solis corvum*, quò deterreatur à conscendendâ mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8. *Auspex.*] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. antè cit. Quam verò mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum, nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeòque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectârunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 61. Æn. 12. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant et auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 1. c. 54. Quæ cùm ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quòd vulgò putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contrà. Plaut. Asinar. infrà citand. Item Aulul. Scen. 20. *Non temerè est quòd corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quod augurium à dextrâ corvus, à sinistrâ cornix faciat ratum?* Et antea. *Panætius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere jussisset?* Et Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum est avibus ut ratum auspicium facere possint?* Verùm enimvero *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. modò cit. Et Cic. de Divin. 2. n. 82. *Quæ autem est inter Augures conveniens et conjuncta constantia? Ad nostri auguris consuetudinem, dixit Ennius:*

Cùm tonuit lævum bene tempestate serenâ.

At Homeri Ajax, apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quod hoc modo nunciat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Græcis et Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos ducere, etsamsi dextra sint. Sed certè nostri sinistrum nominaverunt (quod à sinendo dictum putant) *externique dextram, quâ plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. c. 2. Ex his, lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi et distinguendam aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram, cùm Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scri-

Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentûm,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ, novi, sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxorès puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquóris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.

[345] [346] Priusquam avicula pluviæ proximæ prænuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Esto fortunata ubicunque volueris, o Galatea, et vive nostri memoriam servans: et te nec pergere impediat sinister picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego scio quàm periculosum sit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus [347] atri maris, ac litora ictibus *fluctuum* concussa.

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis sinistra est secunda?.... Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci à verbo* sinere. *Eam igitur rem quæ sinit avem...vocat vulgus sinistram. Cur verò? An quòd Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur à sinistrâ victoriæ index micaret, in augurum id verterunt; ac deinceps ita observant? Etenim Thebani cùm sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligássent, deinde observárunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potiùs, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quam mundi partem dextram et supremam habent.....An quia terrestria et caduca cœlestibus et divinis cùm sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos à dextrâ ostendere?* Vide et Arnob. l. 4. paulò post init. ubi *læva naturâ esse ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet aliquando etiam *lævum* in bonam partem, et à levando dici.

9. *Antequam stantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinansque et voce indicans. Suprà Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. l. 5. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Pessima corvorum significatio, cùm glutiunt vocem velut strangulati.* Et l. 18. c. ult. *corvi singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos; si verò carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt.* Contrà si ab ortu claræ vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide suprà annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus et cornix ab lævâ est: corvus porrò* (aliàs parra) *à dextrâ; consuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *Cornix inauspicatæ est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata.* Id. cod. l. c. 18. *Pici* (Gallicè *piverts*, Ang. *Wood-peckers*) *Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis.... Ipsi principales Latio sunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus e eum in capite Prætoris urbani L. Taberonis in foro jura pro tribunali reddentis, sedit ut placidè, ut manu prehenderetur. Respondêre Vates, exitium Imperii portendi, si dimitteretur; at, si exanimaretur, Prætori. At ille avem protinùs concerpsit; nec multò pòst implevit prodigium.* C. Cœlio sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 23. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ, novi, sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus, conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus inutio propitius, ac repentè è cœlo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo lib. 1. Ode 3. v. 4.

21. *Hostium uxores, etc.*] In hostes vertantur et irruant mala quæque: à Galateâ avertantur.

Cæcos Sentiat motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eò quòd *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior.....et Austro majores fluctus*

Ita etiam Europa Jovi tauro commisit. Deus candidus, atque mare bestus reformatus et pictos dolos explorat *antè* inexpertus. Paulò antè flores in pratis colligebat, nescia quæ sors Nymphas manet ibi, nec prorsùs in ullo nihil asperæ nisi sidera et aquas. Cum verò pervenit ad Cretam contumus nubibus valedixit, nil præter ait: O parens, nomen à filiâ negatum, et pietas *quæ relicta!* Unde et quò devenit? Unica mors *pudoris* est animo flagitio virginum. An experrecta fleo crimen fœdum? An scelere animum *me* decipit species inanis,

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit et undas.
Quæ simul centum tetigit potentem [348]
Oppidis Creten: Pater ô relictum
Filiæ nomen, pietasque! dixit
Victa furore:
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitio carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

edentur, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Horæ*. De Horis, ex ventorum tempestuosis, vide annot. hujus libri Ode 1. Strophe 7. Numquid verò vigas Poëta juxta sentit Hædorum ortum cum occasu Orionis, quem modò attulit? Hic siquidem longè est post illum. Verumtamen quid verat Horatium Orionis intempestivi, hoedorumque malignitatem.

25. *Sic et Europe*, &c.] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum et arabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam mollis inire fluctus et inambulare. At paululum serius, cum se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, lacrymans nunc mare ultrò conscendis: at mox perniciabit te, cum turbatum ac procellis obortum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est, ut ait Iapyx Aventinæ ventis, et ab Orione Horatio celeribus nexis pennis falli. Vide Heroidem Dejan. Senec. Ed. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. et Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Nuper in pratis.] Candore insignis Europa celebratur.

27. *Multasque fraudes Palluit audax*.] Quæ audacter ac sine ullo metu Cari dorsum inscenderat, tum expalluit cùm in alto mari nil præter undas et marinos monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur à Moscho transtulit Horatius, pauca quoque Ovidius, aliique. Scripsit Theocl. Marcilius à Theocrito, tacentiam, inter hujus opera, Eidyll. 10. reperitur inscriptum *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis*, &c.] Recentem paritèr flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent. Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten*.] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Vir. *Æn.* 3. de Cretensibus,

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Cretâ juxta fontem platanus, insignis utriusque linguæ monumentis, et nunquam folia demittens: statimque ei Græcæ fabulositas adfuit, Jovem sub eâ cum Europâ concubuisse.*

34. *Pater ô relictum*, &c.] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me, quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ*.] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 60. v. 46.

——*Virgo dum intacta manet, dum cara suis est:*
Cùm castum amisit polluto corpore florem,
Nec sibi, nec cuiquam jucunda manet, nec cara puellis.

40 *Incerta Veris, quæ portâ fugiens eburnâ*.] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologiâ rem versari opinantur; ἐλεφαίρω, inquiunt, est *decipio*: hinc vanum est insomnium è portâ, quæ *candenti ebore elephanto*, ut ait Virg. cit. illud autem est verum quod è corneâ portâ. Nam à κέρας *cornu* κεραίνω indeque κραίνω, *effectum reddo*. Alii, quòd ebur denso nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet et indicat. Aliis

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium duxit? Meliusne fluctus
Ire per lucos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum [349]
Dedat iratæ: lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multum amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates!
Impudens Orcum moror! O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens.
Quid mori cessas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ bene te secuta e-
lidere collum.
Sive te rupes et acuta leto [350]
Sæva delectant: age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

quæ dilapsa per iaspidem eburneam insomnium ducit? An satius fuit lucida trahere maria, an flores novos colligere? Si aliquis modo tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, cornibus horrendum discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti mihi tum. Sine verecundia deserui paternum dominum: sine pudore video Inferos. O si quis Deorum audis ista, fac nuda ambulem inter leones. Priusquam fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ succus dilabatur, cupio formosa tigres satiare. Ingratus Europa, absens pater instat, quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab istâ ornatâ suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ trahere vis, *tu* Regis filia,

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens est elephanti, significari putatur; per cornu verò oculos, quia tenui oculi tunica ejus speciem refert: ac proinde hoc aliquid cœci continet, illis autem non ita; nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; at incerta quæ dicuntur per fabricatæ perceptionis. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliusne fluctus I.*, &c.] Id est, potuitne igitur vi ivoris mihi melius deri tauri dorso manisque longa flocculus nocturnis, quàm in pratis amœnè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47. *Medium amati tauri.*] Huic divinum odorem spirant, aut, ut ait Moschus, nati, formoso, blandienti libens collusit Europe; contrectat, manibus spumam ab ore absterget, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Non audeo autem pulchrum esse me quàm ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniâsse, sed re ipsâ flagitium perpetrâsse agnoscens, iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici; fortassè et pœnas lucre vult eam, quæ culpæ et turpi commisso ansam præbuerat, formam nempe et pulchritudinem. Potiò tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: ve ium attonitæ, idque citra notam ignoranti, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem sechus patrem flagitiosæ mihi exhibet diutius petinde ac justum vindicem: eaque me imago urget et torquet.

58. *Potes hâc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo et suspendio, vel præcipitio, seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, et lanam in tela ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine progenita: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu: postquam verò satis ludificata est, ait: Modum pone furori et ardenti jurgio, quando tibi juvencus otiosus cornua dabit frangenda. Ignoras *te* esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altum sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, et remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cùm tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cùm sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

69. *Abstineto (Dixit) irarum, &c.*] Tota hæc strophe in aniam complectitur salsissimam.

70. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ, qualis sit, aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam Disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nive, cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud est quàm ταυροφορον τύπωμα, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres divisi portiones (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam aliquin Herodot. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi accatur ab Europâ Tyriâ (aliàs Syriâ) nomen accepisse regionem antea nomine carentem; illam porrò ex Asiâ esse, in hanc verò minimè commeâsse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantùm in Cretam, et è Cretâ in Africam.* Apud Ioscium antea cit. Idyl. ini io, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram et oppositam, de se contendentes: muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu et habitu; alter similis erat indigenæ, atque, ut quæ filiam magis vindicabat, quòd eam genuisset ac nutrivisset; verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum absulit terras. Primùm omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et l. 3. Proœm. *Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturæ mutâsse faciem.* Et cap. 1. rursum. *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido mentu terras, quæcunque venientem expavere, demergens, resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans.*

ODE XXVIII.

AD LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Festo quid potiùs die [351]
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde strenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
Sentis? ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli Consulis amphoram?
Nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereïdum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon

Quid melius agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum, atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere: et *tamen* cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Consule *conditum*; quasi consistat tempus fugax. *Age* alternis canemus Neptunum, et cæruleos Nereïdum capillos. Tu citharâ incurvâ sæpiùs cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu *dicetur Venus*, quæ Cnidum obtinet et Cycladas emicantes, atque junctis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Festo quid potiùs die, &c.*] Quid aptius et convenientius diei festivo, quàm genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertiâ. Meminit Plin. lib. 18. cap. 12. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideòque pretiosum et optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortasse quæ suprà Ode 11. Strophe 7. ubi quidem *obstinata*, hic verò facilis et amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Ode 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio et à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole severiori; mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit; cœnæ hora carpenda est.

7. *Horreo.*] Græcè ἀχείῳ. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Ode 8. et 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub Consulatu Bibuli anno U. C. 694, in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil verò Consulis agentem: quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. Vide locum, et in eum rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus festo epulabimur; hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter *Nereïdes*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereïdum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Ode 10.

12. *Latonam.*] Dianæ et Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, spiculis feras configentem, et celeri cursu assequentem: quæ à Cyntho Deli insulæ monte *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Ode 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Ode 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. 1. Ode 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clarissimâ l. 1. Ode 30.

eygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

Junctis visit oloribus :
Dicetur merità nox quoque næniâ. 15

ANNOTATIONES.

15. *Junctis visit oloribus.*] Tribus curruum Veneris dicuntur aliquoties. Cygni : sic lib. 1. Ode 1. *Impiger aptos explicuit volucres.* Columbæ. Propert. lib. 3. Eleg. 1. 31, et Virgil. Metam. lib. 6. passer : tamen. Interdum passeres. Ita Sappho, Καλοι δε σ' ἀγον στρουθοι.

16. *Dicetur merità nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *nœnia* : id est, Ut in eâ epulis, luctuve, vel potius *convivio* divimus ; vel quia carmen cum lugubre, necti tenebrose ac nocte, idem est. De *nœnia* lib. 2. Ode 1.

ODE XXIX.

AD MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam : et opum contemptum laudat.

O Mecœnas, pedes Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est ocior vinum in amphorâ non hauriendum inversis, cum flore, rosarum, et balanus exper[illegible] Sed [illegible] ne cœnam [illegible] Tiburi, et pomœria [illegible] Lydi, ardens Telegoni parricidæ. Relinque fastidiosam fastidiosum affectantem,

TYRRHENA Regum progenies, tibi [363]
Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressæ tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ, 5
Ne semper udum Tibur, et Æfulæ
Declive contemplēris arvum, et
Telegŏni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et [364]

ANNOTATIONES.

Metrum ibidem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebi, Lector, seu versus ac poesin, seu res et materiam perpendas. Divis gratulis ; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio quævis. Tuum, lector, in omnibus, tui sequentis ceteris non si e voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriundi. Vide lib. 1. Ode 1. et 20. ibique annot.

2. *Non ante verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus non delibatus, nondum spumeus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta et coronas è floribus, ad convivia semper allatas veteres, fusius vidi lib. 1. Ode 36. et alibi.

4. *Pressæ tuis balanus capillis.*] Et unguenta pariter in usu fuisse, ex his aliisque pluribus notum est. Vide ibidem.

Pressæ tuis balanus capillis.] Balanum, seu glandem unguentariam, ab aliis dictam nucis avellanæ, quam Græci βαλανον, Latini *glandem* dicebant. Cato, Columella, Plinius, Virgilius. Vide Plin. lib. 12. cap. 24. [illegible] Plin. lib. 15. cap. 6. *Balanum* Græci [illegible] apud hos delicatiorum capillorum.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Exue quolibet impedimenta, ubique ut festinetur, quò nimirùs apud me cœnandum veniat.

6. *Ne semper udum Tibur, &c.*] Reliqua tentatim ab his rebus ad res cœlas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. 1. Ode 7. et 18. et lib. 2. Ode 6. init.

Æsula Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in decursi seu latere montis ædificatum.

7. *Telegŏni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem antiquam, mediis passuum à Româ duodecim, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem inopinatus occidit, conditam ad celsi montis [illegible] tamen ut in eius jugo amplissima [illegible] scientia : vocat, *Tusculi*. Ubi in [illegible] erant magnificæ prorsum villæ dominorum, et palatia bene multa.

8. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tuo [illegible] frugalem cœnam copiam, quam [illegible] sat[illegible] parat, nec eatenus festinatam [illegible].

Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Ostendit ignem: jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido, [355]
Rivumque fessus quærit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status,
Curas; et urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro

et eles excelsis nubibus proximos. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romæ lebetes. Non rara jucunda opulentis varietas et humile cœnæ in modesta domo pauperum, non vestibus et purpura, vultum anxium posuerunt. Jam lucidus pater Andromedæ prodit ardorem ardentem. Jam sævit Procyon, ac iratus Leonis furios, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor umbras cum grege languente petit umbris, et amnes, atque densa nemora Silvani horridi; et littus silens levis non habet auras. Tu labora, quis urbi status conveniat, ac metuis anxius quid [355] Respublicam moliantur Seres, et Bactriani Cyro subjecti,

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, è quâ Nero spectasse dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *urbemque è turri Maecenatiani prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Famem.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverso gaudet.

14. *Mundæque Cœnæ.*] Penatum *non ampliter, sed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*] Frontem scilicet mœstam in rugas contrahit, hilaritas vero solvit et explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filiâ, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum nepotem.] Tum quòd Cephei sidus ponè minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quod antè non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, sidus quod ante Canicularem oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

——*Geminas est ille sub ipsis*
Anticanis Gravis Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella vesani Leonis.*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod aggrediente Sole incipit sævire, Canicula *insana* dicta Persio Sat. 3 v. 5. Unde sæve et scabrè Horatius ad stellam, ortæ in pectore Leonis oriri 9. Cal. Augusti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccos.*] Scaliger offensus epitheto *siccos*, in fine versûs, mallet, *Sole graves referente luces*. Ayo, *siccos* gravis; æstivos dies et calores Poëta vult indicare: at hyemis graves pernicie luces ac astus. O hypercritici conatus ingenios!

21. *Jam pastor umbras, &c.*] Priori strophe anni temperiem æstivam: hâc autem diei horam ferventissimam designat, nempe meridiem, quo solebant pastores cum gregibus *umbras et frigora captare*. Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas sua densitate umbram et frigus suppeditantes.

Silvani.] Dei silvarum.

Horridi.] Cùm primis pedibus, cornuto capite, corpore hirto et villoso. Vide suprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque Ripa vagis taciturna ventis.] Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat status, &c.*] Dum quiescunt omnia, tu etiam labora de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tacitum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hâc Mæcenatis Præfecturâ Dio l. 49. et 55. Vid. et Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epist. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noster Ode 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*] Asiæ populi ultra Sinas, à Serâ

atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridentque si homo plus quàm decet angatur. Sarage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii *Tiberis* modò intra ripas quietè defluentis in mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripientis, haud sine sonitu montium et silvæ proximæ: quando immanis eluvies solicitat fluvios tranquillos. Is compos sui *est*, vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi:

Bactra parent, Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus: 30
Ridetque, si mortalis ultra [356]
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum 35
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, et pecus, et domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore, vicinæque silvæ;
Cùm fera diluvies quietos 40
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Catay*, serico opere inclyta. Vide lib. 1. Ode 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Asiæ inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis, Persarum et Medorum, subindeque totius Orientis Rex, profanis imò et sacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. l. 1. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaiæ, c. 45. *Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum vertam——Ego ante te ibo——Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel——accinxi te, et non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaisque discors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives interque se frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ disterminante jam dixi. Vide Oden 4. hujus lib. stroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Ode 16. v. 25.

Lætus in præsens animus quod ultrà est
Oderit curare.

32. *Quod adest, memento Componere æquus.*] Præsentibus utere prudenter, rectè, justè.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, Stirpesque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vid. Homer. Iliad. 11. v. 492. Lucret. l. 1. v. 285.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, &c.

Virgil. Æneid. 2. v. 305.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores:
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cùm fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque augentes supra modum exundatione suâ: illi sunt Tinia, hodie *Topino*; Nar, vulgò *Nera* ex Apennino scaturientes; Anio, hod. *Teverone* flu. Sabinorum; Pellia flu. Hetruriæ, hod. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: *Tiberis alveum excessit, et demissionibus ripis altè superfunditur——premit valles, vinatat campos——Inde quæ solet flumina accipere et permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Amo deliciosissimus amnium, ideòque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magnâ ex parte nomen quibus umbratur, et fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixisse, Vixi: cras vel atrâ
Nube polùm pater occupato,
Vel sole puro; non tamen irritum
Quodcunque retrò est, efficiet; neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

[357] crastinâ die Jupiter cœlo producat vel obscura nubila, vel serenam diem; at nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem. *Quòd* si leves alas movet, reddo quæ donavit, et meâ me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus [358] obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant.

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit disertè, suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.

Vixi: et quem dederat cursum natura, peregi.

Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo sensu; is beatus semperque *lætus vixit*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempori, lodiernæque diei utenti, futuri et crastini minimè anxius. *Sufficit diei malitia sua*, inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna sævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales et Lachesis nevum ad tua regna ferum
Extulerit, quos ceciderit fortuna gnari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna capriola, &c.
Secretam quæ alii mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu stat et manet mecum fortuna, laudo: quòd si recedit et aufugiat, in nimè indignor. Istâ instabili, firmus eo meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant eruditorum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit nescimus) numismata cernere et adgnoscere, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi tæmnium equi, lævâ copiæ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici magni.

55. *Probamque Pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, si bene morata: Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem: ubique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide supra Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum, si mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces; at ego, tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam, atque divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Oden 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare, et bona pollicerii, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus votorum locus est, cùm spei nullus est.* Pers. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poscis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, insula maris Mediterr. de quâ l. 1. Ode 3. et *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima, nunc in ruinis ferè jacet, et paucos habet incolas. Insu-

Tum *Castorem* me sororem virtus loues ac geminus Pollux per flatus Eurios velut quæ navicula e duobus remotis lubricis.

Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

ANNOTATIONES.

Ita prídem erat fratris quatuor stellarum divisa; ab Alexandro Magno consecratum, testis est Quint. Curt. lib. 3. Hinc sæpe hi, qui mari periculum subierant, ex Tibull. lib. 1. El. 3. v. 2.

Prima ratem ventis credere docta Thyas.

Idem scribit Pomponius Mela.

62. *Tutum me navicula*, &c.] Tutum ego fore navi periclitanti credibus, hic me tutandum scripsi verbis nihil invitis, quæ tamen corrigo, perinde ac si Castor et Pollux ducem affulserant.

63. *Geminusque Pollux.*] Lib. 2. Ode 16. v. 2.

64. *Aura feret, geminusque Pollux.*] Separati dicuntur non re frustra dii geminati: ambo veri simul propitii sunt et *lucida sidera*. Vide l. 1. Od. 3. v. 2. et Od. 12. v. 25. Sunt qui alii gloriosa hic sidera, quæ nunc Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: ad ea per *Ægæos tumultus* significare belli civilis, à quibus evaserat *lucida capita*, id est, mente et innocentiâ subnixus, tuque *mare* et favore *geminis* sideris, Mæcenatis nimirum et Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Absit opus, ære stabili, atque pyramidum altius quod non imber edax, non Aquilo impotens

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum*, &c.] Carminum volumen operis sui monumentum appellat, quo perpetuo æternitatem meritis suis tribuendam putat. Vide l. 2. Od. 20. v. 6. Ovidium eandem sententiam variis dictionibus tentasse animadvertit Sanctius Heroen. Epiphonem Pindaricum sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod edita lege recipiat*, &c.

Monumentum ære perennius.] Ita nonnumquam Græcum τρόπαιον exprimit, quod ad memoriam collocatum Scaligero Græcis hostibus trophæa ponere solebant Romani: Mardonii scutum et Lævi corpus, quæ templis nixus sit, Caius Princeps adhuc ædificio non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum quæ et operibus ingentia fuerunt: quarum nonnullæ inter septem miracula numerantur. *Tu, Regum Ægyptiorum pyramides, quæ ceteris obstitistis, inquit Plin. l. 36. c. 12.* Propertius Euphrin. erat in numero Mausolus. Pyramis, l. 1.

Barbarique per ora volitat Mausolus Halicarnassi.

Herod. lib. 2. cap. 124. de Cheope scribit accurate: hunc, ait, quum ad imperium pervenisset, descendisse ad latrocinium, in eoque exercendo absumpsisse Arabum. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides, ad instar cuiusdam sepulcri pergrandis, quas inter altissimas et memorabiles opera posuere priscorum, quæ humanis conflavere ingenia; exstant adhuc Memphitici ruris arduæ, et quasi nubibus propinquantes, quas ob altitudinem inaccessas, ut ferunt, quidam scriptores celebrati, nec ratione ullâ, nec machanicorum artificiorum quæstibus, ad easque penetrare potuere per scalas.* Vide Strabonem l. 17. et Diod. Sicul. lib. 2. cap. 2. Herodotum eandem ait maximam à Chemmi Rege exstructam artificio et opere mirabili, quæ *latitudinem habet laterum, quorum unusquisque occupat solum pedum septem centenûm. Altitudo ejus ad quadrangulum tollitur . . . formâ ambitûs talis, latitudo quadrangulo, ad quos ascenditur, æqualis; ex marmore adiectis lapidibus constructa.* Istum se vidisse adhuc stantem anno 1638. in ea peregrinationis narratione testatur Thomas Greavius Astronomiæ Professor Anglus. Ceraque tota inferiorem quam exteri nostri ejus faciunt dimensionem. Quadrum in pexit ac dimensus est, excepto fundamento; altitudinem rationi assentit, esse

Altior humanis exercet Memphis pyramidum moles, &c.] Imitatio est Pindaricæ descriptionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati parentis ostium laudium thesaurus, quem diruere ne ætatem nequeat vel hybernus imber, aut venti, aut aeres annorum et lapsus temporis.

Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego posterâ
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quâ violens obstrepit Aufidus,
Et quâ pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

[*] obstrepens destruere queat, vel temporum lapsus et labilitas. Haud omnis moriar; et partem mei plurimam mortem effugiet. Ego crescam recens, posteorum laudatione augebor, quamdiu cum sacris ascendet Capitolium cum sancta virgine. Ubicunque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus agrum egens rusticis gentibus dominatus est; *ego* clarus & tenaci memoriâ Alcæos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. *Age*, Melpomene, partam virtutibus dignitudinem assume, capulsque meos circumda ultrò laureâ Delphicâ.

[361]

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ quàm sui nominis immortalitati et memoriæ vehementer Poeta noster.

7. *Vitabit Libitinam.*] Supersles erit, æternùm duudat. Libitina feretrum significat. Est etiam Lucrum Dea, in cujus ædc venderentur et locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone, eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et mortis Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet; quò fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ et in Problem. Vide et Cæl. Rhodig. lib. 29. cap. 18.

Usque ego posterâ Crescam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à posteris: sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam, aut senescet.

8. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virg. Æn. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quamdiu et Vestales ritè silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Commiscuntur hîc nonnulli Nymphan. illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam sanxerit, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet sacra intelligi per est, in Capitolio perugi conducta: nec præ cæteris Angeronalia, quæ celebrabat Macrobius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina ex Macrob. lib. 7. cap. 9.

10. *Quâ pauper aquæ Daunus agrestium, &c.*] In Apuliâ, ua nempe parvâ, maxime cepit celebrari Horatius. Est etiam *Daunus* Apuliæ amnis, hodie dictus *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] H. Tarentinus regnavit in Apuliâ, quæ ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam filia, appellata . . .

Pauper aquæ.] In Apuliâ plurimum locorum æstus et calor, hoque est ubi dicere pennit aquæ *paucæ*: non *desides Apuliam*, ut est noster Epod. 1. & Virgilius, 1. Ode 14.

12. *Regnavit populorum, &c.*] Plutarchi Græca ἐξασίλευσε τῶν . . . Legunt alii ex Manuscriptis plerique codicibus. . . . Quod reverendum erit ad verum Daunos.

Ex humili potens.] Ut etiam alibi de se Horatius, ex humili loco et non nobili natus claritatem et nobilitatem primorum civium per ingenii opes ac *bonarum artium*, de quibus hic Ode 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*] Vel inde nominabitur poeta, quòd primus Alcæos versus Latinè scripserit, ad imitationem Aleæi e Lesbo insulâ, in quâ regnavit Æolus. Vel lib. 2. Ode 1.

14. *Sume superbiam, &c.*] Sumat ille quisquis Musam Poetæ attemperat, superbiam ostendet. Gerades assume spiritum, audacia, ostende tecum nobilitatem: mihique tuæ et ingenio coronam è lauro sacrâ Apollini, qui colitur celebrique cultu apud Delphos, urbem Achaiæ, ad Parnassum montem.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER QUARTUS.

ODE I.

AD VENEREM.

Ætate suâ se jam rebus Venereis haud esse idoneum.

Interrupta dudum, Venus, iterum prælia mihi. Absti, ore dilecto quæso. Non eram qui eram sub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabilem subjicere duris imperiis, circa decem lustra. Ito quò invitant te vota adolescentium matre plena. Opportunius luseries in ædibus Pauli Maximi; illuc velox cycnus purpureis,

INTERMISSA, Venus, diu, [362]
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram, bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine, dulcium
Mater sæva Cupidinum, 5
Circa lustra decem flectere mollibus [363]
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus, 10

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermissa, Venus.*] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit; *Scripta quidem ejus usque adeò probavit mansuetus et perpetuò credidit Augustus, ut non modò ceteris curam componendarum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eamque ægerrimè propter hoc tristis cæsarianæ aures ex longo veterator audierit.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ, quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. Intelligendus fortasse est Suetonius de curâ in lucem potiùs, quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem se excusat, abiisse juvenibus nimirum lados et artes, quibus polleat, dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, et ab eâ diligebatur maximè: illam vocat *proterram* lib. 2 Epist. 7. *protervam* Epist. 14. Hic appellat *feram*, vel significans formâ egregiam et perfectam, vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ullâ præmiorum spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versiculum jam posuit l. 1. Ode 19. Vide ibi annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustro anno l. 2. Ode 4. in fine. Est spatium quinque annorum hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 25. Just. Lips. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julio Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert, *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide lib. 3. Ode 1.

Purpureis.] Magna est contentio de istâ voce, cùm cycni plerùmque sint candidi, non purpurei.

Comissabere Maximi,
Si torrēte jecur quæris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè signa feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope, te, lacus
Ponet marmoream sub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura: lyræque et Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistulâ.

si cupis aptum hepar inflammare. *Is* enim juvenis et nobilis, et pulcher, et pro reis anxius haud mutus, ac multiplici industriâ *præditus*, longè pectabit vexilla tuæ militiæ. Et, cùm rivalis donis amplis *superior*, *ut* victor gaudebit, [364] prope lacus Albanos te è marmore effectam locabit sub trabe è citro. Ibi thus multum naso hauries, et reperceberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ, et fistulæ.

ANNOTATIONES.

Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis est cycnorum candor; unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano; vel quòd purpura etiam alba quædam esset. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram auris feminæ ducentis repositam suum adhuc colorem servâsse; cujus hæc afferebatur ratio, quod rubræ tinctura mollis, candidæ autem oleo albo contecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam e purpurâ semialbam vel albo distinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσολεύκου. Forsitan et color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus qui ipsius Veneris est: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρᾷ.

11. *Comissabere.*] Comissari propriè est post cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire: quinquam et significat post cœnam luxuriosè iterum epulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariàm dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comissationes.

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Ode 13. et 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: Vel hoc fidem non modò facit, sed propè superat, quòd plus trecenti ex eâdem hâc familiâ unâ die pro Republicâ ceciderint; cùm sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. 1.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes;
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeoque sollicitis: diserte perorans, bonis artibus abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ.*] Ovid.

Militiæ species amor est, ——
—— *sæpeque labores*
Mollibus his castris et dolor omnis inest.

17. *Et, quandoque potentior, &c.*] Ille verò Paulus, si quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plùs valuerit, quàm suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam è marmore in ædè constructâ è lignis pretiosis, *prope lacus Albanos* ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100 *Veienti bello cùm lacus Albanus præter modum crevisset*, responsum est, dum is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admiralilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.* Et de Divin. 2. n. 69. *ad utilitatem agri subvolant Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis et fructifera: altera silvestris et infructuosa, sed grandis: è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Pers. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cupiâ*, quòd multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insulâ Cypro Veneri sacrâ, ut dictum est l. 1. Od. 1. et 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnisque cantabitur musicis instrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula à Pane, tibia à Marsyâ fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Od. 16. et 18. sub finem, et l. 3. Ode 19. v. 18. et seq.

Ibi pueri cum puellis numen tuum bis *in* die collaudantes aliis precibus tertio pedibus beant terram, ritu Salianorum. Numine me neque mulieri, neque puero, neque facilis spes marcet amoris delectat, nec vino coronandos, neque floribus caput ornandum. At quare, Ligurine, heu! quare per lucidas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in verbis hesitat silentio non decoris? Ego te recte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluente, o crudelis, fugientem prosequor.

Illîc bis pueri die,
  Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
  In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer [365]
  Jam, nec spes animæ credula mutuæ,
Nec certare juvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
  Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parùm decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis tè ego somniis
  Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
  Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè et vesperì tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus*. Vide lib. 1. Ode 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris celebrabant veteres, ut alibi, cum lib. 1. Ode 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec*, &c.] Virgines ego ad sensum civilem, ut ita dicam, non amo, nisi jocos et ridentem Venerem prosequor. Nec mihi juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur, heu! Ligurine*, &c.] Mecum ego cogito te, Ligurine, [illegible], et Ligurine, per [illegible], cur [illegible] cadit lingua silentio? Sed [illegible] quæ [illegible], cur me juvat [illegible], cur [illegible] meæ genas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: non ex Ovid. Amor. 1.

Tempe senex: adeo tristis semibus amor.

35. *Cur facunda parùm decoro*, &c.] Quod etiam in eo cernas, quod ardentissimo lingua aliquoties facunda jam mutescat, verbaque interrupta præfocentur; quod sanè indecorum nihil est. Virg. Æneid. 4. v. 70.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis*, &c.] Inter somnia quæ te [illegible] Mihi videor hi videor [illegible], modò te fugientem prosequi.

39. *Per gramina Martii Campi*, &c.] In campo Martio exercitari se juvenes cursu, luctâ, aliisque ludis, de natatione in Tiberi post exercitationem, ad pulverem sudoresque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Ode 8.

ODE II.

AD ANTONIUM IULUM.

Laudat Pindarum.

PINDARUM quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluêre ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore :
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos

[366]

O Iule, quicunque vult imitari Pindarum, sublevatus ab cerâ compactis auxilio Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus ab imo ore flumine sonore volvitur, et rapide fertur instar fluminis è monte labentis, quod pluvias supra consuetas ripas evehit. Dignus Apolline laureâ, sive poeta verba nova in dithyrambos audacius

[3]

10

ANNOTATIONES.

Quisquis studet æmulari.] Lib. I. Ode 1.

1. *Pindarum.*] Ita Mss. et Veteres omnes. Unus Antonianus, modo Pindarum citatur. Bentleius hunc Odem Horatio supposititiam Pindarum condidisse censet, præsertim cum non nisi mediocrem exprimat.

Pindarum.] Lib. I. Ode 12. ante ignarus Thebis Pindarici nitoris, *acer Dircæus*, Horat. Epist. crassi, stupidi, Thebanique Pindarum ingenii formam et proventum assecuti. Hic scilicet Olympionicam 73. certamine ante Ciceronem 130. quo tempore Æschylus, et Anacreon. Dionysii scripti. Tirones ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: vicerat nempe, ut Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus l. 12. c. 50. tradit ideo Pindarum condemnasse, quod Thebani, ignominiæ appositum malis, ab ejus nutrimentis et alibi quinquies in Pœcilem comœdiis probetam et tantum Cadmæo, auditorum quidam nesciâ. Mentem pœnitentia tam veneficii, ferunt Lacedæmonii, Bœotium vastantes, ejus Pindarum, Thebis pepercisse. Alexandri vero Magni, cum eum ad ... Pindari memoriam servavisse. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 29. Plutarch. in Alexandro, Cæl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quisquis studet æmulari.] Quæ Pindarum contendat imitari non sequi, is certe simile habet sortem cum Icaro Dædali filio, qui adsitis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium appellari. Vide lib. 1. Ode 3. lib. 2. Ode 20.

2. *Ceratis.*] Dædalum alii faciunt: istam vocem, alii cum Passeratio syncopæ ergo ponunt ex priori à vocali vel syllaba hujus nominis cum prima præcedentis versûs: quemadmodum lib. 1. Od. 1. in voce *Mycenis*. Vide infrà ad vocem *Icari*.

3. *Nititur.*] Nempe in ... remige, et pelago.

5. *Velut amnis.*] Quasi Pindari oratio similis esset fluvio.

7. *Immensusque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 10. c. 1. *Nascitur Lysippo Pindarus ... numerosus, gravibus sententiis, verborum ... beatus, creberrimis figuris, ... quidquid concitate et ... dicendum est, ... Pindarum Horatius cum maximè credat nemini imitabile.*

9. *Laurea donandus Apollinari.*] Vide I. 3. Ode ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi ὁ δὶς θύραζε ἀφείς, vel ἐφ' ἑκάτερα θύρας ἐλθών, *qui bis extra ... ejectus*, quia puerulus natus ex utero semelis mortui, bis de è diis fertur, ut fabulantur. Alii alias etymologias adferunt. Absque qui Syntheam colligerem in medio Commentatore expectatum. Inperavit Musis, erat ... ingenii qui Bacchum, novellum ... appellitarunt Dithyrambum, ... dictus quia ... bis natus, ab alterâ ... sapiis ... matre, ... ejus ... vitricâ, atque ... vellere à filiâ Pharonis. Vide ... Polit. lib. 1. c. 10. ubi ... Dithyrambi carminis stylum ... Bacchoque, nimirum, et vinosis ... quos vocant amplis, et ... vocem; atque ideireo ... Homero dici dithyrambos: ab Æschylo vero carmina tumens, exultans, torum lyricum. Ut ... affert Hegesandri Epigramma ... Philoxenos, ejusmodi cuidam ... inscriptum: sic incipit:

Ὀρχησάσασιν, φιλάσατ', ἐρασταί, &c.

scribitque metris liberis; sive canit Dives, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, *atque* extinctus est ignis Chimæræ horrendæ: sive laudat eos, qui donum redeunt Elâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum *eis* tribuit excellentibus statuis centenis: sive deflet adolescentem *vante* ablatum nuptæ mœstæ, *illinsque* virtutem animumque ac bonos mores extollit *usque* ad cœlum, atrisque interis eximit.

Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis;
Seu Deos, regesque canit, Deorum
Sanguinem; per quos cecidere justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit [Var.]
Palma cœlestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non semper veteres, cùm libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. εἰσ ἐγὼ διθύραμβος, ἂν ὦδος πίῃς. *Nullus est dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. 3 de Orat. n. 184. *Inde ille Ixionius et Dircæus fluvius dithyrambus, cujus membra et pedes sæpe in unum locum cogi solent.* Pindarus Olymp. Ode 13 Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numerisque fertur Lege solutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quia in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimùm sequerentur neque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. sub finem.

13. *Seu Deos, regesque canit, Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hîc Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. v. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Regesque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Ode 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, et Theseum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem, *Per quos Centauri cecidere.* Vide l. 1. Ode 11. lib. 3. Ode 4. De *Chimærâ* per Bellerophontem à Neptuno adjutum dictâ, lib. 1. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Seu quos Elea* &c.] Quando laudat victores in certaminibus apud Elæos Peloponnesi regionem, seu pugilatu, Pancratio Olymp. Ode 7. 10, 11. seu equorum cursu, infra Ode 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eleusin mittit *palmas Epiros equarum.*

Georg. 3. v. 202.

At Elei mecum, et mecum certamina campi
Sudabit spuma, et spumis agit ore citatas.

Elis, et Pisæ quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis, eadem Eleum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Ode 1. v. 3 et 4. et annotata.

18. *Celsus.*] Ode 1. *Palmaque nobilis exhibet ad Deos.* Gloriâ sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equum certare.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate cæt victarum præterat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore signis.*] Vide postea, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat.*] Seu cùm struit et componit Epicedium sponsi morte prematurâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores Aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ conservat.

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinæ [362]
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

O Antoni, fortis volatu effert cycnum Dircæum, quoties in altos nubium tractus contendit? Ego ex more, velut apes thymi amicis in Matino monte incolis, ac studiosè colligentibus, assiduo labore exacto versos, prope ripas et lenes Tiburis fluminis, *In versiculos meos* ait tanto Augustorum carmine canendos, quotiès debellatis insignes victoriâ duces Sicambros Romanis per collem sacrum:

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum dico volucrem, ut suavè meo nomine usus eyeneis Horatius superiori, eidemque modulatæ vocis tribuit.

Cycnum.] Vide lib. 2. Ode 20.

Dircæum.] Dircæus Dircæi, rem fluvius Thebarum in Bœotia. Dircæitas, Sat. 10, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, per cæsum ex proscriptione patrem, Augusti privignus et Octaviæ etiam nepotem sibi fecit. Rogat Cæsarem ut gessit animo ultro se offerat, 743. cum Paulo Maximo, cui pater Ovidius scripsit. Dio lib. 51.

27. *Ego apis Matinæ More.*] Ego Horatius non ita ocibus peto, sed, velut apis infestus circumvolo, et flores humilis campi. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundans, e quorum mellis optimum apes conficiunt. Etiam petito memorat Horatius regionem, quod non longe ab ea natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidique Tiburis.*] Vide lib. 1. Ode 7. et 18. lib. 2. Ode 6. l. 3. Ode 29. Ode vero seq. *Tiburis aquæ perennes.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imo et omnino delere, stylumque saepiùs vertere operosis, saepe cœpta etiam scabere, vivosque ungues exercere, ut plane docet noster lib. 1. Sat. 10. At poëtastri carmen corrâ, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluviam curat, nec arantes aspicit angues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, alàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Odas ult. lib. 2. et 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, fortasse quod inops Latinus sermo multòque inferior ubertate et copiâ cedit Græcæ linguæ unquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroïco. Iulus Antonius heroicis versibus Deorum et semideorum res gestas celebrabat.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subacto hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium, per viam sacram. clivo Capitolino adjacentem, percurret, &c

36. *Sicambros.*] Vis lector si præcentio, cur Iulum adhuc se vatem, quippe puos majores agnos inops, despiat Flaccus? Is cum Rhenum Rex Cæsar ingressus, Rhemorum fines attigisset, Remique accessisset, Rhemenses Principes secreti sunt, ita locutus Iulius: *Mihi dignus videtur Sicambri: adeste: videbimini, ne vide quid facturi sitis.* Gregor. Turon. *Germanus Barbarorum populi erant.* Rhemi accolæ, hodie *Germanicos.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gentis Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantamque terroris incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, et dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Ode 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerabuntur armis.

Adhuc præterea centuriones Romanos ad exigendum tributa misso cruci ab eis affixos eorum vestibus videres, cùm dissecti lapides jacendi, ictus etiam parvulos humi adhuc in hostium ora contemplare non veritos. Vide Oros. &c. Tum enim Sicambros tunc subegit Augustus, *ad deditos et traducti in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. ait testatum: *Illud insuper natus Chattos, Suevos, Sicambros partier aggressus est, qui regem Centumcellas exornatos, hoc edito sui accepto latium sumpsisset, adeò certâ victoriæ spe, ut præstum in antecessum dividerent. Chattos ergo, Sicambros et angustum, Suevos in patentes deserunt. Subsidium retrorsum. Victor manus Deusas quas, fecerat, hostes eorum, ipsosque in praedam dicit ac vendidit.*

quo Cæsare grandior ut possis nihil fari, et nostra poesis propitia tecum tonuerit, aut deambulet, et quod [illegible] sæculum [illegible] Constabis fiorem dies et eum [illegible] quæ [illegible] Tiberium invisa Augusto [illegible] Tum [illegible] nisi mox [illegible] et beatus eras. O Deæ, O celeberis [illegible] Cæsar mitis [illegible] Dum vehi [illegible] [illegible] [illegible]

ODE III.

AD MELPOMENEN.

Se Poëticâ facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, semel [372]
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco [373]

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non athlēram nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaïco;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Odes 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro quâlibet Musarum hanc ponit. Dixi lib. 1. Ode 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] Desumpsit ab Euripide, de quo ita veteris sententia. Θεὸν ἐκεῖνον, ὃν θεὸς γενόμενον ὁράσειεν. Sic et Tibull. lib. 2. Eleg. 1. v. 1.

Si modò natalis mihi contigit illa Nemesis mea vultu.

Hæc facit quod scribit Juvenal. Sat. 7. v. 199.

——*distat enim, quæ*
Sudera te cœperunt modis primos nutrientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine: tum etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quàm sint illi Isthmici vel nobilium victoria. Ego verò sibi gloriam à Musis concessam præducat Horatius.

Labor Isthmius.] Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concursu, fiebant in Isthmio prope Corinthum, de quo lib. 1. Ode 7. v. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno lucus. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plut. in Thesei vitâ. Strab. Geo. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmorum*, inquit, *statum ludorum aderat . . . . . quo certamina omnes generis artium virtutumque ac pernotatis visuntur . . . . propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique concentus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. Lib. 15. cap. 10. Contrà Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuêsse scribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item sed arescente solitos coronari. Archias Poëta Epig. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit:

Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro declarabit, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronunciebantur. Illud quoque verbum usurpârunt apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poëtæ.

Jupiter excelsâ clarabat sceptra coronâ.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. v. 407. ait,

——*Crimen acerba.*

Pugilem.] Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

4. 5. *Non equus impiger Curru ducet Achaico.*] De curuli certamine, lib. 1. Ode 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaiâ sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, Hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. proœm. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, ut non modò in conventu stantes cum palmâ et coronâ ferant laudes, sed et cùm revertantur in suas civitates, cum victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, ibique Republicâ, propter eâ vitâ, constitutis vectigalibus fruantur.* Sueton Neron. cap. 22. *Movit et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit . . . . . tum etiam in certo maximo . . . nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina denique edixit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit pluribus, Olympas etiam decem jugem . . . . sed excussus curru . . . . nec eò secius coronatus est . . . . . Decedens deinde provinciam universam libertate donavit, simulque judices civitate Romanâ, et pecuniâ*

hæc militare facinus imperatorem ostendebat Capitolio, laudibus Apollinaribus consecrandam, eò quòd aquæ illius [illegible] vocati [illegible] Tiburtini [illegible] et silvarum. Musis enim Horatius carmen versibus edicit. Pedes Romæ, civitatem Regum, inter claros Poëtam recitus me collocare dicuntur; [illegible] Romanorum principibus

Victorem: neque res bellica Deliis 6
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt, 10
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem. [74]
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros: 15
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum! 20
Totum muneris hoc tui est,

ANNOTATIONES.

ævo. Cæsar [illegible] *stabo. Isthmio* [illegible] *Græcia Nepotum . . . . . aditis* [illegible] *Romæ . . . . . veste* [illegible] *cervicem Pythicus, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis*, &c.] Nec bellatrix in bello gesta virum decus coronabitur laureâ sacra Apollini apud Delum insulam lato et celebre cultu. Vide l. 1. Ode 21.

9. *Ostendet Capitolio.*] Triumphans quisque imperator curru per Viam sacram vehebatur ad Capitolium, ubi a cive Romanam, in monte Tarpeio extructo, ex voventum ibi caput humanum sic asservatum. Liv. Jovi Dusque gratias persolvebat, spoliaque ex hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ*, &c.] Sed insignem eam facit carminis inventio Tiburis secessu concepta, vel ejus loci descriptionem et amœnitatem continens. De Tibure aquis udo l. 1. Ode 7. l. 3. Ode 29. Quæ Jovi secedere amaret Peccia l. 1. Ode 18. l. 2. Ode 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Ode 13. *Æolios versus.* Vide ibi annot. Alcæos versus designat Latinè primum à se tractos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Ode 32. et l. 3. Ode 30.

13. *Romæ principis urbium Dignatur soboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum posteros, vel Augusti parentes; sed eruditus non nemo scitu curiosum esse à Græcis Hebraïsque ductum; ut etiam Judæum homines dicunt pro homine; sic noster Roma soboles dicit, pro Roma, urbium et orbis domitrix, atque ut Martialis ait, *Terrarumque Deique.*

14. *Amabiles Vatum choros.*] Vel poëtas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmina lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclare gestis, de vitâ seu hilariter exigendâ, seu laudabiliter instituendâ, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.*] Ex quo me Roma mirata est, ideòque suo probavit vatemque sanxit, jam aequi invidiæ aculeum emuli desinunt: atque adeò virtutem invidiam superâsse mihi videor. Vide l. 2. Ode ult.

17. *O, testudinis aureæ*, &c.] O musa, hoc beneficium cum alias bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Musæ dicuntur vel à Pierio Thessaliæ monte illis sacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musis provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, unde sunt pisces. Arist. de animal. Hinc proverb. *Pace mutes audias: ἀφανότερος; τῶν ἰχθύων*, Lucian in Gallo, &c.

20. *Cycni si velint.*] Plato in Phædone testatur Cycnos mortis tempore esse maximè canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcem defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus, funeris ipse sui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum*, inquit, *mortis tantùm fecit cantatas, falsis, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgatæ pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. scribit hæc: *Cantantem cycnum pauci audivere, etsanè vulgatior fama tacet in-*

Quòd monstror digito prætereuntium [375]
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd spiro, et placeo (si placeo) tuum est.

quòd monstror digito prætereuntium ostender. Latinè lyræ accommodè quòd vivo, et placeo, si tamen probor, à te est *mihi datum*.

ANNOTATIONES.

gnente fatali momento εὐχρονώτατον, *καὶ ἀδικώτατον, nec cantuque in primis valere:* auctor tamen variæ narrationis Æliánus est, audisse quan loquor se cantantem cycnum. Sic enim ait, ἐγὼ δὲ ἄδοντος κύκνου ἤκουσα. De Cycnis jam l. 2. Ode ult.

22. *Quòd monstror digito prætereuntium.*] Cicero Tusc. 5. n. 103. *Leviculas sanè Demosthenes, qui dicto sæpiùs delectari se dicebat, quam fortes mulierculæ, ut mos in Græciâ est, risu cantuque alteri, Hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?* Pers. Sat. 1. v. 29.

At puerorum est digito monstrari, et dicier,
Hic est.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 11. scribit, *Peruditur virginitatem, cùm digito demonstrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyricum apud Romanos carminis auctor atque princeps l. 3. Ode ult. jam est.

24. *Quòd spiro, &c.*] Non tantùm possessa facultatem, sed et vitæ usuram Musarum beneficio profiteturi. Vide l. 2. Ode 4. Strophe 7.

Quod placeo.] Quòd Augusto et Mecœnati præsertim, tum etiam his probentur mea carmina, quòd *invenerit* sim *meruerim*, l. 2. Ode 20. quòd *augeam, posteraque carmina laudi futura*, &c. l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modestiæ velificatur Poeta, qui is adhuc tantùm ad spem se *complures placuisse* ait, quæ laus est non ultima.

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Augusti institutioni attribuit.

Qualem ministrum fulminis alitem
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventas et patrius vigor [376]
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,

Qualem voluerem fulminis administrum, cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo; aliquando juventus et paterna virtus iguarum laboris expulit nido; vernique venti, jam transactis imbribus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Cæsaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam ferè totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perlegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eò sublimius, quòd videtur aliquantò perturbatius. Odo est. *Drusum sub Alpibus Decia gerentem Rhæti et Vindelici* talem *vidêre, qualem ministrum fulminis . . . . . Juventas et paternus vigor nido propulit . . . mox in ovilia demisit hostem vim duas impetus*, &c. *qualemve capreæ lemem vidit, dente novo peritura*, &c. Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, princepsque risus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem princeps adolescens tantâ vi Rhætos et Vindelicos aggressus est, atque oppressit, quantâ leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus . . . aquilam fulmen haud pertimuit: quæ ob hoc armigera Jovis telum fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine. *Negant unquam volare hanc alitem fulmine exanimatam: ideò armigeram Jovis consecrato judicavêre.* De rapto Ganymedis per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide annot. l. 3. Ode 20. in fine.

timidum docuere cornus insuetos; mox *acrior* vis acerrima infestum in ovilia perpulit: deinde præda ac certaminis aviditas incitavit adversùs draconem reputantes: ut quidem leonem jam à lacte ubertim fulvæ parentis cruentum capra amaricis cum pascuis asperxit recentem laniena: *talem* ac *Arcem* bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici,

Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Quale mve lactis caprea pascuis [177]
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, et Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

8. *Insolitos docuere nisus.*] Velatum docent venti *insolitum* lacertum et nondum rotatum; hinc ad primos illos *nisus* actus se e matutere expavescit pullus aquilæ altumque cœtegerum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cùm primùm vires suas experta est, in ovilia se volat agnumque rapit. Plin. modo cit. lib. 10. *Adultos pullos supra ova reponunt, et longè pegit, cæteris sentit repugnantibus; et ut quæque iterum par aquilarum magno ad propulsandum tractu indigit, ut satietas . . . . . rapta non protrahi ferunt; sed primò depascunt; expetuntque pondus tunc demum avehunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 34. *Acrior est cum draconibus pugna, multò quæ magis atrox, etiamsi cruenta. Ova hi cum cetaceis aquilæ avidissimè mulcent: ceteris ab his capta alibi nequæ visum. Ita multi cum cetaceis bella, dum amphibæna, ut dictum dixerunt.* Plutarch. de Invid. et Od. ait, inimicissimè esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur, ac si contenderis, dividet suos, ac secernit humor. Ejusmodi certamen bellò describit Hom. Iliad. *μ.* v. 201. Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Ut quæ velans alti raptum cùm fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, et sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minùs urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audacia, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant; Helvetiis et Bois finitimi, ex Strabone lib. 4. qui et ibi l. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. et Dionem l. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Ausetani Rhæti, utique æquè bellicosi. Hos Suevi et Bevari Vindelicum incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt: sed eos esse manifestè ostendit Vell. Paterc. lib. 2. cap. 97 et 98. ita scribens: *Tib. Claudius Nero . . . . . cum bellum civile in manu positum, quam desiderii precibus, gerere, formâ, celeritate vincere, optimis studiis parentare, quæ postulare quæque sperare posset ultra, quæ præstaret ad Principem; Quæstor undecimum annum agens copias e castris Neronem, &c. Et paulò post, Recursum est ad Arma: Cæsar in potestate Populi Romani relicta, Neronem Cæsar bellum molitus cum exercitu statis, adversus quem Tiberius Claudius Nero Drusi, quem vicit a Cæsare privignus, cum exercitu venit Romæ. Quippe ubique devictis Pannoniis, Vindelicis cæterisque gentibus, quæ Alpes accolunt, ad Tiberium, qui tum Illyrici curam gerebat, victoriis subactis, adducti sunt, ut pacem peterent. Quorum precibus Romam revocatus, triumphum meritissimè meruit.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætosque et Vindelicos . . . . gentes Alpinas, cognovi.*

Drusus (*vide Indicem.*) Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23 natus, Rhætos ac Vindelicos expugnavit an. U. C. 738. civitate Iber. lib. 4. cap. 18. *Nostris armis debellatæ gentes, cognovimus: quibus post assertas Germaniæ provincias, Drusus, Senones, atque Vindelicos, quamquam Claudius Dio scribit.* Dio recte scribit Vell. Paterc. lib. 2. cap. 97. *Cæsar deinde atque ei a Germania Claudius Drusus et Tiberius fratres Neronis, ad recuperandam dignitatem*

Mos vrde d ductus per orane
Tem us Amazonia securi
Dextras obarmet, quærere distuli;
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Latèque victrices cateruæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animos Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,

[3] quibus sub Galba [illegible] mentis
[illegible] Vide Cornel. Tac. de
dent, [illegible] neque [illegible] Verbum dii lacuna vacuos tu[illegible] adhuc editis supersunt indubii experte sunt, quid inveneris, qui animus in fidei [illegible] constantis, quidque Cæsaris erga Neronem juvenem paternum mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque generosis. In [illegible] veteris et in equis patrum virtus residet: nec aquilæ procreant columbam mansuetudinem. At erudito vetera ingentium proveniet, et bona disciplina redit animum fortem: quocumque disciplina desit, vitia

[37] 31

ANNOTATIONES.

quod [illegible] natura mortalis recipit [illegible] sapientia, quæ [illegible] ostendat. [illegible] est. Mos vrde [illegible] Rhenum [illegible] Pulchritudo [illegible] Sed usum magis [illegible] Cæsarem [illegible]

10. *Mos vrde deductus*, &c.] Barbarum [illegible] eorum tuter esset a Tiberio patre nuncupatus. Suet. [illegible] Pann. [illegible] cit. [illegible] Vide Dion. l. [illegible]

11. *Dextras obarmet*.] Sic Ovid. [illegible] Amazonia cuspide [illegible] Sic Virg. [illegible] Pro vero versâ è malis et ignotis alba, quæ [illegible] sunt boni et fortes, testatus [illegible] monumentis. Vide Valer. Max. [illegible] cap. 1. ext. 5.

Et victrices.] Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurde.

13. *Consiliis juvenis revictæ*.] Bona educati et [illegible] sensi [illegible] sensu [illegible] sensuri, [illegible] sensuri, [illegible] sensuri,

deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debuit Neronibus, testatur Metaurus fluvius, atque Asdrubal prælatus, et dies ille Iadre calcatione depulsâ Lucus, qui primus victoriâ gloriæ resplendunt: quando eradicis Afrorum per Italiæ cinctos discurrebat, velut ignis per tedas vel Eurus per mare Siculum. Deinde Romana juventus semper fœderibus expeditionibus meliorat: et templa sedetani Carthaginem in hello dira a stante, habuerunt Deos.

Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ risit adoreâ:
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.

ANNOTATIONES.

naturæ lumen apparat. Sunt enim ingenuis animis semina innata virtutum, quæ si aut lectio excitavit, aut monitus ad bonum cohortatio perfecit. Vide *Tusc. Quæst.* lib. 3. cap. 1. *Nec vero aliter animus, ac ne corpus quidem sanari, nisi omni cognitione pravitatis et in summa omnium perturbationum . . . . tum cernere solum cœpit, ut vera cernat, sed ut ea videat, ut optimum conjungatque naturam ipse cupiat,* &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero adventum ex Hispaniâ cum legionibus copiisque Livianis, priusquam Asdrubal fratri conjungeretur, opprimit.* Suetonius. Tiberio, c. 2. opponit quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale recens novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen,* &c.] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo, lib. Plin. lib. 3. Hic vero Claud. Nero Consul jure cæditur cæsis copiis cum suo collega M. Livio Salinatore, Asdrubale, cum nihilus hominum quinquies centena sex aventanta, ut dictum est, ac decies, an. U. C. 520. ejusque caput præcisum ad Annibalem allatum est ab eo lætatum esse dicunt, hunc tanto favore ac stupore omnes fuisse prosequutum, hunc tanto favore ac stupore omnes fuisse prosequutum, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusandique de fugâ deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 1. c. 1. Oros. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 48. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Dirum et Horatium citare scribillas Consulibus, et plurimum contendisse à Claudio Nerone, minorem autem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimirum qui Scipione in Hispaniâ pulsus erat.

ille Dies Latio tenebris.] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *Quos nuntiatæ ob eam effusi . . . . non salutabant modò vias, verùm etiam complexi* (circa Claudium et Salinatorem Cos.) *vel et contingere pro se quisque vestimenta eorum, vel Consulem cupientes, augere lætabantur, cum gratias agebant, quòd rempublicam servassent. In Senatu quoque,* &c.

41. *Adorea.*] Victoriâ, laude, gloriâ. Fest. adoream laudem seu gloriam dicebant quia honorem præmium eum qui fuerit copiâ donaret: nonnulli, quia strenuis et iis qui noster dici vellent militibus terris mensuram, ut ait, dabant. Unde et *adorea* pro laude bellica. Non far sed frumentum appellatum *ab edendo*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ prædâ atque adoreâ apud populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 2. *Ciceronem denique ipsum à patribus togatæ adoream appellabant.* Apuleius lib. 2. *Possum etiam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Ode 12.

43. *Ceu flamma.*] Gladio ignique ferroque vastans.

Tedas.] Arbores resinam facilè concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinarum. De re Plin. lib. 16. cap. 10. et seq.

Eurus.] Ventus subsolanus flans, pro quolibet vento: *et undæ Siculæ*, pro quilibet mari. Synecdoche.

45. *Post hoc secundis usque laboribus,* &c.] Caio Nerone, Asdrubale veto et Pœnis ex Italiâ extrusis, indies magis ac magis prosperis gestis bellis, increvit inclaruitque pubes Romana, nec bella incendia in Africam et Carthaginem quam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere recta.*] Quidam explicant *recta templa* et ædificia in impium Annibalem: alii *recta*, cum sua basi restituta Deorum imagines, quas nempe deturbarant

Dixitque tandem perfidus Hannibal;
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultrò, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus:
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis æquoribus, sacra
Natosque maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve summisere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.

Tandemque perfidus Annibal dixit: *Nos tu jam* cervi, præda luporum rapacium, sponte sequimur *Romane*, quos declinare et evitare insignis est triumphus. *Ista* natio, quæ ab incensâ Trojâ ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos; sicut ilex durâ securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem deprimit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionis *opus*.

ANNOTATIONES.

Pœni, sine ullâ Nominum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad locum Veneris . . . . templum eâ tempestate nulgatum dictum, ... his omnibus spoliatum est.*

49. *Pertulit Hannibal*.] T. Liv. l. 21. c. 24. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ . . . . plurimum consilii . . . . nullus labor corpus fatigare, aut animum vincere poterat . . . . Inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica: nihil veri, nullius Deos metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex Annibalis ore profecta. Aristoteles cum asserit verè bonos, quem pariter inimici et improbi adèque omnes laudant.

50. *Cervi, luporum præda*, &c.] Nos Carthaginienses, tanquam cervi imbelles, *luporum* rapacium Romanos, quorum velut *opimum* spolium fugere summum *triumphum* quoque *fuisse*, seu evitare certâ declinamus: nam hos *effugere* quamvis nobis est *triumphus*. Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato*, &c.] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. l. 43. item Carmen Seculare post Epodas.

54. *Sacra Natosque*, &c.] Æneid. 1. v. 10. *Inferretque Deos Latio.*

Et Æneid. 2. v. 747.

Ascaniumque, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos*.] Ætate et virtute.

56. *Ausonias*.] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex*, &c.] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberiùs pullulat et crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando Annibal maximè Romanos, delectis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeòque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido*.] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra*.] Portentosa serpens pluribus horridà capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse Lernam aquis exundantem, copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, et quæ, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus tvlá capitum se reparabat anguis.

Vincique.] Supple, quàm fuit Romana gens, et excrevit invincibique in nos Pœnos: sicut hydra adversùs Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci potuit.

63. *Monstrumve summisere Colchi*.] Loquitur de draconibus custodi ad terendum velleris aurei cuidam, cujus è dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ cæde inhiabant mutuam interneci: nemo meliùs poterat vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mingrelia, pars Georgiæ regionis.

64. *Echioniæve Thebæ*.] Cadmus Rex Thebarum seminatis passim, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repentè nasci vide-

Si mare demergas, clarior redit: si pugnet, cum suum exhibere debeant victorem integrum, se certamina ad novos praecando conficit. Nec ullus eo puncto integrante certant cum Carthaginem. Cato spectatus, et hortamine integrante instigat, Asdrubale interfecto. Claudiae *stirpe* poetica quidque indigetur. Hinc et poetae Jupiter Numine propitio, et liberat soleris consilium inter multitudine difficultates.

Merses profundo, pulchrior evenit: 65
Luctēre, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit 70
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Asdrubăle interempto.
Nil Claudiae non perficient manus:
Quas et benigno Numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces 75
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

Merses profundo.] Ode 6. lib. 1.

Luctere, multâ, &c.] Senatûs populique Romani decreto Caesarum Augustum vivis pares esse.

Geretque Prælia conjugibus.] Tuba annuis Româ Caesar abiturus, a Gellius praefectus, an. U.C. 747.

Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11. et 12.

Claudiae manus, &c.] Vires, consilia, solers industria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

Acuta belli.] Belli subita pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

ODE V.

AD AUGUSTUM.

Ut suum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor praestantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere, qui promisisti sacro Senatorum coetui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriae tuae. Nam quando facies tua tam pulchrum vernum tempus apportat, jucundiores fluunt horae, et dies clariùs fulgent. Sicut mater celebri vovis ac precibus exposcit filium, quem Auster diversis flatibus remorat à caelebi Lario, plus anno intervallo morantem

[355]
Divis orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimiùm diu;
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ: 5
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora 10
Cunctantem spatio longiùs annuo

ANNOTATIONES.

Maturum reditum pollicitus, etc.] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poëta.

Ut mater.] Nil suavius istâ comparatione.

Carpathii.] De eo mari l. 1. Ode 15. v. 9.

Dulci distinet à domo,
Votis ominibus hunc et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus [34]
Quærit patria Cæsarem. 16
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit culta Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides. 20
Nullis polluitur casta domus stupris;
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen? 25
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ [35]
Bellum curet Iberiæ?

ultra mare Cogatibus, ne per vetitum amorem ab honesta ripâ in patria delicias recensa fluvius exoptat Venetus. Non hunc opimus pascit campus agnam: arva lovet Ceres et abundans fœtu mater nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet viros: pares: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplinæ et leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur et vicerit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quos homines quos ferit immanis Germania? Quos expaveseat bella Hispanorum ferocis?

ANNOTATIONES.

12. *Votis ominibusque*.] Lecunt plerique *votis omnibus*, sed scribo *ominibus*, materia jam tantùm vota precesque Dîis nuncupata pro voti reditu et incolumitate, sed et omina quæris antiqui, quasi et hæc vota essent.

14. *Non faciem littore*.] Observemus adverbiantes, ut æquabo *æquo*, pro desiderio fluvii absentis, quem sæpe hic redeuntem expectat et exoptat. Sic Tibullus *Te propter custos ovium*, et *curvis ripis*, et *curvi rivi*, *curvæ valles*, *curvæ aves*, *curvæ sues*, *curvæ oves*, *curvi colles*, *curvæ arbores*, *curvæ vites*, *curvæ fores*, *curvæ fores*, *curvæ fores

Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde lætus revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis: te pateribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, *erga illos* grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. *Hoc* precamur sobrii primo diluculo: *hoc et* repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.

Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, utì Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas, ô utinam, dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uvidi, [386]
Cùm Sol Oceano subest.

ANNOTATIONES.

Hispaniæ pars, et per Synec. tota sic vocatur. Vide l. 2. Ode ult. v. 29. Flor. modò cit. *Pacata ferè omnis Hispania, &c.* Et postea: *Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*] Arat colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili, Virgil. Eclog. 9. v. 52.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris Te mensis adhibet Deum.*] Ex Senatusconsulto cautum fuit, ut in convivis, tum publicis, tum privatis, Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ mensâ, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta cum exquisitissimo vino: quo fiebant libationes adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. et 735. et Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum Miscet numen.] Teque adeò venerantur, ut numen aliquod, Romanis rebus propitium. Non absurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monstris et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imò velut maris Dii columtur, &c.

37. *Ferias.*] Dies festos lætosque; diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiæ.*] Italia sic appellata. Vide lib. 1. Ode 28. ubi, *fluctibus Hesperiis.* Et l. 2. Ode 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Ode 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incepto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino profusi, cœnati.

40. *Cùm Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM ET DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles:
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax.
Ille, mordāci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procĭdit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator; alioquin *quidem* fortior, te verò inferior miles: quanquam Thetidis [387] marinæ filius Trojanas arces impugnaret hastâ tremendâ certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa, vel cupressus Euro dejecta, latè procidit, cervicemque demisit in pulvere Trojano.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut et 21. lib. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hanc meretur, sed illud tantùm quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris (cui vindicasti adversùs arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsi Latonâ duos tantum enixâ, cùm ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. l. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *et propè adeò ridicula dicerentur fabulæ apud Græcos poëtas deprehenduntur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus novem facit. Hesiodus, Lasos, Pausimachus, Ismenias, Boeotiorum duces, decem. Quidam alii tres fuisse tales scripserunt.* Porrò filios Niobes omnes Apollo, filias Diana, sequitus consilium peremptæ Niobe verò in Sipylo saxum factam. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 3. Diod. Sicul. l. 5. c. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 178. et seq. Auson. Epitaph. 27. de Niobe.

Sex et tot natos genitrix Latoia, at ex superba,
Tot bis ut mater fureret, quot gessit.

Nec satis hoc duris; Dircæ cui nubila sævo
Ab vitâ humanum corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*] Vide lib. 2. Ode 14. lib. 3. Ode 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Quò interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè accelerâsset nisi à Paride fuisset interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui sub figurâ Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. 6. v. 27.

Dardania qui Paridis derexit tela manusque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidis marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. L. 1. Ode 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius, ex Electrâ Atlantis filiâ, ab Africâ venit in Asiam, conseditque in regione Hellespontio vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æn. 8. v. 134.

Dardanus Idææ primus pater urbis et auctor.

Tremendâ cuspide.] Ex Homeri Iliad. 19. sub finem, hastam Achilles paternam gerebat grandem, ingentem, quam crispare aut vibrare soli noverat, à Chirone incisam, ad cædem heroum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et minus magna fuerant. Sic de Entello Virg. Æneid. 5. v. 447.

Ipse gravis graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.

10. *Impulsa cupressus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Positumque collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Ode 7. v. 12. sumpta dictio ex vate, ibique annot. Hic noster indicat Achillem occidisse in Trojano campo et certamine: quod

Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentîto, malè feriatos [285]
Troas et lætam Priami chorēis
Falleret aulam :
Sed palàm captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo; [290]
Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ, [295]

ANNOTATIONES.

[illegible] scribit Od. I. Mecænas ipse. I. 12. v. 47. et 48. Apollo Pacem :

Cui [illegible]
Cui [illegible]
Cui [illegible]

Itaque [illegible] Pacem. Ita Horatius contendebat se carmine Actiacæ victoriæ non celebrato, Augustum Pacem [illegible] laudaturum fore.

12. *Troas*] Pro *Troianos*. Troas enim est Troia, et Troas pro Troianis usurpat Tacitus. Cæterum Troas Phrygiæ [illegible] Dardanos, capita imperii Romani.

13. *Ille non inclusus, &c.*] Videtur quidam Græcus Virgilii æmulus, ut eò magis eam partem elaborare studuerit Horatius. Quocirca, quod Pacem canebat, vixque Actiacæ victoriæ quam quæ Græcos ludos instituebat, seu quod Virgilius, quem jam Augustus causâ fabricandi Actiaci nominis, secum pepulit Musa, sese ab Homero Troiam ac Troianos canentem. Vide Virgil. Georg. 2. v. 17.

Vivet extento Proculus alumno.

14. *Malè feriatos*] Impudenter ac impie postea aliquos eorum festa celebrare, quos sub illo cervicibus imminere Horatius. Virg. Æneid. 2. v. 14.

Nec [illegible], cum [illegible] Mycenæ.
Lucent [illegible] Iovemque [illegible],
Pandimur [illegible].

15. *Lætam chorēis*] Vel lætis regiæ virginum choreis et lætitiæ vacantem, quæ [illegible] fata. Virgil. Æneid. 2. v. 241.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
Sunt [illegible]
v. 248.

Nocte [illegible]
[illegible]

17. *Sed palàm captis*] Sed in capta urbe. Horatius imitatus Ovidium, haec Epist. ad Paone. v. 122.

Sic [illegible];
Dum [illegible],
Dum [illegible].

19. *Nescios fari pueros.*] Apud Homer. Iliad. V. Minerva percita Martem, ut pugnæ cupidum Furiosum, neque ipsis defuturum [illegible].

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes dixi supplices, ut, quoniam in fatis erat Trojam excidi, saltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ sedes aliquas e Græcorum evadere manus, atque novam gentem in hesperio cultu condere in Italia. Vide Eneid. 1. v. 241. et seqq. v. 260. et seq.

23. *Potiore ductos*] Ex alitum aspectu capta auspicia, ubi notavi. Hæc vero specialia quædam fuisse Romani credebant Romani, ut apud Virgil. Eneid. 1. v. 279. ita spondet Jupiter :

Imperium sine fine dedi.

Doctor argutæ, &c.] Placet quibusdam dictum, ut ordo sit illi Græcorum *μακαρισταῖς*. Verum tamen nihil mutabat lectio sagax.

Thaliæ.] Præpalàm Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τῆ θαλίας, *hilaritate*, quod Poetas faciat gloriâ et fama florentes.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poetæ.
Virginum primæ, puerique claris
[Patribus orti,
Deliæ tutēla Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Vid. l. 3. Ode 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos aut qui in fluviis aut fontibus lavabant, seu nundinari, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaque est; qui dominatis iis regionibus, quas rigat Xanthus. Primo Xanthus duplex: alter in Troade, ex Idâ monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur; alter in Lycia. Neque hunc intelligere iste debet, siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter Xanthus nomatis fluvius est in Lycia, à monte Cragi scaturiens, Xanthumque urbem intersecans, Glaucus Plinio, Strabonis Subis dictus, vulgo etiam *Sirai*; quem sed designat Horatius, qui loco supra citato dicatum Apollini dixit, *qua Lycus amnis alumnis.* Sunt qui alium putent ad vocem, *Xantho*, *Phœbus*, eo quòd Apollinis flava crescentes celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum et carminis artem dedisti*, *Camœnæ* et *decus* tribue, defende, amplifica, patrocinio tuo. Latine pessimè.

Dauniæ.] Vel, per Synecdochen, ipsi Italiæ totæ laudem, ejus postea Dominæ, sive Apuliæ Daunio rege appellatæ; hodie, *La Capitanata*. De eâ pluribus l. 3. Ode 30. et l. 2. Od. 1. Vel potius meæ patriæ, Venusiæ, atque suam Musam Apollini commendat. Sic *Cantabrus Prudentius* Hymn. 4. περὶ στεφ. Hispaniæ suæ pro Musâ: *Tecum Musam* pro Amœnitatibus meis dixit. Ergo et hic *Dauniam Camœnam* pro Venusiâ. Quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Daunie, qua in nubes natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *lenis*; *vultu pulcher*, *amabilis*, atque juventutis decorus perpetuo. Talis omnia colunt Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιεύς, *viarum*, *via*. Hinc Apollo Ἀγυιεύς, eo quod in viis doceret, et columnæ Apollini sacræ prope fores starent. Eustath. Sive Deorum isto vocabulo significantur columnæ in terni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium ponebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 2. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς dictus est, quòd columnæ præponebantur ostiis: nam et ipsa columnarum statuæ ἀγυιὰς appellantur.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocatque Apollinem; jam quæ ab illo affluxa, canendi carmina, prædicat, ac nil et religio è canendo præcipit. *Spiritum*, venam divitem, l'ena ou Poesie, *artem carminis*, ingenium non vile, sed arte excultum, dixit vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcello Marcelli et Octaviæ sorori Augusti filiæ, vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippâ et Julia.

Puerique claris, &c.] C. et L. nepotes Augusti. Hæc laudatorius certè dormitans. Imò complebat Horatius omnes quasque nobiles, ac pueros puellasque ex ædibus, à quibus ex more carmen seculare componendum erat; ut amplius deinde suo loco dicam, tantum in Carmine Seculari, post Epodon.

33. *Deliæ tutēla Deæ.*] Hujus enim erant in eâ insulâ sua tutelâ, ejusque laudes celebrare carmen erat. Vide l. 1. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata et præcipuè observata Diana. Vide l. 3. Ode 4. v. 64. Catull. 22.

Dianæ sonantes cerede
Fraxine et pari magæ.

34. *Lyncas et cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu velocitantis occidentisque. *Lynx*, arcuissimi oculis animal, instar leopardi distinctum maculis, venacede cum Ovide vocatur. Lupum cervumque aliqui dicunt: jure an injuria? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam l. 2. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, numen dedit et originem Sapphico carmini. Vide l. 2 Ode 13. cit. ibique annot.

Meique Pollicis ictum. Quasi pul-

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poëtæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, *quando* seculum reduxit dies solemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilūcam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses. 40
Nupta jam dices: Ego Diis amicum, [3/21]
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ANNOTATIONES.

sâsset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidasculus, exemplo Græcice Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo et solemni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, *νυκτὶ φαινομένη*; Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28; unde *menses prono celerrimi volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parentibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem motibus lunæ vagantibus. Diana dicta quia recte, quæ dirigit effingit. Adolescit autem ad justos orbes, cruditi maturescunt aut septimo mense, ut olim, aut plerumque novem. Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem, adolescentula et virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quòd ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi seculares, dictum in carmine seculari. Tunc feriæ omnes, et hilaritati sacrisque operum dare jubebantur.

ODE VII.

AD TORQUATUM.

Vita hilariter degenda, quia res omnes diffluunt.

Abierunt nives, jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem, atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

Diffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ. [pis,
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est daactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis et unâ syllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani incundante quadam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul A. U. 689. atque subeo parum volunt periam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra priùs hyemali constricta gelu rigentique, jam *solvitur frigore terra* suo, *vices et Faoni*, jucundumque experitur amœnitatem.

4. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia*: alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet hiemalibus nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives in ripas vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector remagabitur, ut spes est. Sensus est: flumina, aritè nivium aquis aucta et ripas supergresso, jam ad eas redierunt, eumque et fluunt præter, id est, secundùm ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus
Ducere nuda choros. audet [3, c.]
Immortalia ne speres, monet annus, et almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia Lunæ:
Nos, ubi decidimus
Quò pius Æneas, quò Tullus dives, et Ancus; 15
Pulvis et umbra sumus. [3, 5, 3]
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Dii superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo. 20
Cùm semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum 25
Liberat Hippolytum;

Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus, et hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: veram tempestatem absumit æstiva *similiter* pertura, posteaquam autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò resarciunt detrimenta cœli: *at* nos, simul ac devenimus *eò*, quò bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus, *decideruut*, sumus *duntaxat* cinis et umbra. Quis novit utrùm cœlestia Numina diem crastinum hodiernæ sint additura? Quæ genio benignè indulseris, *hæc* avaras manus hæredis effugient: postquam interieris, et Minos de te judicium ultimum protulerit; nec stirps *nobilis*, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, *ô* Torquate. Enimverò neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum tenebris;

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Ode 2. et 20. Item l. 3. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet; l. 2. Ode 18. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Ode 1. v. 24. et infrà Ode 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem suum orbem novo carnemo remedens reparatur, fitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Ode 18. *Nos quæque perpetuo mutare Lunæ.* At nos mortales, cùm semel interiimus, haud ampliùs reparamur, aut revivisc imus. Moschus Idyll. 3. Bionis deflens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cùm interiere, tamen renascuntur postea*, inquit: *nos verò, aut magni, fortes, sapientes, ubi primùm mortui sumus, obscuram in terrâ somnum dormimus longum, infactum, μάκαρ μακάρων, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον*, &c.

15. *Quò pius Æneas.*] Ad inferos nempe. Sensus est, non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Æneas* famâ super æthera per Virgilium notus. *Tullus et Ancus*, ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionys. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis et umbra sumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐσι σκιᾶς ὄνειρος καὶ σκιὰ μόνον, *Homo est fluctus et umbræ tantùm.* Sophocles in Ajace, Ἐδοκεῖ καὶ κούφην σκιὰν. *Simulacra et levem umbram* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κένην, *Et gnum puerum.* Jac. Apost. Epist. c. 4. v. 14. Ἄτμὶς; πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. Vita est, *capnos modicè apparens, et mox evanescens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos vivimus. Quidam leg. *vitæ.*

21. *Splendida arbitria.*] Non malè Heins. interpretatur; gravia, majestatis plena: vel. interpretes æquè bene, vera et manifesta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, castitatis famâ inclytum. Vide Ov. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ charus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenuè repulit. Hiec illum apud Theseum

nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

diculi, quasi ipsum ad fruendum pellexisset. Hippolytus Hippolyti filius, pater Coronidis, Thesei socer, et cæpe per Italiam sacra Dianæ procurat, in cuius honore Nemorensem lucum dedicavit, ubi Virbius se volavit appellari, quasi bis vivus. Ad eumdem fato, omnibus communi, functum devenit. Quæ propter ab inferis revocari Diana non potuit. Vide Ovid. l. 15. v. 544.

27. *Lethæa.*] Lethæ fluvius inferorum pro ipsis inferis poëtæ frequenter.

Theseus.] Hic filius Ægei regis Atheniarum fuit egregiis fremonibus insignis, ut pro Helenæ raptu Thesei Pirithoum præcipuè coluerit amicitia, cui comitique assumpsit ad Inferna, ut secum rapto Proserpinæ conjux. Porro ab Hercule ex Inferis eruptus secum voluit Pirithoum simul ire. Hic verò supervenientes terrore ab eo distractus ac direptus, ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vita Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. etc.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, cui Thesei Centaures vicit, &c. Vide lib. 3. Ode 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

AD MARTIUM CENSORĪNUM.

Nihil præter carmina dare posse: ea ille rebus omnibus esse præferenda.

O Censorine, cetera ut
Amicus ex amico dona tu sodalibus
Dones, Camenis non potes.
Tu vivet ære, tu lapide postior
Signis, quibus non Jupiter, non Delphicus
Vel Cirrhæus;

Donarem paterasque grataque commodus, [*]
Censorine, meis ære sodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres; divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum carminis quod Ode 4. Lib. 1.

1. *Censorine.*] Sic. Non ille Theodectes, Mercurii cognomen Odeum hanc meruisse esse Saturnalibus missam Censorino, qui ut ait Gellius, munera invenit mirabilia. Cui similis ille Consentinus Consul fuit cum Attico, ut Dio l. C. 740.

Potes.] Vasa 4. ex Ital. Lat. *Et pocula erat potes.* Inepte. Anglicè, Give thou: id est, præsentia ac munera insertis adhuc. Sic Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Potin [illegible]
Quæ Phrygia [illegible]

2. *Ære.*] Vasa 4. ex aere parata, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Commodus.] Pergratus, modus, Ebredus. *Quales* [illegible] modis, scil. [illegible]

Amicus.] Vasa 4. Vellas aliqui dicunt [illegible] Sed [illegible] apud [illegible] Vasa [illegible] Vasa [illegible] fuere, [illegible] [illegible]

Tu vivet.] Vasa 4. Tu vivet. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Ære.] Vasa 4. Ære. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Lapide.] Vasa 4. Lapide. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Signis.] Vasa 4. Signis. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Quibus non Jupiter.] Vasa 4. Quibus non Jupiter. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Delphicus.] Vasa 4. Delphicus. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Vel Cirrhæus.] Vasa 4. Vel Cirrhæus. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Donarem.] Vasa 4. Donarem. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Paterasque.] Vasa 4. Paterasque. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Grataque.] Vasa 4. Grataque. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Commodus.] Vasa 4. Commodus. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Censorine.] Vasa 4. Censorine. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Meis.] Vasa 4. Meis. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Ære.] Vasa 4. Ære. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Sodalibus.] Vasa 4. Sodalibus. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Donarem.] Vasa 4. Donarem. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Tripodas.] Vasa 4. Tripodas. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Præmia fortium.] Vasa 4. Præmia fortium. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Graiorum.] Vasa 4. Graiorum. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Neque tu.] Vasa 4. Neque tu. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Pessima.] Vasa 4. Pessima. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Munerum.] Vasa 4. Munerum. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Ferres.] Vasa 4. Ferres. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Divite me.] Vasa 4. Divite me. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Scilicet artium.] Vasa 4. Scilicet artium. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Quas aut Parrhasius.] Vasa 4. Quas aut Parrhasius. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

Protulit, aut Scopas.] Vasa 4. Protulit, aut Scopas. Sic Ebredus, Anc. Censorius, qui multa ejus generis fecit.

rant: aliorum caldarium, quod igni admovebatur, ἀπὸ τοῦ θερμαίνεσθαι, et ἀπὸ τοῦ χύτρα, quo notabatur, ad calefaciendum aquam factum: aliorum tuit, poculum, genus tripodis, de quo Homerus:

Ἐν δ' ἐπὶ μὲν τρίποδα.

In his miscebatur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adversariis addus: et quæ non igni adhibebantur, ἄπυρα dicti; atque horum animi apulam extulere. Athen. l. 2. c. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem donumve rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Herodoto vetustiores; fortasse quia, velut symbolum, mentemque animi ac robur corporis ad hæc aptioris exhibebat. Virg. Æneid. 9. v. 263.

Ibat ad [illegible] *argento perfecta atque aspera signis*
Pocula [illegible]
[illegible]
Et [illegible] *gemmis.*

Vide Cod. Rhedig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Floruit hic anno ante Christum 100. Plura insignis Zeuxidi coætaneus, *quorum ne pictor* [illegible] *invenire* [illegible] *cruentos, scutatos exanimasse subtilius*

Hic saxo, liquidis ille sonoribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc pretii vis, nec tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneris.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Rejecto retrorsum Hannibalis minax,
Non incendia Carthaginis impiæ,

[7]

[8]

ANNOTATIONES.

Hic saxo, liquidis ille sonoribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.

Hic saxo, liquidis ille sonoribus] Quæ in loco publico et à publicâ auctoritate constituta et posita.

Nunc hominem ponere, nunc Deum.] Aut *exponere* prioribus dumtaxat et majoribus veris asseclis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. pari vel potentiore manu. Observa inclinationem hic statuas nempe Scipionis erectas. Nam vivos reprehendit, et eos Augusti tempore Populo Romano cingere vel ultro solitos ipse paulo ante dixit.

Sed non hæc pretii vis, nec tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.

Sed non hæc pretii vis] Quæ in Ludis Ludis, &c. Cicero Hortensio: *Statuæ te ornatum ... ostendi picturam, atque ... corporum.* At Cicero non vanitatis exhaust et repræsentat Horatius Flaccus.

Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneris.

Gaudes carminibus] Eruditus quisquis legit ... atque ... ponere, ... Quod hoc poetis, cum carmen ... Epistolarum ... Vetus et Pindarus, quæ ... Sancti ... Plin. lib. 36. ... tuus animus. Tabulas pictas et ... apud Romanos ... Cicero in Verrem ... locupletissimus, &c.

Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Rejecto retrorsum Hannibalis minax,
Non incendia Carthaginis impiæ.

Non incisa notis marmora publicis] Eruditus quisquis legit ... atque ... ponere, ... Quod hoc poetis, cum carmen ... Epistolarum ... Vetus et Pindarus, quæ ... Sancti ... Plin. lib. 36. ... tuus animus. Tabulas pictas et ... apud Romanos ... Cicero in Verrem ... locupletissimus, &c.

Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,

Per quæ spiritus et vita redit bonis] Quæ in Ludis Ludis, &c. Cicero Hortensio: *Statuæ te ornatum ... ostendi picturam, atque ... corporum.* At Cicero non vanitatis exhaust et repræsentat Horatius Flaccus.

Rejecto retrorsum Hannibalis minax,
Non incendia Carthaginis impiæ.

Rejecto retrorsum Hannibalis minax] ... Cicero ... Epistolarum ... Vetus ... Quæ ... Sancti ... Plin. lib. 36. ... tuus animus. Tabulas pictas et ... apud Romanos ... Cicero in Verrem ... locupletissimus, &c.

Non incendia Carthaginis impiæ.] Publius Scipio Africanus ... quòd Annibale devicto Carthagine ... Post ... Scipio ... *ostendi picturam, atque ... corporum ... speciosa ... amaverant*, &c. Flor. lib. 2. cap.

illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ. Ac, si taceant scripta, nihil præmii haberes, *ea eo* quod laudabiliter gesseris. Quid esset (thus Iliæ et Martis, si invidiosum silentium obsteret laudis Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno musa confert immor-

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides; neque
Si chartæ sileant quod bene feceris, [39]
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum, divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:

ANNOTATIONES.

15. Potiùs, ut vides, lector, utrumne hîc per licentiam poëticam Horatius confudit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Cautes ac spinæ.] Quæ scilicet contra pus et tas bellum renovârat. *Paulat autem populum (ablato mari, captis insulis) dare tributa, quæ jubeo consuevêre.* *Hinc* ..... *Annibal cum ea se rerum minarum quærere, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, tabefactâ vigâ Romanis magnum vel teste monumentum everti; et Hannes sibi rapto fœdere apposuit. Samnis fudibus Romanis dejecit est*, &c. Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus redit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii e Calabriâ oriundi, Rudiis nimirum nati, *Ennio ore nobiles Rudiæ*, ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, paucis admodum sumptu, atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appiâ, à lapide primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam habent speciem quam religionem.* Cic. Pro Archiâ Poëta, sic habet: *Cujus de Africano superiores noster Ennius.* *Itaque eum in sepulchro Scipionum putabat esse conditum Poëtæ* manere . . . . *Rudinum hominem trajectum in civitatem recepérunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit illud Tullii.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Austrum ad Siciliam. Vide Cic. jam. l. 1. Ode 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianum *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ dissernimus supra Ode 3.

23. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] Ipse Græcæ Romanæ conditor Romulus vix hodie natus esset, *si chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidiosa ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: *Quis Pramii tuos nosset, nisi bella superiora canissent Poëtæ?* Vide Idyll. 16. et Pindar. Ode 7. Nem. ait, *Maximas virtutes tenebras obscurari, si hominibus præconibus destituantur*, &c. *Idem ea vero et præclarè gestarum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De *Iliâ* matre Romuli, l. 1. Ode 2. strophe 5. de Romulo eod. Ode 12. strophe 6. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum 3. Græcis Μάρσπτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus, obtinuit adeoque Inferis eruptus ad posteros nominem transmisit suam. De *Æaco* lib. 2. Ode 13. De *Styge*, lib. 1. Ode 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μακάρων νήσους, *beatorum insulas* Græci vocant, in quas fortunatas, ex Strabone, sicut ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; et in iis quidam statuunt Campos Fysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedes* Horatius appellat lib. 1. Ode 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites et insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Idyll. cit. 16. *à Musis illustrium cura fontium*, assent.

Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

talitatem: Musa cœlis inserit. Ita Jovis conviviis accumbit fortis Hercules. *Ita* filii Tyndari, lucida sidera, è mari profundo vindicant naves labefactas. *Ita* Bacchus pampino virenti coronatum *habens* caput, felicem dat eventum precibus *mortalium*.

[395] 31

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine si vivax virtus, expersque sepulchri
Notitiam seræ posteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti, &c.

Non mirum ergo quòd Alexander ille Magnus, cùm ad Achillis sepulchrum devenisset, beatum eum pronunciavit, cui rerum gestarum sontigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29. *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis et carminibus habet Hercules, quòd inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosiâ vesci. Vide l. 3. Ode 3. stroph. 3. Homer. Odys. 8. Pindar. Nem. Idyll. 1. Ovid. loco modò cit.

Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt
Tantaque majestas ore canentis erit.

31. *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque perielitantes in mari juvare. Lib. 1. Ode 3. v. 2. et Ode 12. stroph. 7.

32. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, creditur-que hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide lib. 3. Ode 25. ibique annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

ODE IX.

AD M. LOLLIUM.

Res ab eo gestas suis carminibus oblivione se vindicaturum.

Ne fortè credas interitura, quæ
Longè sonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

Ne fortè existimes perituros sermones, quos *ego* natus ad Aufidum latè resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud tamen obscura est Musa Pindari,

[399] 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ne fortè, &c.*] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum superiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè strepit, et murmurat. Vide lib. 3. Ode ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis versibus, à me primo Latinè compositis lib. 3. Ode ult. et lib. 4. Ode 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter et fidibus canenda.

5. *Non, si priores, &c.*] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, at l. 17. c. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ seu Lydiâ, scilicet è Smyrnâ urbe, quanquam

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum et omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nemini à civitate Homero indirum, quemdam à Cumæis et Ionibus ὅμηρον vocantur qui oculo capti sunt, eò quòd egerint ductoribus, ὁμηρεύειν: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. lib. 17 cap. 21. atque, annis ante Romam conditam centum et sexaginta; pariter vet. Schol

Simonidis, Alcæi minaces, ac Stesichori graves
Camenæ.
Nec si quid olim lusit Anacreon, [ ]
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æolie fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,

ANNOTATIONES.

Juvenal. ad Sat. 7. v. 80. Alii aliter. Ad veram accedere paupes videtur, qui scribunt, fuisse eorum numerum, qui dirigitur post bellum Troianum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Iam Homerum, carentem luminibus, tamen ... de Rhodiis*, et de Orat. 1. 14. *Pisistratus*, inquit, *Homeri ... Solonis ... Quando 7. 15. c. 3. et Suidas et scholiastes initium est Oceanus, ac omnibus eloquentiæ partibus exemplum et quasi fidei Homerus. Verr.* inquit, *... Homeri ... Quintil. 1. 10. Homeri opera Alexander Magnus, græc. Elian. explicat lib. 7. cap. 29.* Vide et Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 2. ubi inter multos decorum celebratus nomen Daphnin Tuscive filium, apud Delphos confodis. versibus præcellentem, ad cuius ad sui poematis cultum Homerus ut inuisse creditus. Ceterum velut numini cuidam eorum fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Venusiæ, et alibi.

Pindarus.] De Pindaro lu è supr., Ode 2. hujus libri.

7. *Cæique*.] Simonides Ceius, Pausaniæ Lacedæmonium Principi, a Græcis honoratus, perinde ac Hieroni Siculæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Alter ab eo non minus: vixit enim ille per diu. Dicunum hunc Poëtam nuncupare divinus ... Plato, et aliquot ejus versus adhuc non ... Percelebrum ex ... Thucydide ... Halic. ubi Dacier ab Aristide laudatus ... ad eorum malè gium expedita suum debuit informium. Vide quæ de eo in me avi l. 2. Ode 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infestus, quos olim etiam suis versibus exterminari erat. De eo non semel antea, lib. 1. Ode 32. et lib. 2. Ode 13.

8. *Stesichorique graves Camenæ*.] Quintil. cit. *Stesichorum, quem ad exemplum virilis ... metus ... quique citharæ, ... Horatius ... claros ... canentem facies, alque ... nas ... nisi ... Reddit ... passionem agendi ... et ... dum ... Homerum potuisse: sed ... dubitat: quod ... est ... laudandum, ... Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Floruit Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non pœnitebit quod aiunt, prosicisa carmine Helenâ, amnesiam ab iratis ejus fratribus Castore et Pollure Stesichoro excitatam, quemquam palmediam canenti. Dicunt quòd Τὴν ἐν νεκροῖς ποιῶν ἐν κιθαρῳδίᾳ, statuerit ... tam antea Tisias ... Suidas. Et summam eleganiem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium laudare et memoriæ, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi it, ... Stesichori ... Stesichori ... Stesichori ...*

9. *Ibycum*.] *Lusit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præsertim scripsit: Ionicum secutus dialectum, quippe in medià natus Ionia, Teio civitate. Floruit ante Christum annis propè quingentis. Ex Suidâ, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dubes, ac lepidissimos appellat Gellius l. 19. c. 9. Dicero jam l. 1. Ode 17. Stroph. 5. ad has voces, *Ide Teios*. Vide Epod. 17.

12. *Sola ... puellæ*.] De Sappho Æolâ sive Lesbiâ lib. 2. Ode 13.

13. *Non sola ... arsit*, &c.] Exemplis confidentia probat, si desit poëta, tot quasque laudabiliter confectas interire ante Homerum, inquit, horum et alios multorum causse, qua tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exercisse adductis exemplis ostendit.

Et comites, Helenæ Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ

[Pg 1]

[Pg 2]

nec clarique comitum. Non Teucer primus sagitta contorsit arcu. Hector una vice Troja non exstitit. Non solus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnax contra Musis canenda. Non primus Hector aut acer contra Danaos Deiphobus in pios pudicis uxoribus et filiis. Ante Agamemnonem multi fortes fuere: sed omnes caret nocte, et clausi perenni oblivione sepulcri.

ANNOTATIONES.

1–6. *Helenæ Lacæna*.] De hâc cf. ad Epod. 15. 1. Paridi, l. 1. Od. 15. et l. 3. Od. 3. *Teucer*.] Salaminius, Telamonis filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus, ut Horatius eum primum sagittarium dixerit, non tam quia primus ea usus fuerit, quam quia præstantissimus. At hi medicinæ sunt chari, quæ pestilentiæ et ante exstiterunt. Horat. Epod. 6. *Cydonio arcu*.] Cydonem quoque Trojanum arcu Teucer perdidit, ut Virgilius commemorat ejus sagittis prostrati. Vide et lib. 1. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

15. *Non semel Ilios Vexata*.] Ars illa Trojæ sæpiùs pro ipsâ urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deindè ab Amazonibus, denique à Græcis. Priora tamen ea bella et exciisa vix nova sunt: posteriùs verò quàm celebre per Homeri carmen? Vide lib. 2. Ode 3. strophe 6.

20. *Idomeneus*.] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulgurî, pugnans apro comparatur ab Homero Il. v.

Sthenelus.] Is *impavidus in pugnæ sœvis* dicitur l. 1. Ode 15. Vide Iliad. annot.

23. *Hector*.] Hunc Trojanorum fortissimum Hectorem Maria [illegible] similem vocat. De eo jam l. 2. Ode 7. strophe 7. [illegible] Deiphobus, et [illegible] pudicæ. De his, deque [illegible] Trojani sed nullâ quàm hoste [illegible] Dictæi Cretenses, et Dictæum Phrygem. Hi fuêrt *Priamidæ Trojanum* patrem Homerus, Deiphobi, Laodi, Iliadæ, Hectoridæ; hunc, ex Cic. Tusc. 1. *Hectoris patrem, matrem, uxorem, cognatos, propinquos, patriam, penates, arcem, Troiam, Priamum, Priamidas, Hectoridas, Iliadas, Laodamantem, Deiphobum, Helenum, Polydamantem, Polydamantis filium, Astyanactem, Andromachen, Hecubam, Polyxenam, Cassandram, Priamidarum virginum greges, Dictæi Cretenses pedites, Asiaticas undique copias, Hectoreum sanguinem, Paridem, Achillem, Troiam, patriam, cunctis pulchriora, cupientissimi civis, de vemento, tuae saluti, civibus servire.*

Graves Deiphobo, &c.] Hectori enim divinis plenior tradebat ab Achille cædes civis amicus Troiæ exhaustæ præsidium. Horat. Hexam. 23. Virgil. Eclog. 1.

Deiphobo.] Helenâ per vocatus Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter rejectus, truncis auribus, pedibus, manibus, naribus, oculisque ereptis, Virg. Æn. 6. v. 495.

29. *Vixere fortes ante Agamemnona Multi*.] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem quos laudamus, multi fuêrunt dignissimi laudum præconio celebrari: omnes tamen illi [illegible] inclamentum: omnes tamen illi [illegible], quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Ante Agamemnona.] Exercitûs Græcorum princeps et [illegible] Dictæ supra cit. [illegible], *alios cognatos, propinquos, patriam, penates, arcem, Troiam, Priamum, Priamidas, Hectoridas, Iliadas, Laodamantem, Deiphobum, Helenum, Polydamantem, Polydamantis filium, Astyanactem, Andromachen, Hecubam, Polyxenam, Cassandram, Priamidarum virginum greges, Dictæi Cretenses pedites, Asiaticas undique copias, Hectoreum sanguinem, Paridem, Achillem, Troiam, patriam, cunctis pulchriora, cupientissimi civis, de vemento, tuae saluti, civibus servire.*

quoniam sanctum poetam non habuere. Virtus inconsulta parùm differt ab ignaviâ conspectâ. O Lolli, ego te non relinquam sine memorâ carminum ornata: neque tuas virtutes tuas stratam injecti sepulchri invidâ oblivione. Magna ars est rerum scitor, atque in prosperis et adversis, tam hæc dolis inimica, et spectata pecuniam ad se cuncta trahentem, non unius anni. Quotiescumque judex integer et fidelis honestum utile anteposuit, atque fronte excelsa repudiavit munera improba, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire *volentes*. Non rectè appellaveris felicem *eum*, qui multa habet: rectiùs autem felicis ritulum meretur, qui bene uti donis Deorum,

Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Inviamè. Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate sacro.*] Seu quòd instinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, et *Sacerdos*, Lib. 3. Ode 1. init. seu quia *poëtæ velati Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videntur*: quod ait Cicer. de Arusp. resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte:

Est Deus in nobis, sunt et commercia cœli,
Sedibus ætherea spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates et Divûm cura vocantur,
Sunt etiam quæ res tempora habere putent.

29. *Paulùm sepultæ distat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quàm inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio autem ætatis agente 44. Quod ipse notavit Lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi scribit:

Me quinquiens sub regno Numæ renasci oportet,
Aut quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc hinc sunt Horatii Ep. 2. et 18. l. 2. in quarum priore *Maximus* eum appellat.

34. *Est animus tibi Rerum prudens.*] Philosophiæ studiis, vel usu et prudentiâ instructus, sagax, judicii et consilii non labens. Non ergo mirum, si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam profecturo moderatorem custodemque Lollium dederit.

35, 36. *Secundis Temporibus dubiisque rectus.*] Æquam servas mentem adversis in rebus, nec secès ac in dubiis temperatam. Lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, et abstinens.*] Laus hæc minimè Lollio tribuenda, quem pecuniæ quàm rectè lucrandi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc lucri cadhuc, cùm scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit: vel hùc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. Lib. 8. Epist. 10. *Ut vera laus omnis, ita falsa castigat.* Constat sanè Cæsarem Lollio offensum, non quòd Orientis provincias expilasset, sed illâ de causâ. Velleius lib. 2. Suetonius. Tiber. cap. 12. Plin. lib. 9. cap. 35.

39. *Ducentis ad se cuncta pecuniæ.*] Reipublicæ commodis quidem anno uno, ut alii Consules, te ipse tibi semper anteponas, cupiditatesque frænas et cœrceas, imò possim de illis triumphas, exercens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Duramque callet pauperiem pati,
Pejùsque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis
Aut patriâ timidus perire.

molestamque egestatem ferre: et plùs horret scelus quàm mortem. Is pro familiaribus et patriâ occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

40. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide Lib. 3. Ode 2.

50. *Pejùsque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. 8. v. 18.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.* Lib. 3. Ode 2. et 19.

ODE X. AD LIGURINUM.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuæ cùm veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam:
Dices: Heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui nunc per humeros diffunduntur, et qui nunc rosâ purpureâ micantior est color deperditus Ligurinum mutârit in vultum hirsutum; *tunc* quandocunque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni *mihi?* vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus libri Ode 1. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitisse; vel Poëtæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulchritudine, gratiâ, ætatis flore, spectabilis.

2. *Insperata: tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm juventutis ac puritiæ flos abierit, quod nunc non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum, citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.

Jam mea cum canis subierunt tempora plumis.

Novi interpres sanè audacter veterum comas proscindit, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: sensusque est, cùm superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma quâ superbiebat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitârim refragari, et potiùs ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Decidunt comæ.*] Hæc verba adhibuit opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cùmque μεσαιπόλιος, Hom. Il. 13. v. vel σπανιοτρόπος, erit Ligurinus, qui nunc spissâ gloriatur cæsarie. Vid. l. 2. Ode 5. in fine: et l. 3. Ode 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quòd apud veteres comam tondendi mos esset puberibus: seltem honestis et castis, qui sic ab effeminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant: unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, volunique verbum *vertere* absolutè poni ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod femineæ est ubi ut speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. et 100. *Conspicuam gemmis speculum* bellè vocat Martialis.

Alterum.] Lævum, rudem, lævi et politi hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et pulchritudine floreret, cur non eo quæsitum meretricum fervore fuit?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt nobis tales animi, cùm jam tempore dilapsi retrò labi, et fugaces perire?

Incolumes.] Colorem in modo intentes, nullis tam rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

AD PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani *vini* nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctus capillis respiendes. Nitent ædes argenteis *vasis:* ara verbenis puris coronata optat respergi *cruore* agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ huc illucque discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus,

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [426]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod superiore Ode 2. Lib. 2.

1. *Est mihi*, &c., Natalem Mæcenatis celebratum Porta tostea, Phyllidem ad epulas invitat, tantique spondet fore convivii, ut vix illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3. v. 76.

Phyllidem mihi si dixeris, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italiæ suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. et 6. et alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De etymo vide lib. 2. Ode 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. et l. 19. c. 8. sub finem. Vide et l. 1. Ode 36. et l. 2. Ode 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra atque ebrietatis antidotum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hederâ et apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratia.

6. *Ridet argento domus.*] Non displiceat novi interpretis meus locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum: mundæ passim omnia sunt; nec enim, tantæ Horatii opes, ut argento revera domus collucere; ut erudite et sagaciter, more quidem suo, ait Baldem Dacerius, quem honoris causa nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Ode 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est, farre tosto et sale conmixtus. Hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus*, &c.] Cuncti allaborant, cursillant hùc illùc, et simul diligenter parant quæcunque sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ*, &c.] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ surgunt fumum in verticem, qui hinc modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen nôris*, &c.] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Hæc sunt Apriles, in quibus nos eam celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnulli [illegible] vocant Idus [illegible], eòd quòd [illegible] spectat [illegible]. Sunt quidem [illegible] vocant Idus [illegible]; quem [illegible] vocant Idus [illegible] immodicè [illegible]. Nonnulli autem [illegible] propterea [illegible], quòd [illegible] dividam, quæ [illegible]. Idus [illegible] dicta [illegible], quòd [illegible], id est, [illegible].*

Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem :
Jure solennis mihi, sanctiorque
Pænè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ sortis juvenem) puella
Dives et lasciva, tenetque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëton avaras
Spes ; et exemplum grave præbet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna sequare ; et ultrà

qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ *sacrum* : meritò mihi festivus, atque sacratior ferè meo natali, quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum *porrò*, nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. *Cæterùm* Phaëton concrematus desideria cupida comprimit : volucris autem Pegasus graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquam non sectere tibi convenientia ; fugiasque dissimilem,

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim fiunt decimâ quintâ die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris : in reliquis autem mensibus sunt die tertiâ decimâ.

15. *Mensem Veneris marinæ*, &c.] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus, quasi aperilis, quòd eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem cum aspiratione ab ἀφρὸς maris spumâ, è quâ Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porrò ut primum mensem à patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus : et in eo Veneri sacrum fieri à matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. et ejusdem l. c. 21. *Cùm Sol vernalis Æquinoctia tum-greditur fines, augendo diem, tunc et Venus læta, et pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et supra lib. 3. Ode 26. v. 5. annot.

18. *Quod et hâc Luce Mæcenas*, &c.] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas inquam, *præsidium et dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi sanctior ! Nam et ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ ducit, ætatemque ordinat. Ut à Consulibus publicè, sic privatim à natali suo quisque annos computabat, inquit Ferrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Ode 13. et lib. 3. Ode 12. Hic *ego ei nuptias cum puellâ parari ait : ut pro* commendatur : illic *rosea cervix et cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum : nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quòd tibi est is dispar valdè, tum quia occupatus est puellâ suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Puella Dives et lasciva.] An illa Chloe, de quâ lib. 3. Ode 10. ?

23. *Tenetque gratâ Compede vinctum.*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëtontis, qui cùm Solis currum equosque regere cupiisset, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit ausis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegasus, terrenum equitem gravatus*, &c.] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, divi lib. 1. Ode 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est, Hipponomius antea dictus. Quod verò pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentâsse in cœlum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro à Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide l. 1. Ode 27. cit. et l. 3. Ode 7. et 12.

29. *Ut te digna sequare*, &c.] Ut virum conditione tibi similem sequare : qualis Horatius : dispatem verò, qualis Telephus, non tantùm non speres aut sequaris, sed vites. Aliàs malè

nefas existimando petere plus quàm licet. Heus amorum terminus meorum deinceps! nam in posterum alteram mulierem non amabo, disce numeros quos suavi modulaberis voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

Quàm licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœminâ) condisce modos, amandâ
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

tibi cedet; quemadmodum cessit pessimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31, 32. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam constanter amare constitui. Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 2. v. 30.

Me vel ad extremos ausuram mittere Seras,
Me vel ad Eoi sidera ferre freti,
Cynthia prima fuit, Cynthia sola fuit.

34. *Condisce modos, &c.*] Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem et hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. AD VIRGILIUM.

Vernam tempestatem describit; tum invitat eum ad epulas et ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes, et mare tranquillum reddentes, vela pulsant. Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis

Jam veris comites, quæ mare temperant, [420]
Impellunt animæ lintea Thraciæ;
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, 5

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hâc elegantî Ode, notat verba lectissima et dictiones haud vulgares: aitque meritò dicenda videri, quæ ad Virgilium mitterentur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot floralem varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum, è veteribus nonnullis codicibus erunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolum seu unguentarium. Certè enim intelligendus hic est Virgilius Poëta, qui rectè *clam nobilium genere*, non alter quisquam censeatur. Vide mea annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quæquidem alii sentiant; hi enim ver comituri dicuntur, et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam spirat? Ita, l. 1. Ode 2. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potiùs, noster Homerum, ut alibi sæpe, insectatus, minùs accuratè locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi planè venti è Thracia Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver parturientibus, l. 3. Ode 7. initio.

2. *Animæ.*] Allusio ad Græcam vocem πνεῦμος, *ventus*. Virgil. Æneid. 8. v. 403.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret. Lib. 5. v. 247.

Auraraque leves animas.

Impellunt lintea.] Ad navigandum utilia sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylon*.

Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd malè barbaras [41]
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custōdes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens, [51]
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata, Ityn lugens miserabiliter, ac scompietema ignominia Athenienses familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lascivium. Pastores oviam in herba molli cantilenas recinant fistulâ, atque te teant numen, quod gregibus gradet et umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, *tu*, clarus illustrium adolescentum, accipies vinum *dato* unguento. Exiguum vas unguenti angelorum trahet,

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Itym communem filium marito epulandum apposuit, ultusa sororem stupratam. Tereus utrumque scelere ingenio ad necem persequitur. Ecce vero Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in cardùelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. 6. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domûs Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Atheniarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia, etsi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia *male* et injustè mactato Ityn filio, *libidinem* ejus patris Terei ulciscendi habuit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Ode 18. Virgil. Eclog. 2. 5. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.

Et Eclog. 4. et 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè et pressa pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis et Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: poëtis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*] A hilum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æstum ac *sitim*, proinde suadet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, putà nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim coeli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, et provino petatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni laude te dixi l. 1. Ode 20. v. 9. ubi *prælo domitam Calenо uvam:* item Ode 31. *premant Calenа falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquil. c. 15. *Non ob linguæ lucentium dulces Lyæi, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorem in omnes conatus facit Bacchus, inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones, Lyæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et naturâ, l. 2. Ode 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cenabis bene, mi Fabulle, apud me,
Si tu nec attulens bonam atque magnam
Cenam——————————
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collectum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguentum significans pariter et alabastriten, i. e. lapidem colore simulem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et c. seq. *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè ibi servari*

quæ nunc conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestam ægritudinem discutere idonea. *Quòd* si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tuâ merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem et quæstûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestivè insanire suave est.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis, [412]
Plenâ dives ut in domo.
Verùm pone moras, et studium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
Dulce est desipere in loco.

ANNOTATIONES.

incorruptaque nardus dicitur. Addit et alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioscorid. l. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa ὀνυχες dicebantur. Isidor. lib. 16. cap. 15. *Alabastrites*, inquit, *lapis candidus, interlinctus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificârat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis solicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Ode 21. strophe 5. Hinc et lib. 2. Ode 7. *Massicum* vocat *obliviosam*, id est, curarum oblivionem induceus.

21. *Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo cantharo bibere, quasi mercator accede, et affer quod communes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas, florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. et hâc quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Erasmum proverbium est, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quam suam quisque symbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plenâ dives ut in domo.*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit à musæo, et à condendis assiduè carminibus ipsi profecto quæstuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi, in quo cremabantur cadavera; quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur. Hinc Poëta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò σώφρονα νύστην, *sapientem favorem.*

28. *Dulce est desipere in loco.*] Congruo tempore et loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquil. lib. 1. c. ult. *Si Græco Poëtæ credimus*, inquit, *interdum et insanire jucundum est.* Menander in Cnemidiâ cum titulus παιλούμενοι, *ludentes*, οὐ παιδιχοῦ τὸ ὠφέλιμον ἁρπάζει παῖζον, καὶ συμμιγνύει δ' ἑνία δεῖ. *Non semper sapientiam decet adesse, et insanire comitem quemlibet oportet.* Ubi vulgò σωφρόνει legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM.

Audivere, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque, et bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. *Jam* vetula es, ac nihilominus cupis apparere speciosa: et jocaris et potas sine pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. *At* ille vigilat in malis formosis Chiæ *ætate* florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ et canities capillorum fœdant. Neque verò purpureæ *vestes* Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute et formâ splendidæ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius, l. 3. Ode 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulchræ, jam verò deformatæ illudit l. 1. Ode 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contrà, pudicæ vino abstinebant. Vide lib. 3. Ode 15. in fine; ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. v. 21.

——*cùm carmina lumbum*
Intrant, et tremulo scalpuntur ilia intima versu.

7. *Doctæ psallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimùm psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ab insulâ maris Ægæi, Chio dictâ, hodie *Scio*, ann. 1565. à Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Ode 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie: in senili verò quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non bene convenientes.

Aridas Quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. de Lydiâ, *aridas frondes*, id est meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Cœptis nives.*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ita verò prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson.

Ducebam tibi, Galla, Senescimus: effugit ætas,
Nec revocare potes qui pueræ dies.

Coæ purpuræ.] Cos Asiæ insula versùs oram Cariæ littoralem, hodie *Lango;* valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in cos quibus vix maxima satisfaciunt. Eustath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni subtilissimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsà vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vid. annot. ad v. 10. Odes 1. hujus lib. Lege et Plin. l. 11. c. 22. ubi *Telas araneorum modò texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* et cap. 23. *Bombycas et in Co insulâ nasci tradunt . . . fieri autem primò papiliones parvos nudosque mox frigorum impatientiâ villis inhorrescere, et adversùm hyemem tunicas silvi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* Falli porrò Plinium constat: nec enim è foliis, quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Ehcu, quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus in quam, quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat: post Cynaram felix, et famosa, vultu artificiosè et lubè *composito?* At Cynaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ævo æqualem, ut adolescentes callidi queant videre facem in favillas redactam haud sine ludibrio.

Notis condita fastis
  Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu! Quòve color? decens
Quò motus? Quid habes illius, illius,
  Quæ spirabat amores,
  Quæ me surpuerat mihi:
Felix post Cynaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
  Annos fata dederunt,
  Servatura diu parem [315]
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi,
  Multo non sine risu,
  Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur..... Quod cùm ego dabam Bruto, notam esse in fastis gravissimæ victoriæ memorem volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristinâ tuâ pulchritudine, quâ fueram captus et mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 8. v. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

19. *Spiralat amores.*] Anacreon scripserat παῖδα κύπριν πνέουσαν, *Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος; ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum et cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantiâ scilicet et venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Oden 1. v. 4.

Notaque et artium Gratarum facies?] Artificiosè compositæ, fucis exornatæ: vel iis à naturâ dotibus instructa, quæ amorem excitant et pellíciunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie;* nec malè.

21. *Parcm Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

20. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus te videntibus mutatam et depravatam senio, ac velut extinctam et in viles *cineres dilapsam;* instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ et in favillas tenues et steras redactæ.

ODE XIV.

AD AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quæ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O, quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicēre nuper
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plùs vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quàcunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas. Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenuè profligavit Genaunos, immanem gentem, et Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major *natu* acriter depugnavit, et felicibus auspiciis *tuis* repressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantiâ dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ et artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcel. ex Varrone, Rer. Human. l. 2. *Literisque ac laudibus æternare.*

O, quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum, qui habitabili terrâ quàcunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tuâ felicitate hostes devicit Drusus.

10, 11. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrà *Gerannos, Tenaunos*; item *Brennos, Bruccos, &c.* Ex Strabone, disertè Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. et Vell. Patercul. antea cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarent non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives et præruptas cautes aditu difficillimas, neque, ut ait Florus, *quò bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plùs vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala et damna inveheus.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo suprà, Ode 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè et ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit, veriùs coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. c. 21. Vid. et Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda necí pro libertate addicta: acer exagitare hostium catervas, et agere frendentem equum per medias flammas, ferè quotiens Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Appuli regionem irrigans sic fluit rapide, quando grassatur et magnam cladem parat agris cultis: ut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenii strage ceciderit, atque primos et ultimos sternens terram operuit *cadaveribus*, victor sine damno; te milites, te consilium, te Dius tuos supplicante. Enimvero quo die

Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis;
Indomitas propè qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro [421]
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni perfluit Appuli,
Cùm sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, et tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die [418]

ANNOTATIONES.

18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori paratos potiùs libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas propè quales, &c.*] Similitudine conjobatâ rem illustrat, et mirum quantum auget. Nec leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus Meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusiùs annotavi.

Pleïadum.] Septem stellæ sunt inter Arietis caudam et Tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.*] Ex Hygino, Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleïades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverâ hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib. 3. Carm. ult. et hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, quòd rapido cursu, et allisis ad ripas aquis incerto mugitu edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii, sed longè et propriam etymologiam petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. stroph. 4. l. 2. Ode 1. sub finem. Item Ode 6. hujus lib.

27. *Cum sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et *sternit late tecta armenta-que labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissa exercitûs: quod præcipuè hunc ducí semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus et gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor exiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim dictu, partim auspicus suis Cantabriam..... Item Rhætiam et Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Decusque tuos.

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor iterùm triumphavit, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 724. Prima illa de Antonio et Cleopatrâ victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium, hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Paterc. Flor. &c.

Portus Alexandrīa supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis

Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medis atque Indis, te Scytha varus reverentur, ô *Cæsar*, certum columen Italiæ ac Romæ Princeps! Te Nilus aquarum scaturiginem occultus, te Danubius, te vehemens Tigris, te Oceanus belluas educans quique se-

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas*.

Alexandrea.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis domum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum à Cleopatrâ conditum, quò et hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico finitis expeditionibus, feliciterque orbe parato. Vide Oden seq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui, ob res bene gestas et confectas, ovans urbem ingressus est; ruchus alii ad Augustum; cui decreti tum demum sunt honores divini, denominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem et felicitatem verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init l. 3. Ode 1. ubi,

Servit Hispaniæ vetus hostis oræ,
Cantaver sevâ domitus catenâ.

42. *Medusque, et Indus.*] L. 1. Ode 12. l. 3. Ode 8.

Scythes.] Lib. 1. Ode 19. et 35. lib. 2. Ode 9. in fine, Lib. 6. Ode 8. et 24.

43. *Tutela præsens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

——*neque servitio me exire Amyntæ,*
Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto devictâ, quam rigat et fœcundam redundatione suâ fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura l. 3. Ode 3. stroph. 12. *Fontium qui celat origines.* Plin. lib. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus est orini duobus è fontibus in Æthiopiâ superiori regnoque Abissinorum, in terrâ Sachalà, inter excelsos montes: augetur verò primùm fluviis Gemà, Kolti, Branti, aliisque subindè compluribus. De Nili origine nuper disseruit erudite Isaacus Vossius; nec non Michael Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synedd. pro Germania, quam *ne perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam provinciæ redigeret, pervicacior*, quare *tum alter triumphus convictus e nubibus et obliviosus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpe citato. Vel potiùs intelligendi sunt devicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararat, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quòd tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ Tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò it dicantur hîc Parthi, qui Armeniam quam tenebant, Augusto jubente, cesserunt, imò signa victis Romanis erepta ultro remiserant, ut dictum est Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsâ Britanniâ majore, quæ nunc Anglia nuncupatur; nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi ad Oden 3. lib. 2.

Belluosus.] Novum epitheton, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plin. lib. 9. c. 5. ubi sic habet: *D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere*

paratis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

[429]

ANNOTATIONES.

cruentos Nervidas. . . . Tiberio Primoque contra Vindelicorum Legionumque provincias bellum excitante, excedere simul crepusculo destitit Oceanus, quæ vocabatur Oceanus Gaditanus; nec pauciores in Santonum littore: interque reliquas, elephantos duas. . . . expulsumque diuam in littora Gaditana, cujus . . . . . ultimæ caudæ cubita . . . . . dentes ejusdem ceterum longitudinis, manuum inclinatarum mensuris, mensuli scripsimus. Bellum civile Varianum expedita fusse Dionysius, cæsa Romæ appellata ex oppido Judææ, Joppe, sacculi inter reliqua miracula in Judæi ait scil. M. Scaurus, longitudine pedum quadragenta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

48. *Britannus.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis dixi lib. 3. Ode 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Christi 441. In Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primùm Armorica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Franciæ.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præferociate mortem spernebant adeò, ut imminens evidensque vitæ periculum occultare cùm possent, ut non è fœdere vellent se quòd metu psychostasis à Deorum arbitris sperati reviviscendi consequerentur. Plutarch. Val. Max. Plin. Gellius, Pomponius Mela, Tacitus, Ammian. Marcellin. lib. 15. cap. 12. Cæsar Bell. Gall. lib. 6. cap. 14. *In primis Druidas hoc vetant pavidos, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Duræque tellus Iberiæ.*] Hispani labore et militiâ indurati. Vide supra annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Supra, hujus libri Ode 2. v. 26. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

Phœbus volentem prælia me loqui,
Victas et urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continuam. Imò Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cùm cæteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfecit. Hinc est quòd istic à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quòd laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode 3. similiter,

Quis, musa, nobis? Deesne parvicæ
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpat lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui*: sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti verò magnitudini disertè vellificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. et alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi
Direpta Parthorum superbis
Postibus: et vacuum duellis
Janum Quirini clausit: et ordinem
Rectum et vaganti frœna licentiæ
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,

[421] Tuum, Auguste, ævum revocavit agros messui fœcundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: observavit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum imposuit
[422] licentiæ effrœnatæ: abstulitque flagitia: nec non antiquas reparavit disciplinas;

ANNOTATIONES.

4, 5. *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris rettulit uberes.*] Hâc ætate tuâ cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cùm antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Ode 5. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi.*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem profligatis Crasso Antonioque Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus et columnis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti suâ superbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verùm illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. 3. Ode 5. Vid. Justin. l. 42. in fine, Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Pers. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poëtâ non temerè Augusto sæpiùs occini, quòd nôsset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hâc epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*] Templum scilicet Jano conditum et consecratum à Quirino seu Romulo Augustus finitis bellis clausit. De Jano fusè disserit Macrob. 1. Saturn. cap. 9. *in sacris*, inquit, *invocamus Janum geminum... Janum, patrem quasi Deorum Deum... Janum Quirinum, quasi bellorum potentem, ab hoc tàm quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, et Clusium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Causam porrò et originem istius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hostibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hostesque *undis scatentibus ferventi aquâ, rapidâque vorgine*, aut excussit, aut devoravit. *Eâ re placitum, ut belli tempore, velut ad arbis auxilium profecto Deo fores reserarentur.* Sed et facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem *belloram potentem* credebant. Ita Macr. modò cit.

Clausit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Orosius l. 6. c. 20. et seq. distinguit tempora; *Primò post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hâc secundâ Jani templi clausurâ loquitur istic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus). *Tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compositis.* Dio pariter l. 53. et 54. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primò in quinto suo consulatu: secundò, in consulatu decimo: tertiò, consulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLAUSO.

Vide Just. Lips. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio et Plutarcho, *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantùm semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde et Glareanus perperam emendat Suetonium cit. *Tertiò clausit*, pro, *Ter clausit.* Quibus egregiè occinit Lips. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos solvo: tamen hîc largiter evisitis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, jungantque sic priores voces cum sequentibus *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coercitis grassatoribus ab Augusto, Suet. 32.

11. *Emovitque culpas.*] Sueronius Octavio, cap. 34. *Leges retractavit et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam; de adulteriis, de pudicitiâ, de ambitu, de maritandis ordinibus..... ducentus modum imposuit, &c.* Vide et cap. 42, &c.

12. *Veteresque revocavit artes, Per quas, &c.*] Priscas virtutes, Religionem, Fidem, Justitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hostibus terrandabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor,*

quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificatæ sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Ortum est propagata. Augusto Reipublicæ tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fœdicat et civitates efficit adversas ac miseras: dudum leges haud transeent, qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ infidi, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona baltei Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antè ritè invocatis, more majorum,

Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famaque et imperî
  Porrecta majestas ad ortum
    Solis ab Hesperio cubîli.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium;
  Non ira, quæ procùdit enses,
    Et miseras inimicat urbes. [*23]
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
  Non Seres, infidive Persæ,
    Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus, et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
  Cum prole, matronisque nostris,
    Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, et priscus illa et antiqua Reipublicæ forma revocata: redit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ latæque, latæ saluberrimè, &c.

14. *Imperî Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, id est tam longè quam Romanum Imperium patet, ac per totum Oceani circulum, omnes gentibus usui pace compositis, Jani portas terdecies tum clausit, quas ter eo per duodecim fere annos quotiescumque semel aperatas ubi ipse etiam rulgo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde et Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam, ab Hespero, Atlantis fratre, qui cùm ex Africâ contulit, sic nominatam.

20. *Intactum.*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 3. *Sic autem agito, statum sese ad evadi, et ascendere.* Alii tamen codices alium, qui habent vocem *invitatum*: sed tutiùs: *Sic autem ad metas, certi adiutene et statim et plene.*

21. *Quæ Dunabium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, tempore Sueci, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii Germani; de quibus antè. De Danubio vide Istrum, passim. Ode 14. Vide et Od. 5. lib. 3. not.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *emendatæque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dion. l. 53. et 54. Vide et Carmen Seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Ode 12. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Perside comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Ode 12. et 19. et lib. 3. Ode 5. *Infidi*, qui Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Ode 19. lib. 2. Ode 9. lib. 3. Ode 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3 Ode 4. v. 36. Ode 10. v. 1. Ode 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quàm *sacris*: atque adeò quotidie, in conviviis publicis privatisque honorem Augusto deferemus per libationes, etiam et vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. stroph. 8 et seq.

Profestis lucibus, et sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Dies dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea, *profesti et qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, prætiares.* Hos deinde singulos explicat, ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator*, Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque, et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

[424]
31

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque Trojam, et Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

20. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parùm diu vivit, qui virtutis perfecto perfecto functus est munere.*

Duces canamus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. modò cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores nata in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem reddèrent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilaricribus. Nam tibiarum modi varii; Doricus gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis et suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, malè semper adhærunt, velut effeminati, et cupediarum, voluptatum, deliciarum quæsectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam, et Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam. Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. l. 1. v. 1.

Æneadum genetrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER; SIVE ODARUM

LIBER QUINTUS.

ODE I.

AD MÆCENATEM,

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis *navibus* inter excelsa navium munimenta,

IBIS Liburnis inter alta navium, Amice, propugnacula; [42]

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere enim Grammatici, multis post annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9 manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quòd longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quod doctus et sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Martius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artifex in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur..... Horatius ejus exemplum secutus est in eâ Ode,*

Solvitur acris hyems gratâ vice veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo Ἐπῳδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, seu quòd Iambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunque

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda, si contrà, gravis?
Utrùmne jussi persequēmur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet

[426] Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo *periculo*.
[427] Qui *agemus* nos, quibus vita te vivente grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum? An hunc istum laborem toleraturi *animus* eo animo, quo

ANNOTATIONES.

ves libus brevioribus. Et hæc mea quidem sententia. Enimverò parùm satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodi sint velut Odes clausulæ, addendasque post strophen et antistrophen, hâc inde versiculos versibus minores, qui subjecti lacunibus sensum tantum explerent. Certè quidem quæ in Horatii Epodis agnoscimus. Vide Marium Victorinum l. 1. Gellium de usu particulæ, Epilogo l. 17. Dionysium l. 3. cap. 1. Isidorum l. 1. c. 38. Terentianum Maurum l. de metris, Scaligerum Poet. l. 1. c. 14, &c.

1. *Ibis Liburnis*, &c.] Eques ibis hiemi procul sine nave, qui te cæteroquin? Ibis, Mæcenas, ad Liburnicum cum Augusto celeri ad Actium? Et quidni? Paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnicæ minores erant, leviores, agiliores, præsertim bello itemque. Hostisque Augustus Antonianas male gravesque fædi prædagavit, fugientemque persequendo debellavit Antonium. Notum à Liburnis, navibus Cretæ, populis Illyrii; qui, practer cætera facienda, genus illud navium inveniunt, ubi percommodum. Vide Veget. de Re Mart. lib. 4. cap. 28. et seq.

Ibis Liburnis inter alta navium] Naves Actiacas designat magnitudine quidem, ornatuque insolito, quippe constratas tabulato duplici. Dion. lib. 50. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nolis quod sæpe scripsimus, decies centenis hostium navibus, ducentas nostras bellatorias, et quidem quinqueremes, ac sexdecim millia militum contudisse? Quippe cum naves eorum altissimas, ac quasi turribus atque tabulatis altevatæ castellorum speciem præ se ferentes, ingenti mole, ac magnitudine corporum tantum.* Et *ex adverso ipsa quinqueremes habuerint. Ita ut ex altissimis propugnaculis, ut ex edito loco pugnaretur, &c.* Plutarchus in Antonio, simulatæ rei causa, Cæsaris naves Liburnicas, et Cæsarianos milites ad levitatem, ac velocitatem commendandam, *ἀκροκώπους καὶ ἐλαφρούς* vocat. Antoniacis contrà figuras turritas ascribens, quippe bis tot hostium navium numero superatus. Dion. l. 52. c. 1. *Antonius circumpositis sibi turribus propugnacula, ut in castris, quasi pugnaturus edixit. Hostes autem hi erant.* ..... *Petitus deinde Mæcenas ne prælium navale committeret.* ..... *Itaque Cæsarianæ classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *Pugnatum est ad Actium, ubi nunc Nicopolis.* ..... *Naves Antonianæ navibus hostium longè majores, decemque compactæ....* ..... *In his autem nunc hæc adjungam, quæ maximum scientiæ hujus rei usum tradituræ sunt.* ..... *De superiore loco hostes pugnarunt atque subinde jacula ballistis alia post alia....*

3. *Persequēmur otium Cæsaris periculum Subire.*] Teste Appiano, scriptus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversùs Sext. Pompeium, hinc contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Eneid. 8. præsertim à vers. 675. ad 678. Actiace victoriæ descriptionem: ubi et apud Agrippæ quidem laudatorem: ubi et apud Agrippæ quidem laudatorem: ubi et apud Agrippæ quidem laudator

tolerare deficientium nervos? Tolerabimus *calores*, atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, minimèque strenuus? *Sentiet te* comitatus minorem habebo *pro te* timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plùs *ire* relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et *aliam* quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens astrum:

Quâ ferre non molles viros? 10
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo, [428]
Imbellis ac firmus parùm? 15
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet 20
Magis relictis: non ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus 25
Aratra nitantur mea:
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua:

ANNOTATIONES.

ferre minùs sum idoneus: respondet verò, sibi eum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode Lib. 2.

Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superâsse memorat ipsi Annibali ambiguæ. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 6. et seq. Istos montes quidam Italiæ latos esse tradunt, *tria semissia quoquoversùm occupare passuum per centum et quinquaginta millia*. Plin. Nat. Hist. lib. 3.

12. *Inhospitalem et Caucasum.*] Montem Asiæ celebrem, qui glaciem et nives perpetuo in horrore habet. Vide lib. 1. Ode 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gallicum usque Oceanum, idem Cantabras Hercule, quem fama est, fines statuisse Romani, versùs Occidentem. Vide lib. 2. Ode 2. v. 11. annot.

14. *Forti sequemur pectore.*] Juxtà est: rei amatæ, quando absens, plus timetur, et mille falsa pericula animus sibi fingit, ubique formidat semper.

15. *Roges, tuum labore, &c.*] Non quidem putans se quidquam posse præsentiâ plùs quàm specie: sicut avis, cui pulli implumes, plus timet pro relictis absens magis timet.

18. *Ut assidens, &c.*] Hæc igitur bellum quamtumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente trutinor, ô Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò indè velim à te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundùm varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in hîs, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine; Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua.] Pro, *Calabra pascua*, ubi æstus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet* inquam, et ab illis in hanc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infectus. De *Calabriâ* lib. 1. Ode 31. De Caniculâ, lib. 1. Ode 17. v. 17. et lib. 3. Ode 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in eâ quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 5. ubi Lucana commendat his verbis; *Verùm et longinquior Italiæ ab Ausonio mari non cæruli glirid, Tarentina, . . . Lucanaque.*

Nec ut supérni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis supèrque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut avarus ut Chremes terrâ premam;
Discinctus aut perdam ut nepos.

[429] neque ut villa candida arcem alti Tusculi pertingat muros Circeos. *Satis* tua munificentia locupletavit me sufficienter et abundè. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes ille senex, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut supérni*, &c.] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, præsertimque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplietur, extendaturque ad usque Tusculum, urbem in edito colle exstructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, qui licèt modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea! Ergo, vel splendidulam, vel è candenti lapide exstructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Lucrinâ, Cumis, et Venetiâ albus lapis. Italiâ serrâ secatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius, lib. 3. Ode 29. v. 8. *Tel gonı juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis supèrque me benignitas*, &c.] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat l. 2. Ode 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat l. 3. Ode 16. strophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Ode 13. v. 1. et init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod*, &c.] Nolim insanire divitias accumulando stultè et infodiendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus apud Terent. comœd.

31. *Discinctus aut perdam ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus: contrà *cinctus* vocatur quasi ne fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissolutæ ac perditæ luxuriæ hominis nota erat. Proverb. *Discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. 3. v. 21.

Non pudet in mores discincti vivere Nattæ?

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quòd ei non major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivant, quos sibi novit opes congerere, et opimam hæreditatem comparare. Festus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

[470] Felix ille, qui longè à negotiis, et liber ab usuris omnibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille*, &c.] Hæc Ode, vel potiùs Hypercritica, *suæ longi pulchritudinis*, laudatur fœnerator Alphius vitam rusticam extollens, ut videatur jamjam, abjecto fœnore, illam amplexurus: qui tamen, ubi primùm pecuniæ ejus mox abripitur, et ad fœnus redit: adeo valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Deratque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. 2. sub finem. Quæ verò hic fusè explicat, ille sedulò perstringit: et quæ Virgilius contracte dixerat, Horatius solet tute et explicare conatus. Virgil. Georgic. l. 2. v. 458. sic rusticæ vitæ laudes asperabat:

O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint,
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo, facilem victum justissima tellus.

2. *Et prisca gens mortalium.*] Primis seculis nemo auctis mortalium finibus degebant felices, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Valer. Max. 7. c. 1. Virgil. mox cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.
. . . . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paterna colit propriis bobus, sint hominis antiquæ: neque bellator excitatur gravi sonitu tubæ: neque [illegible] horret iratum mare: [illegible] Neque vel palmes vitium crescentes allia excisos populos,

Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos,

[41]
[2]
5
10

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingeniis præbet usuris comparata, sed monaca à parentibus sibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere sarculo agros.* Vide Tib. Lav. l. 3. c. 26. ubi L. Gellius [illegible] *Lupa Rom. Pop. Rom. patrios [illegible] agros* [illegible] Dicebantur veteres, inventus [illegible] *agros*, [illegible] *agricolæ*, [illegible] *agricolæ*: *agricolæ*, [illegible] *agricolæ*: *agricolæ*.

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit avaritiæ, nec dare voluit: avaritiæ et cupiditatis [illegible] nulla [illegible] versus. Fœnus sive usuram, prohibuerunt leges [illegible] et humanæ Deorum. c. 23. *Nam [illegible] tueri adsuevit primum, deinde [illegible], neque [illegible] labi sinit.* Cicero, *Mercatura, [illegible] habenda, [illegible] quæ [illegible] [illegible] [illegible]

Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modò sub antiquâ ilice,
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in sylvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cùm tonantis annus hybernus Jovis

[432] atque steriles surculos falce resecans, feliciores inserit: vel in remotâ valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta *favis* mella recondit *in* vasis mundis: vel tondet oves imbecilles. Cùm vero autumnus campis crevit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra insitiva, et uvas purpureæ acinulos, quas tibi offerat, O Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosâ quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum annis defluit ripis sublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis loquentibus: quod placidum concidet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviente

ANNOTATIONES.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. modò cit. *Arvasta autem quàm altissimè desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit.... Deputantur cum vite pariter interdum cædendæ ut rumoreæ, quæ sunt supervacuæ et absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14. ubi geminum insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio: fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves et natura. *Tria hæc modo labuntur*, inquit ille, *condendæ sementi necessaria, quæ eadem ratio inserendi, ejusdem rei præbere causas.* Et paulò antè: *Inseritur quoque natura docuit, semine ventis sæpe transvato ut aliquas cortex cum venis: unde videmus cerasum in sorbo, platanum in laureo, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresque invisit, et an recte se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virg. Georg. lib. 4. v. 140.

> .....*Spumantia cogere pressis*
> *Mella favis.*

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. et seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ira nempe solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita et educata, et hinc longè jucundiora.

20. *Certantem et uvam purpuræ.*] Maturam scilicet, et purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus et Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses et custos, Virg. Georg. l. 2. v. 493.

> *Fortunatus et ille Deos qui novit agrestes,*
> *Panaque Sylvanumque senem, &c.*

Et postea: v. 416.

> *Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,*
> *Aut facta pecorum, aut Cerealis mergite culmi.*
>
> .....
> *Et varios ponit fœtus autumnus: et alte*
> *Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.*

23. *Libet jacere modò.*] Hoc frustrà putant aliqui novæ Odes initium: Virg. Geo. 2. v. 469.

> *Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,*
> *Mollesque sub arbore somni*
> *Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.*

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel ex alto quodam loco deduunt: vel, profundo currunt alveo. Virg. Georg. lib. cit. 845.

> *Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.*

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avitus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu aviuin cantus provocant.

29. *At cùm tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre. *Tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. Georgic. lib. 2. v. 319.

> *Venit hyems, teritur Sicyonia baccа trapetis.*

pluvias et ventos [illegible] vel plurimis cuniculis aquæ ferant, [illegible] in [illegible]; vel perticâ levigatâ plagas laqueosque stringat, [illegible] voracibus [illegible] ac cornibum leporum, quem nec transmarina [illegible] jucunda captat. Hæc inter ista quis recordatur desiderium quas amor gignit? Quòd si casta uxor ex parte suâ curans fideliter dilectosque natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, adusta solis ardore) è lignis aridis componat sacratum focum, pau-

Imbres nivesque comparat; 30
Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite lævum tendit retia,
Turdis edacibus dolos; 34
Pavidumve leporem, et advĕnam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia. [+34]
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?
Quòd si pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos; 40
(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernĭcis uxor Appuli)
Sacrum vetustis extrŭat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tum gravidas pecudes, et vellera ponere cernes,
Ilia duosque sequi lapores.....
Cùm vel alba jacet, glacies cùm flumina trudunt.

21. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere pœni solent, cum de venatione agitur, ut videant; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores et sagaciores ut plurimum sunt canes fœminiæ.

33. *Amite.*] Ames est fœmula seu pertica, quâ rete suspenditur aut tenditur ad capiendas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui sunt apocis. Gall. *Grives*, Ang. Throstles. De his Varro de Re Rust. l. 3. c. 5. Aelian. l. 2. c. 24.

35. *Advenam laqueo gruem.*] Varro in eâdem cit. *Volucres parvæ, ut turdi, sed ut minutiores et grues: pedum non eadem, sed gallinacei colorandæ. De his grues ad arcendum, sunt tardi in Italiam ambulantes, hoc nomen edidere: ab arcendo enim et cohibendo videntur ad appellationem venisse.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. *Grues, cùm ad nos ex frigidissimis regionibus migrant, [illegible] ad [illegible] pabulum [illegible] ab [illegible] pulsæ: [illegible] ab [illegible] ab [illegible] tempestatem [illegible] ad [illegible] hospitia [illegible] ad [illegible] hæc [illegible] ad [illegible] Hæc ad [illegible] Vir. et Plin. l. 10. c. 23.*

37. *Quas amor curas habet, &c.*] Flaccus Græcis, quos nec obliviscitur malarum curarum, quarum [illegible]

39. *Sacrum vetustis, &c.*] Vir. Geor. 2. v. 524.

Interea pendent dulces ex arbore nidi: Casta pedum nemo sevæ domus.

Ecclesiasticus cap. 26. *Mulier sancta lætificat virum suum, et annos suos implebit in pace.* [illegible]

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 262.

Intactor omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut Salinæ mulieres, castitatis et frugalitatis laude florebant. Juvenal. modò cit.

Mel. Hæc [illegible] vam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios excendebantur olim: Velino autem flumine mentis regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulteriores porro non modica. Apulia duplex, Dauna et Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphernum fluvios: Peucetia hodie *Terra di Bari*, continet Barianam provinciam, et partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

41. *Pernicis uxor.*] Tum quòd ea regio calidior, tum quòd eæ mulieres rei domesticæ curam omnem apud Volscos et Æquos gerentes, æstum non nisi tolerantissimæ, solisque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetustis, &c.*] Et lignis fudum comportatis, lèque sacrum [illegible] cum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro dumtaxat laboribus defesso.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Lassi sub adventum viri :
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera ;
Et horna dulci vina promens dolio, [435]
Dapes inemptas apparet :
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare :
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum ; [436]
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori,

lò ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera ; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi paret cœnam non *aliunde* quæsitam : *hæc inquam si adsint*, non prætulerim ostrea Lucrina, vel rhombos, vel scaros, si aliquos *ex* Orientali mari in hoc *Italicum* protrudat sæva tempestas : nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, et malvæ salutares ægro corpori,

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum vino laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatioria. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas ; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Ostrea exquisita è Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Val. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo pisce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. et seq. Plin. &c. Galli ut et Ang. *turbot* appellant, omnes pretium nôrunt.

Scari.] Scaros pisces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plin. l. 9. c. 17. *Nunc scaro datus principatus, qui solus piscium dicitur rummare, ludusque vesci, non aliis piscibus : mori Carpathio frequens*, &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum : hunc uni aquatium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum cassis inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere ; sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si fortè alius scarus videat extrinsecus, apprehensâ mordicus caudâ, adjuvat nisus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω, *salio*. Athen. l. 7. c. 20. similia refert ex Aristotele. Multa verò Casaubonus eruditè ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec staccos fas est Diis rejicere.* Quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 2. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adeò Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos ac in mari Ostiam inter et Campaniæ littora sparsos, ac velut in terrâ fruges aliquas fuisse seminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Guramantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium gaviarium introisse ac magno vendi propter hominum fastidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Asiana, quibusdam : est enim Ionia minoris Asiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliis, captus verò obmutescens, &c.* Athen. lib. 9. cap. 8. et 9. ex Aristophane, *Attagen cernis suavissimæ :* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, &c.* S. Hieron. ad Salvinam : *Procul sint à conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *oseille, vinette, patience*, Ang. SORREL, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus : aliud sativum, aliud sylvestre : *in palustribus nascitur : foliis acutis, colore lætè candidæ, radice minimâ : nostri verò rumicem vocant, &c.*

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis est laudibus malva utraque, sativa, et sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pingue faciunt, &c.* Nos de eâ jam lib. 1. Ode 31. sub finem.

aut agna immolata *in* sacro *die* Terminalium, aut hordeo lupo donatus. Inter istam cernam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatos languenti cervice inter aratra tractum ducentes, et servilis ætatulæ familiæ *adpositum* vitulæ examen, circa Lares splendentes, *ordine* dispositos! Postea quàm Alphius fenerator ista dixit, *quæ* mox rura habiturus, universum pecuniam Idibus collecit, Calendis ejus quærit collocare *ad fœnus*.

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido:
Positosque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius, [437]
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam;
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem præsidem finium voluit agrorumque mensuram esse Numa, ut tradunt Dionysius et Plutarchus. Ita Festus. Hinc sacrificia Terminalia die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori antè præsidium pœnas grata est; ita rustico ereptus è lupi gula cœpit. Vocat alibi Cicero Murenam, his dimidiatis verbis quod totâ Hirundine in Symposio scribit *canum perdicum, quos lapsos manibus ejus, et avolasse tacentem, ignam verò cepisse dicit.*

65. *Positosque vernas, ditis examen domûs.*] Servarum filios heris accedere et oppidum, seu accrescere, non secus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de vasco: *consuevisse rusticos circa Larem coenam ponere, quod aliquem cœpe epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. strophe 11. et lib. 2. Od. 28. ad hæc verba: *Patrios vesana fervet Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc et sat. 1. lib. 2. [illegible]

[illegible] M. Brut. [illegible] quidem vox Ciceroni alicubi [illegible]. In Verr. *Bona venibant, pecunia non erat.*

Idibus pecuniam collocare. Vide lib. 4. Ode 11. exemplum. Locare, ponere, jacuisse, vel sedere in Idibus reperire. Cic. Catilin. 1. *Perscripsit nomina eorum, quos ille in Idibus futuros sperabat.* Horat. lib. 2. Sat. 3. *Idibus omnes debitor inscriptus.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad locuples rursùm emolumentum fœnerare satagit, usuras usuris accumulans. Non ubique novus Interpres et Criticus existunt Alphium solitum exigere fœnus bis mensis, adeò ut contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, et à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 2. Ode 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15, &c.

ODE III.

AD MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu sceleratâ ruperit cervicem patris vetuli,

PATENTIS olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Patentis olim, &c.*] Vel ex Od. 1. fas intelligere, [illegible] et sterile aliquo unguento, quod vena dives non creatur ang[illegible] et repletare. Sic *Metrum* Ovidius, *Calicem* Virgilius, Homerus *pugnam navalem vocat rarium:* Horatius verò *casum actium*, lib. 2. Ode 12. hic autem *alicui*, elegantè [illegible] pro [illegible] aut.

Si quis impiâ manu, &c.] Si quis parricidio impiissimo [illegible] punicndus erit, ne cruci, sed clavo plectatur.

Edat cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum juga
Perunxit hoc Iasŏnem:
Hoc delibatis cetera donis pellicem

[illegible]

ANNOTATIONES.

2. *Dura.*] Quidam legunt *cruda*. Sic Virg., *pro dura messe*, lib. 1. Georg.:

Quin etiam illuvie gravis imbrem.

Messorum ilia. Crudelissimum cibum. Quia cum esset ex allio et cicutis, ut dixi, et ipsa per se venenosa, adjuncta tamen ad cibum usque, adurit, corrodit. Cicutae succum vetus commenti liberis exhibuerant apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *Athenis, publico decreto, senibus praebita est.* Hi Socrates extinctus. Vide Plin. Sat. 1. v. 2.

Messorum. Sunt qui per unum *l* scribant *aliter*, et dicunt aliud quid esse *ilia*: aliud *hilarida, hordea* secantes. *Messorum ilia*, quasi excidendo messores, allium edentes. Melius alii à voce ἀγρίος, silvestri, quia sine opificante.

4. *O dura messorum ilia.*] Quod videlicet impossibile videatur concoquere messores, quod mens in praecordiis ita saevit. Gellius Tertio cap. lib. 12. Alium vocat *asperum tactu et aculeatum* Virgil. Ecl. 2. v. 11.

Alia, quae pulchris viridis se subdit ulmis.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illius veneni, quo sic dilacerior? Alludit sanè ut poëta ad Canidiam, aut, ubi de eâ agit, ad ipsum dimidio scomachi delicatioris ac temperamento fervidioris et πικρόχολον, cui amatori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contrà nonnihil bilis ei vel roborato ori salubre est. Sanè ait, *Invisas al nos delectari, nec immerito*, inquit: *acria quippe corpora sunt: alli vero frigidam mutant regionem.*

6. *Num cruor viperinus, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Ode 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 11.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas comedi, inter cenam veneficâ illa insidias? De ea postea fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medea Jasonem, fuisse, adversùs tauros formidabiles, nec quo ferocissimum in vehiculo ipsum Medeam ad pedem tam incessu pulchrum. In unum hic omnia Scholiastes nostrum. Poëtam hyperbolicè: *Ut Colchi*, inquit, *superbi aut saeviores, ita mitiores adversùs alios, sed et eo modo mansuetiores tauros, ut eadem ejus unguenta uterentur, quibus Ulixes fugaretur?* Equus adhuc restat, lector, nec equitas, nec exitans. Medea vestes pellitas induit eadem ali quasi veneno unctas. Eidem quidam pariter Jasonem totum pervertit adversùs tauros, et inde tauri illi feroces, et vero ferocissimi. Quod tamen adhuc non vero ferocissimi? Quod ita reperiendum, nihil hic aliquae sententiae? Adde quod, per dictum vetustum varo modo dictatum, verum pro *primum* adnotatum ac temperatum caveat ratio, nihil velat.

Argonautas. Jasonis Thessaliae regis Hinc cum sexies plus quinquaginta fortibus [illegible] productas ex Colchos, ad explendum vellus aureum, quod tamè celeberrimum fuit. Ibi à Medea Colchorum regis filia adamatus, ab eâ veneficiis [illegible] electus est, qui [illegible] posset [illegible] tauros [illegible] et [illegible], jugoque [illegible] ducere [illegible] et [illegible] sopire et [illegible] ac demum vellus aureum auferre. *Argonautae* porrò dicti ab Argo navi, quae ad expeditionem hanc Colchicam facta sunt. Participia nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zetes, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel de celebre et tabulo: vel ab Argivis seu Graecis hominibus: vel à velocitate: *ἀργὸς, velox.* Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 4. Valer. Flacc. Argonaut.

12. *Ut tauris, &c.*] Eidem Medea infecit munera quae mariti ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creusam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cùm dolos ei induxisset pellicem, nam dissimulavit Medea

aufugit *curru* alatis draconibus *vecto*. Nunquam tantus astrorum calor incendit Appuliam siccam. Neque donum *fatale* vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verùm enimvero, si quidpiam ejusmodi ultrà appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam *lecti* partem recedat.

Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Appuliæ:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At si quid unquam tale concupiveris, [440]
Jocose Mæcenas, precor,
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ et in spondâ cubet.

ANNOTATIONES.

Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cùm Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii; aperto autem scrinio pellicem cum totâ regiâ conflagrâsse.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. et 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quàm mea viscera nunc miuntur calore et vi funesta alii, quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula et fervet. De ea lib. 1. Od. 17. et lib. 3. Od. 13. De *Apuliâ* ejusque corio torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. et Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem: Deianiræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illam tunicâ aspersâ sanguine suis è vulneribus profluente. Itaque illa videns subitâ de Herculem Ioles amore ineruntem, quod Nessus improbè et fallaciter præcepisset, effecit; sicque illum interemit. Nam ut primùm est ardore correptus, ut suos ipse arcus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se conjecerit. Vide Senecæ Herculem Œtæum, et præter Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *Cùm Deianira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus*, ait ille:

Hæc me irretivit veste furiali inscium
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
.....
Ipse alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cùm ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*] Quòd si, ô Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, seu Terentia tua: saniliter et, si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus osculo repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocose Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: et admissus circum præcordia ludit:
Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Spondâ.*] Lecti pars ultima vel etiam exterior. Isidor. lib. 20. cap. 11.

ODE IV.

AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

Lupis et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus
Et crura durâ compede.
Licèt superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam,

[441] Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest contra te, *O Mena, qui habes* latus concisum flagellis spartеis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus *propter* opes, fortuna non mutat originem.

[442] Quando *autem* pergis per viam sacram,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis et agnis, &c.*] Habes, lector, in hâc Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem aspernamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se ovium naturâ partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè et religiosissimè colo: tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quum et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. At hunc verò subinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concipiverat, Tiburtus raditum fectus est. *At isto insignis honore qui fuit ut tam liberè ei Horatio proscindat?* Tam nempe rerum atque temporum conditio dictat ac necessitas, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non licebat. Vell. Paterc. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio l. 48. Sueton. Cæs. c. 42. ubi scribit: *Nemorum unquam ulli ex ea adulatione conciliatum Augusto, excepto Mena, qui desecto ut ita vocabat patre, post prodenda Sexti Pompeii classem.* Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus ea tempestate Siciliam; et hoc tabernâ clausâ, cui Menas præerat, utebatur ortus et omne exercitii genus ingrediebatur.... fœdera cum Pompeio icit..... Post hæc vastâ se classe ad eum transtulit, mirantem Augustum Antonii munera, et vicissim Pompeium. Hæc ferebantur, et illis præsentia eo tempore recipere in præsentia non...fœdera concepta, fereciasta juste, Menas videns Pompeio adhærens clàm ei insusurravit: Vis ne, Sexte, anchoras succidam, et te Romæ Imperatorem faciam? Hæc cùm Sextus paulisper cum animo sibi: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per tacitum, ne suscio, facisse: nunc verò quod est, eo te teneri omus. Etenim perjurare negotiosum meum.* Pondò, ne cum nonnullis arbitretur, Lector, hunc Menam, eundem esse ac Valerium Menam, cujus mentio est in Epistolâ 7. l. 1. Alter enim ab altero longè diversus.

3. *Ibericis peruste funibus latus.*] Corpus habens nonnisi plagis et flagellis servilibus.

Ibericis] Hispanicis. Metonym. Speciem pro genere. Flagella habant è funibus; funes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruste] Prægnanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certè repetitis flagris calor in cute, venis, sanguine, inflammari cogitur. Inde flagitiosus dicti sunt servi quoniam flagris erant subjecti. Pe tus, Vossius, &c.

4. *Crura dirâ compede.*] Compede strictâ membrorum intumescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus donativis, hereditate, honores cupiens, captans, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] Libertus nobilem haud facit opes. Humilis, sordidus, vafer, impius, servitis animis semper manet.

Natura expellas furcâ, tamen usque recurret, inquit noster l. 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignorare quod indignentur homines obvii, te aspiciant saltantem et arroganter incedentem, qui genus servile mentiant. An ergo, inquiunt, mane notabilis, paulò ante servus? Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ducitur in Palatium et Capitolium, celebè frequentabatur; per eam triumphalis quoque

inibus: togâ sex ulnarum, ad *eos* admonendos quorum ita maximè aperta patet vultus ambulationi alio conspicue: Iste, *inquiebat*, civis Lucis Trium[illegible] ad Pomptinum [illegible] Pro[illegible] cohors [illegible] mille jugera agri Falerni; [illegible] viam Appiam [illegible] erat; nec non [illegible] equis par[illegible] in sella [illegible], Odiosus quare. Quid [illegible] tot navium

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Prætoris ad fastidium,
Arat Falerni millie fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibusque magnus in primis eques, [443]
Otho ne contempto, sedet. 16
Quid attinet tot ora navium gravi

ANNOTATIONES.

[illegible] *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Ut quòd per [illegible] ostentationem [illegible] tribuebatur, [illegible] ; sic quòd [illegible] equites [illegible] Romulus ac Tatius. Vid. Vell. [illegible] Val. l. 2. c. 18, &c. Hinc [illegible] Mens [illegible] meridiana septus, [illegible] ad [illegible] pergens, [illegible] [illegible] togæ [illegible] ostentationem. Hinc et Sueto[illegible] dicti [illegible], qui per viam sa[illegible] frequentes amicos [illegible].

Ut ora vertat huc et huc euntium.] Ac tam generabat [illegible] [illegible] et hæc [illegible] [illegible] [illegible]

Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc, Tribuno militum? 20

ANNOTATIONES.

[illegible] magnitudine [illegible]

[illegible] *Hoc, hoc, Tribuno militum.*] Plerumque [illegible] *Tribuno militum*; quia [illegible] militibus [illegible] quandoque [illegible] *Tribuno militum*; [illegible] militum querelas [illegible]

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

At, ô Deorum, quicquid in cœlo regit [443]
Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus 5
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut utì
Petita ferro bellua? 10
Ut hæc trementi questus ore, constitit [443]

Sol, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult ille strepitus? Vel quorsum hæc omnium *statuam ad* terribiles adversùs me solum? Te ego per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata, per vanum istud insigne purpuræ: per Jovem talia execrantem: quare me aspicis quasi novercam, vel ut feram telo confixa? Postquam puer ore trepidanti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir diligentissimus quæque legit? hanc Oden non intellexit, præsertim cæpit. Singulas quasque explicationes, lector, cognosces, et judicia, ad hæc singula relatas, ac, ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter attendenti non eam caret difficultatibus, et quædam sanè supplenda ex magna parte divinis. Hæc satis est. Conveniunt ad versificum quatuor aetate, quarum Canidia princeps, quæ Varum, olim amicum spernentem, ulcisci, illumque ac se redimere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum seu pharmacum conficit: illudque admovet ad ceream Vari imaginem, quam ex more illa statui supponendum: rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc manûs vanuisse incantamentum, quòd Varus contrariis se pharmacis præmunivisset; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum seu poculum amatorium è medullis et jecore pueri recens infansi, quem ex media contabescentem exsuperare fecerat. Hæc cuncta porrò [illegible] Poëta. Jam singula recitamus.

3. *Quid iste fert tumultus, &c.*] Indicium de pœnis pœnæ, quæ venefico illi Magnum terrore perculit, ac conficiendum ex ejus intentione plurimum, non animo proditum. Tantulumne vero in se pavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina affuit.*] Hoc est, quoniam supplex vocata fuerat, et tum interdum vocata, ad suos edendos foetus tulerat. Vide Epod. 17. annot. ad hæc verba, *certis poenis.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset una cum Lucina, tum probe ut in lucem mandaret. Hinc cognomen. *Lucina.* Vide Ep. Od. 22.

7. *Per hoc inane purpuræ decus precor.*] Quippe quo non decoremur ad intima [illegible] nisi nece.

8. *Per improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus *erat* sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. *Tum* Canidia exiguis viperis implexos *habens* capillos, et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat feriales cupressus, et fossæ rubentis cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnas, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas,

Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
Flammis adūri Colchicis.
At expedita Sagăna per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Insignibus raptis.*] Detractis prætextâ et bullâ quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Cui toga purpura* nuncupatur à Pers. Sat. 5. v. 30. *quibi pratexti viginti et quinque dierum* [illegible] *aream jerat et rasilem*, non secùs ac sacerdotum vestibus suis existimarent vetares, teste Quintil. ex Mucio. l. 1. Saturn. c. 6. Teq. Priscus instituit prætextam, annul et bullam cordis effigie collo appendi solitam, qua pueri *corde præstare* monerentur: utque *consummet pectus puerile*, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juv. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeòque sine pube, sine [illegible] ilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari et inhumani valdè. Vide l. 1 Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et feriales. Vide l. 2. Od. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Herbasque, quas* [illegible].] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, rubentes: aliæ terrestres, majores, turpiores, cristatæ, venenosæ, aliæ rubetæ dictæ. Gall. *Crapaud*, Angl. [illegible]. Et hæ ad venefacta adhibebantur. Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 6. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nec [illegible] *tenui rubentes.*

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*] Rubentes viscera pectus, et scilicet plumas, ad amorem concitandum. Vide Plin. ejusd. libri. etiam testes l. 1. Eleg. 6. v. 27.

Illum turpe [illegible]
Et latus [illegible]
Et strigis [illegible]

Strigis.] Strix avis, nocta volans tantùm, à stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certè similis. Plin. l. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maleficiis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam propè sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *Loca sunt mœstis tegenda, inquit, omnia læta, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.

Est sonus versuum, quæ, quas. Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius et alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan*: Moschicis monubus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quasi fanum pigni credebant superstitiosè.

24. *Flammis adūri Colchicis.*] Simul hæc omnia igni coqui seu elixari jubet Canidia; ad ritum Medææ Colchicæ, de quâ postea. Colchis hodie Mingrelia, Asiæ Minoris regio, ad eram Euxini ponti. In eâ regnavit Æeta Medææ pater.

25. *At expedita* [illegible] Alacris hic, venefica operam confert Canidiæ, et sparsis ritu sacrificii aquis *Avernales* [illegible] Conspersione hac aquâ Avernum Stygiæ Cereris precibus [illegible] per eum ad Inferos descensum [illegible] Vide Virg. Æneid. l. 6. v. 241. et Æneid. 6. v. 126. De Sagana etiam l. 1. Sat. 8.

Horret capillis, ut marinus, asperis
  Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conscientiâ,
  Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingèmens laboribus;
  Quo posset infossus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
  Inèmori spectaculo:
Cùm promineret ore, quantum extant aquâ [447]
  Suspensa mento corpora:
Exucta ută medulla et aridum jecur
  Amoris esset poculum,
Interminato cùm semel fixæ cibo
  Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
  Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,

habens crines rigidos velut echinus marinus aut aper currens. *Ubi Veia* nullis conscientiæ *stimulis* absterrita laborare ingèmiscens, duro bipalio effodiebat terram, in quâ puer immansuetudinis tempore mori posset, aspecta ciborum bis aut ter immutatorum; sic quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam, ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum, postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. *Porrò* et otiosa Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt *istis veneficiis* adfuisse Foliam Ari-

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *herisson*, Angl. A HEDGEHOG, alter est terrestris, qui et herinaceus: alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ, cùm currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem fecit, humumque egerit infodiendo puero. Quid verò Scaliger? *Imò malâ conscientiâ*, inquit, *multorum sibi facinorum conscià. Sed intelligendum est non fuisse ullatam seu distractam à malis faciendis: omnino durum est: et somus quamquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio est, quin potiùs elegans et nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeò assuetam, ut sine ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

. . . . . *Fibris incrent opimum*
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inèmori spectaculo.*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, ad esuriendi enim appetitum et fame diversarum dapum, quæ attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Exis inhumanæ nempe hominis in eâ aviditate mortui cor et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cùm promineret ore, &c.*] Non intelligo, inquit Hypercriticus, *quid sit*, quantum extant aquâ suspensa mento corpora. *Quantum in patibulo suspensa extant ab aquâ?* Quæso, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quod Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hîc nulla mentio; cùm sit collatio natantis, atque adeò aquâ meri et suspensi, extante ab aquâ solo capite, cum puero terrâ cooperto et ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris sedes.

Aridum.] Deficiente succo, et subtracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerit.

39. *Interminato cùm semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus est spectas*, inquit, *at ille finitum ostendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam scripserit, cui *mens non læva fuisset*, inanum ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo, prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè quam pitis: *et quâ naturâ ductus scripsit fixas esse pupulas, ab undecimo* Olex, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, hactenus verò intabescentes, scribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe, hodie *Rimini*, in Romandiolâ provinciâ, in oræ maris Hadriatici; prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad deliciis, secessum, otium amœnissima conquirenda: olim dicta Parthenope, Virg. Georg. lib. 4. v. 563.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otî.

minorem refundâ. Ebriâne *Lamiæ*, quæ vetus Herculis meretrix et Laurentem eum duxit. Fana, et *Cantus* quibus deducere lunam aggressæ pallidam aut impetum, quid? omnes? vel quem dicis? O urbs, urbs, regum, regum, tuæ fatum! Nox et Diana silentium loquens, quod secreta peragunt mysteria, jam, jam adsis, jam nunc adsis inimicum concubiæ iram et potentem divinum. Interim dum bellum de me molitur silvis Formidolosis, et feris pro gregibus, ovibus, quæ Suburræ alia sunt ridiculum scenæ, quasi cunctis ludibrio sit) pulsum senem, quo pretiosius nidhan

Et omne vicinum oppidum; 11
Quæ sidera excantata voce Thessalâ [41]
Lunam deducit coruscâ.
Hìc irresectum sæva dente livido
Caci fit rodens pollicem.
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infidelis arbitræ, 50
Nox, et Diana, quæ silentium regis,
Arcana cùm fiunt sacra;
Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis feræ, 55
Dulci sopõre languidæ,
Senem (quasi omnes rideant) adulterum
Latrent Suburranæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius [41]

ANNOTATIONES.

Ovidius *in me pro re Pedia* [illegible]. Cæterùm *lassa*, interpretatur, *Noctem* [illegible] *cæca*.

11. *Quæ sidera excantata voce Thessalâ*] Cæterùm Thessalæ mulieres. Ovidius *in Epodo*, [illegible] *Lunam de cœlo carminibus deducere*. Quæ [illegible] Thessalæ [illegible] Lunam, [illegible] Thessalæ [illegible] Ovidius.

46. *Latrent Suburranæ canes*] Vetus Scholiastes.

Canes Suburranæ, [illegible].

Ita vetus [illegible] Lucilius, [illegible] patrem [illegible] et Lucilium [illegible] ramdam [illegible] ad vehe[illegible] supra [illegible] nùm secutus, [illegible] apud Suetonium Hippolytus Act. 2. Cæterùm ita lequitur de Lamia.

Et [illegible]
Nec [illegible]
Mit[illegible]
Tu [illegible]
Tu [illegible]

Horatio [illegible] opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris Thessalæ filia, quæ [illegible] Lunam [illegible] defectu post init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. [illegible] Scribonius [illegible]

Et omne vicinum oppidum] Vetus [illegible] et parentum furore [illegible] exhibuit.

51. *Nox, et Diana*] Noctem et tenebras [illegible] Christus in Evangelio, [illegible] *Lucernas custodiant opera*. Mos [illegible] sua flagitia [illegible] Pythagoræ [illegible] Pindari, [illegible] et [illegible] ut existimabant, [illegible]

[illegible] *Tunc*.] Ita Varum atque pellices, [illegible] à se aventur.

[illegible] *adulteram*.] [illegible] Ovid.

Tu [illegible] sola amet.

[illegible] Suburra [illegible] Romæ [illegible] Varus, [illegible] Cimbre, [illegible] et [illegible] potentis quàcunque [illegible]

[illegible] Lugentium è nardo [illegible] [illegible] [illegible]

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam [450]
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

elaborârunt meæ manus. *Verùm* quid evenit? Quare scilicet *hæc* pharmaca minùs pollent *venenis* barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filia; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit. *Nimirum* Varus cubat *in* lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber *ille* incedit per pharmaca veneficæ *cujus piam me* doctioris. *Atqui per* insolita medicamenta *faciam ut* ad me redeas, *o* Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.

ANNOTATIONES.

redire cogatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes paululùm abstrusos, et quos expiscati sunt hucusque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creüsam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut antè pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentiùs inspicienda*, inquit. *Namque accipit hîc sua venena, quæ aut efficacia fuisse Medeæ, aut minùs valere. At quæ venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversùs Varum: sed philtris tantùm egit. Itaque ait hîc:* amoris esse poculum: *et* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potiùs dicerem:* Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *scilicet quàm nostra.* Canidia adversùs Varum non exercuit Medeæ veneficia: nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur parùm valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantùm egisse, omnino refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpe usurpari promiscuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo sive sanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum, mei planè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, scientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* et pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, à Marso, Circes veneficæ insignis filio dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam ut Marsus colubras
Disrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Vid. Plin. l. 28. c. 13. et l. 21. c. 2. et 3. Item Gell. l. 26. c. 11. scribit. *Gens in Italiâ Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: propterea Marsis . . . . . vi quâdam gentali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.*

Sciet parabo pharmacum potentius, quod tibi insperanti adhibebo. Et certa fit mare cadere clam, tecti superi cià, priusquàm tecum exercitatus animus, situi bitumen nigrius. Puer hæc puer, nequàquam, ut prius, mollibus lenibus verbis, sed, anceps quid posset ira, ferox execrationes Thyestis. Veneficia, *inquit*, magnum fas ac nefas *non valent convertere humanam vicem*, *at* nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio piacetur. Insò postquam *in exitio* vestris cordibus hæserit, adero furor nocturnus, atque umbra facies *rediens* cum vis unguibus invadam *(cum* hæc potestas est Deorum Manium),

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super, 80
Quàm non amore sic meo flagres, utî [451]
Bimarmor aris igniferis.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet silentium, 85
Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ. 90
Quin ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus [452]
(Quæ vis Deorum est Manium),

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo*, &c.] Jam Canidia puerum infodiendo sanciit, et inedià interficendo: ad parandum Varo philtrum puerum exanctis medullis et arefactis ossibus; eique pervincendum Vari quem alibi incantationem sibi spondet.

81, 82. *Et Bimarmor aris igniferis.*] Hæc dicens Canidia terram indicit in testes, utpote inde fluxurum malum. Quippe cui bene intelligebant ex sepulcris id fieri. Quod quidem, ut et de lacte nubis, Dacius non et credit non sine causâ *suspicatur*.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Præ cæteris et imprecationes canit in Canidiam ejusque socias, quæ Thyestes in Atreum fratrem, cum ipsis ei in fraudem servis, cum quibus eo fuisse appulsus, accepit. Ovid. Met. l. 6. v. 9. et Ode 10. v. 17. Vide Senec. Thyest. Cic. Tusc. l. 4. n. 10. *Incidente cruore* [*in ignes*] *sparsa*, *parricidii* [*Atrei*] *pœnam poscunt*. *Negro* [*pullo*] *velleri*, *quo* [*Thyestes*] *pectora contexerat*, *ignes* [*Atrei*] *corripiunt*. Hinc Thyestes: *Tu cadat in cineres, Pater, et Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc ossa quoque exigebantur. Virg. Ecl. 5. v. 64. Pocula bina nitentia ære duas. Æneid. 3. v. 62. Condita animæ pariter: *stant manibus aræ*, inquit, et v. 305. animæ Hectoris Andromachæ *tumulo* [*cenotaphio*] *curam sepulcri*. Et v. 303. *Manesque vocabo*. Quæ quoque sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *cavendis vitæ stipendiis corpore suo*

detestabiles veneficæ, quæ me sic improbè occidit, vicem vestram expectate. Nam certè perditis eadem miserabili modo, ac insepultas lamiæ, &c.

87. *Dii tacito. Nullâ expiatur victimâ.*] Sic precibus eorum non posse averti aut expiari malum, quod quis ardens justâ irâ, cùm gravi flamma incensus Deus, ei qui læserat impie atus esset. Hinc forsan quod scribit Plin. 28. c. 2. *Imprecationibus nemo non metuit.*

90. *Nocturnus occurram furor*, &c.] Sic Virgil. Æneid. 4. v. 386. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Pont. v. 157.

Interea cineri tibias ossea forma tuos:
Mandatum exequiis; tactus ego noctis in umbris
Exaudi, cineres, ossa adesse, tuos.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*] Ut se ulciscatur de tanto injustè illatâ, vim et potestatem habet animæ à corpore solutæ. Hæc vis Manium, et *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc ossa quoque exigebantur. Virg. Ecl. 5. v. 64. Pocula bina nitentia ære duas. Æneid. 3. v. 62. Condita animæ pariter: *stant manibus aræ*, inquit, et v. 305. animæ Hectoris Andromachæ *tumulo* [*cenotaphio*] *curam sepulcri*. Et v. 303. *Manesque vocabo*. Quæ quoque sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *cavendis vitæ stipendiis corpore suo*

Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba, vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Pòst insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus formidine eripiam somnum. *Deinde* plebs per singulos vicos undique lapidibus vos lacessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra *vestra* insepulta dilacerent lupi et volucres Esquilinæ: illud verò spectaculum videbunt parentes *mei* (heu!) post me viventes.

ANNOTATIONES.

[illegible], vetere Latio? Legend. rapere. Le[illegible] *Et inter Le[illegible]* [illegible] *sedibus, procul* [illegible] *ille, nuil[illegible]* [illegible] *mentur hos ho[illegible]* [illegible] *est [illegible], [illegible]* *Lar[illegible]* [illegible] *Manes. Diem nancupant.* Animadverte has voces postremas ad rem pertinere [illegible]

95. *Assidens præcordiis.*] Si in Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat, l.o. 2. Ode 13. v. 37.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravi immanium malorum accumulator; quod rarè animis, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Ode 28. Item Sophocl. Ajac. act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquilinæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quòd illic erant sepulchreta; imò et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quærebant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hoc quasi filiis qualecunque solatium.

Posteriora criminationem Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insana, ut ea describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille.

Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum. *Neque structura pauca: et hæc haud, disjuncta à superioribus, et verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis remedia vocibus. *Si fiat amens, quo[illegible]* [illegible] *; verum quod mox minatur? et* [illegible] *sed durissima*, venena magnum fas [illegible]e, &c.

Per colla si jam lapidibus insectata est plebs, [illegible]mpe anus, si insepultæ à lupis et avibus [illegible]ere, quid addit: neque hoc parentes effugerit spectaculum. *Quid enim agant parentes [illegible]?*

Animadverte rerum hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amavit, ut invenerit hic, quà is, quod potuit*, vultures: *et lupi sed [illegible]rem neglectæ collusionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ et scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cocitur, aut loquitur contextè et continenter, sed prorsùm subrutim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cùm ista culpavit. Imò si Varus fiet amens, non nisi post et per *pocolam* quod mox ei *majus* Canidia poturit.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.* durissima? certamo sim, vix tamen satis, ad rerum gravitatem quas indicant, et parùm ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fraudem spretam ab, ad mœstitiam utcunque leniendam, prodierit puer.

4. *Vultures* parcunt homini carpendi et vellicandi vivo; at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites*: quin collisio, et ipsa vox, *alites*, pulchra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI.

IN CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis si vales, ac lacessis me parì pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rutilas, quæ est definitio grata pastoribus, per excelsas nives rectis auribus persequar quamcunque ferum fugientem. Tu verò, postquam horridâ di latratu implevisti silvam, offeris dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversùs improbos acerrimus dirigo statum cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido,

Quid immerentes hospites vexas, canis [453]
Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas, [454]
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon, 5
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, cùm timendâ voce complêsti nemus,
Projectum odoraris cibum. 10
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Epod. 1.

1. *Quid immerentes*, &c.] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu, quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licèt *arctiùs junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is oblibellos famosos in vulgus spargens, ad insulam Cretam primùm, deindè in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Cornelius Tacitus, item Quinctilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primùm flevisse ab illâ vetere dicendi viâ directâ, non informatâ ingenii, nec satis latè cavum; sed proclivi et intellecto. Videt namque cum consilium temperamenta diversitate quantum formam atque speciem orationis esse mutandam*, &c. Et paulò post: *Equidem non accedam Cassium Severum antiquum vocanti, quamquam in magnâ parte libri sui Severum priorem recitet quem scripsit. Primus enim consuetudinem rerum, omissis modò sibi et paucis vetustate, ipse etiam quibus utitur armis accommodavit, et vehementi et plena quæque deprehendit, et quæ ad movendum valerent. Cæterùm varietate eruditionis et usu et lepore urbanitatis, et ipsarum etiam rerum copiâ multùm cæteros superat.* Fab. autem Quinctilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur, multa habet ornamenta dicendi. Quod si cetera vitia declinare voluisset, nemo illi eorum quos novimus adjecisset, nonnulli supra posuerint. Nam et ingenii parùm acris, et audacitas rara, et urbanitatis, et vis summa; sed plus stomacho quàm consilio dedit: præterea ad amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis Ignavus adversùm lupos.] Acer in ignavo, ignavus in fortes: quod argumentum sorte ducitur est.

3. *Quin huc inanes*, &c.] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potiùs allaturum?

5. *Molossus.*] Canis ingens et validus, Gallicè *mastif*, Ang. A MASTIFF. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo, lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier*, Ang. GREYHOUND, à Laconicâ Peloponnesi regione, seu ex urbe Sparta. Virg. Georg. 3. v. 405.

Latrator Spartæ catulus, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*] Ad arcendos à grege lupos aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος, *canis pastorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu, cùm timendâ*, &c.] Tu verò cùm ingenti latratu maximè terribilis visus fuisti, repentè mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendùm latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ*, &c.] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen filiam antea desponsatam, fractâ fide, illi nega-

Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

[455] 16

vel inimicus Bupalo infensissimus. *Quid* si me quisquam dente nigro lacerârit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

vit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos et amaulentos scripsit in Lycamben ut eam ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. *Aut acer hostis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam floruit, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem cannino ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis facietas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus lascivâ jocorum ridentium circulis in promptu fecere* (al. *in propositu fuere*). *Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in fontanis insulis simulacra posuêre.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Ephesо urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et ira, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut gravius feriret. Cic. de Nat. Deorum, 3. n. 90. *quem Hipponactis lambus laserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus*, &c.

15. *An, si quis atro dente*, &c.] Si verò me quisquam impetet convitiis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma et ultionem convolabo: persequar adversarium usquequòque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII.

AD POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

Quo, quò scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet

[457]

Quò, quò scelerati properatis? vel cur inclusi *vaginâ* gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? Non *quidem* ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni *hactenus* indomiti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò*, &c.] Ambigitur quod civile bellum hîc Poëta execretur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto, M. Antonio, et M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potiùs illud, quod post eladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquantò post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*] In *campis* Philippensibus et in mari Siculo. De hoc, Epod. 1.; de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris deus pro ipso mari.

5. *Non ut superbas*, &c.] Enimverò tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certè gloriosè pugnatum est: at certârunt nuper cives in seipsos impiè, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quamdiu stetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Paterc. lib. 1. et 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni nondum sub-

per viam sacram vecti, reberentur: sed ut pœna Parthorum optata [illegible] hæc civitas pe[illegible] *Atqui* nec lupi hoc [illegible] studio, nec leonibus [illegible] fuit, sævire, nisi contra [illegible] *animal*. An [illegible] rabies agit vos, an vis superior, an crimen *aliquod*? Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit: animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris fuendus.

Sic res ire naturâ viâ:
Sed ut, si quidquam vota Parthorum, suâ
Urbs hæc periret dexterâ. 10
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar, feris.
Furore cæcus, an rapit vis acrior? [457]
An culpa? Responsum date.
Tacent, et ora pallor albus inficit, 15
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor. 20

ANNOTATIONES.

acti Romani imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Ode 5. et lib. 4. Ode 14.

Descendere.] De divis nempe ad forum usque Romanum erat *Via Sacra*; de qua Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

9. *Sed ut, si quidquam vota Parthorum, &c.*] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Sic et ipsa Roma nil nisi sui
Quæsivit, et tot egerunt perdere Mari
&c.

De Parthis Romæ semper infestis, lib. 1. Ode 12. et 19.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in suum modo: quæ causa [illegible] homini lupus? ut ait [illegible] Plin. Prooem. lib. 7. *Ceterarum* [illegible] *probè degunt. Congregari videmus* [illegible] *contra dissimilia.* [illegible] *dimicat. Suj* [illegible] *Nec minus quæ* [illegible] *servat. Ne* [illegible] *sunt mala. Sen.* [illegible] *Ol.* [illegible] *ad te* [illegible] *quæ* [illegible] *experti, &c.* Et de Clement. lib. 1. [illegible] *Ap* [illegible] *valies temperat sibi.* Sanctus A[illegible] Civ. Dei lib. 15. *neque enim* [illegible] *leones, cum* [illegible] *mores, quos* [illegible] *mansuetudo laudis generat. Juvenal. Sat.* [illegible]

Sed jam serpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera. Quæ tibi tanta
Intulit aut quales unquam discordia pœnas
Exposuit vicina canis dentata canique?

Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxisse parum est.

12. *In dispar, feris.*] Al. *in dispar genus.*

13. *Furore cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam temere? An furor; an fatalis quædam necessitas; an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos nequibus pœnarum? Ciceronis pro M. Marcello, n. 14. [illegible] *ad illa* [illegible] *Respondete nunc nostro* [illegible] *adepta culpâ teneamur* [illegible] *Silent.*] *Silent tam* et *pudor* [illegible] *stupor* [illegible] *pœnam.* [illegible] *Deorum fit ut* [illegible] *sæviatque.* [illegible] *Remuli, qui Remum* [illegible] Ode 6. lib. 3.

Iræ Quiritum immeritus lues,
Romule, &c.

[illegible] *naturale violare* [illegible] *humani immolatum* [illegible] *Hæc illius Roma-* [illegible] *celus in nepotes* [illegible] *modo vindicatur.* [illegible] *cæde vitæ scribant.* [illegible] *Ad tutelam, exigit ubis* [illegible] *tur: cujus ad* [illegible] *Prima certè* [illegible] *novæ san-* [illegible] Tit. Liv. lib. 1. cap. 6. Romanos Romanos certatum nomen et augurandi [illegible] *Inter* [illegible] *regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à satis mati*

principio; quæ jam genialis essent, vel ætatis vocabulo dissimulari posse putat; ad Deos quorum tutelæ ea urbs erat, quæ ab his orti qui nomen urbi dederant, conditores pertinent: Palatinum Romulo, Remus Aventinum ad augurandum templa capiunt. Priori Remo augurium vertisse primi sex vultures: jamque nuntiato augurio, cùm ille plures numeros Romulo se ostendisse, utramque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto; at hic numero avium regnum habiturus erat. Ita cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem ventum est. Ibi victo Remo Romulus occidit. Vulgatur fama est, hostem Remo Romum mœnia transilisse nuper: unde ab ipso Romulo imprecatum: ita valeas posthac qui transiliat Romulæ, &c. Vide et Aurel. Victorem. Plut. in Romulo. Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII.

IN VETULAM.

Rogare longo putidam te sæculo, [458]
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi deus ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quòd libelli Stoici inter sericos [459]
Jacere pulvillos amant,
Illiterati num minùs nervi rigent?
Minùsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno ævo fortentem *deorum* quærere quid exhauriat vires meas? Licèt nigri sunt tibi dentes et frons sulcata rugis senii

* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

Sis opulenta: et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: *ta tamen mihi sordebis* * * *

* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Rogare*, &c.] Elipsis et Aposiopesis indignationi accommodata. *Putidam te rogare pudet*, &c.

11. *Esto beata, funus*, &c.] In funere nobilium præcipuum imaginibus majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. et pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 29.

13. *Rotundioribus*.] Rotunditas unionis commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio magnitudine, discrimenque clenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Lucrinum clenchis magnos commisit elenchos.
Sat. 2. v. 61. *Cylindros* vocat.

Lux secat aplustre. Dirimit arcana cylindros.

14. *Onusta*.] Plin. modò cit. *Uniones digitos suspendentes ac binos ac ternos auribus fœminarum glisci cœpit.* Petron. *Trelucentes margaritas* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Uderones* non sejungit *singuli auribus compensati. Jam enim exercitatior* mulieres *unum foramen* habent. *Jungantur inter se; et insuper alia luna supermittatur. Nec satis multibris insania ceros solverat, nisi luna ac terra patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Placet propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 60. ambitio et mollities, inquit, docuit *baccam comere rasis* c.

15. *Quòd, quòd libelli Stoici*, &c.] At dices te esse imbutam litteris et Philosophiâ Stoicorum. Sinceat hoc benecinio, hâc illecebrâ captus me studiosum: verùm nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. l. 1. et 2, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli triclinaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Sat. 1. v. 54.

Quodquod denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, aut alia multis locis similia, Quintiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. sic scribenti: *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet: Epod. 8. et 12. *Nebulones et nequam esse oportuit, non Horatii.*

ODE IX.

AD MÆCENATEM.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoriâ.

Ecquando *vinum* Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus *ego ob* victoriam Augusti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis cithară, hâc Dorium modum, illis Phrygium? *Sanè* ita placet Jovi. Haud jam pridem sic *fecimus*, quando Neptunius Imperator

QUANDO repôstum Cæcubum ad festas dapes, [46]
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ, 5
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius [461]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quando repôstum, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hîc lætitia exprimitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ, quæ jam consummata celebrabatur in Ode 37. lib. 1. Hic, inquam, poëta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum expromit ex primo nuncio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura Lib. 1. Ode 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris et festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina meliora notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto. *Cæsar superior evasit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembres conjecto; quem diem propterea notavi, quòd eo potis unum Cæsarem summa rerum fuisse, ut ex eo anno principatûs ejus numerentur. Cæsar autem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam peperisset, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque Ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monumentum permaneret. Vid. Epod. 1. init. et totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex marmore adornatâ, Lib. 3. Ode 29.

Modum propinquam videlicet solitis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisque fore gratum ait gaudium ob victoriam Augustum, quippe cui, ex voluntate Numinum orbis imperium destinatum erat: quod quidem asserunt, lib. 1. Ode 2. et alibi.

6. *Hâc Dorium, illis Barbarum.*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis verò canentibus Barbarum sive Phrygium. Tres erant variares modi, Ionius sive Lydius in *Ut*; Dorius in *Re*; Phrygius in *Mi*; de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et senatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ tantùm est, et castitatis effector: Phrygius impigras excitat, rotum furoris inflammat: Æolius animum tranquillat, somnumque placidum tribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonarum operator ecce.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles, Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, l. 2. Ode 4. v. 9.

Barbara postquam cecidere turmæ.

Barbara cum auratum, Æneid. 2. v. 504. et *barbara crinium tegmina*, Æn. 11. v. 777 quæ Phrygia erant acu picta et elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentiæ, quot et Græcæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. Phrygium autem ac Lydium Græci cognovunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope commeant in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut libenter sane hominum nuper, seu anti annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio ad Siciliæ ad Augusti est, ac fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis:
Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

freto *Siculo* pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus *urbi vincla, quæ detraxerat servis* infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) muliebris mancipatus, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica *(Greek: tendam remi:)* Sol videt conopium. Ad hoc *spectaculum* Galli indig-

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius raptis ægastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et, cùm mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est:* Aurel. Vict. de Viris Illustribus, c. 7. Alii scribunt, eum, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium divisse, et cœruleâ veste indutum juveniliter superbiendo depugnâsse. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas.... Non alia post Xerxem miserabiliùs fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, ea tantùm prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus.] M. Agrippæ operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adversùs Sext. Pompeiam,* inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est; ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæsar duxerat deleta ..... victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga: postrema illa de quâ paulò antè dixi ex Flor.) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat,* &c.] Servos ad arma Pompeius ille Sextus et magno quidem numero vocârat. Testes Dio et L. Flor. cit. *Cùm ægastula armâsset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quàm diversus à patre! Ille Cilicas expugnarat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe et ergà dominos perfidis libertatem et arma dabat, benignè excipiens et amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12 *Fœminæ.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Ode 37.

13 *Fert vallum,* &c.] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quid jubet ipsaque tales et arcuit natura vocabo.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli e sudes idem sunt: Call. *des Pieux*, Angl. PALISADOES. Vegetius l. 3. cap. 8. ita rem explicat: *Super agger em valli, hoc est, sudes, vel tribuli ligni, digerantur,* nimirum ad munienda castra. Porrò Romanus quisque miles debebat ferre secum ducentem sudes, arma, vesticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire.] Cleopatram illi dominabantur, adeòque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe et indignum. Vid. l. 1. Ode 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, *evellere*, dictus. *Rugosis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeòque caloris amissionem.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum.* Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa, κωνωπεῖον, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui κώνωπες; nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illîc frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget eo quòd muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes,* &c.] Adversùs Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur fœminæ, et effœminatis *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa,* inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æn. 6. et Plutarchus in Antonio: *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare*

pantes, Augustam inclamando, convertérant duo millia equorum: et puppes navium hostium ad sinistram fugientes se parti dilecerant. Io triumphe, tu curribus curatis Carnis et jugatas intactas. Io triumphe, non tu, Imperatorem talem sortitus bello Jugurthino, cui [463] Africa tota cum sua victoria tumultum crexit super Carthaginem. Hostis superatus in terrâ et marî sagulum purpureum mutavit lugubre:

Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm citæ. 20
Io triumphe, tu moraris aureos [463]
Currus, et intactas boves.
Io triumphe; nec Jugurthino parem
Bello repertásti ducem;
Nec Africanum, cui super Carthaginem 25
Virtus sepulchrum condidit.
Terrâ marique victus hostis Punico [464]
Lugubre mutavit sagum:

ANNOTATIONES.

Tuentes: qui te inique instructâ acie in littore quasi hortati, cum navalis pugnæ expectatione.

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernacule diceremus, CRYING, GOD SAVE THE KING.

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *ita latent puppes, prouæ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo malè interpretatur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis, cæpisse ad fugam primò quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarchi modo cit.

20. *Sinistrorsùm citæ.*] Hostiles naves portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerant, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Navis sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios propugnatores fugere cœpisse, suos pertulit. Cæsar autem cum admiratione spectabat fugientes naves ex Peloponneso cursum tenere: nec quî de causâ ad fugæ vela adjecissent.* Addit quæ Antonium non viri aut duris consiliis usum, sed amentis; tractum scilicet à mulierc, et posthabitis omnibus Cleopatram insecutum....

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci undique acclamabant.

Triumpha.] Triumphum eloquitur et compellat velati Deum. Sic IV. 4. Ode 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

21. *Aureos Currus.*] Triumphus Augusto decretus. Horum [illegible] Zonaras his verbis: [illegible] *Curribus autem triumphalibus vectus est, et ad Capitolium ascendit, triumphalem coronam gestans, et laurea undique ornatus.*

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Ode 1. strophe 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha.*

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quamquam comitet hîc Carthaginem Imperii æmulam: licet ejus urbis ruinæ sint illustre velut mausoleum P. Cornel. Scipionis, ob ejus virtutes plane singulares quæ in Africano bello et triumpho ejus fuêre.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hîc sic annotat: *Titus Livius historiam, in qua scriptum est, et Oratium, ubi corpus ejus sepultum sit, dicere sepulcrum Scipionis Africani tale constitutum, ut Africam aspiceret. Hoc autem Domitianus postea destruxit. Ostendebant putant.* At contrà Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Marcellino tesc, apud Caietam in marmoreo sepulcro sequentes unâ hæc leguntur:

Devicto Annibale, et captâ Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europa, non abstitit Africa quondam,
Respice res humanas, quàm brevis urna premit!

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, reliquis ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] Insignem mœroris, exuit sagum purpureum, coccineum, purpureâ, rubrâ colore; induit pullum, atrum, lugubre. *Punicus* [illegible] purpureus, ut colorem [illegible] *Punicum* [illegible] *Punicum* [illegible] inquit Gellius, l. 9. c. 25. [illegible] in bello [illegible], Livius, [illegible] filiolam circa dextram Latinum. Vix veteres sagum [illegible] [illegible] [illegible]. Hinc [illegible] colorem rubri, non gaudii Martii cuncti: tum ut clarior victoribus mœrendi ob similem colorem minus appareret.

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

nunc ille vel in Cretam centum urbibus clarum [iturus]: adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas: vel errat anceps per mare. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. *Certè* decet abstergere solicitudinem ac formidinem *pro* rebus Augusti *libendo* suave vinum.

ANNOTATIONES.

20. *Iturus, &c.*] Quòd tenderet Antonii classis, ignorabatur: Scitebatur tamen verùs Peloponnesum navigasse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Centum.] De eâ insulâ, lib. 3. Ode 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Lacu enim sunt ex, vulgò *Sirtes*, à σύρω, *traho*, quòd in eas mare pulvere arenæ cumulatas, limum, et saxa congerat et trahant fluctus. Vide lib. 2. Ode 6. v. 3.

32. *Incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiùs libabatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Transmarina vina, ideoque pretiosa: è Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Ode 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Ode 17. stroph. 6.

35. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Ode 20. Habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quòd austerum sit et pungens, adeòque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere sine nausea et vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; neque verò Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio: at, hoste in fugam verso, jam ketus, vino se discussurum aut quicquid pavoris et curæ animo diu insedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *solvere*, ut jam notavi, lib. 1. Ode 7.

ODE X.

IN MÆVIUM POETAM.

Ei naufragium imprecatur.

Mala soluta navis exit alite
Ferens elentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,

[465] Navis abit soluta *portu* infelici auspicio, vehens fretentem Mævium. Auster, fac

ANNOTATIONES.

Mævium Poëtam quem Epod. 1.

1. *Mala soluta, &c.*] Amico Virgilio et Horatio Poëtæ tam invisus est apprecatus, Ode 2. lib. 1. ut Mævio contraria omnia fiant.

Mala alite.] Stant qui *alite* feminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

Elentem Mævium.] In obsidentium vocum mutatione, eorumque Poëtarum inscitiâ, duo Cæsaris amantissimus Poëta, Virgilio atque Horatii temporibus tam invisus bonis quam invidus. Virg. Eclog. 3. 90.

Qui Bavium non odit amet tua carmina, Mævi,
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arcessantur ut jam obliterata et oleuta*, id est, nimium vetustatem ac veluti situm redolentia.

ut tetris fluctibus vexes utrumque latus *navis*. Eurus ater mari perturbato dispergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cùm frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium *illum* affulgeat astrum nocte obscurâ quâ Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Troja iram convertit in sceleratam Ajacis ratem. O quantus sudor imminet tuis navibus, tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, et vota ei Jovem surdum; cùm marinus Ionium mare tregerit navim Austro humido! Quòd si *ea* curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, *à me* procellis sacrificabitur lascivus hircus, et *magna* ovicula.

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat
Quâ tristis Orion cadit:
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

ANNOTATIONES.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem et in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1. 89.

Unà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso et navigantibus tristi, lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine, lib. 3. Ode 4. sub finem, &c.

12. *Græca victorum manus.*] Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta classis Græcorum tempestatibus tantùm non tota periit, cùm reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeòque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses et Diomedes è sacro templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius, *&c.* Æn. 1. v. 43.

Ipsa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis.

Ovid. de Ponto, 4. Eleg. 4. *Ajacis Oileæ.*

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violârat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter percussus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces et vota minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, et magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quòd si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *magnam hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. 6. v. 193.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Romani ritibus consecratæ sint . . . . nostri quidem duces maris imperio adulantes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

ODE XI.

AD PETTIUM.

Amore se Lyciscî occupatum non posse versibus condendis vacare.

Petti, nihil me, sicut antea, juvat [467]
Scribere versiculos, amore percussum gravi;
Amore, qui me præter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachiâ furere, silvis honorem decutit.
Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet, [468]
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus!
Contraque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promôrat loco.

O Petti, nequaquam placet ut priùs, versus facere, *quia* amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet *me* tanti mali), pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis è profundo pectore deductis! *Tum verò* simul ac ardente vino incalueram, et numen pudore carens secreta *mea* dimoverat loco *suo; ego* flens apud te conquerebar, *quòd* sincera mens pauperis non prævaleret quæstui.

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis*, &c.

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroica, et dimetro Iambico; id est, duobus dactylis, et syllabâ; deinde quatuor Iambis; receptо tamen imparibus locis spondæo.

Alii placet, esse tricolon tristrophon; ut primus quisque versus sit Iambicus trimeter, ut antè dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Ode 7. *Arboribusque comæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me*, &c.] Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quòd per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modò puellam modò puerum aliquem deperiunti.

Nihil juvat Scribere versiculos amore percussum gravi.] Contrà Propertius amore se ait incitari ad condendos versus lib. 2. Eleg. 1.

Quaeritis unde mihi toties scribantur amores?
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non hæc Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipsa puella facit.
Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos,
Invenio causas mille, poëta, novas, &c.

5. *Tertius December.*] Tertius itaque annus est.

8. *Fabula quanta fui!*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem!

11. *Contraque lucrum*, &c.] Adversùs rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contrâne lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum Pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis*, &c.] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem et inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatus.

Addidram poeta: Quòd si libera indignatio cor meum inflammaret, ut in amicos desipere mollia hæc fabula nequaquam sublevaret dolorem impetrabum: *procax* objecta vetula, in quam essabat pugnare adversus inæquales. *At* postquam in eam te graviter statueram, accepto mandato discedentis in ædes *meas*, dulce gressum meum ad fores eheu mihi non propitias, et dura eheu ventibus, *in* quibus rupi lumbos et femur. Jam me occupat amor Lyciscæ gloriantis omnem fœminam superare mollitiâ: quo me extolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ;

Quòd si meis inæstuet præcordiis
Libera bili, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil magnum levavit;
Desinet impariibus certare summotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram, [465]
Jussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ amor Lyciscæ me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliæ graves;

ANNOTATIONES.

15. *Quòd si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversùs Inachiam; et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi relibat ad priorem cogitationem: quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

17. *Ubi hæc severus te palam laudaveram, &c.*] Ut procul ejiciebat, et penitus ex animo excidiet accidisse tam turpi amori, dum aliis nequeque, neque suspiciosis amicis, hoc meum quietumque vitæ, ac libertatis animi studium laudassem: quæ omnia ei debebant potiùs arridere, et admirationi esse, quàm brevi avertere animum et odium concitare, quàm brevi amorem sustulisse.

18. *Desinet impariibus, &c.*] Alii aliter hunc locum explicant. Sanè cuique sit arbitrium explicandi suum locum: ego interpretor eum, Pudorem meum, quo impellebar Inachiæ parcere, desinet parcere amicitiæ: sed eam aggredi, dedecus quæsitum imparem, id est, aversum meum rebus repugnantem. Vel sic: Cum *impariibus* id est, rebus meæ potentioribus certare, id est, rebellare meæ potentioribus cupiditatibus, desinet pudor concedam rebellare Inachiæ cupiditati, quam sinceri et cordati amici: neque enim indignum meis moribus. Ille *impar* pro *iniquo* favet quod ait Horatius lib. 1. Epist. 18. Venit placere inter *impares* [*iniquos*] *jurgia* [*jurgantes*] *parcas quod non imperti*, &c. lib. 4. Od. 11. v. 31.

Disparat [*iniquos*] *vincla, jugum non æquum*
Fugit amor.

Denique Epist. 1. v. 11.
Et quæ [*amicitiæ*] *imparibus* [*iniquis*] *separat.*

19. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnificè apud te dixeram, me abjectarum occupationes ejusmodi vanas et asperitates; atque à te, Petri amice, *jussus* eram abire domum, et proposita quiete frui; contrà ubiò redeunte et trahente amore Inachiæ, eo ibam ardens ferebar. Tibull. lib. 2. Eleg. 6. v. 15.

Juravi quoties relituram ad limina nunquam
Cum te juravi, jestamen ipse redit.

22. *Lumbos et latus.*] Vel propter immitem durationem, vel primus quod in iis jacens pernoctet, quique lumbi et latus infregerat; ex more Poetarum, de quo vide lib. 3. Ode 10. Ovid. Remed. amor. v. 800.

Nec pernox durus limine ponat iterum.

23. *Mihi postes, heu, heu.*] Ludus est in verbis, quæ *postes* à nonnullis dicta. Ita Ovid. lib. 1. eleg. 13. Plautus Petrus Ellendius ad cap. 1. in Alcest. Vox *heu* salutationem exprimit, *ave*, *salve*, *valete*, *vale*, *heu*, *est*, *heu* [illegible].

25. *Libera consilia.*] Animi ardentis, sine ullâ malâ mente, vel ad vitia tendente.

26. *Contumeliæ graves.*] Dicuntur sconmata ab amicis objecta, ut dixi, ad amorem probrosum. Nam quæ animi causâ ab Lyciscæ vel Inachiæ amicis inferuntur; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

sed *tantùm* alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ANNOTATIONES.

27. *Sed alius ardor.*] Cicer. Tusc. lib. 4. n. 75. *Ita cupiditatis quidam amore ardent amicæ tenuem clavum clavumve ejusdem putant.* Ovid. Remed. Amor. 462.

Successore novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, plena, obesula.

28. *Longam renodantis comam.*] Cat mihi illi seu pueri meritò capillos instar numerum ab hinc, et in nodum colligebant. Vide lib. 2. Ode 5. in fine, et lib. 4. Ode 10.

ODE XII.

IN ANUM FŒTIDAM.

Quid tibi vis, mulier, nigris dignissima barris? [470]
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagacius unus odoror
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis, 5
Quàm canis acer ubi lateat sus.
Qui sudor vietis et quàm malus undique membris
Crescit odor! cùm pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta colorque 10

Quid petis, femina, atris barris digna? Quare dona, quare litteras mittis mihi, nec valdè adolescenti, nec bene olenti nasi? *Ego* quippe sagacitùs odorabo *utrùm sit* tibi polypus, an olens caper recubet in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat. *Ah, at* quantus sudor, et quàm teter odor undique emanat è membris flaccidis! * neque ei stat ulla creta, et color

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis.*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Digressoma barris.] Digna mulier amatoribus sordidissimis deformibus, malis barbi, seu bajuli scilicet adusti, stupri, et adulteri: vel similibus elephantis, qui *atri* sunt, *fœtidi* naribus, *nasi latibus*. Virg. Æn. lib. 1. Sat. 1. annot. ad istas voces: *Barris obesæ*. Prudentius dicitur barrus ob grossitudinem. Græce βάρος: nam inter quæ gravia numerat: vel à voce *bar*, quæ pondus significat; vel à voce *barra*, quæ merum significat. Unde adhuc significatur, scilicet vinum.

3. *Naris obesæ.*] Ita Acron. Plautus in gen. et *Qui nasum habeas in medio vultu, non in extremo, ridiculi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium fœtidus: sive est caro in naribus putida, res narium obstruens, et foetorem continens antrichum.

Hircus in alis.] Fœtens horror in axilli, tam gravè olens quàm hircus.

7. *Qui sudor, &c.*] Loquitur Horatius. O quàm gravis odor, et torrens sudor exit è membris anûs putidæ!

9, 10. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille, quo faciem inunxerat: quippe rugas cretâ seu gypso obliverat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Est in medicaminibus et Chia terra creta alba, sed ad candidam magis eadem: Idem, ibid. cap. seq. Creta pleraque . . . cum ea tectoria perungues adulterant, usque ad cicatrices tumentes . . . Inficit et quæ ad ea utuntur: exhorret mundus stibi addita, &c. Plin. lib. 33. cap. 7. Fucis ad pro frontem . . . ad candorem, . . . ad colorem lacrymosum . . . ad rubrum . . . ad lucem . . . ad gratiam . . .*

10, 11. *Cùm pene soluto Indomitam properat rabiem sedare.*] Et tantus est odor, ut sudorem cohercere, ut medicamentum, ad id repertum, cutim, nimiumque soluta labefactare. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alii . . . sudorem cohercent, et simplices, . . . ut . . . et . . . et . . . et

fucatus fimo crocodili * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

Stercore fucatus crocodili, jamque subando[471]
Tenta cubilia tectaque rumpit.
Vel mea cùm sævis agitat fastidia verbis;
Inachiâ langues minùs ac me:
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat malè, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
Cùm mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe;
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capræque leones!

Cui *verò* parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plùs amaret sua mulier, *quàm* ego te. O ego minimè fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos, et capra leones validos expavescit!

ANNOTATIONES.

in farie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non secus, dignæ sunt perire, quæ crocodilorum excrementis utuntur, et spumâ sepiarum unguntur, et superciliа fuligine illinunt, et fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyrus, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterum tinctâ, lib. 2. Ode 16. et 18. De Tyro urbe, lib. 3. Ode 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36.

ODE XIII.

AD AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni solicitudine posthabitâ.

Horrida tempestas cœlum contraxit, et imbres [473]
Nivesque deducunt Jovem:
Nunc mare nunc silüæ
Threïcio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:
Dumque virent genua,
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus. [473]
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Ater nimbus obduxit cœlum, et pluviæ nivesque demittunt Jovem: jam mare et silvæ strident Boreâ Thracio. O socios, ne omittamus opportunitatem temporis: et quandiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu proferi vina calcata *sub* Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis *quæ habebit*. Ea fortasse Deus restituet in *pristinam* statum, mutatione propitiâ. Jam ex-

ANNOTATIONES.

Quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ syllabâ.

Aliis, et meliùs quidem, est tricolos tristrophos. Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste, Ode 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodum, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Ode 7. lib. 4.

Arboribusque comæ.

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cælum contraxit.] Contractis et condensatis nubibus cœlum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade et calamitate quâpiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Imbres Nivesque deducunt Jovem.] Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur, cùm solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7. 60.

Jupiter et læto descendet plurimus imbri.

3. *Silvæ.*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threïcio Aquilone.*] Flante è Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem et ortum solstitialem. North-north-east. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. 1. n. 40. *Occasio autem est pars temporis, habens in se alicujus rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimboso, tristi, sumamus occasionem compotandi. Alii meliùs sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyl. 14. v. 69.

. . . . . Ἕρπει
Λευκαίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τε δεῖ οἷς
γόνυ χλωρόν.
——*Scrpit*
Canos faciens tempus, gerere aliquid oportet
eos quibus est genu virule.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Erasmo. *Genu est vivacitas. Namque in ipsâ genu utriusque conformatâ dextrâ lævâque, à priore parte gemma quædam buccarum mamillas inest, quâ perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit.* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vel, pellatur recordatio senectutis, quæ rugosâ et tristi fronte depingitur; vel potiùs, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc a nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque *meum consulem* eum appello. Vide l. 3. Ode 2. ubi,

O nata mecum Consule Manlio Amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc* mala *fortasse* in

pedit ungi nardo Persicâ, et curis molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus adhortabatur alumnum generosum: Vir insuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, et Simoïs rapidus; unde regressum ubi intercluserint Parcæ immutato filo; neque parens magna te domum reducet. Hi regi quasvis asperitates faciliùs *per* vinum et carmina, *quæ dulcia sunt* grata remedia horridæ ægritudinis.

Nunc et Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenea
Levare diris pectora
Sollicitudinibus: 15
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide, [474].
Te manet Assarăci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina, 20
Lubricus et Simoïs:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupére; nec mater domum
Cærula te revehet.
Illîc omne malum vino cantuque levato, 25
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

melius mutabit. Ex his, ut divi initio, suspicari licet, tunc, cùm hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Perside, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Ode 1. sub finem, annot. ad has voces *Achæmenium costum*. Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. l. 1. c. 6. &c. Plin. l. 12. c. 12. ita scribit: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassoradice, pingui, situm redolente . . . . Apud Gangem nascens*, &c. Vide l. 2. Ode 11. ibique annot.

13. *Fide Cyllenea.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatúsque est, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Ode 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus l. 1. Ode 28. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 1. Ode 6. 8. 15. l. 2. Ode 4. 16. l. 4. Ode 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula*.

19. *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Troïs filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Ilâ monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod somniatores explicant, quoniam is fuerat è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero, Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod nôrat, seu ex Astrologiâ, cujus erat peritissimus; seu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ipsius præmunciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino* et *cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hâc Ode.

Subtemine.] Subtemen filum est, quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes subtemina, currite fusi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Ode 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. l. 12. ad Attic. Epist. 7. *Ferrem graviter, si novæ ægrimoniæ locus esset.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia et levamina dicebantur, Græce. παραμύθια.

Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum maturescit, unde, cùm eunt ad aliquem locum consulendi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi prius, an alloquendi officia fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: et erit allocutio cogitationis meæ.*

ODE XIV.

AD MÆCENATEM.

Phrynes amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

Mollis inertia cur tantum diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim:
Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando. 5
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teïum, 10
Qui persæpe cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulchrior ignis

Optime Mæcenas, interficis *me*, quærendo sæpius quare otiosa ignavia animis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Etenimvero Deus, Deus, *inquam*, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem *tibi* promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii *amore* intentum fuisse Anacreontem Teïum, qui sæpe lyrâ amores cecinit ad metrum facile. Ipse *verò tu amore* cruciaris. Quòd si non formosior ignis cre-

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor, magnus Deus et maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversùs Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit; insaniæ est proximus.* Plaut. Cistell. 2. 1. 5.

. . . . . *ita mihidam mentem*
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi.

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quòd solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illi Eustathius bullas interpretatur. Martial. Epigr. 1. 67, 11. dicit librum *umbilicis cultum*. lib. 3. Epigr. 2. v. 9. *pulcra lucerna cantet umbilicos*. lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem*. lib. 4. Epigram. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam perventum usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Ode suâ 20.

10. *Anacreonta Teïum.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate litorali, vel è Teïo Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla verò interisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe illum flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantùm Odas habemus Anacreontis. De eo vide amot. lib. 1. Ode 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plùs animi indulgendo et affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

12. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas, tuâ pro-

mavit Trojam oppugnatam, lætare *de* tua conditione. *Nam* urit me Phryne libertina, uno *amatore* minimè contenta.

Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

priâ experientiâ nôsti satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quòd si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Licinia) unde tibi gratulôr. Virg. Ecl. 3. 66.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea, tamen absoluta est à Judicibus, ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

AD NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo aëre: quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa *me* strictiùs quàm hedera altæ ilici adhæret: dum lupus *insidiaretur* ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; et ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra, dolebis *aliquando* plurimùm meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio,

Nox erat, et cœlo fulgebat Luna sereno [477]
Inter minora sidera;
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hederâ procēra astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra! [478]
Nam, si quid in Flacco viri est,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

.... *Sed Luna videt; sed sidera testes*
Intendunt oculos——

2. *Inter minora sidera.*] Sic lib. 1. Ode 12.

.... *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris et Cupidinis, aiunt quidam; meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virg. Æneid. 3. 11.

... *Feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis
Diis.

Vide Macrob. Saturnal. l. 3. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, et suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciet. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine, lib. 3. Ode 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret: id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Ode 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Act. 3. Sc. 1.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino appositè subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, et offensæ: necdum satis virtutem meam et firmitudinem nôsti: sed brevi senties et dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore et multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactōlus fluat;
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea,
Eheu translatos aliò mœrebis amores! [479]
Ast ego vicissim risero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri *quem præfers:* atque irritatus quæret fidelem *amicam:* siquè verus dolor corripiat, *meâ* firmitudo non vincetur *tuâ* pulchritudine semel invitâ. Tu verò quisquis es *nunc* potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibique non lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; Eheu *brevi* dolebis amores alteri datos! ego verò *tum* ridebo meâ vicâ.

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram: hoc sensu; Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, et potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclaresces, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
.....
Canto quæ solitus . . . Amphion,
.....
Nec sum adeò informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licèt te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundâsse. Is propterea Chrysorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ Minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Et fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas quoque, *quòd non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius,* nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de naturâ disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi instar, ipsum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ quasi antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud et aliud corpus transmigratione; ac seipsum aiebat primum Oethalidem fuisse, deinde Euphorbum denique Pythagoram. Vide lib. 1. Ode 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Ode 20. in fine.

23. *Translatos aliò mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem et inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim: et affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quòd ab illâ contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

ODE XVI.

AD ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, et Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invada Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis *studentes*,

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas;
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi, [1-5]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox, 6

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alterius Iambis puris: idcirco, et facta difficilis, et emendata.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè et quàm irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hîc saltem plusquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector, rogo: an *durissima multis locis*, an *tota inepta?* Imò durum et ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula a veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum prope sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Sylæ et Sulpitii; Octavii et Cinnæ; Marii et Sylæ; Pompeii et Cæsaris; denique post mortem Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversùs Marcum Antonium; Perusino contra L. Antonium Marci fratrem; Siculo in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversùs Brutum et Cassium Augusto duricante. Hucusque velut unam ætatem bellicis frigoribus attritam statuit Horatius. Cùm verò exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea Epod. 1. et 9. et hic 1. Ode 37. tam diuturnum mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone ad ea ætas pariter ut prius bellorum calamitatibus atteratur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli unquam valuerunt, ipsa de se et possumala sunt Romani cives? Vide omnino Epod. 7.

2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius: 3. 18. 60.

Tunc ingens gravitas rebus Romana supervolat bonis.

3. *Marsi.*] Italicæ populi fuere sub Saunitibus juxta lacum Fucinum, hodie *Diacio di Marsa*: olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus cessit. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus trium phatum*, quod testatur Appian. bel. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Suprà l. 3. Ode 14. strophe 5. Oros. l. 5. c. 18. Flor. l. 3. c. 18. cùm *omne Latium atque Pœnum, Etruria omnis atque Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent, ... auctore bello discussante Popedio, diversa per populos et urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsena Rex Etruscorum magnitudo copiis adeò valuit, et Tarquinios manu reduxerat*, inquit L. Flor. l. 1. c. 10. *Non unquam alias antè tantus terror Senatum invasit: adeò valida res tum Clusinorum, magnumque Porsenæ nomen, &c.* quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est l. 3. Ode 5. sed et Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pecorosa, culta pax, penuque potentem, delicias, opulos, famâque*, scribit Ausonius; *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. et alibi *capitolia domus tuæ*. Tum verò præsertim, Capuæ ex Italiæ imperium sibi pollicebantur, cùm Romanos vires ab Annibale immensas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecere, et societatem iniere cum Annibale et Pœnis, *ad delendum jam decimum Romanum nomen*, inquit Livius l. 24. V. et l. 25. l. 2. c. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fasces lictoribus ejus ac secures ademerit*, ita canit Catullus de bell. Cret. Vide l. 3. Ode 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges, qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates, accolæ Rhodani fluvii populi rebus novis studuere semper, nemini fidei, nec suis quidem ducibus servare assueti; conjurationem Catilinæ

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [451]
Parentibusque abominatus Hannibal;
Impia perdĕmus devoti sanguinis ætas:
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu, cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Fortè, quid expediat, communiter, aut melior pars, [452]
Malis carēre quærĭtis laboribus;
Nulla sit hâc potior sententia: (Phocæorum

nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; et Annibal parentibus execrabilis; *scilicet luxu* pessumdabimus *ipsi nos* homines consecerati, *quorum* adhuc tetus est cruor: atque terra *hæc* à bestiis iterum tenebitur. Ecce victor barbarus stabit super tumulos urbis, et equorum pedibus insequentibus conculcabit. Et, *quod* horrendum visu, ossa Romuli [illegible] venti experta disperget superbus. Fortè universi vel pars major interrogatis, quid utile sit ad evitandas *tales* ærumnas? Nulla videatur sententia melior *quàm*

ANNOTATIONES.

Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo priùs consensissent. Vide Cic. Catil. 5. Sallust. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præsertim verò l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes significari; nec absurdè.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces et cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Corn. Tacit. Non est dubium quin hîc notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronunciârit de eo bello Florus, *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Illic tamen non ausus congredi statim.... barbari verò non segnĭus quàm mutati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur.* Nimirum cùm terris eorum inundâsset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Flor. l. 3. c. 3.

8. *Parentibusque abominatus Hannibal.*] Ut l. 1. Ode 1. *Bella matribus detestata.* Sic et hoc loco *parentibus*, quorum fini periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginiensis exercitûs, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad significandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos l. 2. Ode 12. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luimus:* quippe ut ait suprà Epod. 7. 17.

.... acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annotationem.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] Diruta urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et silvæ nascentur, in quibus, ut olim, stabulentur et pascantur feræ. Virg. Æn. 8. v. 348. *Capitolia*, inquit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
Et antea ibidem. v. 314.
Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma cedet in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quòd in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulchro condita, adeòque nec vento commota nec sole adusta extrahet *victor insolens*, et *dissipabit* impiè. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum esse: alii verò, cum Varrone asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hâc potior sententia.*] Excandescit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quas paululùm modò pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime, *Putoribus atque Pœtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar, earum amœnitate illectus; in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium? Testis Plutarchus in Sertorii vitâ, ubi et egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi, Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obsidione pressi non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam, et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. l. 4. Justin. l. 43.

hæc: *oportet* abire quocunque ferent pedes, quæcunque per mare impellet Auster vel Africus vehementis: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos ædesque et templa amnitens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censco. Habetne quispiam melius *aliquid* proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At *priùs* jurejurando nos obstringamus, in hæc *verba*: nec reverti liceat, *nisi* cùm emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela flectere versùs patriam, quando Padus rigabit vertice in Matini *montes*, aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras, *adeò* ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges sine metu credant se leonibus fulvis, glaberque *fiat* caper, et gaudeat mari salso.

Velut profŭgit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis) 20
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadēre? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; simul imissa saxa renārint 25
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando [40]
Padus Matīna lavĕrit cacumina;
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novâque monstra junxerit libidine 30
Mirus amor; juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milŭo,
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.

ANNOTATIONES.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. modò cit. communi consilio mutuis execrationibus divisque devotionibus sese astrinxerunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, l. 1. Ode 1. et 3. *Quocunque vocabit*, sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renārint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocenses in mare demerserunt saxum ingens, seu candens ferrum ut alii contendunt; et juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea emergeret, et super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod *arramentum* esset, *ne redirent*. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina lavĕrit cacumina.*] Augustum multiplex aggregat et accumulat hic Horatius stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs quàm tricari circa *cæruleam Germaniam*, velut durum epithetum: circa vocem *carent*, quasi antiquè nimis usurpatum: *perprimat* velut fœrentem. Sensus hujus loci est: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scatuit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadanam.

Matina.] Saltus et mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam l. 1. Ode 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30. *Novâque monstra, &c.*] Monstrum sanè foret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus, Plin. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissâ naturali ab his fugâ et metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ

Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces, [464]
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetrusca præter et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvăgus: arva, beata
Petamus arva, divites et insulas;
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea;

Posteaquam ista et quæcunque valebunt tollere *spem* gratam remigrandi adjutricem, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. *Pars autem* iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute, fœmineo abstinete ejulatu, et properate ultra Thuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus floresci;

ANNOTATIONES.

contraria, primum ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet et innatare amet: quandoquidem amat potiùs montes et arduos saltus, estque hirsutus valdè ac pilosus. Audite verò Scaligerum: *Ubi*, inquit, *reperit lucum, quem hîc ponere dicerentur à mari? nam scitum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut somum aut fœtum dicit potius, quibus hostis nulla pejùs odit aquas?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm et mox profert aliquid multò magis absurdum, suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulò post: *Aut pars indocili melior grege mollis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitásse bonum Homerum dicemus, an Hypercriticam hâbem ita inflammatum, ut mentem alias bonam malitiosâ et pravâ caligine aspersérit, vel atro quodam humore depravárit?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars sapientior saniorque adeòque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneat hîc, si volet, vulgus ignavum, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Adiunt Porta ad id quod refert Herodotus antè citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii soli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigâsse: at alios jurejurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam rectâ navigásse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâsse, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi esse patriam ubicunque bene:* vel totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter et volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide l. 4. Ode 8. sub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. et seq. Italiæ laudes persequentem:

Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor
Implevere: tenent oleæque armentaque lætæ.
. . . . . .
Hîc ver assiduum, atque alienis mensibus æstas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis, quas vocant Beatas, ita scribit. *Duæ sunt parvo mari divisæ inter se: decem millibus stadiorum distant à Libyâ. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves pluriùm ac torrent: solum pingue, nec aratro modò plantarive facile; sed etiam ex se sine ullâ humanâ industriâ et labore, fructum proferat. . . aer suavis ac temperatus, &c. at etiam apud Barbaros meminerunt poëtæ, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique, et vitâ quietè transigendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Celtæ paces et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigárunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere,* inquit, affertque illud è 2. Georg. *fugitque putando.* Aul. Gell. l. 6. c. 5. sic scribit: *Putare veteres dicere, vacantia et quæque non necessaria, aut etiam obstantia et altiora auferre et excidere: et quod esse utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes putari dictæ.* Originem deducit Festus à voce *putum,* quæ idem quod *purum* significet.

atque ramus oleæ nunquam non germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavâ quercu: aqua leniter e montanorum dimanat è montium cacuminc. Ibi capræ sponte venient ad mulctram, et grex benignus reportat plena ubera: non ursus vespere fremat circum ovile: non terra viperarum [485] aut fit tumida. Plana vel [486] cum admiratione videbis, ut *quòd* Eurus nimbosos agros non infestet nimiis pluviis, neque semina optima uruntur, vel arescant glebæ; *quippe* æquitatem rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscena Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel acuminosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec aduret æstus vehementior ullius sideris.

Germinat et nunquam fallentis termes olivæ, [485]
Suumque pulla ficus ornat arborem; 46
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera: 50
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus:
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis [486]
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis; 55
Utrumque rege temperante cœlum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulyssei. 60
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis fermè exsassis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam mete ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic l. 3. Ode 1. *fundus mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suumque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur e surculo naturali et non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poeta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epitheton*, levis, inquit, *non convenit; desilit enim quæ graves.* Sic et paulò antè: *Quid vinea quæ semper durat? putaverim nullum unquam fructum tulisse.* O meras nugas! sanè dices, lecto acquiesces.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, et mulctra, — æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet feraminibus et cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt se viperæ: aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virg. Georg. 2. 151. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt et . . . . . aut . . . . . .
Nec tam aversus equos Tyria Sol jungit ab urbe,
Nec tot bella viris, nec tot tibi regibus orbem
Squamea convolvens sternit Libys agmina tractu.

De *viperis* quædam annotavi l. 1. Ode 8. De *Euro* l. 1. Ode 28.

54. *Radat.*] Devastet abradendo et auferendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxtà ac æstatem, frigus et calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Tetiam hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De *Calchide* l. 2. Ode 13. De Argonautis, deque Medeâ regis Colchorum filiâ, Epod. 3. Virg. Georg. 2. 140. ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertêre, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis densisque viri mon seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione et mercaturâ celeberrimi: ac proinde non intulerunt illîc fraudes et avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virg. Æn. 3. v. 549.
Cornua velatarum obvertimus antemnarum.

60. *Nec cohors Ulyssei.*] Neque ullus corruptelam invexerunt humanos blandimenti, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus l. 1. Epist. 2. v. 24.

Laborisa.] Ob longos per maria errores et labores. Epod. seq. v. 16.

Laborantes comites Ulyssei.

Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula: quorum 65
Piis secunda vate me datur fuga.

Scilicet Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum *malorum* fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

ANNOTATIONES.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter auream sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et *Musarum sacerdos* ac mystes.

ODE XVII.

AD CANIDIAM.

Veniam ab ea petit ironicè; et hoc graviùs illam accusat.

Jam jam efficaci do manus scientiæ; [48a]
Supplex et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera.
Canidia, parce vocibus tandem sacris, [48b]
Citumque retrò solve, solve turbinem.

Jam credo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per numen Dianæ minimè lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi *in terram* astra cœlo abstracta. O Canidia, tandem abstine verbis execrantibus: quàm primùm converte retrorsùm, con-

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac lacerraverat Iambis, qui quidem ad nos usque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit se illam exorare, acerbiùs vellicat et insectatur. *Non est palinodia, ut scripserit; sed simulata recantatio, in quâ apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. intelligere, evolve prius attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem antè deriseram. Vide Plin. l. 30. c. 1. et alibi: *Fœdissima hæc artium in toto terrarum orbe per omnia valuit..... sola hæc artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa.... Nata primum è medicinæ specie salutari..... Hi desumes promissis aures vel quibus adhibui, atque admisit artes Medi omnitarias; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo petere credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adoleuit, ut hodieque obtineat in magnâ parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. l. 9. c. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *irata cadit*, ut est in epist. ad Pisones, et ad se ulciscendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum, l. 1. Ode 12. et 21. l. 3. Ode 22. Item suprà Epod. 5. huc pertinet quòd lunatici vocantur, quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros Carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam, Plin. loco modò cit. *orta sine dubio in Perside à Zoroastre ut inter auctores convenit..... Hermippus de eâ arte scripsit diligentissimè, &c..... Democritus illustravit..... Est et alia magices facies à Mose, et Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt alii, *volve*. Sensus est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus æneus, ferreus, ligneusve erat.

verte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem [illegible] ex reditu superbus multo sereret, et sagittas acutas vibraret. Trojanæ matrona superstitum Hectoris in bellicosum feri velocibus et canibus famulantur, postquam ex urbe direpta [illegible] sepultus Achilles, Ulysses lub cibus exercem setosa duris exuêre pellibus, concedente Circe ac tum restituta veræ rati, senio, et pristinæ formæ decori. Abunde et prosecutum à te sum puniti Achivi et vobis nautis et negotiatoribus. *Est* juvenile obiit vigor, et color purpureus [illegible] ossa cooperta cute tabidâ.

Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinàrat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat. 10
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achilleï.
Setosa duris exuêre pellibus [480]
Laboriosi remiges Ulyssei, 16
Volente Circe, membra; tunc mens et sonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm et institoribus. 20
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

Illum ad arbitrium agitabant magi, tati à se pariter hominis cujuvis mori animum, mori quocunque vellent. Sic apud Theocrit. Idyl. 2. Pharmaceutria, *ut asellus ex tenebris*, inquit, *revolvitur, sic Venus, ita ille vir ad nostras fores ejulans veniat.* Martial. lib. 9. Epigr. 20.

Quæ cum Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ sensi? &c.

Metamorphoseos et Lucretius:

Ire per ignes
Et Phalaridis tauros, &c.

Et Propertius, 3, 6. 26.

Sic ubi mutatos dederatur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit parvis animos excitari à supplicantibus.

Nereïum.] Achillem filium Thetidis et Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Troianam eunte prohibere voluit armis ac ratus in regni sui. Itaque ad arma et in manus ventum est. Ab Achille vero graviter vulneratus, nec eum non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit, inde petendum remedium unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo sanatus est seu hastæ cuspide limatura, seu herbâ quâdam ab Achille inventa. Plin. l. 25. c. 3. *Invenit Achilles de capitis Chironis, quâ herbâ vulneribus medebatur, quæ obvia Achaleos vocatur. Hâc sanavit se Telephus eadem.* *Alii primùm arcuato vulneri, alii etiam emplastris, utroque prædicatur cuspide detersus eam gladio in vulnere relicta.* *Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *turere*; eo sensu quo porcos; id est, quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles tatuisset; Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Hominidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφόντης. Iliad.

13. *Postquam, relictis mœnibus, rex procidit, &c.*] Cum digressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Ode 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris, &c.*] Ulyssis comites in porcos transformârat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum, Homer. Odyss. 10. Virg. Eclog. 8. et Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chrysost. ait *malepicam Circen ita brutis voluptatibus mescâsse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia Solis ac Perses Nymphæ veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Diis etiam asperata*, ex Plin. l. 25. c. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeòque vile scortum, sordidis hominibus expositum, et obviis quibuscunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *rubore m juvendem in veneficâ minùs prudenter appellat verecundum.* Imò de seipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire næniâ.
Quid ampliùs vis? O mare, et terra, ardeo [490]
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Furens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementiâ, [421]
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus

Crines *mei per tua* pharmaca cani sunt *facti*: nu la me quies relaxat à pœnis: nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare præcordia respiratione immissâ. Ita te miser cogor credere quòd negatum, *ut credam*, Sabellis carmen fletibus meum increpare, et Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, ardeo tot modis quam Hercules inquinatus patrio Nessi sanguine, et *plus quam* Sicanus ignis in ardente Ætnâ sæviens. *Ergone* tu tot rebus officina venenorum Colchicorum, hæc *ego*, sicca favilla, abripior ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ mea exspectat *me denique?* Loquere: fideliter exolvam pœnas quascunque imperaveris: expeditus ad sarciendum, sive petieris centum juvencos, seu voluerit mendaci cithara à *me* decantari. Tu casta, tu bona inter sidera fulgebis aureum insigne. Castor et magni Castoris frater *ob* Helenæ infamiâ notatæ contumeliam irati ademerant Poëtæ visum, *quem et* restituerant exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam dejecta à me. O nec turpis *es* ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marsis* veneficiorum magistris dixi in Epod. 5. De *næniâ*, l. 2. Ode 1. in fine. Hîc verò næniam usurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*] Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

32. *Sicanâ fervida Furens in Ætnâ flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *urens*. De *Ætna* Siciliæ monte, *monte Gibello*; cujusque incendiis sanè prodigiosis, Just. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. En. 3. 575, 570, et alibi. Lucret. l. 6. fusè. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantam flagrat, ut ad q. inquagena et centena millia passuum arenas crucet et flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide veneficâ. Vide lib. 2. Ode 13. et suprà Epod. 3. et 5.

36. *Quid me manet stipendium?*] Quid tandem per olvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. 2. Ode 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42 *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Poëta de quo lib. 4 Ode 9. maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres de quibus l. 1. Ode 2. cum ulti, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt veniam postulanti, et palinodiam seu carmen aureum ad Helenæ laudem canenti.

40. *Paternis obsoleta sordibus.*] Sive exadulterio nata, sive è vili et ignobili stirpe prognata.

47. *Nec sepulchris pauperum, &c.*] Divitum se-

pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxiæ; uterusque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales dissipare pulveres!
Tibi hospitale pectus, ut puræ manus;
Tuusque venter parumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

pulchris custodes adhibebant et adversùs magos et veneficos. Virg. Æneid. 11. 200.

. . . . *Somnumque sepulcra*
Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia perecturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datæ. Servius ad Virg. Ecl. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam revertebatur; neque septem erat dies: octavo die vocabulatur: nono sepelebatur. Unde Horatius.*

Novendiales dissipare pulveres.

Vide l. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Parumeus.*] Facundus: vel propriè, pariens quasi meiat sine labore aut dolore. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde ut *properam* mox vocat *fortem*, id est, ni nimè debilitatam. Quamobrem verò fictus à se editos mentiretur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor. Sed Bentl. aliter censet.

Tuo cruore rubros.] Quasi revera pepereris. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorsum vota facis ad aures clausas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas nudos. *Sedivet* impunè tu deriseris Cotyttia *mysteria* revelata, amori libero consecrata? Et *tanquam* pontifex Esquilini

QUID obseratis auribus fundis preces? [492]
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis? 5
Et Esquilini pontifex veneficî

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Quid obseratis.*] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum, rebus omnibus jam perditis, egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustrà tunc à rupibus implorant, sic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudis in hyeme nautis* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes recte Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare*, σάλος, *agitatio*, *mare*, &c.

4. *Tu riseris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Curytia*, id est, infernalia, à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia belle significantur. Quod verò additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movet Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeòque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa sacra, promiscuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ à veneficis celebrabantur. Cotytto Dea spurcitiæ et impudentiæ ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] Ante cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè derisisti: nempe Epod. 5. et Sat. 8 lib. 1.

6. *Et Esquilini pontifex veneficî, &c.*] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens cognoscendi et judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeòque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Esquilini.] Quia sepulchrorum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum ossibus

Impunè ut urbem nomine implêris meo? [423]
Quid proderit ditâsse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent? 10
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti. 15
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus, [424]
Modò ense pectus Norico recludere;
Frustràque vincla gutturi innectes tuo, 20
Fastidiosà tristis ægrimoniâ.

incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletâsse vetulas Pelignas, aut violentius venenum parasse, si tibi mors accidit lentior quàm cupio? *At qui* vita misera infortunato protrahenda est *tibi* ad hoc *tantùm*, ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper careus expetito cibo, requiem desiderat: poscit *etiam* Prometheus vulturi adjectus. Sisyphus *pariter* cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. *Sic et tu* cupies jam te dare præcipitem è celsis turribus: jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ærugine tædiosâ mœstus collum tuum inseres laqueo, *sed* frustrà.

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendi, vel evocandis animabus, &c. Vid. super eorum ad finem.

Pontifex.] Ex Dionys. Halicarn. lib. 2. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatæque et magistratuum et universæ Deorum statuunt, quæcunque sunt sacrorum non scripta atque incognita.... Sacerdotes cuncta omnes recensent, eorumque famulos ac mercenarios, quibus utuntur ad sacra, observant: ac qui parent ut sacris legibus.... Et si quos unos deprehendant peccantes maledictat, ad unum quoslibet gutturi respiciens.* Hinc Plaut. Rud. 6, 3, 21.

Licet jurare: tuæ meo Pontifex perjurio es?

7. *Impunè ut urbem nomine implêris meo?*] Postquam ego te participem feci veneficiorum, et sacrorum in Esquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam et ludibrium facias! Absit: impunè haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditâsse Pelignas anus.*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliorum venenorum incantamenta, quibus te adversùs meam furori voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait: Ergone frustrà in opem vocârim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quâ ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hæc pariter liâ et aliâ ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustrà est, quòd venenum tibi miscui velocius, ad fugiendâ, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero: nam vives, et vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cùm libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs discrucier.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana inpiè revelavit. Alii legant, *impii*. Pelops enim adversùs Oenomaum, deinde Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 13, et 18. et postea Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Ode 3. et 16. l. 2. Ode 13, &c.

16. *Sisyphus.*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura mortalium Sisyphum.* Cic. Tusc. 1. n. 91. *Tentarem Sisyphi prudentiam.* Est et Proverb. *Sisyphi astus.* De eo jam. l. 2. Ode 14. v. 20.

Optat collocare in monte saxum.] Cic. Tusc. l. 1. c. 18. *Mento summam a pœna attingis, ut siti enectus Tantalus.... Sisyphus vero saxum sudans volvendo, nonne perpetuo laborat?*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatum, vetante Jove, minimè impetrabunt illi quamvis callidissimi. Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles mori.*] Sed de mortem quæres nec invenies, quamdiu vetero, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis, lib. 1. Ode 16. v. 9.

Ego *verò* tum infensis humeris inequitabo: obsequè vincetur audaciâ meâ. Numquid *commovere ego* quæ valeo commovere cereos effigies, quæ sacerdotum ipsa curiosus observâsti quæque meis incantationibus invoco Lunam è cœlo; et combustis deverbus itam reddere valeo, atque amatorias potiones conficere; *nam* [illam] dedeam *tacentem* exitum artis alverecum te inefficacis?

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare pocula;
Plorem artis in te nil valentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

Polo Deripere Lunam.] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8. 98.

... Sæpe animas imis excire sepulchris.

Tibull. 1, 2, 47.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulchris
Elicit, et cupido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. mulier Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderique temperare pocula.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odia poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel maestra.*

29. *Plorem artis in te nihil valentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis.* ἔχειν, Atticè valere et posse significat, inquit. Joan. cap. 14. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis*: alii *valentis*: alii verò *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel, *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgilii, Æn. 11. v. 126.

Justitiæne priùs mirer, belline laborum?

Et ibidem, v. 280.

. . . . . *lætorve malorum.*

Ubi certè intelligitur ἔνεκα, *causâ*.

Q. HORATII FLACCI CARMEN SÆCULARE.

Pro Imperii Romani Incolumitate.

PHŒBE, silvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi [495]

O Apollo, et Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; O semper ho-

ANNOTATIONES.

Carmen sæculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poet. 6. Horatii *Carmen sæculare dictum, postea, tempore, celebratum, &c.* Anno urbis conditæ 737. quintus Augustus sæculare ludos celebravimus, Carmenque ei in ea re a nemine secundum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operæ sedulò impendit, imò tam diligenter, vel suo quidem judicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantantes ad exequendum diligenter sacrum matres antè exhortari non veritus sit. Deprimò O Phœbe præsens, nunc annum vigesimâ primâ luci grati et sextâ Deûm quæsti: quem vetus vaticinium sæculare Carmen celebrandis his usque tum capavit, ad perpetuum. Nam in primis monet hunc esse puerum et virginem, qui tùm erant Apollinis ac Dianæ laudes in precationi cùm ipsi se ipsos et magistri quidem loquitur Poëta. Quæ plurimè cum ratione humani, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Pendò quæ ad ludos sæculares attinent, pauca saltem hîc ascribere non piguit. Hi centesimo decimo quoque anno celebrari solent, in campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Principes civitatis in Capitolium ascendebant cum quindecim viris istarum cærimoniarum procuratoribus, ibique sacra faciebant. Tum in Theatris omnibus celebrantur ludi. Deinde Junoni supplicabant *matronæ*. Postremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, ita temperatâque choro fidibus, Græcâ Latinâque voce Apollinem Dianamque hymnum decantabant, quem vocant sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere, moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio, et prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, postea Decemviri, denique Sullâ Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos sæculares instituto à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii verius longè post exactos reges. Neque scriptores consentiant de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos, alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. **Cornel. Tacit. Annal. 11, 11.** *Iisdem Consulibus ludi sæculares, ut arguentibus post Romam conditam anno, quarto et septingentesimo quàm Augustus edidisset, recitabantur. . . . Domitianus quoque edidit ludos sæculares: usque intentùs affin sæculo. Quod Censorinus præcedus, ac tum Pontifex. Quod non jactabundè refero: sed quia cæteris Quindecimvirum artibus ea cura et augendis ludis post sæcula in sæculum exequabatur officia Censorina.* Suetom. Claud. c. 21. *Fecit et sæculares ludos, quasi anticipato ab Augusto, nec bene tempora recolente: quarum vices in historiis sub Nerone positas, postea quàm eos Augustus medii pii, decrevisse animum ratione subductâ, in quadriennium redegisse. Quare vetera quædam verba et obscura, lectori, ritum solennem mutantes more solemni, ad ludos quo nunc pacto et quotiens, nec spectatum esset: cùm supersessent adhuc qui spectaverant, et cuncta testimonio prodicti olim, tum quæ quisque ipse vidisset.* Idem Domitian. c. 4. *Fecit et ludos sæculares computatâ ratione temporum ab exitu, non quo Claudius prædixerat, sed quo olim Augustus edixerat.* Vide Dion l. 54. Censorin. c. 5. de die natali.

precandi et bonorum, concedite quæ rogamus diebus solemnibus istis: in quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus, à quibus protegantur septem colles. Sol *omnia* conservans, qui splendido curru lucem produeis *et* aufers, diversusque et idem oriris, *urbium* nihil queas aspicere excelsius civitate Romanâ. O Ilithyia benignè procurans tempestivos partus,

Semper, et culti, date quæ precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Diis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nasceris; possis nihil urbe Româ
Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,

ANNOTATIONES.

Val. Maxim. l. 2. c. 1. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyl. carm. ab Opsopœo edita. Zosim. l. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cùm rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos antea, L. Censorino et Manlio Publio Coss.*

1. *Phœbe, silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis sæcularibus coli debebant; præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι et averruncі malorum; tum quòd annum Sol, menses Luna, regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi Semper, et culti.] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiosè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea *Roma si vestrum est opus*, &c.

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis sæcularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuere versus*, &c.] Ritus, ut dixi jam, sæcularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ita canit illa:

Μεμνῆσθαι Ῥωμαῖε, καὶ οἱ μάλα λήσταιαὐτῶν,
Μεμνῆσθαι τάδε παντὰ. Θεῶν μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παχὺ θύριδος ἄπλετον ἶδωρ,
&c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè disserui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiere nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi et Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cùm diutissimè vixerit, et per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata et vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecerit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Bene vocat *lectas* et eximias. Nam præterquam quòd illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes et matrimi, id est, parentem utrumque habere viventem. Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandisque numinibus parùm idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut invisi vitam ademissent. Nimirum ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. l. 37. &c. Vide et l. 1. Ode 21 l. 1. Ode 6.

7. *Diis, quibus septem placuere colles.*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam in septem collibus ædificatam esse nôrunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri; nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi Sol circa terram pictis dicitur.

10. *Aliusque et idem Nasceris.*] Idem est Sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præsides recensetur, imo eadem est quæ Lucina, Dea quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Juno. Junonis filiam quidam faciunt Hom. Paus. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive* Εἰλείθυια, *ex Hyperboreis apparet Delum Latonæ affuit parturi, teste Pausaniâ. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam juvare insignit: fœcunditatem atque* εὐτοκίαν,

Sive tu Lucinâ probas vocari
Seu Genitalis.
Diva, producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Fœminis, prolisque novæ feraci
Lege maritâ :
Certus undenos decies per annos
Orbis et cantus referatque ludos
Ter die claro, totiesque gratâ
Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse, Parcæ,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ :

seu Lucina, sive Genitalis annas nominari, defende natos. O Diva prolem Romanum multiplica, et promove Senatusconsulta de jugendis *connubio* mulieribus, et lege maritali novæ sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundos. Vos autem Parcæ, quæ semel statuta verè prænunciastis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata addite jam transactis. Terra frugibus fœcunda et gregibus det Cereri coronam è spicis:

ANNOTATIONES.

atque ab id corollas Ilithyiæ ex dictamno contexi solet, observatum. Ilithyia malis Lunæ credita est, eaque nutrices ac lystrones adesse parturientes præcabantur. Hæc ille. Ejus meminerunt Hesiod. Pindar. Nem. Ode 7. init. et Theocr. 17, 60.

15. *Lucina*] Sic dicta quòd prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore Lunæ et gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ nostro dicatur *maturos aperire partus Lenis.* Vide l. 3. Ode 22. et l. 4. Ode 6. strophe. penult. annot.

17. *Producas sobolem*] Romanam gentem adeòque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta super jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus et officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*] Intellige non legem Poppæam, quæ iterum jam pridem Horatio, et post ludos istos sæculares annis 20 lata est; sed Julian maritalem seu de maritandis ordinibus, tunc temporis fatam, quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversùs cœlibes decernebat; præterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis, uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod sæculum appellatur, referantur et repræsententur iterum ac deinceps ludi istis similes, semperque adeò floreat urbs et Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis sæculum definunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refragantur que Sibyllini versus.

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰ. ἑπτὰν ἑκατὸν δέκα κύκλα γένεθλον, &c.

23. *Ter die claro, totiesque Noct.*] Tertiis diebus ac totidem noctibus agebantur ludi sæculares, ut antè jam annotavi.

25. *Vosque veraces cecinisse, Parcæ.*] Lucinæ sive Ilithyiæ subjungit Parcas. His nomen assidere dicunt solebat Pindar. Ode 7. Nem. antè erit. Εἰλείθυιαι πάρεδροι, Μοιρῶν βαθυφρόνων παῖ Ἥρης, γενετειρα τεκνων, &c. *Ilithyiæ assidens Parcis prudentibus cogitantibus, filia Junonis, genetrix liberorum, &c.*

26. *Stabilisque rerum Terminus servat.*] Quidam legunt, *servet*, sed vix contextus eam feret lectionem. Alii, *hæret.* Nihil clarius nostrâ illâ lectione. Sensus est: O Parcæ quæ veraciter prorsùs ac præfertis id *quod semel* à Jove *dictum*, fatum et sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate. Virg. *Imperium sine fine dedi* : quod quidem hactenus *ordo rerum stabilis ac terminus servat*, constitutæ jam Romanorum potentiæ et gloriæ novum semper adjungite. Vel si mavis generaliter ac præcise Parcæ quæ verè cecinistis id *quod semel dictum*, quodque immutabili necessitate fieri oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum et aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ. Tibull. 1, 1, 15.

Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
Spicea.

Et l. 2. Eleg. 1. v. 5.

——*Spicis tempora cinge, Ceres*

salubres aquæ et aër Jovis alunt fœtus. Phœbe sagittis reconditis clemens et benigne, exaudi pueros supplicantes: o Luna bicornis astrorum princeps, exaudi virgines: si *quidem* Roma est vestrum opus, et ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia et civitatem; quibus pius Æneas viam tutam

Nutriant fœtus et aquæ salubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare lares et urbem,
Sospite cursu;
Cui per ardentem sine fraude Trojam

ANNOTATIONES.

31. *Nutriant fœtus et aquæ salubres, Et Jovis auræ.*] Aërem et aquas pestilentes deprecatur: quasque ne *tabula mendax, Corrupto cœlo tractu, miscrandæ pestis vexerat Arbe locusque sub ipsa lues, et letifer annus*, ut ait Virg. Æneid. 3. v. 138. Hor. l. 1. Ode 21.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem
Pestemque a populo et principe Cæsare in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. c. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; et Juno pro aëre, Jovisque conjux; quia aër scilicet inferior cœlo est subjectus velut aëri superiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Esse autem medium aërem Jovem, Junonem verò inam aëra*, aiunt, &c.

33. *Condito mitis placidusque telo.*] Comà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Ode 10. stroph. penult. Adde quod antè annotavi, ita veteribus superstitiosè existimatum, mortalium neminem interire, aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. ubi Apollinis arcu et sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probè asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides, lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi, et sic jusserat Sibylla:

. . . . Χαρὶς δὲ κόραι χόρον αὐτὸν ἔχοιεν,
Καὶ χαρὶς παίδων ἥβης· σέο γὰρ ἀλλὰ γονῆων
Πάντων ζωόντων εἶς ἀμφιθαλὴς ἔτι γίγνεν.

Semotæ verò puellæ chorum ipsæ habeant,
Et sors impari numero sit in singulorum
Omnium vivant am, quibus aliisque florens
adhuc genus extet.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerarium hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempora novilunii agebantur ludi sæculares, et carmen illud sæculare concinendum erat *ad lucernem lunam.*

37. *Roma si vestrum est opus, &c.*] Heireo Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38. *Littus Etruscum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. sic Æneas Phœbo:

. . . *Quòve ire jubes? ubi ponere sedes?*

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubera læta
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.

Et v. 161. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes:

Mutandæ sedes . . .
Surge, age . . . .
. . . . *Cretum, terrasque require*
Ausonias.

Et postea, v. 254.

Hîtis Italiam, portusque intrare licebat.

39. *Pars.*] Propriè: nam et Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, jusso novas quærere duce Æneâ sedes, is deus, te adjutore, tutum *mansit iter*, longam fugæ laborem, ut ipse jussus erat, nimium deserens. Virg. Æn. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virg. Æneid. 2.

. . . . *flammam inter et hostes*
Expedior: dant tela locum, flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, sine noxâ et damno sui aut suorum. Vide l. 2. Ode 19. v. 20.

Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,
Dii senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis [50]
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus

paravit inter incensam Trojam illæsis, *spe pia* post patrium status, ampliora daturus *quàm* relicta *fuerant*. O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senecturi, populo *itaque* Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris verò progenies Anchisæ et Veneris, quæ *nunc* juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò antè ferociores. Jam Fides, et Pax, et Honor, atque antiquus Pudor, et Virtus contempta remigrare non

ANNOTATIONES.

43. *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

——*Venturos tollemus in astra nepotes,*
Imperiumque urbi dabimus; tu magna magnis
Moenia para . . .
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta et justa petat. Quòd autem Romanæ genti precatur *rem* seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quòd *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat: quòd *decus omne*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria sunt ac significatum pro Cæsare Augusto vota. Is nimirum *Anchisæ Veneris que sanguis*: mater enim Augusti neptis erat Julii Cæsaris sororis, Julius autem ab Iulo prognatus erat, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchisæ ac Venere natus. Quanquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phœbo Dianæque utpote luciferis luminaribus, candidæ victimæ; Junoni juvencæ nitidæ: Ternæ scrofæ nigræ: Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina apud Zosim. Histor. l. 2. jam cit.

Λευκοὶ ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων,
Ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτί, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem.*] Virg. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere imperio populos, Romane, memento.
. . . . . .
Parcere subjectis, et debellare superbos.

54. *Medus.*] Vide l. 4. Ode 5. et 14. Dio. l. 54. Paul. Oros. l. 4. c. 21. Sueton. Octav. c. 21.

Albanas timet secures.] Romanorum majores Albæ priùs quàm Romæ regnârunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*. Virg. Æneid. 1.

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo,
. . . . . .
. . . *Regnumque ab sede Lavini,*
Transferet, et longam multâ vi muniet Albam.
Et antea: . . . *genus unde Latinum,*
Albanique patres.

Porrò *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55. *Scythæ responsa petunt.*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. l. 1. Ode 5. et 14. mox cit. Flor. l. 4. ult. &c. De Scythis, l. 1. Ode 19. l. 2. Ode 9. l. 3. Ode 24.

56. *Indi.*] De his antea l. 1. Ode 12. &c. Oros. in fine, l. 6.

58. *Neglecta redire Virtus audet*, &c.] Sunt enim quædam *tempora rerum inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitiis Astræam terras

dubitat: et Abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticinis e. a cui splendido conspicuus, et quique Musis amicus, qui arte medicâ sublevet aegra tantia corporis membra, si placet e fuisse cum arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper ætatem propaget imperium Romanum, Italiamque protegat. Diana verò quæ Aventino montique præsidet, et Algido, vota suscipiat votis quindecim virûm, atque puellarum amicas puellas adhibeat juvenum precibus. Ego chorus pueros canendi laudes Apollinis ac Dianæ, quorum rebus bonum certamque domum reporto, in tali coetu ac Jovem et Deos ament.

Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu. 60
Augur et fulgente decorus arcu [5 2]
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces, 65
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum 70
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem sentire Deosque cunctos, [5 3 5]
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus, et Dianæ 75
Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

reliquisse, et in cœlum evolâsse. At cùm ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire Virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. 1. v. 129.

Fasque Pudorque, Veramque, Fidesque, &c.

Quod è Theognide expressum videtur, αἰχθὸς μὲν πίστις, ἀπὸ φιλότης, &c.

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] Ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 393.

Ipse suas artes, sua munera laetus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celerisque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musicæ, lyræ, carminumque Inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. Met. 1. 521. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.

Vide et Macrob. lib. 1. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacravit Augustus, cum bibliothecâ et porticu. Vide inf. 1. Ode 31. Porrò in hâc æde Palatinâ canebatur Sæculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel ac ipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeò synecdochicos, pro tempore sequenti: vel signanter et præcipuè pro altero sæculo; nam ludis sæcularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, ficbantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum Curet.*] Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, et calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sacris faciendis præesse, cerimonias exequi, libros et carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, ludorum sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licet è multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.

Actoris partes chorus, officiumque virile
Defendat.

APPENDIX

Ad nostras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum, *seu* Carminum HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri censuras, et grave est à tanto viro notari; ne quis fortè ob id vel quidquam detrahendum arbitretur de summâ laude, quam per secula meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quâdam Zoili vesaniâ percitum, adversùs Lyricorum Principem debacchatum esse; operæ pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimârit. Sic habet Poët. lib. 6. *Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsivit, obtinuit, quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.* Et postea: *Nunc ad politissima ejus carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis, quàm castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate, tum varietate, majores sunt omni non solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verùm etiam sublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem æthereâ domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scribêris Vario fortis, et hostium
Victor Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit, &c.

Item? Sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprælientes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, ut facilè probet judicium ostrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porrò 2. Lib. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesimâ et in sequenti.

Sed et 3. Lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissimè sonat. Haud paulò minor sexta decima. At vicesima nona incipit levissimè: tum verò semper assurgit eò usque, quò nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

Quarta Lib. 4. profectò aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eâdem tamen luce versatur; sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior et severior: quelis et quarta decima: nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum, à calumniâ vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens: sed non sine auditoris reverentiâ, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil tarum est, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa esse videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut,

Vitas humuleo me similis, Chloë, &c.

Et, Ne sit ancillæ tibi amor pudori, &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus, &c.

Et, Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est 3. Lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona Lib. 3.* Donec gratus eram tibi. *Quarum similes malim à me compositas, quàm Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis rex.*

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio; tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, si ubi etiam optavimus votiora.

V. CL. ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN

HORATII SATIRAS.

De Origine et Progressu SATIRÆ Romanæ, *et quas Mutationes subierit.*

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehensas, nunc *Sermones*, nunc *Saturas*, nullo discrimine appellavit ipse: verùm quum *Ideas* modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeò solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimùm adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim nec dant aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hic cavi, sæpe vias parùm tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quàm Romanis prorsus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cùm scribit Lib. 1. cap. 10. *Satira quidem tota nostra est.* Inde est quòd Horatius Sat. 10. Lib. 1. ver. 66. *Græcis intactum carmen* dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* usurpabant pro *pieno*, cui ad perfectionem nihil deesset: hinc *Satur*

color cùm lana colorem plenè combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex *Satur* factum *Satura*, quod *Satira* etiam per *i* efferebant, quemadmodum *Maximus* et *Maximus*, *optumus* et *optimus*. Est igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Substantivum* intellectum: dicebant enim prisci *Saturam* intelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallicè *un bassin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis et Baccho, ut totius anni proventuum primitias, offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πανσπερμίαν θυσίαν, πανσπερμίαν, et in leguminibus πυανοψίαν. Diomedes Grammaticus accuratè et hunc Romanorum morem et vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, et à copiâ et* saturitate *rei* Satura *vocabatur. Cujus generis* lancium *et Virgilius in Georgicis meminit, cùm hoc modo dicit:*

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Et, ———*lancesque et liba feremus.*

Deinceps ad alia miscellanea translata est. Fest. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis et ingenii sunt; nam *leges Saturas* nuncupárunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam*, *Papiam*, *Poppæam*, quæ dicebatur *miscella*, quod idem est ac *Satura;* unde profecta est et illa locutio *per Saturam legem ferre*, cùm non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis sententiis, omnes simul et promiscuè sententiam ferebant, quod propriè dicebatur per *Saturam sententias exquirere*, quomodo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hîc constiterunt; etiam *libros* quosdam hâc appellatione insigniverunt, ut Pescennius Festus, qui *Historias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii opera hinc traxisse nomen, *Satirasque* appellatas, quòd *multis et variis rebus hoc carmen refertum esset*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quas propinquiùs *Horatii Sermones* continerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, cum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem câ luce perfundit, ut nulla ampliùs cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cùm quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, casu, dum dies festos per licentiam et lasciviam agitarent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum et viginti ferè annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parùm numerosi, utpote subitanei, et à populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nôsset, quàm Cererem et Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus

ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuò extemporaneis convicis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit Epist. 1. lib. 2.

Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrenam hanc et impotentem licentiam excepit non ita multò pòst alius generis carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam dicteriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit *modos*, i. e. musicum et congruentem motum, relegatis gestibus minùs honestis. Titus Livius, lib. 7. c. 2. *Vernacula artificibus, quia* Hister *Tusco verbo* Ludio *vocabatur, nomen* histriombus *indi tum, qui non, sicut antè, Fescennino versu similem incompositum temerè ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscuè et Spectatoribus et Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica; cùm *Livius Andronicus* ad *Comœdias* et *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit: quæ cùm esset oblectatio et liberalior et absolutior, mox huc undique catervatim concursum est, neglectâ ad tempus *Satirâ*, quam tamen paulò pòst reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurdè subnecterent (quod Galli in suis *Farces* hodieque faciunt) Attellanis certè, mutato tum primùm *Satyrarum* nomine in *Exodia*, quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quamquam à primâ multùm discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quàm brevissimè potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italiâ Ennius: qui cùm adolevisset, et diligentiùs considerâsset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus; rectè et id vidit, Poëmata, quæ licèt Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit *Sermones* quos Satiras servato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatiani, quod ad argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: excepto, quòd Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exemplum, id sibi juris sumpserit, ut plura carminum genera, confusis *Hexametris, Iambicis, Trimetris*, et *Tetrametris Trochaicis* commisceret, ut ex fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dignum sanè, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annumeraverim porrò *Ennii Satiris* alteram illam speciem Versuum, qui eâ sunt venustate, eâ elegantiâ, ut seculum longè superare videantur. Rem non ingratam fecero, si Lectoris oculis subjecero:

Non habeo denique nunci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somniûm:
Non enim sunt ii, aut scientiâ, aut arte Divini;
Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstûs caussâ ficta suscitent sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris desumpsit Horatius, ut manifestum erit notas nostras consulenti.

Post Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipse quoque sive Avunculum, sive Avum ex matre imitatus, scripsit.

Natus est Lucilius eo tempore, quo maximè florebat Pacuvius. Composuit et ille Satiras, sed quibus novam novatâ scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propiùs expimere voluerit: cujus admodum imperfecta ex priscâ Latinâ Satirâ haberi poterat notitia, quale scilicet faceret carmen, quod sola Natura dictitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spolus se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facilè intelligi potest illud Horatii, Sat. 1. lib. 2.

——*Quid, cùm est Lucilius ausus*
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cùm Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eâdem fuit sententiâ Quintilianus, Lib. 10. Cap. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Cave hic pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatici verba, quæ subacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira est carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archaeæ Comœdiæ charactere compositum, quale scripserunt, Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim carmen, quod ex variis poëmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.* Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii, ab eâ quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino

conveniebant tam materiâ quàm formâ. Nam nihil eò attulerat Lucilius præter nitoris et salis plusculum, in summâ rei nullâ nisi ut varietate factâ. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem carmine, sicut Ennius; fecerat tamen diversa carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideo censendæ sunt, quòd ille hunc scribendi arte longè superaverit, uti voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minùs evexit Satiras suas supra Lucilium, quam ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Douzam quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eò dixi quòd errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solùm ut demonstrem, quantâ cum curâ et cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscurâ adeò et antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi; planum feci inde exemplum sibi sumpsisse Ennium; satis denique confirmatum dedi Enni Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii et Horatii, quod tamen carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recipi exponendum, quod et ipsum quoque ab antiquâ originem duxit, tempus est accedere: ea est quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quòd primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quodque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec solâ carminum varietate mista est ista Satira: nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satira locutus addit, *Ita vetus illud est et prius Satiræ genus, quod non solùm carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus*: cujus loci unica difficultas in eo posita est, quòd affirmat Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multò posterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuisse, ea verò non est Quintiliani mens, quippe qui probè sciret eam multis annis fuisse recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita mistam magis compositam esse ad Enni et Pacuvii, qui in Satiris suis multa sibi licere voluerunt, quàm ad Lucilii exemplum, qui musas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illîc tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ libellus, et Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianæ omnino similes.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In notis nostris commodior erit locus

Horatianarum Satyrarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum *Satiræ* tam designare Sermones qui virtutem commendent, quàm qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in linguâ nostrâ, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam habet ex etymologiâ, cùm Galli respiciant primum et frequentiorem vocis usum, tributæ jam inde ab initio dicteriis et obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latinè per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum *Scaligero*, *Heinsio*, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατύρους, Romani *Faunos*, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poëmata, èque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyricis* valdè fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, sed *Satyrica*, plurimumque interesse inter Græcorum Satyrica, et Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulchrâ suâ ad *Juliani Imperatoris Cæsares* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ antè eâ de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* sùos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facilè colligi potest; at hoc intererat, quòd *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi si fortè aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Expositâ tandem naturâ, origine, et progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodiùs demonstrari, quàm si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extrà habebant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quàm qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propiùs inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assiduè exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis seriò studeut. Oculis parùm intentis illum adspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substiterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti, nihil ultrà petière: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: planè quasi scripsisset Horatius solùm ut verborum

construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum hoc is in Scholâ fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratiâ verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi futiles soni: aures quidem feriunt, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum à falso, et à rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magistellis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinatè inhærent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles, omnibus quibuscum vivimus, commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheseos obscuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quidquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palmarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palàm omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc speculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur, legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quòd ego in commentariis meis quicquam sciens volens prætermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficultatem: at in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ tractat, illustrarem; rationum, quas adhibet, solidìtatem indigitarem; ut expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua confirmanda, et ad contraria refutanda, vel eludenda: ut veritatem assertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facilè fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, interpretes suos sæpe effugit, qui cùm ipsum deprehendere nequirent, stupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumero sensum non solùm diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quòd ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illustrando laborem suum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Si quâ in re ego illos superavi, omne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum curâ, majore certè otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tàm Græcos, quàm Latinos, quos assiduè tero, ut ad eorum gustum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia sæcula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velut iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus ideò augustis reportârunt. At hi, dum nimio efferuntur studio eam devitandi admirationem, cujus *mater* est *ignorantia*, imprudentes discedunt ab alterâ illâ, quam Plato nuncupat *matrem sapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores sunt, quàm ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror veneroque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut Judices verendos et incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Posteritatis reverentiâ: timidior quàm fidentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eò pervenire possint, judicium latura sit. Non ideo tamen minoris æstimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui seculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantùm aberraveris, tantùm ab ipsâ naturâ et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce aut oculis objecta perspicere, quàm solidam laudem adipisci, et ingenium excolere aliis rationibus, quàm quas Græci et Romani nobis præscripserunt: sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palàm fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad seculi cujusvis ignorantiam, aut potiùs barbariem demonstrandum, quàm quòd ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parùm doctus, Demosthenes et Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verùm spes est non toti seculo imputatum iri quorundam perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustrà Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incassum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius historia, cumulatioremque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER PRIMUS.

SATIRA I.

Adversùs hominum inconstantiam, et exinde in avaritiam invehitur.

Qui fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem [50]
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ [56]
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?

Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: *sed quisque* præferat sectantes diversa *instituta?*

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen, atque, ut ait Persius Sat. 1. v. 166.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè et appositè Seneca, in lib. quo probat in sapientem non cadere injuriam: *Cæteri sapientes*, inquit, *molliter et blandè, ut familiares medici ægris corporibus, non quâ optimum est, medentur; sed quâ licet. Stoici verùm ingressi viam, non ut amœna virentibus circumeatur, curæ habent; sed ut quamprimùm nos eripiant, et in illum altum virtutem advocant, qui adeò extra communem teli jactum stare cœpit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. l. 10. c. 1. his verbis: *Multò est tersior ac purus magis Horatius; et ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine et origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, tum v. 30. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quòd sicut hæc varios fructus contineret diis agricolis offerendos, illa verò multa et diversa perferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asseruit eruditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licèt Julio Scaligero, Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quòd Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves et docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æquè sermo, id est, *oratio remissa et finitima quotidianæ locutioni*: ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Quî fit, Mæcenas.*] Non abs re tanti litterarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] *Ratio*, consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: *O* felices mercatores! E contrario negotiator, cùm Notus exagitat navim, *ait*. Melius est bellum. Luinvero conflgitur: horæ spatio brevi mors velox accîbi, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam *ejus* verberat ad gallicinium. Is *vero*, qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, *ut* fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, audi quò tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego jam præstabo quod desideratis: tu, qui miles *eras* antea, fies mercator: tu jurisperitus, *jam eras* agricola. Vos illinc,

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore. 5
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus, 9
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est, [507]
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quò rem deducam. Si quis deus, En ego, dicat, 15
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu, consultus modò, rusticus: Hinc vos,

ANNOTATIONES.

6. *Austris.*] Lib. 1. Ode 3. *Rabiem Noti.* Vide et lib. 3. Ode 3. *Dux inquieta turbidus Adriæ Auster.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet sure conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus solùm commoda intuetur. Sic jurisperitus agricolæ se inteliciorem putat, quandocunque importuni ad aurt consultores, et summo mane ostia pulsant, somnum et quietem interturbantes, seu cùm narrationibus vel interrogationibus sæpe fortibus et insulsis caput obtundunt

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi sic habet: *Hi nostri vigiles, vaterinò, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Norunt subras, ut ferunt, distinguunt horas interdiu cantu. Cum solent cubitum, quatâque castrensi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec scibus ortum incantis patebatur obscure, dumque emendem nominant canta.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimus verbis ea causa explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore et in omne corpus diviso et moderato cibo cantus edere, quibus satiatos: qui quidem silentio noctis, ut aut Ennius, fervent fauctibus tussis, cantu, plausque premunt alas.* Carl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Murenâ, n. 22. sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum jurisperito, confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eo quò intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te callidum, illum fortunatum cautus custodiat.*

11. *Ille, datis vadibus,* &c.] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, eorum eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores qui pro altero se obligant ejusque recipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quòd qui eos dederint, valendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. 2. n. 79. *Videri te ad mortem Tyranno dare posse amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo Tyranno?* Quod hæc explicat Offic. 3. n. 10. *Damonem et Pythiam, Pythagoreos, fecerat hoc animo inter se hospites, ut, cùm eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinavisset, et is, qui mortis addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causâ postulavisset: eius fratris sit alter ejus sistendi; ut si ille non revertisset moriendum esset ipsi. Quo cùm ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres, *Fabius Naucleronsis*, inquit, *Equestri loco natus, Pompeianas partes secutus, de sectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio veritur contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamosum, verbosum, et loquacem caussidicum fuisse dicant cum quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis deus,* &c.] Præclaram huic loco dat lucem Seneca, Epist. 95. ubi sic scribit: *Multa videri solemus velle, sed nolumus . . . sæpe aliud volumus, aliud optamus, ut est à Diis petitum; et eorum ne Dii quidem decima. Sed Dii ea non audiunt, aut miserentur. Quæ si audirent, ut evenirent, damna nobis sæpe maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ instituti, conditione, officiis.

Vos hinc mutatis discedite partibus. Eja!
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, meritò quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet; neque se fore posthac [508]
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, (ne sic, ut qui jocularia, rideus
Percurram: quamquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima. 26
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.)
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hâc mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant, 31
Aiunt, cùm sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
Ore trahit quodcunque potest, atque addit acervo
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. 35
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,

vos istinc abite, mutatis *vivendi* institutis. Eja! cur cunctamini? *At ubi* abeunt. Verumtamen ex hac *ipsa* re esse fortunatos. *Ergo* quare Jupiter utramque maxillam non inflat *contra* illos et justè quidem: deinde quid, si deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porrò ne jocularius *hæc* per cribam, sicut qui ridicula *proferunt*: tametsi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen seclusò joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles et nautæ cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant *universi*, eo se consilio labores exantlare, ut in senectute quietem securam capessant, postquam sibi aliamenta comparaverint: non secus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, et adjungit cumulo quem aggerit, præscia et provida futuræ *egestatis*. Veruntamen illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius,

ANNOTATIONES.

20. *Ambas Iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis et gravis iræ indicium est et effectus. Tunc enim crebri et vehementes spiritus ad os prorumpunt, buccasque distendunt: atque animi motum, ac præsentem fervorem exprimunt, tum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum cunctorque ignitus ardor, et quasi fulgurans. Noster ad Pisones, *tumido delitigat ore*, ait eodem sensu. Sic et Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, *Amicula clamitasse affirmantem mihi*, . . . *buccas inflans*, τὰς γνάθους ἐμφυσῶν. Ita.

24. *Ridentem dicere verum.*] Posteà Sat. 10. v. 14.

. . . . . *Ridiculum acri*
Fortiùs et melius magnas plerumque secat res.

25. *Crustula.*] Fiebant à Latinis, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam spem disciplinarum, ac libentiùs animum ad discendi prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad disciplinam, vult autem quasi ludendo invitari: tum quia sic appareat, ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus: tum quòd nulla disciplina cum vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, seu quòd vinum aquâ tinctum venderent tanquam merum purum; seu quòd inquis mensuris uterentur. Hunc Ædiles, inter alia sua officia, in hos animadvertere debebant. Pers. Sat. 1. v. 130.

Fregerit hominas Arreti Ædilis iniquas.

33. *Nam exemplo est.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine ita orditur: *Formica*, inquit, *genus exiguum, sed valde sapiens est*: φύσιν δ' ὀλίγον τελεθὸν πολὺ σοφὸν γίνεσθαι. Ita describuntur formicæ labores; ut et Virg. Geo. 4. l. v. 186. et 560. Æn. 4. v. 402. Plin. l. 11. c. 30, &c.

34. *Ore trahit quodcunque potest.*] Plin. l. 11. c. 30. *Si quis comparet suorum corporibus cibum*, (formicarum) *fateatur nullis portionem vires esse majores. Gerunt ea morsu: majora quæque postremis pedibus movent, humeris ultraque. Est iis Ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne humus in fruges exeant è terrâ. Majora ad solem cavernæ dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur et noctu plenâ lunâ. Eadem intermisso cessant. Jam in opere qui labor? quæ sedulitas? &c.*

36. *Quæ, simul inversum, &c.*] Poëta ipso formicarum exemplo utitur adversus avarum, cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando, cessatque laborare et congerere, utiturque sapiens ac victitat congestis. At tibi laborandi et quæstum faciendi nullus est finis.

Contristat Aquarius annum.] Cùm hyems

non amplius finis egreditur, ibique prudens vectator, quæ possit nulla vetare te concurrere æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remoratur; nudo ut clabus nemo te locupletior exeat. Quid verò prodest tibi ingentem auri vel argenti summum humo etiam egesti occultare, non sine metu? *Despondes.* At si detrahatur *quicquid*, reverteris *ad eos* ad parvum assem. *Reponis ergo:* Nempe nisi illud agatur, quid præclari habet cumulus ingestus? *Etsi* area tua contriverit centies mille tritici *modios*, non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus *tu* saeculum panis onerato humero fortè deferas, nihil *tamen* amplius accipies, quàm qui nihil gestaverit. Aut dic quid intersit victitanti intra naturæ limites, *utrùm* jugera centena colat, an milliena. Veràm, *inquies*, jucundum est sumere ex ingenti cumulo. *Imò*, si tantundem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris?

Non usquam prorepit, et illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi; dum ne sit te ditior alter. 40
Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
Furtìm defossâ timidum deponere terrâ?
Quod si commimas, vilem redigatur ad assem.
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus? [510]
Millia frumenti tua triverit area centum: 45
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus:
Reticulum panis, venales inter, onusto [utsi
Fortè vehas humero; nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portârit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an 50
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plùs laudes cumeris granaria nostris?

ANNOTATIONES.

advenerit, et cùm mense Januario feri medio Aquarius tristem facit annum, tum vero formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii cal. Feb. Virgil. Georg. 3. v. 303.

. . . . . *cùm frigidus olim*
Jam cadit, extremoque ferit canis Aquarius anno.

39. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] Juv. Sat. 14. v. 175.

Sed quid tam longe per tot ventura videmus?
Cùm tibi nil desit, nisi velis vivere, parvo
Contentus, cùm sis animo non tristis, at hilaris
Quotque paras annos, tot et addas, cùm libeat, vitæ,
Cur nos exhortere? Quæ nam tam cæca fuit mens
Consilii, quæ tam contraria?

Ἐξὸν ζῆν μὴ ἀνιᾶσθαι . . .
Nempe hæc ἀπὸ τῆς Σειρῆνος, ἥτις ἐστὶν ἐπιτέρπειν
τὸ ζῆν ἐφ' ἑαυτῷ ἀνιαρὸν ἡγουμένη, ἔλεγε. Jam pernaulta hujusmodi profert, docetque ut divitiarum varios proventus, quos ex solo et mari sordes suas ingerunt . . . Aut si de auro et argento detrahatur aliquid, tenuissima quæque, inquit ille avarus, brevi ad unum assem cumeris redigentur: ego verò mea . . . .

40. *Nil obstet tibi.*] Respondet Poeta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? lib. 2. Ode 2.

Nullas argento color est, avaris:
Abstine terris, animæque lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Et si agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non adeo plus devorabis quam ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei, lib. 7. cap. 18. *Annona retica dicitur*, inquit, *quæ cum ad vetus deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

50. *Intra Naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum tota die unam jugo arari unâ die potest. Isidor.

Centum, an Mille aret.] Aurel. Victor de Marco Curio Dentato scribit: *Quaterna dena jugera agri viritim populo dedit: sibi deinde bina constituit, quorum nonnisi esse debere cives, qui non tantam sufficerent.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refellit.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, vimineis,

Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eò fit,
Plenior ut si quos delectet copia justo,
Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer. [511]
At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congestis undique saccis
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris [512]
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quò valeat nummus, quem præbeat usum?

perinde ac si egeas aquæ urnâ vel cyatho donaret, dicasque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quam de isto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripâ ad reptos auferat Aufidus vehementis. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec captat aquam como turbidam, nec vitam in fluentibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illusa, ait; Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere, quantum possidebis. Quid hunc agas? sine *illum* esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ita quidam narratur Athenis *extitisse* avarus et opulentus, verba plebis aspernati suetus hoc modo: Plebs me sibilat: *ego* verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cui rides? De te, nomine *solùm* mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sarcinis undequaque accumulatos: et e geris abstinere velut à *rebus* sacris, vel delectari quasi tabulis *pictis*. An ignotas ad quid pecunia utilis sit ac necessaria?

ANNOTATIONES.

sparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum suum modicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par est, sæpe rerum copia illos perdit; sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non rarò demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Ode 30. ubi, *violens Aufidus*.

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, nonnunquam obrui et absumi.

61. *Cupidine falso.*] Cupiditas imagine recti et justi fallit. Nimirum honestè vivendum, firmæ consulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad sumptus necessarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam misanthropum perperam hîc intelligunt interpretes plerique. Divitem ac sordidum hominem exhibet Horatius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hostis, aiebatque sapienter, *insatiabilem cupiditatem atque ambitionem esse omnium malorum elementa*, apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius, et Lucianus.

66. *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu et acclamationibus excipere viros insignes de Rep. bene meritos, sibique gratiosos, cùm theatrum ad spectacula ingredientes: at homines sibi infensos et invidiosos, sibilis prosequebatur. Cic. in Pisonem n. 65. *Da te populo, committe ludis, sibilum metue?* Ad Attic. lib. 2. Epist. 18. *Fusca clamoribus, et convitiis, et sibilis consecrabatur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, lector: quâ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exordiur, statimque abrumpit, atque avare, *Quid rides?* De Tantalo, vide Amœn. lib. 1. Ode 28. et lib. 2. Ode 23. Belle Petronius: c. 82.

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, qui sua fata premunt.
Divitis hæc magni facies est, omnia latè
Qui tenet, et sicco contrahit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge *ista* quibus non concessis ægrè se habeat natura humana. *Verùm* an expedit vigilare pavidum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te depaupertur ac tuga arripiant? Ego *certè* ejusmodi bonis carere semper exoptaverim. *Dices verò*: At si corpus algore vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præstò est qui adsit, medicamenta submini-tret, medicum præcetur ut te sanum præstet ac restituat liberis et dilectis cognatis. *Erras, tuopere ego.* Non conjux, non filius, te incolumem cupit; te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ. *Scilicet* quando pecuniæ tu posthabes universa, *an* miraris quòd nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quinimò si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat sine ullo labore, miser, *sanè* operam perdis; non secus ac si quispiam doceat asinum habere-- - - et per compum decurrere. Tandem si modus aequi cudi, et quandoquidem pauperiem possides *malò* minùs *dimetps* tunc *ego* tantum, atque incipe *ab parvo* finire laborem, comparatis *tacalitatibus*, quas petebas. Ne *secùs* ac, agas quod Umidius, qui adeò opulentus (haud pudica est narratio, ut pecuniam metiretur; tam parcus, ut nunquam se vestiret melius servo. *Is* ad ultimum *vitæ* finem reformidabat ne perfici inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima.

Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
Quels humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optàrim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, cùm tu argento pòst omnia ponas, [513]
Si nemo præstet, quem non mercaris, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos;
Infelix operam perdas; ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi; cùmque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Umidius, cui tam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret: ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.

ANNOTATIONES.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia dispendia incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 304.

Tantis pacta malis, curâ majore metuque
Servantur. Miserat magno eas otia censûs.

80. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. Sat. 14. v. 196.

Scilicet et morbis et debilitate carebis,
Et luctum lectum effugies.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: Imò verò cùm speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? Huc facit versiculus ille: Θανεῖν' ἂν, εἴ με πάντες εὐχονται θανεῖν.

Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

90. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Umidius.*] Legunt alii *Numidius*; alii *Umbrius*, et perinde est.

96. *Metuebat nummos.*] Scilicet numerare foret longius propè innumeralibus. Petron. c. 37. *Uxor Trimalchionis Fortunata appellatur, quæ nummos modio metitur.* Suidas. μὴ γε τ' ἀργύριον ἐπεμέτρει.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

Quid mî igitur suades? Ut vivam Mænius? aut sic
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere. Non ego avarum [314]
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Est inter Tanaïm quiddam socerumque Viselli;
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diversa sequentes?
Quòdque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Ut cùm carceribus missos rapit ungula currus,

Quid ergo mihi suades? *inquit*: Vivamne sicut Mænius, aut Nomentanus? *Respondeo*: Commodè res opposita conjungis adversis frontibus. Quando te avarum esse prohibeo, non te volo esse nequam et perditum. Est aliquod *discrimen* inter Tanaïm et socerum Viselli. Est medietas in rebus: adeòque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor *illuc* unde digressus fui. *Ergo* me nullus, perinde ac avarus se probabit: et quisque laudabit sectantes diversa instituta? Et *invidiâ* contabescat, quòd capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur? *Profectò* sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emissos,

ANNOTATIONES.

. . . . . *Tandaris illa bipennem*
Laudatum et fatuam Arretinâ scalpra tabella. Fortasse etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: lanque Poëta et alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius? aut sic Ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt *Mænas*, hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hereditatis dilapidatore, iterum postea Epist. 15. lib. 2. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuriâ exstitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extremis rebus, cùm eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

103. *Vappam.*] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. l. 14. c. 20. *Vetustate musto quæ sudant in dolio, tenuem sportet vocare; quâ calamitate deperit sapor; vappæque accipit nomen. Probrosum etiam hominibus id cùm degenerarunt animi.* S. Chrysost. τὸν μὲν ἀρετὴν, ἐκδὺς τὸ παράτροπον, καὶ εἰς ἐγκράτειαν μετατιθείς. Latinè, vinum vappescens. Gall. *du vin qui se tourne*, WINE THAT IS ON THE FRET.

Nebulo.] Levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æstimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne* et *obolo*, quasi nec obolo dignus. Non. Marcel. *Nebulones et tenebriones dicuntur, qui mendaciis et astutiis suis nebulam quandam et tenebras objiciunt.*

105. *Tanaïm.*] Libertum Mæcenatis, spadonem.

Socerum Viselli.] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil verè superfluum.

108. *Nemon' ut avarus Se probet?*] Neminem contentus erit suâ conditione et alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111. *Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet.*] Hunc malè corrigo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores, forte ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113. *Sic festinanti semper locupletior obstat.*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac felicior: is invidiâ et cupiditate contabescet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. Amat. 2. 1. 349.

Fertilior seges est alienis semper in agris;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cùm carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; et priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus.] Hi quasi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, ante quam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic l. 4. de Ling. Lat. sic scribit: *Circus ductus, quod circum spectaculi adificatus, ubi lusi fuere; et quod ibi circum metas fertur pompa, et equi currunt. . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide lib. 1. Ode 1. ubi de

auriga *conatur* assequi equos, qui præverterunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut raro possimus invenire *hominem*, qui se dicat beatum vixisse, *quique* emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus. *At* jam sufficit: nec *illum* ultrà verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini lippi.

Instat equis auriga suos vincentibus, illum [515]
Præteritum temnens extremos inter euntem.116
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Ne me Crispini scrinia lippi 120
Compilâsse putes, verbum non ampliùs addam.

ANNOTATIONES.

curriculo, pulvere Olympico, metâque fervidis evitatâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Carros.] Bigas, qua brigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ*.] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum vi tetur interpretari voluisse; ubi, *itaque quàm ut ita sis contentus recorderis. Cùm aspexeris quot te antecedant, cogita cogat sequantur. Si vis ægrè esse adversùs Deos, et adversùs te etiam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur*.] Desumpta sententia è Lucretio, lib. 3. v. 946.

Quid tibi tantoperè est, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mœrtem congemis, ac fles?
.....
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et v. 970.

Sed quia semper aves quod abest, præsentia temnis;
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec opinanti mors ad caput adstitit, antè
Quàm satur, ac plenis possis ut discedere rebus.

120. *Crispini*.] Is Sicyonius Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, eversibus multis et incondito doctrinarum Stoicarum complexus. Hinc lepidè noster per hujus spermologi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis, inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis reverà lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum vitio, sed mentis; quòd fuerit insulsus poeta*. Tales argutiolas non venatur sublimis spiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ, AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ, [516]

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum*.] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hâc Satirâ: *In secundâ*, inquit, *de mœchis exempla usque ad fastidium*. Sanè: et hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi loquens de Martiale Poetâ sic habet: *alia ejus facilia ne legerim quidem, tantum abest ut ea cæsarum vocem*. Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ: Syriacam agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit; *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ linguâ Syrorum. Etenim Syri tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur*. Gravis doctrinæ et ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum*. *Syriacum est*, inquit, *nam ut Abbub, ambub, αὐλὸς, ambubaiarum collegia; à cophar, camphora; à saden, sindon; à sabbeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephel, sempel, et inde simpulum fecerunt*. Ergo per *ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. c. 27. *Canitabat nonnunquam in publico, inter scortorum lenæ turbæ ambubajarumque ministeria.*

Mendici, mimæ, balatrones: hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigellî: [517]
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus esse
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ stringat malus ingluvie rem,

circulatores, mimæ, balatrones, omnes isti homines sunt tristes et anxii *ob* mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat *ergà illos*. E contrario alius timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus et sævam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucundâ,

ANNOTATIONES.

Verùm non solùm tibias, aliaque instrumenta musica, sed et tibicines, ac tibicinas corporis quæstu et tibiarum cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romam confluxisse docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62.

Jampridem Syras in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit, et ad Circum jussas prostare puellas.

Ubi observa, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ: unde et pro veneno nonnunquam accipi docuimus alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatas potiones quaseunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei et agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora et compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *In quibus audibis, non auscultabis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verùm ei se nemo committat, si æger est.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici: inprimis autem Isiaci ac Cybeles sacerdotes, et quicunque vaticinandi artem professi stipem corrogabant.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ, seu voce, seu præcipuè gestu, *nutu manibusque loquax*, ut canit Claudianus

Balatrones.] De vocis hujus origine et significatione, adhuc sub judice lis est. Veteres interpres *lasciuos ac perditos à Clodio Balatrone* dictos volunt, additque: *ab hoc omnes vilæ homines sunt appellati balatrones: à balatu fortassè dicti, quæ vox vilulæ est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorando, quasi in barathrum mittunt. Idem et blateroues proprie dicti sunt, à blatiendo, id est, nugari.* Triplex hìc etymon vides: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à βαλλάζω deducunt balatronem quasi *aquariolum*: vel à βάλλειν et βραδίζειν quasi *saltatorem*: Inde verò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *lal, lalet, l'allet*. Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 20. ita scribit: balatronem invenio scurram fuisse vilulentum, unde Horatius Sat. 2. 8. 64.

——*Balatro suspendens omnia naso.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatrone*, Gallis *beluter*, ut placet nonnullis: quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigellî.*] M. Tigellius è Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebat. Is tamen ob sales et jocos valdè festivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratiosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus, in suæ farinæ homines copiosiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hìc, item Satirâ 3. et 10. seq. quia, ut aiunt, ejus versus parùm numerosos ac modulatos dixerat. Ejus meminit Cic. l. 7. Epist. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem tui quoquo modo mea verti vehementer. vel proximè de Tigellio . . . Ille ego te locuples primo, non ferre hominem pestilentem patrimonia scam . . . Ille autem qui sciret se nepotem Lelium tibicinem habere, et sat bonum unc crere, discesit à me, ut mihi videbatur, iratus: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem* (Tigellium et ejus nepotem), *cognosti meam causam, et vicies Sabinis inquilatem.* Sabinem vocant mollem, et propter opes insolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quispiam longè à Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingrati stringat malus ingluvie rem.*] Bona sua velut in unam pilulam stricta et compressa degluriat. Apud Athen. l. 4. c. 18. ex Alexide; *Duoloros luxus patrimonium fert pilum, adeò celeriter omnia absorpsit.* Σχεδὸν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτω συνεστρόγγυλεν ἰταμῶς καὶ τάχυ. Ada-

enem lapes quaslibet *exquisitas* pecuniâ *fœnore* comparatâ; respondet: quia timet æstimari *homo* parcus et animi exigui. Laudatur à quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecuniâ fœnori dată, reformidat existimationem perditi et decocteris. Is de sorte deducit usuras quinas, et quo luxuriosior quisque est, eo ardentius consectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper inceperunt sub patribus valde parcis. Quis *autem* audiens talia, non statim

Omnia conductis coëmens obsonia nummis: [518]
Sordidus atque animi quòd parvi nolit haberi,
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atque
Quanto perditior quisque est, tanto acriùs urget:
Nomina sectatur, modò sumptâ veste virili
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non, [519]

ANNOTATIONES.

gium est Græcum; quasi diceres metaphoricè uno bolo, globulo, cacopotio, omnia sua devoravit.

Ingrati ingluvie.] Nam quæ sic gulosè atque instar pilæ sorbentur, suæ illo quasi saporis gustu per fauces transmittuntur.

12. *Fufidius.*] Insignis fœnerator, immodicas usuras exigens.

Vappæ et nebulonis.] Has voces exposuimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] *Caput* est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*; hujus verò fructus, reditus, fœnora, usuræ, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'interêt, la rente.* Usura centesima dicitur cùm de centum nummis mensibus singulis unus solvitur: adeò ut centesimo mense usura sortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, singulis mensibus non simplices, de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat: quas ut haberet, perditissimo cuique pecuniam suam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambros. in c. 12. Teb. *Vocant Calendæ, justi sors centesima, nummus mensibus singuli, gravantur usuræ, crescit cum ætate patris, ære sacrilego. Sippatus vivit nemo. Itaque non jam centesima usurpatur, sed semissis, hoc est, non fœneris centesima, sed pœnæ centesima.*

Exsecat.] Propriè. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant è sorte, seu ex ipsâ quam credebant summâ. De usurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quanto perditior, &c.*] Quò magis novit luxuriæ deditum juvenem, eò eoque pecuniæ cupidiorem, eo diligentiùs hunc aucupatur, et quærit et pecuniam creare gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Sordet fœnerari adolescentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valdè exiguam accipiunt; quibusque ità, ceu is fœnore quærebant ac sanciebant, quâ sese libidini satisfacerent eâ ætate fervente. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At postea ex Senatusconsulto, adempta est actio et petitio iis, qui filiis familiàs pecuniam crediderunt in mortem patrum; ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatûs illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Suet. Vespas. c. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne pluribus familiis fœneratoribus exigendi creditia jus esset ullum, hoc est, ne post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quàm debita, eò quod creditores in commentarios seu tabulas referrent et inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis et eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, inducbant verò togam puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. l. 5. c. 18. *candidam umbonem* vocat Pers. Sat. 5. v. 38. Plin. l. 8. c. 48. *Togâ purâ tirones induuntur.* Col. Rhodig. l. 14. c. 16. *Quoniam verò*, inquit, *ut in Magiâ Apuleius scribit, eruditissima juventus laudis gratiâ, primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qua hoc facerent tirones induebantur ipso tempore: sic enim appellabant, cùm eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio fori Ciceronis togam illi puram dedisse Arpin.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum et nequitiam non abominetur? τόκους usuras Græci appellant, quòd multos

Jupiter, exclamat, simul atque audivit? At in se
Pro quæstu sumptum facit hic. Vix credere possis
Quàm sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se pejùs cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quò res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui
Inguen ad obscœnum subductis usque facetus.
[5 9]
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas

exclamat: Proh summe Jupiter! Verùm, *inquies*, ille *præceptores* fortasse sumptus facit, secundùm *regios* lucrum. *Quin imò* vix ubi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeo ut non iste crudeliùs sese discruciaverit pater ille, quem Terentii comœdia exhibet infelicem vixisse, *et quo* filium *à se* fugaverat. *Quòd* si petat aliquis quorsum hæc spectant? Eò nempe: dum insani fugiunt vitia, incidunt in opposita. Malthinus prolixis tunicis incedit. *Alius* est qui succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum *præbeat*. Rufillus pastillos redolet; Gorgonius *verò* caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare mulieres, præter eas

ANNOTATIONES.

et graves debiteri dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid funerarii? Tam Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quàm sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordidè parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terentî Fabula quam miserum, &c.] Heautontimorumenos. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id est, *seipsum discrucians*, titulus est Terentianæ comœdiæ, in quâ filium Clinium procul in militiam abire, præ prodigalitate sordidâque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: et postea facti pœnitens esse angebat, quòd tam iniquè à se amandâsset ac fugâsset propium filium senectutis suæ baculum et columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iste pessimus.

25. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, neque restrictis neque tusis in cedere laudabatur. Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui latebras pars non erit, ita cingatur, ut genua et primi ossa suris infra genua paulùm; postea cultus ad medios popites usque perveniat. Nam infrà, mulierum est; suprà, contumaciæ.* Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive *demissis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, necnon superbiæ et vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi et virtute claris propias extitisse. Vide Epod. 1. v. ult. et Epod 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Nom. Marcell. *Mollas appellari molles, antiqua vocabula, à Græca, quasi μεθυσούς.* Lucil. l. 27. *Insanum vocant quem malum ac turpem dici videmus.* Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsum Mæcenatem. *Hunc esse qui solutis tunicis in urbem semper incesserit:* inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger, Poët. l. 3. c. 98. ita scribit: *Satyrographi in amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne à Mæcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notarat tunicas. Ager enim Salinus, quo canicula illa à divino vino donata fuerat, tantus tantusque erat, ut objecto sibi posset malefici oculi visum interrupere, quò minùs tamen rerum demissam offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ semper in Horatium hostili. Verùm esto, ipsum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro et servili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Persius, *cafer tangat eburna, et admissas circum præcordia ludat* festivus et gratus; acce ut verò benedicii passim memor.

Et quo, &c.] Alius aliud omnino vitium habet Agrippa, inquiunt, vestibus ad nates usque decisis et subductis uti solitus.

27. *Pastillos.*] Tholiscos, seu globulos odoratos. A *pinso* fit *pinsillus*, panis culus, panicillus, pastillus. Alii deducunt à πασσὸς, *conspersus*, nempe odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum.] Petrum odorem, qualem hircus. Gorgonius minimam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum et munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. et seq. unde colligimus adversum nonnullos, Rufillum et Gorgonium neque quam viles et ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est *aureum* illum *mediocritatem*, lib. 2. Ode 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quòd rem familiarem exhauriant et perdant: quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd humani et famæ damnum inveniat.

Illos Curtorum subsutâ, &c.] Matronas, quæ tales habent stolas, quarum imum partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Eleg. 62. v. 308.

. . . . . *vestis*
Candida purpureâ tales incanduerat orâ.

quarum talos operit fascia *purpurea* stolæ subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari, *usque* se tuetur: Cùm nobilis quispiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus *ita* est affatus: Crescе virtute; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet; non *autem* corrumpere alienam conjugem. Cupiennius *vero* sectator mulierum *vestes* candidas *gestantium*, ait: *Ego quidem* nolim ita comparatas habere. *At* vos qui exoptatis non fœdum esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales animum ferant usque quaque, et quòd voluptas eis evenit anxietatibus perturbata, et quidem infrequens, ac sæpius non sine gravibus periculis. *Ergo audiatur.* Iste *machus* è tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus *est ad* necem *usque*. Ille *nactu* fugiens

Quarum subsutâ talos tegat instita veste.
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem. 30
Quidam notus homo cùm exiret fornice, Macte [521]
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis,
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit, 35
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multò corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis 41
Ad mortem cæsus; fugiens hic decidit acrem [522]

ANNOTATIONES.

30. *Olenti in fornice.*] Male olentia, foetidaque lupanaria vocat. Hinc Juvenalis sarcasticè in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteris famosam, ita scribens, Sat. 6. v. 117.

Assa parùm cocto gestetur prandia cubili,
Sunt quæ mercatos malint adamare Batavos.

Et v. 130.

Obscuris vicus gemitis, fornixque lupanar,
Extra lupanaris tabit adusque odium.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

32. *Sententia dia Catonis.*] Hujus viri, gravis et censorii auctoritate vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Sed et Cato videns hominem hoc ex lupanari exeuntem aliquatenus lavavit. at cùm verecundiam illuc sæpius animadvertisset, ita demùm allocutus: Adolescens, laudavi te, quòd hùc interdùm venires, non quòd is fœdè habitares.

34. *Descendere.*] Ascendere vos. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erat cauea.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Curianus, Antisti familiarissimi Claris, cultûs verò corporis lotiosique tenuissimus; sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet nequitiarum, ut posteà dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulùm immutati. Sic ille,

Audire est operæ pretium, procedere recte
Qui rem Romanam Latium volt.

39. *Ut omni parte laborent.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quia remota voluptatis, scilicet periculis et malis curarumque plena. Præclarè Cicero, in Arch. *Libidinosi, avari, fallaces, crudeles, veræ laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut modò è Ciceronе dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos*, inquit, *strictim perurram, qui in vindictâ pudicitiæ dolore suo pro publicâ lege usi sunt. Semper. Murena C. Galbam depulsum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attonium è Tiburno, item M. Pontius à Pud. Crenio deprehensi, castrati sunt, &c.*

S. præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem manum.

Hic flagellis ad mortem cæsus.] Gellius, l. 17. c. 18. ex Varrone, *C. Sulpitius scriptor servilia et exercitia rationes, in cujus historiâ relatum est, cæsatas fuisse verberibus adulteros, ab adulteris deprehensos, ab Aurio Melone levis hoc casus est, et cùm decessit premium damnosus.* Idem refert Asconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

. . . . . *Est adulter*
Publicus, et jamus metuit quascumque maritus
Lictor: rarus enim ferro finitur ahenо
Mentis, ut in laqueos rarquam incidat . . .
. . . . . *Necat hic ferro, secat ille cruentis*
Verberibus, quosdam machos et mugilis udos.

Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testes caudamque salacem
Demeteret ferrum. Jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secundâ!
Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minùs insanit, quàm qui mœchatur. At hic si
Quà res, quà ratio suaderet, quàque modestè
Munificum esse licet, vellet bonus atque benignus
Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno [523]
Dedecorique foret. Verùm hoc se amplectitur uno:
Hoc amat, et laudat. Matronam nullam ego
Ut quondam Marsæus amator Originis: ille
Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm est cum mimis, est cum meretricibus;

inemit in sævos grassatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus * * *

à quibus gravissimam perniciem deprimit existimatio, quàm res *familiares*. Sufficitne tibi fugere personam, non *autem* quemcunque ubicunque nocet? Pudere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrùm preces in uxorem *an in* libertini, *an in* meretrice? Vellius Sylvæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundùm et ultra metum, pugnis contusus, et ferro appetitus; ejectus demùm, cùm Longarenus esset intus. Quin si libuimus tot et tam incommoda cernentis nomine mentis *bonâ* loqueretur ista: Quid peti? quando meus ardor fuerit accensus, an ego à te flagito mulierem illustri consule genitam, et stolâ vestitam? Quod responsum daret? *nempe* illustri patre orta est puella. Verùm quanto meliora et his contraria suadet natura suis, opibus locuples! Si modò tu bene uti velis, et non confundere exitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrùm egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum *penuriam*? Quapropter ut non dolcas *aliquando*, abstine depetire matronas: unde

Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi abundè
Personam satis est, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? hoc tam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicunque.
Quid inter-
Est in matronâ, ancillâ, peccesve togatâ?
Vellius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno [324]
Nomine deceptus, pœnas dedit usque, superque.
Quàm satis est; pugnis cæsus, ferroque petitus,
Exclusus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis [ate
Diceret hæc animus: Quidvis tibi? nunquid ego
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis
Dives opis natura suæ? Tu si modò rectè
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere; tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te, [325]
Desine matronas sectarier; unde laboris

ANNOTATIONES.

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum pari esse quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ, peccesve togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Poeta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex vestis colorisque discrimen distinguebat. Matronæ stolâ candidâ indebantur, ancillæ et libertinæ togâ pullâ: meretrices Coâ seu pellucidâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempe meretricium togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu id quod modò dixi stabilientes. Verùm operæ pretium observare morem matronæ quæ adulteria vitare à viris reprehendebantur, sicuti meretrices exui, et togâ vestiri, ignominiæ causâ. *Stolæ plebeiis quæ non honestis non dabatur; secundum Patricios et ornatæ matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fimbriata, quam mitella contecta ambiebat.* Cornelii, nescio cujus locum subdititium esse, et virili amictu gestabant. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Festus: *Matronas appellabant, quibus solam habendi jus erat.* Non Marcell. ex Varrone, *Togæ colores vestimenta, quibus utebantur; exceptis scortis, quæ togâ virili.*

64. *Vellius in Faustâ Sullæ gener.*] Vellionum familia Romæ nobilis. Vellius iste non revera gener, sed ob frequentiam cum Faustâ Sullæ filiâ consuetudinem, ita vocatur: seu quòd eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomine deceptus.* Gratâ scilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac deorum favorem vidit, pessumdatâ Repub. occupavit. Cic. in Ver.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quispiam, Vellio tamen boliorum civibus, et gratus ob Faustæ.

68. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia quidam obscura, sed lepida et elegans.

70. *Tuo vitio, rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cùm dolemus non adesse pericula nisi plurimum ad rerum veram seu pœnam est, si desit pœna aut ejus vestigium quilibet.

78. *Matronas sectarier.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellari est blandâ orationis alloquio prosequi; sectari est qui tacitus frequenter spectat: assidua enim assectatio præbet notandam infamiam.*

Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos viridesque lapillos,
Sit licèt hoc, Cerinthe, tuum, tenerum est femur aut crus
Rectius; atque etiam melius persæpe togatæ est.
Adde huc quòd mercem sine fucis gestat, apertè
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid honesti est,
Jactat, habetque palàm, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos est: ubi equos mercantur, inspiciunt: ne, si facies (ut sæpe) decora
Molli fulta pede est, emptorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breve quòd caput, ardua cervix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lyncei [526]
Contemplere oculis, Hypsæâ cæcior, illa [rùm
Quæ mala sunt spectes. O crus! ô brachia! ve-
Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.
Matronæ præter faciem nil cernere possis,
Cætera, ni Catia est, demissâ veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te

plus mœroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Neque hæc quamvis sit inter lapillos candidos et virides, femur habet mollius aut crus rectius quàm tuum, O Cerinthe, imò sæpiùs pulchrius. *Et* præterea. Adde quòd *mercem* non tectam portat haud fucatam: ac si quid est venustum, haud vendit et ostentat; *nec* si quid est honestum, celare quod pravum est. Ista est consuetudo divitum, quando emunt equos, objectos considerant, ne facies (quod non nihil *pulchritudinis* elegans, si tergum) musculi subnixa fuerit, *in* cursum impellat emptorem avidum; eò quòd *sint* decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi recte *quidem* hoc *faciunt*. *Tu ergo parcior* ne oculis acutissimis intueare *partes* corporis formosas: Hypsæâ *verò* cæcior, ea quæ deformia sunt aspicias. O crus *venustum!* ô brachia *concinna! at* *** grandiori est naso, brevi latere, et pede longiori. *Præterea* nihil matronæ præter vultum videre queas, cæteras *partes* subscondentis prolixâ stolâ; nisi *fortè* Catia est. Quòd si cupias *eam re* denegata, *quasi* munimentis cincta;

ANNOTATIONES.

80. *Niveos viridesque lapillos.*] Uniones, et smaragdos.

81. *Sit licèt hoc, Cerinthe, tuum.*] Is erat amator pariter et deliciæ matronarum mundo muliebri splendentium: singulari formæ gratiâ præstabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæstu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur sæpe reges ob potentiam et auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inspiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura ferè *opertos* habent. Sensus est: operto mercantur equos, ne venustus corporis status capiat emptorem, faciat ne ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libro de re equestri docet, in equo primum esse pedum considerationem, quorum ut pulchritudinem non vult aciem elegantiæ, si fundamentis stabilitatis caret: ita equus est inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur monet ne sit ungula mollior ac tenuior, Sec. Quo in antiqui equites habent *opertos*, quod placet nonnullis, ob claritatem certè sensum.

88. *Hypsæam.*] Præ admiratione partium quarundam valdè concinnarum; præque earum cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virg. Georg. [illegible] *Illi ardua cervix, Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga.*

Nam. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat *clunes* fœminino genere poni, quæ Plautus masculinus facit: *clunes infractos gero.*

90. *Lynceos oculos.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati sunt ad terræ centrum pervidisse, eò quòd primus è foëdinis metalla eruisset.

91. *Hypsæâ cæcior.*] Hæc ex illustri Plautiorum stipe vitiosus, ut aiunt, oculos habebat. Fortasse notatus ab Horatio, quòd invenustum quempiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quasi diceret Porta: Dum admiratio cruris et brachii tui me rapit, non adverto alia omnino deformia.

93. *Depygis.*] Quasi sine nygis, παρὰ, *nates*. Epod. 8. *Quidve mihi, addita post terga pendens clunibus, Idibus quod hic significet pulvinus unus.*

Nasuta.] Catull. 41. v. 1.

Salve nec minimo puella naso,
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovid. Amor. 3. 3. 7.

Pes erat exiguus: pedis et sine labe decebat
Forma.

94. *Catia.*] Hæc domûs nobilis quidam, sed parùm casta et pudica, brevibus uterat mercibus meretricem adulta recubatus, ut sui venustatem corporis quàm exhiberet.

Si interdicta.] Partes maximè tectas et maximè pudi tunicâ callatas.

(quippe hoc te insanire facit) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, et palla circumjecta, multa impedientia *ne* res à te manifestè videatur. Altera nihil impedit. *Per* Coas *enim vestes* licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede; latus oculis dimetiri queas. *An verò* mavis decipi, et mercedem tibi priùs extorqueri, quàm merces exhibeatur? *At enim carvalhus mihi obstat*: ut venator leporem in celsâ nive prosequitur: appositum *verò* sine labore nec attingere dignatur. Capit *autem; et jucundè tum* apponit. Huic similis est meus amor, *inquis;* contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, et circumdata palla, 99
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obstat. Coïs tibi pœnè videre est [527]
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
Metiri possis oculis latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque evellier antè
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ. 105
In nive sectetur, positum sic tangere nolit:
Captat, et apponit: meus est amor huic similis; nam
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.

ANNOTATIONES.

98. *Lectica.*] Clausa sinè et operta. Terentius hic aeri usus: pro quo alii veteres interpretes depugnant, non intelligentium vehiculum contendit, quo veteres aliquot in celebribus conclave, quo se matronæ continerent: qualis erat lectica illa, in qua Augustus apud Suetonium, cap. 78. Lectorum quoque lecticulam domesticam ejus ... Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Cinerarii.] A cinere in cinere dicuntur *ciniflones*, qui calamistris, quos vocita calamistros, in cellis cinerem ardentem conspergebant mulierum crines: locum ibi ... matronarum, Gall. ... Apul. Thesaurus.

Parasitæ.] Comites quæ matronarum ... mulieres, ... aptatas ... expedite.

99. *Palla.*] Amplum et ... amictus tunicæ et stolæ superiorum ... velut pallium quoddam ... Non. Marcell. Gall. *Mutatoria* ... ... simili propè vestimentum ... *Circumdata.* Angl. A MORNING-GOWN.

101. *Coïs.*] Vestibus ... tenuibus, pellucentibus, ... usus? Coïs, sive Coo, sibi in navi Ægæo ... Cæsar Hierosolymam, ... *Lango;* quæ tum ... divites, ut ... esset; *quam Cos ...*, Eustath. Coïs ... *Jucunditia:* Galli *de la Coux*. Hinc ... habitur Pamphile ... Aristot. Hi ... Eleg. 3. v. 57.

Illa gerat ...
Texant, ...

Propert. lib. 2. ...

Sive tegis illam fulcentem incedere Cöos.

Varro *togas* ... appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia parent vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam veteribus ... lege, *Celsum*, pro *Coïs*. Perrò jam supra ... vestibus Romæ quidem ... coïs ... coïsse.

101. *Jucunditia erat ...*, &c.] Hi sunt ... Gellianacho verbis ... velati cantunculæ quædam, quas Horatius ponit in ore venantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nivem sectatur, eique ... gaudet, quem appositum ... sine ullo labore nec tangere dignatur: captat autem ... et cum difficultate libens apponit sibi et amicis: sic ego, inquit ille, paratas ... tollere spernio; at matronas deperco, quibus ... ardeam est.

107. *Captat, et apponit.*] Ingens hic pugna, ingens ... Sagacior Lambinus ita contexit. Omnes ... hucusque habuerunt *captat*. ... in angustiis constituti venatorios ... quibus revocari solent canes, ... Xenophontem affert ... varios tonos ... adhibendos, ... parvum, magnum: et sic vocem *captat* ... sequi ut licet expediunt. ... si retinenda vetus lectio, *captat*, ... est ad cantilenam quam ... sectator canis: et vox *apponit*, ... *ubi*, seu *prosequitur*: ut ingeniose ... Dacerius, noster subodoratus ... sensit.

Hi-scene versiculi speras tibi posse dolores 109
Atque æstus, curasque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuat natura modum quem, [128]
Quid lætura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo?
Num, tibi cùm fauces urit sitis, aurea quæris
Pocula? Num esuriens fastidis omnia præter 115
Pavonem rhombumque? Tument tibi cùm inguina, num, si [quem
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo Venerem facilemque: vir; 120
Illam, Pòst paulò; Sed pluris; Si exierit
Gallis hanc, Philodemus ait: sibi, quæ neque magno [venire:
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est jussa
Candida rectaque sit, munda hactenus, ut neque longa [deri. [529]
Nec magis alba velit, quàm det natura, vi-
Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, et Egeria est: do nomen quodlibet illi. 126

An tantæ curæ tibi cautiùs prospiciendi tuo abigi posse videntur, solo modum, mœroresque minuere malos? An non satius est investigare quem finem natura ponat cupiditatibus, quid sibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare à solido? An quando sitis urit tibi fauces, aurea queris pocula? An fame urgente spernis omnia præter pavonem et rhombum?

* * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * *

Non ego *tibi*. Quippe amo Venerem promptam et expeditam. *Cæcilio dicit*: Paulò post: at majori pretio; si vir exierit: illam Philodemus ait Gallis *relinquendam*: sibi *aliam pro eam*, quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cùm advocatur: candida sit, et recta, adeò concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior, quàm natura concessit. * * * * * hæc *mihi* Ilia et Egeria est: illi tribuo quascunque blanditias.

ANNOTATIONES.

109. *Hæccine versiculi*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos, respondet: Siccine per leviculam cantiunculam speras elucta-gravedines curas, ærumnas, eliaque mala quæ maximarum amorem comitantur? An non satias tibi fore modum sequi à naturâ præscriptum? &c.

113. *Inane abscindere soldo.*] *Inane*, quo sibi denegato natura facilè careat: *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?*] Senec. Epist. 120. *Natura hoc unum jubet, sitim extinguere. Utrùm in auream poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu, ministretur.*

116. *Pavonem.*] *Pavonem edu gratiâ Romæ primus invexit orator Hortensius, augurali cænâ sacerdotes superare primus instituit ciras novissimum pretium Ithaci M. Aufidii Lurconis, cujus ea quæsta relictus sestertium sexagena M. habuit.* Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Ælian. Vide Macrob. Saturnal. l. 3. c. 9. ubi scribit; *M. Hortensius primus ex villâ nutriendis loquens [illegible] Q. Hortensius augurali [illegible]. Hunc fictum [illegible] co[illegible]*

[illegible].] Exquisiti saporis piscem. Gall. *turbot*.

121. *Gallis.*] Gallus sacerdotibus eviratis, castratis, quique in Cybeles sacris ministrare ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt vulgò Parisiis Epicureum patriâ Gadarænum, qui Cæsari scripsit quædam Epigrammata. Meminere Statius, Ascanius, &c.

123. *Nonne lassa, &c.*] *Adjutæ cotharni*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 50.

124. *Mollia cilia.*] Picta et dealbata cruda vel cerussâ; *cilia*, *cervicalia lucea*, ut loquitur Cicero in Pison. Plautus lib. 3. Eleg. 24. v. 8.

Cùm tibi quæsitæ cremat in ore fovet
Martial lib. 7. Epig. 21.

Et cervicalis candidus ecce tuus.

126. *Ilia, et Egeria est.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem et Egeriam Nymphan, cum quâ Numa consuetudo.

Nec metuo * * * ne vir rure redeat: fores effractas, canis luctetur: ululent mulieres flagore concusso: vicinus per impluvium perrepat: femina pallida de scandat è cubili; exsiliat exsecta ex ilibus anima: hæc timeantur cuiquam: deprehensa doti ego dormiam nobili. Fugiendum est veste non cinctâ, et pedibus nudis; ne lucri nummi, nates, vel denique existimatio. Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat: Janua frangatur: laceret canis: undique magno Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto Desiliat mulier: miseram se conscia clamet: 130 Caribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mî. Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo; Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama. Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam. Mis nunc est deprehendi; vincam etiam Fabio judice.

ANNOTATIONES.

129. *Vel pallida*.] Vel [illegible] *pallida*, ut apud Pers. [illegible] *vocationem* [illegible] *pallida* [illegible] *vel*.

130. *Caribus*.] Vocativus [illegible] *Caribdis*, vel simpliciter *Caribus*, hoc est *Furiis*: patet ex his quæ præcedunt, quæ mentem meretricis in ipsa re deprehensæ ipsam veritatem, ejusque crudelitatem [illegible] *timeret*, designant.

131. *Doti deprensa*.] Uxor à viro deprehensa in adulterio non retinebat sua dotis jus, sed dotem amittebat. Hunc enim illi relinebat Lex Julia, et marito adjudicabat: interficere vero deprehensam patri eidem permittebat, nonnullis maritis: cui tamen id licuit ex lege Julia de adulteriis. Ulpian. regul. Tit. de Casu apud Gothofr. lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehendisset, a dote spoliare conaretur: Marius [illegible] *impudicitiæ* [illegible] *sestertium* [illegible] *nummos*, Titinnio autem summâ totius dotis dimisit: præterea [illegible] *ianc judicii* [illegible] *rationem* secutus, quod [illegible] *Trinnium impudicum* [illegible] *alienis stuprum* [illegible] *dotis insidias* [illegible] *struxerat*.

Pyga.] Nates, plagas, necem subire quis, aut salvo pecuniâ nec redimere.

132. *Aut pyga*.] Ne nihil pœna succidatur: aut [illegible] *pecuniam* patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

133. *Fabio vel judice vincam*.] Hunc celebrem eo tempore duumvirum salvè notat Horatius [illegible] *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum esse deprehendi*.

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excuseri. Malè Stoici asserunt paria esse omnia peccata.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos [5.90]
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,

Omnibus hoc vitium est cantoribus, at [illegible] *rogati*, [illegible] *rogati*; nunquam rogati

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc*.] Serium nihil profert ac seorsim tractat omnia fere hujus Satiræ: ubi tam [illegible] nihil insignem serium magis. Itaque in hoc, ut et in præcedenti, callidus ubique Horatius et [illegible] *ridere*, ab jocoso exordio quo animum lectoris excitat, ad graviora quæque [illegible] *serium* progreditur, ac [illegible] *præcepta* [illegible] *sunt* [illegible] *Sat.* Vigilium. [illegible] *ridere* [illegible] *ostendit obtrectatores* [illegible] *ingenium, et* [illegible] *quæque vitia, quibus vellecabant.*

Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala iteraret, Io Bacche: modò summâ
Voce, modò hâc, resonat quæ chordis quatuor imâ. [531]
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem servos: modò Reges, atque Tetrarchas,
Omnia magna loquens; modò, Sit mihi mensa tripes, et

[illegible] Tigellius ille Sardus, augustus, qui [illegible] si [illegible] per benevolentiam patris, et suam, nihil obtinebat. Quòd si placeret, ab ovo usque ad poma repetebat, Io Bacche, modò suprema voce, modò infimâ quæ resonat *in* fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs *leves incedebat*, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpius decem. Nunc jumentis [illegible] *dabat*: Adsit mihi [illegible] mensa tripes, et

ANNOTATIONES.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel [illegible] Sardum, vel [illegible] ab [illegible] Neque certè idem est qui [illegible] quæ postmodum. Ut [illegible] ad hæc vitia [illegible] ut legenti patet: ille [illegible] quod quidem [illegible] dentis initio.

4. *Cæsar, qui cogere posset.*] Prosopopœia à [illegible] auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsaris, à quo Tigellius [illegible] medicinibus, et gratia singulari [illegible] erat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] [illegible] ad finem. Porro et hilaria ad [illegible] non pertinere, notum est: [illegible] de ambobus, vel Epistola ad [illegible] quibus 9. Cic. satis [illegible] *ad eorum officia*, inquit. Hinc et Apicii gastrona cognomen vocat. Vide Just. Lips. Lect. lib. 3.

7. *Iteraret, Io Bacche.*] [illegible] ipsumet fortasse [illegible] *Bacche*: vel cujusdam esset [illegible] versiculus intercalaris, recantatus, [illegible] *la parse*, Ang. THE TURDEN [illegible] qui legerat *Io Bacche*, id est, Bacchantes. [illegible] ne moveat brevis syllaba in [illegible] enim et concinnum et elegans, [illegible] fœmula citatur.

Summâ voce.] Acutissimâ. Gall. *le dessus*, Ang. THE TREBLE.

8. *Imâ.*] Gravissimâ. Gall. *la basse.*

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter et fidibus canebat, recta horlocaret, seu instrumento mu[illegible] quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, vel nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. [illegible] *fugiens hostem.*] Ille homo [illegible] *Sæpe* [illegible] [illegible] (Cic. [illegible] [illegible] [illegible]

concha pari, alis, [illegible] tumvis crassa, quæ [illegible] valeat. Huic *autem* [illegible] centena, [illegible] hîc [illegible] tradiderat [illegible] centena matutinam. [illegible] erâ domi. Nihil [illegible] fuit [illegible] dissimulandam mihi [illegible] Tu [illegible] quid? nullane habes vitia? Imò *horæ* sed diversa, et forsitan leviora. Cùm *aliquando* Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu, non te ipsum nôsti? an velut incognitum nobis imponere contendis? *Tum* Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. *Atqui, etsi ita est*, Iste amor iusta non est et iniquas ac reprehensione mercetur. *Etenim* quam loquaci perspicis tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perspicax es, vetus aquila, aut anguis Epidaurius? Verùm tibi obscura

Concha salis puri, et roga, quæ defendere fri-
[552]
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic [illegible] quinque diebus 16
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Mane, diem [illegible] nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi: Quid tu?
Nullane habes vitia? Imò alia, et fortasse minora.
Mænius absentem Novium cùm carperet, Heus
tu, 21
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare
nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius
inquit. [notari.
Stultus et improbus hic amor est, dignusque
Cùm tua pervideas oculis mala lippus inunc-
tis; [553]
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm, 26
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? At
tibi contrà

ANNOTATIONES.

unica, sed plariaque, eaque uno pede nixa, saltem quædam. Luxuriam istam prosecribit Juvenalis Sat. 11, 122.

.... *latos ostrea curvet orbes*

Grande decus, et magno saltem sestertia ponto

Dio in Nerone refert, Senecam habuisse mensas tripedes è cedro quingentas. Justus Lipsius animadvertit, rem luculenter explicari in comœdia, inquit, mensæ collocabantur rotundæ, plebeiorum tripes, et è simplici ligno; divitum ac procerum citreæ, aceræ, aut quarum lamina insigebat argentea, ac pes eburneus fabre factus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14. *Concha salis puri.* Tenues enim è conchâ: vel meras [illegible] Vide lib. 2. Sat. 2. v. 17.

.....

Lautus erit [illegible]

Porrò cur scribam vetus [illegible] quia sententia salmi et veri, intelligas, breves [illegible] Symmes. lib. 5. [illegible] *sacer desiderat* [illegible]

Tiga crassa. Juvenal. Sat. 9. v. 28. [illegible] *lacunaria vasti.* Martialis lib. 4. [illegible] *pingere Supparum testudine clausa* [illegible]

15. *Decies centena.*] Hi ut alibi sæpe notatio, *mutatis centenis milibus*; intendam et ex columnâ modo auctores scribunt, supple, *centena millia sestertia*, ad significandam magnam summam. Juvenal. Sat. 10.

——*Decies centena dabuntur.*

Quæ summa ex Badæi supputatione facit nostræ Galliæ 25000 [illegible]

15. *Quamque diebus nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium camino prolusum ac prodigum ostendit Syrus præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

21. *Mænius absentem Novium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat residuam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è quâ gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius, ut notat hîc vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dictum pôst in Sat. 6.

Absentem cùm carperet.] Mænius sic describitur Horatio et vorax. lib. 1. Epist. 15.

Quem recipit, quem non, quisnam vel quando pudenter
Pransus, et compositus, bacchari nesque moratur,
Quæ cum aliis anteit, quæ deinde sequatur, et horâ
Quæ non mane domum venerit atque decenter.
.....
.....*Mænius ad me,*
Cùm mea discedo bona dicere, laudat amicum.
Laudo bonum facile, et consentio: rectius hic est,
Hoc fuge, me judice, hoc stultis vitium adnumerato licebit.

Vel [illegible] mala lippus inunctis.] Quamvis vix videas tua mala, quasi *lippus*, humoresque acres ordaci pituitâ suffusos, quâ visus acies obtunditur et obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prosus visu pollet. Plin. l. 10. c. 3. Vide quæ annotavi. l. 4. Ode 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potius draconе, qui à δέρκειν vel δράκειν, *videre*, nomen accepit; quasi

Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulò; minùs aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri possit, eò quòd
Rusticiùs tonso toga defluit, et malè laxus
In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique tecum
Concŭte, num qua tibi vitiorum insevĕrit olim
[534]
Natura, aut etiam consuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiant cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectent; veluti Balbīnum polypus Agnæ.

ANNOTATIONES.

ἐξὸ βρέτας, *acutè perspicuens.* Hinc thesaurus incubuere dracones, quos ait tollit, antiqui finxerunt. Pers. Dr. *Epist. ad Sapient.* Et. Liv. l. 11. Epitom. Valer. Maxim. l. 1. c. 8. et alii. Nempe cùm pecunia nulla haberetur, ex Sibyllini libri Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cùmque tandem ita cum eo Romam se conferret, serpens, quo Æsculapius augui specie, conspectus est ad navem Romanorum progredi. Itaque Romam delatus, in insula Tiberis cùm tri bus visus esset, postea non comparuit. Illi autem posuerant illius simulacrum.

29. *Ne sit ancillæ tibi amor Pelĭæ.*] Hic versiculus, inquit ad velut pingi Virgilium, malit vocas Interpres.

Mane, sputa, cave, ter limen adora, ne noceat.] Pardum sputa ad congressum adulterorum hominum, qui soleant esse dicaces ac derisores: qualis sunt qui *cavĕs* sunt *cavillas.* Pers. Sat. 1. v. 10.

. . . . . *Rubet auctio, si quid*
Non recte.

31. *Rectè hæc tibi non dicam deesse.*] Ex quibus Horatii scilicet auctoris verbis explicat Jason Virgilium, quòd iracundior, quòd morosior esset, quòd corporis nitorem habitûsque curam vitaret, tenebras quæreret. In hâc porrò explicatione illud animadvertatur: quòd, rusticiorum more, barba alte tonsa, et capilli neglectiùs decussati; quòd toga non satis composita; quòd calceus pedi haud bene apti et accommodati. Ovid. Art. Am. 1. 510.

Nec vagus in medio fluctuet ille sinu.

32. *At est bonus.*] Tres virtutes subit conspicuos, quarum splendore vitia tegi et obtegi et compensari. Erat enim Virgilius vir optimus erga fidei in amicos observantissimus; erat ingenio excellenti præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles et noxiæ herbæ crescunt in agro inculto, sic vitia in animo Philosophiæ documentis, ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quòd amicæ Turpia decipiant cæcum vitia.*] Theocrit. Idyll. 6. 10.

Ἔρρατι τοὶ μάκις· τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.

Amant saepe non pulchra pulchra videntur: Idem Idyll. 10. *Ὦ Βομβυκίνα κύσσα, omnes te Syram cantant, mecum, sole adorto: ego verò solus dormio placenta, si sit mel.*

39. *Aut etiam ipsa hæc delectent.*] Cic. de Nat. Deor. l. 1. n. 79. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Naevus in ore pueri delectat Alcæum. At est corporis naevus naevus.* *Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus dixit municipem tuum Rutilium . . . habere pulchrum. At erat, sicut vides, perexile simulacrum. Quod refert, hoc ipsum salsum illi et venustum videbatur?* Huic etiam pertinet quod scribit Lucret. l. 4. v. 1273.

Nec dedecuit olim Venerisque sagacia,
Delectarent si forma muliercula amantes.
. . . . . .
Quod superest, consuetudo commutat amorem. Et v. 1147.
Nam fuerint hominis pulcraque cupidine cæci;
. . . . . .
Pallas tamen pulcraque videmus
Esse tamen dilectis.

40. *Balbīnum polypus Agnæ.*] Agnes amicæ polypus latebat in naribus delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. 12.

Operam ne sic decipiemur ergo amicos: et vitia dicemus
nos in amicitiâ sic errare, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quid in vitiis, non dissimulare. Strabonem
Appellat pætum pater; et pullum, malè parvus [535]
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim 46
Sisyphus: hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parcius hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò est; concinnus amicis 50
Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plùs æquo liber; simplex fortisque habeatur.
Caldior est; acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque 55
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit; multùm est demissus homo
ille. [536]
Tardo cognomen pingui damus. Hic fugit omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum,

ANNOTATIONES.

41. *In amicitiâ sic errare.*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, laudantes.

Isti errare.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quæ sit ejus* [*virtutis*] *cum vitiis vicinitas, ut hæc parsimoniâ dicantur, illa prodigo liberalem, pro avaro parcum, pro audaci fortem, pro timido cautum.*

44. *Strabonem pætum pater.*] *Strabo* cujus oculi [illegible] Gallice, Anglice LOUTING.

Pullum. Cicero, Philippic. 13. *Pullum* [illegible] *Pupium* [illegible] *habuit.*

Malè talis. Ludus puerilis, talorum: quasi *abortivus*, cui [illegible] *talis.*

[illegible] Suetonii Tranquilli, et [illegible] bi edali, sed [illegible] *talis* [illegible] Cæsar lib. 2.

Valgum.] Talorum [illegible] *talis*, vel

Vellem in amicitiâ sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quid in vitiis, non dissimulare. Strabonem
Appellat pætum pater; et pullum, malè parvus [535]
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim 46
Sisyphus: hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parcius hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò est; concinnus amicis 50
Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plùs æquo liber; simplex fortisque habeatur.
Caldior est; acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque 55
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit; multùm est demissus homo
ille. [536]
Tardo cognomen pingui damus. Hic fugit
omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum,

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaurum vocat, *l* pro *r* pronuncians: quod familiare est balbis. Porrò nobiles Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Patos nemo nescit.

49. *Ineptus.*] Cic. de Orat. 2. n. 17. *Qui aut tempus quod postulet non videt; aut quæ plura loquatur, quàm auditoribus opus sit; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in eo quo genere aut oneramus aut maledicimus, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, qui ad omnes perarate accommodat se, ut [illegible] quibuscum versatur [illegible] Gall. *Chacun a son talent, complaisant, de bonne humeur*, Angl. GOOD HUMOURED.

[illegible] *Concinnus*, ipse bona detorquemus in malam.

[illegible] *Simplex fortisque habeatur.*] Similes [illegible] qui vera pro tecorum induceret [illegible] per [illegible] male incrustando. Lucil.

[illegible] *veg oculos illis*
Impostura, cui veritâ oculo libitum.

[illegible] *Sincerum cupimus vas incrustare.*] Si [illegible] dicendo, hunc stupidum vocamus, [illegible] hoc magis dicendus [illegible] Cic. Acad. 1. n. 07. *Vide quàm sit cautus et [illegible] qui [illegible] vocant.*

Cùm genus hoc inter vitæ versetur, ubi aeris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro bene sano
Ac non incauto, factum astutumque vocamus.
Simplicior quis et est (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas) ut forte legentem
Aut tacitum impellat quovis sermone molestus;
Communi sensu plane caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est,
Cum mea compenset vitiis bona; pluribus hisce,
(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet; amari
Si volet: hâc lege, in trutinâ ponetur eâdem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat; ignoscat verrucis illius. Æquum est,
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique quatenus excidi penitùs vitium iræ,
Cætera item nequeunt stultis hærentia; cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur; ac res
Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,

quandoquidem exercetur cum
[illegible], qui eos regnato celeumate mutua et cri-
[illegible] pauciores
[illegible] et
[illegible] Sæpius
[illegible] ubi
[illegible] Mæcenas
[illegible] vacuum
[illegible] interpellet pau-
[illegible] quæ allocuturus eram;
[illegible] Eheu
[illegible] stultum
[illegible] Nullus
[illegible] nascitur: *atque*
[illegible] qui levibus peccatis, perfectis cetera, tribuitur. Bonis amicus, ut æquum est, mea virtutes cum vitiis comparans: in illas majores si quem majores habeo virtutes, quibus ea propensior, si lubet, scipio: *ac* pari conditione in eodem hinc ponderabitur. Quisquis vult amicum, non horum tuberibus, pereat ejus verrucis. Justum est, ut quisque vitiis indulgentiam [illegible] deberis, ei parem referat. Denique quatenus excidi penitus vitium iræ [illegible] atque, stultis inhærentia nimirum possunt; quare non ratio adhibeat ei modum et judicium suum, atque pœnis adhibeat peccatis, secundum [illegible] et personam? Si quis servum, qui jussus [illegible] ratione, delibarit [illegible] pisces, et jusculum allium tepens;

ANNOTATIONES.

63. *Simplicior.*] Non dissimulator, aut assentator, qui *temperat lætis mollia*, et commoda non observans, nec cum interpellet seria quæ primum agebatur vel meditabatur.

Quis, quem ve deum, 67.] Dum ita semetipsum accusat Horatius, callidi removet à se astutiæ et calliditatis opinionem et famam, quâ eum nonnulli reprehendebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

68. *Vitas ævum in recto.*] Demosthen. De Corona. Μηδεὶς ἡμᾶς τοιοῦτον ἐν ἀνθρώποις εὕρῃ, οὐδεὶς ἐπαρᾶται. Propert. 2, 22. 17.

Utque dedi vitæ tempora recta meæ.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. 14. v. 15.

Maxima debetur puero reverentia: si quid
Turpe paras, nate, ne tu moliere tibi vires
Præcipit.

70. *Tellus.*] Vitiis pauli adjectibus. Tacit., Cels. [illegible], Aug. [illegible]. Potest etiam referri hoc quod Plinius lib. 10 cap. 2. callum terræ vocet *herba*. Gall. *des tranches*.

74. *Verruca.*] Minoribus vitiis. *Verruca*, caruncula callosa. Gall. *un poireau*. Ang. A WART. A. Gell. lib. 3. cap. 7. *Ire jubeas in hortos olitorios, atque ibi verrucas sarculo exscindere*; nempe ob similitudinem.

78. *Ponderibus modulisque suis.* Locus explicatur ex regulâ et mânipulis servi, culpas suas rerum, quæ de singulis judicet, pro [illegible] et inde momentis, quæ peccatis [illegible], censet, decernit, statuit. Gr. [illegible] *pro rebus ergo rectis*, apud Lucian. vol. 2. p.

80. *Si quis eum servum.*] Quamvis in servos jus vitæ ac necis habeat [illegible], tamen in eos sæviendi quæ [illegible] nonnulla [illegible] inter servi delictum [illegible] *sed quantum haberet momenti in servos* [illegible] *tragici illi exempla ostendunt* [illegible], *ubi Medea magno animo* [illegible].

81. *Lautus ad.*] A Gr. [illegible], *lugere*. Coll. [illegible], Vet. Poeta, ubi [illegible] τοῦ λυγροῦ, quod [illegible]. A Latinis populi, non [illegible] quæ [illegible] lautus credi erit posse de [illegible], Coll. *qui aura trempé* [illegible], Aug. WHO SHALL HAVE DIPPED HIS PIECES IN THE GRAVY.

ille dementior Labeone putabitur à sapientibus? *At* quanto gravius illo et tetrius est delictum *istud?* amicus peccavit aliquantulum: quod si non ignoscas, ex insaniore et ferociore: aversaris et fugis non secùs ac Drusonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Calendæ intulerint, horas est pecuniam *creditam* undecunque expedit; veluti captivus auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum *discussorium* unimâ in pugnavent ebrius, vel mensa detorserit cœtinum Evandri manibus contrectatum; præter hoc, vel quod esuriens præripuerit paulum in meâ parte patinæ constitutum, *an* amicus idcirco minùs dulcis mihi fuerit? *Ergo* quia semel si furatus sit *quilpiam*, vel si credita fidei *suæ* læserit, aut pœnissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta, hærent quando ventum ad *imparem* veritatis: sensus *communes* et mores reclamant,

In cruce sufligat: Labeone insanior inter
Sanos dicatur? Quanto hoc furiosius, atque
Majus peccatum est? paulum deliquit amicus,
Quod nisi concedas, habeare insuavis, acerbus: 85
Odisti, et fugis, ut Drusonem debitor æris,[83]
Qui nisi, cùm tristes misero venêre Calendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus, mensâve catillum 90
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut positum antè meâ quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumque negârit? 95
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,

ANNOTATIONES.

82. *In cruce suffigat.*] Crudelitatem tyranni notat sævo proverbio. Ita erat apud Græcos, Romanos, Persas, Indos cornua, linteaque, quæ sanctitatem præ se ferebant, mansuetudinem, manus, aversum tangere, et osculari, alludebatur. Itaque non sine causa Horatius hunc proverbialem, vagis et [illegible], aut etiam a cornibus pendentibus interpretatus est. Ita Orig. [illegible]. Ita [illegible] *Nam pietatis* [illegible] *sustinet quisquis* [illegible] *cadat in crucem.* Et ad Tit. [illegible] Ep. ad Tit. [illegible]

Labeone insaniore.] Vel Antistio Labeone, jurisconsulto, qui propter hoc, ut in Augustum invectus, [illegible] perperam legas in præsenti loco Sabinum. Ita.

84. Dio lib. [illegible] Cæsar [illegible] *tabat homines* [illegible] *vocans, negans* [illegible] *Rempublicam, tabulam* [illegible] *Labeonem, nasutum* [illegible] *Romanis* [illegible]

Iste crucem.] Vult [illegible] ut nec frustrà [illegible] quod [illegible] noscitur; nec [illegible] Pœnæ pen. [illegible] nique meminerunt [illegible]

Tortus [illegible]

86. *Drusonem.*] Fœnerator [illegible] pessimus [illegible] ac inexorabilem [illegible] exigebat, [illegible] ut se [illegible] [illegible] quidem [illegible] [illegible]

87. *Tristes Calendæ.*] Quòd eo tempore [illegible] usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide mart. Epigr. [illegible]

88. *Mercedem aut nummos.*] Primo, vel secundum creditum.

90. *Potus, mensâve catillum.*] Vel quia [illegible] obstrepunt [illegible] vel quia [illegible] jugulari patuit. [illegible] ad Persium, v. 174.

Inclusus dolet expugnatæ testudine cenæ,
Cum meliore animo, lotis redit ipse lagonis.

91. *Evandri manibus.*] Antiquitatem [illegible] Evandri, quem Virgilius [illegible] pio fingit, [illegible] Italiæ [illegible] Abas ambustus [illegible] Pyrrhus [illegible] Virgil. [illegible] Evandri [illegible] M. Varronis Rerum [illegible] ad rem.

92. *Jussa* [illegible] Jam transit ad negligentiam [illegible] Cic. de [illegible] Sed de ipsum [illegible] *quæ per ipsum fiunt, ipsius* [illegible] *videri possunt: nisi forte* [illegible] *Ita Persius* [illegible] *Sic Horatius* [illegible]

93. *Sed* [illegible] Cicero de [illegible] *Sed* [illegible] *quod, et rectum* [illegible] *atque* [illegible] *quadrat* [illegible] *quas Zeno* [illegible] *nihil valuisset.*

Atque ipsa utilitas, justi propè mater et æqui.

Cùm prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòst fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere: dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,

ANNOTATIONES.

Atque ipsa utilitas.] Ex opinione quorundam ab utilitate poëtas loquentes, ea natura à nobis justum. Vide Cic. de Leg. 1. n. 19. *Lex est ratio summa, insita in naturâ, quæ jubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria. . . . a lege ea nondum scripta, quam nullam putas. Et est certe ita res; ut enim quæque probabiles, utilitatis atque usus causâ primùm constitutæ sunt.*

99. *Cùm prorepserunt,* &c.] Primos hominum sese ferarum more luctu quæ victûs, existimat ut Peripatetici et Epicurei.

100. *Mutum et turpe pecus.*] Rudes ac stupidos vocat pecudum. Cic. de Invent. 1. n. 2. *Fuit tempus, cùm in agris passim boum more sine ratione vagarentur; et victu fœdo ac bestiarum more paterentur.* Tusc. 5. n. 5. *Orpheus Pherecydæ dicit, . . . te audiente, bestias ita dissipatas omnes, ut sæpe antea dixi: feras item multas unum et alterum commovisse, quæ tum in Græciâ non fuerint.* Sil. 17. 645.

Glandem.] Is pomorum hominibus cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5. v. 937.

Cubilia.] Ita pro domibus. Virg. 8. Æn. v. 314. *Cubilia quercus.* Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. et Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus et pugnis.*] Lucret. lib. 5. v. 1028. *Armis acuta, cautes, et sudes, et pondera primùm fuerunt.*

Et fustibus, &c.] Ita Ovid. 1. Met. v. 145. *Et pugnant validis rami, grandesque molares.*

102. *Donec verba,* &c.] Ad hæc tantum ætatem pertinebat non tantum Cic. 1. v. 22. *Tum ea, quæ sunt maxima et pulcherrima, inventa sunt, ut loqui, et urbes conderet.* Lucret. lib. 5. v. 1028.

Pugnabant armis, quæ pòst fabricaverat usus:
Et prius unguibus et pugnis, et dentibus acribus acta,
Quam gladii, constabant, et falcis falcibus ictus.

103. *Nominaque invenere.*] Lucret. lib. 5. v. 1040.

Pronâ cum magis gens humana per humum quæ repit, et limo gaudet volutarier omni,
Prodita quod parvis posset succumbere curis,
Sic erat imbecillum genus ante, inerme, inopsque,
Multa modis simili quod tum natura creabat,
Et validis validum fuit esse, et idonea vivendo.
Quæ postquam victûs inopia dedocuit ævum,
Mutarunt alios alia ratione colendi
Pellacem pecudum vitam, silvasque colentum
Mutarunt in tecta, casas, et pabula lanæ;
Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum:
Conciliabat enim vel mutua forma, vel ipsa
Copia, vel violenta virum vis, atque libido,
Et pretium victus, glans, arbita, bruma recentans.
Hi validis cubitare manu silicemque, sudemque
Venantûm magnis apportare in corpora silvis,
Et multum valuere: et victu fœdo ac feroci
Vivebant: neque fortunam sollemnia nôrant
Nec patrium quemquam, sed quæ novere, sibi soli
Pro lege herbarum succos et sæva ferarum
Corpora pabulabant, et membra, et sanguine aluntur.
Quæ nunc apta quidem nobis natura parasset
Ad victum, primùm quæ sunt animalia terris,
Et quibus e rebus constet, quo pacto queat ullum
Procudere sollers humanis sensibus usus,
Et quoniam mage sunt manuum nobis adjumina nata,
Et facere ad victum quæ possunt commoda vitæ,
Digitos, atque manus, brachia, et hinc humerosque locata,
Et pedibus tellus quæ sit firmare parata,
Et celeres cursus, et membra movere per artus,
Et linguæ quæ sit natura creata, loquendi
Quæ facultas, ut proferret commoda vitæ,
Cuncta videntur item mortalibus ex alto
Aperta atque palam cœpisse extollere primùm
Ingenia, et linguæ commixta potentia crescere.

Pronâ cum magis, &c.] Ita Ovid. 1. Met. v. 76. *Pronaque cum spectent animalia cætera terram.*

Et pabula lanæ.] Ita Virg. 3. Georg. v. 306. *Et pabula lanæ.*

Et Venus in sylvis, &c.] Ita Ovid. 1. Met. v. 144. *Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum.*

Conciliabat enim vel mutua forma, &c.] Ita Ovid. 1. Met. v. 145. *Conciliabat amor.*

Et pretium victus, glans, arbita, bruma recentans.] Ita Lucret. lib. 5. v. 1030.

Et pretium victus, glans, arbita, bruma recentans:
Et quæ tum fuerant in fagibus arbita, nobis
Autumno fuerant epulæ, quæ quidque ferebat.

Hi validis cubitare manu, &c.] Ita Lucret. lib. 5. v. 1035.

Pernoctare atque diem tam nomen distribuisse
Rebus, et inde locum mores dictasse vocabula primum,
Dein sensim sese porro posuisse cupidas
Pacis, et exactos cum vellent tangere finis;
Tum genus humanum coepisse precari ut id non quî se
vitarent?

Et paulo pòst: v. 1055.

Pestrema, quod his mirabile tantò esse videtur,
Scire videlicet ut ferrum, cujus ante et lingua erat,
Pro vocis sensum signis ex voce notaret,
Cùm penitus nostræ, cùm denique secla ferarum
Desuescere nil dubium est variasque ciere,
Cùm natura ipsa dictitet, et cùm jam gaudia cernat?

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven. Sat. 15. v. 151. &c.

Oppida.] Ab opi dicuntur, quòd opis causâ, aut cùm opes habitatorum muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat.: Festus autem, ex Cæcinâ, dici ait, quòd opem præbeant, quæ bonas opes illæ conferant homines.

Ponere leges. Nonnulli hoc alii deducunt, seu quod ædificatores insulis tenuat, seu quòd à latere ædificia pendentia; Isidor. Fest. Pris. Alii quod terminum ædificio habeat, perinde ac sol. Rex Longimanus principis latus stipantes, qui inde *latere* olim dicti, quasi *latere* Varro, Servius. Aliter alii.

107. *Cunnus fuit Helenam,* &c.] De Helenæ raptu cum cæteris, lib. 1. Ode 15. Suppos autem Lucretius bellis occasionem dedisse, legat ex Herod. lib. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex aliis pugnis. Genes. cap. 34. Judic. cap. 19. et 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus illi.*] Intercidit eorum memoria, qui debuit qui scriberet historias priscas ætatis.

quos vaentes in libidinem b-
vam [illegible] inst-, pr-
rend- [illegible] up-r, [illegible]
tav- [illegible] amor-. L- [illegible]
stru- [illegible] contra [illegible] tum [illegible]
aris op-t-, si mundi [illegible] qua
et mundus p- [illegible]. [illegible]
val- [illegible] [illegible]
ab injust-, sed [illegible]
num à malo [illegible] [illegible]
exqu-ris. Nec [illegible]
bat [illegible], q- [illegible]
luq-r [illegible]
disrup-rit in [illegible],
quàm [illegible] qui [illegible]
Deorum [illegible]. [illegible]
par- [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. Quî?
[...]
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abjecto instrumento artis, clausaque tabernâ,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex, sic rex solus. Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri; quos tu nisi fuste coërces, [...]
Urgeris turbâ circum te stante, miserque
Rumperis, et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum

crepidas aut soleas: sapiens tamen sutor est. *Quâ ratione?* Quemadmodum licet taceat Hermogenes, inhabilimus est bonus cantor ac musicus: sicut *clarus* Alfenus *ille* soleas, relictâ quidem arte *suæ* instrumento, et clausâ tabernâ, erat sutor: ita sapiens artifex est cujusvis operis perfectissimus, ita rex solus. *Vellunt* barbam tibi vellunt pendentes pueri: quos flagellosi non abigeas, premeris, turbâ circum istante, et inde lex vociferando fracturus, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior sim; quandiu te lavatum

ANNOTATIONES.

faisse; ita se ad eos comparatos esse Cicero dicit. De Nat. Deor. l. [illegible] *Zeno Chrysippo ne quidem videtur Deos ipsos tollere.* Quæstd. lib 1. cap. 1. et alibi [illegible] *non tollit.*

Sapiens operis, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Cantor, &c.] Exempla, *fidibus canere, Lucr.* Gell. l. 12. c. 11. *ut, citharam Rhodius, à Græco [illegible] Græcis, Græcus à Romano [illegible] Romanis, à Romano [illegible] Romanis, à Romano [illegible] Romanis,

ibis, Crex, dato quadrante, nec te comitaturo plumatellus, nisi tamen Crispinus mihi quoque amici stellas indulgebant, si quod sedulo obsequio deliciae; et vici sum illorum petulantiae facilè tolerabo, et vivam privatus te rege felicior.

Rex ipse: recepto quisquam stipator, ineptum
Praeter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici: 140
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te regnante beatus.

ANNOTATIONES.

1.58. *Neque te quisquam stipator*, &c.] Sensus est: quamdiu inops, abjectus, et despectissimus eris, licèt regem te existimes; et quamdiu benigni amici mihi condonabunt si quid stultus offendero; non tantùm ego vicissim illorum offensiones facilè tolerabo; sed etiam, quamvis privatus, vivam felicior quàm tu qui regem te esse opinaris.

1.60. *Crispinum.*] Is est Sotacus ille, de quo in fine Satirae primae.

[illegible] Vide Plin. [illegible] *et alios quos ridet Horatius, ut magis qui divitias decus. Ita recognitus et ornatus rerum cultarum qui cultus videretur, tanquam ipse quidvis posset: ita peccata detineri, tanquam remedia agerentur . . . . Mandemus memoriae quod ita sentiamus, et illos quoque mirandos Thraseas celebrò duces solebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus juste notantur. Ait verò se in vitiosos stylum distringere, ut et ipsis et sibimet horrorem incutiat vitiorum.

Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, alique Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque poetae, [5-6]

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis*, &c.] In hac Satira [illegible] defendit. Horatius enim adolescentulus quosdam et nimis mordaces, et lusibus inferendis delectantes.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes. Tres ist. Poetae [illegible] tum claruerunt, [illegible] tum [illegible] post hunc Eupolis, ejus stylum dilu[illegible] tatus [illegible] Aristophanes, [illegible] nuerint [illegible] illis [illegible] [illegible] Eupolidi [illegible] [illegible] Horatium [illegible] Vell. [illegible] [illegible] *quod [illegible] [illegible] [illegible]

Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant. 5 [145]
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisque; facetus,
Emunctæ naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sæpe ducentos, 9
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
[54]
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Crispinus minimo me provocat. Accipe, si vis,

[illegible] veteris comœdiæ auctores, si quidpiam meretabatur notari velut improbum, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualiterunque infame; hos carpebant multâ cum libertate. His totus Lucilius nititur et inquitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in componendis versibus. Eorum fuit *more* vitiosus. *Unâ* horâ sæpe versus ducentos, stans in uno pede quos *aliquod magnum* dictabat: cùm flueret lutosus, habebat quod velles *demere*: garrulus, et segnis scribendi laborem ferendi; recti *cupiens* scribendi; eo cùm multa verba *redundarent*. Ecce [illegible] Horatius, inquit, sane, valde, [illegible]

ANNOTATIONES.

tam versûs sæpe. Horatius, in multis Christianam exercitationem redolentibus, se subscribit imperitiæ: quod ipse scribit ad hunc locum.

2. *Quorum comœdia*.] Diserta plane locutio in Epist. ad Pisones. Quintil. l. 10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia* [illegible] *maledicis Atticæ gratiæ* [illegible] *eundem carminibus vitæ probris vitus primum, post cæteris etiam poetis* [illegible] *gari desierit: deterruit tamen tum, quum est) aut sontes* [illegible] *faciendos aptior*. Præcepta Horatii Pharisæorum, et Fugalis. Cicero [illegible].

5. *Multâ cum libertate notabant*.] Pers. Sat. 1. v. 123. *a docem cupedinis* Cicero dicit: [illegible] *Quam Lucilius* ipsum textum non versûs Nonius in Nubibus in populum autem [illegible] jactare hodie. Ab [illegible] et acclamationes convicia [illegible]. Vide Epist. ad Pisones v. 280. [illegible] verba,

. . . . *In vitium libertas excidit, et vim*
Dignam lege regit.

Cic. de Rep. 4. *Quem ullæ* [illegible] *non atrocitate, non* [illegible] *non* [illegible] *non* [illegible] *

sume tabellas jam, assignatur nobis locus, hora, observare ne videamus uter plura scribere valeat. Rectè egerunt Dii, quòd me finxerunt ingenii mediocris et parvi, nec nisi paucis valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare ventos, hœdinis pellibus inclusos, semper laborantes, dùm ferrum. Fortunatus Fannius illatis spongiæ scriptas, et suâ effigie; dum nullus mei scripta legit; *et ego* metuo *illa* recitare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi *scriptorum*: nempe complures *extant* reprehensione digni. *Ennuyeux* quemlibet è medio populo assume; inquinatus est avaritiâ vel ambitione intellecti. Ille nuptas, iste pueros, vocatur. Alium pertœdet [illorum] assidentium *vana* Vulcanum amat aurea. Ille negotiatur [ante] ostium sole, ad eum quo [occidentalis] vesperascit. [Ille] [ad] [ex]pectat [ut] [ex]tra portis [ferat] per arenosum, quoquam pulvis vento sublatus [in] oculos ne de acervo [aliquid] detrahatur, vel ut opus [fiat].

Accipe jam tabulas: detur nobis locus, hora, 15
Custodes: videamus, uter plus scribere possit.
Di bene fecerunt, inopis me quòdque pusilli
Finxerunt animi, raro et perpauca loquentis.
At tu conclusas hircinis follibus auras
Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis, 20
Ut ramos, incitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capsis et imagine: cùm mea nemo
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc
rem, [547]
Quòd sunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ ere turbâ: 25
Aut ob avaritiam, aut miserâ ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum;
Hunc capitargenti splendor; stupet Albius ære:
Hic mutet merces surgente a sole, ad eum quo
Vespertina tepet regio: quàm per mare præceps
Fertur, utî pulvis collectus turbine: ne quid
Summa deperdat metuens, aut amplíet ut rem.
Omnes hî metuunt versus, odere poetas. 33

Ubi omnes reprehendant carmina, poetæ derelinquuntur.

ANNOTATIONES.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas*. Prior tamen lectio commendatior. Omnis tenerè ac sedulò laborantis motus notat.

16. *Custode.*] Qui caveant ne aliena juvet opera alter earum.

17. *Di bene fecerunt.*] Modesta Horatii responsio.

19. *At tu conclusas, &c.*] Tumidos ac follibus fundo versus. Studiosè hâc [illâ] [ex]pressa, quos ventu inflatos exercent fabri ac intendunt in ignem fornacis, molliendumque [ferrum]. Pers. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitis ad sæcula cano,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus.] E follibus Hircinis. Virgil. *tauri in follibus.* Georgic. [1. 1]. [vers.] egregiè Cyclopum opus describit, [per] versus repent leviter mutatos. Lucr. [1. 6. v. 903.]

. . . . *Alii rotare fornacem*
Accipiunt reddantque vices, &c.

21. *Beatus Fannius, ultro Delatis, &c.*] Fannium Quadratum, mediocrem [poetam], [hîc] sugillat. Bonis quibusdam [poetis] [fa]miliare fuisse, ut eorum effigies et carmina [in] Bibliothecam Latinam Augusti bibliothecis, [quæ] [ad] [pu]blicâ; at ille suâ [ipse] scripta [in]vehit, et [ma]gnitudinem sibi statuit, non merito gloriam consecutus, sed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *Nec tam ei auctoritas L. Actium Pacuvii Tarentini ab statuâ sibi posse.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cùm mea nemo scripta legat.*] Paucis nimiram se usque Horatius ostentabat: abhorrens ab eâ publicè recitandi ambitione. De hac Persius, Sat. 1. v. 15. et seq. Juvenal. plenibus locis. Plin. lib. 1. Epist. 13. et nos ad Ci. Pers. [vers.] [com]pellavi.

24. *Quòd sunt, quos genus hoc, &c.*] Non placet [Satyra] vitiosis, [ex]pedita [ver]sificatio, [ne]libria, et [ig]norantia vel [mi]nimè [mu]nita.

26. *Aut ob avaritiam, &c.*] Bene Marcilius cor[rigit, *ob varitiam*].

[Sic] *Stoa Attalos* [et] Gradi et luxuriâ et [ex]pensorum [ex]cessu [Gradivi].

29. *Surgente a sole, ad eum quo, &c.*] Ab Oriente ad occidentem. Pers. Sat. 5. v. 54.

Mane domi luxus, et ad [sole]m [re]cocta
Ruminat [pa]ssa.

30. *Per mare.* Navigationem [ex] peregrinantium quæstu [com]mendat [pe]riculis, discrimina, [ani]mum.

31. *Ne quid Summâ deperdat.*] Ne opes jam [com]parata [ani]mo vel [qua]rante [dimi]nuantur.

Fœnum habet in cornu, longè fuge; dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico: 35
Et quodcunque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet à furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros et anus. Agedum, pauca accipe contrà. [54]
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis, [versum
Excerpam numero. Neque enim concludere
Dixeris esse satis; neque si quis scribat uti nos 41
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nomen Apollinis hoc est.
Idcirco quidam, comœdia tragœdia nomen 45
Esset, quæsiverc: quod acer spiritus ac vis
Nec verbis nec rebus inest: nisi quod pede certo
Differt sermoni sermo merus. At pater urbis
Sævit, quòd meretrice nepos insanit amicâ
Filius, uxorem grandi cum dote recusat, 50 [54b]

Habet fœnum ad cornu, *inquiunt*, procul fuge: ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet neminī: et quicquid semel scripsitant, cupiet scīri à cunctis, et omnibus à eldano vel forte, à juvenibus ac vetulis. Hoc ... quicquam ... primum ... quos ... Neque ... sat ... si quis ... aliquis ... hunc ... Ingenium ... cui ... ut ... Idcirco ... quæsiverc ... Esset ... Differt ... At ... sævit ... Filius ... exoleti, quoniam filius luxuriosus meretricem amat, petit amicam, uxorem argenti cum dote recusat,

ANNOTATIONES.

34. *Fœnum habet in cornu.* Proverbia exercitum petitum quòd aliquis consuescat furiam ad cornua habere, quam ... ...

atque temulentus cum facilis
ante [illegible] quod
grande [illegible] est. *Rogo.*
Ait [illegible] Pomponius
[illegible] si vivere[t]? Ergo
[illegible] versum, conscribere verbis,
quem si [illegible] quivis
quo[illegible] personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, et quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis:
Non, ut si solvas: *Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes portasque refregit. [550]
Invenias etiam disjecti membra poëtæ.
Hactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, decerna:
Nunc illud tantùm quæram, meritòne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, et Caprius, rauci malè, cumque libellis:

Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum tibicine. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, et quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis:
Non, ut si solvas: *Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes portasque refregit. [550]
Invenias etiam disjecti membra poëtæ.
Hactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, decerna:
Nunc illud tantùm quæram, meritòne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, et Caprius, rauci malè, cumque libellis:

ANNOTATIONES.

51. *Ambulet ante*, &c.] Dixi ad Od. 10. lib. 1. de eo more juvenum et amantium, qui ad puellas alienas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Audio hic, solutis interdum quoque vagari comessantes ac personatos di[illegible] per domos notas, [illegible] quidem cum facibus, nonnunquam et [illegible] per hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal*; *aller en masque*, Ang. [illegible]. Pono ejiciendi scit pater hoc [illegible] ebrius grassetur, [illegible] atque *rem [illegible]*. *Limen ad obscœnum frangat*, ut canit Persius, Sat. 5. 165.

52. *Numquid Pomponius*, &c.] Pomponius Horatius objecit; [illegible] dentiori utitur, [illegible] loqui: et filium suum [illegible] Pomponius, si viveret, [illegible] ret. Vide, lector, quàm [illegible] Poëta libidinem [illegible] agens et [illegible].

56. *Personatus pacto*.] Cum [illegible] sustinuos [illegible] sentiri, [illegible].

58. *Tempora certa*, &c.] Syllabarum quantitatem, [illegible] dispositionem [illegible]

60. *Non ut si solvas*: *Postquam discordia*, &c.] Nam contùs in hi, licèt corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes; inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam: remanebit semper Poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit cothurno sublimior et à quotidiano remotus, v. g. Postquam tetra discordia refregit fenestras postes et portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 293.

. . . . . *Dira fores et cognatas arctis*
Claudet Bellipotens.

Et Æneid. 7. v. 622.

Belli portæ [illegible] patebunt
[illegible]

61. *Belli portæ*, &c.] [illegible]. Id est, ferocia bella [illegible] quod [illegible]. Vide hoc [illegible] Livium [illegible] Numâ, [illegible] et [illegible].

[illegible] *Caprius*.] [illegible] scribendi genus, carpens vitia, et [illegible].

Sulcius acer.] Apud [illegible] est acerbitas [illegible]. *Cum libellis*, [illegible] et [illegible] ridiculis; [illegible].

Magnus uterque timor latronibus. At bene si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Cœli Birrhique latronum;
Non ego sim Caprî, neque Sulcî. Cur metuas me? 70
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigelli.
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus
Non ubivis, coramve quibuslibet. In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi; quique lavantes; 75 [51]
Suavè locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, et hoc studio pravus facis. Unde petitum 79
Hoc in me jacis? Est auctor quis denique eorum
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto. 85
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

atque latronibus vellè formidabiles. Sed plerisque probi et innocentes videntur, quòd utrumque. Sic ei licet prodonum Cœli atque Barbi similes, non ego sim Caprî et Sulcî. Quid ergo times me? *Nulla* quod nulla taberna vel officina meos habet libros, quos tota aeneis plenis et Hermogenis Tigellii. *Præterea* nemini recito præterquam familiaribus, et invitus quidem; nec ubicunque, nec ante quemcunque. *Sat* multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; *ibi* clausus locus *facit* vocem jucundè resonantem. Hæc placent vanis, non observantibus an stulte, an tempore parùm opportuno illa agant. At *cur* omnes vellicare, inquis? inquiebas modo omnes. Unde petitum illud quod in me jacis? *Aut* eorum adsiduus contubernalis habes aliquem cum quibus vixi? *Imò* qui absentem amicum carpit, qui ea non defendit, *dicitur* prehendere; qui gaudet excitare risus cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ nec vidit; qui non potest silere arcana; ille est pernicious; iste niger est, *ô* Romane. *Verùm* tu facilè aspicias tribus in lectis quaternos epulari;

ANNOTATIONES.

69. *Cui Birrhique latronum.*] Hi duo perditissimi latrones jacentes, quos tunc Horatium audacter notare dicunt Acro et Cruquius.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis et locis plebeiorum et artificum tacessant libri, ad usus jactantur; nec prostent vendendi emptoribus quibuslibet expediti apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ cum pilis. Vide Epist. ad Pisones v. 345. ibique annot.

72. *Hermogenisque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Anas autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2, cui v. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptùs causa plebi accensct, unamque è multis facit, qui eminus haberi volebat.

76. *Suavè locus voci resonat conclusus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac lectantis mirum in modum juvat, et recitationi suavitatem conciliat, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illuc recitandi in balneis cacoëthes perstringit Mart. lib. 3. Epig. 44.

Et stentat lecto, sed legit solenti;
In tam sonanti figit ova cum rauco.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus incessebatur velut dicax et sycophanta: *studio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, et quemlibet commanibus ac dicteriis proscindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit suprà, Sat. 3.

85. *Niger est.*] Homo pestilens, malus, perniciosus: contrà est candidus, albus: ut alibi fusiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus et propositum Horatii iste est: Quotidie videmus, inquit, lepidè jocos et sales jactari à quolibet in quemlibet, idque non improbamus. Quare ergo mihi crea ur invidia, quòd nonnullos facetè reprehendo?

Tres lectos videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. 10. ἡμεθα δαινύμενοι, κλισίας ἐπὶ πᾶσι. Virgil. Æneid. 7. v. 170.

. . . *selati patres considere mensis.*

quorum unus omnes caput [illegible]
[illegible] quæ amore [illegible]
cepto eo quicquam [illegible]
[illegible] hunc [illegible]
omnes, quando Bacchus verecundiæ detrahit et sociorum animos *latamos* facit? Iste comis et [illegible]
sincerus existimatur tibi [illegible]
pavis. Ego [illegible] si risi, quod insulsus Rufillus redolet [illegible],
Gorgonius [illegible]
à te prædicabor [illegible]
cax. [illegible] Si mendacio quædam [illegible] Petillii Capitolini, te [illegible]
nus, ut soles, tueri: [illegible],
Me Capitolinus à puero [illegible] vivam habuit et familiarem, [illegible]
gratusque bene [illegible]
gratiam: [illegible] Romæ sospes degit: [illegible]
demiror, qui [illegible] istam damnationem. *Est* ille humor est atræ scilicet: illud merum virus: quod nullum à scriptis *meis* atque [illegible] animo *meo* longè [illegible]
spondeo, [illegible]
[illegible] spondere [illegible]. *At* [illegible]

E quibus unus avet quâvis aspergere cunctos,
[555]
Præter eum, qui præbet aquam: pòst, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur
Infesto nigris. Ego si risi, quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi? Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petillî
Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos:
Me Capitolinus convictore usus amicoque
A puero est, causâque meâ permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quòd vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ succus loliginis, hæc est
Ærugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
[52]
Atque animo prius, ut si quid promittere de me
Possum aliud, verè promitto. Liberius si

quoquam unus [illegible] caput [illegible]
[illegible] quæ amore [illegible]
cepto eo quicquam [illegible]
[illegible] hunc [illegible]
omnes, quando Bacchus verecundiæ detrahit et sociorum animos *latamos* facit? Iste comis et [illegible]
sincerus existimatur tibi [illegible]
pavis. Ego [illegible] si risi, quod insulsus Rufillus redolet [illegible],
Gorgonius [illegible]
à te prædicabor [illegible]
cax. [illegible] Si mendacio quædam [illegible] Petillii Capitolini, te [illegible]
nus, ut soles, tueri: [illegible],
Me Capitolinus à puero [illegible] vivam habuit et familiarem, [illegible]
gratusque bene [illegible]
gratiam: [illegible] Romæ sospes degit: [illegible]
demiror, qui [illegible] istam damnationem. *Est* ille humor est atræ scilicet: illud merum virus: quod nullum à scriptis *meis* atque [illegible] animo *meo* longè [illegible]
spondeo, [illegible]
[illegible] spondere [illegible]. *At* [illegible]

ANNOTATIONES.

Postea, *filio cum audilio, discubuerant in lectis*, qui tres cum [illegible] [illegible] triclinium appellatum. [illegible] nec convivæ tenui, aut pretiosi [illegible] quod scabellum. [illegible] Pis. *apud hanc [illegible]* ——— *Græci quasi [illegible]*. Porrò [illegible] corporis jacebat [illegible] superior [illegible] pulvilli [illegible], caput [illegible] creto. At qui [illegible] ut omnes æqua [illegible] accederet? Primus [illegible] caput [illegible], pedibus quidem [illegible] secundus [illegible] primi, interjecto pulvino. Imus autem pedes ad tergum jacebant tecto: atque ita [illegible] quartus. Quæ omnia suo more *Justus* Lipsius luculenter explicat lib. 3. antiquæ L. Lect.

87. *E quibus unus avet*, &c.] E convivis illis duodecim unus alios omnes de tenuitate accusat, nec parcit epulis parcissimis: tamen is omnium existimatur, neque quisquam vero sycophanta vel mordax. Cui igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magister solet designari, quod præbeat lubricum lavando, ut hi, corpori [illegible] [illegible] abluendis manibus, [illegible] [illegible] [illegible]

Dixero quid si forte jocosius: hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem utì contentus eo quod mi ipse parásset:
Nonne vides, Albi ut malè vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessâ cùm Venere uti
[384]
Possem: Deprensi non bella est fama Trebonî,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim: simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.
Sic me
Formabat puerum dictis: et sive jubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem quo facias hoc;
Unum ex Judicibus selectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile factu

aut casu nônis festivè, hanc mihi [veniam cum indulgentiâ condonabis. *Invenit* optimus pater *mores* id me consuefecit, indigitando exempla singulorum vitiorum, ut ea evitarem. *Sic*, quoties me admoneret ut victitarem parcè, frugaliter, et contentus iis bonis quæ ille mihi comparásset, *aiebat*: Advertisne quàm difficulter vivat filius Albii, et quàm miser sit Barrus? *Hoc* graviter docebat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cùm *me* averteret à lenis meretricum, *dicebat*: Ne imitator Sectanum. *Quando* placebat *me* sectari adulteras, cùm liceret tuì permissâ voluptate: *Certè* pulchra non est existimatio Trebonii deprehensi, inquiebat. *Porrò* plùs offensionis, *propter quas* [ea fugere, illud quærere expedit: mihi satisfit pro viribus custodienti ea tuenda à veteribus disciplinis, quæ integram contineat vitam et existimationem tuam, quamdiu prædicto indiges: at, postequam ætas confirmârit tuum corpus ac mentem, notabis sine subere. Ita me puerum *illi* præcepti imbuebat: et, seu moneret ut aliquid agerem, *edebat*: Ducem habes qui facias id: *seu* [*vetabat*, auferebat aliquem *è* judicibus selectis: seu dehortaretur, *subjungebat*: An ambigeres utrùm illud indecorum atque perniciosum factu

ANNOTATIONES.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Al. hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *assuevit pater optimus hoc me*. Id est, hos mihi mores indidit. Porphyrio recitat Marcilius, ut priorem lectionem vocatur, vult Horatium scripsisse, *hoc pro hoc*, unde Ubaldi lectionem *hoc rem* alii male emendavere. Ita veteres saltem scripsisse liquet.

106. *Ut fugerem, exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitiosorum, ut provocet, ut Virgilium, mihi vitia proponebat virtute inhærentes. Sic dixit *fugere exemplis oculos quàm maxime*; *aurem lenocinii est per præceptum, horret et offenditur exemplo*. Seneca ad Lucil. hanc similitudinem sumit Tacitus. Adelph. 3, 3, 60. *Dem. Non narras quemadmodum eruditi, consuefacio, invito, cupere, te quem in speculum, in vitas alienas intueri; jubeo atque ex alieno sumere exemplum vitæ: hoc facito; hoc fugito; hoc laudi est; hoc vituperabitur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo tractus Sat. 6. et 7.

112. *Sectani.*] Inopis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Sapiâ, Sat. 2.

114. *Invenit.*] Is adhuc et expertus erat quod antea dictum, *aspernare nec improbe est*.

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Genuinum planè dictio patris Horatii et plane ejusmodi animi habiti, tantùmque boni mores à bonâ educatione adepti. Ego, inquit, qua clam accepi honestatis documenta, tibi tradere gestio ac, cùm frequentabis clubes Sapientum, hi certas tibi reddent, cur hæc pro re bonum, illud autem vitandum sit.

120. *Nabis sine cortice.*] Proverb. et metaph. à pueris qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suberi superi supponebant, ut hodie nostri cucurbitas. Gall. *cul bas*. Sensus est hic: per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendum: nec eges alieno consilio.

123. *Unum ex Judicibus selectis.*] Magistratibus integritate, æquitate, probitate insignem. Hoc quoque nomine selecti et succenturiati in Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium

sit an non, quando quidem turpi fama laborat hic et ille? *Certè* non secus ac funus vicinum terret ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu; ità juventam mentemque non tuto à peccatis avertit ignominia alterius. Perejusmodi mala [illegible] carni *majoribus* iis vitiis quæ exitium creant; tu tamque exiguis confictor, et quibus *tu* indulgeas. Ex his etiam multum absteret ætas provectior, amicus sinceras, ratio propria. Etenimvero quando versor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi desum. *Tuæ autem sa[illegible] recta:* Istud mihi est, id agas rectiùs vivacior: ita me [illegible] [illegible] [illegible]

Judæi, cogemus in hanc concedere turbam.

adjungere, tanquam Judæi compellemus.

ANNOTATIONES.

Matth. cap. 23. v. 15. "Væ vobis Scribæ et "Pharisæi, Hypocritæ; quia circuitis mare et "aridam, ut faciatis unum proselytum: "et cùm fuerit factus, facitis eum filium ge-"henuæ duplo quàm vos."

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundusium usque.

Egressum magnâ me excepit Aricia Româ
Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctissimus. Inde Forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atque maliguis.
[557]
Hoc iter ignavi divisimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minùs est gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quòd erat teterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Exspectans comites. Jam nox inducere terris

Magnâ Româ egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur *me* Heliodorus, rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc *perreximus* ad mercatum Appii *oppidi*, plenum nautis et cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri, *quibus* unicum *fuisset* cordolibus artes quàm nos succinctis. Appia *via* minùs est molesta lentè proredientibus. Ego istic bellum facio ventri ob aquam, quia *illa* pessima est; cœnantes comites impatienter exspectans. Jam nox properabat terris umbras

ANNOTATIONES.

1. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Sarîâ xvi 3. describebat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noster præcipuo ejus exemplo suum Româ Brundusium iter facetè admodum describit, plus μωμοσκόπων agens quàm τοπογράφων, ut ait Cruquius. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antonii inter et Augustum componerent. Itaque Brundusium, quòd Antonii ex rectos obsidione premebatur, convenere legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio pernde utrinque Imperatoris sanctio, qui pacem facere paceni, facerentque Brundusium inde dictum conveniat. Perrò Mæcenatem illuc oblectandi causâ secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia, Oppidulum in Appia via, distans Româ mill. pass. 16. hod. *la Riccia*. Dasatûs insectari ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *Juvat ire comites ut aiunt per viam*. maximè quòd Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legerunt *Græce loquendi doctissimus*; sed perperam. Quippe, ut ridebant alii, quæ laus esset inter Romanos Græco, Græcam linguam apprime callenti?

Forum Appî.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitabant, caupones item, quia frequens ea via et celebri. Vide Epist. ad Pis. v. 65. ad hæc verba, *stabulaque impia*, &c. Annot.

4. *Malignis.*] Et malulentis, inîquâ utrimensurâ consuetis. Supra Sat. 1. v. 29. *Pernalas hic ponito.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.* Quod expediti magis quàm nos unâ die confecissent, in eo hîc deum precamur.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, ἐυζώνοις; cui cincti dissinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diverticula, quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quòd nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram, nec me cum, propter ophthalmiam, de quâ postea. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo animo exspectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris vir dæmôniôr erat vehiculis, ideireo ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone nuper citando. Hinc facilè intelligis, lector, quæ deinde sequuntur; ut quòd puerorum lusus tarnisque vociferatio audita subitò: quod *ne procederet intrem* vinaceos haud sensere: quòd vix *hinâ quartâ* perventum sit eò, quò ad ortum solis appellere oportuerat.

inducere, ad stellas cœlo spargere. Mos erat nautis, navis vi dicteria inferre. *Hue nescio quem appellere*: te omnes introducis: ohe, jam satis est. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti cultores et rauci palustres impediunt soporem. Nauta ni nimio recentis vino ac viator certatim, cum amicam absentem. Denique viator fatigatus dormiendi incipit: tumque ignavus nauta mittit funem ligat funem mulæ ac pabulum dimisse, atque dormit supinus. Jam verò lux fulgebat, quando advertimus cymbam nostram prægrandi, donec nocendi quidam exiit, et mulæ caput ac lumbos verberat subito fuste. Tandem vix horâ quartâ descendimus *ultimique* lavimus et manus ablimus aquâ tuâ, o Feronia.

Umbras, et cœlo diffundere signa parabat. 10
Tum pueri nautis, pueris convicia nauta
Ingerere: Huc appelle: trecentos inseris: ohe,
Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [548]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. Absentem cantat amicam 15
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim; tandem fessus dormire viator
Incipit: ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Jamque diesaderat, cum nil proficere lintrem 20
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
Fuste dolat. Quartâ vix demum exponimur hora: [555]
Ora manusque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.

ANNOTATIONES.

10. *Cœlo diffundere signa parabat.*] Non hæc *sermoni propior*, quod ait Sat. præced. imò sublimior dictio, ut videbimus infra. Pro *cœlo* vel *cœlum* vel *cœlo* quidam lectoris ingenium ex citare videntur.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi in oppidum, ut cœnam parent, cum nautis, qui navem ducebant, altercantur, quod quærenti familiari hujus facile persuadebunt.

Convicia] Quasi *concitationem* plurimarum vocum. Alii aliter. Vide Tullium, Varronem, Festum. *Pergamo, cibo, Mæcenas, convicia jactabas.* Orat. *Ne quis eum accusandi mala consuetudine.*

12. *Huc appelle, &c.*] Navis sæpe secundam cursu navigationis in oppidis excipiebant in ripâ: *trecentos inseris*, navis, inquit, nostra, non tu, periculosa navigatione, o nimium onus navi præcipis.

13. *Dum æs exigitur, &c.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Te vetera nexim contra aquam. Studiosi hujus loci *Propertium* videant, *Tu modo Tyrrhenæ servabis moenia Romæ, Quæ nunc Hesperia sidera pulsa colunt*, et quæ ibi notavimus. *Pueri et palustres et fauces* explicat *nautæ*. *Per vacua nautæ ludunt, strepitumque jocosum conciunt*, ait Virgilius. *Appiæ reliquam conficit, ut ait Horatius, ad Mæcenatem multis a malo, prædicabilis.*

14. *Culices, &c.*] Culex, ab aculeo dictus, vel *quia cutem acuit*. Ita Isid.

15. *Absentem cantat amicam, &c.*] Ad discrimen aliarum quæ relictæ vocantur, et in ædibus ac domis latitant. Illæ ergo cavantes viatoribus seu navigantibus sonnum adimunt, pro importunitate frequens ἐπικλητὴ πλοίῳ πλοίῳ. Aristophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis et silentia.

16. *Pervicax.*] Virgil. Æneid. 1. 743.

. . . . . *Pervicit et arto.*

18. *Ac missæ pastum retinacula mulæ, &c.*] Ubi nauta, qui mulam navigantibus, sedet admire viatores, et ipse dormitaturus mulam solvit, pastumque dimittit, funem vero ipsi religat ad saxum, neque sopori se tradit humi stratus, patiens solitus qui hoc pervicaci ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad mulam prosilit, atque ei sublatis fustibus navigationem vindicet, qua iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi pepercit mulæ *calcitroso*, in obvium quemlibet exonerans maledictionum suarum *silicem*.

22. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabra ligna dolant atque levigant.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim, pedestri ad Feroniam tandem, horâ post exortum solem quartâ, id est, decima nostra matutini, in æquinoctio tempore: quod pluribus explavi in meis annotationibus ad Persii Sat. 4. initium.

24. *Ora manusque tuâ lavimus, &c.*] Ex religione veterum erga Deam illam cultus quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum; nomenque dedit urbi Feroniæ.

Millia tum pransi tria repimus: atque subimus
Impositum saxis late candentibus Anxur. 26
Hic venturo erat Mæcenas optimus, atque
Coccceius, missi magnis de rebus uterque
Legati; aversos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus 30
Illinere: interea Mæcenas advenit, atque
Coccceius, Capitonis simul Fonteius, ad unguem
Factus homo. Antonî, non ut magis alter, amicus.
[32]
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ, 35

Deinde Terracinam [25] pransi tria repimus: atque subimus impositum saxis late candentibus Anxur. Hic venturo erat Mæcenas optimus, atque Coccceius, missi magnis de rebus uterque legati aversos soliti componere amicos. Hic oculis ego nigra meis collyria lippus illinere: interea Mæcenas advenit, atque Coccceius, Capitonis simul Fonteius, ad unguem factus homo. Antonî, non ut magis alter, amicus. [32] Fundos Aufidio Lusco prætore libenter linquimus, insani ridentes præmia scribæ

Deinde Terracinam

prætextam, latum clavum, et batillum ignis. Postera lucè gratissima communamur in oviante Mamurrarum, Murenâ hospitium, Capitone culinam. Postera lux oritur multò gratissima: namque Plotius, et Varius Sinuessæ, Virgiliusque occurrunt; animæ, quales neque candidiores Terra tulit, neque quas me sit devinctior alter. O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt! Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

Prætextam, et latum clavum, primæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus.
[41]
Murænâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Plotius, et Varius Sinuessæ, Virgiliusque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.
O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

ANNOTATIONES.

dum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. *ex gallicis monumentis certum, Aufidum Lugonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone l. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed et magistratuum. Unde et prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc *sæpe tumidas sibi sumsit quæque Cethegus*, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobilium propria, plagulæ decorata auriis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. 4. Eleg. ult.

. . . . *Clavi mensura coacta est.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam et earum vesti habebat potagium, quod erat *aurea clavis quæ pallas vestibus addebatur*, ex Nonio. Porro nomen deducunt à similitudine cum clavorum capitulis, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii eorum hoc rejiciunt, qui asserunt clavos istos fuisse purpureas taxas seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interiori vesti supra quam assuebatur prætexta: et hoc plerique nostrum caverunt, contraviumque scripserunt, certe immemores Prætore capatis sumere latum fronte clavum prætextam consuevisse, at nimirum latiorem.

Primæque batillum.] Tanta erat Vulcani insania, ut ante se ferri pateris in lectis, id est, foculo ansato et gestatili, juberet, ad cujus viri rum Principum et Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insigne. Fuerit quidam intelligunt vas parvum, in quo incensa suffitus fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferunt inter Fundos et Formias, vero. *Itur ad Atlas*, cujus etiamnum extant ibidem ruderа. Pluinp. Ferrar. Verùm ipse hic Formiæ accipiuntur, in quibus erat olim Mamurrarum familia et Romæ quidem Semitoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hic noster; ut et Catullus: *Primum Romæ parietes tectaque omnia marmoreo operuisse totius domus hic in Celio monte Catullus Nepos tradidit Mamurram Formis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrum C. Cæsaris in Gallia . . . nullum quem ex tot marmoribus columnam habuisse, omnes solidas i. e. integras ad Lunensi . . . hoc est Mamurra Catulli Veronensis carmine vetus proverbium, cujus domum Catullus dicit habere quicquid habuisset Comata Gallia.* Hæc Plin. l. 36. c. 6. Vide l. 3. Ode 17. ubi Lamiarum eumdem è Formis urbe eruebat Horatius.

Lassi remanemus.] Natu à Tartacinâ seu Anxure Formias usque stant decem passuum stadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Murænâ præbente domum, &c.*] Murena et Capito Formanus hebentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Murena ille fratri erat Licinio, quæ postea nupsit Mæcenati. Vide l. 2. Ode 10.

40 *Plotius, et Varius.*] Hi sunt eximii poëtæ, Virgilio proinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hâc lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Vario tertius erat Tucca, et ipse eruditione claras, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Lirìs fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*: ibi desinit Massicus mons.

Martial. l. 13. Epig. 111.

De Surrentinis venerunt Massica palmis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam adferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanus amico.*] Excepto sapientiâ, nihil homini præstantius

Proxima Campāno ponti quæ villŭla, tectum [5. 2.]
Præbuit; et parŏchi, quæ debent, ligna salemque. 46
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas, dormītum ego Virgiliusque; [5. 3.]
Namque pilā lippis inimicum et ludere crudis.

Villula quæ vicina est ponti Campano hospitium dedit, parochi vero quæ debent ligna et salem *præbuerunt*. Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempestivè. Mæcenas ait lusum; ego verò ac Virgilius dormitum *eamus*; nam pilæ *ludus* est noxius lippis atque crudis.

ANNOTATIONES.

amicitiâ, mediusque à Diis immortalibus datum, aciamus. Eadem Proverb. cap. 18. l. ult. *Vir amabilis est socialibus magis amicus erit, quàm frater*. Ecclesiasticus cap. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fidi nulla est comparatio..... medicamentum vitæ et immortalitatis.*

45. *Proxima Campano*, &c.] Simulasse prudenti jucundius quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in quâ pernoctaturi.

Campano ponti] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafranum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi*] Qui sui præbitores, à παρέχειν *præbere*, curatores erant publici per urbes et loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinus et legatus necessaria sui peditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. l. 13. Epist. 2. *Araratibus [l. Araxanam] gloriæ Romanæ vectu..... omnem curæ Senatus esse parentis patriæ occupavit*; id est, prohibitionibus ac mutationibus publicis. Aut legunt, *parentia publicus, quod eadem paulò patior. Ut tantamen quòd ea hæc magnâ cum fiducia illius necessitudine est, scribo ea per literas ut ad me deferantur*..... Idem res patet ac peregrino: de legatis autem actum est parti à nostra hac habe, stue-ce locum. Idem Tull. item ad Attic. l. 5. Epist. 16. ita scribit: *omnia à corporatione in parentes et à parentibus ad corporationem transferuntur, ut ea, quæ Cal. Sextil. mortui recusant in Lucullo, tribuam Apuniæ, tribum dat Sygambri, audacissimi nihil aliud nisi civitatem gentilis, phratria*, &c..... *Levantur tamen onera civitatis, quòd nullus est sumptus in eos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. Sed to, non malo nos parentes, aut quod ego Jul à tuæ sodalis, nomen patris, sed nescio quem; nec prætor quisquam ullius civitatis eorum, quemquam accipere quidquam: nudius tertius mihi tot cum quibus, et in Lycaoniam omnes plerumque*..... *Mehercule civitas, adeò nostro reverenda justitia, abstinentia, et mentia tua Cicerones. Itaque opinionem omnium superavit.* Prædatum etiam hunc locum dabit T. Livius lib. 12. c. 1. *Ante L. Postumium Consulem*, inquit, *nemo unquam in ullâ re quæri aut sumptui fuit. Duo magistratus multa, tabernaculaque eorum alia usui militi mittebant, ne quid tam vagi varietur sonos: privata hospitia parebant; ea benigne à materiâ colebant domosque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diversis mos esset. Legati qui regum aliquis mittebantur, ungula jumenta per oppida, ubi quæ jumentum erat, imperabant: alibi carnem sonum magistratus Romanos eam præbebant.* At ipse, cum senatui placuisset *Consulem, ad aciem pulsum à privato terminandum in Campaniam ire*. . . . . *priusquam ab Româ proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratu abeunti curule, locum publicè parari ubi daret operam; jumentaque, etiam curule, ubi, parvâ essent*

47. *Hinc muli Capuæ*, &c.] Ab eâ villulâ mulis veteri Capuam venimus et tempestivè quidem: nam eâ die confecimus milia passuum non plus sedecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum et arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philip. 12. alibi verò *sperare dominum eam*. Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque, patens* civitas, *delatis, epulis, tamâque*; ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Diutus autem inde milliaribus versùs Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ in Epod. 16.

48. *Lusum it Mæcenas*, &c.] Pilâ palmariâ: cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem et bene affecto: at crudis noxia et καπροστομάχοις, qualis Virgilius; contrà salubris somnus et quies: pariter et lippientibus, qualis Horatius. Scilicet æquatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos non nisi leniè coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parùm laborat in observandâ pilâ. Cornel. Cels. l. 1. c. 2. Galenus l. 4. de Symptom. caus. c. 5.

49. *Pila*.] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii à πιλοῦν densare deducunt originem, sive quod pila potissimùm conficiatur è πίλος, id est, lanâ coactâ et compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpastum, è corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant.

Inde ad Cocceii villam, regimus
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa,
Quæ super est Cimæi cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam Messîque Cicerri,
Musa, velim memores: et quo patre natus uterque
Contulerit nomen. Messi claarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat. Ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre. Prior Sarmentus: Equi te [564]
Esse feri similem dico. Ridemus. Et ipse
Messius, Accipio; caput et movet. O, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cùm
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,

ANNOTATIONES.

2. Follis, ex alutâ: major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Triquetrus, ex tribus angulis à triangulari situ habentibus temerarius, qui sibi invicem impulsam reddebant, adigebantque caventes ne excideret manu sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. Pernicies, à pernicitate dicta: ab his enim ad talos venit: Plura refricta erat: duxit bella, meliore tuba. Quæ omnia belle notat et exprimit Mart. lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45, 46, 47. Vide infrà lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Coccei*, &c.] Inde processimus ad villam Coccêii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est *supra cauponas Claudii* cujus dam. Vel accipe oppidum quod Claudius ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere *positus* cum aliis, *Caudæ*: nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, h. die *Arpaia*, item vallis et Furcæ Caudinæ, in quibus interceptus à Samnitibus Romanus exercitus turpiter nostri sunt, quam tamen cladem non parum postea gravi clade ulciscuti sunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis*, &c.] Horatii mémoria: Poëta Musæ [illegible] velim [illegible] ferit in gratiam [illegible]. Descriptionem pugnæ duum scurrarum celebrant consentium, certe celebrandæ quidquam accedit; quin [illegible] ejus.

52. *Messi*, [illegible] *Osci*.] Ignobili prosapiæ. Nam in Campaniæ regione in Lucri et Samnii confinio degentes, non solùm ignobiles, ed et [illegible]. Vide Strabonem. Tuditanus apud [illegible] *Osci* vocabant. Festus Osces, primo Opscs, tertio Bruttios, duos alios et stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis pravâ consuetudine, obscena dici, ex Varrone.

53. *Sarmenti domina exstat.*] Ergo servus erat ille, cui è servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: c. 59. *Antonio confessa erat Cleopatra; quòd se cani dixisset, ipsa quidem eadem vitam videbat; Sarmentum autem Romæ Fabricii putabat. Erat verò Sarmentus Cæsaris secretariis ex his qui festivitatis causâ haberi solent, quos Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. 5. mercinde hujus scurræ.

58. *O, tua cornu*, &c.] Pergit conviciari Messio Sarmentus: Quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est, minus terribili et fœdo? sarcasmus.

60. *Illa procul cicatrix*, &c.] Nempe Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum*, &c.] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpitudinem quamdam animi bonorumque luxuriæ interque amici creatam. Non absurdè Torrentius intelligit eam morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Sed et facies Romana mores omnesque affectus exprimit, ut non Italiæ modò, sed totius Europæ, mentes.....* [illegible] *ex his ac sui pœnitentia; ut hanc [illegible] quamque vocis proferendæ.* [illegible] *cum ex his talentis appellationes* [illegible]; *Latinè mutaverant, ut* [illegible] *fœdè cavebatur, jocularis proprietas* [illegible]; *et est procax natura nostri sermonis in nostros mores: occupat in multis totos atque vastos, nobis laudem, vi-*

Pastōrem saltaret utī Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvæ, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donāsset jamne catenam [65]
Ex voto Laribus, quærebat: scriba quòd esset, 66
Deterius nihilo dominæ jus esse. Rogabat
Denique, cūr unquam fugisset, cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus jucundè cœnam produximus illam. 70
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi sedulus hospes
Pænè arsit, macros dum turdos versat in igne.

orabat ut saltaret *ad modum* Cyclopis personæ; neque enim larvâ aut cothurnis tragicis opus in imagine. Ad ista *denique* Cicerrus planè tacuit: interrogabat, denique jam ex voto *una* vinculo collum cingeret Laribus: quamvis esset scriba, nihilominus hæc jus *eorum* superasse; quærebat tandem quare fugisset aliquando *suam*, cui sufficeret una farris libra, *erat* adeò tenui et parvo. Denique sane peregimus cum cœnam. Hinc rectà nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosè propemodum deflagravit, cùm turdos macilentos ad focum torqueret.

ANNOTATIONES.

armilque; *descendatque in cella, petasque, et ensis, fidei edita Parthæ.* Campanam alii rectiùs interpretantur propriam ei genti luxuriam, et luxuriamque.

63. *Pastorem saltaret utī Cyclopa.*] Exprobrat scilicet Ciceroni Polyphemus, quòd pellis pastor agens cupiret in scenam introire, hirsutaque fronte, in quâ cæcum vulnus cæcum Cyclopis obturatum referebat. Qu propter nec *larvâ* fieri scitis turpis, nec erat ei proclivis indigere *cothurnis*, id est, altis calceis, quibus ad majestatem utuntur Tragœdi. Petras Crinitus de honestâ disciplinâ, l. 17. c. 3. oppositi omnino, *inter voluptates scenicas*, inquit, *celebrari solet Cyclopa. Sic maximum virum Ciceronem scenici spectatores petivisse, habitus varietate, quibus Polyphemum inquit Persius decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locus eâ ratione explicatus, planè vulgatas ab eo explositum. Itaque sic allusit, cùm de Sarmentio scurrâ et Messio Cicerone, quemadmodum ab Horatio dictum est, ait Persius, ridiculum Cyclopa totum Messium, Virgilium, et Polyphemum nescio saltantem pro cognomine; ut recte de se sperare vates Græcus commendet.* Polyphemum ab Ulysse excæcatum lege apud Homerum, Odyss. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita scribit: Multi Polyphemum dicunt omni habuisse oculum, ad similitudinem Solis, sed totum habuisse est. Vir ille procerissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse fingitur: id est, justo celerius, quàm putabatur, videbat. Vernam Ulysse, cum prudentia superavit: etsi hoc eum excæcasse fingunt. Vide et Euripid. Cyclop.

65. *Donāsset jamne catenam, &c.*] Suevi enim nanancissebantur Laribus, seu Deo ramalicui consecrabant vinculo quibus olim stricti fuerunt. Ita Cicerronem scilicet objicit turpitudinem Sarmentio. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

66. *Deterius nihilo dominæ jus esse.*] In servos etiam nacti sunt domini retinebant jus operarium, ut gestandi vestes, sucndi calceos, &c.

Scriba.] Alii scribæ dicebantur à suâ functione; alii erant magistratuum, puta Quæstoris, Prætoris, Edilis, &c. Scribæ oberim apud Romanos mercenarii; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugisset ut.*] Videm servo probrum gravius, quàm fugisse. Hinc enim convenienter fugifer appellabatur, eò quod hoc erat furcifer servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui sat una Farris libra foret.] Hæc sæpiùs erat servis frugalis cœna, quòd annis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpote gracilis et pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, unâ videlicet farris librâ servo quotidie dari solitâ ad victum. Quod quidem dimensum pro eris corporibus existimavix subiectus videbatur. Ex Col. lib. 29. cap. 1. Debitori in carcere retento Lex 12. Tab. jubebat dari in dies libram farris ab eo qui vinciebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, ut ait Festus, à Capuâ, cùm dicta Maleventum: at Adrianus eo coloni Romani ab Hadrianus omen mutarunt in melius, et Beneventum dictum posteriora volaverunt. Vest. Plin. lib. 3. c. 9.

72. *Turdos.*] Gallinaceis vegetis, Augustissimis Horum avium veteres habebant et tanta quidam ut ex his aliis stercoremantur, quam certè hanc. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occasione captans jocum Satirens hos-

[illegible]
[illegible]
[illegible]

Hîc aqua: sed panis longè pulcherrimus; ultro
Callidus ut soleat humeris portare viator: 90
Nam Canusî lapidosus; aquæ non ditior urna:
Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hîc Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rudiæ fessi pervenimus, utpote longum
[illegible]
Carpentes iter, et factum corruptius imbre. 95
Postera tempestas melior, via pejor, ad usque
Barî mœnia piscosi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusque jocosque;
Dum flammâ sine thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Judæus Apella, 100
adsit.

ANNOTATIONES.

89. *Vitio Canusî.* Quidam legunt *vitro*, id est, in [illegible]. Quod satis [illegible].

91. *Canusî.*] Canusium, quæ [illegible] Canusium, a Canusio duce [illegible] Diomede [illegible] Aufidum [illegible] a Canusio [illegible] millia [illegible].

Lapidosus. Lapidis instar durus et insipidus: vel qui [illegible] plenus. [illegible] panis: [illegible] dura, quæ [illegible] rapti [illegible] mandentur [illegible].

Aquæ non ditior urna. [illegible] Varius esse dicatur hîc [illegible] tio, cujus [illegible] an: ut [illegible] mundo, qui [illegible] alterius interitum [illegible]?

92. *Qui locus a forti Diomede est conditus olim.*] Diomedis Ætolis [illegible] et Agaven [illegible] pugnâ cum Hectore et [illegible] Polydamam [illegible] Mariam [illegible] Venerem, [illegible] in bello Troiano [illegible] quippe in [illegible] Dei [illegible] bis laudat [illegible] ipsâ [illegible] in Apulum, [illegible] Canusium, [illegible] Canusium, Apostrophe [illegible] et Argyrippa.

93. *Flentibus discedit.*] Varium flentibus [illegible] Alii vel [illegible] ad castra Cæsaris [illegible] alia via.

94. *Rudiæ.*] Rubi urbs Apuliæ, cujusdam *Rudiæ* dicta, Canusium [illegible] et Barium.

Fessi.] Confecti à Canusio, [illegible] pari [illegible] vigilati multa [illegible] Cicero.

96. *Postera tempestas melior, via pejor.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Ad usque.] Ob hesternum [illegible], Locorumque amœnitatem.

97. *Barî mœnia piscosi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni [illegible] nomen dedit Barienæ dictæ: [illegible] Veneti; quare [illegible] Horatius. Cæterum est et nonnihil [illegible] Barii [illegible] apud Barium [illegible].

[illegible] Horatius [illegible] Cæsaris [illegible] Varii [illegible] Græcum [illegible] Barium, [illegible] Barium [illegible] Gnatiam [illegible].

Lymphis Iratis. [illegible] quæ [illegible] vel [illegible] Græcum [illegible], id est, [illegible] quippe qui [illegible] vel [illegible] quæ [illegible] vel [illegible] ut [illegible] quæ [illegible] Vide Plutar. in [illegible] ubi [illegible] Barbarorum [illegible] quos [illegible] ea, ex quod [illegible] vel [illegible] à quo [illegible] suspectos [illegible] Antonii. Et [illegible] Pyrrhi [illegible].

[illegible] Horatius [illegible] Hinc [illegible] Barium [illegible] Gnatiam [illegible] Horatius [illegible] Gnatiæ [illegible] Pœne [illegible] Varius [illegible] quæ [illegible] Cæterum et [illegible] Rege [illegible] vocato [illegible] quæ [illegible] edat, quo [illegible] stomachum, et [illegible] et [illegible] fusa [illegible] Vel. [illegible].

100. *Credat Judæus.*] Insimulat Horatius Judæos superstitionis, [illegible] miraculum [illegible] Gnatiam [illegible] credunt. [illegible] Romæ [illegible] Romanos [illegible] Plin. [illegible] Nec.

Apella.] Quasi [illegible] pelle in purgatione [illegible] recisis: recutitus. Pers. Sat. v. 184. *recutita* [illegible]. Ubi nos plura de [illegible] Judæis à Deo [illegible]: item ad Juvenal. Sat. II

ego *cœli* nomine *cœlum*. Quippe Deos accepimus, illos vitam ducere: ac, si quid aliud mirandum edat natura, illud nequaquam à rerum finibus longis intuitu è summis arcibus Olympi. Brundusium terminus *tam* prolixi itineris, *cui* etiam *hæc* descriptionis.

Non ego. Namque Deos didici securum agere ævum:
Nec, siquid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque.101

[569]

ANNOTATIONES.

v. 90. Salmasius etymologiam istam dictionis refellit; tum quòd nequaquam brevis esse possit prima syllaba vocis *apeda*, tum quòd potiùs dicendum foret *impeda* vel *pedica*. Est dicitur imberbis et absimilis, &c. Scaliger autem et appositè ait fuisse tam Romæ Judæum quendam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia et mortalem quæque minimè Dijs curæ esse. Vide lib. 1. Ode 34. lege et Plin. lib. 2. cap. 7.

Ibid. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici, *Brundusi*. Ennius.

Brundusium pulcro præcludam præpete portu.

Longæ finis viæ.] Viæ causa et finis patet ex dictis antè.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium minimùm trecentis et sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute et honestis moribus. Deos colendos esse qui nihil quod sibi noxium sit appetunt. Bona educatio præcipienda cunctis natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

O Mæcenas, quòd nullus sit ex Lydis, qui magis Tuscis terram habitaverit, aut quòd habuisti aves paternas a maternos,

Non quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;
Nec quòd avus tibi maternus fuit atque paternus,

[570]

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota dicitur cùm veræ nobilitatis definitione, tum quæ educationis præceptionibus et cunctatoribus, tum gratiæ Deorum parentem animi rectificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c. Non tu, Mæcenas, hoc nobilissimus, quòd plerique magnorum factum, humiles et obscuros aspernatus. Immovero me libertino patre natum eò non despexisti, ut contrà *eo* *eam rem* *numero* jusseris, quòd me *parum* *avorum* *claruerit*.

Lydorum quidquid, &c.] Ferunt nempe Lydæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriæ tenuisse, unde Hetruria dicitur Tyrrheni penitet ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydusque mixtus Thybri.

Et Æneid. 2. v. 781.

Me veterum Pelasgum vetus, ubi Lydius arva
Inter opima virûm lenit cognomine Tybris.

De Mæcenatis, ex Hetruriæ principibus, origine, fusè Lib. 1. Ode 1. Sat.

Etruscos reges.] Etruria sive Hetruria, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ regio est occidentalis, vernaculè *in Toscane*: ab ortu rigatur flavio Tyberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Quidquid incoluerit.*] A sensu *generosus* antonomasticè dictum, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad.

Quicquid non nobile genuit, degenerat suos.

3. *Non quòd avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum laudat Mæcenatem.

Olim qui magnis legionibus imperitârint,
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contrà Lævinum Valeri genus, unde Superbus
[*a*]
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nôsti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus:
Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuerint, non *præponens*, more maiorum, sub cuius obscuros, sicut me libertini patris filium: quando etiam nihil refert quo patre quisque sit natus, dummodo ingenuus sit. Bene *ut verò* exponit Servius auctoritate, atque ita per totum hunc locum legendum censet, plerosque multos viros ignotos, nullis avitis et bonos exortos, et multis legitimis auctos: è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, unius asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi: quem scis insanum neque recte attribuere dignitatis humanæ, et stolidè famam sequi: nec eum admirari titulos atque imagines. *Ergo* quid

ANNOTATIONES.

1. *Legionibus*.] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: cæteri enim hominum nullius sibi certi nomen habebant: Latinus imperitabat, tenuit quoque C. Silanus. Hic enim primus legionarium militem conscripsit, quæ ante regum tempora non erat. Vide Lidor. lib. 9. cap. 3. Vel. Long. 2. Fest. 8.

5. *Naso suspendis adunco*.] Vide Horat. de ride. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem derisus, contemptus* (Cicero) *etiam*. Plin. lib. 11. cap. 37. *quam naribus*.

6. *Libertino*.] Servius Tullius ex ancilla libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his descendunt nati ingenui.

9. *Ante potestatem Tulli*.] Antequam Priscus Tarquinius Superbus Servio Tullio successor est datus, Corniculo regnante. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Græcos, suam patriam domi valde nobilis fuisse constat. Vide Dionys. Halic. l. 3. Tit. Liv. l. 1. c. 41. uxor Tanaquil sic loquitur Servium hunc: *Exspectatum, Dii penates domus hujus, vocandumque ab his sacrificiis ad humana regnum. Tu vero Servi, si quis, &c.*

10. *Multos sæpe viros*.] Quamvis nobiles et iis qui locupletes non contemnant, et nullius tantam æstimationem celebrant.

12. *Cum referre negas*.] Cæterùm verò de iis nonnullis interdum non ingenuis, et etiam contemptui fuerant, nudosque adepti magistratus.

Lævinum, Valeri genus.] P. lib. Valerius Lævinus cum Tarquinio Superbo exactus, ut populo le pectas: quo propter orat è Fonte pulcherr., per quam regnavit è Roma. P. etiam Valerius Publicola sacra Claudia (Cæcil., Cæcilia navalibi arte occu., navi cum Jovis Brato et cæ. negro populi Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

13. *Unius assis*.] Ubi nempe vigebat Democratia, atque populi dominatus, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat:

——numerari

Judicium est asses.

16. *Famæ servit ineptus*.] Plùs ducitur vanâ opinione et vera existimatione, quàm vera virtute et gloriâ. Unde omnia deferre solet et quæ quæ nobilium splendore, domesticâ fama et copiis præfulget, tametsi per se haud quidem valet, splendet, elicit. Ita Cat. ad Deum. *existimationem virtutem, et famam contemnit. Τὴν δόξαν ἀγαπᾷς, τὸ δὲ τὴν δόξαν ἀποζητεῖν πόθεν;*

17. *Stupet in titulis et imaginibus*.] Nobilitatis insignia demonstrant, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas, stupet videns honorum titulos, et statuas quas illis constituta, nec advertit hæc uni suam decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. *Quæ sunt ornamenta honoris, commendationes memoriæ, præmia magnitudinis animi, quæ ipsi per se parta esse debent.* Juvenal. Sat. 8. v. 1.

Sed quid turpe putas parasiti ludere, cui sit
Mensa brevis, fumosa, nec ampla penatibus æthra
Quæ domus in portu est, quæ non in cardine vertat?

Quid oportet.] Quid nos esse et fuisse decet, si quidem à veris erimus liberi, et sapientium institutis adornati, somnos?

nos decet agere à vulgo planè differentes? Sed ecce omnes dignitatem [illegible] Lævino malle honorem, 19
Quàm Decios mandare novo; Censorque moveret
Appius, insanos si non censeret patre natus: [572]
Vos animæ [illegible] quoniam in propriâ non pelle
quiescis. 21
Sed fulget [illegible] trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset. 26
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

Nos decere, à vulgo longè latèque remotos?
Namque esto: populus Lævino mallet honorem, 19
Quàm Decios mandare novo; Censorque moveret
Appius, insanos si non censeret patre natus: [572]
Vos animæ [illegible] quoniam in propriâ non pelle
quiescis. 21
Sed fulget [illegible] trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset. 26
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

ANNOTATIONES.

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decios mandare novo.*] Homini tam iniquo, quàm ille Lustrato, per se verò ignoto; potius quàm viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus è Decijs primus summâ in Republicâ tam consulatum meritò est adeptus, fortunatèque et gloriosè administravit cum T. Manlio Torquat. Cic. de Divin. l. Tit. Liv. l. 8. &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repellieret ac summoveret me à [illegible] Appius Cæcus Claudius Cæcus [illegible] consulatu, decimo anno U. C. 443. I. praetor. [illegible] in senatum tribu [illegible] degit. Suetou. Claud. c. 16. et 24. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 12. Ait Censorius cargo [illegible] Senatore legendi et eligendi, summotis indignis, et [illegible] Censoria lex [illegible] Cæsar [illegible] Tamen [illegible] populus [illegible] Appius: [illegible] prætorius [illegible]

22. *Quoniam propriâ cute pungor.*] Quia vellem [illegible] Quia [illegible] Sallustius [illegible] Catilinam [illegible] Cic.

24. *Sed fulget [illegible] &c.*] Sed vero me [illegible] quæ [illegible] ad [illegible] per [illegible] spectandos [illegible] Cic. Orat. [illegible] Et postea [illegible] Ita [illegible] Et [illegible]

21. *Quoniam, &c.*] Quia tua emolumenti est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porrò non breve est notus ille. Sic habet vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: ornatu verò Cæsare recepit latum clavum, et Tribunus militum factus est.*

23. *Tribunum?*] De variis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed incertè. Tribunus militum nemo fiebat, quin pari [illegible] alam duxisset: alam non ducebat nisi qui [illegible] duxisset. Is militibus in castris habebat dictu [illegible] exercitationes ducebat, in [illegible] mittebat, claves portarum suscipiebat; vigilias et munitiones die noctuque circuire, militum nomina [illegible] tenere, sacrorum cum imperatore, ne cui arma, pabula, aliaque desint, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 25. &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres sine magistratu, nemo tibi invideret: nunc vero tibi dignitatis nævi plures incident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. 1. *Nec cupere capiendo; ut pueris aut [illegible] nucem relictam, aut [illegible] ludum [illegible] Multi pueri [illegible] cum tranquillitatem [illegible] se corripuerunt, ad [illegible] gravem. Ita [illegible] Philippo [illegible] Et [illegible] &c.* Ex quibus patet [illegible] quisque qui parvam rem ultro capessit, exiit [illegible] minus [illegible]

Nigris medium impedit crus Pellibus, &c.] Nigrarum inibi, in Senatum est electus: at pravus jus habet utendi ocreis mollibus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patricium differebant à plebeis. Horum crassiores; illorum tenuiores et elegantiores. Isidor. l. 19. c. 33. ait istos nobilium calceos duo tantùm solo, cothurnis similes ad me-

Pellibus, et latum demisit pectore clavum, [573]
Audit continuò, Quis homo hic est? quo patre natus?
Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Et cupiat formosus; eat quàcunque, puellis
Injiciat curam quærendi singula; quali
Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ,
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
Omnes mortales curare et quærere cogit.
Tunc Syri, Damæ, aut Dionÿsî filius, audes
Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno: [574]
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus,
Et Messala videris? at hic, si plaustra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatque tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum,

et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam *eodem* quo Barrus morbo laboret, et velit censeri pulcher; quà libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali sura, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; *is* cunctos homines cogit solicitè percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Damæ, vel Dionysii, audes è rupe *Tarpeiâ* præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At, *inquies*, Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id *nempe* tibi videris esse Paulus et Messala? Verùm hic, si ducenti carri funesque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua et buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium; cui exprobrant universi *originem* è patre libertino,

ANNOTATIONES.

dium crus pervenisse, quatuor corrigiis religatos, et fibulis aureis vel argenteis; assutam denique desuper fuisse lunæ crescentis effigiem, seu potiùs literam C, quæ centenarium primùm numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cœl. Rhodig. l. 20. c. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ interiori veste et tunicâ nobilibus propriâ, dixi fusè Sat. præced. v. 26.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effiami, proindeque formositatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus* caps.

34. *Qui promittit, cives, urbem, &c.*] Cruquius observat hîc formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

36. *Syri, Damæ, Dionysî.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, aut lictori tradere è rupe Tarpeiâ ejiciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo?] Lictori seu carnifici; notæ eo tempore crudelitatis fuisse vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu i. factionem se esse et ignobilitatem. Nempe Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Messala videris?*] Tullio reponit Horatius: scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plus quàm Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, et Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo, l. 1. Ode 12. De Valerio Messalâ Corvino, Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. 3. v. 103. *Hoc tibi, candelæ. &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. v. 9.

Sic mœstæ cecinere tubæ.

eò quòd nunc sum tuus convivа, *ô* Mæcenas; quondam verò præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: quamvis enim dignitatem *istam* mihi fortasse meritò quispiam invidere queat, *at* non parem tuam amicitiam: maximè cùm dignos eligere cures, pravæque ambitionis longè absis. *Ob* hoc me fortunatum appellare soleo, quòd fortunâ nactus sim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dederit te: *sol* omnium primo Virgilius, ac deinde Varius, narraverunt quis essem. Cùm verò steti coram te, modica dixi interruptis verbis; nam verecundia linguæ haud sinebat plura loqui. Non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos *tuos*. Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto distinguis, non *per* nobilem patrem, sed *per* mores et animum innocentem. Verùm, si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est, de cætero proba: (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes) si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi justè exprobret: si etiam (ut me approbem) *ob* integritatem et innocentiam gratiosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui, modico agro non dives, noluit me *ta non* mittere ad scholam Flavii, ad quem pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii,

Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor; at olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum; 50
Præsertim cautum dignos assumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
[75]
Ut veni coràm, singultim pauca locutus, 56
(Infans namque pudor prohibebat plura profari).
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos, 60
Pauca. Abeo: et revocas nono pòst mense, jubesque
Esse in amicorum numero: magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vitâ et pectore puro.
Atqui, si vitiis mediocribus, ac mea paucis 65
Mendosa est natura, alioqui recta (velut si
Egregio inspersos reprèndas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque sordes ac mala lustra
Objiciet verè quisquam mihi; purus, et insons
(Ut me collaudem) si vivo, et carus amicis; 70
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,

ANNOTATIONES.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Brut. castris militarem. Vide l. 2. Ode 7.

49. *Dissimile hoc illi est:*] Honoribus quisque invidere potest, quos non raro indignis etiam dat fortuna: non verò amicitiæ et gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. aliàs *Varus*. De Quintilio Varo, l. 1. Ode 18.

59. *Satureiano.*] È Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Saureum, quibusdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus Iapygiæ amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundùm alios, regio Tarento finitima.

72. *Flavî ludum.*] In eo erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi, rationes et calculos conferendi magister et doctor famosus: ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœneri studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. v. 325. ubi

Romanis pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit; quod additur, *magnis*, videtur significare primipilos et primorum ordinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate pares. Sic notat Porta cupiditatem et avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum et sordes magis formare eorum animos, quàm ad

Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto, [576]
Ibant, octonis referentes Idibus æra. 75
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos: vestem servosque sequentes
In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos. 80
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circùm doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Quo primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim 85
Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
Mercedes sequerer. Neque ego essem questus.
Ob hoc nunc [577]
Laus illi debetur, et à me gratia major.
Nil me pœniteat sanum patris hujus: eóque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longè mea discrepat istis
Et vox et ratio. Nam, si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscunque parentes 95

sinistro brachio suspensum *ferentes* seculum et tabulam; suppatantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit *me* puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator: adeò ut si quis in urbe populosâ consideràsset vestimenta *mea*, et famulos comitantes, *facilè* sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat *a me* apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum *me* præstitit, ab omni non tantùm actione, sed et suspicione infami immunem (qui primus decor est virtutis) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor (qualis ipse fuit) aliquando sectarer. Neque ego conquestus fuerim. *Imò* hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certè patris ejusmodi sapientem me nunquam pœnitet; adeoque me non pudet, sicut multi, dicentes nequaquam suâ culpâ accidisse, quòd non sortiti fuerint parentes liberos et illustres. Sermo meus atque judicium abest procul ab istis. Enimvero si natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem

ANNOTATIONES.

probitatem et virtutem. At longè diversam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad eruendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus et opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii, euntes ad ludum suum scholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus aderat, præ avaritiâ patrum: at contrà Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus calculi, *tabulam*, chartas, scrinia. Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume et aux jettons*, Angl. TO LEARN TO CIPHER, AND CAST ACCOMPTS.

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magistro singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm licèt apud nos hodie ludimagistris merces pendatur menstrua: at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat.... hac mense magistris exsolvebant mercedes, quas completus annus debere fecit.* Meliùs itaque intelligunt alii locum hunc de calculo et rationibus conficiendis: ut pueri quasi per ludum ex mandato prætoris domi expeditum redirent, scripto ostendentes in tabulâ quantum lucri rediret singulis mensibus ex certâ summâ pecuniæ ad fœnus creditæ. Porrò, quòd *Idibus* solerent usuræ cohigi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon l. 4. 11. strophi. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venusio minori oppido transierit Romam urbium reginam et artium omnium emporium nobile.

78. *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sanè illum credebat re familiari copiosâ, avitisque facultatibus probè instructum: adeò non utilis parcebat sumptibus pater, ut honestam filio et bonum daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ seu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venalium pretium prosequebatur et colligebat; unde et collectarius ari-

quoscunque quisque vellet: *ego* meis contentus nollem accipere mihi claros fascibus et sellis *curulibus*: insanas à plebe *quæsiveram*, *à te* verò sapere nolebam, ni fallor; quod fortasse *ego* unus recusarem, *scio* id multis assuetum. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures invitare ac circumducere duces asseclas: nec *liceret* solum *præsidere* rus, aut peregrinari: mali esset plures equi et familiæ, porrabones cui alia. *Jam* eques Tarentum usque, si placet, decurtato possum vehi mulo, cui lumbos sarcina, armos verò sessor ulceret. Nullus mihi sordidam *arcessitam* exprobrabit; sicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem *te* comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium. *Oh* hoc et alia multa vivo beatior te, *ô* illustris Senator,

Optaret sibi quisque; meis contentus, onustos
Fascibus et sellis nolim mihi sumere: demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud unquam solitus portare molestum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque salutandi plures: ducendus et unus 101
Et comes alter; uti ne solus rusve peregrève
Pascendi; ducenda pecorrita. Nunc mihi curto 104
Exirem; plures calones atque caballi 107
[578]
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos. 106
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator, 110

ANNOTATIONES.

quando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum et vectigalia exigebat. Gal. *un Sergent*, Angl. A BAILIFF.

96. *Onustos Fascibus et sellis.*] Quidem legunt *honestos*. Fasces et sellæ curules insignia magistratuum: synecdoche pro magistratibus et dignitatibus. *De fascibus* disserui altiùs fusè. De *sellâ* curuli dicam postea in lib. 1. Epist. Interim ex Gell. l. 3. c. 18. hæc accipe: *Senatores, qui eo die negotia publica gesserant, curru vehebantur in curiam, non eos gestâ: in eo verò curru sella erat, super quam consuleret; quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde et pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

99. *Onus.*] Onera et incommoda nobis conditionis et dignitatis honorisque cupiosus gerentisque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104. *Pecorrita.*] Pecorritum est genus carri quatuor rotarum ab Æolicâ πέτορες pro τέτταρες, vel ab Oscâ voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurdè: ut Galli acceperint à Massiliensibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui cymon ducant è Britannis et Celtis, apud quos *petar* est quatuor: sed properam. Vide Festum: item A. Gell. l. 51. c. 30.

Curto mulo.] Viii, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto equo*.

105. *Ire, ut Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 6. l. 3. Ode 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: *Mantica cui lumbos onere ulcerat, atque eques armos.* Ad eum Senecæ Epist. 28. *Quemadmodum erat sarcinarum, impedimentum, quod super omnia ceteri, etiam nunc calonibus esse consuevit. Nunc huic partem eorum, qui in casse ad aliquæ tutare dependent, reciperent.*

107. *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ne divitis objici jure potest quòd sordes vasa et parum decoræ: non ita vero privatæ alibi. Mali enim tolerantur in privatis et pedariis, quorum Magistratibus ac Patronis ignoscitur.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos viâ frequentissimâ et celebri, quæ ducit ad Tiburi: de quâ urbe l. 1. Ode 7. et 18. l. 2. Ode 6.

109. *Lasanum, portantes.*] Lasana et vasa quædam vinaria, aquatilis cum cibaria utrâque: ne aut hæc, aut illa, aut aliud quidpiam pretio comparare supersedeat in meritoriis tabernis ac deversoriis, quod quidem præpostere est hominis ne cœnati quidem. Lasanum, Græcis λάσανον, cum significationis, manubrium, et lebetum: restiones, unde accipendum est hîc usus. Hesychio, Suidæ, Pollucique λάσανον idem est quod ἀγγεῖον; *alia fides hatenus*: pariter et Scholiastes ejus. Sed

Multis atque aliis vivo. Quàcunque libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, vespertinumque pererro
Sæpe forum: assisto divinis: inde domum me [579]
Ad porri et ciceris refero lachanique catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet. Adstat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.

aliisque bene multis. Ambulo solus quàcunque placet: quæro frumentum et herbæ quanti *venant*: perlustro circum fraudulentum, et forum vespertinum frequento: asto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam *porri*, ac ciceris, et lachani. Cœnantur *pueri*, *modò* famulantur servi tres: lapis albus ærei candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, et guttus cum paterâ, supellex e Campaniâ.

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *multibus atque aliis*. Rursùm alii aliter interpretantur: quidam sic, ob hoc et alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatinum inter et Aventinum montem, trium stadia et amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionys. Halic. l. 3. Aen. ab Alex. l. 4. c. 25. *Fallacem*: ubi sortilegi, somniorum interpretes, astrologi, circulatores, et alii fanum, ut aiunt, vendentes; aut *quæstûs causâ hariolantes*, ut ait Tull. 1. de Divin. sub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. et seq.

Vespertinum forum.] Vel quòd vesperi minor frequentia in foro quam manè: tunc que illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum, et si quid novi spargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cùm adsint porticus ad id commodæ.

114. *Assisto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis et sacris intersum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos et hariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii *lagani*, quod quidem placentæ genus, et ad delicias magis pertinet: at Horatii mens et sensus minùs potiùs lachanum. Nam λαχάνου *olus*, vel *leta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum *porro* et *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Describit apparatum non cœnæ modò sine ac civariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus.] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet*, Angl. SIDEBOARD.

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina semper singulis convivis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vasculo haustum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli gravis et lepidus æquè. Cùm Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut depressâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt; alii ampullam sconteam aut vitream; alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains*, Angl. A WASH-HAND BASIN; ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in paterâ seu vinum seu primitias ciborum: atque his verò religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Fmib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *asotos primùm ita non rebus esse, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro 1. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 8, &c. Non absurdè quidam volunt guttum illum ad unctionem adfuisse: id est, ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Persius, Sat. 3. Suum verò sit cuique judicium, ego dicam quid sentio: movet me quòd Poëta jungat *cum paterâ guttum*: sicque videtur indicare guttum libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* supra interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet: at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana supellex.] Ista porrò vasa fictilia sunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

Postea vado cubitum minimè anxius, quòd *die* crastinâ surgendum sit diluculo, visendasque Marsyæ, qui asserit notabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo *usque* ad *horam* decimam. Deinde prodeo *foras*: vel lecto aut scripto quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cùm verò sol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Morbum prandeo quantum impediat vacuo esse ventre *per* diem *integrum*: domi *resideo* otiosus. Hæc vita est eorum infelici et molestâ ambitione. Isus me sublevo: vivamque fortunatior quàm si Quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.

Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras [580]
Surgendum sit manè, obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris. 121
Ad quartam jaceo. Post hanc vagor: aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, ubi me fessum sol acrior ire lavatum [584]
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi. 126
Pransus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare: domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum miserâ ambitione gravique.
His me consolor: victurus suaviùs, ac si 130
Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuissent.

ANNOTATIONES.

120. *Obeundus Marsya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare amo: sive ad sumendam à fœneratoribus pecuniam, aut solvendis usuris: nam ab his abhorreo. In priori fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita: ad quam vadimonii sistebantur: conveniebant etiam cauponæ, aliique negotia tractantes et componentes: nec non ibidem sedebant fœneratores. Perinde Marsyam mirantur omnes filii e Platygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd tentare cum eo contendisset excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse credit Cyclius, Metam. 6. c. 5. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. c. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.] Quòd illa statua Marsyæ sublata erat manu, satyricè et sarcasticè noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quòd Novius libertus inter judices et senatores allectus esset; et, quod pejus, tempus fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, et ab ejus aspectu.

121. *Noviorum minor.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo suprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut scripto.] Si fortè non prodeo, postquam è lecto exiluí, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marullus, qui pertinaciter nè è Noniniibus facta Verba ab interpretibus indigentur, vultque ablativos esse absolutè positos; ut sit sensus; aut ego, postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungar olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectulo*, *scripto* pro *scriptito* dixerit Horatius.

121. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, Lucernario, ac furtivo, adeòque lucernis quasi fraudatis detracto: ut fecit *Natta* per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. 5. v. 87. *Qui Pallidas offendat ruscro tibi cauda olebat Lucerna.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De sordido isto homine, et nostro olim, et Juvenalis Sat. 8. v. 95. Persius Sat. 3. v. 41.

Non pudet ad morem discumbere Nattæ?

125. *Ast, ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusque diei. Nam, qui modice curare se cuticulam prædicat, longe abest, ut innuat quotidie se balneis uti, quòd certè luxuriem et delicias oleret.

126. *Rabiosi tempora signi.*] Tunc sublevo me, et mitigo ardores Canicule: de quâ l. 1. Ode 17. l. 3. Ode 13.

Pers. Sat. 3. initio.

———*Succas insana Canicula messes*
Jamdudum coquit: et patulâ pecus omne sub ulmo est.

127. *Pransus non avidè.*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem sumpto cibo, vesperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandisse, parcè autem cœnitâsse, ut apud nos nunc plerique facere amant, ita suadente medicinâ et sanitatis ratione.

128. *Domesticus otior.*] Otio liberali vaco, non inerti et ignavo.

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Persio describit.

PROSCRIPTI Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor [592]
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas; 5
Durus homo, atque odio qui possit vincere Regem;
Confidens tumidusque; adeò sermonis amari,
Sisennas, Barrosque ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, quâ ratione Persius ibrida vindicârit pus et virus Rupilii Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, et qui nobili odio vincere posset Regem; atrocibus et superbus; *denique* tam acerbâ dicacitate, ut Sisennas Barrosque albis equis antevertoret. Redeo ad Regem. Cùm nulla utrique concordia

ANNOTATIONES.

1. *Proscripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores et malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempe cùm Mæcenati gratiosus esset, qui et Augustum ei reconciliavit: at longè antea idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cùm Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque noster opportuno tempore se ultus est, datâ occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Brati castra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Lucili marcebat fibres, sensum, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* scribunt, frustrà et deducunt ab ὕβρις; vel ὑβριστὴς; sive ὑβριδὴς; ut significetur conviciator, petulcus et contumeliosus. Bene viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus, matre autem Romanâ. Nam antiqui spurios, item diverso genere procreatos dicebant inabros, inibros, indeque ibros et ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. lib. 12. cap. 1. *In animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diversis nascantur, ut mulus ex equâ et asino, burdo ex equo et asinâ, ibridæ ex apris et porcis, &c.* Plin. l. 8. c. 45. *E musmonibus et ovibus natos prisci umbros vocârunt:* et cap. 53. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translatâ.* Ita apud Valer. Maxim. l. 8. c. 6. *Q. Varius propter obscuram jus civitatis Ibrida cognominatus, &c.* natus nimirum Hispano patre, matre Veronensi.

3. *Lippis notum et tonsoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quòd raro foràs prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab invisentibus, quid sit novi per urbem: tonstrinæ verò, in quas multi conveniunt otiosi et loquaces, sunt proinde rumorum et confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: τὰ κουρεῖα ἄσπα συμπόσια, *tonstrinæ compotationes sine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs ista minoris Asiæ in Ioniâ, ad oram maris Ægei inter Smyrnam et Chium: priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus, Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barro* antea. Sisenna cognomen erat Apronioruin et Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehensus ausus fuit dicere, se illam sciente et suadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, apertè et salsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi albi crederentur velocissimi Plaut Asin. 2, 2, 12.

Si hanc occasionem se tempus ultro daret, nequam, ædepol, quadrigis albis vinci vix posset.

esset (nam molesti omnes eodem sunt animo, quo stremui quibus contraria pugna contigit. *Sic* inter Hectorem Priami filium et fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem diminuerit: haud aliâ de causâ quàm quod ambobus summa virtus inerat. *Ut* si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat impariibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus; dum Prætor Brutus ageret in opimâ Asiâ, dimicavit par Rupilii atque Persii, *adeò* ut non convenientiùs sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium audentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cachinnos tollit: laudat *ille* Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites verò salutaria sidera nuncupat, dempto Rege; hunc *enim* accessisse *velut* Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Prænestinus natus *ibi* mordaci et valdè copioso

Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti, 10 [584]
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animosum atque inter
Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in utroque
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes, 15
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto Prætore tenente
Ditem Asiam, Rupili et Persî par pugnat, utî non
Compositus meliùs cum Bitho Bacchius. In jus
Acres procurrunt; magnum spectaculum uterque. 21
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem:
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum, 25
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat [584]
Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis.
Tum Prænestinus salso multùmque fluenti

ANNOTATIONES.

10 *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*] Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere volunt; illud est eorum ingenium et velut jus quoddam à naturâ comparatum, Ep. 1. Ode 6.

gravem
Pelidæ stomachum cedere nescii.

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: Θάνατον γὰρ οὐκ ἄλλο τι πλὴν ὀργὴν ἔχει.

16. *Diomedi, Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. vide Homerum. Glauco mentem ademisse, indeque Glaucum auream suam cum Diomedis ære permutasse. De *Diomede* suprà, Sat. 5. Glaucus Lycorum dux ad auxilium Trojanorum venit; erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener et regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam.*] *Ne* nesciat, Lector, Asiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam verò se contulerat ad contrahenda adversùs Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Manilià, n. 11. *Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè ornatus terres antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum insignè erant Bithus et Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac veluti Caniculam. De hâc Virgil. Æn. 10. v. 273.

. . . . . *Sirius ardor*
Ille autem morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, et lævo contristat lumine cœlum.

Vide, si vacat, annot. ad Oden 17. lib. 1, et Oden 13. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii oratio fluenat rapidè torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescentis et exundantis. Vide lib. 4. Ode 2.

27. *Fertur quò rara securis.*] Ad cujus fluminis ripam raro venit frondator cum securi quâ ligna cædat, seu quòd ipse metuit ne exundante fluvio abripiatur, seu quòd adsitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicentur et auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Prænestè. Hæc Latii civitas Româ distat 21. mill. pass. Ortum versùs; hodie *Palestrina*. Condita fertur et nomen sortita à Prænesto Ulyssis et Circes filio.

Salso multùmque fluenti.] Malè quidam hæc

Expressa arbusto regerit convicia; durus
Vindemiator et invictus, cui sæpe viator
Cessisset, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
[555]
Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consuêris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

dicteria retorquet *ex* arbustivâ vite depromptâ, vinitor acer ac victor meus, cui frequenter victor cessisset grandi voce appellans *cucullum*. Tum Græculus Persius posteaquam saltibus lusoriis aspersus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi credo, *unum* est è tuis facinoribus.

ANNOTATIONES.

jungunt cum sequenti voce *arbusto*; quæ certè rebus ordinandis sunt ad Persium, de quo antè. Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluente*, ut respondeat sequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjecturæ hæc audacior sanè est: et quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expressa arbusto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorem diu ferâ lacessentem scommata regerit ex arbusto suo; ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio magnâ linguæ volubilitate et petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbusto.] Id est, vite arbori innixâ: de quâ Plin. l. 17. c. 23. ubi scribit: *Ulmi vina non sunt in arbustis gignendi, et in his quæ quo latiora summas, sicut de rosa mihi videtur, adeò exercitate propagentur, &c.* Columell. l. 4. *Vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus .... hoc genus vitium arbustivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Observa, lector, vocem istam esse hic quatuor syllabarum, atque in unam coire *i* et *a*, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare convicis. Auson. in Mosellâ:

.....*Inde vicator*
Ripuram subjecta terens, hinc nacta latens
Prelra canent sera cultorilus.

31. *Magnâ compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, desidiosum, et ignavum, instar cuculi: vel quòd vinitores putationem et cultaturam vineæ, donec cuculi vox audiatur, seriùs tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. l. 18. c. 26. *Putationem aquanoctio peractam habeto.* Et postea. *Sic fiet in vi. Idus Maii .... quo tempore intervallo, xv. diebus primos agnoles sequenda antea, quibus propagendis ante æquinoctium non sufficerent, dum sciat inde vitium exprobrationem fabæ putantium citos per imitationem cantûs altius tempora-*

ri quam cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab istâ volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantiæ salsæ etiam cum primùm vere laudantur.

Cucullum.] Vel potius *cuculum*, mediâ productâ, κόκκυξ, avis verna, à voce, quam sæpius ingeminat, appellata. Unde et κόκκυγας Græci vocant homines molestos, eadem sæpius insulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *Procul vere cocuit, occultatur. Canicere orta: semperque post undenos mdis mortuè palumbum, majori ex parte cuculo ova, quæ nulla alia avis, invehit. Causa subjecit pabuli, quòd sciat se necessaria cunctis avibus. Nam monstratque quisque exfetat. Ita non fere tutam generi suo stirpem operatur, nisi fefellerit. Quare nullum fecit talium, aliquam insidiam animal, ... pelles avidas ex natu præripit cibos reliquos pellis. Ipsa pungeretur, et ultoris in se ulciscam convertit. Ideo gaudet ejus specie, parentaque serpens quòd talem peperit. suos comparentes ejus damnat ut alienos, absentique etiam se inspectante pabitur, donec corripiat quoque jam volandi potens: ex genere accipitrum, quippe non adunco ungulas nec capite, crudis ales, nec alio colore ac recta, seu aspectu, quam columba.*

32. *Italo perfusus aceto.*] Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Pers. Sat. 5. v. 86. Plaut. Pseud. 2, 4, 49.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?—

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam essstimulârat *homo acidæ linguæ*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges consuêris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, patrâ Jun. Brutus, tu verò deinde ipse Jul. Cæsarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est.] Et hoc te dignum est opus, ut jugules ac tollas molestum et indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ et Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

Eram autea stipes ficulnus, lignum iners; quando artifex dubius *an* scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus *extra* ingens terror pravorum, atque volucrum. Etenim dextra *mea* arcet prædones * * * * * * * * * * * * * at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc efferenda in vili sandapilâ.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum;
Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum, [1]
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum, aviumque
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucres in vertice arundo 6
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ. [2]

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsus et facetâ, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia:

Et Esquilini Pontifex venefici, &c.

Porrò nihil hîc Deastrorum vanitas et falsitas suggerunt. Unde S. Hieronym. l. 12. in Isa. c. 44. sub finem ita scribit: *Flaccus in satirâ, dirisse simulacra gentium, ait;* Olim truncus eram, &c.

Truncus eram ficulnus.] Sic Propert. lib. 1. Eleg. 2. v. 59. Vertumnus de se dicit:

Stipes ego antiquus sectâ proceranti falce dolatus,
Arbitrio fueram pulcher in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia ob fragilitatem. Quo enim ficus fieri potest, quod sub finem hujus satiræ dicitur, *defossis ante.* Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum et locatum.

2. *Priapum.*] L. Bacchi et Veneris filius hortis præesse volui custos credebatur. Diodor. Sicul. l. 4. c. 1. nam. Grand. Ejus statua rudis et informis ponebatur: unde ex hoc aut pluribus ficubus, quod lignum fragile est, aliis operis artificiosè fingendi ineptum. Alium alii ratiocinem afferunt quòd ficus admodum fertilis. Priapus vero fœcunditatem designet teste Plutarcho de Isid. et Osir.

3. *Deus ego, furum, &c. coërcet.*] Diodor. Sicul. cit. *Priapum non solùm in urbium templis, sed et in agrorum locis quasi hortorum vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quâ fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, v. 31. ita de Priapo:

..... Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Priaphaili,
——rudo qui semper in horto,
——prædoni falce minatur.

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce saligná
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet:

Placet, Priape, qui sub arboris comâ
Sedes sacrum revincte pampino caput
Ruber sedens, . . . sæpe floribus novis
Tuas sine arte dilegamus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliis Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aëra, ut dicetur postea.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modo stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antea sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Advertè singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis.] Non atriis aulisve magnis elata cum honore et sepulturam more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopi-

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulchrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat, hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari, quo modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Cum mihi non tantùm furesque feraque suetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,
Quantùm carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.

Hoc erat commune plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sannioni, et Nomentano patrimonii dissipatori. Hic cippus assignabat *ager* pedes millenos in latitudinem, trecentos *retrò* in longitudinem, *vel atque* ne sepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Esquiliis salubribus, et ambulare in colle aprico, ubi nuper miserabili cernebatur aspectu albis ossibus deformatus. Quamquam non tam me arcent et vexant prædones ac fures agrum istum infestare soliti, quàm *maleficæ*, quæ humanos animos incantamentis et veneficiis. Has nullâ ratione possum abigere, aut prohibere quò minùs colligant ossa et herbas noxias, statim atque luna currens pulchrum ostendit vultum.

ANNOTATIONES.

am nequeunt. At contrà divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

In arcâ cli.] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapilâ, quam Martialis vocat *Orcivianum spondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à sandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . . . portandum ad busta cadaver.

10. *Hoc miseræ plebi.*] Esquilina regio sepulcris servorum atque mancipiorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo scurræ.*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* sepulcrum pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius *Nomentanus* patrimonii decoctor insignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hoc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certa pars agri excepta et ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulchra. Ergo sepulchri hujus est latitudo, at longitudo in agrum quaquaversùs *intelligenda*. Ita vetus inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui Geographicè hoc gradum hîc accipiunt in majori distantiâ. Nec enim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. l. 1. c. 6.

12. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi et notari solebant literæ istæ, H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Frederic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Esquiliis extabat cippus has notatus literis; ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hæc inscriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc verò sepelireri amotâ facultate per Mæcenatem, jam licet frui Esquilinum salubri aëre; licet hîc habitare quin et deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. et ult.

Salubribus.] Illuc propterea, et in hortos Mæcenatianos in Esquiliis secedebant Tiberius ad quietem, Augustus verò æger ad valetudinem procurandam. Suetou.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem sedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi molestum, quòd veneficas inde exterminare nequeo sepulchra frequentare assuetas. Fures avesque facilè abigo, at non ita improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi venitabant illuc ad exquisitos fructus surripiendos: *fures* autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim veniebant assuetæ inde vix absterrebantur; semperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem nunc ostentat luna, dum plena est: et hoc præsertim tempus ad perpetranda veneficia assumunt. Vide Epod. 5. et ult.

22. *Ossa legant.*] Paulus jurisconsultus; *qui e sepulchro corpora extraxerint, vel ossa eruerint,*

Ego ipse conspexi Canidiam atrâ veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Sagânâ seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere: *morsuque* discerpere dentibus ovicubam nigram. Cruor in scrobem effusus, ut hinc umbris evocarent, animas responsa reddituras. *Porro* aderat imago lanea, et alter cerea. Grandior lanea, quæ minorem *cereum* plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione quippe mox interitura. *Hecatem* altera ilicebat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias: lunam verò crubescentem se abscondere post majora monumenta, ne testis adesset istis *sceleribus*.

Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicùs agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas. [89]
Lanea et effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quæ
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonen. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes; Lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulchra.

ANNOTATIONES.

humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur: honestiores autem in insulam deportantur: aliis aut relegantur, aut ad metalla damnantur. Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] Es pulcralis natas, quasi sacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Mentiâ præ cæteris herbis uti amantur. Hanc enim dicitur pedes fecisse Plutonis, à Proserpinâ donatam concepta et in herbam sui nominis transformata. Porrò notandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias occupatas, ... erfuisse verò illic aliquot sepulchra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana libertina fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proscriptus est: habuit verò sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes evocarent.*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia est, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique annot. l. 1. Reg. c. 28. Saul rex per Pythonissam suscitat umbram Samuelis Prophetæ: ab eoque discit quam eorumque perniciem proximè futuram. *Stabatque Saul credulus responsa petens: eadem ab ore vocabat Samuel ...*

30. *Lanea et effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. 6. v. 89.

Per tumulos errat passis discincta capillis,
Carmine de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat.*] Hæc repræsentans cum quem perdidum ibant et cupiebant. At laneum simulacrum referebat earum veneficis illis caput, quæ ulterius sagæ incantamentis libenter et favere commendebant.

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum nocturnorum præsidem; dictam *Hecaten* seu quòd centimis centum placaretur, seu quòd annos centum errare faciat insepultos. Ita Servius. Alii quòd centum, id est, varias habeat virtutes et potestates. Nam et ideirco *tergemina Hecate* vocatur à Virgilio, Æneid. 4. Est nempe Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς *longè*, quasi radios eminùs ad nos vibrans.

34. *Altera Tisiphonen.*] Sagana vocat Tisiphonem unam è Furiis, à plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annunciabant: serpentes autem Tisiphonem. Duas enim illas ejusmodi asseclæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore suffusam, et abhorrentem à talibus flagitiis veneficiisque.

36. *Post magna latere sepulchra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Esquilias et hortos Mæcenatis, propè extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque submota.

Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis [598]
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, et fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ resonarent triste et acutum?
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris, et imagine cereâ
Largior arserit ignis; et ut non testis inultus,
Horruerim voces Furiarum et facta duarum. [599]
Nam, displosa sonat quantùm vesica, pepedi
Diffissâ nate ficus. At illæ currere in urbem:
Canidiæ dentes, altum Saganæque cadendrum

Quòd si aliquid mentior, conspuatur *meum* caput, merdis albis corvorum: ac mictum et cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, et Voranus fur. Quid referam singula? Quemadmodum alterutrum inter se colloquerentur umbræ cum Saganâ voce tenui et stridulâ? Quomodo clàm humorem tulerint barbam lupi, et dentes colubræ maculosæ: *atque* ignis ingens compuerit effigiem ceream: denique quo pacto audierim sim prægnans, atque vindictæ horum verborum et actionum ambarum Furiarum *clarum?* Etenim quanto *sonitu* crepat vesica disrupta; *tanto ego* ficulnus *alum tuam* divisis natibus crepui. *Postmodò* autem illæ *cœperunt* furere in urbem *cupidæ*. Tamque non sine ludibrio et cachinnis aspexisses Canidiæ dentes, ac subnixum Saganæ comam,

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum*;] Huc facit quod in Epodam. antè cit. ad Priapum scribit Tibullus:

Avertat culpam vocis sæpe, cùm tibi
Sencetus curvo, impositaque gramina acubus
Sacrum ferat omen cornix cornicula.

Arnobius autem l. 6. asserit: *Non videtis sub ædificiorum tecta, cùm cavis stillicidiis, sorices, mures, talpas, pedibus aliquantulum posse utique lavitare? spectatis hæc omnia condere. . . . . in ore simulacri alba ossa reliquiasque vetas, atque insedisse casses quibus volatus innectere et illaqueare possint imprudentium muscarum? Hæcine sunt intra ipsos ædium circumvolantes thotos, jaculariæ stercoris plenæ; et morbi quos cacant, morbi numinum ora deprimere, barbam, crines, nasos, alunque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies pudoris?*

39. *Julius*, &c.] Quidam luxurie perditus, cætera minimè notus.

Pedacia.] Mulieris nomine ob mollitiem et impudicitiam vocat per contemptum et ludibrium. Is Pedacius, vel Pediacius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abligurisse, flagitiosisque postea libidinibus serviisse.

Furque Voranus.] Iste fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax et astutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque: Bellè, si te non ἐχχαλκεύει, id est, verberibus tui quam æs tundit ac recudat.

41. *Teste et inultum?*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos Æneam videntes obstupescunt, *pars vertere terga . . . . pars tollere vocem exigua*m, id est, exilem, lugubrem, detractam, unde et *inceptus clamor frustratur hiantes*. Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcellus, *vide*, inquit, *efficacis magicæ artis*: barba lupi veneficium: ut rostrum lupi veneficiis resistit. Atqui barba lupi in rostro. Plin. l. 28. c. 10. *Veneficiis rostrum lupi resistere invenerutum antiqui, ac illaqueata dicta cum porta profligari.*

43. *Imagine cereâ largior arserit ignis?*] Virgil. Eclog. 8. v. 105.

Aspice, corripuit tremulis Amaryllis Iarbas.
Sponte sua, dum fervet amor, cessere sagittæ, Ignem sit.

Ergo hîc indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurdè quidam putant ignem adfuisse, et liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista claræ ostendunt, *sponte sua.*

45. *Furiarum duarum.*] Canidiæ et Saganæ Furiis similium.

47. *Diffissâ nate.*] Ita Virgilium recens et adhuc viride, si in opus fingitur, finditur et crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore hoc deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles, hoc pacto terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes*, &c.] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositi *dentes*: Saganæ verò glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum cadendrum.] Adulterini capilli ἀναγέστιον, et erat Poppææ, Juvenal. Sat. 6.

decidere, herbas item et licia brachis fascinata.

Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

ANNOTATIONES.

v. 501. *compagibus altum Ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Calantica.] Κάλυκτρον est *ornamentum*, κάλυπτρα *operimentum*. Hæc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositicium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: verus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Tregula divina*. Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos alligabant, vinciebantque, dicebant.

Virgil. Eclog. 8. v. 73.

Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam et obstinatam loquacitatem.

Pergebam casu *per* viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, *mente* versans, et iis plenè intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus, atque apprehensâ manu *meâ*, *ait:* Quomodo te habes, omnium suavissime? Respondi: Bene, nunc quidèm: *tibi* pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm *verò me* sequeretur, prævenions, dixi: An *aliud* quidpiam exposcis *à me?* Mox ille, Ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimaberis. Vehementer *autem* abire cupiens jam velociùs incedebam, identidem subsistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos talos defluebat:

Ibam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis: [592]
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm;
Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia quæ vis. 5
Cùm assectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Nôris nos, inquit; docti sumus. Hîc ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Miserè discedere quærens,
Ire modò ocius; interdum consistere; in aurem
Dicere nescio quid puero. Cùm sudor ad imos 10

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. et Epod. 7. v. 8. Vide ibi Annot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

4. *Arreptâque manu.*] Quasi valdè familiaris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergo imprudenter et ineptè.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ frugum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin et pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis?] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis.*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id dure facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, aliud hora. Rogo, num quid velit?
Recte, inquit. Abeo.

7. *Nôris.*] Cupio ut nôris me: sum enim doctus. O insulsam ostentationem!

10. *Cùm sudor ad imos Manaret talos;*] Præ animi angore et æstu.

Manaret talos; O te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus! Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire, 14
Jamdudum video: sed nil agis: usque tenebo:
Persequar: hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus est te
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos. [593]
Nil habeo quod agam, et non sum piger: usque sequar te. 19
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,
Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plures
Aut citiùs possit versus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod et Hermogenes, ego canto. 25
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater,
Cognati, queis te salvo est opus? Haud mihi quisquam:
Omnes composui. Felices! nunc ego resto:
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella [594]

Cogitabam apud me: Quàm beatus tu Bollane *tali* cerebro! Cùm verò iste quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones: quòd nihil responsi facerem, ait: Sollicitè quatis discedere; jam pridem intelligo: verùm eo eram perditis: semper adhuc eo: assectabor: quo jamjam istinc contendis? *Cur ego*, Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi minimè cognitum: hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos *Julii Cæsaris*. *Ille verò*: Nihil agendum instat mihi, neque sum desses: quàlibet te comitabor. *Tum ego* deprimo aures velut asinus impatiens, quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille *autem* exonerat se: Si me bene cognosco, non Viscum, non Varium cariorem *me* familiarem habebis. Equis enim versus plures ac velociùs quàm ego facere valeat? Quis scribere *carmina*? Ecce sic cano, et canam Hermogenes invidebat. Hîc erat occasio interrumpendi: *locque ad illa*: Habesne matrem *aut* propinquos, quibus necessaria sit tua salus? *Respondet*: Nemo *quos*! nulli: omnes sepelivi. *Tum ego*: *macte*; inquam: *vive* ergo jam vitæ: mortuos. Enimverò urget fatum lugubre, quod parat mihi Sabella.

ANNOTATIONES.

11. *Bollane*.] Is ἐξόχως, harundo, tomachosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced. cerebrosus, nugaces et inepios quosque verbis asperis amoliebatur statim, et abire properè se abigebat, loquacitatis et loquacium omnimodo impatiens.

14. *Miserè cupis, inquit, abire, &c.*] Quæ impudentem hunc garruli sectatoris, cum Horatii modestâ responsione, *nil quo est tibi te circumagi*, &c. Gal. *Tenas dessen Trop gehet*, Angl. IT WILL GIVE YOU TOO MUCH TO DO.

18. *Cubat*.] Sunt qui interpretentur, ægrotat: sicut Sat. 3. lib. 2.

Meteret ad pueri mensem . . . jam quinque calendas.

Prope Cæsaris hortos.] Longaquam præponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustrà. Sueton. in Jul. Cæsar. c. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè, et viritim trecenos sestertios legavit*. Tiber. c. 72. *Tremens ægrotus ad proximos Naumachiæ hortos salvatus est: deposità statione per ripas Tiberis*, &c. Vide et Plutarch. in M. Bruto, ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septingenta et quinque drachmas legavisset; præterea verò etiam *hortos, qui trans Tiberim erant*, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem Dei evolutum, et admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Desilio*.] Mesquinet à jumentis, quæ aures demittunt, abjectæ dant suam detractationem, ac velle excutere impositum onus. Plin. l. 11. c. 37. *Asinos se cursu et onerum patientia gerere, declarat auctus aurium; se ferre onera, mutantes pacatas, stare cum sarcinis, quietas*, &c.

22. *Viscum, Varium*.] Multo fere sunt eximii Poetæ, ingenio et carminum claris: Horatio coëtaneissimi. De Visco patet, Sat. 10. et alibi. De Vario Sat. 5. præced. et l. 1. Ode 6.

25. *Hermogenes*.] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater*, &c.] Callidè vult Horatius monere garrulum, ut sine saltu cedat in gratiam propinquorum, ac vesana cantica ac circumagitatæ defatigati, quin potiùs ipse se tantum virum tempori et tam exactis doribus indigneu. fandis sæviat conservet.

28. *Omnes composui*.] De lupis vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3. v. 104.

Felices.] Qui nugarum suâ garrulitate et ineptis sunt liberati. Ac eo nasci *recte* discrucciandos à te ac jugulandos.

29. *Sabella*.] Natrix Horatii patriæ Sabella, vetustate perita. De Sabinis sic

vetula præsagiit commotâ urnâ divinans. Istum, *aiebat*, nec sæva toxica, nec gladius hostilis interimet; nec laterum dolor, vel tussis, nec ineis podagra: occidet verò loquax aliquando tandem. *Ego* ubi primùm ætate adultâ erit, fugiat garrulos, si prudens est. Devenerámus ad *templum* Vestæ, transactâ jam parte diei quartâ: et fortè debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi *vadimonium* obiisset. Dicit *verò*: Quæso paulùm istîc *me* adjuva. *At ego:* Morior, si valeo stare, vel scio leges civiles:

Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ: 30
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque. Loquaces
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei 35
Præteritâ; et casu tunc respondere vadato [95]
Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. Inteream si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura:

ANNOTATIONES.

Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesignanus, dixi in Epod. 17.

30. *Divinâ mota anus urnâ.*] Sortilega mulier et fatidica conjectis in urnam sortibus commotis, eductis, fatum elicions et futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ, quæ permixtæ in urnâ, et mox eductæ vel effusæ, si quid exprimere ut casu et fortè conjunctæ, id esse in fatis divinitùs præmonstrari credebantur. *Sortes, tabulæ aut surculi è ligno fuere rotundæ: quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ, eæ publicè. Sed quæ in publico, in primis religiosæ et causâ quidam variæ sacræ, in templis servabantur unaque recondebantur, tenuibus vittisque laneis sursum involutæ.* Hinc J. Lips. Elect. 2. c. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud Liv. nox citandi. ingeniosè corrigit *extenuatas*, id est, tenuis vittisque solutas. Sortes Prænestæ inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 86. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis explorat. Fuit pulchritudo et vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id ex tabellis. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior attingit sortes?* Cæterùm vide in locis sortes penè reperiri. Hæc ille ibidem: et penè atavè. *Quid sors? Idem prognosticum quod aut aes, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus tamen lusi et casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallacis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Suetonius Tiber. c. 63. Prænestinarum sortium negotium deterritum aliquando Tiberium scribit. T. Livius lectio l. 22. inter prodigia quædam et hoc refert: *Sortes suâ sponte attenuatas unamque evolasse ita scriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT; *et per idem tempus Romæ apud Martis Appiâ viâ sudâsse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum patri domum redut, duoque septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate, ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Eadem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. l. 2. n. 67. de Vestâ disserit. *Hæc Dea*, inquit, *est rerum custos intimarum. . . . . Græcis ἑστία dicitur. . . Ejus vis ad aras et focos pertinet. . . . . Non absunt longè ab eâ Di Penates, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu solis ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *et casu tunc respondere vadato Debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. l. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora.
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, &c.

36. *Respondere vadato Debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat: ego nisi adfuisset, vades ejus ac fide jussores condemnati ipsum postea agis cum reum, ex lege.

38. *Paulum hîc ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere, in foro ante Prætorem; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac repugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura:*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris consulendi peritia; proindeque tibi adesse nequeo.

Et propero quò scis. Dubius sum quid faciam, inquit;
Te-ne relinquam, an rem. Me, sodes. Non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere ducum
Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. Paucorum hominum, et mentis bene sanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ est usus. Haberes
Magnum adjutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, nî
Summôsses omnes. Non isto vivimus illic
Quo tu rere modo: domus hâc nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit ungui
Dictor hîc, aut est quia doctior: est locus uni
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis; et est qui vincî possit: eòque

adde quòd festino. *Dic* quò nôsti. *Tum* ille ait: Incertus sum quid agam, an te desera-m, an litem. *Cui ego:* Me, obsecro. Nequaquam, *inquit* iste; et cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare adnixus est, sequor. Inde *verò* sermonem *ille* resumit: Mæcenas quomodo tecum *agit?* Paucos amicos *recipit, unicam:* et recte sapit. *Ille:* Nemo unquam usus est fortunâ callidiùs quàm tu. Nec tu magnum auxiliatorem habueres, secundis quidem *partis* agendi peritum, si velles *ad Mæcenatem* perducere hunc virum: morior, nisi cunctos amoliri *posses*. *Ego verò:* Minimè ex ratione quâ putas ille agimus: nulla domus ab ejusmodi malis est purgatior aut remotior quàm illa: nihil unquam nocet mihi, quòd alius opulentior adhærit vel doctior: suum quisque gradum obtinet. *Tu ingravidas:* Rem *tuo* magnum dicis, *et quæ* prope supra fidem *sit*. Verùm enim ita est, *quæso*. *Moveris:* Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere. *Respondeo:* Satis est cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque is *est* qui expugnari queat: ideoque

ANNOTATIONES.

40. *Propero quò scis.*] *Video vesane* hominem *occurrere*, ut antè dixi, *propere hortos Cæsaris* habitantem. Viam itaque sat longam obiit *propere*.

41. *Me, sodes.*] Me relinque potius quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Sciebat *perabat garrulus* per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod pluris æstimabat perdendâ lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?*] Semmocinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis se familiarem exhibet: paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. libr. 3 Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum et ipse acquisivit.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexteriùs fortunâ est usus.*] Tu bellè admodum usus es fortunâ, qui Mæcenatem ita demeruerîs. Quòd si me ad ipsum perduceres, juvarem te rationem in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec ullam tibi officerem: imo alios omnes hoc pacto facilè summoveres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Posset qui ferre secundas.*] Metaphora à Scenicis ludis et actoribus. Hâc parte utitur Cicero Divinat. in Verrem. n. 48. et huic loco dabit lucem. *Cùm principes in agendo eos, quos tuissemus et paratissimos esse debet. . . . . Apudeam esse video pravorum sal cupidorum . . . . . deinde habet Athenas; hunc hominem à sal sibi . . . . . At me quidem tantam cupiditatem dicendi, quantum potest: sed consulat laudi et vitæ meæ tuæ; et eo quod quæ petet tuendo, id, quæso, non remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis est animus; sic illum quærit considerem ac videtur propensum, cùm pos et qui maximè favere, ut ab principio quisque maximè vendet; sic hæc Athenæ; ibi verent, tam leves actæ; nemo acquanto contendet quàm potest.*

47. *Hunc hominem.*] Scripsum inanet ut dixi to monstrat pronibus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet amico exposdi.*

Tradere.] Commendare, Mæcenatis amicitiam concilians.

48. *Non isto vivimus, &c.*] Respondet Horatius. Alia est longè conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala et pestes quibus solent aedes magnatum vexari et eruinpi. Inde verò aberrat omnis ambitio, invidia, æmulatio, cunctationes, insidiæ, supplantationes. Sequi Sat. 6. Mæcenatem dixit *tantum de cæteris*, *præcipuè* hîc *prout*.

51. *Dictor hîc, aut est, &c.*] Non sine salsâ derisione loquitur, vanum, et arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnari jam facilè amicitiam postulans Mæcenatis.

difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, *unguat ille:* famulos denis captabo: si hodie repulsum passus, minimè abscedam: occasionibus insidiabor: obviàm ibo in plateis: comitabor. Nihil sine magnis ærumnis vita hominibus largitur. Ecce verò, dum ista versat, occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, et qui probè cognoscebat hunc *gentium*. Subsistimus. Unde venis; et quò vadis? quærit, ac respondet. Cœpi vellicare et stringere brachia mollissima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret. *Ille verò* malignè versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum. *Porrò addidi:* Dicebas profectò velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sanè, *at;* sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata *sunt*. An velles

Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero: [597]
Muneribus servos corrumpam: non hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit, ecce 60
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, et illum
Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
Quò tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans, 64
Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene; sed meliori [598]
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin
tu

ANNOTATIONES.

5. *Eòque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quòd ægrè se vinci patiatur: ironicè. Alii pro eram pro antecedenti dictione *possit*, legunt, *poterat*, et hîc intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis et obsequiis vinci amantem ac potentem, ubi tribus sequi præstare difficilem, ut accedi magis studium, ac blandi sermonis familiaritate ei se insinuet, quem scit amicissimum. Apte hæc quæ omnes cogitant cum modo Mæcenatis, quam hîc et alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide suprà Sat. 6. v. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Perfundæ jam rei spe accensus ille pulcherrimi diligentiam suam non defore, sed quam statuam et fundam, animadverte.

57. *Muneribus servos corrumpam: non.*] Ita plerique ad præceptum ædes penetrabant, servis munera largiendo.

Juvenal. Sat. 3. v. 184.

Quid das ut Cossum aut Syrum adroget amicus?

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed malè collocata sententia, ut ait Lambinus. Ex Epicharmo.

Τῶν θεῶν πάντων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.
Laudes vendunt nobis omnia Dii.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Ode 22. l. 1. et Epist. 10. l. 1.

63. *Rogat, et respondet.*] Interrogat me Fuscus *unde venis? et quò tendis?* atque mihi similia roganti *respondet*.

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, et à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus et brachia: præcipuè cùm angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare*.

Lentissima brachia.] Maligné cedentia, ilio dissimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione et prensatione non movebantur. Quo significatur fugitiva mens Aristii amore laborantis subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo vero impudentius, stultius, lentius*, Suet. in Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in pueritiæ quidem latuit.*

Nutans.] *Distorquens oculos.*] Nutibus oculisque significans.

67. *Certè nescio quid secretò, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eludatur conatus, ridens, dissimulans, denique malè salsus.

69. *Hodie tricesima sabbata:*] Hodie Judæi solemne festum celebrant, quo interdictum omne negotium fas est. Hîc ego adstipulor: quare nec moram, nec sermones tecum conferre licet.

Tricesima sabbata:] Quidam explicant Neomeniam, quod novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm. 80. *Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ.* Alii interpretantur Calendas mensis Nisan, qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum sabbatum

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Religio est. At mi; sum paulò infirmior; unus 71
Multorum; ignosces; aliàs loquar. Hunccine solem [ac me
Tam nigrum surrèxe mihi? Fugit improbus,
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius; et, Quò tu, turpissime? magna 75
Inclamat voce; et, Licet antestari? Ego verò
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinque,
Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

[599]

recutitis Judæis oppedere? Hæc religio mihi fuerit, inquam. Ego verò, *at*, cui paulò infirmior sanitas erat, *mi*, plurimus sum: *ignoscas licebit: aliàs aliquid loquar. Tu dicere ausis. Hunccine solem* tam nigrum hunc diem mihi oriri? *Fugit improbus*, ac me sub gravi casu reliquit. *Casu venit obvius* mihi is isti *adversarius* litis, *et magna voce inclamat*, *Autem*que vocitat, *Et quò tu*, inquit, *turpissime*, abis? *Licet* me antestari? Potestas certe tibi fit. Ego mox autem obtorto *collo* te *rapiam ad judicium* trahar. Ea clamant ambo. Hinc et inde *plebs* affluit. Ita me Apollo liberavit.

ANNOTATIONES.

et vetus Pascha, quo agnum comedebant ritu sanctissimo. Quare vero *tricesima*? Quòd reverà ab anno Judæi principio tricesimo numerentur Lunationes ad idem solemnitatem: videlicet à Septembri mense quem *Tisri* vocabant ad diem vicesimum ferè Aprilis, *Nisan*; quo Pascha celebrabant. *De sabbato Judæorum* disseruit ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. et Pers. Sat. 5. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annotat. ad istas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum apposita. Τὸ καταπερδεῖν, ventris crepitum emittere comità, id est, respuere, aspernari, habitrie habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est.] Sanè Judaïcos ritus sine religione violârim, illosque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mi;*] Respondet Aristius: Ego comità, mores Judæorum colo, unde religio mihi esset hodiernum festum cum illis non celebrare.

Unus Multorum;] Εἷς πολλῶν, unus è plebe, ejus similis ego, pariter ineptiarum et superstitionum: si libet, ita me appellato: et mihi veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contradicam.

73. *Surrèxe.*] Vide supià Sat. 5. v. 79. ad vocem *erepsemus.*

76. *Et, Licet antestari?*] Et conversus ad me, dixit, Vis antestari? Cui ego statim annui, ac de more auriculi tetigi meam. Lex XII Tab. ita jubebat: *Si in jus vocat ito, ni it, antestamino: igitur em capito: si calvitur pedemve struit, manum endo jacito.* Quod sic ille ibid. explicat: in antestatione, inquit, actor in suam auriculam tangebat antestari, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. l. 11. c. 45. *Est in auribus internæ hominum loculamenta, quam tangentes antestantur*, vel potius *antestantur*, ut contra Ravisium ex lege et more veteri asserit Lipsius modò citatus.

Rapit in jus.] Post factam antestationem licebat trahere in jus vel adversarium reum.

78. *Apello.*] Bonorum et patriarum tutor ac vindex. Alii respici volunt ad Augusti forum, ubi erat statua Apollinis ebumnea eo ipso in loco in quo jus dicebatur. Plin. l. 36. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Spatula, deinde forum, jurisque peritus
Apello.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hâc asserit et explicat.

Scripsi nimirum Lucilii carmina non pejore modulo, æquus tanta studia et Lucilium ostensor, ut plerique noverunt? Verum hic ipse eadem in nonnullâ laudatæ, quæ recens natos plurimi civitatem pertimescat. Neque enim, id est lacessere, aliâ perinde concedam. Hoc etenim parte minus est, Lucilii velut pulchra carmina celebrarem.

NEMPE incomposito dixi pede currere versus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè est,
Ut non hoc fateatur? At idem quòd sale multo
[...]
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem.
Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.

ANNOTATIONES.

Hoc primum te, lector, monitum volo, spurios octo versus huic Satiræ præfixos legi in quibusdam manuscriptis, quos ne desideres, hic apponendos censui. Sic habent:

Lucili, quàm sis mendosus, teste Catone
Defendam hoc tempus, provocatum, qui malè factos
Emendare parat versus. Hoc tempore ab illo
Est quo vir melior. Longè sublimior ille
Qui multum puer, et loris et fascibus ulos
Exornatus, ut esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fautoribus novis,
Grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam illuc,
Nempè incomposito, &c.

Horum sensus est iste: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm est, qui Lucilium Catone meliùs defendat? is nempe qui secum defert funes et flagella, quibus percutiat et coërceat eos omnes qui obtrectârint Lucilio et veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem ostendunt et Lucilium habuisse reprehensores duduin, et pariter fautores etiam *meptè*, quod ait hic Horatius.

1. *Nempe incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium animadverterunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium fateor reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus, sed laudavi pariter quòd viti cessi civis Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *et Lucilius, quòd incomposito pede currat, et tamen salsa quæ leporibus laudentur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quod aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil est ex omni parte beatum.*

3. *Sale multo Urbem defricuit.*] Sanctus Hieronymus Epist. 47. de vitand. susp. contub. *ubi illa quondam constantia, quâ multo sale urbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti?* Pers. Sat. 1. v. 114.

. . . . *secat Lucilius urbem:*
Te Lupe; Te Muti, &c.

Lege Cic. l. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide et quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera:*] Ita profectò æquus rerum æstimator est Horatius et rectus judex: quidquid velit Quintil. l. 10. c. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non quidem modò operis auctoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditus in eo mira, et libertas atque ante acerbitas, et abundè satis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii: Tribuens Lucilio quòd salibus et acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, et perfecta ejus poëmata. Aliàs etiam laudare et mirari oporteret mimos, utpote dicacitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii salibus et facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. c. 39. *Ludis munum suum egit. Decimus Laberius eques:* et quòd Cæsari admodum placuisset, *donatus quingentis sestertiis, et annulo aureo, sessum ire ad undecimi ordinis scenâ per orchestram transiit:* Hunc verò transitum minimè ferens Cicero, eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait: *Recepisse te, nisi augustè sederem:* simul et illum respiciens, et in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæsar supra tus auxerat.

Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: et est quædam tamen hîc quoque virtus:
Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se [9]
Impediat verbis lassas onerantibus aures: 10
Et sermone opus est, modò tristi, sæpe jocoso,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consulto. Ridiculum acri
Fortiùs et meliùs magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est [62]
Hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher

Itaque non sufficit risu extendere cachinnos auditoris: quamquam est in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut sententia fluat, neve se involvat dictionibus aures offendentibus et fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris, ac poëtæ, ahàs laceti, qui vires continet, et illas datâ operâ diminuit. *Certè* res magnas aliquando jocosum decidit efficaciùs et aptiùs quàm acerbum. Eo pellebant, *in* eo sunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita est: quos nunquam

ANNOTATIONES.

Id verò non impunè. Respondit enim Laberius: *Meam si angustè sedes, qui sedes duabus sellis sedes*: exprobrans Ciceroni levitatem et lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. l. 2. c. 3. et l. 7. c. 3. Vide ejusdem l. 2. c. 7. Gell. l. 10. c. 17. et Cic. l. 7. Epist. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa: sine exordiis, sine cantu et gesticulatione. Diomed. Item, est factorum cum lasciviâ imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι *imitari*. Gell. l. 17. c. 14. *C. Cæsarem*, inquit, *ita Laberii maledicentia et arrogantia offendebat, ut acceptores et probatores sibi esse Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat sententia.*] Ne vel nimia brevitas obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animam legentis oneret et impediat; in quo peccabat Lucilius. Hæc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonebat in quâdam Epistolâ, ejus nempe laudans ingenium, cùm de suâ vitâ casibusque suorum commentarios scriberet, aiebat: *Opus est date te operam ne molesti scribas.* Sueton. Octav. c. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo: defendat vicem *rhetoris*, argumentis pugnando; *poëtæ*, solerter et aptam dictionem adhibendo; *urbani*, salibus et jocis quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. 1. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetia que, et evacuatio libero digna, celeritasque et brevitas respondendi et lacessendi, suâvitate venustate et urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, consultò, callidè, stylum aetem aliquando coërcentis; neque semper acerbè excandescentis aut mordicus lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim *esse velut stricto ardens infremat*; Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ita dente carpit ut etiam *genuinum frangat* Pers. Sat. 1. v. 115. Ne ter contra, ut ait ibid. Persius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

14. *Ridiculum acri Fortiùs, &c.*] Nonnunquam sermo hilaris, facetus, salsus, festivus plus valet et effecit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adversarium irritat, et vires novas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac prosternit. Gorgias Leontinus dicebat, res severas risu, risum rebus severis discuti: ex Aristot. l. 3. de arte dicendi. Gell. l. 12. c. 12. ita scribit: *Hæc quoque disciplina rhetorica est, callidè et cum astutiâ crimen asperum vitare periculum confiteri: ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsio peculiaris eludas. . . . ita Cicero, urbano facetoque dicto delicti vel quod infamari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Syllâ, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepisset, atque hoc ei exprobraretur, utrumque Jupiter negavit: atque tum, inquit, veram sit accepisse me pecuniam, si do num emero. At re subindè parâtâ, emptâque domo, cùm hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, risu satis, responditque: *Parùm certè consulti homines estis, qui ignoratis prudentes et cordi patris familias esse, quod emere velit emptionum se negatore propter convitiatores emptores.* Id. ibid. Vide Orat. pro L. Murænâ: ubi cavillans astutè Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vinciique.

16. *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. 4. proced.

17. *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, sententiarum argutâ brevitate, satiricum salem aptè afficabant, acrimoniam styli modò exercentes, interdum cohibentes, et consultò viribus parcentes, &c.

evolvit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens canere nisi Cæcilium et Catullum. At enim *Lacertas* laudabile hoc præsertim, quòd Græcas voces Latinis miscerent. O stupidum in literis! *Ergone* existimabit audiendum et admirandum quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed, *inquis*, dulcior *est* oratio utraque sermone constans, velut si vinum Falernum misceatur Chio. *Ecquis enim vetat* quandoquidem condis [carmina], quæro à te, si tibi videatur esse difficilis causa Petilii accusati, utùm patriæ videat et Latini patentis immensa stagnaque sinat fora vocari ab patriis admiscere,

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quîne putetis [603]
Difficile et mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est.
Cùm versus facias, teipsum percontor, an, et cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli,
Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
Cùm Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita

ANNOTATIONES.

18. *Hermogenes*.] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iste.] De pessimus poëta et fabularum actor, de quo paulo post: *simius*, corpore deformis; vel magnus Consularis imitator.

19. *Nec præter Calvum*, &c.] Uterque ille hos tantùm poëtas imitatos a scriptitatos legebat, nunquam, vel ò eximios illos veteres! Comœdiæ ac pertectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem et Demetrium reprehendit notatque pro eâ quæ luxuriæ inesse videbatur; et Cinnæ illos esse imitatores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in comœdiis buccis ribaldis percelebratus, ingenio lepido et urbano; Catulli pene æqualis fuit. Cicero in Epist. eum laudat, atque Iambicis præstitisse: quibus et ipse suus Princeps, C. Cæsar et Pompeius, ac nihil æmulatus minimè dubitavit. Quintil. et Seneca Calvum scribunt contendisse cum M. Tullio de primo inter eloquentiæ, Petr. Crinit. Giegor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Doctè cognomentà ceptus est Tullianis pithetis, ex eruditorum consensu: Vid. Martialis ad Macrum. 10, 78.

Nec mihi si mecum pugnaces tendere Musas,
Lesbiadesque velint cantrices Sappho.

Scripsit Lyrica, Elegos, Epigrammata: commendat Ovidius in memb. à Gellio. Crinit. de eo vulgatum est Catullum istud:

Tantùm parva cadebat Veronæ Catullo,
Quantum magnæ olim Mantuæ Virgilio.

20. *At magnum fecit*, &c.] It loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Insulsi simiarum pedissequi homines laudabant quod esset facetum et vino vertendum; nempe *velle Græca Latinis miscere*. Lucilius apud Cæcil. de Finib. 1. v. 19.

Χαῖρε, inquam, Tite . . . χαῖρε, &c. De Finib. 2. n. 24.

. . . *Latinæ clamores sophocleo delatus Ederi*, &c.

Apud Non. Marcell. in voce *comparnes*: Lucil. Sat. l. 3.

Nunc censes καλλιπάρῃον καλλίπυγον illam.

. . . . . .

Comparem aut Varam passe Amphitryone ἀκοιτιν,
Alcumenam
Τηρὸ ὑπερτέρειαν, &c.

21. *O seri studiorum!*] Ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proinde que minùs eruditi: contrà παιδομαθεῖς, qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quîne putetis.] Al. *Cunctis*: quæ particula respondet Græcæ τίς ἂν φαίη, *certè*: hæc redundare est existimanti. Priscian. l. 16. c. 1.

29. *Pitholeon*.] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit; et Græcis vocibus infercire amavit.

24. *O Chio non est*, &c.] Falernum vinum paulo austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa, vide l. 2. Ode 3. v. 8. ubi et de *Falerno*, paucis. et l. 1. Ode 20. De *Chio* l. 1. Ode 9. v. 5.

26. *Petilli*.] De Petilio fure amico Jovis coronæ, jam memoratum fuit in Sat. 4. superioris.

27. *Latina*.] Quidam legunt *Latro*, et jungunt cum sequentibus. Sed non plena ista mutatio, quamquam à vinis sæpè cavibus invecta.

28. *Pedius Poplicola*.] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres; et Consularum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium et Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem vernulæ patrii asserendam.

29. *Corvinus*.] Messala Corvinus domi valdè

Verba foris malis, Canusini more bilinguis? 30
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra,
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cùm somnia vera:
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas. 35
Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpâ;

ad instar Canusini duplici linguâ utentis; contra quem Podius Popilcola et Cervius orationes *pueris* elaborant? Atcùm versus Græcos meditarer, natus ego eis mare, Quirinus apparuit post mediam noctem, *tunc* quandò [illegible] me monuit, ne pertinuit his verbis: Non stultiùs in silvam portes ligna, quàm magnos Græcorum carmas augere studeas. *Itaque* dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, et dum camosum Rheni fontem deformat; ego ista scribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpâ judice;

ANNOTATIONES.

nobilis ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis intensus, Σχιζοφρενικός, Latini luti nubilum redidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala*, inquit, *nitidus et candidus, et quadam sua propria specie pulcher, nihil habet vetustatis, nihil asperitatis.* Gravitas et honor, dicendi. l. 1. c. 12. [illegible] ab illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentiâ et gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Nec enim ad Brutum; Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio prætermittere. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ, et studio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm provectior esset, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei bonorum ante obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventano accidisse constat. Vide et Cael. Rhodig. l. 11. c. 13. Alex. ab Alex. l. 6. c. 20, &c.

30. *Canusini more bilingues.*] De Canusio, oppido Apuliæ, jam dixi suprà ad Sat. 5. sub finem. Hoc à Diomede conditum; hinc que cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus Magna Græcia est appellatus.

31. *Natus mare citra.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultra mare in Græcia.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor et conditor à terruit à scribendis Græcè versiculis.

33. *Cùm somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse clebent sensus. Atque ita stabat veterum superstitio. Tertull. de animâ, c. 22. *Certum et collatione somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore, &c.* Philostrat. l. 2. *Si tempus antelucanum sit et somni matutini; conjectant somnium illud, quasi tunc animi veritum videant.* Theocrit. Idyll. 19. initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm tertia pars noctis staret, proximâ jam aurorâ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia. Tibull. l. 3. Eleg. 4.

Dicunt nocturnæ fieri, ne sint inania, vera,
Quæ tulit errori prima quietis avi.

Ovid. Epist. Heroid. v. 193.

Namque sub Auroram, jam dormit pectore curas,
Somnia quæ veros instruit arte deus.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poetarum vel Poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus; v. g. dum Alpinus de Memnone ex Hesiodi Theogoniâ, ab Achille interfecto tam insulsam Tragediam profert, inflatique quidem et turgidis versibus ut ipse magis quàm Achilles Memnonem jugulâsse videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus Iste longe est alius ab insigni poëtâ Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius contra Crequium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de Bello Germanico, ubi Rhenum describerat à loci peritiâ, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi luteum, grandi certè argumento scabies asperaret. Non alios reputes hîc alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ quam fundentes. Sunt qui legunt *defingit*, alii *depingit*; sed minùs bene.

38. *Quæ nec in æde sonent certantia.*] Hæc, inquam, scribo ludens, minimè verò decenda in certaminibus et commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo diserte dictum in Persii Prologo. Vide Sueton. Octav. c. 89.

Judice Tarpâ.] Spurius Mettius Tarpa recitantium auditor assiduus: unusque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur, nec in certamen perferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, v. 387.

nec reponenda bis terque *in* theatro ad spectaculum. *Tu quidem*: *ô* Fundani, solus vivendum nôsti urbanè scribere vetus *comico*, *in quibus* meretrix astuta et servus decipiant vetulum Chremetem. Pollio principum gesta refert pede ter percusso. Varius carmen heroicum exequitur magis severè quàm ullus alius. Musæ silvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidum. Istud restabat à Varrone Atacino et aliquot aliis tentatum frustrà, quod felicius expedire possem ego, auctore *tamen* inficior: cui nequaquam velim auferre laurum magnâ cum laude capti *ejus* aptatam. Sed dixi illum currere cornosum, sæpe vehementem damnanda et plura quidem, quàm approbanda. Die *verò*, precor,

Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percusso. Forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camenæ. [606]
Hoc erat, experto frustrà Varrone Atacino,
Atque quibusdam aliis, meliùs quod scribere possem, [sim
Inventore minor: neque ego illi detrahere au-
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæso,

ANNOTATIONES.

30. *Iterum spectanda theatris.*] Neque dramata componuit in secundam producenda, ad aurium vulgi et publicum favorem captandum. Hæc sunt etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, solus peritorum qui modò vivunt, peritus es, atque unus scitè et facetè vales scribere comœdias: in quibus *astuta meretrix* et servus astutus *decipiunt senem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Allusio est ad Terentii Andriam, ubi Chremes senex, Davus servus, notæ sunt personæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæc voces, comis, comœdia, cognata sunt, habent originem à κώμης *pagus*. Hæc etiam nomine celebratur Deas Hilaritatis et lascivæ. Varro 6 de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Marum sanè quid à nomine usquam. Lætetur Fundanius ille, quem tam ingeniosi dicit exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit, &c.] Tragœdias elegantes scripsit: *pede ter percusso*: versibus senariis tres dimensiones habentibus: qui *senos redhibet iambos*, ut est in Epist. ad Pison. v. 251. Ita *percussis* nempe, ut cæterum omnes, *facta canit* sonant augmenta celsiora, et versus Iambici trimetri donantur adhibentur. Vide l. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen strenuè exequutus: *forte*, quippe quod nequit expedire se fore in constituti parte, et verè abundantiæ civite, estque opus longum, animique altius ad dandi neque attenti. Vide l. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poetâ. Item Plin. l. 7. Epist. Lat. l. 2. c. 14.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica et Georgica stylo mollia et idoneo composuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cùm scriberet ista Horatius.

Facetum.] Quintil. l. 6. c. 3. *Facetum non tantùm circa ridiculum opus consistere. Nec enim dixerat Horatius, facetum eum minus severis naturâ convenire Virgilio. Deceris hanc magis et cultûs cujusdam cujusdam appellationem pleniùs.* Itemque in Epistolis *Ciceronis hæc Brutî verba refert*: hæc illi sunt pedes lucidi, &c. *quod convenit cum illo Horatiano*: Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto, &c.*] Carmen satiricum erat, quod ego meliùs alias multis possem scribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustrà Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero et Hortensius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: scripsit Epigrammata, Elegias, et alia nimirùm studio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, et ex illis sæpe versiculos referunt. At in Satiris fiu tiâ de udavit. Adeò verum est quod canit in Eclog. Virgilius; *non omnia possumus omnes*. Vide Pet. Crinitum. l. 2. c. 13. Quintil. l. 10. c. 1. ita scribit; *Atacinus Varro in his per quæ nomen adeptus est, interpres operis alieni, non spernendus quidem: verùm ad augendam facultatem dicendi parùm laboptes.* Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii; et Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 30.

48. *Inventore minor.*] Quòd Lucilius Satiras primus *scripsit*, et quòd *primus eruditionem, libertatem, acerbitatem et alacritatem satiræ* habet, hinc eò se minorem profitetur noster, quinquam *tersior multò ac purus magis, et ad notandos mores præcipuus*; ut fatetur Quintil. antè citatus.

Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Actî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores, [107]
Cùm de se loquitur, non ut majore reprensis? [608]

nunquid tu eruditus nihil reprehendis in Homero magno? Numquid Lucilius tragici lacerus nihil mutat Actii Tragœdiarum scriptoris? Non irridendos Ennii versus censes leviores, quando loquitur de scipso non tanquam perfectiorem quos carpit?

ANNOTATIONES.

52. *Homero?*] Qui, bonus licet et magnus, interdum ipse dormitasse reperitur, neque omnino est sine mendis, quamvis agnoscam ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vid. Longinum 33. *Nil comis tragici mutat Lucilius Actî*] Si Lucilius ipse in prioribus poëtis quædam emendat; cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] *Actius* scribunt quidam) Tragœdiarum scriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus omnium templorum ac nominum memoriæ additus videtur Decimus Brutus, teste Ciceronie in Orat. pro Archia poëta, n. 26. Pacuvius autem Accî Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem et sonantem: reprehendit verò quasi subactiorem et doctiorem olim. Quod fassus est Attius; additque se non pœnitere; quia, sicut poma acerba primum et dura paulatim fiunt mitia; ita et ingenia: contrà quæ vieta gignuntur et mollia, ad veram frugem et maturitatem nunquam perveniant, sed potiùs ac magis putrescunt. Vide Cunit. de Poëtis, l. 1. c. 7. Gell. l. 13. c. 2. l. 18. c. ult. ubi sic scribit in fine: *postea Q. Ennius, et paulò Cæcilius et Terentius, ac deinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene Attius, et item pauci boni in pecoratibus eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias bene multas scripsit, quarum fragmenta quædam supersunt; Comœdias etiam. Quam fortassis ob rem *comis Tragicis* hìc appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, sed in Nominat. referturque ad seq. *Lucilius.* Tragœdiæ Accii celebrantur, Phœnisse, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. imprimis autem Argonautæ, unde est illud carmen de Argo navi laudatissimum.

. . . . *Tenta mole labatur*
Frenebranda ex alto, anxiole sonitu stupefacta,
Præ se undas volvit: cortices resultant
Rotæ prolapsa, pelagus reperiit: profluat.
Pedum tuetur ictum cautus, unum adnixa robur:
Dum quod sarlens ventis expulsum rapiet
Saxum: aut procedit, et cavatos turbines
Exsistere ictos undis conversis sentiens;
Nec quas terrestres ponticis images concret:
Aut forti Triton fusavi vertens specu
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cælum erut.

Vide et apud Cic. cit. Attii versus, variis locis Divin. l. n. 44. &c.

54. *Ennî.*] Q. Ennius Poëta natus est Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius pro Archia. *Rudinum hominem* vocat, et mihi commendat Ennium: nec immeritò dixit, velut avi vivam ingenio, erudition. multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omnino singulari. Floruit temporibus Plauti Comici et M. Catonis oratoris clarissimi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Primus ille composuit versu carmine, Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lactantio, l. 1. c. 118.

Ennius . . . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominem qui clarè caneret.

Quintilianus Ennium scribit pari veneratione colendum, ac sacros vetustate lucos, in quibus grandia et robora non tantum habent speciem quantam religionem. Ennii versus affert Cicero plurimis locis. Lege de Divin. l. n. 40. &c. Vide et Macrob. Saturnal. l. 6.

Ridet versus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus quædam recte reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud satis graviter et accurate scripta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. *Admiror*, inquit, *eloquentissimos viros et dulcius Ennio, pro optimis rudiada laudasse.* et hosce de Cethego versus Ennii affert:

Is dolus cunctis ollis populariibus olim
Qui tum vecbat homines atque avaros agitabant,
Fons delubratus populi, Scaudæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. l. 12. c. 2. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 4. et l. 6. c. 3. *Nemo*, inquit, *est hoc tam rudis poëtæ lector, qui non versus eos, quos ex Annalibus Ennianis Cicero laudavit, ideo tam rudes Ennianis ætatibus fuisse putet, quia dulcius aliquid et politius scripta sint, quæ ætate multo posteriores tempestatem.* Neque verò pudere hic licet aut ridiculos aut sobrios Ennii versiculos istos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
At tibi barbaries sonum attantantaraxit ad aures.

55. *Cùm de se loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen ideò se majorem dicit: sic ego Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi

Quid prohibet, inquit, me scripta Lucilii evolventem dispicere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit versus limatiores et suaviùs fluentes? Quòd si aliquis id animum satis habeat *carmen* aliquod includere sex pedibus; *et* gaudeat fecisse ducentos versus ante cœnam, ac totidem post? qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente flumine rapidior: quem narrant crematum fuisse scriniis et scriptis suis. Dico *tamen*: Esto, fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati,

Quid vetat et nosmet Lucilî scripta legentes 56
Quærere, num illius, num rerum dura negârit
Versiculos natura magis factos, et euntes
Molliùs? At si quis pedibus quid claudere senis
Hoc tantùm contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci
Quale fuit Cassi rapido ferventius amni [609]
Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem, 65
Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor,

ANNOTATIONES.

preferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius explosisque aliorum interpretationibus cantat *ingenium*; verùm quàm longè ab Horatii mente aberrârit, luculenter et eruditè, ut cetera alia, exequitur noster Dacerius, ad quem te prudum divertere, lector, nusquam pigeat.

57. *Nonne vides, num rerum dura negârit natura, &c.*] Utrùm Lucilianorum versuum compositio rudis et impolita ex materiæ et rerum naturâ difficili prolierit, an ex ipsius ingenio duriori, vel certè ex indiligentiâ, et quòd scribentem *offenderit tuæ labor et mora?* Epist. ad Pis. v. 293.

58. *Versiculos magis factos.*] Cic. in Bruto, *Intellectum est quantum vim habeat accurata et facta quodammodo oratio.*

Euntes Molliùs.] Martial. Epigr. 11. 91.

Carmina nulla probas molli quæ limite cursant,
Sed quæ per scabras, altaque saxa cadunt.

59. *At si quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque? Alii hæc unus, *ac si quis*, junguntque cum antecedentibus, et sic explicant: *Versiculos euntes Molliùs, ac si quis pedibus, &c.* Id est, versus molliores et concinniores, quos facere soleat poëta negligens, qui satis habuit plures scribere parvo labore versus, parùm etiam venustos. Alii, *aut si quis*. Alii, *an si quis, &c.* Prima legendi ratio satis placet; malim tamen, *ac si qui pedibus, &c.* hoc sensu: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi, non magis facti, et mollìùs eant? an ex vitio rerum: an ex ipsius rudiori naturâ: an is ipse fuerit qui, *pedibus quid claudere senis Hoc tantùm contentus, amaverit scripsisse ducentos, &c.* nec studuerit recensere, emendare, ac *malè tornatos manibi reddere versus*; ut est in Epist. ad Pis. v. 444.

61. *Etrusci Quale fuit, &c.*] Cassius Parmensis abundantis ac fœcundiæ magis quàm divitis et pulchræ venæ poëta, ab Augusto passus interfici, tum quòd ipse obtrectator perpetuus, tum præcipuè quòd Jul. Cæsaris perquam studiosus hostibusque suis semper addictus erat. Hinc cum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Suet. Octav. c. 4. *Cassium Parmensem quòd librum epistolâ non tantùm ut pistorem, sed et ut mancipium nuncupasset, ita taxat Augustus*; materna ubi farina; siquidem ex eruditissimo Anciæ pistrino hanc pinsit manibus colybo decoloratis Nerulonensis mensarius. Vide Vell. Patere. l. 2. Oros. l. 6. c. 19. Appian. bell. civil. l. 5. item Valer. Max. l. 1. c. 7. ext. 7. Crinit. l. 3. c. 47.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit noster jocosè et dicaciter, ut cremando ejus cadaveri sufficerent. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verùm id refellitur ex verbis, *fama est.*

Cassi Parmensis de Orpheo carmen hoc afferunt.

Argutæ primùm dum plectra parentis, et auro
Distinctam sumpsit citharam Rhodopëius heros,
Rudibant segnes pulsus, dictosque moventes
Sentis, et choreis undantes dissona voces.
Mox pudor exterrens et gloria dulcis honesto
Ludibus averlit puerilibus, omnis et ultro
Perditus incumbens Musæ pallebat amori.
Et nunc matrem sublimat, nunc ille paternum
Canorus, hunc ultro discens dependet utrinque.
Nulla Venus facilem cepit mollita dolosis
Corpeddibus; somni fuerat pacisque Lyræ;
Dumve ridiculus dudum modulamine silvas,
Et boso que suis scopulos radiabat ad ortus;
Arvaque et arentem ventilibus meconessam,
Pampinum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollet, nocturno exsomnis olivo
Immoritur, dulce quod mox laudaverit unse,
Qui cupit æternæ domari frondis honore.

66. *Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium so-

Quàmque poëtarum seniorum turba: sed ille
Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur: et in versu faciendo [ ]
Sæpe caput scaberet, vivos et roderet ungues. 71
Sæpe stylum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis? 75
Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere: ut audax,
Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius, aut, quòd ineptus [ ]

et quàm omnes poëtæ superiores; atque si ipse ad meam hanc ætatem reservatus fatis esset, nè plurima sibi detereret; quæcunque transcripta perfectum *modum* transcenderent; atque in codicibus emendandis frequenter caput scalperet, atque ungues ad vivum morderet. Sæpe stylum converte, edenda quæ auctentur haud semel evolvi; nec satagis ut te plebs admiretur; *imò* satis habe ut pauci *tua* legant. An verò stultè gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant; quemadmodum Arbuscul explosa constanter aiebat, cæteris spretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam quòd absentem *me* Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugas

ANNOTATIONES.

tiras sed rudes omnino scripsit; at Lucilius subinde limatiores et perfectiores. Quare hic satiræ qui sit primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vero *veteris* in casu nominativo accipiant, sicque interpretentur; fuerit Lucilius limatior quàm ratio, &c. Sed perperam.

Græcorum veterum.] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus l. 10. c. 1 *Satura quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius*, &c. Aliter sensit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. et lib. 3. cap. 98. Vide Casaub. de Satirâ.

67. *Poëtarum seniorum.*] De his Sat. 4. præc.

69. *Reciderat omne quod*, &c.] Superflua, incommoda, *arbitrosa recidit ornamenta*, inquit noster ad Pis. v. 147. item *omne supervacuum pleno de pectore manat*, v. 337. Vide illîc annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quisquis accurate et perfectæ compositioni operam navat. Musâ illa et alii quidam hîc alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos et roderet ungues.] Pers. Sat. 1. v. 106. *Nec plodere cessit, nec demordere superbi ungues.* Sic leviter scribendi genius significatur ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpe stylum vertas*, &c.] Quintil. l. 10. c. 1. *Emendatio pars studiorum longe utilissima. Neque enim sine causâ creditum est, stylum nos magis agere cùm delet. Hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare. Sed faciatis in us verba quæque judicium, quæ reponas vel deponenda sint; premere vero tumentia, humana extollere, luxuriantia adstringere, lasciva castigare, soluta componere, exultantia coërcere, duplicata aperire. Nam et damnanda sunt quæ placuerant; et invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirum in ceratâ scribentes tabellâ utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, et acumen dicebatur: altera obtusa, quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantes ceram, ut novam scriptura exarirent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus l. 17. de hon. discipl. c. 4. et Prudent. Hymn. 9. de coronis.

Inde alii stimulos et acumina ferrea vibrant,
Quâ parte æratis cera sulcis scribitur;
Et qui scripti apices abdicarit, et æquoris làvi
Rursus interitas innovarit area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cerarorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Minæ illa cùm à plebe et vulgo explodebatur, parvi ducebat dummodo paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 4. Epist. 14. *Quanti nunc de Arbusculâ? Valdè placuit. Ludi magnifici et grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius.*] Profitetur Horatius parùm se moveri dictériis Pantilii scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Angl. A BED BUG, metaph. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisi et molesti ob aculeum et fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antea simium vocavit.

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbant ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Cura ambitionem licet accersere te, ô Pollio; te, ô Messala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule et Servi: ac te pariter, ô sincere Furni; atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo spontè: quibus ista, quaecunque sint, placere cupio; atque Furnius, si animi arrideant, quam spero. Te autem, ô Demetri, teque, ô Tigelli, jubeo flere inter scelta discipularum. Vade, ô famule, et quamprimum hæc adjunge scriptis meis.

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli? 80
Plotius et Varius, Mæcenas Virgiliusque,
Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus; et hæc utinam Viscorum laudet uterque:
Ambitione relegatâ, te dicere possum, 84
Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos, Bibule et Servi: simul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos et amicos [etc.]
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacumque,
Arridere velim; doliturus, si placeant spe[que,
Deteriùs nostrâ. Demetri, teque, Tigelli, 90
Discipularum inter jubeo plorare cathedras.
I, puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc viri poëtâ, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. superiore.

81. *Plotius et Varius.*] De *Plotio* Tuccâ, in Sat. 5. præced.. De *Vario*, l. 1. Ode 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, et poëticâ facultate. Scripsit variî generis poëmata, Elegias, Tragedias. De sepulchri contemptu fortè cecinisse.

Nec turmalem vecors: sepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe multa quàm pauca annotasse præstat.

82. *Valgius.*] T. Valgius consulari ortus familiâ elegans fuit in carminibus, teste vel Tibullo ad Messalam ita scribente, l. 4. El. 1. v. 179.

Et tibi qui possit nostris se accingere rebus
Valgius: aetherio proximus ille Jovi.

De eo jam l. 2. Ode 9. ipsi inscripta.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poëta historias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83. *Fuscus.*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Ode 21. ipsi inscriptâ, item Sat. 9. præced. iterumque postea Epist. 10. lib. 1.

Viscorum uterque.] Duo nempe fratres erant, Varius nempe poëta natu patre Vibio Visco Equite Romano copiosus et gratiâ apud magnum apprimè.

84. *Ambitione relegatâ.*] Cura ambitione se[cluso].

85. *Pollio.*] Asinius Pollio erat pro Varro, Augusto relegato, Romæ scholam tenuit [et] Timagenem: primus scripta sua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompeii scripsit. Diligentiæ plurimum, consilii et animi satis habebat, teste Quintiliano; at nitore carebat et jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Ode 1. illi inscriptam.

Messala.] De hoc antea v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Tuo, Bibule et Servi.*] Bibulorum atque Servilorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epist. l. 4.

Furni.] Furnius historiarum scriptor elegans et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91. *Discipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum transiliunt intactum, quanquam, ut mihi videtur, stylo non indigenum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulsis scriptoribus, qui mulierculis dentaxat placere studerent. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat: Ite, molles et effeminati, pergite adolescentibus eo reptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatorios carmina, voce flebili et affectata ad mollitiem, juxta id quod habet Persius, Sat. 1. v. 94.

——*Vatum plorabile sæculi,*
Eliquat, et tenero supplantat ferula palato.

92. *Mendacibus hæc scripsi de Lucilio.*] Jusquæ antea de Lucilio scripsi hæc adjungo. Nimirum Satiræ quartæ præcepta lenti hanc attexi jubet, quæ clam et explicat et asserat.

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER SECUNDUS.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, et ultra [613]
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati, 4
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, [614]

HOR. IT. Sunt *homines* quibus videar nimis asper in Satirâ, et carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi: atque *uno* die condi posse mille versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam. *TREBAT.* Abstine. *HOR.* Dicis, ne

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempe magni nominis Jurisconsultum facetè consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem et acerbum me redarguunt alii; alii contrà velut enervatum et satirico sale destitutum. O hominum judicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quàm aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quam jubet lex seu 12 Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide postea v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic habetur.

. . . . Sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Dedaci.*] Epist. ad Augustum.

. . . . . Tenuo deducta poemata filo.

Trebati.] C. Trebatius Testa, præditus, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Equites Romanus, Julio Cæsari charus, et associa comesque ad bellum Gallicum; Tullio Ciceroni perquam familiaris, et amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. l. 7. ad Attic. l. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit, *Trebatium subdiscipulum Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu planarum valuisse, atque inter poetas annumeratum.*

5. *Quiescas . . . . . Ave.*] Adverte dictionem Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

omnino scribam versus? *TREB.* Dico. *HOR.* Miserè interream, si optimum fuerit: at dormire non possum. *TREB.* Qui egent profundo sopore, *oleo* delibuti ter Tiberim transnatent, atque vesperi vino corpus irrigent. Vel, si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinora canenda suscipe, ingenio nisquere meritam mercedem accepturus. *HOR.* O bone parens, cui omnem nevi destituam. Nec enim quilibet *valet* dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos raptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes *præ* vulneribus. *TREB.* Atqui poteras Cæsarem justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem. *HOR.* Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio: *Verumtamen* non nisi opportuno tempore verba Horatii adhibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam adluseris, respuit munitus undequaque. *TREB.* Quantò melius id, quàm molesto carmine offendere Pantolabum scurram, et Nomentanum decoctorem? quanto quidem omnes sibi metuunt, atque aversantur *poetam*, etiam minimè lacessiti. *HOR.* Quid agam? *Ego vero* saltat Milonius cùm primùm capiti *per*

Omnino versus? Aio. Peream malè, si non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti [alto,
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen et justum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero, [615]
Cùm res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus.
Quantò rectius hoc, quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumque nepotem!
Cùm sibi quisque timet, quamquam est intactus, et odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto

ANNOTATIONES.

7. *Tiberi uti Transeunto, &c.*] Jocosæ quidem hæc sunt et callida responsio, certè apta homini natandi sanctissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Turnus, lib. 7. Epist. 10. *Inire meditari multi ex cautes, quàm maderescat rubus, qui neque in Octavo natare volueris, &c. Sanctus homo natandi . . . sed jam satis jocatus sum*, &c.

Tiberi.] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti.] Oleo colore maniebant se nataturi adversùs aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus et ingenio prorsus abhorrens; aut enim ad eum Tullius l. 7. Epist. 22. *Illas seras hora inter septimam, quod dormiam, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. l. 7. Epist. 16. *Tu, mi vetule, non sero, &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuspide Gallos.*] Ex historiâ C. Marii, quem adversùs Cimbros pugnantem Plutarchus refert novam et ex cogitasse. Scilicet hasta ligneâ quæ terrum ingreditur, duabus fibulis ferreis continenti clebat; tunc autem Marius alteram ut antè reliquit; alteâ verò exemptâ clavum ligneum, hujusmodi in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno separatum; aut lignum transversâ cuspide hæretus deorsum penetret, quo fiebat, ut vix evelli obliquè infixum, certè ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo describat vulnera Parthi.*] De his l. 1. Ode 12. et 19. et l. 3. Ode 5.

16. *Attamen et justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere, poteris certè justitiam, animi magnitudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Cui malè si palpere, &c.*] Rerum cognitione et sapientiâ affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22. *Pantolabum scurram, Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum, Sat. 8. l. 1.

24. *Cùm sibi quisque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis tenemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis à scribendâ Satirâ possum temperare, quàm à saltando Milonius temulen-

Accessit fervor capiti, numerusque lucernis.
Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia: me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, nostrûm melioris utroque. [616]
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris; neque, si malè cesserat, usquam
Decurrens aliò, neque si bene: quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti descripta tabellâ [anceps:
Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus,
Nam Venusînus arat finem sub utrumque colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est ut fama) Sabellis,
Quò ne per vacuum Romano incurreret hostis:

vinum percusso accrevit ardor, et numerus lampadibus. *Sic et* Castor equis, eodem *autem* ovo editus, crestibus delectat. *Quot* Quot capitum, tot studiorum millia existunt. Me juvat numeris voces astringere aut in re Lucilii nobis amboibus praestantioris. Is quidem *sua* secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec alio confugiebat unquam, sive prosperè sive infeliciter res caderent. Unde verit ut senis *ultius* vita omnis appareat quasi depicta in tabellâ ex voto factâ. Hunc imitor *ego* dubius utrùm Lucanus *sim*, *an* Appulus; quippe Venusinus agricola *terram* exercet ad utriusque limites; eum ob rem deductus *olim*, post ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hostis per inane non irrueret *in* Romanos:

ANNOTATIONES.

tus. Cic. pro Murenâ, n. 13. *Nemo ferè saltat sobrius (nisi forte insanit) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. Intemperantiæ convivii, amœna loca, multarumque delectarum comes est extrema saltatio.*

25. *Numerusque lucernæ.*] Vini vaporibus concutitur mens et caput, nec sibi constat: simul oculorum nervis nimium et inæqualiter distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahuntur; et hinc lucernam unam videns clarius plures se videre putat. Aristot. Problem. sect. 3. Athen. l. 10. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 34. Lucret. l. 4. v. 452.

Bona lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies, et corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . *gemmis urget mensa lucernis.*

Huc etiam referri potest quod ait Virgil. Æneid. 4. v. 470.

Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas.

26. *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore et Pollucе, l. 1. Ode 3. et 12.

Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia.*] Terent. Phorm. 2, 3, 14.

Quot homines, tot sententiæ.

Pers. Sat. 5. v. 52.

Male hominum species, et rerum discolor usus.
Velle suum cuique est; nec voto vivitur uno.
Hic campos indulget, &c.

29. *Meatibus.*] Poeticâ facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem et opes: de quibus infrà, v. 75.

31. *Malè cesserat.*] Legunt alii, *gesserat*.

32. *Decurrens aliò.*] Id est, non aliud quærebat levamentum aut solatium in adversis: nec in rebus secundis lætitiam suam cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim sua perinde ille descripsit, ut prospectus vitæ successus. De naufragis tabellam in templis Deorum suspendere consuetis, l. 1. Ode 5.

34. *Vita senis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta non tam ætatis quàm honoris et venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod affeunt ex Gell. l. 10. c. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valdè certum est mortem Lucilio contigisse anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putent quòd veteribus poetis accenseatur Lucilius, Lib. 1. Sat. 1. et 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præsentem? Fortassis ita se jocose et facetè ostendit ambitiosè dubitare de Trebatii consiliis.

35. *Venusinus.*] Venusia, hodiè *Venosa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque situ confinio. Horatii patria. Vide l. 2. Ode 1. v. 6.

36. *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id est, Samnitibus: qui quum graves fuerint Romanis hostes, passim legitur apud Tit. Liv. l. 7, 8, 9, 10. Potiò ne à Samnitibus crederetur omnibus noster Poëta, postquam Venusinum se incœpit, notat inde pulsos olim Samnites, colonique illuc Roma forsè transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerant.

37. *Per vacuum.*] Si Venusia præsidio Rom. destituta maniisset, vel recurris eut *hostes* inde pulsi, nempe Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuò novas moliri potuissent.

vel quia natio seu Appulorum seu Lucanorum gravia bella molirentur. Verùm aculeus iste *meus* neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus. *Etenim* quare hunc eduxerim securus ab infensis latronibus? O parens et dominator Jupiter, *fatis* ut ensis tectus rubigine dismatur: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacesset (satius *esse* moneo non provocare *me*) pœnas dabit, et famosus *per* omnium civitatem decantabitur. *Ira* Servius offensus intermiscetur leges et judicium; Canidia Albutii *pha* toxicum *his* quibus fuerit irata: Turius damnum inferens, si quispiam disceptârit *apud* se Judicem. Quod *autem* quisque terreat invisos *ex parte* quâ valet *plurimùm*, et quòd hoc suadeat natura maximè, ita mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Unde *hoc*, si non intus suggeratur? Scævæ luxurioso committe parentem longævam: illius bona manus haud patrabit ullum crimen (mirandum *sed est*, ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus, ullum impetit:) Sed improba cicuta meile admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, sive quieta senectus

Sive quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum [ultro [617]
Inciteret violentâ. Sed hic stylus haud petet
Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis
Vaginâ tectus. Quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
Jupiter, ut pereat positum rubigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! At ille
Qui me commórit (melius non tangere, clamo)
Flebit, et insignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur et urnam:
Canidia Albutî quibus est inimica, venenum;
Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intus,
Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti [617]
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: (mirum!
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:)
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ, lib. 3. Ode 30. et Epod. 2.

46. *Insignis totâ cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, si quem ego infamavero. Plato monebat, si quis infamari meteret, ne ullum offenderet Poëtarum; hos enim valere plurimum ad famam; seu laudent, seu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius, is certè delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis, et formidolosus. *Leges minitatur*, minatur se acturum reos, et accusaturum quos odit.

Urnam.] Judiciariam nimirum. Nam quia cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ condemnabant literam A, id est, absolvo; aliæ literam C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. Agrar. *in divin.* Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. l. 3. c. 5. Juvenal. Sat. 13. v. 4.

Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ insigni, Epod. 3. v. 17. *Canidia Albutî.* Sic Virg. Æn. 6. v. 74. *Delphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Judex maximè severus et corruptus, atque in primis facundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 117. *Jam illa cernimus, ut contra metum et cum sese armus quæque defendat. Cornibus tauri, ejus dentibus, morsu leones; aliæ fugisse, alias ex alio latere tutantur, &c.* Lucret. lib. 5. v. 1070.

Sed tamen vim quæque suam, quâ possit abesse
Corpore quicquid obest, vitando quâque feratur;
Ut pedibus pugnat, alque ictibus ensis micat.
Ut jam vitandi data sæpe, sequacibus ursis
Et leonum ungues, ac pedes, jam tum, morsuque repugnant,
Vis jam data cum sunt dentes unguesque creati.

Ante hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὁποῖον ἑκάστῳ τῶν ζώων, καὶ ὅπλον ἔδωκε, (inquit ille) καὶ τοῦτο χρῆται πρὸς ἅπαντα, καὶ ἀμύνεται, καὶ φυλάττεται, καὶ ἐκφεύγει, καὶ ἐπιτίθεται, καὶ ἁρπάζει, καὶ ἐσθίει, καὶ ἀποκτείνει, καὶ ἐκτρέφει τὰ ἴδια τέκνα. Ad ratio propagandæ et bonæ et malæ omnia tela potentius.

53. *Scævæ.*] Hic venenum matrem impiè necaverat, nolle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicutæ* succo ob nimium frigus letifero dixi ad Epod. 5. v. 3.

Expectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops; Romæ, seu fors ita jusserit, exul:
Quisquis erit vitæ, scribam, color. O puer, ut sis
Vitalis metuo, et majorum ne quis amicus 61
Frigore te feriat. Quid? cùm est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere et pellem, nitidus quâ quisque per ora
Cederet, introrsum turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppressâ meritum Carthagine nomen, 66 [67]
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello,
Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim;
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
Quin ubi se à vulgo et scenâ in secreta remòrant
Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Lælî;
Nugari cum illo, et discincti ludere, donec

mihi erit, sine mens pieris dis
cùm me vocat, sum dives, aut
pauper [illegible] Romæ, sit exiguus
[illegible], sive [illegible] mutuum
[illegible] et vivere, [illegible]
[illegible] *Tarentum*. *TAPP.* O
jucunde, tu scis bene vivere:
[illegible] *modo amicus*, [illegible] te
[illegible]. *HOR.* Quid? Quando
[illegible] dedit primus [illegible]
[illegible] et afferre lucem qui quisque
[illegible] *audet satyræ*; an Lucilius, vel is
qui jucundum cognomen à deletâ
Carthagine tenuit, nimio irato
fuerunt? an ultus sunt Metellum
offensum, ac Lupum carmine
dicaci proscissum? Attamen ille
insectatus erat populi primates
et singulos ejusque studiosi parcens.
Imò cùm à publico et spectaculis in privatum secesserant fortis
Scipio et sapiens benignusque Lelius, cum Lucilio nugari consueverunt et liberè jocari,

ANNOTATIONES.

60. *O puer.*] Horatius patrem vocavit Trebatium initio.

Ut sis Vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. 4, 9, 75.

Da, si esse salvum vis me: vitalem tibi.

Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium sic Thetis:

Ὠκύμορός δή μοι, τέκος, ἔπλεο, φῶτα δ' ἔπειτα.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.*] Ne quis procerum Saturnius sibi succensens inferendo se altercatur, vel in Maecenas aliquando tandem adversetur et [illegible] ab suâ familiaritate velut [illegible] et sycophantum. Ita Persius Sat. 1. [illegible].

Vide sis, ne majorum tibi [illegible] frigescant.

62. *Fugax.*] Morte quæ [illegible] est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cùm est Lucilius ausus.] Trebatio respondet Horatius, [illegible] exemplo Lucilii, qui Satiras [illegible] nec vitæ damnum tulit, nec ab [illegible] familiaritate excidit.

64. *Detrahere et pellem.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac tegumenta detrahere eos ipsos qui [illegible] et publicè [illegible].

65. *Lælius.*] Scipionis Africani [illegible] amicus, magnæ [illegible] apud Romanos inclytus. Hujus nomine Dialogum de Amicitiâ Cicero [illegible].

Qui Duxit ab oppressâ.] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ tertiâ Carthagine, me etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Patere.

67. *Metello.*] Consulares multi hujus nominis Romæ extitere, rebus præclarè gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione simultates exercuit: postea M. Tellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidiæ triumpho lætus, Scipionis emulus fuit. Quem Lucilius petierit Metellum, amicam ultas, haud constat. Vide Valer. Max. l. 7. c. 1. et seq. Plin. l. 7. c. 43. et 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arcessitus à Lucilio isti versibus:

Si Lupus aut Caepio, aut Norbanus potuit Divos
Esse putasse, tam impune ut parricidae fanum et?

Vide Cic. de Nat. Deor. l. 3. n. 63. Rutilius iste Lupus neglectâ auspicium obnunciatione adversùs Marsos pugnans, ipse cum exercitu contritus est.

69. *Primores populi*, &c.] Consules, Praetores.

Tributim.] De Pop. Rom. in tribus xxxv. diviso T. Liv. lib. Cic. Verr. l. 3. n. 14. *Cicederit omnes quoque et tractata Tribus bonis gravissimis.*

70. *Discincti.*] Solutis vestibus et animis ab omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. l. 2. n. 22. Ita Caesar loquitur: *Sapientes viros et maximè [illegible] Lucium Scipionem solere [illegible] ludere.* Nam [illegible] *Scipionem dicam existimare, quoque excudebat ter vel quater [illegible] scholis, dictatis et [illegible] quam [illegible] sed tamen [illegible] solet parcere Socratis, cenibus vos et unctiones ad Cajetam et ad*

dam, horâ se coquentur. Qualis quidque [illegible] Lucilio inserit, quibus oris ingenio, cum procederet tamen vixisse *me*, vel invita fatebitur invidia; *quæ* si dentem, velut comminere fragili, frustra et *ea* solidum: nisi quid tu, docte Trebati, *TREB.* Cerno nihil in hoc cassare queo. At nihilominùs, ut ne mea tibi consulam, ne fortè damnum aliquod tibi faceret ignoratio sanctarum legum; *hoc sentio*: Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus et judicium existit. *HOR.* Fateor, si quis malos: at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocuos probrosum vellicârit, libelli dissumpentur cachinnis: tu verò absolutus discedes.

Decoqueretur olus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me [662]
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque 76
Invidia, et, fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hic diffingere possum. 79
Sed tamen, ut monitus caveas, ne fortè negotî
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus [quis
Judiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si
Judice condiderit laudatur Cæsare: si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse; [721]
Solventur risu tabulæ; tu missus abibis. 86

ANNOTATIONES.

Laurentum lecere consuêse, et ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus et Lælius feruntur tam fuisse familares et amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius supervenienss, eum obtortâ mappâ quasi percussurus sequeretur.

73. *Donec Decoqueretur olus.*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege munirum suntuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. Gell. lib. 2. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaque [illegible] condiebant, ut nihil esset suavius. Porro Cic. lib. 7. Epist. 26. ubi etiam de [illegible] scribit. *Qui me vestris et municipalibus ad [illegible] salutem, beate et recte decoquas.*

74. *Infra Lucilî censum.*] Lucilius erat è Equestri ordine, utpote cujus soror fuerit uxor Magni Pompeii.

census.] Equestris census erat sestertiorum centum. Sed [illegible] vide Epist. ad Pis. v. 38. [illegible]

76. *Cum magnis vixisse.*] Augusto, Mæcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Vulpe et Limâ. Phædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] Hoc in lectione [illegible] quidam referunt ad sequentem sententiam: ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* attribuenda putem Horatio, sed potiùs Trebatio; ut mox dicam: quamquam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hic diffingere possum.*] *Hinc*, inquit Clar. Bentleius, habent, non *hic* codices meliores. Clara utique sententia nisi nodum in scirpo quærere cupimus. *Equidem*, inquit Trebatius, *nihil ex his, quæ dixisti, diffingere, hoc est, cassare, intermare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris agitur in Setaris scribendi progressu: neque veteri, ne in magno tam amicorum offensionem incurras. Nosti et Lucilii eam planè bonam animo esse, et leges et licentiam salutarem te omnes: si quis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licet.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. v. 1. 2. ubi sic habemus:

Paucaque lata, nisi quæ nollet carmine nemo
Describi.

Jus est Judicium quæ.] Datur actio adversùs eum qui libellos famosos in quemquam scripserit, isque reus agitur ex lege.

83. *Esto, si quis mala:*] Ludit Poëta in voce *mala*, significante *maledica*: quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis et ineptis carminibus: Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

——— *Ridiculum acri*
Fortiùs ac melius magnas plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim et versus faciebat interdum, et quotquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ;*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam et futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus justè ac meritò, absolutus dimittetur et impunè.

SATIRA II.

Sumptuosi victûs incommoda : frugalitatis commenda.

Quæ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo:
(Nec leve nec mediocre hoc sermonis est, sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassâque Minervâ)
Discite, non inter lances mensasque nitentes,
Cùm stupet insanis acies fulgoribus, et cùm
Acclinis falsis animus meliora recusat; [56]
Verùm hic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex. Leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laboret,
Seu te discus agit; pete cedentem aëra disco:

Quæ quanta que virtus sit modo vivere parvo est
hoc leve, nec, [illegible] Ofellus ait, rectè, [illegible]
Discite, non [illegible] lautas, quando oculi pereffulgentur vano splendore, animique decepta falsis recipit prava ilia; sed hic [illegible]
[illegible] Quæ [illegible] si possum, [illegible] [illegible] [illegible]

quando. *Cùm labor*, &c.] Labor expulerit fastidium. Siccus, inanis, sine cibo et potu. Sperne cibum vilem: neque libas Falernum vinum nisi molle Hymettio nectare mistum. Collarium exterit fauces; et mare procellosum inhibent pisces; panis cum sale optimè sedabit stomachum obmurmurantem. Unde credis vel quomodo factum? *Nimirum* summa voluptas haud in odore *cibi* est exquisitorum, sed in tenui consistit: tu conlimenta para *tibi* ad sudorem *usque* laborando. *Invenusto* vitioso pinguem et pallidum non delectabunt ostrea,

Cùm labor extuderit fastidia: siccus, inanis,
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno 15 [623]
Ne biberis diluta. Foris est promus, et atrum
Defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. Unde putas, aut
Qui partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in teipso est: tu pulmentaria quære
Sudando. Pinguem vitiis albumque, nec ostrea, 21 [624]

ANNOTATIONES.

otpote gravioribus corporibus levioria cedunt.

14. *Cùm labor extuderit fastidia:*] Postquam labor satietatem discusserit, famemque revocârit excitâritque: tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est: ὁ πόνος σίτον ἠγείρει, *labor cibo præcurat*. Cic. de Fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim*, Tusc. l. 5. n. 97. *Socratem ferunt, cùm usque ad vesperam comburis ambularet, quæsitumque esset ab eo, quare id faceret, respondisse se, quò melius cenaret, opsonare ambulando famem.*

15. *Spernè cibum vilem:*] Id est, profectò non petites cibum vilem, quando inani stomacho foris.

Nec Hymettia mella Falerno, &c.] Nec Hymettia, id est, ne Hibera quidem mixta vino, in optimo diluta. Ne biberis diluta, id est, ne effectam. Ov. [illegible], l. 1. Ode 20. *Hymettia mella Falerno*. Virgil. Georg. 4. *Hymettia pocula thymbræ*. Hymettia mella, quæ ex Hymetto monte optima colliguntur. Plin. [illegible] vocat, vel quòd in insula [illegible], l. 1. Sat. 10. v. 24. Varro ad [illegible]. Virg. Georg. 4. 101.

Lucrinum ostrea pascit, mare rubrum [illegible], quæ [illegible]

Ut Hymettia mella Falerno. De situ, ut [illegible]

16. *Foris est promus*, &c.] Si domi nihil est præsto quo tibi famelico parari queat opportuna dapes; vel tempestas [illegible] prohibeat piscari: tum certè cum tibi nihil erit cum [illegible] panis simplex. Cic. Tusc. 5. n. 101. *Aperit [illegible], et quam [illegible] parvula [illegible] net, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. *Cum sale panis*, Plin. lib. 31. cap. 7. *Panis [illegible] cum aceto adhibet cauliculi: [illegible] cum alica [illegible] pectinum.* Ex Plutarchi Sympos. lib. 4. p. 4. [illegible] nihil [illegible] est edendo: qui panem quoque gratum facit additus. Hinc[illegible] Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. 5. ex Xenophonte, *Persæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter nasturtium.*

18. *Unde putas*, &c.] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis et parabilis?

20. *Pulmentaria quære Sudando.*] Opsonare famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur suavis et optima. Cic. Tusc. l. 5. n. 97. *Parvo cultu natura contenta. Quis non vidit desiderio condiri omnia? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam et cruentam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius. Neminem cædebat acerbitas liberati. Nec enim unus Ptolemæus erat; nec cùm peregrinato Ægyptio, omnibus non consecutis, cibarius in casâ pastor dabatur, quàm eodem et illo puncto jacebant.* Legi eodem quòd Dionysio tyranno [illegible] nigrum laudanti respondit coquus: *Sed [illegible] condimenta defuere; labor enim, sitis, fames, sitis.*

Pulmentaria.] Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulmentaria [illegible] olim longo tempore Romanos mansisse, quorum vasa et pulmentaria hodie [illegible].* Porro pulmenta et pulmentaria usurpata pro cibis delectis, vel pro condimentis palatum jucunde titillantibus, patet ex Macrob. Sat. 7. cap. 1. sub finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omnino pertinentia: *Patinarum [illegible] varietas recepit varia condimentorum [illegible], ultra quàm naturæ necesse est, invenit: et ut inde converteris, dum pruriti desiderio [illegible], vel certè de singulis parva [illegible].* Plut. *Socrates suadere solebat, ut [illegible] potissimùm vitandos, qui ultra sitim famemque [illegible] appetentiam*, &c.

21. *Pinguem vitiis, albumque*, &c.] Nimio cibo potuque plenum, atque ex eruditate et aegrâ coctione laborantem, et inde pallidum, te non juvabunt exquisita quævis, ostrea, scarus, lagoi. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi crudam voluptatibus pallent?* Vide infrà, v. 76.

Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et pictâ pandat spectacula caudâ:
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num vesceris istâ,
Quam laudas, plumâ? coctove num adest honor idem? [655]
Carne tamen quamvis distat nihil hâc magis illâ;
Imparibus formis deceptum te patet. Esto.
Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontesne inter jactatus, an amnis

vel scarus, vel lagois exotica.
Avaram vix eripiam, si pavo apponatur, ut non hoc potiùs quàm gallinâ mecum palatum tergere velis, scilicet vanâ rerum specie delusus: eo quòd avis rara venditetur auri *pretio*, et spectaculum præbeat cauda picta: quasi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam quam deminuta? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter et illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sanè. Unde animadvertis *utrùm* appositus iste lupus Tiberi vel marì captus expiandat? an inter pontes exagitatus, an ad

ANNOTATIONES.

Aliorum.] Quidam interpretantur, nitidum cute bene curata et candida: quales esse solent qui quotidie vetus atramentum abluunt inter quidem. Pers. Sat. 3. v. 98.

Tanquam hic capitis, atque albo ventre lavetur.

Ostrea.] Ostrea delectatos Romanos præter cæteros Varronem Juvenal. Sat. 4. v. 140. et seq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. l. 32. c. 6. Gell. l. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *Sarget.* De hoc pisce exquisito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagois.] E longinquis regionibus adveta avis, cujus caro similis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. l. 8. c. 57. *Consortes cœnis adveniæ cuniculi, et ex alto orbe convectus aves.* Peregrinæ esse lagoïs perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. l. 32. c. 1. lepus marinus *in Africa non est, nisi alio vel potius delato, atque etiam exsiccato*, &c. Eo extinctus est Titus Imperator, à Domitiano fratre conscio imperii et successore, ut quidam scribunt. Isto etiam genere venenum usum aliquando Neronem affirmant. Vide Cael. Rhodig. l. 26. c. 30.

23. *Vix tamen eripiam*, &c.] Neque tamen istis rationibus et argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanæ specie delusæ. Quin, si tibi apponantur simul pavo et gallina, hanc illum anteferes: et suaviorem putabis pavonem, quia carior et rarior, quàm gallina, tametsi non est revera melior.

24. *Tergere palatum.*] Pers. Sat. 3. v. 113. *Tinctus pueris: tenero latet ulcus in ore*
Putre, quod haud decet pleniùs radere betæ.

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. 11. v. 14. *Luxuriæ succis dementia perdita quæsunt,*
Nec pretium cessat spectatis obsit ut ovis. Interiit sol
Ad cœnas, negotia dicunt quæ plures emanare.

27. *Tanquam ad rem attineat quidquam.*] Quasi ad gustum et saporem faciat plumarum fulgor. Cic. de Finib. l. 3. n. 18. *Quædam à natura ad usum domita sunt, ut ara, pedes, alia ad ornatum vel tutelam, ut laudes pavonis, ut cauda pavonis.* Vide Athen. l. 8. c. 12. Idem, l. 14. c. 20. ex Anaxandride. *An non tu eum alterum bene pavonem, quorum præ quanti emi solent?* Ibid. Suatius: *Tanti se hæc facetula, quanti pavones, et altæ cristæ, quæ dant pulchritudinem pennarum præ tali rem.* Vide l. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Ad.

28. *Coctove num adest honor idem*, et coctо pavoni remanet idem pennarum et splendor?

29. *Carne tamen quamvis*, &c.] Quàm disparibus formis et diserimen nullum sit inter carnem pavonis et gallinæ, paret te delusum specie pavonis, ut hanc suaviorem putes, gallinam vincat pulchritudine.

31. *Unde datum sentis*, &c.] Unde habes ut gusu explores, judices, seu loco sit ortus? Adhuc dubitamus, an in Tiberi: neque hoc satis constat. sed etiam utrùm ad ostium Tiberis, an pontes? O sagacem et ingeniosam mu... Juvenal. Sat. 4. 110. *Sinite, ...*

———*Circeiis nascitur ille, ...*
Lucrinum ad saxum, ...
Ostrea, vel Rutupino ...
Et semel aspecti littus ...

52. *Hic?*] Piscis iste; sive quod piscipus hianti ore bellè ... ces omnes recèns capti ... Et nunc piscem ... quidam subito flun... hos inter lupus ... bello unus, seu cati...

ostium fluminis Herusci? Stulte, laudas barbum trium librarum quem aperto ore quæris in pluralitatem. Dicit tertia, et cognosco. Quæsisti istum speciosis præ ceteris? Nempe quòd tot ante hunc mensam impleverit illis? Quia scilicet illi natura modum dedit, his breve pondus.

Oscia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem [626]
Mullum; in sinciput quem minuas pulmenta decessse cibi.
Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Procēros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejūnus raro stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos,

ANNOTATIONES.

erat ille à medio mari; nobilia ad ostium Tiberis flavii; et ostiensis qui ad pontes cubitatori aquæ jacentes, procul paludibus, pinguiore succo, effertur limus. Columell. l. 1. c. 16. *Mullorum gula subtilior.... et ... delata ... Tiberis ... ostiensis ...* Plin. l. 9. c. 54. *Cetera, inquit, ... nera aliubi atque aliubi meliora: sicut ... pastos Tiberis ... ... ; ... ... Ostiæ ...* Vide Mart. ... l. 1. Suetra. c. 16. ... Varro de re rust. l. 3. c. 17. *Statuit hic natura ... habitare, qui ... ... Atque à Lucano ... ...

Præsentes Austri, coquite horum opsonia: quanquam [627]
Putet aper rhombusque recens, mala copia quando [plenus
Ægrum sollicitat stomachum; cùm rapula
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat? [628]

Austri, adste, atque horum dapes corumpite: quanquam foetet aper et rhombus recens, cùm malè cibus varius vexat morbosum stomachum; quando satur esuritat rapas et inulas acres. Verùm omnis cibus vilior nondum exulat à mensâ divitum. Etenim adhuc manent ovi et olivæ nigræ; neque dudum Galloni præconis mensa accipensere infamata fuit. Quid? Ita tunc mare minùs nutrivit rhombos?

ANNOTATIONES.

41. *Præsentes Austri, coquite horum opsonia:*] Satiricus execratione usus in gulosos helluones, invocat Austros mercenarios ventos, qui humido suo flatu illos cibos putres; putefaciant. Sed mox [illegible] scilicet his putridis cibis [illegible].

Quanquam Putet aper, &c.] Vocem non opus est Austros, qui [illegible] navis naufragium movent, [illegible]: atque facit putre [illegible].

Rhombusque recens] Optimo piscis laudatissimo, Gall. et Angl. [illegible], in Ep. l. 1. c. 15. 30.

Mala copia quando, &c.] Cùm satur cruditate acida, rapa, inulae, quibus appetitus excitetur, discussis viscosè pituitâ crudisque humoribus.

Rapula] Gall. *des raves*: Angl. RADISHES. De his plura narrat Plin. l. 18. c. 13. Item l. 19. c. 5. *Et et rapa res medica*, inquit.

44. *Inulas.* Gall. *de l'Aulone*: Angl. ELECAMPANE. Plin. l. 19. c. 5. Idem l. 20. c. 5. inulæ virtutes affert: prout loco sic habet: *amicta vitia per se stomacho inimicissima, eadem dolebus nostris salutarissima. Pharetras malis austeritate vitâ gratiam invenit..... defectus præcipuè stomachi curavit, illustrata maximè Juliæ Augustæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensâ et convivis divitum. Nam ova caput cenæ sunt: ab iis semper ducitur initium epulandi: ut dixi l. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo usque ad mala*.

46. *Nigris oleis.*] Nigror in oleis et uvis maturitatem indicat.

47. *Galloni.*] Is helluo insignis primus apposuit acipenserem exquisitissimum piscem; atque ob id à Lucilio capitur satiâ suâ 4. istis versibus, quos etiam refert Cic. de Finibus, l. 2. n. 24.

O Publi, O gurges, Galloni, es homo miser, inquit.
Comesti ut vitâ nunquam bene, cùm omnia devasti.

Cum omnis squillâ, atque acipensere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Quid ad voluptatem omnino afferunt Gallinarum, &c.* Idem Cicero pro Quintio, n. 61. *Quo, rebatâ lautorum [illegible] quæsitum et sumptum Gallonis [illegible].*

Infamis. Acipenseres piscis, Gall. *Esturgeon*: Angl. STURGEON. Vulgò turgo, vel sturgo, sed perperam; Galeno γάγγρος; forsitan deductum ex γόγγρος, quod est; valde pinguis et nobilis; utpote qui singulari pompâ inferretur mensæ divitum. Plin. l. 9. c. 17. *Piscium nobilissimus acipenser, omnium squamis ad ossa versis, cùm aquam nando mereri . . . . rarus in cibo.* Macrob. l. 2. c. 12. *Nec acipenseres illius seculi delicias erant. . . . quo in honore fuerint hi pisces apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum, accipite e Cicer. Dialog. de Fato. Nam cùm esset apud Lucullum cena Servi, amicique Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis in primis nobilis. . . . acipenser iste peregrinum hominem vexit. . . . Cognovit mensas cum tibicine introferri solitas. . . . hæc Sammonicus, prudens vir atque quâ pisces laudabantur ut à cæteris imperitis cum turdis canit, quodam tempore ait non debuisse sed nemini potuisse.* Athen. l. 7. c. 5. *His præerat fortissimus imperator acipenser, magnus hastâ: quem ego jure maximo gladio præcipuè: ambrosia certè is mihi visus est.* Lib. 7. c. 12. *Quem acipenserem circumferunt Romani, cum lecti et cæteris circumferuntur lectis quæ portant. . . . Acipenseri rostrum est gracile, retro longiore, figurâ [illegible] triangulari.* Quæ cùm ita sint, ne Lucilio mirere quod scribit Martial. lib. 13. Ep. 91.

Ad palatinas aquas non refluit mensas,
Ambrosios omnes nausea vana deos.

48. *Infamis*] Nam et Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus: et quivis gulo et helluo rebus turpis Gallonii similis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de Finibus 2. &c.

Se tutas dabat [illegible] ciconia nido;
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergo,
Si quis nunc mergos suaves edixerit assos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello [425]
Judice. Nam frustrà vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est et silvestria corna;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido;
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergo,
Si quis nunc mergos suaves edixerit assos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello [425]
Judice. Nam frustrà vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est et silvestria corna;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.

Se tutas dabat [illegible] ciconia nido; Donec vos auctor docuit Prætorius. Itaque si aliquis nunc mergos suaves edixerit jussu [illegible], continò auscultabit Romana juventus, facilis decem vitiis. Sordidus à tenui victu distabit, Ofello judice. Enimverò frustrà vitium hoc devitabis, si te ad aliud malè convertas. Avidienus, Canis mentione appellatus, edit olivas quinquennes et corna silvestria: nec libenter defundit vinum nisi corruptum: ipse verò è vase cyatho duas libras *contrahit* bassicis assurgit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, largè quidem fundatus acetum; quamvis repotia, natales, aliosque dies festos colat indutus veste candidâ.

ANNOTATIONES.

Tum rhombus melès æquor alebat?] Ostendit Poëta non tam olusiorum bonitatem quàm gulæ vitium fœdissimum valere ut plurimum. Olim, inquit, asperum in pretio ac deliciis fuit: deinde rhombus: alias cicoma, pavo, &c. nec ea quæ nunc ova dapes exigunt, etsi tamen bona, v. g. mergos assos: hos enimverò cæteris omnibus anteponi et optimos habitos constat.

59. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Asinium Scapticolas Rufus ciconiis primus devorandis instituit Augustæ temporibus, illum vocat Scurrilous *Prætorium* nomine, quoniam Prætoris partes ob gulæ immanitatem repulsus est: [illegible] de eo versiculi per ludibrium etiam clauduntur his verbis apud

Cui cognomen Rufo dedere lanistæ,
Hic [illegible] Prætor erat;
Suffragiorum puncta non tulit, sed quot.
Ciconiarum populus ultus est mortem.

et *Martialem*, lib. [illegible]; Gell. *Pisaurensis*; Arg. [illegible]. Hæc [illegible] ridendum, si [illegible] assentior, nihil [illegible] Scapticolas [illegible] Prætorium [illegible] esse, et si [illegible] parebit [illegible] et quæ [illegible] docebat.

Si dulcis [illegible] docuit.] Pro [illegible]: Pro [illegible] Ita [illegible] Avidienus [illegible] Canis [illegible] Ad [illegible] Ille [illegible] Cui [illegible] olei vetustate corrupti, [illegible] Hæc [illegible]

58. *Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fœdi sceleris, ille vel parcà adhibet; nec vinum parcè defundit nisi acescens.

60. *Repotia.*] Festus. *Potiones cupidas appellari veteres scribunt, et quasi [illegible] putatos;* quæ inde *ἐπιπόσια* dicitur, pridie vero nuptiarum [illegible], inquit Cælius l. 13. c. 18. et 24. Alex. ab Alex. l. 2. c. 6. Repotia, inquit, postridie nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant: qua die nova nupta in vero dominii libertatem auspicari, et domestinam agere sibi, et rem divinam facere assuescat.

Natales.] Vide Pers. init. Sat. 2. ubi natalem [illegible] *hoc loco* [illegible] hilarite que erat agendum, atque in eâ *fundendum Cæcubum*, præcipit.

Festos dierum Festos.] In his nos erat optimum vinum promere, et quidem liberaliori, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Ecl. 1. v. 738. At Avidienus contrà

61. *Albatus.*] Ex more veterum; togâ in lutus recens lotâ et albatâ. Pers. Sat. 2. v. 10.

. . . . . *negato*
Jupiter hac illac [illegible] albata rogabit.

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat, veteris.] Advertendæ sagaces voces sordidam parcitatem notantes; [illegible] guttas aliquot olei [illegible] ipse, quam, veritus ne liber corpori [illegible] detrahat: vel [illegible] servus inde quid delinat, debibat, sustipiat.

Instillat.] Hoc [illegible] alii jungunt cum [illegible] veteres, *aliis* cum sequente, *aceto*. Simile quid habet Pers. Sat. 3. v. 27. et seq.

Inspice, si te non [illegible] moveant [illegible] sedulæ

Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
Utram imitabitur? Hâc urget lupus, hâc canis angit. [60]
Mundus erit qui non offendet sordibus, atque 65
In neutram partem cultûs miser. Hic neque servis,
Albucî senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit; nec, sic ut simplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum 70
Afferat. Imprimis valeas bene: nam, variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius escæ [631]
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis

Quali igitur victu utetur sapiens; et horum imitabitur? Hâc urget lupus, hâc instat canis. Nihilominus qui nec [illâ] parsimoniâ ratione, nec [illâ] cultûs parte in neutram partem vitio laborabit [mundus erit atque ab] omnibus, ad instar Albucii senis, neque, ut Nævius in convivio, dabit convivis aquam unctam. *Est enim* hoc [quoque] magnum peccatum. Jam ciborum quæ [quanta] *sint* secum adducat magnitudo. Primò sanitatem hominis. Etenim ciborum diversitas [esse] homini perniciosam [solet]; deinde [quia] ciborum [est] alios esse, quæ alia tibi aliquando constiterit. Verùm si

ANNOTATIONES.

63. *Horum Utram imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum et prodigum, an Avidienum sordidum et nimis parcum?

64. *Hâc urget lupus, hâc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aurit*. Certè proverbium est. Porrò comminiscuntur hinc edacitatem et ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo suprà, atque sordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profusè sumptuosus, nec indecorâ parsimoniâ sordidus.

Non offendet sordibus, In neutram partem cultûs miser.] Non se odiosum aut miserum praestabit; cultu seu sumptibus seu parcitate immoderato; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultûs*, accipe in genit. id est, cujus sui injuria aut minoris quàm par sit.

67. *Albucî senis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primo culpavit intemperantiam et immoderationem in quaerendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium luxuriæ et elegantiæ studium in straendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii et Nævii opposita. Albucius nimiâ cum parsimoniâ peccat, qui saevit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs sedulos, ac si quid non satis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquiunt, servos ille antè verberabat: seu ad arcendam statim segnitiem, seu ne postea peccantes celare non vacaret. Contrà Nævius indiligens et parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus est verbum *dido*, *is*, quod frequens usurpat Lucretius; quin et Virgil. Æneid. 7. v. 141.

Dabitur huic suboles Trojana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

———*Tua terris dicta fama.*

68. *Simplex Nævius.*] Negligens, parùm sapiens et prudens, non satis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam praebet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergo Albucius ille plùs equo erat curiosus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quàm decet: quod utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. Tuscul. 5. n. 99. *Adde siccitatem quæ sequitur contumaciam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 2. n. 68. *Valetudo sic tenetur. . . . . commentâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facile credas varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quàm utilis tibi tuus esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, reparâ vires corporis: et è contrario, quantum noxiæ tibi creârit esca multiplex; quoties deglutisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.*] Quieverit concocta sine ullâ ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate, cibi dissimiles invicem se corrumpunt et seditionem concitant. Τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει. Plut. Sympos. 4. *Ciborum copia turbat et corrumpit.* Senec. Epist. 2. *Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ ubi varia sunt et diversa, non alunt, sed inquietant et vexant.* Vide Macrobium

[illegible] et [illegible]; et [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]

Accedent anni, et tractari mollius ætas
Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer et validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus
Illis nullus erat; sed credo, hâc mente, cubat
Tardius adveniens vitiatum commodius, quàm
Integrum edax dominus, consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæque
Grandia ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Jactum, quo cures vicinos, et tibi iratum,
Et frustra mortis cupidum, cum laqueo pendenti
Ne collum frangas, poscentem pretium. Jove, dixit,
Jurgatis mihi: ego vicini rancidum aprum
Pro meo laudabo? Pluris emam asellum
Quod sentiat, non est melius quòd insumere
Cur ego invideam cuiquam, te dicite? Quare
Templa ruant antiqua Deûm? Cur, improbe, carum
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?

cùm anni multiplicari fuerint, atque in hoc ætatem putet esse non gravescens. Tu *tenera* ad cum mollitiem quam *adhuc* juvenis ac vegetus percipies, quod adveniet, cum vel ægritudo molesta vel senectus præ foribus fuerit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quòd carerent olfactu; sed *ut* opinor, eo consilio quòd hospes serò accidens, quàm vorax dominus corruptum, quàm integrum comederet. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidquam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat aures hominum? Magni rhombi et catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infelicem porrum, vicinos, tenet ut te irascantur tua, et frustrà mori quærentem, quòd inopi tuo [illegible] Dices: [illegible] Thessios ejusmodi [illegible] in pugnare: [illegible] ingentes possedi, et opes tribus regibus superiores. Ita natura deest meliùs rudi insaniendi quod sufficiat? Quare inopes es, nisi insanimus, *dum* tu res augere [illegible] Cur vetusta mœnia [illegible] Quare, [illegible] cum [illegible] cumulo non decerpis quidquam diecte patriæ *largientium*?

ANNOTATIONES.

94. *Cur carmine gratior.*] Vel quia [illegible] quibus meæ [illegible] vel [illegible] celebrior. Nonnulli [illegible] magnum. Vel [illegible] est communi [illegible] Horatius.

Et [illegible]] Plures alludit [illegible] Ille quòd edium [illegible] amicorum, amicarum, [illegible] vicinorum, qui [illegible] Cic. pro Murena, n. 36. *Odi Popelle Romane privatam luxuriam* Offic. l. 1. n. 106. *Luxuria [illegible] tum senectuti [illegible]*

97. *Patrimonium.*] Conjunctivus [illegible] et cui [illegible] qui [illegible] prodige [illegible] patrimonio deterrenti, [illegible]

Tibi tu parum] Quippe qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quo ingruente inopiæ subsidium, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi conscias.

99. *Vis, hæres, pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio et hic sensus, ut nec asserat unum habeas quo [illegible] quo eum vestim, ad suspendium [illegible] simul cum vitâ [illegible] et miseriam [illegible]

egestatis exsolvas. Hic spectat adagium: *ad [illegible]*

Et [illegible]] Simul prodigus, et [illegible] inops [illegible] rerum omnium.

100. *Ego vel galli [illegible]*] Pro [illegible] est. Qui non amplas habet et [illegible] opes, ac sumptus fecit magnos, is jure adhonestetur et objurgatus. Atqui ego non ita. Nam [illegible] gentes divitis possideo cuilibet magno [illegible] pares.

Vel gallus.] Primos reditus [illegible] vectigalis [illegible]

101. *Tribus amplius regibus.*] Plutarchus [illegible] scribit, Marium [illegible] opes habuisse multis regibus pares.

Ex eo Quod superat, non est melius quòd, &c.] Respondet Horatius: Atqui divitiæ illæ ingentes non dilapidatæ, sed recte insumendæ oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quam iis subsidias cives quos inopia sœvus pauperies fecit nullâ conditione dignos? Quin instauranda curas diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerpunt aliquid impertis Reipubl. et patriæ, quæ tibi cariæ esse debet?

Scilicet tibi soli hodie semper fluent omnia. O magnus posthac inimicis risus! uterne
Ad casus dubios fidet sibi certius: hic, qui
Pluribus assuêrit mentem corpusque superbum;
An qui, contentus parvo metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptârit idonea bello?
Quò magis his credas; puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs usum,
Quàm nunc accisis. Videas metato in agello
Cum pecore et natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
Quidquam, præterolus fumo cum pede pernae.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus; bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hœdo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

Scilicet tibi soli hodie semper fluent omnia. O magnus posthac inimicis risus! uterne ad casus dubios fidet sibi certius: hic, qui pluribus assuêrit mentem corpusque superbum; an qui contentus parvo metuensque futuri, in pace, ut sapiens, aptârit idonea bello? Quò magis his credas; puer hunc ego parvus Ofellum integris opibus novi non latiùs usum, quàm nunc accisis. Videas metato in agello cum pecore et natis fortem mercede colonum, non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ quidquam, præterolus fumo cum pede pernae. Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes, sive operum vacuo gratus conviva per imbrem vicinus; bene erat, non piscibus urbe petitis, sed pullo atque hœdo: tum pensilis uva secundas et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

Transcription notes: [115] [116] [117] [118] [119] [120] [121] [122]

Ofellus, a farmer who lost his property in the civil wars, but who, by his philosophical temper, was enabled to support his misfortunes with fortitude, and to live contentedly in a small farm which he rented of the purchaser of his former estate.

106. Uni nimirum tibi, &c.] Attende verò quàm stulte præsenti rerum statui confidas, quasi prospera semper habiturus. Imò cave ne, ære corpulens ipsa gravione, præbeas et inimicis vitam ac lucilirium, malitiosæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *mimum*, Sat. 6. v. 66.

107. Ut sibi credat casus dubios, &c.] Urget noster Flaccus hic, amabo: uter in adversis certius fidet, an qui rerum omnium copiâ satiatus, an qui bonis paucis assuêfactus? Exemplo rem explicat. Ofellus olim dives, nunc pauper, rem familiarem sentit; quoniam in corpore non abundantia cibo usus est, *facilem victum*, atque *parabilem*, et secundis rebus, *ut plurimum*, *apparatu* non *laetis* et egestati præsidia, ne quid tolerantia studium, animumque et corpus *debilitet pace*.

110. Ofellum.] Post Philippensem victoriam Augustus veteribus militibus agros divisit Auctus veteribus. Hi agros adeptos. Sic et Pertinius pauper factus est: quod ipse conqueritur, et Virgilius ejectum patrio jure deplorat, ne tenuem hunc spolium sit. Porro ex Bucolicis Ecl. 1. v. 9. Sic etiam Ofellus unum quem Umbrenus quidam nobis attributum putabat, ac deinceps dat Juvenum mercede colonum, ex Horatio scito libertè et operâ [illegible] Iam sa[illegible]ravit et [illegible]

[illegible] Sabinum *vetustum* [illegible] pari electum et assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simpliciùs, pertică dimensum. Nam ita cuique certâ mensurâ, certa jugera assignabantur. Virg. in Diris.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.
Propert. lib. 1. et l. 1. v. 130.

Absituit exultas pertica tristis opes.

116. Non ego, &c.] Hæc et quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ Ofelli *narrantis* verba sunt.

117. Perna.] Pernam cum petasone malè confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens. *Perna* est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipso pede. Unde patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profectis diebus non *pernam* sed *pedem* tantum pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integræ opes erant*.

119. Per imbrem.] Dum plueret, atque intermitti opus necesse esset.

121. Pensilis uva.] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de Re Rust. lib. 1. cap. 58. *Cato ait.... uvas quas suspendas, oppositis racemis calcata ima, summas, et scandentes*; et cap. 68. *pensiles, ut uvae, mala, et sorba, quæ videntur quando ad usum ponuntur optimae: quod calore cocta, et contracta aut nondum, aut non diu ante coctae, ad objecta dulcia de cruda et viridia....* Plin. lib. 14. cap. 1. *Uvae diversi aliae per hyemem pensiles, aliae contusae, aliae conditae, aliae glomeratae.* Sunt enim variæ hujus voc[illegible]

122. Cum dapsilis fu[illegible] Alii intelligunt ea-

Post hâc ludus erat cuppâ potare magistrò;
Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto, [636]
Explicuit vino contractæ seria frontis. 125
Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos,
O pueri, nituistis, ut hùc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum, [ille;
Nec me, nec quemquam statuit. Nos expulit
Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris, 131
Postremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli [637]
Dictus, erit nulli proprius; sed cedet in usum

Post hâc ludus erat cuppâ potare magistrò; Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto, Explicuit vino contractæ seria frontis. Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus; Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos, O pueri, nituistis, ut hùc novus incola venit? Nam propriæ telluris herum natura, neque illum, [ille; Nec me, nec quemquam statuit. Nos expulit Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris, Postremò expellet certè vivacior hæres. Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli [637]

jam mihi, nunc alteri. Quapropter constantes esse; et rebus contrariis magnos animos objicite.

Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes;
Fortiaque adversis opponite pectora rebus. 136

ANNOTATIO.

135. *Quocirca vivite fortes*, &c.] Quæ cùm ita sint, ô pueri mei, discite exemplo meo nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, et sic fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoïcum: Omnes stultos insanire.

DAMASIP. Sic infrequenter scribis, *adeò* ut anno integro vix quater petas membranam, singula *tua* scripta recensens; adversùs te ipsum iratus, quòd vino et somno indulgens nihil compareo dignum cui brari: quid erit? solutus venisti ab ipsis

Sic rarò scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens; [638]
Iratus tibi quòd vini somnoque benignus
Nil dignum sermone canas: quid fiet? ab ipsis

ANNOTATIONES.

1. *Sic rarò*, &c.] Plures hîc dialogismi, sed duo tantùm præcipui: prior Damasippi philosophi cum Horatio, usque ad versum 29. ubi hunc ille Stoico supercilio redarguit, quòd nihil novi scribaret; alter est Sterinii item Stoïci cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Sterinii secum et cum aliis quibusdam sermocinationem sui prolixam. Atque in hâc Satirâ noster, executiendo solenne Stoïcis placitum, acutè vellicat plerosque vanæ mentis homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm se castigari insinuat atque desiderat à Damasippo fingit Horatius, ut inde sermonem ac pedetentim ad propositum subrepat; atque *veter ritum* ac vulnus, quod rescindere vult, *taegas*; quemadmodum ait Persius, Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poscas.*] Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, sed pauca aut nulla in chartam et mundum refers. Prisci nimirum scripitavere primò in ceratis tabellis; ut annotavi l. 1. Sat. 10. Deinde in chartâ seu papyro: l. 1. Sat. 4. Postea in membranis quæ pelles animalium, quod Pergami inventæ et aptatæ ad scribendum, Pergamenæ dictæ sunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatium: *tam parvam Epistolam* miseritis . . . . . *chartam defuisse non puto. Ægypto minus florente commercia. Et si ad eam Ptolemæorum necessitatem redisset, tamen recordatus Eumenes membranas à Pergamo nascas, ut pauperis chartæ pudeas pensaretur: unde et Pergamena nomen accepit ad hunc usque diem, tradente id inventæ potestate, servatum est.* Ubi ex eo quòd ait ἐν παρόδῳ Lector, meminisse oportet, Pergami reges fere omnes appellari consuevisse Attalos: pariterque Ægyptiacos nominatos deinceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, cerâque complanatâ, licebat mutare et rescribere quâlibet; non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, et dictat: scribit, damnatque labellas,
Et notat, et delet; rursùsque, culpatque, probatque.

Vide Quintil. lib. 10. c. 3. sub finem.

3. *Iratus tibi*, &c.] Quæ satis elaborarem nihil tibi videam, irascenti succenseris tibimet: hinc relegis, odis, versas, desinis aliquid mentis occurrat quod ipse pudeas, dignumque judices evulgari et crudi lectitandum eruditi. Epist. ad Pisones, v. 293.

. . . *Carmen reprehendite quod non*
Multa dies et multa litura coercuit, &c.

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, prondeque legi et laudari.

Ab ipsis Satiribus, &c.] *tuis* scil.] Quorsum hæc scorsùm? in villam tuam cedo, vel hoc luculentiori commodam, quasi ad scribendum aptiorem?

Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergo
Dic aliquid dignum promissis. Incipe. Nil est.
Culpantur frustrà calami; immeritusque laborat [639]
Iratis natus paries Diis atque poëtis.
Atqui vultus erat multa et præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin Archilocho? comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

Saturnalibus. Igitur scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prodibet. Sine causâ calamos accusas: nec jure creditur paries factus adversis numinibus et poëtis. At vultu multa et eximia spondebas, cum primùm villa domicilio calamitoso excepisset. Quid [639] Platonem Menandro? Atque Eupolin Archilocho? a comparasse comites egregios? An sperans invidiam sedare virtutem deserendo?

ANNOTATIONES.

5. *Saturnal.*] In memoriam pristinæ libertatis ob imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. turbatoque servis domina præcipiant opinas, ipsique intrinsecus agant: omnia cæca quidem licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. et nihil Sat. 7. v. 1. ubi de *libertate Decembri*.

Sobrius. Ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus occupationes ac tumultus fugeras hue veneris, et quæ te exceptari jam fruens, vinoque et somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nil est.*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustrà calami.] Non est quòd puerilitèr culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. 3. v. 12. ubi

Tum queritur crassus calamo quòd pendeat humor.

. . . . . .

An tali studeam calamo?

7. *Immeritusque laborat*, &c.] Immeritò cædes parietem, iratus quòd votis respondentia non pariat meus. Pers. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cædo*, &c Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa, quæ apertiorem animi motum sequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quæque Persius notat*, &c. Hìc nonnulli perperam asserunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Diis*, &c.] Qui nempe toties immeritò verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem et iram quòd animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adversis fieri, si quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido*, &c.] Horatius increpans frigoris in cubiculo suo incepti Tarentum secedere cogitat. Lib. 1. Ode 6.

Est mihi nonum superantis annum
Jupiter et

Lib. 1. Epist. 7. v. 10.

Quid Romæ faciam? mentiri Albanum illicet aquæ.
Ad mare descendat coelos tuus, &c.

Vide et Epist. 16.

11. *Quorsum pertinuit*, &c.] Quorsum igitur tot libros tecum deportasti? *Plotium*, ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ. Mentiebatur*, ad morum imitationem, quæ percellit: *Eupolidem et Archilochum*, ad sales et acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scriptorum Satiræ. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus natus. Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligebat solùm, sed etiam dicendo gravissimus doctor et magister Plato.* Et postea: *Platonis autem ipsius poema pulchrum, quàm Comicorum Pulchrum.*

Menandro?] Hic Adelphi omnibus, nec comœdiæ scriptor eximius, quem Terentius secutus est. Quint. lib. 10. c. 1. *Ad cujus*, inquit, *diligenter lecti ac tractati effigiem castigatissimi Menandri; de omnibus vero ejusdem operibus sic judicabat; tanta in eo inventionis copia, et eloquendi facultas; ita et comicæ . . . , ut . . . , cujus libros accommodatos . . . ad . . . vitas nunc . . . tur ab hac . . . Atque . . . quidem quidem opera . . . de . . . judicat, . . . pulchre quodammodo . . . .* 12. *Eupolin Archilochum*, Ita Horatius Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras*, &c.] An times homines malos offendere, compendio vitæ eorum, et naturam salsam imitando: An verò sic invidiam placare incipis et inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hæc nostra semper fuit, ut invidiam potius parta, quàm patera, non invidiam.*

O infelix despectui eris. Fugienda est inertia, mala Siren; vel penitùs amittendum id omne quod melioré vitâ acquisivisti. *HORAT.* O Damasippe, Dii Deæque, propere salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verùm quomodo tam bene me cognoscis? *DAMASIP.* Postquam cuncta mea facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum satago dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat investigare, quo *case* æreo pedes abluisset Sisyphus ille callidus: quid sine arte incisum, quid inquiriè conflatum esset? *Ego* solers illi statuæ *pretium* statuebam centena millia: eidusque noveram hortos et ædes magnificas emere cum quirem. Quæ res plane celebris cognominem dedit me Mercurium amicum. *HOR.* Scio,

Contemnêre miser. Vitanda est improba Siren [64c]
Desidia; aut, quidquid vitâ meliore parâsti, 15
Ponendum æquo animo. Dî te, Damasippe, deæque
Verum ob consilium donent tonsore! Sed unde
Tam bene me nôsti? Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo, 19
Excussus propriis. Olim nam quærere amabam
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære, [641]
Quid sculptum infabrè, quid fusum duriùs esset.
Callidus huic signo ponebam millia centum:
Hortos egregiasque domos mercarier unus 24
Cum lucro nôram. Unde frequentia Mercuriale
Imposuere mihi cognomen compita. Novi,

ANNOTATIONES.

14. *Imperi. Sine Desidia.*] Hæc enim velut Siren homines blandiendo et pernicien affert. Fugienda est quæ] Quæ nunc hæc commiscetur de variis Sirenibus, de quibus Horat. lib. 10. in vitâ Epicuri: quasi ad eam monitionem alluserit Stoicus Damasippus. De Sirenibus, lib. 1. Epist. ode v. 24.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, et nimirum quæ præcepta est virtutem colendo et exercendo, bonamque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damasippe.*] Is Senatorii dignitate clarus ad inepta negotiatorum studia et turpe lucrum deflexit: in quo perenni laude durat. Horat. Philosophi nomen capessivit Stoicum.

17. *Deæque tonsore.*] Lepidè petit et satis gratiarum aceto; adeo ut non sine causa mereatur à barbaro illum tam pulchrum capillitium polliceri. Nihil enim aliud quam ridiculum videbatur homini rerum omnium contemptori, atque virtutem et sapientiam, tonsore quam barbâ tenus sapienti, tribuenti.

18. *Postquam omnis res mea Janum.*] Postquam fœnore, venditis mercibus, omnia mea disperdidi, antiquos magistratuum titulos, item et ædes egregias emendo, vendendo, nihil jam habeo pro me gerere, sed aliena deinceps curo; sic nihil mihi ipse ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad mediam Romæ forum, nimirum hinc et inde Jani duplices effigies; medius autem locus hic erat, ubi æquetus erat; circumjacent Jani nomen, eò quòd esset duas aditus duas statuas, quarum altera Janus summus, altera Janus imus appellabatur. Hinc patet ex l. 1. Epist. ode 1.

Virtus post nummos. Hæc Janus summus ab imo
Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine l. 8. Offic. *Ædes Lucullorum vere optandæ ad mediam Jani: ad vitam commodam, dignitatem, otium, ad celebrandâ, etiam de amicâ parandâ.* Et Philip. 6. n. 15. *de statuâ illâ paternâ non possum satis dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientelâ sit?*

20. *Quo vafer quam quæ ... amabam,* &c.] Columellam ait, vasque antiqua stabulum exprobrare, v. g. cave Sisyphi æreo conflata, signata, cælata; nec non quæ haberentur melibus ac celeritate laboranta.

21. *Sculptum.*] Helii filius Corinthi regis, de quo l. 2. Od. 17. ... 20. et Epod. ult. v. 16.

Callidus huic signo, &c.] Tanquam peritissimus rerum earum æstimator, et negotiator futurus, cui pretia imponebam signis, operibus, ædibus magnificis, &c.

Millia centum. Sæpe sestertium. Vide Varron. lib. 1. Sat. ode 3.

Hortos egregiasque domos, &c.] Cic. l. 7. Epist. 23. emptionem comparat vanum quemdam et futilem cum omni Damasippi similem, cui vendebat quidam hausi sibi grata. Et Epist. 24. lib. 12. Attico nuntiat ut Damasippum aggrediatur, atque ab eo quosdam agros ... mercetur ad ripam Tiberis sitos.

23. *Mercurialis.*] Antonomasticè nimirum. Nam communis hoc est qui mercatum et lucrum exercent omnium. Quidam leg. *Mercuriali,* pro Mercurium. Mercurium præsese lucro et mercaturæ, cuilibet est compertum. lib. 1. Ode 10.

Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut solet, in cor
Trajecto lateris miseri capitisve dolore:
Ut lethargicus hic cùm fit pugil, et medicum urget.
Dum ne quid simile huic, esto ut lubet. O bone, ne te
Frustrere, insanis et tu, stultique propè omnes, [42]
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam,
Atque à Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam malè re gestâ, cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter steut; et, Cave faxis
Te quidquam indignum; pudor, inquit, te malus angit,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia et quemcunque inscitia veri

et admiror te liberatum eo morbo. *DAMASIP.* Nimirum veterem *morbum* novus depulit miro modo: sicut ubi quando labor intus lateris aut capitis regrediendo transit ad stomachum: atque lethargicus fit pugil, et medicum verberat. *HOR.* Esto quod vis, dummodo non *accedat* quidquam par isti. *DAMASIP.* O bone, ne aberres, tu quoque insanus es, pariterque stulti omnes, si *quidem* vera docet Stertinius: à quo ego pulchra hæc documenta sponte hausi, tum cùm me consolatus, præcepit alere barbam sapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimvero perditus optatis cùm obvolvo capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus affuit, aitque *(Stertinius)*, Cave *ne* petperes aliquid tu indignum: majoribus te verecundia afficit, qui times insanus existimari ab insanis. Etenim scicitabor primùm, quid sit insanire: Quod si reperiatur in te unum, nihil ultrà loquar, ne inopinatè mortem oppetas. *Atqui* schola et discipuli

ANNOTATIONES.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ vesaniâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitisve d[olore].*] Ne hìc cor ipsum, sed stomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor significat, item stomachum, sive os ventriculi superius, indeque pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu percommodè intelligitur quod dicitur hìc in cor è capite vel latere dolorem trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere sæviens, effunditur in ventriculum: atque illinc ægritudinem huc et malum transferri, eoque ventriculi affici.

30. *Ut lethargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in pituitam. Scilicet veternum creat frigidior et abundantior pituita; quæ, si quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus ægri quemvis impetat, quasi *pugil*, nec ipsi pareat medico. Corn. Cels. l. 2. c. 20.

31. *Dum ne quid simile huic, &c.*] Festivè hoc et satiricè Horatius: O Damasippe, sis licet insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantum libet, modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, ne te Frustrere, &c.] En arripit occasionem Stoïcum dogma aggrediendi et expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea lib. 1. Epist. 12.

35. *Jussit sapientem pascere barbam.*] Nimirum, eatenus sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam demitti et ad umbilicum usque promitti. Is enim Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad delectum corporis inducebatur. Pers. Sat. 4. in t. *barbatum magistrum* vocat Socratem. Vid. l. 5. Escalapii gravitatem [illegible] *Latii magistri* [illegible] *pollere, ac philosophicam* [illegible].

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit ne in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is insulam Tiberinam urbi Romæ junxit, à Fabricio Consule ædificatus: hodie *Ponte di quatro capi*, quòd Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, seu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani statuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris et indignationis causâ: seu ob contemptum lucri hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus*, malum et infortunium designat.

43. *Mala stultitia.*] Vitiosa animi affectio à veri cognitione aliena, sapientiæ contraria: nam aliquis furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atrâ bile, nec vitio eorum verti debet.

Chrysippi statuunt insanum esse quemcunque prava discordia et quemcunque veritatis ignorantia detinet in errore. Atque sententia ista populos æquè ac principes complectitur, uno excepto sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu insaniant omnes qui te insanum vocant. Quemadmodum *in* silvis, ubi passim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam; iste ad dextram pergit: ambo æquè aberrant, etsi diversa ratione decepti. Sic te despere existima, ut qui te illudat haud minùs insipiens eandem trahat. Est tamen alterius speciei, metuentis ea quæ formidari non debent; velut si *quis* conquerentem flammas, scrupulos, flumina, *sua* obstare in campo: altera priori dissimilis, minimè vero sanior, *tamen* petentis medios ignes ac fluvios. *Quamvis autem* sedula parens, bona soror, pater, conjux, propinqui *omnes* increpent: Illîc *est* barathrum immane, illîc horrendus scopulosæ vepres *obstat*: haud magis auscultabit quàm Fusius quondam tenulentus, dum sopitam Ilionam agerat, quando mille ducenti Cauieni

Cæcum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
Autŭmat. Hæc populos, hæc magnos formula reges, 45 [643]
Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. Velut silvis, ubi passim
Palantes error certo de tramite pellit,
Ille sinistrorsùm, hic dextrorsùm abit; unus utrique 50
Error, sed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
Qui te derîdet, caudam trahat. Est genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluviosque in campo obstare queratur.
Alterum et huic varium, et nihilo sapientius, ignes 56
Per medios fluviosque ruentis: clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:
Hîc fossa est ingens, hîc rupes maxima: serva:
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim, 60
Cùm Ilionam edormit, Cauienis mille ducentis,

quondam tenulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Cauieni

ANNOTATIONES.

44. *Chrysippi porticus.*] Porticus, Græcè στοὰ, significat scholam Stoicorum, eò quòd in porticu deambulantes Zeno jusserit accedere inceptos alii philosophantes. *Chrysippo* verò dicitur, hic, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vid. lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solemnes quædam propositiones ad veritatis indagationem dirigentes: axiomata seu placita veterum philosophi.

51. *Caudam trahat.*] Utpotè, ut tu, ridiculus et insanus habendus. Dictio proverbialis ex confecta, quæ cluniis et insanis pueris solet tergo appendere quilibet, instar caudæ, ad ludibrium, velati capillitio sic horum labes illos quòd in lecto natarum et speciem degenerabat. Absurdum est qui *caudam trahat* irrecuperantur, superbe incedere, et veram animata vertere.

60. *Fusius ebrius.*] Actor ille tragicus, dormientis Hecubæ sive Ilionæ simulans exsulare deberet, ex vino et potu verè sopitus, fustrà ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori, à Polymnestore Thraciæ rege etiam interfecti, umbra sororem suam Ilionam Polymnestori uxorem nocte vocat dormientem, et cui mandata justa persolvat inhumanumque ostendat. Quidam volunt hîc intelligi Hecubam, tum quod esset verè Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide et Ciceronе: conjecturamque Hecubam dormientem Ilionam fecisse ictum. Sed quid opus erat? Ilionam enim appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut veneratione, aut quòd miserandus exsul de eâ esset. Adde quòd Priami filiam tenuerit ab Ilionâ velut à puerâ edormiscens. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Ovid. Ars Amat. Quæst. 2 &c.

Cauienis parcè Cauienis mille ducentis.] Certè fastidio Cauienus Polydori clamantis patres agebat. Quare verò Cauienum clamasse plures Cauienî? vel Cauienis plenes interesse ac repetisse, Mater, te appello, ac pupillus; vel alii histriones, vel potiùs spectatores errorem intellexerunt, explosique exsibilarunt; atque ut ait in Epistolâ ad Pisones, *Iratum patres equites que graves cachinnum excitarunt*. Erant qui chorum Tragœdiam intelligi posse opinantur: tum quod tunica Actoris ad talos usque fuerit chorus; tum præsertim quod velarit ea vestis contra decorum, ut matrem appelleret chorus similiter cum Polydoro, et accineret umbræ, quæ sola soli apparere et loqui fingenda est.

Mater, te appello, clamantibus: huic ego vulgum [444]
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto. 65
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam;
Tune insanus eris, si acceperis! an magis excors,
Rejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio; non est satis: adde Cicutæ [64*]
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas: 70
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis,
Fiet aper, modò avis, modò saxum, et, cùm volet, arbor.

in lectulum. O patrem, te ita . . . Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas: Neque te mei miserat. Surge, sepeli natum, Priusquam feræ volucresque, &c. Pro P. Sextio, n. 126. Cùm venisset, emergebat sub id, cùm sui tabulas sol respexit, id, Mater, te appello, deturus videretur. Acad. I. 2. Quid ipsum mihi? Mater, te appello. Nonne illa credit tibium locutum, ut verè caponem aliam crederet.

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catenus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri; inde sæpe non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstûs fertur.

69. *Damasippi creditor?*] Perillius, de quo mox, qui stulte Damasippo vendidit et doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam his emendis: stulte quippe et frustrà operâ Nerii agentis, et solertiâ Ciceræ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bene ac ritè delitescendi. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio*] Ita Perillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus apud Nerium: O Damasippe, scribe te decem millia aeris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt; sed eet in commentariis seu codicillis Nerii arcularii mei syngrapham et chirographum inscribe, ad meorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam et nodos quibus ceu cellulis Cicero debitores constringere: confice tabellionis ritè et cautè verbis; uno verbo, quidlibet cautiones, stipulationes, et omnia alia instrumenta, velut toriem nexus et catenas. Hæc omnia profectò cassa et vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . . *jura nodos, et legum ænigmata.*

71. *Proteus.*] Is Ægyptius ex innumeras species transmutabat, ut tabulatur, eoque facilè fugiebat quos is persequentes; huic similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, teroversando, prosecrando, creditoris actiones eruntum reposcentis improbè eluctatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure pejus quam dolo actum sit de fidem, qui te ex æquo et bono deludit, tuasque vices sibi tabulis adhibitis et impensè deridet. Alia pulchrè erat lectio, *cùm rapies in jura malis ridentem alienis*; quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione mea. Placuit verò scholiasten eruditis dictionem ac sensum rimanti subjicere, et asserere expressam hic ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20. 18, ut *alienis ridentem* nostris, id est, *maxillis*, ubi effusè cachinnari, soluto risu, propriis maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quem maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quem maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quem

Si insipientis est bona dispendere, contrarium *verò facere*, sapientis; fidem habe mihi, longè insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicunque improbâ honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicunque luxuriâ vel morbâ superstitione, aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, neque auscultet velim. Appropinquate istuc, *atque* ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes despice. Longe maxima pars ellebori danda est avaris: *at* ignoto num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii hæredes *legatam sibi* summam insculpsere tumulo; quæ nisi fecissent, decreverant populo dare centum puria gladiatorum, et centeram, ad Exitum Arrii; *tantum etiam* tritici quantum colligit Africa. *Fruetera. velueral a cedit: Sed malè*

Si malè rem gerere insani est; contrà, bene sani:
Putidius multò cerebrum est, mihi crede, Perilli,
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.
[646] [quis
Audire, atque togam jubeo componere, quis-
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore;
Quisquis luxuriâ, tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidère sepulchro;
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
Arri; [647]
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego prave,

ANNOTATIONES.

Diodorus. Ili enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modo arborem, modò ignem, aliàs unguenta supra caput gestabant, participatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate et multiplici variâque transformatione Proteï.

75. *Perilli*.] Creditoris, non tabellionis, ut putat Torrentius: refragatur enim sensus. Minùs quippe tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuam pecuniæ adeòque dictatus syngraphum accepit tertiam pecuniæ, quam non quam reddituris es. Porrò quia obligatio tollebat scripturæ, hinc *scribere* significat mutuo sumere: *prædictaque rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm. *I, ad argentum rebi jube rescribi.*

77. *Togam jubeo componere.*] Ne defluens illa vos interturbet dum me attendet is de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ita mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Luc. c. 4. *Lucis criminum febribus caro nostra laboraret, et diversarum cupiditatum immodicis æstuaret ardoribus. Nec mirum febrem amoris esse dicam quam caloris. Itaque ille amentium, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est; febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendam insaniæ illorum maximè. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigram ellebori radicem medetur paralyticis et amentibus . . . . trahat alteram, et lineo, pituitasque.*

83. *Anticyram.*] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. modò cit. *Draconem Trionorum populationem clarissimum constat liberatum e medicamento atrati Anticyram. Herentatissimè sanatur, &c.* Pers. Sat. 4. v. 16:

. . . . *Anticyras melior sub verre meracas.*

84. *Hæredes Staberi, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeoque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitem speraret, si vel epitaphium omnibus non contestaretur ingentes divitias hæredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem et pœnas, quò hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum, arbitrio Arri.*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrii hominis valdè sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur, *in epulo Q. Arrii atratus*, seu, *cum togâ pullâ accubuisset . . .* subditque: *ita illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c.* et paulò pòst: *ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non explêras.*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hinc frumento abundare jam dictum lib. 1. Ode 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hâc magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licèt è Siciliâ et Sardiniâ frumenti plurimum

Seu rectè, hoc volui, ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluisse.
Quid ergo
Sensit, cùm summam patrimonî insculpere saxo
Hæredes voluit?—Quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, et cavit nihil acriùs: ut, si
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulchris
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, et rex,
Et quidquid volet: hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum
In mediâ jussit Libyâ, quia tardiùs irent
Propter onus segnes? Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.

seu bene illud ego jussi, ne sis mihi carus. Existimo sapientem hoc à Staberio factum. *DAM.* Quid igitur voluit quando pecuniæ *legatæ* summam jussit sepulchro ab hæredibus incidi? *STERTIN.* *Nempe* quamdiu in vivis erat, censuit pauperiem in omnibus esse malum; ubique magis *id* timere *quàm* esse, ne si fortè obiisset modis dives uno quadrante, ipse sibi inimicus *fuisse* existimaretur. Enimverò præclara opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina atque humana: quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, et quodcunque libuerit. *Itaque ille sibi* pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid simile huic *fecit* Græcus Aristippus; qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, eò quòd lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit? *DAM.* Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit.

ANNOTATIONES.

colligerent, tamen Ægyptus et Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re rustic. lib. 2. *Maiores nostri maluerunt in theatro ac circo ejùs in segetibus ac vindemiis frumentum locandum quæ medios adveherent, quo satiari possimus ex Africâ et Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Quippe ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant; neque nunc in fœcunditate laboratur; sed Africam potiùs et Ægyptum exercemus, navibusque et casibus vita populi R. permissa est.* Apud Claudian. de bello Gildonis, v. 52. Roma sic loquens inducitur:

Tot mihi promeritis Libyam Nilumque dedisse,
Et dominam plebem, vitalibrenique Senatum
Classibus æstivis alerent; geminoque vicissim
Latior diversi complerent horrea venti.
Stabat certa salus. Memphis si fortè negâsset,
Pensabam Pharium Gadis messibus annum.
Fœcundos cernere rates, latèque videbam
Punica Nilaeos onerarier carbasa velis.

Sive ego prava, &c.] Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certè perperam: melius alii ad Staberium.

88. *Ne sis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 4. Ode 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.*] Alii legunt *prudentem animum cohibere*, et explicant, *prudenter se gessisse: sic sensisse.*

91. *Videretur sibi nequior.*] Utpote qui non cavisset ingens malum, cùm posset; nec bona tot sibi procurâsset ex opibus manantia.

98. *Hæc, edidit virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tantâ cum divitias congessit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi et præstantissimi, ut quidem existimabat fatuè. Juven. Sat. 14. v. 126.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriatur, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contrà desipit Aristippus inanis ejus contemptu: quippe qui necessariam ad jiciat viaticum, futili prorsus ratione.

100. *Aristippus.*] Is genere Cyrenæus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; et cum onere se pressum questus esset: Effunde quod vis, inquit Aristippus; et fer quod præcipis. Laert. ex Bione, Suidas, &c. Alia aliunde narrant. Porrò quòd *Græcus* appelletur hic, ratio varia affertur: vel quòd Græcè philosophatus sit; vel quòd Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit: vel quòd esset ex insula Thera, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè elucescit.

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec studio citharæ nec Musæ deditus ulli; 105
Si scalpra et formas non sutor, nautica vela[649]
Aversus mercaturis: delirus et amens
Undique dicatur meritò. Quid discrepat istis
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum? 110
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Projectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chii veterisque Falerni 115
Mille cadis (nihil est, tercentum millibus) acre
Potet acetum; age, si et stramentis incubet, unde
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arcâ:
Ninirum insanus paucis videatur, eò quòd 120
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice senex, custodis, ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Ungere si caules oleo meliore, caputque [650]
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare, 126
Si quidvis satis est, perjūras, surripis, auferis
Undique? Tun' sanus? Populum si cædere saxis
Incipias servosve, tuo quos ære parāris;
Insanum te omnes pueri clamentque puellæ. 130

Si quis emat citharas, &c.] Congloba- [illegible] insaniæ. Qui [illegible] citharæ *pulchræ* aut vitæ nauticæ: si scalpra et formas *non sutor qui non est sutor*; *aut* vela nautica qui à navigatūrâ abhorret: insanus et versorsabomnibus quæ appellet... *Ac merum* qui his colligit vilè quidquam et nummos accumulat, egregius *in* uti compositis, ac timens *ne* contingere quid tentet *merum*. Si qui penu jacens continuo excubet prope magnum tritici cumulum, cui *adsit* ingenti fuste, nec unde famelicus audeat granum accipere *ad* dominum, imo parcus *ad* alat se cibulis acribus: si conditis in *cella* Chii et Falerni vetusti cadis mille (*quanta* est, *imò* trecentis millibus) exhibat acetum: quid dicemus si in stramine decumbat annos octo habens octoginta uno minùs, cui in arcâ putrescat stragulum vestimentum, lambricum et vermiculi eam [illegible] (videlicet non male se habeat cum his pares, quorum hominum pars maxima [illegible] vitio laborat. *Vah*, senex numinibus invise, *cui* servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat; *an* negas? etenim quàm paucissimi ex eo eliminabuntur quotidie, quin malle eo pertinere [illegible] Quid [illegible] [illegible] [illegible]

Cùm laqueo uxorem interimis, matremque veneno, [facis Argis,
Inceluani capite es? quid enim? neque tu hoc
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente, 134
Admonuitque malis lenem atrem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit quod tu reprehendere possis.
Non Pyladem ferro violare aususve sororem 139
Electram: tantùm maledixit utrique vocando
[ᵉˢᵗ] [bilis.
Hanc furiam, hunc aliud, jussit quod splendida
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
Qui Vejentanum festis potare diebus
Campanâ solitus trullâ, vappamque profestis,
Quondam lethargo grandi est oppressus; ut hæres 145
Jam circum loculos et claves lætus ovansque
Curreret. Hunc medicus multùm celer atque fidelis
Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum; accedere plures
Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud: 150
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.

Quando uxorem conjugem, vel toxico matrem necatis, animentè sanus es? Nec tu id perpetres Argis, nec ferro; sicut Orestes furiosus interemit parentem. Num quid putas eum uti uxorem actum post matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priùs quàm cultrum eorum calefecerit in jugulos parentis? ideò ex quo *tempore* Orestes dicitur insanisse, certè nihil commisit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec sororem Electram gladio petit, ambos dictis duntaxat incessit, hunc vocans furiam, illam *autem* aliud, quod micans bilis suggessit. Opimius indigens auro et argento nemo recondituis, qui joculo ficilli è Campanâ labere Vejentanum consueverat festis diebus, vappam autem nefasti, cùm oppressus est veterno maximo; adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam et claves. At hunc medicus fidus et celer expergefecit isto modo: mensam almovendam curavit, effundique saccos nummorum, ac plures accingi ad supputandum. Ita virum excitavit, adjungens hæc etiam verba: Nisi tua defendis, ex nox hæres inhians asportabit.

ANNOTATIONES.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Capit Horatius quosdam celebratos sui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. et Nerius de quo Pers. Sat. 1. v. 11.

Nimio pomo tua deamat uxor.

Hic nempe ut doliis potiretur, uxores necabat, ille mariti vitam oppiis, ut hæreditatem adiret, vel redderet alteri.

132. *Nec ferro.*] Non in urbe Græca, sed Romæ.

133. *Nec tetro.*] Sed veneno. Sarcasmus, cit Sat. 1. hujus lib.

Orestes.] Hic matrem Clytemnestram perenni odio patris Agamemnonis ob eam interfectum. Vide Soph. et. Electram: Euripid. Orestem: Senec. Agamemnonem.

135. *Aut demens.*] Quocirca tu, Scæva, Oreste nequior et insanior.

Astra ferat.] Virgil. Æn. 4. v. 471.

. . . . *hæc cum genitus accepit ab Jove Orestes*
Lætus ea pariter mentem animumque explevit ad astra
Corpus humi jacuit. . . . . Juno.

136. *Parentem.*] Agamemnonem. Virg. Æn. 2. v. de Andromach. 324. Post singulares Orestem inter et Pyladem amicitias etiam proverbio decantatas. Tull. de finib. 2. n. 4. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledixit utrique.*] Altea paulo Euripidea. Sed poetis licet adjuncta rei immutare, et communisci nova: ut dictum in Epist. ad Pis.

141. *Aliud, quod splendida bilis.*] Aliud convicium, quod suggerebat iracundia, seu furor flava bilis. Alii aliter hilem interpretantur. Pers. Sat. 3. v. 8. *Viscera fabis.*

142. *Pauper Opimius.*] Omnia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano cuivis vino et memorato. Hic *pauper* dicitur ob sordidum avaritiam, cui deest tam quod habet quàm quod non habet, ut habet acquum.

143. *Vejentanum.*] Vinum insipidum et vile è Vejentano Hetruriæ agro, memorat Pers. Sat. 5. v. 157.

. . . *Vejentanumque rubellum*
Exhalet vapida jacentem copite testa.

Festis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causâ vinum optimum deinet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vase ficilli è Campaniâ.

Vappam.] Corruptum vinum, lib. 1. Sat. 1.

145. *Oppressus.*] Ad arcas aperiendas, auferendosque nummos Opimii.

Me *scilicet* vivente? *excidevat æger.* Ergo ut vivum te mavis, *vigila: mihi curæ.* Quid properas? Venere te nabeculam destituent, nisi diligenter et fidelium validâ adhibeatur labenti stomacho. Quid moraris? age: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti emptæ? Vili. Quanti? inquam. Octo assibus. Eheu! quid interest, utrùm moriar ægritudine, an furtis et rapinis? *DAMASIP.* Quis *ergo laudem* sapit? *STERTIN.* Is qui non vecors. *DAMASIP.* Quid avarus? *STERTIN.* Furtus est et demens. *DAMASIP.* Esquid? Si aliquis non avarus sit, an prorsùs sapiens? *STERTIN.* Nequaquam. *DAMASIP.* Quæso, ô Stoice? *STERTIN.* Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus (credo tibi Craterum loqui): an ergo bene valet, atque exsurget? Minimè, inquiet: nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille suem mactet benignis Laribus. Atqui *est* ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrùm bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusî

Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age: Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedit stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? agedum: sume hoc ptisanarium oryzæ. 155 [652]
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus:
Continùò sanus? Minimè. Cur, Stoïce? Dicam.
Non est cardiacus (Craterum dixisse putato) 161
Hic æger. Rectè est igitur, surgetque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis
Hic poreum Laribus. Verùm ambitiosus et audax. [throne
Naviget Anticyram. Quid enim differt, bara-
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis? 167 [653]
Servius Oppidius Canusî duo prædia, dives

ANNOTATIONES.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiscens ille à veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, et ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age: Quid vis?] Sermocinatio est lethargici vix evigilanti, et medici lethalem soporem excutere satagentis.

155. *Ptisanarium.*] Diminutivum est à ptisanâ: à πτίσσειν, pinsere, detrudere, est ἄλφιτα καὶ ἄλευρα πτίσσειν, ea hordeum pistum et cribratum potissimùm, unde fit pulmentum et delicatius epulum ægrotantibus accommodatum. *Celsus* lib. 1.

Oryzæ.] Est oryza, Gall. *riz*, Angl. RICE. Ejus pretium, ut ex hoc loco discimus, parvum erat. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde oryza: cocitur oryza.* Quod à Plinio Alexandrinis tribuitur, id quoque ad Italos pertinuisse videtur ex Columellâ, qui oryzam inter ea pulmenta recenset, quæ gustum excitant, *quæ gustatum excitant.*

160. *Cardiacus ægrotat.*] Adverte sordes avari metaphoricè dictas quemadmodum crapulam, luxûs et prodigentiæ, in præcedentibus. Sordidum, quòm de victimis sacrificandis.

Immolet æquis.] Alludit ad Catonis Uticensis, Galliâ mercatâ *victimas se Diis daturum.*

165. *Quanti emptæ?*] Pseudappus inquirit sacrificia.

166. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus, ubi ea est morbo, quem Graeci καρδιακὸν

nuncupant; Gall. *mal d'estomac*, Angl. HEARTBURN.

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

161. *Non est cardiacus.*] *Hic poreum Laribus.*] Laribus diis familiaribus creditum hominum curam vetustis existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ad vitiis ac malis essent liberi eorum protegendis, sive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulsionem insaniæ, quæ Græcis *μανία*. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex Ode 24. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Ellebororum scilicet ibi quæsitorum, ad expurgandam insaniam quâ laborat. Vide suprà.

Barathrum.] Ventri admodum voraci. Quidam cephalæ, ambitioni, quæ est velut gangræna. Proprièbarathrum locus erat Athenis profundissimus, in quem dimittebantur noxii et capite damnati. Sensus Horatii est: quid refert utrùm prodigalitate an avaritiâ pecces, et ad inopiam ruas?

169. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ insaniæ specie deterrentis.

Canusî.] Hæc urbs erat Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

Antiquo censu, natis divisse duobus
Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas: tu ne majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Præterea, ne vos titillet gloria, jure-
Jurando obstringam ambo, uter Ædilis fuerit
vel
Vestrûm Prætor, is intestabilis et sacer esto:
In cicere, atque fabâ, bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, aut æneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?

partitus esse narratur; moribundus autem vocâsse liberos ad cubile, et sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces aperto sinu portare, necnon largiri atque ludere: Te, *verò*, Tiberi, mœstum supputare, et in cavis occultare: veritus *equidem* sum ne vecordia dispar vos teneret: ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obsecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater sufficiens arbitratur, ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat honorum *cupiditas*: uter vestrûm Ædilis aut Prætor fuerit, is testimonii expers et execrandus esto. *Nempe* ut in circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu, stulte, opes in cicere et fabâ et lupinis effundas, ac prædiis et pecuniis à patre acceptis spolieris?

ANNOTATIONES.

169. *Divisse.*] Divisisse, syncope.

171. *Aule,*] Fili mi.

Talos.] Ne tesseras lusorias, Gall. *dez*, Angl. DICE, accipe, Lector, sed ocellatos. His enim non item illis lusitabant pueri. Suet. Oct. cap. 83. *Animi laxandi causâ, modò pusillatus et lusor: modò talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis*, ubi *ocellatis* alii, alii *ocellis*, legunt: alii etiam *ocellatis nucibus*, id est, in oculi figuram compositis.

172. *Nunc sine tutor.*] Sine magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hîc est Scribonii Oppidii filius.

174. *Vesania discors.*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione et luxuriâ famosum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta non nisi quod sufficit requirit.

179. *Ne vos titillet gloria,*] Ne vos ambitione [illegible] ne ambiatis ullum magistratum. Puerum, &c.

181. *Iste malus.*] Adempto jure testimonii dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. et lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant: spargebant in vulgus legumina, quæ magni tum æstimabantur à populo nondum locuplete et superbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejusdem verò capitis initio ita scribit: *Inter legumina maximus honos fabæ: quippe ex quâ tentatus sit etiam panis*, cap. 14. *lupino*, inquit, *usus est proximus: cùm sit et hominis, et quadrupedum genere ungulas habenti communis:* et postea: *maceratum calidâ aquâ hominum quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè et gloriosè ambules, cùm Ædilis ex more ludos Florales procurabis: tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. 5. v. 177.

. . . . *aver ingere largè*
Riranti populo, nostra ut Floralia possint
Aprica memmisse senes.———

Æneus ut stes.] Ut erigatur tibi statua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona sua profuderunt in missilibus et donariis: et Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem conciliæ.

Nimirum ut plausus quos accipit Agrippa, tu *quos accipias, quasve* varia vulpes gens secum leonem æmulata? O Aranda, quare plebeios ne quispiam curet sepeliendum Ajacem? *AGAMEMNON.* *Quia* rex sum. *STERTIN.* *Eo* magis è plebe nihil amplius interrogo. *AGAMEM.* *Quia* rem justam jubeo. Quòd si quis me iniquum judicet, *hoc* per me licet impunè loqui quicquid censet. *STERT.* O regum maximè, tibi si animum lacessunt, ut exsangues Troæ civem reduces sepulcro. Lunæ peregrinæ, sternique secum in rogum pellices? *AGAMEM.* Permittas. *STERTIN.* Quem Ajax heros post Achillem maximus comptum ac Græcis torques libramentis inclusos? Ac ut Lucter populabundus Priamo *Priamus qui Hectore accepto* Phrygibus, per quem tot adhuc sescentos patres sepultura privavimus? *AGAMEM.* *Insanit* mille oves furens trucidavit, vociferans, mactare se Græcarum Ulyssem ac Menelaum, atque ipsum me. *STERT.* At, quando tu *in* Aulide

Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem? 186
Ne quis humâsse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
Rex sum. Nil ultrà quæro plebeius. Et æquam [35]
Rem imperito: ac si cui videor non justus, inulto
Dicere quod sentit permitto. Maxime regum,
Dii tibi dent captâ classem deducere Trojâ. 191
Ergo consulere, et mox respondere licebit?
Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties servatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato, 195
Per quem tot juvenes patrio carnere sepulchro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyssem
Et Menelaum unà mecum se occidere clamans.
Tum cùm pro vitulâ statuis dulcem Aulide natam [65]

ANNOTATIONES.

185. *Agrippa.*] Augusti gener, populo item dilectissimus. Vide lib. 1. Od. 6.

186. *Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?*] Tu pusillus magnos perpetiam æmulatus? Sunt qui alludi velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, cui Asinus Cum no leonis savis placuit.

187. *Ne quis humâsse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosos pariter ac avaros demonstrat; a veritate nil quod est sejunctum, v. 16. *Ille quem Telamone natum.* Itaque Sertumnus ea plebeius qui quem in lucrum locupletes cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appellitur, grande peculium non dubitat propterea videlicet propram filiam ambitiosi ac magni amabat, quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum; cognitque *insigne propugnatorem fuisse*, atque inter cæteros *capacis et lacessentis animi virum*: teste Homero, Iliad. 2. et 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Insepultum.] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad sepulturam offerre molliebatur: at malabatus est justu Agamemnonis, qui ei Græcorum animum ille præbuerat, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultrà quæro plebeius.*] Quidam legant, *Quæro*, ut sit Antonomasia Agamemnonis sermo.

190. *Classem deducere Trojâ.*] Gaudium nempe Græcis Troja ingens paras: ex Ilium.

Priamus.] Is non Trojæ solùm, sed prædè totius Asiæ rex, pater Hectoris, Paridis, aliorumque complurium, teste Cic. Tusc. 1. quorum 17 e legitimâ uxore. Hos bello Trojano ferè omnes vitâ exutos; ipse denique Trojæ captâ inter nuptias Pyrrho, Achillis filio.

197. *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] Ut omnis Achilles mortui concredit Ajax cum Ulysse; causa verò cecidit: unde nâti furore pecudes in Græcos ulcisci putans, pecudes bene multas trucidavit. Demum ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. fragel. Ovid. Metam. 13, &c.

Mille ovium.] De hâc loquendi formulâ *Mille hominum, &c.* Gell. lib. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cujus uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammas suppeditavit.

Cùm mecum se occidere clamans.] Arietes nempe grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum: et somniata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14. 280.

Tum love pervulsa magnas Agamemnona credit.

1. 10. *Tum cùm provitâ, &c.*] Vid. Euripid. Iphig. in Aulid. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placâstis ventos et virgine cæsâ.

Porro istam hanc fabulam confinxerant Poëtæ ex Historiâ Jephthæ, lib. Judic. c. 11. Item ex sacrificio Abrahæ, Genes. c. 22. Præclarè Cicero l. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cùm de*

Ante aras, spargisque molâ caput, improbe, salsâ
Rectum animi servas? Quorsum? Insanus quid enim Ajax
Fecit, cùm stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore, et nato; mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.
Verùm ego, ut hærentes adverso littore naves
Eriperem, prudens placavi sanguine divos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.
Qui species alias veris, scelerisque tumultu [...]
Permistas capiet, cum notus habebitur, atque
Stultitiâne erret, nihilum distabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, desipit, agnos?
Cùm prudens scelus ob titulos admittis inanes,

filiam deberet loco juvencæ altaribus admovere, molamque, et cultrum, sparsique, mola salsâ, secerne, conspergis, *num* tonos judicii æquitatem? *AGAM.* Quid *loquar?* *STERT.* Enimverò qui peccavit Ajax furiosus, quando peccades esse jugulavit? haud conjugem et filium hæsit, diras *quoties* in filios Atrei jactavit: *at* nec Teucrum, nec ipsum Ilyssem percussit. *AGAM.* Vequi ut abstraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè [...] placavi sanguine. *STERT.* Tuo videlicet, insane? *AGAM.* Meo, *inquam*, sed minimè insanus. *STERT.* Ajax qui speciebus falsis et sceleris contactu conspurcatisque ducitur, *cùm* furiosus censeri *debet*: nec interest utrùm per insaniam an per [...] peccet. *Non ille* Ajax insaniat cùm agnos perimit innocentes? *an tu* mente sanus es, quando sponte tuâ patris ob

ANNOTATIONES.

Ante aras, spargisque molâ caput, improbe, salsâ [...] *Dum quæ* [...] *naturam et deos* [...] (Horat. Epist. I. 16. 57.) Horatius variatâ sententiâ vafritiem [...] *Ante aras Iphigeniam, quàm* [...] *tum pacificatam* [...] *Postquam* [...] *verò dum, quòd tam* [...] *fiat. Ego ut* [...] *quam.* Sic [...] *quæ vovit stultè, tam quàm* [...] *stultam votam implendam esse.*

Sentias dehinc Ajacem natum Aiacis.] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur classis Græcorum, suspensis ventis, [...] pestilentiâ, ob Dianæ cervam [...] Agamemnone impudenter venatâ [...] Cùm de re consulti vates [...] Deos placatos Iphigeniæ [...] Quæ [...] sacrificio parata Græcis [...] navium [...] habuerunt, Trojæque [...] Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. [...] Hinc [...] antè eas. Oliv.

200. *Spargisque molâ caput.*] Ex solemni ritu sacrificiorum. Qui [...] hostia erat: 1. Inter cornua victimæ [...] mixtum farre multo et sale; unde [...] *mactâ.* 2. In caput hostiæ [...] quo pars tum. Sacrificia [...] seu delibari solebant: hinc [...] 3. Ipse mactabat [...] inter hostiæ cornua: atque in ignem, velut prima libamina projiciebat. 4. Victimarii [...] 5. Antequam [...] 6. Mox [...] exta [...] [...] [...]

vanam gloriam? *verùm* cujus caret animus, dum saperbit? *Age vero*, si quis agnam lecticâ circumferre gaudeat; ac velut filiæ vestes, aurum, famulas tribuat; puellam vel puellam nominet: atque vino gaudentem conjugem dare velit: isti Prætor edicto omnem auferat potestatem, curaque sit penès cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutare velit *morbo?* an mente constat? Nequaquam affirmes. Itaque ubi est ruptæ tenuitas, ibi summa est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis præcipuæ existimationis avidus *fuit*, hunc artonitum fecit Bellona sanguinolenta. *SUBERT. ad DAMAS.* Jam verò mecum exute luxuriam et Nomentanum, quippe ratio probabit luxuriosos despicere parcos. Iste, ubi à patre accepit mille talenta,

Stas animo? et purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem ut natæ, paret, ancillas paret, aurum,
Pusam aut pusillam appellet, fortique marito [568] [jus
Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid, si quis natam pro mutâ devŏvet agnâ;
Integer est animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava [ratus,
Stultitia, hîc summa est insania. Qui scelerE̊t furiosus erit. Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum:
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimenî mille talenta,

ANNOTATIONES.

213. *Stas animo?*] An non tua mens de suâ sede mota ac dejecta est? cùm enim stat illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?] Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cùm tumidum est cor*: certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à simili. Porrò ne cui ea simulitudo videatur futilis aut insulsa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens: eratque ei sicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirum Imperator ille equo suo, *præter equile marmoreum, et præsepe eburneum, purpurea et picturata tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam et familiam et suppellectilem dedit, quò lautiùs nomine ejus invitati acciperentur: Consulatum quoque tradatur destinâsse.* Quid verò Xerxes platano arbori donato aureum monile, assidueque satellitem, ex eorum numero qui Immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. Vide Annæt. lib. 2. Ode 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus et pusa, male pusilla et pusio, idem significant quod puer et puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam et pupillam*.

217. *Interdicat huic omne adimat jus Prætor.*] Huic bonorum omnem malè sano Prætor interdicat, imo jure administrandi bona sua.

218. *Ad sanos tutela.*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur et committatur propinquis. Lex 12. tab. ita statuebat: *si furiosus erit, agnatorum gentiliumque in eo pecunia que ejus potestatem esto.*

219. *Quid, si quis natam, &c.*] Quid ergo Agamemnon morbi ad ieens filiam, et ara devovens, num integra mente est?

221. *Qui sceleratus, Et furiosus erit.*] Non abludit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur et directa, ita ut stulti non errent per eam.*

222. *Vitrea fama.*] Vel fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plùs æquo avidum et stultè appetentiorem, scilicet artonitum indeque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . *Ut Fanaticus æstro*
Percussus, Bellona, tuo.

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus, fulmine vel tonitru stupefactus; ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros et ambitiosos; nunc luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum.] Hominem professione et luxuriâ famosum, de eo jam l. 1. Sat. 8. et l. 2. Sat. 1.

226. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ *six cents mille livres*: siquidem unumquodque talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

Edīcit, piscātor ūti, pomarius, auceps, [629]
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum
Manè domum veniant. Quid tum? venêre frequentes. 230
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid et horum
Cuique domī est, id crede tuum; et vel nunc pete, vel eras.
Accipe quid contrà juvenis responderit æquus.
Tu nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu pisces hiberno ex æquore verris: 235 [630]
Segnis ego, indignus qui tantum possideam; aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Unde uxor mediâ currit de nocte vocata.
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ

station venire manè in suam domum jubet piscatores, pomarios, aucupes, myropolas, tarbamque scelerātam Etrusci vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluere. Leno pol quidni: Quicquid habeo, quicquid etiam illum unum singuli domi habent, tuum illud puta: ac seu mox, seu eras posce. Audi quid ad hæc reponerit bonus adolescens: Tu in nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum cœnem: tu pisces hiberno in mari quæris *mihi*. Ego [illegible] tuus sum. Fove, accipe quæ [illegible] tibi tantundem: [illegible] tibi triplex, unde [illegible] Filius [illegible] auream [illegible] Metellæ

ANNOTATIONES.

227. *Pomarius.*] Qui fructus sive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopœla, lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur*, Angl. PERFUMER.

Tusci turba impia vici.] Quoniam voluptatum assectæ et ministri habitant vicum Tuscum: qui Palatium inter et Capitolium situs est: dictus à Tuscis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. l. 4. Tit. Liv. l. 3. Dion. Halic. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. In eo meretrices habitārant; item unguentarii: unde et Thurarius dictus est: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Cistell. 2, 3, 2. *Tusco vicolo vel quò dolent quævis compore.* Et Curcul. 4, 2, 2, *in Tusco vico, ubi sunt homines qui ipsi esse cenditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons*, Angl. BUFFOONS.

Fartor.] Qui aves farcit et saginat: qui lucanicas aliaque id genus farcimina facit et condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cunctum simul cupediarum ac delicatum artificum et mangonum.

Velabro.] Velabrum à velando dictum volunt aliqui cum Varrone l. 4. de Ling. Lat. palustris et aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Augusto in alveum est coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poët. v. 67. hinc et Tibul. l. 2. Eleg. 5.

Alt quâ Velabri regio patet, ut solebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris: ex quibusdam, in foro boario: ex aliis, in foro olitorio: hod. *S. Giorgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quòd locus erat obtentus velis, sub quibus venalibant oleum, casei, et similia. Plaut. Captiv. 3, 1, 29. *quasi ex Velabro olearia.* Martial. l. 13. Epigr. 32. cæsum Velabrense commendat.

Macellum.] Locus ubi res venales Romæ destinatæ, à macellando pecoribus ac venundandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus ibi fuerit. Alii aliter.

231. *Lucro.*] Hinc vel lenonibus vel ab alliciendo dictos esse nonnullos putant, quòd sub nomine scortorum lenones ejusmodi venenum propinent.

232. *Aucupes.*] Inventor. Nonnemanus scilicet ego, neque enim adeo humanæ jucundos libidinum magistros, ullius ex alitibus.

233. *Tu nive Lucanâ.*] Quantas, inquit, pœnas perferrem, vel adeo in Lucaniæ montibus agendis, ne dum invitus rigescerem, ut mihi apros offeres! De Lucania, in Epod. 1. sub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piscatorium vocārunt *everriculum*. Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere statim; donec videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertiūm; tantundem quoque tibi, piscator: tibi verò triplum, o leno, qui sedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æsopi.*] Æsopus Tragœdus fuit jocularis admodum et luxuriosus. Sed Clodius ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducenties sestertiūm, ut aiunt: et cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque secto lobo effectam exsolvit. Vide Valer. Max. l. 9. c. 1. Macrob. l. 3. c. 14. Plin. l. 9.

ablatam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies *centena* simul: nonne tam insanus, qu'am si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, et scurrilitate, et crimium studio similimum; assueti comedere luscinias semel *pretio* emptas; quâ parte credantur sapere? an candelo, an aro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extrahere dominiculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste:

(Scilicet ut decies si lidûm exsorberet) aceto 240
Dilui insignem baccam. Quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?

Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum, 243
Nequitiâ et nugis pravorum et amore gemellum:
Luscinias solitî impenso prandêre coëmptas.
[664]
Quorsum abeant sani? cretâ an carbône notandi?
Ædificare casas, plostello adjungere mures, 247
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,

ANNOTATIONES.

cap. 35. vbi de Cleopatræ Antoniique epulis pater hæc tradit: *Sub hoc tempus Cleopatra Ptolemæi regis filia, cum Antonio Romanorum imperatore, Tarsum ad Cydnum fluvium navigio magnificentissimo advecta, opulentissimum convivium ei apparavit, &c.* Colligit hoc ex Plutarcho, qui in Antonio, &c. Cæterum hæc ipsa Cleopatræ cap. 25.

240. *Scilicet ut decies*] Plin. lauda. cit. *Duo tantum maximi in toto mari terrarum ac rerum natura fuere luxuriæ principes Cleopatra Ægyptia, quæ, ut diximus, in Cilicia regum sedente Antonio, ad quem ea vehebatur, quotidie dissolutissimorum cibatuum epulas, quæ semel in pretio fuere, ut quæ nec esse tales, laetitiam ejus omnem apparatumque excederent, quæ cuique quod ubique natum erat optima esset, respondit, unâ se cœna centies sestertium absumpturam, &c.*

Aceto Dilui] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 2. cap. 17. Plin. cit. *Et præcepto munitæ sunt tantæ vas unde eam potare aceti, cujus acrimonia rapque in talem margaritas resolvit.* Idem lib. 23. cap. 1. sub finem: *acetum sæva quippe refossum, quæ non raperet vetus antecessor.*

243. *Quinti progenies Arrî*, &c.] Porter leve ac luxuriosi duo fuere Q. Arrii nimirum. Is videtur esse, de quo sup. I. 80.

245. *Luscinias solitî impenso prandere*] Valer. Max. lib. 9. cap. 1. Tragœdi Flacci, inquit, *non solum perditæ sed etiam honestæ civitatis juvenes, cantu commendatas avecula unius assis pretio empta prandii pro fercula ponere, ecclopue lupi dentes magnæ summæ voces pretio undas asperare solitus, amplissimum patrimonium velut aram sacrorum quæ celebrare abjecere capiet.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Ipsorum est Arrii histrionis fratris, quæ nunc in Italia fercula celebrantur, quæ per terras cadat quæ aut humano servatur ventri, ne mare quidem sine aliquo cœnipede; vellit volucribus sanitatem, nisi ut his immoderatum hominis malum*

desit, ne quæstus quidem esse reversus illos dominos, qui ad ea cogant, dedecus publicum, à quo exercentur dira, arguebat.

Prandere.] Vos fortasse ad avertendam invidiam putat. Nam qui tam exquisitas lapes parabant, quos non crudiant? Si quidem ex Plinii lib. 8. cap. 6. prandium erat minima quæ mensæ apponitur, sine apparatu, ex iis quæ in promptu habentur, non ex iis quæ ad cœnam parantur et elaborantur. Unde et sero prandebant, et cubitum in cœna exercebant; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorsum abeant sani?*] Quo modo sanis animo esse tu? Matthæus Lind absurde corrigit: Quorsum abeant? sani? cretâ an carbone notandi?

Cretâne an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. 5. v. 108.

Hic puer ut nullis, nisi bis cœnatus amicis,
Tam cito tam tenuis, non hac cœnatus, notetur.

247. *Ædificare casas*, &c.] Varios etiam desipere jam probat; tanquam puerili ætate, quibus solent pueri domunculas sternutatorio cœno et lapillis; mures vehat jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu premente tot tesserarum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sive par numerus, sive impar. Sic tamen viri in ludicris interdum, inter se Augustus, Suet. c. 71. Otho. cap. 24. *Alea quoque non modo per otium et in turba, luditque simplicissime et prorsus aperte vetuit omnino scire.* Et pueros scribit ad plum: *Misi tibi denarios duodecim, quos, quoniam, quos singulis convivis dederam, servos tuos, cum ego cenarem, ludere inter se, et, si quis eorum vicisset, totum ad se pertinere jussi.* De lusu Pedum, lib. 10. cap. 7. Ovid. de Nuce, v. 80.

Est etiam, pueris qui non sunt, par impar;
Ut cinnama dicas, aridaque amomo.

Equitare in arundine longa.] Ita cum filiolis lusisse narratur apud Platonem Socrates, supervenientem Alcibiadem erubescisse.

Si quem delectet barbatum; amentia verset.
Si pueritius his ratio esse evincet amare, 250
Nec quicquam referre, utrùmne in pulvere, trimus [462]
Quale priùs, ludas opus, an meretricis amore
Sol icitus plores; quæro, faciasne quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille 255
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquam est impransi correptus voce magistri?

hoc ludo agi vetat. Si ratio vincit, ut pueri ad eas quam nos esse admodum circum ea ætate amant, ludas opus, quibus quotannis amabelas tres annos natus, an amore meretricis anxius lachryma ciere, rogo te, num actumus sis quod Polemo quidam erat cum meliberatus? an abjicies morbi signa, fasciolas, pulvinum, fœtorum operimenta: quemadmodum ille coronas, quas ebrius, ubi ad reprehensus est à sobrio præceptore.

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Horat. si quis barbatus et senex lædos teos pueriliter consectetur, ac totus in eo immoretur. Nam, ut dixi, tum puhò ante, tam adhuc, tuge ac ludere aut graves aliquando visi sunt. Vide Sat. 1. augusto.

251. *Mutatus Polemon.*] Is adolescens Atheniensis lustat quotidie ædes, ac quadam cohors et comessabundus scodam Xenocratis ingressus est: hunc verò cùm de temperantiâ, sobrietate, pudicitiâ vehementer disputantem audisset, adeò commotus est ejus oratione, ut severiorem morem extemplò ejuràrit. Quod cum Laetus Xenocratis discipulus per ipsum docuit mirum cum laude. Diog. Laert. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Metaphr. et S. Andreas. lib. de Fide, cap. 12.

255. *Fasciolas.*] Integumenta pectoris et ornamenta, quibus tibias et crura præbebant ac vinci bant præsertim molles: Graeci periscelidas vocant: Latini subligo, cohercs, bracas, feminalia: Gall. *bas et haut de chausses*, Angl. STOCKINGS AND BREECHES. Cic. de Harusp. respon. *P. Clodio à natura, à muliebribus solos, à puerilibus fasciolas, à stupro . . . est fratres repentè populares.* Quintil. lib. 11. cap. 3. *fascias quibus crura continentur.*

Cubital.] Pulvillum cœnatis cubito supponendum aliqui interpretantur, sed absurdè. Nam quid ad rem? Imò erat pallium quodcunque super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. modò cit.

Focalia.] Torques, cervicalia floreas, inquiunt. Imò colli ac faucium involucrum et ornamentum, è fasciis laneis. Vide Pers. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. cit. *Pulvinum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, et focalia et avriculas hiemales, sola pedes excusare valetudo.* Senec. Natur. quæst. 4. *Vincula quosdam gracile pallium focalisque circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc pacto tecum posse negare facis.
Et lib. 4. Epigr. 41.

Quid tibi vis, mollis circumdare Pœra collo?

Potus ut ille dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.] Valer. Max. cit. *Polemo . . . . cum ingressus, exercitus declamatione, solito capite redimito, pallio circumdato, gravitatem Xenocratis sic dicam vultu gestare cœpisset, ut nemo hominum refectam. . . . . Cujus gravitatis severos respexerit cultus, primùm coronam capiti detractam projecit; pallio post brachium ultra pectus relato; procul despexit, ubi convivales lucubrationes deponit: ad ultimam totam luxuriam transiit.*

257. *Postquam est impransi correptus voce magistri.*] L. Dacier. Pertinet et ad hoc. Xenocrates saltè solitus est convivia fait. Ergo quod *impransi* dicit, indicat illum et quod ait Persius Sat. 5. v. 88. *ne quis eos putet, hoc est* sine diligentiâ utroliqua non esse, etiam pilulas plurimi semi Imperatorem, ne *mensa cibi et potus corpori necessarii nil ad animi mentisque* ac ingenii, ut loquitur Cic. Tusc. . . Porro Musonius Xenocrates, ita et asotus: Nam et Plinius et Laurus nobilium nil curarunt blandimentis atque deliciis se quicquam emollire, pulvere sufficit quas imperatores; quodcumque vicere pro lucrifunt [463] vinum illum sed statuam vitam esse. Diog. Laert. lib. 4. &c.

Corruptus voce mag. Val. Max. antè cit. *Non contentus Polemo . . . . vitam introita, cons. declam. . . . . quam et prudentia ne præcipit . . . . . decere. At Xenocrates . . . . . habitu, comitatu; cum . . . . . dissentiret, de Modestia . . . . . cœpit. . . . . Itaque Polemo . . . . . salubrem nedecori cultus, cui primum gaudere naturales Philosophi erant. Pulvinus est hujus animi, ornamenti, non luxuriæ.*

Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, *mi puelle*, *inquies: ille* abjicit. Quòd si deneges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cùm animo pugnat: redeatne *accersens*, an non, eò quòd reversurus fuerat *etiam* non revocatus: nec recedit ab infestâ januâ. Quamvis me nunc sponte accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram! Repulit: *jam* accersit, *an revertar?* minimè; licèt precetur. En famulus longè prudentior. O domine, consilio et ratione haud geritur negotium modo et ratione carens. In amore hæc sunt incommoda: bellum *ac* deinde pax. Ista si quispiam firma reddere niteretur, *quæ* tempestatis instar incerta *sunt*, atque cæco impetu moventur; *is* non magis proficiat, quàm si velit desipere certâ ratione et modo. Quid? cùm Picenis pomis semina detrahens lætaris, si casu fortè *tectum* convexum? *an* tui es compos? Quid? quando senili palato molliculas voces fingis;

Porrigis irato puero cùm poma, recusat: [267]
Sume, catelle; negat: si non des; optet: amator
Exclusus quî distat; agit ubi secum, eat an non,
Quò rediturus erat non arcessitus; et hæret 261
Invisis foribus. Nec nunc, cùm me vocat ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit; revocat; redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus non paulò sapientior. O here; quæ res
Nec modum habet neque consilium, ratione modoque 266 [bellum,
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: Pax rursum. Hæc si quis, tempestatis propè ritu [270]
Mobilia, et cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certâ ratione modoque. 271
Quid? cùm Picenis excipiens semina pomis
Gaudes, si cameram perciisi fortè? penèsne es?
Quid? cùm balba feras annoso verba palato;

ANNOTATIONES.

268. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

269. *Amator Excusus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide meretrice, ac pòst accersitus, ita secum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem
Cùm accersor ultrò? an potiùs ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, revocat: redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. 5, 171.

Nunc feras et violens, at si vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cùm accersat et ultrò
Supplicet, accedam?

261. *Hæret invisis foribus.*] Odit et aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. modò cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?*] Pers. cit.

. . . . . *finire dolores*
Præteritos meditor.

265. *Servus non paulò sapientior.*] Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neque modum
Habet ullum, eam consilio gerere nolo.
Ita amore hæc omnia: simultates, inimicitiæ,
Suspiciones, inimicitiæ, rursum amor,
Bellum, pax rursum. Hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam ut cum ratione insanias.

Plautus amorem, odium, iram et metum, absentem desiderium, præsentem molestiam, reconciliationem, convicia dicunt; pro amante moriuntur, occidunt: optant non amare, absentem amore nolunt, &c. Vide Plaut. Cist. Sc. 1. *Crucifigo, &c.*

272. *Quid? cùm Picenis, &c.*] Vili amantium inepties conferi cum puerorum nugis. Nimirum scribant amatores pomi semina seu grana primum in digiti pressare et in altum ejaculari, quæ si camerarum aut lacunar tectorii contigissent, velut felix omen acceptebant: sequè rem confecturos sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Sunt id. pro quibuslibet malis ac pomis, laudabantur vero illa quæ provenichant in Piceno Italiæ regione, quæ hodie complectitur Marchiam. Amœnitatem et fertilitatem Apruti.

273. *Gaudes, si camerarum, &c.*] Insuper et puerliter exultas lemi ac futili de causa, an ergo sapis?

274. *Cùm balba, &c.*] Cùm tu senex molliuscule verba effers, et pueriliter instar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Ædificante casas quî sanior? adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare: modò, inquam,
Hellade percussâ, Marius cùm præcipitat se, [665]
Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis manè senex manibus currebat, et, Unum,
(Quid tam magnum? addens,) unum me surpite morti,
(Dîs etenim facile est) orabat: sanus utrisque
Auribus atque oculis: mentem, nisi litigiosus,
Exciperet dominus, cùm venderet. Hoc quoque vulgus [666]

num sapientior *es puero* domunculas extruente? adjunge sanguinem dementiæ, et flammam eruse rimare. *Dic verò*, Marius nuper Hellade occisâ præcipitem se dans, fuitne furiosus? num insaniâ laborâsse illum negabis, ac sceleratum ipsummet affirmabis, proximâ, ut fit, appellatione res *quasque* designans? Erat libertinus *quidam* vetulus manè jejunus discurrens per plateas, manibus lautis, atque ita precabatur: Unum me (quid tam magnum? aiebat) unum, *inquam*, ab interitu vindicite, O dii; nam potestis. *Is* aures ambas et oculos integros habebat; *at* mentem exciperet eum venundans herus, si lites fugisset. Atque hoc etiam *hominum*

ANNOTATIONES.

Persius simile quid habet, Sat. 1. v. 33.

Ramentaque quædam subdi te nare locatus,
Phyllidas, Hypsipylas, vatum et plorabile si quid
Eliquat; et tenero supplentur verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit insanos, sed et crudeliter furiosos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit et cogit.

276. *Ignem gladio scrutare.*] Pythagoricum illud symbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito*: id est, hominis, præsertim verò potentis, iram jam ardentem ne magis accende et move. Diog. Laërt. lib. 8. Hic Herarius innuit, eum qui jam gravi affectu, ut amore abreptus, aliò insumer affectu, ut irâ, commovetur, omnino in amare, imò ad quodvis parandum facinus et crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem perdidem, quam deperibat, præ irâ et zelotypiâ trucidavit; ac deinde semetipsum præ dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam posita commemorat.

278. *Cerritus.*] Quasi Cereitus, id est, à Cerere perculsus, et in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valdè hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis istum hominem sceleratum dicere, quàm lateri insanum? verùm quoquo modo respondeas, nihil proficis; si quidem improbus quilibet insanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitiosos aggreditur, omnemque sinul religionem deridet.

Circum compita.] In compitis coli penates jusserat Augustus.

Siccus manè senex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum et hoc magis superstitiosum notantes,

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, purasque manus ad deos tollere satagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum et difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii valgò, *quiddam magnum addens*. Verùm nostra lectio clarior, ac meliorem sensum gignit.

Unum me surpite morti.] Immortalitatem concedite mihi vestrûm observantissimo. Huc pertinet verum etymon vocis *superstitio*, cujus meminit Cic. 2. De Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur et immolabant, sui ut liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latiùs patuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. De verâ sap. cap. 28. Sabem Equet superstitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus, qui superstites esse cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes plusquam, et vitam à diis enixè flagitantes.

285. *Mentem, nisi litigiosus, Exciperet dominus, &c.*] Id est, libertinus ille, sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: quocirca si eum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset emenți, si lites habere cum eo nollet; atque adeò sanum asseverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixerit, redhibeatur mancipio jure civili.* Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi sic scribit: *In edicto ædilium curulium, quâ pars de mancipiis vendundis cautum est, scriptum est sic: Titulus servorum singulorum ut scriptus est cuique, ita ut intelligi rectè possit quid morbi vitiique cuique sit, &c.* Unde si morbosum aut vitiosum, noxâve non solutum ignoravisset emptor, redhibere poterat ex lege.

genus recenset Chrysippus in numeroso Menenii grege. Mater pueri à quinque mensibus ægrotantis ita orabat: O Jupiter, qui magnas ægritudines immittis et aufers, si frigida quartana reliquerit *meum hunc* filiolum, nudus in Tiberi stabit manè, quâ die tu jejunia præscribis: *itaque seu* casus seu medicus ægrotum è periculo liberaverit, vesana parens in frigido littore statuet, ne revocatâ febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. *DAMASIP. ad Horat.* Ista mihi *celat* amico dedit arma Stertinius, sapientûm octavus, ne deinceps impune *dicteria* incesserer. Quisquis me dementem appellârit, pariter *à me* vocabitur,

Chrysippus ponit fœcundâ in gente Meneni.
Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit. Casus medicusve levârit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit [467]
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quóne malo mentem concussa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius, sapientûm octavus, amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet, atque

ANNOTATIONES.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc superstitiosorum turbam recenset Chrysippus numerosæ genti ac multitudini insanorum, sive similium Menenii. De *Chrysippo* lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcundâ in gente.*] Sap. *Stultorum infinitus est numerus.*

Menenii.] Hic parùm integræ sanæve mentis vivebat Horatii tempore, superstite unus ex illâ Meneniorum familiâ puidem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui solerti membrorum ac ventris dissidentium apologo, patres et plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter, ingentes, &c.*] Aliud superstitionis genus et exemplum. Mater stultè votum facit ac stultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii, voti rea incolumem ipsa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quartana febris proficiscitur: atque hujus paroxysmo incipiente, totum corpus frigore et horrore concutitur.

Illo die, quo, &c.] Die nempe Jovis, quo jejunia indicebantur à magistratibus ac sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem observanda erant. Morem certè hunc hauserant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad solemnes festos se jejuniis præparabant, ut et hodie Christiani.

291. *Nudus in Tiberi stabit.*] Quasi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis sacra procederet: is veterum mos erat superstitiosque.

Virgil. Æn. 2. v. 719.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie descendet in amnem:
Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsis
Vorticibus timidum caput ablues.

Pers. Sat. 2. v. 15.

Hæc nisi ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, &c.

292. *Casus medicusve levarit.*] Sæpiùs enim parùm valet medici industria adversùs quartanam: quæ proinde vocatur *Medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.*] Vesana mater voti se religione putans obstringi ad statuendum cum nudum in gelido flumine, reducet febrim denique ipsum, et filium enecabit.

295. *Timore deorum.*] Cic. De nat. Deor. 1. n. 118. *In superstitione inest timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damasippus sermonem finiens, Hæc ego documenta, inquit, hausi et accepi à Stertinio, qui sane meretur annumerari septem Græciæ sapientibus. Quæ verò illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirum tota sapientiæ Stertinii laus in eo est, quòd omnes stultos esse docuerit.

Sapientûm octavus.] Sic Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cœlo cecidit Cato.

De septem illis viris sapientiæ famâ inclytis, ita Cic. De finibus 2. n. 7. *Septem illi non suo, sed populorum omnium suffragio nominati sunt.* Non consentiunt omnes de singulis tamen; at quatuor bi ab universis agnoscuntur: Thales Milesius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Solon Atheniensis, quibus alii alios subnectunt. Ergo et isti celebrantur; Aristodemus, quoque, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharsis, Arcesilaus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. 1. Cic. 2. De leg. n. 26. *Thales sapientissimus inter septem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O egregium sapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem; non deinceps inultus compellabitur ipse stultus, quippe qui pariter alios possit stultos vocare, didicerintque ferè omnes insanire; unde conviciauti conviciari queat.

Respicere ignoto discet pendentia tergo. 299
Stoïce (post damnum sic vendas omnia pluris)
Quâ me stultitiâ (quoniam non est genus unum)
[668]
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris) 305
Atque etiam insanum: tantùm hoc edissere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis 310
Spiritum et incessum. Quî ridiculus minùs illo?
An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque verum est,
Tantò dissimilem, et tantò certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis, [669]

monebiturque advertere pendentia dorso aversos. *HOR.* O Stoïce, post jacturam *damnorum*, ita vendas omnia pluris: *de verò*, quibuscunque rebus insanire gestans amputatum, *nam* se credit insanire? *HOR.* Fatebor quod res est; concedo me dementem, imò et vesanum: at saltem dic, quâ me animi noxa affectum arbitreris. *DAMASIP.* Audi: ædes construis: id est, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus, semipedalis proceros: ipsoque statu Turbonis animum et grossum corpus imitari deris, quomodo sanus videaris illaris cuiquam? Quid quod *autem* præter Mæcenatem, an expedit te certarium moduli tanto cuipiam et inferiorem? *Sic jocatis fabulantur*: Absentis ranæ pullis vituli pede contritis,

ANNOTATIONES.

299. *Ignoto discet pendentia tergo.*] Nimirum fabulatus est Æsopus, homines duas habere peras hinc et illinc pendentes; in anteriore alienа reponi vitia, propria verò in posteriore, quæ à tergo est; quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Sensus itaque est, discet scrutari et cognoscere propria vitia quæ ignorabat.

Catull. Carm. 20. v. 21.

Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Pers. Sat. 4. v. 24.

Sed præcedentes pectere nati ea tergo.

Non absurdus omnino, sed aptissimus Bionysus, qui locum hunc interpretatur ex verbis antèa positis *caudam trahat*; hoc sensu: discet ille pendere sibi alligatam tergo caudam, insania videlicet indicem ac probrosam notam. Vide ibi, si vacat et libet, v. 53.

300. *Stoïce, post damnum, &c.*] Abhinc ad satiræ finem Horatius cum Damasippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorsus apprecatio: faxint dii, ut quæstuosâ negotiatione resarcias priora damna jacturasque olim factas: quandoquidem ex inope tam sapiens evasisti, ac tot sapientiæ arcana mihi revelâsti. At cùm me insanum tam asseveranter pronuncies, quî fit ut sanus ipse mihi videar?

303. *Quid? caput abscissum, &c.*] Tibi nempe sanus videris: nec tamen sanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, numquid Agave se furere noverat, cùm maximè fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens, Penthei filium, sacra illa minantem, et ad ea curiosius et contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata discerpsit, abscissumque caput quasi cervus thyrso circumtulit, tota se oblectans insania. Vide Ovid. Metam. 3. et Pers. Sat. 1. v. 100. et quæ adnotavi lib. 2. Ode 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus istâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen, quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium? Quæ quidem Damasippus ipse edisserit.

308. *Ædificas.*] Hoc primùm: ædificandi libidine vexatus, magnates ambitiosè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus est in ambiguâ voce *longos*. Tu pusillus magnos, tenuis et modicus bonis opulentos ac divites vis imitari, stultè quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille staturâ exiguus erat, cæterùm grandis animo, incessu, actione.

312. *An quodcunque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Esquilus sumptuosas ædes hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Absentis ranæ pullis, &c.*] Æsopi fabula est, quam Phædrus paulò immutavit.

Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit. Illa rogare, [fuisset?
Quantâne? num tandem, se inflans, sic magna
Major dimidio. Num tantò? cùm magis atque
Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc à te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc (hoc est, oleum adde camino)
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem. (Jam desine) cultum
Majorem censu (Teneas, Damasippe, tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major, tandem parcas, insane, minori.

HORAT. O stultorum maxime, indulge denique minori.

ANNOTATIONES.

321. *Adde poëmata.*] Apud Stoicos pridem, ut et plerumque apud alios, et communis, vix bene sani poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296.

——————*credit sanus Herum pallas Democritus.*——————

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hæc hominem jam ferè insanum, et versus faciendi prurigine ita captum, ut addi, explicii insania laborare.

324. *Horrendam rabiem*, &c.] Patentiam in primis colebant Stoici: cultum verò corporis, et nitorem vestium negligebant. Duo hos contraria Damasippus horat Horatio. Quæ quidem ipse non laudavit. Nam recordare, seu *brava facies* se innuit, tam in Epist. ult. lib. 1. tum alibi non semel; *cultum verò* mundiorem, atque *nitorem coloris* etiam declarat lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam desine.] Hæc et sequentia quædam iracundiam spirant Horatii, cui à Damasippum interpellato, tam leporè quàm satis.

327. *Teneas, Damasippe, tuis te.*] Tua vitia distate, quæsumo.

325. *Mille puellarum*, &c.] Erat enim libidinosus admodum, atque *in Veneris patris*, ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas*, &c.] Cùm sis maximè insanus, mihi parce minùs te insano.

SATIRA IV.

Præcepta cujusdam Epicureorum quorundam salsè irridet.

[UNDE, et quò Catius? Non est mihi tempus aveuti [1]

HORAT. Unde venis, et quò Catius? *CAT.* Tempus abire mihi est, ne [illa] pereat mihi cœpta [2] supellex.

ANNOTATIONES.

1. *Unde, et quò*, &c.] Quæsivi hoc ab auctore, præsertim in re ex alia natum Stoicos de [illegible] (Horatius creatus est, se [illegible] Epicureum Catium.

Tempus, &c.] Proverbium recentium fingit [illegible] Insuper, cujus meminerunt Cicero et Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. [illegible] *Epicurus hos quidem, sed non contemnendos habuit auctores*; nempe is de rerum natura, *et de summo bono* quatuor libros scripsit, ingenii vel communis. Teste verò Cicero, *non ex arcano*, doctrinam Epicuream hausit exemplo. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium à Stoica ad Epicuri disciplinam transiisse quasi transfugam vellicat: *Ne te fugiat Catius in aliud transiisse*, &c. . . . . *Jam bonum aut malum esse mortem est, cùm virtuti nunquam consisti decorius, deindè res vel optimas.* Epist. 18. seq. *Ubi agitat, inquis, pallidus pallas? Tuo quidem in cubiculo, non molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic

Ponere signa novis præceptis, qualia vincant
Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platonis. [64]
Peccatum fateor, cùm te sic tempore lævo
Interpellârim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si intercideris tibi nunc aliquid, repetes mox,
Sive est naturæ hoc, sive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen; simul an Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.

notare nova documenta, quæ supersunt Pythagoræ, et accessum ab Anyto, atque eruditum Platonem. *HOR.* Confiteor et accuso, quòd te avocarim hora tam importuna: sed præcor, indulge benignus: si enim excidat tibi modo quidpiam: scio illud prendet à memori, seu ab ante, revocabis facilè, cùm ultroque polleas. *CAT.* Imò sinebam, ut singula memorem, quippe subtilia subtili diligentia comprehensa. *HOR.* Eloquere nomen viri patriæque dicis an Romanus *sit*, an externus. *CAT.* Præcepta quidem recitabo memoriter: *at* reticebo auctorem.

ANNOTATIONES.

habet: *Nec mehercule in hâc unâ perexiguâ quidquam libentiùs facio, quàm scribo ad te. Usque eò cum ipsâ delector, et paveo. Nec tamen hoc ex vitæ genere propter spem Catonis pro quo tu me pericula opesque et exercitus Stoicos regere, ut Catonem Athenis . . . . . Dignè est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν esse: ἡδονὴν verò et ἀπαθείαν evitabile, probabile, τῷ καιρῷ parare, et verum, et præ re probabile esse. Ipse enim Epicurus, à quo ovem a Catone et Arcesilâ malè cerberum interpretes profectum aiunt, dicit, εἰκὸς ἔστιν ἡδεῖς; ἆιεν τῷ καιρῷ; καὶ δικαίως ζῆν. Itaque et Panæa, quæ ἡδονὴν sapitur, eandemque virtutem; et τὸ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως vocantur, sunt φρόνιμοι καὶ καλοὶ καὶ δίκαιοι; omnesque virtutes et colunt et retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana, et quorundam Epicureorum, è quorum se esse numero Cassius ille ostendit; insana verò aliorum plurium, inter quos iste Catius, quem hic subsannat poëta. Bi monitum ad corporis voluptates perperam referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati duntaxat ei, quam animus è virtute percipit ac metu. Vid. Sat. 8. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellatem amovet et amandat, qui sibi rem gravem meditatur anxiè, dum cultiùs se exercet paratur.

2. *Ponere signa.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήματα vocat Plato in Cratylo: et certè non minus per imagines quàm per literas rerum memoria conservatur. Vid. Cic. 3. ad Heren. Senec. Epist. 6.

Qualia vincant Pythagoran.] Talia sunt hæc documenta, ut plùs æstimanda videantur, quàm quæ scripsere Pythagoras, Socrates, Plato, quocirca laboro, ne quid memoriâ cadat, ait Catius.

3. *Pythagoran.*] Samo insula oriundus ille floruit ante Christum annis ferme sexcentis. Discendi cupidus ad Ægyptios et Babylonios esse concubit. Diog. Laërt. lib. 8. Venit in Italiam, regnante Tarquinio Superbo, eamque regionem quæ Magna Græcia dicta est, privatim et publicè exornavit præstantissimis institutis et artibus. Cùm verò doctrina ejus longè latèque fluceret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tusc. 1. n. 38. Tusc. 4. n. 2. Tusc. 5. n. 10. De eo jam antea lib. 1. Ode 28. et Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, et Lycon orator, quasi malè de diis sentientem. Alia ab aliis accusationis capita referuntur: invidiâ et calumniis oppressum constat. *Quæ verò publica causa ad Athenas tam civitas, paucè fuit*; atque in ejus accusatores indignationem et ultionem convertit; ut scribit S. August. De civ. Dei, lib. 8. cap. 2. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologiam Socratis. Apul. De asino aur. lib. 10. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. cùm variis locis, tum præcipuè Tusc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatus sententiis. . . . . Cùm jam in manu mortiferum illud teneret poculum, lacutus est, ut non ad mortem truderetur, sed in cælum cuieretur ascendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Ode 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magistro par aut major evasit, *divini* etiam consecutus elogium; facundus adeò et eloquens, ut Platonicè locuturum fuisse Jovem, si Græcè loqui voluisset, vulgò dicerent. Coelebs et castus vixit ad annum ætatis 81. teste D. August. Vide Sat. præced. v. 11. annot. item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30. cap. ult. et alibi sæpe.

7. *Morbis utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac ingenii in modum solers. Ita nempe Catio blanditur assentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odiosum, inquiunt. Verum quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote pratioris saporis, atque rotundis crudiliora. Etenim duriora concoctionem minus celant vitellum. Bubula caro succo bono educata, suavior est suillâ. *Certè* nihil est magis exsuccum horto semper irrigato. Si non licuerit inopinatum advenienti, ne gallina cocta palato malè reluctetur, hoc cautè præ spirantem pertractare Falerno musto: id nocte aluta recoquit. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, ubi non loco cogantur. Ille salubres æstates peraget, qui nigris prandia moris finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Utriculi meliores, et ut magis alba rotundis [672]
Ponere: namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malùm responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

ANNOTATIONES.

12. *Longa quibus, &c.*] Incipit Catius disserere. Sunt qui velint ridiculam exhibere Catium, quòd statuat omnia ex rivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia; plusque consulat palato quàm valetudini. Verùm tamen quædam affert satis probabilia et vera. Ergo ridiculus ille potius, quòd rem futilem, parùm culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxièque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulæ cœpisse olim veteres. Vid. lib. 1. Sat. 3. v. 6.

12. *Utriculi meliores.*] Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ longa sunt, ea mares, quæ in rotundum se attollunt, sapidiora putat Horatius. Fœminam edunt* [illegible] *pendentia ovaria.* Cæl. Rhod. lib. 29. cap. 12. *Ova quæ in longum extenduntur, ea mares gignunt: quæ in rotundum, fœminas. Ideò* [illegible] omnino docet Aristot. Hist. animal. lib. 6. Ovarum tumores cubitos ovis tantos, ita et ætates fœminas producit. Vide Cæl. Rhod. l. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna et Albucasi habet: *Ex ovo calido et humido pullus masculus comprehendit exterminandum, et ex ovo siccum et frigidum pullus fœmineus. Ideò ova quæ sunt longa, sunt masculi, et quæ sunt rotunda, sunt fœminei. Hoc est, quia calor agit in materiam longam, et non potest in rotundam, quia est frigidum.* Certi omen nihil est in his. Nam et longiuscula exsistunt et latiuscula.

14. *Callosa.*] Dura, pinguique dentes culo, veteri callo obducta. Est autem callus est putamen, sive testicula: alii medullam ossium: vel pinguedinem.

15. *Caule suburbano, &c.*] Sive quòd siccum solum caulibus est aptum, seu quòd irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluat detergit, denuit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebriùs. Sic enim celeriùs et copiosiùs olera gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam musto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si vivæ palpitans suo mergatur aqua frigidâ; magisque, si in musto Falerno submergatur; sic enim fortè repercutiuntur includuntque spiritus naturales, quo tum musculosa carnis partes durimit. Lambinus aliam docet rationem teneritatem efficiendi gallinam. *Senec.*, inquit, *qualibet liquida quæ sit: have bulant in vitam. Gallinam in mare bullas carnes coquere cruda, et pandos hoc facere puto.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certi agri sunt crassioris quæ ferant meliora succi fungos, ubi ubique reperiri solebamus, ubi modò erant stabula. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi et habet: *Quæ in septis locis nascuntur, ea vocant Hymenia. Amarum Sisennæ, præfocant Nerones, et Tiberius et Claudius.* Cæl. Tac. Ann. 13. et Senec. Epist. 83.

21. *Ille salubres æstates peraget.*] Imò, teste Catio, quod modicè et temperanter mensa, non est quod dies sedes sumpta: initio vero magis. Adde hanc hunc intelligere, ex more veterum, qui levem et modicam cœnam sub noctem eam manè capiebant; ideoque ante meridiem sub arbore moris prandium vitæ commodum, hanc apud nos in jentaculo plerique sumunt.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tum enim vel maximè tenerior fructus. Contrà durior, nondum satis quasi coctus et perfectus, ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso
Prolueris melius. Si dura morabitur alvus,
Mitulus et viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi brevis herba: sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris;

Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori, male quidem: nam vacuis venis nihil debet infundi nisi dulce. Vasorum suavi meliorato pretio [illegible]. Si piger ac durus fuerit venter, obsequentur mitulus et concharum species, et lapathi herba *facilis* levibus, et non sine albo Coo. Lunæ crescentis implent conchylia lacunæ. Sed non omne mare quidlibet profert optimæ testæ. Baiano muricis præstat peloris Lucrina.

ANNOTATIONES.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lucio signare passus institat passeres, circa vanis rerum pretio mellitum: et quoque quæstu redactus sestertiorum s. augusta multa habuit.*

Forti miscebat mella Falerno.] Jam antè est observatum Sat. 2. huj. lib. 15. solitos veteres inchoare convivia à primul ideo seu potione mulsi, id est, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen, quòd venus mulcat lenitate suâ. Varro De re rust. lib. 3. cap. 16. *Veat tarus ad altaria, et mel ad pana ponatur.* Panis mulsi poti nem contecum interdum apponebant; aliquando vinum et mel separatim; ut conviva utrumque temperan, sibi mulsum arbitrio quisque suo faceret. Mul um laudat Plin. 22. cap. 24. *Multi senectam longam multa tantùm natura tolerantes, neque alio alio cibo, celebri Pollionis exemplo. Centesimum annum excedentem cum D. Augustus hospes interrogaret, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: Intus mulso, foris oleo.*

25. *Mendosè: quoniam vacuis, &c.*] Imò bene. Quippe ex cit. modò Plin. *Massicum ex veteri vino utilissimum, facillimèque cum mare concorporatur, quod in dubio margarum evenit. Ex austero lactum, non implet stomachum, neque ex dulci nocet, nisi quod ingrat, quod fastidiri solet. Appetendi quoque excitat acuitatem calx.* Vide Dioscorid. lib. 5. cap. 16. et Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulso Prolueris melius.*] Delicato et fastidioso Catii palato mulsum è Massico leniori placuisset magis quàm è forti Falerno: cujus tamen austeritas melle et quâdam vetustate mitigata, virtus autem adhuc satis vegeta roborando stomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Attica mulsarium tibi fecit mella Falernum.
Misceri docet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus et viles pellent obstantia conchæ.*] Alvum duram emolliens obstructamque laxabat mitulorum aliarumve concharum salsus humor, lapathi herbæ succus, et vinum album: hoc cuilibet illis concoctis admixtum. Consul. Celsus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, ostrea, salsamenta, pelorides, echini, mascula, et omnes ferè conchulæ, maximè jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, circo movendo cunctoque lotio excellunt pectines, murices, chamæ, ostrea.* Vide Caton. De re rust. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii scribunt, *mytilus* et *mutilus*. Piscicul s est è concharum genere, in arenosis potissimùm locis proveniens. Martial. memnit lib. 3. Epigr. 59. Non deluit, qui isto Horatii loco legerit, *mugilus*.

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. De fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut pectore nares et cognati cui sis.

Coo.] Cos sive Coos, hod. *Lango*, insula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum sventia; quæ ideòreo *lubrica* vocat Persius Sat. 3. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum solventia. Alii absurdè interpretantur polita intus et lævia. Athen. lib. 3. cit. *Ostrea cum malvâ et lapathi aut psyllio ventrem leviter ducunt.*

Nascentes implent conchylia lunæ.] Lucilius:

Luna aut ostrea ut explet echinos; muricis' fibras,
Et pecu alitit.

Idem scribunt Cicero 2. De divin. n. 33. Coel. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunam protestatemque ejus varisque motu corpora ostrearum, conchyliorumque omnium: quin et solidarum fibras respondere numero lunæ.* Verùm eruditam hunc jam dudum experientia contraria discussit.

32. *Murice Baiano, &c.*] Baiani sinûs murice melior est peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Ode 18. *Murex* piscis aculeos habens et cuspides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam testæ murices et conchyliarum genera: in quibus magna balentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planæ, concavæ, longæ, lunatæ, in orbem cucumatis, dimidio orbe cavæ, in dorsum elatæ, lævibus, rugatis, cortice muricatum intorto, &c.*

ostrea præstantissima juxta Circæos, echini circà Misenum proveniunt. Tarentum delectat vitulinæ ampliores pectunculos. Nemo sibi temerè attribuat scienciam opsoniorum, nisi antè subtiles exploraverit saporum. Nec satis mensâ pisces averrere, parùm refert antè prodest, si ignoretur quibusnam jusculum sit magis lignem, et quibus assis conviva jam satur in cubitum sese reponet. Aper ex Umbriâ, et quernâ glande nutritus, rotundas

Ostrea Circæis. Miseno oriuntur echini. [675]
Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem,
Non prius exactâ tenui ratione saporum. 36
Nec satis est cursâ pisces averrere mensâ,
Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum jam se conviva reponet. [676]
Umber, et ilignâ nutritus glande, rotundas 40

ANNOTATIONES.

Lucrina pelorias.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio ubi frequenter capitur: non autem à voce Græcâ πέλωριον *magnum*, ut scribunt quidam, ex Athenæo antè citato. Est de genere chamarum, seu ostreorum testam habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum sinûs Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat; at modò cœnosa est palus terræ motu facta anno 1545. De eo jam lib. 2. Ode 15.

33. *Ostrea Circæis.*] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium, quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi ruderа: quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe sorore Medeæ. Circæis ostreis *nec dulciora nec tenerriora esse ulla compertum est*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum est in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 13.

Miseno.] Misenum urbs et promontorium juxta Baias, dictum à Miseno Æneæ nauclero ibidem sepulto, ut est sepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *heris on*, Ang. AN URCHIN OR HEDGE HOG, de genere cancrorum, spinas habens pro pedibus, alius terrestris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 32. Nomen habet ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quòd convolutus ita se condat et continet, ut nihil carnes appareant; vel ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἐχεσθαι, quòd teneri minimè possit ob aculeos, quibus totus horrescit et contegitur: unde echinum vocarunt *spinosum castaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap. 9. *Inter echinos capitula sunt castaneæ spinis.* Inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iste licet duplices testet dimittat acutâ,
Cortice defensos, nucleet echinus eos.

34. *Pectine patulo.*] Hi pisces, Gall. *petoncles*, Ang. COCKLES, concha bivalvis striatis pectinis: unde nomen. Græci κτένας vocant dentes anteriores, item pisces hinc ob allatam rationem, *patulos* dicit Homerus, ob apertum os et testam. Aristot. lib. 4. Histor. animal. cap. 4. *Testaceorum alia sunt patula, ut pectines, mactræ, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hâc urbe lib. 1. Ode 28. lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 5. *Molle*, vel propter aëris molliorem; vel ob purpuram et lanas exquisitis, atque luxuriam; vel à *Tarento* Sabinorum linguâ *molle* significante. Macrob. lib. 3. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget artem.*] Est coquorum gens arrogans et fastuosa, teste Athenæo lib. 7. cap. 11. ubi refert quorundam coquorum varios ser mones in hanc sententiam. *Ambrosiam ego reperi: jam mortui resipiscerent, si eam vivi gustare vellent.* Item alius: *Si quando cœnam aptaverit, quod olim apud Socratem accidit, ut ipse in tu vultus suos contorqueat, præ odore suavitatis nemo poterit hâc ab esurire præsertim viâ. Si quis autem propius accedat ad hos focos; aperto statim ore suspiciet consistat, velut affluus clarus, et vocabis, domi dicitis accurrere nares prudentes velut.*

37. *Averrere mensâ.*] Quasi everriculo abstrahere pisces crudos in mensâ piscatoriâ expositos et venales.

38. *Quibus est jus aptius, et quibus assis.*] Qui pisces elixari debeant, et in jusculo condiri et intingi: item quos assari magis conveniat, et sine ullo condimento et jure apponi. Ex Non. Marcello, *assum in elixum* dicitur, quod est *sine pigmento saporis alieni; sicut lacte assum dicitur solum.*

39. *In cubitum jam se conviva reponet.*] Excitatus quasi novâ famæ novos cibos appetens, et ad pocula dè concedendo se mensis componens. Eum per ò discumbendi morem veterum, et rationem fusè explicavi lib. 1. Ode 27. ad has voces, *et cetera romanda prosa*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria, Italiæ regio inter Hetruriam, Picenum, et mare Adriaticum, Apennino monte divisa. Statius Sylv. 4. carm. 4.

. . . . *car Tuscus aper generosior Umbro.*

Curvet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
Vincet summittit capreas non semper edules.
Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quæ natura, et fœret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum. 46
Sunt quorum ingenium nova tantùm crustula promit. [...]
Nequaquam satis in re unâ consumere curam:
Ut si quis solùm hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisces securus olivo. 50
Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ 55

[illegible] aper lances carnem [illegible] Laurens malus est ulvis et arundine pinguis. Vincet [illegible] capreas non semper edules. Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos. Piscibus atque avibus quæ natura, et fœret ætas, Ante meum nulli patuit quæsita palatum. Sunt quorum ingenium [illegible] crustula promit. Nequaquam satis in re unâ consumere curam: Ut si quis solùm hoc, mala ne sint vina, laboret, Quali perfundat pisces securus olivo. Massica si cœlo supponas vina sereno, Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ, Et decedet odor nervis inimicus; at illa Integrum perdunt lino vitiata saporem. Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ

ANNOTATIONES.

42. *Curvet aper lances.*] Pulchre dicit magno. Integros enim apros olim apponi solitos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

. . . . *quæsita per artes*
Pontat apros, cum sit piger ipse natare talum!

42. *Laurens malus.*] Inquit se non aprum ex agro Laurenti petiturum, quem tamen ex omnibus apricum dicit M. Varro lib. 10. Laurentes agri et populi Latii proverbio fuere, teste etiam Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. v. 707.

. . . . *demonstrat ut altis*
Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multoque palus Laurentia sylvâ
Pascit arundineâ).

43. *Vincet summittit capreas, &c.*] Non semper quia rara est eo tempore caprearum et coprearum virus palato necessarium. Virgil. Georg. 2. v. 371. dixit, vetitis cpibus mandendaque avervcis cytisis sequaces.

44. *Fœcundæ leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. dissidet de leporum et cuniculorum numerosâ fœcunditate. Quadrat lepori vetus, nempe Laurenti textus habitus est lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui subtili et sagaci est palato gustuque. Cic. 2. Divin. [illegible] Nam, inquit, *ut cui cupa, sic cui corpus sapiat.*

Sectabitur armos.] Pulcherrime tostum eruntur portis Tarentinum, Gall. [illegible], Angl. HAUNCH, vel ut sublimiori stylo saporis et suavitatis nomen aliis reddam quis [illegible] At suum cuique judicium est, similiter et palatum.

45. *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille describitur delicati et solertis admodum palati:

. . . . *nil major fiat una relicta*
Torpedine mali. Cœnarum quæ fuerit, an
Laurentina dubites, nec gurgite captata fuerit
Ostrea, callebat primo sub dente meatus:
Et simul adspexit lævum latus, exclamat:

47. *Cui natat.*] Gall. [illegible], Angl. HASTEN. De his scriptarum Catio dictorum meminit vet. comment. Eò fortasse respicit et alibi Satiricus noster.

51. *Massica si cœlo supponas vina, &c.*] Plin. lib. 14. cap. 21. *Massica [illegible] dedum, ut hodie [illegible] solebat: nam calore [illegible] tenuatis nebulis [illegible].* Et postea *Crassissima [illegible] et quæ sol densissimus [illegible] Falernum.* Scilicet ubi calorem celerem, vina ubi nimiam quietem: ubi [illegible], detestabantur: ubi mediam, partim alia natura tenui, partim ob pertinaciam, inquit Dalecampius. Adde Columellam, l. 1. c. 25. ponit [illegible] vina [illegible] lo sub divo exponendi, ut [illegible] mentia expirando minuatur. De *Massico* vina [illegible] Ode 1.

52. *Et quæ [illegible]* Plin. l. 25. c. 1. [illegible] Falernum [illegible] *quod vetustate dulcescit, [illegible].* [illegible] Persius [illegible] ad virgines, vel [illegible] vina. Plin. l. 14. c. 6. Mart. l. 12. Ep. 42.

Trebulani [illegible] Cæcubo.

53. *Surrentina vafer [illegible]* Nunc [illegible] Surrentinum paulo austerius [illegible] lib. 1. Ode 20. *Surrentinum*, ex agro [illegible] pœniæ

limus, bene coctus ovo collidus
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Testis marcentem squillis recreabis et Virâ [678]
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat aeri
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis illis
Flagitat in morsus relici: quin omnia malit,
Quaecunque incundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. Simplex è dulci constat olivo:
At pinui misere mero muriâque decebit,
Non alibi quàm quâ Byzantia putruit orca. [677]
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Coryciaque croco sparsum sectit; insuper addes

Vina, columbino limum bene colligit ovo;
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Testis marcentem squillis recreabis et Virâ [678]
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat aeri
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis illis 60
Flagitat in morsus relici: quin omnia malit,
Quaecunque incundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. Simplex è dulci constat olivo:
At pinui misere mero muriâque decebit, 65
Non alibi quàm quâ Byzantia putruit orca. [677]
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Coryciaque croco sparsum sectit; insuper addes

ANNOTATIONES.

prope Surrentum urbem, convalescere ubes optarunt, caput minimè tentans, a stomacho et intestinis rheumatismus colabens: ex Plin. lib. 14. cap. 6. et lib. 23. cap. 1.

56. *Colliget ovo limum bene colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii asserunt, albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *alienæ*, i. est, fœcem omnem ad se devolvit secumque detrahit; ac purum effecit vinum.

58. *Testis squillis.*] Assis, vel frictis. *Squilla* est è cancrorum genere. Plin. lib. 9. cap. 32.

Affida cochleâ.] Varro 3. De re rust. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat aeri. Post vinum stomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas et vinum, ad hujus vapores compriemendos. Unde et illud,

Crassaque compescit vincula nulla cibum.

Postea verò cœnâ lactam, atque initio cœnæ instaurari, seu ad movendum et lubricandam alvum, seu ad omnium concitandum. Martial. lib. 11. Epig. 56.

Post cœnam dabitur nostra lactuca mero.

Et lib. 13. Epig. 14.

Cur de quocunque accepta cibo redit ad mensas,
Dic mihi, cur nusquam cœnat ut ante duas?

60. *Herba.*] Tomacula, lactucæ, Coll. *Herbellæ*, anethum. Apic. CHELIDONIAS OR SATURE. Varro 4. De R. R. *Herba ei herbæ, ervi, vicia, cicer.* Festus autem, ab herbâ intestino, quod jumenta vescant, ut diminutivum hilla sed hilla, inquit: ex hâc ponitur pro suillis intestinis et cordulis tenuioribus concisis et aviariis datur in minuto holera.

61. *Incundis popinis.*] Ut modò, sic et olim in cœnaculis ad illata quædam mirifica gustandum, excitandi appetitus causâ.

65. *Misere mero muriâque decebit.*] Simplex jus ex olivo nihil tantùm; duplex autem, seu mixtum, cùm in super illi addantur, muria, vinum, cicerum, herbæ concisæ, &c.

65. *Muriâ.*] Isidorus lib. 20. c. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen visum. Plin. lib. 31. cap. 7. et 8. *Muriæ etiamnum*, inquit, *liquoris exquisiti genera, quæ garum vocavere, intestinis piscium, cadaveribus, et quæ alioquin essent, sed macerabant, ad sit illa patrissantium sanies.* Illud garum seu liquorem exquisitum è scombris fiebat, et dabatur cum: aliud erat pauperum vile è thynnis. Vide Martial. lib. 13.

66. *Byzantia orca.*] De eâ muriâ bellua Plin. lib. 9. cap. 6. quidam intelligunt thynnum, qui quidem in Bosphorum Thracium seu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricosum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset, quale Etruscum hoc locis erat in usu. Persius eo sensu dixit, Sat. 5. v. 76.

Vina, quod in pingui nondum defecit orca.

Byzantia.] Byzantium urbs ad Bosphorum Thracium celebratissima: Constantinopolis sub Imperatore appellata, hodie *Stambul*.

66. *Coryciaque croco.*] Corycus urbs et mons Ciliciæ, quam croci abundantia floruit. Strabo.

Sectit.] Dolio abdit. Alii explicant, concrevit; quæ bene refutat Torrentius, ex eo quòd liquidum esse oporteat, cùmque verò concretum jus, in quo pisces aliave obsonia innatent.

Pressa Venafrānæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis excurrit pomis Tiburtis succo:
Nam facie præstant. Venucula convenit ollis:
Rectiùs Albanum fumo duraveris uvam:
Hanc ego cum malis, ego hoc cum primus et alec,
Primus et inveniar piper album, cum aliis nigro
[mixtum]
Ineretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit;
Sive gravis veteri cratēræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus

quod exprimitur à baccâ Venafranâ. Picentia pomis succo præstent Tiburtina. Venucula convenit ollis amphoræ. Albanas fumo indurari vis. Ego cum malis inveniar primus olivis Cantabricum cum pomis, item piper album cum nigro mixtum. Grande est flagitium macello exigere tria millia sestertia, et pisces vagabundos arctâ patinâ cogere. Ingentem fastidium stomacho faciunt, sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, dum ligurit surrepta; sive crassior limus occupat antiquum crateram. Quām parvi sunt impensæ, in scopis, in mappis, in scobe;

ANNOTATIONES.

Insapor oddas, &c.] Postquam superadiecit filiam nimiā necessitate coactam, quæ pauca emeret, et tam diu retardatam *Venafranæ olivæ*. Declarat exercitatum Lib. 2. Ode 6.

70. *Picenis excurrit pomis*] Deinceps præcepta dat ad sumptus minuendos pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Sacha præcid. et memorant Plinius lib. 15. cap. 15. De Tiburtino *Tiburtus* agro dixi lib. 1. Ode 7. et 18. Item lib. 2. Ode 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè servatur passa et fumo indurata: et Venuculam ollis aptissimè dicit fieri. Hinc *Albanæ* uvæ apud Varronem lib. 3. Epig. 19. Item apud Columellam. Hic lib. 3. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *compactiles hiemem facilius sustinent, ut Venuculæ*. Vide et lib. 12. cap. 44. Martialis lib. 3. Satura. cap. 20. appellat *Venuculam*. Plinius autem *Venucum* nuncupat *atrocissimum*, lib. 14. cap. 2. quale vocat *piceum*, *Dacicum*, inquam, *hoc quod Romæ piceum dicimus, quo dolia obliniuntur, quod nisi vetustate mitescat, nauseam facit, et ipsum vinum corrumpit, ac vitiat*, &c.

73. *Hanc ego cum malis*, &c.] Ego primus docui in vetus nostris circumponere. Albanum uvam fumo exsiccatam: item alec seu muriam, &c. *circumponere*: vel singulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catillis quadam commissura disponere, unde facilè accipere queant plures.

Piperem album,] Dentatum ἐφ' ἅπαξ λεγόμενον: non pervel pisces fœtatos seu fœce conditos; vel piscium fœcem, seu è tabefactis illorum intestinis. Enarrabo alec non est certi piscis nomen; imò significat minutos quosvis pisciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non absimile.

75. *Ineretum*,] Vel mixtum; vel, incernículo seu cribro quodam à fœcibus expurgatum: ab incerno, purgo.

77. *Angustoque vagos*, &c.] Sumptuoso et vorso luxu à rumoribus pisces uno catino apponere, emptos videlicet tribus millibus sestertium: Gall. *pour satisfaire à quelques gens de bonne chère qui font*.

81. *Vilibus in scopis*, &c.] Ut minimis emptus in olusculis dumaxat, ita cetera negligentiùs vel scopas in vasis aut sudibus lectas, memoriæ mandaverit. Ergo calices, lances, cochlearia, cuppas, trichoniæ patinamentum, torres, cetera, mundi esse oportet; ut etiam præcipiunt lib. 1. Epist. 5.

Mappis,] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm; mantile, ad sternendam seu tergendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter sentiebat Romæ, sive privata seu publica, sive cui quæque mappa decidit prædem; at mutuò sternebat mensam, qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epig. 20.

Scobe,] Scobs est limatura, sive ramentum et segmentum e materiâ quâlibet, dum vel serrâ dividitur, vel terebrâ pertunditur, vel limâ immunditur aut politur. Gall. *Limaille, sciure*, Aug. FILINGS, PIN DUST OR SAW DUST. Scobe triennium inspergi solebat, ad colligenda facilius poterat cærnam pergamenta, et scopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta et jactus cunctorum, atque spuram in ea ludo solem, humanus vigus exoritur*. Scobs etiam pretiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri portionum vasa et argenti, dolens quòd non posset et electri*. Adhibebatur quoque lignea scobs, ad atria emundanda. Juvenal. Sat. 14. v. 64.

Longo mox tempore stercore fœda remoto
Area displicuit nudis cenantibus umor;

tam gravis culpæ *est*, si negligantur. An convenit lapides varii coloris undique petitos *mensâ*, et Tyria opercula imponere toralibus immundis? rammemoremus, quo in loco sumptus et cura sit nobilis, eo relaxari justius *quæri*, ea, quæ non possunt contingere nisi mensis divitum. *HORAT.* Erudite Cati, oro te per deos et familiaritatem nostram, fac ut me deducas ad audiendam, quæcunque ibis. Etenim licèt memoriter enarres nobis singula, at renunciatus haud ita prodest. Adde huc vultus hominis cujuscunque, cujus tu præsens aspectu meruisti æstimari, quoniam hoc habuisti: ego verò non nopere cupio adire fontes, et percipere documenta vitæ fortunatæ.

Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes? 84 [681]
Oblitum, quantò curam sumptumque minorem
Hæc habeant, tantò reprehendi justiùs illis,
Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis.
Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quòcunque memento. 89 [cuncta,
Nam quamvis referas memori mihi pectore
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
Non mediocris inest fontes ut adire remotos, [92]
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

ANNOTATIONES.

Ne perfusa luto sint parietes: et tamen vos
Semita sordebit cui vestis tangere dominos.

Id est, servus impigens sibi semodium, statim abradet lutum, ut sordes omnes, mundamque præstabit aulæ, porticum, &c. Valerius qui scobem aiunt matrem fuisse ad defricanda vasa, dandumque eis spleneberum.

83. *Lapides varios*.] Pavimentum è variicoloribus lapidibus et marmoribus. Vide lib. 2. Ode 14. in fine.

Palmâ.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82

In puteo scopas invenies pelvim fuisse.

84. *Tyrias vestes*.] Stragula ex purpuramata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Ode 29. in fine.

Toralia.] Tori à variis herbis dicti: quòd in iis congestis olim accubabant ac recumbebant. *Toral* quod aute tectum est, ex Varrone 4. de ling. Lat. quâ corrupte de tecture, pelves, cumbichi, item lanæ vel crines plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lectisternium penulatum [illegible] *aliena*, [illegible]. Auct. [illegible] Hinc ergo [illegible] pro [illegible]. Cæs. Tubulcus [illegible] *toral*, [illegible] Cæs. Mediomatrices.

. . . . In medio torus est de mollibus ulvis:
Hic locus unus erat pluribus, quos mensa tenebat.
Sic epulæ cœnabant.

Lampridius in Heliogabalo *primas omnium partes in toralibus habuit*. Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodè. Verum magis ad rem videtur, quòd *toral* significat etiam segestria, sive aulæorum vel tegetum linteum, undè lectis circumdatum, quasi munimen adversùs contactum pulvinaria et jacens, atque ad custodiendam à corporibus stragulam pretiosam: quod quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lavabatur et eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. 1. Epist. 5.

. . . . *ne turpe toral, ne sordida mappa*
Corpore fallaci risum det convalle.

Isidorus, lib. 19. cap. 26. hoc sensu *toralia* dicit esse *tegumina lectorum quæ nunc stragula vocantur*. Ergo hic Horatius vel potiùs Catus laudat incuriam hominum *toralia* expungere negligentis, sed ea *lotula* et immunda *vestibus Tyrus*, seu purpuræ *stragulæ* ac purpureæ *circumdatis* et circumpositis.

91. *Ducere me auditum, quòcunque loco*.] Seneca Epist. 34. *Cleanthes, si discere vult, et cum scholam habet [illegible] auditum petit*.

92. *Fontes remotos*.] Ipsos auctores illius [illegible] cognitos.

SATIRA V.

Describit artes et insidias captantium testamenta et hæreditates.

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne, dolose,
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates, [483]
Aspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsque domum redeam, te vate; neque illic
Aut apothēca procis intacta est, aut pecus: atqui
Et genus et virtus, nisi cum re, vilior algâ est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres,
Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus
Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc
Res ubi magna nitet, domino sene. Dulcia poma,
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores,

ULYSS. O Tiresia, præter *jam* responsa, *aliud etiam* quæso dice, quibus rationibus et artibus res amissæ possim facultates perditas. Quare rides? *TIRES.* Jamne *rides*, versute, non sufficit Ithacam repetere, ac revisere domum paternam? *ULYSS.* O nemini fabula locute, cernis quemadmodum spoliatus et egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verùm enim et ovigo et virtus vilior est algâ, si opibus destituantur. *TIRES.* Quandoquidem sine tergiversatione pauperiem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eò ubi magnæ opes fulgent domino senio provecto. Quocunque fructus exquisitos et munera produceat ager excultus,

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster Satiricus, quibus Romæ blandimentis et artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud inferos cum Tiresiâ vate senio confectum, et petentia multa quærentem modos sarciendi suas res afflictas. Unde est initium illud, *Hoc quoque*, velut continuatio sermonis, quem Ulysses habuerat cum umbrâ Tiresiæ de suo reditu, apud Homer. Odyss. 11. Vel, si mavis, fuit Horatius Ulyssem ab Ithaco reversum petentem responsa de reparandis opibus à Tiresiâ responsa præterea de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates, apud inferos etiam gratiosus. Persephone fecit, quæ illi mortuo mentem firmam, cæteris umbris adimere dicitur, Odyss. 10. sub finem: ubi Circe Ulyssi permādet ut ad inferos descendat, et Tiresiæ consulturus. Ejus memini Cic. 1. De divin. n. 88. Tusc. 5. n. 115. De nat. D. 3. 7.

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modo quoque socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi, Ulysse dormiente, mactarunt boves, et devorārunt. Qui naufragio periērunt conscelerati: Ulysses autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne, dolose.*] Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum, vel dolosè permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. De orat. *Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam pedum affixam sapientissimus vir omnibus dearum immortalitatibus antetulerit.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occasum et Lethucam ad ortum, Ulyssis patria fuit.

6. *Turdus.*] Odyss. 11. cit. reditum fore difficilem prænunciabat Tiresias: at malè quamvis pericliter, Ithacam perventurum, modò suum Ulysses ac sociorum animum coërceret, illæsique conderentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, demique reperturum superbos vates ipsis victum absumentes.

7. *Apothēca.*] Penu litterarium, locus in quo reponuntur ea omnia quæ pertinet ad victum; seu frumenta, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. 1. proci Penelopes dicuntur boves saltem abigere atque æqualandum macellum esse, et cibos Ulyssis, quod et Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide lib. 1. Sat. 5. et hujus lib. Sat. 2.

11. *Privum.*] Prorsus delectis reservatum.

degustet *ea* quæ opulentus præ Laribus colebat. Qui licet perfidus fuerit, et nobilis, fratricida, et perjurus; ne tamen libatæ cum assectari tu comes inferior, si pudor. ULYSS. Egone turpis Damæ sim assecla, maniné sic vivi apud Trojam, *ubi* præstantes viros magnum cessi. TIRES. Iterum, inquit vates, ULYSS. Injuriæ animo id ferre videtur, et pœnæ indura sustinui. At tu vates, dicæ quæ percontor, unde comparem opima cum vitio. TIRES. Cui dicendæ reperto, cui tacendæ pectus angustæ legem senum: ac si unus aut alter elapsi captatorum. Incipe, si mavis; ne vel spem abjicias, vel negligas tu loquendo. Si pudor et foro dicaque [illegible] *seu* prudi, qui [illegible] sine labore, ejus præcepta si, qui [illegible] meliorem [illegible] Contumax [illegible] tionem [illegible] aut [illegible] *Et quæ* [illegible] amant prænomen, *sic alloquar*: Quinte, [illegible], vel Publi,

Ante Larem gustet venerabilior Lare dives: 14
Qui quamvis perjūrus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Cur tegam spurco Damæ latus? haud ita Trojæ [624]
Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo, 20
Et quondam majora tuli: tu protinus, unde
Divitias ærisque ruam, dic, augur, acervos.
Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
Testamenta senum; neu, si vafer unus et alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo, 25
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine natis, improbus ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
Defensor. Famâ civem causaque priorem 30
Vince, domi si natus erit fœcundave conjux. [635]
Quinte, putà, aut Publi (gaudent prænomine molles

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Ode 24. et hujus lib. Sat. 2. v. 16.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam clarum fuit, homo novus, ignotus, libertinus, Cic. Tusc. v. 22. *Gentiles vel, qui vel se eodem sacrorum vel originis vinculo, quorum majorum nemo servitutem servivit, qua capite non sunt deminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi causâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Ubi degener.*] Gall. *Mais je serois d'indigne race que*. Angl. WERE I SO BASE TO DO SUCH THINGS. Abhorret magnus Ulysses animus a sordida et infami illa dissensionis ratione. *Lata* clavi *latus* dicebantur, qui vestem latam vel stipatt ut nobiles, vel commodam et accommodatam atque ad ejus capessendæ impedimenta expeditam.

Damæ.] Servi nomen est diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Pers. Sat. 6. v. 76 et 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute et gloriâ concendere cum Agamemnone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum.*] Perpetuatis mentis, quæ bene cum bonis potius quam vitæ scelerate inhærentis. Alteri vulgo interpretantur, sed absurdè planè, qui decorum et mores Ulyssis nostro prævo immanem videri ab Horatio, contra id quod ipse tam laudatum præcipit, Epist. ad Pis. v. 119.

21. *Ut protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates optime; tanquam res perdere et parare modum ne propinet: mentiore quoso vestra proles, meoque nomine liberas exoneres dote.

23. *Dixi equidem, et dico.*] Satiricus in instituto pergit, atque per scitum vatem affert quicquid regi fabulæ turpiter Ulixi passim ab improbis testamentorum captatoribus.

25. *Præroso hamo.*] Sicut pisces escam prærodentes, hunc non rarò non arripiens: ita fortè qui jam se senilem mentem tuam intelligens callidè operam tuam, et dotis tuis ac domûs abutetur, nec te scribet heredem; sed ne statum despera, nec ab incepto desiste, sic enim rem aliquando facies, ac si unus effugeris, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigantium vivet locuples et sine gnatis; atque huic causam licèt deteriorem habenti auxiliatorem te aciito præsta.

31. *Sperne, domi si natus erit, &c.*] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Incundum et carum sterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, putà, aut Publi.*] Ejusmodi prænomina erant nobilium duntaxat: Gall.

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi: causas defendere possum:
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemptum cassâ nuce pauperet. Hæc mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum, atque
Pelliculam curare jubes: fi cognitor ipse:
Persta, atque obdura; seu rubra Canicula findet
Infantes statuas: seu pingui tentus omaso
Furius hybernas cana nive conspuet Alpes.
Nonne vides (aliquis cubito stantem propè tangens [366]
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, et cetaria crescent.

tua virtus amicum tibi me devinxit: jus controversum calleo: causas orare valeo: quilibet oculos mihi eruat, priusquam te victum defraudet nuce vacuâ. Ista mea est solicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio sis. *Me* suade ut domum se recipiat, et genio indulgeat. *Jube* me tunicæ pueinatæ esto: *Jube* et persevera, sive ardens Canicula findet nimios, sive Furius albus conspuet Alpes. Nonne vides quidam prætereuntem cubito pulsantem inquietabit: Ut patiens, ut amicis aptus, ut acer? Plures annabunt thynni, et augescent piscinæ.

ANNOTATIONES.

Monet ipsum. Præcipuum hominum assentatores præsumunt familiaritatis nomine se invicem appellabant, ut, *Cæsar Pedoni.*

Mollesque versus.] Assentationibus assuetos.

31. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem sæpiùs trahi potest. Unde *versor et in versum* ducit Tullius. Verùm *justa gravitas patiùs litigiosa est quàm scientia*, inquit ipse, De legib. 1.

36 *Cassâ nuce.*] Re qualibet inani et nihili.

38. *Fi cognitor ipse.*] Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem, suscipe. *Cognitor* dicitur, qui præsentis causam novit, et sic tuetur ut suam, inquit Ascon. in 1. Verr. Porrò, *fi* est imperandi modus à *no*, quo et Plautus non semel usus est. Alii legunt *fis*.

39. *Seu rubra Canicula*, &c.] Æstatis et hyemis incommoda, æstum et frigus, sustine patienter. De *Canicula* alibi dixi.

Findet Infantes statuas.] Crebriori gelu finduntur lapides, sic etiam æstu dicit Furius *statuas* lapideas, ligneas, &c. quas et *cofanes* vocat. Dura sanè dicto, quam esse crediderim in usu cuiusdam poetæ nobis ignoti, at notari prosimdique ab Horatio meretur: *quemadmodum* et *nox* Furii metaphoram, *conspuet.*

40. *Pingui tentus omaso.*] Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. 1. Calvi poëtæ *aquabilia sonantia* dixit.

41. *Furius hybernas*, &c.] Parodia est Furiani versiculi, quem ut ridiculum carpit Horatius: similiter et notat Quint. l. lib. 8. cap. 6. Furius nempe hyemem describens, dixerat,

Jupiter hibernas cana nive conspuit Alpes.

Cæterùm poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio et in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Cerè quidem ex contextu atque iactu Virgilius non dixerit. Crematos natum, inquit, hyemes, quibus Lucilius et Sext. Turpilius in comœdiis: et in carmine tamen egregio Varronem. P. Crinit. lib. 2. de poet. Lat. cap. 21. Macrob. Saturn. l. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Cuncus civilis Furii versus affert de vita Tullii Ciceronis, quæ propterea alienam credi non debuerunt.

Cum tu, Cicilie, Tusculanum
Tetricæ horridus ire vendidisses.
Mendacem memorem volo Catonem,
Nugarum grave monumentum, optimum poëtam,
Quem si quis pipiabit, aut pepugerit,
Ad quam divitiarum copiam venit.
Ex ore Zmyrnæ, opera Cretæ.

42. *Nonne vides*, &c.] Hæc si feceris, aliquis sectatus tuam seductionem lacerabit, dicet que ei, Videne hominis tibi addicti studium et laborem, &c.

Cubito tangens.] Pers. Sat. 4. v. 34.

Est prope te qui te nudo pede tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni*, &c.] Plures exinde senes opulenti accrescent ad te, priorem tuam diligentiam assiduaque officia contemplaturi: quæque ultro-que res tibi fructi et curæ commodent. *Thynni* sunt pisces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. 9. c. 15. Cum his aprè conparantur senes opulenti potentesque, ut et captator cum piscatore. Sedulius Juvenal. Sat. 12. v. 129. orbum senem ab insidiatore captum dicit *inclusum carcere nassæ*. Sic habet:

. . . . . *si Libitinam evaserit æger,*
Debitor tot dapes mihi, tot carcere nassæ,
Post meritum anè navarchum.

Porrò si aliquis filium valetudine parùm firmâ educaverit, natumque inter opus eum fluminis: ne aperta cælibis observantia te det gat, sensim per edicta pervenit ad spem, ut heres substituatur; ac si casus hujus puerum ad fatales decesserit, locum vacantem [illegible]. Iste heres valdè irrito testatur. *At* quicunque tabulas celeri tibi legendas, cum [illegible], aspice ne [illegible] ut [illegible] nam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aspera observa, *an* solus, an [illegible] [illegible] [illegible] *Testamento* nonnumquam scribe ex Quinquevirio tacitus ridetur corvum frustretur, et Nasica insidiantem Corano [illegible] *ULYSS.* An [illegible] [illegible] [illegible] respondebo? *TIRES.* O Laërtis fili, quodcunque prænunciavero, vel fiet, vel non:

Si cui præterea validus malè filius in re 45
Præclarâ sublatus aletur; ne manifestum
Cælibis obsequium nudet te, leniter in spem
Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
Hæres, et si quis casus puerum egerit Orco, [687]
In vacuum venias. Perraro hæc alea fallit. 50
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere, et tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
Cera velit versu: solus multisne cohæres,
Veloci percurre oculo. Plerumque recoctus 55
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem,
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Lærtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:

ANNOTATIONES.

Cetaria crescent.] Allegoria. Cetæ, [illegible] pisces, sunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Ut legat orabit. Multùm Nasica negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget, invenietque
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa
Libertusve senem delirum temperet, illis
Accedas socius: lauda, laudaris ut absens.
Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè prius ipsum
Expugnare caput. Scribet mala carmina vel
Laudato. Scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putasne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.

quippe magnus Apollo dat mihi vaticinandi *peritiam*. *ULYSS.* Attamen si fas est, dic quid significet hæc fabula. *TIRES.* Quo tempore adolescens Parthus Cornuti sobolis, propagata soboles, ab excelso [illegible], terra et mari potens existet, sortitus Corano locabitur grandis filia Nasicæ detrectantis exsolvere interim *dotem*. Tum gener hoc agens testamentum dicet socero, rogabitque ut legat. Nasica dudum cupidus tandem capiet, ac legere aggredietur; videbitque nihil sibi et suis relictum, nisi fictus. Istis hæc monita addo. Si fortè astuta femina vel libertus regat senem delirantem, adjunge te his socium, laudato eos, ut absentem a te laudent. *Nam* et hoc prodest, verùm multò utilius est ipsum hominem captare. *Qui* si demens inconditos faciat versus, applaude. Si morbus fuerit, aegrotet, cave: sponte erumpentem *tussim* Penelopen facilis dona. *ULYSS.* An credis tam probam et castam posse flecti, quam proci à recti via dimovere non potuerunt? *TIRES.* Scilicet ad eam accessere juvenes haud liberaliter munditi, neque tam amoris quam gulæ sectatores.

ANNOTATIONES.

62. *Tempore quo*, &c.] Tiresias designat non tantùm personas et nomina, sed et tempus ipsum, quo res eventurae sunt; quod alii vates non solent facere. Horatius autem apte inducit Tiresiam velut divinantem ac praedicentem futura, quae nuper facta eo tempore noscebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëseos. Vide Æneid. 6. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus,] Augustus: de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptisque signis, lib. 3. Ode 5. et lib. 4. Ode 15.

Ab alto Demissum genus Æneâ.] De Augusti origine, lib. 4. Ode 5. et lib. 4. Ode 15. in fine.

64. *Forti Corano*.] Juv. Sat. 10. v. 54. memanit pariter Corani. Sic habet:

———*Ergo Coranum*
Signorum comitem, castrorumque ara maretem,
Quam cui jam tremulus captat pater.

65. *Nasicæ metuentis reddere soldum*.] Nasica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano sene perinde avaro, sed astutiori, cùmque fugeret exsolvere debitum, filiam tradidit; sperans inuper, atque ita captans Corani hæreditatem Nasica. Ignotum Coranus intellexit, sibique minum fecit à debitâ mediatis captatione. Neque magnopere dilatavit testamentum reliquit, sed et voluit Nasicam nosse nihil sibi legatum, atque ex ejus dolore ac moestitia gaudium sibi affatim risumque dedit.

Soldum.] Seu dotem hinc, seu debitam dudum summam pecuniae interpretari.

66. *Gener sic hoc*.] Coranus Nasicae. Ironice plena animadverte possis verba: ceque nugae, quòd seria prorsus et gravis dicto videatur. Sic et paulò ante *festa natat procera Corano Filia Nasicae*, &c.

67. *Multùm Nasica negatas*, &c.] Callide nimirum ex more caput rutu, ut novendam suspicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi suisque*.] Nec sibi, nec filiae suae.

70. *Putasne, Perduci poterit*.] Persuaderi ac pelli in adulterium. Penelopen castam Ulyssis invictam pudicitiam totus Homerus canit. Portò, sicut prius *Danaë latet* &c. Ulysses recusavit, ita et suam Penelopen impiter adiicere multò magis negare meditatus.

70. *Venit enim magnum donandi*, &c.] Muneribus expugnari saepe castitatem notat.

80. *Studiosa culinæ*.] Supra [illegible] v. 7.

Hinc pudicam habes Penelopen: quæ si simul delibârit ex uno sene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram, contigit *id* quod enarrabo: Apud Thebas vetula *quædam* malitiosa ad sepulchrum sic elata est ex testamento: hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum: nempe si posset mortua effugere: quia, ut opinor, nimiis oticiis vivam prosecutus fuerat. Calidus accede: nec labori parce, nec plùs æquo urge. Verbosus sponte displicebit morosо et difficili: ne verò taceas. Esto Davus comicus: premine inflexo capite, valdè similis timenti: per officia irrepe. Si ventus aerior ingruat, admove ut earum caput operiat diligenter. Defende à turbâ obstipis humeris: aurem accommoda garrulo. *Quòd si* plausibilem laudari amat: insta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatus suosum manibus dicat: Heus, satis est. Quando verò te liberaverit diuturnâ servitute et sollicitudine, ac verè experrectus, audieris, Ulysses esto hæres quartæ partis: *tum eu Dama*, Igitur non extat amplius amicus Dama? Repete *eras* identidem, Ubi reperiam æquè fidum, æque comi[illegible] effunde lachrymas aliquot:

Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustârit, tecum partita lucellum, 82
Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicam, factum est: Anus [illegible] proba Thebis [illegible]
Ex testamento sic est elata: cadaver [illegible] 85
Unctum oleo largo nudis humeri[illegible]:
Scilicet elabi si posset mortua: [illegible]
Quòd nimiùm institerat viventi. [illegible]:
Neu desis operæ, neve immoderatus [illegible]
Difficilem et morosum offendet garrulus u[illegible]: 90
Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti:
Obsequio grassare: mone, si increbuit aura,
Cautus utì velet carum caput: extrahe turbâ
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci. 95
Importunus amat laudari? donec, Ohe! jam
Ad cœlum manibus sublatis, dixerit, urge, et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Cùm te servitio longo curâque levârit: [*91]
Et certùm vigilans, Quartæ sit partis Ulysses, 100
Audieris, hæres: Ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem tamque fidelem?
Sparge subinde: et, si paulùm potes, illacry[illegible]mare. Est

ANNOTATIONES.

83. *Ut canis à corio*, &c.] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet caprefactorum recens detractum et sanguinolentum, e cujus appetentia mox cognoscuntur.

84. *Me sene, quod dicam*, &c.] Aliud Tiresiæ monitum ad deterrendum testatoris animum, scilicet frequentioribus ac nimis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita est captata, ut captatrem importunitate molestum aversaretur. Itaque cùm non posset vivæ, saltem mortui ulcisci voluit. Cavit nimirum suo testamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quasi elabi cupiens, illumque legatis fraudare. Ita quippe condito erat; ut si portanti cadaver, portansve hæreditate excideret.

Thebis.] Non una est hujus nominis civitas. Alia caput Thebaïdis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hodie *Mesre*: sed hîc mentio est de altera Bœotiâ, hodie *Stives*, Heptapylos cognominata, patriâ Hercule, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

91. *Non etiam sileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

Davus sis comicus.] Talis esto, qualis Davus comicus, qui tamdiu ex verecundia semper herum alloquitur.

92. *Capite obstipo.*] In alterum humerum inclinato et immoto: quod hominem notat modestum, subditum, et obsequii paratissimum.

95. *Aurem substringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quascunque ejus narrationes, molestas licèt et graves. Apage qui interpretantur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Crescentem tumidis infla sermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue et indulge, donec ille, velut plenus vento uter, ampliùs non expetat; imò dicat, Ohe, satis est.

99. *Cùm te servitio*, &c. *levârit.*] Per mortem suam.

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulchrum
Permissum arbitrio sine sordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis 106
Fortè cohæredum senior malè tussiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, seu fundi sive domûs sit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valeque. 110

oportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulchrum *tuæ* voluntati commissum ædifica sumptuosè. Vicini celebrent præclarè factas exequias. Quòd si aliquis cohæredum ætate provectus laboret tussi periculosâ, sive prædium sive domum emere velit, huic tu dic, lætè *quidem* sestertio te ei traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix *jam* revocat. Vive, et vale.

ANNOTATIONES.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii sic explicant: Die te pecuniam malle quàm hortum, ideoque illi tentet te venditurum. Alii interpretantur de betâ et simulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem testamento legatam donare. At legi mandatâ faciebant, uno nummo addito. Sic etiam res verè empta et vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Aptè omnino sermo abrumpitur, ne Ulysses loquatur id quod loqui decorè non poterat. Bene verò Tiresiam repentè revocat Proserpina, uxor Plutonis, et inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vide lib. 1. Ode 28. item Virg. Æn. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus et molestiis.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus; [9*]
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulum silvæ super his foret. Auctiùs atque
Dii meliùs fecere. Bene est: nihil amplius oro,
Maiâ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis. 5
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem;

HORAT. Illud fuerat in optatis: mensura agri non valdè ampla, ubi esset hortus et fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius *quidpiam* concesserunt. Abundè est. O fili Maiæ, nihil ultrà peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias. *Ergo* si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac sceleribus;

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc satira, et quædam præcepta morum habet valdè inculenta: nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

——*Laudato ingentia rura:*
Exiguum colito.

Columel. *Modus erit suus cuique moderata volanta facultasque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. et 6. *Modum agri imprimis servandum antiqui putavere, &c.*

3. *Auctiùs atque Dii meliùs fecere.*] De villâ Horatianâ lib. 1. Epist. 16. Jamque de eâ antè nonnihil lib. 1. Ode 7. lib. 2. Ode 18. lib. 3. Ode 13. et Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Ode 16.

——*Bene est cui Deus obtulit*
Parcâ quod satis est manu:

et Epod. 1.

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

5. *Maiâ nate,*] Mercurium præcipuè colit et invocat Horatius, memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Ode 7. et 13, *&c.*

si nihil insanus efflagito ejusmodi! O si angulus iste vicinus, qui agrum *meum* deformat, adjungatur! O si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniâ *refertam!* quemadmodum ei, qui, cùm thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus, emit et coluit eundem agrum, *quem antea colebat* conductus: si contentus sum iis, quæ habeo; à te peto tantùm hoc, *ut* pingues efficias greges, et alia, præter ingenium: atque, ut consuevisti, adsis mihi tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles et arcem, quid potiùs exortem quàm satiras et musam pedestrem? *Illic* neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster, vel autumnus morbifer, lucrum *præstans* duræ Libitinæ.

Si veneror stultus nihil horum: O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quà mihi monstret! ut illi, [093]
Thesauro invento, qui mercenarius, agrum
Illum ipsum mercatus, aravit, dives amico
Hercule: si quod adest, gratum juvat; hâc prece te oro,
Pingue pecus domino facias, et cætera, præter
Ingenium; utque soles, custos mihi maximus adsis. [movi,
Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe re-
Quid prius illustrem satiris musâque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.*] Enixè et votis importunis exposco. Quidam legunt *venor*, sed perperam.

O si angulus ille.] O si haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit! Persius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam respondentes exigantur: longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

10. *O si urnam argenti, &c.*] O si thesaurum terræ infossum inveniam! Pers. Sat. 2. v. 20.

——————*O si*
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule.

Porrò thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; etenim thesaurus censetur, quod metûs vel custodiæ causâ terræ infossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato et recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter Ingenium.*] Ludit in ambiguâ significatione vocis *pingue*. Sensu est: ne verò ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus adsis.*] Poëtæ nimirum in tutelâ sunt Mercurii. lib. 2. Ode 7. et 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam in edito colle sitam. Epod. 1. sub finem. Item lib. 1. Epist. 16.

17. *Quid prius illustrem satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: Quid prius canam, et carminibus celebrem, quàm deos agrestes, Satyros, Faunos, &c.? Vide lib. 3. Ode 18. Alii meliùs: Quid aptiùs scribam, quàm satiras, oratione quidem structâ, sed quæ solutæ similis videatur et vulgari *sermoni propior*: ac proinde *musa pedestris* vocari queat. Vide lib. 1. Sat. 4. v. 40. et seq.

18. *Plumbeus Auster,*] Gravia et tardiora efficiens corpora. Lib. 2. Ode 14.

Frustrà per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

19. *Autumnusve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: bene quidem, tunc enim acutiores morbi sunt et frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem, Sat. 6. v. 510.

——*metuique jubet Septembris et Austri*
Adventum.

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat Austrum in autumno, quamvis noxium, ipse explicat Epist. 16. sita nempe illa opportunè et salubriter haud excipiebat pestilentes Austri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam, si credis, amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in autumno morientibus, majora in quæstum habent ii, qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum deâ: de quâ lib. 3. Ode 30. Seneca 6. de beneficiis, comparat vota eorum, qui testamenta captant, cum votis Libitinariorum: nempe utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Hinc præcipuè facit, quòd ex instituto Servii Tulli, Rom. regis, nascentes recensebantur in æde Junonis Lucinæ; puberes in Juventæ; morientes in Veneris Libitinæ: nummo quidem uno singulis delato. Dionys. Halic. lib. 4. Hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantus et principe malis publicisque curis crevit quondam et fortuita pestilentia annua autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerant.*

Matutine Pater, seu Jane libentiùs audis,
[94]
Unde homines operum primos vitæque labores
Instituunt, (sic Diis placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: Eja,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem [95]
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mi obsit, clarè certumque loquto,
Luctandum in turbâ: facienda injuria tardis.

O Pater Matutine, sive mavis, Jane, à quo homines exordiuntur primos labores actuos e vitæ (ita numinibus placet) tu initium sis versuum *meorum. Quando* Romæ *sum*, me fidejussorem esse cogis. Eja, *inquis*, propera, ne quisquam officiosior antè respondeat. Sive Aquilo stringat terras, sive hyems contrahat dies invisos orbe interiori, oportet ire. Postea verò quàm apertè et manifestè dixi quod mihi noceat, cogor contra turbam: vis faciendæ lentis.

ANNOTATIONES.

20. *Matutine Pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, sive Aurorâ: et quòd manè primus invocaretur, ut qui temporibus præsit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *Quem in cunctis anteponitis præcibus.* Et alibi. *Incipiamus ergo solemniter ab Jano et nostro patre.*

Pater.] *Janum vocamus* Patrem *quasi deorum Deum*, inquit Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 1.

Jane.] Sic appellatur, quòd quasi janua sit ad novum annum, imò ad menses singulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos suos pluribus insignichant appellationibus, honoris vel assertionis causâ. Macrob. *In sacris invocamus Janum Geminum, Janum Patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Consivium, Janum Patulcium et Clusium, &c.* Sic et Horat. Carm. secul.

Lucis Ilithyia, tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic Diis placitum.*] Ut præsideas temporibus et primis hominum laboribus, de quo iis felix auspicium: Quippe tu *in Italâ primùm Dus templa fecisti, et ritus instituisti sacrorum, unde in sacrificiis præfationem meruisti perpetuam.* Macrob. jam cit.

Carminis esto Principium.] Fave mihi hanc saturam exordienti, in quâ urbanæ vitæ incommoda à maturinis horis persequor.

23. *Romæ sponsorem me rapis.*] Hoc primum est incommodum, quòd pro aliis spondere frequenter necesse sit, ac forensibus tumultibus interesse.

24. *Ne prior officio.*] Ne desis amico, acriter subveni, laborantem in judicio tuere et juva: officium præbe, sive per hyemis frigora, sive per angustias dierum brevissimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex Festo. Græcis Boreas, *ἀπὸ τῆς βορᾶς, id est escæ*: quoniam sint violenti flatus et sonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone et Fest. Alii factum nomen putant *ἀπὸ βραχὺ ἥμαρ, brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Isidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de caus. L. L. *Bruma*, sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast. 1. est dies

Prima nota, veterisque novissima solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori cursu et ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior sit, sole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies taciente. Scil. in sphærâ nostrâ obliquâ hyemalis tropicus ita ab horizonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terrâ existat. Cic. 2. De nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato,

Cursu interiore brevi convertitur orbe.

Ire necesse est.] Ad spondendum pro altero.

27. *Postmodo, quod mi obsit, &c.*] Alterum est incommodum; quòd postquam spopondi, vix è turbâ me eripere liceat; quòdque luctandum et jurgandum sit cum obviis et remorantibus.

Quod mi obsit.] Certè rarò est expers molestiæ et damni quisquis pro altero spondet. Proverb. cap. 6. *Si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.* Bias sapienter admodum dicebat: *Spondè, noxæ propè est.* Cic. Epist. ad Brut. *Dependendum tibi est quod mihi pauxillo spopondisti.*

Clarè certumque loquto.] Debet enim sponsio ac fidejussio præstari disertis verbis et sine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de avocatione et peroratione causarum: afferuntque verba Tullii de petit. consul. *Nonnullos esse tibi natos ex iis causis quas egisti, necesse est:* et alibi, *Quos lavisti, cùm pro amico contra eos dicres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forensi turbâ pulsare oportet et objurgare tardiùs euntes, dum inde quam primùm exire contendo.

Hi *verò increpâli* : Quid petis, stulte, et quid moliris? *Quidam autem* iracundas addit imprecationes : An *igitur* evertas quicquid obsistat *tibi* ad Mæcenatem festinanti, urgente memoriâ? *Ut* verum dicam, illud jucundum et suave est. Verùm cùm ad Esquilias etras perveni, aliena centum negotia invadunt caput et latera. Roscius poscit *ut* ei cras opitulemis ad Puteal *ante horam* secundam. Horati, scribæ te rogant *ut* hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenas his tabellas obsignet.

Quid vis, insane, et quas res agis? improbus urget 29
Iratis precibus : Tu pulsus omne quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras?
Hoc juvat, et melli est; non mentiar. At simul atras [97]
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras. 35
De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti : [697]
Imprimat his cura Mæcenas signa tabellis.

ANNOTATIONES.

29. *Quid vis, insane.*] Ita reluctatur, qui ab Horatio festinante pulsatus est : trudentem retrudit, atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium excandescentis, quod ipsius obtestantis patrocinium aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mæcenatem memori si mente recurras?*] Dum properas ante Mæcenatem condicto tempore : vel quòd acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel decies metuas.

32. *Hoc juvat, et melli est, &c.*] Ob jargationes ejusmodi, quantumvis invidiosæ, me quidem delectant, et quasi mel dulces videntur, adeò Mæcenatis mentio, nomen, et recordatio venerandæ mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium hoc genus molestiarum ærumnarum est. Cùm verò ad Mæcenatis ædes in Esquilias sito veni, assiliunt importuni plerique suæ mihi negotia commendantes : quos amoliri nefas. De Mæcenatis ædibus apud Esquilias, lib. 3. Ode 29. v. 10. et lib. 1. Sat. 8. v. 14. Vide ibi annot.

Atras Esquilias.] De variis curis quidam interpretantur : at reclusâ de sepulturâ, quod fuerat olim in Esquiliis; ut fusè dixerim ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. et lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput et circa saliunt latus.*] Undique adeuntur et circumobsidem. Præclara hypotyposis.

Ante secundam.] Gall. *A huit heures précises du matin, plûtôt devant qu'après*: Ang. AT EIGHT OF THE CLOCK IN THE MORNING, RATHER BEFORE THAN AFTER. Unâ si dicet horâ ante judicia, quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet vos : tertia causidicos,

Martial. lib. 4. Epig. 8. ubi et divi varias occupationes pro diversis horis explicat. Porrò ex aliis amota is, lector, intellige illam dici naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Antiquis nonam esse matutinam. Vide lib. 1. Epist. 10. v. 8. et Alex. ab Alex. lib 4. cap. 20.

35. *Sibi adesses.*] Quasi advocatus, adjuter, fautor. Apud judices actor et patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, suâque præsentiâ vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad jus icum. *Puteal* locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. lib. 1. Epist. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandato sicco.* Ninnium in ipsis gradibus, ad lævam curiæ, statua erat Actu Navii auguris, qui, inspectante Tarquinio Priscо rege, cotem novaculâ dividerat. Ibidem porro cotem illam et novaculam esse defossam tradunt, supràque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. 1. n. 33. Illic etiam fœneratores conveniebant, sedentes idem tectum pro Sextio, n. 18. *Putealis et fœneratorum gargilius tollatur.* Item Pers. Sat. 4.

Scriptæ ad multa cautus vehice flagellas.
Vide Col. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi scribæ, &c.*] De scribatum se munere fuisse ostendit.

Scribæ.] Gall. *Les Greffiers, ou secretaires de l'Epargne.* Angl. REGISTRARS OR SECRETARIES. Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximæ probitatis fuisse quæstoribus allectos. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.*] Abiit ita rogat : O Horati, cura ut Mæcenas sigillo munias has tabellas : quo tecum sæpe utitur.

Signa.] De sigillo annulo Augusti intellige. Hunc ei ab eo concreditum Mæcenati, proximus ad Epod. 1. v. 3. et constat ex Xiphilino ibi erat. Item ex Dione lib. 51.

Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et instat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus, 40
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; et cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Thrax est Gallina Syro par? 44
Matutina parùm cautos jam frigora mordent;
Et quæ rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
Invidiæ. Noster ludos spectaverat unà,
Luserat in campo, Fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita rumor; 50 [498]
Quicunque obvius est, me consulit: O bone (nam te
Scire, deos quoniam propiùs contingis, oportet)
Num quid de Dacis audîsti? Nil equidem. Ut tu [me,
Semper eris derisor? At omnes Dî exagitent
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetra 55
Prædia Cæsar, an est Italâ tellure daturus?

Quòd si his respondeam. Tantùm: *est qui* reponat et urgeat. *Atqui* potes, si lubet. Propè finem habet annus septimus, et mox octavus *incipit*, ex quo *tempore* Mæcenas inter familiares me ascivit; ad id verò solùm, quem in currum assumere placeret, quando viam iret, et cum quo loqueretur fatilucjusmodi: Quota est hora? Gallina Thracius estne par Syro? Incautos jam stringit frigus matutinum, et *similia* quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde *verò* magis ac magis obnoxius invidiæ *fuit*. *Aiunt* plerique: Noster Fortunæ filius ludos omnes spectavit, in campo *Martio* certavit cum *Mæcenate*. *Quòd si* à rostris per plateas frigidus rumor discurrat; quisquis occurrerit, interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid accepisti? quippe te scire oportet, qui ad magnates accedis. *Tum ego*: Nihil certè. *Ille continuò*: Ergone tu semper derisor fueris? Me, *inquam*, disperdant omnes dii, si quidquam *scio*. Ecquid? *aiunt*, agros militibus promissos an assignabit Augustus in Siciliâ, *an in* Italicâ regione?

ANNOTATIONES.

39. *Dixeris, Experiar:*] Si huic dixero, Curabo, et experiar, numquid à Mæcenate id beneficii queam obtinere tibi. Hîc Horatii modestiam adverte, lector, suam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summè valere diceretur. Vide et quæ sequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus propè est elapsus, et mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc.*] Non ad res graves, sed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis passim distentum, me adhibet Mæcenas, inquit noster, dumtaxat.

44. *Thrax est Gallina Syro par?*] An ille gladiator huic par est virtute, robore, arte, peritiâ? ille secutor huic relatio? ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. et Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos, &c.*] Verba hæc innuunt scriptam autumni tempore hanc satiram.

46. *Et quæ rimosâ, &c.*] Et similia, quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atque homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audivit in obvios quosque statim effundenti: qualis ille apud Terent. de seipso prædicans:

Plenus rimarum sum: hâc atque illâc perfluo.

48. *Noster ludos spectaverat unà, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi: En ille fortunæ filius simul cum Mæcenate ludos spectavit: en cum ipso lusit in campo Martio. De hoc vide, lib. 1. Ode 8. annotat.

50. *Rostris.*] In foro Rom. erant rostra, id est, suggestum ante Curiam Hostiliam extructum, ornatum verò navium rostris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, et conciones ad populum habebantur; imò et jus dicebatur.

Rumor] Est fama incerta sine capite, id est, sine auctore: *frigidus*, vel tristis, vel levis.

52. *Deos.*] Augustum, Mæcenatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Ode 20.

55. *Militibus promissa Prædia.*] Sicut jam assignata fuerant post Philippensem victoriam. Vide suprà Sat. 2. v. 110. et seq. item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam: habetque in trigoni angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum. Hinc Ovid. Fast. 1.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris; à positu nomen adepta loci:

te affirmantem me nihil scire, admirantur, velut hominem rarae et profundae taciturnitatis. Insti- dior pedo infidus, non absque dolo cautis. O vile, quando te libo? cequando quadrum obliviosem vitae auxero copiam, modò scripta veterum legendo, modò dormiendo et otiosus? O quando appropinquat fabæ Pythagoræ affinis, sinapique obrutæ condita lardo pinguis? O noctes et epulæ Deorum, ut quibus ego et familiares cernamus ad Larem meum, ac protervos famulos alo cibis libariis. Ibi quisque liber à stultis legibus, ad arbitrium exhaurit scyphos diversos, sive capax jugentes sumit calices, sive minoribus capit modestiæ. Tum fit confabulatio, non de aliorum prædiis vel ædibus, neque utrùm Lepos ineptè saltet, an non; sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, quærimus:

Jurantem me scire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silentî.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis.
O ras, quando ego te aspiciam? quandoque licebit [horis,
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus
Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba, Pythagoræ cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo? [699]
O noctes cœnæque Deum, quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces
Pasco libatis dapibus! Prout cuique libido est,
Siccat inæquales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiùs. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis;
Nec malè nec cene Lepos saltet: sed quod magis ad nos [Utrumne
Pertinet, et nescire malum est, agitamus:

ANNOTATIONES.

61. *O quando faba, &c.*] Quando rari vescar fabis, oleribus, &c.? Tranquillam ejusmodi vitam agrestem prælèro lautis epulis quibuscunque.

Faba, Pythagoræ cognata.] Varia hic varii commenti sunt. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quòd mutui et saturicè, quasi homini convenam et consanguineam: nempe quòd ille asseveret fabam ex eadem origine et eodem tempore cum homine natam; eamque, si pyxide inclusa servetur, vel intellectum, in carnem et sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosin afferre hunc velim: *cognatæ* interpretabor amicam. Fabis enim, aliisque legumibus atque oleribus, omnique cibo parabat Pythagoras et Pythagorici libenter vescebantur: carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem et sanitatis gratiâ, quamquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. de divin. 2. n. 119. Diog. Laërt. lib. 8. Athen. lib. 4. et 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 20. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 40. et quos ad Juvenal. Sat. 15. v. 174. alii de antiquo ciborum quibusdam rita scribit

——————*Quid vetet ergo,*
Vel quòd non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, et ventri indulsit non omne creatum?

Pythagoræ.] Vide lib. 1. Ode 28. Epod. 15. et Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes cœnæque Deûm.*] O quieti somni? ò epulæ tranquillæ et jucundæ, quantumvis sobriæ et frugales, certè nectari et ambrosiæ deorum æquipanandæ! *noctes*, dicit poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè diis domesticis libans, et primitias offerens rusticarum dapum; ac postea è *libatis dapibus* libariter cum familiaribus et servis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Procaces.] Sic vocantur, qui ex ancillis nati aut verno tempore. Festus, *procaces*, à procando, sive poscendo.

69. *Legibus insanis.*] De his conviviorum legibus vide lib. 2. Ode 7. annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Cuerionem Marci filium binos congios simul hausisse solutum*, atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humescit.*] Al. *incalescit.* Lib. 1. Ode 9. in fine, *arida*, id est, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibusve alienis.*] De his invidi et avari sermocinantur; ut deliciarum sectatores et voluptarii de saltatoribus et scurris.

72. *Lepos.*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator. Lepos dictus, à molli, scitâ, et lepidè saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus, Gell. lib. 13. cap. 11, &c.

Divitiis homines, an sint virtute beati; 74
Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos; [70]
Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim 79
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
Asper, et attentus quæsitis; ut tamen aretum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ:
Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ 86
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Cùm pater ipse domûs palea porrectus in hornâ [80]
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice, 90
Prærupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris præponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes; terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus: 96
Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta

An opibus homines, an virtute felices existant: utrùm nos ad amicitias impellat, utilitas an honestum: item quid sit bonum, et quæ ejus perfectio? Interea Cervius vicinus aniles fabulas appositè narrat. Etenim si quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exordilur: Quondam mus agrestis urbanum murem cavernulâ dicitur excepisse, vetus hospes veterem amicum; durus, et studiosus *rerum* congestarum, *ita* tamen ut animum restrictum laxaret hospitum gratiâ. Quid plura? nec parcè dedit è congesto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum dessiccatum, et semesa lardi frustula obtulit, optans multiplici dapi vincere nauseam fastidiosè singula delibantis superbo dente: dum ipse æquum dominus in stramine jacens ederet fumentum ac zizaniam, cibis optimis abstinens. Denique urbanus hunc sic allocutus est: Amice, quorsum arumnosus degis ad latus montis ardui? amicum vis homines et urbem præferre silvis deserris? Mihi ausculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi *ratio* est sive parvo sive magno. Quocirca, ô bone, quamdiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi *tempore* sis victurus.

ANNOTATIONES.

75. *Usus rectumne.*] Alii quippe sentiebant amicitias propter utilitatem colendas, alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi, *Solem*, inquit, *è mundo tollunt qui amicitiam è vitâ tollunt——Amicitiæ tantas opportunitates habet, quantas vix quis dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox cit. *Virtus amicitiam et gignit et continet——Virtutem amicitia adjuta à naturâ data est.* Et in hunc ejusdem lib. *Eo hortor, ut ita virtutem hæctas, sine quâ amicitia esse non potest, ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præstabilius esse putetis.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo consistat summum bonum; hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de finib. Tusc. Quæst. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad persuadendum valdè commodæ et efficaces, si apposite adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbiis et parabolis inspersi sunt, hisque persæpè usus est Christus Dominus, veritas Dei et sapientia. *Ut quod per simplex præceptum tenari ab auditoribus non potest, per similitudinem et exempla teneatur.* S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus: contra stultam ejus de opibus opinionem in Cervius affert apposite exemplum et apologum rustici muris et urbis.

83. *Hospitiis.*] Hospitiis amici excipiendi.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Helluo iste.

86. *Variâ cœnâ.*] *Dapem variam* dixit supra Sat. 2. v. 77.

88. *Hornâ.*] Novâ, hujus anni. Ita Ovid. Fast. 3. v. 4.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel quòd adoraretur, ut è tosto fiat mola salsa ad sacrificia utenda. Festus. Vide Varr.

91. *Terrestria quando.*] Vel ex persona murium, aliorumque brutorum, vel ex personâ urbanorum, hoc dicit poeta.

97. *Vive memor, quàm sis ævi brevis.*] Eandem hanc orationem tribuit Herod. Empedoni in Messalâ, ut bonè observavit Manutius.

Sermonibus illis excitatus rustícus, prosilit agrum è domicilio. Hinc uterque viam instituunt decurrere, cupientes noctu subire civitatis pomœrium. Et jam nox stellis ardebat meliùs cœli lucernis, quando pedem ambo intulerunt in ædes opulentas, ubi strigilibus fulgebat purpura super thoros eburneos, et plures dapes restabant è lautis convivio, quæ bene procul fuerant in sportulis compositæ. Postquam igitur rusticus statuit in strigili pretiosâ recumbere, cum ecce dominus hospes circumactus, celeri cibo prægustato, et ipsum lectum manibus servulis, præcursantes qui quid apportas. Ille quidem lætatur exemplo lautiore, hilaremque convivam exhibet lavente jocoso quando magnus repercussus ictus pulsat utrosque lectos. Mox trepidi cernunt per totam cubiculum, quæ tum ædes sonabant canibus. Tum rusticus: Nequaquam mihi placet ista, inquit, vita, plena periculi, me silvis et cavernulâ à periculis libera consolabuntur exiguo legumine.

Agrestem pepulere, domo levis exilit. Inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere. Jamque tenebat
Nox medium cœli spatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo vestigia; rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magnâ superessent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpureâ porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes, nec non vernaliter ipsis
[702]
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam: cùm subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magìsque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vita
Est opus hâc, ait, et valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

ANNOTATIONES.

95. *Pepulere.*] Adverbia vocantur sic vasa culinaria, et per Synecd. ipsa edulia, &c.

96. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more servorum, qui hilares dicere quas affert.

104. *Molossis.*] Legimus canibus è Molossis Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine, Syneed. *Ervum*, Græcis ἔρεβος; Gall. *ers*, Angl. VETCHES OR TARES. Legumen est pisis affine, saginandis armentis utile. Columell. Plin. Virg. Ecl. 3. v. 100. cjus meminit, si fides quibusdam veteribus membranis. Nam aliæ habent *arga*, aliæ *ervo*.

SATIRA VII.

Induitur servus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans et carpens.

DAVUS. Jam diu *est quid de* audio: atque avens tibi

JAM dudum ausculto; et, cupiens tibi dicere servus
[703]

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum auscultо.*] Suum ipse servum vocabat, sapientem ita inducit Horatius, ut non tamen vitiosus à servo suo plane reprehendi juste quidem posset et sentiat. Porrò sententiam hanc asserit, solum sapientem esse liberum, quam tractat Cicero Parad. 5. et Pers. Sat. 5.

Auscultо. Ad omne obsequium paratus asto.

Pauca, reformîdo. Davusne? Ita, Davus, amicum
Mancipium domino, et frugi, quod sit satis: hoc est,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra. 5
Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget
Propositum: pars multa natat; modò recta capessens, [*]
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas: 10
Ædibus ex magnis subitò se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honestè.
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

paucâ loqui, *ego* famulus vinco. *HORAT.* Numquid Davus? *DAV.* Etiam, Davus, hero servos fidelis, ac frugi abunde, id est, ut vitâ cognitus exstares. *HOR.* Age, fiducæ licentiâ *mores* Decembribus, quandoquidem ita suis *majores nostri* loquitur. *DAV.* Plerique homines constanter vitiis delectantur, et perseverant in *pravis* moribus: alii multi fluctuant, nunc virtute insequentes, alias vitiis obsequentes. *Sic* Priscus frequenter visus *est cum* tribus annulis; paulo verò pòst sinistrâ vacuâ, diversus vixit, *adeò* ut vestem mutaret horis *singulis*: exiens *autem* superbâ è basilicâ repentè migraret *illuc*, unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet;

ANNOTATIONES.

2. *Davusne?*] Ipsene *Davus* hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedulâ et diuturnâ servitute videre sibi meruisse apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes affernnt, at meo judicio longè pessimas. Quidam volunt Davum significare se mediocriter bonæ esse indolis, quòd contrà nimiî sint longævi, qui indole sunt eximiâ. Seneca Controv. 1. *Tam immaturè magnum ingenium non esse vitale.* Alii sic: Davus ostendit se in vietu moderatum ac temperatum diutius esse victurum, contra morem servorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate Decembri utere:] Dic libenè quicquid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe 14. cal. Jan. celebrabantur, in honorem Saturni, et nonnunquam anni sub ejus regno seculi, quo tempore omnes æquales erant, tam servi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia ævo decurso pagri: pòst in trabeam pro erato, adscitis à Cæsare hue mensi diebus; deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addidit——*
—— *vel Sigillaria etiam addenda celebritatis in septem dies exercendæ, adhibitum est lætitiam vehiculis evehit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturnalitios dies servos dominorum ministerio accupare, jocos sorere, et à libertis nullo discrimine differre, sæpeque eorum dare, et munera accipere, et lautiùs vivere est. Regnum quoque sortiri inter equites, et per jocum reges imperitare, vinalitatis purpuram indutre, reliquos in vestis cultûque diem consumere, etc. Quæ etiam mos Græcis et exteris gentibus fuit. Namque apud Græcos Sacæa appellantur festa, quibus ex sorte quisque imperabant servi dominis, eorumque uxores sibi assumpta dominabatur, &c.* Vide supra Sat. 3.

7. *Natat.*] Instabilis est: sicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos gestare luxuriosum habebatur.

Priscus.] Hic oratu fuisse dicitur, senatorii quidem, vel certè equestris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egestatis signum. In lævâ, utpote minus actuosâ, annuli gestabantur. Macrob. lib. 7. cap. 15. *Annulum in digito, qui minimo vicinus est, quem etiam medicinalem vocant, et manu præcipuè sinistrâ gestandum esse.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Repertum est nervum quendam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore cum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. ubi de origine et jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9, &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm constans.

Clavum.] Modò latum, modò angustum sumens. De câ veste præclarè, lib. 1. Sat. 6. v. 26.

11. *Ædibus ex magnis.*] E superbo domicilio in vile et abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salsus in Romanorum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctus Athenis vivere.] Modò otiosum et luxuriosum præferens vitæ genus, modò studia literarum et honestos doctrinæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum. Cic. de orat. *Ubi tu nam exposituram aliam? ubi præcepta dicendi tam nota, quæ ex agresti immanique vitâ excitata ad humanitatem et cruditionem mitigata sunt?* Id. 1 leg. 1. *Ubi tanta antea vis, ut de ejus finibus posse inter deos certamen fieri; ut jam fractum propè ad delubra ipsam Græciæ nomen hujus rebus tam sit natum.* Id. Orat. n. 29.

certè natus infestis omnibus Vertumnis. *Contrà* Volanerius sannio, quando justa chiragra illi fregit digitos, *hominem* quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret, ac immitteret in alveolum: quantò magis constans in pravis, tantò minùs infelix quàm prior iste, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur. *HOR.* *An* non hodie declarabis, furcifer, quò spectent illa adeò impia? *DAV.* Dico, ad temetipsum. *HOR.* Equâ ratione, ô nequam? *DAV.* Extollis constitutionem et instituta prisci populi: tuque ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quòd non *firmiter* tenes melius esse id quod asseris; sive quòd non constanter virtutem propugnas; atque hæsitas, frustrà exoptans pedem luto extrahere. *Cùm* Romæ *versaris*, cupis ruri *degere*: cùm ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla, et quasi pergas coactus, sic te beatum prædicas, atque gratularis *tibi*,

Vivere: Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra
15 [7-5]
Contudit articulos, qui pro se tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit: quantò constantior idem
In vitiis, tantò leviùs miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo, fune laborat. 20
Non dices hodie, quòrsum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam et mores antiquæ plebis; et idem,
Si quis ad illa Deus subitò te agat, usque recuses:
Aut quia non sentis quod clamas rectius esse; 25
Aut quia non firmus rectum defendis; et hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
[706]
Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis: si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus; ac velut usquam 30
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasque,

ANNOTATIONES.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus, deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; et varie pingebatur, et variis colebatur locis, tum in urbe tum in municipiis: modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aunt etiam sensus et cogitationes hominum ab eo veniunt. Unde iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper incertus et inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul. 1, 2, 13.

Talis in arboreo felix Vertumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter et contra etymon primum corrupit syllabam; vel poëta scripsit *chiragra*, ut volunt quidam, ὁ ἐγρὸ τῆς χειρός, poëtice capis. *Justa*, digna luxuriæ pœna. Pers. Sat. 5. v. 58.

——— *Sed cùm lapidosa chiragra*
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum usum præpedit, non secùs ac si tacti et contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper ludere consuevisset, interclusâ manus suæ movendi facultate, alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Pistillum* vocant Juvenalis et Seneca, *orcam* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, et hic Horatius, at placet multis, hisque doctissimis. Gall. *cornet à dez*: Angl. THE DICE-BOX. Jul. Pol. lib. 10. cap. 13. phimum, φίμωσιν, numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modò parcus admodùm et frugalis, modò luxus, magnificus, luxuriosus; utinque nimius et vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata: translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer?*] Servus hoc probro incessebatur, cùm ob delictum quodpiam levius appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimirum et castos. Nam subinde vitia sensim glisccre visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Frustrà cupiens e gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas securum olus.*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas, et præfers quibuslibet lautis et opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

Velut usquam Vinctus eas.] Videri vis ad

Quòd nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
Convivam, Nemon' oleum feret ociùs? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furisque.
Milvius et scurræ, tibi non referenda precati, 36
Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
Tu, cùm sis quod ego, et fortassis nequior, ultrò 40
Insectêre velut melior, verbisque decoris
Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipso [707]
Quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
Me vultu terrere: manum stomachumque teneto,
Dum, quæ Crispīni docuit me janitor, edo. 45
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter nostrûm cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; sub clarâ nuda lacernâ,
Quæcunque excepit turgentis verba caudæ,
Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
Dimittit, neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris meiat eodem. 52
Tu cùm, projectis insignibus, annulo equestri,

quòd apud nullum cœnare contingat. *Verùm* si Mæcenas vocet *te* ad cœnatum apud se vesperi ad primas candelas; hoc nudum vociferaris tumultuosus. Nullusne afferet unguenta citiùs? quisnam auscultat? *Tum verò* Milvius et parasiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem esse, adde *etiam* popularum sectatorem, si lubet; non inficiabor. Tu *verò* cùm sis *servus*, ut ego, et fortassè sis pejor; cur me sponte reprehendis quasi præstantior? quare præclaris sermonibus tegis *quod* pravum habes? quid si tu agnoscaris insanior me, *quem* emisti drachmis quingentis? Desine vultu terrorem mihi facere: cœrce manum atque iram, dum loquor ea, quæ didici à Crispini janitore. Tu sectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter nostrûm cruce dignior peccat? Cùm me ardens libido inflammat, * * * * * * * * * * * * * * * * * * *ob id* discedo, nec infamis, nec anxius, ne opulentior vel pulchrior eâdem potiatur. Tu *verò* quando, exutis ornamentis, annulo equestri,

ANNOTATIONES.

alienam ire cœnam velut coactus, vinctus, invitus ac felicem te dicis quòd nemo te vocârit. Verùm te dissimulas.

34. *Serum sub lumina prima.*] Magnates quidem serò cœnabant pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum feret ociùs? &c.*] Clamitas more impatiens, et mirum quantum properans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirum veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35. *Furisque.*] Alii leg. *fugisque*, id est, cum magnâ festinatione domo abis, et ad Mæcenatis cœnam curris.

36. *Milvius et scurræ, &c.*] Parasiti et scurræ apud te cœnâ speratâ fraudati, diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38. *Nasum nidore supinor:*] Elatum habeo nasum ad captandos odores opsoniorum: tanquam ventris et gulæ mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *achetè cinquante écus.* Angl. THAT COST YOU BUT FIFTY CROWNS. Siquidem drachma Attica sex asses sive solidos nostræ monetæ continebat.

Me stultior deprenderis?] Ego enim vitia mea ipse agnosco et fateor; tu verò tua celas, et vano decore tegis: et hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, stultè.

44. *Manum stomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.*] Doctum se servus à servo philosophi aptè dicit. Certè à magistris publicis documenta quædam servi eorum captabant, seu domi, seu custodientes januam scholarum in quibus docebant: audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, si paulùm ingeniosi essent. De *Crispino* Stoicam sectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. et 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum sectator quilibet hic arguitur, non ipse Horatius: qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cùm, projectis insignibus.*] Depositâ togâ, exuto augusto clavo, equestrique annulo et dignitate, quibus ab Augusto es insignitus, servilem autem indutus habitum, ne agnoscaris, jam non videris eques Romanus, sed vilis servus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

et Romanâ veste, è judice mutâris in vilem servum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum; *ai* non es quod fingis? Pavidus *quidem* intromitteris, et corpore conentens, metu adversùs cujilitates luctante. *Age vero*, quid interest *an* pergas addictus virgis cædi, et gladio interfici? an intimâ inclusus arcâ, in quam te compegit *anicilla* flagitii hæres particeps, genibus tangas caput inflexum? *Dic porrò*, si vir matronæ delinquentis jus habet adversùs eum aquæque, an non æquius e mitta adulterum? Certè Lucania hæc suum non mutat habitum, vel locum; * * * quo nam te mutâri, nec amanti fidæ. Sponte foves periculum, atque hero furioso addictus uncta bona, vitam, corpus, existimationem. *Quòd si incolumis* evadas, *demùm* fortasse verecundus, et eruditus evitabis. *Imò vero* inquies rursum timendi petendique occasiones. O mutis modis mancipatus! Ecquæ fera vinculis fractis impune se relinquit, si quando evasit? *At verum* non sum adulter, inquis. Nec ego certè fur,

Romanoque habitu, prodis ex judice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ; 55
Non es quod simulas? Metuens induceris, atque [708]
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferroque necari?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arcâ,
Quò te demisit peccati conscia herilis, 60
Contractum genibus tangas caput? Estne marito
Matronæ peccantis in ambos justa potestas?
In corruptorem vel justior. Illa tamen se
Non habitu mutatve loco, peccatve supernè,
Cùm te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis sub furcâ prudens, dominoque furenti 66
Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
Evâsti? credo metues, doctusque cavebis.
Quæres quando iterum paveas, iterumque perire
Possis. O toties servus! Quæ bellua ruptis, [709]
Cùm semel effugit, reddit se prava catenis? 71
Non sum mœchus, ais. Neque ego, hercule, fur, ubi vasa

ANNOTATIONES.

54. *Ex judice.*] Certarum rerum cognitio et judicium ad equites Rom. pertinebat, ut quod eligerentur judices tam ex equestri quàm senatorio ordine.

55. *Lacernâ;*] Pallio caput etiam adversùs imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. 3, 6, et 8. Gall. *un capet*: Angl. a cowl.

56. *Metuens induceris.*] In docilium mœchæ inducēris metuens pericula, de quibus lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat; flammis uri, virgis cædi et secari, ferro necari: quas cùm accepissent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, sed obligati et obstricti ad quidlibet perpetiendum. Sensus est: Tu servilo metu continuò pressus, servili sacramento quasi addictus, an non verè servus es? Nihil certè interest gladiatorem inter et adulteram. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum se adscivit: tu pariter cùm adulteria committis. Quid enim cùm timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Estne marito Matronæ, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, simul et adulteram. Lex subinde Julia de adulteris nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos judices referri jussit. Vide annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egredita domo suâ, non insignia deponit, ut tu: prodendoque longè pejus illâ facis, justiorique pœnæ te sequitur.

66. *Ibis sub furcâ prudens,*] Sponte subis servilem ignominiam et pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato et ultioni adhuc dando marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannidi dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evâsti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quòd si è tanto periculo emergas, fortasse cautus deinceps simile discrimen longè fugies. Imò verò quæres semper novas mœchandi totiesque periclitandi occasiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius, Sat. 5. v. 168. et seq.

72. *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, cùi quod aperiè non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia meo pretio non surripio palàm. Verùm si periculi formidine movearur, jam ego furabor, et tu mœchaberis; et vitiosæ indoli

Prætereo sapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tu-ne mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque
Imposita haud unquam miserâ formidine privet?
Adde suprà dictis, quod non leviùs valeat. Nam
Sive vicarius est, qui servo paret, utì mos
Vester ait, seu conservus; tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? Sapiens; sibi qui imperiosus; [74*]
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, et in seipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari;
In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
Ex his, ut proprium, quid noscere? Quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelidâ, rursùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber sum, dic age. Non quis:

quando argentea vasa cautus transeo. Adest res periculum, statim indoles soluta erumpet sublatis frenis. *Quæ cùm ita sint*, an meus es herus, tu subditus dominatui tot rerum atque hominum? quem virga *prætoris* ter aut quater incussa non unquam liberet molesto metu? His adjunge, quod non minoris momenti sit. Etenim seu vicarius est, qui servo obedit, sicut institutum vestrum docet, sive conservus; quid ego sum erga te? scilicet ipse, qui mihi dominaris, aliis obtemperas miser, ac moveris, perinde ac ligneæ effigies viribus non propriis. *HORAT.* Ergo quisnam liber? *DAV.* Sapiens, qui sibi dominatur: quem nec egestas, nec mors, nec catenæ terrent: *qui* valet repugnare cupiditatibus, et spernere dignitates, atque *est* in semet omnino æqualis et globosus, ut nihil externi queat hærere per expolitum: quem fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observari? Fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aspergit, iterum accersit. Eximè cervicem infami servitute. Herès die, Liber, liber sum. *Atqui* non vales:

ANNOTATIONES.

ambo serviemus. Ergo tu perinde servus ac ego. Huc pertinet quòd Stoici plùs animum peccandi spectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantisque minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è servitute prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à servitute vindicabatur, et in libertatem asserebatur servus: 1. Censu. 2. Testamento. 3. Vindictâ: nempe cùm virgâ capiti servi ter incussâ ritè manumittebat servum prætor. Vide Pers. Sat. 5. v. 88. ubi sic habet:

Vindictâ postquam meus à prætore recessi.

77. *Haud unquam miserâ formidine privet?*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter servos erat unus præcipuus, ut plurimùm arriensis, quibusdam dispensator dictus. Hic aliis servis distribuebat ex more dimensum cibum aut frumentum, habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui servi dicebantur vicarii, seu conservi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu, qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum servus es, atque ab eis duceris, perinde ac imaguncule ligneæ certis nervis et fidiculis motæ, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu suo faciant*, inquit, *sed ludicra νευρόδετα esse videantur, ut est, nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quasi perfectus globus facilè moveatur, nihilque asperum ansatumve habeat, quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quâdam externâ. Pers. Sat. 1. v. 64.

——*Ut pot læve severos*
Effundat junctura ungues.——

88. *In quem manca ruit semper fortuna.*] Sic ut affectibus non servit, ita nec fortunæ, et quemadmodum irruentium vitiorum, sic et fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea est improbitas. De quâ Pers. Sat. 5. v. 169.

——*Soleâ puer oluscularibus vultò*

Eripe turpi Colla jugo.] Si tu liber es, age, te liberum ostende: spernentem te meretricium sperne et desere. Atqui non vales,

quippe animum premit horus gravis, acresque stimulos subdit fatigato, et reluctantem exagitat. Verùm enimverò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ *pictam*, quâ ratione levius deliquis quàm ego, cùm attentus contemplor pugnas Fulviâ, Rutubæ, et Placideiani, rubricâ vel carbone delineatas, intento poplite *altero*, quasi re ipsâ viri decertent, moveant arma, capessant, declinent? *Nempe* Davus ineris et pravus *videbatur*: tu verò solers et penitus cognitor *rum* antiquarum praecluebaris. Si tradior *odore* placentae caldae, *bono* nihil sum; *at* tibi magnâ virtus et mens temnit lautas dapes. Quare *vero* damnosus mihi est obtemperare ventri? *mirarum* quae dorsum verberatur. *Sed* quo pacto minùs tu puniris, quo ies appetis edulia ista, quae *postea* exiguo haberi non possunt? Quinimò amare fiunt dapes frequentiùs captatae, et pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. *Denique* nunquid peccat servus quispiam pro ut

Urget enim dominus mentem non lenis, et acres
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem. 94
Vel cùm Pausiacè torpes, insane, tabellâ, [93]
Qui peccas minùs atque ego, cùm Fulvî Rutubæque
Aut Placideiani contento poplite miror
Proelia, rubricâ picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? Nequam et cessator Davus? at ipse
Subtilis veterum judex et callidus audis. 101
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cornis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: quî tu impunitior, illa, 105
Quae parvo sumi nequeunt, cùm obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulae sine fine petitae,
[712]
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam

ANNOTATIONES.

cupiditati subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, praescribit, jubet, vetat quod vubetur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit? dandum est. Vocat? veniendum. Exuit? abeundum. Minatur? extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. 5. v. 124.

Liber ego. Unde datum hoc sumas, tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

95. *Vel cùm Pausiacè torpes, insane, tabellâ.*] Cùm præ immoderato picturarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari stultitiâ, quos signa, quos tabulae, quos catalatum argentum, quos Corinthia opera, quos aedificia magnifica nimiopere delectant.* ——

——— *Echionis tabula te*
stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti
——— *intuentem te, admirantem,*
clamores tollentem, cùm video, servum te esse inscitiarum omnium judicio. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habentur ista, non ut amicula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.

Pausiacè.] Pausias insignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. et lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvî, Rutubae, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium et digladiantium.

98. *Picta, rubricâ picta aut carbone.*] Publicè et propalàm exposita. Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontici, ex nigris atramento* ——— *publicus portitus investivit picturâ gladiatorum, omnisque omnium vetus imaginibus celebratis* ——— *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi, coepta a C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum judex et callidus audis.*] Cic. antè citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Quî tu impunitior.*] Pers. Sat. 5. v. 130. similiter.

——— *quî tu impunitior exis?*

107. *Nempe inamarescunt epulae.*] Immodicè epulatus das poenas, cùm debilitatum eruditate corpus vexatur: pedesque bono succo et alimento, proindeque viribus destitutis, vacillant, solitumque officium non praestant. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 75 seq.

Furtivâ mutat strigili? Qui prædia vendit, 110
Nil servile, gulæ parcens, habet? Adde quòd idem
Non horam tecum esse potes; non otia rectè
Ponere; teque ipsum vitae fugitivus et erro:
Jam vino quærens, jam somno, fallere curam:
Frustrà: nam comes atra premit, sequiturque fugacem. 115
Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde sagittas?
Aut insanit homo, aut versus facit. Ocyùs hinc te
Nì rapis, accedes opera agro nona Sabino. [13]

dans strigilem subreptum circa noctem? Qui verò gulæ incumbens prædia omnia mutat, nihil servile exhibet? Adde quod tu neque tecum horâ tecum versari, neque tuti otio; atque recte fueris, *ni servitium* abjicias et vagabunda; pavesque vino, nunc somno quærens levare sollicitudines, cunctibus quippe hæc tristia esse laciebris fugientem et sequentia pericula quantur. *HORAT.* Quâ parte inibebo lapidem? *DAVUS.* Ecquid opus est? *HORAT.* Ubi tela inveniam? *DAVUS.* Vel furit homo *noster*, vel condit carmina. *HORAT.* Nisi hinc abi, velociter, ibis ad agrum *meum* Sabinum nonus operarius.

ANNOTATIONES.

110. *Furtivâ mutat strigili?*] Dans strigilem quam furatus est, ad habendum unctum quem appetit. Strigil instrumentum est aeneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum esse potes.*] Variis distractus cupiditatum illecebris, nunquam horâ manere apud te, solus esse vix potes; unde tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*; utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis et honestis. Pers. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minùs solus sapiens, quàm cùm solus est.

113. *Teque ipsum vitas.*] Vitiosi sibimetipsis graves sunt, maximè si soli sint: quia tunc recurrente ilagitiorum memoriâ et conscientiâ amplius torquentur.

Fugitivus et erro;] A te discedere cupis, vel omnino, vel ad tempus: sicut molestum dominum evitat servus *fugitivus*, redire nunquam valens: aut saltem velut *erro*, dies multos absens, tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem &c.*] Unde hic mihi lapidem, quo feriam, aliquid ferum servum? *Unde sagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut insanit homo &c.*] Poëtico furore abreptus. Satira 4. hujus libri in fine:

Adde poemata nunc, hæc ut opus, oleum adde camino.

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinus hinc te amandabo ad epistula prædii et villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agrestis ex urbano, vinctus è solato, sordidus et abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *Carcer Rusticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergastulis pessimum est, et quicquid agitur à desperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Nasidiēni luxum minimè lautum irrīdet.

Ut Nasidiēni juvit te cœna beati? *HORATIUS.* Quomodo te oblectavit cœna Nasidieni ditis?

ANNOTATIONES.

1. *Ut Nasidieni.*] Horatius à Fundanio percunctatur, qualis fuerit cœna illa, quam vanus ostentator Nasidienus præbuerat Mæcenati, et cui ille interfuerat.

Nasidieni.] Is eques Rom. fuisse dicitur. Porrò ad metri legem vel quadrisyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel anapæstum loco dactyli. Atque sic legunt, *Ut te Nasid.* &c. vel, *Nasidiena qui juvit te*, &c. Nam reclamant codices: nec non Priscianus lib 17.

Etenim herè mihi *te* cœnaturum *apud me* perquirenti dictum *est te* ibi epulari à meridie. *FUNDANIUS.* Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectiùs habuerim. *HOR.* Si molestum non est, dic quod edulium primò sedaret graviorem famem. *FUND.IN.* Initio fuit aper è Lucaniâ Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator; circà *erant* acres rapæ, lactucæ, radices; et quæ languentem stomachum excitant: siser, alec, fæx ex Coi. Postquam remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere detersit mappa villosâ purpureâ; alter autem corrasit quicquid supervacuum, et quod posset nauseam creare convivis. *Tum* subnuger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Atheniensis, quando sacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit; Alcon *autem* Chium sine marinâ *aquâ*. Mox dominus *dixit:* Si *fortè* Albanum vel Falernum, *ô* Mæcenas, te plusculùm juvat, *quùm* quæ allata sunt, utrumque adest.

Nam mihi quærenti convivam dictus herè illîc
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit meliùs. Dic (si grave non est,)
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca. 5
In primis Lucanus aper, leni fuit Austro [714]
Captus, ut aiebat cœnæ pater: acria circùm
Rapula, lactucæ, radîces; qualia lassum
Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.
His ubi sublatis, puer altè cinctus acernam 10
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere: ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers. 15
Hîc herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat; habemus utrumque. [715]

ANNOTATIONES.

2. *Herè.*] *Herì* et *herè* dicebant veteres: ut *vespere* et *vesperi*. Priscian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergo epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi Juvenal. Sat. 11. v. 88.

—*Ad has epulas soluto maturiùs ibat.*

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ, jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro Captus.] Frustrà conatur Nasidienus venditare, sic *teneri* apros factas esse illius apri carnes, et frustrà ex usu fieri eum inducentem vehementiori Austri flatu, cum mares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus Lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater.*] Convivii præfectus, infrà *Parochus*, nempe Nasidienus.

Acria circùm Rapula, &c.] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siser.*] Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *Cervi*, vel *Celeri:* Angl. SKIRRET. Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è crassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. *Altè cinctus.*] Quò expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall. *Erable*, Angl. MAPLE: Plin. lib. 16. cap. 15. *Acer*, inquit, *operum, elegantiâ et subtilitate citro secundum.* Pariter et Martial. lib. 14. Epigr. 90.

11. *Gausape purpureo mensam pertersit.*] Gausape et gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa instrebatur. At hîc adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris sacra in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus: ita famulus altè defert vasa vinaria, procedítque lento gradu, ad fastum et pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes,*] Puer formosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. 1. Ode 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Ode 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprà Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio et Græco venderetur; vel hinc jactat purum esse, et cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defecatius, et incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib. 4. Ode 11.

Falernum.] Lib. 1. Ode 20.

Divitias miseras! sed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nôsse laboro.
Summus ego, et prope me Viscus Thurinus,
et infrà,
Si memini, Varius. Cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul absorbere placentas:
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
[716]
Indice monstraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuò patuit, cùm passeris assi, et
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimēla rubēre, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso

HOR. O infortunatas opes! at aveo scire, quibuscum epulantibus *tam* lautè cœnaveris, O Fundani. *FUNDAN.* Ego supremo in thoro, et juxta me Viscus Thurinus *accumbebat*; atque inferiori *loco*, si *bene* recordor, Varius. *Aderant in medio lecto* Servilius Balatro, et Vibidius, quos asseclas adduxerat Mæcenas. *In imo* erat Nomentanus suprà Nasidienum, infrà *verò* Porcius, risum præbens, *cùm* devoraret simul integras placentas. *Porrò* Nomentanus propterea *aderat*, ut digito indicaret, si quid fortè *apponeretur* recondîti *saporis*. Etenim reliqui è vulgo, nos, inquam, comedimus aves, conchylia, pisciculos, saporem habentia valdè cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris assi et rhombi, quaslia non *antè* gustâram. Tum me docuit, melimela rubicundiora esse, si decerpantur imminutâ lunâ. Quid *autem* id referat, ab ipso

ANNOTATIONES.

18. *Divitias miseras!*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est: Miseras divitias, quæ divitem non faciant beatum, imò persæpe sordidum et miserum reddant! Certè hîc sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mæcenati depromat. Ecquî enimverò alii reservabat Albanum suum et Falernum?

19. *Fundani.*] Hic erat eo tempore poëta comico sale et facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, et ratione discumbendi ad mensam, egi lib. 1. Ode 27. Item l. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum est, honoratiorem in quoque thoro locum fuisse medium, et convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hîc in summo thoro medius erat Fundanius Viscum Thurinum superiorem inter et Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter et Vibidium, *quos adduxerat umbras*. In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet et Portio.

Viscus Thurinus,] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri poetâ lib. 1. Ode 6. lib. 1. Sat. 5. et 8.

22. *Umbras.*] Scurras, parasitos, homines non invitatos à convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis confisus benevolentiâ, quosdam deducebat asseclas secum; quibus nomen datum ex eo quòd invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 6. et alibi.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioso nepote lib. 1. Sat. 8. et alibi.

Porcius.] Famosus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias et delicias. Casaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditissimi catillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suaves non sunt epulæ, quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, et eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ antistes et mysta.

28. *Longè dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: Si illi vano ostentatori et garrulo fides, cœnabamus exquisita omnia, et succum habentia longè dissimilem ei, quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Passeris] Passer piscis planus. Gall. *Carrelet.* Angl. A PLAISE. A rhombo differt situ corporis duntaxat. Nam *dexter resupinatus rhombi, passeri lævus.* Plin. lib. 6. cap. 20.

31. *Melimela*] Gall. *Pommes de Paradis:* Angl. APPLES OF PARADISE. Plin. lib. 15. cap. 14. Mala *mustea à celeritate mitescendi seu maturescendi, quæ nunc melimela dicuntur à sapore melleo.*

Minorem ad lunam.] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur et crescit: astipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

melius accipies. Deinde Vibidius aut Balatroni: Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti: Et calices poscit majores. Vertere pallor Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres Potores: vel quòd maledicunt liberiùs, vel Fervidi quòd subtile exsurdant vina palatum. Invertunt Allifanis vinaria tota Vibidius Balatroque, secutis omnibus: imi Convivæ lecti nihilùm nocuere lagenis. Affertur squillas inter muræna natantes In patina porrecta. Sub hoc heros; Hæc gravida, inquit, Capta est, deterior post partum carne futura.

Audieris melius. Tum Vibidius Balatroni: Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti: Et calices poscit majores. Vertere pallor [35] Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres [717] Potores: vel quòd maledicunt liberiùs, vel Fervidi quòd subtile exsurdant vina palatum. Invertunt Allifanis vinaria tota Vibidius Balatroque, secutis omnibus: imi [40] Convivæ lecti nihilùm nocuere lagenis. Affertur squillas inter muræna natantes In patina porrecta. Sub hoc heros; Hæc gravida, inquit, [18] Capta est, deterior post partum carne futura.

ANNOTATIONES.

32. *Quid hoc inter.*] Quæsiti refertur, ut hoc vel illo statu hanc laudandi lagunculam, ab ipso Nasidieno dilectis melioribus. Neque hic magnâ verborum pompâ de re futili quàlibet usque ad insaniam disputabat.

34. *Nos, nisi damnosè bibimus*, &c.] Nasidieni quisque convivæ, modestiæ causâ, alterum non posse vetus, quàm vinum quis aliquem bibendo, cum damno opibus et detrimento.

35. *Vertere pallor*] Avaritiæ subit indignatio, ubi cum sphæra sua inverti conspexit.

36. *Parochi*] *Hospites*, prædones.

38. *Fervida quòd subtile*, &c.] Ex personâ scurræ, qui simulat dicendi rationem prætexit, quasi palatum immodicè potûs calore obtusum jam vini saporem sapere nequeat.

39. *Allifanis*] Mediocribus et capacioribus poculis, ex Allifanis urbe Samnii, a quibus cum Vulturnum, in plano situm, lege ab Aprutio ducta, quæ nunc Volturnus, radentes jungit. Antiqui appellant Tullius 2 contra Rullum et pro Plancio.

40. *Ire Corinthum*, &c.] Nasidienus, ejusque assentatores, Neapolitani et Puteolani, in imo lecto discumbunt; quorum majora adhuc pocula, cum ingenti cachinno, et ridiculo, ut putant, dicendi lepore, ut primo tacere dicunt, sive quòd illi mercatores sint avidi tam acriter et sitiendo potores; sive quod Nomentanus et Porcius, Neapolitani homines, non [per]bene ex avaritiâ in suum lebetem coctæ farinæ fundant, et solidum ipsi vinum jam bibere perrexissent. Horatii Romani hæc ad urbanitatem pertinent, *ab urbe venit*, &c. Cicero, Sic. 46. Quæ autem quæstiones tu habuisti, quæ non sapere [sapientem] videantur? Quæ [quæstiones] Corinthum, Delphos, Lacedæmonem [Mycenas] vel prorsus ire.

Porrò quæ interpretatio, *saltem nocuere lagenis*, à potu sibi temperârunt, sed temperantiam servarunt? Neque verò apûd hæc intruduntur imi subsellii homines, parasiti, scurræ: quorum nulla est ibi mentio.

42. *Squillas*] Squilla pisciculus est è cancrorum genere, de quo jam antè Sat. 4. Cic. de nat. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ est è conchis marinis *cum parvâ squillâ eâ societatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. rem fusiùs explicat; nec pigebit transcribere: *Conchyliorum genera pinna est. Nascitur in lamosis, admixta cenere, nec unquam sine comite, quem parentibus imponunt, alii pinnophylacem. Is et spatii parvi, alibi canior, dapi associatur. Paulò superna, lamosibus orbata corpus intus semper positus prodens. Assultant illi pectines: et ubi contiùs audacia crevit, implent eam. Hoc tempus speculatus ostreæ morsu lacerat squamas. Illa, ut compressa, quicquid malusset, cruciavit; pariterque socia tribuat.*

Virgilius.] Pisces arcus pinnis et branchiis, de quibus eorum, qui *flexuoso corporum impulsu natare assuerunt, ut serpentes terrâ: in arcu ejus regiones.* Plin. lib. 9. cap. 20. et 23. Idem lib. 32. cap. 53. celebrat murænarum vivaria, et earum ex nilla in cœnis triumphalibus Caesarianis.

43. *Porrecta*] Lago magna et procera. Sat. 2. lagonibus.

Porrectam vacuo ventre lagonam spectare cupimus

Vinosam, &c.

Capta est, &c.] Quid hoc ad rem? et quorsum hæc? ex quo nunc adduntur? Profectò nihil aliud, quàm vena omnia.

His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella, garo de succis pisce Iberi; 46
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic convenit, ut non [acato,
Hoc magis ullum aliud: pipere albo, non sine
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam. 50
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut melius, muriâ, quam testa marina remittit.
[...]
Interea suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri, 55
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, flere. Quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum 60
Tolleret? Heu fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,

His affinem [illegible] garo [illegible] Hispaniæ [illegible] Vino [illegible] Chium [illegible] pipere [illegible] Methymnæam [illegible] Erucas [illegible] Curtillus [illegible] Ut melius muriâ, quam testa marina remittit. [illegible] Interea suspensa graves aulæa ruinas In patinam fecere, trahentia pulveris atri, Quantum non Aquilo Campanis excitat agris. Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si Filius immaturus obisset, flere. Quis esset Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum Tolleret? Heu fortuna, quis est crudelior in nos Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus Humanis! Varius mappâ compescere risum Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,

manas ludendo! Varius cachinnos mappâ coërcere vix poterat. Balatro cuncta in jocum trahens,

ANNOTATIONES.

45. *Venafri.*] De præstantiâ olei Venafrani Plin. lib. 15. cap. 2. *Inclita quoque bono præcipuum obtinet Venafrum, Italia, maximè agro Venafrano.* De eo jam supra Sat. 4. v. 69. Et alibi Venafro lib. 2. Ode 6. in fine.

46. *Garo de succis pisces Iberi;*] Garum maxime genus laudatissimum è scombris piscibus, qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ littora, præsertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. c. 8. Vide supra Sat. 4. v. 65. Nec procul mittendum, adjacere paludem in ulam Scombrariam et promontorium ejusdem nominis, sic appellata à frequenti piscatione scombrorum. Strabo.

Iberi;] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem et ulteriorem, ei quoque sæpiùs apud poëtas appellationem tribuit.

47. *Citra mare nato.*] Vernaculo, Italico.

49. *Accto, Quod Methymnæam, &c.*] Accto optimo ex optimo vino Lesbi insulæ. Vide lib. 1. Ode 17. Methymna ibi civitas post Mytilenen præclara, vino generoso celebris. Silius Ital. lib. 7.

Tentas, et ambrosiis Arvisæ proditi suci,
Ac Methymnæa ferax Latis cessere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette*: Angl. THE HERB ROCKET. Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen. lib. 3. cap. 2. *Eruca*, inquit, [illegible] *laudatus*, [illegible] *admisse, ut ait Vesalius.*

Inulas.] Gall. *de l'aunée*: Angl. THE ELECAMPANE. *Tristes veteres*: Columella: Horat. supra Sat. 2. v. 11. *amaras.*

52. *Illutos Curtillus echinos,*] Curtillus Epicureus nemo non [illegible] *echinos* animans, sed inter [illegible] esse *echinos*, id est, non [illegible] sus, ex qui asgare non purgates, sed [illegible] deprimuntur è vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 1. h. [illegible] v. 33.

53. *Ut melius,*] Asserens nihil esse melius, quàm ita echinos in aqua in muria [illegible] illo sale, qui reperitur in marina te[illegible]

54. *Suspensa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certè id [illegible] Olim trahina cimeria velo [illegible] deprendebantur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad [illegible] Æneid. 1. v. 701.

55. *Trahentia pulveris atri,*] Campania, quod sit plurimi cinis ex tot ignibus, [illegible] pulveris.

57. *Majus veriti,*] Scilicet ruinam et casum [illegible] domûs.

60. *Mappâ compescere risum,*] Appositâ ori mappâ.

64. *Suspensis [illegible] naso,*] Lib. 1. Sat. 6. v. [illegible]

dicebat, *Ea sors est huius vitæ, ideoque nunquam fama æqua respondebit labori tuo. Itane verò oportet* te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas *ædes* capiam? ne adustus panis, ne jus malè conditum infervatur; ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia: *puta*, si centoria collabantur, ut modò *contigit*; si offenso pede servus catinum disrumpat. Verùm sicut imperatoris, *ita* convivium præbentis animum res contrariæ ostendere, prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista *respondit*: Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adeò vir probus es, et facetus conviva. *Tumque* petit crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses clàm ad aurem fieri susurrationes diversas. *Certè* nullos velim ludos spectâsse potiùs quàm istos. *HORAT.* At refer ea, quæ postea jocum tibi dedêre. *FUNDAN. Risimus* dum famulos interrogavit Vibidius, an fracta etiam lagena sit, quòd postulanti sibi pocula non præberentur. Dum *verò* conflatur risus è simulatis rebus, Balatrone obsecundante; *en* revertitur Nasidienus mutatâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Ponè sequebantur

Hæc est conditio vivendi, aiebat; eòque 65
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Te-ne, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur? ut omnes
Præcincti rectè pueri comptique ministrent? 70 [722]
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Ut modò; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi dii, quæcunque pre-
ceris, [comis. 75
Commoda dent; ita vir bonus es, convivaque
Et soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
Stridere secretâ divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectâsse. Sed illa 79
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo; [721]
Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. Deinde secuti 85

ANNOTATIONES.

65. *Hæc est conditio vivendi.*] Ut nullum sit bonum purum, et stabile; sed *extrema gaudia luctus occupat.*

66. *Responsura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare potent tuam hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70. *Comptique ministrent?*] Hoc maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi et nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaso.*] Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier*: Angl. AN OSTLER, OR GROOM. Non caret sarcasmo dictio illa: qualis enim erat agaso, ut ministraret convivis?

77. *Et soleas poscit.*] Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus, quas à re *cœnatoria* dixerunt. Petron. *Cenatoria repetimus, et in proximum cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.* Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula et toralia conspurcarent. Martial. 3. 50.

Deposui soleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas ovgarum, cicerc.

Quòd verò pergit Nasidienus soleis resumptis? Convivium aulæorum casu et multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis sermone scilicet erectus et ipse reparatus. Vide J. Lips. Antiq. lect. lib. 3.

Soleas,] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum tenuibus habenis cætera propè nuda vincientibus. Factum nomen, quòd solum duntaxat seu plantam obtegerent. Porrò calceis veteres foris utebantur, at domi soleis. Has etiam appellabant crepidas et crepidulas, à Græcâ voce κρηπὶς. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.*] Alter alteri insusurrat: Eaquò pergit ille? quid meditur? Observa, lector, in hoc versu frequentiorem iteram s bellè susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.*] Ridendi prætextus fingebatur, ne se deridere Nasidienus adverteret, cùm maximè rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Varias rerum corruptus.*

Balatrone secundo;] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis.*] Hilaris è mœsto factus, lœto animo lætitiam instauraturus.

Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, spersi sale multo, non sine farre;
Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi,
Et leporum avulsos, ut multò suaviùs, armos,
Quàm si cum lumbis quis edat: tum pectore adusto
Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes:
Suaves res, si non causas narraret earum, et [722]
Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflásset, pejor serpentibus Afris.

famuli *in* prægrandi lance gestantes membra gruis divisa, plurimo sale itemque farre *conspersa;* nec non jecur albi anseris pinguibus ficis saginatum; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longè melius *quàm*, quàm si cum lumbis edantur. Jam aspeximus afferri merulas adusto pectore, et palumbes sine natibus: quæ *quidem* jucunda *extitissent*, si causas eorum et naturas *importunè* herus non commemorásset. *Ergo* hunc nos ulti *sumus* ita fugientes, nihilque prorsus delibantes, perinde ac si Canidia Africanis anguibus pestilentior illa aspirando *infecisset*.

ANNOTATIONES.

86. *Mazonomo.*] Genus est lancis magnæ: dicitur ἀπὸ τοῦ νέμειν μάζας, à distribuendo mazas, id est, edulia quædam è farinâ et lacte, ut vult Suidas; è farinâ, aquâ, et oleo, ut placet Hesychio. Varro usus est eâ voce lib. 3. cap. 4. De re rust. *Lucullus*, inquit, *è turdis aviariis fecit in Tusculano; ut alios videret positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras volitantes.*

Discerpta ferentes Membra gruis.] Quale hoc edulium è recisis gruis membris multo sale farrato conspersis? Alii intelligunt τραχήλια seu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cùm scriberet turdos paulò antè cœptos saginari; addebat, ciconias magis placere quàm grues: cùm hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigisse.*

88. *Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi.*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Nostri sapientiores, qua eos* (anseres) *jecoris bonitate noverunt. Farturibus in magnam ampitudinem crescit, ... exemptum quoque lacte mulso augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Pers. Sat. 6.

————*Satur anseris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 38.

Aspice quàm tumeat magno jecur ansere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anseris albi.] Talem in primis commendat Varro de re rust. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulsos, &c.*] Vide hujus lib. Sat. 4. ubi

Leporis sapiens sectabitur armos.

Martial. de ante: lib. 52.

Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantùm
Et cervice sapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas,*] Gall. *Des merles*, Angl. BLACKBIRDS.

Palumbes;] Silvestres columbas. Gall. *Ramiers:* Angl. RING-DOVES.

Sine clune.] Quæ tamen pars optima est, et palato suavissima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem præter ficedulam totam comesse oportere: cæterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopiâ sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere, &c.*

92. *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem obsonia nobis fortasse jucunda extitissent, si non importunâ garrulitate ea Nasidienus nimiùm venditásset; ac velut optima collauderet, quæ sunt deteriora, adductis perperam à rerum natura causis et rationibus.

93. *Fugimus ulti, Ut nihil, &c.*] Ulti sumus, nihil gustando ex iis quæ sic inoptè venditárat.

94. *Velut illis Canidia afflásset, &c.*] Ut si afflatu suo venenum lethiferum affudisset *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

HUNC pars Horatii Sermonum altera dici potest, continens Epistolas, in quibus eleganter et ornatè quidem ad amicos scribit, non tam de rebus domesticis et futilibus, quàm de gravissimis quibusque, putà de moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epistolas* nuncupat Scaliger. Quod si novum, at certè pulchrum est, versibus et strictâ oratione scribere ejusmodi Epistolas. Hinc etenim et major familiaritas in suos elucet, et nonnullam scribenti libertatem et amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sanè quædam facilius enarrantur, et quæ per se austera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epistola Mæcenatis hortatu scripta satis apparet, et quidem a tali jam provecto poëtâ nostro. In eâ reprehendantur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti, et quæ ad corpus, quàm quæ ad animum spectant, multò studiosius inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. 6., quanquam durus aliàs castigator, *nitidioris styli* fatetur esse Epistolas. *Prima*, inquit, *quovis melle dulcior est. sententiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, privatæ positam ob luculentam varietatem. Quare etiam Epistolarum libram Satiris postponendam censeo. Id quod cùm in vetustis exemplaribus videamus, nescio quod consilii in mentem venerit iis, qui inventum ordinem subverterunt. Grammatico nihil infelicius. Credo quòd viderent versum illum*, summâ dicendi camœnâ: *quasi verò non hanc ipsam postremam intelligeret.*

EPISTOLA I.

AD MÆCENATEM.

Inconstantium hominum redarguit, et pravum judicium de opibus et honoribus.

PRIMA dicte mihi, summâ dicende camœnâ,
Spectatum satis, et donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem:
Solve senescentem maturè sanus equum, ne

O Mæcenas, à me celebrate primis carminibus, et celebrande postremis, me satis donatum, jamque libertate fruentem, vis rursum obstringere veteri exercitatione. *Dicte* non eadem ætas dest, non mens *ingenium*. Ut Veianius, armis in Herculis ade suspensis, delituit quietus ori, ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ. *Crebrè* dest, qui sæpiùs insusurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens tempestivè equum ad senium vergentem, ne

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos poëtas, Horat. Horat. Theocrit. Tibull. præcentum ego Dres: unde Horatius Mæcenatem, quasi nactum venerari se ostendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius sive Pollionem sive Augustum alloquitur,

Ad te reconparo, tibi ducunt: accipe jussis
Carmina cœpta tuis.

2. *Donatum rude,*] Accepta missione jam liberum. *Rudis* virga erat palmea si quibusdam fides quâ donabantur gladiatores, in signum exauctorationis; ut desinerent cessarent à gladiatura, et alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Manere gladiatorium dedit diversos temporibus exactos. Primum in foro, secundum in amphitheatro, tertiarios quoque quosdam revocato ad ludum, tertiodecimo militiam.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis eriam rum lyricis et amatoriis carminibus. velut olim in juvenili flore et fa ultate. Atqui nondùm aptus hunc sum istis rebus. Nùnc seria, honesta, philosophica dein consector.

4. *Veianius,*] Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis,] Armis post emeritia stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad amphitheatrum: ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet sententia, quàm opinantium ideireo præ cæteris diis Herculem nominari, quòd ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

5. *Latet abditus agro,*] Apud villulam suam rusticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ,* &c.] Ne ultrà exigatur supplicare populo in theatro sedenti: seu ad petendam veniam rei, seu ad deprecandum eam rei: *extremâ arenâ*, in ultimo vitæ discrimine, et jam jam à patri suo victore occidendi, in extremâ amphitheatri margine, ut cæteri.

7. *Est mihi purgatam,* &c.] Tam rudis ea excusatio non scribenti fuit Veianii militis exemplum; altera est rationis monitum recte et sapienter suggerentis, maturè cessandum, ne priori gloria posterioribus scriptis et animo jam marcescente obscuretur.

Purgatam.] Philosophiæ documentis exculiam, et sanam mentem. Pers. Sat. 5.

——*pueris data miseris aures*

Fruge Clearthea ——

8. *Solve senescentem.*] Sicut prudentis est inoffensis, equum ætate fatiscentem jamque minus alacrem solvere à curru, et maturè a cursu removere, ne flebilis ac suspiriosus in circuli certamine deficiat, priorisque victoriæ dedecore sit: ita debet scriptor ingeniosus tempestivè se quieti dare, et à scribendo cessare, cùm senio fatiscens eximia, ut ante, deprimere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo
Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.

De circensibus Romam translatis, de positis metis, de solo nudis curriculis, de quo septies aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 8. &c.

9. *Ira ducat.*] Spiritûs ducendi laboribus difficultate, circi decurrere spatia parati cum ve-

sub finem deficiat, atque *cerè* scindatum trahens scindatur. Ergo jam curricubas, alinsque jocis meccium remitto. Satago dumtaxat scire quæro, quid bonum, quid honestum *sit*; atque in id meditando totus. Colligo et contexo, quæ statim adhibere quam *ad usum*. Ac ne fortè sciscieris, quem ego magistrum, quam disciplinam sequar, nullius *addicti* præceptoris opinionibus me addico; sed veluti hospes feror, quocunque me impetus agit. Modò sum actuosus, et reip. negotiis occupor, acer virtutis sinceræ defensor et observans: modò eàm redeo ad Aristippi documenta; mihique res, non me rebus, velim subjici. Sicut *autem* longa nox tus, quos mercatrix fallit, et dies longa operi debito adstrictis videtur; annus vero tardus pupillis severæ disciplinæ novercarum obnoxiis; ita mihi lentum et molestum tempus labitur, quod spem differt ac desiderium exequendi strenuè illud, quod inopibus pariter ac divitibus utile sit; spretum *verò* pueris ac senibus similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam et tuear.

Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat. 9
Nunc itaque et versus, et cætera ludicra pono:
Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum: [sim.
Condo, et compono, quæ mox depromere possit.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter;
Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quo me cunque rapit tempestas, deferor hospes. 15 [726]
Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis,
Virtutis veræ custos, rigidusque satelles:
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, subjungere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, diesque 20
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ spem [quod
Consiliumque morantur agendi gnaviter id
Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris senibusque nocebit. 26
Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis.

ANNOTATIONES.

lositate et ardore, a lodque alios secum certantes præverteret et superare nequeat. Plin lib. 26. cap. 6. *Tanta res*, inquit, *voluptas est, ut jucunditas non modò in servitutis, sed dira quoque tedia cibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, lyrica, carmina.

11. *Quid verum atque decens*, &c.] Philosophiæ moralis operam do, scilicet.

12. *Condo, et compono.*] Moralia documenta in memoriam meæ recondo et rumino, ac pòst in ordinem digesta redigo, tum ad meam tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare tuter*, &c.] Quam sectam amplectar. Lib. 1 Ode 9. *Nascuntur eruditorum.* Plures nempe philosophorum familias celebres sunt, quarum quæque certum sibi præceptorem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Aristippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laert.

14. *Nullius addictus jurare*, &c.] *Nullis addictus præceptoribus, quibus in physicæ, necessario tacendis, quid sit in quoque scrutandum, sæpe requirimus.* Cicer. Tusc. 1. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora est à re militari, apud quos milites in verba ducis jurant, [illegible]

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proscriptis voluptatibus, summum bonum in virtute repono, et sapientem à capessendâ republ. non removeo.

18. *Nunc in Aristippi*, &c.] Aliàs voluptates corporis consector, atque in his summum bonum statuo: rei verò publicæ administratione sapienti interdico; pariter sentiens cum Cyrenaicis et Epicureis, eumque horum ducibus Aristippo et Epicuro. Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum princeps Aristippus, qui Socratem audierat; unde Cyrenaici . . . . Aristippus, quasi animum nullum habeamus, ita corpus solum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat et explicet. Nimirum cùm objiceretur: Habere cum Laida: minimè erubescens, *Habeo Laida*, inquit, *non habeor à Laide.* Cicer. lib. 9. Epist. 26.

24. *Agendi gnaviter id quod,*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris senibusque.*] Pers. Sat. 5. v. 65.

————*Puto hunc, juvenesque senesque,*
Finem animo certum, miserisque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis philosophiæ documentis, tanquam regulis.

Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen ideirco contemnas lippus inungi;
29 [727]
Nec, quia despĕres invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ.
Est quòdam prodire tenus, si non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miseroque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem. 35
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeò ferus est ut non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
40
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima [728]
Stultitiâ caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
Quanto devĭtes animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos, 45
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:

Enimvero quamvis nequeas *tam* acutè videre quàm Lynceus, non ideo tamen desinas ungere oculos lippientes; ac licèt non speres robur fortis Glyconis, non *propterea* negligas à corpore arcere chiragram immodicam. Licet aliquatenus progredi, tametsi non liceat ulteriùs. *Verùm cum* si animus æstuat avaritiâ et cupiditate miseros *faciente; in promptu* adsunt sermones, quibus mitigare queas hoc malum, et magnam istius ægritudinis partem depellere. *Si* gloriæ studio inardesces, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sanctè perlecto. *Denique*, invidus, iracundus, piger, clàriosus, perditè amans et quantumvis inhumanus quisque *profectò* sanari potest, si quidem animum docilem præbeat disciplinæ. Virtus est fugere vitium, et prima sapientia liberum esse à fatuitate. Cernis, quanto animi et corporis nisu declines mala, quæ putas esse maxima; *videlicet*, paupertatem, ac repulsam ignominiosam. *Sic tu* negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenuè devitans, per mare, per scopulos, per flammas:

ANNOTATIONES.

29. *Non tamen ideirco, &c.*] Etsi nequeas tam acres habere oculos, quàm Lynceus: non ideo tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuisse robustus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatæ mentionem hîc esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinsius ingeniosè et eruditè contendit intelligendum esse hîc Glyconem philosophum, quem Laërtius scribit *firmo corpore et habitu prorsùs athletico* extitisse.

31. *Nodosâ chiragrâ.*] De *chiragrâ* lib. 2. Sat. 7. *Nodosa*, quia nodis quasi prædicit motum et usum manuum. Seu quòd humor crassus digitorum internodia occupans, turgescere faciat velut nodos et lapillos quosdam. Unde Persius *lapidosam* dicit chiragram, Sat. 5. v. 58.

32. *Est quòdam prodire tenus, &c.*] Al. *quadam*. Sensus est: Quanquam non licet recondítissima philosophiæ arcana scrutari, at prodest tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, et saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quòd eam assequi perfectè nemo possit.

34. *Sunt verba et voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversùs quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus sacris et religione translata ad sapientiæ studium. *Piacula:* lib. 1. Ode 2. v. 29. et Epod. 5. v. 90. *Ter:* de ternario numero in sacris solemni, dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Pers. Sat. 2. v. 16. *Purè:* purâ mente. Tibull.

Casta placent superis: purâ cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

40. *Si modo culturæ patientem, &c.*] Cic. Tusc. 2. n. 13. *Cultura animi philosophia est, quæ vitia radicitùs extrahit, ac præparat animum ad satus excipiendos: eaque mandat ei serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruisse,*] Carere vitiis. Is enim vitiosus, qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus et sapiens est.

43. *Turpemque repulsam,*] In petendo magistratu. Cic. pro Plancio: *C. Marius duas Ædilitas accepit repulsas.* Offic. 1. n. 71. *Cùm offensiones tum repulsas quasi quandam ignominiam timent et infamiam.*

44. *Capitisque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide lib. 1. Ode 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

[illegible] detrectas assulare salivom, ac crudum, ut scias ea
[illegible] quæ fore existimas
[illegible] et concupisces? Equus
[illegible], cervum in pugna et cursu
[illegible], non mihi velox esse in
[illegible] Olympico, si spes
[illegible] adipisci [illegible]
[illegible] laboro? Lucerna
[illegible] auro, sic autem
[illegible] posponendus. Nec
[illegible] *pia se monent*: O
[illegible], Cives, primò sunt
[illegible] virtus autem post
[illegible]. Illud *quidem* mons-
[illegible] Janus summus atque imus.
Hæc [illegible] recolunt tam
[illegible] quàm [illegible] duo sum-
mo appensa *geminis* loculos et
[illegible] desiderarem ad
[illegible]. Si habueris mi-
[illegible], probatum, Communem,
[illegible], *nihilominus* ero plebeius.

Ne cures ea, quæ stultè miraris et optas.
Discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ? [710]
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senesque,
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desint,
Est animus tibi, sunt mores, et lingua, fidesque;
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,

Verùm *quando melius* pueri inter ludendum edicunt, Rex eris,

ANNOTATIONES.

——— *Asservice pertus,*
Et [illegible] aquam gaudas mare. Pro-
[illegible]
Is [illegible] Vos [illegible] quoque, qui vocâtis
Spectatum; ne Cæsarem, Cæciliaque ver-
[illegible]

Æra [illegible], &c.

46. *Pia sæcula*] Vel pro sæculis navigans, per quæ [illegible].

Pia [illegible]. Vel pro sævissima, perfida, vel [illegible] Zeno Veronensis. Lib. 2. [illegible]. Virgil. Georg. 1. v. 241.

47. *Nec [illegible]*] Ut [illegible] nihil desiderem, nihilum non habeam, quod [illegible]; cui [illegible] [illegible] [illegible]

Si rectè facies. *Hic* murus aheneus esto, 60
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.
Roscia, die sodes, melior lex, an puerorum est
[63]
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis et decantata Camillis? 64
Isne tibi meliùs suadet, qui *ût* rem facias; rem,
Si possis, recte; si non, quocunque modo rem;
Ut propiùs spectes lacrymosa poëmata Puppi:
An qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum et erectum præsens hortatur, et optat?
Quòd si me populus Romanus forte roget, cur
Non ut porticibus, sic judiciis fruar istis, 71
Nec sequar aut fugiam quæ diligit ipse vel odit;
[72]
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni

si recusem? *Jubeo*. Hic *Hic* murus ex [illegible] pe[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], re[illegible]le, an P[illegible]les [illegible] [illegible]ur, an pe[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retrò. O *populus*, bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere *vectigalia* publica: sunt qui vidua avaras captent crustulis et pomis; atque circumveniant senes, quos mittunt in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licèt diversi diversa concupiscant negotia et proposita, *numquid* ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? Si locupleti dicat, Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis; *statim* lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. *Quòd* si perversum studium *ædificandi*

Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar, aut quem? 76
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras, [732]
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulte crescit res fœnore: verùm 80
Esto, aliis alios rebus studiisque teneri;
Iidem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus et mare sentit amorem
Festinantis heri; cui si vitiosa libido 85

ANNOTATIONES.

ingredi renueret, quid ita officium sola detrectaret? leoni interroganti, respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adiisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. 30.

Quid sibi vult, quare sit ut introversùs et ad te
Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsùs?

74. *Referam:*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem et *sequar* eadem quæ *ipse diligit*, nec *fugiam* quod *ipse odit*; respondebo: Quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam, at paucos in le emergere: imo fere omnes avaritiâ et ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum:*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica:*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Cato Junior. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra censeantur reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit: civitates enim loca propriorum habuêre.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur: primum ex importatione rerum et exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*; alterum ex agris, nimirum decima pars frumenti excipiebatur; quòd qui redimebant, *decumani* appellabantur, quòd *decumas* exigerent: tertium è silvis, seu è pastione pecorum, et *scriptura* vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, *magistri scripturæ*, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro lege Manilâ, ita scribit: Cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est; tamen *pecora reinquantur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *scripturâ* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quid. leg. *frustis*. minùs bene. Alii, *fructu*, pro fructibus; quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis vilioribus et parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus et hæreditatibus insidiantur mercatores.

Quos in vivaria mittant:] Devorandos à se, quasi pisces in vivariis educatos.

80. *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum et inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hâc urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Ode 18.

81. *Lacus et mare.*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. 2. Ode 15. et lib. 2. Sat. 4.

85. *Festinantis heri,*] Cupidè properantis in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Jamque Baiarum est, et gratum littus amœni
Secessûs.

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.] Si libido suo instinctu, vel pruritu incitârit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit; statim Baiis relictis, Teanum aliòve festinabit; eòque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

Fecerit auspicium. cras ferramenta Teanum
Tolletis, fabri. Lectus genialis in aulâ est?
Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vitâ:
Si non est, jurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? 90 [733]
Quid pauper? ride. Mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonsores: conducto navigio æquè
Nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri, rides: si fortè subucula pexæ 95
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
Rides: quid, mea cùm pugnat sententia secum;
Quod petiit, spernit; repetit quod nuperomisit;
Æstuat, et vitæ disconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis? 100
Insanire putas solemnia me; neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati; rerum tutela mearum [734]
Cùm sis, et pravè sectum stomacheris ob unguem
De te pendentis, te respicientis amici. 105
Ad summam, sapiens uno minor est Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

augurium ei dederit, eras ferramenta transportabitis Teanum, ô artifices. *Porro* si genialis thorus in aula ejussit; affirmat nihil præstabilius esse, nihil optabilius vitâ cœlibe: si non adest, asseverat solos conjuges beatos esse. Quonam laqueo stringam Proteum vultus variantem? Inops *autem* quid *agit?* ride: mutat domicilium, thoros, balnea, tonsores; conductæ navi æque fastidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi fiam habens capillos inæqualiter recisos à tonsore, cachinnos tollis: si subucula detrita supposita fuerit tunicæ mundæ, vel si toga inæqualis disconvenit; in risum solveris. Quid *verò*, cùm mea mens secum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; agitater ac discordet toto vitæ ordine: destruit, extruit; quadrata mutat rotundis? *Tum certè* existimas me commenti insanâ laborare, neque deridès, nec putas indigere medico vel curatore à prætore assignato: cùm sis columen rerum nostrarum, *o Mæcenas*, et indigneris propter mali rectum unguem amici à te pendentis, teque *erga amicum præsidium* intuentis. Denique sapiens *Jove* solo est inferior, opulentus, liber, insignis, formosus, imò rex regum;

ANNOTATIONES.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales et Suessam, non longè habet acidulas aquas calculosis valdè salubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aulâ est?*] Si exercem habet, cœlibes laudat; si non habet, felices prædicat matrimonio junctos: adeo levis est animi et propositi, diversaque semper expetit.

Genialis.] In nuptiis sternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo *gero*, i. e. gigno. Festus. Vide Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.*] Lib. 9. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper?*] Neque dives modò, sed et pauper inconstantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabitur superior ædium contignatio, ad quam scalis ascenditur: quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Fest. meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphos. Prudentius:

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum, quod quidem non unum cubiculum continebat aut significabat, imò quandam habebat appendices. Gall. *Un appartement:* Angl. A SET OF ROOMS.

91. *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. De brev. vitæ: *Quis istorum non malit resp. turbari quàm comam? quis non salutari de capitis decore, quàm de salute? &c.*

95. *Si fortè subucula pexæ.*] Si vestium inæqualitatem, discrepantiam, inconcinnam positionem videris, rides; quid verò si mentem meam à seipsâ dissentientem animadverteris?

100. *Mutat quadrata rotundis?*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa mutatam paulò ante placuerat, hæc verò jam magis placet.

101. *Insanire putas solemnia me;*] Commenti cuiusdam errore me duci putas, ideoque me non deridès.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis insanum, qui helleboro sanandus sim et cui prætor curatorem dare debeat, ut dictum est, lib. 2. Sat. 3. v. 218.

104. *Pravè sectum ob unguem.*] Ob lævissima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum et præsidium unicum respicientis.

sanus præsertim, nisi quando pituita segritudinem procreat. Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

ANNOTATIO.

108. *Nisi cùm pituita molesta est.*] Irridère videtur Stoicos, asseverantes, sapientem esse sanum, nihilominùs sanum esse; item, sapientem non dolere. *Pituita*, quòd perat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida et salsa malorum fons est, quicunque à distillatione fiant, teste Platone in Timæo.

EPISTOLA II.

AD LOLLIUM.

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, summæ vir, Romæ veteres scriptores belli Trojani, ego Prænestæ *hæc* evolvi: quid pulchrius et uberius, quàm Chrysippus et Crantor, docet quid honestum sit, quid flagitiosum, quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quemadmodum id sic statuerim. Carmen, quo Græcia refertur longo Phrygum contracta bello ob cupidinem Paridis,

TROJANI belli scriptorem, maxime Lolli, [735]
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi. 5
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [736]
Græcia Barbariæ lento collisa duello,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani belli.*] Exiguis est hic laudatio poematum Homeri, qui sanè velut optimus scriptor epicus exemplis suæ sententiæ locupletandæ quid fuerit, quid sectari debeas; ita virtutis bonitatem, vitæ autem modi explicemus, ut studiosus quisque lector adjuvetur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. 7. cap. 29, &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adolescenti inscripta est Ode 9. lib. 1. item seq. Epist. 18. Ejus meminit Vel. Paterc. lib. 2. Suet. in Tiber. cap. 12. et 13. Dion. lib. 54. Ex quibus apparet cur *maxime* adhibetur. Nempe is celebre indutum tribunus Caio Cæsari in Armeniam proficiscenti detraxerat, et Augusto patri. Quo merito ingenii sanè eximiæ integritatis indicio non potuit affari alius clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri scriptoribus aliquid, ac præcipuè de belli Trojani rebus, declamitas. Hæc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Prænestæ.] Sunt autem Prænestæ in eam Latii urbem edito colle, in divortio Tiburis et Anienis, ut Tiburtum inter et Tiburnum hodie *Palestrina* vocatur. Eam commendat Cic. lib. 2. de Div. cap. 41. ubi refert Prænestinos à Deucalione, municipes facti, pro referendâ gratiâ, quod ab eo inundatione exempti fuerint. Vide Virg. 7.

4. *Chrysippo et Crantore.*] Scilicet illo celebrato nuò Stoicorum principe et primo. Diog. lib. 1. Sat. 127. nec non lib. 2. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus fuit, Platonis auditor, Xenocratis condiscipulus, unus laudatur à Cicerone, tusc. dis. tum Academ. qu. 4. n. 135. ubi vide. *Legimus omnes Cratoris veteres libros, qui sunt de luctu. Et hercule magis, inquit, eorum est, qui dolent, quam eorum, qui dolentes consolantur.*

6. *Fabula, quâ Paridis*, &c.] Illas visenti quæ Prænestes comprehensa, opus omni laude maius, à nemine pictorum artis-tite conscriptum, de bello Græcorum adversus Trojanos ob vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ab Alexandro Paride raptæ.

Barbariæ.] Sic vocatur epicum carmen, item dramaticum; cùm in his conficta multa inveniantur, ab utroque ob historiæ, quæ nihil nisi veri gerunt, cum completi. Vide Epist. ad Pisones, v. 121, 151, 158.

Paridis.] Hic erat Priami et Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero matris gestans, verè somniavit facem se adeò terra parere: nam Trojani exercitii hinc undique causa fuit. De eo jam lib. 1. Ode 15.

7. *Barbariæ.*] Cur sic appelletur Phrygia, vide ex annotatis lib. 2. Ode 4. v. 9. Idem Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum fuit.

Stultorum regum et populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam:
Quid Paris? ut salvus regnet, vivatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere lites
Inter Peleiden festinat et inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi. 14
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, et irâ,
[737]
Iliacos intra muros peccatur, et extra.
Rursum quid virtus, et quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem;
Qui domitor Troiæ, multorum providus urbes,
Et mores hominum inspexit; latumque per æquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Sirenum voces et Circes pocula nôsti:

complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse resecandam: ad quod Paris affirmat se impelli non posse, etiam ut tutus regnet ac felix vivat. Nestor Achillem inter et Agamemnonem dissensiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates, luunt Græci. Tam intrà quàm extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes, flagitia, cupidi[tas] iracundia. Jam verò quantus, quid prudentia valeat, *non Homerus* solùm habet nobis utili exemplo Ulyssem: qui post expugnatam et jam perlustratam diversorum populorum *varias* mores edidicit *aut*; et dum sibi sociisque reditum parat, gravi plerumque abvolvitur immenso mari, contrariorum ventorum fluctibus nusquam subnersus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca:

ANNOTATIONES.

8. *Regum et populorum.*] Tam Græcorum quam Phrygum.

9. *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam reposcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Nestor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Ode 15, et lib. 2. Ode 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium, de quo Ep. 1. Ode 6, 8, 15. lib. 2. Ode 4. 16. lib. 4. Ode 6. Epod. 13 et 17.

Atreiden.] Atrei filium, de quo lib. 2. Ode 4. lib. 1. Ode 9. Ep. 2. Sat. 3. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incitatio fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamarat Agamemnon, Achillii cum sortito tribuit, quæ causa implacabilis odii inter utrumque tantum fuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira est sulcus: lirare, arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, à rectâ viâ declinare, aberrare, desipere. Non. Mar. Fest. Isid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu secessionis. De quo lib. 1. Ode 15. in fine.

Dolis.] Ulyssis Palamedem circumventionis.

Scelere, libidine, irâ.] Passim exempla horum in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum est lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioso ibid. Sat.

18. *Proposuit nobis exemplar Ulyssem.*] In Odysseâ, ubi Ulysses infinita mari tentâque pericula modò virtute, modò arte victus ostenditur; non solùm contra homines et monstra, sed et contra deos luctatus. Jupiter et Neptunus conveniunt et frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, præci exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem redit. *Quàm multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Troje.*] Sic et Homerus πτολίπορθον, *urbis eversorem*, Ulyssem vocat duntaxat, nec tribuit ei nominis Achilli, Agamemnonii, Ajaci, Diomedi; ut prudentia magis quàm robore maxima quæque peragi significans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc segnes fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ catena. Alii aliter. Quidam originem hebraicam exprimantur. Tres faciunt, Parthenopen, Leucosiam, Ligeiam: superiore corporis specie equinæ, inferiore pisces autumant. Una Ulyssis adventu, tertia voce concinebat. His fatâ vivere et decessorant, quamdiu pertransseuntes cantu mulcerentur et captarent. Itaque praetervehentes suavi symphoniâ allicere studebant, devorandique. At Ulysses à Circe edoctus, nautarum et comitum auribus cerâ obturatis, ipse verò malo navis alligatus, audivit quidem, et prætervectus est incolumis. Unde illæ se in mare præcipitârunt. Sedem habebant

Quæ si fatuè et avidè potâsset, ut *sui* comites, sub dominatu meretricis vixisset infamis et demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos *quidem* sumus *dumtaxat* numerus, et vivimus *tantùm* ad absumenda alimenta: *sumus quasi* proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur stertere *usque* ad meridiem, atque citharæ cantu lenire solicitudines. *At quantum est illud dedecus? Ecce* prædones noctu surgunt ad homines trucidandos; tu *verò* non excitatis ad temet servandum? Verùm si valens detractas ire, hydropicus festinabis: ac nisi

Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset, [7 b]
Sub dominâ meretrice fuisset turpis et excors;
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus. 25
Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
In cute curandâ plus æquo operata juventus,
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et . . .
Ad strepitum citharæ cessantem ducere . . .
Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones: [73]
Ut teipsum serves, non expergisceris? Atqui
Si noles sanus, curres hydropicus: et, nî

ANNOTATIONES.

ad Siculum littus; vel, ut alii scribunt, in Sirenusis scopulis, ex in Capreis insulâ, atque ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrheno imminens mari, inter sinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, et Pæstanum, v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyss. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes verò erant meretriculæ tam formâ insigni, tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatem illecebras ac lenocinia prudenter devitâsse. Plutarch. Symp. 9. cap. 14. *Homeri Sirenas*, inquit, *vobis immutâ fabulosum faciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per mutuam dominationem, et ad cœlestia divinaque pellici.*

23. *Circes pocula.*] De illâ famosâ veneficiorum antistite et antesignanâ fusè dictum est in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus detrimenta et antiquitatis paravit, qui in alias tui laudationes Circæ, gloriæ herbarum, Ægypto tribuit.* Vide Odyss. 13.

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutati à Circe veneficâ dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse videantur. Ita S. Chrysost. et alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis De magorum dæmonomaniâ, l. 2. cap. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis et gravibus exemplis ac testimoniis eas revera fieri asserit, additque; Neque fabulosum est quod Homerus narrat, Ulyssis comites per Circen maleficam in porcos fuisse transformatos, cùm Augustin. ipse lib. De civ. historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius mirum, et illam de Arcadibus. In Apulejo quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat, ut scelerata mulieres imbuere malis artibus in asino ducent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postquam perfuncta opera iterum ad se redirent. Videatur S. Augustinus De civ. Dei, l. 18. c. 17 et 18. Item Daniel. c. 4. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum ejusdem bovis comedisse: postea verò humanæ qualitati ad ipsum, tempore præstitutum, restituto, ac decorem honoremque regni.

27. *Ac sus . . . natus.*] Tanquam sus sine virtute, exercitus numerum explere dumtaxat, velut Theocritus ille noster et Anglus videtur tantùm vixisse, ait Lambinus.

28. *Sponsi Penelopes.*] Sic Lucretius de Ep. Georgicâ, ut alibi sponsi Cumani. Vid. Epod. 5. Sat. 6.

Alcinoique. In cute curandâ.] Sic Sirenes insulares, quæ juxta Cumas et Puteolos, qui mollitiæ et voluptatibus penitùs, ut ajunt, accordiâ pacti commorabantur. Propert. Nolimus mecum, ut est, loquamur.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Tormentus ubique sagax extorsit hæc sub aborigenis, Libanii incudi pœnarum commissa. Ista tam res [illegible] et populis, qui nullis [illegible] quæstionibus parcunt, ac [illegible] concordiâ pacem colunt. Propert. Nolimus mecum, ut est, loquamur.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Tormentus ubique sagax extorsit hæc sub aborigenis, Libanii incudi pœnarum commissa. Ista tam res [illegible] et populis, qui nullis [illegible] quæstionibus parcunt, ac [illegible] concordiâ pacem colunt. Propert. Nolimus mecum, ut est, loquamur.

34. *Si valens . . . ire, &c.*] Si [illegible] ire, in malis ad medicum; curres præfectum cum [illegible] tabis. Quidam leg. *Si valens . . . ire*, &c. Hinc, si segnis es, et ire pigeat, dum [illegible], si tempus ægritudinis: domûm cogeris ire, imò currere, cùm hydropici cruciabiliter currunt, et corporis agitatione ac labore humores [illegible]. Sensus est: nisi citò matare curaris, frustrà deinde conabis te liberare [illegible]; quia ab his opprimêris. Vulgata est:

Ire recusat [illegible].

Posces ante diem librum cum lumine; si non
Intendes animum studiis et rebus honestis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude:
Incipe. Vivendi rectè qui prorogat horam,
Rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Uxor, et incultæ pacantur vomere silvæ.
Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet. [740]
Non domus et fundus, non æris acervus et auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. Valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus et res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.
Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget. Certum voto pete finem.
Invidus alterius mœrescit rebus opimis:
Invidiâ Siculi non invenere tyranni

ante lucem petas librum cum lucerna; nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidiâ vel amore, *aliove affectu*. *Age ergò*, quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs *autem integro* anno curare quod animum corrumpit? *Hora*, facti dimidium tenet, quisquis incipit. Sapientiæ *studium* audacter amplectere: incipe. Qui differt tempus bene vivendi, *est quasi* rusticus expectans donec amnis defluxerit; atqui fluit ille semperque fluens volvitur. *Quorsum verò tam solicitè* computantur opes, *exquiritur* conjux fœcunda gignendæ proli, nec non stirpis avitum arvo domantur? *Verùm enim* qui nactus est quantum sufficit, nihil ultrà cupiat. *Quippe* nec ædes, nec prædia, nec aurum et pecuniæ ærumnas *possunt* arcere morbos à corpore, vel curas ab animo dominis crantis. Oportet *bene* valere possessorem, ut fruatur commodis facultatibus. *Porrò* quisquis *vel* cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus et pecunia, quàm lippo tabulæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas male affectis citharæ *suaviter resonantes*.

Maturè forma tuos mores. Nam si vas non est purum, quicquid infundis, vitiatur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas acerbe quæsita. Avarus semper est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem.

ANNOTATIONES.

34. *Ni Posces ante diem librum*, &c.] Si vigilare nolueris discendæ causâ virtutis ac sapientiæ, fiet, ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium, quo solicitabere.

40. *Dimidium fact.*, &c.] Hesiodica sententia est: *Primordium est dimidium totius*. Auson. *Incipe, dimidium facti est cœpisse. Supersit Dimidium: rursùm hoc incipe, et effluxe.*

42. *Rusticus expectat*, &c.] Similis est rustico illi, qui, cùm ad amnem pervenisset, stolidè expectabat, dum efflueret omnis aqua, ut ad alteram ripam transire posset.

44. *Quæritur argentum*, &c.] Curamus omnia quæ ad corpus spectant: quæ animi sunt, cur negligimus?

49. *Valeat possessor oportet*, &c.] Quid prosunt opes divitis, si æger sit animo, vel corpore? si febri, si metu vel cupiditate torqueatur, an divitiæ sublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ*, &c.] Similitudo conglobata hîc, antè, et postea.

53. *Auriculas citharæ*, &c.] Ista quidem leviter oblectant, et paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander: *Quàm sæpe ob voluptates mœrere affuerunt!* S. Hieronym. contra Jovinian. *Is vivit Beatus appellatus eâdem, qui sempiternè carent pœnitentiam: deum*,

Sperne voluptates: nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deest tanquod habet quàm quod non habet.

Certum vota pete finem.] Modum et finem statue cupiditati et desiderio. Vide l. 2. Ode 16.

58. *Siculi tyranni*,] Dionysius et Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentinorum tyrannus, &c. Justin. lib. 4. "... tyrannorum imperium ... nulla terra feracior fuit.

Quisquis iram non compresserit, *postea* cupiet non factum fuisse, quod jusserit animus iratus, dum vehementiùs *dare* vindictam properat indignationi non satiatæ. Ira est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. *Nam certè* magister equum flexibilem molli cervice format ad currendum quâcunque sessor voluerit. Canis venaticus post eum cervi corium domi allatum, *et* minùs venatur in silvis. Jamjam sinceri mente documenta excipe, *ô* juvenis: jam optima inquire. *Enimvero* testa custodiet semper odorem, quo primùm infecta fuerit. Quòd si deses maneas, vel si fortiter præcurris, *ego* neque desidem expecto, neque præcuntes antevertere contendo. Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto. 61
Ira furor brevis est. Animum rege, qui nisi paret, [744]
Imperat: hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magister
Ire viam, quam monstrat eques. Venator ab ex quo 65
Tempore cervinam pellem latravit in atrio,
Militat in silvis catulus. Nunc admovere pectori
Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quòd si cessas, aut strenuus anteis, 70
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

ANNOTATIONES.

60. *Infectum volet esse,*] Facti subinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] Est enim odium ira impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege,* &c.] Appetitum vehementiorem impedire, qui ni à ratione regatur, hunc ipse opprimat, et in præceps rapit. Pers. Sat. 3. v. 56.

——*Intorto extendit regula mores:*
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex est vis animorum ac natura. Una pars in appetitu posita, hominem huc et illuc rapit; altera in ratione, docet et explanat quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit, ut ratio præsit; appetitus ei obtemperet.*

. . . . . *Efficacissima autem est, ut appetitus obediant rationi; eamque ne præcurrant ob temeritatem, nec propter ignavam aut languidam desertum, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, et ad subitorum fingitur: canibus ad venationem facilè ducitur: Sic puer bonos mores sponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit,* Quando pellis cervo interfecto detracta, ejus intestinis et sanguine cum pane impletur, et insuitur, tunc venaticis canibus objicitur, eosque ad venationem acuit. Gall. *Faire la curée:* Angl. To ENTRAIL THE HOUNDS.

67. *Militat in silvis.*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione modo allatâ; exinde in silvis feris adhuc venatur.

Nunc admovere pectori.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus ubi tradas, nondum ullis corruptus sit: corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe*: ut sit antiquis præceptis assuesce.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum bonis optimis disciplinis: vel ad meliorem te sapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem et rectum.

69. *Quo semel est imbuta recens,* &c.] Prædara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens.] Lætam.

70. *Quòd si cessas,* &c.] Si piger es in philosophiæ studio, non expectabo te, minimè volentem subsequi nec te vocatum. Quòd si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possum, neque quem invidebo tibi aut instabo; nec ultra vires meas conabor. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregiè proficerent, respondit: *Si ea quæ præstantiora prosequi studeant, quæ vero minora, non curent.* Diog. Laert.

EPISTOLA III.

AD JULIUM FLORUM.

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam cum interrogat: deinde hortatur ad studium sapientiæ, et ad fraternam concordiam.

JULI Flore, quibus terrarum militet oris [743]
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thraca-ne vos, Hebrusque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Asiæ campi collesque moraptur? [743]
Quid studiosa cohors operum struit? Hæc quoque curo:
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,

O Juli Flore, nôsse desidero *in* quo orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie constrictum; an apud mare defluens inter terras proximas: an in agris et collibus Asiæ opimis? Quid operis molitur turma literatorum? Ista *scire* etiam velim: quis susceptt scribenda Augusti facinora? quis bello et pace *gesta* posteritati mandabit? quid *agit* Titius, paulò pòst sermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ea *ipso* fonte Pindari haurire,

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore*.] *Tota bella est hæc epistola*, inquit bellè Parthenius: *parva admodum mirificque amœna*, teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum restitueret. Ad illum Horatii familiarissimum inscripta est etiam Ode 2. lib. 4. item Epist. 2. lib. 2. Porrò in hâc eò collimare videtur poeta, ut ad bene sacciendam charitatem fratrum exhortetur: ad quod artificiosâ insinuatione utitur, et per quasdam ambages sensim procedit, ut nullâs propositum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non absurde, *Luci* reponendum conjecit: quòd *Julius* nusquam sit prænomen: nomen autem Floro nequaquam statui: siquidem Flori non Julii, sed Aquilii gentis sint.

2. *Claudius Augusti privignus*,] Claud. Tiberius Nero. Drusi frater natu major, filius autem Liviæ Drusillæ. Hanc enim Augustus, repudiatâ Scribonîâ, marito suo *et quidem prægnanti abduxit, dilexit pæ et peraxit nunc ac perseveranter*. Sueton. Octav. cap. 62. Quinetiam ipsa ejus *pueros Neronem*, hoc est, in utrumque illum privignum, *animo paterno* fuit. Nam et hos adoptavit, et Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit: Tiberio verò Liviam suam ex Scribonîâ filiam dedit uxorem, denique superiorum nuptiis. Vide lib. 4. Ode 4. et 14. Itaque ad ea.

3. *Thraca*,] Gr. Θρηκὴ, Thracc vel Thraca, pro Thracia.

Hebrus,] Thraciæ mons et fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi lib. 1. Ode 25.

4. *Freta, vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens, scil. inter Sestum Thraciæ, et Abydum Asiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles*. Item, *Le detroit de Gallipoli*: Angl. THE STRAITS OF GALLIPOLI. Ovid. Trist. 1.

Sestos Abydeni separat urbe freturn.

Turres,] Quid leg. *terras*, i. e. Europam et Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 2. *Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.*

5. *Pingues Asiæ campi*.] Cic. pro lege Manil. n. 14. *Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.*

6. *Studiosa cohors*.] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus et literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam et eruditos sodalitios, quorum in præcipui nominantur hîc: Titius, et Celsus poetæ: Florus autem orator, poëta, et juris peritus. Vide infrà Epist. 8.

9. *Titius*.] Septimus ille cognominatur quibusdam, dicitunque lyrica et tragica scripsisse: è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares et vulgaria contempsit, quasi *lacus et rivos:*

lacus et rivulos patentes aspernatus? quomodo valet? nostrine recordatur? an nausarum auspicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat; an graviter agit, assurgitque scribendo tragœdias? Quid Celsus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias sibi divitias comparet; caveat autem desumere è libellis quos servat Apollo Palatinus: ne si avium turba suas aliquando veniat plumas resumere, risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu *verò* quid agis? quæ thyma circumvolitas sedulus? *Enimvero* non exiguum, non rude, non asperum ingenium habes: *atque adò* sive ad causas *orandas* facundiam adhibes; sive te accingis ad interpretandum jus civile: sive amatorios versus conscribis: præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò si abjiceres fomitem solicitudinum frigidos *efficientem, certè* pervenires, quò te summa eveheret sapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quàm magni, si volumus esse patriæ nobisque utiles.

Fastidire lacus et rivos ausus apertos?
Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musâ;
An tragicâ desævit, et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multùmque monendus
Privatas ut quærat opes, et tangere vitet
Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo.
[744]
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu civica jura
Respondere paras, seu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quòd si
Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quò te cœlestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.

ANNOTATIONES.

ipsum Pindarum lyricorum principem atque fontem adiit: Latinisque versibus ausus est tenuiori styli ejus subdititatem et sensûs profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos*.] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Ode 2.

14. *Desævit*,] Sævientes reges et principes repræsentans, gravesque rerum et animorum exputinis conversiones et motus, ut vulgò in tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus et splendidus esse tragœdiæ stylus. Unde et sæpe significatur cothurno sublimi tragicorum calceamento. Vid. Epist. ad Pisones.

15. *Celsus*.] Fedo Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet, ut plagium caveat, neve aliena scripta usurpet, venditetque quasi sua. Quo iratum sibi postea redargüit Horatius obliquè, velut morosum.

16. *Privatas ut quærat opes*.] Ut propio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat et comporat; quæ verò sunt aliorum, ne compilet, sibique attribuat.

17. *Palatinus Apollo*.] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur asservabantque scripta quæcunque judicata fuerant cedro et immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula risum*] Nota Æsopi fabula, notum adagium Erasmi, *Æsopicus graculus*. Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum suarum pertæsa, alias undequaque mutuata est. Atcùm se alienis coloribus ornatam et fugientem admiraretur, ecce aves, quæ sua erant singulæ repetentes, nudam haud sine ludibrio liquerunt.

20. *Ipse quid audes?*] Tu quidem ipse, Juli Flore, nihilne operum moliri? quæ scripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde examia quæque decerpas, velut apes succum è thymo et floribus opimis.

23. *Prima feres hederæ*.] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor et insignis habebere.

Hederæ victricis.] In commissionibus et certaminibus ingeniosis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Ode 1. v. 29. Dicta est hedera, quòd hæreat; vel quod edita petat; vel quia id, cui adhæserit, celat. In tutelâ Liberi putabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quòd illa omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Festus.

Quòd si Frigida, &c.] Amicè castigat Flori vitia.

26. *Frigida curarum fomenta*.] Ambitio et avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent, hominemque reddunt frigidum et segnem ad virtutes et studium sapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de officiis.

Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ est, [745]
Quantæ conveniat, Munatius: an malè sarta
Gratia nequicquam coit, et rescinditur? at vos
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
Indomitâ cervice feros; ubicumque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

Illud insuper *mihi* significare *te rogo*; numquid tam carus, quàm decet, tibi sit Munatius: an concordia haud bene reconciliata dirimatur? Verùm sive fervidus sanguis, sive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites; *profectò* non debetis amicitiam fraternam violare: at quàcunque in regione versamini, *ego* vestrum in reditum vitulam pasco, diis ex voto *sacrificandam*.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.*] Non is est Plancus ille Munatius, ad quem est Ode 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici posse de amicitiâ.

33. *Calidus sanguis,*] Fervens in juventute, sæpe et facilè ebulliens circa cor, iramque faciens et offensionem. Est in quibusd. codd.

Heu calidus sanguis! heu rerum inscitia vexat!

Rerum inscitia vexat.] Contrà rerum usus et experientia, pariter et doctrina morum, ejusmodi juveniles motus placat, et cohibere docet animum temerè effervescentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota et promissa pro felici reditu vestro et incolumitate. Huc fortasse pertinet, quòd, ut tragici hircum, ita lyrici vitulum seu juvencum solebant mactare.

EPISTOLA IV.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Ad laborem honestum, moxque ad voluptatem hortatur.

Albi, nostrorum sermonum candide judex, [746]
Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
Scribere quod Cassî Parmensis opuscula vincat?
An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem quicquid dignum sapiente bonoque est?

Tibulle, bone censor nostrorum sermonum, quid putem agere te nunc in regione Pedanâ? *Credamne te* componere quod superet opera Cassii Parmensis; an otiosum ambulare in nemoribus amœnis, *cæterùm* nihil prætermittentem *eorum*, quæ decent virum probum ac prudentem?

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus equestri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertiâ et suavitate, nec non præstanti corporis formâ insignis, nobilibus charus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes scripsit. Horatio quàm familiaris fuerit, patet ex Ode 33. lib. 1. et ex hâc Epistolâ.

Sermonum,] Satirarum pariter et epistolarum.

Candide judex,] Sine invidentiâ et adulatione. Fortasse alludit ad nomen *Albii*. Epist. ad Pison. v. 445.

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ?*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos simul et Aricinos, Lavinienses ac Veliternos civitate donatos scribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum et locuples. Quò cùm secessisset ad leniendas quasdam curas, ad eum scripsit Horatius, ostenditque multis donatum muneribus à naturâ, à diis, à fortunâ etiam, frui debere illis, dum liceret per usuram vitæ sensim defluentis: neque solicitum esse oportere.

3. *Cassi Parmensis.*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quique *Etruscus* dicitur. Scripsit tragœdias, elegias, epigrammata. De eo sic vet. comm. Cassius Parmensis, tribunus militum in partibus Cassii et Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eò missus ab Augusto, ut eum interimeret, studentem reperit; illoque perempto, scrinium cum libris abstulit. Unde multi credidere Thyesten tragœdiam esse opus Cassii Parmensis.

Atqui tu non corpus es sine mente. Dii elegantem tibi speciem opesque, et *bene* tenendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet melius, quàm sapere et ut quæ sentit possit eloqui, et qui favorem habeat, et existimationem, sanitatemque, et victum lautum, et mersum nunquam vacuum? *Quæ nam autem curarum* inter spem et sollicitudines, inter timores atque indignationes, *aveo tibi* eum, *ut* unumquemque die diem ultimum tibi lucere existimes. *Sic enim* jucundum tempus accedet minimè speratum. Certè me succi plenum et corpore egregiè culto fulgentem videbis, *orbi*, si jocari velis, suem ex harâ Epicuri.

Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam
Dî tibi divitias dederant, artemque fruendi. [747]
Quid voverat dulci nutricula alumno,
Quàm sapere, et fari ut possit quæ sentiat, et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abundè, 10
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter spes curasque, timores inter et iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora.
Me pinguem et nitidum bene curatâ cute vises, 15
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

ANNOTATIONES.

6. *Sine pectore,*] Sine corde, excors, sine animo et ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis formâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: alii expleduntque, constanterque legunt, *dederunt;* penultimâ licenter correptâ. Ut et apud ipsum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim,* &c. pro *fuerant.* Apud Lucret. lib. 5. et Æneid. 3. *constiterunt,* ubi vulgò *constiterant.* Certè consentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi.] Œconomicæ scientiam et peritiam.

8. *Quid voverat dulci nutricula, &c.*] Persius de his fusè, Sat. 2.

9. *Et cui.*] Leg. al. *utque.*

10. *Gratia,*] Apud magnates. Messala Corvinus multò Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo distichio:

Hic jacet immitis consumptus morte Tibullus,
Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama,] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
Discentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Lib. 2. Sat. 2.

Mundus erit, qui non offendat sordibus, atque
In neutram partem cultus miser.

12. *Inter spem, curasque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuo conflictatur.

14. *Grata superveniet.*] Gratiora sunt, quæ non expectata superveniunt bona, acceduntque insperata.

15. *Me pinguem.*] Se, qualis reapse erat, pingit Horatius, obesulum, et cultûs corporis studio unum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini et voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicurus noster, ex hortulo profectus, non è schola.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obscurè dicit, sed alià voce clamat Epicurus: *Quod bonum sit multum agnosce, præter voluptatem ex gustu et venere.* Contrà tamen sentisse Epicureum, vide in annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPISTOLA V.

AD TORQUATUM.

Ad cœnam frugalem invitat, et ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenset.

Si potes archaïcis conviva recumbere lectis, [745]
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa, palustres
Inter Minturnas, Sinuessanumque Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arcesse; vel imperium fer.
Jamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.
Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
Et Moschi causam. Cras nato Cæsare festus

Si conviva potes accumbere *in* thoris brevibus, nec times edere quodvis olus è tenui patellâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente sole. Tu bibis vinum, Tauro iterum *consule ex cado* fusum, inter Minturnas paludosas et Petrinum Sinuessanum. Quòd si habes aliquid melius, affer; vel jussa exequere. Jampridem accensus est *meus* ignis, meaque supellex tui gratiâ nitescit. Intermitte curam *rerum* futilium, ac labores *pro* opibus, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis et tenuis cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archaïcis.] ἀρχαϊκὸς, *antiquatum redolens, antiquam morem, antiquæ severitatem et rusticitatem referens*, eo solùm in moribus, sed etiam in fabricatis. Vide Schol. *Ita vocitat modos* Angl. OLD-FASHIONED: quo sensu hoc usurpatur. Apage qui ab *Archaï* vel *Archaë* humili fabro varam etymologiam expiscantur.

Conviva recumbere lectis.] Ad mensam accumbere triclinaribus in lectis antiquo modo fabricatis e rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Duram olus, *betam plebeiam*, Pers. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo sole.*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, affirmantque illud ex lib. 2. Sat. 8. *Domato potare die*: nec enim hora ista convenit frugali cœnæ: adde quod sequitur de *æstivo mutandi hospitio sermone*.

Torquate.] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, cui Horatius postmodum ad quem est Ode 7. lib. 4. Ter. Ad. Manlius Torquatus, inquit: *Sic mentiuntur omnes. Quanta scelera!* Intelligit verò Q. Nonium Asprenatem, qui et Torquatus sit appellatus, Augustique *jocatus archiatus* dicatur. Sueton. Octav. cap. 80. Vide ibid. cap. 13. ubi sic habentur: *Inter cetera C. Norbanum Asprenatem capsa librorum a se veste torque donatum: per quæ postea ostentare Torquati filii assolerent.*

4. *Vina bibes.*] Nec generosa, quippe è palustribus Minturnis, nec consulatûs insignia; nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro.] Consulum nominibus solita notari vina alibi dictum est. Vide lib. 1. Ode 20. et lib. 2. Ode 3. Porrò T. Statilius Taurus, homo novus, ut et Agrippa, sed Augusti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebusque mox in Africâ gestis (unde et triumphum meruit) amphitheatro etiam extructo fuit clarissimus. Consul primò fuisse dicitur anno U. C. 717. secundò verò 728, cùm Horatius annum ætatis agebat 40 aut circiter. Neroni nupsit ejus abneptis Statilia Messalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii saris celebr, prope ostia Liris fluvii, in planitie, ubi amphitheatrum et aquæductus. Horum reliquiæ adhuc visuntur, de urbe verò superest parva turris cum tabernâ duntaxat. Non longè aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Syllâ profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, et carcer, Minturnarumque paludes.

Sinuessanumque Petrinum.] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminentem, ubi nunc oppidum cum arce apud Sinuessam extans, V. *Rocca di monte Dragone*. Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, sed copiâ. Sinuessa verò *Sinope*, in orâ ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris et Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur, Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem absurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendasque dapes.

8. *Mitte leves spes.*] Omitte paululùm solitas occupationes molestas, sive pro divitiis, sive pro famâ et honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9. *Moschi.*] Is fuisse rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

natalibus sacra indulget licentiam dormiendi, fasque erit noctem æstivam gratis colloquis tradiucere. Quid opes *juvant*, si non licet *his* frui? Si quis parcè *utitur*, nimisque tristis, hæredum causâ, *id est* stulto proximus est. *Ego vero contrà*, hoc magis lubam, et spargam flores; nec verebor etiam temerarius vocari. Et quid vicissitudo non *efficit*? decrepitæ denique, formam dat bibendi; inertem impellit ad certamina; amicas iacentis agritudines discutit; artes docet. Sapho abundantes quem non reddiderunt cliquotiem? quem non liberalem *vel* in angusti inopiâ? *Certe* aptus et bonis purgatus ego ista jubeor curare, ne toral immundum, ne mappa illota nares *facial* contrahi, ut cras et patinæ te tibi præbeant, ne inter familiares reperiaris, qui dicta exportet, *dicta*, ut pro res congregentur.

Dat veniam somnumque dies. Impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem. 11
Quò mihi fortunas, si non conceditur uti?
Pareus ob hæredis curam, nimiùmque severus
Assidet insano. Potare, et spargere flores
Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
15 [752]
Quid non ebrietas designat? operta recludit;
Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fecundi calices quem non fecere disertum?
Contractà quem non in paupertate solutum? 20
Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus: ne turpe toral; ne sordida mappa
Corrûget nares; ne non et cantharus et lanx
Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par [751]

ANNOTATIONES.

9. *Crastino Cæsare festus.*] Cras iustitium erit, ob natalem Cæsaris; ac proinde silentibus iudiciis, accepto forensi, dormire in multam lucem, et ejulari, et hilaritati vacare licebit.

Natus Cæsare.] Accipiunt vulgo de natali Augusti; qui cum in Septembri sit circa finem, ex Suetonio, ad rem præsentem non facit admodum. Melius igitur cum quibusdam intelligere paralem Jul. Cæs. qui Julio mense habet *nonas* et *idus*. Vide Mac. Sat. l. 1. c. 12. Dion l. 44.

11. *Æstivum sermonem benigno tendere noctem.*] Non tam est brevierem extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quò mihi fortunas.*] Ita Muretus, aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quò mihi fortunæ?*

13. *Pareus ob hæredis curam.*] Quisquis sumptui parcit, genumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, insanit propè.

14. *Spargere flores incipiam.*] Splendidè cœnam ap parabo, atque in secundâ mensâ de more flores inspergam.

16. *Designat.*] Non. Marcell. *designare*, est cum notâ et ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *Modò quid designavit?* est, inquit, novum quid moliri, seu malum seu bonum.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Lib. 3. Ode 21.
Tu spem reducis mentibus anxiis.
Vide ibi, item lib. 4. Ode 12.

Inermem.] Al. *inertem*. Loco mox citato:
Vivesque et addes cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quòd ebrii plusculùm sunt iactabundi, seque omnia scire prædicant ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni solicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate.

21. *Idoneus, et non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei perquam studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti triclinares offendant convivas sordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. sub finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat et nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. l. 2.

23. *Cantharus et lanx Ostendat tibi te.*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. passimque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potâsse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub finem lib. 6. *Quod in Liberi dexterâ pendens potorius cantharus?* Magnum ansatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulget,

Jungaturque pari. Butram tibi Septimiumque,
Et, nisi cœna prior, potiorque puella, Sabinum
Detinet, assumam. Locus est et pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis,
Atria servantem postico falle clientem.

Porrò convivæ tibi laho Butram et Septimium, *assumam* quoque, dummodo non *cœna prior* et amica potior. Est enim locus multis convivis: at in convivio tuinis exiguo capimus fœtor molestus est. Tu rescribe quotus esse capias. *Mox* autem negotiis abjectis, per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.

ANNOTATIONES.

quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint: ex quibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia aliquis senior ostentans fores ita monebat: *Per has ne verbum: illum egredietur.*

25. *Ut cœat par.*] Hinc enim jucundior fit sermocinatio.

26. *Butram tibi, &c.*] Non unus est qui legat *Brutum.*

28. *Umbris.*] De his conviviorum sectatoribus lib. 2 Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis, rescribe;*] Die quot velis tibi sodales convivas. Varro dicebat convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, et progredi ad Musarum; id est, profecto à tribus, et consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Postico.*] Plautus *posticulum* dicit, substostium. Petronius *posticulam*, sub januam. Gall. *Porte de derriere.* Angl. THE BACK DOOR. Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcæque fores, et pervius usus
Tectorum inter se Priami, postesque relicti
A tergo.

Clientem.] Moschum vel alium, qui in atrio te observet adsequendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam posteriorem, et veni ad me.

EPISTOLA VI.

AD NUMICIUM.

Felix est, qui nihil timet, nihil cupit.

Nil admirari, propè res est una, Numici, [752]
Solaque quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nullâ
Imbuti spectent. Quid censes munera terræ? 5
Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?

O Numici, nihil mirari, est unica ferè et sola res, quæ possit beatum efficere et servare. Reperiuntur *homines*, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur solem hunc, et stellas, et tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid *de mercibus* maris ultimos Arabas Indosque locupletantibus?

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis apud Iulum*, inquit Parthenius; *crudita*, Torrentius; *mirari*, Lambinus. Sanè admirabilis, quæ nihil studiosè mirari, luculenter et nimis docet; crudita, quæ philosophiæ moralis et Stoæ mysteria reconditissima clarè exhibet, atque solerter insinuat; aurea, quæ *aurea mediocritatis*, ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non perculli admiratione illi fatuâ è quâ nascitur cupiditas vel timor, animum perinde torquentes. De eâ Epist. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quod si intrepidi spectant cœlestia, certè multo magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margarita, gemmæ, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Ode 29. lib. 2. Ode 12.

Indos.] Lib. 1. Ode 12.

quid de lobis, et applausu, ac numeribus *populi* Romani faveris? Quo animo, quo judicio vultuque aspicienda *hæc poemata*? *Certè* qui timidus res *adversaria*, eodem modo quo *is*, qui *ea* desiderat *atque* in utroque neglectâ est *æquè* molesta, cum inopinata species utrumque perturbat; seu lætetur, seu moveat, seu cupiditate sese *frangi patiatur*. Quid *avaro* ad propositum, si cùm aliquid [752] *optat*, *aut* insolitus quem *spes* adit, *aut* *timor* incessit animo, *atque* *animal* et corpore obstupuit? Victorem tristat *spectaculum* expectat; *spectat* cupidum, *pudet* injustæ *cædis* tædet. Illi dii, ab *ære* *parcite* vetus *ærugo* et fabrefacta *ex ære*; purpuram et gemmas *eripite*; lætare quòd *videas* tenui *illa* caliendula attendat. Manè *forum* frequentes *adeas* ne *domum* redi, ne *Mutus* plus *frumenti* *emetat* *agris* *dotalibus*, et ne *ille* *pejoribus* indignum est *ingenitori* *tu* *pejoribus* *ortus*, quàm tu *ibi* *illi*. *Quicquid* *sub* abdiderit in *terra* *denique* *ætas*, *id* tempore *exprobrat* et *in apricum*; invidet autem et occultabit conspicua. *Sed* postquam

Ludiera quid, plausus, et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore? [753]
Qui timet his adversa, ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto: pavor est utrobique molestus; 10
Improvisa simul species exterret utrumque;
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid ad rem,
Si quicquid vidit melius pejusve suâ spe,
Defixis oculis, animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
Ultrà quàm satis est virtutem si petat ipsam.
Huc, nunc, argentum, et marmor vetus, æraque et artes
Suspice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Crede, quid spectent oculi te mille loquentem;
Gnavus manè forum, et vespertinus pete tectum, 20
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris [754]
Mutus, et (indignum quod sit) pejoribus ortus,
Hic tibi sit potiùs, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas; 24
Defodiet condetque nitentia. Cùm bene notum

ANNOTATIONES.

1. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni erant ludorum.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide l. 1. Ode 20.

Dona Quiritis.] Honores et magistratus delatos per suffragia populi Rom. *Qui dabat olim imperium, fasces, legiones, omina.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

3. *Qui timet.*] Scilicet perturbationes omnes opinione constare.

Eodem.] Fronte: eodem effectus demonstrantur ut plurimùm.

6. *His adversa.*] Iræ jam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosionem.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem hoc movens.* Cic. Tuscul. 4.

Utrumque male tutus;] Al. *utrique*, cupienti ac timenti: timens enim vexatur de eo malo futuro, cupiens autem de eo bono absente.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque;*] Scilicet ea bona præsentia inspecta, quæ nuncio gaudio exstimine quam intentum, seu species mali præsentis hebetum, cæcus cogravescens, quæ minùs exspectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

13. *Insani sapiens.*] Quid ad felicitatem, quam nunc rem investigamus.

17. *Huc, nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultrà quàm satis est, expetere stultum est; accedebit cupidè scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram: imo famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c.?

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. 2. Ode 18. v. 8. ibique annot. Item lib. 3. Ode 20. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè fori negotiantium pete, ibique exerce, quod *Janus summus ab imo prædocet*; hoc est; fortunæ divitias accumula: Epist. 1. v. 54. item Lib. 2. Sat. 3. vel forum judiciarium frequenta, et causis agendi quæstum fac. Martial.

Dares reis, Rome si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume; nec domum redi, nisi serò et sub vesperam.

21. *Dotalibus agris,*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mutus,*] Plebeius et ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.*] Quòd tu patricius ille obscuro et abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24. *Quicquid sub terra est.*] Quicquid nunc *stultè miraris et optas*, peribit; et tu pariter cum istis: quære potiùs virtutem, quæ sola bonum stabile est et solidum. Epist. 1. v. 47.

Porticus Agrippæ, et via te conspexerit Appî;
Ire tamen restat Numa quò devenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? Quis non?
Si virtus hoc una potest dare; fortis omissis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
Lucum ligna? cave ne portus occupet alter; [755]
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas:
Mille talenta rotundentur, totidem altera; porrò et
Tertia succedant, et quæ pars quadret acervum.

porticus Agrippæ et via Appia te spectaverit valde [illegible]; attamen superest ire [illegible], quò Numa et Ancus [illegible] iverunt. Si [illegible] lateris aut renum [illegible] dolores [illegible], [illegible] valetudinem: [illegible] vivere? Quis [illegible]? Si [illegible] hoc unum potest [illegible]; fortis [illegible] hoc age [illegible]. Tu [illegible], [illegible] conferre valet, ut [illegible] lucum [illegible] struendi, abjectis [illegible]? *Quod* si *rectè* virtutem [illegible] *nuda* esse verba, sicut lucum arbores *tectum*: cura *ne* [illegible] *occupet*, ne alter [illegible] occupet, neve [illegible] negotiationem [illegible] Cibyratæ et Bithynæ: *cave ne* mille talenta [illegible], totidem [illegible], tot-que altera adjiciantur, itemque tertia, imò et *quarta*, ut cumulus reddatur quadratus.

ANNOTATIONES.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertium consul Pantheon fecit; addidit vero porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfluis superbam. Synecdoche pro quâvis porticu, quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epist. 1. v. 71. In his ambulare, seque ostentare insignes quique consueverant.

Via Appî.] Appius Claudius censor viam Romæ per portam Capenam Brundusium usque constravit adeò latam, ut plures tria dolia sibi occurrentia facilè pertransirent. Hæc à Trajano instaurata. Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen restat.*] Postquam te omnibus ostentâris, diuque splendidè egeris, tandem moriendum est: perinde ac ipsi Rom. reges mortui sunt. Vide lib. 1. Ode 28. et lib. 4. Ode 7. v. 15.

Numa,] Pompilius, secundus à Romulo rex, justitiâ claras et religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus,] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulsit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si lateris dolores pleuritide, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis, sic et animi tuos morbos fugere, pari adhibendâ diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si nemo quid esse virtutem putas. Hercules apud tragicum quærebam, et exinde Brutus ex Pacuvio lib. 17.) deplorans rebus exclamasse fertur: *O miserum virtus, cras igitur nacta es tandem modo: ego te velut rem solidam colebam, eadem testimone servichas:* tumque vocavit unam è familiaribus, ut se interficeret.

Ut Lucum ligna.] Veruntamen non arbores faciant lucum, sed religio et consecratio cuicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios mari te committe: navigandi Cibyratæ et Bithyni occasiones occupa negotiandi, et ex [illegible] divitiis. Pers. Sat. 6. v. 73.

Mercare, atque vende solers
Omne latus mundi, ne sit quod possit [illegible], &c.

31. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna, ampliatis famâ celebris; ex Strabone. Eò verò mari solebant mercatores, et quotquot valdè quæstum colorari et sectari commodantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Cretam, ab ora maris distans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxinus mari, illinc Propontidi vicina, Thracia Asiatica Xanthiorum nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Prusiam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gall. *Faire le compte rond:* et Angl. TO MAKE UP A ROUND SUM.

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *statera, lanx, pondus:* aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, aliàs significat certum pondus, quod tamen varium variis gentibus. Celebratum in primis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Pondus Romanum Attico respondet grosso Veneto, qui valet octo solidos cum sex denariis, aut circiter: siquidem mercatores grossi libet sexaginta quatuor, illique ut plurimum valent [illegible] aut septem libellas, sive [illegible]. Quæ cum ita sint; grossi [illegible] sexies millies multiplicati, conficiunt numerum nostræ libellæ 2560. Quanto verò talentum auri major sit argento, ex auri [illegible] argentum valore facilè æstimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quotquot mille talenta pecuniarum numera, complexa, si perfecta. Virgil.

Ecce duplex [illegible] quadrato [illegible],
quadris,
Jam [illegible].

Nempe dominatrix pecunia trahit opulentum conjugem, et fidem, et amicos, et nobilitatem, et pulchritudinem: atque divitem stipant Suada et Venus. *Virum eum* Cappadocie rex abundans servis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejusmodi, *sed potius Lucullo similis*. Lucullus, inquiunt, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare, respondit: Quâ *re non* possum tot *præbere? attamen quæram*, et quot invenam, præbebo. Paulò *vero* postea significat, se domi habere quinque millia chlamydum: *posse igitur* unam partem vel omnes. *Hoc est locupletem esse. At contrà* angusta est res familiaris, in quâ non plurima superfluunt, ignorantur que à domino et juvat fures. *Quæ cùm ita sint*, sicne opes scire valent redderе felicem et conservare? hanc laborem primam assume, et ultimum omitte. Si beatum facit divitiarum et favor; emamus servum qui nomina *civium* suggerat, qui latus sinistrum pungat, moneatque manum offerre trans moles:

Scilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,
Et genus, et formam, regina pecunia donat;
Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex:
Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, 40 [756]
Si posset centum scenæ præbere rogatus;
Qui possum tot? ait: tamen et quæram, et quot habebo,
Mittam. Post paulò scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamydum: partem vel tolleret omnes. 44
Exîlis domus est, ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo,
Si res sola potest facere et servare beatum,
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia præstat;
Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram 51 [ ]

ANNOTATIONES.

38. *Suadela,*] Sive Suada, Gr. Πειθώ, persuasionis dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venusque*; tum quod ante dixit, *uxorem cum dote*.

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ peramplа regio, cujus populi ad servitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. post redit. in senatum: *Cappadocem modò aliquem de grege vocabam ducem*. Pers. jam cit.

Cappadocum regnâ pinguia plausisse catastâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne sis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs sis ut Lucullus adeò locuples rebus omnibus, ut plus possideret quàm sciret. Vult suadere poëta sapientiæ studendum imprimis, quam habenti omnia præstò adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ magnus vir nobilitate, facundia, opibus, Africam prætor juste simùl administravit; Mithridatem non simul profligavit, &c. Is rogatus à prætore Romano, ut celebrandi causâ spectaculi commodaret chlamydes multas, longe plures etiam dixit.

44. *Millia quinque. Esse domi chlamydum.*] Plutarch. in Lucilli vitâ, cap. 39. minorem numerum designat; centum nempe ait ab eo petita, duodecim autem fuisse missas: quod certè propius est verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosunt furibus.] Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil est hîc quæsti furibus: ita manus sunt oppleta atque aranea*.

47. *Si res sola potest, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis splendore et gratiâ apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis incumbamus, magistratus et dignitates ambiamus: adeoque *mercemur servum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatque ad prensandum unumquemque et verbis officiosis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellandus nomine, quo officii genere obtemperandum sit ejus suffragium. Cic. pro Murænâ. *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . si nomen appellare ab te cives tuos horribile est; turpe est eos notiores esse servo tuo quam tibi*. Vide Sigon. 2. De judic. cap. 10.

Lævum. Qui fodicet latus.] Servus nomenclator incedens ad lævi heri latus honoris causâ, quoties obvius repente fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsè at fodicabatque atque insusurrabat, quis et qualis esset ille civis, ut rectè et honestè appellaretur.

Porrigere: Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ;
Cuilibet hic fasces dabit, eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur: frater, pater, adde,
Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta.
Si bene qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus 56 [58]
Quò ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum populumque jubebat;
Unus ut è multis populo spectante referret 60
Emptum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti: Cærite cerâ

atque insusurret in aurem. Isto plurimum potest in hac tribu, hic in Velina: nitor, ornamenta, fasces dabit, et curule ebur: collabuerat ejus generis deformitas, vocabatur frater, pater, secundùm ætatem cujusque; sic unumquemque alloquebantur civilia. *Quòd si bene vivit, lucet,* lautè vescitur: dies est, proinde eamus quò gula trahit: piscemur, venemur: sicut pridem Gargilius, qui manè per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe multas unus è pluribus reveheret aprum pretio comparatum. *Expilemur etiam,* et balnea subeamus ubi non coctus plebs; nec curemus, quid honestum sit, et quid indecorum: *præsertim* si nos *lati* censerâ

ANNOTATIONES.

51. *Trans pondera dextram porrigere.*] Varia hîc varii effutiunt. Sunt qui notari volunt ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, et olei, vini, cæterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant: Moneat brachium exerere extra togam, collectâ et complicatâ, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem fortè civem. Hæc sanè longè quæsita videantur. Vero propius est: Admoneat candidatum occurrenti civi obviàm ire, et manum vel prensando vel adjuvando porrigere, superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant, v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in viâ saxaque ponderosa fuerint interruncha, ea transiliendo, et salutandum civem diligenter et officiosè adeundo.

52. *Hic multùm in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit: En ille civis in tribu Fabiâ multùm valet: eum proinde multis officiis et blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus seu classes aut familias divisum, nòrunt omnes; et suffragia ferri solita modò viritim, seu per viros singulos; modo tributim aut centuriatim, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ sabindè ratione suffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatissimâ dicta est.

Velinâ.] Seu à Velâ, oppidâ nobili regione; seu à Velino lacu cujus incolæ in civitatem asciti. Cætera tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17, &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Imperium, consulatum, summum magistratum, hic habet, et affert cuicunque ille suffragia iverit; altero vocat apud tribulos, utque adligatores secum trahit. Et è contrario.

Fasces.] Nemo nescit pro magistratu poni hæc magistratuum insignia. Syneed. Nimirum dictatori apparebant lictores 24 cum fascibus; consuli duodecim; præconsuli, et pretori sex. *Fasces* autem erant virgæ plures secum romulatæ, ita ut extaret securis: quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, prædendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Syneed. magistratum, cui jus est sellæ curulis eburneæ, et in ea sedendi, ut eum judicia exerceat, seu cùm in curiam vehitur. Gell. lib. 3. cap. 18. Tull. Catil. 4. *Nos hæc sedes honoris, sella curulis, aliosque eum vocat ornatus pretextæ atque insignia fuit.* Juvenal. Sat. 10 v. 91.

. . . . . illi sellas dimove curules:
Illum aget adductus plaustris præfectus, &c.

56. *Si bene qui cœnat, bene vivit.*] Pers. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi summa boni est? mentâ cute vivere pulchâ
Semper, et assiduè curata cædere pulmo?

58. *Gargilius.*] Is inanis et subdola cupiditate ductus, videri cupiebat venari de capsse ferarn, quam pretio mercatus erat ab ejus captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant prisci hellenones ad accelerandum cibarum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistasin, ut citiùs et nova fame alimenta redirent.

Cærite cerâ digna.] Dicti inferri in tabulas Cæritum, id est, à censore intra Urbem notati, non secus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam delictorum jus suffragii ademptum est. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Petron. Crinit. de honest. disc. lib. 7. cap. 6. ubi ait Livium dicere Pisani cujusdam animum ignavia Cæritum tabulis infames suffragio . . . . . unde Cæritibus Cæsar dixerit, qui . . . . . ceritudo

dignos: *imitemur* luxuriosos comites Ulyssi. Ithacæ *reges*, qui patriam pestibant vetere voluptati. Si *autem*, ut Minnermus arbitratur, nihil dulce est sine amore et jocis; in amore et jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communi *adspirare*; si non *autem*, illo mecum utere.

Digni: remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei,
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 64
Si, Minnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisque.
[66]
Vive, vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

ANNOTATIONES.

rebat, qui nihil vel ignominiâ quâpiam foret indignius. Ex quo colligit Horatius in Epistolâ ad Numicium, quos Comites eos appellari Romano, qui luxu et voluptatibus turpissimis tendebantur: quem locum... Interpretes inepti insulsi, et alia parabilia, exposuerunt. Hactenus ille.

63. *Patriæ interdictum Ithacus*.] Ulysses a Minervâ monitus est, ne bovem Solis occideret. At illi, ubi se domi venisse, ex tot insultatis equibus sed patriam. Quapropter in eum locum Horatius poenas dederunt, nondum ejus absumpsit patriam non revisurus. Vid. lib. 2. Od. 7. 13.

65. *Minnermus ait*.] Hic poeta Plutarchus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, plerumque scripsit amatoria elegiaco versu, tam suaviter et argutè, ut Ligyriades appellaretur. Suidas. *Minnermus dicebat, se vivere, si sit sibi amica Venus.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus Minnermo versus Homerus habet.
Carmina vivendi tristia lenit amor.

Apud Plutarch. lib. De vitæ morib. hoc Menandri distichon legitur:

Τί δ' ἐστὶ τὸ τερπνὸν, ἄνευ τροφῆς;
Ἀφροδίτη.
Τοῦτ' ἐστὶ, τὸ μετὰ ταῦτα μέλει.

Quid jucundum, quod jucundum, aurea si Venus abiit?
Ecce, ne horum cura relinquet ubi.

67. *Ille*.] Quæ de summo bono disserui.

EPISTOLA VII.

AD MÆCENATEM.

Mæcenatis in se liberalitatem laudat, at libertatem et otium opibus præfert.

Premiseram tibi, Mæcenas, ruri me commorari cum *amplus* quam Croesus; *verum* integro *animo* Augusto dicam falsa. Verum

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror: atqui

ANNOTATIONES.

1. *Quinque dies*.] De hâc epistolâ recte quidem Scaliger: *Negavit, inquit, adhuc decimum esse, hîc videtur, ut ad Sextilem tales duos addat posse videatur.*

Rure.] In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De villâ jam antea lib. 1. Ode 7. lib. 2. Ode 18. lib. 3. Ode 1. 3. Epod. 1.

2. *Sextilem*.] Hic mensis, ut et Quinctilis, à numero dictus, secundùm Romuli ordinationem, Martio anni vocante principium: nihilominùs tamen etiam post præpositos à Numâ Januarium et Februarium, vetus nomen retinuerant Quinctilis et Sextilis, quamvis non jam quinto et sexto, sed septimus et octavus essent. Postea vero in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio consule, Quintilis appellatus est Julius, quòd eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatûs consulto, cujus hæc sunt verba: *Cùm imperator Cæsar Augustus mense Sextili et primum consulatum inierit, et tertium triumphos tres in urbem intulerit; et eo Januario kalendæ dubitatæ sentaeque sint ejus auspicio ac filium; et Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit; finesque hoc mense latas undique imperatas sit; atque ob has res in eo mense hunc imperio felicissimus sit ac fuerit; placere senatui ut omnis Augustus appellaretur.* Macrob. lib. 1. cap. 12.

Si me vivere vis sanum rectèque valentem; [760]
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam; dum ficus prima, calorque
Designatorem decorat lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officiosaque sedulitas, et opella forensis
Adducit febres, et testamenta resignat.
Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet,
[761]
Contractusque leget. Te, dulcis amice, reviset
Cum Zephyris, si concedes, et hirundine primâ.
Non, quo more pyris vescî Calaber jubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. Vescere sodes.
Jam satis est. At tu quantum vis tolle. Benignè.
Non invisa feres pueris munuscula parvis.

si me vis incolumem vivere, et bene valere, quod ægrotanti concedes, hoc indulge ægrotare me timenti; dum prima ficus, et æstas lictoribus atris exornat atratis ministris; dum parentes filiis tument; dum sedulus et officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cùm verò hyems nivibus operiet agros Albanos, *vatem* ad mare descendet tuus poeta, suique solicitus raiùs leget. *Dicam* ad te revertentem Favonius, et primâ hirundine, si *quidem* ita velueris, o suavis amice. *Invitero* ne quoquam mihi opes largitus es, quâ ratione hospes Calaber *jubet* cogit pyra comedere. *CAL.* Comede, quæso, *ait*. *HAT.* Abundè est. *CAL.* Aufer quantum placuerit. *HAT.* Liberalis *es* ad *jocum*. *CAL.*

Aufer, *inquam*, dona pueritiæ grata.

ANNOTATIONES.

4. *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam.*] Horatium nempe habere comitem et laudum Mæcenas cupiebat. At ille amantiori suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quòd poëtæ et carmina serossum atque otium requirunt. Vide postea v. 34.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet Canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porrò gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quæ lambit et vindaria, sæviente etiam æstu, frigida labentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum et tempus ad agendum personis designat. Gall. *Juré-crieur*, Angl. AN UNDERTAKER; item, *Maistre de ceremonies*, Angl. MASTER OF THE CEREMONIES.

Decorat lictores atros.] Lictores, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet poëta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pullâ veste induti adsunt.

7. *Dum pueri omnis pater, &c.*] Ob frequentes et periculosas eâ tempestate ægritudines.

8. *Opella forensis.*] Nimia quidem opera clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9. *Testamenta resignat.*] Scilicet aperiuntur testamenta duntaxat post mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs. Româ antiquior, inde distans 14 millia pass. ab Ascanio condita paulò post excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, v. *Albani*, principatûs titulo gaudens.

11. *Ad mare descendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepescit, æstate verò friget. De Tarentinâ tempene lib. 2. Ode 6.

Vivet extento Viator aure
Japyga tonsor.

12. *Contractusque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, et luctus legunt, tempestate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vid. Ub. 3. Ode 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis mensibus, apricos secutæ montium recessus; redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonius hybernum mollitant cœlum . . . . . Favonium stat aut stat quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidonia revertentia videntur circa eas.* Id. lib. 10. cap. 24. et lib. 18. cap. 20. Cic. ad Heren. l. 4. c. 62. *Hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedant.* Vide Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. 7. et Carl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. ubi de proverbio, *Una hirundo non facit ver*: item de Aristophanis dicto, *Hirundinibus plumas vulgaris*: quo deridebat hominem levem atque vanum, et qui nihil nisi ventosa et inania cogitaret. Et Carl. Rhodig. lib. 21. cap. ult. asserit hirundinem albam perdice haud minorem quotannis in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione, lib. 1. Ode 3.

VIAT. Tantum debeo *tibi ob* munera, quantum si discedam *iis* onustus. *CAL.* Penès te *sunt omnia* istu; quæ dimittes hodie suibus devoranda. Profusus et fatuus elargitur, quæ contemnit et aversatur: *et* hæc messis ingratos proculat, semperque procreabit. Probus *autem* vir et prudens profitetur *se* paratum esse largiri dignis: neque tamen nescit, quod discrimen sit *inter* nummos et lupinos. *Ego* quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quòd si me musquam abire permiseris; restitue firmum robur, et nigros crines fronte arctiori: restitue lepidum sermonem, joca facetos, et dolere Cynaræ discessum inter opulas. *Cum* mus agrestis tenuis per fissuram subiisset arctiorem, locum, *deinde* cum saturatus exire deso *cupiens* frustrà nitebatur. Huic mustela è longinquo dixit, Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intrâsti. Ista ego similitudine si urgear, omnia bona restituo.

Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus et stultus donat, quæ spernit et odit. 20
Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.
[763]
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles usquam discedere; reddes 25
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, et
Inter vina fugam Cynaræ mœrere proterviæ.
Fortè per angustam tenuis nitedula rimam
Repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustrà. 31
Cui mustella procul, Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hæc ego si compellar imagine, cuncta resigno.

ANNOTATIONES.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non absludit quod ait Isocrates, *Τὰς χάριτας ἀνηρίτους ἐκφέρεσθαι.* Gall. *Donner de si mauvaise grace, qu'on n'en a point d'obligation:* Angl. TO GRANT A REQUEST SO UNGRACIOUSLY, THAT NO OBLIGATION IS MEANT.

22. *Vir bonus et sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus consideravit; cum delecta agit: dignos enim indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.*] Novit distinguere pretiosam à vili, verum à falso, dignum ab indigno, nempe bonos à malis, ludicris, scenicis. *Lupinus* est legumen, quod aliquâ diemum putant, quòd lupina quâdam indole terram vorat: alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης, quod veluti gustantis amaritudine contristet. Isidor. Hinc Virgil. *Georg.* 1. *Lutea* lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa: hinc olim ea utebantur in comœdiis ad imitandos nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inspicite, aurum est.*
Col. *Prospectè, spectatores, censeon.*
Macerato hoc pinguis fiunt auro in Barbariâ boves.
Verùm ad hanc rem agendam Philippeum est.

25. *Reddes forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priorem ac meliorem statum apud te consumptum.

26. *Nigros capillos:*] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli densiores, angustâ; at eis decidentibus, paucique rarioribus, lata.

27. *Reddes dulce loqui, et Inter vina fugam, &c.*] Lectiones amatorias et jucundas.

29. *Fortè per angustam, &c.*] Apologus est simillimus ad rem, quibus celeriter et ingeniosè mentem suam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas sparteum, palmeum, vimineum, quo pleberi condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 58. facta.

32. *Mustella.*] Sive *mustela.* Gall. *belette:* Angl. A WEASEL.

34. *Cuncta resigno.*] Non temerè aut fictè, sed consultò et ex animi sententiâ loquitur Horatius. Ejus certè mentis penitùs imbibat illud:

Non hoc pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem ostendit hucusque, cùm nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati imperator scripserat: *Amici ipse sapientiæ tuæ videndus apud te sum; nunc cui potissimùm ex omnibus Horatium nostrum à te capiam debuero. Venit tecum ab urbâ paravitque mecum ad hæc vegetus, cùm ego in epistolas scribendas augeratur.* Quid verò ad hæc Horatius?

Nec somnum plebis laudo satur altilium, nec
[703]
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudâsti : rexque paterque
Audisti coràm, nec verbo parciùs absens.
Inspice, si possum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyssei;
Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
[704]
Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis
[705]
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimiùm distare Carinas
Jam grandis natu queritur: conspexit, ut ipsi,
Adrasum quendam vacuâ tonsoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.

Neque plenus dapibus exquisiti laudo plebis quietem, nec lîl ertatem opibus Arabum permutare *velim*. Sæpe me laudâsti paucis contentum: *tuque à me* rex et pater celebraris es præsente, rege absente. Experire, num quæ dedisti quoad restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus, patientis Ulyssi filius, *aiebat*: Ithaca regio minus equi idonea, quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populosa nunc me non juvat, sed Tibur tranquillus frequens, vel Tarentum haud [illegible] Philippus causarum actor celebris, acer, insolens, [illegible] Tum, inquiebat, in [illegible] cum sis propior quam [illegible] Carinas foro longus [illegible]. Tum, inquiebat, in [illegible] cum sis propior quam [illegible] Carinas foro longus [illegible]. Tum, inquiebat, in [illegible] cum sis propior quam quando [illegible] cultello unguis [illegible] nem.

ANNOTATIONES.

Prædarum nihilominus [illegible] detrectavit, recusavit. [illegible] sum epistolâ, in qua sic erat: *[illegible] aedare—neque [illegible] nostram spectato, [illegible]* κἂν μὴ ἐγὼ ἐθέλω. Quæso, lector, [illegible] peratoris benignitatem et clementiam [illegible] virtutem principibus ideneam et [illegible] re, non pigebit inspexisse [illegible] eundem scribebat: *Sume tibi aliquid juris [illegible] me, tanquam si concedo [illegible]. Peccasti et nimis temerè fecisti: quod [illegible] esse voluit, si per edictum [illegible]*.

35. *Nec somnum plebis laudo satur.*] Neque verò plebeiorum quorundam [illegible] laudo, cum suo opulentiæ [illegible] aliam sententiam dumque [illegible] rus, si egestatis [illegible] Imo libertatem, præterea quibus liberi divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi [illegible] saginantur ad [illegible] suaque [illegible] res.

36. *Divitiis Arabum.*] VII lib. 1. Ode 29.

37. *Rexque paterque Audisti.*] Ellipsis, deest *dici*; [illegible] ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgò [illegible].

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao scilicet equos dare [illegible] respondit Telemachus, haud [illegible] apud [illegible], &c Homer. Odyss. 1. De *Ulysse*, lib. 2. Sat. 5. De *Ithacâ*, lib. v. 4.

41. *Porrectus spatiis.*] Ubi non quiescam diem lib. 4. Od. 7.

45. *Imbelle Tarentum.*] Mira populositas, Ep. 1. Od. 7. v. 18.

Strenuus et fortis.] Vide Epistolam 1. Od. 29. lib. 1. Od. 18. lib. 2. Od. 2. lib. 3. Od. 4.

46. *Causisque Philippus.*] Exempla hujusce dictum demonstrat, quibus [illegible] vitæ genus, quamvis non [illegible].

47. *Philippus.*] L. Marcius Philippus, consul [illegible] ætate, ingenii, [illegible] divitiis etiam præclaras. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in orat. pro Quinct.

47. *Ab officiis.*] Tormentis fatigatus officiis, quibus tam [illegible] laborabat, ut *diu nocteque [illegible]* discerent. Cic. *ibi.*

Octavam circiter horam.] Hora post meridiem [illegible] quod [illegible].

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ [illegible] et [illegible] cavicæ: [illegible]. In eo sita [illegible] Pindi [illegible]. Erant et [illegible] Esquilias supra [illegible], atque inter illas Pompeianæ [illegible] per *hortos Cari* vocat Maro, Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe senibus [illegible] est.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

Mercurio servo mandata sua strenuè exequenti *imperavit*: Demetri, vade, percunctare, et narra, quis iste, quæ conditione et familiâ, quo patre sit, et quo patrono. *Ille* vadit, revertitur, se refert, Vulteium Menam vocari, præconem esse, in familiari exiguâ, probum existimari, discurrere, et undequaquè scire; compellare, et uti: parvis sociis fixoque domicilio frui, neenon spectaculis et campo *Martio* post negotia peracta. *Tum Philippus*: Ab ipso velim quærere ea, quæ narras: ad cœnam voca. Vix finem habet Mena: apud se attonitus cogitat. Quid plura? Nonis libertatem, inquit. *PHILIP.* *Hunc* recusat iste? *DEMET.* Recusat pertinax, tuque curat parum vel tumidat. *Postridie* Philippus improvisus adoritur, salutat que prior Vulteium exiguas merces venumdantem plebeiâ tunicâ indutæ. Vulteius Philippo obtendit cunas et occupationes negotia tenuis, propter quas ad eum manè non ivisset; *cum super*[*ve*]*nit*, quòd cum non prior salutâsset. *PHILIP.* Tum domum condemisse me tibi existimâ, si mecum hodie cœnaveris. *VULT.* *Faciam* quod jubes. *PHILIP.* Ergo venies post *horam* nonam; jam abi, opesque sedulò congere. Postquam ad cœnam convenit, atque tam profecunda quàm reticenda effutit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens, *velut* piscis ad uncum obtectum,

Demetri (puer hic non lævè jussa Philippi
Accipiebat) abi; quære, et refer, unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo sit patre, quove patrono.
It, redit, et narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
Et properare loco, et cessare, et quærere, et uti,
Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo,
Et ludis, et, post decisa negotia, Campo.
Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic [765]
Ad cœnam veniat. Non sanè credere Mena:
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè,
Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem et mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset; denique quòd non
Providisset eum. Sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.
Ut ventum ad cœnam est, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum;

ANNOTATIONES.

52. *Demetri (quer hic, &c.*] Adverte narrationem et hypotyposin eximiam: rem oculis observari credas, adeò vivida sunt omnia.

56. *Præconem.*] Baccinatorem publicum, qui vendita proclamabat, aliaque enunciabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam vicatorem, aut institorem.

58. *Gaudentem parvis sodalibus.*] Æqualibus sibi conditione familiibus consuescentem, et cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, et frequentibus illic exercitationibus, dixi lib. 1. Od. 8.

62. *Per[gis].*] Respons. obliquè usurpatus. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je n'en crois rien d'objet. Je ne connois*: Angl. IT IS TOO MUCH HONOUR: I AM MUCH OBLIGED TO HIM: I THANK HIM.

63. *Necat ille nolum?*] Philippus excandescit.

65. *Scruta.*] Gr. Ἐρπύλλια, ταρίχια, frivola. Hinc *scrutariam facere*, i. e. vilia quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. 8. quid tamen alii aliter exponunt. Hinc et *scrutarium*, locus in quo venduntur scruta: et *scrutarius*, qui vendit. Lucil.

Quando ? et scruta quidem ut vendat scrutarius laudat;
Pratulatum stigilem, solcam improbus dimediatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tenuato popello.] Infimæ sortis plebi, non togâ, sed tunicâ simplice vestitæ.

69. *Providisset.*] Al. leg. *provisisset.*

71. *Post nonam.*] Ad cœnam venies horâ solâ, nonâque tertia post meridiem: de quâ nos alibi, et Alex. ab Alex. l. 5. c. 21. quem adi, multa ibi disserentem scitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus et cenatus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effutiebat: ut ferè fit.

74. *Piscis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit, velut piscis ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet et condiceretur mali. Nempe ipsius libertas et animi quies in discrimen adducebatur.

Manè eliens, et jam certus conviva, jubetur [75]
Rura suburbana indictis comes ire Latinis. 76
Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non cessat laudare. Videt, ridetque Philippus;
Et sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem 80
Promittit; persuadet utì mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultrà
Quàm satis est morer, ex nitido fit rusticus; atque
Sulcos et vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur studiis; et amore senescit habendi. 85
Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ;
[90]
Spem mentita seges, bos est enectus arando;
Offensus dammis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
Quem simul adspexit scabrum intonsumque Philippus,
Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris 91
Esse mihi. Pol, me miserum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per genium, dextramque, deosque Penates.

cliens manè, jamque convict[us] assuetus, jubetur ad villam suburbanam comitari *per feriis* Latinas imperatas. Is equo insidens, arvum et aërem, Sabinum valdè laudat. Philippus videns, ac ridet; dumque sibi joci et oblectamenta undequaque perquirit, sesterria septem largitur, atque septem commodare spondet; sicque lætus ut emat prædiolum. *Vulteius* emit. Ne te prolixo sermone plusculum detineam, de homine polito fit agrestis; et *dein* loquitur solùm de sulcis ac vineis; arbores dispenit; macerat se curis; et in cupiditate possidendi inveterascit. At cùm *caput* oves furto, et capras morbo perdere; *cùm* messis spem fefellit, boves *autem* arando confecerant; *tum* jecturis perculsus nocte medià insendit equum, iratusque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus squalidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laboriosum et anxium video. *Vulteius* respondit: Certè miserum appellabis, *si* patrone, si verè me nominare volueris. Quocirca enixè te rogo per genium, et dextram, Penatesque deos,

ANNOTATIONES.

75. *Manè eliens.*] Patronum clientes quotidie manè ad trabeatorum limen suum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Manè libertati insidiabatur Philippus, sibique munus parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Ferias, quibus erat *libertas latium[que] jurgia compescere, ut eadem operam et laborem*, inquit Cicero 2. De leg. n. 20.

Indictis.] Has enim tempore incertas magistratus vel pontifex maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera: Stativæ, statis mensibus et diebus observatæ; ut Saturnalia, Lupercalia, &c. Conceptivæ: ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia: Imperativæ, quas consul, prætor ve, aut pontifex maximus pro arbitrio imperabat: Nundinæ, quæ ferre paganorum nefastæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 7.

Latinas.] Varro 5. de L. L. *Latinæ feriæ, dictæ conceptivæ à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex agris*: scil. ex tauro in *Albano monte* sacrificati solito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas feriás Tarquinius à principio in unam diem indixit. Post reges autem exactos, altera dies adjecta populi jussu. Demum restituta plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, à consule vel prætecto Latinarum indicebantur tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas servatasque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam post Latinas religiosi habiti, quibus solemne ludorum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito cursu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. modò cit.

77. *Sabinum.* In Sabinis agris sita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem sestertia.*] Poëticè, pro septem millia sestertium. Nec enim agellus septem aut etiam quatuordecim nummis sestertiis emi poterat: ut bene statuunt Badeus et alii. Vide poster. lib. 2. Epist. 2. v. 33.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites sustentandas.

86. *Iratusque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum sentit: Philippus autem parato inde sibi ludibrio gaudet et oblectatur.

92. *Pol.*] Id est, per Pollucem.

94. *Genium,*] Præsidens natalibus numen.

ut restituas me priori conditioni. *Hoc* quidquid est, quantum tibi placuerit, concipe, et, ut videtur tibi, ita dimitte. *Reperiam* est *certè*, *ubi* quisque suâ mensurâ et pede metiatur.

Obsecro, et obtestor, vitæ me redde priori— 95
Qui semel aspexit quantum dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

ANNOTATIONES.

61. *Prosper.*] Dies prosperos ab Græcis, εὐημερίαν, εὐπαθίαν, εὐκαιρίαν appellatos. Quo verbo Lucretius usus est. Alii *prosperos* dies innocentes, et *Mercurium* nullâ superstitione, et *Aquilam* Cæsarem, et Terentium, &c.

Dextra sequa.] Plin. Lib. 11. cap. 45. *Inest*, inquit, *manifesta* [illegible], *observationi utilissima*. Sic Virgil. Æneid. 1. v. 411.

Per [illegible] *signum, dextramque Tonantis*
Et Æneid. 7. v. 244.
Dextra fert Victoria, sceptraque potenda.

66. [illegible] Hæc aliqui dicta volunt a Philippo Virum Menæ suus respondente: ego verò, ab Horatio apud Mecenatem petente.

95. *Metiri se quemque suo modulo, &c.*] Debet unusquisque [illegible] ac perpendere quidnam sibi conducibile præsumatur, convenitque ad beatè vivendum. Sic fermè Persius Sat. 4. v. 52.

Tecum habita, et nôris quàm sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII.

AD CELSUM ALBINOVANUM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

O Musa, Celso Albinovano, comiti et scribæ Neronis renuncia, quæso, salutem et prosperitatem. Si interroget, quid agam: respondes, me plurima et præclara spondere, *at* vitam ducere nec honestam nec jucundam: non quòd grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit; nec quòd gregis malè se habeant in agris remotis, aut quòd jam pridem animo valeas, quam toto corpore,

Celso gaudere et bene rem gerere Albinovano, [268]
Musa rogata, refer, comiti scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic, multa et pulchra minantem,
Vivere nec rectè, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleamve momorderit æstus; 5
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia, mente minùs validus quàm corpore toto,

ANNOTATIONES.

1. *Celso gaudere, &c.*] Solemne fuit hic postea usurpari, ut Celsum in sua provincia vicissim gaudere levitatis et amentiæ notare: quum nunquam is quemquam videam est jam nominat verè, Epist. 1. v. 1. et seq.

Celso.] Unus ex amicis et Pisonem cognovisse fuit creditum. Posse tamen ruta carere *Albinovano*, ex eodem Tacito videre licet.

Comiti scribæque Neronis.] Scribæ consabantur apud Græcos, χαίρειν καὶ εὐτραπέλιον, quibus explicabant [illegible] Plato salutem [illegible] dicebat: atque ita salutandos familiares. Δεῦρο, καὶ χαῖρε πάλιν.

2. *Comiti scribæque Neronis.*] Ex iis qui magistratus in provincia sectabantur, alii omeri erant: ut cornicines, medici, accensi, &c. alii honoris et amicitiæ causâ dantaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo suprà Epist. 3. Vide Cic. Verr. 1.

Scribæque.] Librario, scribendis literis præposito. Gall. *secrétaire des commandemens*: Angl. [illegible]

3. *Nec recte.*] Non satis secundùm virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute [illegible] posse suaviter vivere.

Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, irascar amicis, 9
Cur me funesto properent arcere veterno: [760]
Quæ nocuere sequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, et se;
Ut placeat juveni, percontare, utque cohorti.
Si dicet, Rectè; primùm gaudere: subinde 15
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum *levaret*. *Porrò* fidelibus medicis offendar, et amicis irascar, eò quòd lethargum fatalem à me depellere studeant: *meò verò* contrariè noxiæ, decretam præfaturæ: Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi *autem* Romam. Posces, quære, quomodo se habeat, et quantum negotia promoveat; quàmque gratiosus adolescenti *sit*, atque *ejus* familiaribus. Si respondet, bene *omnia procedere*; primò salvere *jube*: tum ad aurem insusurra monitum istud: Nos tecum agemus, ô Celse, quemadmodum tu fortunâ uteris.

ANNOTATIONES.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis auris remedium petere nolim à philosopho, ut *mens sana* mihi *sit in corpore sano*. Juven. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconstantiæ animi, superbiæ, &c. De *veterno* seu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 10.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto: cùm verò sum ruri, solitudinis inquietem urbanam vitam desidero. Lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis.

Tibur.] Lib. 1. Ode 7 et 18. lib. 2. Ode 6.

Ventosus.] Vel levis instar venti, vel inflatus vento, et superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epist. seq. Item suprà Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis et familiaribus. Vide modò cit. Epist. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus*, &c. Senec. De clement. lib. 1. cap. 10. cohors prima interioris admissionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis; prosperâque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitiâ nostrâ indignum. Lib. 3. Ode 27. v. 74.

——*bene ferre magnam*
Disce fortunam.

EPISTOLA IX.

AD CLAUDIUM NERONEM.

Septimium illi commendat.

Septimius, Claudi, nimirum intelligit unus [770]
Quanti me facias. Nam, cùm rogat, et prece cogit
Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,

O Claudi *Nero*, solus nempe Septimius novit quanti me æstimes. Etenim quando *me* orat instatque precibus, ut ipsum ad te perducam, et commendem,

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, lector, quàm poëta solers pariter ac modestus: qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget; ostenditque tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. 2. Ode 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, suprà Epist. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epist. ad Trebat. *Sic ei te commendavi et tradidi, ut gravissimè diligentissimèque potui.*

tanquam non invidiosum amicitiâ et familiaritate principis, *non ex Platonis modo sententiâ*; quando quidem ne censent inter amicos intercedere nisi, quæ utilia sunt, sapientemque magis quàm eo ipso, quòd sapiens est, beatum. Plurima certè ex ea re commoda, ut arbitrabar, excusatum. At verò timui, ne videar ejusmodi esse, quæ nimis mecum amici ut tecum esse nolint, aut nimis molesta. Itaque ego desiderium tuum precibus tecum, devem ad spectum urbemque vultûs. Et tu pudorem, quem verecundiam alibi ei amici præstiti; hunc tuis gregibus, et existima probum et constantem.

Dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
Munere cùm fungi propioris censet amici;
Quid possim videt ac novit me valdiùs ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulatoropis propriæ, mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
[771]
Frontis ad urbanæ descendi præmia. Quòd si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

ANNOTATIONES.

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est, ut augusta, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. l. 1. v. 1. Vide Paulum apud Paul. 101. *Non ego paucis offendar maculis, quas aut incuria fudit, aut humana parum cavit natura*, &c.

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. De benef. lib. 6. cap. 33. *Non erat sanè amicus, qui agmine magno jam nam pulsant, qui in primas et secundas admissiones dare vult.*

7. *Cur excusatus abirem:*] Ne commendatitiam hanc epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora,*] Exhibuisse minùs posse me quàm possim.

9. *Opis.*] Æneid. 1. v. 604.

——— *Graves persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Non ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium et amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior, contrà rusticus et agrestis fronte et verbis asperior. Alii *frontem adducam* interpretantur perfictiorem, audaciorem, minùs jucundam. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

Quòd si depositum laudas, &c.] Si laudas quòd mihi apud te esse confidentior, quàm videri parùm sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X.

AD FUSCUM ARISTIUM.

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

Urbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hâc in re scilicet unâ
Multùm dissimiles, et cætera penè gemelli.
Fraternis animis; quidquid negat alter, et alter:
Annuimus pariter, vetuli notique columbi.
[772]
Tu nidum servas: ego laudo ruris amœni

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.*] Aristio Fusco commodarum scriptori familiarissimum vidimus, pro Odem 22. lib. 1. ejus quæ [illegible] Satyris.

Gemelli.] Fraternis animis, ut solent esse gemelli.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus, et mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Besides in urbe Româ, quâ ruitum in modum delectaris.

Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui
Quæ vos ad cœlum effertis rumore secundo.
Utique sacerdotis fugitivus, liba recuso; 10
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ si convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda est area primùm;
Novisti-ne locum potiorem rure beato?
Est ubi plùs tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis,
16 [773]
Cùm semel accepit solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minùs invida cura?
Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum? 21
Nempe inter varias nutritur silva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret,

ville jucundæ riculos, et saxa musco obducta, atque silvam præterea. Quid plura? vivo et regno sanus, sanum ut mihi necesse sit ab his, quæ vos laudatis admodùm, vulgo approbante. Placentas autem repudio, velut servus sacerdotis; panem *verò* his mellitis suaviorem requiro. Quòd si expedit vivere congruenter naturæ, atque ita prima deligenda est ad extruendam domum; an scis locum aptiorem tranquillo rure? Estne *locus*, In quo tepidiores sint hyemes? In quo mitior aër temperet furorem Caniculæ, et tempora, quibus Leo fervens suscipit ardentem solem? Estne locus, in quo molestæ solicitudines minùs perturbent somnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidiæ? An aqua in vicis contendens frangere *tubulos* plumbeos, limpidior est, quam quæ resonans labi per alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas versicolores, et laudatur domus habens prospectum ad campos remotos. *Verùm tametsi* furcâ naturam abigas, nihilominus redibit semper,

ANNOTATIONES.

6. *Laudo vasis amœni Rivos*, &c.] Columella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiæ, et quasi consanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ rusticæ commoda sic describit:

Non alba vasis est libertas et cava cratera,
Fictove pocula vita quæ priscis colat,
Cadoque quæ relatus ex consulis opima amat.
Non illa acuræ ventos explevimus favor,
Quæ vela laxent mundum ventosum petant;
Non cura populi, et exitus vitæ dubii leves:
Non turbidos curabit, non fragilis furor.
Nec ille vestes sericas induit; vultu gregis
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes:
Sed mille quæ libet, &c.

Nec sedeta poculis odit atque urbes et a
Novat, &c.
Et teste colo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cœlum effertis.*] Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus*, &c.] Is fastidiens liba et placentas, quæ sacerdoti e sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit et præfert, hernmque fugit præ illorum copia. Ovid. Fast. 3.

Liba dies fiunt, succis quæ dulcibus edunt
Gaudet, at à Baccho mihi reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ si convenienter.*] Naturæ impertiri duntaxat idonea et necessaria, negare autem quæ vitiosa expetit libido.

13. *Ponendæque domo*, &c.] Si vitæ beatæ et tranquillæ fundamenta jacienda sint.

16. *Rabiem Canis.*] Canis ulæ ad eos molestos. Lib. 1. Ode 17. v. 17. Lib. 3. Ode 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstum ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide lib. 3. Ode 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini, et eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Lybia pro Numidiâ, quæ ultraque est regio Africæ. Porrò Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Ode 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua*, &c.] Per tubos et canales plumbeos deducta. Aquæductus magno sumptu extructos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias*, &c.] Satis patet, inquit Horatius, quanti ruta æstimantur; cùm in mediâ urbe, et in ædibus magnificentissimis, nemora construuntur, &c.

24. *Naturam expellas furcâ*, &c.] Erasmus, *Sensus est*, inquit, *haud facilè dederes, quæ nolis naturæ penitùs indidit et insevit. Ducta metaphora à vanis, qui appositâ furcâ tanquam arbi quidam naturæ posuerit: quâ sublatâ, rursum revertunt eòdem quò priùs.* Alii, *furcâ expellere*, interpretantur, per vim, asperè, et ignominiosè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epist. 2. *Sed quoniam furcillâ*

et sensim victrix perfringet impudentia lucrum. *Ille vereri* [774]
Non discet, ne sit turpe, horum vendere pullum
Sidonium inter et Laconem, ignarus quibus
Agnatum in hanc conchylium sit maius, et quibus
Parcius infectum. Quidquid sapiet, bonum erit. Quàm qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundæ, 30
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. Fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges et regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo 35
Imploravit opes hominis, frænumque recepit:
Sed, postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
Sic qui, pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret; dominum vehet improbus, atque 40
Serviet æternùm, quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet: si minor, uret.
Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi: 44
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura [775]
Cogere quàm satis est, ac non cessare, videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potiùs, quàm ducere, funem.

ANNOTATIONES.

ut discolor unde: quanquam ibi alii leg. aliter. Aristophanes de Pace, simili dictione utitur, ὅκρεῖ; ὁ Θεὸς, ἐκθεν. Juvenal. Sat. 13. v. 239.

———*Tamen ad mores natura recurrit*
Damnatos, fœdæ et nutant vestigia mentis.

25. *Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta esse solet, fastidium damnabit facilè illum luxuriæ divitum plerumque male expetitorum, præter, aut etiam contra, instinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon et Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Ode 29. et Epod. 16. sub finem.

Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem.] Apud Aquinum Latii urbem habitabat purpuræ, vel quam pretii ferè dignam sciebant longè minoris, quàm nuncupata et pretiosa Tyro vel Sidone. Alii putant callidi in Aquinate, quod Sidoniam malint recipere, dispiciantur. Aquinum, ignobile oppidum. Argelii Doctoris Thomæ illinc oriundi, fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubeus aut violaceus, è sanie concretas ostrearum, maximè verò muricis, cujus frequens piscatus est ad urbes modò dictas.

28. *Propiusve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis; quibus cùm medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabulam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis mansit, sic homo paupertate excussâ mancipium fit cupiditatis et pecuniæ sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quàm pes à calceo parùm apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græcis derivatum: *Ne supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. De vitâ beatâ. *Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dictio vid

Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
Excepto quod non simplex otium esset, cætera lætus.

Ego tibi scribebam ista ponè vetus Vacunæ templum, hilaris *eam* per omnia, nisi quòd mecum non sis.

ANNOTATIONES.

tur dicta à sacrificiis illis solemnibus Romæ fieri consuetis ab rustici, cujus principium tempus præcipue [illegible] dicere, id vere esse ducti, aut [illegible] Tit. Liv. lib. 27. *Hic [illegible] vetus templum Victoriæ condidit.*

40. *Hæc tibi dictabam.*] Pueris vel librariis dictabam Epistolas has, ubi scribit alteri.

Post fanum putre Vacunæ.] Hujus vacationis dea Sabinis potiùs culta fuit: unde fanum ejus vetustate et cariè deforme, *putre* dicitur. Ingeniosè verò et lepidè ipse poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus et otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabino um dea, in [illegible] Reatino, sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. 1. ait esse Victoriam, quæ facit vacare à curis. Vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri mense celebrabantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nam quæ quæque ferè sunt antiquæ sacra Vacunæ,
Aute Vacunales stantque sedentque focos.

EPISTOLA XI.

AD BULLATIUM.

Ad felicitatem parùm facit locus.

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Crœsi regia Sardis?
Smyrna quid et Colophon? majora minorane famâ?
Cuncta præ Campo et Tiberino flumine sordent?

O Bullati, quid censes de Chio, et de Lesbo celebratissimâ? quid de Samo nitidâ? quid de Sardi Crœsi regiâ? quid de Smyrnâ et Colophone? an *habent aliquid* majus aut minus famæ? An omnia *videntur* spernenda præ *Martio* campo et fluvio Tiberi?

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clari simum à nobilitatis titulis pervagatum compellat poëta: et quod nosset hanc esse ejus mentem, ut eum Romam vivendi à vivere existimaret; occasionem sumit ostendendi, beatitudinem minimè à loco pendere: ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ioni. de qua lib. 3. Ode 19.

Lesbos.] Ægei maris insula *vota* cùm vino generosa, tum poëtarum laudibus Alcæi et Sapphonis: de quibus lib. 1. Ode 17. et 32. item lib. 2. Ode 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum: *concinna*, vel aedificiis elegantissimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur: necnon ob Pythagoram illius civitatis, &c.

Crœsi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Crœsi, hodie jacet. *Crœsus* immensis divitiis inclytus, à Cyro subinde victus sensit, quod antè Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe *fortuna vitrea est: cùm splendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter et Ephesum, mari pariter immineat: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti, *Colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quòd cùm exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primùm alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorane famâ.] Suntne urbes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4. *Campo.*] Amœnissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. lib. 1. Ode 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is

An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupis, maris pertæsus atque itinerum? *BULLAT.* Nôsti, qualis sit Lebedus; desertum magis cæpûdam Gabiis et Fidenis: tamen ego malim ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, è terrâ mare tumidum eminus contemplari. *HORAT.* At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ et cœno conspurcatus, morari *se* pro in cauponâ velit; nec qui contraxit frigus, laudat furnos et balnea, tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque si et vehemens Auster excitaverit in aperto mari, ideo vendas navem ultra mare Ægæum. *Cordi hoc* sanæ *menti non plus* juvat Rhodus et clara Mitylene, quàm lacerna *vel* solstitio æstivo, campestre tempestate nivali,

An venît in votum Attalicis ex urbibus una? [777]
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
Fidenis vicus: tamen illîc vivere vellem,
Oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
Neptunum procul è terrâ spectare furentem. 10
Sed neque qui Capuâ Romam petit, imbre lutoque
Adspersus, volet in cauponâ vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præstantia vitam.
Nec, si te validus jactaverit Auster in alto, 15
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod [778]
Penula solstitio, campestre nivalibus auris,

ANNOTATIONES.

fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege subnixo, novam est appellationem sortitus. Lib. 1. Ode 2. Ovid. Fast. 2.

Advia, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Ode 1. Lib. 2. Ode 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis et peregrinationis, ut in quovis ignobili et deserto vico malis subsistere ac residere, quàm mare aut quodvis iter ampliùs inire?

Lebedum.] Oppidum Asiæ minoris, ad oram situs Ionici; ubi quotannis scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt, qui vicum esse in Italiâ maximum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Respondeo est Bullatii, cui dum sum *mare* et *itinera* exosus. Hæc tamen cæteroquin ei nihil ipsa Lebedus vitii possunt.

Gabiis, Fidenis,] Duo loca prope Romam in Latio in Sabinis posita.

10. *Neptunum procul.* &c.] Deum maris. Meton. pro ipso mari. Lucret. Lib. 2

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuâ, &c.*] Vel ipse poëta cordi, vel Bullatium ridet, similitudine complectatur. Quasi vero in cauponâ semper diversari velit, qui lacus itinere collectum illic abstergerit, nec *se* cupiat vento exsiccare: atque inditium latitiæ odio viam ac patriæ velut reprehendat.

Capuâ.] De hac urbe Campaniæ præcipui, Epod. 17. et Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit,] Longo itinere.

13. *Furnos et balnea laudat.*] Calida nempe loca.

14. *Auster.*] Ventus meridionalis, pluvius admodum et procellosus. Lib. 2. Ode 4.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam redituris in patriam, satis dicens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda et pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Ode 6.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum, aliasve urbes florentissimas, quàm penulam æstate, &c. Vel sensus est: Quamvis jactates sis Austro et tempestatibus, attamen salvus evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimùm, dum vales; ubi apud nos jactes et extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam et Chium, &c.

Rhodos, Mitylene.] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. 1. Ode 7.

18. *Penula solstitio.*] Pallium densum adversis imbres et frigus, fervente æstu, Junio mense, in solstitio æstivo, cùm sol ultrà non progreditur. Macrob. Somn. Scip lib. 2. cap 7. *Circulus eidem neque sursum ultra Cancrum, neque ultra Capricornium decursum habet; sed cùm ad tropicorum confinia pervenerit, non reverso: unde et solstitia vocantur. Et quia æstivus tropicus temperatæ zonæ sursum terminus est, ubi cùm sol ad ipsum finem venerit, fiunt solis æstivi calores, de cujus ardens sensus nec ego subjecta.*

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet, ac vultum servat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens. 21
Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ sume manu, neu dulcia differ in annum:
Ut, quocunque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. Nam si ratio et prudentia curas, 25
Non locus effusi latè maris arbiter, aufert; [779]
Cœlum, non animum, mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hîc est, 29
Est Ulŭbris, animus si te non deficit æquus.

Tyberis hyeme, focus mense Augusto. Dum potes, et sors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, et Chium, et Rhodum procul positas. Quodcunque *verò* tempus felix tibi Deus concesserit gratâ manu accipe, nec in annum differ lætitiam: ut quâcunque in regione degas, te sponte *ibi* commorari declares. Enimvero si ratio et sapientia, non *autem* situs arcens mare exundans, abigit solicitudines; qui ultra mare navigant, cœlum *quidem* mutant, non *verò* animum. Gravis nos tenet socordia: navibus et equis vitam beatam quærimus. *Atqui* hîc est *illud*, quod quæris: est Ulubris, modò tibi pacata mens adfuerit.

ANNOTATIONES.

19. *Per brumam Tiberis.*] Quasi verò quisquam hyeme capiat flumen subire, seque in eo lavare, aut natare.

Sextili mense,] Ardente cœlo et Canicula. Vide sapiâ Epist. 7.

Caminus.] Vox Græca est fornacem significans, ἀπὸ τοῦ καίμαι, *ardere*. Isidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ sim modò, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes et insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter, et quæ sequuntur, intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò antè.

22. *Tu, quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius: Imò quâcunque horâ et quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio et prudentia duces tibi sint. Vel, interim, dum ad nos redeas, horis felicibus fruere, ubique lætus esto, et æquo animo quævis accipe.

24. *Neu dulcia differ.*] Lib. 3. Ode 8. v. 27.

Dona præsentis cape lætus horæ.

26. *Locus effusi latè maris arbiter,*] Urbs quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymōron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *Par mer et par terre:* Angl. BY SEA AND LAND: Item, *A pied et à cheval:* ON FOOT AND HORSEBACK.

29. *Quod petis, hîc est:*] Ne longè quæras quod in promptu est. Si sapis, ubicunque sis, felicitatem præstò habes, vel in quovis angulo et oppidulo maximè obscuro et ignobili: v. g. Ulubris in Italiâ; vel Lebedi in Asiâ.

30. *Ulubris.*] Ulubræ, oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quòd Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. *Pol, si est animus æquus tibi, satis habes qui bene vitam colas.*

EPISTOLA XII.

AD ICCIUM.

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

FRUCTIBUS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci, [30]

O Icci, si verè potiaris proventibus Agrippæ, quos in Sicilâ percipis, majores

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrippæ.*] Ad Iccium hunc est Ode 29. lib. 1. ubi sicut et hîc, ejus cupiditas notatur, non sine multo satirico sale.

Agrippæ.] Is Augusti gener, de quo l. 1. Ode 6.

Siculis.] Sicilia insula Italiæ ajacens, et ab eâ angusto satis freto divisa, triang. dalis formæ

tibi opes dare nequit Jupiter: desine conqueri. Nec enim est inops, qui rerum habet usum. Si venti, si rus ac pedes commodè se habent, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter *cibaria* possessa solutus veseris olus mavis leguminibus, ita porrò vescaris: ut sors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia nequit infidem mutare; sive quòd omnia intùs solam virtutem ponis. *Non est quòd* deminemur, si Democriti agros et sata depascatur grex *alterius*, dum mens agilis *velut* exsul corpus peregrinatur: quin ædequidem tu in tantâ prunigine et hac quæstûs,

Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus. 6
Si forte in medio positorum abstemius herbis
Vivis, et urticâ; sic vives protinus, ut te
Contestim liquidus fortunæ rivus inauret: [81]
Vel quia naturam mutare pecunia nescit, 10
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur si Democriti pecus edit agellos
Cultaque, dum peregrè est animus sine corpore velox:
Cùm tu inter scabiem tantamne et contagia lucri,

ANNOTATIONES.

est. Habet in circuitu plus quàm sexcenta pasuum millia; quondam regis Mithridatici amplissima certatio; tantus ambitus, ut haberent populi Romani dimetiendum. Cic. Verr. 5. c. 2. *Sejanus ille M. Catonis nostram illam rempublicam, vetustam plebis Rom. Senatum nominavit.*

1. *Quæ colligo.*] Velut procurator aut coactor ab Agrippæ constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait poëta, *frueris*, indicat magis usum fructuum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

5. *Si cætera deest, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si vestitus et cubile, si omnes, vel potius calceamenta indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imo paulò post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8 *Urtica.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica reperitur nusquam non, non ingrato, multis etiam utilissima in cibo est, ad pedendos tetros animos.* Vide et Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* piscatilis carnis tenerrimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 5.

9. *Rivus aureus.*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm stolidè optâsset in aurum converti quicquid contrectâs et, jamque cibis pariter immutatis fame periret: tandem Bacchi, vel Apollinis, consilio se abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: *Malle te puto à Cæsare consuli, quàm inaurari.*

10. *Vel quia naturam.*] Liberalior non fit avarus, etsi opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur.

11. *Miramur si Democriti pecus, &c.*] Id quòd vehementi admiratione prosequuntur: *Quid? hoc non mirandum?* Democritus, cum non posset animum a corpore abstrahere, ut naturæ arcana scrutaretur, se ipse excæcavit, et unâ pecora amittit.

12. *Miramur si Democriti, &c.*] Adeo mirandum non duxerunt, quòd Democritus [illa] negotia sese put[illegible] [illegible] [illegible] [

Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures:
Quæ mare compescant causæ; quid temperet annum;
Stellæ sponte suâ jussæne vagentur et errent:
[762] [orbem;
Quid premat obscurum lunæ, quid proferat,
Quid velit et possit rerum concordia discors:
Empedocles, an Stertinii deliret acumen.
Verùm seu pisces, seu porrum, et cæpe trucidas,
Utere Pompeio Grospho; et, si quid petet, ultrò
Defer: nil Grosphus nisi verum orabit et æquum.
[763]
Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid deest.
Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res;

nihil abjectum cogites, atque excelsa meditaris: quid, quæ causæ cohibeant mare: quid tempora componat: an sidera per se, an imperata errent ac discurrant: quid lunam faciat sine lumine, quid lumen ejus producat: quid valeat efficiatque dissentiens rerum consensio: utrùm Empedocles, an Stertinii subtilitas abenet. At sive pisces, sive porrum aut cæpe occidis, *familiariter* adhibe Pompeium Grosphum; ac si aliquid rogârit, sponte defer. Nihil Grosphus petet nisi rectum et justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nescias, quo statu se respublica habet;

ANNOTATIONES.

16. *Quæ mare compescant causæ.*] Ne terram obruat, cùm eâ sit altius. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Carve suos fœtus alium non ejicit æquor?

Quid temperet annum;] Quid varias temporum faciat commutatio: nec vices, quatuor anni tempestates; ver, æstatem, autumnalia, hyemem.

17. *Stellæ sponte suâ jussæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an jussu et imperio externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *Parvâne cœlo stellas* dicit. Plin. lib. 2. de his multa. Cap. 6. *Septem sidera ab ortu suo in vicinia circulos, inquit, cùm errant nulla unius ulli, &c.*

18. *Quid premat obscurum, lunæ, &c.*] Quid lunam crescere ac decrescere efficiatque magnis efficiat. Plin. modò cit. lib. c. p. 9. *Omnium admirationum una lunæ solus hortus fortasse maximus.* *Multiformi hanc arte horti vegenia contemplantium, et pecuniam in omnia maximè sidus ad gratiam: crescens semper ad senescens: et modò curvata in cornua, modo æquâ positione divisa, modò simulata: — — — — — — — — — — Immensi cursu pleno, ac repentè nulla; aliàs pernox, aliàs sera, &c.*

19. *Quid velit et possit rerum concordia discors:*] Quemadmodum ita quatuor inter se pugnantia concinnam tamen mundi compagem tesque omnes continuant, paribus ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. 2. cap. 10. *Discordi concordiâ mundum constare* dicit. Ovid. Metamorph. l. 1. v. 430.

Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque,
Concipiunt: et ab his oriuntur cuncta duobus.
Cùmque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: et discors concordia fœtibus apta est.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles sanè haud cum Stertinio comparandus, præterquam quòd (ut est in Epist. ad Pisones, v. 464.

——— Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit.

Qui certè unâ vesaniâ aquavit aut superavit stultitiam multiplicem Stertinii abunde ventilatam. L. 2. Sat. 1. Præterea verò ad horum stadle, quòd, ut Stertinii ducentos ac viginti libros Stoicorum verbibus Latinis descripsit, sic Empedocles Pythagoreo acuto magis quàm utili carmine complexus est: ac sic mirum utique philosophiam obscuriorem reddidit, fatuosque se ideòque pariter navavit. De Empedocle item dicemus ad locum modò cit. Epist. ad Pisones.

21. *Seu pisces, seu porrum, &c.*] Seu lautè seu frugaliter victitas. Vel, seu Pythagoreus es sobrius, quique ab omni animalium cruore abhorres, legumenibus autem vescì amas, seu more Epicureorum pisces ac dapes exquisitas sectaris. In delicios pisces habito respicit ex dictis Ep. 2 Sat. 4.

22. *Utere Pompeio Grospho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Grosphum, quatum Romæ e Stoicâ omnibus. Hæc Horatii mens erat, cùm ex hoc loco innotuerit, tum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvo constant amici, cùm boni non omnino sint divites; hos enim vili pretio comparabis, tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, sed officiosos; haud in petendo importunos, sed verecundos. At contrà opulentos, quippe ut plurimùm arrogantes ac superbos, demereri, sibique conciliare non ita facile est. Passeratius legit: *Bonis ubi quid deest:* sensu non valdè absimili. Plaut. Trinumm. *Carissimum proberum*

Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone subacti sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantiâ pleno cornu fruges Italiæ profundit.

Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit: jus imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffundit Copia cornu. 29

ANNOTATIONES.

esse annonam, improborum verò proventum multò uberrimum.

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextùm consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Armeniacâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam antè debilitatos victosque, at rursum bellum moventes, Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit. Parthi demum his perculsi amicitiam Augusti petiverunt, Phraatesque regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 8. lib. 4, Ode 14.

Agrippæ.] Vide citat. modò lib. 2. Ode 6.

Claudî virtute Neronis Armenius cecidit:] Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia prima expeditione Cantabrâ tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit et signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone suprà Epist. 3. et 9. De Armenio lib. 2. Ode 9.

27. *Phraates.*] Persarum rex et Parthorum. Vide lib. 2. Ode 2.

28. *Genibus minor,*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. l. 11. cap. 25. ita scribit: *Hominis genibus quædam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest ils vitalitas.* Virg. Æn. 3. v. 607.

——*Genua amplexus, genibusque volutans*
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ conserrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona et proventus in tota Italiâ.

29. *Pleno Copia cornu.*] Vide lib. 1. Ode 17.

EPISTOLA XIII.

AD VINNIUM ASELLAM.

Docet, quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, ô Vinni; offeres Cæsari libros *meos* sigillo clausos, *si quidem bene* valeat, si hilari sit *animo*, tandem si petat:

Ut proficiscentem docui te sæpe diuque, [784]
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiscentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo antè commissa Vinnio suo vel ministro vel familiari. Rari tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe, diuque,] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epist. 16. scribit Cicero, *Permagni interest, eo tempore epistola reddatur. Nam qui quid quidque quo ad nos intempestivè adeunt, molesti sæpe sunt; sic epistolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum est enim, ut primo rei missæ aspectu fruatur ille, ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet, aut per incuriam in prohibitorum manus librarii vel tabellarii interciperet, munus vile et pessum ire censendum.

Volumina,] Gall. *Un rouleau de papier:* Ang. A ROLL OF PAPER OR PARCHMENT.

Vinni;] Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. Comment.

3. *Si validus, si lætus erit.*] Cicer. modò cit. *Præcipi et, quem ad tempus, ut tempus observaret epistolæ de reddendâ——ut non cum solet tadium aliquod haberes, ac cum ab omni molestiâ vacuum esses.* Noster lib. 2. Sat. 1. v. 18.

——*Nisi dextro tempore, Flacci*
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Si denique poscet:] Hinc apparet expetita ab Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut sistat se decenter coram principe, expectetque

Ne studio nostri pecces, odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente minister: 5
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ,
Abjicito potiùs, quàm quò perferre juberis,
[755]
Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
Viribus ütëris per clivos, flumina, lamas. 10
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
Sic positum servabis onus: ne fortè sub alâ
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo soleas conviva tribulis. 15
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
Carmina, quæ possint oculos auresque morari
Cæsaris: oratus multâ prece, nitëre. Porrò
[786]
Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

Cave ne erres per nimium *ergà* nos affectum, atque invitam scripti *nostri* molestiæ conflies nimiâ sedulitate et officiosiore studio. Quòd si librorum meorum onus tibi molestum facessat, projice magis, quàm rusticè protrudas sarcinam *illam*, quò deportare imperavi: *neque* pueris *tui* Asinæ cognomen tradeas in ludibrium, et fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm *autem* eo deveneris feliciter, quò tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio codices meos defricas, ut agrestis agnum; ut bibax Pyrrhia sphæculæ lanæ furto adhæret; ut plebeius conviva soleas ac pileum. *Præterea* ne obvio cuique effutias, te magno labore poëmata cantus oculos et aures Augusti oblectare iconta. Etiam atque etiam rogatus, perge illuc. Ito, vale: cave ne vacilles, aut præceptorum *quidquam* prætermittas.

ANNOTATIONES.

paullùm, dum suo nomine salutatus Cæsar ultrò quæsiit, num ab eo sint dilata, quæ poposcerat.

4. *Ne studio nostri pecces, &c.*] Quisquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς πάντων ἔγνω κεφαλὰ, *opportunitas omnis rei summum, caput, perfectionem continet.* Pyth. Ode 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.*] Nihil age omninò, potiùs quàm temerè, et inconsideratè quidquam agas eorum augusti nimo imperata re. Cave ne delatum munus parùm decore tradas; aut celeriè festinando, aut præpropere mandatis perfungi cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas;] Solent asini grave molestumque sibi onus excutere, et in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vinnii *Asconi*, hinc *Asellæ* cognomen habebat.

10. *Viribus ütëris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas.] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, *ἀπὸ τοῦ λαμεῖν* quæ vorago viarum est, seu fossa fluviorum. Hæc quoque dictæ sunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii tamen aliter. De istis Ennius:

Silvarum saltus, latebras, lamasque latosas.

11. *Victor propositi simul ac, &c.*] Cùm propositum finem sæptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

13. *Sic positum servabis onus: &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

14. *Pyrrhia.*] Nomen est ancillæ in fabulâ quâdam Titinii: quæ furata lanæ glomos, ita gestavit, ut deprehensa sit. Ita vet. scholi.

15. *Ut cum pileolo soleas.*] Ut vicinus ex eâdem tribu ad communia natalitia, pileolum ac soleas portat, indeque reportat, reputet te meæ sub axillâ. Ex isto loco patet, pileolum habuisse veteres convivis propriam ac peculiarem: qualem quamnam plerique posteriores interdum assumunt inter epulandum, velut operosiorem, leviorem, commodiorem. De *soleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Quæ vis multâ prece, nitere Porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac sedulò exequere et perfice quod præcipio. Alias: Etsi fortè curiosus quispiam te tam sæpe rogaverit, quid rei sit, propter quam eas; ne immoreris, ne obsequere, sed quamprimùm vade.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Consentaneè age; quæcumque verè decuit te sæpe verbo, et nunc scriptor hoc, accuratè observa.

EPISTOLA XIV.

AD VILLICUM SUUM.

Illum reprehendit, quòd habitationem urbis desìderet.

O procurator nemorum et prædii mei mihi restituentis, quod tu spernis, quinque *boni* familiis habitatum, et probos quinque senes Bariam mittere consuetum; contendamus, utrùm ego diligentiùs *et* animo *meo* vepres evellam, an tu *ea* agro; *atque* utrùm plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me *Romæ* detinet caritas et amor Lamiæ fratrem desideranti, et *sic* eum *morte* præreptum dolenti, *ut* nihil solatii admittat: attamen eò me impellit meus et animus, et exoptat frangere repagula spatiari impedientia. Ego felicem appello degentem rui; tu *contrà* in urbe commorantem. Scilicet qui aliorum conditionem cupit, propriam odit.

VILLICE silvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastìdis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres;
Certemus, spinas animone ego fortiùs, an tu
[787]
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res. 5
Me quamvis Lamiæ pietas et cura moretur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen istuc mens animusque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum. 10
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum*, &c.] Hujus epistolæ argumentum convenit cum septimâ et decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. De re rust. cap. 11. *Vilicus agri est ab villâ causâ constitutus; appellatusque à villâ, quòd ab eo in eam conveniuntur fructus, et ea habentur cùm venunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit poëta: at mihi me reddit rura solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse: nam Romæ sum Mæcenatis et amicorum. Vide supra Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tiber, ad octavum ab urbe lapidem in via Valeriâ. Postea Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum satis et sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum*, &c.] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita: servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesque fructus eò convehebant. Varro apud cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas: imò et senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda stultitia est narrantium hic de quinque senatoribus, et quasi patribus conscriptis, qui ex Horatio agello Barium venientes, de sententiâ Salmoneorum rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Amenem.

4. *Certemus, spinas*, &c.] Videamus an tu diligentiùs agri mei colas, an ego animum; utrùm ego studiosiùs curas mentem pungentes resecem, quàm tu vepres, herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo; res verò deterior, quia parùm curas et colis, ô villice, quam fastidis.

6. *Me quamvis Lamiæ*, &c.] Quamquam ego Romæ detineor, et validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuoque tendit res et in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 3. Ode 17.

8. *Istuc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9. *Amat spatiis obstantia*, &c.] Hinc sæpiùs impedimenta quælibet excutio, frango, transilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam; ac spatier tantillum, animumque reficiam urbanâ tumultûs pertæsum.

Claustra.] Metaph. à circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè.
In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.
Tu mediastinus tacità prece rura petebas: [788]
Nunc urbem, et ludos, et balnea villicus optas.
Me constare mihi scis, et discedere tristem,
Quandocunque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò disconvenit inter
Meque et te: nam quæ deserta et inhospita tesqua
Credis, amœna vocat mecum qui sentit; et odit
Quæ tu pulchra vocas. Fornix tibi et uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, video; et quòd
Angulus iste feret piper et thus ociùs uvâ:
Nec vicina subest vinum præbere taberna
Quæ possit tibi; nec meretrix tibicina, cujus
Ad strepitum salias terræ gravis; et tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, et strictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,
Multâ mole docendus aprico parcere prato. [789]
Nunc age, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci,

Fatuus uterque improbè criminatur locum innoxium. *Imò* accusandus est animus, qui se nunquam deserit. Tu vile mancipium secretis votis rus exoptabas: jam *verò* procurans illum, expetis civitatem, et spectacula, et balnea. Me constantem esse nôsti, ac mœstum abire, quoties molesta negotia Romam revocant. Haud iisdem *rebus* delectamur; hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, et inhabitabilia *loca* vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit; et aversatur quæ tu ja unda existimas. Tibi gaudet et lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, scio; et quòd hic agellus producet thus et piper citiùs *quàm* uvas: nec propè adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter *pulsans*: ac nihilominus exerces agros dudum incultos; et curas bovem otiosum, saturasque fœtis decussis. Porrò desidis laborem auget rivus, si pluvia decidat, constipato aggere prohibendus, ne expositum devastet pratum. Disce nunc quid consentire nos impediat. Me, quem *olim* subtiles vestes et crines uncti delectavere; quem nôsti sine muneribus fuisse dilectum Cynaræ avaræ,

ANNOTATIONES.

12. *Locum immeritum causatur iniquè.*] Nec enim locus animi est causa inquieti; sed ipse animus parùm sanus haud quiescit, ubi maximè quietus esse deberet.

13. *Qui se non effugit.*] Adeoque secum defert semper fomitem perturbationum, quocunque migret, et quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Ode 16. v. 20.

14. *Mediastinus.*] Servus in *medio stans* ad vilissima quæque ministeria paratus. Quod mox dicitur *optare balnea*, fivet iis, qui *mediastinum* appellari volunt, quòd *medius* in balneis, seu in *medio* lavantium *stet* ad quæque servitia promptus; quanquam illud *stans* mera videtur esse productio vocis, ut in *clandestinus*.

19. *Tesqua.*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutientia; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta et consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, à tuendis sacris. Varro 6. De ling. Lat. Fest. loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scalig.

23. *Angulus iste.*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunatum.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimùm tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis:*] Saltatione seu tripudiatione rudi, agresti, rusticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Ode 18.

Et tamen urges.] Ironicè: negligebat enim villicus iste fastidiosus hæc, quæ hîc enumerantur, sanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo solutum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè profectò major est opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam destructo, quàm fuisset in vetere muniendo ac constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus, elusione suâ et exundatione proximum pratum devastabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Ode 13. et lib. 4. Ode 1.

Rapaci.] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in Sat. 2. lib. 1.

et à meridie Falernum potâsse, delectat *nunc* frugalis cœna, et somnus in gramine juxta rivum. Neque *verò jam* pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiis et dicteriis depravat. Vicini *autem* approbant versantem glebas et lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis: his adjungi vehementer exoptas. *Atqui* vernutus calo tibi invidet usum lignorum, et pecudum, et hortuli. *Sic* bos iners ephippia, equus aratrum desiderat. *Ego verò* odivam, *ut* quisque gaudens colat artem, quam novit.

Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni,
Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in herbâ: 35
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat.
Rident vicini glebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis: 40
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
Lignorum, et pecoris tibi calo argutus, et horti.
[790]
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam scit uterque libens, censebo, exerceat artem.

ANNOTATIONES.

34. *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotâsse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contrà sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus insaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 6. v. 165.

——*breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rusticæ instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana, &c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è demenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lips. Elect. lib. 2. cap. 15. Coel. Rhodig. lib. 7. cap. 21. et lib. 25. cap. 17. et seq.

41. *Invidet usum Lignorum, &c.*] Tu servis urbanis ascribi et annumerari gestis. Contrà urbanus *calo*, qui lenas ut lignatum, &c. *tibi invidet usum* et facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diligit, suam odit; quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42. *Calo.*] Græci lignum ξύλον dicunt: hinc servus lignis quærendis et suo ministrandis deputatus, dictus *calo*, quasi *ligneus* seu lignator; quo præcipuè vocabulo in ædificiis solet multum servus, ils præbens et portans ligna seu lignas cluvas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens; *Calos dicebant majores nostri fustes, quos portabant e quercetis domorum vel bellum: unde et calones dicti.* Lucil. *Sicut puer calam, ut calones*; id est, Servo, frange lustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

Hinc *calo*, qui aut muneris officia et onus impatienter ferunt, dicuntur verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐφίππιον, stratum sive sella equi, apud Xenoph. autem.

41. *Quam scit uterque, &c.*] Quæ cùm ita sint, et cum suo quemque muneri incumbere expedit; villicus rus colat, calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 11. *Bene Græcorum proverbium dicitur,*

Quam quisque norit artem, in hâc se exerceat

EPISTOLA XV.

AD NUMONIUM VALAM.

Percunctatur de Veliâ et Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

Quæ sit hiems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni, [71]
Quorum hominum regio, et qualis via (nam mihi Baias
Musa supervacuas Antonius; et tamen illis
Me facit invisum, gelidâ cùm perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui, 5
Dictaque cessantem nervis elidere morbum [92]
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput et stomachum supponere fontibus audent

O Vala, tuum est nobis perscribere, *mostrum verò* tibi credere *perscribendi*, qualis sit hiems apud Veliam, qualis aër apud Salernum, quales homines utriusque regionis, et quæ via (etenim Antonius Musa Baias haud mihi utiles *esse dicit*; me verò illis efficit odiosum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deseri myrteta, et posthaberi *aquas* sulfuratas, existimatas sanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum, invidens ægrotis, qui non verentur caput et pectus subjicere aquis Clusinis,

ANNOTATIONES.

1. *Quæ sit hiems, &c.*] Consilio medici profecturus Veliam et Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ, significat quærere se pariter salubritatem atque delicias.

Veliæ.] Lucaniæ oppidum est maritimum, olim *Helia*. Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. .En. 6.

——— *portusque require Velinos.*

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Inte rogat quæ sit temperies aëris, et quæ hiemis asperitas illic, ubi hiematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs est Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ salis: portum satis capacem etiammum ostendit.

2. *Baias.*] Vide lib. 2. Ode 18.

3. *Musa.*] Antonius Musa medicâ arte clarus, ex quo Augustum ancipiti morbo laborantem sanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, sed et statuâ juxta signum Æsculapii erectâ: nec non ipsi, quamvis liberto, imò et quibuscunque medendi artem professis concesso jure annuli aurei. Dio. lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59 et 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculis defluxu vehementer affectus poëta noster, solebat proficisci Baias ad lavacra calida; verùm Ant. Musa contrariis utendum remediis auctor fuit, jussitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari scilicet modo Augustum calidis frustrà usum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Musa Augustum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Distillationibus jecinore vitiato ad desperationem redactus, contrariam et arreptam antonii medendi necessariò sibi: quæ calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musâ.*

Myrteta.] Amœna loca myrtis consita apud Baias.

6. *Dictaque cessantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem scaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *cessare facions nervos*, id est, præpediens usum et motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Baiani indignantur contemni suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. cap. 2. *Emicant benignè et passim in plurimis terris aquæ, aliæ calidæ, aliæ frigidæ, alibi tepidæ, anxilia morborum conferentes ——— nunquam tamen largiùs quàm in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus; aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ salsâve misturâ——nervis prosunt, pedibusque, &c.*

8. *Qui caput et stomachum supponere.*] Ex ægris enim alii medicatas illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, stillicidiis aquam ejusmodi affundentibus supponunt unâ horâ per dies aliquot.

perguntque Gabios et in frigidas regiones.) *Itaque* locum mutare oportet, equumque agere ultra diversoria cognita. Quò pergis? hæud Cumas vel Baias contendo, inquiet iracundus eques, frænum ad lævum *torquens*: (verùm auricula est in ore frænatis equis) uter populus majore tritici abundantiâ nutriatur; an plavias collectas potent, an aquas dulces e fontibus perpetuò manantibus. Etenim sperno vinu istius regionis. *In* villâ *quidem* meâ quodlibet valeo tolerare ac sustinere, *at* cùm deveni ad mare, desidero *unum* generosum ac leue, quod pellat solicitudines, quod in venas flueus ingentem fiduciam mœ menti conferat, quod verba suppediret, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici: utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores pisces et echinos habeat; ut illinc domum redire queam obesus et Phæax.

Clusinis, Gabiosque petunt et frigida rura.)
Mutandus locus est, et diversoria nota
Præteragendus equus. Quò tendis? non mihi Cumas
Est iter, aut Baias, lævâ stomachosus habenâ
Dicet eques: (sed equis frænato est aurisin ore:)
Major utrum populum frumenti copia pascat,
[793]
Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo possum quidvis perferre patique;
Ad mare cùm veni, generosum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.)
Tractus uter plures lepores, uter educet apros;
Utra magis pisces et echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum possim Phæaxque reverti;
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.

ANNOTATIONES.

Fontibus Clusinis, &c.] Aquis frigidis ad Clusium Etruriæ oppidum.

9. *Gabiosque petunt.*] Urbs ista Latii in viâ Prænestinâ ferè mediâ Romam inter et Præneste. Virgil. Æneid. 7.

———*quique arva Gabinæ*
Junonis, gelidumque Anienem, et roscida rivis.

Illic verò salubres aquas fuisse, testatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, et aquæ frigidæ datæ Albulæ multis è fontibus manant, varios ad morbos tum bibentibus salutares, tum sedentibus infusæ.*

10. *Mutandus locus est.*] Jubente medico relinquendæ sunt Baiæ delicie, peigendumque Veliam aut Salernum, ut lippientibus oculis mederi possim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribusque privatim medentur; oculis verò Cuerumanæ aquæ*———*In Æmiliâ insulâ calculosis*———*Idem contingit in Velino lacu potantibus, &c.*

11. *Quò tendis?*] Verba sunt Horatii ad equum suum.

Cumas.] Urbs est Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata, Baiis proxima.

12. *Lævâ stomachosus habenâ.*] Neapolim, indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram sunt Baiæ, avertendo igitur equo flectenda erat ad sinistram habena.

13. *Equis frænato est auris in ore.*] Equus non verbis sed fræno docetur, percipitque quò sit eundum.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hic et passim versus 25. *Scribere te nobis.*—*par est*; scilicet, *major utrum populum*, &c. Adverte ergo, lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum.] An Veliensem, an Salerninum.

15. *Collecto-que imbres.*] In cisternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Ode 18. &c.

20. *Animumque.*] Vini calor spiritus vitales excitat accenditque, hinceque animum pariter.

Quod verba ministret.] Epist. 5.

Facundi calices quem non fecere disertum?

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem et facetum præstando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satiræ 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex istis regionibus possim redire non solùm oculis sanus, sed et toto corpore nitidus, pinguis, et bene curatâ cute. Gall. *Gros et gras, dans l' embonpoint:* Angl. SLEEK AND PLUMP.

Phæax.] Instar Phæacum: de quibus suprà Epist. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hâc etiam voce utitur Lucretius lib. 3.

——*Facilè hoc accredere possis.*

Mænius ut, rebus maternis atque paternis
Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi; [794]
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret;
Impransus, non qui civem dignosceret hoste;
Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus;
Pernicies, et tempestas, barathrumque macelli;
Quicquid quæsierat, ventri donabat avaro; 32
Hic ubi nequitiæ fautoribus et timidis nil
Aut paulum abstulerat, patinas cœnabat omasi
Vilis, et agnini, tribus ursis quod satis esset; 35
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos, correctus. Mænius idem
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
[795]
Verterat in fumum et cinerem, Non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona: cùm sit obeso 40
Nil melius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ:

Quemadmodum Mænius, patrimonio devorato, facetum se exhibuit: parasitus ille vagabundus cui certa non esset culina: qui famelicus civem *ab* hoste non distingueret; in quemlibet verò contumelias quasque diras confingeret; damnum, procella, et gurges macelli, quodcumque lucratus erat, ventri avido largiebatur: *porrò* iste, cum parum aut nihil obtinuerat à luxuriæ parcimonia et formidolosis, cœnabat è lance plenâ vervecinis extis crassioribus, quantum sufficeret tribus ursis; *adeò* nimirum ut, emendatus, assereret helluonum ventres ardente lamînâ esse inurendos: ipse Mænius cùm in fumum et favillam redegisset, si quid opimum captaverat, dicere *erat solitus*, Haud equidem miror, si nonnulli facultates absumant, quandoquidem nihil jucundius est pingui turdo, nihil suavius prægrandi vulvâ:

ANNOTATIONES.

26. *Mænius ut*, &c.] Fab. Mænius Pantolabus gurges et vorax; de quo jam antea non semel, lib. 1. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque epistolam faciunt, sed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod suprà dixit v. 17. et seq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, festivus, ut ad mensas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc cœnam mendicans et captans per facetias.

Præsepe.] Metaph. Est enim propriè locus præseptus, in quo pecudes stabulantur: et per synecd. linter, in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impransus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pransus, satur, temulentus.

30. *Quælibet in quemvis*, &c.] Qui fame quasi furore quodam percitus, omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris incessebat.

31. *Pernicies, et tempestas*, &c.] Universa macelli edulia abradens, rapiens, vastans, quasi tempestas; et absorbens, quasi vorago et βάραθρον.

33. *Ubi nequitiæ fautoribus*, &c.] Mænius iste, cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam suam fovere et alere solitos, eique faventes, utpote similiter luxuriosos.

Timidis.] Avaris sumptum facere timentibus: vel scurrilem nequitiam et maledicentiam reformidantibus, qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omasi.*] Vili quâlibet escâ contentus domi cœnabat. Quidam leg. *tabulas*, ut sit *tabula* lucis genus planum.

Omasi.] Crassior ventriculi pars adipata. Gall. *Des trippes, des fressures.* Angl. TRIPE. Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnini.*] Al. *agninæ*, sup. carnis.

Ursos.] Quod animal ingens et vorax.

36. *Scilicet ut ventres*, &c.] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, et agnoscens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipse ultrò damnans aiebat, luxuriosos esse disperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ et egestate, quam sibi per luxuriosum victum conflaverat.

37. *Correctus. Mænius idem.*] Quidam leg. *correptus. Bestius idem Quicquid*, &c. hoc sensu: Bestius avarus à Mænio luxurioso sordidæ parcitatis accusatus et acriter *correptus*, præ irâ et indignatione dicebat, *Urendos nepotum ventres lamnâ candente.* Bestii avaritiam carpit Pers. Sat. 6.

Mænius idem Quicquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautioresnactus dapes deglutierat, exquisito sapore affectus aiebat, Haud miror quòd opes absumant aliqui, ut delicatiora comedant obsonia.

40. *Olso Nil melius turdo.*] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam saporis gloriam adjudicat. Pers. Sat. 6. v. 24.

Tenuem solers turdorum novisse salivam.

Nempe Romæ cerillones erant subtilis adeò palati, ut gustu dignoscerent turdorum sapores varios; an silvestres, an ex aviario; an mares, an fœminæ. Vide suprà lib. 1. Sat. 5. et lib. 2. Sat. 2.

Talis nempe sum ego: quippe laudo sperni et exiguo, quando opes desunt, sat contentus inter parvos: at quando præstantius aliquid et lautius nactus sum, *tunc* ipse vos ego supero, et solos beatos esse qui habetis opes bonis præditis stabilitas.

Nimirum hic ego sum: nam tuta et parvula laudo
Cùm res deficiunt, satis inter vilia fortis:
Verùm, ubi quid melius contingit et uncius, idem
Vos sapere, et solos vivere bene, quorum 45
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

ANNOTATIONES.

Vilia.] Jucundam palato et maximè delicatam primiparæ suis vulvam, testatur Plin. lib. 8. cap. 51. et lib. 11. cap. 37. Martial. lib. 13. Epigr. 56.

Me tenuis natalium cura de sue subula coquit.

42. *Et contentus sum.*] Me nec similis sum.: parvo et vili contentus, cum desunt meliora; quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè haud sperno, imo collaudo: et quibus opes atque istæ delicie adsunt beatos censeo et prædico.

45. *Quorum conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Cernuntur habentes fundis cum stabulum, villam pomerium certos referentem: *opes fundatas atque quasi consertas*; ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo: *fundatissima famæ tua.*

EPISTOLA XVI.

AD QUINCTIUM.

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, ô bone Quincti, *utrùm* ager meus dominum fœcundior alat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis; *an* tibi verbosè describam speciem et situm prædii *mei*. Perpetui sunt colles, nisi *quid* separentur valle umbrosâ, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte [illegible] sinistrum. Temperatior [illegible] laverit. Porro si quæ prædicem rubos cum [illegible] quæ ferus edit, glandem plenam procumbens et densam tandiu boves saginant. Dicerem [illegible] adveetum horere.

Ne percunctéris, fundus meus, optime Quincti,
[796]
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomisne et pratis, an amictâ vitibus ulmo;
Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opacâ 5
Valle, sed ut vergens dextrum latus aspiciat sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Corna vepres et pruna ferant? si quercus et ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ? 10
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

ANNOTATIONES.

1. *Ne percunctéris.*] Per insinuationem agrum suum describit poeta: deinde quæ vitia habeat bonus explicat: ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur esse Quinctius Hirpinus, cui est inscripta Ode 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs ille salubérrimus, variis amœna ventis, orientali ut et occidentalibus exposita, meridie verò et septentrione duobus collibus defensa: quæ porrò temperatâ fruitur aurâ, et fonte irrigetur, cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

9. *Falle.*] Hæc *Ulmus* audiatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potiùs pecuquo montis, cui ex adverso imminerat Lucretilis mons, de quo lib. 1. Ode 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorsus jucundam et voluptariam, quam supra commemorat Horatius, lib. 1. Ode 28. lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 5.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
[ ]
Frigidior Thraecam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fauces utilis, utilis alvo.
Hae latebrae dulces, etiam (si credis) amoenae,
Incolumem tibi me praestant Septembribus horis.
Tu rectè vives, si curas esse quod audis.
Jactatus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum;
Neu, si te populus sanum rectèque valentem
Dicerit, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
[ ]
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures:
Te-ne magis salvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Jupiter: Augusti laudes agnoscere possis?
Cùm pateris sapiens emendatusque vocari,

Latebit quoque fons aptus rivo dare nomen idoneus, quique haurientem clarior an Hebrus infirmo capiti fauces utilis, capiti imbecillo, pectori et ventri salubris. Quae haec latebra, quaeret, in quibus habes, jucunda, saltem tibi me facient mense Septembri? Tu recte vives, si intellexeris esse quod audis. Te tuum dudum praedicamus omnes Romani. At vereor, ne alius de te plus credas quàm tibi aptus ipse; neve existimes beatum quemquam virum praeter sapientem; ac, si te sanum et bene habentem dicat populus, ut secretam febrem celes ante horam cenae, usque quò tremulae sint manus unctae. Inepta verecundia abscondit ulcera tenuium putida. Si diligas aures communia verba mulcentis de te confecta, atque ita dicentes: *Utrum magis velit te salvum populus, an te populum servare, qui consulit tibi et urbi, Jupiter: Augusti laudes agnoscere queas? Quando eris sapiens et perfectus,*

ANNOTATIONES.

12. *Fons etiam rivo*.] Blandiatur neque fons in fluvium. Sed vocem aptus habet Horatius. De hoc vide 3. Od. 13. *Ille potens sui laetusque deo* vocabatur, atque in Tiberim delectus per Parcarum favorem et Vacunae lucum. Vide postea Epist. 18. v. 104.

Dicerit, occultam.] Tam abundante aquas ei urbi praebens, ut [illegible] Sulmonem *Decima* nominetur et nonumen.

14. *Tam vere*.] Vide lib. 1. Od. 23.

Infirmo.] Ingens Tritonis tantus, de quo jam supra Epist. 3. et Od. 25. lib. 1.

15. *Hae latebrae dulces*, &c.] Antonius Musae secedens in hanc villam [illegible] à [illegible] fecisse [illegible] Juvenalis, *Aquosam Albanam* dicit, Sat. 4. v. 86. ex Hippocr. et Galen. lib. Sat. 6. v. 516.

——*Metuique jubet Septembris et Austri*
Arcturum.

17. *Tu rectè vives*, &c.] Cic. Offic. 2. n. 43. *Praeclare Socrates hanc etiam adjungebat praeceptionem, ut quasi compedes haberemus dictata sua, quo quasi custodiâ teneremur, ut quales haberi vellet, tales essemus.*

19. *Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas*;] Imitatus Persius Sat. 4. v. 46.

Egregiam cùm me vacuna dicat,
Non credam?

21. *Neu, si te populus*, &c.] Pers. modò cit.
Nequicquam populus cubitum donaverit aures.

Respue quod non es, tollat sua munera cerdo;
Tecum vivito, et sectis quasi sit tibi curta
supellex.

22. *Occultam febrem Dissimules*, &c.] Vereri ne vitia tibi irrepant non observata dissimules et tegas, concitet ipse prodas incautus, aut vafrico quicquam impetu abripias, et patet cuius qualis es. Sed [illegible] edendi appetens asserat se non tentare febrem, nec ab cibo temperet, donec ipsa se [illegible] febris, edentique manus reddat tremulas. Persius Satirâ 3. v. 100.

Sed si non aperit nisi volsa, cruda, columna,
Investes demum; nec erit cui gaudia mendax
Urbicus ostendat turpi bene patula cacco.

21. *Stultorum incurata pudor*, &c.] Sed insani vitia non curari crimini dare, sed curant absconderc, per malum pudorem.

25. *Vacuas permulceat aures*.] Adulationibus gaudentes, et adulatorios sermones.

27. *Te-ne magis salvum*, &c.] Hi hoc versu vel à Varo Musae poëta in laudem Augusti scripti fuerant, ne velut toti hic referantur; vel ab ipso Horatio facti, sub tertiâ personâ adinbrarer.

28. *Augusti laudes agnoscere possis?*] An tibi studia attribuas, quod ad Augustum nosse tur pertinere? an cognoscere non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30. *Emendatus*.] Vitiis careus.

quæso dic, an respondes *huic* tuæ appellationi? Scilicet ego probus et sapiens vocari gaudeo, et tu *similiter*. *Verùm* qui hodie tribuit istud *elogium*, ipse eras eripiet, si lubet; et quasi immerito honorem detulerit, admet. Depone, ait *populus*, *quod* meum est. Depono, ac maestus abeo. Si *autem* ipse farcire me aut impudicum vocet, vel patrem à me strangulatum asserat; *an* percellar falsis *eius* criminationibus, aut expallescam? inanis gloria delectat, et falsa contumelia exterret eequem, nisi vitiosum et fallacem? *Age*: quis est vir probus? Qui edicta, qui leges et instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures et graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente, causæ obtinentur. At istum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum, *quamvis* externâ specie honestum. *Verùm enimvero* si mihi servus dicat: Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo, Mercedem tenes, *seduce* scuticis minimè caederis. *Si dicat*, Neminem interfeci, respondebo: *Bene est*, haud impatibulo corvis escam præbebis. *Dicat*, Probus sum et innocens: Venusinus refragatur et contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, et milvius uncum obtectum.

Respondesne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem. 34
Pone; meum est, inquit. Pono, tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum;
Mordear opprobriis falsis, mutemque colores?
[795]
Falsus honor juvat, et mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum et mendacem? Vir
bonus est quis? 40
Qui consulta patrum, qui leges, juraque servat;
Quo multæ magnæque secantur judice lites;
Quo responsore, et quo caussæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota
Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ. 45
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi: Non pasces in cruce
corvos. [bellus:
Sum bonus et frugi: renuit, negat atque Sa-
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiter-
que 50
Suspectos laqueos, et opertum miluüs hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [800]

Probi fugiunt peccatum *ob* studium virtutis. Tu *verò* non peccabis metu supplicii:

ANNOTATIONES.

31. *Nomine?*] Pro *nomini*, ut bene observat Marcilius.

Nempe vir bonus, &c.] Responsio est Quintii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector, ac tu.*] Cic. Philip. 1. n. 57. *Lætus est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus vocæ est virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodie, cras*, &c.] Populus nempe inconstans et levis. Verùm ut bonus et sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur; sic qui non est, talis non fit, licèt dicatur.

40. *Mendosum?*] Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum et sapientem, cùm sit turpis et stultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id est, egentem medicaminibus philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis?] Ex opinione et fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis exis imatur et prædicatur. Itaque per ironiam describitur, qui falsò bonus censetur. Plato 2. De rep. *Si quando et famæ cum affert veritatem, et pœnis eam est vitæ beatæ principatus—— ergo umbracula quædam et ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci,*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos,*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium: nec tuum cadaver ibi pendens, corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus:*] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusium occupârunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim*, &c.] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum, eò quòd abstinet à peccando metu pœnæ duntaxat.

52. *Oderunt peccare boni*, &c.] Bias dicebat: Non metu sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. De leg. *Si non ipso honesto moneamur, ut veri boni simus, sed utilitate aliquâ aut fructu; calluli sumus, non boni. Nam quid facit in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè scribit, duo esse

Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis: 54
Nam de mille fabæ modiis cùm surripis unum,
Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna, 60
Da mihi fallere; da justum sanctumque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum cùm se demittit ob assem,
Non video; nam qui cupiet, metuet quoque; porrò 65 [101]
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augendâ festinat et obruitur re.
Vendere cùm possis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter: sine pascat durus, aretque, 70

quòd si latere speres, fas et nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria sic mihi *quidem*, at non culpa minor *videtur*. *Neque* vir *ille* bonus, quem forum universum et omnes tribunalia venerantur, quoties diis sacrificat porcum aut bovem, postquam altè *hæc* pronunciavit, Jane pater, vel Phœbe, labia commovet audiri timens, Præclara Laverna, tribue mihi *ut* latere *possim*: concede ut existimer integer et innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. *Certè* haud intelligo, quâ ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit; qui verò inter metum vitam ducit, *hunc* liberum nunquam censebo. Amisit arma, stationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet vendundare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permitte ut æramnosus *greges* pascat,

ANNOTATIONES.

genera timoris: unum, cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, et nos Deum timemus, et boni liberi parentes; alterum, cui comes odium; quali afficiuntur servi erga dominos asperos.

56. *Damnum est, non facinus, &c.*] Legunt plerique,

Est damnum levius, sed non facinus, tamen esto: quod nec stylum Horatianum sapit, nec reperitur in ullâ veteri membranâ.

57. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iste bonus falsò à te et vulgo existimatus.

60. *Labra movet metuens, &c.*] Videri vult recta precari et orare ab Apolline vel Jano, sed revera improbus improba precatur. Pers. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides: hæc clarè, et ut audiat hospes:
Illa sibi introrsum et sicè lunguâ immurmurat: O si
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna,] Dea, sub cujus tutelâ erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν *capere*, quasi *Laberna*, mutato β in *v*; vel à Lavando, si *lavare* pro *furari*, veteres dixere: nam *levare* potiùs dixisse, alii affirmant: quod si ita est, *Laverna* dicta est, pro *Levarna*. Alii deducunt à λάφυρα, *spolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Lapharna*, quod minùs arridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. sic scribit: *Lavernæ furum Deæ, in cujus loco, ut impunita essent furta; prædam fures sortiri, et rapacissimum quemque impunè invadere tradiderunt.* Huic erat ædes sacra Romæ, et Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cùm se demittit ob assem,*] Cùm ad assem colligendum se inclinat, ac ludibrium subit puerorum, qui assem humi defigunt ad illudendum præterentibus. Pers. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum possis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil miliți est magis ignominiosum, quàm perdere arma aut stationem deserere. Sensus est: qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversùs errores, quibus, ut hostibus, ratio ejus felicitasque impetuntur expugnantuque.

69. *Vendere cùm possis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus est accipiendus, vel sic interpretari licet: Quemadmodum non expedit servum occidere, quem vendere possumus: magisque emendus est vivere, quia utilis ad multa erit; sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliorem faciendo; adeoque cives juvabit.

quæso dic, an respondes *huic* tuæ appellationi? Scilicet ego probus et sapiens vocari gaudeo, et tu *similiter*. *Verùm* qui hodie tribuit istud *elogium*, ipse eras eripiet, si lubet; et quasi immerito honorem detulerit, adimet. Depone, ait *populus*, *quod* meum est. Depono, ac mœstus abeo. Si *autem* ipse furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me strangulatum asserat; *an* percellar falsis *istis* criminationibus, aut expallescam? inanis gloria delectat, et falsa contumelia exterret ecquem, nisi vitiosum et fallacem? *Age*: quis est vir probus? Qui edicta, qui leges et instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures et graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente, causæ obtinentur. At istum cuncta familia cunctique vicini cognoscunt intus flagitiosum, *quamvis* externâ specie honestum. *Verùm enimverò* si mihi servus dicat: Haud furatas sum, neque aufugi: respondebo, Mercedem tenes, *solvet* scuticis minimè caderis. *Si dicat*, Neminem interfeci, respondebo: *Bene est*, haud in patibulo corvis escam præbebis. *Dicat*, Probus sum et innocens: Venusinus refragatur et contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, et milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum *ob* studium virtutis. Tu verò non peccabis metu supplicii:

Respondesne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone; meum est, inquit. Pono, tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum;
Mordear opprobriis falsis, mutemque colores?
[799]
Falsus honor juvat, et mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum et mendacem? Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges, juraque servat;
Quo multæ magnæque secantur judice lites;
Quo responsore, et quo caussæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota
Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi: Non pasces in cruce corvos.
Sum bonus et frugi: renuit, negat atque Sabellus:
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, et opertum miluüs hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [800]

ANNOTATIONES.

31. *Nomine?*] Pro *nomini*, ut bene observat Marcilius.

Nempe vir bonus, &c.] Responsio est Quintii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector, ac tu.*] Cic. Philip. 1. n. 57. *Latos esse animi hanc splendoremque fugientis, veram gloriam, qua fructus virtutis est rectissimi, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodie, cras*, &c.] Populus nempe inconstans et levis. Verum ut bonus et sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur; sic qui non est, talis non fit, licèt dicatur.

40. *Mendacem?*] Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum et sapientem, cùm sit turpis et stultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id est, egentem medicaminibus philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis?] Ex opinione et fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur et prædicatur. Itaque per ironiam describitur, qui falsò bonus censetur. Plato 2. De rep. *Si opinionem fama rem afferat veritati, et penes eam sit vitæ beatæ principatus—— ergo umbracula quædam et ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci,*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos,*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium: nec tuum cadaver ibi pendens, corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus:*] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusium occupárunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim*, &c.] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum, eò quòd abstinet à peccando metu pœnæ duntaxat.

52. Oderunt *peccare boni*, &c.] Bias dicebat: Non metu sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. De leg. *Si non ipso honesto movemur, ut viri boni simus, sed utilitate aliquâ aut fructu; callidi sumus, non boni. Nam quid facit in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè scribit, duo esse

Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis: 54
Nam de mille fabæ modiis cùm surripis unum,
Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna, 60
Da mihi fallere; da justum sanctumque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum cùm se demittit ob assem,
Non video; nam qui cupiet, metuet quoque; porrò 65 [101]
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augendâ festinat et obruitur re.
Vendere cùm possis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter: sine pascat durus, aretque, 70

quòd si latere speres, fas et nefas attentabit. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria sic mihi *quidem*, at non culpæ minor *videtur*. Nempe vir *ille* honestus, quem forum universum et omnia tribunalia venerantur, quoties diis sacrificat porcum aut bovem, postquam altâ *voce* pronunciavit, Jane pater, vel Phœbe, Libia commovet audiri timens, Pulchra Laverna, tribue mihi *ut* latere *possim*: concede ut existimer integer et innocuus: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. *Certè* haud intelligo, quâ ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit; qui verò inter metum vitam ducit, *hunc* liberum nunquam censebo. Amisit arma, stationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet venundare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permitte ut ærumnosus *greges* pascat,

ANNOTATIONES.

genera timoris: unum, cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, et nos Deum timemus, et boni liberi parentes; alterum, cui comes odium; quali afficiuntur servi erga dominos asperos.

55. *Damnum est, non facinus, &c.*] Legunt plerique,

Est damnum levius, sed non facinus, tamen esto: quod nec stylum Horatianum sapit, nec reperitur in ullâ veteri membranâ.

57. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iste bonus falsò à te et vulgo existimatus.

60. *Labra movet metuens, &c.*] Videri vult recta precari et orare ab Apolline vel Jano, sed revera improbus improba precatur. Pers. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides: hæc clarè, et ut audiat hospes:
Illa sibi introrsum et suæ lunguâ immurmurat: O si
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna,] Dea, sub cujus tutelâ erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαθεῖν *capere*, quasi *Laberna*, mutato β in υ; vel à lavando, si *lavare* pro *furari*, veteres dixere: nam *levare* potiùs dixisse, alii affirmant: quod si ita est, *Laverna* dicta est, pro *Levarna*. Alii deducunt à λάφυρα, *spolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Lapharna*, quod minùs arridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. sic scribit: *Lavernæ furum Deæ, in cujus loco, ut impunita essent furta; prædam fures sortiri, et rapacissimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes sacra Romæ, et Lavernalis inde porta.

61. *In triviis fixum cùm se demittit ob assem,*] Cùm ad assem colligendum se inclinat, ac ludibrium subit prætereuntibus, qui assem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Pers. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum possis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est magis ignominiosum, quàm perdere arma aut stationem deserere. Sensus est: qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversùs errores, quibus, ut hostibus, ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm possis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus est accipiendus, vel sic interpretari licet: Quemadmodum non expedit servum occidere, quem vendere possumus; magisque smendus est vivere, quia utilis ad multa erit; sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliorem faciendo; adeoque cives juvabit.

agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hiemem in medio mari tuleat; annonam promoveat, triticum et olei commodat. *Tandem* vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu, Rector Thebarum, quid me perferre patique Indignum coegas? Adimam bona. Nempe pecus, rem, 75

Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis et Compedibus, sævo te sub custode tenebo, [502]
Ipse Deus, simulatque volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar. *Mors* ultima linea rerum est. 79

ANNOTATIONES.

72. *Vir bonus et sapiens, &c.*] Vir quippè bonus et sapiens frustra sanam tractari libertatem invet ipsa quæque vincula.

Pentheu, Rector Thebi.] Dialogum instituit poëta, hortibus Euripidem in Bacchas, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus, nihilominus audacter loquitur, et constanti animo Penthei regis minas et vincula spernit. Hic admonet Horatius virum veræ sapientiæ, quem nec metus, ut inopiæ, nec carcer, aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Penthei* lib. 2. Ode 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 3.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec cum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheu, apud citat. Euripid. Bacch. Act. 2.

Opinor, hoc sentit:] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare; quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod metuam? qui[d] me solvere et vincere valeat? Enimvero quibuscunque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quòd corpus est animi carcer: ergo velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore servitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à pictura, vel à geometria. *Omnium mors est extremum.* Demosth. Tul.

EPISTOLA XVII.

AD SCÆVAM.

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abundè sapis, et nosti quâ dominum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen erudiendus accipe, quæ existimat parvus amicus *tuus*; velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque advertе, si nos eorum alicui dicamus, quod tuum facere studeas.

Quamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, et scis, [503]
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus, ut si [quid
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur. 5

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis Scæva,*] Est hæc epistola gravis, elegans, erudita, calida, magnatum affectatorium idonea.

Scæva,] Eques Romanus.

Per te tibi consulis,] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium fecisse.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

Si te grata quies et primam somnus in horam
Delectat; si te pulvis strepitusque rotarum,
Si lædit caupōna; Ferentīnum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis;
Nec vixit malè, qui natus moriensque fefellit. 10
Si prodesse tuis paulòque benignius ipsum [80–1]
Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti,
Nollet Aristippus. Si sciret regibus uti, 14
Fastidiret olus, qui me notat. Utrius horum
Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. Namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
Scurror ego ipse mihi, populo tu. Rectius hoc et [rex.
Splendidius multò est, equus ut me portet, alat
Officium facio; tu poscis vilia rerum, 21
Dante minor; quamvis fers te nullīus egentem. [–95]

Si te juvat tranquillum esse et dormire ad primam usque horam; si te offendit pulvis et currentium fragor, et caupona; suadebo *ut* pergas Ferentinum. Nec enim opulentis solis [divitibus] voluptatem; neque vixit infelix, qui natus et mortuus latuit. At si tui commodes cum aliquo, teque ipsum aliquanto benignius habeas; ineptus ad optandum contendes. Si herbis vesci sponte *vellet* Aristippus, haud ingnates sectarentur. Si cum magnatibus vivere nôsset is, qui me carpit, herbas respueret. Utrius istorum dicta factaque præferas, dic: vel junior ausculta, quamobrem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum dum acrem ita rebellabat, ut inquiunt: Ego mihi ipse scurram ago, tu verò plebi. *Atqui* longe potius illud et honestius est, ut me vehat equus, et rex nutriat. *Ego* obsequium præsto: tu res viles petis, donamenti dicis te nulla re indigere. donante inferior;

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.*] Usque ad ortum solis, quæ prima est, et olim numerabatur, hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliique mala passim grassantur.

Ferentinum.] Parùm celebre oppidum Hernicorum. Synec. pro quovis alio ejusmodi, in quo non sunt eadem incommoda, quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Non neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque faciliùs vivunt quàm divites.

10. *Nec vixit malè, &c.*] Epicurus dixerat λάθε βιώσας. Vitæ privatæ bona antea non semel vidimus. Ovid. Trist.

Cvde mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra
Fortunam debet quisque manere suam.

12. *Accedes siccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, consuetudinem, et familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Aristippus, Alexandri magni sectator, aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Aristippus oleribus ad victum, ut ego, contentus esset, profectò nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogenes respondit Aristippus: Si Diogenes scire ut familiaritate regum, certè olera fastidiret, malletque, ut ego, principes coli.

14. *Aristip.*] De eo plura lib. 2. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philosophi sectatores Antisthenis, à caninâ mordacitate sic appellati, quòd in mores hominum nullo discrimine invecherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio suo, in quo degebat, celebris, victum in singulos dies e mendicare solitus, hinceque dictus ἀπαιτητής. Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem probuit. Ad annos propè nonaginta consenuit. Plut. Laert. Vide Juv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Ego meam ad utilitatem regibus me gratum præsto: tu verò te populo admirabilem exhibes per victum inopem et durum. Atqui quanto rex plebe est excellentior, tanto videtur nullius regi quàm populo gratiosum esse. Ita censebat Aristippus, et cum eo noster poëta. Vox *scurror* jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græc. è Tragœdia quâdam inquiunt; in quâ juvenis militiæ ascriptus, cùm ad petendam missionem impellentem, abnuens respondit, Ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει, *equus me portat, rex alit:* quo scilicet ostendebat bene sibi esse.

21. *Officium facio; tu poscis, &c.*] Ego me officiosum, regibus exhibeo, honestum victum nanciscor: tu autem nullius egenem jactes licèt, vilia tamen mendicans, te donis subjicis, quod multò est indignius.

Vilia rerum, Dauda minor;] Sic habent optimi codices: quod certè aptius, et magis Horatianum, quàm ista,

——*Te poscis vilia, verùm et*
Dante minor, &c.

Illa imitatur solitam meretricum astutiam, *hæc* modò catellam, modò periscelidem amissam lacrymatur; *ubi* aliquando non credebatur vera jacturæ et luctus. Et verè quæ semel ludum ev. haud sanguis quærentibus fidem lenonum rupta tibia, quamvis dumbantes fletus emittas, et sacram Osirim contestata clames: Eheu lacrymæ! minimè jocor: dolus amicæ nobilem erigit. *Hæc* cum vicissitudine respondent: *Hæc*, peregrinum invoca.

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam 55 [8-8]
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis; utì mox
Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licèt illi plurima manet
Lacryma: persanctum juratus dicat Osirim. 60
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

ANNOTATIONES.

55. *Catellam.*] Vel parvum canem, quem in deliciis habebat: vel potiùs, monile muliebre, ut est dimunitivum à catenâ.

56. *Periscelidem.*] Crasis vinculum et ornamentum περὶ σκελῶν, τὰ σκέλη *crura* vel *genua*. Gall. *Jarretières*: Angl. GARTER. Periscelides sunt ornamenta crurum mulierum, sive armillæ pedum, quibus earum gressus ornentur, inquit Isidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus explodetur; ejusque dolor et fletus apud patronam à cui habentur, nihilque muneris obtinet.

59. *Fracto crure planum.*] Πλάττειν *fallere*, *imponere*, *ludere*; quâ ratione voce utitur Cicero pro Cluentio, n. 72. *Hæ ille placuit imposturæ quæ in judicio fuit.* Erat nempe quidam illusor in triviis lamentari solitus, quasi fractum crus esset, ut in vehicula tolleretur: cui, cùm aliquando id mali verè contigisset, haud etiam tum fides habita est; et fracto gemi debilem nemo sublevabat, quoniam antea sæpiùs illuserat.

60. *Osirim.*] Ægyptiorum deum: qui hîc præcipuè nominatur, seu quòd planus iste indicare vellet ab Osiride irato immissum sibi cruris fragium; seu potiùs, quia Osiris, velut alter Æsculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iside et Osiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui nec tot fraudes tuas et illusiones, ut ei imponas, nobis enim jam perspectæ sunt dolì et joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione et reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII.

AD LOLLIUM.

Quæ sint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si bene cognoscet te, Lolli maximè liber, cavebis inutilis scurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à scorto, ita amicus à fallace scurrâ. Huic vitio est aliud appositum ferè pejus: *nempe* inanitas *quædam* fera, inamœna, severa, quæ se ostentat tonsâ pelle, et nigris dentibus,

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli, [8-0]
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit atque
Discolor, infido scurræ distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium propè majus: 5
Asperitas agrestis, et inconcinna, gravisque,
Quæ se commendat tonsâ cute, dentibus atris.

ANNOTATIONES.

1. *Si bene te novi, &c.*] Idem ferè est argumentum hujus epistolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inscriptam jam vidimus superiorem Epistolam 2. item Odam 9. lib. 4. Vide etiam posteà Epist. ult. hujus lib. v. ult.

2. *Scurrantis speciem.*] Ut potentiorem ineas amicitiam, nec adulationibus grassebere, nec in contrarium impinges vitium, morbus ferè, asperis, agrestibus, nimiùm severis: vitabis scurrilitatem pariter et gravitatem inconcinnam.

3. *Dispar atque Discolor.*] Dispar omnino, tam habitu quam moribus dissimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel squalore hirsuti corporis, nam quæ tondentur, hirsuta

Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum. 9
Alter in obsequium plùs æquo pronus, et imi
Derisor lecti, sic mutum divitis horret,
Sic iterat voces, et verba cadentia tollit; [310]
Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere, vel partes mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lanâ sæpe caprinâ, et 15
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides; et verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus: 19
Brundusium Numici meliùs via ducat, an Appî.
Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat; [311]

dum vult existimari integra libertas, et sincera virtus. Virtus media est inter vitia, hinc et illinc recedens. Alter obsequentior, *edat* securâ mihi thori, ita potentis mutum *reticto* è venerantur, ut dicta repetit, et voces cadentes attollit, ut putes discipulum recitare dicta à duro præceptore, vel histrionem partes secundas gere. Alter jurgatur sæpe de lanâ caprinâ, armatusque sumit pro nugis. Nempe, *inquit*, ut certa mihi fides non habeatur; ut non audaciter proferam quod prorsus libet, respuam ego meo decori secundæ ætatis. Enimverò quâ *de re* quæstio est? *Scilicet*, utrùm Castor, an Docilis peritior existat: *Utrùm* via Numicia, an Appia rectiùs perducat Brundusium. Quem libido perniciosa et alea præcipitans despoliat;

ANNOTATIONES.

pilosaque sunt) vel potiùs agresti mordacitate et dicacitate amicum radendo ad cutem, et durè passim castigando: quasi ea sit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota est virtus.

10. *Alter in obsequium.*] Assentator divitibus amicis nimis obsequitur.

Imi Derisor lecti,] Parasitus in infimo lecto vel in subsellio accumbens aut assidens, risum divitî propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Sera me dudum esse imi subsellii rirum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. et lib. 2. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione et veneratione. Virgil. Æneid. 6. v. 10.

——*Horrendaque procul secreta Sibyllæ:*

id est, sacrum horrorem summamque veneration nem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit;*] Quicquid loquitur dives ille amicus, cuncta velut eximium mutatur ac repetit, nec sinit elabi et cadere sine admirabundis exclamationibus. Epistolâ ad Pisones, v. 428.

.... *Clamabit enim, Pulchrè, bene, rectè:*
Pallescet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram.
Derisor verò plùs laudatore movetur.

13. *Ut puerum sævo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magistro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare secundas.*] Mimus nempe secundarius solet vocem et actionem datâ operâ extenuare, ut primus actor magis clueiscat, et *quàm maximè excellat*; ut ait Cicero Verr. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agrestis reprehensor, *ritu propè majorum*, altercatur gravissimè de rebus levioribus: sicut ille quondam, utrùm lanas an pilos setasve capra habeat. Proverbium est.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides, &c.*] Ita ille exaviter, sed inconcinnè et insulsè: Liberè, inquit, loquar semper, et quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Castor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel panto mimi, ut alii dicunt.

20. *Brundusium.*] De eâ urbe lib. 1. Sat. 5. et Epist. præced.

Numici via, an Appî.] Utra via meliùs ducat Brundusium. Atqui nihili sunt istæ lites et controversiæ. Sunt qui corrigant *Minuci* metri gratiâ; sed perperam: de poeticâ licentiâ rixari est.

21. *Damnosa Venus.*] Vide lib. 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem rejicens ad inopiam. Pers. Sat. 5. v. 55. *Hunc alea decoquit:* vel *præceps* indicat studium aleæ vehemens et pertinax, quod summos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter et palàm oblectamenti causâ etiam senex.* Ubi et Augustus de se sic scribit: *Lusimus per omnes dies, jocumque aleatorum calefecimus.... Ego perdidi viginti millia nummûm*, &c. Id. Claud. c. 33. *Aleam studiosissimè lusit: de cujus arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita ossedo alveoque adaptatis, ut lusus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe jactu delectati sunt, in-

Aristippum decuit quilibet habitus, et conditio, et fortuna. Quandoque meliora, *sed* præsentibus contentus *erat*. E contrario, quem tolerantia duplici operit veste, demirabor, si vitæ genus diversum decet. Alter non exspectabit vestem purpuream: et quicunque vestitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus sustinebit Lacæ illamque habitum: alter Milesiam chlamydem fugiet pilis *quidem* canem aut serpentem; *atque* mecabitur frigore, nisi *suum ille* pannum restituas. Redde, et permitte *ut* vivat insulsus. *Præclara* facinora exequi, et subactos hostes civibus exhibere *est aliquid* potestati divinæ et cælo proximum. Neque mediocriter laudabile est demereri viros principios. Non cuilibet datum Corinthum pervenire.

Omnis Aristippum decuit color, et status, et res,
Tentantem majora, ferè præsentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
Alter purpureum non exspectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque:
Alter Mileti textam cane pejus et angue
Vitabit chlamydem. Morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. Refer, et sine vivat inceptus. [*c*]
Res gerere, et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis, et cœlestia tentat.
Principibus placuisse viris, non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

32. *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Laërtio teste, confirmabat se Aristippus aptissimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, et personam sese accommodans: audebatque, turpe esse et nefas, non acquiescere præsentibus, et plus semper appetere.

25. *Contrà, quem duplici, &c.*] Aristippus in omni statu decorè se gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ; at non ita Diogenes, qui inops quietem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro et virtute acturum. Plato quidem unde Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est seu periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, duplicabat hieme, tum propter frigus, tum ut et ad usus necessarios uteretur.*

27. *Alter purpureum non exsp.* &c.] Aristippus, si desit vestis purpurea, quæ uti solet, sine nota indutus quamlibet celeberrimam, nec verebitur pomposus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretio tam unciam quidem recusabit; ac si deturbit ille, sibi consultum, nudus mallet consistere, ac frigore confici.

29. *Personamque feret non inc. cum.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ et virtute Alexandri; Aristippum mirantem, inquit, quòd tam vili pallio quam Milesiâ chlamyde uteretur, in utroque tuebatur personam suam.

30. *Alter*.] Diogenes sordidè vestis plusculùm tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ versùs Cariæ fines, apud Asiam Minorem, hodiè *Melazo*. Ubi melliores contextas olim chlamydes in nationum delectis habitas, testis Virg. Georg. 3. v. 306.

——Quamvis Milesia magno
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas: ubi cùm essent soli, prior Aristippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, summaque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetente Diogenes quod suum erat, ac nudus remanere. Quem Aristippus increpavit ut nimium famæ servientem, et perperam algere malentem, quàm conspici in purpurâ veste sibi insolitâ.

32. *Refer, et sine vivat inceptus.*] Præclarum schema.

Inceptus.] Non ut Aristippus, aptus et concinnus in quocunque fortunæ statu et habitu: nec animo æquo omnia suscipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quàm obscuram et inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita haud spernenda profert.

35. *Non ultima laus est.*] Prima sit laus egregiam reip. movere operam, et præclare gestis rebus principatum assequi: secunda erit, summis viris, ac reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuisse, eorumque gratiam demereri.

36. Non *cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes et luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliasque meretrices nimio quæstu famosas. Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Isthmi causâ geminum; unde binaris *Corinthus* dicitur. Vide lib. 1. Od. 7.

Sedit, qui timuit ne non succederet. Esto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Hic est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus horret,
Ut parvis animis et parvo corpore majus:
Hic subit, et perfert. Aut virtus nomen inane est,
Aut decus et pretium rectè petit experiens vir.
[897]
Coram rege suo de paupertate tacentes,
Plus poscente ferent. Distat, sumasne pudenter,
An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit, clamat, Victum date. Succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, et rixæ multò minus invidiæque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, et acerbum frigus, et imbres,
Aut cistam effractam, et subducta viatica plorat;

Quievit, qui metuit ne successu careret. Esto. At qui adiit, an strenuè se gessit? Verùm enimverò quod petimus hìc stat, vel nusquam *exstat*. Ille fugit onus velut superans animum et corpus imbelle: iste subit et sustinet. *Profectò* vel nomen vanum est virtus, vel peritus vir optimè quærit gloriam et præmium. *Ergo hæc animadverte*. Non quærentes de inopiâ coram suo principe, plus consequentur *quàm qui* petunt. Interest utrùm accipias verecundè, an extorqueas. Verùm tamen hæc summa et cardo rei est. Quisquis ita loquitur: Sororem habeo sine dote, matrem inopem, et prædium non facile vendi, nec *satis* alimenti præbens; is apertè dicit, Date cibos. *Mox* alter succlamat, Dividatur munus, *ut* etiam mihi pars distribuatur. Verùm si corvus silens ederet, plus ciborum haberet, et longè minus risuum et invidiæ. *Porrò* qui Brundusium aut Surrentum comes assumptus conqueritur de *itineris* difficultate, de asperitate frigoris, de pluviâ: vel deflet arcam raptam, et viatica surrepta;

ANNOTATIONES.

37. *Sedit, qui timuit ne non succederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abstinet navigatione, vel quâlibet aliâ re grandi suscipiendâ; desesque manet. Et is non reprehensione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, et laborem ultrò adit, remque exequitur, is sanè viri fortis elogium meretur, et priore longè est laudabilior. Prolepsis est.

39. *Hic est, aut nusquam, quod quærimus.*] In agendo viriliter consistit ea vera laus et virtus quam quærere debemus, et de quâ modò disputamus.

Onus horret,] Grave est sanè magnatibus obsequi.

42. *Experiens vir.*] Magnum usum habens rerum maximarum, et de iis rectè judicans.

43. *Coram rege suo.*] Jam præcipit quæ sunt observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque *decus et pretium*, i. e. est, laudem pariter et præmia.

De paupertate tacentes, Plus poscente ferent.] Quippe homo querulus hit importunus et odiosus. At qui modestè et tacitè ferat aliquandiu suam paupertem, patronum movebit ad opem sibi largiùs impertiendam. Porrò si cum pudore sumat, quæ dabuntur, nova indies dona novamque simul gratiam nanciscetur.

45. *An rapias.*] Quasi enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur; mox gradu excidit, et arcetur tanquam indecorè se gerens, indignusque familiaritate nobilium.

Rerum caput et fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ et gratiæ, si studeas et scias cum potentioribus decenter versari.

49. *Quadra.*] Vel panis frustum, vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alicui cœnare quadrâ.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox significat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia est.

50. *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes eroci tatione accita dolo intercepit; vel ad communem avium morem, quæ voce strepunt cùm ad cibum accedunt: quòd si tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garrita consortibus.

52. *Brundusium.*] Urbs est Salentinorum maritima, de quâ jam lib. 2. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare vino generoso celebrata est lib. 2. Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoso palmite colles.

exhibetur per adolescentes hostium ad instar *dimicantes*. Frater tuus adversarii personam agit: lacus est *velut* mare: donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus. *Certi Augustus*, qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer judicia ista. Ut *autem* admonere te pergam (si quidem monitore opus habes) diligenter adverte, quid de unoquoque viro, et cui loquaris. Devita percontatorem, qui profectò est loquax: neque aures aperte fideliter servant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Nec in ædibus amici potentis depereas ancillam aut puerum, ne herus pulchri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò pòst alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, et nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut planè cognitum. Si *verò quispiam* calumniis impetatur, propugna et protege auxilio tuo confisum: qui cùm impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi *simile* discrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes.

Te duce per pueros hostili more refertur.
Adversarius est frater: lacus, Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto.
Percontatorem fugito; nam garrulus idem est;
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve
Intra marmoreum venerandi limen amici; [815]
Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, et quondam non dignum tradimus. Ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
Ut penitus notum. Si tentent crimina, serves,
Tuerisque tuo fidentem præsidio: qui
Dente Theonino cùm circumroditur, ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vires.

Neglecta verò incendia gliscere consueverunt.

ANNOTATIONES.

62. *Per pueros.*] Dion lib. 50. narrat pueros Romæ præsignificâsse Antonii cladem. Nimirum divisi inter se pugnârunt; cùm alii se Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Biduo confixerunt. Tandemque victi sunt, qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus, Adria.*] Lacus ruri paterno vicinus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. 1. Ode 10. et lib. 2. Ode 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam: vel spectat poëta ad victoriæ naturam, quæ ferè *velox* est.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaris; vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impensissimè, valdè comprobabit. Pollice nimirum compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percontatorem fugito;*] Insidiosum indagatorem rerum et secretorum tuorum. Supra monuit, res aliorum non esse indagandas: hîc monet, ab indagatore curioso et subdolo ea vendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitus notum:*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu: Cave ne quemquam temerè commendes, neve quem vitiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tuearis, velut penitus tibi nota et perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpiùs decipimur. Alii sic: Si quem deceptus improbum commendâsti, desere nec tuearis; ut defendas alium quempiam tibi penitus notum, si criminationibus incessatur; servesque et tueris innocentem ope tuâ fidentem et nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentissimus, ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet:*] Æn. 2. v. 311.

———*jam proximus ardet*
Ucalegon———

Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi; [816]
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi.
Potores bibuli mediâ de luce Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem. Plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, et percunctabere doctos,
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te semper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes:
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum, [817]

Imperito jucunda est observantia divitis amici, at peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto est, ad hoc labora, ne te ventus contrarius retro abripiat. Mœsti lætum, mœstum festivi, tardum citi, lenti promptum et alacrem non amant. Qui Falernum usque ad mediam noctem computare solent, olio prosequuntur *cum*, qui propinatos calices recusat, etsi affirmes te metuere vapores nocturnos. Exue fronte tristitiam: sæpe moderatus severi speciem habet, et taciturnus inhumani. In omnibus consule peritos, et perquire, quo pacto suaviter possis vivere: ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens; vel metus, vel desiderium rerum non omnino necessariarum. Utrùm eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat sollicitudines: quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquillitatem tribuat; *an* dignitates, an suave lucrum,

ANNOTATIONES.

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non expertus clientelam vel obsequium amici potentis, credit facilia et dulcia esse omnia; at qui expertus est quanta sint in eâ re incommoda, longè aliter sentit.

87. *Tu, dum tua navis, &c.*] Allegoria est aptissima. Tu, dum gaudes benevolentiâ principis, vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem offensionem hoc sæpe accidit, et mutabilis omnino est potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verùm ita sunt isti nostri divites:
Si quid bene facias, levior plumâ est gratia:
Si qua peccatum est, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem tristes, &c.*] Indolis, morum, et studiorum similitudo parit amicitiam ac necessitudinem; contrà, dissimilitudo alienationem et odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, id est, calores vini, vel febres. Melius alii *vapores* vini capat petentes efficientesque, noctu præsertim, atque somnum et quietem impedientes.

94. *Deme supercilio nubem.*] Euripid. Hippolyt. τὸ σεμνὸν νέφος. Cic. in Pis. *frontis nubeculam*, id est, fastum, severitatem, ægritudinem animi, &c. Plin. l. 11. cap. 37. *Frons homini tantùm data tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis. In assensu ejus supercilia pariter et alternâ mobilia: et in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hîc sedem habet. In corde nascitur: huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim semper eget, dum tam ei deest quod habet, quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæstio est à veteribus agitata plurimùm. Tullius in Partit. Orat. *Quoniam pacto virtus pariatur; naturâne, an ratione, an usu.* Pro Archiâ poetâ sic censet: *Sæpiùs ad virtutem, naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam.* At optimè Aristoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait, Virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ et usu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe si paucis contentus vivas, si nihil cupidiùs appetas, si nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi si vera bona compares, virtutes scilicet, verè amicus tibi eris.

102. *Quid purè tranquillet.*] Non certè *honos* aut *lucrum*: nam hæc *fumum importunum*, et novam indies *sitim* afferunt secum, ut est suprà versu 23. Quid ergo? horum contemptus: *nil cupere sibi*, &c. quæ alibi poëta noster haud semel asseruit. Præclarè Cic. De finib. l. 1. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas esse docuit cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec distrahi possint. Sic de justitiâ jude-*

genus et ratio latens et
Quo
Digenti
nus, pecuda supplicans Man-
delæ vico valde algenti; quid
quid exoptat me portas,
Nescio. Nemo
quicquam
quæ habeo, vel etiam
minu : ut in libripendio quod
vitæ restat, si quis amplius Dii
largiantur: sit librorum copia,
annona ad annum pecu-
nexe anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit
isto a Jove postulare, qui dat et adimit, tribuat vitam et facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo.

An secretum iter, et fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus, 104
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus;
Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; et mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dî:
Sit bona librorum, et provisæ frugis in annum
Copia: neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ. 110
Hæc satis est orare Jovem, qui donat et aufert;
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipse parabo.

ANNOTATIONES.

candum est, quæ non modo nunquam nec cuique, sed contrà semper aut aliquid tum vi sua atque naturâ, quod ira quid et animus; tum ipsi nihil earum rerum delaturum, quas natura depravata desiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia semper animum excruciant ac sollicitant, tarde atque sunt, &c.

104. *An secretum iter*, &c.] Vita privata. Vide Epist præcept. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Alteriam pete, si vis, lector, cum quibusdam, à viatoribus calidis, qui paucis cognitas incunt semitas, vel compendiosiores, vel minùs latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam, tuti sunt à curis, incommodis, periculis; quibus conflictantur quotquot reipub. capessunt.

104. *Me quoties reficit*, &c.] Cùm secessu et quiete, neque ipso frigore in villâ meâ Sabinâ, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis*, &c.] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3. De Nat. Deor. *Jud enim hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à sepso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem:

Monstro quod ipse tibi possis dare: semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX. AD MÆCENATEM.

Vitiosam imitandi rationem damnat.

O Mæcenas erudite, si fidem habes versui Cratini, nulla poëmata diu placere vel celebrari quæunt ab iis quæ potoribus conscripta. Postquam furentes

Prisco si credis, Mæcenas docte, Cratino, [818]
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. Ut malè sanos

ANNOTATIONES.

1. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino indulgebant plus æquo: idque jactabant facere se exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Eupolidis, quos bonum carmen pangere nequiverint, nisi largi Bacchi pleni essent. Adversùs hanc sententiam pugnat solenter hic noster vates, et Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is a Suida valdè bilax et vinosus extitisse traditur: a veteribus autem Schol. tantæ fuisse dicitur simplicitatis, ut soleret inunctis in pollice ungues quasi recumbebat. Aristophanes cum pariter deridet velut ebriosum et submejulum. Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëtæ est equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producis. Cratinus hoc dicit, cùm non utrem unam redoleret, sed potiùs dolium integrum.* Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut malè sanos Adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus, et quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, adscripsit Satyris ac Faunis.

Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:
Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda. Forum Putealque Libonis
[19]
Mandabo siccis; adimam cantare severis.
Hoc simul edixit, non cessavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? si quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
Exiguæque togæ simulet textore Catonem;
[20]
Virtutemne repræsentet moresque Catonis?

poëtas Bacchus animum erexit Satyris et Faunis, Musæ sobriæ vinum semper oluerunt manè hoc tempore. Homerus vinum laudibus ebrius celebrat, et vinosus. Antiquus ipse Ennius nunquam nisi potus ad arma prosiliebat prædicenda bella. Solum cui mandabo cantare forum et Putealia Libonis: abstemios autem et sobrios cantare severis *jubebo*. Simul ac hæc pronunciavit, cœperunt vates nocta vinum redolentia (*olere*, dicuntur *Horat.*) Versibus certare, quam severè licentiosque poëtæ (*Catonem*) exhibeat, quum præsertim Catonis referat mores de virtutem?

ANNOTATIONES.

4. *Satyris Faunisque.*] Diis agrestibus, libationibus quidem et vinosis. De Satyris, lib. 1. Ode 1. lib. 2. Ode 19. De Faunis, lib. 1. Ode 4. lib. 2. Ode 17. lib. 3. Ode 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipsæ Musæ sobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:*] Iliad. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æschylus pariter inter Græcos nunquam nisi ebrius ad scribendum se accingebat. Alcæus etiam ἐξάνω; notatur. Athen. lib. 10.

8. *Forum*] Res forenses.

Puteal Libonis.] Locum seu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in foro Rom. constitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare severis*] Carmina præclarè scribere interdictum sit iis omnibus, qui Bacchi munere factus non erit euthers et furens. Non videtur hic prosdionyson, quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

———*poscite Bacchi*
Munera———

Jam cecidit natæ cunctum nimbique severis.
Qui caret ista manava magna, cavet.

ubi legunt vulgò *severas*. Attamen credi ego reponendum *severis*, id est, sobrius: nullò sensu meliori. Quo notantur, non qui convivia fugerent, sed potius qui aliorum compotationes et crebras invitationes, et ebrietatem astutè et callidè vitarent. Vide Epist. præced. v. 91.

Pocores bibere nudâ de nocte Falerni
Cogerent porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc simul edixit.*] Magna controversia, quis edixit: an Liber, an Ennius, an Cratinus. Pro Cratino facit, quod de eo antè annotatum est. Terentius, ex vet. cod. legit *edixi*: ut ipse Horatio tribuatur, velut præturienum hoc e Ecto. Placet quibusdam conjectura. Hoc simil transpositâ unâ literulâ legendum, *edixit*, pro edixisti; ut ad Virgilium referatur. Sed optima est lectio, *edixit*: solusque optimè Liber edixisse intelligitur, ut potè deus potentior et poëtarum.

Non cessavere poëtæ Nocturno, &c.] Dum noctuque vino se ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibonum certamen vigilem per totum-que-noctem ducentium. Et qui sic potus strenuè, præmium à cupidis proponebatur. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol Aristoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxuriosi quosvis horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves et occupati non adibant cœnam, nisi vesperi et ad lucernas. Unde Alcæus inquiritur, ipse se vinosum arguens in Epigramate: *Πάνυκτον τὸ σὸν λέγομεν ἀμμένομες; Bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? si quis vultu torvo*, &c.] Poëtæ Horatius epistolarum scriptorem. Qui Catonem imitatur in virtute et gestus laudabitur, non proinde poëtarum quos videmus ad pietas, sicut qui habitu sequebatur, aut ebrius et meatum Catonis imitabatur, non continuò mores ejus optimos habebat. Ac Lipsius hoc exemplatis non vita, sed imitatio quæ sit monstrari.

Pexæ de nudo.] Quo vestimentis ad decoris et sine toga prodibat in publicum; indè et pexæ sic ad rustici vestimenta, quæ excerebra, interdum etiam togæ tenuiores vocabantur. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ simulet textore Catonem.*] Brevem togæ villis textore, inter Epistolas, *Catonem minimum tonsorem*, pro tonsorali; ut ait. Quod et vili pileo ornaverit quisquis tonsorem, verò parvi animi et nobilem. Lucanus Catonem illum Uticensem canit: *Hortata Romani more*

Hyarbitam perdidit *sua* lingua Timagenem æmulatus, cùm lepidus et eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile. *Enimvero* si fortè pallidus forem, potarent cumini *succum* pallere *facientem*. O imitatores stolidi et serviles, quàm sæpe agitationes vestræ excitarunt mihi indignationem et risum! *Ego verò* primus intuli pedem in vacua *spatia*, nec secutus sum *vestigia* alterius. Qui confidit sibi, turmam ducit et gubernat. Ego prior iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum et virtutem imitatus, non autem materiam et dictionem Lycamben adigentes *ad suspendia*. Neque verò me propterea mimoribus comœdiis frequentibus, quòd iam vetitus sum immutare numeros ac metri legem. Non Archilochi poësim versu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at dissimilis sermonis et dispositione, nec petit socerum acerbo carmine

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. Quòd si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
O imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movêre tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit
Dux, regit examen: Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus [sic]
Archilochi, non res, et agentia verba Lycamben:
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quòd timui mutare modos et carminis artem:
Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum priùs ore, Latinis

proscindendum, nec sponsæ res impar versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antea celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi.

ANNOTATIONES.

Quirites induviæ. togam. Sunt qui legant *tesquore*, id est, squalore, inquiunt. Sic mirum scribit J. Lipsius Elect. 1. cap. 13. vellem ego tamen, eruditus ille vir, vel originem incolentis intò barbaræ vocis ipsius indagâsset, vel auctoritate quâpiam allatâ rem ampliùs excussisset.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii scribunt *Iarbitam*, ab Iarbâ rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis, ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales et dicacitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille, petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam et disertam.

Timagenis.] Hic rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: sub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fausto Syllæ filio, rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Demum ob maledicentiam urbe ejectus, in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; et stultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exsangue cuminum.*] Poëtastri nostri, inquit, Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur. paremque mihi poëseos facultatem nadipisci. Vide Dioscorid. lib. 3. cap. 18. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cuminum pallorem libentius gignit. Ita certi ferunt Persii Latinus clari inter magistros dicendi assectatores studiosæ cohortis studia contracti imitatos*, &c. Pers. Sat. 5. v. 53.

——*Pallentes grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego lyricam poësim Latinam primus tentavi, sine ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*, locum, à nemine occupatum. Vide Oden ult. lib. 3. et lib. 4. Ode 3.

23. *Regit examen.*] Meta, h. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Parios ego primus iambos Ostendi Latio.] Imbuo etiam versus Latinè scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum iambotum inventoris, ex insulâ Pario oriundi. De hâc lib. 1. Ode 19.

25. *Archilochi.*] De isto poëtâ jam antè in Epod. 6. et postea in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi et Sapphonis. Scilicet iambi satis acres Epodorum temperantur Alcaicis et Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quòd se præcipitârit ex eo saltu, unde viri tantùm solebant se jaculari, præ amoris impatientiâ. Hinc Auson. Idyl. 6. v. 25.

Et de Leucadiis saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho petitura sagittis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Ode 32. et lib. 2. Ode 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycambem.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambes filiæ, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cenarum, et tritæ munere vestis. [822]
Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
Grammaticas ambire tribus, et pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, et Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; et luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, et diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram; [823]
Ira truces inimicitias, et funebre bellum.

Et gaudeo nova proferens oculis, ingenuorum perlegi, et manibus contrectari. *Porrò* unde cupis, cur lector iniquus mea carmina evilaudet, atque in pretio habeat domi *quidem, foris autem*, impudenter vituperet, *inde* ego levis plebeculæ approbationem non quæro suffragiosis cenis, et donato vestis detritas. Auctorum ego illustrium auditor et censor non dignor premere grammaticorum familias et suggesta. *Inde* veniunt istæ querimoniæ. Si dicam, Pudet recitare carmina *mea* frequentibus theatris indigna, et nugas ostentare: *mox aliquis* inquiet, Derisor es, et Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sanam: ac ne proscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito, vocitet, et dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio verò acerba odia, et bellum lugubre.

ANNOTATIONES.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Ideireo mihi invidium crearit, quia laudes et approbationem non capto, ut alii plerique, per munera et cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

——*Caludum vis pavere census:*
Scis comitem horridulum trita donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu, Pompeiane; tuus deserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 119.

Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantùm?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando et castigando, nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur, mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

——*Nunquamne reponam?*

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non audire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent et proponant edisce nda. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cavatorum centum donata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à grammaticis, vel à me ipso. De hâc Romanorum ambitiosâ recitatione Persius cit. et nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ, &c.*] Terentianus iste locus ex Andriâ in proverbium abiit; eoque utitur etiam Tullius pro M. Cœlio: *Hinc illæ lacrymæ: et hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximium quiddam altè et graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. 1. de eodem.

——*Deus nobis hæc otia fecit.*

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poëmata.

45. *Tibi, pulcher.*] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

——*Rides, et nimis uncis*
Naribus indulges——

Vide suprà lib. 1. Sat. 6. et lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratiùs emendanda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, et ludendi cessationem et finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax est. Ludus certamen, certamen iras, iræ inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre et luctuosum.

EPISTOLA XX. AD LIBRUM SUUM.

O liber, *ut* vides, *respicis* Vertumnum et Janum *in* ripæ ut vendas fas Sosiorum pumice expolitus. Claves fugis, et sigilla ærugine gratâ delos exhiberi paucis, et mercipendis divulgari, quibus bene cluebas. Per quæ recepta redire non licebit, ubi vulgato. *Tu* scis: Quid illotus egi, quid potâ? inquies, quando te nemo premebat. Nosti verò te in arcum compingi, *quam* avidus, *quam* tardus negligit. Quòd si non odio peccantis desipit augur, Carus eris Romæ, donec te deserat ætas. Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes, Aut fugies Utica, aut vincetus mitteris Herdam. Ridebit monitor non exauditus, ut ille, Qui malè parentem in rupes protrusit asellum *Tunc* ridebit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem impulit in præcipitium:

VERTUMNUM Janumque, liber, spectare videris: [854]
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves, et grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gestis, et commercia laudas.
Non it rumpitus: fugæ quòd discedere restis: 5
Non erit emissus reditus. Quid miser egi?
Quid volui? dicis, ubi quis te læserit: et scis
In breve te cogi, plenus cùm fauna et amator.
Quòd si non odio peccantis desipit augur, [825]
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas. 10
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Utica, aut vincetus mitteris Herdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui malè parentem in rupes protrusit asellum 15

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per prosopopœiam librum suum à publico detinet, ob imminentia pericula.

Et tutelam Janumque.] Hi dii præsidere ventilationibus emunctionibusque credebantur: et ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2. Sat. 3 et 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, et publicè vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exsequi, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia cutis pori complanantur. Vide Plin. l. 36. c. 21. *Sosii* fratres erant bibliopolæ insignes. unde hic totus bibliopolarum nomen autem.

3. *Odisti claves.*] Tu et meliorum residere: amplius in arcâ domûs continueri non vis.

5. *Non sit rumpitus.*] Non eo consilio tamen scripsi, ut prodires in publicum.

Fugæ quòd discedere restis.] Al. *De corde*, scil. è collibus in Thuscum vicum, ubi natum Horatium, apud Velinum, ubi Vertumnus, eodem loco; et plurimæ erant tabernæ, librariorum præsertim.

6. *Non erit emissus reditus.* Quin sensi te mutatis et vulgatis ficulnis, non potuisse ad me redire, ut expurgeris erratis quæ in te forte scripserantur.

7. *Scis te cogi, &c.*] Scis in angustiam et discrimen redigi te, cùm jam à pernici incipit, qui prius diligebat. Alii sic: scis te contrahi et complicari; vel non magnum te legi, sed quæ plurimi probant laudantque, et plerique precantur. *Fauna* defesso et languente.

9. *Quòd si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, jamnò quicquam novitate celebrabitis, ac senescam in fastidium incurres. Sic enim fere fit.

12. *Tineas pasces, &c.*] Neglectum et projectum exedent tineæ et blattæ. *Taciturnus*, obscuratus et despectui habitus; jam tacentibus de te tot hominibus.

13. *Vincetus Utica.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud amplius celebris.

Utica.] Urbs est Africæ, Catone minori nobilitata: in quam finitimo sibi mortem ille consciscit, et inde à dictus Uticensis. Vide lib. 1. Ode 12. et lib. 2. Ode 1.

Vincetus mitteris Herdam. Velati captivus. Ex re fient nexa quorum ad Lucanum incolæ Herdam mittebantur. Olim epistolæ chartis intectas obligari consuetudo erat. Alii legunt, *venies*, opinor, Roman. Nam salubrioria, quam ut, qui eo, ubi, quique jusmodi loca unice colvi solent, hoc inutiliores. Vide lib. 2. Epist. 1. in fine. Catull.

Ut hæc sepulcris pauper habent Troica.

Pers. Sat. 1. v. 33.

Nec sanctius mutentur a rapacibus, nec thure.

Herdam.] Urbem Apuliæ vetus. *Lucanis.* Hispanus Tarraconensis, ac Catalanus, ad Sucronem fluvium. Ejusdem meminit Lucanus, lib. 4.

Ferocis Herdonea, placidi pauper Iapygis.

9. *Ridebit monitor non exauditus, &c.*] Qui hæc tu occasionem cernentes, præcipitem aliquem obstinatè cor-

Iratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cùm tibi sol tepidus plures admoverit aures:
[8 6]
Me libertino natum patre, et in tenui re
Majores pennas nido extendisse loquèris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuisse domique;
Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Fortè meum si quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in viciis. Cumque sol tepescens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendisse alis ultra nidulum: *sciscet* ut *tantum* addas virtuti, quantum detraxeris origini. *Narrabis* gratiosum fuisse me Romæ optimatibus *tam* in bello *quàm* in pace; staturâ brevi, canum ante *tempus*, ignavo gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quòd si quispiam à te inquirat meum ætatem; discat me quater undecim hyemes decurrisse, quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.

ANNOTATIONES.

tendere, retrahebat pro viribus: at pertinax bestia renitebatur: tum iratus ille asinum impulit quò tendebat, detrusitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut attonitus vili manu senis cujuspiam balbi, et pueros doceas elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cùm Virgilii tum nostri Horatii, Sat. 7. v. 226.

——*Cùm totus decolor esset*
Flaccus, et hæreret nigro fuligo Marono.
Rara tamen merces, &c.

Vide, si vacet, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagistri scholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac desinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatius designat vilem magistrum in remotissimâ urbis regione habitantem.

19. *Cùm tibi sol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, sed et alii plures ad te audiendum confluxerint, fervente æstu: vel sub vesperam, et sole jam defervescente, cùm dictata discipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obscurâ origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendisse.*] Natalium ac generis ignobilitatem illustrâsse me nobilibus scriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Augusto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 308.

——*Longos imitaris, ab imo*
Ad summum totus moduli bipedalis.

25. *Irasci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epist. 14. scribit, *Irritabiles esse animos optimorum sæpe virorum, eosdemque placabiles: et esse hanc agilitatem mollitatemque naturæ pleramque comitati tribuendam.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor et quadraginta complevisse, cùm consulatum inirent Lollius ac Lepidus; anno scil. U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato et L. Aurelio Cottâ Coss. an. U. C. 688. ut dictum est lib. 3. Ode 21.

28. *Collegam Lepidum quo, &c.*] M. Lollius virtute singulari et Cæsaris gratiâ adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio. lib. 54. Ad eum sunt Epist. 2. et 18. et lib. 4. Ode 9.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. AD AUGUSTUM.

Optimum maximumque principem mirâ solertiâ collaudat. De poësi multa refert, et vetera duntaxat æstimantes redarguit. Demum Cæsaris in poëtas benevolentiam stimulat.

Quandoquidem, ô Auguste, portas unus *molem* tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, instituis exemplis, legibus corrigis, *ego sanè* precarem adversùs utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellem occupationes tuas *gratiores*. Romulus et Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admissa in deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram, *et bene* cognita monstra periculorum pleno labore perdomuit,

Cum tot sustineas et tanta negotia solus, [327]
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem, [328]
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar. 4
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravere suis non respondere favorem 9
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,

ANNOTATIONES.

1. *Cùm tot.*] Epistolam hanc sanè eximiam expressit Augustus ab Horatio, cùm ad eum scripsisset his verbis: *Indignor me tibi serio, quòd non ex plerisque epistolis meorum potissimùm elegeris. Ne videar, credo, posteris infamiæ situs, quòd familiaris notis esse?* Nempe legerat Sermones Horati Cæsar, quique nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam Seculare Carmen imperaverat scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusi Neronum, Odarumque lib. 4. Suet. in vitâ Horatii.

Sustinet unus.] Summa prime psalio quidem adhiberi in consilium, at solus in pectore molem sustinet.

Solvis.] Discussis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii splendorem.

Moribus.] Optimis institutis, rectâque disciplinâ, quibus mores optimè formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex est recta, et ad imperandi et vetandi ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Suet. in Oct. 32. 34. esse utiliter ab eo sanctita plerique commemorat: et cap. 27. etiam in triumviratu *recepisse nonnulla ex legum pristinarum desuetudine.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus instar proœmii sunt: jam Augustum extollit supra heroes maximos per comparationem. Vid. l. 1. Ode 12.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux.] De his Ode 3 et 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adsciti.

7. *Aspera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferendo.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosque urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravere suis non respondere, &c.*] Questi sunt quòd parùm grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus examinatus clarus, quos celebrat Lucret. init. lib. 5. Vide lib. 1. Ode 3. et lib. 1. Ode 4.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem cessit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inferendum cœlo Herculem, quàm debellatis monstris.

Comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem. 14
Præsenti tibi maturos largimur honores, [820]
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam simili ratione modoque 20
Æstimat, et, nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum
[830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis, 25
Pontificum libros, annosa volumina vatum,

cognovit invidiam suam nimis vivacem. Nam idem legens, et accendit, qui infecta tot annorum opprimit: ipse mox mortuus diligitur. Verum, ubi cultum dedicatæ templo statuæ, aræque erigimus, ad quas jurabimur per numen tuum, profitentes nihil par tibi exstitisse, nihil futurum nascentium. Verùm tuus ille populus ingenio te justus et sapiens, *nempe* te imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non aliquo hæc judicat de aliis *rebus*: solum negligit atque aspernatur *nova*, præterquam quæ certis abstracta dudumque præterita: adeò vetusta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas, fœdera regum Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, aut pia vatum prædicta,

ANNOTATIONES.

12. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem: mox rationem ejus rei subdit Quintil. Declam. *Res inter inutilia urunt: at livor morte solvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cùm fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perstringi et obrui.

15. *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamque vicisti: quod est prorsus singulare. Nempe tam magnitudo cuncta supergreditur: invidia verò non reperitur nisi inter æmulos et ferè æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præsenti.] Lib. 3. Ode 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivus meruit*, inquit, cùmque hunc Horam locum. Propert. l. 3. Eleg. 1.

Arma deus Cæsar dites meditatur ad Indos.

16. *Juran'asque.*] Quam tenentes jurabant olim.

Tuum per numen.] Theod. Marcilius vult, *Tuum per numen*. Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Ode 5. idem Dio. l. 15. ubi refert edictum senatûs de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.

Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris aras.

Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantùm in provinciis, nisi fortè privatas. Sueton. Octav. 52. et Dio. l. 54. decretas sibi ex senatûs consulto haud accepisse, imò prohibuisse, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè detrectat hoc honore, atque argenteas etiam statuas olim sibi positas conflavit omnes; et ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. antè cit. et l. de Ponto, Eleg. 5. et 3. Eleg. 1. et Virgil. Ecl. 1.

. . . . . *Illius aram*
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Transit ingeniosè et solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, et quævis nova fastidiunt sine discrimine et judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12 tab. quas Decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt an. U. C. 302. Præter quæ in eis continerentur, haud compertum omnino, nisi quòd pauca, quæ ad morum disciplinam et judicia spectant, interdùm auctores proferunt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi et fragmenta quædam earum pervetusta et obsoleta refert. *In urbe ne arato, neve sepelito—si quis agro plantaverit, quamque pedes à vicino absito*, &c.

24. *Fœdera regum, &c.* Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsa urbe; alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: et hoc *æquatum*, sive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potiùs dicatur: ut bene observat Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de posteriori lib. 2. ubi scribit constitutum esse, ut *Romani essent æquè Romulei et Tatiani, pari auctoritate, et æqualibus honoribus frueretur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. nostras lib. 1. Epist. 11. et 19.

Sabinis.] T. Liv. cit. not. ad Epod. 2.

26. *Pontificum libros.* Compositos à Numâ, continentes ritus sacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. de orat. n. 193. *In jure civili, et in pontificum libris, et in quadam tabula pictorum veterum antiquitatis effigies; quid et verborum prisca vetustas, et consuetudinem vitæ nonnumquam declarant.*

Attii volumina vatis.] Attii Navii, apud Cic. De Div. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat. 1.

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. *Atqui* si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri est. Fortunæ apicem attigimus: pingimus, et canimus, et luctamur solertiùs quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina, *perinde ac* vina, quæro, quot annorum auctoritatem debent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debetne censeri inter veteres et bonos, an inter ignobiles et recentiores? Definitio *temporis* decidat controversiam. Vetus et perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid *verò?* qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis quos ætas nostra et scientura negliget?"

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [831]
Si, quia Græjorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri. 31
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque
Psallimus, et luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus. 35
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet, an inter [832]
Viles atque novos? Excludat jurgia finis. [nos.
Est vetus atque probus, centum qui perficit an-
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas?
An quos et præsens et postera respuet ætas? 42

ANNOTATIONES.

Marcii duo vaticinia satis incondita profert T. Liv. lib. 25. c. 12. alterum Cannensem cladem præsciens, alterum, jubens instrui ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic fermè canebat.

Amnem Trojugenæ Cannam Romane feuge,
Ne te decumana in campo cogant Diomedis
Consevisse ramis pugnantem. Sed neque crudes
Aut nimii, dextram complêrint sanguine campum,
Multa ruit millia cæ a tuorum delêrat amnis
Ira deûm regnum de terrâ fraxiferente;
Proditio' penè genique forique colentibu' terras
Ut fuat ea renuntiet. Nam mitta Jupiter vinet.

Posterius carmen obscurius per lexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat:

Romulidæ si per' hoc es expellere voltis,
Et vomicam gentium, quæ longè alienigenarum
Vivet; Apollinem vovetis consecludos,
Quo deo Apollinei tanto cum quotamic.
Quam jam populitis populos dulerit stipi partem.
Conjunctio privatim pro sesque suisque.
Et præter ludos tu modis ollu' præsto.
Qui summum potuerit pleboque endo mbedabit jus.
At his quisque vir Græco sacra ritu obsunto:
Hæc si fartis recti, gaudebiti' semper,
Atque adeò fiet melior res poplica vestro.
Non is duos ostro pendulis stinguet adunum,
Qui vestros campos placidi nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia montícolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant, Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum res rudi Camœna scribere omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cùm Egeriæ unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. et Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos et bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, qua Græjorum, &c.*] Refellit poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri jure licuit debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quam affirmare olivam nihil intùs, nucem extrà nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athleta Romanos Græcis antecellere, quæ quidem aperte à vero et ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimverò quid certius, quàm in olivâ esse os, et extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* proriè est arbor, oliva fructus; attamen utraque vox in utràque significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicemus de inceps, inquit poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, et artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante pugnam, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica et teneri difficiora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum à dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio est adversatis, quam nos exigebat Horatius.

Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.
Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; et demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit in fastos, et virtutem æstimat annis;
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius et sapiens, et fortis, et alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quò promissa cadant, et somnia Pythagoræa.
Nævius in manibus non est, et mentibus hæret
Pænè recens: adeò sanctum est vetus omne poëtæ.
Ambigitur quoties, uter utro sit prior; aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:

Ille, inquam, inter veteres ponetur honestè, qui mense brevi, vel toto anno junior est. Ego concessum mihi jus utor, et minutatim detrahо quod pro cauda equinæ; atque dum unum unum itemque alterum, donec oblectentis commodi ratione elapsus virearum, qui annos numerat, ex vetustate bonitatem colligit; quique nihil laudi, nisi quod mors consecravit. Ennius et sapiens, et strenuus, et (ut critici dicunt) secundus, non videtur curare, quorsum cadant promissa, et somnia Pythagoræa. Nævius in manibus non est, sed mentibus hæret, pæne recens: adeò sanctum est vetus omne poëma. Ambigitur quoties, uter utro sit prior; Pacuvius docti famam senis, Accius alti, [833] existimationem obtinet:

ANNOTATIONES.

42. *Iste quidem veteres.*] Is loquitur adversarius.

43. *Utor permisso.*] Tuâ responsione utor, ac te refuto, inquit poëta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex historiâ Sorites, quæ ut barbatos ac senes ferè omnes militum manu arripere solebat, duos quos adduci jussit, Herum imberbem, alterum validum. Imberbem rapuit ut veram ætatem, validum, infirmum. Dein quum vix fortis equi imberbis caudam unibabus capere manibus tenuis sed abstrahere et avellere niteretur frustrà; contrà vir fortissimus forcipe equi caudam brevi demolivit, singulos pilos evellens. Tum assurgens in concionem Sorites ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quàm vires; sic quæ uno impetu superari nequeunt, paulatim ante et patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demovenda, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, cornua acervus ille tuus omnium centum se semper dedicam te ad postrema tempora. Potro licebit mihi semper unum annum detrahere: sapiendem concessisti, *inter veteres honeste ponendum qui toto anno junior est.*

47. *Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.*] Allusio est ad Sorites, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum, quia dissolvendo singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus si eadem in unâ è propositionibus nequaquam diceret: ita hîc annos non posse definiri ostendit Horatius. Chrysippum autem gillat Persius ad calcem Satyræ ultimæ:

——*Dic, puga ubi stadium*
Inceptet, Chrysippe, tui jejuna acervi.

49. *Libitina.*] De hâc vide lib. 3. Ode 30. et lib. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius et sapiens, &c.*] Ennius ipse à criticis adeò laudatur plerisque locis, ut, adeoque parùm memor esse possit [illegible] atque sonoris unus; quamvis et [illegible] ne tempravisse, Homerum [illegible] transmigrâsse jactâsse, et [illegible] ac spiritu se informatum. De eâ lib. 4. Ode 8. v. 20. et lib. 1. Sat. 10.

Sortes.] Quia cornuta se habere dicebat, nempe quod triplicem hujus animi haberet, Græcam, Osciam, Latinam. Gell. lib. 17. cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tusc. 1. et pro Licinio Poëtâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëseos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici, vel critici sub Augusto inspecti ad recensendos libros Græcos et Latinos bibliothecarii. Vide supra Epistolam 10 et posteà Epist. seq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipse de se Ann. 1.

In somnis mihi visus Homerus adesse poëta:

De his vide quæ amplius annotavi priùs ad Pers. Sat. 6. v. 10.

Cui præterea Ennî, postquam desertavit esse
Mercurius: Quintus pavonem Pythagoræum.

53. *Nævius in manibus non est, &c.*] Nævii scripta quippe quæ manu teneantur, non itidem cognita, nec egent subsidio literarum: tam hærent animis, ut etiammum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Brutum de Ennio alloquitur: *A Nævio sumpsisse multa, si fateare: vel si negas, sacrum est.* Campanus fuit: stipendia meruit bellis Punicis, deque eis et carmen condidit: scripsit comœdias et tragœdias stylo in primis erudito et urbano. Bellum primitus probris insectatus, à Triumviris in vincula conjectus; inde paludi dictâ cantâ exemptus est. Epigramma superbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur:

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinè loquier lingua.

Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, Nonius, Gellius, &c.

55. *Adsert Pacuvius docti famam senis.*] Pacuvius Q. Ennii nepos, ut dicunt Eusebius et Plinius, Brundusio oriundus, Romæ clarum ingenii et pictandi decus [illegible] tragœdias

Afranii toga Menandro congruere putatum, Plautus eumdem ad instar Epicharmi Siculi, Caecilius gravitate, Terentius artificio prestare. Hos ediscunt ac venerantur Romani augustiore Theatro digni: hos æstimant ac eruditi poëtas, ab ætate Livii *Adhuc* usque ad nostram.

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro, [834]
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte. 59
Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro [835]
Spectat Roma potens: habet hos, numeratque poëtas
Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

bene multas egregiè scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Dictaeum, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior ad annos nonaginta vixisse dicitur. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in tragœdiâ. *Orationes apud hunc ornatas elaboratasque esse versus*, ait lib. De orat.

56. *Arcto stip.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accessit atque Pacuvius doctissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, et auctoritate personarum. Cæcilium pater et summa in excolendis operibus manus magis videri potest temperatas, quàm ipsas defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur. Pacuvium videri doctissimum, qui esse docti affectant, volunt.* Cicero pleráque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maximè verò De nat. Deor. 1. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afranî toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum propè adæquâsse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis, quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, et ab eo non pauca sumpsit. Ingenio et salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ et venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de sapientiâ:

Usus me genuit: mater peperit memoria:
Sophiam vocant me Græci, vos sapientiam.

Menandro.] De eopoëtâ comico Athenensi dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis et ornandis, atque ad exitum scitè perducendis Plautus. Ex Umbriâ oriundus, ingenio fuit perurbano et maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus, quibus P. Scipio, et M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ parens et princeps elegantiæ, dicitur Gellio; et Musas, si Latinè loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Sistone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio et L. Portio Coss. Catone censore; ex Cic. De cl. r. orat. n. 60. Hoc sibi epitaphium fecisse dicitur:

Postquam morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque, jocusque, et numeri
Innumeri simul omnes collacrymârunt.

Properantem.] Hæc vox indicat officium gnari poëtæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quædam de naturâ rerum et medicinâ, complures autem comœdias præclarè scripsit; quin et ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Attic. l. 1. Ep. 16. *Fuisse illic Siculus insonus et Epicharmus ea tibicina illam suam, Νέος, καὶ μεμνᾶσ' ἀπιέναι, ἃ θέα ταῦτα τῶν ἐμῶν.* et De petit. Consul. n. 30. Quamobrem, monit, Ἐπιγραμμεῖον illud teneto: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis, ut volunt quidam, scribentis comœdiis in urbe excelluit. Ennî familiaritate ac Terentii usus, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ecbetion, Synaxus, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt*, inquit.

Terentius.] P. Terentius poëta comicus Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ institutus, ac brevi manumissus ob egregiam indolem, ingenii-que facilitatem et elegantiam. P. Scipione et C. Lælio usus est familiariter, aliisque primoribus civitatis. Statium Cæcilium maximè observavit, eumque censorem adhibebat. Sex fabulas scripsit ab Apollodoro et Menandro Græcis poëtis translatas, tantâ Latini sermonis proprietate et venustate, ut ab eruditis quibusque nùrè laudetur. Cic. ad Attic. *Optimum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam cit. *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempe ob singularem elegantiam. Ausonius:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis, et astricto percurris pulpita socco.

Arte.] Terentii solertia præcipua fuit in exprimendis moribus, quam satis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectissimum orationem et artem summam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium spectatorum.

62. *Livî.*] Livius Andronicus poëta epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utâque linguâ apprimè doctus, non sine magnâ commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus dignè scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam deorum composuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. l. 7. et Cicer. Tusc. 1. initio, &c.

Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè [836]
Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquos.
Non equidem insector, delendave carmina Livi
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare: sed emendata videri,
Pulchraque, et exactis minimùm distantia, miror;
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
Si versus paulò concinnior unus et alter;
Injustè totum ducit venditque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè [837]
Compositum, illepidève putetur, sed quia nuper; [posci.
Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia

Vulgus aliquando recte judicat: ubi deficit. Si veteres poëtas admodum laudat et amat, ut nihil anteferat, nihil comparet, hallucinatur. Si eos quædam obsoleta, nimis incondità, plurima, ut credit eos scripsisse exsudasse et elaborasse, nescit, nihil insipiatur, et quidem Jove sit judicium. Haud ego eorum desipio, nec pueriles, poëmata Andronici, quæ reor olim mihi puero dictata ab imberbi Orbilio: sed accurata, eximia, et ferè perfecta censeri, indignor: inter quæ si fortè decus *insperatum* reluxerit, sique versiculus unus aut duo venustiores appareant, iniquè *profecto* omnia in integrum ostentat et veritas. Æquè fero quidvis culpari, non quod rustice vel imperitè scriptum, sed quod recens: ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem et palmam exigi.

ANNOTATIONES.

62. *Livi scriptoris ab ævo.*] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, anno post urbem conditam 513. primus omnium L. Livius porta fabulas docere Romæ coepit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere 160. post Menandri, annis circiter 52. Ann. ante hinc ab U. C. 519. C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse, idque ipsum Naevium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis decem ferè post 15. M. Cato orator in civitate, et Plautus in scenâ floruerunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius, et justâ Camenis, et Terentius, ac subinde Lucilius, et Pacuvio jam sene, Accius. Omnes hæc fere ex Gellio l. 17. cap. 21. Quintilianus l. 10. cap. 2. scribit, *Nil tam sacrum est apud Livium Andronicum, nihil tam locorum sacrum pontificum annalibus.*

66. *Nimis antiquè.*] Ἀρχαϊκῶς. Gall. *à la vieille mode*: Angl. AFTER THE OLD FASHION. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententia. Sueton. Octav. cap. 86. *Cavere os et antinatos, ut diverso genere vetustos, pari fastidio spernit.* Ipse minimum *gemas eloquendi veritas elegans et temperata*; *crudos, ut nova, ut inopinos, ut parum comptos, et nimium audaces verborum, ut ipse dicit, fœtores*

69. *Jove judicat æquo.*] Recte sentit, et judicat. Jupiter omnia æquitatis et veritatis ad æquissima. Unde [illegible] ex eis eligendo proficiscitur.

70. *Plagosum Orbilium dictare.*] [illegible] frequentes plagas infligere [illegible] illustr. gram. c. 9. sic habet: *[illegible] bus Beneventanus, annos [illegible] regendi, censuit Cornelius*

quàm emolumento. Natum fuit ut verba non modò in ante sophistas, qui omnia emunxerunt, sed et ante discipulos. Dem. Donatus Marsus:

Si quos Orbilius ferula scuticâque cecidit.

Visus ad annum octogesimum prope centesimum, amissâ jam prudentiâ memoriâ: unde Bibaculi versiculus,

Orbilium dictare quæ Didymus obscurat, lucernam olivi?

71. *Videtur res ista invencta tanta, miror.*] Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe qui tum nimis sæpe dignas regi assert, in Bruto, De senectute, &c.

73. *Verbum emicuit si fortè decorum, &c.*] Antiqui scriptores, ut ait Quintilianus, fusiora paulò magis et redundantia vetustatis gratiâ nonnulli audent, quæ tamen bene figurata recentiores. Ep. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum, et in scenam, vendit opus suum omnibus absolutum. Metaphora videtur esse à [illegible] negotiatoribus, qui vina sua [illegible] venditant. Quintil. Declam. 340. *Ad [illegible] ut [illegible] pretium ut in [illegible]*

Venditque.] Ædiles siquis [illegible] ant poëmata.

76. *Crassè.*] Crassâ [illegible] Minerva, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] Sine [illegible]

78. *Nec veniam [illegible]* Ex omnibus quæ [illegible] veteres, [illegible] habuerunt, ne [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible]

Si expendas, utrùm aptè an non Attæ fabula incedat per crocum et flores, moveri propè seniores ex Lunabunt vetere undam nullam esse, quoniam haud dubitem ea tolerabiliora, quæ a recentibus ab Æsopo gravi et à solerte Roscio fiunt, quod nihil homini obstaculi, nisi quod ipsis placuit; cum quibus ingenium natura et mentis vetustas pari jure per omnia discordat. Nunc qui Saliare Numæ carmen à Numa [illegible] vel quæ credi sobrio nolim, recitabit, ut ego, non ægre fuerit industriæ, nec mirabimur laudari; sed nostri impedit: nos et nostra invidia adhuc premit per livorem. Atqui si Græci tam recentia oblissent, quàm nos, quid jam antiquum extaret? vel qui esset, quod quisque in manibus haberet et evolveret *quasi* omnibus commune?

Rectè necne crocum floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem 80
Cuncti penè patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt; 83
Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri. [858]
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis,
Nostra sed impugnat; nos nostraque lividus odit.
Quòd si tam Græcis novitas invisa fuisset 90
Quàm nobis; quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?

ANNOTATIONES.

quod pretium [illegible] ad [illegible] poëtæ solverit [illegible] vel pretio. Hinc sequitur:

Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.

79. *Rectè necne crocum.*] Si dubitem, an Attæ fabula mereatur in scenam prodire, si illius exemplaria et [illegible] perfusam de more. Nam et erat cum [illegible] Lucret. lib. 2. v. 4. 5.

Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.
Propert. lib. 4. Eleg. 1. v. 16.

Pulchraque cum multo scena madebit croco.
Pers. Sat. 1. v. 6. [illegible] *Theatra replentes.* Suet. in Horatium: *In theatrum [illegible] et [illegible] gesti [illegible] facies.* Vide Sat. 2. lib. 2. 24.

[illegible] togatarum scriptor, [illegible] commendatam: Atta [illegible] saut cum vacet. Nam [illegible] pedum ratio [illegible] ut [illegible] plures, quàm [illegible] atque [illegible] Cicero [illegible] possunt, nostræ, valent, cùm [illegible] [illegible] Hor. in [illegible] Ars. Poët. 317.

[illegible] Hæc [illegible] falsè dicitur Mæcenatem [illegible] Attæ in Satyris, [illegible] Cassium, [illegible] Tiberium, a Cæsare, exulasse. Cinit. [illegible] Dion. Lat.

Ad populum phaleratum.] Pers. Sat. 5.

[illegible]
[illegible] *Mihi [illegible]*
[illegible]
——————
[illegible] *Quid vetat me dicere, Quirites [illegible]*
[illegible] *Quæ sæpe [illegible] [illegible]*
[illegible] *Quæ [illegible] Æsopus. Tragœdia [illegible]*
[illegible] [illegible] [illegible] [

Ut prisca gens mortis ad Græcia bellis
Cæpit et in litium furias ferrumque ruebat;
Nunc artificum studiis, nunc arsit equorum;
95 [ ]
Marmoris aut ebŏris fabros aut æris amavit:
Suspendit picta vultum mentemque tabellâ;
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis.
Sub nutrîce puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit. 100
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc pacis habuere bonæ, ventique secundi.
Romæ dulce diu fuit, et solemne, reclusâ
Manè domo vigilare, clientem promere jura;
Cautos nominibus certis expendere nummos, 105
Majores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido. [ ]
Mutavit mentem populus levis, et calet uno
Scribendi studio: puerique patresque severi
Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant. 110
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,

Age [illegible] equorum amore flagrârunt; [illegible] tabulis pictis detinuit [illegible] tragœdi, quæ si [illegible] ad infans [illegible] bulis, quæ [illegible] *Decuerat* quid placeat, vel displiceat, quid in contrâ? Ita [illegible] *Jure* apud Romanos [illegible] quæ [illegible] *Manè domo vigilare*, clientes [illegible] *Cautos nominibus certis expendere nummos*, [illegible] *Majores audire*, [illegible] *Crescere res posset, minui damnosa libido*. Sub [illegible] *Mutavit mentem populus levis*, [illegible] *Scribendi studio*: [illegible] *Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant*. Atque [illegible] qui nullis [illegible] *Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus*.

ANNOTATIONES.

93. *Nugæ.*] Lectoribus studii operam dare, Alibi:

Nugarum ludus Græcis.

95. *Ille etiam partis* [illegible]; Egregiè dixit quidam, *Cœnat avis, rediit, dixit vesica, lavatum est.* Ita nimirum sunt humanitates comparati inter adversa et dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Arabica est aliquantus ostis, [illegible]que alii; imò inopia impedit cum sertum [illegible] sunt.

97. *Signa, tabulæ pictæ etiam,* &c.] Vel egregiè picta tabella sensuum deorum indicat, vel in picturæ artificio [illegible] cogitationem Cicero ait, [illegible] artis sanctum et [illegible] tum assecutus videtur.

98. *Ille crines.* Hi videbant de nostri comœdiis, utpote quæ [illegible] Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolog. in Terent. Alii non absurdum existimârunt [illegible] partem, seu artem tibiarum sonos [illegible] cipiendi. Vide Epist. ad Pi[illegible].

101. *Quod non mutabile credas.*] Nihil perpetuo placet aut displicet. Varietas cum [illegible] rahit ac delectat.

102. *Hoc pacis habuere.*] Ita se Græci per pacem et res secundas gessere. Vel: has artes produxit ocios apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut ante Græcorum.

Reclusa domo matutinus.] Postquam [illegible] domo adulantium, deque [illegible] Juvenal. Sat. [illegible] *Mane domo vigilat, [illegible] consortia turpia.* Supra lib. 1. Sat. 1.

Salutigerâ [illegible]

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes et idoneos debitores. Ad[illegible], id est, legitimis usuris, non [illegible] immodicis, bonis tabulis obligatis.

Expendere.] Observare, ne secundis [illegible] utique perpetuis sunt appellandi [illegible] quæ, quamvis data, data [illegible] syngraphæ.

106. *Majores audire.*] Plin. [illegible] Epist. 14. *Sunt* [illegible] *non est, ut* [illegible] *parentes* [illegible] *et ut* [illegible] *majoribus natu* [illegible] *et ut* [illegible] *discentes* [illegible] *quos quidem* [illegible] &c. Gell. lib. 2. cap. 15. [illegible] *Rom.* [illegible] *tribui quem* [illegible] *in neminem* [illegible] *tam* [illegible].

110. *Fronde comas vincti.*] Hedera [illegible] merè illustrium poetarum. Pers. Pr[illegible]

Carmina dictant.] Ipsum versificandi [illegible] ter epistolas [illegible] tangit Persius, Sat. 1.

Parthis mendacior sum, atque ante eorum scelus vigilans peto calamum, papyrum, capsas. *Certè* qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam Abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus exhibent: *at* periti æquè et imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium, et levis ista vesania, sic intellige: Poëtæ animus haud facilè est *pecuniæ* cupidus: amat versus, hos duntaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus et pane secundario: quòd si ad bellum minimè proclivis et idoneus, *at* civibus utilis *est*. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: poëta formatur vocem pueri balbutientem: jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis:

Invenior Parthis mendacior, et priùs orto
Sole, vigil calamum, et chartas, et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet: abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est, 115
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poëmata passim.
Hic error tamen et levis hæc insania, quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus [341]
Non temerè est animus: versus amat, hoc studet unum: 120
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio puerove incogitat ullam
Pupillo: vivit siliquis et pane secundo:
Militiæ quamquam piger et malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari: 125
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat:
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem:

ANNOTATIONES.

119. *Parthis mendacior.*] Mendacissimos naturâ fuisse probat, quòd mendacium acriter durisque pœnis coërcerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romanos duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus; præsertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quòd tum maximè pugnarent cùm fugere viderentur. Vide lib. 1. Ode 12. et 19. lib. 3. Ode 5.

119. *Scrinia.*] Capsas, in quibus scripta reponuntur et chartæ.

114. *Navem agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. 5. v. 112.

Navim si possit silva percussus arator
Lucifer ire dedit, &c.

Abrotonum ægro. Non audet, &c.] Synecd. Pers. Sat. 5. v. 100.

Dibae habitatorem, cerâ compescere puncto
Nescius examen, edixit hoc natura medendi.

Abrotonum. Gall. *de l'aurone*, *ou garderobe*: Angl. SOUTHERNWOOD, MALE AND FEMALE. Planta perpetuò virens, amari valdè succi, cujus tum folia tum semen prosunt utilia sunt nervis, tussi, lumbis, utinæ angustiis, item contra venena et veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophrast. Hist. pl. nt. l. 6. c. 7. Dioscorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen vesanum facinoribus et immoderatum studium pernicie hominibus affert commoda. Namdum animum occupat, à vitiis avertit, &c.

119. *Vatis avarus. Non temerè est animus:*] Vix temerè hæc etiam.

121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Adeò facile edis versibus occupatur ac delectatur, ut parùm aut nihil afficiatur damnorum jactură, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

123. *Vivit siliquis.*] Frugali victu contentus agit. *Siliquæ* sunt leguminum involucra: Gall. *la gousse des legumes*: Angl. HUSKS. Pers. Sat. 3. v. 55.

Pane secundo.] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quamquam piger.*] Imbecillis licèt, non est malus civibus. Seipsum facetè notat poëta noster. Vide lib. 2. Ode 7. ubi de se ait,

——————*celerem fugam*
Sensi, relictâ non bene parmulâ.

Constat nihilominus fuisse quosdam æquè bonos militesque poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus, de quo in Arte poëticâ. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125. *Parvis quoque rebus magna juvari.*] Grammaticâ, poëticâ, remque publicâ juvari et promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aperta, &c. Quintil. lib. 11. cap. 3. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusque affectatæ difficultatis ex plenibus asperrimi cœuntibus inter se syllabis catenatos, et velut conflagrosos, quàm citatissimè volvant, quo sic *ad solutiores et expressior semo*: inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obscœnis.*] Præclara sanè cura veteribus fuit conservandæ pueritiæ castimoniæ. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, et quæ Juvenalis scribit Sat. 4. v. 44.

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis et invidiæ corrector et iræ: [842]
Recte facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur et ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit: 134
Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit:
Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati, 139
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, pueris, et conjuge fidâ, [842]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem

paulò pòst animum quoque imbuit optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. Præclarè gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem et laborantem. Unde *vero* inupta adolescentula, et pueri pudici acciperent precationes, nisi Musæ poëtam donâssent? Chorus auxilium petit, et faventes deos animadvertit; flagitat pluvias blandè et ritè supplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet, atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non et inferi. Antiqui agricolæ robusti, et paucis contenti, post collectas fruges, feriis recreantes corpus, ipsumque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores et vinum Genio *qui facit* recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescenninа

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è moralì philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.* Mores inconcinnos, sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Recte facta refert.*] Majorum virtutes et egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accenduntur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis.] Ex antè bene factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur: ex præteritis præsentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum, maximè verò sæculare carmen in ludis sæcularibus cantari solebat à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum et virginum carmen sæculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi emendativis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. de vitâ pop. Rom. *Macrobii Lupis in pontificalibus sacris morsentur, cùm pluviæ exoptantur.* Rem explicat Festus: Mamurium, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis: quam cùm propter nimiam siccitatem in urbem protraherent, imbres præbatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc et cætera legere est in Carmine Seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 49.

139. *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius modò explicavit, unde ortum sit carmen sacrum: jam ostendit, quâ ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum, pueris, &c.*] Non ergastulis tunc et servis colebantur agri.

143. *Tellurem porco.*] Pro porci. Sic enim terræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur. Cic. 2. de legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo rurum et pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus et vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentos, vinum offerebantur; nullaverò cædebatur victima: ut explicavi lib. 3. Ode 17. Persius Sat. 2. v. 3.

Facile merum Cereris.———

145. *Fescennina per hunc inventa, &c.*] Sic, inquam, poëta desinit in originem profanæ poëseos. *Rusticus* jam *laborum liber*, ut est in Epist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque relevans, rustica oppidanis* jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacessentes oblectamentum quæsivere. Et hinc nata est subinde consuetudo: ut dicetur alibi.

Fescennina locum.] Versus petulantes et protervi inter jocos et convivia adversùs quemlibet prolati, locum habuere primò in urbe Hetruriæ

jactavit agrestis Ilteria carmina
[illegible]
usurpata per hilarem
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Munditiæ pepulere. Sed in longum tamen ævum 159 [Ms.]
Manserunt, hodieque manent vestigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
Et post Punica bella quietus quærere cœpit,
Quod Sophocles, et Thespis, et Æschylus utile ferrent.
Tentavit quoque, rem si dignè vertere posset;
Et placuit sibi, naturâ sublimis et acer. 165
Nam spirat tragicum satis, et feliciter audet:
[Ms.]
Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
Sudoris minimum; sed habet comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus. Adspice, Plautus 170
Quo pacto [illegible] et inlubricus amantis, [illegible]
Antiquam obscurat, et quæ [illegible]
[illegible] Nam [illegible]
[illegible] Carthagine [illegible]
[illegible] Thespis, Æschylus, Sophocles. Quæ cum ita sint, an culpa illorum [illegible] possent transferre *in Latinum sermonem*: et placuerint sibi, amico exulet et vehementes. Quippe videbant [illegible] non parum, nec [illegible] exequerentur: at [illegible] quod conquescerent, ignominiæ [illegible] et desultar. Putarunt comœdiam [illegible] esse difficilis, et quæ [illegible] summi [illegible] Verùm eò magis operosa est, quò minus habet [illegible] Antiquaria res, quali nobis Plautus

Et inlubricus amantis.

ANNOTATIONES.

[illegible] versus omnes erant iambici hypercatalectici, sic:

Vultum verbosi Metelli Nævio poëtæ.

158. *Græcis serus Musa pepulere.*] Venustas Græcorum expulit rusticitatem et incompositum. Græcorum sermone et scriptis Romanorum. Livius, decimo anno urbis conditæ; Ennius scribit Græcos, *quo cum bellum fecerunt, locupletiores factos*; ut scribit Augustus, teste Suetonio Tranquillo, Octav. 89.

159. *In longum tamen ævum Manserunt*, &c.] Diu in Italiâ, ac Romæ etiam manserunt inquinatæ sermonis, pessimus vitiorum et pluribus linguis; Italâ, Græcâ, Oscâ, Phrygiâ. Sedigresci erant etiam postea tum oratores. Romani pessimi Græci vocabantur: adeò ut indignantes Cato exclamaverit in senatu, se non posse tolerare amplius Græcorum urbem. Varro, De Ling. Lat. Dionys. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. v. 60.

. . . . . *Non possum ferre, Quirites,*
Græcam urbem, &c.———

161. *Sophocles, Thespis, Æschylus.*] Hi vates apud Græcos tragici primi insignes fuere. Annis ante Christum plùs sexcentis tragœdiam Thespis invenit. Æschylus post annos fere centum explevit, deinde Sophocles mirè perfecit, Æschylo jam senescente. De Thespi et Æschylo plura in Epist. ad Pisones.

Sophocles.] Is Athenâ[illegible] exercitûs dux fortissimus cum Pericle, item et accuratissimus scriptor tragœdiarum 120, ut aiunt; quamquam ex iis habeamus superstites tantùm septem; cæteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit, quo Socrates et Aristophanes: apis dictus ob suavitatem orationis: ter et vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Palemone nuncupatus, teste Dionysio Longolio, l. 1. Vit. Val. Max. lib. 8. cap. 7. et lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque*, &c.] Tragicorum istorum heroum delectati, quosdam ex illis in Latinum sermonem vertere aggressi sunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum Latinis redditas in scenam dedere Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius: quarum tantùm supersunt exiguæ quædam fragmenta.

Et placuit sibi, naturâ sublimis et acer.] Illi tragicum Græcorum Latinis interpretibus sibi visi sunt non inficeliter rem scenicam tractare, et magnæ sublimes illorum fictiones et sententiæ, pro tempore Romanis auribus et sublimi ingenio, ut esset tum temporis, elatiores altiusculæ videri apte et decore.

167. *Sed turpem putat*, &c.] Atque videtur ab incepto nostri poëtæ non deterruisse, seu vetustas ejus tragœdiæ, seu quod [illegible] *Thyestes* [illegible] Quòd si quis tamen illi, aliique deinceps, *litem* et rem [illegible] minùs [illegible] certè nunc [illegible] *desisse poëtis antiquis, et scribere Lucilium*. Ita sentit et loquitur Horatius tum hoc, tum in Epist. ad Pisones, v. 285.

168. *Creditur, ex medio*, &c.] Comœdiæ difficultatem ostendit, quia poëtæ nihil novi non datur: quasi facile sit perfectè exprimere res et actiones vulgatas. Verùm exemplo celebrium comicorum probat, eamdem opus esse comœdiam.

170. *Adspice, Plautus Quo pacto*, &c.] Vide quàm liberè à scopo ejus Plautus aliique scriptores, pariter et Dorus: quàm ille parùm sibi constet in tuendis partibus juvenis amantis, &c.

sustineat officia adolescentis amatoris, senis avari, lenonis captatoris; et quantum sit Dor exiguus in parasitis; quàm non adstricto perennet pulpita socco; gestu enim nummum in locandis divitere; posse hoc

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit, ac reficit. Valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam,
Quòd numero plures, virtute et honore minores,
Indocti, stolidique, et depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

ANNOTATIONES.

quàm Dor exiguus parasitis sit impetuosus, quas partes ad nauseam usque repræsentat. Plerique codices habent, utrùm ab Horatio reprehendatur iste Dorsenus, an culpato Dersenno proficiat ejus, et velut exemplar optimum exhiberetur. Ad hæc omnia ipse suam aperit Horatius in Epistolam Pisones, v. 70.

At tibi prodeat Plautinos et numeros, et
Laudet Dorsenni parasitum patiatur utrumque,
Nec deducat stultè, miratu.———

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hîc arguitur, quòd nesciat, vel non curet ita *personam formare, ut servetur ad imum, qualis ab incæpto processerit, et sibi constet*, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 126.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dossennus, poëta comicus, Accianæ fabulæ scriptor: cujus memoria est apud Plin. l. 14. c. 12. ubi et aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto, &c.*] Quàm nempe pulpita, et à perfecto dicit; adstricta autem qui crepant minimum esse diserti oratoris. Horatiusque comœdiâ.

Certè in hâc parte ut plurimum aut nimius est, aut deficit: quod fugere videtur materiæ parvitas. At contrà in tragœdiâ res graves, hinc poëtæ ingenium attollit, sublevat, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, et à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Alii *gestu*: *socco* comœdorum calceus, *non adstrictus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poëtam, inconcinnè scribentem: seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique et semper custodire, vel *descriptas servare vices operumque colores*, &c. Vid. Epist. ad Pis.

175. *Gestu enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Petitum pro fabulâ datum à prætore, vel ædilibus: ut annotavi supra.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpiùs expetatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

. . . . *Tibi recto vivere talo*
Arridet.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est poëta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ petendæ causâ; tam vanus et calamitosus est hîc ludus, quàm ille lucri cupidus.

180. *Numero plures.*] Plebem nempe adversùs equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quàm plebs: a consistant plebi Pigritiam, ut fabula interrumpatur, aliique ludi proferantur, nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Medio de fonte leporum.] In medio fabulæ actione post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus eò devenit est.

Hecyra——hæc cùm data est nova,
Novum intervenit vitium et calamitas;
Ut neque spectari neque agi nova potuerit:

Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet. [848]
Verùm equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos, et gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas.
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ: 190
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo, 195

vel ursum, vel athletas: his enim plebecula delectatur. Sed equites ipsi *abiecta* aurium voluptate, convertamus ad oculorum delectationes in tabiles et fluxas: per quarum aut plures horas vela comprimuntur, dum fugiunt equitum turmæ et peditum cohortes. Mox reges *anti* fortunæ vinctis a tergo manibus trahuntur: properant esseda, pilenta, petorrita, naves: portatur ebur captivum, et Corinthus captiva. O si Democritus viveret, *quàm* rideret, cùm plebs attente spectat vel novam bestiam vel aliquam è pantheri et camelo,

ANNOTATIONES.

Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum et aures applicat — — — — — —
Cùm primùm eam agere cœpit, pegma subit,
Funesta ficta eademque ridicula;
Cervicem convertus, saltat, clamor maximus
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
. . . . . .
Prosaucta plausu; cum interea numerant,
Divumne gladiatores: populus convolat,
Tumultuatur, certatim, pugnant de loco,
Dum rex negotium non putat tantum locum.
Nosse hæc nulla res tibi, nec mihi adsit nocet;
Assidet tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque*, &c.] Sed nunc equester etiam ordo delectatione populum sequitur; et spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citius evanescit, quàm aurium excipere, quod animo certam et diuturniorem elicerat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa revocata cæsa sed*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. Olim nonta scenæ cum vela retrahebantur, adeoque tabulata et carmina interrumpuntur, ita ad obscenum aliquem in scena gestum, nunc ludi scenici, quo tempore aulæa premebantur, Martial. Epig. 24. lib. de spectaculis: *aulæa premuntur*, sanctoque in missa amphitheatrum per tubas tota aquatorum, ut peregrinus esse putetur, fide credet sed, cùm mox emissam ad frenos [ad cursum] aspexerit, credet.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines et simulacra exhibebant. Meminit Quintilianus lib. 9. cap. 3. *Ebur captivum, quum in triumpho Cæsaris abunde opes ostentarentur, et post dies paucos Fabii Maximi ingens, duces eorum expugnatum Cæsarem clamet.*

Captiva Corinthus.] Spectaverunt ludi Corinthii L. Vaninii expectatione et exploratione. Alii rem retulerunt, vasa ærea Corinthii à victore Romam perlata.

194. *Si foret in terris.*] De eo lib. 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus panthera camelo.*] Cave me accipias jocosam et diversam naturis mixtam: meo designatur quidam camelopardalis, vulgo *a camelopardo*. Varro 4. de ling. Lat. *Camelus sub ventre Syriaco in Latinum venit; nam in eo ut in camelopardalis super advecta, quæ ista figura et*

Dum bellorum species repræsentantur, hostium fugæ simulatæ, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ scribit lib. 1. Epist. 6. v. 40 et seqq. de magno numero chlamydum sectis per circum.

192. *Esseda*, &c.] Currus quibus capti reges traducuntur. *Esseda* vehiculi genus apud Gallos usitatum.

Pilenta;] Rectius *pilentum*, vehiculorumque captivarum vehicula, quæ et carpenta.

Petorrita.] His vehiculis eorum devictorum familia vehebatur: quæ non rotarum erant. Vide Gell. l. 15. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel ex ipsa manubiali, vel productis navibus, sub pedes ut ducum, seu veris ut Tiberi, qui Rhætos expugnavimus, ut vult vetus schol. aut potiùs in naumachiis, quemadmodum docet Martial. spect. Epig. 24. ubi de representato: *navali certamine, sanctoque in missa amphitheatrum per tubas tota aquatorum*, &c. ut peregrinus esse putetur. Fide credet sed, cùm mox emissam ad frenos [ad cursum] aspexerit, credet.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines et simulacra exhibebant. Meminit Quintilianus lib. 9. cap. 3. *Ebur captivum, quum in triumpho Cæsaris abunde opes ostentarentur, et post dies paucos Fabii Maximi ingens, duces eorum expugnatum Cæsarem clamet.*

Captiva Corinthus.] Spectaverunt ludi Corinthii L. Vaninii expectatione et exploratione. Alii rem retulerunt, vasa ærea Corinthii à victore Romam perlata.

194. *Si foret in terris.*] De eo lib. 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus panthera camelo.*] Cave me accipias jocosam et diversam naturis mixtam: meo designatur quidam camelopardalis, vulgo *a camelopardo*. Varro 4. de ling. Lat. *Camelus sub ventre Syriaco in Latinum venit; nam in eo ut in camelopardalis super advecta, quæ ista figura et*

vel camēlum elephantem: *Si* plebem rogat quam citiùs attenderet, vel ut sibi daretur spectacula plùs *quàm* historiones: poetas autem diceret commemorare fabulam sordo asello. Etenim quæ vox posset superare murmur, quod redditur theatra nostra? Credes audire Gargani silvas, vel Thuscum mare; tanto cum strepitu spectantur ludi, artesque, et opes exoticæ, quibus cùm oblectamur histrionem ab humano, cessit immemor jubeat. *Is* ... quæ quidem bona est? Nihil, inquies. Quid igitur admiratio? Pictura Tarentino succo velut imitatum. Ne vero admiratis, me poëta laudare ea, quæ facere ipse recusem, quando sæpe peccant cæteri; is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor lusibus *commotibus* torquet, stimulat, placat, falsis terroribus implet,

Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentiùs ipsis,
Ut sibi præclusum mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces 200
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Gargānum mugire putes nemus, aut mare
Thuscum; [*sic*]
Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
Cùm stetit in scenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil sanè. Quid placet
ergo? 206
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forte putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cùm rectè tractent alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi posse videtur 210
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,

ANNOTATIONES.

camelus, maculis et ventosa. Vide Solin. cap. 34. Dion. lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 1. *Cervetur*, inquit, *ut aut cornu laudem aut dentem: pectus animata; Nobis hic supersit cui, quod sentiat, equo, pedibus et cruribus bovi, camelo capax, albus mavelis ruditem colorem cretæ laudibus: unde appellata candidatus.* Dion. *Cum Cæsar Cæcinam laudaret pomum sa Romæ. Is eo salutato circulo aspariorum quem fecerat, aspicua: quam dicam eum fera nomen reperit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis raro invenitur. Vide Elian. lib. 3. cap. 16.

199. *Narrare asello. Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: ad cet. oleum et operam perdere: *asello*, plebecula stolida et contumaci.

200. *Quæ pervincere voces*, &c.] Quas adeò vocalis histrio, quantumvis contenderet, posset audiri tantum inter stupentium tumultuantis populi et vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra?*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Ode 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Ode 9.

Mugire nemus.] Venis maritimus præcessum: *mare*, stridens et ferocius, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, et Tyrrhenum, de quo lib. 1 Ode 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus et artificio confectarum. *Ornatus*

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit et complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hospes quæritur positi: Unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronunciârit actor? Ostultiam! ac vociferationem fulgerem prædicitur, gestu, exultatione manûs plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Vestis è lanâ violacei coloris tinctâ apud Tarentum; quæ urbs cùm lana, tum purpurâ exquisitè celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ*, inquit, *cocta Tarentum suarum nobilitatem habent.* Lib. 9. cap. 39. *Violacea purpura vivalat, cujus libra denarios centum vocabat: nec multo post rubra Tarentina.* Vide et lib. 21. cap. 6 et 8.

208. *Ac ne forte putes*, &c.] Removet hîc Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis dramaticis, eò quòd dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, prorsus admirari.

209. *Laudare maligne.*] Exiguè, quasi invidendo illis. Virgil. Lucid. 6 v. 270.

Cæde per incertam lassam sub luce maligna.

210. *Per extentum funem*, &c.] Moliri et perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit*, &c.] Qui pro arbitrio movet animum, et in quamlibet partem inflectit, seu ad colendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miserationem; ad metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris agunto

Ut magus: et modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, et his, qui se lectori credere nolunt,
Quòd spectatoris fastidia ferre superbi,
Cæsarem promissis retinere; si munus Apolline dignum
Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
Ut studiosa cupiant audire poemata virtutem.
Mollit enim mores nobilis ira, meosque
Objurgatores aequat sibi (nonne videmus
Quod nos, quod populus Romanus, Sardus et Afer,
Et Cilix et Lucus et ultra Sontica servit
Hesperiae litus, juvenum nascentia circa
Pectora fervescit studiis, et adhuc tenerorum
Mens bona fit facilis victoribus, et male parta
Quæ meliora docent, et fingunt fortia, Mutant
Quos nimium placuêre senes. Etenim quod ab incunabulis non discitur, id quasi post fercula sapit.
Quod nisi me scribam fallit amor, volo, Maxime, tecum
Vivere, te sequi, gaudere et quærere curis
Quæ nos instituat sapientia, quid bonus et quid
Utile, quid pugnet, quid non: quo tendat honestum
Spectandum, rectumque, tibi quæ cognita, dicam
Verbis quæ brevibus non longis versibus edam.
Quo mihi fortunam, si non conferre libellis
Me possum dignis? Summam, nec posse minorem.
Si mihi non detur quod donem amicis, quod ad hoc me
Ingenium cogat, spernat Phoebusque Mariusque
Aridum, et exactis ignoscat dictus amicis.
Hoc quoque pectus erit duris Romanum et acutum
Fortunare sciet; nec tristia frangere dictis
Amphitryoniades opera majora parabit.
Olim quæ scribam, dictabis: sæpe premes quæ
Jam dictata forent: mutata recidere rursus
Fortè voces, et honore indigna relinquere, multum
Cum spe vivacis fert gloria. Cùm tibi librum
Solstitio donamus, aut fesso: cùm lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprèndere versum;
Cum loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, et tenui deducta poëmata filo;
Cùm speramus eò rem venturam, ut, simul atque
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
Ædituos habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille

volat magus: ac modò me Thebis, modò Athenis constituit. Age verò, imitatus scilicet eos, qui se lectori credere nolunt, quòd spectatoris fastidia ferre superbi, Cæsarem promissis retinere; si quem Apollinis instar libros complere, et poëtis calcar addere possis, ut studiosa cupiant audire poëmata virtutem. Hæc animos aequabilis ira solet mollire nobilis, et objurgatores sibi aequare. Nonne videmus quod nos, quod populus Romanus, Sardus et Afer, et Cilix et Lucus et ultra Sontica servit Hesperiae litus, juvenum nascentia circa Pectora fervescit studiis, et adhuc tenerorum Mens bona fit facilis victoribus, et male parta Quæ meliora docent, et fingunt fortia, Mutant Quos nimium placuêre senes. Etenim quod ab incunabulis non discitur, id quasi post fercula sapit. Quod nisi me scribam fallit amor, volo, Maxime, tecum Vivere, te sequi, gaudere et quærere curis Quæ nos instituat sapientia, quid bonus et quid Utile, quid pugnet, quid non: quo tendat honestum Spectandum, rectumque, tibi quæ cognita, dicam Verbis quæ brevibus non longis versibus edam. Quo mihi fortunam, si non conferre libellis Me possum dignis? Summam, nec posse minorem. Si mihi non detur quod donem amicis, quod ad hoc me Ingenium cogat, spernat Phoebusque Mariusque Aridum, et exactis ignoscat dictus amicis. Hoc quoque pectus erit duris Romanum et acutum Fortunare sciet; nec tristia frangere dictis Amphitryoniades opera majora parabit. Olim quæ scribam, dictabis: sæpe premes quæ Jam dictata forent: mutata recidere rursus Fortè voces, et honore indigna relinquere, multum Cum spe vivacis fert gloria. Cùm tibi librum Solstitio donamus, aut fesso: cùm lædimur, unum Si quis amicorum est ausus reprèndere versum; Cum loca jam recitata revolvimus irrevocati; Cùm lamentamur, non apparere labores Nostros, et tenui deducta poëmata filo; Cùm speramus eò rem venturam, ut, simul atque Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas. Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales Ædituos habeat belli spectata domique Virtus, indigno non committenda poëtæ. Gratus Alexandro regi magno fuit ille

ANNOTATIONES.

212. *Magus.*] Praestigiator, oculos fascinans. Vide Cic. Rhet. lib. 1. cap. 25. Plin. 8. 1.

Modò me Thebis, &c.] Dicit se in locis relinqui et mutari in scenâ, quæ illis interesse videatur sibi audienti et cum oculis spectare. Ariost. Poët. *tanquam scena quædam sit mundus.* Porrò ille urbes pro earum incolatoribus, quòd inde materiam plerumque tragici desumperint. De Thebis, lib. 2. Sat. 3. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

214. *Verùm age.*] Augustum convellit in primis gravitatem interpretis poëtæ, ut fecerat non solùm hunc locum, sed et cætera; quandoquidem his modis quàm illis heroum nomina ad posteros transmittuntur; atque etiam saepè praemiis stimulet ad rectè et laudabiliter scribendum.

Quos ærumnosos, &c.] Quibus vel ego audiam componere à posteris legenda, quàm etiam speciosa undam a populo, saepe gravi carmen fastidio, ut ad impetrandum, exorabuda, purpureos vestis spectaculum, gratiosos. Vide supra.

216. *Cæsarem promissis retinere.*] Certum id totum prehendo sub idem vel certo quæ laudando et fovendo.

Munus Apolline.] Dicit se velle ea scribere, quæ laudent Apollinis aëdituum, id est Musarum Principem. L. 1. Epist. 3. v. 17.

218. *Hoc quoque.*] Memorat Pindarum carum Musis. Allegoria.

219. *Mollit enim mores, &c.*] In se et alios poëtas optimè dicta derivat ac rejicit Horatius, quæ plurimum Augusto grata sint.

220. *Objurgatores æquat sibi verna.*] Proverb. Ut, ut meos ipse et eos res facere et emendem.

Videmus, &c.] Poëta noster, ut alios corripiat, scipsum petit noxaque; quanquam ab ipso procedant quæ eorum dictus: ut patet ex dictis facilè per Varium Asellæ mandatis et præceptis, cum eum doceret rationem temperandi et commodè perrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide l. 1. Epist. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expostulat, quòd plerumque non suis advertat lector vel auditor, quæ ab auctoribus summâ curâ, arte, ingenio, sunt scripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.*] Possunt hæc verti in bonam malam que partem: vel exilia et scitè composita: vel exilia et humili stylo; ubique indigna ea laude, quæ deposcitur ab auctoribus.

226. *Cùm speramus, &c.*] Tantum nobis arrogantiæ præparant studiosi.

230. *Quales Ædituos habeat, &c.*] Quales præmio deceant virtutem egregiam. Edere, virtutem velut monumini erigit Horatius, assignatque laudatores et poëtas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi laudi super æthera nato.

Chœrilus, qui pro versibus incultis et mediocribus obtinuit Philippos, regiam munificentiam. At quorundam atramentum commodum impetrant nostra et mirabilia, ut ille scriptoris ruditas, cuius ingeniosa gens illa fuit. Is igitur rex, qui eam iniquitatem commutationis [853] dixit, ut qui eos aequipararet nisi Apelli, vetuit alios effingi Lysippo aeream imaginem Alexandri strenui. Quòd si judicium hoc subtile videndis artibus illud Ad libros, et ad haec Musarum dona vocares: Boeotûm in crasso jurares aëre natum. At neque dedecorant tua de se judicia, atque Munera, quae multâ dantis cum laude tulerunt

Chœrilus, incultis qui versibus et malè natis
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Sed, veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, fèrè scriptores carmine fœdo 236
Splendi la facta linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis se, praeter Apellem, [853]
Pingeret, aut alius Lysippo duceret aera 240
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quòd si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, et ad haec Musarum dona vocares:
Boeotûm in crasso jurares aëre natum. 244
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quae multâ dantis cum laude tulerunt

ANNOTATIONES.

233. *Chœrilus.*] Insulsus poëta Thucydidis et Herodoti aevi, e Suida; quem Aristoteles in Top. notat. *Graeca Homerus, non qualiacumque Chœrilus*, inquit. Vide Epist. ad Pisones, v. 357.

234. *Philippos.*] Nummus aureus Philippi Macedonum regis, pondere Attico magni, effigie signatus. Duo fuisse Chœrilus constat, quorum neuter bellè scripsit. Prior carminis poëta Atheniensium. Nempe victoriam celebravit; cui pro singulis versibus aureos tortiles statores seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut eum Homero legerentur. Posterior fuit ille Macedo comes Alexandri, testibus Q. Curtio et Plutarcho; de quo varè narrant. Quidam enim putant Alexandrum cum Chœrilo, ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis, totidem colaphos: opere verò confecto, vix septem versus bellè factos exstitisse: denique relatum Chœrilum insedâ perîisse. Vide Suidam, &c. Porro vitetur Horatius isti Chœrilo quicquam tribuere, quae prioris sint: ut Alexandri sit imitatus, quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter remuneratus.

236. *Scriptor carmine fœdo.*] Haec sapienter Augustus, quamvis ingenia sui seculi omni modo foveret, ac benignè pruenteque audiverit recitantes non tantùm carmina et historias, sed et orationes atque dialogos; *compescuit tamen* aliquid de se, nisi et scriptis et à praestantissimis, offendebatur; admonebatque praetores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Suet. Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiae causâ ab Apelle potius tamdiu pingi, et à Lysippo fingi volebat: sed quòd illorum artem cùm ipsis tum etiam suis gloriae fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, atque, è duobus Alexandris, alterum invictum, scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum, non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet: *Alexandro magno imperavit, quò certior posteros daretur, vetuit à multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effingeret eius vultum, nisi qui artem illius calamo, colore, caelatura, quae sola eius Polycletus aere duxerat, quae Apelles coloribus delinearat, solus Pyrgoteles gemmae excuderat.* Plin. lib. 7. cap. 37. *Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quam Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quam Lysippus aere duceret.* Vide et Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille pictor ex insulâ Co, cujus celebratus pictis ingeniosè et venustè tabellis.

240. *Lysippo.*] Statuarius ille praeclarus ad veritatem operum accessit, Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. 3. El. 9. v. 9.

Gloria Lysippo data, cum vivacia signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe nascendo et hominibus erat obtutus.

Quòd si Judicium, &c.] Alexander de picturâ deque artibus bene judicans, quàm inepte censuit se omnibus! Certè Boeotico fuisse ingenio existens. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet, quanti ab Alexandro aestimati sint Homerus, Pindarus, &c. Aelianus autem Hist. var. lib. 2. non fuisse picturae aestimandae peritiam ostendit: refert enim, Alexandri equo adhinnitante ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valdè laudaverat; dixisse Apellem: Atqui, Imperator, videtur equus tuus in arte pingendi esse te intelligentior.

244. *Boeotûm in crasso.*] Quamquam saepiùs *fortes creantur fortibus*, contra tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ haêt regione, Boeotis

Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ. [854]
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustraque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam; 256
Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque parvum
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stultè, quem diligit, urget; 260
Præcipuè cùm se numeris commendat, et arte.
[855]
Discit enim citiùs, meminitque libentiùs illud,
Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur.
Nil moror officium quod me gravat; ac neque ficto
In pejus vultu proponi cereus usquam, 265
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere, et unà

poëtæ Virgilius et Varius non unquam [illegible] se [illegible]ero, et dona, quæ [illegible] dederunt, plerumque cum [illegible] Virorum animos [illegible] vultus vereà [illegible] [illegible] [illegible]

cum laudatore meo patente cistâ jacens deportor in vicum, ubi venduntur thus, aromata, piper, et quodcunque involvitur insulsis chartis.

Cum scriptore meo capsâ porrectus aperta,
Deferar in vicum vendentem thus, et odores,
Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis. 270

ANNOTATIONES.

268. *Porrectus.*] Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amictur ineptis.*] De eis insulsorum librorum infelici sed justâ sorte dixi alibi. Vide lib. 1. Epist. ult. v. 12.

EPISTOLA II.
AD JULIUM FLORUM.

Excusat se, quòd nec literas nec versus misisset.

O Flore, amice fidelis probo et illustri Neroni, si fortè aliquis vellet tibi venundare servum Tiburi aut Gabiis oriundum, atque tibi sic loqueretur: Iste sincerus, et integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum: famulus promptus obsequi nutibus Heri, literis Græcis eruditus, omnis disciplinæ capax: *hunc velut* molle lutum ut libuerit fingas: cantabit etiam sine arte, quod jucundum inter epulas. Nimiæ pollicitationes minuunt fidem. quando plusculùm laudat merces venales, qui cupit ea citò vendere: at nulla me necessitas premit: in propriis bonis modicus sum: nullus negotiatur sic tecum agens: non alius *à te* idem à me facilè obtineret. Hic semel cessator fuit, atque, ut accidat *interdum*,

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni, [856]
Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis, et tecum sic agat: Hic et
Candidus, et talos à vertice pulcher ad imos,
Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo: 5
Verna ministeriis ad nutus aptus heriles,
Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant, ubi pleniùs æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces. 11 [857]
Res urget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temerè à me
Quivis ferret idem. Semel hic cessavit, et, ut fit.

ANNOTATIONES.

1. *Flore, bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiscens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet: cessantem verò, quamquam nihil pollicitum, subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hâc Epistolâ: in quâ et eximia quædam ad poësim et ad bene beatèque vivendum pleraque documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam antè.

2. *Si quis fortè velit, &c.*] Similitudo, quâ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1. Ode 7 et 18. et lib. 2. Ode 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epist. 11 et 15.

Hic et Candidus.] Verba sunt mangonis usque ad versum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancillâ, natus domi.

7. *Literulis Græcis imbutus.*] Eruditebant servos, ut pleniùs venderent. Terent. Eunuch. *Fac pervelim te literis, fac in palæstrâ, in musicis: sobrium dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

12. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo, nil debeo cuiquam. Cic. pro Roscio comœdo: *Locuples erat: nihil debebat: in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potiùs dissimulare et tegere dicendus sit; adeò rem verbis involvit, extenuat, subornat.

In scalis latuit metuens pendentis habenæ. 15
Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex:
Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi 20
Talibus officiis propè mancum; ne mea sævus
Jurgares, ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? Quereris super hoc etiam,
quòd 24
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis [85*]
Erumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat; post hoc vehemens lupus, et sibi
et hosti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt, 30
Summè munito, et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
Accipit et bis dena super sestertia nummùm.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere
mentem: 36
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. Quid stas?
Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit. 40

se occultavit metu securicarum ad scalas suspensarum. Tradè pecuniam, si te non offendit fuga, quam excipio. *Post hæc* accipiet mango nummos sine metu pœnæ, ut credo: *tu sciens* emisti pravum: significata tibi fuit conditio: hunc nihilominùs insequeris, et injustâ lite implicas. Te discedentem admonui me pigrum esse, et ad ejusmodi officia minimè sedulum; ne graviùs insecneris, si nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes aggrederis? Expectatas quoque, quoniam sparatos versus haud nisi fallax. *Ut ne attende paulisper.* Luculli miles viæ subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret frigatus. Inde lupus violens, tam sibi quàm hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probè munitâ, multisque opibus instructâ: ob id verò facinus pulchris muneribus afficitur, accipitque plus quàm viginti *millia* sestertiûm nummorum. Eodem fermè tempore volens imperator diruere castrum quoddam, cœpit hunc ipsum *militem* adhortari sermonibus, qui vel ignavo possent animos dare: Ito, generose, quò te tua virtus vocat: perge felicibus auspiciis, magna pro faciendis munera consecuturus. Cur moraris?

Tum ille astutus, etsi agrestis, ait: Vadat illuc, vadat, quò jubes, qui loculos amiserit.

ANNOTATIONES.

11. *Ut tibi, In scalis*, &c.] Quo tempestate fuisset ad mutanda peregrina, dictum locus strategiæ cædi. Hinc paululùm tehitat, abfaitque como. Sue per ambages mango loquitur, ne uno verbo eosque odioso dicat, fugit: vel, simul fugit.

15. *In scalis.*] Ad terrorem servorum ita pendebant in scalis securice, quas oculos semper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te si fuga lædat.*] Tandem *facinus* dicit breviter, exceptaque: quod nisi faceres, redhiberi acceptum pretium vel servum cogeretur legibus ædilitiis.

17. *Pœnæ securus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipiis vendendis ea vitia dicenda sunt* (ut putà, esse mendacem, aleatorem, furacem, ebriosum, fugacem) *quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annot.

18. *Dicta tibi est lex.*] Pronunciata est illi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quasi mendibus careutem, ac proinde ineptum ad scribendas epistolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clarissimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præsidium regale.*] A rege Mithridate vel Tigrane collocatum.

Loco summæ munitæ.] Tigranem certum quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ arces capta earundem urbe prædâ dederat*, seu alii melius, Nisibin Mesopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.

32. *Dona honesta.*] Qualia sunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Castrensem crumenam et pecuniam, quam milites in zonâ pectore constrictâ

Ego Romæ educatus et edoctus
sum, quantum dimidi Graecis
attuisse A
Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri,
Iratus Graiis quantùm nocuisset Achilles.
Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ: [859]
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quærere verum. 45
Dum sed emovêre loco me tempora grato,
Civilesque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primùm me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni 50
Et laris et fundi; paupertas impulit audax,
Ut versus facerem: sed quod non desit habentem
Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem quàm scribere versus?
Singula de nobis anni prædantur euntes: 55
Eripere jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poëmata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantque. [860]
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis;
Hic Bionei sermonibus, et sale nigro. 60
Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato.
Quid dem? quid non dem? Renuis tu quod jubet alter: [duobus.
Quod petis, id sanè est invisum acidumque
cupis, illud amarum et grave

duobus vi lebitur.

ANNOTATIONES.

rant. Excud. Mar. c. 6, Gell. l. 15. c. 12. sic loquitur C. Gracchus: *Cùm Romæ prefectus sum, quod nunquam antea factum fuit, exercitui præfui non militavi.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 1.

42. *Iratus Graiis quantùm nocuisset, &c.*] Id est, dicit Homerum Iliade exordium fecisse ab Achille ob eruptam sibi Briseida iratum nimis nocuisse à reliquo exercitu. Vide Ovid. Ib. 15. ad finem. Porrò studiosum olim juventutem docebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi et illiterato: *Nescit quid Achilles.*

43. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athenas philosophos operam lusit. De Athenis l. 2. Sat. 7.

45. *Inter silvas Academi.*] Academia locus Athenis amœnissimus arboribus multis amœnus, illustratus etiam variis monumentis excultus, ubi plus quàm primùm docuit Plato. Diogen. Laert. Alii nomen traxisse ab Academo, qui posteritati ibi quondam extruxerat: alii à Cecrope.

46. *Dum sed emovêre loco, &c.*] Bello civili Augusti, Brutus ad cædes Augustum colligens copias, Athenis ter habuit in Macedonia: unde Horatium et alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: nostrum verò pectus tubarum militum constituit, quamvis *bellè rudem*, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè assentatur.

49. *Me dimisere Philippi.*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profligavit. Vide Lib. 2. Ode 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dignitate et patrimonio etiam per proscriptionem.

54. *Cicutæ.*] Non est quòd vox hæc adeò torqueat interpretes sanè pro elleboro posita. Nam et Avicenna cicutam vocat nigrum ellebori. Itaque sensus est: quanta esset insania mea, si versibus etiamnum caput obtenebrem. An enim vel et quæ tibi idoneæ herbæ possent temperare furorem hunc poëticum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non scribendi excusatio.

58. *Denique non omnes eadem, &c.*] Tertia est hæc ratio et excusatio, quare versus nolit scribere.

60. *Bionei sermonibus.*] Bion sophistes et

Præter cætera, me Romæne poëmata censes
Scribere posse, inter tot curas, totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Aventino: visendus uterque:
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulisque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum; [861]
Tristia robustis luctantur funera plaustris;
Hâc rabiosa fugit canis; hâc lutulenta ruit sus.
I nunc, et versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis et umbrâ.
Tu me inter strepitus nocturnæque diurnos
Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque
Libris et curis, statua taciturnius exit
Plerumque, et risu populum quatit: hic ego, rerum
Fluctibus in mediis et tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?

Præterea numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter obstrepentes et molestias? Hic rogat *ut promissæ* spondeam: ille *ut* audita quæ composuit, dimissis quibuscumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca satis distentia. At vacuæ sunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat. *Imò* occurrit operum conductor *cum* mulis et baculis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plaustris: illinc rabiosa canis, istâc porcus comosus discurrit. Age modò, versus optimos animo finge. *Etiam* scriptorum omnis periti solitudinem, urbe quæ vitat, jure diligit Bacchi quietem et otium amantis. Tu me sinis jubes canere in crepitibus noctis ac diei, et scribere, et poëtarum antiquorum vestigia colere? Ingenium quoniam Athenæ tranquillis addictum, *ibique* septem annos studiis operatum, sedulo librorum incubans *lectioni*, vocat: eruditum tot curarum quæ sentina, et populo ludibrium adhibet. Ego hic in medio turbarum ac strepitus

Clitorii cultrix Heliconidis inter aquosi
Nemoris dulcisque lyræ studium sequenda?

ANNOTATIONES.

poëta, dictus Borysthenites, adeò mordax et dicax et rerum peritus, sed Homerum quoque saltem amoris causâ prosecutus. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera*] Quam ex curis.

67. *Sponsum*] Vide libro 1. Sat. 9. ubi . . . . . *Romæ spectandus in atrio.*

Auditum] De recitandi more et consuetudine dixi.

69. *Colle Quirini*] Ubi regnatissimâ urbis regimen.

70. *Intervalla in Aventino*] Adjacentibus locis pretiosis domibus. Terentius.

Humanè commoda] Incolæ, dum ædificia commoda ob longinquitatem circò . . . communem utilitatem. Perperam interpretes aliqui separant.

Verùm Puræ sunt plateæ] Præcipit. At vacuæ sunt plateæ, ut nihil vias, aliunde interveniens, impedire queat. Ita, quæ Horatius, molestias una cum vel ob ipsam rationem quæ est inter urbis frequentiam, et populum. Vide Juv. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor*] Ardens et inhians ad quæstum. Virg. Georg. 1. 280.

Tignum] Vel saxa ad muros, vel tigna ad ædificia nova.

73. *Strepitus nocturnæque diurnos*] Ovid. Trist. 1.

Quæ mihi non somnos, non dat otia quæsunt.

Quare Ulp. in Dig. cap. *Si vicinum et liberum arbitrum*, [illegible] *si vicinum obstrepentem scribere, vel cantare, vel ad declamandum exercere; et posse* [illegible] *Sed si non ad seriosas et antiquas literas, sed ad ludicras operas id faciat.* Vide Juv. Sat. 7. [illegible]

75. *Cliteris Heliconidis*] In comitatu Bacchi esse poëtas dictum [illegible] Virgil.

Inter aquosi nemoris [illegible]] Angusta, sed [illegible] Virg. Juv. [illegible] modò cit. Alii [illegible] sed inepte.

77. *Ingenium, sibi quod, &c.*] Si Athenis [illegible] bonæ [illegible] meliores, et omni lectioni [illegible] quæsissem Romæ, quid ego in [illegible] profundâ cogitatione [illegible] tum, à solitis quæ circa me sunt, [illegible] ipse [illegible]

78. *Et studiis annos septem*] Versus Lyricus.

Isaeter et alia quæ deterrent ne *quis*. Rhetor *eodem* erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Graccho, ille huic tanquam Mucius præferebatur. Nihilo *certè* minus insanit iste de me poëtas loquens? Odas ego scribo, hic elegos, opus admirandum et à nemine unquam elaboratum. Annaleone poëtæ quærit cum eorum pari et assuetate contemptum *Apollinis* templum Romanis poëtis destinatum. Deride, si per omnes licet, assectæ cachinnos, et cum aliis quid quisque asserat, et cur sibi laurum attribuat. Conficimur, totidem vulneribus affectus

versa acie, lentâ pugnâ usque ad vesperam, *quasi* Samnites. Illius sententiâ sum Alcæus: ille meâ quis *erit*? quis, nisi Callimachus? Si *quid* amplius petere videatur,

Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores: [86]
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poëtas? 90
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cælatumque novem Musis opus. Aspice primùm
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuum Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si fortè vacas, sequere; et procul audi 95
Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam. [tem,
Cædimur, et totidem plagis consumimus hos-
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? 99 [88]
Quis, nisi Callimachus? si plus adposcere visus,

ANNOTATIONES.

86. *Frater erat Romæ*, &c.] Quinta ratio, invidiæ et odii poëtarum auctores, quem simillimum explicat. Profectò jam pudere debet poëtas odii, inquit Horatius; cùm insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam et fastidium moveat.

88. *Gracchi*, &c.] Tiberius et Caius Sempronii Gracchi et Cornelia, de Scipionum familiâ, fuit; ambo eloquentiâ claruerunt; sed popularibus tantùm plebibus nimiùm indulgentes miserè et indecore perierunt. Cic. de Arusp. respons. n. 41. *Tib. Gracchum secutus est Cajus Gracchus, o ingenia! quantâ vi! quantâ gravitate eloquens! et dolent bonos omnes non illa tanta ejus ornamenta ad rempublicam mentem celandatemque esse conversa.* Idem de clar. orat. *Fuit Gracchus ille, sed Corneliæ matris à puero doctus, et Graecis literis eruditus . . . . . Vivam in Tib. Gracch. Cujusque Carbone talis mens ad Remp. fuit, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his civis gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligendi, atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. modo cit.

91. *Modulate ludat*, &c.] Judicio quidem ipsorum auctorum, futili et insulso.

92. *Circum-Spectemus vacuum*.] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut gravibus eos præsentat et ridendos.

93. *Vacuum Romanis vatibus ædem*.] Quæ tandiu sacra nova replebant *Latium* sacra Bibliotheca Apollinis, cum Romanis vatibus vacuum patere optabilis; alibi se mirantur, et aliis omnibus poëtastris invisos existimant.

94. *Quare sibi nectat uterque coronam*.] Quam crebrè laurum

97. *Cædimur, et totidem*, &c.] Invicem quasi vulneramur, et conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis et elegiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi et audiendi vicissim molestâ occupatione intelligunt, afferuntque illud ex arte Poëticâ; *Recitator acerbus quem arripuit, tenet occiditque legendo*, sed minùs bene.

98. *Lento Samnites*, &c.] Parum ad rem est Samnitum pertinax adversùs Romanos ad finem usque diei pugna, de quâ T. Liv. lib. 9. et Ennius :

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armaturâ Samnites dicebant, quosque inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque *ad lumina*, *lento* etiam *duello* : quippe non gladiis sed sudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus*.] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Ode 32. et lib. 2. Ode 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

100. *Callimachus?*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrenæus Africâ oriundus, floruit sub Ptolemæis Philadelpho et Euergete, plurima certè carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca duntaxat epigrammata, et hymni. De eo quædam imitari [illegible] Catullus atque Propertius. Quidam [illegible] Callimachum [illegible]

[illegible] *vacuum*.

Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cùm scribo, et supplex populi suffragia capto.
Idem, finitis studiis, et mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes; et se venerantur, et ultro,
Si taceas, laudant quicquid scripsere, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quæcunque parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, et honore indigna fe-
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
Obscurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit, et deserta vetustas.
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus;
Vehemens, et liquidus, puroque simillimus amni,
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compescet; nimis aspera sano
Lævabit cultu; virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit et torquebitur; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.

dicetur Mimnermus, et exornabitur vocabulo quod optaverit. Multa *quidem* perfero, ne irritem Poëtas, ut plurimùm iracundos, quando *quidquam* compono, et vulgi approbationem cunctis precibus flagito: *at* post finita studia cùm ad meipsum redii, ipse aures occludam *antè* apertas temerè recitantibus. Rident me qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent et applaudunt, ac felices venditant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verùm quisquis carmen exactum scribere voluerit, is cum charitâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs aptæ et pulchræ judicabuntur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur, et adhuc inclusæ sint in Vestæ sacrario: solers adhibebit splendidas rerum appellationes, ac diu populo ignotas producet: quas olim Catones et Cethegi usurpârant, nunc *autem* deformat turpis squalor et obsoleta antiquitas: finget novas quas auctor usus propagabit: ad instar fluminis rapidi ac nitidi proteret divitias, ac sermone opulento ditabit Latium: refutantia coërcebit, duriora sedulò expolibit, inertibus vim addet: quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu simulat.

ANNOTATIONES.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëtâ l. 1. Epist. 6. ad finem.

105 *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium et recitantium ferre cogor: at postea indignor, averser, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in scrinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum scrutari licet; quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *ad latus et penetrales focos* apud Vestæ fanum. Cic. vel sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hîc pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ lib. 1. Ode 2.

115. *Obscurata diu, &c.*] Art. Poët. v. 70. *Multa renascentur, quæ jam cecidere, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetustissimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. 7. c. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator. . . . quater et quadragies causam dixit: nec quisquam sæpius postulatus, et semper absolutus,*

Cethegis.] Intelligendus hîc M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium: quippe qui et ipse eum audierit, et de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitiæ causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis ferè docentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Cornelius suaviloquenta
Ore Cethegus . . . . . .
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adsciscet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. et seq.

124. *Ludentis speciem dabit.*] Eâ subtilitate scribet ut ludere videatur; adeò res quæque luculenter et facilè scriptæ apparebunt, ut *sibi quivis speret idem; at sudet multùm frustràque laboret ausus idem.* Art. Poët. v. 240. Vide ibi annot.

Ego cur malim haberi poëta vesanus et insulsus, dummodo placeant mihi, vel etiam ignorem sim vitia mea; quàm bonus scribere et *audire* cupiam. Ardis fuit quidam non plebeius, qui credebat se audire tragœdos, exercitatus in vacuo theatro: cætera bonæ vitæ officia rectè colebat, probus omnibus visus, amabilis hospes, comis in uxorem, posset qui ignoscere servis, et signo læso non insanire lagenæ. Posset qui rupem et puteum vitare patentem. Hic ubi, cognatorum opibus curisque refectus, expulit elleboro morbum bilemque meraco, et redit ad sese: Pol, me occidistis, amici, non servâstis, ait; cui sic extorta voluptas, et deruptas per vim mentis gratissimus error.

Nimirum sapere est abjectis utile nugis, [906]
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recordor;
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quòd, quantò plura parâsti,
Tantò plura cupis, nulline fateri audes?

ANNOTATIONES.

124. *Ut qui Naxe Satyrus*, etc.] Vehit ex Amini pantomimi tabulis optimus nunc agidem Satyrum, quem eodem modo Cyclopem, tenâ quidem veste, at ipsa Satyri ve. Cyclopis notarat pictor, ut ipsa Satyri ve. Cyclopis notarat pictor, ut ipsa Satyri ve. Cyclopis pudiet quidam [illegible] Cyclopis spectantium facilè sibi [illegible] tenaci jam difficultatem notat. Vide Athen. l. 1. c. 20.

126. *Ut* [illegible] Vide per prosopopœiam ad [illegible] hæc dicentem, [illegible] Horatio [illegible].

128. *Ardis*] Stoicus [illegible] sexcentis argutiis [illegible] Athen. l. 8. c. 12. *Hic* [illegible] *gero, quæ mecum ardelio?* [illegible] *Ardelio* Catullo dictus.

Fuit haud [illegible] Homerus vocatur Lycophr. exord. Cassandræ. De *Ardis* Græce, lib. 1. Ode 7. annot.

129. *Qui se credebat*, etc.] Idem Alyattem regem narrat Aristoteles. Vide Athen. l. 12. in fine, ubi simili modo refert de Attalo historiam sat lepidam. Thaumasium quidam Thasyllum vocat Plutarchus. Var. lib. 1. cap. 20.) suas esse putabat [illegible] omnes in Piræum appellentes; [illegible] gaudio, quòd [illegible] omnium, quæ [illegible]. Is vide Critolaum tradit sanctissimum [illegible] de navibus; quoniam omnia in [illegible] ex, et [illegible] voluptatem animo [illegible].

131. *Nimirum sapere est*] Lactantius hunc obsignabat [illegible] Cic. lib. 2. Epist. ad Fratrem; *Quæ patrem* [illegible] Pers. Sat. 6. v. 10. ubi

Cingam, ut tua spicula [illegible].

133. *Ac non verba*] Inscitiam usque ad finem et notatam.

136. *Mecum loquor*] Vide Athen. paulo ante citat. ubi ait, [illegible] insaniebat [illegible].

141. *Narrares medicis*] Transtulit [illegible] Horat. [illegible] medicis, [illegible] [illegible] [illegible]

Si vulnus tibi monstratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres, radice vel herbâ 150
Proficiente nihil, curarier? Audieras, cui
Rem Dî donarent, illi decedere pravam
Stultitiam; et, cùm sis nihilo sapientior ex quo
Plenior es, tamen utêris monitoribus isdem?
At si divitiæ prudentem reddere possent, 155
Si cupidum timidumque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno. [fere;
Si proprium est, quod quis librâ mercatur et Quædam, si credis consultis, mancipat usus:
Qui te pascit ager, tuus est: et villicus Orbi, [60]
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus, 161 [uvam,
Te dominum sentit: das nummos, accipis
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi 167
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat usque suum, quâ populus adsita certis
Limitibus vicina refugit jurgia: tanquam 171
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ, [supremâ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte

ANNOTATIONES.

poris, consulitur medicis; in morbis servi, dissimulatur calumque eadem, nec ullum pudicitiæ periculum creditur.

151. *Levius.*] Asperis dictis.

154. *Monitoribus isdem?*] Vel cupiditatibus vel avaris qui te semper arguebas, aliud agunt: quasi sapientia et felicitas unâ cum opibus accresceret.

158. *Si proprium est, quod quis, &c.*] Agit adversarium, qui res suas ut agros emerat, magnum pretium in eis consumserat suis.

Librâ mercatur et ære.] Olim rei pretium non numerabatur: postea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus et possessionem certum facit, seu contumaciter per tempus legis dictum.

160. *Qui te pascit ager, tuus est.*] Tam emptionem et venditionem proprie tibi dicendus est ager, cujus fructibus uteris licèt emptis. Cic. l. 7. Epist. 30. *Id enim esse proprium, quo quisque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Spissum semen terrâ operit glebis verberatis et tritis.

162. *Te dominum sentit.*] Quamvis Orbii villicus et villicus: tu tamen magis dominus es illi ager, cui fructus fert ager, et cui habet villicus.

166. *Numerato nuper, an olim?*] Quicquid mercatur, fructus quidem ad usus quotidianos et futuros emit diurnos: pretium quod verò nec statim solvit, nec cùm solvit, totum emit paulatim numerato pretio et per partes.

167. *Aricini.*] Aricia oppidum Latii.

Veientis.] Veii urbs Etruriæ.

168. *Cœnat olus, &c.*] Non est quòd inempta dicas olera et bona. Sed hæc non olim pretium numerabant et solvit, quando agros solatâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat usque suum, &c.*] Prolepsis. Vide lib. 1. Sat. 2. ubi fecerit.

171. *Nunc prece, &c.*] Quatuor ista sunt rem capiendi genera: *prece*, per donaria et precibus, obliquis, aut aliâ ratione captatam: *pretio*,

vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sicut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Getulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit, quàm optima palmeta Herodis; alter *autem licet* opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne et vomere, à primâ luce *usque* ad vesperam; novit Genius, qui comitatur sidus ortui præsidens, humanæ naturæ Deus, qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, et adversus. *Quæ cùm ita sint*, bonis utar, et ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat,

Permutet dominos, et cedat in altera jura.
Sic, quia perpetuus nulli datur usus, et hæres
175 [868] [dam;
Hæredem alterius, velut unda supervenit un-
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro? [las,
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabel-
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas, 181
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter 184
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu
Sylvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
[869]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.
Utar, et ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam; nec metuam, quid de me judicet
hæres, 191

ANNOTATIONES.

emptione; *vi*, ereptâ veteri domino possessione, seu per vim armorum, seu per fraudem et iniquas lites; *sorte suprema*, cùm hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.*] Quidam legunt, *vitæ*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani.] Calabriæ partes et Lucaniæ opima valdè pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primò incoluerunt populi à Tyrrheno Atyos (qui unus è posteris Herculis) filio nominati, et è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus muices* (pisciculi) *in medio habent flaccidum . . . Præcipuus in Meninge Africæ et Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 6. cap. 30. De Gætulâ dixi lib. 1. Ode 23. et lib. 2. Ode 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Mitionem et Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertilissimis, et Jerichuntinis palmis, è quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus à montani quâdam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens et alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum, ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, et balsami viridarium. Inde verò amplus est reditus et ingens vectigal.* Vide et Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos amplùs ibidem.

186. *Silvestrem flammis.*] Rem fusè explicat Virgilius Georgic. 1. v. 84. et seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires, et pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive ullis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, et cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ succus in herbas:
Seu durat magis, et venas astringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus gignendis præest, et simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. l. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interit. orac. &c.

189. *Albus et ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum et malum. Bruto cubanti narrant observatam olim speciem corporis horrifici, et quærenti, quis Deus vel homo esset,

Quòd non plura datis invenerit: et tamen idem
Scire volam, quantùm simplex hilarisque nepoti
Discrepet, et quantùm discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumptum
Invitus facias, neque plura parare labores:
Ac potiùs, puer ut festis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domûs procul absit: ego, utrùm
Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen adversis ætatem ducimus Austris:
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, et irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaque Thessala rides?

quia non reperierit majores *ejus quàm mihi* donatæ *sint*. Ipse tamen capiam hôsse quid *inter* hilarisque differat à luxurioso, et quantùm distet frugi a[varo] do. Quippe *latum* discrepet est *utrum vana* tua multi profundas, an sponte insu[mas]; nec majora congeneris stu[dia] potiùs raptim utaris de[bes] brevi et jucundâ [ætate], sicut pueri feriis Quinquatr[ibus]. Nostris familiaris mos aut [ordo] sit: *exercitium* seu ampli[us] signâ cymbâ velles, qu[ae] cio. Non inflat [navem] ferè prospero Aquilone. [Ego] Austris contrariis ventis: [Vi]res, ingenio, decore [corpo]ris, virtute, gradu, facultatibus, [ho]minum ultimus sum, at aliorum anteeo. Non avaritiæ es, abi. Quid? an cætera quæ [sunt] cum illo abierunt? *cum illo* [pectore] est: animus ambitione vanâ, [timore] mortis, et irarum[que] spectris inanium, magorum incantamenta, prodigia, [lamias], umbras nocturnas, et Thessalorum ostenta?

ANNOTATIONES.

et quid vellet: respondisse, Malus ego tuus genius sum; hodie me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo. Plutarch.

192. *Plus datis.*] A Mæcenate, ab Augusto.

193. *Simplex.*] Non sumptuosus aut prodigus, at *hilaris* et honestè bonis utens.

197. *Puer ut festis Quinquatribus.*] Plenâ et liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omnino transigunt dies feriatos sibi concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potiùs Quinquatrus pluralis numeri, dies erant festi in honorem Minervæ, quibus à studio vacabant pueri, et minerval suis magistris dederebant. Nomen vel à dierum numero, quòd celebrarentur quinto die post Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21. &c. vel quòd eâ die Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. 3.

Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ;
Nominaque à jactis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id est, Ego non opes habeo ingentes, nec sumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores, &c.*] An sapienter et fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. et seq.

209. *Lemures.*] Pers. Sat. 5. v. 185. *umbras lemures* vocat: id est, umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus: quas propitiandi seu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vitâ Pop. Rom. Ovid. Fast. 5. Vide Plin. lib. 7. Epist. 27. in quâ pleraque refert ejus generis phantasmata tum suis tum aliorum oculis observata. *Erat Athenis*, inquit, *spatiosa domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, et si attentiùs acriùs, strepitus vinculorum, longèque primò, deinde proximè reddebatur: mox apparebat ideolon, senex macie et squalore confectus, promissâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Thessala, &c.] Miracula perpetrata à Thessalis per artem magicam et veneficia, quibus ii maximè pollebant, à Medeâ edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30 cap. 1. magiam apud Thessalos propagatam scribit. Hinc et *mulier Thessala*, pro magâ et venefică, in proverbium abiit.

Thessala.] Thessalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam distincta regio, inter Peneum fluvium ad Boream, et Thermopylas ad Austrum, ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Larissa fuit, Achillis natalibus inclyta.

num hilariter annos *tuos* recenses? an indulges amicis? *an* ingravescente ætate fis benignior ac probior? *Enimvero* quid tibi prodest animi de multis spinis avulsisse? Si nescis bene vivere, da locum melioribus: sat lusisti, satis edisti et bibisti: *jam* tempus est, *ut* abscedas: ne plusculùm te lascivientem derideant et exagitent juvenes convenientiùs lascivientes.

Natales gratè numeras? ignoscis amicis? 210
Lenior et melior fis accedente senectâ? [871]
Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?
Vivere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti;
Tempus abire tibi est: ne potum largiùs æquo 215
Rideat, et pulset lasciva decentiùs ætas.

ANNOTATIONES.

210. *Natales gratè numeras?*] Libenterne ætatis annos recenses? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim pusilli est animi.

211. *Lenior et melior fis accedente senectâ?*] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum defervescente sanguine, tum usu rerum et sapientiâ crescente.

212. *Quid te exempta juvat, &c.*] Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt et torquent? Quid prodest avaritiam expugnâsse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animum adhuc tuum obsident et cruciant?

214. *Lusisti satis, &c.*] Ex Homeri Odyss. *Affatim: edi, bibi, lusi.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA AD PISONES:

SIVE

DE ARTE POETICA

LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, seu è Neoptolemo Pario, seu potiùs ex Aristotele, seu è proprii ingenii acrisque judicii fœcunditate, sagacitate, opibus, hausrit potissimùm Flaccus noster; certè eminentissima quæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano et aliis: malim verò Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum identidem satiricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut saltuatim datas. Hinc enimvero animo meo consilium pridem

subiit, ordine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est eximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum, quo Epistolam ad Pisones in Artis Poëticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rursusque tibi propositum.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA AD PISONES:

SIVE

DE ARTE POETICA

LIBER.

HUMANO capiti cervicem pictor equinam [873]
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis, amici? 5
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc et inde collectis, *adeò* ut mulier vultu pulchra deformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere *possitis*, *ô* amici, ad spectandum introducti? *ô* Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cujus, sicut ægrotantis insomnia, inanes formæ conflabuntur; *ita* ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. *Atqui* pictoribus et poëtis

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ et monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant et conveniant universa et singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poet. cap. 1. et seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde postea, *Vos, ô Pompilius sanguis.* Porrò scribit Horatius ad patrem et ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone, anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia,*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malè affecto, portentosa gignuntur insomnia.

[illegible] semper etiam brevis. Fiet, [illegible] audacia primis [illegible] et [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible]

Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum. 30
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus et ungues
Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis summâ, quia ponere totum 34
Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus: et versate diu, quid ferre recusent [376]
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit
res, 40
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat, promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis: 46
Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum: si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum.
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis 50
Continget; dabiturque licentia sumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si

delphinum silvis, aprum fluctibus. Si quis in vitium impellit culpæ fuga, si caret arte. Æmilium circa ludum faber imus et ungues exprimet, et molles imitabitur ære capillos, infelix operis summâ, quia totum ponere nequit. Hunc ego si me esse velim quàm pravo vivere naso, quàm nigris oculis et capillis spectandum nigris. Quicunque aliquid componendis, diligenter mecum virtutis vestris pensa: diuque perpende quid possis et quid recusantis humeri. Cui rem satis dispositam eloquium, haud carebit claritate et ordine. Ordo, ut opinor, hæc erit virtus et pulchritudo: ut jam quæ dicenda sunt, jam dicat; quæ [illegible] differat, et quæ [illegible] omittat. Hoc amet, hoc spernat, promissi carminis auctor. In verbis etiam tenuis cautusque serendis: dixeris egregiè, si callida verbum reddiderit junctura novum: si forte necesse est indiciis monstrare recentibus abdita rerum. Fingere cinctutis non exaudita Cethegis continget; dabiturque licentia sumpta pudenter. Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si

eundè usurpata. Voces autem recentes et novæ [illegible] erunt,

ANNOTATIONES.

lucet ac delectat: at si præter modum illa sit, tam prodigiosa videbitur, quàm delphinus in silvis, aper in mari pictus: quique sibi tutellam picturæ vel carminis poëta incipiet reddit, ridiculus evadit. Profana sic, ut nihil sacris rebus inepti inseret Sammonicus.

32. *Æmilium circa ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude habebantur, ut infra [illegible] dicam est.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum, quod esse primum debuit, inquit Scaliger, Poet. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quæritur de ordine, quod sanè mirabile docet. J. Scaliger, ubi sup.

44. *Jam nunc dicat, &c.*] Horatius rationem erigendi carminis secundùm ordinem temporum: at comicè poëtis utilis ordo requirit rerum dispositionem. Petit ex Homeri Odyssea, et Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus esse debuit secundus, et qui secundus est, et tertius esse qui est primus. Vide postea vers. 146. et seq.

45. *Prorsus et carmen.*] Diu antè experiendi, quod dispositioni non respondet, statim exponitur.

46. *In verbis etiam.*] Jam de partibus [illegible] sed modo [illegible] Cæsar l. 1. de anal. [illegible] Cicero l. 3. [illegible] Gell. l. 13. c. 21. Cicero Orat. [illegible] Quintil. l. 8. c. 3. [illegible] Cicero Orat. [illegible] Quintil. l. 1. c. 6. [illegible] Cicero Orat. [illegible] Quintil. l. 8. c. 3

Græcâ origine deriventur paulùm defiexe. Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio et Vario negaverint? Quam vetabor ego, si video, quicquam propagare; quæ equidem Catonis atque Ennii sermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? *Certè* licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas. Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, et vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsoleseit; nuper autem productæ quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ita mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur, palus autem *antea* sterilis et navigabilis *jam* propinquas tutrit civitates et vomere proscinditur. Sic fluvius cursum finges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abest ut verborum decor et vis pereat. Plerumque duduin obsoleta reviviscent: et quæ nunc vigent abrogabuntur, si voluerit usus,

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem [877]
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et Ennî
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit
Signatum præsente nôtâ producere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos;
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata vigentque.
Debemur morti nos, nostraque; sive receptus
Terrâ Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis,
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum: [878]
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidere; cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, trichinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poëtâ lib. 2. Epist. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. modò cit. Epist. cit. vers. 58 et 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam insolita: lychni, spelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario,] De eo l. 1. Ode 6. et l. 1. Sat. 5. et 8.

56. *Invideor;*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc appositè *invideor*, pro mihi invident.

Catonis.] Hic *tempestivum* primus dixisse fertur, Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cùm rem aliquam invenisset inauditam, insuetum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam antè non semel.

Ennî] Lib. 1. Sat. 10. et l. 2. Epist. 1. Ovid. *Ennius ingenio maximus, arte rudis.*

57. *Nova rerum Nomina protulerit?*] Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperque licuit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita scribit: *Nova inducta si recepta sunt modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos exeunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura visa sunt, usu molliuntur.*

59. *Signatum præsente notâ*] Metaph. à re numinariâ.

Producere.] Al. *Procudere.*

63. *Sive receptus Terrâ Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Baias, immisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus;*] A Julio Cesare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. modò cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c.] Pomptina palus in Campaniâ. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptinæ paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccatæ; agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes*] Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, ne urbi agrisque ampliùs mala et perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur,*] Lib. 2. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent, sed et afferunt orationi majestatem aliquam, non sine*

Quem penès arbitrium est, et jus, et norma loquendi.
Res gestæ regumque ducumque, et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
Versibus impariter junctis querimonia primùm,
Pòst etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est. [879]
Archilochum proprio rabies armavit iambo:
Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, et populares
Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos, puerosque deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.
Descriptas servare vices, operumque colores,
Cur ego, si nequeo ignoroque, poëta salutor?
Cur nescire, pudens pravè, quàm discere malo?

à quo pendet sermonum auctoritas et modus. Homerus ostendit quo metro describi deberent facta et bella principum et imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis scriptæ primùm fuerunt res luctuosæ, dein etiam lætæ. Quis verò primus ediderit elegias, Grammatici non consentiunt; atque integra etiamnum manet controversia. Archilochum ira armavit iambo suo. Hunc pedem usurpârunt comœdiæ et tragœdiæ, *tanquam* idoneum colloquiis, ac superantem clamores populi, aptumque actioni. Musa jussit lyricis *versibus* cantar. Deos, Heroas, athletam victorem, equum cursu priorem, adolescentum amores, et libera convivia. *Quòd* si dictas carminum varietates et proprietates nescio, nec valeo observare, quare poëta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quàm discere?

ANNOTATIONES.

delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; et quia intermissa sunt, gratiam novitati similem parant. Sed opus est modo . . . nec ultrà ab ultimis et jam obliteratis repetenda temporibus, &c.

72. *Jus, et norma loquendi.*] Gell. lib. 12. cap. 13. *Consuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum est.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *Ridiculum pænè fuerit, malle sermonem quo locuti sunt, quàm quo loquantur. Sed necessarium est judicium . . . . . In loquendo, non si quid vitiosè multis insederit, pro regulâ sermonis accipiendum . . . . . Ergo usum et consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum bonorum.*

74. *Quo scribi numero.*] Carmine scilicet heroico.

75. *Versibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus et debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus et claudus. Theod. Marc. l.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum stylus magis tenuis et humilis esse videtur quàm alter et magnus. Plautus, Ovidius, Catullus, Tibullus, Propertius.

Auctor.] Callimachum Pythagoræ alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium, quemdam, seu Terpsichorum. Vide Lactor. lib. 1. cap. 15.

Archilochum.] Hic tragœdiarum primus Iambicum invenit stimulante ira. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni,*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes*: tum quòd reverà alti; tum quòd tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus: à Sophocle inductus primò in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia sæpe Iambicus versus imprudentibus nobis excidit, et quod orationi simillimus, hinc *propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Aristot. Poët. c. 4.

Populares Vincentem strepitus,] Gravitate propriâ vel altiùs sonantem, vel etiam compramentem strepitus populi.

82. *Natum rebus agendis.*] Ob naturalem motum et saltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii versus fluere, at Iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alceo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. Horatius et Horatio.

84. *Divos.*] Olympios.

84. *Puerosque deorum.*] Laudes semidearum, [illegible] quosque quosdeque [illegible]

[illegible] Versus [illegible] discriminis [illegible] [illegible] exarte [illegible] Ausonius, et [illegible]

[illegible] Versus [illegible] sublimem, modis remissum. Et in pictura diversa diversis coloribus, ornamenta varia diverso stylo, varia [illegible] et propriis unicuique dotibus exornata [illegible] Vide Quintil. l. 12. c. 10.

Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cœna recusat exponi dictione humili et fere comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; et Chremes iratus alio sermone altercatur, et nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus et Peleus cùm pauper et exul uterque, projicit ampullas et sesquipedalia verba, si curat cor spectantis tetigisse querelâ.

Versibus exponi tragicis res comica non vult;
Indignatur item privatis ac propè socco [88σ]
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. 91
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen et vocem comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore; 94
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus et Peleus, cùm pauper et exul uterque,
Projicit ampullas et sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.

Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunto, [to. 100
Et quocunque volent, animum auditoris agun-
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est [σ81]
Primùm ipsi tibi; tunc tua me infortunia læ-
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim Natura priùs nos intus ad omnem

Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunto,

Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunto,

ANNOTATIONES.

80. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragediæ magniloquentia rebus comœdis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. *Sat cuique proprium locum, suus decor est: nec Comœdiæ in cothurno, nec Tragœdiæ soccus aptandus.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu functentes apparent sublimes, privati contrà humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragediæ aptâ. De Thyeste lib. 1. Ode 6. et 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid itaque in horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 1. item Adelph. Act. 5. Scen. 3. nec non Donat. ibid. sequ. lib. 1. Sat. 1.

——*at pater ardens*
Sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quæ enim vox clarè prosa oratio loqui possit? Itaque veteres nugas effatir Hecuba apud Senec. Trad. cùm tam multa et tam magna dolens proloquitur: *Ajax qui tragicum sæpe ore Tarentino pandentem labat, &c.* Vide quàm apte contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inquisitionem vocatus et mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis [illegible] ab exilio vel ab [illegible]. Vana pulsus et [illegible].

97. *Projicit ampullas, &c.*] Efficaces dictiones [illegible] sensui minimè [illegible]. In hoc [illegible] Euripides, Sophocles nunquam, Æschylus interdum, Seneca Tragicus passim.

98. *Si curat, &c. Pacuvius.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Sesquipedalia verba.] Pacuvica, affectatas plena: alios non delectabant, nec prorsus movebant auditorem.

100. *Et quocunque volent, animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep. 1.

Lenit, exacuit, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui te dolere cupit.* Quintil. *Prius affectamus ipsi, ut alios [illegible].*

103. *Telephe, vel Peleu.*] Poëta vel Histrio Telephum vel Peleum exulantem et repulsantem.

105. *Format enim Natura, &c.*] Cic. de Orat. *Omnes enim motus animi quos cumque habent à naturâ vultus, omnesque [illegible] corpus, [illegible] vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita cient ut à quoque animus motus sit [illegible].*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus prosequi convenienter ad eos, in adversis mœste tetè, in prosperis gestiendo, &c.

Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit:
Pòst effert animi motus interprete linguâ. 111
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multùm, Davusne loquatur, an Eros;
Maturusne senex, an adhuc florente juventâ [882]
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix;
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli; 117
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, 121
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, et audes
Personam formare novam; servetur ad imum
126 [883]

varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante. Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles et plebeii ridebunt effusè. Discrimen *ergo* magnum est, utrùm loquatur Davus, an Eros; utrùm senex prudens, an juvenis ætate vigens et ardens; utrùm fœmina insignis, an studiosa nutrix; utrùm negotiator, an agricola; *utrùm* Colchus, an Assyrius; *an* Thebis, an Argis educatus. Scribens *poëma*, vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges haud sibi positas, omnia *verò* armis esse obnoxia. Medea exhibeatur sæva et implacabilis; Ino lacrymosa, Ixion perfidus; Io vagabunda; Orestes mœstus. Si *autem* novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes,

ANNOTATIONES.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum et impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multùm.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientium dicta quædam profert mulè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis*, Euripides servis et barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus et versipellis, cui opponitur *Eros*, servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior*. Alii, ut videtur, meliùs: *Davusne loq. an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate et rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi naturâ sævi, Assyrii callidi et voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes et magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 244.

Colchus.] Lib. 2. Ode 13.

Assyrius.] Lib. 2. Sat. 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argos: Peloponnesiacum, Argiæ caput; Amphilochium in Epiro; Pelasgicum in Thessaliâ, hodie *Armiro*: de quo jam lib. 1. Ode 7.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formandâ personâ, seu de charactere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro et rectâ ratione.

120. *Honoratum si fortè rep. &c.*] Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursum, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgò existimatur, et fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad. 21 et 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De eâ nos ad Epod. 3 et 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicertâ præcipitem dedit. Homer. Odyss. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem càm intellexisset, œstro vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 153.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti

cura ut qualis ab initio apparuit, *talis* ad finem *usque* perseveret, et secum conveniat. Arduum est communia loqui propriè: *proprie* quæ tu maluisti communia, inde argumentum de Iliade in tragœdiam rediges, quàm si inaudita et minimè cognita primus ederes. *Publica*, materia publica redditur tibi propria, si nec hæreas circa vilem circulum et *omnibus* patentem, nec verbum verbo exprimere studeas, *ut* fidelis interpres: *praterea* nec imitator ita constringas te in angustias, è quibus te expedire nequeas, aut ob verecundiam, seu ob legem carminis.

Qualis ab incœpto processerit, et sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere: tuque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati juris erit, si 131
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem;
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres; nec desilies imitator in aretum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis
lex. [884]
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim: 136

Nec incipies sicut olim poëta cyclicus:

ANNOTATIONES.

membrum, de personâ novâ, et à nullo antè inductâ aut formatâ, qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi consul.*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulò custodivit. Euripides autem nonnùm arguitur, quòd Iphigenia in Aulide primò timida inducatur, deindè verò, Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat se repentè, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scitè imitando, deque novâ personâ potiùs denuò exhibendâ, quàm novâ formandâ: quoniam hoc *audere* et ritè exequi sit difficilius, et periculosius quàm illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè.] Aptâ, convenienti, et propriâ ratione.

Communia.] A nullo antè occupata et tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: Illumque τὸ πανμίμησις ἡκμακὼς, ποιητικώτατον, καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν, rectè nuncupat Plato de Republ.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyssea.

Privati juris erit.] Tua dicetur per novam et scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

Si Nec circa vilem, &c.] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti, universa et singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, et facile est. At contrà maximæ artis et laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur: ratione jam dictâ et mox dicendâ.

132. *Patulum orbem.*] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam et cognitam: materiam continuâ serie pertextam, more cyclicorum. Vide postea annot. ad v. 136.

133. *Nec verbum verbo.*] Imò sententias ingeniosè expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin et pleraque in unâ linguâ nitent, quæ in alterâ nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in aretum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus: Ne Dramatici carminis et Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, et nova quædam inserere et affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse et astringat ad ea duntaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. meliùs, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quàm Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, et Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus; vagus; trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat: Virgil. Ecl. 3.

. . . . . *Non tu in trivüs, indocte, solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In novâ comœdiâ, inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: fortasse etiam ubi et venalia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scribens *κύκλον* fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes et pisces venderentur. Sunt qui Mævium hic notari asserant. Casaubonus in Athen. lib. 7. c. 3. multa eruditè de cyclo et cyclicis: aitque *cyclicos* appellari solitos, quicunque materiam ali-

Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus.
Quanto rectiùs hic, qui nil molitur inepte: [85]
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, et urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat;
Antiphaten, Scyllamque, et cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.

Ecquid iste promissor dicet tam alto digitum excudo? Montes edunt parturiunt, orietur mus risum excitans. Quanto melius is qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Musa, virum, qui post excisam Trojam peregrinavit mores et civitates plurium hominum. *Is* non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res prælucidas et mirandas proferat, Antiphaten, Scyllamque, Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit *narrare* à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplice ovo.

ANNOTATIONES.

quam continuâ serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem verò Poëtam intelligat Horatius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indicare non possumus. Stasinum docti putant, qui auctor parvæ Iliadis extitit: sed repugnat Photius discrtè illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potiùs alius quispiam e Cyclo Epico: Nam poëtæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantùm propter seriem rerum eo corpore comprehensarum: quod valdè congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Trojano initium est nimis inflatum.

138. *Hiatu?*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Satira 5. init.

Vah! quæ sese ebullit! quæ stomachosa libido!
Hoc ego commendo tibi, Natta, hoc nempe volebam.
Ecquis adest? aut quantus adest, qui sulpura, qui sal
Auriculis, &c.

Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino
Folle premis ventos, &c.
Nec sciopo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait:

. . . . . hoc scriptum est tibi,
Qui magna cùm minaris, ridiculos nihil.

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur; minima verò, ut ferè fit, præstant. Improbè autem et in suam perniciem tale dicterium aliquando jactârunt Ægyptii cum suo rege Tachâ. Lacedæmonios auxiliatores pridem illi exspectârant; ubi Agesilaum regem demum adventare saturâ puerilitate aspexerunt, non sine ludibrio dixere: Ὠδίνει ὄρος, Ζεὺς δ' ἐβουλεύετο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν. *parturiebat mons: formulabat Jupiter: ille verò murem peperit.* Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arroganti in suum lucrunt.

141. *Dic mihi Musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è splendidis initiis et promissis exigua et obscura, sed potiùs è tenui modestoque principio res magnas et nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, et quantâ virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Lestrygonum regem anthropophagum. Odyss. lib. 10.

Scyllamque.] Scopulum terribilem in freto Mamertino, ut fabulantur, Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta. Odyss. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infestior nautis Virres quàm Scylla, quòd multò e pluribus et majoribus canibus succinxerat.* Et de Harusp. resp. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 71.

Cyclopem.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyss. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo. 12. Odyss. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Ode 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odysseâ longè nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit: ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui et Thebanam scribens historiam viginti quatuor voluminа implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Trojanum, &c.*] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poema exorditur: ut in parvâ Iliade Stasimus, qui et Ledam à Jove adamatam, duo peperisse ova, et ex eorum altero Castorem et Clytæmne-

Semper ad finem tendit: et transfert auditorem in medias res velut cognitas: quæ verò tractata non fore pulchra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, *ut* medium initio, finis medio non discordet. Accipe quid ego populusque meeum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata, exspectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt,

Semper ad eventum festinat: et in medias res, [486]
Non secus ac notas, auditorem rapit; et quæ
Desperat tractata nitescere posse relinquit. 150
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi. [487]
Si plausoris eges aulæa manentis, et usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat; 155
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,

ANNOTATIONES.

stram, ex altero verò prodiisse Pollucem et Helenum, quæ à Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, prolixè et otiosè commemorat. Similiter peccârunt auctores Heracleidis et Thesеidis, quos redarguit Aristoteles in suâ Poëticâ.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem et potissimùm tractentur quæ propositum maximè remque promoveant. Hoc verò ut et præcedens etiam perditè violavit Statius in Thebaide, ubi et res altiùs repetit et permulta congerit vel parùm conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota; auditoris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ verò præcesserunt, occasione datâ, subindè narrantur solerter et tempestivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Trojæ excidium paulo antecessit; et Virgilius Æneidem a septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *velut in Poetæ historicorum similitudinem, quibus lex est omnipere ab initio rerum, et continuam narrationem ad finem usque perducere; ipse poëticâ disciplinâ à rerum medio cœpit, ad initium post reversus est. Ergo Ulysses errorem non incipit à Trojano litore describere; sed facit eum primò navigantem de insulâ Calypsonis; et ex personâ suâ percurrit ad Phæacas. Hic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Trojâ ad Cyclopum pervenerit. Post Phæacas rursus Ulysses navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Siciliâ perducit ad Latium. Hic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Trojâ usque ad Siciliam, &c.*

149. *Quæ Desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus et adjunctis, quæ tractata pulchritudinem poëmati conferant: deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento et proposito facere possint. Sic pleraque minimùm adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade et Odysseâ: in hâc Palamedem Ulyssis fraude interfectum: in illâ, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari ante et solertiâ nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu: nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversùs Latinum regem et Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohærcant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poëseos. Arist. Poët. Sic ficta à Virgilio complura, totosque Æneidos libros esse confictos, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Æneâ et Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Didonem: Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Hue pertinet quod præcipit Scaliger, lib. 3. c. 97. *Argumentum sumendum est brevissimum; undique maximè: earum multiplicique faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit certarum, ut id quod finem rei possit: deinde ut et personæ et loco et tempori congruat; et credibilem rationem ordinemque habeat: si contingat etiam, ut verisimile videat ne cohæreat, aut argumento quod in causâ sit, confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt movendi lectoris causâ prudenti. Quamvis præcepti, neque inter se pugnent: quædam etiam partibus dividuntur; sed in summum non convenient. Præterea ne ea quæ vera esse constat, adversa sint, &c.*

154. *Si plausoris eges, &c.*] Si vis illere Trojanidum, quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, et donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone, c. 19. *Sapienti non est usque ad plaudite vita ludus*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene et laudanter

Mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, et iram
Colligit ac ponit temerè, et mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas animusque virilis
Quærit opes et amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet quod mox mutare laboret. [888]
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quòd
Quærit, et inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quòd res omnes timidè gelidèque ministrat;
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum.
Multa recedentes adimunt. Ne fortè seniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
Semper in adjunctis, ævoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demissa per aurem,

et naturis annisque mutantibus decor tribuendus *est*. Puer jam loqui sciens, et firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, irascitur facilè et placatur, atque horis *singulis* mutatur. Juvenis sine barbâ, dimisso tandem pædagogo, delectatur equis et canibus et campo *Martio*: flexibilis ad vitium, reprehensionis impatiens, utilium contemptor, pecuniam profundens, superbus, ardenter cupiens et cupita citò deserens. Ætas et animus virilis habet alia *jam* studia: studet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; cavet facere *id* cujus mox pœniteat. Senex pluribus molestiis obnoxius est: seu quia *opes* accumulat, et quæsitis parcit inde lix; seu quia pigrè et frigidè cuncta molitur; procrastinator, longinqua sperans, segnis, cupiens *vitæ* diutius, morosus, queribundus, laudator ævi se puero transacti, juniores *autem* arguens *crebrò* et objurgans. Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adolescenti committantur officia senis, aut puero *quæ* viri *sunt*, diligenter observabit ætatum differentias et proprietates. Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minùs animum movent quàm quæ videntur,

ANNOTATIONES.

exprimendis non semel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Lætus, canibusque, et aprici, &c.* Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ consuetis in Martio campo, natatui, cursui, pilæ, hastæ, luctæ, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis et facilis ad suscipiendam quamlibet affectionem perversam, sicut cera ad quamcunque formam et figuram.

164. *Utilium tardus provisor.*] Ut qui nondum egestatis incommoda expertus sit.

167. *Amicitias.*] *Quæ optima et pulcherrima vitæ supellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Aristot. Rhetor.

170. *Incertus sibi abstinet, &c.*] Sunt avari senes, quòd usu didicerunt et difficile esse invenire et facile amittere. Aristot. cit. *Potest quicquam esse absurdius, quàm quò minus viæ restat, eò plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam senex, qui annum vivere non speret. Cicero ibidem.

173. *Querulus.*] Nam senes plerumque *contumaces putant, despici, et illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim prætextas cum gaudio in memoriam revocat, aliisque narrat. Arist. cit.

178. *Ævo aptos.*] Ut juveni levitas, adolescenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio, et cupiditas honoris; seni maturitas et prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in scenam proferatur, aut publicè fiat; sed narretur duntaxat. Quod si contrà fiat, spectator non movetur suaviter, sed offensus indignatusque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis et dramaticæ pœseos nomen.

180. *Segniùs irritant animos, &c.*] Curet igitur poëta dramaticus, ut agatur in scenâ quicquid magis afficere potest, ratione tamen et modo statim explicandis.

quæque spectator ipse sibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intus peragenda: et plerumque aspectui non objicies, sed mox oratione repræsentabis *celeri* modo *acta*. Nec Medea liberos occidat ob oculos spectatorum: vel nequam Atreus palàm coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in serpentem. Quicquid mihi sic exhibes, non credo, *nec* adversor. Nec brevior, nec longior quinque actibus sit fabula, ut *repræsentata* spectando reponatur. Nec Deus adhibeatur nisi difficultas occurrat digna *tali* vindice: nec quarta persona loquendo desudet. Chorus sustineat personam unius actoris et viri. Ne *verò* in medios actibus quidquam dicat, nisi quod ad rem sit et faciat.

Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri promes in scenam; multaque tolles
[189]
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet; 185
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi. 190
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
[190]
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, et hæreat aptè.

ANNOTATIONES.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Præsto est oculatus testis unus, quàm auriti decem.

183. *Scenam.*] Nomen à σκηνὴ umbraculum, quod olim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Postea verò locus tabulatis et contignationibus constructus, aulæis quæ et picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

185. *Nec pueros coram*, &c.] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non unum ritè *à pauca probavit*. Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medeâ in Epodis. Quod pertinet ad rem præsentem, notandum est præceptum hoc gravissimum à Tragicis Græcis religiosè semper observatum; et eos allucinari qui aliter putant. Apud Æschylum, Agamemnonis in suo palatio trucidati auditur clamor luctuosus; minimè verò cædes spectatur. Apud Sophoclem, Clytæmnestra ab Oreste cæsa intus vociferatur, auditurque; at nequaquam in scenâ occiditur. Hæc et alia bene multa sagaciter, strenuè, graviterque probat vir Dramaticæ rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatricâ: ubi et Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio suo palàm incumbat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186. *Atreus.*] Suprà, v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum appositi, à quo jam ense transfigenda in lu undinem versa est. Philomela ejus soror in avem sui nominis, Itys in phasianum, Tereus ipse denique in upupam. Ovid. Met. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre missus ad Europam sororem quærendam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Met. 3.

189. *Neve minor*, &c.] Hæc certè justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quàm quinque actus sint, nimis laxa tractatio et dispersa vis rem enervabit. Si tres solùm fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus et adjunctis pluribus nimiùm coarctatis erit confusum.

191. *Nec Deus intersit*, &c.] Non enim intervenire in machinâ numen debet, nisi quando res adeò difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari: et Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc vitiosa catastrophe Medeæ Euripidis jure explodituv. Vide Arist. Poëtic. Sed et culpatur idem, quòd sæpiùs Deos è machinâ producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor. et Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui persona laboret.*] Ita saltem consuetum Dramaticis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul et colloquuntur: atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. 3. *Quatuor in eâdem scenâ personas loqui, nulla religio est.* Profectò si parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confusionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint: plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Portò Chorum jam pridem obsoletum instaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus antè laudatus: ac de istis egre-

Ille bonis faveatque, et concilietur amicis, 196
Et regat iratos, et amet peccare timentes:
Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
Justitiam, legesque, et apertis otia portis:
Ille tegat commissa; Deosque precetur et oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis. 201
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula; sed tenuis, simplexque foramine pauco, [291]
Aspirare et adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu: 205
Quò sanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, castusque, verecundusque coibat.
Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius festis impunè diebus; 210
Accessit numerisque modisque licentia major.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumque et luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces crevere severis, 216

Ille probis faveatur, et concilietur amicis, &c. opitulatur. Iratos placet, et in[illegible] fru[illegible]catem, justitiam salutarem, et leges, et pacem feras aperientem: *cruenta alii* condita ne revelet; et numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, pejor *autem* superbis. Tibia *quondam* non sicut nunc compacta orichalco, et buccinæ par; sed exigua, et simplex, et paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, et sono replere sedes haud tunc vastè relevas. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, et frugalis, et pudicus, et modestus convenibat. Postea *verò* quàm victor imperium atque urbis pomœria amplificavit; ac diurnâ comissatione genio indulserunt impunè diebus festis, *tum quoque* versuum et modorum luxuria aucta est. Nam qui laudem facerent agrestes imperii et labore soluti cum civibus mixti, et sordidi cum honestis? Sic antiquæ arti saltationes luxuriosas adjunxit tibicen; et per theatra amplum syrma traxit. Sic et *citra* modesti lyræ soni *per laxum* multiplicati sunt:

ANNOTATIONES.

giè disserit. Prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarguit Aristotelem et Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *actorum rerum curator*.

198. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officia recenset Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè virtuosus.

199. *A certo ludo.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. Vide lib. 4. Ode 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat et loquebatur per Coryphæum, ut antè dictum est. Sed præterea inter unum et alterum Actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hâc fusè Scaliger, Poët. l. 1. c. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton*: Angl. BEGIRT WITH BRASS. Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit: quod auri splendorem, et æris duritiam habebat. Isidor. Fest. Servius ad 12. Æneid. *orichalchum omnibus metallis pretiosius fuit*, inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *aussi grande et aussi éclatante que la trompette*: Angl. AS BIG AND AS CLEAR SOUNDED AS THE TRUMPET.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuisse primùm foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. c. 21. ubi de theatro, et amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, et ornamentis.

208. *Agros extendere victor, et urbem, &c.*] Is tantùm licebat cibus mœnia proferre, qui imperii fines propagâssent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Ode 17. et lib. 2. Epist. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum et Censorum. De die epulari vetitum olim: et pœnis constitutis luxuriam et sumptus coërcuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numerisque, &c.*] Gliscente populi luxu, pariter et theatralis apparatus crevit et luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in versibus et musicâ postulabant spectatores luxuriosi; plebeii rusticis, nobiles plebeiis inquinati et corrupti.

213. *Confusus, turpis honesto?*] Diu quippe ludos spectârunt confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Ep. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdiâ

atque elocutio rapida invexit dictionem *antea* inauditam: nec non sermo utilia documenta continens et futurum præsagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulò pòst *is* qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos; et acerbus protulit sales, illæsâ severitate tragœdiæ: propter ea quòd oblectamentis et jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, et potus, et sine lege. At sic oportet Satyros risores et dicaces commendare, sic è seriis *sermonibus* ad jocosos transire, ut quisquis Deus vel Heros producetur, paulò antè in auro et purpurâ conspectus, non loquatur sordidè *quasi* in vili tabernâ; neve terram fugiens sectetur nubila et vacua. Tragœdia versus leviculos respuens,

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliumque sagax rerum, et divina futuri [892]
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper
Incolumi gravitate jocum tentavit; eò quòd
Illecebris erat et gratâ novitate morandus
Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.
Verùm ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo;
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro, [893]
Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia versus,

ANNOTATIONES.

tibiæ sonos et foramina, ita etiam in tragœdiâ lyræ clordas et modos auxit luxus. In hâc res primùm, deinde septem, pòst decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. le *g. antiquæ musicæ severitas.*

217. *Facundia præceps.*] Versus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

218 *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimiùm acutas, obscuasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuncians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infrà ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, et responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Ode 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis, Suidas autem Prætinum Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porrò ista Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Atellanis fabulis: *quas argumentis dictisque jocularibus simules* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poëtæ suum quisque Satiricum poëma certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdia, à *τράγος; hircus*, et *ᾠδὴ cantus.* Alii tamen quasi *τρυγῳδίαν* dici volunt, à *τρύγες; fæces*, quòd histriones primùm *ore fæcibus perunctо*, in scenam prodirent, agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satirica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæusque Silenus. Histriones nimirum perizomatis, villosâ tunicâ, hircinis pellibus, Satyrorum habitum et speciem referentes, inter Actus, et post tragœdiam sales et dicteria jactabant sicque risum moventes populum delectabant.

224. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi pars erat religionis et cultûs Deorum, sic fastidium insulsæ plebis fallendum fuit, *et gratâ novitate*, jocosis nempe salsisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus, et exlex.] Post sacra voluptati dumtaxat inhians, suo genio nihil jam negans: quique epulis et vino refertus nullâ jam lege regi poterat.

295. *Verùm ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus; Hercules, &c.

228. *Regali conspectus in auro, &c.*] In tragœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem pòst in Satyrico dramate abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit poëta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles et argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem et humilitatem, nec vanè extollatur et inaniter intumescat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales et jocos. Sic matrona in sacris non leviter et

Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solùm,
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enîtar Tragico differre colori, 236
Ut nihil intersit Davusne loquatur, et audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem, sudet multùm, frustràque laboret 241 [95]
Ausus idem. Tantum series junctura pollet:
Tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac pènè forenses, 245
Aut nimiùm teneris juvenentur versibus unquam:
Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta.
Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res: [tor,
Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emp- Æquis accipiunt animis, donantve coronâ. 250

tanquam matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecundior esse debet. Ego Satyrica scriptor, o Pisones, non consectabor dictiones tragicis aut amplioribus dumtaxat: neque sic curabo declinare tragicorum species, ut nihil ponam discriminis, si mimus loquatur Davus et invereunda Pythias deluso Simoni talentum exoruerit, an Silenus curator et minister dei alumni. E materiâ vulgatâ sic poëma condam, ut quisque pariter *facere posse* confidat, nemo *certò* tentans desudet pluriman, et perdat operam. Tantum valeat ordo et connexio: tantum venustas addunt argumento vulgari. Satyri è silvis producendi non delent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educti carmina juvenilia et inania picta *pueris*, nec obscœna et contumeliosa eructare. *His* enim odiosa, *illis* habentes equos, et patrem, et opes, nequaquam placent vel laudantur æquali animo quæ placent emendatum fictum cicer et nuces.

ANNOTATIONES.

lascivè, sed moderatè et graviter salvans, nihil sui decoris amittat.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim chori e sacerdotibus virginum, matronarum, ut in ludis Megalensibus, et in sacris Cybeles: et juvenum: Postilio agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poëta Satyrici carminis dictionem esse debere tragici interiorem, et agresti superiorem.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia nomina. Græcis κύρια, à tyrannidis suo jure non expulsa, res propriè et aperte significantia: quasi sint quæ res veneres et obscœnata eam clarè et simpliciter nominant.

235. *Satyrorum.*] Al. *satirarum.*

236. *Non sic enitar.*] Decorum personarum hîc etiam, ut et alibi semper observandum est.

Tragico colori.] A tragediæ magnificentiâ.

237. *Differre.* *Pythias*, *Silenus.*] Personæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto lucrata.*] Ter. *Emunctæ argento mores.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi paedagogus.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satyricam ego drama concordi colens, non confingam argumentum, ut solent Comici, sed potius ex notâ materiâ et historiâ de cujusque argumento, adhibitisque ut decet adjunctis, carmen exmie componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit ex Homeri Odysseâ 9. Vide supra v. 128 et 129.

241. *Sudet multùm.*] Cic. orat. part. *Ille modo confidere se posse dicere. Nam orationis solicitæ imitabilis illa quidem videbitur esse cernentibus, sed nihil consequi possis.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. et lib. 4. cap. 2.

242. *Series.*] Rerum dispositio sensu et ingeniosa.

Junctura.] Structura verborum artificiosa.

243. *Decedit honori.*] Ex illa solemni inventione, fictione, et imitatione, omne.

244. *Silvis deducti.*] Vel agrestes et in silvis educati: vel è prisco more silvestri et incultioso prolecti. Nam tripliex erat scenæ forma tripli drama respondens. Tragica columnis sublata, superbisque fastigiis et regiis omnia. Comica privatarum personarum ædes habens, mœnia, specularia, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui et Sylvani et Sancti: de his jam l. 1. Ode 1. l. 2. Ode 17. l. 3. Ode 18.

246. *Innati triviis.*] Ne versibus urbanis exulcis jure iratus et scurriliter lascivus: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Offenduntur enim, quibus est equus, et pater.*] Equites Rom. et Patricii: honesti viri et nobiles.

249. *Fricti ciceris, et nucis emptor.*] Homines infimæ sortis & plebei: qui dum spectaculis aderant, emebant fricturæ, ciceri ad lenandam famem.

Nucis.] Fictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Festas *nuces* usta dicit.

Syllaba longa brevi subjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde et vocati sunt Iambici trimetri; quanquam sex edebat sonos, à primo *usque* ad ultimum æqualis. *Is autem* major, ut aliquanto lentior et gravior ad aures perveniret, in jure non ultro admisit suo Spondeos, non *ita tamen*, ut consorti locum secundum vel quartum concederet. Talis etiam inficetus reperitur in Accii Ennique celebratis Iambicis. Cetè Iambici Spondeis crebris graves in scenam produci, vel properantem nimis operam et negligentiam arguunt, vel turpem artis inscitiam. *Atqui* libet judex haud animadvertit inconditos versus: et poetis Latinis indulgentia immeritò concessa est. *Ergone* ideo spatier, et parùm accuratè scribam? an omnes credam errata mea cognituros, providus et securus citra spem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero *quidem*, *sed* non laudem meruero. *Itaque*, Pisones, die nocteque scripta Græcorum evolvite. Verùm Majores vestri et numeros et jocos Plauti approbaverunt:

Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere jussit
Nomen Iambëis, cùm senos redderet ictus, [895]
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
Tardior ut paulò graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in jura paterna recepit,
Commodus et patiens; non ut de sede secundâ
Cederet aut quartâ socialiter. Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Ennî.
In scenam missus magno cum pondere versus,
Aut operæ celeris nimiùm curâque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager, scribamque licenter; an omnes
Visuros peccata putem mea, tutus, et intra
Spem veniæ cautus? Vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca [896]
Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.
At vestri proavi Plautinos et numeros et

ANNOTATIONES.

251. *Syllaba longa.*] Agit iterum de versibus Dramati propriis. Nam de his jam suprà v. 80.

252. *Pes citus.*] Ausom. velociorem Parthorum sagittis dicit.

253. *Cùm senos redderet ictus.*] Cùm sex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti sunt; quasi tres solum percussiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciunt. Quint. lib. 9. cap. 4. suprà lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos stabiles, &c.*] Inserti sunt Spondei pedes tardiores in versibus Iambicis, ad dandum iis pondus et robur, magisque movendos animos audientium.

258. *Acci.*] Accius, sive Actius, aut Attius, Poëta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. et lib. 2. Epist. 1. ubi et de *Ennio*.

259. *Ennî.*] De eo lib. 4. Ode 8. v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In scenam missus.*] Appositè Marcilius corrigit, *missos*: aliàs quæ syntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepsis, ad quam mox respondet, *idcircone vager*, &c. Apage versiculum,

Nec tantâ in metris veniâ conceditur uti,

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. et collocant aliqui ante istum, *Non quivis videt*, &c.

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. et 10. lib. 2. Epist. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nullâ habitâ ratione pedum et legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potiùs quàm exactam rationem Græcorum?

266. *Intra Spem veniæ.*] Præcisâ spe omni veniæ: quâ si mihi laudirer, oscitanter scriberem nec mihi satis caverem. Sunt qui emendârint, *extra*. Sed veteres codices reluctantur. Vide A. Gell. lib. 12. c. 13. Extra spem veniæ est, qui scit nullam fore veniam. Intra spem veniæ cautus et tutus est, qui licèt veniam speret, tecti amans sibi cavet tamen, et peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quòd si versus Iambicos diligenter condam, nec hoc satis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut consului fideliter;
Non video meruisse laudem, culpâ caruisse arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; sed qui ingeniosè, rectè, artificiosè scribit, is laudatur.

270. *Plautinos et numeros et sales.*] Donatus in Plauto notat et carpit numeros inconditos et peregrinos, item sales frigidulos interdum atque

Laudavere sales: nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam stultè, mirati; si modò ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ
Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent agerentque peruncti fæcibus ora. [91]
Post hunc, personæ pallæque repertor honestæ,
Æschylus, et modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui nitique cothurno.

certè utrosque facilius quàm par est, ne dicam stolidè, admirati: si quidem ego et vos novimus infectum sermonem à venusto distinguere, et rectum modulum sentimus digitis atque auribus. Thespis reperisse fertur Tragicæ musæ genus incognitum, et carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agerentque vultum *habentes* fæce oblitum. Post eum Æschylus inventor larvæ et stolæ decoræ theatrum parvo tabulato extruxit, atque instituit loqui magnificè et incedere cothurno.

ANNOTATIONES.

etiam scurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Rufin. *Plautinum sales* dixit, pro securib. Laudant tamen Cicero Offic. 1. Mayerb. Saturn. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3 cap. 3. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 58. Item v. 170.

274. *Digitis et aure.*] Versum hunc insinuem digitis faciunt pauùm exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus invenisse.*] Libet altiùs repetere originium Tragœdiæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad sacrificium vicinis, qui choreis et cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrárunt. Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum subinde in urbibus. Mox cœperunt scribere certatim poëtæ τραγῳδίαν, id est, carmen hirci, vel de hirco: quod à choro decantatum. Illis carminibus Baccho sacris inserta, additæ, subs nata quædam alia fuerunt, atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hinc que natum drama cùm Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem spectat, certè ante Thespin fuerunt Dramatici rudiores quidam: at ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui dum chorus Bacchi laudes canens paululùm interquiesceret, heroïs aut summi cujuspiam viri insigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia insuper ornamenta subjunxit, quibus Tragœdia illustrata est.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controversiam est. Scalig. Poët. lib. 1. cap. 6. sic habet: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis constat illud, à Thespi nitidiorem factum, qui pensiles scenas in plaustris circumegit: addidit que madis oribus hæc cum pro personâ.*

Plaustris vexisse poëmata.] Circa vicos Thespis aliique plaustris vecti in obvium quemque scommata jactabant et salsa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plaustro loqui.

Thespis.] Athenæus is ille poëta Solonis temporibus floruit ante Æschylum plùs sexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Thespis Protagonistam seu histrionem induxit cum Coryphæo, a quo quopiam è Choro loquentem. Æschylus deinde alterum seu Deuteragonistam attulit. Denique Sophocles tertio sive Tritagonistam adjunxit Tragœdiam perfecit.

277. *Personæ pallæque honestæ.*] Ideo Thespis aliique vultum cerussâ, vel minio, vel fæce perunctu dicteris obvios quosque incessebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyrosque dicaces Bacchi socios et ministros. Illos Aristophanes τραγῳδιμανεις vocabat. Gall. *Diables barbouillés de lie:* Angl. MERRY ANDREWS BEDAUBED WITH LEES. Vini an olei fæcibus tingerent se histriones, disceptant fatali more suo Grammatici, et nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò antè citatus.

278. *Personæ.*] Ne agnoscerentur histriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos usque demissa, et Latina dicebatur, ad discrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æschylus.*] Domi nobilis Poëta iste non militando magis quàm scribendo acer et audax fuit. In Marathoniâ pugnâ non ultimam laudem tulit: adeò bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipsum, sed vinum tragœdiarum ejus esse auctorem. Has dum scriberet παυηγυδὸν ἔδρεπε, inquit Aristophanes, *tauro furenti similem aspectum habebat.* Non ergo sit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili spectaculo exanimatos esse pueros aliquot, perculsas autem prægnantes fœminas ad partum adactas. Ab Æschylo compositas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix septem pervenerunt. Denique casu testudinis eliso capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

His successit vetus Comœdia magnâ cum laude; sed libertas evasit in crimen et audaciam lege coërcendam; lex data est: et chorus ignominiosè tacuit, adempta potestate maledicendi. Nostri poetæ nihil non tentârunt, neque laudem exiguam abstulerunt, qui relictis Græcorum argumentis [illegible] Romanorum decantârunt: sive qui prætextatas *fabulas*, seu qui togatas scripserè. Nec virtute bellicâ illustriores ac potentiores quàm facundiâ essent Romani, si poetas plerosque non terruisset cura et [illegible] opus expoliendi. Vos, ô Numæ proles, redite in [illegible] diu et crebrâ recognitione laudatum, et ad amussim [illegible] opus emendatum. Quorum Democritus exercitatæ ingenium plus valere quàm artem, et pœnas non insanientes arcet ab Helicone,

Successit vetus his Comœdia, non sine multâ
Laude; sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque [289]
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquêre poëtæ. 285
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum- 290
Quemque poëtarum limæ labor, et mora. Vos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies et multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte [292]
Credit, et excludit sanos Helicone Poëtas 296

ANNOTATIONES.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova post extinctam populi libertatem, rerum potentibus Philippo et Alexandro. In veteri Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In novâ sunt amores adolescentum, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ solùm ferè Iambicum. In vetere minus apparatus et luxus: in novâ propè nullus, ablato etiam Choro. In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facilè: nova nihil tale habebat.

282. *Vim Dignam lege regi:*] Nec enim ulli parcebatur: homo stupique viri, perinde ut alii, dictériis et convitiis nominatim proscindebantur.

. . . . . *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex est accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propositis vetabat. Vide lib. 2. Epist. 1. vers. 150. et seq.

. . . . . *Quæ etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Cæterùm Comœdia Satyrica multum civitati profuit, cùm caveret unusquisque culpam, ne spectaculo cæteris esset, et domestico probro: ut ait Donatus.

286. *Vestigia Græca Ausi deserere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas et historias in Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. modo cit. v. 164. at postea Marte propriò argumenta ex historiis Romanorum tractârunt laudabiliter Ennius, Pacuvius, Accius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati et nobiles personæ locum habent: quæ respondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatæ et plebeiæ. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellana et Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, et mora.*] De curâ et sedulitate diutumâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epist. 1. &c. Ovid. de Ponto, lib. 3. Eleg. ult.

Sæpe premet . . . . . .
Corripere, et longi ferre laboris onus.
Corripere ut res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones malentes originem à Numâ Pompilio, et à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] Al. *præsectum*.

295. *Ingenium miseræ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poëseos, sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ datam.

Miseræ arte.] Ironicè: exercitatione et arte quæ parùm valeant ad faciendum bonum poëtam, et ad laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. P.*] Cic. 1. de Divin.

Democritus; bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego lævus, 301
Qui purgo bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi. 305
Munus et officium nil scribens ipse docebo;
Unde parentur opes; quid alat formetque Poëtam;
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error. [fons. 309
Scribendi rectè sapere est et principium et
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, et

plerique negligunt: resecare ungues et barbam, secedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim consequuntur, *ut putant*, præmia et laudem poëtarum, si tonsori Licino *laudandam* nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quam ego *non* parùm cautus, qui bilem expurgo ineunte vere: *At* nemo conderet meliora carmina: sed hoc non tanti puto. Itaque inglorius munus cotis, quæ secare non valens reddit ferrum acutum *et secando aptum*. Nihil ego scribens docebo munus et officium *scribendi*; unde facultas petatur; quid eruditat et perficiat poëtam; quid deceat, quid non; quò virtus, quò error deducat. Sana mens est principium et origo rectè scribendi: materiam tibi suppeditabunt placita Socratis; præparatamque materiam sequetur ultro facundia. Qui scit quid patriæ, quid amicis debeat; quà parentes, quà fratres et hospites charitate diligendi sint,

ANNOTATIONES.

Negat sine furore Democritus quenquam poëtam maximum esse posse. Et 2. De Orat. Sine inflammatione animorum, et sine quodam afflatu quasi furoris: quæ et à Platone scriptis relitam docent.

Heliconе.] Is mons Bœotiæ Musis sacer, Parnasso vicinus.

207. *Democritus.*] De eo Philostr. l. 1. Epist. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quasi verò cultum exteriorem negligendo et insaniæ speciem præ se ferendo, boni poëtæ habendi sint.

208. *Non barbam:*] Philosophi quidam alebant barbam: et gravitati tribuebatur. At in cæteris insaniæ species erat.

Secreta petit loca.] Hominum conspectum et consuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ insulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in eâ abundanti, quod insaniæ remedium. Quòd autem Horatius tres Anticyras dicit, cùm duas Strabo ponat, auxesis est.

301. *Licino.*] Is Augusti tonsor et libertus, ab eo factus Senator, quòd Pompeium odisset.

302. *Qui purgo bil m.*] Per quam insaniens optima poëmata conderem. Ironia est. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti est.*] Absit ut insanire velim ad eximia facienda carmina. Imò sapere malim et nulla componere: valeant Democritus et Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Isocrate vel ab Aristotele, ut volunt alii: εἰ ἐκόντες αὐτοὶ μὲν ταμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα καὶ τμητικὸν παιοῦσι.

306. *Nil scribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene scribendum, dives poëseos facultas et virtus.

308. *Error.*] Ignoratio artis et virtutis poëticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philosophiæ præsertim moralis scientia: quam Socrates promovit, et ab eo hauserunt Plato, Xenophon, aliique, ut scriptis illustrârunt. De Socrate, lib. 3. Ode 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt ostendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habent omnes Philosophiæ notos et tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore et voluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus (quæ sæpe cadunt in causas ut in poëmata sæpissimè) nihil inquam sine eâ scientiâ ampli et copiosi dici et explicari potest:* et alibi: Omnis ubertas et quasi sylva dicendi è disputationibus philosophorum ducta est.

311. *Verbaque provisam rem, &c.*] Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio; verbaque et dictiones affatim sequuntur: et aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis istis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hospes.*] Contra peregrinos peccata pœnis illis quæ in cives committuntur, ultra Deos.

quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus sit; is certè novit tribuere decorum unicuique personæ. Solers imitator debet intueri exemplar vitæ et morum, atque hinc proprios fingere sermones. Nonnunquam Comœdia locis pulchra, benèque mores exprimens; *quamquam* nec elegans nec *viribus* ornata nec artificiosè *disposita*, populo magis placebit, *eamque* meliùs detinebit, quàm versus sententiis destituti et sonantes nugæ. Musa Græcis largita est ingenium et politi sermonis facultatem, quippe nihil appetentibus nisi laudem. *At contrà* juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat: si de quinque unciis dematur una, quid restat? poteras dicere, triens. Bene: valebis tua bona conservare. *Quòd* si uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cùm ista lues et studium lucri animos occupârit, *an* putamus carmina condi

Quod sit conscripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò 315
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, et veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis, morataque rectè [301]
Fabula nullius veneris, sine pondere et arte, 320
Valdiùs oblectat populum, meliùsque moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem 325
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras dixisse triens.
Eu, [fit?
Rem poteris servare tuam. Redit uncia; quid
Semis. An, hæc animos ærugo et cura peculî 330 [302]
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi

ANNOTATIONES.

sunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos et apud homines meretur misericordiam, &c. Plato modò citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximium et perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi et numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive ideam, ut Plato vocat: atque secundùm illam scribat et dicat.

318. *Imitatorem.*] Poësis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *varias*: sed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus et sententiis rerum naturam et mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Morataque rectè Fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis et numerosi non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studio pallidus ut mihi nugis
Pagina turgescat.

Statius nugas ejusmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Advertе, Lector, quàm sæpe Græcos commendet Horatius: et meritò: cùm scripserint illi sapienter æquè et eleganter, ingeniosè et accuratè. Nempe quòd non quæstui sed gloriæ studebant.

325. *Assem Discant in partes centum diducere.*] Arithmeticam sedulò ediscunt augendis opibus utilem: *longis rationibus*: addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo.

326. *Dicat Filius Albini.*] Prosopopœia. Albinus insignis fœnerator filium ad lucri studium artemque instituens.

327. *Quincunce, triens, semis.*] As duodecim habet partes, sive uncias: *uncia* ab uno dicta, quòd una sit è duodecim partibus assis. *Sextans* duæ sunt unciæ, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres unciæ; quòd sit quarta pars. *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, sex uncie, sive dimidium assis. *Septunx*, septem unciæ. *Bes olim Des*, quasi dempto triente, id est, demptis quatuor unciis de asse, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quòd demptus sit quadrans. *Dextans*, quòd demptus sit sextans. *Deunx*, quòd una desit uncia ad assem.

329. *Poteras dixisse.*] Instigatio est, quâ interrogans urget Albini filium, ut respondeat, *triens*.

Eu.] Approbatio est bonæ responsionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c. sed minùs bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium est. Metaphor. pro avaritiâ et opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

Posse linenda cedro, et lævi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt, aut delectare Poëtæ;
Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto brevis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic et mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus et mens;
Poscentique gravem persæpe remittit acutum;
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.

posse cedro illinenda, et fabrefactâ cupresso custodienda? Poëtæ vel cupiunt prodesse, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam *bene instituendam*. Si quod præceptum das, *illud* breve sit; ut animus paucis *verbis* comprehensa suscipiat facilè, et sedulò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno. Ficta ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è Lamiæ ventre eximat vivum. *Porrò* quod nihil fructuosum continet, respuitur à cœtu seniorum: elati *verò* Rhamnenses explodunt carmina severiora. *At ille* omnium suffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando simul et docendo: talis codex Sosiis quæstum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat et immortalitatem. Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum quem vult mens et manus; et petenti gravem aliquando acutum reddit: nec arcus collineabit quocunque tendet.

ANNOTATIONES.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate, quæ significatur per cedrum minimè putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsa vetustate corrosa absumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedro oleo perunctæ materies nec tinearum nec cariem sentit.*

Lævi cupresso?] Cypressinâ arcâ, capsâ, scrinio: *cupressus carien et vetustatem non sentit.* Item, *adversùs cariem tinearumque fumosa.* Plin. lib. 16. cap. 40. et 42.

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Duæ sunt hæ præcipuæ virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius ista duo: Ut doceas utiliter, esto brevis: Ut delectes, finge veri similia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehendit Virgilius, quòd ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. v. 98. item Æn. 6. per ramum aureum ad inferos Æneam descendisse; item Didoni comam ab Iride abscissam. Æn. 4. &c.

340. *Nec pransæ Lamiæ, &c.*] Nec fingat poëta puerum à Lamiâ devoratum, et mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poëtastri illius temporis, ridiculum sanè et à naturâ abhorrens.

Lamiæ.] Lamia Philostrato ponitur inter larvas et lemures; Sexto Pompeio est venefica; Suidæ formosa mulier Libyca, Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgò Lamiæ putabantur mulieres speciosæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus à laniando dici existimat, quòd infantes corriperent ac laniarent. De Lamiâ Libyæ reginâ pulchrâ sed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria et gravia carmina moribus instituendis utilia: *Centuriæ.* Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhamnes.*] Equites et juvenes jucunda petunt: à Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tatienses à Tatio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varr. 4. de L. L. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Murenâ, n. 72. *Recordor quantum hæ quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sosius.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii et bibliopolæ; de his jam lib. 1. Epist. ult.

Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter et sagittarius non semper scopum ferit aut collineat.

At cùm pars major carminis speciosa fuerit, ego non calendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium *humanæ* vix cavere potuerit. Quid igitur *statuendum?* Quem adhuc librarium librariorum, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoscitur: et citharœdus deridetur, qui semper ad eandem chordam offendit: Ita qui sæpius *in carmine* allucinatur, videtur *amens* isti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror et derideo; ipsemet autem doleo, quoties-cunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet. Poësis est similis picturæ: quædam tibi magis placebit, si adsis proximus; quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroso, altera ad lucem *ponam* vult spectari, *scilicet* quæ non timet judicis examen si verum: altera semel *duntaxat*, altera decies spectata approbabitur. O major *natu* juvenum *Pisonum*, tametsi patris documentis formaris ad *id quod* perfectum *est*, et ex te sapis; hoc monitum ausculta et retine. *In rebus* quibusdam mediocritas toleratur, et ritè admittitur. Jurisperitus et causidicus mediocris *longè* distat ab eloquentiâ Messalæ; nec *tantum* pollet quantum Aulus Cascellius:

Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego
paucis 351
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret; et citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem: 356
Sic mihi qui multùm cessat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terve bonum cum risu miror: et idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus. 359 [904]
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura poësis erit; quæ, si propiùs stes,
Te capiet magis; et quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen;
Hæc placuit semel; hæc decies repetita placebit.
O major juvenum, quamvis et voce paternâ
Fingeris ad rectum, et per te sapis; hoc tibi
dictum 367
Tolle memor: certis medium et tolerabile rebus
Rectè concedi. Consultus juris, et actor
Causarum mediocris abest virtute diserti
Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus; 371 [905]

ANNOTATIONES.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multùm cessat.*] Sæpiùs iners et negligens, et hinc crebriùs peccans, lib. 2. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terque bonum miror.*] Demiror quòd non semper male, quòdque vel bis aut ter bene scribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam bene semper et concinnè dicere velim. At *peccare humanum est*. Cic. *Nemo est qui omnibus horis sapiat.* Plin. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum et rationem scribere, Ulyssem prudentissimum ubique et vigilantissimum somno oppressum è navi sublatum à Phæacibus et in litore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plùs quàm Ulysses dormitásse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter et in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Non semper intendunt animum, curri rediant, fatigantur enim quamquam: et Cicero dormitare Demosthenes, et Homerus Horatio . . . . . ignavia tamen.*

361. *Ut pictura poësis erit.*] Pictura est muta poësis: poësis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Aristot. Poet. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tusc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cæcum fuisse; at ejus picturam non poësim videmus. Quæ regio? quæ ora? quæ locus Græcæ? quæ species formæ? quæ pugna? quæ acies? quod vestigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ, si propiùs stes, &c.] Ita quædam poësis haud accurata, raptim si legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus sat nitida. At si diligentiùs consideretur, apparebunt maculæ et vitia permulta, quibus offensus lector aversabitur. Contrà poësis elegans passim et ad amussim facta, ingenioque et arte diu elaborata, quò sæpiùs inspicietur, eò plùs admirationem movebit: quia novæ semper veneres et lepores elucescent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulchra sunt, bis et ter repetenda, dixit.

371. *Messalæ.*] Messala Corvinus orator disertissimus; de quo lib. 3. Ode 21, et lib. 1. Sat. 10.

Cascellius.] Aulus Cascellius Vindex juris civilis.

Sed tamen in pretio est: Mediocribus esse poëtis [lumnæ.
Non homines, non dii, non concessere co-
Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum inventumque poëma juvandis,
Si paulùm è summo discessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis:
Indoctusque pilæ, discive, trochive, quiescit;
Ne spissæ risum tollant impunè coronæ. [906]
Qui nescit versus, tamen audet fingere. Quidni?
Liber et ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.

attamen laudatur. *Verùm* poëtam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lauta inter epulas incondita musica, et vile unguentum, et papaver cum melle Sardo *mixtum* respuuntur, quoniam transigi cœna potest sine illis: sic carmen ad animos reerendos factum, si tantulùm abest à supremo, tendit ad infimum. Qui luderum est imperitus, fugit exercitationes campi *Martii*: haud solers pilæ vel disci, vel trochi, *hæc* minimè tractat; ne frequentes circumstantes cachinnos effusè solvant: at carminum rudis *ea* nihilominus audet moliri. Cur non? liber *est* atque ingenuus, imò in censu *reperias* opes ad equestrem *dignitatem* sufficientes, atque omnis expers criminis.

ANNOTATIONES.

scientiâ præcipuus: hunc commendat Valer. Max.

373. *Non homines.*] Certè mavult eruditus quisque nullos quàm mediocres versus audire et legere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Musæ: vel dii, in quorum festis canuntur carmina et aguntur ludi. Et quidem nihil nisi præstantissimum diis offerri aut placere fas est.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores: sed in pulvere et oblivione jacebunt. *Columnæ*, seu pilæ, ad quas libri venales prostabant; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ et affixæ. De his jam L. 1. Sat. 4. v. 71. ubi,

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter mensas.*] Inter unam et alteram mensam: in secundâ mensâ.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias, Lib. 1. Ode 36. et 38.

Sardo cum melle papaver.] Bellaria è melle deterrimo, quale est Sardoum; factum scil. ex amaris herbis crescentibus in Sardiniâ insulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut et Corsicum saldè amarum est et nullius pretii. Plin. l. 10. cap. 8. *Papaveris satio tria sunt genera. Candidum, cujus semen totum in secundâ mensâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius satyricè vanos declamatores ait, *mulsos fundere cerebrorum globulos, et omnia dicta factaque quasi papaver et sesama sparsa.*

379. *Ludere qui nescit.*] Similitudine conglobatâ ostendit artem poëseos longâ exercitatione ediscendam et excolendam, nec temerè tentandam esse.

Ludere.] Lectari, jaculari, currere, equitare, natare, salire: ad quæ se exercebat Romana juventus in campo Martio. Vide Lib. 1. Ode 8.

380. *Pilæ.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 48. et Lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Discive.] De eo Lib. 1. Ode 9. et Lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi Lib. 3. Ode 24. v. 57. Priorem describit Virg. Æneid. 7. v. 378.

Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatus fertur spatiis: stupet inscia turba,
Impubesque manus mirata volubile buxum:
Dant animos plagæ.———

Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, à priori longè diversus. Rotula quædam erat seu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum verò sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incursu trochi. Sive, ut scribit Turnebus, Rota erat habens ansam, quò facilius uniteretur, axiculisque compacta transvectis jaculatur: quorum claviculæ et commissuræ adunicæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbisve missus, tinniebant, et crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Increpat et versi clavis aduncа trochi.

Martial. trochi meminit Lib. 11. Epig. 22. Lib. 14. Epig. 168, et 169.

Garrulus in lato cur annulus ære vagatur?
Cedat et angusto orbis tacta trochis.

382. *Quadret.*] Prudentis. Quasi vero ille essent ad poesin adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ergo facere quodcunque libet.

Censu equestrem.] De illo in Epod. 4. Item Lib. 1. Epist. 1.

Tu verò nihil scriberis auribus, Minervâ repugnante. Hoc ubi est ingenium et judicium. At si quidpiam aliquando scribas, committe *illud* auribus et examini Tarpe, patrisque *tui*, et nostro. *Quæ* et recondes ad annos novem. Dum chartæ *servato* manebunt membrâ, poteris emendare quod non vulgaveris: et verbum *editum* requaquam redire valet. Orpheus divinus et numinum interpres homines feros averrit à cædibus et impiâ vitæ ratione; propterea dictus mitigare tigres et leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dictus lyræ sonorâ voce et cantu lapides movisse et quocunque libuit impulisse. Ea fuit olim sapientia, dividere publica à privatis, et sacra à profanis, impudicis vetare concubitus, maritis modum præscribere, urbes extruere, leges tabulis insculpere.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ: 385
Id tibi judicium est, ea mens. Si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aures,
Et patris, et nostras; nonumque prematur in annum.
Membranis intus positis, delere licebit [90]
Quod non ediderit. Nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque Deorum 391
Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, et prece blandâ
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam, 396
Publica privatis secernere; sacra profanis;
Concubitu prohibere vago; dare jura maritis;
[99]
Oppida moliri; leges incidere ligno.

ANNOTATIONES.

385. *Tu nihil invitâ*, &c.] Fingunt juvenum magistrum allocutum. Tu quidem cum bonâ indole, sanâ mente, acri judicio polles, nihil aggredi ais, nisi explorata intellige quid possis, et omnia rite pertenta.

Minervâ repugnante.] Rem ducente et infausta hîc Deâ artium omnium præside; sine cujus ope nihil feliciter quis tentare aut audiri valet. Vide proverb. in eos qui illud tentant ad quod à natura minimè comparati sunt; quodque propterea tanquam rectè exsequentur.

387. *Metii*,] Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam ante Lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic etiam erat valdè sagax, ingeniosus, eruditus quæ in primis.

Et nostras.] Amicè egit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servetur scriptum antequam in lucem edatur, ut limatum otiosè et expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. 10. c. 4. *Invenda pars secundum longi ultissima.* *Nec enim calami crassitudo est, stylum non mutis quoque dare: atque autem operis est, adjicere, detrahere, mutare.*—— *Scripta per annos novem servantur ad aliquod tempus, ut aliquis post vitam aliquam vetat ea extra altaria reddamus: ne nobis scripta nostra quasi necessitas fiatis Deo habuisse, &c. Cum Smyrnam novem annis post scripsisset: et pene egisset Isocrates annos decem ægrotasse.* Vide Catull Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

391. *Silvestres homines*, &c.] Poëtæ ex cellentiam ostendit et commendat.

Silvestres.] More bestiarum in silvis et speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinus. Plato nuncupat. Cic. pro Archia n. 18. *Lumina hæc nostræ terræ vocat poëtas, quòd quasi Deorum mentes communemdi mortalibus esse videantur.* Ovid.

At sacer est, et deus ille, deus qui mitis amatur.

Interpresque Deorum.] Poëtæ nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædibus et victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem et cultum adduxit. Lucret. lib. 5. v. 960.

Volgivago vitam tractabat more ferarum.

Vide supra Lib. 1. Sat. 3. v. 100. et seq.

Orpheus.] Apollinis hîc et Calliopes filius. Moysis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni et alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacriti poëtæ.

394. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopes filius Thebas à Cadmo conditas muris et arce instruxit. *Non quòd ligni duxerit, sed quòd suaviloquo cantu allatas homines cæpium accolas, et cædibus mordus tales ad aliquem civilis pulcritudinis disciplinam:* inquit Solinus, cap. 13. vide Lib. 3. Od. 11.

396. *Fuit hæc sapientia*, &c.] Poëtæ quondam sapientes erant, et versibus documenta dabant.

397. *Publica privatis secernere.*] Nam communia et publica tunc erant omnia, et robustior quisque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra profanis.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura maritis.*] Non modò legitima statuendo conjugia, sed et adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri.*] Societatis et opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus

Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Post hos insignis Homerus,
Tyrtæusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit: dictæ per carmina sortes;
Et vitæ monstrata via est; et gratia regum
Pieriis tentata modis; ludusque repertus,
[709]
Et longorum operum finis: ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius
Altera poscit opem res, et conjurat amicè.

Sic fama et dignitas sacris poëtis de versibus contigit. Post illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus miles animosos ad certamina carminibus accendit: fata versibus pronunciata: et vivendi instituta tradita sunt: necnon gratia Principum captata: inventi etiam ludi, atque laboris diuturni solatium: ne fortè verecundiam tibi faciant Musæ lyricorum perite et Phœbus canere. Disceptatur jam ludum, *an* bonum poëma sit à naturâ, an ab arte. *Ego quidem* non video quid valeat ars sine felici naturâ; vel natura, sine erudite arte. Ita res ista poëtæ alterum alterius, et auxilio juvat.

ANNOTATIONES.

quidem in ligneis tabulis scripsere, priscâ arte inciso, et locis publicis affixere suis.

400. *Sic honor*, &c.] Per hos superiores rationem.

401 *Post hos.*] Post primum illum poëtarum ventum venit alter, qui Homeri exemplo rectè facta ducum summorumque virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic post Homerum non ita longè, septingentis propè ante Christum annis vixebat, Athenis oriundus, ludimagister, ignobilis, luscus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo profectus bello duce adversus Messenios, victoriam Lacedæmonii insignem peperit, cùm militum animos præcedentibus cladibus fractos, carmine de veræ virtutis et gloriâ stimulâsset, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendisset. Carminis istius pretiosæ aliquot reliquiæ ad nos usque pervenerunt. Hunc poëtam laudant Plato 1. de Rep. Pausanias in Messeniciis, Strabo lib. 6. Athenæus, lib. 14. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ versus profert: Justinus historiam falsè narrat, lib. 3. Plutarch. Suidas, &c.

403. *Dictæ per carmina sortes.*] Apollo versibus quidem heroïcis ut plurimum responsa dabat, Plin. lib. 7. cap. 56. *versum hexametrum Pythio oraculo debemus.* Virg. Æn. 4. *sortes* hoc sensu non semel usurpat. Cic. de Div. l. 2. cap. 56. *Cùm sors illa edita est quæ nuntiavit regi Asiæ*, Crœsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim, *hostium eum esse perversum putavit, pervertit autem suam.* Vide Plutarch. in Theseo.

404. *Vitæ monstrata via est.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eò quòd libentiùs audiuntur et facilius retinentur quæ stricta quàm quæ solutâ oratione scripta sunt. Talia sunt apud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vita* sit pro *natura*, cujus meminerunt Lucretius, Empedocles, Lucilius, &c.

Gratia regum.] Poëtæ regibus gratiosi existebant: sic Callimachus Ptolemæo, Philetas et Theocritus Polyæno, Euripides Archelaï, Sophocles Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Ciceros, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius et Horatius Augusto ac Mœcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid.

Carmina dulcem fecerant olim regumque præmia.

405. *Ludus repertus.*] Fabulæ relaxandis et oblectandis animis aptæ, comœdiæ, &c. certè post longos laborum versibus, cantu, dramate, mimum in modum animos recreant.

406. *Ne fortè pudori*, &c.] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat fortè poëtam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præses, deus.

408. *Naturâ fieret*, &c.] Vetus controversia est: utrùm poëta nascatur, an fiat.

409. *Ego nec studium sine divite venâ.*] Cic. pro Archiâ n. 18. *Sic à summis hominibus eruditisque accepimus, cæterarum rerum studia et doctrinâ et præceptis et arte constare; poëtam natura ipsâ valere, et mentem viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Ante nos expolitum. Bene Plutarchus et alii dixerunt, naturam sine disciplinâ esse non esse.

alterius sic Altera poscit opem res.] Cic. modò cit. *Saepe ad laudem et ad beatam vitam sine doctrinâ, quàm doctrina sine naturâ valet. Atque ita ad naturam eximiam et illustrem accessit saepe quædam et confirmatio doctrinæ, tum illud unum quid præclarum ac singulare exstitit.* Vide et Quintil.

Qui cupit metam exoptatam cursu attingere, à juventute multa pertulit egitque, æstum et frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, antè eruditus est, et magistro subditus fuit. *At* nunc sufficit dicere: Ego perfectissima facio carmina: ultimum invadat scabies: pudet me post alios esse, et ingenuè fateri me ignorare quæ non didici. Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæstum vocat poëta, prædiis locuples et pecuniâ ad fœnus aptâ. Qui si lautum velit præbere *convivium*, et se vadem præstare pro egeno, eumque litibus obrutum expedire: mirum erit si opulentus distinguere queat amicum fidelem à falsidico. Tu sive largitus sis, seu largiri quidpiam velis alicui, ne *hunc* gaudio exultantem admoveas ad *audendum* carmen à te compositum. Is enim *hæc* exclamabit, Optimè, eruditè, egregiè! ad Pisonem expilleset: atque etiam lacrymarum stillas *aliquot* amicis oculis effundet: tripudiabit ac saltabit. Non secùs, ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt aganticque fere plura quàm qui ex animo lugent: ita plùs adulator valet, quàm sincerus approbator.

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit;
Abstinuit Venere et vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.
Nunc satis est dixisse; Ego mira poëmata pango;
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici, sanè nescire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Si verò est unctum qui rectè ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, et eripere ipsis
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter
Noscere mendacem verumque beatum amicum.
Tu seu donâris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulchrè, benè, recte:
Pallescet super his; etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem: saliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo: sic
Derisor vero plùs laudatore movetur.

ANNOTATIONES.

v. 412. *Qui cupit metam exoptatam.*] Ostendit Poëtarum neminem ad artem hanc sub magistro didicisse, quæ perspecta esse videatur, nemoque esse poëtam possit, nisi longâ exercitatione limatum et expolitum.

Metam. Locus unde incipiendus cursus, dicebatur ἄπαρχος; ubi stabant, meta.

v. 414. *Abstinuit Venere et vino.*] Abstinentia et temperantia mire juvant: contra voluptates atque animum corrumpunt, carmen, fidem, pectus, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes qui in agone contendunt ab omnibus se abstinent* —— *ut coronam accipiant.*

v. 415. *Qui Pythia cantat Tibicen.*] Etenim quisque Græcorum ludorum, ut Pythiorum, Isthmiorum, Apollini sacris, ab arte dictum Pythium, et quæ erant. Locus fidei certaminis celebrati Delphis.

v. 417. *Ora et verbera.*] Metaphora à pueris lascivis, qui ut se invicem terreant, os contrahunt, pueros, ut cohibeant, verberibus imperterritos.

v. 418. *Nunc satis est dixisse.*] Sic multi dicunt se jam satis et superque sobolem meorum poëmatum

v. 419. *Ut præco ad merces, &c.*] Docet Horatius adhibendos esse scriptorum arbitros et censores, eosque fideles et sinceros.

v. 420. *Assentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmium allicit ad laudanda sua carmina. Vide Pers. Sat. 1. Martial.

Nam tu, Pompeia, carmina disertissima est.

v. 424. *Si verò est unctum, &c.*] Cave quibus et quando leges tua scripta, ut verum nanciscaris de iis judicium.

v. 427. *Pulchrè, benè.*] Sed præmia speratum, seu palmæ assecutum.

v. 429. *Pallescet.*] Quasi obstupefactus miratus scriptum.

Stillabit amicis, &c.] Præ simulatâ lætitiæ admiratione.

v. 431. *Ut qui conducti plorant.*] Præficæ olim mulieres dictæ, quæ conductis ejulationibus et lamentationibus præibant, in funeribus adhibebantur, ut eas videamus, velut ludi crines, tundentque pectora, &c. Nempe ex Lucil. *Mercede quæ conducta ploratum in funere Prognæ multo clamore supplet magis.*

v. 432. *Derisor vero.*] Irrisor laudatur.

Reges dicuntur multis urgere culullis, 434
Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitiâ dignus: Si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc ajebat, et hoc: melius te posse negares,
Bis, terque expertum frustrà; delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere versus. 441
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam insumebat inanem,
Quin sine rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum 446
Transverso calamo signum; ambitiosa recidet [p127]
Ornamenta; parùm claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit:

Aiunt reges scyphis plurimis tentare et vino exposito eum quem probare student, utrùm dignus sit familiaritate eorum. Tu si facis versus, cave ne te decipiat animus vitiosus, *ad latorem*. Si quidpiam recitares ei Quintilio *Vero*, dicebat: Age, hoc et illud emenda. Si postquam bis aut ter *id* tentasses, respondebas, rejiciendum te posse melius: jubebat expungere, et versus mendosos reædere. *Quod* si errata defendere malles quàm corrigere; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat frustrà, ne te et tua sine æmulo solus approbares. Vir probus et sanus versus languidos redarguet, asperos damnabit, incultis nigram notam apponet transverso calamo; luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obscura illuminare; ambiguè dicta reprehendet, mutanda designabit:

ANNOTATIONES.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant hominem, ut explorent num sit loquax, et an temulentus commissa secreta effatiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus est. Vide Annot. Lib. 1. Ode 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad Fabulam Vulpis et Corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonensis ille poëta, sollertissimus et acerrimus erat scriptorum judex. Vide lib. 1. Ode 18 et 24.

441. *Malè tornatos incudi reddere versus.*] Metalla igne et incude mollita fingi torno constat: et testatur Strabo de Cibyræ ferro. Ergo perperam criminantur quòd Horatius duas easque contrarias metaphoras incudis et torni hic veluti consarciat. Alii rectiùs leg. *formatos*.

444. *Teque et tua solus amares.*] Ea est pœtastri stultitia. Cic. Tusc. *Adhuc neminem cognovi poetam, qui sibi non primus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterùm ingenio et judicio sagax.

Versus reprehendet inertes.] Arte et virtute carentes. Vide lib. 2. Epist. 2. v. 110. et seq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, malè sonantes, *crudos* Persio: suprà cit. Epist. 2. lib. 2. v. 122.

——*nimis aspera sano*
Lavabit cultu.——

Allinet atrum signum.] Græci ἀθετεῖν dicunt. Expungendi seu delendi, vel mutandi signum et nota erat, virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quòd tanquam veru corrigenda transfigerat, versibus et locis reprehensione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitiosa recidet Ornam.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima, nec sine causâ creditum est stylum nostrum mihi; agere etiam delet: hujus potior est, Adjicere, Detrahere, Mutare: simplicius judicium quæ replenda vel decipienda sunt, duplicis autem operis est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, membrata digerere, soluta componere, exultantia coercere. Nam et damnanda quæ placuerant, et invenienda quæ fugerant, &c.* Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse, stylum juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa et luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum et simplex erat afferendum. Certè mens dolore pressa haud in multas aut acutas sententias effunditur et spritiatur: nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter et copiosè eloquitur. In quo passim hallucinatus est Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parùm claris lucem dare coget.*] De nemine huic documento latere obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. mensi Junio eadem annotatiuncula recensens, vir certè *bonus et prudens*, animadvertit paululùm dormitâsse me, nec satis exposuisse mentem Satyrici, v. 40. Sat. 1. Leviori nimiùm stylo locum eximium perstrinxerim. Bene Scaligeri lib. 6. cap. 7. *In Juvenale*, inquit, *sunt quædam tam crebrò dicta, ut cui vati, aut alteri par sit Horatius.* Nec crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen ausculta, quòd ita laudat istum locum:

Exul ab octavo Marius bibit, et fruitur Dis Iratis.

se velut Aristarchum præbebit; nec dicet, Quare ego amicum molestiâ afficiam pro re levi? *Atqui* res ista levis in vera mala impellit *hominem* delusum semel et malignè approbatum. Qui sanâ mente sunt, ut quem exitio cupidines vexit, vel furor à diis immissus, et Diana infesta; sic pecorum insanum caterva fugiunt formidant, atque aversantur: pueri verò et inprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditatur, et aberrat, si, quasi auceps ad merulas *capiendas* attentus, in puteum aut foveam ruit, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis dira vociferetur. Heus cives, auxilium date. *Quid* si aliquis velit subvenire, et funem præterdere, dicam, Unde nôsti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, et recuset servari? *mox* que commemorabo mortem Siculi poëtæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis; frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas et licentia poëtis interire.

Fiet Aristarchus: nec dicet, Cur ego amicum 450
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistrè.
[9¹³]
Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana; 454
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur, et errat,
Si, veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licèt, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curet. 460
Si quis curet opem ferre, et demittere funem;
Qui scis an prudens huc se projecerit, atque
Servari nolit? dicam; Siculique poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
[9¹⁴]
Insiluit. Sit jus, liceatque perire poëtis. 466

ANNOTATIONES.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quàm nos fructum capere ex irâ Deorum: ut quod obest, juvet? vide quæ jam de his annotavi lib. 1. Ode 31. v. 15. ad vocem, *impunè*.

450. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, obelo transfodiet: ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor, qui Poëtas Græcos accuratissimè castigavit, atque in Homero versus adulterinos plerosque à legitimis discrevit. Proh dolor! proh fati et temporis injuria! Tanti viri tot voluminum nihil superstites habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, lib. 3. Epist. 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. lib. 11. Ep. 1. *orationes quasi eum tu Aristarchus es*, &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicet, Cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio, et consuetudo.

452. *Io mala derisum.*] Quod pejus malum, quàm si sui sæculi homines amare, exteros irridentibus justè quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies*, &c.] Mali poëtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab eâ deterreat.

Morbus regius.] Eo cacoethes fit hominis vultus suffusio tetle. Aquinus, Ictericus, apud Lucret. lib. 4. Cornel. Cels. lib. 3. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quòd eo affecti sanentur, si regibus deteris impensè obtemperent.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati, μανικοὶ, fanatici appellantur; vel quòd in fanis stipem corraduut, vel quòd in sacris locis furant et vexentur maximè, obversantibus animo inanibus phantasmatibus. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytemnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes*, &c.] Vesanus ille poëtaster.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, et vanâ æstimatione. Alii leg. *sublimis* pari sensu.

Errat.] Animo simul et corpore: adulatoribus nimiùm credulus.

458. *Decidit in foveam*, &c.] Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera aspectans in puteum decidisse. Laert. in ejus vitâ, Plato in Theæteto, &c.

460. *Clamet, Io cives*, &c.] Vide lib. 1. Epist. 17. sub finem.

461. *Siculi poëtæ.*] Empedoclis Agrigentini, Philosophi et Poëtæ: qui de rerum naturâ carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic Ilium celebrat lib. 1. Floruit ante Christum annis ferè quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Physicus agregium poema fecit.* De eo jam lib. 1. Epist. 12.

466. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas et lapides eructantem.

Insiluit.] Vel, ut famam divinitatis caperet; vel præ dolore, quòd Etnæi incendii

Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit: nec si retractus erit, jam
Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet: utrùm
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Moverit incestus: certè furit, ac velut ursus,
Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus:
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo,
Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Qui invitum servat, idem facit occidenti. Nec semel hoc fecit: nec si retractus erit, jam Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem. Nec satis apparet, cur versus factitet: utrùm Minxerit in patrios cineres, an triste bidental Moverit incestus: certè furit, ac velut ursus, Objectos caveæ valuit si frangere clathros, Indoctum doctumque fugat recitator acerbus: Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo, Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

ANNOTATIONES.

causas assequi non valeat. Pro rejectis ab Aristarcho locis et censura, aliâ non certâ ratione, crepidis ejus cercis, detectam haud inveniri dilucidantur.

468. *Nec jam: Fiet homo.*] Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se et indignum se putans, præ stultitiâ et superbiâ. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470. *Cur versus factitet.*] Ob quod scelus aut flagitium Dîis invisus hanc luat pœnam, ut malos versus faciendo sese maceret.

Utrùm Minxerit in patrios cineres.] Duplex nosa, et sepulchri sanctitatem et paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. 1. ubi,

——*pater, sacrorum bonus exitiò*
Mactus——

471. *Incestus.*] Locus falsùm in hos usus detortus: Inde ferè ubi erectâ machinâ scipionis inclusum calcare metus erat, nisi jussu consecrato. Pers. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 20, &c.

472. *Incestus.*] Pingue quidem nil fando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα: sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tamdiu adhæret donec sanguinis cupiditate occidat.

INDEX

RERUM NOTABILIUM

Quæ reperiuntur tum in Carminibus Horatii, tum in Annotationibus nostris.

Monendus es, amice Lector, ut in usu hujusce Indicis attendas ad numeros uncinulis inclusos et in orâ paginæ adscriptos, unde et facilè quidvis in Annotationibus cò spectantibus reperiatur.

A

ABROTONUM planta salubris 840
Accius, vel Actius, vel Attius poëta 606, 834. *ejus opera et versus aliquot*, ibid. 607
acernæ mensæ laudabantur post citreas 714
acipenser piscis exquisitus 627
Acroceraunii scopuli 18
Achæmenes rex Persarum 196, 244, 473
Achilles 26, 36, 66, 163, 386, 473
Actiaca victoria Lib. 1. Ode 37. Epod. 1 *et* 9
ador 701
Adriacus sinus 17, 67, 120, 191, 207, &c.
adrenæ volucres 433
adulator poëtæ fugiendus maximè 910, &c.
adultera dotem amittebat 520
adulteri deprehensi, casu vel vulnerati 521, &c.
Æacus 200, 319, 397
æditimi Idibus Iuliis dicatus Horatius 668
ædium olim fumarium erat in tecti medio 666
Ægæum mare 211, 356
ægis Palladis clypeus 63, et seq.
Æmilius Paulus 53
Æolia fides, id est, Alcæus et Sappho. Lib. 2. Ode 13. Lib. 3. Ode 30.
Æolus Lib. 1. Ode 3.
Æschylus Art. Poët. v. 279
Æsopus histrio arte clarus 837
Æsopi histrionis luxuries 660
ætatis cujusque mores et proprietates, Art. Poët. 887
Æthiopia 276
Ætna mons 490, 914
Ætolus, Ætolæ plagæ, id est, retia 813
Afra avis, seu gallina 435
Afra cochlea 678
Afranius poëta 834
Africa et Ægyptus duo horrea populi Romani 647
ales 670, 714
Agamemnon 401, 654, &c.
Agave furiosa discerpsit Pentheum filium 668
Agrippa Augusti gener 26, 654, 754
Agyieus Apollo 389
Ajax Oileus 466
Ajax Telamonius 64, 163, 654, et seq.
Alba, urbs Latii 760
Albanum vinum 405
Albius Tibullus poëta 125, 746
Alcinoi mensa triumphat; Sibylla, ejusque folium et nemus 30
Alcæus poëta 122, 123, 201, et seq.
Alcmene carmina 378
alea ludus vetitus 338, 511
Alexander Magnus poëtas fovebat. Idem vetuit ne pingeret se quisquam nisi Apelles 852, et seq.
Alfenus ex sutore Jurisconsultus 542
Aliphana vasa 717
Allium, de quo multa 438
Allobroges 480
Alpes 377 *et* 416
Alpinus poëta insultus 601
alvum solvunt cochylia 674
amantium insignia 662, *sollicitudines* 663, et seq.
ambubaiæ 516
amor futuus Xerxis erga platanum arborem, et Caligulæ in equum 657
Amphion, Thebarum conditor 294. et Art. Poët. v. 394
Amphion et Zethus fratres 812
Anacreon poëta 78, 400, 476
ancilia 268
animus hominis divinæ particula auræ 632
Anio flu. 31
Annibal, vide *Hannibal*
annuli quâ manu, et quo digito gestarentur 704
anseris alti jecur in deliciis 271
Antenor 736
antestandi mos et ratio 598
Anticyra insula ellebori feracissima 646. item in Art. Poët.
Antiochus Magnus Assyriæ rex 279
Antium urbs Latii, Fortunæ sacra 130
Antonii et Cleopatræ fuga 461, et seq.
Antonius Musa Augusti medicus 791
aves quædam testamento ulciscuntur captatores 690
Aventurus, seu Tarentina 559
apellæ dicti Judæi 568
Apelles pictor insignis 853
apium 137, 179, 405
apotheca 683
Appia via 442, 557, 754
Apulus Veneri sacer, unde dictus 406
Apulia 250, 439, 566

aquæ potores an boni poëtæ sint? 818, et seq.
aquæ variæ variis morbis medentes, 791, et seq.
aquis istis utendi ratio, ibid.
aquila 879, 893
Aquilonia sacra ad eliciendam pluviam 842
Aquilonius 698, 695
Arabum gazæ celebres 113, 197
aratrum urbi imprimere, id est, eam delere 69
arbiter bibendi; seu convivii rex 179
Arbuscula celebris mima, à paucis malebat viris sapientibus, quàm à plebe universâ approbari 610
Arcadia 410
archaïci lecti 748
Archiochus poëta 454
Arcturus sidus 242
Argonautæ 438
Argos urbs 30
arioli, sortilegi, &c. in circo et foro Rom. 578, et seq.
Aristarchus 912
Aristippus philosophus pecuniam abjecit 648
Aristophanes poëta 544
Aristophanem legebat assiduè S. Joan. Chrysostomus, ut Plautum S. Hieronymus, ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ, homini ratio est telum potens 618
Armenia 185
Asia valdè fertilis 583, 743
as in duodecim partes divisus 901
Assyria nardus 192
Atabulus ventus idem qui Iapyx 566
Athenæ 704
Athenienses virgines deferebant sacra Junonis, Palladis, Cereris 531, 714
Atrides, sive Agamemnon 164
Atta poëta 837
attagen lonicus, perdix Asiana 436
Attalus rex 4, 225
Attica virgo sacra portans incessu gravi et lento 531, 714
Attius poëta, vide *Accius*
avaritiæ insectatio, Lib. 1. Sat. 1.
avarus lethargo oppressus medici astutiâ curatur 651
auctoris et libri optimi bona sors 903
augurum dignitas 320
Augusti cœnula, Lib. 1. Ode 12. Lib. 3. Ode 4, 5, 14. Lib. 4. Ode 5, 14, 15. Epist. 1. Lib. 2.
Augustus deis annumeratus 267. *pater patriæ dici amabat*. Lib. 1. Ode 2. *bibl. ubicumque erat* 711. *nolebat laudari nisi à summis viris laudatis* 852. *annulum suum Mæcenati concredebat* 427
auguria et auspicia, dextra et læva 345, et seq.
auguria captandi ratio et modus, ibid.
aulæa ad scenam 848
aulæa ad cameram triclinii 719
aurem in ore habet equus 792
auspicia contemnens pœnas dedit 276
auster ventus obscura corrumpit 627, 714
auster morbos creat 207
Autumnus item lethifer, ibid. et 698

B

BABYLONII numeri 46
Bacchus poëtis præsidet 229
Baiæ 227
Balneæ aquæ variis medentur morbis 791, 792
Balistrones 517
barba sapiens, seu index sapientiæ 642
Barbaria, pro Phrygiâ 164, 460, 461
barrus quare elephas dicatur? 470
Bassareus Bacchus unde dictus? 77
batillum quid? 560
Bellerophon 105, 301
bellor in imagine exhibita in scenâ, 848, &c.
Beneventum 565
Bibaculus 78
bibere ex totâ nocte certatim potantes quid præmium ferebat? 819
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Augusto 744
bidental 914
Bimembres sermones, id est, satirici et mordaces 860
Bithynia 134, 755
Bivelus ærcrassus, populi heredes 853
Bosphorus 199
Bovesis 168
Britanni 41
Bruttius 606
Brundusium 569
bucca extensa, id est, irasci 597
Bupestis poëta Hippocratis pecuniam abjecit 451, et seq.
Byzantium 679
Byzantina ora 679

C

CADUCEUS Mercurii 44
Cæcubus pocula 534
Cæculus conditor 61
Cærite cerâ dignus: quid? 758
Cæsar Jul. hortos plebi legavit 593
Calabria 118
calceei Senatorii et Patricii 573
Calenum vinum 81
calendarium 501
Callimachus poëta 863
Calpe 253
Calvus, scurra lucrator 577
Calvus poëta 602
camelus pabulis 849
camera triclinii aulæis obtendebatur 719
Camillus 54
caminus malè usurpatur pro fumario 566
Campanus morbus 564
Campus Martius 35
Canephora virgo Cereris sacra portans. Vide *Attica virgo.*
canicula sidus 73, 302
Cantabri 191
cantare rogati cantores abnuunt 540
cantharus 83, 750
Canusium urbs 567
capite minui, quid significet? 271
Capito Fonteius ad ursæum factus homo 560
Capitolium 373
Cappadocia 755
Capricornus, sidus grave et noxium 222
caprinâ de lanâ certare, proverb. 810
Capua Romæ æmula 489, 562
caput velandi, qui se præcipites dabant 642
carceres, unde dicti 515
cardiacus 611, 652
carmen sexcentesimum haud longitèr explendum 885
Carthago Romæ æmula 271
Caselliae Aulus 905

Hymettiæ trabes 224
Hyperborei campi 236
Hypsæâ cæcior 526

J

JACULA seu tela novi generis à Mario inventa 614
Iambus maledicendo apti 70, 895
Jani templum ter clausum ab Augusto 421, *cur in pace claudebatur, aperiebatur in bello?* ibid.
Janus Matutinus dictus, cur? 604
Janus medius, quid? 640
Japyx ventus 16. Vide *Atabulus*
Jason 439
Jerida 582
Icarus. Icarium mare 5, 236, 283
Idus unde dicantur? 106
jecur anserinum in delicias 721
ignem gladio fodere, quid sit? 604
ignis summæ potestatis symbolum 560
Ilerda urbs 825
Ilias Homerica 736
Ilione Tragœdia 643
imagines cereæ et laneæ in veneficiis 444, 589
imitatores stulti, vitia non virtutes æmulantur, Lib. 1. Epist. 19.
imperat aut servit collecta pecunia cuique 775
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 875
Indi 55
infantes recens nati vel exponebantur: vel sublati à terrâ alebantur 686
ilvæ 192
Ino Leucothea 882
inopsque inter magnas opes est avarus 312
insanorum gaudia sunt jucundissima 869
institutum docuere aves et natura 432
insomnia matutina sunt tenera 604
insulæ fortunatæ 484
intonsus est Apollo? 86, 177
invita natura finet vivere 510
ocula, regia, &c. stomacho prosunt 627
Io vacca 582
Ionis molle, notæ Ionicæ 277
Jovis die jejunabant olim 666
Iphigenia 656
irajundus Horatius 669
iratus Græïs quantum nocuit Achilles 858
Ister sive Danubius flur. 419
Isthmii ludi, et in his victores 372
Ithaca insula Ulyssis patria 683
Judæi proselytum unum facere satagebant 556
Judæi Romæ odiosi, ibid. et 568
Jugurtha 152
Juno, quid apud Physicos 256
jurare in verba magistri 7, 5
Juvenalis locus claudatus 120

L

LABERIUS poëta 600. *Ejus versus*, ibid. *Ejus in Cæsarem sales, atque Ciceronis in ipsum*, ibid.
Lacedæmon paturtiâ insignis 80
lachanum, olus 579
luctucæ olim in fine convivii, postea initio appositæ 678
lagenæ vini olim obsignabant adversùs servorum fraudem 869
lagois, avis exquisita 624
lama, quid? 785
lamia 902
de lanâ caprinâ certare 810
lapathum. Ejus herbæ virtutes 436
lapidosus panis Canusii 567
Lapithæ, pop. 76, 195
Lardus cur sacrificaretur 330, 652
Larissa, Larissæus Apollo 30
lasanum, quid? 578
Latinæ feriæ 766
latro, unde dictus? 510
latus clavus 560
Laverna furum Dea 800
Laurentinus ager 676
Lebedus urbs 777
lectica domestica, seu conclave quodlam pro matronis 526
legio quot nobiles continebat? 570
legumina cibus 654
lemures 870
leones 90, 93
Leonis signum 554, 773
Lesbium vinum 78
Lethargicus avarus male a lutâ sanatus 691
lethargus morbus 641
lex theatralis Roscii 730
lex xii tab. 829
libertatis suæ tenax Horatius 760
Libitina funerum Dea 360
Libra sidus 221
librum edere ne propera 906
Liburnæ naves 142, 426
Liburni piratæ, ibid.
lippis et tonsoribus nota res, unde dicatur? 582
Livius Andronicus, poëta vetustissimus 845
loligo piscis, livoris symbolum 582
Lollius 402, 705, 809
Lucania 128. *apris fœcunda* 659, 714
Lucilius poëta, Lib. 1. Sat. 4.
Lucrinus lacus 210, 438, 674
Lucullus 756
ludendi modus Theodorici Gothorum regis 811
ludere et jocari non dubitârunt graves etiam viri 619, 661
ludi Olympici, Isthmii, Pythii, Nemæi 2
luna sidus mirabile 782
luna cælo detracta per magos 448
luna crescens implet conchylia 674
lupinus legumen, pro auro et nummis in comœdiâ 762
Lupus Rutilius à Lucilio prosessus 614
lupus marinus piscis exquisitus 625
luscinias apponebant luxuriosi 661
lustrum 166, 502
luxuriosus juvenis oratione Xenocratis mutatus 662
luxus Romanorum in convivio comedendo luscinias, solvendo margaritas 660
luxus ædificandis in mari domibus, Lib. 2. Ode 15. et 18. Lib. 3. Ode 1. et 24.
luxus fœminarum in margaritis 458
Lycambe ad suspendium adactus versibus Archilochi poëtæ 454
Lycurgus vites aboleri jussit 243
Lydi voluptuarii 424
lymphæ, lymphati, seu lymphatici 568
lymphis brati extructa urbs, quid significet? ibid.

Lycæi oculi, unde dicantur? 226
Lynx 201
lyra differt à cithará 12, 124
Lyricus poëta Græcorum, Latinus unicus 7
Lysippus insignis statuarius 853

M

MÆCENAS 1, 54, 353, 425
Mamma lactans et scabra 513, 532
Mamurra poëta ineptus 465
Magorum disciplina 457, et seq. 586, et seq.
maledicentia poëtarum lege repressa 843, 898
malobathrum Syrium 175
Manlianus 519
mater in etymologiis 120, 446
Mamurrarum urbs 561
Manes, quid? 452
Manica Larium mater 632
Manlius 424
manni, equi 344, 442
mappa differt à mantili 680
Marcellus 54
mare mediterraneum 351
margaritæ acetabulatæ 660
margaritarum pretium in rotunditate 458
Marius 665
marmora parietes quis incrustavit primus? 591
Marsi pop. remigandi periti 450, *milites fortissimi* 268, 480
Marsyæ statua in foro Romano 580
Martius campus 35
Massicum vinum 5
Matinus mons 107, 560
matrimoniorum habitus quatuor 523, 526
Mauri 12
mazonomus lanæ genus 721
Medea Jasonem redeuntem et post eundem exules perdens 435, 449
medendi ratio interdum variandu 791
Medi impatientem Persis relinquere; Persæ verò Parthis 14
medicastrum sectæ cujusdam 788
medici cujusdam scripta in carendo laudantur 651
medicitias vitæ poëta non bene 905
memoriæ tres curæ et laudatissima 189, 214, et seq.
melimela 716
melle temperabant austerum vinum 623
Melpomene 94
membrana, quid? 638
Memnon 604
Memphis 343
Menander poëta 619
Menelaus 656
Mercuriales viri, id est, docti 224
Mercurius ejusque inventa 96
meretrix est quasi emago 523
meretricis fictus dolor 808
Messalæ adulti orator 571, 603
Metelli Rarus illustres 619
metuens vas quam est liber, 801
Midas 781
Mileta olidamys 805
Miletum urbs ibid.
Mimnermus poëta 758
mimus, unde dictus? 516
mimus, id est, fabula 600
Minerva crassa et pinguis, quid? 621
Minervâ inscitâ, nihil suscipiendum 906
Minos rex 108
Misenum urbs 740
mitra capitis, quid? 271
mitulus piscatilis 674
Mitylene urbs 28
modi musici tres praecipui, Dorius, Phrygius, Lydius 460
Molossus 454, 702
morbus locum mutat interdum 641
mors parcit nemini 22, 161, 240, 246
mors ultima linea rerum est 802
Mucius vel Mutius jurisprudentiâ clarus 754
mulius pretiosa equitas 626
mulsum, quid? 673
munera stultè data ejus, et arbori 657
murena piscis 747
murex piscis 218, 674
murra, quid? 678
Antonius Musa Augusti medicus 791
mutant cælum non animum qui trans mare currunt 779
Mycenæ urbs opulenta 30
Myrtoum mare 5
myrtus in coronis 143, et seq.

N

NENIA 154
nenia in re amatâ placeat cum modo 564
Nævius poëta 853
Naiades 911
nanus 234
Nasica cognomen clarum 687
naso suspendere adunco, quid sit? 570
navauli ars laudata 96
natura dicere opus suum 521, 97
Naturam expellas furcâ, tamen recurret 773
naves Antonii ingentes 426
naufragi tabellam et vestes appendebant in templis 24
navigium et quadrigis petimus bene vivere 779
naumachia ludicra 814
ille exhibita in scenâ 849
Neapolis 417
nebulo, unde dictus? 514
necromantia 589
nectar 253
nefastus dies 198
Neptunus 111
Nereus 68
Nereides 352
Nero auriga et cantor in Olympiade 373
Nestor, 65. longævus 86
Nilus fluv. 254, 419
Niobe superbæ pœnas luit 380.
Niphates fluvius et mons 186
nobilitas vera 569, et seq.
nocturna 390
nomenclator servus 756
non cuicunis homini contingit adire Corinthum 806
Noricum ferrum exquisitum 68
Noma 754
Numantia 194
Numitoria 752
Numida 135
Numidicum marmor 225, 771
Nymphæ 6, 21, 117

O

OBELUS, ὀβελὸς; censuræ nota 912
Oceanus 18, 134
Octavius 611
oderunt peccare boni virtutis amore 799
odiis clari profusa scena 937
Odyssea 747
offula varia 900
olere in convivio etiam laudatum 620
Olivum Venafranum, oleitas 678, 748
Olympias mulier 2
Olympus mons [illegible] 82

ongyx 411
operam perdere 513
opes non dant animo quietem Juv. 2. Ode 1.
Orbilius Flavius præceptor 636
orca piscis et vas 679
Orcus 687
Orestes 760
Orestes 109, 203
Orpheus 907
oryx 662
Osci pop. infames 563
Osiris 108
ostrea Lucrina optima 435, item *Circæa* 675
ova mihi cocta 671, et seq.
ova oblonga optima esse, ibid.
ovi albumen sanguinem efficit purum turbidum effusi parum 677
ab ovo usque ad mala 570

P

PACTOLUS fluvius auriferi 478
Pacuvius poëta 833
Padus sive Eridanus fluv. 481
pallia matronarum vestis 526
Pallas 27
panis cum sale, veterum cibus 623
panis Canusii lepidosus 567
papaveris genera varia 905
papyrus, quid? 555
par impar ludere 661
par nobile fratrum 660
parabilis cibus 528
parasitæ 526
Parcæ 161
Paris 62, et seq. 736
Parium marmor 80
parochus, quid? 562
Parrhasius pictor illustris 394
partes primas, secundas, tertias agere, quid? 596
parturiunt montes, &c. 884
Parthi 55, 81
Parthi mendaces 840
pastillus 520
patagium muliebre ornamentum 560
pater cœnæ, quid? 714. *pater domûs* 701
patrii Dii in quálibet regione 174
patriæ caritas 683
paludæ aures non retinent commissa 834
pavones in cibum 528, 624
pavonis cauda ibid.
pauperta veterum Rom. 211, et seq.
pauperum cineres novendiales è sepulchro cruebant venefici 491
Pausias clarus pictor 711
pectunculi seu pectunculi pisces 675
pecunia donat et genus et formam, &c. 755
Pedanius regio 740
Pegasus quod proprii? 105
Pelagii pop. veneficiis infames 493
pelores pisces 674
Penates Dii 767
Perilope 73
Perillus 231. *discerptus à matre* 668
perna corpori bonum affundit Æmilius 67
Perseus 214
pertinax vestis
pessima pestis, quæ? 635
Persæ 11, 85, &c.
Persæum lotos in cornua 145
Petillius fur aureæ Jovis coronæ 532, 603
petaurista funis quatuor tonarum 578
Phaëton 407
Pharsalia Lucani 738
pharmacopolæ 516
phaselus 248
Philippi nummi 852
Philippi valles, campi Philippici 175
Philippus orator nobilis 764
phlebotomatores, et olei potores, vel insectores 494
phimus seu pegma, gladiatorium instrumentum 705
Philosophorum sectæ variæ 725
Phocæ pat tum deserentes 482
Phœbus 51
Phrantes 157
Phryges 66
Picena poma laudantur 654, 679
pulvinar cum pensi comparatio 901
Picrides 396
Picus nomen 261
pilæ ludi 622
pilæ quatuor genera 564
pilæ palmariæ ludum amulat Maronis ibid.
pilæ ludus hyppis et cruda noxius ibid.
pilum seu pilulam è domo facere, abest, patrimonium devorare 517
pileolus epulantibus proprius 750
Pindarus 366
Pirithous 266, 393
pisces clari, et assi 675
placentæ in deliciis 715
Planeus Mumatius 31
planus, dolosus, fraudulentus 809
platanus 210
Plato 690, 671
Plautus 844, 846
Pleiades 417
Plotius, Varius, et Tucca Æneidem emendârunt, Augusti jussu 561
Pluto 205
pluviæ evocandæ ratio 842
podagra 594, 740
pœnas dant improbi serius ocyùs 249
poissons comparatio cum patinâ 904
poëtarum maledicentia lege repressa 843, 895
poëtarum Dramaticorum infortunia 847, et seq.
poëtæ exinii descripti 548
poëtæ dici et esse plus sophiæ perit 900
poëtæ insani Deum 660
poëtæ dantes suorum operum datis applausum orientant 827, 910
Polemo juvenes luxuriæ pudibus Xenocratis oratoris notatus 602, et seq.
pollice utroque laudare, quid sit? 814
Pollio 156, 695, &c.
Pollux 250, 358
Polyphemus 7
Polyphemus Cyclops 564
polypus 170, 544
pomi semina palmoribus digitis ejectari, quid et quorsum? 664
Pompilius sanguis Pisones 873, 898
Pontificum jus 492
populi tumultus ad theatrum: ejusque studium ad spectacula 817, et seq.
populus arbor Herculi sacra 32, 160
porrigo capitis morbus 650
Porticus sive Stoicorum schola 642
porticus superbæ 212
porticus Romæ plures 730
postscenium 751
Præneste 260, 584, 795
prætexta et bulla 115, 860
pravi doctis juventus 628
Priamus 44, 64, &c.
Priapus 492, 586

pranæ Lus placuisse Laus est 506
prandium orationis non repetendum longius 655
Procedas 135
profana arcentur à sacris 238
Prometheus 18, 69, 203
proprium nihil cuiquam dedit natura 636
Proserpina 100, 200, 487, 691
Proteus 9, 615
Protei similis delator litigiosus et fraudulentus ibid.
pulmentaria, quid? 623
pulvinari unde dicti? 731
pueri concertantes Roma, eadem Antonii præsignificabant 814
pueri non cogendi sed invitandi ad disciplinas 508
pulmentaria, quid? 623
Puppius Tragicus poëta 750
purpura 225
putare vites, cur dicamus? 465
Puteal, quid? 696
pyramides 359
pyrrus. Vide *phyrrus*
Pyrrha et *Deucalion* 9
Pythias 279
Pythagoras 108, 478, 671, 695
Pythia certaminis 909
Pythias Apollo 68

Q

QUADRA 807
quadrata rotundis mutare 733
Quinquatrus 687
Quintilis mensis, deinde Julius 750
Quirinus 13, 251, &c.
Quirites 1, 174

R

REGES Dis sacrificantur 240
Regina pecunia 755
Regulus ejus exitium 52, 268
Remus à Romulo quâ ratione cæsus? 457
repotia 629
repulsa in honoribus interdum non prolrosa 247
rete comitum 22, 179
Rhenus fluv. 604, 874
Rhodanus fluv. 237
Rhodus insula et urbs 28
rhombus pueri 435, 529, 627, &c.
rhombus magicus 488
ridentem dicere verum nil vetat 508
Roma 253, &c.
Romuli scelus lucrum Romani 457
Romulus 52, 211, &c.
Rosetus histrio 696
Rubi urbs 508
rude donari, quid? 724
rudimenta ibid.
ramex seu *lapathum, herba* 436
rusticæ vitæ laus Epod. 2. lib. 1. Epist. 10
Rutilius Lupus à Lucilio percussus 619

S

SABBATA tricesima 508
Sabella vox *Samnites* vaticinantis 139
Sabini pp. 80, 131, &c.
sacra Liberi Ethnicis ejusdem et explicati 233, 305
sacrificia celebria 636
sagum militare 164
sal eum *parce, cibus ceterum* 623
Salmacis fons *pateræ* 52
Salii sacerdotes 731
Sanctus Martinus moribus 147, 150, eorum *inventa simplicia* ibid.
Sabaca cognomen 8
saltatum 215
Sallustius 522
saltum, quid denotet 402
Samnites, gladiatorum genus 863
Samos 776
sapientes et philosophi an *Lælati?* 642
sapientia prima est stultitia caruisse 726
Sappho 201, 821
Sardinia 118
Sardis urbs 776
saturn unde dicta? 305, et seq.
satiræ ætate 600, et seq.
Saturnalia 638, 703
Satyri 6, 230, 603
Satarna versus 844
scarus pisces 435, 624
Scauriorum nobilis familia 52
scena odoribus perfusa 907
Scipiadæ 615, 619
scobs in tradendo pugillari 680
scomber pisces 719
Scopas statuarius 334
Scorpius Zodiaci signum 221
scortum Romæ officium et præmium 560, 636
scrutæ, sive fricti 765
scurræ, duo certantes dictoriis Lib. 1. Sat. 5.
Scylla et *Charybdis*, 104
Scythæ 80, 151, 288, 334, 501
secundas hæres 687
sella curulis 787
senores à jacentibus olim observati 849
septem Græciæ sapientes 667
sepulchris duorum *certatio* adhibiti contra venefas 191
Seres 35
Sertorii ad milites *studiandos* sollertia 832
servorum qui *vocabulum* eorum *dominum* erant *lege* 666, 667
servi ebrietatem quomodo plerique *celarent* 704
servi quidam ad Cæsarem hortatur et *consilium impertit* 1. 691
servi cruciandi *modus* 816
servus quo *colaphis cæditur* 71.
servus verbosus 788
servus mendacium 756
sollertia septem 769
sestarii 512
Sextius duodecim *Augures* 760
Sibyllinos versus 401
Sicambri pp. 369
Sicelus 780
Sicelus depexus, *id est, lautus* 241
Sicyl tyrannus 730
Sidonia purpura 778
Sidonii mercatores celebres 486
signa Rom. à Parthis *remissa* 207, 421
silentii laus et religio 239, 249
Simonides poëta 151
simplex olim utilis, multiplex nocuus 661
Sinuessa urbs 561, 749
Sirenes 640, 737
sirenibus 714, *eo* delectatus Ulysses ibid.
Sisyphus 208, 493
Smyrna urbs 776
Socrates, Socratica philosophia 114, 325, 900
Socrates accusatores, damnatio, mores 671
Sol unde dictus? 280
solas deponebant veteres antequam mensæ accumberent 729
solitum 778
sonipes 318
summâ manu *vestura* 601

Sophocles 845
Soracte mons 38
sortes 832
sors propria odio est cui placet alterius 787
sortes ex urnâ educendi, divinandique ratio 594
sortilegi in foro et circo 578
Sosiæ Rom. bibliopolæ 824, 903
Sparta, Spartani patientiâ vi clyti 50
Spartacus belli civilis auctor 306, 480
spectaculis interrupta dramata, quæ illa? 846
spondere, sponsionis incommoda 604
squillæ 678, 717
Stasimus poeta Taxilus 884
sterilitatis causæ 243
Stesichorus poeta 399, 490
Stoici 459, &c.
stola ut et palla matronis propriæ 523, 526
strix avis 445
stulti celant malè ulcera incurata 798
stultitiam patiuntur opes 412
stylus ad scribendum 610
Styx 128, 230, &c.
sub judice lis est adhuc 879
superstitiosus etymon, vis, effectus 665
Surrentinum vinum 677
Sybilla tyrannus 524
Sylvanus 355, 432
syncope, ut crepsemus 566, *surrexe* 598
syrtes vadosæ 171, 464, *meditatæ* 89

T

TABELLARUM pictarum stadium, olim commodum 711
talentum 638, 755
talo, tesseræ 180
Tanais flav. 261, 291, 355, &c.
Tanais 228, 493
Tarentina lana et purpura 850
Tarentum 111, 274, &c.
Tarpa judex criticus poematum 605
Tarquinius, vide Arruns
Tarquitius Stolidus consul 748
via nova à Mario inventa 614
Tatius rex 488
Tecmessa poeta laudatur 843
Tempe 29, 87, 241
tempestates velut Deæ templum Romæ habitant 466
teneras faciendi carnes quæ ratio? 672
Teventius poëta 519, 835
teres atque rotundus 710
Terminalia 486
tesqua 788
Teucer Ajacis frater 32, 65, 400
Thalia 389
theatri gradus distincti 443
Thebæ 29, 79, 382, &c.
Them, Theonino dente carpere, quid? 815
Theseus 393
Thespis 896
Thracia regio frigida 98
Thraces bibaces 77, 102, *in bello fuisse* 214
Thyestæ execrationes 451
Thyestes et Atreus 27, 69
thyrsus 230
Tiberis fluv. 10, 35, 114, &c.
tibia, quales olim? 890
Tibullus poëta 125, 746
Tibur 75, 171
Tigellius cantor 517, 530, 542
Tigris fluv. 419
tigris, fera 93
Timagines olentes 820
Tiresias vates 682
tirones forenses 519
Titanes 262
Tithonus 108
Titius 266
toral, quod? 681, 750
Torquatus 393, 473, 748
tralatus clavi 132
tralos Hymettiæ 224
Tragœdiæ origo 896
Tragici carmina virtus et efficacia 850. *Ejus invectio* 892, 896
Trajectus fossæ 613, et seq.
Tribuni militares 572
tribus Romanæ 757
Triquetra Sardæ 698
tridui cumera adalis ostenta 719
trijodes 894
triumphalis currûs forma erat rotunda 463
triumphus 373, 456
Trivicum oppid. 566
Trumviri capitales 442
trochus, hulus 338
Troja excidii causa prima 252
trophæa 186
Tucca Varii emendator cum aliis 561
tumultus 69, 210
turdorum aviaria: fimus optimus 565, 631, 795
Tusculum urbs 853, 429
Tuscus vicus Romæ infamis 659
Typhis nauclerus 17
tyrannus abundans Sicilia 740
Tyrrhenum mare 17
Tyrtæus poëta 908
Tyrus urbs 358

V

VACUNA dea vocationis 773
vades, unde dicti? 507
Valgius poëta 611
vappa, unde dicatur? 518
Varus poëta 28, 561, &c.
Varro Atacinus poëta 606
vatum carmina vetustissima et vaticinia 830
vectigalia Romæ diversa 731
Velabrum 659
Velia urbs 791
Venafranum oleum 679, 718
Venafrum 172
veneficarum crudelitas Epod. 5 et 17. Lib. 1. Sat. 8.
ventrem lavant conchylia, vinum Coum, &c. 671
Venucula ura 671
Venus in talis ac tesseris, quid? 180
Venusium Horatii patria 111, 616
verbena 81, 406
verbum semel emissum volat irrevocabile 814
Virgiliæ seu Pleiades 417
versus inepti destinantur involvendo paperi, &c. 855
à vertice ad imos talos pulcher 856
Vertumnus Deus 704
vera censuræ nota 912
Vestales 11
vestes substrictæ, item fusæ 584
vestium differentia, pro matronis, libertinis, &c. Lib. 1. Sat. 2.
Via Appia 442, 557, 774
via sacra 436, 591
vicanus servus 704
vicus Tuscus Romæ infamis 659
vilis amicorum annona 783
Villa Horatii 28, 220, 303, 312, 429, 796
villicus 786
vina quædam sub dio relinquebantur 677
vindicta Prætoris virga 702

vini vetus præceptio appendatur 83, 100
vini condendi et condendi ratio 83
vina medicatè sumpti effecta; et cautio 76
venum acetum melle mitigatur 623
vivum Cœum lavat ventrem 674
vinum optimum è vite arbori annexa 431
Virgilio quæ exprobrarentur? 533
Virgilius 16, 95, 410, &c.
virtus est vitium fugere 728
virtus reparat cuncta 247
virtus post nummos 729
virtus est medium vitiorum 809
virtutis insigne 247
virtutem an doctrina, an natura donet 816
vitæ brevitas Lib. 1. Ode 11.
vitus sine nascitur nemo 536
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 875
vitis annexa arbori vinum profert excellens 431
Ulubræ opp 779
Ulysses 652, et seq.
Ulyssis comites in porcos mutati 489, 738
umbilicus in libro, quid? 475
ad umbilicum perducere ibid.
umbræ in convivio 715
Umbria Italiæ regio 676
unguenta in convivio 143, &c.
urbes maritimæ hyeme tepidiores, æstate frigidæ 761
urna judiciaria 617
urtica in edulium 780
usura legibus damnata 430, 518
usus in linguis summum jus habet 878
Utica urbs 825
utroque pollice laudare, quid? 814
uvæ passæ 679
Vulcanus 21, 264, 566
vulva suilla in deliciis 795

Z

ZEPHYRI unde dicti? 240
Zethus et Amphion fratres 612

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

Quæ in HORATIO leguntur,

Ita ad Editionem Parisiensem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in supremâ paginâ depictos attendat, sed ad illos qui in ejusdem orâ adscribuntur.

A

A 88, 9. 311, 8. 511, 11. 521, 6. 553, 11
à puero 552, 11
à vertice ad imos talos 856, 4
ab 40, 6. 140, 4, 7, *et alibi*
ab alto 688, 3
ab imo ad summum 668, 8
ab incœpto 883, 2
ab inguine 459, 3. 536, 4
ab Jove 111, 5. 780, 3
ab Lamo 314, 1
ab ortu lucis ad umbram 868, 11
ab ortu solis 346, 3
ab ovo usque ad mala 530, 6
ab ovo gemino 885, 8
abacta 446, 7. 627, 4
abdiderint 590, 7
abdidit 261, 5
abdita 876, 11
abditæ 155, 1. 309, 5
abdito, *v.* abditæ
abditus 724, 5
abeant 661, 2
abeas 317, 1
abeat 658, 3. 890, 10
abeo 575, 7
abes 385, 2
abest 40, 1. 133, 1. 313, 1. 339, 4. 343, 14. 904, 12
abeunte 280, 7
abfore 583, 1
abhinc 881, 10
abi 363, 2. 764, 8. 870, 6
abibis 621, 2
abjectis nugis 866, 1
abjecto 542, 1
abigat 795, 6
abigunt 357, 1
abii 514, 6
abjicito 785, 1
abire 469, 2. 592, 13. 871, 5
abirem 770, 7
abit 558, 2. 643, 6
abito 306, 6
abludit 669, 7
abnegat 133, 3
abnormis 621, 5
abnuere 687, 4
abominatus 481, 2
abortivus 535, 2
abrotonum 840, 8
abrumpere 393, 11
abscidit 18, 4
abscindere 484, 1. 528, 3
abscissum 668, 3
abscondere 653, 7
absens 349, 13. 689, 5. 763, 4. 778, 5
absentem 532, 8. 551, 7. 558, 3. 611, 1. 706, 2
absentes 428, 4
absentis 669, 1
absint 257, 5
absis 813, 15
absistere 539, 7
absit 869, 13
absolves 665, 3
absona 881, 11
absorbere 715, 9
abstemius 780, 7
absterrebitur 689, 16
absterrent 554, 17
abstes 904, 4
abstinens 283, 5. 403, 1
abstinet 388, 3. 905, 9
abstineto 550, 9
abstinuit 656, 4. 909, 10
abstulerat 794, 8
abstulerit 555, 3
abstulit 217, 9. 450, 2
absumet 209, 1
absumptis 794, 1
abunde 523, 3. 747, 4
abundes 690, 6
ac 20, 3. 50, 10. 109, 5, *et alibi frequenter*
ac *pro* sicut 557, 2
ac *pro* quàm 705, 5
ac si 604, 4. 660, 7. 764, 8
Academi sylvas 859, 3
accedam 663, 6
accedas 689, 5
accedat 651, 15. 692, 9
accedent 632, 9
accedente senectâ 871, 1
accedere 651, 10
accedes 713, 1. 801, 2
accedet 370, 10. 632, 10
accedit 891, 2
accendis 596, 8
accendit 476, 6
acceperis 644, 6
accepisse 700, 7
accepit 556, 3. 658, 11. 772, 2. 783, 6
accepta 843, 6. 898, 1
acceptos 852, 9
acceptus 502, 2
accersas, *vide* arcessas
accerse, *v.* arcesse
accersit, *v.* arcessit
accessit 615, 9. 891, 9. 895, 6
Accî, *v.* Atti
accidit 449, 3. 522, 4
accipe 546, 3, 4. 548, 1. 650, 7. 643, 2. 644, 5. 659, 7. 668, 7. 683, 7
accipiar 719, 15
accipias 510, 5
accipiebat 764, 8
accipiet 689, 1. 774, 1
accipio 564, 3
accipis 867, 3
accipit 858, 8
accipiter 140, 8. 799, 13
accipiunt 394, 10
accisis 635, 1
Accius 833, 7

acclinis 622, 1
accredere 793, 12
accrescere 894, 12
accrevit 572, 6
accubat 411, 4
accurrit 502, 2
acer 12, 10. 401, 5. 416, 8. 454, 12. 470, 6. 480, 3. 511, 1. 548, 9. 550, 5. 605, 6. 613, 1. 686, 2. 882, 7
acerba fata 457, 5
acerbæ 693, 10
acerbi 816, 7
acerbum frigus 807, 12
acerbus 537, 12. 914, 10
acernam mensam 714, 5
acerra thuris 285, 2
acervi 832, 11
acervo 509, 1. 510, 8. 634, 5. 869, 4
acervos 158, 6. 681, 5
acervum 649, 6. 755, 4
acervus 510, 1. 749, 2
acescit 740, 9
aceti 629, 10
aceto 585, 1. 660, 6. 718, 7
acetum 619, 12
Achaico 373, 1
Achaicus 66, 5
Achæmenes 196, 9
Achæmenia 473, 6
Achæmenium 941, 4
Acheronta 19, 8. 251, 7
Acherontiæ 259, 5
Achille 655, 6
Achillei 66, 4. 488, 9
Achillem 163, 3. 217, 9. 583, 3. 882, 6
Achilles 386, 6
Achilles Graiis iratus 358, 17
Achivi 776, 9
Achivis 388, 5. 655, 7. 831, 7
Achivos 252, 8
acidas 627, 4
acidum 860, 7
acies 260, 5. 621, 7
acinaces 102, 5
acinum 760, 11
acipensere 627, 7
acquirere 877, 3
acre 619, 11
acrem 113, 2. 522, 1
acres 433, 9. 471, 6. 535, 9. 583, 12. 710, 11
acri 49, 1. 245, 2. 601, 6. 678, 2
acria 699, 6. 744, 2
acrior 126, 7. 270, 2. 457, 1. 581, 1
acris 20, 1. 536, 4
Acrisium 309, 5
acriter 810, 7
acrium 27, 11
acrius 518, 7. 647, 7
Acroceraunia 18, 3
acta 883, 12
actæ 136, 5
acti 883, 6
Actiæ v. Actii
Actia 814, 3
actor 150, 3
actor causarum 904, 12
actoris 690, 2
actu 889, 7
actum 650, 11
actus *pro* appulsus 282, 1. 461, 1
actus *pro* partibus fabularum 883, 4. 890, 3
acuens 135, 2
acuis 744, 7
acuisse 11, 1
acuit 323, 9
acumen 582, 4. 904, 6
acumina 808, 1. 845, 3
acuta 350, 1. 382, 14. 488, 5
acuta æra 68, 2
acutâ voce 258, 2
acutas 230, 3
acutis 533, 5
acuto 38, 4. 129, 5. 652, 9. 754, 8. 829, 9
acutum 590, 5. 650, 12. 773, 2. 899, 10. 903, 8
acutum cernis 533, 3
ad 4, 1. 5, 9. 92, 6. 114, 3. 265, 7. 398, 5, &c.
ad, *i. e.* propter 716, 1
ad, *i. e.* usque ad 142, 6. 520, 1. 522, 1. 526, 10
ad arbitrium 280, 3
ad arma 152, 3, *bis*
ad assem 858, 2
ad assem redigatur 509, 10
ad astra 706, 3
ad cœlum 690, 14
ad cœnam 765, 2
ad cyathum 114, 3
ad extremum 725, 3
ad hoc 697, 6
ad imum 812, 5. 883, 1
ad lucrum ire 910, 5
ad lumina prima 862, 11
ad lunam 716, 8
ad mare 761, 1
ad mortem 522, 1
ad ortum 422, 6
ad plenum 73, 3
ad summam 754, 4
ad umbilicum adducere 475, 8
ad unguem castigavit 898, 12
ad unguem factus homo 559, 9
ad unum opus 471, 5
ad usque 513, 12
adamantina 27, 6
adamantinos 333, 3
adbibe 741, 6
addam 515, 7. 642, 11
addant 358, 4
addas, 826, 4
adde 183, 4. 512, 4. 633, 7. 645, 1, 2. 664, 8. 669, 8, *bis*. 681, 8. 706, 13. 709, 9. 757, 4
adde quòd 183, 4. 712, 5
adde huc quòd 525, 7
addens 665, 7
addere 69, 3. 730, 6. 892, 5. 851, 4
addes 679, 3
addicere 691, 11
addictum 436, 6
addictus 725, 8
addidit 219, 1. 891, 12
addis 527, 6
addit 369, 1. 651, 11. 697, 3. 788, 16
additis *indicat.* 270, 3
ad litum 187, 1. 251, 4. 453, 10
additus 266, 1
addocet 750, 4
addubites 554, 13
adducere ad umbilicum 475, 8
adducit 760, 7
adductum 796, 12
adduxerat 715, 7
adduxere 410, 7
adduxerit *v.* **adduxerat**
adempta 490, 15
ademptum 135, 7. 877, 2
ademptus 151, 4
adeo 582, 6. 727, 11. 833, 5
adeò sunt multa 507, 3
aderat 350, 6. 558, 8. 576, 9
aderit 327, 9
ades 595, 3
adesos 556, 6
adesse 891, 2
adesses 696, 4
adesset 471, 3
adest 63, 7. 356, 2. 635, 1. 693, 4
adeste 448, 9
adhærens 477, 6
adhæret 629, 4
adhæsit 680, 7
adhibe 551, 4
adhibebitur 892, 10
adhibet 585, 6
adhuc 283, 9. 295, 7. 340, 6. 400, 2. 404, 1. 781, 7. 803, 3. 850, 5. 864, 1. 879, 1
adjecere 859, 1
adjecisse 276, 1
adjecti 868, 4
adjectis 567, 2
adjiciant 393, 1
adjunam 801, 11. 819, 2
adimat 658, 2
adimis 328, 6. 666, 3
adimunt 97, 3. 888, 9
adire 682, 1. 806, 5
adite 646, 6
adito 690, 5
aditure 170, 1
aditus 597, 1
adjudicat 613, 14
adjunctis 688, 11
adjungere 661, 3
adjutorem 596, 1
adjuvat 689, 6
admirari 752, 1
admiror 552, 13
admissi 873, 5
admissus 108, 2

admittes 802, 1
admittis scelus 657, 5
admonuit 541, 2
admoverit 826, 1
admoves 327, 1
admovit 845, 3
adoleverit 594, 6
adonta 757, 5
ador 701, 2
adorea 380, 1
adposcere 868, 2
a hostium 764, 5
Adria 191, 2. 290, 14. 814, 5
Adriæ 17, 5. 126, 7. 207, 1. 250, 4. 346, 10
Adriano 67, 4
adsciscet 861, 6
adscribi 263, 6
adscripsit 818, 4
adsis 695, 6
adsit 128, 7. 808, 3
adsita 867, 11
adstat *r.* astat
adstricto *v.* astricto
adstrictum *r.* astrictum
adstringitur *r.* astringitur
adsunt 880, 12
advenam 433, 13
advenions 685, 2
advenit 559, 8
adventum 434, 9
adversa 755, 2
adversæ res 720, 5
adversam, *r.* aversam
adversarius 598, 8. 814, 5
adversis 214, 1. 637, 4. 737, 8. 870, 3
adverso 656, 7
adversum 453, 2. 731, 4
advexerit 632, 7
adulta 246, 4. 431, 5
adulter 540, 2
adulteræ 252, 6
adulteretur 483, 6
adulteri 400, 5
adulteris 309, 4
adultero 126, 1. 138, 3. 335, 4
adulteros 65, 1. 278, 3
adulterum 448, 13
adunco 570, 4
advoceris 406, 7
adurgens 140, 3
aduri 146, 2
adurit 104, 2
ad usque 513, 12. 568, 3
adusto 721, 8
adustus 719, 16
adytis 67, 5
Æaci 319, 3
Æacum 200, 6. 397, 5
æde 605, 1
ædem 116, 3. 223, 4. 862, 7
ædes 271, 3. 767, 4
ædibus 704, 5
ædificante 664, 8
ædificare 661, 3
ædificas 668, 8
ædificat 733, 11
ædilis 654, 1
ædituos 852, 5
Ægæo 214, 2
Ægæos 358, 6
Ægæum 777, 12
æger 652, 8
Ægeria 5, 9, 3
Ægida 63, 9. 264, 1
ægri 873, 7
ægrimonia 494, 4
ægrimoniæ 474, 9
ægris 792, 2
ægro 760, 2. 840, 8
ægros 554, 14
ægrotare 668, 7. 760, 2
ægrotet 573, 3. 768, 6
ægroto 731, 2. 740, 3
ægrum 627, 3. 667, 1. 768, 8. 842, 3
Æli 314, 1
Æmilium 875, 10
Æmoniæ 140, 11
æmula 480, 3. 820, 3. 891, 1
æmulari 366, 1
æmuli 364, 2
æmulos 310, 6
Æneâ 688, 4
Æneæ 388, 10
Æneas 392, 11. 500, 4
æneus 634, 1
Æoliæ 400, 4
Æolides 208, 2
Æoliis 200, 8
Æolio 374, 1
Æolium 361, 1
æqua 228, 7. 240, 9. 838, 10. 873, 10
æquale 531, 2
æquales 35, 1. 471, 4
æquali 331, 8
æquam 159, 1. 655, 1. 875, 16
æquare 167, 3
æquas 541, 2
æquata 830, 2
æquè ac 643, 3. 738, 4
æquè 68, 2. 220, 3. 231, 9, 3. 726, 11. *bis*. 12. 733, 3
æqui 539, 1
æquis 652, 10
æquis animis 894, 10
æquo 22, 1. 111, 4. 262, 3. 557, 5. 871, 5
æquo animo 640, 3
æquo Jove 835, 3
æquor 33, 4. 60, 8. 150, 1. 279, 4. 420, 7. 628, 1. 737, 6
æquora 23, 7. 62, 3. 213, 1. 337, 2. 383, 10. 483, 8. 793, 10
æquore 10, 2. 39, 3. 466, 1. 630, 1
æquoribus 381, 4. 898, 3
æquoris 131, 2. 347, 3
æquum 783, 1. 805, 3
æquum est 521, 4. 536, 13. 537, 1
æquus 56, 1. 317, 2. 356, 3. 502, 5. 619, 5. 659, 7. 753, 8
aëra 19, 6. 576, 2. 629, 3
æra 68, 3. 394, 2. 733, 10. 762, 1. 853, 2. 903, 4
ærata 243, 7
æratas 217, 1
aëre 177, 2. 853, 6
ære 359, 1. 486, 12, 13. 517, 6. 641, 1. 650, 5. 857, 2. 866, 18. 874, 11. 875, 11
aëreas 107, 3
æris 538, 1. 684, 5. 740, 2. 755, 8. 839, 2. 887, 12
ærugo 553, 1. 902, 1
ærumnis 858, 2
æs 16, 7. 558, 1
Æschylus 345, 5. 897, 3
æsculo, *r.* esculo
Æsopi 660, 5
Æsopus 837, 7
Æsquilias, *r.* Esquilias
æstas 392, 5
æstatem 71, 5
æstates 673, 1
æstimat 829, 7. 832, 12
æstiva 90, 6
æstivam 749, 7
æstuat 171, 2. 733, 10
æstum 167, 7
æstuosa 186, 10
æstuosæ 118, 5
æstuosas 89, 1
æstuosis 177, 4
æstuosius 139, 3
æstus 73, 6. 509, 5. 527, 10. 736, 3. 768, 5. 859, 5
ætas imbecilla 632, 9
ætas virilis 887, 14
ætas 48, 2. 134, 7. 160, 8. 166, 5. 280, 9. 400, 2. 421, 1. 479, 3. 481, 3. 554, 7. 676, 7. 724, 4. 754, 4. 710, 7. 825, 2. 832, 6. 877, 9
ætas ferox, *i. e.* rapida 168, 4
ætatem ducimus 870, 3
ætatis 887, 4
æternæ 268, 6
æternet 415, 10
æternis 192, 5
æternos 149, 6
æternum 162, 3. 340, 4. 410, 1. 774, 14
æthera 235, 2
ætheris 19, 1
Æthiops 276, 4
Ætna 490, 4
Ætnam 265, 8. 914, 1
Ætolis 813, 3
ævi 191, 5. 701, 10. 817, 7. 843, 3
ævo 54, 4. 155, 4. 186, 1. 216, 3. 836, 3. 888, 11
ævum 209, 3. 297, 10. 415, 3. 502, 8. 569, 1. 577, 8. 609, 7. 743, 4. 816, 9. 826, 8. 903, 5.
Afer 380, 2.
affatus 32, 5
affer 461, 7
afferat 630, 8
afferet 905, 3

affert 702, 2
affertur 717, 7
affigit 632, 3
affirmo 840, 5
affixa 269, 6
affixit 512, 11
afflasset 722, 4
affluentes 407, 3
affunt 444, 6
affulsit 383, 7
Afra avis 435, 7
Afra cochlea 678, 1
Afrani 834, 1
Africa 225, 2. 396, 4. 647, 2
Africæ 512, 6
Africano 463, 5
Africis 357, 15
Africo 60, 4
Africum 5, 2. 17, 2. 330, 5
Africus 482, 8
Afris 152, 2. 722, 4
Afro 218, 3. 254, 8
agam 285, 1. 451, 9. 454, 5. 598, 2
Agamemnona 401, 8
agaso 720, 3
agat 246, 1. 705, 10. 856, 3
Agave 668, 3
age 104, 4. 122, 3. 193, 6. 257, 7. 350, 2. 408, 5. 606, 7. 649, 12. 703, 4.
agedum 548, 1. 652, 1
agelli 786, 3. 882, 3
agello 575, 17. 635, 1
agellos 781, 4
agellum 692, 9. 766, 7
agendæ 406, 8
agendi 726, 10
agendis 764, 1. 879, 5
agens 280, 7
agente 217, 3
agentia 821, 2
ager 637, 1. 867, 1
agere 569, 1. 840, 8
agerent 897, 1
ageret 653 8
aget 88, 4. 155, 6. 812, 6
aggere 588, 1
agilem 816, 2
agilis 726, 2. 744, 5
agimur 870, 2
agis 60, 1. 592, 14. 695, 5
agit 282, 4. 597, 5. 622, 8. 642, 13. 648, 9. 663, 3. 702, 4. 743, 11
agitamus 699, 10
agitant 902, 12
agitantur 39, 5
agitare 204, 1
agitaret 477, 9
agitat 471, 3
agitata 241, 10
agitato 301, 5
agitatur 189, 5
agitatus 51, 11
agitavit 707, 9
agitet 816, 10
agito 555, 9
agitur res 888, 12
agitur tua res 815, 12
agmen 287, 6
agmina 417, 9. 488, 4. 614, 10
agminum 246, 5
agna 436, 4. 466, 14. 471, 6. 658, 4
Agnæ 534, 6
agnam 41, 7. 223, 5. 588, 13. 657, 7
agni 874, 3
agnini 794, 9
agnis 440, 5
agno 406, 2
agnos 316, 1. 657, 4
agnoscere 798, 6
agnum 780, 7
agor 349, 1
agrestem, 701, 11, 20. 864 12
agrestes 318, 2. 892, 4
agresti 844, 7
agrestis 809, 6
agrestum 241, 7. 360, 8
agri 227, 8. 692, 1. 796, 4
agricolæ 842, 11
agricolam 506, 8
agricolis 584, 1
Agrippa 26, 4. 654, 6.
Agrippæ 754, 6. 780, 1. 783, 4
agris 417, 8. 421, 2. 518, 5. 581, 3. 654, 5. 672, 3. 719, 4. 754, 1. 760, 8. 910, 6
agro 199, 5. 344, 1. 713, 1. 724, 5. 787, 2
agros 4, 7. 194, 2. 242, 7. 273, 6. 298, 9. 482, 5. 773, 8. 813, 2. 828, 6. 891, 6
agrum 587, 4. 568, 2. 8 3, 2. 867, 5. 868, 12
agunt 157, 5
agunto 880, 11
Agyieu 389, 4
ah 104, 5. 220, 1
ah, ah 450, 7
ahena 132, 7
ahenea 126, 3. 309, 1. 854, 2
ahenea 290. 9
ahenea 256, 6. 726, 10
ahenum 867, 10
Ajacem 65, 1. 163, 4. 654, 8
Ajacis 466, 4
Ajax 655, 6. 656, 3. 657, 8
aiebam 592, 11
aiebas 598, 1
aiebat 554, 3. 714, 2. 719, 13. 795, 3. 911, 8
aio 614, 2. 795, 8. 799, 10.
ais 709, 3
ait 506, 4. 528, 11. 532, 9. 626, 8. 666, 4. 702, 9. 709, 11. 756, 3, 811, 8. 865, 14
aiunt 508, 12. 756, 1
ala 785, 6
alas 222, 6
alat 804, 10. 900, 1
alba 51, 9. 160, 2. 529, 1. 672, 1.
Albanam 679, 7
Albanas, 501, 6
Albani 405, 4
Albanis 331, 4. 760, 8
Albano 831, 1
Albanos 364, 3
Albanum, 715, 1
albatus 629, 9
albescens 307, 1
albi 521, 6
Albi *propr.* 125, 1. 553, 9. 746, 1.
albicant 20, 4
Albim 901, 9
Albinovano 768, 1
albis 501, 1. 562, 7. 568, 2. 590, 1
Albius 547, 6
albo Coo 674, 2
albo panno 138, 2
albo lumero 108, 8
albo corpore 156, 7
albo pipere 748, 7
album 286, 3. 965, 6
album piper 680, 1
Albuneæ 30, 7
albus 31, 3. 346, 10. 457, 3. 489, 9. 579, 3. 869, 3
Albuci 630, 4
Albuti 617, 10
Alcæe 201, 3
Alcæi 599, 3
Alcæus 821, 6. 863, 1
Alciden 51, 7
Alcinoi 738, 5
Alcon 744, 10
alea 338, 7. 687, 2. 811, 1
aleæ 148, 3
alebat 626, 1
alec 679, 8. 714, 4
ales 13, 2. 236, 9. 266, 1. 300, 1. 363, 5. 407, 10
aletur 686, 5
Alexandri 853, 3
Alexandria 418, 2
Alexandro magno 852, 7
Alfenus 542, 3
alga 315, 2. 683, 5
Algido 86, 5. 331, 2. 381, 8
Algidum 502, 9
alia 103, 7. 289, 5. 408, 7. 532, 7. 679, 1
aliam 563, 5
alias 657, 1
alias 272, 2. 550, 3. 598, 5. 829, 3
aliena 514, 8. 554, 16. 596, 5. 640, 6. 677, 11. 696, 2. 707, 5. 812, 9. 815, 5. 820, 10
alienas 521, 4.
alieni 540, 12
alienis 523, 6. 645, 4. 699, 8. 709, 13
alieno 551, 4
alienos 812, 5
alii *dat. sing.* 357, 10. 637, 3
alii *nom. plur.* 28, 1. 544, 2. 850, 8
aliis 16, 2. 578, 8. 606, 3. 610, 8. 672, 9. 709, 12. 732, 4
alio 136, 5. 216, 4. 340, 7. 551, 8. 646, 5. 821, 9
alio 479, 1. 616, 4. 629, 3
alioqui 544, 5. 575, 12

alios 109, 3. 577, 9. 642, 1. 659, 6. 773, 4
Aliphanis 717, 4
aliquid 633, 5. 638, 5. 671, 4
aliquis 532, 6. 636, 1
alis 470, 5. 618, 6
alit 90, 2. 878, 1
alite 26, 1. 253, 2. 338, 11. 439, 2. 465, 1. 482, 10
alitem 253, 3. 375, 4
alter, 70, 1. 273, 1. 867, 5
alites 452, 8
aliti 493, 9
altibus 488, 7
altud 553, 3. 651, 2. 683, 8. 718, 7
alium 797, 9
aliunde 199, 11
alius 281, 1. 469, 13. 497, 4. 512, 11. 520, 5. 533, 9. 853, 2. 899, 9
allaborandum 459, 6
allabores 144, 3
allapsus 428, 6
allata 678, 5
allinet 911, 15
allium 457, 7
Allobrox, 480, 4
alloquis 474, 10
alma 380, 1. 384, 4
almæ 13, 2. 262, 2. 421, 2
alme sol 497, 3
almam 392, 3
Alpes 665, 11
Alpibus 457, 1
Alpibus 377, 5. 416, 7
Alpinus 604, 6
Alpium 427, 7
alsit 909, 9
alta 38, 1. 192, 7. 425, 1. 460, 3. 485, 8. 527, 5
altæ 386, 5
altas 431, 6. 454, 5
alte 714, 5
alter 509, 7. 560, 1. 561, 6. 577, 16. 632, 4. 714, 6. 755, 1. 770, 8, *bis*. 868, 9, 10
altera jura 867, 15
altera 65, 11. 220, 2. 479, 3. 527, 1. 589, 2, 5, 6. 613, 2. 755, 3. 810, 7
alteram 190, 1
altercante 708, 2
alteris 385, 5
alter alterius 862, 1
alterius 335, 6. 740, 12. 787, 8. 868, 2
alterius sic altera poscit opem res 909, 7
alterna 590, 4
alternis 843, 3. 879, 4
alterno 21, 2
altero 270, 11
alterum 404, 6. 502, 7. 643, 12
alterutrum 814, 6
alti 698, 9. 833, 7
altilium 763, 1
altior 271, 2
altis 69, 8. 433, 3. 465, 7. 485, 3. 494, 1
altius 359, 2. 557, 2
alto 291, 6. 403, 6. 492, 3. 569, 3. 611, 4. 625, 4. 636, 1
alto *i. e.* mari 777, 11. 815, 15
altos 9, 3. 373, 10
altricis 259, 1
altum 161, 1. 261, 4. 591, 4
altum *i. e.* mare 188, 1. 243, 2
alveo 284, 1. 356, 4
aluere 366, 6
alumni 330, 7. 393, 12
alumnis 317, 2
alumno 473, 10. 747, 2
alvo 388, 7. 797, 3. 902, 11
alvus dura 673, 6
Alyphanis, *v.* Aliphanis
amabam 640, 7
amabile 303, 1. 744, 8
amabilem 24, 2. 186, 1
amabiles 374, 3
amabilis 258, 4. 865, 7
amabiliter 843, 7
amabitur 828, 12
amabo 91, 3
amanda 403, 8
amando 34, 2
amandas 900, 7
amant 160, 3. 459, 2. 860, 1
amantem 468, 2
amanti 703, 10
amantis 136, 2. 846, 6
amantium 293, 3
amara 217, 6. 411, 5
amaras 538, 3. 718, 9
amare 661, 6
amares 911, 13
amari sermonis 582, 6
amari, *verb.* 536, 5
amaris foliis 649, 9
amas 595, 3. 706, 5
amat 17, 3. 310, 2. 321, 2. 533, 3. 690, 13. 767, 6. 841, 2. 861, 5. 904, 5
amata 489, 6. 887, 13
amati 849, 3
amator 316, 4. 523, 4. 663, 2. 727, 10. 824, 8
amatorem 266, 2. 534, 4. 770, 5
amatores 770, 6
amavit 839, 2
Amazonia 378, 2
ambagibus 635, 6. 766, 3.
ambas 507, 10
ambiat 797, 2
ambigitur 810, 8. 833, 6
ambiguam 33, 1
ambigue 912, 3
ambiguo 169, 4. 798, 5
ambire 822, 3
ambit 131, 1
ambitio 693, 9
ambitione 547, 4. 574, 13. 581, 5. 611, 6. 616, 3. 870, 8.
ambitiosa 912, 1
ambitiosior 136, 4
ambitiosus 652, 11
ambitu 874, 7
ambo 604, 1. 701, 12. 893, 3
ambos 708, 7
ambubajarum 516, 1
ambulat 450, 7. 519, 9. 550, 6.
ambules 441, 3
ambulet 438, 8. 549, 2
ambustum 609, 3
ambustus 407, 9
amem 290, 15. 769, 3
amens 649, 2
amentia 661, 5
ames 13, 10
amet 483, 8. 608, 6. 657, 7. 821, 13. 878, 7. 890, 6
amica luto sus 738, 3
amica 71, 1. 295, 2. 454, 4. 548, 12. 643, 13. 726, 6
amicæ 534, 4. 793, 8
amicam 538, 3
amicas, 502, 11
amice 185, 2. 205, 5. 425, 2. 701, 3. 161, 2. 856, 1
amice 909, 7
amici, *sing.* 173, 7. 287, 1. 534, 9. 734, 3. 752, 7, 813, 1. 815, 14
amici, *plur.* 133, 8. 245, 1. 472, 4. 543, 7. 865, 13
amicior 152, 1
amicis 405, 15. 535, 6. 567, 8. 575, 16. 619, 5. 686, 2. 768, 7. 870, 11. 890, 5. 900, 6. 910, 14
amicitia 534, 7. 911, 5
amicitiam 530, 5. 681, 5
amicitias 700, 1. 887, 15
amicitias graves 148, 1
amicitur 855, 10
amico 180, 3. 393, 3. 517, 3. 547, 13. 552, 10. 561, 8
amico Hercule 693, 3
amicorum 469, 10. 533, 2. 575, 8. 851, 9
amicos 32, 5. 272, 3. 469, 4. 513, 4. 530, 1. 535, 10. 559, 6. 612, 1. 750, 10. 774, 6
amicta 489, 8. 796, 3
amictum 805, 6
amictus 12, 2
amiculus 803, 3
amicum, *adject.* 703, 2
amicum, *id est*, gratum 219, 4. 280, 6. 391, 1
amicum 226, 4. 260, 4. 465, 9. 536, 17. 551, 7. 574, 11. 593, 5. 685, 3. 700, 7. 719, 8. 910, 10
amicus 100, 1. 173, 1. 461, 4. 485, 6. 519, 4. 533, 9. 586, 13. 537, 11. 538, 8. 555, 3. 560, 1. 618, 9. 809, 4
amissas 682, 4
amissos 270, 4
amite 433, 11
amittit 511, 3
amne 389, 2

amnes 232, 1. 356, 11
amnem 261, 3
amni 609, 1. 864, 7
amnis 10, 10. 119, 3. 366, 5. 625, 5. 759, 11. 878, 2
amo 528, 9
amœna 783, 7
amœnæ 160, 7. 258, 6. 797, 4
amœni 77 , 2
amœnis 732, 6
amœnos agros 874, 7
amœnum Lucretium 71, 3
amor 59, 4. 73, 3. 93, 4. 125, 6. 162, 5. 308, 3. 322, 7. 376, 6. 450, 2. 454, 2. 469, 9. 483, 5. 547, 7. 582, 11. 614, 6. 736, 8.
amore 104, 4. 151, 1. 467, 3, 4. 553, 11. 646, 5. 660, 10. 662, 2. 665, 10. 752, 6. 900, 7
amorem 476, 3. 477, 10. 513, 2. 75 , 7. 786, 1. 944, 5
amores 59, 8. 145, 8. 194, 1. 278, 1. 356, 2. 411, 6. 479, 1
amori dare ludum 209, 1
amoribus 80, 2. 196, 4. 547, 5
amoris poculum 447, 4
amorum 408, 6
amotas 13, 4
amoto 508, 7
amovere, *præter.* 859, 4
amovit 422, 2
Amphion movit lapides canendo 294, 4. 907, 6
Amphion cessit fratri 813, 1
Amphionis 812, 11
amphora 312, 9. 874, 11
amphoræ 137, 1. 286, 5
amphoram 352, 4
amphoris 432, 5
ampla 795, 4
amplas 634, 1
amplecti 891, 7
amplectitur 523, 2
ampli 744, 12
ampliet 547, 10
amplis 570, 10
amplius 59, 1. 490, 1. 510, 11. 515, 7. 692, 4
amplum 205, 6
ampullas 880, 8
ampullatur 743, 10
amputans 432, 1
Amyntas, 471, 8
amystide 157, 4
an, *sæpius quam ut referre sit necessarium*
an non 663, 3
Anacreon 400, 1
Anacreonta 476, 2
anceps 616, 6. 685, 4
Anchisæ 501, 2
Anchisen 424, 2
anciliorum 268, 5
ancilla 523, 12. 528, 7. 814, 14
ancillæ 162, 5
ancillas 657, 8
Ancus 392, 11. 754, 7
Andromedes 354, 9
angat 815, 3
angiportu 98, 1
angit 630, 1. 850, 10. 881, 9
angue 805, 9
anguem 889, 5
angues 205, 1. 296, 4
angui, *r.* angue
anguibus 293, 7
angulo 40, 6
angulus 172, 1. 692, 8. 788, 10
angusta 762, 4
angustam 215, 1. 762, 7
angustis 190, 8. 586, 6
angusto 630, 4
anhelitu 66, 1
aniles 700, 3
animæ, *sing.* 16. 6. 52, 8. 240, 1. 280, 3
animæ, *nom. plur.* 561, 5
animæ Thracie 409, 2
animalis 539, 2
animantem 617, 2
animas 14, 1. 569, 1. 701, 7
animi, *sing.* 155, 5. 365, 2. 518, 2. 546, 7. 656, 3
animi, *plur.* 875, 5
animis 105, 2. 750, 4. 770, 8. 905, 7
animo 107, 3. 264, 12. 393, 4. 553, 2. 557, 5. 710, 4. 787, 1
animos 126, 3. 307, 1. 551, 16. 588, 6. 821, 1. 888, 13. 902, 1. 908, 5
animosum 81, 1. 583, 3
animosus 190, 8. 259, 11
animum 71, 2. 80, 2. 151, 4. 192, 6. 295, 7. 333, 5. 568, 6. 581, 10. 630, 2. 554, 8. 632, 2. 647, 4. 684, 3. 700, 9. 739, 5. 741, 1. 863, 12
animum æquum 817, 11
animus 167, 5. 217, 5. 378, 10. 395, 4. 402, 9. 524, 6. 711, 9. 726, 8. 741, 2. 881, 14
animus æquus 779, 5
animus nourse effugit unquam 787, 10
animus peregre est 781, 5
animus sine corpore velox *ibid.*
Anio præceps 31, 1
annabunt 686, 3
annellis 704, 3
anni, *genit. sing.* 403, 3
anni, *nom. plur.* 205, 1. 632, 9. 859, 13. 888, 8
Annibal 380, 9. 481, 2
Annibalem dirum 194, 2. 279, 6
Annibalis 396. 2
annis 506, 3. 577, 8. 761, 11. 832, 12. 887, 5
anno 120, 1. 286, 3. 317, 3. 351. 1. 657, 5. 826, 10. 832, 4, 8
annona amicorum vilis est 783, 2
annonæ 801, 8
annorum 360, 2
annos 168, 5. 186, 3. 329, 2. 407, 4. 411, 10. 498, 1. 649, 13. 831, 10. 843, 6. 861, 10
annosa cornix 315, 5
annosa volumina 850, 3
annoso palato 664, 7
annua cultura 334, 6
annuerunt 606, 1
annuimus 772, 1
annuisset 388, 9
annum 122, 2. 405, 3. 509, 3. 739, 8. 781, 8. 842, 9. 906, 8
annuo spatio 383, 11
annulo 707, 12
annus 392, 3. 433, 7. 632, 7. 697, 1. 726, 7. 831, 9
anormis, *v.* abnormis
anseris albi 721. 6
ante, *quamplurimis in locis*
ante aras 656, 2
ante cibum 608, 7
ante diem 739, 4
ante Larem 699, 3
ante secundam 696, 3
ante, *adverb.* 650, 11
antea 467, 1
anteeedentem 249, 2
anteferat 835, 6
anteferendo 829, 5
antehac 139, 4
antes 711, 9
anteit 132, 5
antennæ 60, 5
Antenor 736, 4
antequam 345, 1. 349, 9
antestari 598, 9
Anticyram 646, 8. 652, 12
Anticyris 899, 6
Antilochum 186, 2
Antiochum 979, 6
Antiphatem 885, 6
antiqua ilice 433, 1
antiqua templa 654, 4
antiquæ 705, 9
antique 836, 1
antiqui 632, 13
antiquis 154, 5. 857, 3
antiquissima 831, 2
antiquo 653, 3. 724, 3
Antium 130, 1
Antoni 368, 10. 560, 1
Antonius Musa 791, 3
antris 340, 5
antro 23, 3. 154, 2. 261, 7
anum 618, 4
anus, *singul. nom.* 97, 9. 412, 8. 491, 3. 594, 2. 690, 1
anus, *plural.* 452, 6. 493, 2. 548, 1
anxiis 327, 5
Anxur 559, 3
Anyti 671, 1
Apella 568, 7
Apellem 853, 1
Apeninus 483, 3
aper 6, 3. 446, 6. 627, 2. 645, 5. 676, 3. 714, 1
aperire 497, 7

aperit 552, 3
aperta 855, 8
apertam 843, 7
aperte 925, 7
apertis 890, 8
apertos 743, 7
apertum 801, 4. 536, 3
apes Calabræ 512, 8
apicem 129, 4
apices 327, 8
apio 179, 2
apis 369, 1
apium 137, 6. 405, 5
Apollinari 867, 1
Apolline 29, 2. 851, 3
Apollinem 118, 1
Apollinis 87, 3. 477, 9
Apollo 12. 3. 32, 9. 43, 6. 190, 7. 264, 8. 499, 5. 599, 1. 688, 1. 744, 1. 800, 7. 909, 3
apotheca 683, 4
apparatus 143, 1
appare 190, 9
appareat 465, 9
apparent 854, 4
apparere 526, 11. 851, 11
apparet, *penult. longa.* 501, 11. 895, 7. 914, 6
apparet, *penult. brevi.* 435, 2
appellat 553, 1. 563, 15. 16
appelle 537, 9
appellet 558, 1
appello 644, 1
Appi 556, 5. 754, 6. 810, 9
Appia 557, 3
Appiam 449, 8
appingit 875, 3
Appius 572, 1
applicet 295, 4. 502, 12
applorans 468, 7
apponatur 719, 7
appone 30, 8
apponet 168, 5
apponit 527, 7
appositis 715, 2
apposuisse 67, 6
appricati 123, 9
Appula 616, 10
Appuli 117, 6. 434, 7
Appulis 125, 7
Appulo 258, 8
Appulus 268, 4. 312, 11, 616, 6
aprica 316, 5
aprici campi 837, 10
aprico 588, 1. 789, 1
apricos 101, 2
apricum 35, 1. 754, 4
Aprilem 406, 10
apris 482, 6
apros 435, 10. 793, 9
aprum 301, 6. 632, 13. 659, 8. 758, 6. 813, 8. 875, 8
apta 218, 3. 763, 9. 877, 13
apta quadrigis equa 218, 3
aptantur 455, 4
aptare 715, 9
aptari 194, 4
aptant 662, 11
apte 890, 4
aptior 253, 1
aptis 888, 11
aptius 675, 6
apto 54, 2
aptum 30, 4. 826, 6. 879, 4.
aptus 583, 5. 686, 2. 763, 7. 856, 6
apud 353, 5.
Apulia 566, 5
Apuliæ 259, 1. 439, 6
Apulicum 333, 2
aqua 119, 3. 447, 1. 567, 4. 773, 5
aquæ 5, 9. 258, 7. 294, 1. 342, 4. 345, 4. 360, 8. 373, 6. 433, 3. 499, 2. 567, 6. 793, 3. 818, 3. 874, 7
aquæ fons jugis 692, 2
aquam 320, 2. 511, 3. 552, 2. 557, 3. 630, 6
Aquarius 509, 3
aquas 242, 6. 365, 12. 446, 4. 842, 7
aquila 583, 3
aquilæ 379, 3
Aquilo 359, 3. 465, 7. 695, 1. 719, 4
Aquilone 472, 4. 870, 2
Aquilonibus 17, 3. 185, 3. 291, 4. 877, 12
Aquinatem 773, 12
aquosi Ida 324, 3
aquosus Eurus 496, 2
aquosus labor 150, 7
ara Dianæ 874, 6
ara vetus 347, 5
ara castis vincta verbenis 405, 8
Arabas 135, 3. 752, 6
Arabum 113, 1. 197, 3. 332, 6. 763, 2
aram 3, 2. 1
arando 767, 2
arare 790, 2
aras 650, 2. 829, 2
arat 312, 1. 442, 7. 616, 7
arator 20, 3
aratra 428, 12
aratro 210, 1. 508, 8
aratrum 70, 1. 878, 1
aravit 794, 3
arbiter 679, 1
arbiter Adriæ 17, 5
arbiter pugnæ 5, 3, 10
arbitrio nos mihi des 448, 6
arbitria 302, 6
arbitrio 247, 1. 647, 1. 691, 7
arbitrium 280, 3. 876, 7
arbitrum 179, 3
arbor 51, 4. 90, 6. 260, 6. 471, 10. 645, 5
arbore 242, 6. 673, 2
arborem 75, 1. 455, 2
arbores 385, 4
arboribus 95, 2. 391, 6
arboris 286, 2
arborum 208, 4. 436, 1
arbos 198, 3
Arbuscula 610, 8
arbusta 240, 5
arbusto 581, 4
arbuto 5, 8
arbutos 72, 1
arca 511, 10. 587, 1. 649, 14. 703, 4
Arcadiæ 410, 6
arcana 468, 10. 478, 11. 616, 2
arcana sacra 448, 8
arcanæ 248, 5
arcani 78, 5
arcanis 106, 2
arcanum 327, 3. 812, 7
arcem 695, 7
arceo 253, 1
arcere 709, 1
arces 173, 5. 251, 1. 416, 6. 456, 4. 502, 5. 854, 6
arces sacras 8, 3
arcessas 852, 3
arcesse 749, 2
arcessit 846, 3
arcessitus 663, 4
arcet 877, 12
archaicis 718, 1
Archilochi 821, 2, 5
Archilochum 639, 6. 879, 2
Archyta 106, 2
arcis 907, 6
arcta vite 145, 2
arcta convivia 751, 5
arcta toga 811, 10
arctius 477, 5
arcto 855, 1
Arcto 100, 3
Arcton 212, 6
arctum 700, 8. 762, 11
Arcturi 242, 3
arcu 86, 6. 114, 5. 288, 5. 350, 8. 390, 4. 401, 1. 502, 1
arcum 190, 6. 264, 4
arcus 903, 9
arcus oppositis foribus minaces 542, 7
arcus pluvius 874, 8
ardens 21, 3. 548, 11
ardentem 500, 3. 914, 1
ardentes 183, 2
ardentis 193, 3
ardeo 490, 1
ardet 815, 12
ardor 230, 1. 269, 13
ardua cervix 529, 13
arduæ 337, 1
arduis 114, 5. 139, 1. 351, 2
arduos 209, 12
arduum 19, 9. 232, 5
area 510, 2. 772, 9
areæ 40, 2
arem 1, 5
Arelas 700, 4
arena 724, 6
arenæ 106, 1. 110, 2
arenas 260, 10
arente 475, 4
arentes 260, 10
aret 510, 8. 801, 6
Argaro 171, 3

argentea 709, 4
argenti 509, 8. 547, 6. 646, 3. 651, 5. 695, 1. 811, 3
argento 154, 4. 405, 8. 513, 1
argentum 729, 2. 739, 13. 753, 10. 801, 2. 868, 7
Argeo, *v.* Argæo
argilla 356, 8
Argis 650, 8. 865, 3. 882, 4
Argivi 310, 4
Argivis 257, 1
Argonautas 438, 6
Argoo 486, 5
Argos 30, 4
arguens 58, 2
arguet 912, 3
argui 468, 3
arguitur 818, 6
arguta 605, 3
argutæ 306, 3. 389, 1
argutos 262, 3
argutum 204, 6
argutus 790, 1
Aricia 556, 3
Aricini 867, 8
arida 90, 4. 191, 6
aridas 99, 3. 413, 7. 458, 5
aridum 315, 5. 447, 3. 700, 11
aridus 490, 5
Arimineusem 447, 8
aris 135, 1
Aristarchus 912, 4
Aristi 774, 17
Aristippi 726, 4. 804, 7
Aristippum 805, 2
Aristippus 648, 6. 804, 4
Aristius 597, 6
Aristophanes 544, 1
arma 123, 1. 132, 3, *bis*. 148, 1. 269, 6. 327, 8. 342, 3. 403, 8. 462, 3. 667, 5. 711, 6. 801, 3
armatus 310, 5
armavit 879, 2
Armenus 185, 1
Armenius 783, 5
armenta 119, 1. 183, 7
armentum 254, 2. 768, 6
armis livida gestat brachia 36, 2
armis 255, 6. 268, 3. 288, 2. 420, 4. 539, 5. 668, 10. 724, 4. 813, 14. 827, 2. 882, 8. 898, 7. 905, 9
armos 578, 3. 676, 6. 721, 7
armorum 150, 4
arrepe 686, 7
arrepta 592, 3
Arri 647, 1. 669, 9
arrident 880, 12
arridere 612, 3
arripe 658, 9
arripit 767, 4
arripuit 619, 4. 914, 11
arrogantem 343, 4
arrogantes 97, 9
arrogavit 418, 7
arroget 675, 3. 831, 9. 882, 3
arsevit 520, 8
arsisse 476, 1
arsisti 289, 6
arsit 161, 1. 460, 5. 565, 8. 839, 1
arte 50, 5. 250, 8. 502, 3. 721, 2. 748, 10. 834, 3. 855, 1. 875, 9. 899, 1. 909, 4
artem 684, 9. 747, 1. 790, 3
artem cœnarum 675, 3
artem carminis 389, 5. 821, 4
artes 398, 8. 422, 3. 576, 4. 750, 4. 753, 10. 828, 11. 841, 6. 850, 2
arti 856, 7. 891, 12
artibus 682, 5. 853, 4
articulos 705, 2
artis 494, 12. 542, 4. 671, 5. 859, 1. 895, 10
artium 363, 10. 394, 5. 414, 8
artubus, *v.* artubus
artubus 277, 6
artus 502, 9
arva 254, 9. 269, 10. 484, 7, 8. 486, 2. 788, 14
arvi 862, 8
arvis 432, 8. 768, 6
arundine 661, 4. 676, 4
arundo 586, 4
arvo 796, 2
arvum 259, 6. 353, 7. 766, 3
as 633, 10
Asdrubal 379, 9
Asdrubale 382, 10
asello 849, 7
asellum 513, 5. 825, 7
asellus iniquæ mentis 593, 3
Asiæ 583, 15. 743, 1
Asiam 583, 10
Asiæ 785, 2
aspectu 588, 12
asper 131, 5. 700, 8. 887, 11. 892, 4
aspera 23, 6. 93, 3. 737, 7. 828, 5. 864, 9
asperæ 256, 2
asperam 125, 6
asperas fores 291, 2
asperas serpentes 141, 6
aspergere 552, 2
asperioribus 338, 2
asperis 446, 5. 450, 3
asperitas 809, 6
asperitatis 842, 1
asperrimus 454, 9
aspersum 246, 6
aspersus 777, 8
aspexit 767, 5, 11
aspice 803, 4. 815, 4. 846, 5. 862, 5
aspicere 683, 2
aspici 80, 6
aspiciam 698, 11
aspiciat 796, 6
aspicit 221, 3. 462, 6
aspirare 891, 2
Assaraci 474, 2
assectaretur 592, 5
assem 599, 10. 800, 12. 901, 7
assentatores 910, 5
assibus 652, 2
assideat 512, 12
assidens 428, 5. 452, 3
assidet 749, 10
assiduas 478, 3
assignant 828, 6
assis 571, 2. 675, 6
assis miscueris elixa 631, 2
assisto 579, 1
assos 628, 4
assuerit 634, 9
assuetum 622, 6
assultur 874, 6
assumam 751, 4
assumere 574, 12
Assyria 192, 10
Assyrii 260, 11
Assyrius 882, 4
ast 479, 2. 581, 1. 586, 4
astat 579, 4
Asterie 281, 3
astra 328, 5. 347, 11. 368, 7. 490, 12. 706, 3
astri 486, 9
astricto 846, 9
astrictum 286, 4
astringitur 477, 5
astrum 222, 3. 869, 1
astuta 654, 7
astutum 536, 6
astutus 684, 6
at *sæpissimè*
Atabulus 566, 6
Atacino 606, 2
atavis 1, 1
ater 207, 4. 346, 9. 458, 3. 869, 3
Athenæ 859, 1
Athenas 861, 9
Athenis 511, 7. 704, 7. 850, 12
athletarum 859, 1
Atlanteus 129, 1
Atlanticum 120, 1
Atlantis 11, 1
atque *quamplurimis in locis*
atque *i. e.* quam 477, 5. 519, 6. 711, 2
atqui 93, 3. 272, 5, *et alibi freq.*
atra 214, 2. 243, 8. 357, 1. 463, 9. 683, 4. 712, 9
atra fila trium sororum 161, 1
atræ 108, 6. 408, 9
atramenta 852, 11
atras 202, 5. 305, 5. 696, 1
Atreidas 43, 7
Atreiden 736, 1
Atreides 164, 1
Atreus 889, 4
atri 719, 3
atria 751, 7
Atrida 654, 8
Atride 763, 9
Atridis 656, 5
atris 259, 8. 451, 2. 618, 6. 760, 4. 809, 7. 821, 7. 910, 8
atrium 244, 6
atro 455, 1. 490, 2

atrocem 131, 4
atrox 65, 9. 300, 9
atrum 142, 1. 623, 2. 875, 5. 911, 15
Attæ 837, 4
attagen 455, 8
Atta 1225, 2
Attalicis 4, 7. 777, 1
attamen 614, 12
attentam 615, 3
attentas 857, 14
attenti 546, 7
attentius 849, 5
attentus 700, 3. 767, 6
attenuat 129, 3
atterens 284, 1
Atti 606, 9. 895, 6
Attica 711, 8
Atticis 16, 4
attigit 251, 1
attincat 624, 7
attinet 831, 6. 445, 3
attingit 806, 3
attollens, *v.* tollens
attollere 808, 4
attonitus 321, 3
avaræ 405, 1
avaras 407, 9. 732, 1
avarior 866, 17
avaris 154, 4. 646, 7. 901, 6
avaritia 727, 5
avaritiam 547, 4. 575, 14
avaro 358, 4. 794, 6. 869, 8
avarum 514, 1
avarus 228, 1. 429, 5. 514, 6. 652, 4, 5. 740, 11. 800, 11. 841, 1. 870, 6
auceps 659, 1. 913, 7
auctius 692, 3
auctor 12, 7. 108, 7. 272, 2. 551, 6. 609, 5. 628, 3. 671, 9. 876, 7. 878, 12
auctoratus 708, 4
auctore 256, 7. 311, 5
auctorem 594, 10
auctos 570, 10
auctorem 817, 8
audaces 318, 1. 367, 2. 508, 10
audax 18, 8, 10. 51, 3. 263, 8. 317, 8. 610, 7. 652, 11. 684, 12. 859, 9. 893, 10
aude 611, 6. 739, 9
audeat 336, 2. 649, 8
audebit 801, 9. 863, 13
audendi 873, 10
audent 792, 3
audes 573, 11. 744, 4. 866, 8. 882, 11
audet 399, 1. 501, 11. 849, 9. 916, 1. 854, 12. 960, 2
audi 499, 5, 6. 507, 4. 735, 5. 739, 2. 801, 6. 862, 8. 887, 1
audiar 340, 3
audias 58, 8
audiat 296, 11. 342, 1
audiendum 370, 9
audientem 11, 7
audieras 866, 11
audieris 691, 3. 716, 9
audierit 643, 16
audiet 11, 1, 3. 667, 6
audire 151, 1. 266, 5. 521, 7. 616, 2. 726, 8. 768, 8. 839, 12. 865, 4
audiret 549, 4. 862, 1
audiri 800, 8
audis 97, 6. 291, 5. 328, 6. 349, 7. 694, 1. 797, 6
audis, *i. e.* vocaris 711, 7
audisti 699, 4. 763, 4
audit 229, 3. 283, 9. 420, 2. 538, 4. 573, 2. 706, 9
audita 289, 2
auditam 95, 9. 681, 6
auditis 258, 4
auditor 822, 2
auditorem 886, 2
auditoris 600, 6. 880, 11
auditum 153, 3. 860, 10
audivere 412, 7, 8
audivit 519, 2
avebas 513, 9
avellier 527, 4
avem 689, 5
avenæ 700, 10
aventes 701, 12
aventi 670, 1
Aventino 840, 12
Aventinum 502, 9
Avernales 416, 4
averrere 675, 5
aversam 166, 1
aversos 552, 3. 559, 6
aversum 466, 8
aversus 649, 2
avertit 842, 8
avertunt 558, 5
aves, *nomen.* 375, 5. 435, 4. 716, 3
avet 406, 1. 552, 1
aufer 660, 1. 707, 2
auferam 452, 4
auferet 591, 3. 651, 12. 795, 10
aufers 650, 3
aufert 216, 2. 300, 3. 566, 11. 779, 1. 817, 10. 833, 6
Aufidio 560, 2
Aufidius 675, 3
Aufidum 398, 7
Aufidus violens 360, 7. 417, 5. 511, 1
auge 709, 12
augenda re 801, 4
augur 12, 3. 315, 4. 502, 1. 664, 5. 825, 1
auguris 310, 3. 320, 6
Auguste 415, 8
Augusti 186, 7. 370, 7. 376, 9. 742, 2. 743, 3. 798, 6
Augusto 784, 2
Augustus 251, 2. 267, 2
avi, *abiat.* 65, 3
avi, *genit.* 517, 5
avibus 676, 7. 874, 3
avida 330, 4
avidas 393, 3
avide 581, 3
avidi 77, 3
Avidienus 629, 3
avidis 109, 4
avidos 554, 14. 566, 3
avidum 156, 1
avidus 264, 2. 651, 12. 888, 5
avis 92, 2
avis, *nominat.* 346, 1. 409, 6. 428, 5. 435, 7. 645, 5
avis pejor parentum ætas 280, 9
avita 576, 6
avitæ 255, 11
avitis 159, 5
avitus 54, 2
avium 241, 6. 586, 2. 744, 3
aula 114, 2. 189, 4. 228, 6. 732, 10. 741, 5
aulæ 296, 2
aulæa 719, 2. 720, 2. 848, 4. 887, 2
aulæis 354, 7
aulam 388, 3. 418, 3
Aule 653, 5
Aulide 656, 1
Aulon 175, 1
Aulus Cascellius 905, 1
aura 13, 8. 90, 6. 186, 11. 358, 7. 368, 9. 477, 9. 677, 6. 690, 10. 772, 11. 815, 16
auræ 24, 3. 247, 4. 258, 7. 298, 11. 499, 3. 632, 3
aurarum 92, 4
auras 108, 1. 546, 8
aure 202, 3. 454, 5. 660, 5. 697, 12. 720, 9. 848, 2. 896, 7
aurea 24, 1. 45, 1. 528, 4. 783, 6
aureæ 374, 6
auream 189, 1
aureis 119, 5
aurem 615, 3. 633, 5. 725, 1. 727, 12. 841, 9. 888, 13
aurem votis præbeat 508, 2
aurem substringe loquaci 690, 12
aurem culturæ patientem 727, 12
in aurem dicere 592, 8
aureo 201, 2. 233, 5
aureos 568, 7. 463, 1
aures 202, 6. 280, 2. 601, 2. 785, 11. 798, 3. 863, 7. 895, 3. 906, 7
aures applicet 295, 4. 502, 12
aures demittit 202, 5
aures perstringis murmure 150, 3
aureum 224, 1. 486, 12. 490, 12
auri 502, 3. 651, 3. 740, 2
auribus 104, 5. 492, 1. 665, 9. 822, 6
auriculæ 665, 3
auriculam 598, 10
auriculas 593, 3. 710, 8

auriculis 769, 7
auriga 65, 8. 515, 1
auris equi in ore frænato 792, 8
auris nivalibus 778, 2
auritas quercus 50, 7
auro 215, 3. 225, 11. 270, 2. 624, 5. 729, 2. 868, 5. 898, 1
aurum 119, 1. 255, 1. 310, 1. 337, 9. 370, 3. 400, 6. 648, 6. 649, 4. 657, 3. 729, 2
ausa 141, 5
ausculto 703, 1
ausi 898, 5
ausim 606, 4
Ausonius 231, 6
auspex providus 344, 7
auspicatos 275, 6
auspicem 32, 8. 743, 9
auspicium 212, 2. 416, 11. 551, 8
auspicium 739, 9
Auster 150, 3. 417, 1. 465, 4. 692, 9. 777, 11
austera 903, 1
austerum 622, 7
Austri 347, 2. 627, 1
Austros 296, 5. 570, 3
Austro 711, 1
Austrum 207, 3
ausus, a, um. 576, 3. 648, 10. 650, 15. 743, 7. 851, 9. 891, 2
aut, *quamplurimis in locis*
aut erit, aut non 687, 11
autem 849, 7. 877, 1
autor, *v.* auctor
autumat 643, 1
autumnos 207, 2
autumnus 432, 8
autumnus purpureo varius colore 168, 1
autumnus pomifer 392, 7
autumnus gravis 693, 10
autumnus 711, 1. 724, 7
avus 570, 2
avvia 438, 7
auxilio 555, 12

B

BABYLONIOS, 46, 1
bacca 172, 6. 679, 1
baccam 660, 7
bacchabor 180, 2
bacchante 96, 2
Baccharum 341, 4
Bacche 76, 5. 251, 4. 539, 5. 539, 7
Bacchi 230, 5. 861, 6
Bacchus 583, 11
Bacchi 29, 2. 173, 2
Bacchum 102, 3. 229, 4
Bacchus 312, 9
baccis 458, 8. 796, 2
Bactra 355, 8
Bæte 260, 3
Baiano 674, 5
Baias 791, 2. 792, 7
Bais 227, 4. 732, 6
balanus 563, 4
Balatro 717, 5. 719, 12
Balatrone 715, 6. 721, 1
balatrones 516, 2
Balatroni 716, 9
balba 664, 7. 825, 10
Balbinum 534, 6
balbum 311, 3
balbuit 75, 4
balbus 75, 3. 777, 9. 783, 2. 809, 4
Bantinos saltus 259, 6
barathro 65, 12
barathrum 794, 5
barbam 542, 6. 590, 6. 642, 4. 809, 4
barbara 144, 1. 267, 4. 854, 7
barbare 161, 3. 350, 6. 449, 5
barbarus 171, 1. 410, 1
barbare 59, 9
Barbaræ 756, 2
barbaro 540, 10
barbarorum 131, 7. 417, 9
barbarum 102, 2. 252, 1. 460, 6
barbarus 272, 5. 481, 5
barbatam 661, 5
barbite 122, 4
barbiton 7, 3. 342, 4
Barcinoena piscosi 568, 4
Barium 736, 5
Barine 181, 2
baris 470, 1
barros 589, 7
barrus 583, 10. 775, 3
Bassareu 77, 3
Bassum 137, 4
Bathyllo 476, 1
batillum 560, 4
beabit 861, 8
bearis 159, 7
beat 597, 9
beata 453, 5. 481, 7. 501, 11. 759, 13
beatæ 173, 4. 231, 4. 354, 3. 682, 2
beatam 343, 1
beate 22, 2. 460, 4
beati 105, 1. 283, 10. 403, 11. 699, 11. 713, 2. 863, 10
beatior 289, 4. 312, 7
beatis 143, 1. 507, 9
beato 772, 10
beatorum 157, 2
beatum 217, 3. 281, 5. 403, 10. 515, 3. 752, 2. 756, 8. 787, 7. 797, 7
beatum nihil est ab omni 217, 8
beatus 103, 5. 226, 6. 430, 1. 543, 9. 546, 10. 631, 9. 701, 9. 736, 5. 812, 2. 910, 10
beet 815, 3
bella 5, 11. 194, 1, &c.
bellante 501, 3
bellantis 246, 3
belle 555, 7
Bellerophonte 301, 1
Bellerophontem 403, 2
Bellerophonti 773, 2
bell 146, 2. 155, 6, &c.
belli cæcilis æstus 899, 5
belli domique 326, 5. 853, 5
bellica res 373, 2
bellicosis 255, 9
bellicosus 191, 1
bellis 429, 3. 838, 9
bellio 51, 1. 127, 1. 214, 5, &c.
Bellona 658, 8
bellua 144, 10. 669, 3. 709, 1
bellua centiceps 92, 5
bellua multorum capitum 751, 5
bellus 51, 5. 347, 7
bellusos 419, 3
bellum 88, 1. 177, 3. 253, 1. 255, 2. 423, 19. 557, 5, &c.
bene 175, 5. 190, 1. 196, 3. 215 3. 537, 11, &c.
bene erat 655, 7
bene est cui, &c. 313, 7. 699, 4
bene esse 732, 12
Beneventum 265, 7
benigna 226, 2. 357, 10. 473, 1
benignæ 493, 8
benigne 761, 6. 765, 8. 796, 8
benignis 371, 2
benignitas 429, 3
benignius 53, 6. 804, 1
benigno 73, 3. 382, 12. 749, 7
benignum 778, 4
benignus 517, 2. 522, 20
benignus vim somnique 638, 2
Berecynthiæ 521, 7. 561, 6
Berecynthio 78, 2
bibam 103, 7. 460, 4
bibant 793, 2
bibendi 180, 3
bibendum 138, 5
bibentem 115, 3
bibenti 856, 9
bibere 286, 5
biberent 920, 6
biberes 291, 1
biberis 623, 2
bibes 85, 1. 748, 4
bibimus 716, 10
bibis 413, 2
bibisset 738, 1
bibisti 871, 4
bibit 202, 3. 251, 3. 817, 4
bibuli 816, 3
Bibuli 262, 4. 611, 8
bibulum 789, 5
bibunt 193, 2
bicornis 199, 6
bidental 911, 7
bidentium 531, 7
biformis 235, 2.
bile 57, 4

bilem 631, 4. 820, 8. 865, 12. 899, 8
bilibri 629, 9
bilinguis 603, 10
bilis 468, 12. 597, 11. 651, 2
bimaris 29, 1
bimestri 316, 2
bimi 82, 1
Bioneis 860, 3
bipedalis 668, 9
bipennibus 381, 7
biremis 398, 5
Birrhi 550, 9
bis 218, 3, *et alibi frequenter*
bis dena 858, 8
bis mille 462, 7
bis ter 442, 2
bis terque 903, 17. 911, 9
Bistonidum 232, 4
Bitho 583, 11
Bithyna 151, 3. 755, 2
bitumen 451, 2
blandâ prece 907, 7
blandæ 363, 3
blandi 508, 5
blandienti 296, 1
blandior 332, 2
blandius 95, 8
blandum 50, 7
blandus 642, 7
Blandusiæ 302, 1
blateras 706, 9
blattarum 649, 14
bobus 280, 6. 430, 3. 501, 1
Bœotum 553, 6
Bollane 592, 10
bona 370, 10. 498, 10. 536, 14, 15. 540, 10. 620, 9. 801, 11
bona pars hominum decepta, &c. 511, 4. 899, 3
bona *i. e. facultates* 654, 3
bonæ 362, 3. 839, 8. 859, 1
bonam 508, 2. 523, 10
bone 383, 5. 385, 11. 701, 8
boni 370, 2. 621, 3. 700, 2. 799, 15
bonis 95, 4. 159, 2. 378, 11. 383, 1. 395, 8. 702, 3. 890, 5
bono 325, 5. 746, 5. 797, 9. 856, 1
bonorum 512, 9
bonos 398, 5. 786, 5
bonum 771, 4. 903, 17
bonus 403, 4. 522, 10. 533, 8. 541, 9. 671, 3. 904, 1
Boreæ 336, 12
bos 384, 3. 618, 3. 767, 2. 790, 2
Bosphori 236, 7
Bosphorum 199, 9. 260, 9
bove 317, 10. 800, 6
bovem 788, 14
boves 43, 3. 436, 8. 463, 2
bovis 458, 6
brachia 36, 3. 57, 3. 166, 3. 196, 6. 269, 9. 289, 2. 526, 3. 597, 9
brachiis 263, 2. 477, 6
Brennos 416, 6
breve 137, 6. 525, 13. 626, 5. 821, 8
brevem 208, 6. 412, 5. 851, 3
breves 160, 6. 414, 9
brevi, *i. e.* paulo post 743, 5
brevi 47, 4. 216, 3. 526, 4. 832, 8. 894, 11
brevibus 445, 5
brevioribus 821, 3
brevis 22, 3. 212, 3. 674, 2. 701, 10. 741, 1. 845, 3. 902, 6
brevis esse laboro 875, 3
brevitate 601, 1
Briseis 165, 2
Britannis 267, 2. 419, 4
Britannos 88, 3. 134, 2. 260, 12
Britannus 456, 5
bruma 592, 8. 695, 1. 760, 8
brumam 778, 3
brumas 173, 1
Brundusium 569, 4. 807, 11. 810, 9
bruta tellus 128, 4
Brute 585, 2
Bruto 174, 2. 583, 8
Brutum 583, 11, 15. 751, 2
buccas 508, 1
Bullati 776, 1
Bupalo 454, 12
busto 254, 1
Byzantia 679, 1

C

CABALLI 577, 17
caballo 575, 5
cabalium 767, 3. 812, 6
caballus 790, 2
cacatum 590, 2
cachinnum tollent 881, 12
cacumina 483, 2
cadant 833, 3. 877, 1
cadat 521, 10. 832, 11. 847, 2
cadaver 690, 2
cadavera 586, 6
cadent 878, 5
cadentia 810, 1
cadentis 242, 3
cadi 308, 8
cadis, *nomen* 133, 7. 178, 3. 649, 11
cadit 317, 3. 565, 8. 465, 10
Cadmo 573, 12
Cadmus 589, 5
cado 353, 2
caduco 262, 4
caducum 199, 6
cadum 305, 10. 320, 1. 411, 3. 867, 4
cadunt 877, 9
cadus 405, 4
Cæræ, *v.* Ceæ
cæca 199, 11. 664, 2
Cæcilio 877, 2
Cæcilius 834, 3
cæcior 526, 2
cæcos 347, 1
Cæcubo 209, 1. 714, 10
Cæcubum 84, 7. 139, 4. 351, 3. 460, 1. 464, 10
cæcum 534, 4. 642, 13
cæcus 603, 4
cæcus amor sui 78, 3
cæcus furor 457, 1
cædam 651, 7
cædas 541, 4
cæde 269, 7. 331, 7. 420, 3
cædebat 540, 6
cædes 153, 7. 246, 8. 335, 10. 381, 2
cædem 37, 2
cædere 650, 4
cædibus 907, 4
cædimur 862, 10
cælatum 862, 5
cæmenta 243, 3
cæmentis 333, 1
cæpe 782, 5
Cærite cera 753, 7
cærula 474, 7
cærulea 461, 1
cæsa 136, 4
Cæsar 14, 2. 140, 7. 304, 3. 421, 1. 530, 4. 698, 7. 828, 2
Cæsare 55, 6. 88, 2. 305, 8. 370, 12. 385, 1. 422, 8. 460, 2. 620, 10. 749, 5
Cæsarem 134, 1. 261, 4. 369, 8. 384, 2. 462, 8
cæsariem 64, 3
Cæsaris 13, 4. 27, 4. 55, 5. 186, 8. 195, 6. 340, 3. 426, 1. 464, 11. 593, 1. 614, 7. 615, 3. 783, 6. 786, 1
Cæsaris Augusti 859, 6
cæsus 522, 1. 524, 3
cætera turba 716, 2
cætera 39, 2. 356, 3. 371, 10. 473, 4. 507, 3, &c.
cæteris 387, 1
Calaber 761, 4
Calabræ 312, 8. 396, 6
Calabriæ 118, 5
Calabris 428, 15. 868, 3
Calabros 126, 8
Calais 290, 5
calami 64, 6. 639, 1
calamo 912, 1
calamum 840, 7
calcanda 109, 2
calcar 851, 2
calce 618, 3
calceus 533, 8. 774, 15
caldior 535, 9
calebo 408, 7
calefactat 867, 10
Calena 119, 4
Calendæ 538, 2
Calendis 285, 1. 437, 4
Caleno 84, 7
calentem 173, 5
calentes 216, 4
calentis 468, 8
cales 490, 6

calet 22, 7. 646, 5. 640, 2
Calybus 410, 8
calicem 680, 6
calices 699, 5. 716, 11. 750, 5
calidæ 350, 10
calidus 307, 3. 745, 4. 860, 15
caliendrum 591, 4
caliginosa 355, 10
callemus 896, 7
callet 408, 13
callida 294, 6. 876, 9
callidi 337, 1
callidum 43, 1. 228, 10
callidus 641, 3. 711, 7
Callimachus 868, 2
Calliope 258, 1
callosa 672, 2
calo argutus 790, 1
calones 522, 3. 577, 17
calor 760, 3
calores 400, 3
caloribus 536, 18
caluisse 396, 2
Calvum 602, 4
camelo 849, 3
Camena 55, 2. 721, 1
Camenæ 218, 6. 259, 12. 389, 3. 399, 4. 606, 4. 813, 4. 818, 5. 896, 8
Camenis 502, 2
cameram 664, 6
Camillis 730, 3
Camillum 54, 1
camino 566, 9. 669, 8
caminus 778, 3
Camœna, *v.* Camena
Campana supellex 579, 5
Campana trulla 651, 5
Campanis 719, 4
Campano 562, 1
Campanum 561, 7
campestre 778, 2
campestres 334, 1
campestria 813, 11
campestribus 905, 9
campi pingues Asiæ 743, 1
campi, *genit.* 365, 12. 887, 10
campis 90, 5. 140, 10. 187, 4. 288, 6. 295, 5. 313, 6. 391, 5. 456, 1
campo 317, 7. 513, 6. 643, 11. 697, 13. 764, 14. 776, 4
campos 167, 6. 256, 9
campum 35, 2. 240, 6
campus 30, 6. 40, 2. 153, 2
cana nive conspuet Alpes 685, 11
canam 42, 1. 370, 11. 671, 9
canas 638, 3
candens 429, 1
candente 794, 10
candentes 12, 2
candentibus 559, 3
canderet 701, 16
candida 528, 13
candidæ 289, 2. 469, 13
candidam 340, 9
candide 77, 3. 475, 5. 611, 8. 746, 1
candidi 281, 3
candidiores 561, 5
candidis 897, 10
candido 564, 11
candidos 58, 4
candidum 35, 1. 436, 6
candidum ingenium 468, 5
candi hus 759, 3. 850, 4
cane 433, 9
cane pejus et angue 805, 9
canebat 125, 5
canem 583, 16. 813, 3
canemus 424, 3
canendo 294, 4. 687, 10
canentes 390, 7. 465, 8
canere 861, 8
canerent 897, 1
caneret 63, 2
canes *nomen.* 448, 14. 589, 7. 813, 3
canet 856, 9
canibus 488, 7. 702, 8. 887, 10
Canicula rubra 685, 9
Caniculæ 73, 5. 302, 9
Canidia 436, 5. 445, 5. 448, 4. 488, 1. 617, 10. 722, 4
Canidiæ 591, 4
Canidiam 588, 10
Canis, *pro sidere*, 773, 1
Canis, *propr. viri*, 453, 1. 629, 1
canis, *animal domestic.* 344, 1. 446, 1. 470, 6. 529, 5. 630, 1. 689, 10. 738, 3
canis, *adject.* 20, 4
canistris 701, 18
canit 367, 5. 605, 6
canitie 192, 2
canities morosa 40, 1
canoræ 901, 4
canoris 50, 7
canoros 860, 4
canorus 236, 8
canos capillos 192, 9
Cantaber 191, 1. 288, 4. 448, 8. 783, 4
cantabimus 352, 5
cantabitur 617, 8
cantabo 384, 3
Cantabrica 813, 12
Cantabrum 179, 2
cantamus 27, 12
cantare 231, 2. 530, 2. 602, 4. 819, 2
cantat 558, 3. 909, 10
cantemus 136, 7
cantharis 83, 2
cantharus 750, 9
canto 89, 6. 239, 3. 593, 8
cantor 542, 2. 887, 3. 909, 3
cantoribus 530, 1
cantoris 517, 1
cantu 284, 6. 413, 3. 474, 8
cantum galli 506, 9
cantus 94, 5. 196, 2. 241, 6. 498, 5
canum 309, 2
Canusi 567, 6. 658, 1
Canusium 608, 10
capacibus 178, 5
capaciores 464, 7
capax 241, 2
cape, *v.* capio
capella 504, 8
capellæ 485, 5. 767, 1
capellis 71, 5
caper 166, 13
capessens 741, 1
capiet 510, 3. 657, 2. 904, 4
capilli 709, 3
capillis 53, 4. 114, 2. 202, 6. 324, 2. 353, 4. 446, 5
capillo 573, 6. 538, 10. 825, 15
capillos 175, 3. 192, 9. 477, 9. 733, 5. 762, 4. 875, 11
capillus 307, 1. 469, 9
capit 547, 6. 699, 6. 707, 5
capitalis 583, 4
capite 642, 7. 650, 8. 690, 9. 719, 6
capiti 110, 3. 606, 5. 615, 9. 797, 3. 873, 1
capiti, *i. e.* summæ 513, 6
capitis 94, 2. 413, 10. 611, 9
capitis minor 271, 4
Capito 559, 9
Capitolini 552, 8
Capitolinus 552, 10
Capitolio 139, 5. 373, 5
Capitolium 254, 3. 337, 6. 360, 5
Capitone 561, 2
capitum 615, 11. 731, 5
Cappadocum 755, 8
capræ 751, 5
Capræ insana sidera 282, 2
caprea 377, 1
capreæ 125, 8. 308, 4. 471, 7
capreas 676, 5
Capri 550, 10
Capricornus 222, 1
capriticos 445, 7
caprina 810, 4
capripedum 230, 3
Caprius 550, 6
caprum 286, 1
capsa 855, 8
capsis 546, 11. 609, 2
capta 257, 2. 655, 4. 718, 2. 844, 6
captæ 855, 2
captas 711, 12
captat 434, 1. 511, 11. 527, 7, 8. 551, 9
captator 687, 9
captos 684, 6
captui 895, 3
captis 393, 4
captiva 269, 5. 849, 1
captivæ 163, 5
captivum 801, 5. 849,
captivus 538, 4
capto 863, 5
captos 806, 2
captum 365, 10
captus 625, 5. 714, 2

Capua 777, 7
Capuæ 460, 3. 562, 3
caput 5. 9. 21, 4. 100, 6. 182, 2. 199, 7. 296, 4. 333, 6. 432, 7. 445, 6. 458, 10. 489, 15. 525, 13. 559, 10. 564, 3. 590, 1. 604, 7. 610, 2. 650, 1. 656, 2. 689, 7. 696, 5. 707, 14. 705, 6
caput hoc erat, hic fons 807, 4
cara 675, 5
carae 634, 4. 815, 2
carbo 265, 3
carbone 661, 2. 711, 4
carceribus 514, 12
cardiacus 652, 7
cardines 97, 6
care Maecenas 31, 3
care emit 652, 13
careant 136, 7
carebimus 206, 6
carent 492, 3. 481, 7
carentem 121, 4. 343, 2. 343, 7
carentes 182, 8
carentia vitute 861, 10
carentibus 335, 1
carentis 106, 1. 895, 9
carere 182, 2
caret 153, 8. 189, 2, 3. 355, 3. 536, 10. 771, 13. 870, 7, 8. 875, 9. 903, 14
cari 94, 2. 744, 13
carina 131, 4
carinae 60, 6
carinam 466, 10
carinas 20, 2. 764, 3
caris 106, 2. 403, 15. 512, 13
carmen 122, 4. 361, 1. 391, 5. 430, 5. 475, 7. 497, 2. 744, 8. 838, 2. 854, 12. 893, 13. 909, 4
carmina 11, 6. 64, 4. 229, 4. 239, 1. 362, 6. 395, 5. 410, 4. 469, 14. 610, 6. 613, 11. 630, 8. 785, 11. 813, 2. 836, 4. 902, 2
carmina mala 609, 7
carmina, *i. e.* odas, 862, 4
carmine 30, 1. 496, 10. 552, 9. 574, 1. 605, 10. 721, 1. 450, 8. 653, 5. 842, 13, *bis*. 844, 5. 852, 11. 860, 2. 892, 3
carminibus 202, 4. 384, 8. 395, 5. 568, 5. 889, 2. 906, 4
carminis 26, 1. 389, 6. 609, 5. 694, 3. 876, 7
carminum 187, 4
carae 655, 2. 713, 2
carnem 676, 3
caro, *vel* claro 593, 11. 623, 5
Carpathii 383, 10
Carpathium 151, 1
carpe diem 48, 2
carpe viam 701, 6
carpentes 665, 2
carpentis 690, 5
carpere 229, 3. 343, 12. 350, 1. 707, 3
carperet 482, 3
carpasso 502, 6
Carthagine 510, 1
Carthaginem 405, 5
Carthaginem 382, 7
Carthaginis 596, 3. 756, 3
Carthago 271, 1
carnere 655, 9
caruisse 728, 2
carum caput 690, 11
carus 119, 8. 220, 3. 575, 15. 597, 6. 825, 2
casas 661, 3. 664, 8
Cascellius 905, 1
Caspium 181, 2
cassa 685, 6
Cassi 609, 1. 746, 3
casta 384, 7
castae 252, 4
Castaliae 264, 5
castellum 858, 9
castigator 888, 7
castigavit 896, 12
castis 56, 3. 405, 8. 842, 1
castitas 335, 7
casto 283, 2
Castor 490, 13. 615, 10. 810, 8
Castore 825, 3
Castoris 385, 9. 490, 14
castos 496, 2
castra 5, 10. 32, 1. 44, 3. 311, 9
casus 500, 4. 891, 5
casu 189, 6. 574, 14. 595, 1. 598, 7. 830, 6
casus 512, 11. 666, 7. 687, 1
casus *plur.* 634, 8. 720, 2
catellam 308, 1
catelle 663, 2
catena 288, 1. 741, 2
catenae 266, 3
catenam 565 1
catenas 113, 5. 200, 2. 645, 2
catenatas 456, 6
catenis 140, 11. 298, 7. 709, 2
catervae 378, 5. 848, 5
catervas 87, 2. 256, 4. 403, 7. 604, 5
cathedras 612, 5
Cati 684, 5
Cato 526, 6
Catones 613, 17
Catili 75, 2
catillis 680, 2
catillum 538, 5
catini 586, 7
catino 680, 7. 680, 4
catinum 579, 2
Catius 677, 1
Catonem 820, 1
Catonibus 864, 4
Catonis 52, 6. 151, 4. 212, 1, 326, 1. 521, 2. 840, 2. 877, 4
catulis 6, 2
catulos 254, 2. 328, 1
catulus 741, 6
Catullum 602, 4
catus 41, 3. 391, 1. 848, 14
cava 476, 3. 485, 3
Caucasum 69, 5. 427, 8
cauda 624, 6
caudae 707, 8. 832, 9
caudam 284, 2. 522, 4
caudam trahit 613, 9
cave 61, 7. 283, 11. 454, 9, *bis*. 642, 7. 653, 11. 689, 8. 755, 1. 786, 2
caveae 914, 9
caveant 894, 4
caveas 650, 6
cavebis 703, 13
caverat 268, 8
cavere 288, 8
cavet 888, 1
caveto 551, 11
cavis 231, 3. 303, 5. 653, 7
cavit 647, 7. 903, 12
caule 672, 3
caules 540, 12. 650, 1
caulibus 629, 10
cavo 700, 7
caupo 508, 9
caupona 777, 8. 803, 8
cauponas 563, 4
cauponibus 557, 1
causa 156, 6. 540, 4. 575, 17. 603, 6
causa 902, 9
causa mea 552, 11
causa priorem 684, 13
causae 69, 9. 507, 10. 781, 8. 799, 6
causam 583, 5, 13. 786, 4. 749, 5
causarum actor 901, 12
causas 146, 2. 554, 4. 603, 8. 685, 4. 722, 1
causatur 787, 9
causas 744, 7. 764, 1
cauta 731, 2
cautius 36, 2
cautos 697, 9. 839, 11
cautum 199, 9. 574, 12
cautus 188, 3. 699, 5, 11. 799, 13. 876, 8. 895, 15
cavum 762, 11
cavus 702, 9
Cae 154, 1. 399, 3
cecidere 164, 3. 367, 6. 878, 5
cecidit *a* cædo 279, 5
cecidit *a* cado 367, 7. 783, 5
cecinisse 498, 8
cecinit 473, 10. 594, 2
Cecropiae 409, 6
Cecropio 149, 3
cedat 523, 6. 515, 5
cedat in altera jura 867, 15
cede 813, 1
cedentem 622, 8
cedere 26, 5. 286, 6
cederet 618, 13. 895, 6
cedes 161, 2, 4

celet 478, 5. 494, 6
celet in usum 687, 2
celit 153, 7
cedro 902, 3
cedunt 679, 5
celabitur 671, 9
celantia 716, 4
celare 691, 6. 790, 5
celas 497, 4
celat 253, 2. 419, 1. 793, 1
celata 492, 5
celeberrima 895, 7
celebrare 30, 1. 49, 2. 898, 5
celebret 629, 3
celebris 196, 9
celent 254, 5. 793, 10
celer 177, 1. 265, 8. 301, 6. 651, 8
celerem 64, 7. 175, 4. 200, 1. 390, 9. 856, 7
celeres 50, 6. 63, 1. 70 4. 295, 10. 325, 8. 357, 11. 392, 9. 396, 1. 816, 2
celeri 60, 4
celeris 352, 8, 895, 9
celet 525, 9
cella 718, 4
cellis 139, 5. 586, 6
celsæ 189, 6. 259, 5
Celse 769, 8
Celsi 905, 1
Celso 768, 1
celsus Apeninus 483, 3
Celsus 743, 11
censebo 790, 3
censes 752, 5. 860, 8
censet 756, 4. 758, 10. 770, 5. 803, 3
censor 571, 9. 888, 7
Censore 394, 2
censoris 803, 12
censu 663, 3. 669, 11
censu tenui 764, 11
censum 620, 1. 728, 3
census 212, 3. 906, 3
Centaurea 76, 5
Centauri 367, 7
Centaurus 473, 10
centena 532, 2
centiceps bellua 202, 5
centimanus Gyas 220, 10. 265, 1
centum 209, 2. 218, 1. 287, 2. 296, 3. 348, 1. 363, 10. 368, 3. 464, 3. 490, 10. 510, 2, 7. 645, 2. 646, 19. 696, 2. 736, 2. 831, 10. 832, 3
centum millia 641, 3
Centuriæ 902, 12
Centurionibus 575, 19
cepere 879, 3
cepisset 639, 4
cepit 658, 7. 844, 6
cera 687, 6. 758, 7
ceratis 366, 2
Cerberus 233, 5. 296, 3
cerea 57, 2. 589, 2, 4. 590, 7
cereas 494, 7
cerebri 592, 10
cerebro 292, 3
cerebrosus 558, 9
cerebrum 615, 7
Cererem 334, 5. 484, 9. 499, 1
Cereris 243, 4. 714, 9
Ceres 354, 4. 636, 1
cereus flecti in vitium 837, 11
cereus 855, 5
Cerinthe 525, 5
Cerite, *v.* Cærite
cernere 526, 5
cernis 553, 2
cerritus 665, 2
certa 51, 5. 56, 1. 214, 3. 312, 5. 549, 9. 664, 3. 727, 8
certabitur 684, 10
certam 503, 2
certamen grande 323, 6
certamen trepidum 823, 1
certamina 749, 4
certamine 416, 22. 774, 8
certamine primum 879, 7
certans 684, 2
certant 879, 1
certantem 432, 10
certantia 605, 1
certare 196, 6. 365, 3. 468, 16. 666, 13. 812, 1. 819, 4
certas hyemes 66, 5
certat 4, 3. 172, 5
certatim 558, 5
certavit 892, 3
certe 165, 3. 597, 12. 636, 9. 914, 8
certemus 787, 1
certet 617, 11
certi 514, 4
certior 223, 4
certis rebus 901, 10
certis 577, 8. 752, 3. 839, 11. 867, 11
certius 774, 1
certius 634, 8
certo 335, 7. 474, 5. 548, 10. 613, 5
certum finem 740, 11
certum 691, 2. 695, 3
certus 478, 6. 498, 4
certus Apollo 32, 9
certus conviva 766, 1
cerva 6, 2. 270, 9
cervi 380, 10
cervice 241, 4. 331, 6. 741, 3. 745, 5
cervice subacta ferre jugum 167, 2
cervicem 57, 2. 197, 5. 199, 1. 873, 1
cervici 289, 3
cervinam pellem 741, 5
cervis 217, 3. 485, 5
Cervius 700, 3
cervix 525, 13
cervos 301, 5. 390, 4
cervus 65, 11. 774, 7
cespite 285, 4
cespitem 81, 3. 213, 1
cessant 391, 8
cessantes 132, 3
cessantem 502, 1. 792, 1
cessare 761, 12. 775, 2. 883, 9
cessas 349, 11. 652, 1. 741, 9
cessat 105, 7. 903, 16
non cessat 766, 4
cessator 711, 6
cessatum 758, 9
cessavere 819, 3
cessavit 857, 4
cesserat 152, 2. 616, 3
cessisse 314, 13
cessisset 564, 6
cessit 296, 1
cetaria 686, 3
Cethegis 864, 1. 876, 12
ceu 350, 3
Chærilus, *v.* Cherilus
chari, *v.* cari
charta 600, 2
chartæ, *gen.* 569, 1. 781, 6
chartæ, *plur.* 597, 1. 900, 4
chartas 840, 7
chartis 404, 6. 547, 14. 553, 1. 555, 10. 831, 9. 845, 3. 855, 10
charus, *v.* carus
Charybdi 104, 6
Charybdim 855, 6
Cherilus 352, 8. 903, 16
Chia 464, 8
Chiæ 443, 5
Chii 649, 10
chimæra 105, 3
chimæræ 220, 9. 367, 6
Chio 693, 1
Chios 776, 1. 778, 5
chiragra 705, 1. 727, 3
Chium 320, 1. 714, 10. 718, 6
chlamydem 305, 10
chlamydes 756, 1
chlamydum 756, 5
Chloe 92, 1. 289, 9. 290, 10. 322, 6
Chloen 262, 9. 289, 6. 313, 4
Chlori 307, 12
Chloris 168, 8
chorda 903, 7, 15
chordis 398, 9. 531, 1
choreas 39, 9
choreis 233, 1. 388, 2
chori 6, 6
choris 196, 5. 260, 4. 891, 2
choro 169, 1. 417, 1
choros 20, 5. 371, 4. 392, 2
chorus 503, 3. 812, 6. 861, 5. 890, 2. 898, 1
Chremes 429, 5. 880, 5
Chremeta 695, 3
Chrysippi 642, 13
Chrysippo 735, 4
Chrysippus 541, 11. 665, 2
cibaria 508, 12
cibo 447, 5
ciboria 178, 5
cibum 454, 8. 608, 7. 623, 1
cibus 651, 14
Cibyratica 755, 2

cicatricum 134, 5
cicatrix 564, 5
cicere 654, 3
ciceris 579, 2. 700, 10. 894, 9
ciceri 563, 5
Cicerrus 565, 1
cichorea 120, 3
ciconia 628, 2
cicuta 618, 4
cicutæ 859, 11
Cicutæ, *propr.* 645, 1
Cicutam, *propr. viri* 653, 9
cicutis 437, 7
cimex 610, 9
cinctus 714, 5
cinctutis 876, 12
cinerem 795, 2
cineres 182, 5. 415, 5. 481, 5. 914, 7
cineri 148, 5
cinge 361, 4
cingentem 341, 9
ciniflones 526, 9
cinis 490, 4
cippus 587, 4
circa 16, 8, &c.
Circæa 429, 2
Circæis 675, 1
Circe 489, 3
Circen 73, 8
Circes 737, 9
circiter 761, 2
circo 651, 9
circum 575, 4. 576, 9. 681, 1
circum 215, 6, *et alibi frequenter*
circumagi 592, 16
circumdata 526, 7, 10
circumgemit 485, 7
circumlita 772, 3
circumposuisse 680, 2
circumroditur 815, 10
circumspectemus 862, 7
circumtonuit 658, 8
circumvagus 434, 8
circumveniunt 888, 2
circumvolat 12, 5. 618, 6
circumvolitas 744, 5
cistam 807, 13
cita 141, 4. 217, 9. 506, 7
citaret 530, 7
cithara 64, 4. 94, 4. 121, 4. 190, 5. 258, 3
citharæ 191, 1. 241, 6. 290. 1. 308, 6. 648, 11. 738, 9. 740, 8
citharas 648, 10
citharœdus 903, 4
citius 59, 4. 593, 7. 632, 4. 685, 5. 855, 2
cito 902, 6
citra mare 718, 5
citra 514, 5. 604, 1
citrea 364, 4
citum 488, 2
citus 140, 9. 284, 3. 612, 6. 894, 14
civem 684, 13. 794, 3
cives 11, 1. 573, 7, 12. 729, 3, *bis.* 913, 9
civi 122, 5
civibus 806, 2
civica 744, 7
civicam 335, 10
civicum 146, 1
civiles 257, 5
civilia 595, 4
civilibus 479, 3. 726, 2
civilis 492, 9. 859, 5
civitas 371, 1. 482, 4. 484, 2
civitatem 355, 5
civium 250, 1. 269, 8. 431, 3
clade 256, 5. 417, 12
clades 277, 3
clamabit 910, 13
clamans 655, 11
clamantibus 641, 1
clamas 705, 11
clamat 507, 2. 807, 7
clament 650, 6. 837, 5
clamet 529, 7. 643, 13. 798, 13. 913, 9
clamo 617, 7. 822, 10
clamor 12, 9. 287, 4. 337, 7. 598, 10
clamore 356, 9. 706, 9. 813, 10
clamorem 103, 1. 237, 7
clara lucerna 707, 7
clarabit 372, 4
claram 28, 1
clare 695, 3. 800, 7, *bis.*
clari 240, 2. 304, 7. 414, 1
clarior 244, 2. 289, 8
claris, 390, 1. 898, 7. 912. 2
clarius 396, 5
claro 498, 6. 575, 4, 856, 1
clarorum 854, 4
claros 577, 5
clarum 217, 9. 398, 2. 563, 7
clarus 336, 4. 351, 9. 501, 2. 648, 3. 655, 7. 764, 2. 858, 7
classe 141, 4. 276, 5. 298, 10. 522, 6
classem 655, 4
classes 877, 12
classico 431, 1
classis 66, 4
clathros 914, 9
claude 284, 5
claudens 434, 10
claudere 166, 6. 608, 5. 615, 12
Claudi 563, 4. 783, 4
Claudi *vocat.* 770, 1
Claudiæ 382, 11
Claudius 417, 9. 742, 2
claudo, *nomen.* 249, 3
claudum 808, 7
claves 651, 7. 824, 3
clavibus 209, 2
clavos 132, 6. 333, 5
clausa 542, 4
clausas 269, 10
clausit 421, 6
claustra 298, 6. 787, 6. 854, 9
clausus 708, 4
clavum 560, 4. 572, 5. 573, 1. 704, 4
Clazomenis 582, 4
clemens 298, 8
cliens 111, 1. 766, 1. 861, 6
clientæ 295, 5
clientem 751, 7
clienti 839, 10
clientium 227, 9. 240, 8
clientum 273, 4
Clio 49, 2
clitellas 562, 3. 785, 2
clivos 785, 4
clivum 369, 9
cloacam 660, 8
clune 721, 9
clunes 525, 13
clunibus 707, 9
Clusinis 792, 4
clypeo 108, 4
Cnidi 115, 2
Cnidius 168, 10
Cnidon 352, 9
Coa 714, 4
coactor 576, 13
coactus 69, 4. 550, 13
Coæ 413, 11
Cocceii 563, 3
Cocceius 559, 5, 9
cocco 701, 15
cochlea 678, 2
cocto 625, 1. 718, 6
Cocytus 207, 5
Codrus 319, 2
coëant 874, 2
coëat 751, 1
cœlebs 210, 4. 285, 1
cœlestes 368, 2. 842, 7
cœlestia 392, 9. 806, 3
cœlestis 294, 2. 744, 11
cœli 495, 2. 569, 3. 701, 14
Cœli, *nomen propr.* 550, 9
cœlibe 732, 11
cœlibis 686, 6
cœlitum 486, 4
cœlo 31, 3. 174, 4. 182, 7. 257, 7. 266, 4. 330, 1. 397, 9. 444, 1. 448, 2. 447, 1. 487, 5. 557, 7. 677, 5
cœlum 13, 5. 19, 10. 247, 6. 450, 15. 472, 1. 766, 3. 791, 1
cœlum non animum mutant 779, 2
coëmens 518, 1
coëmptas 661, 1
coëmptis 161, 2
coëmptos 114, 8
cœna 579, 3. 700, 12. 701, 17. 713, 2. 751, 3. 880, 2. 905, 6
cœna dubia 632, 1
cœna brevis 789, 6
cœnabat 794, 8
cœnacula 733, 2
cœnæ 354, 7. 699, 2.
cœnam 706, 4. 765, 2, 13
cœnamus 716, 3
cœnant 565, 6. 566, 3. 840, 4
cœnantes 557, 5. 714, 8
cœnantibus 715, 3
cœnare 551, 12. 748, 2

cœnarum 675, 3. 822, 1
cœnas, *verb.* 765, 11
cœnat 7.56, 1. 867, 9
cœnatus 608, 7
cœnem 660, 1
cœnes 813, 5
cœnis 209, 1. 711, 9
cœno, *nomen*, 706, 1
cœperis 650, 2. 825, 4
cœperunt 540, 1. 538, 14
cœpi 597, 3
cœpit 595, 7. 697, 5. 739, 9. 794, 1. 838, 10. 843, 8. 845, 4. 858, 10. 874, 11. 891, 6
coerceat 464, 9
coerces 44, 5. 232, 3. 543, 1
coercet 259, 1. 537, 6. 586, 5. 6[illegible], 12
coercuit 332, 11
coetus 243, 1
cogas 852, 5
cogat 7[illegible], 1
cogemus 556, 2
cogere 255, 3. 530, 4. 775, 2
cogeris 512, 2
coges 801, 11
coget 912, 2
cogi 756, 6. 824, 8.
cogimur 102, 1
cogit 290, 9. 303, 3. 573, 10. 770, 2.
cogit *pro* **colligit** 910, 4
cogitat 740, 5. 885, 5.
cogitet 191, 2
cognata 665, 4. 696, 14
cognati 593, 10
cognatis 643, 14
cognatorum 865, 11
cognatos, 513, 3. 669, 3
cognitor 685, 8
cognomen 536, 2. 629, 4. 641, 6. 785, 3
cognomine 863, 3
cognoscere 852, 4
cogor 127, 5
cohæredida 691, 9
cohæres 667, 6
cohibebor 236, 1
cohibent 100, 2. 266, 3. 672, 2
cohibentia 851, 9
cohibentis 390, 4
cohibere 306, 4
cohibet 7, 2
cohors 19. 5. 232, 6. 456, 8. 743, 2
cohortes 261, 5
cohortem 583, 14
cohorti 769, 5
cohortis 237, 2
cohibat 591, 5
Cois 527, 1
coit 745, 3
Colchi 332, 1
Colchica 199, 3
Colchicis 446, 2. 490, 6
Colchis 486, 6
Colchos *v.* **Iolchos**
Colchus 937, 1. 882, 4
colendi 495, 2
coli 270, 1
colis 208, 4
colit 1.33, 2
colla 195, 8. 710, 10
collata 259, 10
collatis 873, 3
collaudem 575, 16
colle 860, 11
collecta 740, 8. 775, 3. 858, 1
collectos 793, 2
collectus 547, 9
collega 574, 1
collegam 826, 10
collegia 546, 1
collegisse 3, 1
collegit 777, 9
colles 85, 3. 410, 6. 497, 1. 713, 1
collibusset 530, 6
collibus 385, 3. 471, 10
collige 617, 13. 811, 1
colligis 760, 1
colligit 677, 10. 887, 8
collines 65, 2
collisa 736, 2
collo 251, 6. 436, 9. 662, 6
collocare 193, 10
colludere 887, 7
collum 349, 16. 357, 7. 798, 14
collyria 559, 7
coloni 206, 5
colono 171, 5
colonum 635, 2
colonus 131, 2. 646, 7
Colophon 776, 3
color 57, 5. 154, 4. 404, 4. 414, 4. 470, 10. 489, 7. 618, 8. 805, 2
colore 163, 2. 168, 2
colores 270, 4. 753, 11. 799, 1. 879, 9
colori 893, 9
coloribus 595, 1. 744, 4
colubræ 560, 6
colubros 72, 4
columba, 433, 6
columbam 379, 3
columbas 110, 9
columbi 772, 1
columbino 677, 10
columbis 9, 6
columen 219, 6
columnæ 206, 3
columnam 132, 2
columnas 225, 1
colunt 828, 5
coma 86, 4. 399, 4
comæ 573, 7. 591, 6. 401, 3
comam 23, 4. 195, 8. 361, 4. 469, 1.
comas 352, 6. 840, 1
combibent 142, 2
comedenda 761, 2
comedunt 795, 3
comes 109, 7. 364, 10. 423, 3. 536, 4. 577, 16. 701, 6. 712, 9. 807, 11. 869, 1
comes exterior 683, 14
comessabere 363, 6
comica res 879, 12
comicus 690, 8
comis 117, 2. 552, 4. 605, 4. 696, 9. 609, 4. 720, 7. 865, 8.
comitem 133, 3. 811, 10
comites 32, 7. 220, 8. 295, 9. 400, 8. 409, 1. 557, 6. 583, 16. 639, 6
comiti 768, 2
commendare 892, 8
commendat 809, 7. 855, 1
commendes 815, 4
commendet 793, 8
comminuas 509, 10
comminxit 538, 5
commiserit 899, 7
commisisse 888, 1
commisit 17, 1. 416, 10
commissa 536, 10. 551, 10. 814, 12. 890, 9
commissi 400, 3
commissum 548, 7. 812, 8
commista 663, 4
committenda 852, 6
committere 111, 7. 373, 4
committes 708, 12
committis scenæ 882, 11
commoda 720, 7. 789, 8. 828, 1. 869, 13. 888, 3
commodet 727, 12.
commodis 321, 1
commodius 578, 7. 633, 2
commodus 394, 1. 770, 9. 852, 2. 895, 5
commorit 617, 7
commotæ mentis 665, 2
commotus 657, 2
commune 212, 4. 587, 2
communi 536, 10. 696, 5. 844, 2
communia 824, 4. 883, 3.
communibus 774, 7
communiter 482, 1. 736, 8
comœdia 541, 2. 548, 8. 602, 1. 846, 4. 880, 4. 897, 5.
comparat 433, 8.
comparet 514, 10. 835, 6
compatis 167, 2
compede 126, 6. 407, 8. 441, 2. 742, 3
compedibus 802, 1
compellere 594, 6
compellat 762, 12
compellatur 667, 5
compen er 536, 14
comperit 828, 10
compescant 731, 8
compesce 70, 2. 237, 7. 741, 2
compescere 719, 11
compesceret 589, 3
compescet 864, 9
compescit 206, 2
compilasse 515, 7
compilent 512, 3
compita 641, 6. 665, 5. 693, 1. 728, 9
complere 851, 4. 891, 3

complesti 454, 7
complexus 561, 7
complures 612, 1
compone 316, 1
componere 356, 3. 511, 1. 515, 4. 559, 6. 613, 11. 644, 2. 736, 6. 854, 5. 875, 13
compono 7 25, 6. 862, 4.
componunt 823, 6. 863, 8
comportatis 740, 5
comportet 638, 10
compos 878, 11
composita 40, 1
compositis 420, 4. 583, 11. 629, 5
compositum 437, 2.
compositus 583, 11
compos 1 995, 11. 613, 3
compressis 555, 9
compti 720, 1
comptos 40 0, 5
compulerit 96, 4
conamur 27, 2
Concanum 261, 1
concedas 537, 12
concedere 555, 11. 556, 2. 668, 5. 866, 2
concedes 761, 3
concedi 904, 11
concedium 749, 8
concentum 739, 2
concessa 554, 1
concesserat 108, 6
concessere 905, 3
concha 532, 1
conchæ 674, 1
conchis 179, 1
conchylia 435, 3. 651, 3. 674, 3. 716, 3
concidit 310, 3
concidunt 52, 1
concilietur 890, 5
concilio 340, 5. 383, 1
concines 369, 7. 370, 5
concinna 776, 2
concinnior 836, 9
concinnus 535, 6. 603, 3
concipitur 199, 4
concita 308, 2
concitet 132, 4
conclave 702, 6
concludere 548, 3
conclusas 546, 8
conclusus 551, 2
concordia discors 782, 3
concredere 697, 7
concubitu 908, 1
concupiveris 440, 1
concurrant 574, 1
concurrit 850, 4
concurritur 506, 6
concursus 539, 1
concussa, 667, 3
concute 534, 1
concutitur 129, 2
condere 43, 2
conderet 704, 5
condes 911, 5
condet 754, 5
condiderit 620, 8, 10
condidit 4, 1. 214, 3. 463, 6
condis 744, 8
condiscat 245, 3
condisce 408, 8
condit 432, 5
condit quisque diem, &c. 339, 3
condita 411, 2. 552, 3. 842, 12
conditi 455, 4
conditio 719, 13. 729, 1
conditione 844, 2
conditionibus 4, 7. 269, 1
condivo 199, 4
conditor 907, 6
conditum, *penult. longa*, 719, 17
conditum, *penult. brevi*, 84, 1
conditus 567, 7
condo 725, 6
condoluit 542, 10
conducat 890, 4
conducere 751, 6
conducti 910, 16
conductis 518, 1
conducto 733, 3
conductum 705, 4
condunt 828, 6
coner 617, 3. 770, 3. 837, 6
confecta 854, 8
conferbuit 524, 8
confestim 781, 1
confice 594, 1
confidens 582, 6
confundet 74, 2
confusa 840, 3
confusum 679, 1
confusus 588, 14. 891, 11
congesta 508, 12
congestis 511, 13
conjuge 256, 5. 267, 4. 845, 1
conjugibus 582, 6. 401, 7
conjugis 6, 1. 231, 4. 271, 3
conjurat 909, 7
conjurata, 63, 5.
conjux 335, 1. 685, 1. 707, 5
connectere 861, 14
conopeum 462, 6
conor 726, 5
conscia 529, 7. 708, 5
conscientia 446, 7
conscio 278, 7
conscire 729, 11
conscripti 900, 8
consecrat 397, 7
consentire 814, 7
consentit 222, 3
consecunt 268, 3
conservus 587, 1. 709, 11
considere 586, 5
consili 264, 9
consilia 469, 11. 812, 3
consiliantibus 251, 3.
consilius 192, 6. 578, 6. 412, 5
consilio 272, 1
consilium 262, 1. 327, 4. 417, 13. 555, 5. 640, 4. 663, 9. 726, 10
consistere 514, 5. 592, 8
consistimus 597, 7
consistit 680, 9
consociare 160, 3
consolor 561, 6
consortem 338, 9
conspectus 895, 1
conspexerit 754, 6
conspexit 761, 4
conspicitur 284, 2. 795, 9
conspicuum 311, 5
conspuet 685, 11
constanter 703, 6
constanti 261, 6
constantia 178, 5
constantior 171, 9. 705, 4
constare 758, 3
constat 678, 7
constet sibi 883, 1
constiterint 38, 4
constitit 445, 1
constrictos 572, 3
constructus 510, 1
construxerit 648, 2
consuens *pro* **consuevere** 585, 3
consuetudo 534, 2
consul 403, 3
consularis 215, 4
consule, *nom.* 146, 1. 286, 6. 307, 4. 524, 5. 475, 3. 524, 7
consule, *verb.* 655, 6,
consulenti 149, 5
consulere 655, 3
consulis, *nom.* 352, 4
consulis, *verb.* 803, 1
consulit 698, 2. 798, 5
consulta 799, 4
consulti 804, 15
consultis 866, 10
consulto 601, 6
consultor 506, 9
consultus 127, 3. 507, 7
consultus juris 904, 11
consumere 677, 2. 738, 4
consumeret 633, 3
consumet 594, 5
consummus 863, 10
contagia 486, 9. 781, 6
contaminato 139, 8
contemnas 727, 1
contemnat 550, 8. 728, 10
contemnere, *infinit.* 511, 8. 710, 3
contemnere, *futur.* 640, 1
contemni 792, 2
contemplere 526, 2
contemploris 353, 7.
contemplor 511, 10
contemptis 610, 8
contempto 443, 2
contemptum 685, 6
contendat 240, 8. 798, 14
contendere 595, 7. 726, 14. 773, 11. 811, 8
contendit 486, 5
contenta 476, 8
contento 532, 3
contento fune 705, 6

contento poplite 711, 3
contentus 506, 2. 515, 4. 553, 8. 577, 10. 608, 6. 610, 5. 634, 10
conticuit 812, 13
contigit 603, 5. 681, 10. 740, 1. 848, 16
continente 227, 6
continet 736, 5
contingat 747, 4
contingere 649, 5, 8. 681, 4. 909, 8
continget 876, 13
contingis 698, 3
contingit 795, 7. 806, 5
contingunt 803, 9
continuat 702, 1
continuem 313, 6
continui montes 796, 5
continuit 134, 9
continuo 528, 8. 573, 2. 577, 14. 652, 6. 716, 5
contra, *adv.* 520, 5. 533, 3, *et alibi*
contra, *prap.* 264, 1. 443, 5, *et alibi*
contracta 243, 1. 313, 3. 750, 6. 861, 8
contractæ 636, 2
contractum 706, 6
contractus 761, 2
contrahes 190, 10
contraria 519, 8
contraxit 472, 1
contrectatus 825, 3
contremuit 195, 4
contristat 509, 3
contuderit 373, 4. 768, 5
contudit 275, 6. 705, 2. 828, 8
contulerim 561, 8
contulerit 563, 7
contumeliæ 469, 12
contundet 152, 6
conveniat 745, 2
convenienter 772, 8.
convenientia 532, 5. 900, 10
conveniet 774, 15. 892, 9.
convenisse 834, 1
convenit 583, 1. 679, 6. 718, 6
conveniunt 257, 5
conventu 583, 11
conversa 483, 1. 805, 5
conversis 887, 14
converso 309, 8
convertere 451, 8
converteret 849, 4
convicia 557, 8. 584, 4
convictor 574, 8
convictore 552, 10
conviva 107, 5. 471, 4. 515, 5. 611, 2. 635, 6. 676, 1. 699, 5. 720, 7. 748, 1. 785, 9
convivæ 717, 6. 860, 4
convivam 702, 4. 706, 8. 713, 3
convivas 566, 3
convivatoris 720, 1
convivia 27, 10. 751, 5. 859, 14
convivis 630, 6
conviviorum 468, 1
Coo 674, 2
cooperto 619, 3
copia 73, 2. 211, 2. 501, 12. 501, 14. 627, 2, 780, 2. 783, 7. 793, 1. 817, 9. 866, 6
copiam 354, 1
copias 417, 13
copula 59, 2
coquat 869, 4
coquite 927, 1
coquitur 718, 6
cor 641, 8. 657, 6. 880, 9
coram 278, 7, &c.
Corano 687, 9. 688, 5
corde 93, 2
cordi est 73, 2
Corinth 29, 1
Corinthum 806, 5
Corinthus 849, 1
corio 689, 16
corna 629, 5. 796, 9
cornibus 302, 1
cornicis 415, 2
cornicula 744, 3
cornix 315, 5. 346, 7
cornu, *i. e.* vasculo 629, 9
cornu 73, 4. 78, 3. 231, 1. 501, 12. 547, 12. 564, 3. 617, 14
cornu, *pro* copia, pleno 783, 7
cornua 327, 6. 349, 4. 350, 12. 454, 10. 486, 7
cornuum 150, 2
corona 32, 4. 499, 1. 894, 10
coronæ 143, 2. 347, 10
coronæ, *i. e.* cœtus 813, 10. 906, 1
coronam 74, 6. 101, 3. 606, 5. 862, 9
coronantem 331, 8
coronari 728, 10
coronas 179, 2. 305, 9. 662, 6
coronatus 175, 2
coronet 814, 6
coronis 405, 5
corpora 447, 2
corpore 142, 2. 156, 8. 259, 8. 381, 11. 522, 2. 533, 10. 573, 13. 668, 10. 708, 12. 740, 5. 762, 9. 768, 7
corpori 436, 3
corporibus 270, 3
corporis 502, 4. 526, 1. 826, 6
corpus 130, 3. 445, 3. 512, 10. 529, 2. 614, 5. 632, 1, 8. 634, 9. 712, 3. 727, 3. 746, 6. 842, 13
corrector 842, 1
correctos 794, 11
correptus 662, 7
corrige 911, 7
corrigere 96, 6
corripuit 19, 5
corruget 730, 9
corrumpam 597, 2
corrupta 514, 9
corruptus 568, 2
corruptorem 703, 8
corruptus 624, 5
corruptus judex 622, 4
cortice 290, 13. 554, 8
corticem 286, 4
Corvino 325, 6
Corvinus 603, 9
corvorum 590, 2
corvos 799, 11
corusco 128, 15
corvum 346, 2. 687, 8
corvus 807, 9
Corybantes 68, 3
Corycio 679, 3
costum 244, 4
cote 183, 3
cothurni 879, 3
cothurnis 564, 9
cothurno 149, 3. 897, 4
Cotillus, *v.* Curtillus
cotis 390, 10
Cotisonis 287, 6
Cotyttia 492, 4
Cous 471, 8
Cragi 87, 1
Crantore 735, 4
cras 33, 4. 59, 6, *et alibi sæpius*
crassa 532, 2
crassa Minerva 621, 5
crasse 837, 1
crassi 677, 6
Crassi, *propr.* 267, 4
crasso aere 853, 6
crassum unguentum 905, 5
crastina 393, 1
crateræ 317, 5. 680, 7
Craterum 652, 7
cratibus 434, 10
Cratino 818, 1
Cratinus 544, 1
creandis 739, 13
creantur 378, 11
crebris 97, 2
crebro 725, 1
credam 489, 13. 769, 2
credas 398, 6. 631, 1. 634, 12. 797, 8. 810, 2. 859, 7
credat 568, 7. 708, 10
crede mihi 701, 6
crede 165, 5. 350, 3. 585, 4. 618, 1. 643, 8. 645, 7. 699, 6. 747, 7. 771, 4
credebat 616, 3. 865, 4
credere 519, 3. 728, 8. 765, 2. 851, 1
crederem 182, 1
crederet 576, 7
credi 902, 10
credibile 596, 7
crediderim 198, 5. 735, 5
crediderit 814, 7
credidimus 266, 4
credidit 270, 10. 347, 6. 447, 9. 647, 6

credis 732, 2. 733, 13. 755, 1. 788, 7. 813, 1. 866, 19
credit 836, 2. 899, 2
credite 230, 1. 808, 7. 873, 6
creditor 644, 4
creditur 672, 9. 846, 3
creditum 16, 3. 95, 6
credo 633, 1. 647, 3. 690, 4. 708, 13
credula 45, 2. 365, 2. 483, 7
credulum 282, 9
credulus 21, 1
cremato 381, 3
crematos 491, 10
Creontis 449, 6
crepante 485, 4
crepat 76, 2. 642, 2. 766, 10
crepent 894, 7
crepidas 541, 11
crepuit 222, 7
crescam 300, 5
crescent 686, 3
crescentem 311, 3. 320, 8. 690, 15
crescere 840, 1
crescit 54, 4. 156, 5. 183, 4, 5. 331, 4. 470, 8. 732, 3. 868, 5
crescunt 312, 11. 339, 3
Cressa 136, 7. 289, 9
creta 470, 10
creta 661, 9
Cretam 464, 3
Creten 548, 2
Creticum 100, 2
crevere 422, 5. 891, 14
crevit 380, 6. 381, 1. 672, 3
crimina 536, 5. 815, 8
crimine 665, 2. 895, 10
criminibus 283, 1
criminosis 67, 2
crine 124, 2. 197, 2
crinem 306, 4
crines 65, 2. 232, 1. 264, 6. 369, 2. 409, 6. 405, 7. 445, 6
crinibus 74, 7. 169, 4
Crispe Sallusti 155, 2
Crispini 515, 6. 707, 4
Crispinum 543, 6
Crispinus 546, 3
critici 833, 2
croceo 679, 3
crocodili 471, 1
crocum 837, 4
Croesi 776, 2
cruce 537, 9. 707, 6. 799, 1
cruciaverit 542, 6
crucier 610, 9
cruda 295, 8
crudæ bovis 458, 6
crudeles 803, 7
crudelior 719, 9
crudelis 404, 1
crudi 758, 6
crudis 563, 2
cruenta 183, 3
cruentæ 246, 7
cruentis 658, 8
cruento 206, 6. 542, 9
cruentum 12, 10
cruentus 683, 12
crumena 747, 5
cruor 138, 5. 457, 7. 538, 14
cruore 153, 8. 199, 2. 490, 3. 491, 7
cruorem 664, 8
cruoribus 146, 2
cruoris 914, 12
crura 234, 3. 441, 2
crure 527, 2. 808, 5
cruribus 236, 2. 529, 8. 535, 3
crus 525, 5. 526, 3. 572, 7
crustis 732, 1
crustula 508, 5. 677, 1
cubans 702, 3.
cubantis 72, 7. 666, 1
cubat 593, 1. 860, 11
cubet 440, 4. 470, 5
cubili 422, 7
cubilia 471, 2. 484, 4. 539, 3
cubilibus 450, 5
cubital 662, 5
cubito 103, 2. 686, 1
cubitum 676, 1
cucullum 584, 6
cui 11, 9. 25, 4, *et alibi frequenter*
cui, *i. e.* alicui 535, 2. 910, 11
cuicunque 812, 1
cuidam 522, 4
cuilibet 757, 3. 856, 8
cui volet 757, 4
cuiquam 547, 13. 550, 13
cuique 596, 7. 659, 6. 699, 4. 775, 3. 900, 10
cuivis 806, 5
cujus 49, 3. 166, 5. 471, 9. 629, 7. 764, 9
cujusque 887, 4
culices 558, 2
culinæ 689, 13
culinam 561, 2. 566, 1
culmo 686, 1
culpa 27, 5. 336, 8. 457, 2. 692, 7. 729, 11. 815, 7
culpabit 911, 15
culpæ fuga 875, 9
culpæ 277, 1. 348, 6. 379, 7. 771, 1
culpam 304, 10. 895, 15
culpante 242, 7. 551, 8
culpantur 639, 1
culpari 534, 6. 547, 3
culpas 297, 3. 422, 2
culpatur 546, 3
culta 781, 5
cultello 761, 6
culti 495, 3
cultis 417, 7
cultor 127, 1. 582, 3
cultro 596, 7
cultu 361, 10
cultum 669, 10
cultura 534, 6. 815, 14
culturæ 757, 12
cultus 37, 2. 41, 2. 579, 5. 600, 7. 650, 3. 683, 10
cubullis 119, 6. 911, 3
cum, *præpos. et adv. frequentissime occurrit*
cum re, *i. e.* cum opibus 683, 5
cum pace delab. flum. 856, 5
cum quo 175, 1
cum semel 447, 5
Cumas 792, 6
cumeram 762, 8
cumeris 510, 10
cuminum 820, 6
cuncta 151, 3. 240, 3. 393, 3. 405, 2. 406, 3. 671, 6. 661, 7. 762, 12. 776, 4. 781, 3
cunctantem 383, 11
cunctetur 528, 12
cuneti 837, 6
cunctos 503, 1. 552, 1
cunctum 614, 2
cuneos 132, 6
cunni 521, 6
cunnum 524, 7
cunnus 540, 3
cunque 26, 2. 32, 6. 39, 7. 67, 2. 104, 2. 124, 3. 687, 3
Cupennius, v. Cupiennius
cuperem 854, 11
cupiam 596, 8
cupiat 573, 4. 753, 5
cupide 839, 6
cupidine 313, 3
cupidine falso decepta pars 511, 4
cupidine misero fervet 727, 5
cupidinem 167, 9
Cupidinem lentum 413, 3
cupidinibus 528, 1. 710, 3
Cupidinis 337, 12. 492, 5
cupidinum 79, 1. 362, 5
cupido, *substant.* 12, 5. 183, 1. 216, 1. 816, 10
cupido, *adject.* 617, 6
cupidos 307, 2
cupidum 614, 8. 633, 9. 866, 16
cupidus 738, 1. 887, 15
cupiens 700, 12. 702, 1. 706, 1. 753, 5. 858, 10
Cupiennius 521, 6
cupientium 311, 8
cupiet 691, 1. 863, 11
cupimus 535, 12
cupio 302, 4
cupis 59[illegible], 15. 866, 8
cupit 562, 7. 740, 6. 875, 7. 914, 1
cuppa potare magistra 635, 10
cupressi 39, 1
cupresso 302, 5
cupresses 296, 5
cupressum 7[illegible], 9
cupressus 387, 6
cupressus *acc. plur.* 445, 8
cur 54, 5. 55, 1. 5, 6, 65; *et alibi frequenter*

cur, *i. e.* **ut**, *vel* **propter quod** 770, 7
cura carentis 895, 9
cura, *nom.* 55, 4. 62, 1. 182, 4. 217, 2. 243, 8. 311, 3. 415, 6. 681, 10. 685, 6. 691, 1. 773, 3. 787, 2. 844, 1. 902, 1
cura, *verb.* 677, 2
curabis 316, 2. 883, 8
curæ erat 671, 6
curæ 382, 13. 408, 10. 573, 7. 588, 4. 715, 1
curam 461, 11. 573, 5. 677, 2. 681, 2. 712, 8. 738, 9. 747, 6. 749, 9. 851, 3
curanda cute 736, 6
curandi 739, 8
curantem 746, 5
curare pelliculam 685, 8
curare 217, 6. 573, 10. 833, 2
curarier 866, 11
curarum 411, 6. 744, 10
curas, *nomen*, 33, 3. 193, 2. 215, 6. 287, 5. 305, 6. 387, 3. 464, 2. 567, 10. 740, 4. 778, 9. 793, 6. 846, 15. 879, 8
curas, *verbum*, 355, 6. 738, 10. 797, 6. 811, 2
curat 179, 3. 203, 4. 270, 7. 293, 4. 300, 9. 899, 5
curata 832, 4. 847, 9
curatoris 733, 13
curem 575, 15
cures 726, 7. 731, 7. 845, 5
curet 355, 2. 502, 11. 668, 8. 914, 9, 10
curia 268, 2
curiæ 149, 5
Curis 730, 3
curiosus 404, 8
curis 5, 7. 861, 11. 865, 11
Curium 53, 4
curo 145, 1. 640, 6. 725, 5. 780, 2
curras 112, 5
curret 641, 1. 660, 4
curreret 551, 3. 665, 6
currens 446, 6
current 492, 5. 871, 12
currentia 742, 4
currere 145, 6. 591, 1. 599, 2. 702, 6
curreret 651, 3
curres 739, 3
curriculo 2, 2
curris 725, 5
currit 168, 3
currus 56, 2. 91, 1. 280, 7. 373, 1. 497, 3. 572, 5. 796, 7. 847, 3
currum 128, 3
currunt 503, 10. 519, 3. 779, 2
currus 64, 1. 463, 2. 514, 12
cursitant 406, 4
cursitat 701, 20
cursu 500, 2. 689, 11. 813, 8. 909, 8
cursum 878, 2
cursus 26, 6. 127, 4
curtabit 649, 19
curtæ 339, 4
curtatus 753, 5
Curtillus 718, 10
curtis 598, 3
curto mulo 578, 1
curva 352, 7
curvæ 42, 2
curvantis 126, 8
curvat 293, 5
curvatos 371, 7
curvet 676, 3
curvis 452, 1
curvo 363, 14. 466, 11. 859, 2
curule 757, 3
cuspide 387, 4. 614, 10
custode 111, 5. 422, 8. 802, 1. 887, 9
custodem 309, 6. 854, 9
custodes 135, 6. 410, 4. 526, 9. 546, 5
custodia 726, 8
custodiet 617, 2
custodis, *nom.* 554, 6
custodis, *verb.* 619, 18. 651, 11
custodit 342, 6
custos 55, 3. 223, 3. 266, 2. 328, 4. 383, 2. 695, 6. 726, 3. 893, 11
cute 736, 6. 809, 7
cute bene curata 747, 9
cutem 108, 6. 914, 12.
cyathis 321, 1
cyatho 51[illegible], 12. 579, 4
cyathos 287, 1. 321, 3
cyathum 114, 3
Cyclades 62, 3. 352, 10
cyclicus 884, 2
Cyclopa 564, 8. 864, 12
Cyclope 885, 6
Cyclopum 21, 2
Cydonio 400, 9
cygni 574, 9
cygnum 568, 9
Cyllenea 17, 7
cymbæ 162, 4
Cynare 362, 4. 411, 9. 762, 6. 789, 4
Cynaram 414, 8
Cynicum 304, 8
Cynthiæ 352, 8
Cynthum 86, 1
Cypri 15, 1
Cypria 4, 8
Cypriæ 358, 3
Cypron 116, 1
Cyprum 80, 8. 345, 1
Cyri, *propr.* 125, 6
Cyri, *reg.* 157, 1
Cyro, *reg.* 355, 7
Cyrum 71, 4
Cyrus, *propr.* 125, 6
Cytherea 20, 5
Cytereæ 300, 1

D.

Da 320, 5, 6, *bis.* 713, 5. 800, 9, *bis*
dabat 289, 3. 587, 5. 812, 2
dabimus 371, 1
dabis 553, 5. 760, 2
dabit 11, 9. 39, 7. 687, 9. 692, 7. 757, 3. 877, 2
dabitur 683, 8. 876, 13
dabunt 370, 3
Daci 287, 6
Dacis 698, 4
Dacus 131, 5. 257, 2. 276, 4
Dædalea 366, 2
Dædaleo 236, 9
Dædalus 19, 6
Dalmatico 150, 1
Dama, *propr.* 691, 3. 707, 13
damæ 10, 2
Damæ, *propr.* 573, 11. 684, 1
Damalin 138, 1
Damalis 137, 3. 138, 2
Damasippe 610, 3. 669, 11
Damasippi 644, 4
Damasippus 641, 3
damna 381, 9. 392, 9
damnabis 665, 3
damnati 647, 1
damnatum 252, 4
damnatus 208, 1
damnis 767, 3. 808, 3
damno 523, 1. 633, 7
damnosa 280, 8. 811, 1. 840, 1
damnose 716, 10
damnum 270, 4. 667, 8. 774, 1. 800, 4
damus 536, 2. 851, 8. 874, 1
Danaën 309, 1
Danai 207, 5. 296, 9
danda 646, 7
dandis 587, 5
dant 109, 3. 508, 5
dante 805, 1
dantis 65[illegible], 8
Danubium 423, 2
dapem 177, 5
dapes 141, 4. 435, 2. 438, 5. 460, 1. 702, 1. 890, 7
dapibus 124, 3. 139, 3. 699, 4
dapis 376, 8. 446, 11. 493, 8. 701, 2. 807, 10
Dardanæ 63, 5
Dardanas 857, 3
dare 111, 1. 127, 4. 196, 6. 299, 1. 313, 2. 478, 3. 517, 3. 552, 9. 646, 10. 680, 3. 751, 10
dare circum 681, 1
dare inter 293, 1
dare meum 855, 4. 912, 2
dare ludum amori 299, 1
darem 421, 1
daret 140, 11. 523, 1
das 633, 5. 666, 3. 760, 2. 841, 7. 867, 3
dat 518, 1. 571, 5. 749, 6
data 55, 5. 895, 12

date 457, 2. 495, 5. 500, 9. 807, 7
dati 734, 1
datis 19, 7. 562, 1. 869, 6
datis vadibus 567, 1
dato 262, 1. 272, 9. 874, 11
datum 385, 4. 625, 1
datur 486, 14. 555, 9. 727, 4. 868, 1
daturas 529, 1
daturos 281, 1
daturus 566, 3. 599, 5. 698, 7. 867, 2
datus 84, 1
Dauni 417, 6
Daunia 90, 2
Daunie 153, 6. 389, 3
Daunus 869, 8
Davo 695, 5
Davum 707, 5
Davus 690, 8. 793, 2, *bis*. 741, 6. 881, 15. 893, 10
de *passim*
de die 472, 3. genere hoc 507, 3. luce media 789, 5. nocte media 660, 4. 739, 1. 767, 3
de te fabula narratur 511, 12
de tenero ungui 278, 2
dea 473, 11
deæ 390, 3. 640, 3
debacchentur 255, 7
debeas 379, 8
debeat 900, 6
debebat 585, 2
debellata 77, 1
debemur 877, 11
debemus 534, 9
debent 562, 2
debentia 776, 5
debentibus 196, 7
debes 16, 4. 61, 7. 745, 1
debet 832, 1
debetur 577, 2
debilitat 47, 3
debita 112, 1. 173, 6
debitæ 547, 10
debito 155, 5
debitor 538, 1
decantata 730, 3
decantes 125, 3
decat 355, 5. 756, 7. 803, 2. 900, 2
decebit 676, 3. 805, 5
decede 871, 3
decedentia 752, 3
decedere 866, 12
decedet 677, 7
decedit 248, 7
decedunt 172, 5. 185, 3
decem 363, 1. 371, 3. 581, 5. 645, 1. 811, 5
December 467, 7
Decembres 717, 3. 826, 9
Decembri 703, 1
decempedis 212, 4
decens 76, 3. 363, 8. 414, 4. 745, 5
decent 308, 6. 763, 10. 881, 5
decenter 880, 3
decentes 21, 1. 542, 9
decentius 571, 6
decepta 511, 4
deceptum 625, 3
deceptus 591, 2. 815, 7
decerpens 434, 9
decerpere 523, 3
decerptæ 50, 2
decertantem 17, 3
decet 21, 4, 6. 191, 7. 367, 12. 427, 5. 473, 1. 673, 5. 811, 10
deciderint 404, 3
decidimus 392, 10
decidit 525, 1. 786, 16. 831, 10. 913, 7
decidunt 189, 7
decies 498, 4. 532, 2. 660, 3, 6. 893, 12. 904, 7
Decio 571, 9
decipimur 875, 3
decipit 320, 5
decipitur 203, 3
decipiunt 534, 5
decisa negotia 764, 14
decisis pennis 859, 3
declamas 735, 2
declinat 125, 7
declive 353, 7
decolorare 153, 7
decoqueretur 619, 9
decor 191, 6. 887, 5
decora 525, 11. 799, 8
decoræ 41, 3. 364, 7
decoram 116, 2
decorare 213, 4
decori 855, 6
decorat 755, 7. 760, 4
decorent 165, 2
decori 215, 1
decoris, *adject*. 700, 15
decoro 365, 7
decorum 124, 2. 234, 1. 246, 9. 432, 7. 588, 7. 762, 5. 836, 8
decorus 369, 9. 502, 1
decrescentia 391, 7
decreta 498, 1
decuere 789, 3
decuit 805, 2
decurrens 344, 2. 366, 5. 616, 4
decurrere 358, 2. 765, 15
decus 2, 1. 124, 3. 219, 6. 311, 6. 340, 4. 389, 3. 418, 7. 444, 7. 495, 2. 500, 10. 618, 1. 807, 1. 898, 4
decutit 467, 9
dedat 349, 2
dedecet 145, 2
dedecorant 379, 7. 853, 7
dedecori 523, 2
dedecorum 379, 2
dedecus 196, 5
dedecus 549, 2. 655, 7
dederant 747, 1
dederim 548, 2. 600, 3
dederint 46, 2
dederis 393, 4
dederit 596, 1
dederunt 275, 3. 411,
dedi 489, 5
dedicatum 118, 1
dedicet 99, 1
dedisses 532, 2
dedisset 842, 5
dedit 94, 4. 119, 4. 219, 1. 357, 12. 389, 6. 521, 11. 522, 2. 568, 5. 597, 5. 626, 5. 700, 12. 798, 10. 861, 10. 879, 6. 901, 5
dedit poenas 524, 2
dedutus 648, 11
deducet 158, 2
deducam 507, 5. 597, 4
deducere 655, 4
deduci 142, 5. 613, 1
deducis in actus 883, 4
deducit 368, 7. 881, 9
deducta 851, 12
deductæ 174, 2
deducti 894, 4
deductus 378, 1
deducunt 472, 2
deduxisse 361, 2
deduxit 740, 3
deerit 635, 9
deero 597, 1. 615, 1
deest 783, 2
defacere 379, 6
defendam 577, 6
defendas 552, 9
defendat 390, 3
defende 389, 3
defendens 625, 1
defendente 601, 4
defendere 532, 1. 685, 4. 911, 11
defendis 705, 12
defendit 71, 5. 382, 13. 551, 8
defensor 684, 13
defer 783, 1
deferar 855, 9
deferens 156, 4
deferor 726, 1
deficient 651, 14
deficiente 747, 5
deficit 779, 5
deficiunt 614, 9. 795, 6. 875, 5
defingit, *v.* diffingit
defixis oculis 753, 7
definat 111, 4. 349, 11. 739, 11
defluit 51, 11. 563, 7
defluxit 844, 8
defodiet 751, 5
deformat, *v.* denormat
deformis 474, 9
defossa 509, 9
defricuit 600, 2
defuisse 447, 9
defuncta 829, 8
defunctum 334, 7. 342, 3
defundere 629, 6
defuso 585, 8
degere 121, 4
deget 356, 12

delinc 486, 13. 539, 7. 568, 1. 865, 5
Dei 898, 12
dejecerit 913, 11
dejecit 416, 8. 598, 6. 858, 5
dejectum 10, 5
dejicere 575, 12
dem 569, 4
demceps 720, 11
deinde 561, 1. 580, 1. 721, 3
Deiphebus 101, 5
delabentis 566, 5
delassare 507, 1
delatis 516, 14
delecta 746, 8
delectabere 861, 7
delectam 169, 6
delectando 903, 3
delectandum 544, 5
delectent 560, 2. 410, 5. 551, 6
delectare 902, 4
delectat 615, 12. 715, 2. 805, 7
delectatur 860, 2
delectavere 774, 3
delectent 865, 2
delectet 510, 14. 661, 5
delector 798, 9
delenda 836, 4
delent 244, 3
delere 907, 1. 911, 9
delevit 276, 4. 400, 2
Deli 159, 4
Deliæ 390, 3
deliberata 142, 3
delibutis 439, 3
delibutus 490, 2
deliciarum 395, 4
deliciis 754, 11
delicta 274, 1. 537, 6. 543, 8. 903, 6
delictum 911, 11
Delis 373, 2
delmit, *v.* delenit
deliquit 537, 11
delira 667, 1
delirant 736, 9
deliret 782, 4
delirum 689, 4
delirus 649, 2. 865, 1
delitigat 880, 5
Delius 264, 8
Delon 87, 3
Delphica 361, 3
delphinum 875, 8
Delphis 892, 2
Delphos 29, 2
delubra 573, 8
delubris 269, 6
deludet 687, 8
dem 860, 6. *bis*
demas 826, 4
deme 816, 6
demens 577, 11. 610, 5. 650, 9. 668, 3
dementem 322, 2. 650, 11
dementes 139, 6
dementia 49, 1
demere 5, 7. 739, 7
demeret 280, 5
demersa 310, 5
demeteret 522, 5
Demetrii 612, 4. 761, 7
Demetrius 611, 1
demsit 576, 6. 575, 1. 708, 5
demissa 345, 3. 526, 6, 10. 888, 13
demissis 519, 9
demissum 103, 4. 688, 4
demissus 526, 1
demittere 569, 3. 847, 1. 915, 10
demittit 202, 5. 245, 3. 800, 12
demitto 593, 3
demo 832, 10, *bis*
Democriti 781, 4
Democritus 849, 2. 899, 3
demoveat 560, 6
demovet 583, 14
dempserit 168, 4
demptus 765, 15
demum 558, 11
dena 858, 8
denarrat 669, 2
denatat 284, 4
denegas 313, 2
denique 513, 7. 514, 4, *et alibi frequenter*
denominatos 314, 3
denormat 692, 9
denos 498, 4
dens 158, 3
densa 32, 1
densantur 109, 5
densis 270, 8
denso 177, 2
densum 209, 3
dent 655, 4. 720, 7
dente 58, 7. 181, 3. 374, 5. 577, 4. 448, 3. 455, 1. 573, 6. 590, 6. 617, 11. 613, 3. 700, 13. 815, 10. 844, 1
dentem 620, 3
dentes 523, 9. 413, 9. 591, 4
dentibus 809, 7. 858, 4
dentur 750, 13
deo 24, 8. 309, 8
deorum 42, 1. 45, 1. 50, 10. 107, 5. 127, 1. 134, 9. 139, 2. 152, 1. 213, 3. 253, 7. 257, 5. 274, 3. 349, 6. 367, 5. 375, 5. 403, 11. 444, 1. 452, 2. 477, 3. 667, 3. 828, 4
deos 4, 1. 23, 6. 34, 2. 95, 7. 135, 6. 226, 4. 228, 2. 252, 2. 331, 9. 367, 5. 380, 8. 423, 9. 503, 1. 698, 3. 800, 6. 890, 9. 907, 3
depellere 517, 4. 689, 11
deperdat 547, 10
deperdere 523, 10
deperit 832, 4
deponas 684, 9
depone 104, 5. 178, 2. 813, 4
deponent 138, 2
deponere 509, 9. 797, 7
deponuntur 697, 10
depositum 572, 5. 771, 3
deposco 524, 7
deprehantes 39, 1
deprendere is 707, 2
deprendi, *infinit.* 529, 11
deprensa 529, 8
deprensi 551, 2
deprome 38, 7
depromere 139, 4. 725, 6
deproperare 179, 2
depugnare 697, 10
depulit 774, 11
depulsum 377, 3
depygis 526, 4
derepta 424, 4
dereptum 40, 7
deridet 643, 9. 855, 3
deripere 562, 3. 494, 9
deripit 448, 2
derisor 698, 5. 809, 11. 911, 2
derisum 913, 1
derivata 277, 3
des 548, 7. 663, 2. 857, 6
des venam 671, 3
desavit 743, 10
descendat 540, 6. 435, 7. 906, 7
descendo 257 7. 325, 6
descendere 521, 4
descenderet 456, 5
descendet 761, 1
descendi 771, 2
describat 614, 11
describi 544, 3. 844, 4
describitur 874, 8
descripsi 642, 8
descripta 616, 5
descriptas 579, 9
desectam 69, 5
desecrat 825, 2
desere 554, 1
deserere 898, 5
deseret 870, 3
deserit 537, 5
deserta 783, 6. 864, 5
desertior 777, 3
desertit 50, 3. 249, 3. 801, 3
desiderantem quod satis est 242, 1
desideret 867, 1
desideri 494, 11
desideriis 384, 1
desiderio 94, 1
desiderium 62, 1. 788, 9
desideror 759, 5
desidia 610, 2
designat 750, 2
designatorem 760, 4
desiliat 529, 7
desilies 883, 9
desilire 494, 1
desilit 485, 4
desiluit 303, 7
desinat 873, 4
desine 93, 5. 186, 5. 257, 4. 307, 8. 362, 4. 525, 2. 669, 10. 811, 10

desinet 468, 15
desint 137, 5
despere 412, 6
despiant 643, 3
despit 657, 4. 825, 1
desis 690, 6
desistam 597, 3
desistant 550, 3
desit 149, 1. 649, 16. 859, 10
desperandum 32, 8
desperat 886, 3
desperes 727, 2
despice 284, 6
destinat 302, 5
destinata 928, 5
destinatis 178, 3
destinet 646, 8. 658, 2
destiti 467, 7
destituit 252, 2
destringere, *v.* **distringere**
desum 555, 5
desumpsit 361, 9
desunt 513, 7. 317, 4. 726, 7
desurgat 632, 1
det 529, 1. 817, 11, *bis*
deterere 97, 5
detereret 609, 8
deterget 31, 3
deterior 718, 2
deterioribus 270, 7
deterius 565, 3. 612, 4. 773, 5
deterreret 553, 12
deterret 68, 5
deterrima 557, 4
deterrui 907, 4
detestata 5, 12
detestatio 451, 9
detinet 735, 5. 751, 4
detinuit 126, 6
detorquet 197, 4
detorseris 629, 3
detorta 677, 1
detractam 660, 5
detrahere 600, 4. 618, 12
detraliet 798, 11
detraxerat 461, 3
detrimenta 841, 3
detrusit 825, 7
detulerit 798, 11
detur 298 1. 546, 4
devenit 754, 7
devexi 109, 7
deviæ 72, 2
devictis 113, 3
devictus 379, 10
devinceror 561, 6
devio 341, 1
devites 723, 4
devium 195, 5
deum 49, 3. 341, 8. 385, 6. 395, 2. 410, 5. 586, 2
detum, *genit. plural.* 654, 4. 699, 2
devocare 487, 5
devolet 683, 8
devolvit 307, 3
devota 209, 6. 446, 13
devoti 451, 3
devovet 658, 4
deus 18, 4. 75, 3. 105, 1. 129, 3. 313, 7. 355, 10. 488, 3. 473, 4. 475, 6, *bis*. 507, 5. 705, 10. 719, 10. 802, 2. 869, 2. 889, 9. 892, 10. 913, 13
dexter 642, 7
dextera 8, 3. 456, 8. 618, 2. 850, 4
dexteras 321, 10
dexteris 455, 3
dexterius 595, 10
dextra 223, 2. 255, 4. 536, 3
dextram 757, 1. 767, 9
dextras 378, 3
dextro 529 2. 615, 2
dextrorsum 643, 6
dextrum latus 796, 6
di 640, 3. 698, 5. 746, 6
dia 521, 2
diadema 158, 3
Diana 393, 9. 448, 7. 502, 10. 913, 3
Diana silvarum potens 495, 1
Dianæ 196, 8. 265, 3. 487, 3. 503, 3. 874, 6
Dianam 85, 4
diaria 789, 11
die 34, 1. 122, 3. 295, 3. 306, 5. 510, 6. 638, 5. 684, 5. 691, 10. 765, 1
die age 193, 6. 257, 7. 710, 10
die mihi Musa 885 2
die sodes 730, 1. 798, 8
dicaces 892, 8
dicacis 551, 9
dicam 50, 9. 51, 7. 340, 6. 598, 2. 622, 3. 644, 5. 652, 6. 687, 11. 746, 2. 913, 12
dicar 360, 7
dicas 510, 12. 541, 5. 773, 9. 796, 11. 814, 10
dicat 105, 4. 507, 5. 508, 2. 515, 4. 532, 6. 541, 11. 798, 3. 808, 6. 876, 5. 887, 3. 901, 8
dicatur 517, 3. 555, 5. 557, 10. 649, 3
dicemus 570, 14
dicenda 404, 4. 819, 1
dicenda tacenda locutus 765, 13
dicendo 794, 1
dicendum 844, 5
dicens 282, 7
dicente 103, 5
dicentis 881, 11
dicere 26, 4. 81, 2. 196, 2. 202, 1. 395, 6. 497, 2. 503, 4. 508, 4. 567, 2. 574, 13. 592, 9. 611, 6. 614, 7. 635, 3. 703, 1. 767, 6. 836, 2. 839, 12. 863, 3. 902, 5
dicerer 312, 2
diceret 524, 6. 794, 11
dices 73, 7. 195, 6. 391, 1. 404, 6. 705, 7. 824, 7. 906, 5
dicet 180, 1. 769, 6. 792, 6. 912, 4
dicetur 352, 12
dici 13, 10. 798, 9. 809, 8. 876, 5
dicimus 385, 12. 386, 1
dicis 706, 5
dicit 30, 4. 368, 3. 735, 4. 807, 7
dicite 85, 4. 86, 1
dicitur 314, 6. 662, 6. 834, 1. 896, 9
dico 255, 10. 522, 7. 564, 2. 669, 10. 684, 6
dicta 701, 10. 7. 1, 1. 792, 1. 857, 8. 881, 11. 894, 7. 902, 6
dictabam 775, 5
dictabat 945, 6
dictæ 908, 6
dictant 810, 4
dictantis 646, 1
dictare 636, 6
dictari 610, 6
dictata 729, 5. 810, 2
dicte 721, 1
dictet 756, 11. 831, 1
dictis 551, 9. 709, 9
dictitet 797, 11
dicto 632, 4. 896, 6
dictu 881, 6
dictum 196, 9. 821, 9. 904, 9. 912, 3
dictus 233, 2. 304, 1. 637, 2. 713, 3. 907, 5, 6
dicunt 36, 6. 410, 3. 476, 1. 833, 2. 910, 16
dicuntur 911, 3
didicere 416, 3. 836, 1
didici 669, 1. 910, 3
didicit 840, 9. 900, 6. 909, 11
dicit 630, 1
didicere 630, 5. 901, 8
didictos 296, 9
die 5, 7. 59, 1. 196, 8. 198, 1. 226, 7. 325, 5. 351, 1. 501, 1. 586, 1. 418, 1. 446, 11. 472, 5. 498, 6. 613, 1. 666, 6
diebus 53, 3. 651, 4. 891, 8
dici 594, 7. 893, 5
diem 15, 2. 64, 3. 175, 1. 356, 12. 385, 3. 392, 1. 449, 11. 497, 3. 532, 5. 581, 4. 695, 2. 747, 7
dicum 39, 7. 629, 8. 649, 19
dies 156, 7. 220, 1. 226, 7. 260, 8. 286, 3. 305, 5. 352, 2. 379, 11. 383, 7. 406, 9. 414, 3. 489, 11. 726, 6. 831, 8
dies, *plur.* 109, 6. 205, 4. 351, 12. 370, 5. 512, 6. 740, 7. 759, 4
Diespiter 127, 5. 248, 7

differ 778, 7
differat 465, 6. 376, 6
different 452, 7
differre 662, 1. 893, 9
differs 739, 8
differt 548, 11. 652, 12
differtum 557, 1. 758, 4
difficile 603, 2. 853, 3
difficilem 292, 6. 690, 7
difficiles 597, 1
difficili 57, 4
difficilis 284, 8. 888, 6
diffidit 510, 5
diffindere 620, 5
diffingas 135, 2
diffinget 357, 5
diffingit 604, 7
diffisa 591, 3
diffuderit 475, 1
diffudit 783, 7
diffugere 391, 5
diffugunt 76, 1. 133, 7
diffundere 557, 7
diffundit 743, 4
diffusa 748, 4
diffuso 385, 3
Digentia 817, 3
digitus 896, 7
digito 40, 3. 375, 1. 716, 2
digitos 236, 5
digna 297, 8. 395, 5. 498, 3. 610, 3. 626, 8. 775, 4. 889, 1
dignam 898, 1
dignatur 574, 3
digne, *nom.* 104, 7. 302, 2
digne, *adverb.* 27, 7. 845, 6
digner 861, 14
digni, *plur.* 758, 8. 875, 2
dignor 209, 1
dignis 761, 12. 880, 2
dignissima 470, 1
dignius 707, 6
dignor 822, 3
dignos 547, 3. 574, 12
dignoscere 859, 2
dignosceret 794, 3
dignum 397, 8. 541, 3. 621, 1. 638, 3. 746, 5. 762, 2. 770, 4. 851, 3. 884, 4
dignus 532, 11. 544, 3. 911, 5
Dii 46, 2. 73, 1. 264, 10. 275, 3. 393, 2. 412, 7, *bis*. 500, 7, 8. 655, 4. 692, 4. 720, 6. 817, 7. 866, 12. 905, 3
Dii bene fecerunt quod, &c. 546, 6
Dii superi 842, 10
Diis 6, 5. 61, 1. 73, 1. 119, 8. 174, 4. 219, 4. 259, 11. 275, 1. 341, 8. 391, 1. 497, 1. 619, 18. 665, 8
dijudicata 773, 5
dilabentis *v.* delabentis
dilapsam 415, 5
dilapso 566, 1
dilator 888, 5
dilatus 609, 7
dilecta 168, 7
dilectam 86, 3. 116, 1
dilecte 235, 7
dilecti 354, 1
diligeret 471, 5
diligit 139, 2. 731, 1. 854, 14
diludia 822, 10
dilui 660, 7
diluta 623, 2
diluviem 417, 7
diluvies 356, 10
diluxisse 747, 7
dimidio 659, 5
dimidium 16, 6
dimidium facti 739, 9
dimisere 859, 7
dimissa 767, 11
dimittar 761, 8
dimittere 786, 5
dimittes 775, 1
dimittit 707, 10
dimittitur 765, 14
dimoveas 4, 8
dimoveat, *v.* demoveat
dimovebit 286, 4
dimovere 93, 1
dimovet 383, 14
dimovit 273, 2
Dindymene 67, 5
dio 161, 8
Diomedi 583, 7
Diomedis 885, 7
Dionæo 151, 2
Dionysi 573, 11
diota 39, 1
dira 333, 4. 449, 3. 451, 9. 594, 3
diræ 8, 1
diram 828, 8
Dircæum 368, 9
direpta 269, 8
direptum, *v.* dereptum
direxit 401, 1
diripere, *v.* deripere
diris 451, 9. 473, 8
diruere 360, 1
diruit 417, 10. 733, 11
dirum 194, 2. 279, 6
dirus 106, 5. 380, 2
dis 639, 2
disce 350, 15. 808, 3
discedat 583, 8
discedens 796, 8
discedere 592, 7. 762, 3. 788, 3. 824, 5
discedit 567, 8
discedite 507, 8
discedo 863, 1
discedunt 706, 11
discentes 230, 2
discere 508, 6. 728, 8. 768, 8. 879, 11
disceret 842, 5
discernunt 77, 3
discerpta 721, 4
discessit 774, 10. 905, 8
discet 237, 4. 667, 7
disci 905, 10
discincta 529, 9
discincti 619, 8
discinctus 429, 6
discipularum 612, 5
discit 855, 2
discite 621, 6
disco, *nom.* 36, 3. 622, 8
discolor 809, 4
disconvenit 733, 10. 788, 5
discordet 847, 11. 869, 8
discordia 440, 6. 519, 11. 583, 6
discors 355, 8. 653, 8. 782, 3. 905, 4
discrepat 109, 6. 577, 6. 619, 5
discrepet 869, 8. 886, 5
discrepuit 892, 2
discretas 200, 7
discrimen 169, 3
discunt 901, 1
discus 622, 8
diserti 904, 12
disertum 780, 5
disertus 320, 4
disjecta 231, 6
disjecti 550, 2
disjunctum 788, 15
dispar 456, 10. 809, 3. 821, 6
disparem 408, 5
dispari 74, 4
disparibus 583, 7
dispensare 524, 12
dispercam 596, 2
displicent 143, 2
displicet 892, 10
displosa 591, 2
disquirite 622, 2
dissentientis 269, 1
dissentire 860, 4
dissentis 620, 5
dissidens 157, 2
dissidet 286, 2. 736, 7
dissiluit 489, 13
dissiluit 819, 12
dissimile 574, 10
dissimilem 668, 13. 716, 4
dissimiles 770, 7
dissimilis 553, 12
dissimulare 597, 11
dissimulat 257, 1
dissimulator 770, 9
dissimiles 797, 12
dissipabit 181, 8
dissipare 491, 4
dissipat 193, 1
dissociabili 18, 5
dissocientur 798, 5
dissolvas 540, 6
dissolve 38, 5
distabit 629, 1. 657, 3. 809, 4
distantia 836, 7
distare 761, 3
distat 42, 2. 4. 625, 2. 663, 3. 807, 3. 869, 9
distent 762, 1
distenta 434, 11
distentus 514, 8
distet 319, 1
distinet 583, 12
distinguere 771, 2
distinguet 168, 1
distorquens 597, 10

distortis 535, 3
distractum 719, 6
districtus 241, 3
distringere 617, 3
distuli 378, 3
ditantis 752, 6
ditasse 493, 2
ditaverit 877, 5
ditavit 429, 4
ditem 583, 10
dites Mycenas 30, 4
ditescere 683, 7
dithyrambos 367, 2
ditior 509, 7. 567, 6. 596, 6. 707, 11
ditis *pro* divitis 436, 10
diu *sæpissime occurrit*
diva 15, 1. 130, 1. 328, 7. 343, 1. 497, 11
Dive 386, 3
divellat 773, 3
divellere 508, 13
diveilet 221, 1
divelletur 138, 3
diversa 506, 2. 514, 7. 860, 5
diversis 540, 10
diversoria 792, 5
diversum 809, 5. 849, 3
dives 44, 1. 119, 5. 161, 6. 196, 9. 226, 2. 392, 11. 407, 7. 412, 2. 478, 9. 511, 8. 513, 10. 518, 5. *bis.* 521, 11. 541, 8. 618, 7. 653, 2. 685, 11. 732, 7. 868, 11. 910, 6, *bis*
divi 370, 2
dividat 468, 14. 789, 2
dividens 128, 1
divideres 583, 4
divides 64, 4
dividit 136, 3. 540, 10
dividuo 807, 8
divina 346, 1. 594, 2. 648, 1. 892, 1
divinæ 632, 3
divinare 686, 1
divinior 548, 6
divinis 579, 1. 908, 3
divis 39, 2. 251, 9. 304, 6. 371, 1. 383, 1
divisimus 557, 2
divisit 513, 15
divisos 720, 9
divisisse 653, 3
divisus 191, 3
divite 394, 5. 634, 3. 793, 6. 858, 6. 864, 8
divite vena 909, 5
divitem 228, 6
divites 484, 8
divitiæ 339, 3. 780, 6. 850, 3. 866, 15
divitiarum 749, 4
divitias 244, 8. 358, 4. 634, 1. 684, 5. 715, 3. 747, 1
divitibus 354, 5. 397, 7. 681, 4. 803, 9
divitiis 161, 5. 648, 2. 699, 11. 763, 2
divitis 342, 6. 809, 11
divitum 295, 2. 311, 9
dium, *al.* divum 76, 2
divos 182, 7. 241, 1. 262, 7. 418, 1. 658, 10. 656, 8. 681, 5. 879, 6
diurna 705, 3. 896, 2
diurno 819, 4. 891, 7
diurnos 861, 7
divulsus 59, 3
Divum 11, 5. 588, 6. 541, 1
divus 267, 1
dixere 575, 1
dixeris 548, 4. 658, 5. 697, 3. 876, 9
dixerit 667, 6. 690, 14. 706, 11
dixero 553, 4
dixi 240, 6. 509, 2. 606, 6. 654, 6. 770, 7. 822, 6. 857, 10, *bis*
dixisse 357, 1. 652, 7. 653, 4. 901, 10. 910, 1
dixit 269, 7. 297, 11. 348, 3. 390, 10. 509, 9. 448, 5. 610, 8. 732, 7. 800, 7. 850, 5
do manus 487, 1
do 529, 5
doce 804, 6
doceat 513, 6. 576, 4
docebo 644, 3. 899, 12
docendum 576, 3
docendus 769, 1. 803, 3
docentem 230, 1. 825, 9
docentes 283, 6
doceo 646, 6
doceri 277, 5. 843, 16
docilem 741, 3
dociles animi 902, 7
docili 500, 7
docilis 294, 3. 391, 3. 628, 5. 642, 3
Docilis, *propr.* 810, 8
docta 280, 1. 290, 1. 842, 7
doctarum hederæ præmia frontium 6, 4
doctæ 413, 5
docte, *vocat.* 285, 5. 620, 4. 681, 5. 818, 1
docti 592, 6. 833, 7. 840, 11
doctior 358, 5. 596, 6
doctissimus 356, 5
doctius 831, 3
doctor 389, 1
doctores 508, 6. 576, 9
doctos 612, 1. 816, 8
doctrina 379, 4. 816, 12
doctum 671, 1. 909, 12. 914, 10
doctus eris 672, 7
doctus 114, 4. 505, 3. 602, 4. 606, 3. 701, 7. 708, 13. 837, 7. 878, 3
docuere 376, 4. 898, 6
docui 784, 1
docuit 628, 3. 707, 4. 716, 7. 897, 4
documentum 553, 10
dolat 558, 10
doleas 125, 1
doleat 512, 5. 753, 5
dolendum est 831, 1
dolentem 241, 1. 381, 12
dolentes 740, 8
dolentibus 911, 1
dolentis 787, 4
dolet 265, 5. 880, 6
dolio 435, 1
dolis 737, 1
dolitura 178, 1. 528, 2
dolturus 612, 3
dolium 297, 1
dolo 577, 4
dolor 478, 6. 594, 4. 740, 15
dolore 521, 9. 641, 9. 740, 10
dolorem 727, 6
dolores 527, 9. 663, 6. 666, 3
doloribus 193, 6. 808, 3
dolos 435, 12
dolosa 619, 3
dolosi 133, 9
doloso 143, 5. 347, 5. 682, 5
doluere 649, 2. 843, 9
dolum 15, 4
domabilis 118, 6
domando 156, 1
domari 838, 10
domat 104, 1
domestica facta 898, 5
domesticus 581, 4
domi 511, 10. 659, 6. 685, 1. 748, 5. 756, 5. 821, 15
domibus 91, 2. 699, 8
domina 565, 8. 736, 2
dominæ, *sing.* 163, 6. 196, 1. 350, 5. 418, 11. 565, 3
dominam 151, 2
dominantia 893, 7
domini 199, 7. 740, 3
domino 211, 4. 683, 9. 693, 5. 705, 5. 708, 11
dominos 4, 1. 867, 15
dominum 163, 5. 208, 6. 756, 7. 774, 13. 796, 10. 867, 3
dominus 243, 4, 6. 311, 11. 633, 3. 649, 8. 666, 1. 709, 6. 710, 11. 722, 2. 815, 2
domita 396, 4
domitam 84, 7
domitor 737, 5
domitos 55, 8. 195, 2
domitus 265, 4. 288, 4
domo 19, 1. 161, 2. 193, 5. 224, 2. 363, 4. 383, 12. 412, 2. 460, 3. 701, 11, 15. 770, 4. 772, 9. 839, 10
domos 66, 6. 107, 3. 133, 5. 197, 3. 227, 2. 241, 8. 277, 2. 308, 1. 334, 2. 356, 7. 448, 9. 641, 4. 843, 9
domuit 181, 1
domum 27, 1. 63, 3. 114, 9. 284, 5. 320, 3. 368, 1. 434, 5. 436, 7. 446, 3. 469, 2. 474, 6. 483, 1. 503, 2. 561, 2. 659, 4. 685, 7

domus 22, 5. 30, 7. 195, 4. 208, 3. 252, 7. 310, 1. 381, 7. 405, 8. 409, 6. 486, 10. 529, 6. 536, 4. 691, 10. 702, 7. 740, 2. 775, 8.
dona 253, 9. 403, 6. 752, 7. 763, 9. 853, 5.
donabat 791, 6.
donaberis 302, 3
donandi 689, 12
donandus 367, 1
donant 691, 10
donare 395, 6. 411, 5. 653, 6. 910, 11
donarem 394, 1, 3
donarent 566, 12
donari 730, 3
donatos 910, 11
donasset 565, 1
donat 388, 4. 523, 5. 633, 1. 755, 6. 761, 10. 766, 6. 817, 10
donata 763, 5. 847, 7
donatum rude 734, 2
donatura 574, 9
donatus 555, 7
donavere 370, 2
donec 10, 1. 272, 1. 274, 2. 289, 1. 5. 490, 4. 539, 6. 558, 9. 619, 8. 690, 15. 774, 8. 797, 22. 807, 3
donem 329, 4
donent 640, 4
dones 121, 2. 653, 1
donet 278, 5. 499, 1. 816, 12
donis 439, 3. 838, 7
dono 761, 8
Dorium 460, 6
dormiet 812, 4
dormire 553, 5. 611, 3. 756, 7. 859, 12
dormirem 259, 9
dormis 97, 8. 659, 8
dormitabo 831, 4
dormitat 904, 1
dormitum 503, 1. 580, 1. 765, 14
Dorsennus 846, 8
dorso 593, 4. 701, 4. 774, 11
dos 355, 5
dotalibus 754, 1
dotata 355, 3
dote 357, 14. 549, 1. 755, 5
doti 529, 8
drachmis 707, 2
dracones 576, 7
Drusonem 538, 1
Drusum 377, 6
Drusus 416, 3
duarum 591, 1
dubia 6, 2, 1
dubiæ 817, 9
dubiis 402, 11
dubios 634, 8
dubitem 837, 5.
dubito 52, 6
dubius 451, 5. 595, 5
ducant 468, 6
ducat 344, 1. 725, 3. 810, 9
duce 11, 2. 26, 3. 32, 8. 43, 7. 171, 2. 292, 5. 725, 7 843, 13
ducem 373, 3. 438, 7. 465, 4
ducenda 493, 5. 578, 1
ducendus 577, 15
ducent 242, 5
ducenta 371, 3
ducente 256, 4
ducentra 175, 3
ducentis, *verb.* 403, 2
ducentis, *num.* 645, 17
ducentos 531, 4. 545, 5. 608, 6
ducere 50, 8. 253, 5. 295, 10. 392, 2. 410, 3. 601, 6. 698, 13. 708, 9. 775, 4. 900, 12. 907, 8. 910, 12
ducerer 744, 11. 753, 2
ducetis 709, 13
duces, *verb.* 74, 1. 564, 6.
duces, *num.* 154, 1. 311, 2. 423, 10
ducet 250, 5. 359, 16. 373, 1
duci, *verb.* 445, 1. 706, 12. 905, 6
ducibus 396, 1. 822, 5
ducimus ætatem 470, 3
ducis, *verb.* 63, 3. 314, 5
ducis, *i. e.* putas 787, 7
ducis, *num.* 304, 7. 720, 4. 900, 9
ducit 20, 5. 343, 10. 581, 10. 585, 4. 593, 5. 665, 7. 626, 3. 733, 4. 758, 2
duco 575, 8. 758, 2,
ducor 711, 8
ducta 195, 7
ductos 888, 10
ductum 252, 13. 629, 4
ductus 807, 11
ducum 878, 8
ducunt 837, 8
duella 854, 8
duelli 305, 10
duellis 121, 5
duello 270, 15. 736, 2. 862, 11
dulce 2, 1, 124, 5. 171, 8. 180, 5. 246, 9. 544, 7. 412, 6. 427, 4. 839, 9. 856, 9
dulce, *adv.* 91, 3, 4
dulce loqui 762, 5
dulcem 241, 5. 374, 7. 656, 1
dulces 39, 5. 196, 1. 285, 6. 290, 1. 330, 7. 434, 5. 484, 1. 543, 6
dulci 70, 3. 72, 6. 136, 4. 140, 2. 203, 3. 299, 2. 302, 2. 383, 12. 435, 1. 448, 12. 464, 12. 903, 2
dulcia 58, 9. 631, 4. 685, 9. 778, 7. 880, 10
dulcia se in bilem vertent 631, 4
dulcibus 474, 10
dulcior 672, 4
dulcis 101, 4. 536, 13. 555, 6. 729, 1, 764, 2. 793, 3. 815, 14
dulcissime 592, 3
dulcium 362, 4
dum 10, 7. 21, 2. 27, 2. 43, 5. 48, 1. 89, 6. 139, 5. 160, 8. 529, 2
dum, *id est*, donec 328, 3
dum, *id est*, dummodo 70, 6. 253, 3. 254, 1. 510, 9
dum, *id est*, quamdiu 360, 5
dummodo 547, 12
dum licet 192, 10. 412, 4. 701, 9. 778, 4
dum ne 509, 7
dum potes 515, 5
dumeta 264, 7. 355, 3
duntaxat 697, 6. 875, 1
duo 579, 1. 583, 6. 655, 2
duobus 653, 3. 860, 7
duplice 665, 9
duplici 805, 4
duplicis 26, 6. 678, 6.
dura 75, 3. 134, 6. 201, 3, 4, *bis*. 323, 2. 420, 2. 438, 1. 441, 2. 469, 5. 521, 10. 603, 6. 608, 3. 672, 6. 842, 13
durain 261, 8. 403, 13. 517, 4
durare 60, 6. 581, 4. 732, 5.
duratæ 536, 13
duraveris 679, 7
duraverit 554, 7
duravit 486, 13
dure 365, 12. 836, 1
duri 851, 5
duris 361, 7. 446, 8. 489, 1. 512, 5
durius 641, 2
duro 297, 5. 327, 2. 508, 8
duros 911, 15
durum 96, 5. 363, 2. 595, 7
durus 345, 4. 582, 5. 584, 4. 767, 6. 801, 6
dux 250, 4. 383, 5. 385, 11. 461, 2. 820, 11
duxit 371, 9. 619, 1. 826, 10
dyota, *v.* diota

E

E 527, 10. 552, 1. 777, 6
ea 837, 6
ea mens 906, 6
eadem, *penult. longa*, 536, 16. 600, 2. 851, 5. 905, 15
eadem, *penult. brevi*, 405, 1. 724, 4. 752, 5. 783, 5. 860, 1
eamus 484, 2. 758, 1
earum 722, 1
eas 601, 6. 706, 5
eas, *verb.* 708, 4
eat 292, 5. 573, 4. 663, 5
ebibat 649, 17
eboris 839, 2
ebria 140, 3
ebrietas 750, 2
ebrius 549, 2. 643, 16

ebur 119, 1. 224, 1. 757, 1. 849, 1. 868, 6
eburna 193, 6. 348, 9
eburnos 701, 10
ecce 65, 9. 546, 2. 597, 5. 663, 7
echini 675, 1
echinos 716, 10. 793, 10
echinus 446, 6. 579, 1
Echioneæ 382, 2
ecquid 815, 10
ecquis 700, 8
edaces 193, 2
edacibus 433, 12. 846, 8
edat 157, 7
edax 359, 3. 6 3, 5
ede 671, 8. 683, 2
edendi 797, 11
edi, *praterit.* 655, 3
edicit 659, 1
edicta 123, 3
edicto 853, 1
edideris 907, 2
edisce 366, 4
edisci 835, 1
edissere 666, 6
edisti 871, 4
edit 721, 8. 781, 4
edite 1, 1
edittor 30, 6
edixere 638, 4
edixit 849, 5
edo, *verbum longum*, 767, 4
edomuit 381, 8
Edonis 1 8, 2
edormit 633, 17
educere 639, 6
educit, *penult. brevi*, 796, 9
educet, *penult. longa*, 813, 2
edules 670, 5
effare 490, 3
effert 841, 10
effertis ad cœlum 772, 5
efficaci 457, 7
efficacis 459, 7
efficax 411, 6
efficient 382, 11
efficiet 557, 4
effigies 5 , 2
effractum 807, 15
effuderit 592, 7
effugere 381, 2. 762, 10
effugerit 402, 10
effugiet 64 , 5
effugit 669, 2. 709, 2. 767, 10
effuit 31, 10
effusi late mares 779, 1
effutire 693, 4
egens 5 5, 4. 193, 3
egentem 4 3, 1
egenti 32, 9
egeo 7 2, 7
egere, *infinit.* 753, 13. 859, 3
egerit, *ab ago*, 55, 8. 667, 1
egere 564, 6. 814, 9. 887, 2
egit 38, 6. 511, 2. 654, 3. 740, 11. 755, 8
egi 8, 1, 6
egit 9, 3. 123, 3. 376, 8. 837, 7
ego *passim*
ego et vos 896, 5
egomet 529, 8. 532, 10. 588, 9. 851, 7
egregias 611, 4
egregie 691, 8. 676, 9
egregii 27, 4. 340, 3. 698, 9
egregio 575, 13
egregius 272, 4
egressum 556, 3
eheu 134, 5, *et alibi*
eja 507, 8. 691, 4
ejecta 586, 7
ejulatio 166, 7
ejus 296, 4. 396, 4
elabi 690, 1
elaborabunt 241, 5
elaboratum 476, 4
elata 690, 2
elatrem 810, 7
Elea 368, 1
Electram 651, 1
elegos 125, 3. 862, 4. 878, 12
elementa 338, 1. 508, 6. 825, 9
elementis 720, 13
elephas albus 849, 1
elicerent 789, 1
eliciet 193, 5. 411, 3
elidere 792, 1
eliget 278, 4
elimuet 751, 1
elixerit 669, 3
elixa 651, 3
elleborі, v. **helleborі**
eloeuta 251, 8
eloquium 891, 15
eludebat 804, 8
eludente 665, 4
elucre 411, 6
elusus 382, 11
emtius 672, 4
emancipatus 462, 2
emat 648, 10
ematur 512, 14
emendas 910, 4
emendata 836, 6
emendaturus 721, 3
emendatus 798, 7
emendes 838, 1
emendo 644, 3
emetat 754, 1
emetiris 634, 5
emicuit 836, 8
emirabitur 23, 8
emisere 876, 12
emisso 804, 6
emissum 814, 13
emisti 857, 8
emit 852, 13
emovit 611, 8
Empedocles 772, 4. 914, 1
empta 740, 10. 813, 5
emptæ 652, 2
emptas 648, 10
emptis 867, 9
empto 707, 2
emptor 279, 2. 691, 11. 867, 8. 894, 9
emptorem 525, 12
emptum 758, 6. 867, 6, 9
emunctæ 545, 4
emuncto 895, 11
en 507, 5
enatat 874, 10
enavigauda 906, 4
Enceladus 264, 8
enectus 767, 2
enervet 158, 2
enim *passim*
Enipeus 685, 10
enitar 349, 5. 893, 9
enitescis 182, 2
Enni 607, 1. 877, 1. 895, 7
Ennius 818, 7. 833, 1
ense 494, 2
ensem 141, 3
enses 42 , 10. 455, 4
ensis 68, 5. 241, 3. 594, 5. 617, 2
eo, *verb.* 580, 1
eo, *pron.* 788, 5
eo *pro* usque illuc, 859, 1
eo quo vis ibit, 856, 15
eo *pro* ideo 510, 13. 596, 10. 719, 13
eo quod 533, 6. 649, 15. 892, 5
eodem 162, 1. 243, 6. 549, 6. 615, 10. 649, 16. 707, 11. 753, 2
eois 134, 3. 435, 5
ephebi 816, 6
Ephesum 29, 1
ephippia 790, 2
Epicharmi 831, 2
Epicuri 747, 10
Epidaurius 533, 3
epistola 697, 12
epos 605, 6
epulæ 649, 14. 712, 1
epulas 285, 6. 436, 6
epulis 137, 5. 398, 1. 627, 3
epulum 647, 1
equa 218, 3. 295, 5
eques 84, 3. 245, 4. 501, 1. 443, 1. 481, 6. 494, 5. 526, 4. 741, 4. 792, 8. 847, 11
equestrem 906, 3
equestri 707, 12
equi 561, 1. 792, 8
equidem 620, 5. 634, 6. 698, 4. 836, 4
equina ubera, 458, 8
equinæ 85 , 9
equinam 87 , 1
equino 261, 1
equis 26, 2. 50, 4. 51, 8. 63, 7. 65, 7. 81, 1. 251, 7. 279, 1. 515, 1. 615, 10. 763, 7. 887, 10
equitare 14, 1. 187, 4. 661, 4
equitat 55, 4
equitavit 390, 4
equitem 213, 8. 408, 1. 619, 7. 774, 11
equites 881, 12
equitet v. **equitat**

equitis 646, 2
equitum 150, 5. 217, 2. 311, 6. 848, 5
equo 538, 3. 587, 9. 614, 11. 652, 4
equorum 98, 5. 839, 1
equos 128, 3. 150, 3. 462, 7. 525, 10
equum 264, 1. 368, 2. 417, 4. 707, 9. 725, 2. 741, 3. 774, 7. 879, 7
equus 372, 4. 792, 6. 804, 10. 894, 8
eradenda 337, 12
eram 369, 1. 562, 3. 575, 6. 585, 1
eras 283, 4. 716, 6
erat 16, 8. 139, 3, *et alibi.*
erectum 730, 3
erepsemus 566, 7
ereptum 497, 5
ereptus 436, 5
ergo 91, 5. 177, 5, *et alibi freq.*
erigimur 719, 6
erigit 651, 11
erimus 206, 5
eripe 353, 5. 710, 9
eripere 910, 8
eriperem 656, 8
eriperet 597, 10
eripi 197, 6
eripiam 624, 3
eripias 519, 3
eripiet 685, 5. 757, 3
eripiunt 393, 3
eripuere 859, 14
eripuit 222, 5
eris 507, 6. 592, 7. 669, 7. 684, 3. 698, 5
erit 47, 1. 190, 5. 270, 9. 294, 1. 618, 8. 657, 2. 688, 5
eritis 209, 8
errans 207, 5
errantes 132, 4
errare 256, 6. 589, 7
erraremus 534, 7
errat 318, 1. 835, 6. 918, 6
errem 349, 7
errent 732, 1
erret 657, 3
erro, *nom.* 712, 7
erro, *verb.* 127, 3
error 643, 5, 7. 840, 12. 865, 15. 900, 2. 913, 3
errori 534, 3. 641, 2
erubescendis 104, 2
erucas 718, 9
erue 547, 3
eruet 864, 2
erunt 634, 6. 863, 14. 881, 11
ervo 702, 10
erutas 445, 7
Erycina 14, 4
Erymanthi 86, 6
es 478, 7. 650, 8. 706, 3. 708, 1. 866, 14. 870, 6
esca 718, 6
esse 631, 1
esculetis 90, 2
esculo 293, 6
Esquilias 696, 2
Esquilus 587, 6
Esquilinæ 452, 8
Esquilini 492, 6
esse 350, 13. 507, 9, *et alibi frequenter*
esseda 848, 7
essem 572, 1. 575, 1. 577, 1
esset 447, 4. 523, 1. 540, 2. 575, 6. 641, 2. 838, 7
esset, *i. e.* comederet 701, 2
est *pro* comedit 629, 5
est *pro* corrodit 739, 8
est *pro* expedit 691, 5. 727, 4
est *pro* licet 525, 3. 527, 1
est *pro* pertinet 511, 2. 615, 6
est mihi, *id est*, habeo 405, 5
est 5. 6. 6, 2, *et alibi frequenter*
estne 708, 6
est nefas 96, 6
est qui 5, 6. 519, 2. 715, 1. 868, 8
est ubi 772, 11. 773, 3
est ut 240, 4
esto, *imperantis*, 287, 3. 329, 1. 458, 11. 521, 2. 654, 2. 684, 12. 691, 3. 902, 6
esto, *concedentis*, 571, 8. 620, 2. 625, 3. 614, 4. 732, 4. 806, 6
esto ut lubet 641, 11
Esulæ 353, 6
esuriens 528, 5. 538, 8. 849, 8
et 2, 1, *bis, et alibi sæpissime*
et *pro* etiam 107, 5. 190, 4. 506, 3, *et alibi*
etenim 384, 3. 574, 15. 583, 1. 665, 2. 688, 1. 705, 11
etiam 297, 3. 583, 6. 525, 6. 534, 2, 5. 550, 2
etiam atque etiam 815, 4
Etrusca, &c. v. Hetrusca
eu 901, 10
evaluere 349, 9
Evandri 523, 6
evasti 708, 15
evehit 1, 1
evellas 787, 2
evellere 706, 1
evenit 383, 3. 583, 4
eventum 886, 1
evertere 358, 2
evhoe, *v.* evoe
Evias 40, 8
evincet 211, 1. 661, 6
evitare 523, 10
evitata 3, 2
Evius 77, 1. 193, 1
eum 537, 7. 545, 7. 550, 2
Eumenidum 203, 1
eundem 665, 3. 558, 10
eunt 205, 1
euntem 515, 2
euntes anni 859, 13
euntes versus mollius 606, 4
euntium 442, 3
evæ 230, 4, 6
evolvere 510, 3
Eupolin 652, 6
Eupolis 541, 1
Euro 217, 4. 315, 3. 587, 6
Europe 347, 5. 349, 15
Europen 251, 8
Eurus 111, 1. 380, 3. 465, 5. 486, 2
Euterpe 7, 2
Eutrapelus 812, 1
evulsis 265, 7
ex 114, 2. 146, 1, *et alibi*
ex animo 911, 1
ex hoc 551, 17
ex medio 846, 3
ex more 665, 1
ex parte tua 691, 10
ex quo 252, 3, *et alibi*
ex re 700, 4
exacta 675, 1
exactis 836, 7
exacto 515, 1
exactos 902, 2. 529, 1
exacuit 903, 6
exagitat 694, 5
examen 151, 3. 486, 10. 820, 11
examinat 629, 3
exangue 820, 6
exanimari 299, 2
exanimas 219, 3
examinat 551, 15. 847, 1
exanimem 512, 6
exannes 702, 7
exaret 158, 1
exaudita 876, 12
exauditus 825, 6
excantabi 448, 1
excepit 401, 6. 555, 5. 707, 8
excepta 857, 6
excepto quod 775, 6
excepto 582, 16. 645, 2
exceptum 915, 1
excerpam 548, 3
excerpere 661, 5
excidere 391, 5
excidi [illegible]
excidio 849, 5
excidit 270, 6. 897, 6
excipere 391, 6
excipere [illegible]
excipiat 778, 2
excipiebat 912, 6
excisus 257, 1
excitare 694, 10
excitat 671, 9. 719, 1
excitavit 457, 1
excluerat 519. [illegible] 585, 2
excludat 780, 2
excludet 211, 6
excludit 899, 2
exclusit 6, 3, 7
exclusu [illegible] 3
[illegible]
[illegible]
[illegible]

excusare 765, 8
excusatus 770, 7
excussit 702, 5
excussus 640, 7
excutiat 547, 13
excutitur 290, 10
execrata 482, 4. 484, 2
execto 564, 4
exegi 359, 1
exemplar 737, 4. 820, 5. 834, 2. 900, 11
exemplaria 896, 1
exemplis 553, 6. 842, 3
exemplo 269, 2. 630, 4
exemplo est 508, 13
exemplum 407, 10. 646, 9
exempta 871, 2
exerceat 790, 3
exercet 417, 1. 430, 3. 779, 3
exercitatas 464, 5
exercitus 70, 1. 814, 3
exhauriebat 446, 9
exiccet, *v.* exsiccet
exierit 528, 10
exigit 422, 9
exigitur 558, 1
exiguæ 820, 1
exigui 107, 1. 826, 6
exiguis 187, 4. 276, 2
exiguo 77, 2. 869, 12
exiguos 278, 12
exiguum 728, 3.
exile 458, 10
exilis, *nomen*, 22, 5. 756, 6
exilis, *verb.* 491, 8
exilit 701, 11
exilium 162, 4
eximet 305, 6
eximit 158, 11. 750, 4
exirem 577, 17
exiret 521, 1. 704, 6
exit 465, 1. 861, 11. 874, 12
exitio 69, 7
exitio est 109, 4
exitium 65, 5. 231, 7
exitum 275, 2. 355, 9. 494, 12
exitura 162, 3
exitus 398, 5. 418, 5
exlex 892, 7
exorabilis 868, 5
exorberet 660, 6
exoret 724, 6
exors, *v.* exsors
expallunt 743, 6
expavit 141, 3
expectabit 805, 6
expectans 557, 6
expectat 618, 6. 739, 11
expectata 857, 15
expecto 566, 11
expediat 482, 1
expedies 333, 6
expediet 105, 3
expedire 469, 10
expedit 182, 5
expedita 446, 3
expedito 36, 4
expeditus 89, 7
expedinnt 382, 14
expellas 773, 9
expellet 636, 9
expendere 839, 11
expergisceris 739, 2
experiar 697, 3
experiens 807, 1
expers 264, 9. 295, 7
expers maris 711, 10
expertæ 305, 3
expertes 416, 2
expertia frugis 902, 12
experto 606, 2
expertum 911, 9
expertes 19, 6. 375, 6. 815, 15
expes, *v.* exspes
expetit 467, 4
expiandi 11, 9
expiare 490, 9
expiatis 148, 2
expiatur 451, 10
expiravero 451, 11
exple 178, 5
exples 783, 15
explicet 664, 3
explicuere 354, 8
explicuit 403, 8. 636, 2
explosa 610, 8
exponi 879, 12
exponimur 558, 11
exponit 583, 13
expressa 584, 4
expressi 854, 2
exprimet 875, 11
expugnabis 596, 10
expugnare 689, 7
expugnat 308, 1
expulit 636, 7. 865, 12
expurgare 859, 11
Exquilnæ, *v.* Esquilinæ
exsecat 518, 6
ex iccet 119, 6
exsomnis 340, 8
exsors 899, 11
exspes 484, 3. 874, 10
exstruat, *v.* extruat
exsudet 603, 8
exsurdant 717, 3
exta 689, 4
extant 447, 1
extat 563, 8
extendat 254, 7
extendere 891, 6
extendisse 826, 3
extenta 240, 3
extento 155, 4
extentum 850, 9
extenuantis 601, 6
exterior comes 683, 14
externi 710, 5
exterret 753, 4
extimui 653, 8
extimui 909, 11
extinctus 828, 12
extinxit 260, 6
extorquere 859, 15
extorta 865, 14
extra 259, 1. 737, 2. 821, 13. 831, 5. 895, 14
extra numerum modumque 814, 1
extractus 507, 1
extrahat 902, 11
extrahe 690, 11
extrema 440, 1. 724, 6
extremi 870, 5
extremis 825, 10. 870, 5
extremo 860, 12
extremos 298, 9. 417, 11. 515, 2. 728, 5. 752, 6
extremum 291, 1. 725, 3. 895, 2. 910, 2
extrica 270, 8
extricat 538, 3
extruat 434, 8
extructa 568, 5
extructis 161, 4. 701, 13
extrudere 857, 1
extrue 691, 7
extuderit 622, 9
extulit 432, 8
exucta 447, 3
exudet, *v.* exsudet
exuere 489, 1
exul 216, 5. 272, 4. 618, 7. 880, 7
exules 253, 9
exultim 295, 6

F

FABVLA 651, 3. 698, 14
fabæ 800, 3
fabellam 849, 8
fabellas 700, 4
faber 586, 1. 875, 10
Fabia 757, 2
Fabio 529, 11
Fabium 407, 4
fabri 732, 10. 840, 10
fabricaverat 539, 5
Fabricio 642, 5
Fabricium 53, 3
fabrilia 840, 10
fabros 839, 2
fabula 467, 11. 511, 13. 513, 10. 519, 5. 686, 2. 736, 1. 785, 3. 837, 5. 847, 2. 889, 8. 901, 2. 902, 10
fabulæ 22, 4
fabulosæ 258, 8
fabulosus 89, 3
face 290, 4. 297, 7. 390, 8
facem 415, 5
facere 337, 4. 571, 7. 746, 2. 752, 2. 756, 8. 850, 7
facerem 554, 10. 604, 1. 859, 10
faceres 564, 4
faceret 586, 1. 857, 3. 899, 9
facetum 605, 7
facetus 520, 1. 545, 3. 757, 5
faciam 351, 2. 507, 6. 543, 4. 555, 8. 595, 5, 6. 614, 1, *bis*
faciant 551, 4

facias 511, 6. 513, 9. 519, 10. 554, 10. 608, 5. 655, 11. 662, 3. 693, 5
faciat 569, 2
facibus 519, 3
facie 573, 6. 679, 6
faciem 383, 11. 404, 5. 526, 5. 564, 7. 717, 1
faciendi 695, 4
faciendo 610, 1
faciens 555, 6. 697, 7
facientia 857, 13
facientibus 780, 2
facies, *nom.* 414, 9. 525, 11. 671, 10
facies, *verb.* 593, 6. 729, 10. 906, 5
faciet 618, 2. 672, 8. 688, 7
facile 665, 8
facilem 192, 2. 325, 3. 508, 2. 528, 9
faciles 97, 5
facili 197, 5
facilis 689, 9
facimus 851, 6
facinus 800, 4
facio 804, 11
facis 551, 5. 650, 3. 669, 9
facit 511, 7. 519, 3. 526, 8. 668, 12. 712, 11. 778, 1. 791, 4. 914, 3.
faciunt 911, 1
facta 591, 1. 605, 6. 804, 6. 828, 4. 852, 12. 878, 3. 898, 5
facti 739, 9
factis, 855, 6
factitet 914, 6
facto 576, 11
factos 608, 4. 910, 12
factu 554, 12
factum 568, 2. 577, 4. 690, 1. 691, 8.
facturus 89, 2. 692, 7
factus 560, 1
facunda 365, 7
facunde 41, 1
facundia 393, 7. 876, 3. 889, 2. 891, 15
fæce 133, 8. 308, 8. 677, 9
fæcem 679, 8
fæcibus 897, 1
fæcula 714, 4
falce 119, 4. 432, 1. 541, 7
Falerna 244, 3. 677, 9
Falernæ 85, 1
Falerni 103, 4. 160, 1. 193, 3. 442, 7. 603, 4. 649, 10. 816, 3.
Falernis 173, 2
Falerno 623, 1. 672, 7. 673, 3
Falernum 515, 1
fallacem 578, 10
fallacis 24, 4
fallant 478, 11. 865, 2. 911, 6
fallat 338, 9
fallax 283, 7
falle 298, 2. 751, 7
fallendi 800, 2
fallente 622, 7
fallentis 485, 1. 817, 2
fallere 182, 6. 306, 2. 381, 2. 712, 8. 800, 9
falleret 169, 2. 388, 3
fallimur 815, 6
fallit 312, 7. 315, 4. 687, 2
fallor 876, 4
fallunt 756, 7
falsa 886, 4
falsis 158, 1. 283, 1. 799, 1. 850, 11
falso 511, 4
falsum 774, 2
falsus 799, 9
fama 54, 5. 155, 7. 240, 7. 422, 5. 523, 8. 529, 10. 554, 2. 648, 1. 658, 7. 684, 13. 747, 4. 776, 3
fama est 609, 2. 616, 8
famæ 571, 5. 633, 5. 813, 6
famam 518, 4. 523, 10. 551, 9. 554, 6. 708, 12. 833, 7. 882, 5
famem 88, 1. 517, 4
fames 511, 4
fames argenti 811, 3
famosæ 914, 5
famosis 307, 7. 619, 3.
famoso carmine 821, 8
famosum 707, 10
famosus 252, 7. 545, 1
famulis 243, 4. 316, 3
famulus 895, 12
fana 380, 8. 482, 5
fanaticus error 913, 3
Fannius 546, 10. 611, 2
fanum 775, 5
far 578, 9
fari 388, 5. 747 3
farre 332, 4. 721, 5
farris 565, 5
fartor 659, 3
fas 77, 2. 356, 2
fas nefasque 451, 7
fas est 230, 8. 231, 4. 378, 4. 904, 2
fasces 52, 6. 757, 3. 798, 11.
fascibus 577, 11
fasciculum 785, 7
fascinum 459, 4
fasciolas 662, 5
fastidia 471, 3. 622, 9. 680, 5. 700, 12. 773, 10. 851, 2
fastidienti 450, 14
fastidiosa 494, 4
fastidiosam 554, 1
fastidiosus 243, 5
fastidire 534, 10. 743, 7
fastidiret 804, 5
fastidis 528, 5. 786, 4
fastidit 241, 9. 829, 8
fastidium 442, 6
fastis 414, 2
fastos 314, 4. 415, 9. 540, 8. 832, 12
fastu 862, 6
fastum 577, 9
fata 63, 3. 96, 3. 199, 11. 255, 9. 290, 3, 7. 297, 2. 370, 2. 414, 10. 457, 5. 493, 4. 498, 11
fatale 141, 1.
fatali 828, 9
fatalis 251, 10
fateare 540, 7
fateatur 600, 1
fatebitur 620, 2
fatentes 829, 3
fateor 668, 5. 671, 2. 706, 11
fateri 838, 1. 910, 3
faterier 866, 8
fatetur 836, 2
fati 222, 5
fatigaret 416, 11
fatigas 192, 6
fatigat 622, 5
fatigatam 259, 2
fatigatis 280, 6
fatigent 11, 6
fatis 55, 5
fato 609, 7
fatum 594, 1.
fauce 475, 4
fauces 528, 4
faveat 890, 5
faventium 337, 7
favet 298, 12. 838, 4
favete 239, 1
favillam 173, 6
Faune 316. 4
Fauni 894, 4
Faunis 818, 4
Fauno 21, 6
Faunus 71, 4. 223, 1
Favoni 20, 1
Favonii 281, 4
favor 397, 6
favorem 828, 7
Faustâ 524, 1
faustis 378, 8
faustitas 384, 4
fausto 858, 12
fautor 599, 3. 814, 8. 829, 9
fautoribus 794, 7
faxis 642, 7. 592, 5
febrem 797, 11
febres 740, 3. 760, 7
febrim 667, 2
febrium 19, 2
fecerat 588, 12
fecere 692, 4. 719, 8. 750, 5
feceris 397, 1
fecerit 393, 6. 538, 9. 732, 9
fecerunt 546, 6
feci 692, 6. 799, 9
fecisse 803, 5. 814, 1. 863, 11
fecissent 646, 10
fecisset 595, 2
fecisti 761, 5

fecit 542, 1. 552, 12. 602, 5. 650, 14. 656, 4. 685, 3. 806 7. 914, 4.
fefellit 44, 3. 438, 4. 450, 4. 803, 10
felicem 574, 13. 592, 11. 706, 5
felices 59, 1. 486, 1. 507, 2. 593, 11
felicior 478, 7
feliciores 432, 2
feliciter 346, 1
felix 346, 4. 370, 12. 414, 8. 471, 15. 502, 6
femur 458, 9. 525, 5
fenestras 97, 1
fer 749, 2
fera 65, 2. 356, 10. 454, 6. 491, 1
feræ 194, 1. 254, 2. 385, 1. 443, 11. 538, 3
feraci 381, 8. 498, 2.
feracis 118, 4
ferant 796, 9
ferar 235, 1. 490, 5. 870, 1, *bis*
ferarum 540, 5
feras, *verb.* 604, 4. 654, 6
ferat 511, 1. 753, 8. 815, 16. 857, 7. 862, 9. 900, 2
feratur 466, 1
ferax 445, 12
fercula 701, 17
fere 538, 11. 753, 2. 805, 3. 852, 11
ferebar 469, 3
ferebans 233, 3
feremus 427, 7. 769, 8
ferendo 785, 10
ferens 228, 2. 465, 2. 700, 11. 714, 10
ferent 482, 7. 807, 3
ferentem 821, 10. 842, 13
ferentes 721, 4
Ferenti 559, 7
Ferentinum 803, 8
ferentur 803, 14
feres 744, 9. 761, 7
feret 32, 6. 311, 8. 358, 7. 363, 11. 478, 3. 651, 5. 683, 10. 706, 8. 761, 11. 788, 10. 865, 8. 884, 4
feret *pro* permittit 615, 2
feri, *nom.* 564, 2
feriam 7, 5. 298, 5
feriat 711, 5
ferias, *nom.* 385, 11
feriat 618, 10
feriatos 388, 1
feriemus 223, 5
ferient 250, 7
feriet 903, 9
feris 456, 10. 481, 4. 486, 6. 664, 7. 701, 5
feriunt 189, 7
fero 863, 4
feroces 245, 3. 369, 8. 379, 2
ferocior 142, 3
Feronia 559, 1
feros 41, 2. 260, 12. 715, 5
ferox 26, 2. 64, 2. 125, 1. 131, 6. 168, 3. 251, 5. 401, 4. 882, 9
ferramenta 732, 9
ferrata 417, 10
ferratos 550, 1
ferre 160, 7. 170, 2. 196, 5. 350, 14. 427, 6. 508, 11. 546, 1. 596, 1. 653, 6. 712, 2. 851, 2. 854, 13. 876, 1
ferre jugum 133, 9. 167, 1
ferrem 307, 3
ferrent 845, 5
ferres 394, 5
ferret 531, 4. 857, 4
ferro 297, 6. 349, 2. 381, 10. 387, 5. 444, 10. 486, 13. 524, 3. 650, 9, 15. 656, 4. 703, 3. 868, 12
ferrum 11, 1. 135, 3. 509, 6. 522, 5. 546, 9. 650, 12. 899, 12
fers 500, 1
fert 444, 3. 462, 3. 644, 7. 654, 6. 787, 6
fertile 373, 6. 674, 4
fertili 173, 3
fertilibus 211, 4
fertilis 312, 6. 493, 12
fertur 367, 3. 461, 6. 547, 9. 584, 9
fertur *pro* dicitur 32, 4. 69, 3. 271, 3. 324, 1. 653, 4. 700, 6
fervens 57, 4
fervent 678, 5
ferventius 609, 1
fervet 366, 7. 727, 5
fervida 490, 3. 717, 3
fervidi 415, 3
fervidiore 468, 9
fervidis 3, 1. 336, 10
fervido 39, 3
fervidos 211, 5
fervidum 428, 13
fervidus 116, 4. 509, 5. 882, 2
ferula 541, 4
ferum 841, 6
ferunt 21, 5. 312, 8. 331, 5. 633, 7. 888, 8
ferunt *pro* aunt 314, 2
feruntur 356, 4
fervor 70, 4. 615, 9
ferus 183, 1. 727, 11. 785, 2. 819, 5
Fescennina 843, 2
fessas 261, 5
fessi 568, 1
fessis 164, 5. 303, 2
fesso 851, 8
fessos 436, 8. 502, 3
fessum 178, 1. 581, 1
fessus 355, 2. 558, 5
festas 391, 2. 460, 1
festinant 848, 7
festinanti 514, 11
festinantis 732, 8
festinas 112, 4. 739, 7
festinat 406, 3. 736, 7. 740, 16. 801, 4. 860, 15. 886, 1
festis 435, 4. 651, 4. 869, 11. 891, 8. 893, 5
festo 351, 1. 842, 12
festos 159, 7. 629, 9
festum 632, 7
festus 286, 3. 305, 5. 317, 9. 749, 5
fias 71, 1. 785, 3
fiat 528, 8
ficis 721, 6
ficta 576, 14. 902, 9
fictis rerum 721, 1
ficto 850, 4
fictum 536, 6. 893, 13
ficu 635, 9
ficulnus 585, 5
ficus 486, 2. 591, 3. 760, 3
fida conjuge 343, 1
fide Teia, *i. e.* chorda 73, 6
fide Cyllenea 173, 7
fide 125, 4. 281, 5. 490, 6
fide *pro* fidei 536, 10
fidelem 165, 6. 375, 6. 691, 4
fideles 902, 7
fideli 248, 3
fidelibus 6, 2. 331, 1. 883, 14
fidelis 651, 8. 850, 1
fidelitet 814, 12
fidem 23, 5. 755, 5. 856, 19. 876, 14
fidem, *i. e.* chordam 95, 9
Fidenis 777, 4
fidens 263, 2
fidentem 815, 9
fidentes 255, 11
fides 78, 5. 95, 2. 133, 2. 226, 1. 312, 5. 358, 8. 381, 6. 501, 9. 726, 3. 803, 3. 810, 6
fidet 634, 8
fidibus 50, 7. 101, 5. 135, 1. 200, 8. 258, 3. 400, 4. 743, 8. 866, 3. 879, 6. 891. 14
fidicen 375, 2. 389, 1. 821, 10
fidis 616, 2. 768. 9
fidis, *verb.* 822, 7
fidit 61, 6. 335, 4. 820, 10
fidos 750, 10
fidum 196, 4
fidus 103, 4. 863, 8
fieres 181, 3
fieret 866, 10. 902, 4
fieri 511, 2. 527, 4. 572, 5
fies 303, 4
fiet 306, 6. 638, 3. 615, 5. 856, 5. 912, 4. 911, 5
figo 597, 6
figit 633, 3
figura 13, 1
figurat 641, 8
fila 161, 1
filia 61, 3. 67, 1. 307, 12. 688, 6
filiæ 348, 3
filiam 419, 6
filium 36, 6

filus 13, 3. 290, 5. 350, 8. 367, 2. 512, 11. 5 5, 2. 519, 1. 649, 17. 669, 5. 686, 4. 697, 13. 719, 7. 901, 9
filo 851, 12
findere 4, 6
findet 685, 9
findetur 367, 6
findit 7 , 10
finditur 474, 3
fine 77, 2. 228, 5. 712, 1. 858, 10
finem 56, 1. 46, 2. 616, 7. 740, 11
fines 316, 5. 510, 7. 514, 1. 570, 1
finge 852, 5
fingent 5 4, 1
fingentur 8 3, 6
fingere 501, 10. 794, 4. 876, 12. 906, 12
fingere carmina 852, 2
fingeris 901, 9
fingi 902, 2
fingit 711, 3
fingitur 277, 6
fingo 369, 6
finibus 16, 4
finiet 673, 2
finire 31, 5. 261, 6. 513, 3. 663, 6
finiret 866, 6
finis 129, 1. 198, 6. 490, 7. 515, 7. 569, 4. 719, 8. 832, 2. 842, 13. 969, 2
finitimi 480, 1
finitimum 336, 12
finitis 80, 2. 863, 6
finium 132, 12
finxerunt 516, 7
finxisse 770, 8
fio 726, 2. 875, 4
firmaret 272, 2
firmior 581, 11
firmo 479, 3
firmus 123, 2. 705, 12. 807, 6
fis 412, 1. 871, 1
fistula 72, 6. 321, 9. 364, 8. 410, 4
sit 96, 5. 505, 1. 510, 1, 13. 515, 3. 641, 10. 700, 9. 903, 16
fiunt 113, 8
fixa 536, 5
fixæ 447, 5
fixis 721, 5
fixum 667, 2. 800, 12
Flacci 615, 2
Flacco 478, 2
flagellis 442, 5. 521, 11
flagello 343, 3. 541, 3
flagitat 678, 4
flagitio 270, 3
flagitium 403, 14. 680, 9
flagito 226, 6
flagrans 98, 4
flagrantia, v. fragrantia
flagrantis 302, 9
flagres 451, 1
flagret 551, 13
flamma 221, 3
flamma 67, 3. 104, 7. 367, 8. 380, 3. 490, 4. 566, 1. 568, 6
flammæ 406, 5
flammis 376, 6. 446, 2. 868, 12
flata 373, 10. 891, 3
flava 290, 10
flavæ 165, 2
flavam 23, 4
flavi 575, 13
flavo 378, 7
flavos 183, 7
flavum 10, 3. 35, 6
flavus 101, 3
flebili 896, 5
flebilibus 185, 6
flebilior 95, 5
flebilis 95, 1. 882, 9
flebiliter 409, 5
flebis 98, 1
flebit 95, 6. 617, 8
flebo 450, 2
flectere 294, 1. 363, 1
flecti 857, 11
flectis 232, 1
flentibus 567, 8. 880, 12
flentis 803, 2
flere 719, 7. 881, 1
fles 281, 3
fleturam 150, 10
flevere 186, 5
flevit 176, 3
Flore, *propr.* 712, 1. 856, 1
flore 21, 5. 353, 3. 404, 4
florent 877, 10
florente juventa 862, 1
flores 101, 2. 169, 7. 285, 2. 343, 12. 749, 10. 857, 4
floret 484, 10
floribus 192, 3. 302, 2. 365, 4. 843, 3
florum 347, 9
flos 306, 7
fluat 478, 10
fluctibus 5, 2. 111, 2. 207, 1. 397, 5. 435, 5. 465, 4. 875, 8
fluctus 60, 1. 348, 10
fluentem 464, 9
fluenti 584, 3
fluere 606, 6
flueret 545, 7
fluit 797, 3
fluitantia 664, 2
fluitem 817, 9
flumen 172, 1. 197, 1. 423, 5. 581, 2. 642, 7. 660, 8. 874, 8
flumina 38, 4. 128, 4. 153, 5. 391, 8. 474, 3. 511, 12. 785, 4. 854, 6
flumine 307, 4. 510, 12
flumina 84, 4. 356, 3
fluminum 50, 6
fluvii 409, 3
fluvius 86, 4. 167, 6
fluvios 643, 11, 13
fluunt 726, 9
fluxit 277, 4. 457, 4
focalia 662, 5
focis 760, 4
foco 36, 5
focum 434, 8
focus 749, 3
fodiat 757, 1
fœcunda 277, 1. 330, 6. 666, 2. 685, 1
fœcundi 676, 6. 750, 5
fœda 274, 4. 564, 5
fœdera 530, 1
fœdere 335, 7
fœdis 269, 2
fœdo 852, 11. 907, 4
fœdum 136, 2
fœdus 745, 6
fœmina 505, 1. 408, 8
fœminæ 462, 2
fœmina 64, 3. 498, 1
fœnerator 437, 1
fœnore 430, 4. 518, 5. 732, 3. 910, 6
fœnum habet in cornu 547, 12
fœta 344, 3
fœtus 386, 1. 499, 2
Foliam 447, 8
folia 92, 6. 185, 5. 315, 1. 373, 3. 566, 9. 649, 9. 821, 3. 877, 8
foliis 546, 8
fomenta 468, 14. 512, 12. 740, 7. 741, 10
fons 308, 1. 6 , 2. 797, 1. 807, 1. 900, 3
fonte 277, 3. 877, 1
Fontem 559, 9
fontem 231, 1
fontes 433, 5. 682, 1
fontibus 101, 1. 260, 4. 792, 3
fonticulo 510, 13
fontis 743, 6
fontium 503, 4. 419, 1
foramine pauco 891, 1
foras 751, 1. 762, 9
fore *i. e.* janua 514, 4
fore 309, 7. 477, 10. 508, 1. 573, 8. 648, 5. 873, 6
forenses 894, 5
forensis 760, 6
fores 291, 3. 309, 2
foret 259, 4. 397, 2. 471, 4. 525, 2. 524, 4. 544, 4. 564, 4. 609, 7
foribus 342, 8. 663, 5. 710, 8
foris 603, 10. 623, 2
forma 163, 5. 478, 12. 796, 4
formabat 554, 9
formæ 478, 5. 707, 11. 873, 9
formam 746, 6. 755, 6
formandæ 338, 3
formare 383, 1
formas 126, 3. 649, 1
formasti 41, 3
format 841, 10. 881, 7
formet 900, 1
Formiam 85, 2
Formiarum 314, 6

formica 598, 13
formidare 512, 7. 816, 5
formidat 901, 6
formidatam 864, 10
formidatus 276, 5
formidet 708, 10
formidine 709, 8. 752, 4. 800, 1. 844, 4. 870, 8
formido, *verb.* 586, 3. 822, 9
formidolosis 143, 11
formidolosus 221, 4
formis 625, 3
formosa 413, 1. 873, 4
formosus 511, 9. 573, 4
formula 643, 1
formice 520, 5. 521, 1
formix 763, 3
foro 551, 1. 631, 10. 764, 3
fors 506, 1. 574, 15. 618, 7. 623, 1
forsan 111, 7. 217, 11
forsit 574, 10
fortasse 473, 4. 532, 7. 577, 12. 867, 5. 874, 9
fortassis 555, 2. 706, 11
forte 346, 6. 482, 1. 510, 5. 536, 8. 591, 7. 647, 3. 661, 6. 716, 1. 7[illegible], 7
forte, *nom.* 605, 6. 732, 4
fortem 514, 12. 635, 2. 684, 3. 691, 4. 771, 4
fortes 83, 2. 216, 5. 378, 11. 401, 8. 535, 2. 637, 3
forti 427, 10. 567, 7. 658, 1. 675, 3. 688, 5
fortia 637, 8
fortibus 378, 11
fortior 255, 2
fortis 25, 1. 141, 6. 190, 9. 270, 9. 370, 7. 381, 3. 401, 8. 535, 8. 699, 6. 710, 4. 754, 10. 764, 1. 795, 6
fortissima 513, 15
fortiter 60, 1. 642, 11. 794, 1
fortium 324, 3
fortius 601, 7. 787, 1
fortuitum 213, 1
fortuna 32, 6. 119, 5. 139, 5. 140, 2. 256, 3. 337, 7. 382, 9. 418, 4. 441, 4. 595, 10. 636, 3. 710, 6. 719, 9. 778, 4. 838, 10. 846, 6. 890, 10
fortunæ 147, 1. 697, 13. 730, 7. 761, 9. 781, 1. 831, 6
fortunam 350, 15. 705, 9. 721, 3. 769, 8. 884, 3
fortunarum 831, 3
fortunas 749, 8
fortunātam 777, 10
fortunati 305, 3
fortunatus 899, 1
fortunatum 756, 10
fortunaverit 778, 6
fortunis 881, 11
forum 370, 7. 431, 3. 556, 5. 579, 1. 753, 13. 758, 4. 809, 5. 819, 1
fossa 643, 15
fossam 568, 14
fossor 518, 3
foveam 799, 13. 913, 8
fracta 176, 1. 614, 10. 640, 6. 720, 12
fractis 907, 1. 874, 10
fracto 808, 5
fractos 465, 6
fractus 250, 6. 506, 4
fræna 422, 1
fræmato 792, 8
fræmis 35, 5. 513, 6. 709, 5. 741, 2
fræmum 771, 9, 11
fragilem 16, 8. 948, 6
fragili 351, 9. 620, 3
fragilis 500, 3
fragrantia oscula 797, 4
frangas 786, 2
frangat 132, 1. 720, 3
frangatur 529, 5
frangere 93, 1. 319, 3. 944, 9
frangit 165, 8
frater 103, 5. 490, 14. 757, 4. 811, 5. 861, 15. 900, 7
fraterna 87, 5
fraternæ 457, 6
fraternis 770, 5. 812, 13
fraterno 665, 13
fraternum 745, 9
fratre 611, 7. 787, 4
fratrem 787, 4
fratres 15, 2. 155, 5. 263, 3
fratrum 151, 6. 660, 9. 812, 11. 863, 9
fraudatis 530, 6
fraude 13, 11. 232, 4. 500, 3
fraudem 111, 7. 811, 4
fraudes 347, 7
fraudibus 300, 10
fraudis 103, 1
fraudulento 252, 5
fraxinos 341, 5
fregerit 437, 6. 540, 12
fregi 175, 2
fregisse 199, 1
fremental 417, 3
frementes 102, 7
fremitum 347, 3
frenis, *v.* fræmis
frequens 142, 2. 222, 6. 245, 2
frequentes 198, 7. 659, 4
frequentia 641, 5
fricta 17, 6. 62, 4. 742, 4
fretis 136, 7. 177, 4
fricto 161, 1
fricti ciceris 894, 9
frigida 474, 2. 666, 5. 744, 10. 792, 4
frigidas 262, 2
frigidior 797, 2
frigido 5, 12
frigidum 260, 1
frigidus 608, 1. 911, 1
frigora 392, 5. 607, 9
frigore 542, 10. 618, 10. 805, 10
frigoribus 320, 4
frigus 38, 5. 303, 1. 517, 4. 532, 1. 777, 9. 807, 12
fronde 259, 3. 369, 10. 814, 6. 840, 4
frondes 99, 3. 318, 2
frondere 796, 11
frondi 30, 2
frondibus 78, 1. 768, 15
frondis 361, 8
frons 302, 4. 564, 4
fronte 125, 5. 168, 6. 371, 7. 473, 1. 567, 4. 702, 4
frontem 354, 3. 458, 4. 564, 6
frontibus 514, 1
frontis 656, 2. 721, 2. 771, 2
frontium 6, 4
fruar 730, 10
fruaris 869, 12
fructibus 780, 1
fructus 525, 2
fruendi 717, 1
fruens 780, 2
frugaliter 553, 7
fruge 330, 4. 796, 10
fruges 334, 3. 392, 7. 421, 2. 736, 4. 783, 6
frugi 535, 5. 689, 10, 14. 703, 3. 799, 12. 891, 5
frugibus 842, 9. 878, 2
frugis 817, 8. 909, 12
frugum 390, 9. 498, 12
frui 121, 1
fruitur 24, 1
frumenta 801, 8. 842, 12. 867, 2
frumenti 510, 2. 647, 2. 649, 2. 751, 1. 762, 3. 793, 1
frusta 700, 12
frustis, *v.* crustis
frustra 95, 6. 206, 6. 207, 2. 283, 8. 302, 6. 494, 5. 639, 1. 712, 9. 762, 9. 894, 1. 941, 9
fruticeto 301, 6
fucatus 171, 1
fucis 525, 7
fuco 270, 5
fucum 773, 12
fudit 845, 5. 903, 11
fuerat 9, 6
Fufidius 518, 4
fuga 360, 2. 486, 14. 701, 3. 811, 4. 857, 6. 875, 9
fugacem 246, 10. 712, 9
fugaces 190, 4. 204, 2. 390, 5
fugæ 201, 4. 396, 1
fugam 175, 4. 200, 1. 754, 9. 762, 6
fugas, *nomen*, 941, 3
fugat 328, 3. 347, 8. 914, 10
fugatis 879, 10
fugato 519, 5
fugax 169, 5. 168, 7
fuge 39, 6. 166, 4. 547, 12. 774, 5. 824, 5
fuge suspicari 166, 4
fugere 870, 7
fugere 728, 1
fugerem 563, 6
fugeres 866, 10
fugeret 32, 3

fugerit 48, 1. 156, 7. 552, 11. 634, 3. 697, 4
fugi 799, 9
fugiam 751, 1. 769, 2
fugienda 921, 12. 510, 10
fugiendam 529, 9
fugiens 348, 9. 357, 6. 599, 1. 551, 3. 728, 6. 771, 1
fugient 593, 3
fugiente 155, 9. 218, 2. 796, 7
fugientes 301, 4. 512, 8
fugientia 511, 11. 527, 8
fugientum 516, 4
fugies 66, 1. 525, 2. 825, 5
fugimus 722, 2
fugio 550, 2
fugis 171, 6. 538, 1
fugisset 565, 4
fugisti 638, 5
fugit 191, 5. 283, 5. 536, 2. 561, 3. 5
fugit, *præterit*. 89, 8. 109, 6. 216, 6. 251, 4. 414, 4. 439, 4. 449, 5. 461, 2. 489, 7
fugitivus 695, 12. 712, 7. 772, 6
fugito 814, 11
fugunt 52, 1. 848, 5. 913, 4
fui 467, 3
fuissent 581, 7
fuisset 669, 1. 738, 2. 838, 6
fuit 297, 8. 324, 3. 348, 11. 405, 1. 456, 9. 531, 2. 532, 5. 535, 2. 540, 3. 575, 17. 907, 8
fulgebat 477, 1
fulgens 195, 4. 254, 4
fulgent 214, 3
fulgente 502, 1. 572, 3
fulgentem 312, 6
fulgentes 196, 3. 552, 10
fulgentia 51, 7
fulges 405, 7
fulget 247, 2
fulgor 150, 4
fulgore 323, 11. 885, 4
fulgoribus 621, 7
fulmina 19, 12. 56, 4. 189, 8
fulminantis 250, 5
fulmine 262, 4. 265, 6
fulminco 310, 3
fulminis 375, 4
fulta 525, 12
fultum 535, 4
fultura, *nom. subst.* 651, 15
fulvæ 377, 2
Fulvi 711, 2
fulvus 371, 10. 454, 3
fumante 711, 8
fumat 317, 6
fumo 274, 4. 566, 8. 679, 7. 885, 4
fumosæ 635, 4
fumum 286, 4. 354, 4. 406, 6. 795, 2. 885, 4
funalia 342, 7
functos 423, 10
functum 229, 1
functus 186, 1. 392, 7
Fundani 605, 5. 715, 4
fundata 795, 9
funde 178, 5
fundens 118, 3
fundet 864, 8
fundi 142, 7. 691, 10. 859, 9
fundis 192, 1
funditus 69, 10
fundo 297, 1
Fundos 560, 2
fundum 523, 5
fundus 54, 3. 242, 6. 685, 10. 740, 2. 796, 1. 807, 6
fune 705, 6
funebre 853, 2
funebres 145, 8
funem 775, 4. 859, 9. 913, 10
funera 37, 1. 63, 8. 420, 1. 571, 4. 861, 2
funeratus 286, 1
funere 237, 5. 910, 16
funeri 307, 8
funeribus 130, 4
funesto 769, 1
fungar vice cotis 899, 10
fungi numere amici 770, 5
fungis 672, 3
fungitur 702, 2
funibus 60, 5. 441, 1.
funis 292, 5
funus 139, 7. 227, 2. 458, 5. 691, 7
fur 540, 2. 544, 3. 551, 14. 590, 3. 709, 3
furca 706, 11. 773, 9
furcifer 705, 8
furem 798, 13
furens 58, 6
furentem 70, 5. 606, 6. 777, 6
furenti 708, 11
furere 130, 3. 467, 8. 642, 10
fures 512, 7. 586, 3. 588, 3
furiæ 109, 3
furiale 296, 3
furiam 651, 2
furiare 98, 5
furiarum 291, 1
furibundus 773, 3
furibus 756, 7
furis 659, 11
furiosa 214, 5. 668, 4
furiose 656, 9
furiosus 561, 10
furiosus 606, 9. 658, 7
furis, *verb.* 637, 10. 706, 9
furit 65, 9. 851, 10. 914, 8
Furius 685, 11
Furni 641, 8
furno 517, 15
furnos 777, 9
furor 422, 8. 451, 12. 457, 1. 741, 2. 862, 3
furore 348, 4
furorem 140, 3
furores 669, 12
furta 541, 6. 680, 6
furtim 58, 2. 509, 9. 590, 7. 662, 6. 726, 4. 775, 10
furtis 552, 8. 652, 3
furtiva 712, 1
furtiva 765, 8
furtivis 711, 4
furto 45, 2. 767, 1
furtum 538, 9. 799, 9
furvæ 200, 5
furum 586, 2
Fusce 88, 8
Fuscum 770, 5
Fuscus 597, 6. 611, 5. 700, 9
Fusidius, *v.* Fufidius
Fusius 643, 16
fuste 543, 1. 558, 11. 649, 7
fustes 280, 4
fustibus 539, 4
fustis 844, 4
fusum 456, 2. 641, 2
futuo 529, 4
futura 718, 2
futuram 33, 1
futuri 355, 9. 509, 2. 684, 10. 885, 5. 892, 1
futurum 39, 6. 759, 4
futurus 428, 3. 437, 2

G

GABIIS 777, 3. 830, 2. 856, 3
Gabios 792, 4
Gades 170, 1
Gadibus 156, 3
Galatea 316, 5
Galba 522, 5
galeæ 12, 9
galeam 63, 9
Galesi 171, 8
Galli 462, 5
galli cantus 506, 9
Gallia 420, 1
Gallica 85, 4
Gallicis 312, 10
Gallina, *propr.* 697, 8
gallina 624, 4. 672, 6
Gallis 826, 11
Gallos 67, 7
Galls 614, 10
Ganymede 875, 7
Garganı 185, 4
Garganum 890, 1
Gargilius 753, 3
garo 716, 4
garrire 605, 4
garrit 592, 12
garrit 709, 3
garrulus 546, 1. 594, 5. 690, 7. 814, 11
gaude 476, 7. 753, 12
gaudeat 99, 2. 197, 6. 655, 8. 753, 5
gaudens 304, 5. 658, 8
gaudent 685, 2
gaudentem 4, 6. 691, 11. 751, 13
gaudentes 420, 3. 606, 1. 865, 9

gaudentis 861, 6
gaudere 512, 2. 768, 1. 769, 6
gaudes 101, 2. 395, 5. 551, 4. 681, 6. 719, 10. 860, 2
gaudet 20, 3. 129, 6. 277, 5. 318, 3. 432, 9. 615, 10. 702, 3. 703, 6. 848, 1. 887, 10
gaudetis 262, 2
gaudia 275, 6. 441, 7. 561, 7. 691, 6. 803, 9. 848, 3
gaudiis 406, 8
gavisa 339, 4
gausape 714, 6
gazæ 215, 4
gazis 113, 2
gelida 182, 7. 667, 2. 710, 9. 791, 4
gelidæ 100, 4
gelidam 867, 10
gelide 388, 4
gelido 50, 2. 86, 5
gelidos 302, 6
gelidum 6, 5. 581, 11
gelidus 317, 3
Geloni 287, 3
Gelonos 157, 3. 261, 2
gelu 38, 3
gemant 60, 5
gemelli 770, 7
gemellum 660, 10
gemens 409, 5
gementis 286, 7
geminant 68, 5
geminentur 871, 3
geminis 892, 1
gemino 385, 8
geminorum 812, 11
geminus 358, 7
gemis 824, 4
gemit 792, 2
gemmas 337, 9. 866, 6
gemmis 215, 2. 755, 11
genæ 105, 2
genas 95, 1. 365, 6
Genanos 416, 5
gener 151, 11. 521, 1. 688, 7
generat 20, 5
generatur 53, 13
genere 567, 3
generi 828, 1
generosæ 674, 4
generosior 249, 5. 570, 1
generosis 572, 4
generosius 141, 1
generosum 726, 6
generum 165, 1
genialis lectus 752, 10
genibus 93, 2. 702, 6
gembus minor 765, 6
genis 413, 6
genitalis 497, 10
geniti- 336, 4
genitor 147, 5. 864, 6
genitrice 60, 9
genium 516, 1. 767, 9. 845, 3
genius 329, 1. 721, 6
genis 95, 3. 430, 2. 615, 10
gens Iulia 16, 9
gente 161, 3. 666, 2. 683, 12
gentes 9, 1. 181, 6. 200, 4
genti 63, 9. 466, 11. 500, 9
gentibus 18, 11. 187, 1
gentis 55, 3. 65, 4. 383, 2
genua 172, 6
genunt 203, 1. 803, 1
genus, *i. e.* nobilitas 683, 5. 755, 6
genus 9, 5. 12, 6. 18, 10. 61, 1. 135, 3. 207, 5. 229, 1. 277, 2. 314, 4. 319, 3. 803, 7. 116, 5. 441, 4. 444, 2. 516, 2. 536, 4. 547, 2. 550, 5. 553, 7. 685, 4
gerat 514, 8
gerentem 377, 6
gerere 645, 6. 768, 1. 806, 2
geret 382, 5
geri 889, 1
geris 275, 1. 325, 1
Germana 364, 12. 481, 1
germanæ 125, 1
gerula 220, 15
Geryonem 206, 1
gesserit 26, 3
gessi 861, 2
gesta 642, 6
geste 278, 8
gestans 132, 7
gestare 657, 7
gestas res 743, 3
gestat 76, 2. 525, 7
gestiens 75, 6
gestit 518, 15
gesto 311, 10
gestis 311, 1. 824, 5
gestu 751, 6. 847, 1. 857, 7
Getæ 331, 3. 422, 5
Getulæ 333, 1
Getulas 284, 6
Getule 276, 7
Getulus 276, 4
gignentes 50, 2
Gigantum 282, 6
gigas 220, 10
glacies 185, 2
glaciet 292, 2
gladiatorum 646, 10
gladio ignem scrutare 664, 9
glande 676, 2
glandem 349, 3
glauco 583, 8
globus 280, 2. 788, 10
glebis 480, 3
glomos 7, 5, 8
gloria 78, 4. 312, 2. 572, 3. 653, 13. 841, 2. 847, 3
gloriantis 109, 7
Glyceræ 30, 3. 116, 2. 125, 2. 382, 7
Glyconis 727, 2
gnati 534, 2
Gnatia 568, 4
gnavitet 710, 10
gnavum 816, 2
gnavus 780, 13
Gnidi, *v.* Cnidi
Gnossii 64, 6
Gorgonius 520, 2. 552, 6
Gracchus 862, 2
gracilis 93, 1
gradu 130, 2. 574, 1
gradum 17, 7. 19, 5
Græca 83, 2. 602, 5. 896, 1. 898, 4
græcari 622, 6
Græcia 63, 4. 385, 9. 736, 2. 836, 9. 844, 6
Græcis 699, 5. 863, 6. 845, 3. 896, 7
Græco 338, 6. 877, 1
Græcorum 556, 5. 604, 5. 851, 2
Græcos 604, 1
Græcus 525, 1. 648, 6
Graia 406, 2
Graiæ 218, 6
Graius 101, 6. 329, 5. 848, 17. 901, 3, *bis*
Grajorum 591, 4
gramina 365, 11. 391, 5
gramine 159, 6. 284, 2. 410, 3. 453, 2. 887, 10
graminis 65, 12
grammaticas 892, 3
grammatici 879, 1
granaria 510, 10
grande 149, 10. 219, 6. 323, 6. 617, 11. 633, 7
grandes 135, 6. 879, 3
grandi 47, 3, 10. 459, 1. 651, 6
grandia 27, 2. 856, 13. 868, 5. 875, 5
grandine 242, 5
grandinis 3, 2
grandis natu 764, 4
grando 768, 4
granum 619, 8
grassare 690, 10
grata manu 778, 7
grata 20, 1. 61, 3. 80, 5. 118, 5. 124, 4. 126, 6. 235, 1. 362, 5. 394, 1. 407, 7. 498, 6. 747, 8
grate 351, 5. 368, 8
gratarum 414, 9
gratas 205, 4
grate 870, 11
gratia 321, 5. 392, 1. 577, 2. 745, 3. 747, 4. 756, 10. 217, 11. 878, 4. 908, 7
gratiæ 21, 1. 117, 1. 328, 1. 429, 10
gratior 168, 7. 633, 5. 772, 11
gratissima 561, 3
gratissimus 865, 15
gratu 23, 3. 296, 9
gratum 130, 1. 251, 8. 469, 3. 693, 4
gratus 40, 6. 45, 2. 53, 2. 289, 1. 635, 6. 852, 7
gravat 855, 4
gravatus 405, 1
grave 2, 1. 381, 1. 407, 10. 415, 9. 715, 5. 878, 1
gravem 26, 4. 76, 2. 107, 6. 502, 5. 657, 2. 903, 8
graves 11, 1. 21, 2. 147, 1.

555, 1. 399, 4. 401, 5. 402, 12. 527, 10
graves Principum amicitias 147, 1
gravi 56, 2. 64, 5. 69, 7. 7[illegible], 7. 4[illegible], 2. 443, 3. 4[illegible], 3. 561, 5. 831, 9
gravibus 267, 3. 874, 4
gravida 88, 7. 718, 1
gravior 895, 3
graviore 189, 6
gravis 368, 4. 407, 2. 470, 5. 50[illegible], 3. 5[illegible], 3. 684, 7. 781, 6. 8[illegible], 7
gravitate 607, 1. 834, 3. 8[illegible], 5
gravis 523, 8. 593, 4
gre[illegible] 13, 3. 201, 5. 355, 1. 484, 3. 510, 6. 717, 10
gregem 186, 10
greges 2[illegible], 1. 269, 4. 432, 4
gr[illegible] 20, 1
grege 5[illegible], 3. 771, 4
grex 3[illegible], 6. 6[illegible], 15. 714, 3
Grosphe 215, 2
Gr[illegible]phe 7[illegible], 6
Gr[illegible]spes 7[illegible], 1
gruem 433, 13
grus 7[illegible], 5
gula [illegible], 8. 7[illegible], 2
gulae 71[illegible], 5
gurges 1[illegible], 5
gustaremus 2[illegible], 3
gustarit 667, 15
gustet [illegible], 11
guttur 167, 6
guttus 194, 3
guttus 572, 5
Gyas 220, 10. 265, 1
Gygen 282, 1
Gyges 168, 10
gyro 695, 2

H

HABEANT 681, 3. 868, 8
habeam 1[illegible], 12
habeas 911, 5. 913, 7
habeat 5[illegible], 11. 567, 5. 815, 1. 892, 5
habeatur 565, 8
habebat 530, 3. 531, 4. 582, 3
habebit 34[illegible], 4
habebitur 1[illegible]67, 1. 657, 2
habebo 756, 3
habebunt 363, 13. 876, 14
habenus 715, 2
habena 792, 7
habenæ 857, 5
habendi amore 766, 11
habent 198, 2
habentem 859, 10
habentes 494, 12
habento 914, 5
habeo 9[illegible], 2. 634, 1
habere 6[illegible]7, 5. 846, 5. 868, 9
haberes 595, 10
haberet 607, 9. 838, 7
haberi 518, 2. 573, 3. 642, 9. 759, 1. 794, 1. 820, 4. 913, 13
habes 194, 4. 414, 5. 512, 11. 532, 7. 541, 10. 653, 1. 7[illegible], 2. 799, 10
habet 428, 4. 434, 2. 482, 9. 510, 1. 525, 8, 9. 663, 9. 855, 2
habile 329, 3
habitabilis 415, 10
habitanda 85[illegible], 5
habitare 537, 6
habitatum 78[illegible], 4
habitu 707, 13. 708, 9
habitum 681, 9. 881, 8
habitus 650, 13
habuere 380, 8. 839, 8
hac 192, 7. 250, 8. 251, 4, 6, *et alibi sæpe*
hac urbe 771, 6
hac urge 255, 10. 556, 16
hac mente [illegible]8[illegible], 10. 633, 1
hæc. *adverb.* 650, 1, *bis.* 861, 3, *bis*
hactenus 528, 13. 550, 3
hæ 912, 5
hæc 323, 9. 395, 3, *et alibi i*
hæc, *plural.* 257, 3. 349, 7, *et alibi pluries*
hæc inter 434, 3. 700, 3
hæc ubi dicta 701, 10
Hæmo 10, 2
Hæmoniæ, *v.* Æmoniæ
hæreat 890, 4
hæredem 868, 2
hæredes 537, 5. 646, 9. 647, 6
hæredi 330, 2
hæredis 533, 3. 749, 9
hærentes 696, 7
hærentem 74, 6. 123, 5. 696, 5
hærentia 537, 4
hærere 333, 4
hæres, *nom.* 161, 5. 209, 1. 253, 5. 656, 9. 659, 17. 681, 6, 12. 687, 1. 690, 3. 691, 2. 868, 1. 869, 5
hæres, *verb.* 795, 12
hæret 355, 8. 665, 4. 853, 4
hæsit 9, 5
Halyattici 313, 5
hamo 631, 6
hamum 765, 15. 799, 14
hanc 5[illegible], 11. 588, 6. 547, 1
Hannibal *v.* Annibal
harpyas 626, 8
haruin 208, 4
has 196, 6
hasta 245, 4
hastas 61, 6
haud 129, 4. 509, 2. 524, 7. 551, 3. 557, 5. 577, 13. 6[illegible], 1. 6[illegible], 1
haud ita pridem 627, 6
haud multo 765, 6
haud unquam 709, 3
haurit 510, 9. 526, 3. 682, 2
haustus 743, 6
Hebri, *nom. viri*, 300, 3
Hebro 99, 4
Hebrum 310, 9
Hebrus 712, 3. 797, 2
Hecaten 589, 5
Hector 164, 4. 401, 5
Hectora 585, 3
Hectoreis 252, 9
Hectorem 438, 7
hedera 99, 1. 477, 5
hederæ 6, 4. 405, 6. 744, 9
hederis 138, 4
Helene 15, 2. 490, 13
Helenam 62, 5. 540, 3
Helene 400, 8
Helicona 851, 5
Helicone 889, 2
Helicons 50, 1
Heliodorus 556, 4
Hellade 665, 1
hellebori 646, 7
helleboro 865, 12
herba 436, 2. 450, 3. 674, 2. 775, 1. 789, 6. 865, 9, 10
herbæ 783, 8
herbas 415, 11. 538, 8. 591, 5
herbis 331, 4. 371, 5. 438, 4. 679, 2. 774, 7. 780, 7
herboso 317, 7
Herculc 693, 4. 709, 3. 795, 2
Herculea 195, 2
Herculem 381, 12
Hercules 250, 8. 398, 1. 490, 2
Herculeus labor 19, 8
Herculis 304, 1. 385, 10. 459, 7. 724, 5
here 663, 8
here *pro* heri 713, 3
heri, *nom.* 732, 8
herile 350, 3
herules 856, 6
herilis 708, 5
Hermogenes 542, 2. 593, 8. 60[illegible], 3
Hermogenis 550, 12. 611, 2
heroa 40, 1
heroas 6[illegible], 4
Herodis 864, 10
heros 625, 6. 841, 13. 896, 10
herum 228, 7. 636, 6. 796, 2
herus 715, 1. 788, 1
Hesperia 136, 1
Hesperiæ 158, 4. 222, 1. 275, 4. 385, 12
Hesperius 111, 2
Hesperio 422, 7
hesterna 701, 18
hesternis 632, 2
Hetrusca 480, 2. 484, 6
Hetrusci 608, 7
Hetrusco 10, 4
Hetruscos 462, 5
Hetruscum 356, 5. 499, 9
heu 1[illegible], 8. 93, 5. 65, 1, *et alibi frequenter*
heu me 267, 7
heus 532, 8
hi 547, 11

hiantem 525, 12. 687, 3
hiatu 884, 4
hiberna, *v.* **hyberna**, &c.
hic, *pronom.* 88, 1, *bis.* 228, 11. 229, 1, *et alibi frequentissime*
hic, *adverb.* 13, 9, 10. 73, 5, 9. 81, 3, *bis*, *et alibi*
hiet 453, 5. 625, 5
hilarem 816, 1
hilaris 869, 7
hillis 673, 3
hinc 73, 2. 129, 4, *et alibi*
hinc et hinc 433, 9. 452, 5
hinnitum 218, 2
himuleo 92, 1
Hippolyten 283, 5
Hippolytum 593, 10
hircinis 546, 8
hircum 520, 2. 552, 6. 892, 3
hircus 470, 5. 483, 8
Hirpine 191, 2
hirsutis 470, 5
hirtum 744, 6
hirudo 914, 12
hirundine prima 761, 3
his 279, 3. 405, 2. 438, 3. 518, 3. 549, 7. 697, 2
hisce, *pronom.* 527, 9. 536, 14
Hispana 304, 3
Hispanæ 279, 1
hispidam 404, 5
hispidos 184, 1
historias 283, 7. 538, 4
historiis 195, 6
hoc 66, 2. 182, 9, *et alibi frequentissime*
hoc age 754, 11
hoc age ne 815, 16
hoc est 669, 8. 703, 3
hoc genus *pro* **hujus generis** 697, 8
hoc *pro* **ideo** 510, 3. 538, 8
hoc, *abiat.* 510, 13. 523, 2
hoc hoc 443, 6
hoc pacto 651, 9
hodie 405, 1. 597, 2. 598, 2. 627, 6. 697, 1. 705, 7. 761, 9
hodieque 845, 2
hodiernæ 393, 1
hœdi 242, 4. 347, 2
hœdilia 72, 5
hœdo 302, 3. 635, 8
hœdum 21, 7
hœdus 317, 3. 436, 5
Homero 606, 8
Homerus 399, 2. 818, 6. 883, 8. 878, 9. 901, 1. 908, 1
homicidam 488, 7
hominem 395, 2. 596, 2. 651, 11. 665, 3. 799, 11
homines 541, 8. 694, 2. 699, 11. 701, 5. 739, 1. 905, 3. 907, 3
homini 19, 7. 199, 8. 531, 2. 631, 1. 806, 5
hominis 671, 8. 681, 9. 774, 9
hominum 41, 2. 50, 10. 511, 4. 533, 6. 551, 9. 595, 9. 709, 6. 737, 6. 791, 2. 828, 5. 885, 3
homo 321, 1. 536, 1. 560, 1. 573, 2. 582, 5. 712, 11. 911, 5
honesta 643, 14. 770, 1
honestæ 225, 5. 897, 2
honestas 843, 8
honesto 704, 6. 852, 7
honesti 529, 8. 863, 12
honestis donis 858, 7
honestis rebus 739, 5
honesto 891, 11
honestos 577, 10. *ubi alii leg.* onustos
honestum 403, 5. 534, 8. 575, 9. 812, 4
honor 439, 4. 501, 9. 625, 1. 799, 2. 903, 3
honoratum 852, 6
honoratus 731, 5
honore 847, 9. 863, 11. 878, 6
honorem 30, 3. 231, 5. 467, 9. 548, 7. 571, 8. 574, 10. 837, 3
honores 51, 2. 101, 4. 149, 6. 237, 8. 357, 9. 571, 4. 710, 3. 829, 1. 869, 1
honores, *i. e.* **fructus** 683, 10
honori 887, 15
honoribus 4, 3. 247, 2. 570, 10
honoris 891, 3
honorum 73, 4. 415, 7
honos 192, 3. 576, 10. 817, 1. 878, 4
hora 40, 4. 217, 12. 302, 9. 357, 6. 392, 4. 515, 5. 546, 4. 558, 2, 11. 747, 8
horæ 221, 5. 288, 9. 506, 6. 817, 9. 867, 13
horam 697, 11. 712, 6. 732, 5. 739, 10. 764, 2. 778, 6. 899, 8
horas 129, 9. 704, 4. 848, 4
Horati, *genit.* 391, 4
Horatius 787, 2
horis 50, 12. 698, 12. 797, 5
horna 330, 3. 435, 1. 701, 1
horrea 268, 3
horreis 512, 2. 411, 4
horrenda 254, 6
horrendam 417, 7. 669, 10
horrendas 588, 12
horrendus 688, 3
horrentia 614, 9
horreo 4, 4. 352, 3
horres 683, 6
horrescis 188, 3
horret 431, 2. 446, 5. 765, 5. 806, 8. 809, 11. 811, 5
horribili 113, 4. 232, 8. 541, 3
horrida 26, 2. 128, 5. 263, 2. 337, 1. 384, 12
horridi 355, 2
horridis 465, 3
horridus 325, 9. 844, 7
horrucrim 591, 1
hortaretur 553, 7
hortari 858, 10
hortatur 750, 3
horti 540, 12. 790, 1
hortis 586, 5
horto 405, 4. 672, 4
hortos 293, 1. 641, 4
hortus 692, 2
horum 512, 8. 533, 6. 629, 11. 648, 8. 659, 5. 692, 8. 804, 5
hos 52, 4. 835, 1, *bis.* 908, 4
hosce 545, 2
hospes 252, 7. 565, 7. 633, 1. 635, 5. 671, 8. 672, 5. 700, 7. 701, 20. 726, 1. 761, 4. 865, 7. 900, 7
hospitæ 282, 5
hospitale 491, 5
hospitalem 160, 3
hospitam 62, 5
hospitem 338, 9
hospites 169, 2. 453, 1
hospitibus 260, 12
hospitiis 700, 9
hospitio 556, 4
hospitis 199, 3
hoste 774, 10. 794, 3
hostem 12, 11. 376, 6. 501, 4. 531, 3. 862, 10
hostes 177, 1. 806, 2
hosti 858, 3
hostia 82, 2. 332, 2
hostibus 270, 10
hosticis 246, 2
hosticus 594, 3
hostile 70, 1
hostiles 448, 9
hostili more 814, 4
hostilium 462, 9
hostis 288, 3. 454, 12. 464, 1. 616, 9
hostium 25, 1. 268, 1. 347, 1. 417, 2
huc 160, 6. 243, 2, *et alibi*
huc et huc 442, 3
huc et illuc 406, 3
huic 524, 5. 525, 4. 527, 7. 532, 3
hujus 548, 7
humana 512, 5. 648, 1. 889, 4. 903, 12
humana gens 18, 9
humanæ 55, 3. 869, 2
humanam 151, 8. 633, 6
humane 860, 13
humani vultus 681, 1
humanis rebus 719, 10
humanos 255, 3. 588, 6
humanum 444, 2
humasse 654, 3
humeri 376, 2
humeris 202, 3. 261, 4. 404, 3. 439, 7. 494, 5. 567, 5. 690, 3, 12
humero 168, 8. 510, 5
humeros 12, 2. 56, 5. 256, 5. 301, 3
humerum 87, 5. 321, 2

humescit 699, 7
humi 271, 6. 682, 3. 875, 6
humida 170, 10
humidem 225, 5. 859, 3
humides 241, 8
humili 541, 6. 860, 9. 893, 2
humilis 142, 6. 259, 7
humo affigit 6 2, 3
humor 51, 11. 58, 1
humum 248 2. 564, 12. 417, 12. 446, 8. 854, 5. 881, 9. 887, 7. 895, 3
humus 405, 6
hunc 4, 2. 51, 8, *et alibi, quam plurimis in locis*
hunccine 598, 5
Hyadas 17, 4
Hyarbitam 820, 3
hyberna 409, 4
hybernas 685, 11
hyberno 660, 1
hybernum 477, 8. 584, 2
hybernus 133, 7. 492, 3
hybrida r. **ibrida**
Hydaspes 89, 4. 714, 9
hydra 381, 11
hydram 328, 8
hydropicus 739, 3
hydrops 156, 5
hyemat 623, 3
hyemes 47, 2. 66, 5. 190, 2. 242, 8. 772, 11
hyemet 801, 7
hyemis 99, 3
hyems 20, 1. 435, 6. 509, 6. 791, 1
Hylæum 195, 2
Hymettia 623, 1
Hymettiæ 224, 3
Hymetto 172, 4
Hyperboreos 236, 9
Hypsæa 526, 2

I J

I 298, 11, 12. 305, 9. 612, 6. 850, 12, *bis*
i nunc 753, 10. 765, 12. 861, 4
i pede fausto 858, 12
jacentem 141, 5. 501, 3
jacentes 192, 8
jaceo 580, 4
jacere 433, 1. 459, 2
jaceret, *penult. longa*, 714, 7
jaceret, *penult. brevi*, 660, 8
jacis 551, 6
jactamus 797, 7
jactantibus 506, 5
jactantior 535, 6
jactat 10, 8. 525, 9. 675, 2
jactata 561, 4
jactatam 123, 2
jactatur 649, 16
jactatus 625, 5
jactaverit 777, 11
jactes 61, 4
jactis 246, 2
jaculamur 216, 3
jaculari 301, 5
jaculator 263, 8
jaculatus 8, 3
jaculis 88, 6
jaculo 36, 4
jam 8, 1. 20, 3, 5, *et alibi saepissime*
jam dudum 383, 5. 592, 14. 703, 1. 749, 3
jam jam 236, 2. 437, 2. 487, 1
jamne 682, 5
jam nunc 150, 2. 278, 1. 876, 5, *bis*
jam, *i. e.* deinceps 382, 7. 408, 5
jam, *i. e.* paulo post 168, 3, 5. 210 1. 391, 1
jampridem 738, 14. 797, 7
jamque 701, 15
iambeis 895, 1
iambis 67, 3. 860, 2
iambo 879, 2
iambos 70, 4. 475, 7. 820, 11
iambus 894, 11
Jane 691, 1. 800, 7
janitor 296, 2. 707, 4
janitorem 306, 5
janua 97, 4. 290, 11. 291, 5. 529, 5
Janum 421, 6. 640, 5. 824, 1. 854, 9
Janus 72 , 4
Iapeti 18, 10
Iapyga 16, 2
Iapyx 346, 11
Iasonem 439, 2
ibam 591, 7
ibant 576, 2
Iber 237, 4
Iberi 718, 4
Iberia 445, 11
Iberiæ 385, 2. 420, 2
Ibericis 411, 1
Iberis 114, 10
ibi 175, 5
ibimus 32, 7. 220, 6, *bis*
ibis 425, 1. 543, 5. 708, 11
ibit 325, 5. 356, 11, 15
ibrida 582, 1
ibunt 615, 3
Ibyci 307, 5
Icari 283, 8
Icariis 5, 2
Icaro 256, 6
Icci 113, 1. 780, 1
icta 364, 1. 387, 5
ictibus 97, 2
icto 615, 8
ictu 286, 2. 310, 3
ictum 2 3, 1. 329, 3. 390, 6
ictus 211, 6. 401, 6. 895, 1
id 510, 1. 511, 7. 906, 6
Ida 324, 4
Idaeis 62, 5
idcirco 548, 8. 727, 1. 777, 12. 895, 15.
idem, *priore longa*, 190, 3, 9. 192, 3. 253, 3. 301, 4. 487, 4. 600, 1. 609, 4. 668, 9. 706, 4, 9. 905, 17
idem, *priore brevi*, 540, 11. 660, 5. 894, 1, 2. 903, 13. 911, 3
ideo 821, 5
Idibus 4 7, 3. 576, 2
Idomeneus 401, 3
idonea 631, 11. 902, 5
idoneum 363, 7
idoneus 283, 2. 342, 1. 750, 7. 797, 1. 856, 7
idque 550, 13
Idus 406, 8
jecur 57, 4. 98, 6. 265, 9. 363, 7. 447, 3. 597, 11. 721, 6. 814, 14
jejunæ 446, 1
jejunia 666, 6
jejuns dentibus acer 853, 4
jejunus 626, 6
jejitur 513, 16. 651, 13. 710, 1
ignara 155, 6. 509, 2. 842, 4
ignarum 675, 6
ignarus 700, 5. 840, 8
ignave 836, 2
ignavi 557, 2
ignavus 453, 2
igne 565, 8
igneæ 220, 9
igneam 71, 4
igneas 251, 1
ignem scrutare gladio 664, 9
ignem 18, 11. 19, 1. 345, 10
ignes 44, 2. 55, 1. 148, 4. 255, 7. 371, 7. 417, 4. 643, 10, 12. 728, 6
igni 20, 3. 128, 1
ignibus 58, 3. 104, 3. 110, 4. 232, 7. 320, 2. 451, 2
ignis 66, 6. 69, 1. 265, 8. 476, 5. 509, 6. 546, 9. 590, 8
ignium 412, 4
ignobile 570, 8
ignobilis 865, 3
ignominiosa 894, 7
ignoras 532, 9
ignorat 762, 1. 838, 3
ignoratæ 895, 10
ignores 783, 3
ignoro 879, 10
ignoscas 555, 2
ignoscat 5 7, 1
ignoscent 515, 7
ignoscere 865, 6
ignosces , 98, 5
ignoscis 870, 11
ignosco 532, 10
ignota 439, 1. 573, 9. 883, 5
ignoti 402, 2
ignotis 540, 4
ignoto 667, 7
ignotos 570, 5. 572, 4
ignotum 532, 9. 896, 8
ignotus 225, 3
ignovisse 765, 10. 903, 6
iidem 264, 11. 732, 5
isdem 248, 5. 730, 10. 805, 14
Ilerdam 825, 5

ilex 381, 7. 477, 5. 796, 9
ilia 436, 1. 710, 6. 725, 3
Ilia, *nom. prop.* 289, 8. 397, 2. 529, 5
Iliacas 16, 6
Iliac[illegible] 737, 2
Iliacum carmen 883, 4
Iliæ 19, 7. 188, 6. 499, 8
ilice 453, 1. 485, 8
ilicem 503, 5
ilices 331, 3. 465, 8
iligna 676, 2
Ilio 44, 1. 66, 3. 319, 4. 381, 3. 466, 3
Ilion 251, 9, *bis.* 253, 8. 476, 6
Ilionam 643, 17
Ilios 401, 1
Ilithyia 497, 8
illa 263, 1. 466, 7. 486, 11. 526, 2
illabatur 250, 6
illacrymabilem 205, 5
illacrymabilis 402, 1
illacrymare 691, 5
illæ 852, 4
illam 165, 5. 302, 3. 528, 10
illapsus 222, 8
illaqueant 211, 2
illas 530, 3
ille 55, 7. 95, 4. 172, 3, *et alibi frequenter*
illecebris 892, 6
illepide 837, 2
illeverit 547, 14
illi, *sing.* 16, 7. 51, 1, *et alibi*
illi, *plur.* 506, 1. 553, 4. 540, 4
illic 335, 1. 364, 5, 9. 478, 3. 485, 5. 596, 3. 683, 3. 713, 3. 777, 4
illidere 620, 3
illigata 428, 11
illigatum 105, 2
illigaturum 439, 1
illinc 649, 7
illinere 559, 8
illinet 760, 8
illis 202, 4. 212, 3. 298, 4. 460, 6. 507, 10. 509, 4. 518, 3
illiterati 459, 3
illitum 400, 6
illius, *media brevi*, 414, 5, *bis.* 557, 1. 681, 12. 795, 3
illius, *media longa*, 608, 3
illo 311, 5. 666, 5
illorum 545, 3. 548, 2
illos 576, 7
illota 681, 1
illuc 406, 3. 514, 6. 519, 7. 534, 4. 683, 8. 785, 5
illud 522, 3. 523, 9. 550, 4. 551, 3. 552, 13. 689, 3
illudere 719, 10
illudit 643, 7
illudo 555, 10
illum 4, 4. 51, 8. 155, 6. 198, 5. 240, 2. 372, 3. 511, 1. 535, 3
illum ipsum 623, 3
illusi 712, 3
illustrat 416, 1
illustrem, *verb.* 695, 8
illusus 781, 9
illutos 718, 10
Illyricis 110, 1
ima 129, 2. 551, 1. 677, 11
imagine 546, 11. 590, 7. 762, 12
imagines 153, 11. 491, 7
imagini 95, 1
imaginibus 5, 1. 6
imago 19, 1. 81, 6. 348, 8. 699, 7
imbecilla 632, 10
imbecillus 700, 13
imbelle 765, 11
imbellem 579, 2
imbelli 61, 4
imbellis 27, 5. 216, 11. 428, 2
imber 559, 5. 788, 16
imberbes 538, 1
imberbis 567, 9
imbre 777, 7
imbres 31, 4. 184, 1. 366, 5. 433, 8. 472, 1. 793, 2. 807, 12
imbrem 655, 6
imbri 568, 2
imbribus 536, 2
imbrium 346, 1
imbuerit 902, 2
imbui 58, 11
imbuta 741, 8
imbuti 752, 5
imbutum 450, 1
imbutus 56, 7
imi 717, 5. 809, 10
imis 45, 2. 475, 1. 482, 11
imitaberis 856, 8
imitabile 620, 5
imitabitur 630, 1. 875, 11
imitandi 602, 2
imitare 546, 10
imitaris 15, 2. 663, 8
imitata 654, 7. 850, 6
imitator 853, 9
imitatorem 900, 12
imitatores 820, 7
imitatus 671, 7
immane 680, 3
immane quantum 102, 6
immanem 262, 3
immanes 416, 10
immanis 296, 1
immaturus 719, 7
immemor 6, 1. 65, 12. 297, 3
immemorata 821, 10
immensum 509, 8
immensus 366, 7
immerentes 458, 1
immerentis 199, 7. 457, 7
immeritam 74, 7
immeritis 111, 6. 125, 2. 247, 5
immeritos 657, 4
immeritum 757, 9
immeritus 574, 1. 639, 1
immersabilis 737, 8
immetata 251, 4
imminens 329, 1
imminente 20, 5
imminentem 546, 1
imminentes 55, 7
imminet 636, 4
imminuit 280, 8
immiscere 321, 13
immiserabilis 269, 4
immitia 87, 1, 2
immitis 167, 10
immoderatus 690, 6
immodicæ 58, 5
immodulata 695, 11
immolabitur 466, 13
immolare 71, 6
immolato 104, 1
immolet 662, 10
immoriar 756, 11
immortalia 492, 3
immortalis 913, 13
immunda 569, 13. 894, 7
immundis 678, 5
immundo 566, 12
immundus 580, 6. 758, 3
immunem 412, 1. 789, 4
immunis 332, 1
imo 130, 2. 297, 1. 468, 4. 532, 7. 668, 8
imos 241, 1. 502, 9. 856, 4
impar 387, 1. 532, 6. 661, 4. 733, 7
impares 126, 2. 521, 2
imparibus 168, 15. 625, 3
imparter 558, 10
impavidi 65, 5
impavidum 250, 7
impedirit 601, 2
impedit 572, 7
impedit 71, 4
impellat 500, 9
impellit 881, 8
impellunt 109, 2
impensis 822, 1
impenso 661, 1
imperas 275, 1
imperat 741, 2. 775, 3
imperet 501, 3. 617, 13
imperi 11, 6. 122, 5
imperio 63, 2. 112, 7. 709, 6. 815, 2
imperio 139, 7. 262, 8. 267, 5. 514, 6
imperiosa 691, 12
imperiosus 60, 7
imperiosus 710, 1
imperitare 65, 7
imperitarint 570, 3
imperitas 709, 12
imperito 655, 2
imperium 132, 4. 240, 1. 575 8. 749, 2. 783, 5
impermissa 278, 5
imperor 750, 5
impetu 739, 3
impetrat 842, 9
impetrato 570, 6
impetu 417, 10
impetus 242, 4. 275, 6. 370 6. 526, 7

impexa 630, 2
impia 156, 3. 232, 3. 241, 3. 437, 5. 445, 3. 481, 5. 629, 5
impiae 13, 6. 133, 6. 297, 1, 5. 596, 5
impium 166, 4
impius 335, 9. 451, 4
impiger 372, 4. 398, 1. 417, 2. 728, 5. 882, 7
impingas 725, 2
impio 292, 5. 330, 6
impios 262, 2. 645, 5
impium 102, 6
implacidum 416, 5
implent 674, 3
implere 694, 5
impleris, *i. e.* impleveris 495, 1
implet 850, 11
implevisse 326, 9
implicata 145, 5
implicitum 910, 9
implorat 332, 7
imploravit 774, 9
implumibus 128, 5
imponens 669, 4
importes 784, 5
importuna 413, 1. 811, 3
importunas 386, 4
importunus 113, 7. 699, 1. 757, 1. 868, 11
imposita 709, 8
imposit um 265, 8. 763, 5
impositas 416, 7. 851, 7
impositum 559, 3
impositura 162, 4
impositus 766, 3
imposuere 641, 6
imposuisse 263, 4
impotens 140, 1. 152, 2. 359, 3
impotentia 486, 10
impransi 622, 2. 662, 7
impransus 794, 3
impressit 58, 7
imprimat 697, 2
imprimeret 69, 10
improbi 640, 1. 690, 1
improbis 539, 2
improbitatum 141, 8
improbe 651, 4. 656, 2
improbo 520, 13
improbus 532, 11. 598, 6. 634, 11. 695, 5. 760, 4. 774, 13
improvisa 200, 3. 753, 4
imprudens 555, 3
impube 445, 3
impubem 166, 3
impudens 319, 5, 6. 413, 2
impudica 186, 6
impugnat 358, 5
impulerit 283, 1
impulit 859, 9
impulsa 567, 6
impune 72, 1. 120, 2. 402, 8. 493, 1. 749, 6. 843, 9. 863, 7. 891, 8. 900, 1
impunitior 711, 11
imputata 471, 10
imum 3 sec. 1. 366, 5. 905, 8
imus 875, 10
in 17, 11. 15, 2, 5, *et alibi frequentissime.*
in *pro* ad 125, 6. 371, 6
in *pro* erga 378, 10
in *pro* adversus 27, 11. 376, 7. 381, 12. 444, 1. 448, 9. 454, 9. 456, 10. 556, 2. 620, 8
in aevum 269, 3. 415, 8
in altum 161, 4. 243, 2
in annos 857, 8
in unum 122, 2. 739, 8. 778, 7. 817, 6
in aretum 883, 9
in arma 859, 5
in astra 388, 7
in auras 103, 1
in aurem 542, 8
in aurum 570, 3
in bellum 177, 3
in breve cogi 824, 3
in culpa est 757, 10
in diem 550, 12
in diem et horam 697, 11
in fratres 155, 5
in hoc, *i. e.* ad hoc, ut 493, 5
in honore 878, 6
in horas 199, 9. 704, 4. 887, 8
in hæc juremus 472, 11
in jus vocet 684, 12
in loco 112, 6
in longum aevum 845, 1
in lucem, *i. e.* usque ad lucem 287, 3. 812, 4
in majus 264, 11
in medias res rapit 836, 1
in morem 564, 12
in numero 697, 6
in omne aevum 297, 9. 739, 12
in partem 121, 1
in pejus 665, 5
in praesens 247, 5
in praesens tempus 876, 6
in pretio est 205, 2
in primis 630, 8. 714, 1
in pulverem 252, 2
in spem 125, 10
in Venerem 167, 4
in verba magistri jurare 725, 8
in verba jurabas 477, 4
in vitium ducit culpae fuga, si caret arte 875, 9
in unum 648, 10
in votum venit 777, 1
in votis 692, 1
in usum 102, 1. 191, 4
Inachia 467, 8. 471, 4
Inachiam 471, 5
Inacho 161, 6. 319, 1
inaequales 124, 5. 699, 5
inaequali 735, 5
inaequalis 740, 4
inastruet 168, 11
inamarescunt 712, 1
inane 296, 12. 441, 7. 523, 3. 806, 10
inanem 211, 12
inanes 454, 1. 551, 2. 657, 5
inani 267, 5. 561, 5. 704, 5. 870, 7
inania 825, 3
inanis 622, 9
inanter 550, 10
inarata 484, 9
inarsit 439, 8
inaudax 533, 2
inauret 781, 1
incantata 591, 5
incastigatum 775, 1
incauta 509, 2
incauti 915, 5
incauto 556, 6
incedas 317, 1
incedis 143, 4. 478, 8
incedo 576, 9
incendia 226, 3. 512, 7. 815, 13. 891, 3
incendio 430, 2
incendit 767, 7
incertam 540, 5
incerto 461, 6. 469, 3
incertos 537, 9. 848, 3
incertus 536, 1
incessum 673, 11
incesto 249, 4
incestos 238, 1
incestus 231, 10. 914, 8
inchoare 22, 3
incidat 534, 7. 797, 12
incidere 616, 9
incidere 782, 7. 903, 2
incident 632, 12. 820, 1
incidit 543, 2
incipe 636, 5. 739, 10
incipiam 750, 1
incipias 513, 9. 650, 5
incipies 681, 2
incipit 506, 6. 566, 5. 593, 4. 700, 5
incisa 305, 7
incitat 466, 7
inclinat 508, 9
inclinare 502, 1
inclinet 506, 15
includere 724, 3
inclusa 356, 11. 878, 11
inclusam 509, 1
inclusit 111, 3
inclusus 387, 9
incolytum 650, 10
incoctus 130, 4
incoeptis 374, 4
inca pro 883, 2
incoepit 475, 7
incognat 641, 4
incola 68, 1. 656, 5
incolis 294, 3
incoluit 570, 1
incolumem 16, 5. 336, 5. 554, 7. 797, 5
incolumes 405, 2
incolum 268, 7. 385, 1. 650, 8. 778, 1. 892, 5
incolumis 542, 12

incommoda 888, 2
incommodus 81 5, 3
incomposito 369, 2
incomptis 53, 1. 911, 15
incomptum 193, 7. 445, 6
inconcussa 809, 6
inconcussus 809, 8
inconsultus 750, 1
incontinentes 74, 5
incontinentis 265, 9
incoquere 718, 10
incorrupta 95, 2
incorruptissimus 576, 8
increbuit 690, 10
incredibili 229, 2
incredulus 889, 6
increpare 389, 14
increpuit 130, 6
incretum 698, 2
incrustare 535, 12
incubet 649, 12
incubuit 19, 3
incude 135, 2
incudi 911, 10
inculte 759, 14
incultus 852, 3
inculto 583, 10
incultum 744, 6
incurata 798, 1
incuria 905, 11
incurreret 616, 9
incuteret 617, 1
incutiant 845, 5
incutiat 680, 7
incutiunt 788, 9
inde 515, 3. 556, 5. 568, 1. 579, 1. 586, 2. 588, 14. 701, 11
indecoro 151, 2
Indi 501, 8
India 332, 6
indicant 396, 5
indicat 24, 6
indice dicito 716, 2
indiciis 876, 11
indicis 666, 6
indico 557, 5
indicta 883, 5
indictis 706, 2
indictum 340, 7
Indicum 119, 1
indigna 892, 4. 868, 14. 895, 4. 895, 12
indignatio 442, 4
indignatur 880, 1
indigni 746, 6
indignis 571, 5
indigno 339, 1. 798, 11. 852, 6
indignor 837, 1. 904, 1
indignum 642, 6. 754, 2. 801, 11
indignus 634, 3. 660, 2
indocili 251, 5. 484, 3
indocilis 5, 5
indocti 840, 11. 847, 10
indoctum 170, 2. 856, 9. 914, 10
indoctus 891, 10. 905, 10
indoles 578, 7
indomita 715, 5
indomitae 205, 3
indomitam 336, 2. 470, 9
indomitas 416, 15
indomito 171, 9. 632, 5
indomitis 512, 1
indormit 450, 5
Indus 33, 10. 728, 5. 782, 6
indutae 807, 5
inducant 380, 3
inducat 205, 12
inducere 537, 6. 873, 2
inducetis 708, 1
inducit 519, 6
indulgens 156, 5
Indus 416, 9
inedias 605, 7
inemptum 146, 12
inemptus 435, 2
inemptus 855, 10
inepte 592, 3. 685, 1
ineptum 543, 5
ineptus 535, 5. 552, 5. 571, 5. 611, 1. 806, 1
inerant 701, 18
inermem 89, 3. 750, 3
iners 165, 2. 270, 13. 392, 8. 706, 13. 737, 10. 865, 1. 886, 5
inertem 262, 5. 471, 7. 676, 3
inertes 583, 6. 825, 4. 911, 14
inertia 475, 1. 779, 3
inertiae 402, 4
inertibus 698, 12
inest 548, 10. 682, 1
inexcusabilis 843, 15
inexorabilis 882, 7
inexpertis 815, 11
inexpertum 882, 14
infabre 611, 2
infame 208, 1
infamem 349, 1
infames 18, 3
infamia 799, 2
infamis 490, 13. 623, 1
infans 259, 11. 575, 3. 839, 5
infantes statuas 685, 10
infecit 279, 4
infectum 557, 5. 710, 15
infelicis 668, 4
infelix 109, 6. 513, 5. 875, 12
inferbuit 679, 2
inferias 152, 4
inferiorem 589, 3
infernis 750, 15
infernus 589, 7
infestis 189, 9. 617, 4
infesto 552, 5
infestus 528, 1. 477, 7
inficiet 20 , 6
infient 157, 3
infidelis 448, 6
infidelis 480, 4
infidi 423, 4
infido 454, 11. 809, 4
infidum 133, 6
infidus 493, 7
infima 161, 7
infimis 508, 2
infirmas 43 , 6
infirmior 508, 4
infirmo 797, 3
infla 630, 15
inflans 659, 4
inflaret 669, 6
inflat 847, 4
inflavit 521, 3
inflet 508, 1
informes 190, 2
informem 588, 2
informis 864, 5
infortunia 831, 2
infossus 146, 10
infra 620, 1. 715, 5, 8. 678, 12
infregi 389, 6
infrequens 127, 1
infundam 450, 13
infundis 710, 9
ingemens 446, 9
ingemi 27, 5
ingenii 220, 1
ingeniis 838, 4
ingenio 317, 1. 619, 2. 870, 4
ingenium 468, 6. 533, 9. 548, 6. 609, 2. 620, 1. 677, 1. 693, 6. 720, 4. 744, 6. 861, 9. 892, 1. 901, 5. 909, 6
ingens 38, 4. 160, 2. 189, 5. 404, 2. 533, 9. 647, 6. 669, 2
ingentem 279, 5. 649, 6
ingentes 158, 5. 666, 3
ingentia 826, 4
ingenuis 821, 12
ingenuo 104, 3. 572, 1
ingenuos 877, 5
ingenuum 654, 7
ingenuus 336, 4. 570, 7. 906, 3
ingerere 557, 9
ingluvie 517, 6
ingrata 468, 13. 493, 5, 517. 6. 726, 9
ingratam 292, 4
ingrato 68, 1
ingratos 761, 11
ingratus 821, 12
inguen 520, 1
inguina 528, 6
inguine 471, 9. 566, 4
ingustata 716, 6
inhaeret 471, 10
inhians 542, 1
inhonestum 564, 12
inhonestus 57 , 9
inhorruit 92, 5
inhospita 788, 6
inhospitalem 89, 2. 427, 6
inhumanae 813, 4
inhumato 110, 3. 655, 8
injecit 122, 2
injecta 265, 5. 552, 8
injecto 112, 5
injiciat 74, 5. 57 , 5
inimica 51, 4. 56, 3. 153, 5 617, 10

inimicat 423, 1
inimice 155, 1. 649, 18
inimicis 494, 5. 631, 7
inimicitias 823, 2
inimicum 566, 2
inimicus 677, 7
iniqua 44, 2. 857, 9
iniquæ 171, 7. 593, 3
iniquam 536, 11
iniquas 242, 8
inique 787, 9
iniqui 753, 8
iniquis 704, 8
iniquos 165, 4
iniquum 13, 7. 139, 4. 540, 9. 633, 8. 878, 2
iniquus 821, 13
inire 253, 5
injuria 695, 4
injuriosis 490, 5
injurioso 134, 1
injusse 485, 5
injussi 530, 3
injuste 836, 10
injusti 540, 7
inmantem 314, 7
inmasetur 534, 3
inmatat 678, 2
inmati 694, 5
inmectes 494, 3
inmixus 251, 1
innocens 345, 2
innocentis 73, 9
innumerabilis 360, 1
Ino 882, 9
inominata 484, 4
inopem 651, 14. 842, 3. 859, 8
inopes 206, 5. 901, 4
inopi 317, 3
inopis 546, 6
inops 312, 3. 553, 10. 618, 7. 685, 3. 816, 10
inornata 893, 7
inornatum 102, 6
inquam 182, 9. 502, 4, 7. 598, 3. 609, 3. 664, 9. 705, 8. 716, 5
inquet 686, 2
inquieti 250, 4
inquietis 452, 3
inquinus 536, 10
inquinavere 277, 2
inquinavit 486, 12
inquinet 590, 1
inquiram 642, 10
inquirant 533, 4
inquis 551, 5. 614, 1. 633, 10
injut 511, 5. 521, 2, 5. 523, 6. 532, 10. 541, 10. 564, 4. 592, 6, 13. 595, 8, 5
insana 282, 2
insanabile caput 899, 6
insane 626, 1. 654, 5. 669, 13. 695, 5. 711, 1
insani 69, 5. 560, 3. 645, 6. 753, 8
insania 258, 5. 658, 6. 840, 12
insanientem 260, 9
insanientis sapientiæ 127, 2
insanior 537, 9. 648, 8
insanire 321, 7. 641, 2. 646, 6. 658, 10. 664, 1. 668, 2. 753, 12. 865, 2
insanis, *nom.* 621, 7. 699, 6
insanis, *verb.* 642, 1
insanisse 650, 10
insant 512, 6. 517, 5. 518, 12. 641, 3. 712, 11
insanius 604, 5
insano 643, 4. 749, 10
insanos 525, 2. 642, 9
insanum 526, 8. 642, 13. 650, 6. 667, 6. 668, 6
insanus 572, 7. 642, 9. 644, 6. 649, 15. 654, 5. 656, 3
inscita 620, 7. 686, 8. 642, 12. 745, 4
inscium 576, 2
inscius 270, 14
inseulpere 617, 5
insectere 706, 1.
insector 836, 4
insectare 50, 3
insedit 139, 5
insenuit 661, 10
insepulta 452, 7
insequeris 657, 9
inserere 340, 5
insereres 109, 1
inseres 7, 4
inseris 557, 9
inserit 432, 2
inservit honori 687, 15
inseverit 534, 1
insidias 527, 4. 536, 3
insidiatorem 684, 8
insidus 709, 10
insidiosi 816, 7
insigne 149, 4. 240, 6
insignes 29, 3. 241, 1
insignem 87, 1. 125, 5. 129, 3. 523, 5. 660, 7
insigni 53, 2
insignia 662, 4
insignibus 413, 2. 707, 12
insignis 617, 8. 908, 4
insilunt 914, 2
insistet 481, 5
insitam 379, 4
insitiva 132, 9
insolabiliter 787, 5
insolens 23, 8. 70, 1. 181, 8. 575, 15
insolentem 163, 1. 357, 8
insolenti 159, 3
insolentiæ 494, 6
insolitos 376, 1
insolitum 891, 15
insomnis 262, 4
insons 233, 5
insperata 404, 2
inspersos 575, 13
inspexit 737, 6
inspice 763, 5
inspiciunt 525, 11
instanti 205, 2
instantis 250, 2
instar 383, 6
instat 466, 5. 515, 1. 594, 1. 697, 3
instillare 769, 7
instillat 629, 10
instita 530, 1
institerat 690, 5
institor 278, 8
institoribus 469, 6
institui 374, 12
institutæ 286, 5
institutum 344, 4
institumi 694, 5
insto 741, 10
instravit 897, 3
instructior 641, 5
instruit 342, 3
instrumento 542, 4
insuave 757, 12
insudet 550, 12
insuevit 553, 5
insulas 184, 8
insulis 297, 7
insultet 254, 2
insumebat 911, 12
insumere 631, 2
insuper 629, 5
insurgat 465, 7
intabuissent 447, 6
intacta 633, 4
intacta 29, 4
intactas 103, 2
intacti 609, 5
intactis 332, 5. 844, 1
intactum 134, 7
intactus 456, 5. 615, 7
intammatis 247, 2
integer 166, 4. 220, 4. 621, 1
integer animi 658, 5
integer vitæ 88, 5
integer mentis 644, 4
integra 60, 8. 121, 2
integræ 265, 2
integris 101, 1. 634, 13
integro 385, 12
integrum 219, 1. 382, 4. 633, 3. 677, 8
intelligit 770, 1
intendes 739, 5
intenta 377, 2
intentata 24, 5
intentatum 896, 3
intentum 506, 12
intentus 913, 7
inter 35, 4. 51, 5, *et alibi sæpissime*
inter arma 123, 1
inter hæc 431, 3. 698, 10. 700, 3
inter magnas opes inops 312, 3
inter tot curas totque labores 860, 9
inter verba 365, 8
inter vina 278, 1. 762, 6
intercidevit 671, 4
intercinat 890, 5
intercurrentia 742, 4
interdicta 526, 7. 756, 9
interdicto 658, 2
interdum 197, 7. 592, 8. 601,

5. 704, 7. 814, 2. 836, 4. 850, 4. 901, 1
intercæ 559, 8. 719, 2
intercam 566, 5
intercapio 852, 10
interere 852, 5
intererit multum 641, 13
interest 161, 7. 347, 9
inter est 238, 11
interfusa 63, 2
interim 5. 7. 173, 3
interim 6. 23, 8
interimis 7
interiore 160, 1. 695, 2
interire 5
interit 477, 9
interitu 7
interitum 913, 13
interitum 852, 6. 896, 6
interlunia 98, 5
interminato 247, 5
intermiscere 603, 9
interniissa 1
internoscere 910, 10
interpellandi 9
interpellarim 671, 3
interpellet 831, 3
interpres 861, 8. 883, 9. 907, 3
interprete 831, 10
intersis 15, 6
intersit 710, 8. 889, 9. 893, 10
intervallo 860, 13
intestabilis 284, 2
intimo 40, 5
intonata 455, 5
intonsi 212, 1
intonsos 477, 9
intonsum 86, 1. 767, 5
intorti 202, 6
intra 187, 3. 298, 5. 737, 2. 815, 1. 831, 5. 864, 1
intra naturæ fines vivere 510, 6
intra spem veniæ cautus 895, 15
intrarit 178, 6
introrsum 216, 13. 739, 8
intueris 21. 9
intulerat 263, 1
intulit 18. 11. 466, 6. 844, 7
intumescit 485, 3
intus 524, 4. 617, 14. 649, 10. 651, 3. 881, 7. 888, 15. 907, 1
invenere 539, 7. 740, 13
invenit 769, 6
invenias 590, 2
invenient 95, 3
invenit 689, 1
invenior 660, 1. 840, 6
invenisse 896, 6
inventa 540, 7. 813, 4
inventis 283, 3
invento 696, 2
inventore 666, 4
inventum 906, 7
invereundus 468, 8
inversi 268, 2
inverso 465, 5
inversum 856, 8. 869, 3
invertuntis 155, 11
invertum 717, 4
invicem 97, 2. 352, 5. 543, 8
invicta 7. 2, 9
invicte 417, 11
invicti 5. 8. 611, 7. 727, 9
invictus 524, 5
invida 56, 1. 537, 4. 711, 3
invidebo 411, 5
invideant 526, 11
invident 571, 11. 826, 6
invidenda 189, 3
invidendis 242, 5
invidens 142, 4
invidear 877, 4
invides 113, 1
invidet 175, 5. 368, 6. 782, 12
invidi 396, 6
invidia 235, 4. 536, 5. 572, 6. 620, 3. 739, 6. 740, 13
invidiæ 697, 12. 807, 10. 842, 1
invidiam 659, 7. 828, 10
invidit 700, 10
invidio 574, 5. 585, 9
invidus 821, 1. 727, 10. 740, 12. 792, 2
inviolatus 261, 3
invisa 761, 7. 788, 4. 838, 6
invisam 515, 3
invisas 208, 5
invisi 128, 5
invisis 556, 5
invisum 253, 2. 396, 5. 584, 1. 791, 4. 860, 7
invisus 556, 11
invita 629, 2. 668, 15. 900, 5. 906, 5
invitet 433, 6
invito 296, 6
invitum 78, 1. 825, 8. 914, 3
invitus 750, 8. 774, 5. 809, 10
inultus 827, 4. 715, 9
inulta 152, 2
inulto 554, 3
multi 710, 10
inultis 112, 2
inulto 655, 2. 740, 16
inultos 14, 1
inultus 455, 2. 492, 4. 590, 8. 687, 5
munctis 563, 1
inugi 727, 1
involitant 404, 3
involvo 357, 13
inuvlnerum 896, 6
inutile 61, 4. 537, 9. 551, 12. 585, 5. 714, 7
inutiles 432, 1
inutilis 5. 2
Io vaga 3, 10
io 579, 13, 14. 463, 1, 3. 913, 9
io triumphe 379, 13, 14. 463 1, 3
io Bacche 530, 7
iocatus 551, 7
iocis 1, 9. 2, 13, 1. 758, 10
ioco 1, 1. 1, 6. 891, 6
iocos 325, 1. 558, 5. 859, 14
iocosa 19, 3. 84, 1
iocosa 25, 3
iocose 110, 2
iocosi 425, 7. 816, 1
iocosius 553, 4
iocoso 13, 1. 527, 3. 691, 3
ioculatia 508, 3
iocum 850, 8. 892, 5
iocus 12, 5. 650, 7. 843, 3
Iolchos 115, 11
Ionicos 277, 5
Ionicus 135, 8
Ionius 466, 9
Jove 5, 12. 10, 9. 111, 5. 2 7. 733, 4
Jovem 19, 12. 100, 4. 141, 8. 406, 8. 472, 2. 2 817, 10
Jovi 80, 3. 177, 5. 2 421, 7. 460, 5
Jovis 42, 1. 103, 2. 124, 4. 2 3. 240, 1. 250, 5. 256, 6. 340, 5. 350, 13. 397, 9. 438, 7. 493, 11. 499, 3. 806, 3
Jovis pro Augusti 322, 6
ipsa 102, 9. 479, 4. 534, 5. 538, 1. 615, 2. 879, 11
ipsa 455, 1
ipse 9, 2. 85, 2. 476, 5. 494, 8. 511, 10. 55 6. 2 570, 3. 629, 5. 692, 2
ipse 119, 8. 658, 5. 819, 5
ipsa 99, 13. 301, 1. 691, 9
ipsos 220, 1
ipsum 1, 10. 113, 2. 126, 5. 227, 2. 302, 4. 686, 6
ira 216, 8. 267, 4. 42 , 10. 524, 5. 563, 4. 657, 5. 750, 8. 757, 1. 811, 5. 2
ira furor brevis est 741, 1
iracunda 19, 1 61, 3. 913, 3
iracundior 90, 11. 583, 5
iracundus 727, 10. 892, 7
iræ 68, 4. 69, 7. 537, 3. 740, 11. 812, 1
iram 416, 10. 466, 3. 823, 1. 881, 8. 887, 7
irarum 550, 10
iras 253, 2. 747, 6
irascar 768, 9
irasci 820, 7
iratæ 340, 2
iratis 506, 5. 659, 2. 695, 6
irato 668, 1
iratus 327, 7. 690, 6
iratum 4.51, 2. 603, 8. 715, 6. 771, 5
iratus 173, 4. 596, 1. 617, 2. 658, 2. 825, 3. 853, 4. 849, 17. 889, 5
ire 10, 5. 310, 1. 346, 6. 315, 11. 4 , 7. 570, 2. 584, 1

592, 8. 683, 11. 685, 7. 695, 2. 711, 4. 7[illegible], 7. 762, 9. 8[illegible] 8. 845, 9. 890, 10. 910, 3
ire comes 766, 2
irent 646, 7
ires 744, 11
irrepetum 755, 1
irresectum 413, 3
irretorto 152, 5
irrevocabile 814, 13
irrevocatum 891, 10
irriguo 672, 4
irriguum 611, 5
irrisas 808, 4
irritabile 868, 4
irritant 888, 13
irritat 356, 11. 850, 11
irritum 357, 3
irroget 941, 2
irrupta 59, 2
is, *pronomen*, 511, 2. 730, 4
ista 772, 4. 822, 6
istam 632, 10
iste 444, 3. 602, 8
Ister 419, 2
Isthmius 372, 3
isti 384, 7. 648, 3
istic 789, 8
istinc 555, 2. 762, 10
istis 524, 10. 549, 3. 759, 2. 905, 6
isto 890, 4
isto modo 867, 4
istuc 737, 5
it 383, 7. 563, 1
it, redit 764, 10
ita 95, 6. 211, 6. 513, 11. 567, 6. 539, 4. 694, 1. 703, 2, 5. 720, 7
ita ut 519, 4. 835, 5
Itala 698, 7
Italæ 422, 4
Italas 380, 2. 827, 2
Italia 140, 7
Italiæ 271, 2. 418, 11. 783, 7
Italiam 573, 3.
Italis 813, 14
Italo 174, 4. 585, 1
Italos 361, 1
Italum 260, 2
itaque 725, 4
item 537, 4. 880, 1
iter 89, 1. 220, 8. 247, 6. 809, 7. 814, 4. 900, 5. 557, 5. 566, 2. 592, 15. 791, 12. 792, 9. 803, 4. 878, 3
iter faciens 697, 7
iterabimus 35, 4
iterabitur 256, 3
iterare 127, 4. 231, 3
iterat 810, 1
iteratæ 471, 2
iterum 61, 1. 108, 3. 610, 3. 758, 14, *bis*. 724, 3. 748, 4
iterum atque iterum 605, 2
Ithacam 623, 1
Ithacæ 763, 7
Ithacensis 758, 8
iturum 184, 1
iturus 461, 4
Ityn 409, 5
Ixion 20, 3
jube 160, 7. 685, 8
jubeas 333, 6. 511, 6
jubebat 554, 9. 758, 4. 911, 9
jubebo 684, 3. 833, 8. 900, 10
jubemus 779, 5
jubente 825, 6
jubentes 213, 3
jubentium 250, 1
jubeo 514, 2. 612, 5. 646, 2. 659, 3
juberet 577, 7
juberis 785, 1
jubes 575, 7
jubet 79, 2. 337, 3. 446, 7, 8. 651, 9. 750, 3. 761, 4. 900, 6. 919, 5
jubetur 766, 1
jucunda 127, 2. 434, 1. 643, 13. 902, 5
jucunde 955, 6
jucundior 4[illegible], 9
jucundis 701, 4
jucundo 561, 5
jucundum 759, 1
jucundus 457, 5
Judæi 556, 2
Judæis 508, 3
Judæus 963, 7
judex 251, 10. 403, 5. 622, 4. 711, 7. 746, 1. 895, 11
judicantem 200, 6
judicat 836, 3
judice 108, 7. 529, 11. 571, 4. 609, 1. 617, 11. 620, 10. 629, 2. 707, 13. 789, 5. 894, 4
judicet 859, 5
judicia 855, 7
judiciis 554, 11
judicis 730, 10
judico 577, 12
judicis 900, 8. 904, 6. 906, 7
judicium 552, 13. 620, 9. 853, 1. 906, 6
juga 126, 3. 170, 2. 280, 5. 556, 8. 427, 7. 439, 1
jugandis 498, 1
jugera 210, 1. 334, 4. 442, 7. 510, 7
jugerum 312, 4
jugis, *priore longa*, 692, 2
jugis, *priore correpta*, 232, 2. 590, 7
jugo 290, 9. 710, 10
jugulas 585, 4
jugulat 604, 6
jugulent 739, 1
jugulo, *nom.* 588, 4. 650, 12
jugum 133, 9. 167, 1. 251, 5
Jugurthæ 152, 4
Jugurthino 463, 3
Julæ 866, 2
Juli Flore 742, 1
Julia 423, 5
Juliam 53, 1
Julius 250, 3
jumenta 215, 3
juncta 521, 6
junctæ 21, 1
junctas 97, 1
junctis 358, 11. 878, 10
junctos 861, 10
junctura 670, 10. 891, 2
jungas 196, 5
jungatur 751, 2
jungentur 126, 8
jungere 373, 2
jungit 555, 10
jungite 198, 11
junior 155, 5. 804, 6. 852, 3
jumores 278, 3
Juno 152, 1. 264, 3
Junone 251, 9
Junonis, 30, 3. 531, 4
junxerit 465, 4
Jupiter 15, 1. 47, 2. 69, 2. 99, 3. 173, 1. 190, 3. 299, 3. 309, 6. 375, 7. 388, 10. 486, 11. 507, 10. 519, 2. 656, 5. 798, 6
jura 112, 1. 540, 7. 595, 4. 744, 7. 789, 4. 857, 13. 867, 15. 882, 8. 895, 4
jura dare 954, 5. 906, 1
jura promere 639, 10
jurabas 477, 4
jurandas 829, 2
jurantem 698, 3
jurare 725, 3
jurares 865, 6
jurat 732, 12
juratus 803, 6
jure 524, 11. 583, 1. 809, 2
jure 311, 4. 407, 1. 522, 5. 635, 10
jurejurando 653, 13
juremus in hæc 482, 11
jures 846, 5
jurgares 857, 12
jurgatur 633, 11
jurgia 132, 2. 847, 12
juris 131, 1. 586, 8. 553, 4. 656, 8. 983, 6
juris, *i. e.* jusculi 678, 6
jus, *i. e.* jusculum, 537, 8. 718, 3. 719, 17
jus anceps 685, 4
jus 509, 3. 533, 11. 593, 10. 620, 8. 645, 4. 659, 7. 874, 7
jus sit licetque 914, 2
jussa 272, 7. 509, 1. 523, 12. 675, 6. 764, 7. 771, 3. 893, 5
jussæ 782, 1
jussas 490, 8
jusserit 618, 7. 706, 6
jussi 427, 3
jussit 619, 4. 648, 7. 651, 2. 4, 12
jussus 451, 11. 469, 2. 587, 7
justa 367, 6. 705, 1. 708, 7
justi 539, 1

justior 703, 8
justis 301, 6
justitiæ 95, 1. 221, 2
justitium 899, 8
justius 681, 3
justo 55, 8. 283, 11. 510, 14. 540, 9
justum 249, 4. 614, 12. 800, 9
justum poëma 550, 3
justus 615, 3. 655, 2. 829, 1
juvandis 905, 7
juvans 431, 4
juvant 5, 10
juvare 624, 2
juvari 811, 7
juvat 3, 1. 12, 9. 135, 4. 321, 7. 365, 3. 436, 6. 464, 11. 467, 1. 473, 7. 500, 8. 512, 3. 547, 2. 551, 5. 693, 4. 696, 1. 710, 6. 789, 6. 792, 2. 801, 8
juvem 446, 1
juvenca 715, 7
juvencæ 167, 6
juvencis 183, 5. 379, 1. 428, 11
juvencos 490, 10
juvencum 349, 1
juvenem 13, L. 281, 6. 368, 5. 383, 9. 407, 6
juvenentur 894, 6
juvenes 97, 2. 195, 3. 415, 4. 521, 4. 655, 9. 729, 5
juvenes patre digni 875, 2
juvenescit 371, 5
juveni 297, 11. 470, 3. 769, 8. 888, 10
juvenis 269, 3. 378, 6. 659, 7. 688, 3. 887, 9
juventa 70, 3. 307, 3. 892, 1
juventæ 246, 11. 800, 7
juventas 117, 2. 191, 6. 376, 1. 489, 7
juventus 11, 4. 22, 7. 134, 8. 263, 2. 279, 3. 628, 5. 689, 12. 738, 6
juvenum 109, 5. 134, 2. 182, 3. 305, L. 303, 1. 323, 4. 563, 8. 411, 1. 877, 10. 879, 8
juverint 435, 3
juvens 466, 12. 681, 8
juvet 433, 5. 589, 5. 795, 10
juvit 713, 2
Ixion 296, 7. 882, 10

L

LABANTIS 272, 1
labem 852, 10
labentes 274, 3
labentis 614, 11
Labeone 537, 9
Laberi 600, 4
labetur 739, 12
labier 838, 10
labitur 10, 9. 58, 2. 789, 12
labor 19, 8. 372, 3. 622, 9. 898, 9
laborant 185, 4. 588, 11
laborantes 58, 3. 75, 7. 328, 5. 546, 9
laborarunt 149, 2
laboras 104, 6
laborat 160, 4. 547, 4. 659, 1. 705, 6
labore 428, 1. 189, 10. 506, 4. 513, 3. 597, 5. 828, 9
labore capitis et animi 728, 4
laborem 369, 3. 427, 5. 508, 10. 513, 8. 546, 1
laborent 251, 8. 911, 4
labores, *nom.* 31, 6. 261, 6. 402, 7. 691, 2. 851, 11
labores, *verb.* 524, 13. 640, 4. 869, 10
laboret 288, 7. 514, 10. 664, 2. 677, 3. 825, 6. 888, 1. 590, 1. 894, 1
labori 533, 1. 540, 14
laboribus 229, 2. 307, 7. 331, 2. 350, 5. 446, 9. 482, 2. 515, 5
laboriosa 486, 8
laboriosi 542, 2
laboris 205, 2. 508, 13. 525, 1
laboro 715, 4. 742, 2. 875, 3
laborum 124, 4. 205, 3. 376, 2. 614, 7. 891, 10
labra movet 809, 8
labris 58, 7. 511, 11. 555, 9
labuntur 205, 1. 433, 3
Lacæna 100, 8
Lacænæ 193, 7. 252, 6
Lacedæmon 30, 5
Lacedæmoniam 273, 7
laceranda 350, 11
lacerant 298, 1
lacerare 349, 2
lacerasset 621, 1
lacerna 707, 14
lacernæ 95, 1
lacertis 40, 7. 270, 12. 591, 3. 683, 6
lacerto 576, 1. 729, 6
lacessat 216, 6
lacessi 131, 5
lacessiti 844, 1
lacesso 236, 4
Lacinam 579, 2
Lacon 451, 3
Laconi 172, 1
Laconicas 255, 4
lacryma 175, 6. 365, 6. 808, 6
lacrymæ 822, 4
lacrymis 282, 4
lacrymosa 56, 6. 730, 6
lacrymoso 566, 8
lacrymosum 88, 1
lacte 577, 3. 845, 2
lacte depulsum 537, 3
lactis 231, 1
lactuca 678, 2
lactucæ 714, 3
lacu 210, 4. 547, 15
lacunar 224, 2
lacus 364, 3. 732, 7. 748, 7. 814, 5
lædat 611, 2. 857, 6
lædent 331, 2
lædentem 58, 10
lædere 349, 16. 551, 4. 615, 5
lædimur 851, 8
lædit 803, 8
lædunt 739, 7
Lælı 619, 7
Lælius 618, 13
Laërtiade 687, 11
Laërtiadem 65, 3
læsa 125, 4
læserit 821, 7
læso 619, 2. 865, 9
Læstrigonia 312, 9
læsura 177, 3
læta 99, 1. 327, 9. 357, 7. 506, 7
lætam 86, 1. 388, 2
lætatur 230, 7
lætis 14, 1. 377, 1
lætitia 149, 4
lætitiæ 102, 1. 910, 13
lætius 699, 7
læto, *alias* lento risu 217, 6
lætor 552, 12
lætos 370, 5
lætum 222, 7. 261, 1. 434, 10. 702, 4
lætus 15, 6. 217, 5. 288, 9. 329, 2. 356, 12. 385, 5. 460, 2. 651, 7. 763, 5. 774, 17. 775, 6. 781, 3. 865, 5
læva 304, 3. 792, 7
lævabit 864, 10
lævæ 850, 4
lævæ 764, 7
læve, *v.* leve
lævi 564, 6
lævia 72, 8. 178, 4. 875, 4
Lævino, *v.* Levino
lævis 191, 6. 389, 4. 483, 8
lævo 576, 1. 671, 2. 729, 6
lævum 342, 5. 529, 2. 756, 11. 796, 7
lævus 346, 6. 699, 7
lagani, *v.* lachani
lagena 720, 12
Lagenæ 865, 9
lagenis 717, 6
lagois 624, 2
Lalage 166, 6
Lalagen 89, 6. 91, 3
lamas 785, 4
lambere 566, 2
lambit 89, 4
lamentamin 851, 11
lamiæ 902, 11
Lamiæ, *propr.* 101, 3. 136, 4. 787, 5
Lamias 514, 2
lamna 794, 10
lamnæ 155, 1
Lamo 514, 1
lana 270, 5. 840, 4. 850, 6
lanæ 218, 5. 308, 5. 471, 2. 785, 8

lances 621, 6. 676, 3
lancea 539, 2, 3
lanceas 471, 4
langueit 312, 10
languet 599, 4. 824, 8
languidae 449, 12
languidiora vina 825, 7
languido 297, 4. 355, 1. 436, 9
languidus 676, 1
languor 468, 2
languor aquosus 156, 8
Lanuvino 344, 2
lanx 750, 9
Lapathe herba 436, 2. 674, 2
lapidem 712, 10. 861, 1
lapides 294, 4. 337, 9. 356, 6. 414, 1. 660, 10
lapidosus 567, 6
lapillis 773, 1
lapillos 525, 4
lapis 244, 1. 579, 3.
Lapithas 195, 1
Lapithis 70, 5
lapsa 231, 3
lapsus 50, 6
lapsus pede 720, 3
laqueata 215, 6
laquei 633, 10
laqueis 333, 6
laqueo 433, 13. 650, 7. 798, 14
laqueos 799, 14
laqueum 821, 8
lardi 760, 11
lardo 699, 1
Lare 683, 11
lare, *i. e.* domo 51, 3. 351, 6. 745, 7. 761, 13
lares 330, 4. 436, 11. 482, 5. 500, 1
Larem 625, 11. 699, 3
larem, *i. e.* domum 103, 5
larga 317, 4
large 33, 6
largimur 829, 1
largior 590, 3
largiora 226, 5
largis 301, 2. 371, 5. 486, 1
largiter 555, 3
largus aequo 871, 5
largo 690, 3
largus 111, 5
Laribus 385, 8. 365, 9. 652, 11
laris 859, 9
Larissae 30, 6
larva 534, 9
lasanum 578, 6
lasciva 80, 1. 407, 7. 707, 9. 571, 6. 881, 6
lascivae 308, 4
lascivi 302, 8. 543, 1
lascivis 138, 4
lascivos 192, 1
lassas 671, 2
lassi 434, 9. 561, 1
lasso 171, 5. 719, 12
lassum 714, 3
lassus 622, 5. 858, 2
lata 844, 3
late 254, 6. 311, 5. 315, 1. 363, 11. 378, 5. 387, 7. 559, 3. 571, 7. 874, 5
lateat 170, 6
latebrae 797, 4
latens 450, 3
latent 399, 2. 445, 11. 462, 9
latentes 72, 2. 141, 5. 388, 6. 911, 6
latentis 40, 5
latere, *nom.* 468, 3. 526, 4. 529, 8
latere, *verb.* 589, 8
lateret 716, 1
lateri 780, 5
lateris 611, 9
laterum 594, 4
latet 36, 5. 533, 10. 724, 5
Latinae 416, 2
Latini 456, 2. 603, 7
Latinis 602, 5. 745, 8. 766, 2. 821, 9. 866, 3
Latino 153, 1
Latinum 122, 3. 492, 4
Latio 55, 7. 579, 11. 821, 1. 844, 7
latior 891, 7
latis 290, 2. 295, 5
latitantem 301, 6
Latium 131, 6. 502, 6. 861, 8. 898, 8
latius 156, 1. 210, 2. 240, 4. 634, 13
Latoe 121, 2
Latonae 390, 7
Latonam 85, 2. 352, 8
latrantem stomachum 625, 4
latras 512, 3
latravit 711, 5
latrent 148, 14
latret 529, 5
latro 549, 2
latrocinia 541, 6
latrones 143, 5. 739, 1
latrombus 550, 7. 611, 4
latronum 550, 9
latuit 857, 5
latum 56, 1. 787, 6
latum clavum 580, 4. 575, 1
latura 428, 8. 528, 2
laturi 427, 5
laturus 614, 8. 858, 13
latus lateris 60, 3. 90, 7. 178, 1. 204, 2. 336, 12. 342, 5. 347, 6. 441, 1. 465, 3. 469, 6. 527, 3. 536, 3. 652, 9. 696, 3. 754, 8. 757, 1. 762, 1
latus tegam 624, 1
latus, *adj.* 654, 4
lavantes 551, 1
lavatum 343, 4. 581, 1
laudabant 632, 15
laudabile 909, 4
laudabis 812, 9
laudabit 814, 6
laudabunt 58, 9
laudande 570, 11
laudant 363, 10
laudantes 364, 11
laudantur 381, 9
laudare 766, 4. 770, 3. 860, 8
laudaret 592, 12
laudari 690, 15
laudarier 521, 5
laudas 57, 3. 625, 1. 626, 1. 705, 8. 706, 4. 771, 3. 777, 2. 824, 4
laudasti 763, 3
laudat 5, 4. 506, 8. 523, 3. 564, 14, *bis.* 709, 4. 777, 9. 855, 5. 858, 2. 857, 1
laudato 689, 8
laudator 886, 6
laudatore 911, 2
laudatur 518, 3. 600, 2. 620, 10. 773, 8
laudaveram 460, 1
laudavere 890, 4
laude 360, 5. 382, 5. 397, 8. 606, 5. 702, 2. 833, 3. 897, 6
laudem 118, 6. 896, 1. 901, 6
lauderis 629, 5
laudes, *nom.* 27, 4. 81, 5. 396, 6. 503, 4. 798, 6
laudes, *verb.* 510, 10. 689, 5. 796, 5
laudet 506, 2. 514, 7. 611, 5. 651, 5. 841, 13. 890, 7
laudetur 778, 5
laudi 648, 5
laudibus 50, 9. 818, 6
laudis amore tumes 727, 8
lauds avarum 847, 5
laudo 166, 1. 467, 11. 765, 1. 774, 1. 795, 5
lavemur 753, 6
lavere, *infin.* 229, 2
laverit 485, 2
Laverna 800, 8
lavimus 559, 1
lavis 689, 2
lavisset 641, 1
lavit 161, 3. 261, 5. 301, 4. 421, 7
laurea 211, 5. 567, 1
Laurens 276, 4
lauro 159, 10. 361, 1
lauru 178, 2
laurum 158, 4. 301, 2
laurus 149, 6
laus 577, 2. 806, 4
laute 719, 5
lautis 665, 6
laxo 288, 5. 653, 6. 705, 6
laxus 533, 7
leaenae 298, 3. 328, 1
Lebedum 777, 2
Lebedus 777, 3
lecta 435, 9. 876, 3
lectas 496, 2
lecti 717, 6. 809, 11
lectica 526, 9. 657, 7
lectis 551, 12. 702, 5. 748, 1
lecto 512, 11. 529, 6. 720, 8
lecto libello 727, 9
lecto, *frequent.* 529, 4

lector 321, 12
lectorem 393, 3
lectori 551, 4
lectoribus 619, 5
lectos 701, 10. 738, 2. 801, 12
lectulus 555, 4
lectum 538, 5. 653, 5
lectum pro electum 35, 4
lectus genialis 732, 10
Leda 51, 7
legant 588, 6
legat 547, 4. 638, 3
legati 589, 6
legatum 659, 2
lege, *nom.* 240, 9. 255, 10. 567, 1. 196, 3. 536, 16. 896, 1
legem 536, 11. 643, 2
legendo 944, 11
legendum 687, 3
legentem 536, 8
legentes 603, 2
legentibus 703, 7
legentis 770, 6
legere 577, 9
legeret 858, 8
legerit 541, 1. 673, 2
leges, *nomen.* 213, 2. 336, 9. 495, 11. 540, 1. 617, 9. 799, 4. 816, 8. 890, 8. 908, 2
leges, *verb.* 816, 8
leget 689, 1. 704, 2
legi, *verb.* 610, 8. 824, 11
legibus 338, 7. 699, 6. 828, 1
legio 574, 9
legionibus 570, 3
legis, *nom.* 416, 2
legit 602, 3
legitimum 863, 11. 896, 7
legum 506, 4. 620, 7
lemures 870, 10
Lenæe 341, 8
lene 5, 9. 262, 1. 397, 1. 353, 2. 673, 5. 793, 5
lenes 40, 3
leni 324, 1. 673, 5. 744, 1
leniat 773, 1
lenibus 81, 3
lenet 623, 1
lenimen 124, 5
lenior 32, 2. 571, 1
lenire 441, 4. 727, 6. 907, 5
lenis, *nom.* 96, 5. 241, 8. 317, 1. 497, 8. 501, 4. 710, 11
lenit 307, 1
lente 103, 1
leniter 251, 1. 686, 6. 761, 6. 810, 9
lenius 509, 4
leno 629, 5
lenonis 846, 7
lenta 631, 5
lentis 58, 3. 477, 6
lentissima 597, 9
lento 217, 6. 756, 2. 862, 11
lentum 413, 4
lentus 322, 7. 447, 4
leo 93, 4
leonem 246, 7. 377, 3. 654, 7
leones 803, 1. 349, 3. 471, 7. 483, 7. 907, 5
leoni 731, 9
leonibus 4 [illegible] 9
leonis 69, 5. 352, 7. 354, 11. 773, 1
leonum 90, 3
lepide 730, 6
Lepidum 826, 10
leporem 140, 9. 453, 13. 527, 5. 682, 1
lepores 793, 9
leporis 676, 6
leporum 721, 7
Lepos, *nom. propr.* 699, 9
Lesbia 461, 8. 471, 7
Lesbium 390, 5
Lesbi 73, 9
Lesbio 101, 6. 122, 5
Lesbium 390, 5
Lesbos 776, 1
Lesbonum 7, 3
lethæa 3[illegible]3, 11
lethæos 475, 3
lethargicus 641, 10
lethargo 651, 6
lethi 19, 5. 169, 2. 200, 3. 701, 8
letho 548, 6. 350, 1. 403, 14
lethum 52, 7
levant fidem 856, 10
levantes 842, 12
levantia 468, 14
levare 229, 1. 473, 8. 489, 12
levarit 666, 7. 691, 1
levasset 923, 2
levat 368, 9. 502, 3
levata 482, 12
levato 474, 8
Leucomoe 46, 2
leve, *priore brevi*, 847, 5
leve, *priore longa*, 710, 5
levem 11, 5. 706, 12
leves, *prima longa*, 12, 9. 236, 4
leves, *prima brevi*, 6, 6. 27, 15. 120, 5. 216, 1. 435, 6. 749, 4. 893, 4
levet 768, 8
levi, *prima longa*, 381, 6. 433, 11. 902, 3
levi, *prima brevi*, 910, 8
levi, *verb.* 84, 1
Levino 571, 8
Levinum 571, 1
leviori 229, 13
leviora 164, 5. 549, 4
leviore 154, 3
levis 62, 1. 77, 1. 93, 1. 121, 6. 343, 5. 485, 4. 701, 11. 706, 3. 840, 2
leviter 863, 2
levius 96, 5. 866, 10
levius miser 705, 5
lex, 84, 8. 344, 2. 857, 8. 898, 1
lex operis 884, 1
lex Roscia 739, 1
liba 772, 6
libatis 699, 4
libeat 574, 9
libelli 4[illegible], 1
libellis 590, 6. 784, 1
libello 61[illegible], 6. 727, 9
libellos 560, 11. 605, 4
libens 560, 6. 590, 15. 790, 3
libenter 148, 9. 541, 6. 590, 7. 594, 6. 778, 3
libentius 6[illegible], 1. 8[illegible], 2
liber, *subst.* 324, 1. 905, 4
liber, *adject.* 385, 3. 592, 4. 595, 3. 710, 1, 10, *bis.* 744, 5. 861, 2. 891, 10. 906, 3
Liber, *propr.* 51, 4. 68, 2. 259, 6. 527, 9. 398, 5. 592, 3. 818, 4. 928, 3
libera 168, 12. 469, 11. 820, 9
libera vina 879, 8
liberæ 116, 13
liberas 334, 4
liberat 393, 10
Liberi 76, 4. 423, 7
liberi 192, 5
liberior 800, 11
liberius 553, 3. 717, 2
libero 138, 5. 269, 9
Libero 936, 1
liberos 144, 5. 441, 5
liberrima 442, 4. 763, 2
liberrime 809, 1
liberta 513, 14
libertas 809, 8. 843, 6. 897, 6
libertate 545, 1. 703, 1. 774, 13
libertina 126, 7. 476, 7
libertinarum 522, 7
libertino 570, 5. 574, 6, 7. 826, 2
libertinus 653, 5. 701, 6
libertus 4[illegible], 17. 659, 4
Liberum 125, 4. 110, 8
liberum 500, 5. 750, 8
libet 67, 4. 341, 5. 433, 1. 578, 9. 765, 1
libidine 485, 4. 737, 1
libidines 110, 2
libidinibus 708, 2
libidinis 147, 6
libidinosus 466, 13
libidinum 77, 2
libido 96, 4. 521, 3. 578, 8. 659, 4. 732, 8. 840, 1
Libitina 832, 15
Libitinæ 693, 10
Libitinam 360, 4
libo 711, 8
Libonas 819, 1
libra 565, 5. 866, 13
Libra, *sidus*, 921, 3
librarius 963, 13
libris 668, 2. 616, 3. 698, 12. 851, 4. 861, 11.
librorum 785, 7. 817, 8
libros 114, 9. 487, 4. 830, 3. 953, 5
librum 739, 4. 851, 7. 873, 6

Liburnis 142, 4. 425, 1
Libya 648, 7
Libyam 156, 2
Libycis 4, 5. 773, 4
liceat 668, 5. 944, 2
licebit 112, 1. 178, 9. 655, 5. 698, 11. 742, 6. 877, 6. 907, 1
licebit *pro* licet, *vel* quamvis 629, 7
licenter 895, 13
licentia 80, 1. 813, 4. 876, 13. 891, 9
licentiæ 422, 1
licentiam 356, 3
licet, *verb.* 192, 10. 316, 4. 356, 12. 403, 4. 412, 1. 507, 9. 522, 10. 578, 2. 598, 9. 774, 5. 801, 12
licet, *conj.* 333, 1. 441, 3. 525, 5. 587, 6. 808, 5. 913, 8
Licini 188, 1
Liciniæ 196, 1. 197, 2
Licino 899, 7
lictor 215, 5
lictoribus 760, 4
licusse 571, 3
licuit 877, 6
ligatur 553, 1
ligna 38, 5. 562, 2. 604, 4. 755, 1
lignis 454, 8. 867, 10
ligno 908, 2
lignorum 790, 1
lignum 199, 6. 316, 1. 585, 5. 709, 13
ligonibus 280, 1. 446, 8. 788, 14
ligurierit 537, 8
Ligurine 365, 5
Ligurinum 404, 5
ligurit 680, 6
lihum 137, 6
limæ 893, 9
limat 789, 9
limatior 609, 4
limen 97, 4. 259, 1. 815, 1. 841, 13
limina 431, 1. 469, 5
limine 568, 6
liminis 294, 1
limis 687, 5
limites 297, 9
limitibus 867, 12
limo 69, 4. 511, 2
limum 677, 10
limus 680, 7
linea 802, 3
linenda 902, 3
lingua 365, 8. 397, 6. 603, 3. 726, 8. 820, 3. 864, 8. 877, 4. 881, 10. 898, 8
linguæ 235, 5. 299, 3. 586, 4
linguam 744, 7
linguis 239, 1
lino 677, 4
linquar 112, 2
linque 288, 10
linquenda 208, 3
linquere 311, 10
linquimus 560, 3
linquis 138, 5
linquit 598, 7
linteo 60, 3. 409, 2. 483, 1
lintrem 568, 8
lintres 814, 3
linunt 852, 12
Liparæi 300, 3
Lippi 515, 6
lippis 563, 2. 582, 2
lippum 710, 7
lippus 533, 1. 559, 7. 727, 1
liquere, *præter.* 898, 3
liques 47, 4
liquescere 563, 6
liqui 549, 5
liquidæ 260, 3
liquidam 94, 3
liquidi 510, 11. 789, 5
liquidis 23, 2. 395, 1
liquidum 133, 1. 235, 2
liquidus 781, 1. 864, 7
liquimus 134, 8
liquor 254, 7
liquorem 118, 3
Lirim 314, 8
Liris 119, 2
lis 879, 1
lite 273, 5. 618, 9. 857, 9
litem 595, 2. 648, 9
lites 563, 7. 582, 4. 736, 6. 799, 5
litibus 370, 8. 910, 9
litigiosus 665, 9
litium 307, 2
litterulis 856, 7
littora 227, 5. 236, 7. 484, 6. 486, 11
littore 10, 4. 123, 3. 383, 14. 466, 11. 656, 7
littoribus 314, 8
littoris 260, 11
littus 107, 1. 188, 4. 315, 2. 499, 9
litui 150, 3
lituo 5, 10
litura 898, 11
lituram 846, 2
Livi 835, 3. 836, 4
livida 46, 2
lividas 402, 8
livido 448, 3
lividos 167, 10
lividus 552, 7. 838, 5
loca 89, 3. 805, 7. 851, 10. 899, 4
locabat 587, 1
locas 227, 2
locavit 701, 19
locis 450, 4. 901, 1
loco 412, 6. 468, 10. 708, 9. 858, 5. 870, 4
loco grato 859, 4
locorum 144, 1. 745, 5
loculis 532, 4
loculos 576, 1. 651, 7. 729, 6. 847, 1
locum 588, 4. 772, 10. 787, 9. 801, 3. 880, 3
locuples 227, 6. 647, 8. 684, 11. 733, 4. 755, 8
locuplete 701, 15
locupletem 761, 5. 842, 9
locupletibus 726, 11
locupletior 511, 11
locus 173, 1. 546, 4. 551, 2. 567, 7. 593, 9. 596, 6. 627, 6. 751, 4. 763, 7. 792, 5. 822, 10. 874, 9
locutas 831, 1
locuto 695, 3
locutus 437, 1. 575, 2. 765, 13
loliginis 552, 14
lolium 701, 2
Lolli 402, 8. 735, 1. 809, 1
Lollius 826, 10
longa 112, 4. 178, 1. 194, 1. 217, 10. 273, 4. 402, 2. 513, 10. 528, 13. 555, 3. 671, 10. 726, 6, 7. 894, 11
longæ 569, 4. 700, 10
longam 22, 3. 48, 1. 469, 15
Longarenus 524, 4
longas 97, 7. 585, 11
longe 398, 7. 547, 12. 556, 5. 567, 4. 571, 7. 577, 6. 593, 1. 689, 6. 716, 4
longi 208, 1
longinquis 768, 6
longior 334, 6
longis 766, 8. 901, 7
longius 235, 4. 383, 11. 904, 4
longo 12, 8. 446, 11. 458, 1. 526, 4. 691, 1. 774, 8. 828, 2. 901, 2
longorum 909, 2
longos 348, 11. 668, 8. 773, 3
longum 172, 7. 258, 1. 543, 4. 568, 1. 715, 4. 903, 5
longum 913, 8
loquacis 253, 8. 297, 12
longus spe 888, 5
loquacem 507, 3
loquaces 303, 6. 594, 5
loquaci 690, 12
loquaciter 796, 4
loquamur 503, 5. 881, 4
loquar 341, 7. 370, 9. 598, 5
loquatur 881, 13. 893, 10
loquax 295, 1
loquenda 382, 6
loquendi 878, 7
loquens 531, 6
loquentem 91, 4. 753, 12
loquentes 590, 4
loquentis 546, 7
loqueris 826, 3. 881, 3
loqui 420, 5. 473, 4. 597, 12. 762, 5. 890, 1
loqui magnum 897, 3
loqui ore rotundo 901, 6
loquimur 48, 1
loquitur 668, 1
loquor 598, 9. 866, 5
lora 270, 12

loricis 114, 10
loris 799, 10
luam 490, 8
lubet 641, 11
lubrica 674, 3
lubricus 80, 6. 474, 4
Lucana 428, 14. 659, 8
Lucanæ 793, 8
Lucani 868, 4
Lucania 616, 10
Lucanus 616, 6. 714, 1
luce 407, 3. 635, 3. 904, 5
lucellum 689, 15. 847, 1
lucem 287, 5. 383, 5. 864, 3
lucem dare 885, 1. 912, 2
Luceriam 393, 6
lucerna sub clara 707, 7
lucernæ 538, 2
lucernas 287, 2
lucernis 102, 5. 580, 6. 615, 9
luces 391, 2
lucet 758, 1
lucibus 423, 6
lucida 13, 2. 342, 6
lucidas 253, 4
lucidum 196, 2. 495, 2
lucidus ordo 876, 3
Lucili 599, 3. *bis*. 608, 2. 616, 1. 620, 1
Lucilius 545, 2. 549, 8. 606, 9. 609, 3. 615, 1. 618, 10
Lucina 444, 6. 497, 9
lucis, *masc.* 21, 6. 56, 4
lucis, *femin.* 868, 11
lucos 258, 6
lucrata 893, 11
lucratus 896, 5
Lucretilem 71, 3
lucri 142, 3. 781, 6
Lucrina 435, 3. 674, 5
Lucrino 210, 3
lucro 166, 1. 509, 6. 641, 5
lucro appone 39, 7
lucrum 310, 8. 468, 5. 910, 5
luctamur 831, 7
luctandum 695, 4
luctantem 5, 2
luctantis 822, 9
luctantur 861, 2
luctere 382, 4
luctum 484, 5
luctuosæ 275, 4
luctuosis 268, 1
luctus 237, 6
Luculli 858, 1
Lucullus 756, 1
lucum 755, 1
lucus 31, 1. 874, 6
ludas 662, 2
ludentem 196, 7. 881, 6
ludentes 726, 9
ludentis 864, 11
ludere 167, 8. 307, 9. 308, 4. 388, 5. 557, 3. 565, 2. 619, 8. 653, 6. 868, 9. 905, 9
ludere par impar 661, 4
luderet 859, 5
ludi 850, 2
ludibrium 61, 7
ludicra 725, 4. 752, 7. 847, 6
ludis, *nomen*, 610, 6. 704, 14. 849, 5
ludis, *verb.* 413, 12. 687, 10
ludit 258, 3. 296, 6. 317, 7. 318, 8
ludo, *nom.* 259, 2. 508, 7. 724, 3. 892, 9
ludo, *verb.* 12, 3. 253, 2. 604, 7. 808, 7
ludos 496, 5. 697, 12. 720, 10. 768, 2
ludum 299, 1. 357, 6. 370, 6. 575, 18. 789, 7. 844, 8. 859, 14. 866, 2. 875, 10
ludum Fortunæ 147, 1
ludum amori dare 299, 1
ludus 823, 1. 909, 1
ludus erat 635, 10
lues, *verb.* 274, 1
lugubre 464, 2
lugubres 94, 2. 155, 5
lugubri 256, 2
lugubris belli 153, 5
lumbis 721, 8
lumbos 469, 6. 558, 10. 578, 2
lumina 490, 15. 706, 7
lumine 372, 2. 739, 4
luminibus 278, 6
luna 20, 5. 55, 2. 168, 10. 192, 4. 330, 2. 477, 1. 499, 7. 568, 7
lunæ 226, 8. 320, 5. 371, 8. 392, 9. 674, 3. 782, 2
lunam 214, 3. 448, 2. 494, 9. 589, 7. 716, 8
lupa 544, 2
lupatis 35, 4
lupi 452, 7. 590, 6
lupinis 654, 3. 762, 1
lupis 125, 8. 440, 5. 456, 9. 482, 6
lupo 436, 5
Lupo, *nom. propr.* 619, 3
luporum 380, 10
lupos 72, 5. 455, 2. 471, 7
lupos, *pisces*, 626, 4
lupum 65, 12
lupus 89, 5. 318, 1. 477, 7. 617, 14. 618, 3. 630, 1. 799, 13. 858, 5
lupus, *piscis*, 625, 1
lurida 489, 8
luridi 413, 8
luridum 265, 6
luscinias 661, 1
Lusco, *propr.* 569, 2
luserat 697, 15
lusimus 122, 2
lusisse 789, 7
lusisti 871, 4
lusit 350, 9. 400, 1. 843, 7
lustra 363, 1. 575, 14
lustratam 541, 1
lustro, *nom.* 418, 4
lustrum 166, 6. 502, 7
lusum 563, 1
luteum 604, 7
lutens 466, 6
luto 738, 3. 777, 7
lutulenta 680, 10. 860, 3
lutulentum 606, 6
lutulentus 545, 7
lux 361, 3. 698, 10
luxuria 646, 4
luxuriam 656, 9. 891, 12
luxuriantia 864, 9
Lyæo 32, 3. 527, 4. 461, 12
Lycæo 71, 4
Lycambæ 454, 11
Lycambem 821, 2
Lyce 291, 1. 412, 7, 8
Lycen 415, 2
Lyciæ 264, 6
Lycias 37, 2
Lycidam 22, 7
Lycio 583, 8
Lyciscı 169, 9
Lyco 592, 3
Lycorida 125, 5
Lycum 134, 1
Lycurgi 231, 7
Lycus 582, 2
Lyde 295, 3. 296, 11. 351, 3
Lyden 193, 6
Lydia 34, 1. 57, 1. 97, 8. 289, 6, 7
Lydiæ 290, 11
Lydis 424, 1
Lydorum 569, 5
lympha 160, 5. 193, 4. 485, 4. 559, 1
lymphæ 296, 12. 303, 7. 866, 6
lymphatam 140, 5
lymphis 433, 5. 568, 4
lyncas 204, 1. 390, 4
lynceis 526, 1
Lynceus 726, 14
lyra 49, 1. 87, 5. 193, 6. 521, 9. 352, 7. 420, 6. 490, 10. 812, 13
lyræ 27, 3. 42, 2. 257, 3. 364, 6. 375, 2. 460, 5 861, 14. 909, 3
Lyricis 7, 4
Lyrim, *v.* Lirim
Lysippo 853, 2

M

MACEDO 310, 6
macelli 794, 5
macello 680, 3
macellum 659, 3
macerat 476, 8
macerer 58, 3
machina 861, 1
machinæ 20, 2
macies 19, 2. 349, 9
macra 762, 11, *bis*
macrescit 740, 12
macro 575, 17
macros 565, 8
macrum 847, 7
mactata 92, 2
macte 521, 1

maculant 566, 13
maculis 903, 11
maculosum 384, 8
madet 325, 8
Mæcenas 1, 1. 84, 3. 195, 7. 219, 5. 235, 7. 237, 1. 311, 6. 353, 2. 407, 3. 426, 2. 440, 2. 460, 4. 475, 5. 505, 1. 536, 8. 611, 3. 668, 12. 697, 2, 5. 715, 1, 7
Mæcenatem 695, 7
Mænius 513, 16. 532, 8, 10. 793, 13. 791, 11
Mæonii 26, 1
Mæonius 399, 1
Mævium 465, 2
magicos terrores 870, 9
magis 99, 2. 197, 6. 202, 2. 289, 5. 426, 7. 435, 4. 471, 4. 525, 4. 529, 1. 596, 8. 608, 4. 669, 5, 6. 904, 1
magis ac magis 678, 3
magister 279, 1. 741, 3
magistra 635, 10
magistri 662, 7. 725, 8
magistro 291, 3. 810, 2
magistrum 909, 11
magna 250, 5. 257, 6. 271, 1. 335, 5. 531, 6. 541, 6. 548, 7. 669, 1. 684, 10. 774, 5. 841, 7
magna pars 577, 4
magna 584, 6. 598, 8. 696, 5
magnæ 52, 8. 386, 3. 799, 5
magnam 330, 14. 727, 7
magnas 312, 3. 601, 7. 604, 5
Magnessam 283, 5
magni 42, 1. 385, 10. 449, 6. 490, 14. 508, 13. 575, 18
magni pendis 681, 10
magnis 559, 5. 570, 3. 575, 19. 620, 2. 704, 5
magno 510, 8, 12. 524, 7, 9. 528, 11. 529, 5. 576, 6. 591, 6. 597, 4. 606, 8. 701, 8. 895, 8
magnorum 477, 3. 543, 3
magnos 13, 9. 151, 1. 555, 2
magnum 212, 4. 263, 1. 337, 3. 451, 7. 549, 2. 553, 10. 575, 8. 583, 12. 596, 1, 7. 665, 7. 689, 12
magnum fecit quod, &c. 602, 5
magnum loqui 897, 4
magnus 443, 1. 550, 7. 668, 1, 5
magus 105, 1. 850, 12
Maia nate 692, 5
Maræ 13, 3
majestas 422, 6. 854, 12
major 17, 6. 235, 4. 240, 9. 323, 7. 387, 1. 416, 9. 428, 4. 577, 2, 14. 589, 2. 669, 5, 15. 774, 16. 780, 2. 891, 9
major juvenum 904, 8
majora 541, 4. 684, 4. 776, 3. 805, 3
majore 569, 7. 588, 11. 608, 1. 651, 5
majorem 626, 5. 668, 10. 669, 11. 692, 6
majores 705, 5. 716, 11. 826, 3. 839, 12
majori 514, 9
majoribus 563, 8. 570, 9. 803, 2
majoris 771, 1
majorum 274, 1. 311, 4. 618, 9
majus 50, 13. 264, 11. 297, 4. 370, 1. 382, 2. 450, 13, *bis*. 497, 6. 537, 11. 653, 11. 719, 5. 740, 14. 747, 2. 806, 19
mala, *i. e.* maxilla 232, 8
mala consuetudo 534, 2
mala scabies 913, 2
mala, *adject. ablat. sing.* 18, 11. 63, 3. 465, 1. 692, 6
mala, *plur.* 201, 4. 275, 4. 299, 2. 524, 5. 526, 3. 535, 1. 547, 8. 575, 14. 620, 8. 656, 5. 665, 10. 677, 3. 728, 3. 851, 6. 865, 1. 913, 1
mala carmina 863, 8
mala, *i. e.* poma, 530, 7
malarum 434, 2
malas, *i. e.* maxillas, 349, 10
malas, *adject.* 438, 4
male 40, 3. 190, 4. 410, 1. 471, 6. 533, 7. 535, 1, 4. 550, 6. 597, 10. 672, 9. 691, 9. 700, 13
male dispari 74, 4. 553, 9
male feriatos Troas 388, 1
male natis versibus 852, 8
male nominatis verbis 305, 3
male seu bene cesserat 616, 3
male re gesta 642, 6
male rem gerere 645, 6
male sanos 818, 3
male sarta 745, 2
male tornatos versus 911, 10
male tutæ mentis 650, 15
male validas 686, 4
maledicit 651, 1
maledicunt 717, 2
mali 357, 10. 467, 10. 525, 3. 558, 2
maligne 850, 3
malignis 557, 1
malignum 219, 1
malignus 110, 2
malis 59, 2. 482, 2. 596, 5. 645, 4. 650, 11
malis *pro* pomis 679, 8
malis, *verb.* 538, 7. 528, 8. 603, 10. 604, 5. 610, 6
malit 21, 7. 678, 4
mallem 510, 12. 720, 10. 854, 4
malles 911, 11
mallet 571, 8. 704, 7
malo 61, 1. 478, 8. 536, 3. 551, 13. 667, 3. 844, 3
malo crure, *i. e.* non concinno, 527, 2
malo, *verb.* 879, 11
Malobathro 175, 5
malos 151, 9. 512, 7
Malthinus 519, 9
malvæ 120, 3. 436, 3
maluit 536, 2
malum, *neut. substan.* 474, 8. 523, 8, 11. 617, 11. 699, 10
malum, *adject.* 468, 14
malum, *adverb.* 672, 6
malunt 851, 1
malus, *substant.* 60, 4. 358, 1
malus, *adject.* 90, 7. 470, 7. 517, 6. 544, 3. 676, 4
malus Jupiter 90, 7
malus pudor 642, 3
malus *pro* ineptus 841, 6
mammæ putres 458, 7
Mamurrarum 561, 1
manabit 73, 3
manant 184, 2. 485, 3
manantibus 433, 5
manare 822, 7
manaret 592, 10
manat 365, 6. 698, 1. 902, 8
manca 710, 6
mancipat 866, 19
mancipiis 755, 8
mancipium 703, 3
mancum 857, 11
mandabo 819, 2
mandare 571, 9
mandata 786, 2. 881, 3
Mandela 817, 4
mandentur 888, 10
mane, *verb.* 284, 8
mane, *adverb.* 386, 1. 532, 5. 580, 2. 659, 4. 665, 6. 666, 6. 703, 13. 765, 5, 9. 813, 5. 839, 10
maneant 113, 2
manebo 743, 3
manemus 561, 1
manent 297, 3. 493, 4. 845, 2
manentem 357, 11
manentis 587, 2
Manes 92, 4. 539, 1. 842, 10
manet, *a* manco, 5, 12. 58, 1. 109, 1. 228, 6. 470, 10. 474, 2. 484, 7. 490, 7
manet, *subjunct. a* mano, as, 296, 5. 793, 6. 808, 5
mangonum 857, 3
manibus 341, 1. 538, 6. 550, 8. 665, 6. 680, 6. 690, 11. 797, 12. 821, 11. 825, 3. 833, 4. 848, 6
manicis 801, 12
manifestum 686, 5
Manium 452, 2
Manlio 321, 5
mannis 442, 8. 766, 3
mannos 311, 6
manserunt 845, 2
mansum 567, 2

mantica 578, 3
manu 1.52, 6. 195, 2. 198, 2. 313, 8. 487, 5. 592, 3. 597, 9. 778, 7. 896, 2
manum 410, 5. 443, 5
manus 250, 5. 332, 1. 406, 3. 550, 12. 559, 12. 900, 7
manus *pro* robur, *vel* exercitus, 275, 5. 443, 5. 466, 2. 480, 2. 501, 5
manus, *plural.* 74, 5. 134, 8. 580, 1. 582, 11. 593, 3. 419, 2. 487, 1. 491, 5. 559, 1
mappa 612, 11. 750, 8
mappis 660, 8
Marcelli 54, 5
marcentem 678, 1
mare 5, 1. 19, 2. 26, 6. 47, 3. 50, 11. 59, 5. 69, 5. 100, 2. 109, 4. 153, 6. 194, 2. 194, 2. 252, 1. 333, 2. 337, 8. 356, 6. 384, 5. 409, 1. 431, 2. 435, 6. 472, 5. 477, 8. 483, 5. 505, 10. 509, 6. 674, 4. 732, 7
marem 672, 2
Marcotico 140, 5
mares 67, 3. 908, 5
mari 67, 4. 168, 10. 358, 4. 450, 15. 464, 1, 6. 465, 5. 501, 5. 688, 4
maribus 750, 3
Maricæ 314, 7
marina 719, 1
marinæ 36, 5. 342, 5. 387, 2. 406, 9
marino 331, 8
marinus 446, 5
maris 24, 8. 106, 1. 171, 5. 227, 4. 383, 10. 752, 6. 777, 2
maris expers 714, 10
marita 458, 7. 498, 3
maritat 431, 6
mariti 72, 3. 278, 4. 842, 4
maritis 732, 12. 908, 1
marito 278, 8. 295, 8. 297, 11. 304, 5. 653, 1. 708, 6
maritos 155, 11
maritum 168, 6
maritus 268, 1
Marius 665, 1
marmor 703, 10. 868, 6
marmora 287, 1. 395, 7
marmore 80, 4
marmoream 364, 4
marmoreum 815, 1
marmoris 839, 2
Marsa 139, 15
Marsæ 237, 2
Marsæus 523, 4
Marsi 305, 10
Marsi, *plural.* 480, 1
Marsis 450, 12
Marsus 6, 3. 268, 4
Marsya 580, 2
Marte 74, 2. 206, 6. 270, 1, 11. 416, 4
Martem 27, 6
Marti 109, 3. 255, 4
Martia bella 908, 5
martiales 72, 5
Martii cœpti 565, 11
Martiis 285, 1
Martio 284, 2. 416, 12
Martis 251, 7
masculæ 1. 9, 7. 811, 5
masculæ 1.7, 7
Massagetas 185, 3
Massica 677, 5
Massicus 5
Massico 175, 4
Massicum 20, 1
mater 89, 1. 382, 5. 703, 9. 774, 5. 852, 1. 893, 9. 643, 13. 644, 1. 666, 4. 667, 1. 807, 5. 811, 6
materni 750, 5
materiam 557, 10. 675, 16
materies 883, 6
materna 50, 5
maternis 795, 13
matertinus 570, 2
Matina 483, 2
Matinæ 369, 1
Matinum 107, 1
matre 67, 1. 166, 2. 335, 1. 371, 5. 573, 9
matrem 92, 3. 93, 5. 618, 2. 650, 7
matres 98, 5. 131, 7. 183, 8. 305, 1. 488, 6. 497, 8
matri 660, 2
matribus 5, 11
matris 182, 5. 280, 3. 377, 2. 388, 7. 650, 12
matrona 246, 3. 264, 3. 523, 12. 809, 3. 882, 2. 893, 5
matronæ 526, 5. 708, 7
matronam 523, 3
matronas 525, 2
matronis 66, 4, 423, 6
matrum 726, 8
matura 277, 6
maturare 283, 3
mature 725, 2. 767, 12. 839, 6
maturet 193, 7
maturior 240, 2
maturo 307, 8
maturos 381, 5. 197, 7. 829, 1
maturum 583, 3
maturus senex 882, 1
matutina 697, 9
Matutine pater 694, 1
mavis 12, 4. 258, 2. 346, 4. 359, 3. 527, 5. 516, 10. 769, 11
Mavortis 307, 3
Maura 171, 1
Mauri 12, 10, 38, 6
Mauris 293, 7
mavult 627, 4
maxima 586, 3. 643, 15. 646, 7. 728, 2
maxima pars hominum 619, 16
maxima pars vatum 875, 2
maxime 116, 1. 519, 1. 563, 5. 655, 3. 735, 1
Maximi 365, 6
maximus 693, 6
mazonomo 721, 4
me 6, 4, 5. 7, 4. 24, 5. 30, 5. 56, 8. 120, 2, 3. 237, 1, 3. 256, 5. 322, 7. 553, 5. 536, 7. 551, 8
me gessi 684, 2
meque et te 783, 6
mea 73, 1. 85, 1. 178, 2. 224, 2. 537, 12. 371, 6. 412, 7. 477, 1. 536, 11. 538, 7. 575, 11
mece 16, 6. 171, 4. 220, 1. 512, 5. 532, 7. 370, 9. 419, 2. 494, 6
meam 89, 6
meam 32, 5
mearum 219, 5. 265, 1. 734, 1
meas 365, 6. 458, 2
mecum 33, 3. 154, 2. 170, 1. 173, 4. 174, 1. 248, 6. 260, 8. 324, 5. 555, 8. 598, 1. 655, 11. 658, 9. 759, 3. 788, 7. 811, 10. 887, 1
mecum facit 836, 3
Medea 138, 7. 882, 9. 889, 3
Medeæ 419, 4
Medi 215, 1
media 547, 3. 648, 7. 660, 4
media de nocte 767, 3, 816, 3
media inter carmina 847, 11
mediæ 320, 6
mediam noctem 604, 3
medias 246, 8. 347, 7
mediastinus 788, 1
medicata 270, 5
medici 733, 13. 840, 10
medicis 768, 9. 866, 7
medicorum 840, 9
medicum 512, 12. 641, 10
medicus 651, 8. 666, 7
mediis 801, 7
medio 164, 1. 356, 4. 527, 8. 550, 14. 886, 5. 894, 3
medio die 713, 4
mediocribus 555, 1, 10. 575, 11. 905, 2
mediocris 904, 12
mediocritatem 189, 1
mediocriter 816, 11
medios 310, 1. 417, 4. 643, 13. 738, 7. 890, 5
Medis 153, 3. 254, 5
meditans 340, 4. 592, 1
meditantibus 860, 14
meditantis 329, 3
meditantur 288, 5
meditare 866, 4
meditatur 278, 2. 417, 8
mediter 663, 6
meditor 412, 1
medium 513, 15. 520, 3. 572, 7. 640, 6. 701, 14. 809, 9. 886, 5. 904, 10
medius 233, 4. 254, 7
Medo 113, 4. 268, 4
Medos 14, 1

medulla 447, 3
medullis 774, 1
Medum flumen 137, 1
Medus 283, 1. 418, 9. 501, 6
Medus acinaces 102, 5
Megillae 103, 5
mei 101, 4. 360, 3. 390, 5. 699, 2
meiat 707, 11
meis 71, 6. 256, 7. 312, 2. 394, 2. 402, 5. 411, 8. 428, 12. 448, 5. 468, 11. 494, 9. 559, 7
Meleagri 885, 7
melimela 716, 7
melior 52, 6. 65, 10. 126, 5. 240, 7. 276, 6. 301, 1. 482, 1. 484, 3. 533, 8. 568, 3. 671, 5. 706, 15. 730, 1. 774, 7. 787, 2. 871, 1
melior pars 482, 1
meliora 115, 1. 521, 10. 622, 1. 701, 2. 831, 8. 899, 9
meliore 104, 7. 640, 2. 650, 1
meliorem 684, 12
meliori 598, 1. 726, 3
melioribus 681, 2. 741, 7
melioris 616, 1. 672, 1. 707, 11
melius 11, 2. 348, 16. 370, 1. 482, 9. 502, 7. 525, 6. 617, 7. 634, 2. 732, 11. 749, 2. 753, 6. 859, 12. 878, 3
melius 195, 7. 355, 1. 514, 3. 334, 1. 383, 8. 515, 12. 555, 6. 583, 11. 601, 7. 606, 3. 673, 6. 692, 4. 713, 5. 716, 9. 735, 4. 810, 9. 901, 3. 911, 8
mella 172, 5. 231, 3. 312, 8. 432, 5. 485, 3. 623, 1. 673, 3. 822, 7
melle 618, 4. 905, 5
melli est 696, 1
mellitis placentis 772, 7
melos 258, 1
Melpomene 94, 3. 361, 4. 372, 1
membra 5, 8. 452, 7. 489, 3. 506, 4. 550, 2. 551, 8. 593, 7. 721, 5. 727, 2
membra dedit sopori 632, 5
membranam 638, 1
membranis 907, 1
membris 470, 7. 813, 7. 873, 3
memento 31, 5. 159, 1. 223, 4. 356, 2. 465, 4. 671, 10. 681, 6. 687, 4. 769, 7
memini 598, 1. 715, 6. 836, 5
meminisses 697, 1
meminit 743, 8. 855, 2
Memnona 604, 6
memor 125, 1. 136, 4. 346, 5. 385, 10. 412, 4. 631, 1. 671, 9. 701, 10. 904, 10
memorata 864, 4
memoratur 511, 7
memorem, *nom.* 58, 7. 298, 13, 305, 10
memorem, *verb.* 52, 5. 590, 4. 843, 3
memores 314, 4. 415, 9. 563, 6
memori 681, 7. 695, 7
Memphim 343, 2
men' 610, 9. 651, 13
Mena 765, 2
Menam 761, 10
Menandro 639, 5. 834, 1
mendacem 566, 15. 799, 3. 910, 10
mendari 490, 10
mendacior 610, 6
mendax 219, 1. 242, 6. 297, 9. 759, 5. 790, 2. 857, 15
mendici 516, 2
mendosa 575, 12
mendos 673, 1
mendosum 799, 3
Menelaum 665, 11
Menemi 666, 2
mens 57, 5. 230, 4. 268, 8. 378, 7. 405, 1. 450, 11. 484, 3. 548, 6. 724, 4. 740, 15. 905, 7. 990, 6
mens animique 787, 5
mensa 54, 5. 451, 6. 536, 5. 627, 7. 665, 5
mensæ brevis 890, 7
mensam 651, 9. 714, 6
mensas 621, 6. 635, 9. 905, 4
mense 575, 7. 778, 3. 832, 4, 8
menses 185, 3. 390, 10. 666, 4
mensem 406, 9
mensis 295, 2. 385, 6. 681, 4
mensorem 106, 2
mente 121, 3. 250, 3. 340, 2. 427, 5. 508, 10. 633, 1. 695, 7. 768, 7. 770, 4. 863, 6
mentem 65, 1. 70, 2. 110, 5. 159, 2. 634, 9. 665, 9. 667, 3. 710, 11. 839, 3. 840, 2
mentem addere 858, 11
mentes 338, 2. 457, 4
mentiar 696, 1
mentibus 327, 5. 833, 4
mentio 552, 7
mentior 590, 1
mentis 215, 6. 593, 3. 595, 9. 644, 4. 646, 5. 650, 15. 865, 15
mentita 767, 2
mentite 683, 2
mentito 388, 1
mentitur 726, 6. 886, 4
mento 176, 2. 447, 2
meo 101, 3. 199, 5. 428, 1. 451, 1. 473, 3. 478, 7. 493, 1. 612, 6. 656, 9
meo sum pauper in ære 857, 2
meorum 174, 5. 408, 5. 613, 3. 777, 5
meos 316, 5. 550, 11
mera 553, 1. 766, 10. 809, 8
meraco 865, 12
mercantur 525, 10
mercarier 641, 4
mercatis 867, 5
mercatores 506, 3
mercatur 706, 8. 866, 18
mercaturis 649, 2
mercatus 693, 3
merce 119, 7. 281, 5. 411, 8
mercede 104, 1. 252, 3. 635, 2. 705, 3. 812, 6
mercedem 397, 2. 527, 5. 558, 3
mercedes 518, 6. 577, 1
mercem 525, 7
mercemur 320, 2. 756, 1
mercenaria vincla 765, 8
mercenarius 693, 2
merces, *idis* 111, 3. 248, 4
merces, *plurat. a* merx 358, 3. 547, 7. 857, 1. 910, 4
mercetur 766, 7
Mercuri 41, 1. 294, 3.
Mercuriale 611, 5
Mercurialium 223, 2
Mercurius 96, 4. 117, 3. 177, 1. 644, 7
merdis 590, 1
merearis 513, 2
merebere 411, 2
merentem 251, 4
merentis 762, 2
meret 903, 4
meretrice 518, 12. 605, 3. 738, 2
meretrici 809, 3
meretricibus 523, 7
meretricis 553, 11. 662, 2. 808, 1
meretricula 707, 5
meretrix 153, 6. 788, 12
mergos 466, 12. 628, 4
meri 82, 1. 137, 3
meridiem 352, 1
Merionem 27, 8. 65, 8
merita 352, 12. 369, 9
meritis 361, 3. 397, 4. 828, 8
merito 507, 10. 550, 1. 572, 2. 649, 3
meritorum 858, 13
meritum, *particip.* 541, 4. 619, 1
mero 31, 7. 58, 5. 76, 5. 175, 1. 195, 1. 209, 2. 302, 2. 316, 1. 326, 2. 365, 3. 385, 7. 468, 9. 614, 5. 678, 8. 819, 4. 911, 4
meros 362, 1
mersare 672, 7
merses 382, 3
mersos 726, 2
meruere 898, 4
merui 896, 1
merulas 721, 9
merulis 913, 7

merum 39, 1. 353, 2
merus 548, 11
merx 522, 6
Messala 574, 3. 611, 7
Messalæ 905, 1
Messi 563, 5, 7
Messius 564, 3
messorum 438, 1
meta 3, 1
metallis 774, 12
metam 909, 8
metata 212, 5
metato 655, 1
Metaurum flumen 379, 9
Metellæ 660, 5
Metello 146, 1. 619, 2
metendo 117, 11
Methymnæam 718, 8
metiente 442, 1
Metii 906, 7
metire 464, 10
metiretur 513, 11
metiri 527, 3. 767, 13
metit 647, 2. 868, 4
metu 92, 3. 134, 9. 230, 4. 383, 5. 428, 3. 512, 6. 540, 7. 554, 15
metu exanimem 512, 6
metuam 290, 2. 305, 7. 869, 5
metuas 515, 8. 550, 10
metuat 529, 8. 753, 5
metuant 100, 4
metuebat 513, 4
metuemus 207, 3
metuenda 643, 10. 842, 8
metuende 51, 5. 230, 7
metuendus 245, 4
metuens 5, 3. 321, 5. 335, 6. 517, 3. 547, 10. 634, 10. 649, 5. 708, 1. 800, 8. 801, 2. 857, 5.
metuente 155, 6
metuentes 209, 3
metuenti 690, 9
metuentis 688, 6. 717, 1
metues 74, 3. 708, 13. 809, 1
metuet 801, 1
metuit 189, 9. 295, 6. 384, 6. 740, 6. 799, 15. 815, 15. 846, 2
metum 237, 1. 464, 11
metuo 618, 9
metuor 100, 1
metuunt 72, 4. 131, 8. 183, 8. 547, 11
meum 2, 1. 57, 3. 357, 15. 435, 7. 676, 8
meus 510, 3. 527, 7. 574, 2. 581, 7
meus, *i. e.* amicus 407, 3
mi *pro* mihi 513, 16. 523, 6. 529, 8. 532, 10. 553, 8. 554, 4. 817, 11
mica 332, 4
micat 51, 5
migrum 590, 2
migravit 848, 2
migret 893, 2
mihi 46, 1. 57, 5. 70, 6. 81, 3. 121, 1. 124, 5. 172, 3. 357, 10. 361, 3. 389, 5. 440, 6. 471, 5, 8. 511, 9. 529, 2. 532, 6. 536, 15. 555, 5. 563, 4. 577, 14
miles 26, 3. 200, 1. 267, 4. 270, 5. 387, 1. 431, 1. 462, 3. 506, 4. 507, 6. 508, 9. 858, 1
Mileti 805, 9
militabitur 423, 9
militaria 462, 5
militaris 55, 3. 90, 1
militat 741, 6
militavi 312, 2
militem 63, 4. 116, 4
militet 7, 2, 1
militia 178, 1. 245, 2. 261, 4. 506, 6. 622, 6
militiæ 171, 6. 174, 2. 362, 11. 841, 6
militiam 76, 2. 113, 2. 813, 12
militibus 269, 7. 698, 6
militum 279, 7. 327, 8. 443, 6
mille 282, 8. 442, 7. 462, 7. 510, 8. 567, 4. 613, 4. 643, 17. 645, 2. 649, 11. 656, 11. 669, 12, *bis.* 753, 12. 755, 3
mille ovium 655, 10
millia 510, 2. 559, 2. 567, 1. 615, 12. 726, 7. 756, 4
millia centum 641, 3
millia terna 680, 3
millibus 649, 11. 867, 6
millibus octo 856, 5
Milonius 615, 8
milvio 483, 6
milvius 706, 10. 799, 14
Mimas 263, 5
mimæ 516, 2. 523, 5
mimis 523, 7
Mimnermus 758, 10. 863, 3
mimo 849, 6
mimos 690, 4
mimum 310, 3
minabitur 111, 1. 903, 9
minaces 176, 1. 342, 8. 399, 3
minaci 150, 2
minacis 480, 2
minacium 190, 3
minæ 243, 5. 396, 2
minantem 768, 3
minantis 639, 3
minarum 881, 5
minas 373, 4. 454, 1
minaci 43, 4. 263, 6
minati 183, 7
minatus 461, 3
minax 52, 2. 843, 9
mineris 541, 6
Minerva 621, 5. 905, 5
Minervæ 252, 4. 300, 2. 387, 9
minime 547, 2. 652, 6
minimis 536, 13
minimo 546, 3
minimum 846, 4. 898, 4
minimum 48, 2. 173, 2. 836, 7
minister 784, 5
ministeriis 856, 6
ministrat 888, 4
ministratur 579, 3
ministrent 720, 1
ministret 793, 7
ministrum 145, 1. 375, 4
minitaris 564, 5
minitatur 617, 9
minor 56, 1. 271, 4. 572, 6. 600, 4. 684, 10. 709, 7. 734, 4. 774, 8, 16. 805, 1. 832, 4. 869, 7
minora 177, 2. 532, 7. 770, 8. 776, 3. 781, 3
minore 428, 3
minorem 192, 5. 275, 1. 668, 13. 681, 2. 692, 7. 716, 7
minores 55, 2. 187, 2. 607, 1. 847, 9
minori 669, 13. 859, 12
minoribus 837, 9
minoris 580, 3
minorum 886, 7
Minos 108, 2. 393, 5
Minturnas 749, 1
minuas 626, 2. 653, 11
minuat 816, 13
minuentur 408, 9
minui 840, 1
minuit 140, 3. 217, 10
minus, *adverb.* 11, 7. 97, 6, *bis.* 374, 5. 449, 3. 459, 3, 4. 471, 4. 513, 3. 533, 5. 538, 8. 711, 2. 846, 5. 866, 16
minus illo 668, 11
minxerit 914, 7
mira 642, 2. 910, 1
mirabere 22, 7. 774, 4
mirabile visu 862, 4
mirabilis 754, 3
mirabimur 486, 1
mirabor 805, 5. 910, 9
miracula 870, 9. 885, 5
miramur 788, 5
miramur si 781, 4
mirantur 202, 1, 698, 8. 860, 1
mirare 753, 11
mirari 341, 3. 354, 3. 765, 3.
miraris 235, 3. 513, 1. 728, 7
mirata 400, 7. 438, 7
mirati 896, 5
mirator 521, 6
miratur 418, 10. 753, 2. 832, 13. 835, 5
mire 169, 2. 641, 8
mirer 660, 4
mirefur 610, 4
miri 569, 2
miror 641, 7. 711, 3. 795, 2. 836, 7. 905, 17

miros 865, 4
mirum 202, 4. 259, 4. 603, 2. 618, 2
mirus 183, 5. 671, 5
misce 412, 5
miscebat 673, 3
miscebis 808, 2
miscent 6, 5
miscentur 321, 1
miscere 673, 8
miscet 365, 9. 677, 9
miscueris 631, 3
miscuisse 193, 3
miscunt 270, 15. 603, 1. 903, 2
Miseno 675, 1
miser 104, 5. 176, 5. 489, 13. 524, 1. 545, 2. 630, 3. 640, 1. 705, 5. 824, 6. 888, 3
misera 547, 4. 581, 5. 709, 8. 899, 1
miserabiles 125, 2
miseræ 183, 9. 587, 2
miseram 88, 1. 282, 6. 529, 7
ni miserantis 161, 9
miserarum 299, 1
miseras 358, 1. 423, 1. 715, 3
misere 592, 7, 13
miseri 24, 4
miseris 890, 10
misero 298, 8. 493, 5. 538, 2. 696, 10
miseros 215, 5
miserum 511, 6. 519, 5. 567, 7
miserum est 529, 11
misit 8, 2. 70, 5. 451, 6
missa vox 907, 2
missæ 558, 6
missi in bellum ducis 900, 9
missilibus 276, 6
missis 583, 9. 683, 6
missos 265, 7. 514, 12. 895, 8
non missura 914, 12
missus 616, 8. 621, 2
mista 109, 5
mistæ 406, 4
mistis 364, 8
misto 672, 7
mistum 460, 5. 718, 3
mite 75, 2
mitescere 727, 11
mitescunt 392, 5
mitibus 70, 5. 432, 7
mitigat 868, 12
mitior 295, 7
mitis 499, 4. 619, 7
mittam 382, 8. 736, 4. 857, 15
mittamus 837, 11
mittant 732, 2
mitte 237, 8. 287, 5. 350, 14. 473, 4. 749, 4
mitte sectari 144, 1
mittere 126, 4. 417, 4. 575, 18. 634, 6
mitteret 705, 3
mittens 825, 5
mittes 56, 3
mittis 470, 3
mittit 115, 12
mitulus 674, 1
Mitylene 778, 1
Mitylenen 98, 1
mobile 709, 15
mobilia 664, 2
mobilibus 31, 2. 92, 5. 887, 5
mobilis horæ 867, 13
mobilium 4, 2
moderabitur 740, 14
moderare 95, 9
modeste 522, 9
modestus 816, 6
modica 748, 2
modici 76, 4
modicis 83, 1. 699, 7. 897, 3
modico 556, 4. 869, 4
modis 800, 3
modis 165, 6. 194, 4. 257, 6. 589, 5. 652, 5. 891, 9. 909, 1
modis mille 282, 8
modo 222, 2. 341, 6. 369, 2. 588, 7. 643, 8. 663, 9. 664, 4. 753, 1. 829, 6
modo isto 867, 4
modo 304, 1. 349, 3. 433, 1, 2. 494, 1, 2. 507, 6, 7. 518, 8. 530, 7. 531, 1, 5, 6. 588, 1. 592, 8. 601, 3, 4. 664, 9. 701, 1, 3. 877, 10
modorum 391, 3
modos 146, 2. 154, 3. 290, 1. 295, 3. 361, 2. 408, 8. 549, 9. 743, 9. 821, 4. 866, 4
modulanda 866, 3
modulate 122, 5
modulator 542, 3
moduli 668, 9
modulis 537, 5
modulo 767, 13
modum 67, 2. 307, 6. 528, 1. 626, 5. 663, 9. 844, 4
modus 94, 1. 137, 1. 171, 5. 514, 4. 692, 1
mœchas 554, 1
mœchatur 522, 8
mœchis 521, 8
mœchos 97, 6
mœchus 541, 4. 704, 7. 709, 3
mœnia 29, 2. 75, 2. 314, 6. 429, 2. 701, 13
mœnibus 246, 2. 488, 8
mœrebis 479, 1
mœrentes 272, 3
mœrentis 787, 4
mœrere 762, 6
mœret 165, 4. 265, 6
mœrore 881, 9
mœstis 149, 4
mœstum 517, 1. 881, 4
mœstus 159, 5. 567, 8
mola 656, 2
mole 264, 9. 789, 1
molem 354, 2
moles 210, 2
molesta 734, 6
molestas 582, 4
molesti 583, 1
molestum 577, 13
molestus 536, 9. 753, 3
moliar 244, 6
molibus 243, 2
molimine 862, 6
molirí oppida 908, 2
molitur 865, 1
molle 605, 7. 675, 2
molles 140, 9. 427, 6. 685, 2. 875, 11
molli 31, 7. 525, 12
molliat 546, 9
mollibit 332, 3
mollibus 194, 3. 363, 1. 451, 3. 467, 5
mollior 293, 6. 298, 5
mollire 445, 4
mollis 66, 1. 458, 9. 471, 6. 478, 1. 484, 3
molliter austerum 622, 7
mollitia 469, 8
mollitiem 632, 11
mollium 186, 5
mollius 593, 8. 608, 5. 632, 9
Molossis 702, 7
Molossus 454, 3
momenta 773, 1
momentis 752, 4
momento 506, 7
momorderit 768, 5
Monæses 275, 5
mone 690, 10
moneam 814, 9
monendo 903, 3
monendus 743, 11
monet 76, 5. 77, 1. 283, 7. 392, 3. 524, 10
monimentum *v.* monumentum
monitor 825, 6
monitoribus 866, 14. 887, 11
monitoris 814, 9
monitus 620, 6. 743, 11. 903, 14
monstra 9, 2. 18, 1. 483, 4
monstrare 803, 4. 876, 11
monstraret 716, 2
monstrat 741, 4
monstrata vitæ via est 908, 7
monstrata 866, 9
monstratum 618, 1
monstravi 718, 10
monstravit 471, 7. 878, 9
monstret 693, 1
monstris 265, 5
monstror 375, 1
monstrum 141, 1. 382, 1
monte 366, 5. 499, 11. 831, 1
montes 9, 4. 189, 8. 566, 5. 693, 7. 796, 5
montes parturiunt, &c. 884, 5
montibus 92, 2. 114, 7. 465, 7. 485, 5. 854, 7
montis 84, 6
montium 260, 4. 328, 4. 356, 8

monuere 496, 1
monumenta 10, 5
monumentum 359, 1. 587, 5
mora 11.., 4. 306, 5. 898, 9
morabaris 803, 7
morabitur 673, 6. 888, 11
morabor 255, 3
moræ 358, 5
moram 205, 1
moramur 482, 10
morandus 692, 6
morantem 50, 5. 175, 1. 273, 3
morantur 726, 10. 743, 1
morari 295, 10. 713, 5. 785, 11
moraris 163, 1. 857, 9
moras 412, 3
morata 901, 1
moratur 787, 3. 901, 3
morbi 156, 6. 641, 7. 662, 4. 727, 7. 751, 9
morbo 140, 1. 573, 3. 646, 5. 649, 16. 652, 3, 9. 751, 3. 767, 1
morbos 842, 8
morbum 564, 7. 792, 1. 865, 12
morbus regius 913, 12
mordacem 804, 8
mordaces 76, 1
mordaci 387, 5
mordax 552, 7
mordear 799, 1
mordent 697, 9
mordeor 374, 5
mordet 119, 3
mordicus 588, 13
more recto 805, 6
more 41, 4. 193, 8. 369, 2. 425, 10. 603, 10. 665, 4. 761, 4
more ferarum 540, 5
morem 102, 3. 137, 2. 364, 12. 554, 5. 618, 11. 843, 4
morer 307, 4. 766, 9. 828, 2
moreris 161, 3
mores 208, 2. 368, 6. 379, 6. 500, 7. 538, 12. 705, 9. 726, 8. 737, 6. 820, 2. 854, 3. 885, 3. 887, 4
moretur 114, 2
mori 246, 9. 247, 5. 290, 2, 6. 305, 7. 312, 2. 335, 8. 349, 14. 397, 8
mori pro patria dulce et decorum est 246, 9
moriar 360, 5. 602, 3
moribus 240, 7. 336, 9. 827, 2
moriemur 716, 10
moriens 655, 4. 803, 10
morientur 500, 10
moris 673, 1
moritur 159, 4
moriturus 107, 4
moror 220, 2. 349, 6. 793, 3. 855, 4
morosa 40, 2
morosum 690, 7
mors 22, 1. 217, 9. 246, 10. 348, 5. 506, 7. 585, 4. 618, 6. 710, 2. 802, 3
morsu 789, 9
morsus 676, 4
mortale 139, 3. 341, 7
mortalem 638, 9
mortales 262, 7. 573, 10. 701, 7
mortalia 878, 3
mortalibus 19, 9. 597, 5
mortalis 366, 1. 475, 11. 869, 2
mortalium 430, 2
morte 142, 3. 182, 8. 304, 2. 367, 7. 517, 1
mortem 270, 13. 396, 1. 522, 1
morti 108, 6. 205, 3. 416, 13. 665, 7. 877, 11
morti dedit 655, 10
mortibus 540, 4
mortis 17, 7. 333, 6. 554, 15. 635, 9. 870, 8. 914, 5
mortua 690, 4
mortuos 494, 10
morum 900, 11
mos 378, 1. 384, 8. 456, 9. 525, 10. 592, 9. 575, 6. 591, 7. 709, 10
Moschi 749, 5
mota 594, 2
motum 116, 1. 891, 12
motura 861, 14
motus 277, 5. 347, 2
motus animi 881, 10
motus, *i. e.* incessus 111, 5
motus prece 88, 4
move 473, 2
moveas 322, 8
moveat 610, 9. 636, 3. 744, 3
movebat 97, 5
movenda 437, 3
movent 680, 5
moventem 789, 10
moventes 264, 12. 711, 5
moventis 240, 3
movere 494, 7. 593, 7. 907, 7
movere loco verba honore indigna 863, 15
movere, *prater*. 820, 7
moveret 371, 9
moveri 325, 5. 893, 5
moverit 914, 8
moves 63, 8. 3 2, 2
movet 241, 2. 564, 5. 800, 8
movetur 864, 12. 911, 2
movit 103, 3, 4. 294, 4. 468, 3
mox 5, 4. 22, 8. 149, 1. 278, 3. 281, 1. 350, 9. 376, 5. 392, 7. 416, 9. 655, 5. 725, 6
Mucius, *v.* Mutius
mugiat 357, 15
mugientium 432, 3
mugire 850, 1
mugiunt 218, 2
mula 558, 1
mulæ 558, 6, 10
mulces 296, 10
mulcet 890, 11
muletra 48, 5
muli 562, 3
muliebrem 434, 5
muliebriter 141, 2
mulier 142, 6. 252, 1. 282, 9. 304, 5. 535, 2. 434, 4. 470, 1. 471, 5. 529, 7. 689, 5. 708, 10. 710, 8. 873, 4
muliercula 169, 7
mulis 460, 10
mullum 626, 2
mulo 578, 2
mulso 673, 5
multa, *sing.* 25, 1. 111, 5. 331, 7. 360, 3. 368, 9. 389, 4. 478, 9. 545, 1. 555, 12
multa dies 89 , 11
multa litura, *ibid.*
multa cane 45 , 9
multa cum laude 666, 5
multa fruge 796, 10
multa prece 385, 7
multa in rosa 23, 1
multa, *plural.* 136, 2. 216, 1. 275, 3. 513, 6. 7. 403, 9. 405, 7. 450, 10. 565, 1. 609, 8. 656, 5. 737, 7. 756, 6. 851, 4. 878, 5. 888, 8, 9
multa fleturum caput 450, 10
multa tulit fecitque puer 909, 9
multæ 526, 8. 763, 8. 799, 5
multarum rerum 858, 6
multi 137, 3. 289, 7. 402, 1. 551, 1
multis 95, 4. 262, 3. 297, 7. 315, 2. 578, 8. 687, 6. 782, 5. 758, 5. 858, 1. 911, 5
multo 63, 4. 116, 2. 182, 3. 317, 5. 415, 4. 506, 4. 521, 9. 600, 1
multo 556, 1. 561, 3. 645, 7. 646, 7. 804, 10
multo minus 807, 10
multorum 598, 5. 737, 5. 865, 3
multos 5, 10. 570, 9
multum 97, 5. 349, 3. 478, 1. 489, 6. 536, 1. 584, 3
multum 688, 8. 690, 9. 743, 11. 757, 2. 881, 13. 894, 1
multum celer 651, 8
multum cessat 903, 16
multus 758, 6
Mumatius 745, 2
munda 528, 13. 749, 5
mundæ 354, 6
mundi 90, 7. 255, 5. 356, 12. 540, 8
mundior 704, 6
munditiæ 845, 1
munditiis 23, 5
mundum 80, 11
mundus 630, 2. 747, 5. 824, 2
munera 76, 4. 107, 2. 154, 1. 293, 2. 311, 1. 423, 7.

470, 2. 692, 5. 752, 5. 853, 8
munere 206, 3. 363, 1. 397, 3. 815, 3. 822, 1. 855, 7
muneretur 432, 11
muneri 395, 6
muneribus 311, 1. 371, 2. 405, 12. 401, 1. 415, 7. 583, 9. 597, 2
muneris 371, 10. 595, 6
munerum 324, 1
munia 167, 2. 630, 4. 632, 5. 865, 6
muniant 296, 4
munierant 300, 3
munificum 522, 10
munire 340, 1
munitæ 351, 4
munito 858, 6
munivit 500, 5
munus 119, 2. 430, 7. 150, 1. 851, 3. 899, 12
munuscula 761, 7
Murænа 717, 7
Murena 561, 2
Murænæ 520, 7
murem 700, 6
mures 661, 3
muria 678, 8. 719, 1
murice 218, 4. 674, 5. 868, 7
muricibus 471, 2
muris 69, 10
murmure 150, 2. 773, 6
muros 388, 11. 737, 2
murus 256, 6. 891, 7
murus ahenеus esto 726
mus 700, 6. 884, 5
musa lyræ solers 909, 3
musa 27, 5. 73, 2. 148, 6. 153, 9. 196, 1. 257, 4. 397, 8, 9. 563, 6. 743, 9. 768, 2. 842, 5. 879, 6. 885, 2. 901, 6
musa pedestri 693, 8
Musa, *propr. viri*, 791, 3
musæ 643, 11
musam 190, 6. 821, 5
musarum 239, 3. 853, 5
musas 123, 4. 321, 2. 831, 1
musco 772, 3
musis 100, 1. 401, 4. 862, 5
mustellæ 762, 10
muta 658, 4
mutabile 839, 7
mutabilis 869, 3
mutamus 216, 5
mutanda 912, 3
mutandus 799, 5
mutant 779, 2
mutantem 733, 1
mutantur 877, 8
mutare 70, 6. 114, 10. 129, 3. 500, 1. 781, 2. 821, 1. 888, 1
mutaret 280, 5. 704, 4
mutat 71, 4. 391, 7. 441, 1. 547, 7. 606, 9. 708, 9. 712, 4. 733, 2
mutat quadrata rotundis 733, 11
mutata 13, 1. 193, 4. 345, 16
mutata sorte gaudet 702, 5
mutatæ 136, 6. 446, 11. 721, 2. 774, 4
mutatis, *particip.* 507, 6. 515, 3
mutato 511, 12
mutatos 23, 6
mutatum vinum, *i. e.* corruptum 629, 6
mutatur in horas 887, 8
mutatus 101, 5. 662, 4
mutaverat 718, 8
mutavit 461, 2. 840, 2. 873, 2
mutem 799, 1
mutet 128, 11
mutilus 564, 5
mutis 374, 8
Mutus 751, 2. 862, 2
muto 763, 2
mutonis 521, 5
mutor 236, 3
mutua 766, 6
mutua 290, 4
mutui 365, 2
mutuis 196, 3
mutum 539, 3
mutuum 477, 10
Mycenas 30, 4
Mygdonias 197, 1
Mygdonis 313, 5
myrrheum 506, 4
Myrtale 126, 6
myrteta 791, 5
myrto 21, 4. 99, 2. 144, 3. 179, 3. 259, 10. 331, 9
Myrtoum 5, 1
myrtus 115, 2. 211, 2
Mysorum 488, 5
Mysten 185, 7

N

NABIS 551, 8
nactæ 298, 5
nactus 795, 1
nænia 352, 12. 489, 15. 730, 2
næniæ, *nom. plur.* 257, 5
næniæ, *gen. sing.* 151, 1
Nævius, *poëta*, 853, 4
Nævius, *helluo*, 630, 5. *vid.* Mævius
nævos 575, 13
Naiadum 341, 3
nam 75, 3. 62, 5. 283, 8. 294, 3. 302, 6. 351, 2. 416, 4. 454, 3. 467, 10. 491, 1. 508, 13. 521, 3. 526, 7. 527, 7. 536, 12, &c.
namque 89, 5. 127, 5. 363, 8. 454, 9. 470, 4. 528, 9. 534, 2. 561, 3. 569, 1. 571, 8. 574, 2. 575, 3. 801, 7
nanciscetur 819, 5
nardi 411, 3
nardo 192, 10. 411, 2. 449, 1. 473, 7
nares 709, 9
naribus 564, 5. 583, 6. 802, 8
naris 170, 3. 515, 1
narium 211, 2
narra 703, 5
narrabo 915, 13
narrantem 635, 3
narrare 819, 7
narrares 866, 7
narraret 722, 1
narrari 880, 2
narras 319, 3. 596, 7
narrat 263, 4. 764, 10
narrata 682, 3
narratur 326, 1. 511, 13. 736, 1
narres 765, 10
narret 889, 2
narro 575, 6
nascente 330, 2
nascentem 372, 2
nascentes 674, 3
nasceris 497, 5
nascetur 884, 5
nasci 166, 1
nascitur 536, 12
nascuntur 256, 4
Nasica 687, 9. 688, 2
Nasicæ 688, 6
Nasidiene 791, 2
Nasidieni 713, 2
Nasidienus 720, 6
naso 570, 4. 719, 12. 875, 14
nasum 706, 12
nasus 632, 13
nasuta 520, 4
nata 324, 5. 379, 7. 524, 9. 877, 10. 882, 8
natæ 657, 8
natale 869, 1
natalem 87, 3. 264, 7
natales 629, 8. 870, 1
natali 407, 2
natalis 221, 5
natam 656, 1. 658, 1
natantes 717, 7
natantia 18, 1
natarunt 10, 1
natat 704, 1
nate 474, 1. 591, 3. 692, 5
nates 438, 5
nati 668, 1. 736, 4
natis 512, 13. 635, 2. 655, 3. 684, 11
natis, *particip.* 102, 1. 111, 7
male natis 852, 8
nato *pro* filio 519, 5. 656, 5
nato 718, 5. 749, 5
natos 228, 3. 271, 4. 381, 5
Natta 580, 6
natu grandis 764, 4
natum 163, 4. 570, 5. 574, 6, 7. 575, 4. 666, 1. 826, 2. 853, 6. 856, 2. 905, 7
natum rebus agendis 879, 5
natura 512, 5. 516, 3. 524, 11. 528, 1. 529, 1. 534, 2.

543, 9. 560, 2. 577, 7. 608, 4. 626, 5. 636, 6. 655, 12. 672, 9. 676, 7. 709, 2. 792, 5. 814, 12. 861, 7. 903, 12
natura dives opis sue 521, 11
natura potens 817, 13
natura sublimis 815, 7
natura antiquo 909, 1
naturæ 109, 1. 510, 7. 671, 5. 779, 8. 869, 2
naturam 676, 7. 773, 9. 791, 2
naturas 799, 2
naturis 887, 5
natus 161, 6. 596, 7. 563, 6. 570, 7. 572, 1. 576, 2. 9. 601, 1. 636, 2. 649, 15. 665, 1. 702, 8. 803, 10
nave 570, 1
navem 777, 12. 840, 8
naves 217, 1. 656, 7. 846, 7
nautiagium 68, 5
navibus 26, 2. 62, 4. 461, 2. 779, 3. 874, 11
navigat 652, 12. 801, 7
navigio 733, 3
navim 125, 3. 506, 5
navis 16, 3. 59, 5. 140, 4. 201, 3. 279, 1. 465, 1. 515, 15. 840, 8
navita 61, 5. 199, 9. 260, 9
navitæ 387, 2. 384, 5
navitis 466, 5. 492, 2
navium 511, 1. 425, 1. 443, 3. 462, 9
nauseam 461, 9
nauseat 733, 4
nauta 5, 1. 110, 2. 558, 4, 7
nautæ 486, 7. 506, 9. 557, 8. 558, 10
nautica 649, 1
nautis 51, 9. 109, 4. 214, 4. 477, 7. 489, 6. 557, 1, 8
ne 9, 1. 37, 1. 46, 1. 74, 4. 76, 4. 110, 2. 125, 1. 132, 1. 136, 7. 162, 5. 246, 5. 283, 10. 292, 5. 297, 12. 357, 6. 358, 3. 392, 3. 398, 6. 420, 7. 471, 4. 482, 12. 508, 3. 512, 8. 565, 1, 11. 526, 1. 527, 2, *bis*. 553, 10. 554, 1
ne dicam 396, 5
ne forte 620, 6. 795, 7. 850, 7. 886, 5. 909, 2
ne longum faciam 545, 4. 648, 5
ne non 780, 9. 596, 6
ne quid 547, 9. 655, 7. 710, 5
ne quis 76, 4. 540, 2. 618, 9. 651, 8. 858, 1
ne te moner 507, 4. 766, 8
ne, *interrog. et dubit.* 161, 6. 348, 10, &c.
Neæra 476, 1
Neapolis 306, 3
Neapolis ottosa 147, 9
Nearchum 528, 5
nebulæ 99, 7. 556, 8
nebulam 307, 10
nebulonem 514, 2
nebulones 733, 5
nebulonis 548, 4
nec 5, 6. 7, 2. 17, 2. 4, *bis*. 20, 1. 22, 6, 7. 26, 1, 6. 121, 3, 4. 439, 5, 7, &c.
necne 548, 8. 599, 5. 554, 13. 699, 9. 857, 4
nec non 702, 1
nec nunc cum 663, 5
nec sert 905, 1
nec semel 614, 4
necabit 667, 1
necari 708, 3
necato 114, 1
necdum 627, 4
necem 283, 5
necesse est 540, 7. 676, 2. 695, 2. 876, 10
necessitas 19, 1. 152, 5. 240, 2. 333, 4
necis 357, 6
nectar 251, 3
nectaris 58, 11. 253, 5
nectat 862, 9
necte 101, 2, 3
nectendis 405, 5
nectis 113, 5
nectit 821, 8
nedum 878, 4
nefarius 889, 4
nefas 15, 9. 16, 1. 77, 2. 96, 6. 139, 4. 199, 4. 264, 12. 335, 8. 336, 4. 384, 8. 388, 4. 408, 4. 451, 7. 481, 8. 482, 12
nefas videre 481, 8
nefasti 134, 7
nefasto 198, 1
negabat 522, 5
negabit 652, 8
negabitis 462, 1
negantem 710, 12. 816, 4
negares 911, 8
negarit 217, 11. 538, 10. 608, 3
negas 570, 6
negat 197, 5. 577, 4. 580, 3. 663, 2. 756, 6. 765, 4, *bis*. 770, 8. 799, 12
negata 91, 2. 247, 6. 847, 7
negatas 683, 8
negatis 512, 5
negatum 830, 13. 528, 2
negaverit 311, 7
neget 114, 3. 736, 13. 882, 8
negleeta 501, 10. 515, 15
negleeti 275, 4
negleetis 534, 3. 680, 9
negleetum 92, 6. 720, 12
negleetus 249, 1
negligam 58, 7
negligat 765, 5
negoti 620, 6
negotia 275, 4. 572, 3. 640, 6. 696, 2. 755, 2. 761, 14. 768, 4. 857, 1
negotiis 430, 1
negotio 357, 7
nemo 505, 1. 513, 2. 514, 6. 536, 12. 546, 11. 570, 1. 578, 4. 595, 10. 605, 7. 727, 11. 857, 3
nemon' 514, 6. 706, 8
nemora 340, 1
nemoris 701, 4
nemorum 86, 4. 328, 4. 373, 7
nempe 471, 3. 599, 2. 656, 9. 709, 11. 712, 1. 775, 7. 798, 8. 891, 11. 866, 16
nemus 6, 5. 72, 1. 291, 5. 315, 1. 341, 2. 509, 4. 451, 7. 772, 3. 861, 5
Neoptole 390, 3
nepos 41, 1
nepos *pro* nequam 429, 6. 548, 12
nepotem 253, 2. 488, 3. 615, 6
nepotes 12, 6. 152, 3. 658, 10
nepoti 587, 3. 618, 1. 869, 7
nepotibus 457, 8
nepotum 198, 3. 514, 3. 794, 10
Neptuni 351, 2
Neptunus 161, 1
Neptuno 111, 5. 456, 1
Neptunum 352, 6. 777, 6
Neptunus 492, 3. 877, 12
nequam 711, 6
nequaquam 677, 2. 829, 6
neque 7, 1. 19, 10. 20, 3. 26, 4. 31, 4. 35, 3. 36, 2. 528, 11, 12, 13. 548, 3, 4. 550, 11. 555, 4. 561, 5, 6. 575, 14, *bis*. 577, 1, &c.
nequeas 629, 7
nequeo 614, 3. 879, 10
nequeunt 537, 4. 681, 4. 711, 12
nequicquam 18, 4. 64, 2, 5. 706, 1. 745, 3
nequiere 689, 11
nequior 647, 9. 706, 14
nequiores 281, 1
nequit 514, 5. 551, 11
nequitia 660, 10
nequitiæ 266, 1. 307, 6. 794, 7
nequities 636, 8
Nereidum 352, 6
Nereum 483, 3
Nereus 63, 3
Nerio 645, 1
Neriones 373, 10
Nereni 356, 1
Neronibus 379, 8
Neronis 768, 2. 770, 4. 783, 4

Neronum 416, 9
nervi 459, 3. 875, 4
nervis 294, 6. 613, 2. 677, 7. 709, 13. 792, 1
nervos 108, 6
nervus 471, 9
nescia 247, 1
nescias 165, 1
nesciet 774, 14. 875, 13
nescii 26, 5
nescio 592, 1, 9. 597, 12. 646, 8
nescio quid 339, 4. 597, 12
nescio quod 855, 10
nescios fari pueros 383, 5
nescire 619, 9. 879, 11. 910, 3
nescis 350, 13. 512, 3. 871, 3
nescit 303, 1. 338, 3. 775, 12. 781, 2. 905, 9. 906, 2
nescit vox missa reverti 907, 2
nescius 24, 3. 649, 4
Nessi 490, 3
Nestor 736, 6
Nestora 65, 4
neu 11, 1. 125, 2. 132, 2. 137, 1, 2, 3, 5, 6, *bis*. 485, 1. 540, 2, *bis*. 661, 1. 684, 7. 685, 7. 889, 7
neve 13, 7. 690, 6. 797, 9. 889, 7
neutram 630, 3
nexæ 143, 2
ni 388, 8. 427, 4. 510, 1. 526, 6. 564, 4. 646, 10. 651, 12. 739, 3. 859, 12
nido 576, 2. 628, 2. 826, 3
nidore 623, 5. 706, 12
nidum 259, 5. 409, 5. 772, 2
niger 46, 5
niger *pro* malus 551, 11
nigra 559, 7. 588, 9
nigræ 381, 8. 552, 14
nigri 347, 3. 410, 5
nigris 23, 7. 86, 6. 124, 1. 470, 1. 552, 5. 572, 7. 627, 6. 675, 1. 875, 15
nigro 96, 4. 124, 1. 181, 3. 274, 4. 368, 7. 680, 1. 866, 3. 875, 15
nigrorum 412, 4
nigros 762, 4
nigrum 27, 8. 598, 6
nihil 81, 2. 103, 5. 144, 3. 226, 3. 361, 6. 347, 11. 370, 1. 467, 1. 497, 5. 582, 8. 606, 8. 647, 7. 698, 8
nihil amplius 692, 4. 740, 1
nihil est ab omni parte beatum 217, 7
nihil moror 793, 3
nihil non 832, 8
nihilo 505, 3. 643, 8, 12
nihilo plus 510, 5. 664, 3
nihilo sapientior 866, 13
nihilum 643, 10. 657, 3. 717, 6
nil 19, 9. 32, 8. 50, 13. 61, 5. 101, 4. 165, 7, 9. 311, 8. 341, 6, 7. 468, 5, 14. 494, 12. 509, 7. 510, 6. 523, 6. 525, 1. 526, 5. 527, 1. 581, 2. 582, 4, 5. 689, 2
nil ego 711, 8
nil est 688, 5
nil extra numerum modumque 314, 1
nil mentamur 698, 3
nil modium est 510, 3
nil motor 516, 2. 855, 4
nil nisi 673, 5
nil non 332, 11
nil præter 602, 1
nil satis est 514, 5
nil tanti est 599, 10
nil verbi [illegible] 21
nil [illegible] 1
Nilus [illegible] 2. 119, 2
nimbis 376, 3
nimbos 217, 3
nimio 76, 1. 125, 1
nimirum 634, 6. 649, 15. 770, 1. 787, 8. 794, 5. 866, 1
nimis 12, 8. 283, 1. 338, 1. 613, 1. 751, 5. 891, 3
nimium 10, 7. 30, 6. 91, 1. 160, 6. 195, 1
nimium 188, 3. 190, 10. 255, 10. 288, 8. 383, 2. 690, 5. 749, 9. 764, 3. 896, 4
Niobæa 386, 3
Niphatem 186, 8
Nireæ 478, 12
Nireus 321, 3
nisi 43, 3. 61, 6. 155, 2. 156, 6. 223, 1. 315, 4. 350, 5. 456, 10. 510, 5. 5, 5. 537, 12. 543, 1. 590, 13. 556, 7. 665, 9. 731, 6. 911, 12
nisi quod 548, 10. 585, 5
nisus 376, 4
nitantur 428, 12
nitens 168, 8
nitent 333, 8. 903, 10
nitentes 62, 2. 175, 2. 621, 6
nitentia 754, 5
nitere 786, 1
nites 24, 5
nitescere 886, 3
nitet 192, 1. 683, 9. 773, 4
niti cothurno 897, 4
nitidam 657, 7
nitidi 789, 3
nitidis 196, 7. 795, 9
nitido 335, 4. 497, 3. 766, 9
nitidum 21, 4. 322, 4. 747, 9
nitidus 618, 12
nititur 366, 3
nitor 80, 3. 300, 3
nituistis 636, 5
nivalem 695, 1
nivali 331, 2. 742, 3
nivalibus 778, 2
nivalis 140, 10
nive 36, 1. 340, 9. 343, 2. 409, 4. 527, 6. 659, 8. 685, 11
nives 292, 2. 336, 13. 391, 5. 433, 8. 454, 5. 472, 2. 760, 8
nives capitis 413, 10
niveo 163, 2
niveos 525, 4
niveum 347, 5
niveus 571, 9
nivis 8, 1
nobile 52, 7. 660, 9. 864, 3
nobilem 51, 9. 308, 5. 374, 1. 461, 3
nobiles 114, 8
nobilibus 350, 7
nobilis 3, 2. 36, 4. 61, 3. 297, 10. 314, 1. 363, 8. 473, 10
nobilium 303, 4. 411, 1. 822, 2
nobis 464, 10. 510, 9. 532, 9. 546, 4. 737, 1. 744, 13
nobiscum 536, 1
noceant 631, 1
noceat 617, 6
nocebit 726, 12
nocendi 898, 2
nocent 486, 9
nocentem 207, 2
nocentes 588, 8
nocentium 403, 6
nocentius 437, 7
nocere 812, 1
nocet 740, 10
nocituram 111, 6
nocte 284, 5. 347, 11. 355, 10. 402, 3. 465, 9. 471, 5. 498, 7. 660, 4. 739, 1. 767, 3
noctem 40, 3. 489, 11. 549, 3. 566, 11. 604, 3. 614, 5. 749, 7. 800, 10
noctes 97, 7. 282, 3. 478, 3. 532, 4. 699, 2
noctesque diesque 512, 6
noctilucam 590, 8
noctis 152, 6. 320, 6
noctu 858, 2
nocturna 677, 6
nocturna versate manu 896, 2
nocturnæ 445, 10
nocturnam 566, 13
nocturni 701, 13
nocturnis 309, 4. 366, 9
nocturno 168, 9. 199, 2. 319, 4
nocturnos 816, 5. 861, 7. 870, 10
nocturnus 451, 12. 541, 1
nocuere 717, 6. 769, 2
nocuisset 181, 2. 846, 17
nodo 295, 3. 306, 4. 733, 1
nodosa 797, 3
nodosi 645, 2
nodum 193, 8. 328, 1

nodus vindice dignus 380, 9
noles 7.59, 5. 7[illegible], 3
noli 801, 5. 8[illegible], 3
nolim 521, 5. 57[illegible], 11
nolint 507, 9. 5[illegible], 3
nolis 194, 1. 555, 11. 7[illegible], 3
nolit 517, 5. 556, 2. 5[illegible], 6. 913, 12
nolito 949, 12
nollem 577, 13
nollet 804, 4. 844, 5
noluit 57[illegible], 12
nolunt, v. nolint
nomen 4[illegible], 4. 64, 1. 241, 2. 251, 6. 318, 3. 389, 6. 396, 4. 405, 11. 425, 4. 529, 3. 584, 5. 619, 1. 643, 3. 671, 5. 767, 8. 829, 2. 877, 7. 895, 1. 899, 5. 903, 3
nomen dare 797, 1
nomen ferat 753, 8
nomen inane 806, 10
Nomentano 587, 3
Nomentanum 615, 6. 633, 9. 658, 9
Nomentanus 513, 17. 715, 8. 716, 1. 719, 8
nomina 359, 16. 366, 4. 539, 7. 756, 11. 877, 6. 895, 7
nomina, *i. e.* credita et debita 518, 16
nominatis 505, 3
nomine 325, 4. 493, 1. 511, 12. 524, 2. 592, 2. 637, 1. 764, 10. 798, 8
nominibus certis 839, 11
nominis 268, 5. 289, 7. 382, 10. 548, 7
non 10, 9. 17, 5. 18, 7. 27, 13. 53, 8. 66, 2. 68, 2, *bis*. 224, 1, 3. 512, 14, *bis*. 554, 2. 555, 7. 560, 1. 575, 10
non aliæ quam 679, 1
non alio 186, 5
non aliter 275, 1. 476, 1
non alius 284, 1. 899, 9
non amplius 515, 7
non auspicatos impetus 275, 6
non bene 175, 5
non dignum 815, 6
non erat his locus nunc 874, 9
non est meum, &c. 357, 15
non est quod 851, 4
non est ut 780, 2
non indecoro pulvere 151, 2
non ita 211, 6
non ita magnus 692, 1
non ita pridem 895, 2
non levi ruina 231, 6
non mediocris 682, 1
non minus 522, 8. 572, 4
non multum 669, 7
non piger Appius 312, 1
non quis, *verb.* 710, 10
non satis est 529, 5. 688, 1. 880, 10
non sceus 1[illegible]9, 2. 340, 7
non sceus ac [illegible], 5
non semel [illegible]4
non semel, [illegible]4. 1. [illegible]36, 5
non [illegible]05, 1
non sine [illegible]3, 7. 282, 3. 302, 2. 342, 2. [illegible]98, 8. 674, 2. 717, 7. 781, 5
non sine Dis [illegible]9, 11
non sine multa laude 897, 5
non sine quæstu, quod, &c. [illegible], 7
non sine vultu [illegible]2, 10
non tenuem [illegible]7, 5. 727, 1
non tenuis [illegible]2 vena 15, 7
non usquam [illegible]18, 1. 571, 5
non vis 728, 9
non usitata 285, 1
non usitatis 150, 9
non vult [illegible]66, 10. 879, 12
non vultis 521, 8
nona 713, 1
Nonæ 317, 3
nonam 765, 11
nondum 143, 2. 167, 1, 2. 891, 3
nonne 60, 2. 526, 1. 553, 2. 686, 1
nono 375, 7
nonum 405, 3. 906, 8
novam 641, 5
Norico 491, 2
Noricus ensis 66, 4
noris 106, 7. 592, 6
norma 212, 2. 678, 7
nos 22, 3. 26, 4. 27, 10, *bis*. 32, 6. 134, 6. 162, 3. 223, 5. 581, 1. 587, 6, 8. 592, 5. 592, 10. 623, 6. 634, 7. 655, 11. 648, 4. 657, 2. 663, 3. 671, 7. 877, 11
noscent 237, 3
noscere 710, 7. 910, 10
nosces 65, 9
nosmet 536, 11. 693, 2
nosse 715, 1
nosset 597, 7
noster 697, 12
nosti 491, 8. 541, 10. 571, 4. 640, 5. 757, 9
nostra 170, 2. 612, 4. 838, 5. *bis*. 849, 2. 877, 11
nostras 906, 8
nostri, *genit. sing.* 382, 9
nostri, *genit. plur.* 298, 13. 346, 5. 784, 4
nostri, *nom. plur.* 896, 3. 898, 3
nostris 13, 7. 252, 10. 423, 8. 510, 10. 829, 5
nostro 69, 6. 158, 8. 270, 1. 421, 3
nostrorum 746, 1
nostros 276, 1. 351, 12
nostrum 19, 11. 222, 2. 609, 7. 835, 3
nostrum, *genit. plural.* 616, 1. 707, 6
nota 9, 6. 1[illegible], 7. 170, 1. 11[illegible], 5. [illegible]35, 4. 7[illegible], 1. 782, 5. 808, 1
nota, *substant.* 877, 7
notabant 345, 1
notabit 912, 3
notam, *substant.* 58, 7. 371, 9. 854, 10
notandi 661, 2. 887, 1
notando 553, 6
notante 571, 3
notarent 539, 6
notari 582, 11
notas, *adject.* 296, 11. 366, 6. 856, 2
notat 804, 5
notatu 705, 2
Notho 408, 5
Noti 17, 1
noti, *adject.* 512, 15. 772, 1
Notis 582, 1
notis, *subst.* 395, 7
notis, *adject.* 414, 2. 842, 2
Noto 404, 5. 466, 10
noto 710, 1. 895, 13. 903, 5
notos 5, 6, 5
notum 592, 2. 592, 10. 754, 5. 815, 8. 876, 9
notum sine crimine 764, 11
Notus 31, 4. 110, 1. 383, 9. 432, 8. 592, 2
notus, *adject.* 155, 5. 265, 2. 489, 1. 591, 1
nova 9, 2. 19, 2. 53, 1. 135, 1. 135, 5. 186, 6. 259, 3. 340, 2. 367, 2. 471, 10. 483, 1. 677, 1. 696, 5. 812, 3. 864, 6. 876, 11. 877, 5
novæ 216, 8. 320, 5. 498, 2
novam 150, 1. 885, 1
novas 111, 5
novem 530, 7. 592, 2
novem Musis 862, 5
novendiales 491, 4
noverca 444, 9
novi, *nom.* 59, 5
novi, *verb.* 346, 10. 593, 5. 595, 4. 634, 18. 641, 6. 655, 4. 809, 1
Noviorum 560, 3
novis 101, 5. 365, 4. 480, 4. 495, 6. 536, 5. 670, 2
novisti 759, 2. 772, 10
novit 770, 6
novitas 838, 6
novitate 892, 6
Novium 532, 8
Novius 574, 1
novo 158, 2. 215, 1. 244, 5. 377, 1. 571, 9
novos 636, 3. 852, 2
novum 118, 2. 876, 10
novus 636, 5. 641, 8
nox 22, 4. 109, 1. 295, 12. 352, 12. 448, 7. 477, 1. 489, 11. 557, 6. 701, 14. 726, 6
nube 12, 2. 557, 2
nubem 590, 10. 616, 6

nubes 52, 1. 211, 2. 417, 2. 893, 3
nubet 688, 5
nubibus 191, 1. 551, 2
nubila 31, 3. 128, 1
nubium 369, 1
nuce 685, 6. 731, 5
nuces 653, 5
nucis 891, 9
nuda 95, 2. 349, 3. 392, 2. 707, 7
nudam 527, 2
nudare 720, 5
nudat 811, 1
nudata 744, 4
nudavit 892, 4
nudet 686, 6
nudis 321, 6. 492, 2. 588, 10. 690, 3
nudo 325, 10. 529, 9. 819, 5
nudum 60, 3
nudus 311, 9. 654, 5, *bis.* 666, 6. 683, 3
nugæ 901, 4. 912, 5
nugari 699, 8. 838, 9
nugaris 814, 2
nugarum 592, 1
nugas 697, 7
nugis abjectis 866, 1
nugis 660, 10. 810, 5. 822, 5. 912, 5
nulla 90, 5. 112, 3. 242, 4. 223, 4. 446, 7. 451, 10. 482, 3. 486, 9. 552, 7. 574, 15. 596, 5. 729, 11. 731, 4. 752, 4. 857, 2. 866, 6
nullam 75, 1. 520, 5. 523, 3
nulli 95, 5. 136, 3. 545, 3. 637, 2. 676, 8. 683, 2. 868, 1
nullime 866, 8
nullis 584, 7. 570, 9
nullius, *penult. longa*, 805, 1. 901, 2, 6
nullius, *penult. brevi*, 486, 9. 725, 3
nullo 513, 3. 588, 6
nullos 720, 10. 840, 5
nullum 109, 5. 489, 10. 911, 12
nullus 154, 4. 633, 1. 732, 6
num 196, 9. 438, 3. 459, 3. 528, 4, 5, 6. 534, 1. 551, 3, 4. 573, 9. 608, 3, *bis.* 669, 4. 687, 10. 720, 12
Numa 754, 7
Numæ 838, 2
Numantiæ 124, 1
numen 564, 10. 585, 9. 448, 10. 477, 3. 829, 2
numerabilis 891, 4
numerandum 651, 11
numerare 653, 7
numeras 870, 11
numerat 835, 2
numerato 867, 7
numeretur 535, 9
numeris 367, 3. 545, 3. 855, 1. 891, 9
numero 106, 1. 157, 2. 548, 3. 575, 8. 697, 6. 878, 9
numero plures 847, 9
numeros 17, 1. 821, 1. 896, 3
numerosque modosque 866, 4
numerum 789, 12
numerus 615, 9. 733, 4
Numici 752, 1. 810, 9
Numidæ 135, 6
Numidarum 293, 9
nummo 487, 3. 842, 6
nummo 202, 3. 362, 12
nummum 782, 9
nummatum 755, 7
nummi 529, 10
nummis 516, 1, 5. 654, 5
nummis in tenore 910, 6
nummo 691, 11
nummorum 691, 10. 856, 5. 867, 6. 926, 4
nummos 511, 10. 513, 11. 522, 2. 538, 3. 649, 1. 812, 5. 869, 11. 857, 6. 867, 3
nummum 847, 1
nummum 867, 8
nummus 512, 5
nunqua [illegible] 6 [illegible] 5. 6 [illegible] 4
nunc 5, 8, 9. 21, 4, 6. 22, 8. 24, 1. 33, 3. 70, 2, 5. 47, 3. 138, 5, *bis.* 159, 1. 167, 6, 7. 190, 1. 241, 6. 7, 8. 256, 9. 312, 3. 349, 1. 357, 10, *bis.* 376, 7. 395, 2, *bis.* 404, 3. 445, 9, *ter.* 469, 7. 479, 3, *bis.* 574, 6, 8. 577, 1. 592, 15. 593, 11. 867, 14, *quater.*
nunc age 658, 9
nunc cum 665, 5
nuncios 382, 7
nuncium 42, 2
nuncius 282, 5
nunquam 1, 6. 120, 8. 261, 4. 272, 2. 485, 1. 580, 2, 3. 541, 11. 566, 7. 644, 5. 689, 16. 715, 4. 899, 6
nupei 61, 3. 183, 9. 305, 1. 342, 1. 347, 9. 446, 3. 461, 1. 501, 8. 657, 1. 763, 9. 837, 2. 877, 7. 879, 11. 899, 1
nupta 291, 2. 591, 1
nuptæ 165, 10
nuptam 450, 2
nuptarum 547, 5
nuptiali 297, 7
nuptiarum 295, 7
nuptias 65, 5. 277, 1
nusquam 691, 4. 755, 3, 6. 806, 8
nutans 597, 9
nutriant 499, 2
nutrice 839, 5
nutricula 747, 2
nutriri 846, 16
nutrit 384, 4
nutrita 578, 8
nutritus 676, 2. 821, 5. 882, 4
nutritur 773, 7
nutrix 90, 4. 802, 2
nutum 360, 11
nutus, *plur.* 856, 6
nux 655, 9
nymphæ 117, 1. 183, 1
nympharum 316, 4
nympharum cum Satyris chorus, 6
nymphas 350, 2
nymphis 21, 1. 347, 10. 702, 1

O

O 2, 1. 22, 2. 32, 7. 38, 2. 39, 1. 59, 5. 69, 1. 67, 1. 101, 1. 115, 2. 124, 5, 4. 174, 1. 270, 15. 271, 1. 293, 2. 305, 1. 404, 1. 335, 9. 341, 3, 8. 374, 6. 8. 415, 10. 426, 5, *bis* &c.
o bone 641, 11. 698, 2
o ego lassus 769, 7
o [illegible] 2, 8. 693, 1
o mare, et terra 830, 1
o matrem 135, 1. 383, 11
o quando 599, 11
ob 519, 4. 536, 6. 547, 4 &c.
ob amici fossa 771, 3
ob asse 369, 12
ob hanc rem, quod 547, 1
ob hoc 597, 5
ob id factum clarus 858, 7
obarmet 572, 3
obbat 536, 3
obducta 173, 1
obdura 689, 9
obeam 240, 15
obcerrat 9, 3, 15
obesæ 470, 3
obesa 795, 5
obesundas 530, 3
obibo 435, 7
obiecerit 552, 1
objecero 191, 3
objectos 914, 2
objice 800, 10
objicere 291, 3
objicebat 564, 11
objicet 675, 3, 5. 878, 4
obire 219, 5
obisset 719, 7
obito 191, 3
obligari 185, 1
obligatam 177, 5
obligatus 433, 9
oblimare 528, 11
oblinat 2, 1, 7
obliquo 169, 4. 789, 8
obliquum 320, 3. 549, 5
obliti 758, 7

oblitum 681, 2
oblitus 268, 6. 693, 7. 777, 5
oblitus, *priore brevi*, 850, 5
oblivia 698, 13
oblivione 450, 6
oblivionem 475, 2
obliviones 402, 9
oblivioso 178, 4
oblivisendus 777, 5
obliviscitur 464, 3
obnoxia 704, 2
obrepere 904, 2
obruit 63, 1. 110, 1
obruitur 801, 4
obscœnas 452, 6
obscœnis 841, 9
obscœno 586, 4
obscœnum 520, 1
obscura 129, 4. 687, 10
obscurante 707, 13
obscuras 893, 2
obscurata 864, 2
obscuri 816, 7
obscuro 31, 3. 789, 9
obscurum 169, 3. 782, 2. 904, 5
obscurus 875, 4
obsecret 663, 7
obsecro 767, 10
obsequio 690, 10
obsequium 666, 6. 711, 10. 809, 10
obseratis 492, 1
obsessam 476, 6
obsit 695, 3
obsita 78, 1
obsoleta 491, 2
obsoleti 189, 2
obsoma 518, 1. 627, 1. 711, 12
obstantes 273, 2. 323, 4. 403, 7. 433, 10
obstantia 674, 1. 787, 6
obstare 643, 11
obstaret 397, 4
obstat 514, 11. 527, 1. 695, 6
obstet 509, 7. 860, 14
obstetrix 491, 7
obstinatas 295, 3
obstipo 690, 9
obstitit 255, 5
obstrepentis 227, 4
obstrepit 360, 7. 419, 4
obstrepunt 433, 5
obstrictis 16, 2
obstringam 694, 1
obtestor 767, 10
obticuit 893, 2
obtigit 440, 5
obtulerim 536, 8
obtulit 313, 7. 574, 15
obturem 863, 7
obvius 593, 7. 698, 2
obvolvas 707, 1
occasionem 472, 5
occat 867, 2
occidenti 914, 3
occidentis 427, 9
occidere 655, 11. 801, 5
occideris 393, 5
occidi 792, 11
occidis 17[illegible]
occidistis 765, 15
occidit, *penult. brevi*, 95, 4. 107, 5. 287, 6. 382, 8, *bis*
occidit, *penult. longa*, 650, 9. 657, 4. 914, 11
occisa 650, 10
occultum 797, 11
occultare 312, 2
occulto 51, 4. 732, 3
occultum 554, 9. 765, 15
occupa 60, 1
occupabitur 481, 4
occupare 482, 10
occupat 493, 10. 633, 6. 765, 7. 816, 7
occupatam 276, 3
occupato 557, 2
occupavi 225, 3
occupavit 51, 1. 407, 5
occupes 333, 1
occupet 197, 7. 349, 10. 755, 1. 825, 10
occupet extremum scabies 919, 2
occupo 592, 5
occurram 451, 12. 555, 7. 597, 1
occurri 735, 6
occurrit 597, 6
occurrunt 561, 5
Oceano 18, 5. 134, 4. 386, 2
Oceanus 419, 4. 484, 7
ocior, *v.* **ocyor**
ocreatus 659, 8
octavam 764, 2
Octavius 611, 4
octavo 697, 4
octavum 166, 5
octavus 667, 4
octo 652, 9
octo millibus nummorum 856, 5
octoginta annos natus 649, 13
octonis 576, 2
oculi 753, 12
oculis 12, 1. 124, 1. 386, 6. 526, 2. 533, 1. 559, 7. 665, 9. 753, 7. 821, 11. 875, 15. 888, 14. 910, 15
oculo 136, 5. 527, 3. 687, 7. 726, 14. 789, 8
oculus 138, 2. 196, 3. 597, 10. 685, 5. 739, 7. 785, 11. 848, 3
ocyor 13, 8. 217, 3. 286, 6
ocyor Euro 217, 4
ocyus 162, 2. 193, 2. 592, 8. 706, 8. 112, 11. 788, 10
odere 264, 11. 517, 11
oderit 35, 2. 217, 6
oderunt 512, 15. 799, 15. 816, 1, 4
odi 145, 1. 238, 1. 322, 1. 859, 6
odimus 336, 5
odio 582, 5. 710, 16. 777, 2. 789, 9. 895, 1
odio est 787, 8. 839, 7
odisse 626, 4
odisti 538, 1. 824, 3
odit 615, 7. 731, 1. 761, 10. 788, 7. 811, 5, 6. 829, 8. 838, 5
odium 784, 4
odor 470, 8. 677, 7
odoraris 451, 8
odorati 192, 9
odoratis 321, 2
odoratum 707, 14
odore 317, 6
odorem 211, 3. 629, 7. 741, 8
odores 855, 9
odoribus 23, 2. 489, 9
odoror 470, 4
Œnophorum 578, 6
Ofelli 6, 7, 1
Ofello 629, 1
Ofellum 634, 12
Ofellus 621, 4
offendam 912, 5
offendar 768, 9. 905, 11
offendat 536, 17
offendere 714, 8
offenderet 898, 8
offendet 620, 4. 650, 2
offendunt 905, 6
offenduntur 894, 3
offensæ 478, 5
offensi 619, 2
offensus 490, 13. 767, 3
offer 741, 7
offert 730, 2
officient 526, 8
officiis 702, 2. 764, 2. 857, 11. 860, 11
officina 490, 6
officinas 21, 3
officio 694, 5
officiosa 760, 6
officiosus 686, 7
officit 523, 10. 596, 5
officium 812, 5. 855, 4. 890, 2. 899, 12. 900, 8
officium facio 804, 11
ohe 557, 9. 690, 13
oleam 768, 5. 831, 5
oleis 629, 5
olei 629, 7
oleis 627, 6
olentem 465, 2
olenti 520, 5
olentis 72, 3
oleo 650, 1. 690, 3. 718, 3
olet 520, 2. 552, 6. 773, 4
oleum 669, 8. 706, 8
olidæ 751, 5
olim 43, 3. 190, 4. 295, 1. 376, 1. 400, 1. 437, 5. 475, 7. 503, 5. 534, 1. 535, 2. 549, 8. 555, 8. 567, 7. 570, 3. 574, 8, 15. 576, 12. 585, 5. 640, 7. 662, 3. 700, 5. 744, 2. 867, 7. 884, 2
olitoris 612, 6

oliva 436, 1
olivæ 120, 2. 485, 1. 679, 4. 796, 2
olivam 30, 2
olivetis 211, 3
olivo 580, 5. 677, 4. 678, 7
olivum 25, 6
ollis 679, 6
oloribus 352, 11. 365, 5
oluerunt 818, 5
olus 342, 1. 578, 9. 619, 9. 655, 1. 706, 4. 718, 2. 804, 3, 5. 867, 9
oluscula 699, 1
Olympia 728, 10
Olympieum 2, 2
Olympo 263, 1
Olympum 56, 2
omasi 791, 8
omaso 685, 10
omen 343, 5
ominatis 305, 3
omine 298, 1
omnibus 83, 13
omisit 733, 9
omissis 751, 6. 751, 10
omittas 634, 9. 706, 9
omittat 876, 6
omitte 354, 3. 815, 7
omne 9, 3. 241, 2. 255, 4. 264, 12. 275, 2. 297, 9. 311, 4. 317, 7. 333, 2. 378, 1. 426, 1. 428, 9. 447, 10. 474, 8. 500, 10. 516, 2. 609, 8
omne tulit punctum 903, 2
omne quod 702, 2
omnem 437, 3. 708, 12. 881, 7
omnem crede diem, &c. 747, 7
omnes 34, 1. 54, 5. 109, 1. 138, 1. 162, 1. 172, 3. 185, 3. 402, 1. 438, 6. 448, 13. 467, 4. 512, 14. 522, 5. 536, 2. 547, 11, 14. 566, 4. 575, 10. 576, 8. 583, 1. 643, 3. 756, 5. 895, 12
omni 159, 5. 430, 4. 542, 3. 576, 10. 583, 13. 906, 4
omni parte 521, 8
omni ex parte beatum nihil est 217, 7
omnia 18, 8. 75, 3. 378, 4. 513, 1. 518, 1. 528, 5. 551, 6. 592, 4. 667, 8. 678, 4. 719, 12. 731, 4
omnibus 206, 2. 259, 4. 383, 13. 530, 1. 582, 2. 717, 5. 860, 11
omnibus annis 761, 11
omnino 614, 2. 722, 3
omnis 22, 8. 183, 4. 211, 2. 287, 3. 360, 3. 371, 1. 382, 9. 484, 2. 542, 5. 545, 2. 640, 5. 760, 5. 797, 7
omnis in hoc sum 725, 5
omnium 162, 1. 441, 3. 450, 5
onerantibus 601, 2
onerata 813, 3
onere 578, 3
oneret 298, 7
oneris 846, 5
onus 38, 2. 577, 13. 593, 4. 613, 8. 750, 4. 765, 6. 806, 8
onusta 458, 8
onusto 510, 4
onustos 577, 10
onustum 632, 1
onustus 761, 3
onyx 411, 3
opaca 796, 5
opacam 212, 5
opaco 963, 3
ope 27, 3. 336, 2
opella 760, 6
opem 842, 6. 909, 7
opem ferre 915, 10
opera, *nom. sing.* 713, 1
opera, *ablat.* 781, 5
operæ celeris nimium 805, 9
operæ pretium est, 561, 7. 678, 6. 690, 6. 852, 1
operam manem 911, 12
operam perdas 513, 5
operata 304, 6. 738, 6
opere 904, 2
operis 542, 5. 613, 11. 875, 12. 884, 1
operosa 569, 5
operosæ 300, 2
operosiores 244, 8
operta 750, 2
operto 612, 6
opertos 182, 5. 525, 10
opertum 799, 11
operum colores 879, 9
operum 535, 4. 694, 2. 713, 2. 843, 1. 909, 2
operum solutis famulis 316, 3
operum vacuo 635, 6
opes 197, 1. 312, 3. 354, 4. 381, 10. 700, 5. 743, 12. 774, 9. 811, 9. 817, 11. 864, 8. 887, 15. 900, 1
opibus 252, 9. 865, 11
opibus integris 631, 13
opifex 347, 10. 542, 6
opima 466, 11
opimæ 30, 6
opimas 118, 3
opimis 711, 9. 740, 12
Opimius 651, 3
opimum 347, 7
opimus 381, 1
opinor 535, 9. 582, 1. 802, 2. 857, 7
opis 524, 11. 770, 9
oportet 571, 6. 693, 3. 740, 4. 772, 8
oppedere 598, 3
opperior 741, 10
oppida 213, 2. 540, 1. 828, 6. 908, 2
oppidi 5, 3
oppidis 261, 5. 548, 2
Oppidius 653, 2
oppidulo 567, 2
oppidum 41, 10
opponat 310, 3
opponite 637, 4
oppono 598, 10
oppositis 47, 3. 342, 8. 694, 12
oppressa 619, 1
oppressent 672, 5
oppressus 681, 5
opprimere 813, 11
opprobria 501, 16. 771, 1. 791, 4. 813, 5
opprobris 71, 2. 621, 1. 799, 1
opprobrio 576, 11
opprobrium 198, 4. 337, 3. 410, 1
optaret 577, 10
optatum 512, 9
optas 541, 10. 706, 2. 723, 7. 788, 2
optat 193, 7, 9, 10. 665, 2. 730, 8. 790, 2, *bis*
optatam 949, 8
optatis 526, 1
optatum 113, 6
optet 740, 1
optima 252, 1. 672, 8. 831, 3
optime, *vocat.* 753, 1. 614, 8. 796, 1
optimum 614, 3
optimus 336, 12. 542, 3. 5. 553, 5. 559, 4. 571, 15. 611, 1
optivo 863, 3
opto 855, 6
opulenta 73, 4
opulentet 796, 2
opulentior 332, 5
Opuntiæ 105, 4
opus 29, 4. 148, 3. 471, 6. 499, 3. 561, 9. 595, 10. 615, 2. 662, 2. 726, 7. 744, 12. 756, 9. 788, 16. 813, 6. 854, 3. 862, 5. 877, 13
opus est 65, 7. 511, 2. 592, 5. 601, 1, 3. 614, 4. 702, 9
opus sit 510, 11
opuscula 746, 3. 821, 12
ora 35, 5. 442, 3. 443, 3. 457, 3. 559, 1. 618, 12. 743, 5. 849, 4. 897, 1
ora, *oræ*, 153, 8. 304, 4
orabant 697, 1
orabat 665, 8. 696, 4
orabit 688, 8. 783, 1
oræ 100, 4. 288, 5. 793, 8
orare 817, 10
oras 141, 4. 254, 7. 416, 1
orat 118, 2
oratus 653, 10. 786, 1
orbe 732, 6
orbem 56, 1. 732, 2. 853, 7
orbem totum 854, 8
Orbi 867, 1
Orbilium 836, 6
orbis, *subst.* 154, 9. 250, 6. 500, 15. 498, 5
orbum 370, 2

orca 679, 1
Orci 161, 9. 228, 5, 9
Orco 108, 3. 297, 3. 358, 8. 687, 1
Orcum 265, 7. 349, 6
Orcus 868, 4
ordinarat 383, 4
ordinaris 149, 2
ordinat 497, 4
ordine 549, 9. 646, 6. 733, 10. 821, 6
ordinem 421, 6
ordinet 210, 4
ordinibus 253, 7
ordinis 876, 4
ordiri 885, 8
ordo 876, 3
ore 251, 3. 251, 3. 296, 6. 340, 7. 366, 8. 445, 1. 446, 1. 447, 1. 459, 6. 509, 1. 700, 11. 755, 1. 774, 11
ore rotundo loqui 901, 5
ore tumido delitigat 880, 5
Orestes 650, 9, 15. 682, 10
oret 890, 9
orichalcho 890, 11
Oricum 272, 1
orientia 242, 2
orientis 55, 9. 242, 4. 357, 2
orine 314, 5
origines 119, 1
Originis, *nom. propr.* 525, 4
Orion 203, 4. 265, 5. 346, 9. 465, 10. 477, 7
Orionis 109, 7
oris *ab* ora 50, 1. 55, 9. 185, 1. 742, 1
oris *ab* os 561, 6
oritur 561, 3. 699, 8
oriturum 8, 9, 3
oriuntur 675, 1
orizæ v. oryzæ
ornabat 635, 9
ornamenta 913, 2
ornare 139, 2
ornat 485, 2
ornatum 37[illegible], 3
ornatur 353, 7
ornatus 398, 4
ornes 891, 5. 927, 2
ornî 39, 5. 18[illegible], 5
Ornithi 290, 5
orno 319, 14
oro 34, 2. 487, 2. 585, 3. 671, 3. 692, 4. 693, 4
Orphea 50, 4
Orphei 25, 3
Orpheus 967, 4
orta 279, 3
orte 55, 4. 283, 1.
orti 390, 2. 426, 5. 563, 6. 575, 1.
orto 840, 6
ortos 570, 9
ortu 346, 8. 806, 11
ortum 371, 8. 422, 6. 839, 3
ortus 75[illegible], 2
oryzæ 692, 1
os, *oris*, 548, 6. 588, 8. 841, 8
Osci 563, 7
oscinem 346, 2
oscula 58, 10. 156, 3. 197, 4
osculum 271, 3
Osirim 808, 6
ossa 446, 1. 481, 7. 489, 8. 588, 8. 708, 2
ossibus 110, 3. 588, 2
ostendat 750, 10
ostendere 806, 2. 900, 1
ostendet 373, 5. 690, 7
ostendi 527, 5. 821, 1. 894, 4
ostendis 889, 6
ostendit 351, 10. 525, 8
ostentare 566, 6
ostia 506, 9. 626, 1
ostrea 621, 1. 675, 1
ostro 351, 7. 775, 11. 893, 1
Othone 443, 2
oti 535, 9
otia 508, 11. 712, 6. 763, 2. 890, 8
otio 63, 1
otior 581, 4
otiosa 447, 9
otioso 317, 9
otium 5, 3. 214, 1, 5. 215, 1. 422, 8. 427, 3. 489, 10
ova 145, 9. 867, 4
ovans 651, 7
oves 432, 6. 436, 6. 767, 1
ovibus 171, 8
ovile 185, 7
ovilia 376, 5
ovis 697, 5. 671, 10
ovium 410, 4. 655, 10
ovo 530, 6. 615, 10. 677, 10. 885, 6

P

PACANTUR 739, 14
pacatum 581, 5
pace 356, 5. 634, 11
pacem 270, 15. 842, 9
paces 713, 1. 889, 8
Pacem 275, 5
pacis 253, 4. 617, 6. 864, 9
pacisci 856, 2
pacta 252, 3
pacto 532, 1. 590, 1. 631, 9. 800, 4
Pactolus 478, 10
Pacuvius 833, 7
Padus 483, 2
pæne, v. pene
pætum 535, 1
pagi 198, 4
pagos 728, 9
pagus 317, 10. 617, 1
Palæstræ 41, 1
palam 388, 4. 469, 1. 555, 9. 889, 4
palantes 643, 5
Palatinas 502, 5
Palatinus 744, 4
palato 664, 7. 672, 6. 860, 5
palatum 624, 4. 676, 8. 717, 3
palea 701, 1
Palinurus 260, 7
palla 430, 1. 526, 10. 588, 9
Palladis 27, 8. 29, 4. 264, 3
pallæ 897, 2
Pallas 51, 2. 63, 9. 466, 3
pallerem 820, 6
pallescere 7, 9, 11
pallesceret 910, 14
pallet 646, 5. 760, 5
pallida 529, 6
pallida mors 22, 1
pallidus 631, 5
pallor 293, 3. 457, 3. 583, 11. 646, 6. 716, 11
pallut 347, 6
palma 366, 2. 689, 10. 847, 7
palmaque nobilis 3, 2
palmæ 729, 1
palmam 323, 11
palmetis 868, 10
palpere 615, 4
paludes 345, 1
palumbes 259, 3. 721, 9
palus 586, 4. 877, 13
palustres 558, 2. 748, 4
pampino 341, 9. 398, 4
Panæti 114, 9
pandat 624, 6
pane 772, 7
pane secundo 841, 5
panges 812, 10
pango 910, 1
panis 510, 4. 512, 4. 567, 4. 623, 3. 719, 16
panno 133, 3. 805, 4
pannos 491, 7
pannum 806, 1
pannus 874, 6
Pantolabo 567, 3
Pantolabum 615, 6
panthera 349, 3
Panthoiden 108, 3
Pantilius 690, 9
papaver 905, 5
Paphi 115, 2
Paphon 352, 10
par 583, 10. 669, 7. 719, 14. 751, 1
par est 793, 12
par impar 661, 4
par nobile fratrum 660, 9
parabat 139, 7. 557, 7
parabilem 528, 9
parabo 450, 13. 817, 11
parare 869, 10
pararet 273, 1
pararis 650, 5
paras 115, 2. 639, 7. 774, 8
parasitæ 526, 9
parasitis 846, 8
parasset 553, 8
parasti 640, 2. 866, 7
parat 64, 1. 737, 7
parata 454, 10
parati 220, 8. 847, 10
paratis 121, 1. 653, 1
paratum 648, 4. 761, 12
paratus 426, 1. 490, 7

paravero 429, 4
parca 313, 3. 629, 12
Parca 219, 1
Parcæ 171, 7. 471, 2. 499, 3
parcæ 293, 6. 652, 13
parce 110, 2. 178, 3. 230, 6, 7. 293, 3. 362, 2. 488, 1
parce 553, 7. 877, 1
parcent 290, 3, 7
parcentes 521, 10
parcentis 601, 5
parcere 512, 2. 551, 15. 789, 1
parcet 547, 13. 761, 1
parci 183, 9
Parcis 221, 2
parcis, *verb.* 352, 3
parcit 246, 11. 629, 6
parcite 556, 4
parcus 97, 1. 555, 5. 637, 4. 763, 4
parco 552, 3
parcus 127, 1. 629, 10. 649, 9. 729, 9. 869, 8
parebit 628, 5
parem 27, 9. 95, 3. 415, 1. 463, 3. 478, 4
parens 203, 2. 293, 1. 900, 7
parens, *particip. a* pareo 712, 5
parent, *a* paro 355, 3
parent, *a* pareo 618, 2
parente 32, 6. 570, 6. 650, 10
parentem 42, 2. 297, 8
parentem, *a* pareo 513, 6. 855, 7
parentes 165, 2. 186, 3. 452, 9. 577, 3, 9
parentibus 279, 3. 481, 2
parentis 50, 9. 198, 3. 232, 5. 437, 5. 517, 5
parentium 335, 5.
parentum 11, 3. 235, 6. 280, 9
parentur 900, 1
parere 337, 9
pareret 564, 9
pares, *nom.* 511, 5
paret *a* paro, as, 512, 12. 697, 8, *bis.* 684, 1. 816, 12
paret *a* pareo 709, 10. 741, 1
pari 751, 2
paria 538, 11. 647, 1
paribus colludere 887, 7
Paridis 254, 1. 736, 1
paries 24, 6. 342, 4. 639, 2. 815, 12
Pario 20, 4
Parios 820, 11
Paris 736, 5
pariter 133, 9. 772, 1. 813, 5. 858, 4. 903, 3
Parmensis 746, 3
parmula 175, 5
parochi 562, 2. 717, 1
parræ 343, 5
Parrhasius 394, 6
parricidæ 85, 3
pars 221, 4. 360, 3. 570, 10. 582, 1. 731, 3. 790, 1. 877, 4. 613, 3. 7[illegible], 1
pars [illegible] 703, 3. 731, 6
pars maxima 615, 7. 675, 2
pars multa 701, 1
bona pars 511, 1
parte 58, 11. 65, 12. 110, 2. 217, 8. 253, 10. 295, 7. 521, 8. 556, 7. 599, 7
parte ab omni nihil beatum 217, 8
partem 5, 7. 103, 4. 220, 1. 464, 4. 650, 3. 727, 7. 756, 5
partes 11, 9. 311, 10. 810, 3. 846, 6. 888, 10. 890, 2. 900, 9
Parthi 200, 2. 614, 11
Parthis 633, 3. 840, 6. 854, 10
Parthorum 121, 4. 456, 7. 815, 13
Partios 55, 7. 215, 3
Parthum 81, 2. 384, 11
Parthus 200, 2
partibus 131, 1. 507, 8. 643, 7
particulam 69, 4. 111, 1. 632, 3
partis, *substant.* 691, 2
partita 69, 15
partitur 311, 3
parto 515, 9
partubus 141, 5
partum, *particip.* 623, 5
partum 718, 2
partumnius 191, 6
parturit 31, 4. 381, 12
parturiunt montes 894, 5
partus 25, 6. 497, 7
parva 197, 1. 218, 5. 313, 3. 420, 7. 511, 6. 570, 1
parvas 576, 13
parvi 474, 2. 518, 2. 714, 14
parvis 257, 6. 317, 1. 761, 7. 764, 13. 806, 9. 841, 7. 868, 5
parum 56, 3. 117, 2. 227, 6. 365, 7. 428, 2. 456, 1. 697, 9. 803, 13. 916, 12. 913, 2
parvo 215, 8. 534, 6. 510, 9. 621, 3. 651, 10. 701, 8. 774, 14. 806, 9. 815, 3. 836, 5
parvo beati 842, 11
parvo 652, 2. 711, 12
parvos 271, 1. 551, 8
parvula 508, 13. 795, 5. 811, 9
parvum 341, 6. 744, 5. 847, 5. 851, 11
parvum parva decent 763, 10
parvum nil sapias 781, 7
parvus 369, 5. 411, 5. 535, 1. 634, 12. 891, 4
pascat 793, 1. 196, 2. 801, 6
pascendi 578, 1
pascere 349, 12. 642, 4. 897, 6
pasces 709, 11. 825, 4
pascet 812, 5
pasci 807, 9
pascit 867, 1
pascitur 381, 2. 715, 7
pasco 199, 4
pascua 138, 14
pascuis 312, 11. 377, 1
pascunt 120, 2
passeris 716, 5
passi 58, 2
passim 613, 4. 840, 11
passo 803, 10
pasta 702, 8
pastas 436, 6
pastilos 560, 2. 552, 6
pastor 62, 4. 355, 1
pastorem 564, 8
pastoribus 454, 4
pastum 558, 6. 721, 6
Patarees 264, 3
pateat 616, 5
patefecit 418, 3
patella 713, 2
patens 300, 7
patentem 865, 10
patenti 214, 1
pater 8, 2. 13, 10. 16, 1. 55, 3. 76, 3. 94, 3. 251, 4. 298, 7. 330, 1. 343, 2. 349, 13. 354, 9. 357, 2. 388, 9. 432, 11. 493, 7. 519, 4. 534, 9. 535, 1. 541, 10. 548, 11. 549, 4, 7. 553, 5. 574, 2. 575, 17. 581, 7. 614, 8. 653, 12. 757, 4. 760, 5. 894, 8
pater Andromedæ 354, 9
pater eo næ 714, 2
pater domus 701, 1
pater et juvenes patre digni 875, 2
patera 82, 1. 118, 2. 579, 5
pateras 391, 1
paterfs, *nomen*, 385, 8
paterfs 793, 7
paterna 430, 3. 895, 4
paterna voce 904, 8
paterni 84, 3. 155, 5. 859, 8
paternis 491, 2. 654, 5. 793, 13
paterno 114, 5. 811, 2
paternos 228, 1
paternum 215, 8. 785, 2. 798, 14
paternus 378, 9. 570, 2
patet 290, 11. 625, 3
pati 5, 5. 47, 1. 245, 1. 337, 4. 403, 13. 793, 4. 801, 10
patiar 253, 7. 290, 6. 402, 7. 543, 8. 750, 1
patiens 13, 3. 30, 5. 35, 2. 294, 2. 686, 2. 895, 5
patientem 701, 4. 727, 12
patienter 804, 3. 896, 4
patientia 96, 5. 805, 4
patientis 763, 6
patimur 19, 11
patina 718, 1

patinæ 633, 6.
patinam 537, 7. 719, 3. 720, 3
patinas 734, 8
patitur 80, 8
patiuntur 161, 1. 811, 9
patre 65, 10. 521, 9. 533, 6. 550, 5. 572, 1. 575, 2, 9. 574, 6, 7. 575, 4, 10. 764, 9, 870, 2
patrem 32, 2
patres 272, 1. 331, 5. 586, 5. 837, 6. 840, 3
patria 246, 9. 319, 2. 384, 2. 403, 16. 746, 9
patriæ 216, 3. 333, 5. 500, 4. 603, 7. 634, 5. 744, 15. 900, 6
patriam 277, 4. 553, 10
patribus 390, 2. 519, 1
patriis 174, 4. 665, 9
patrimoni 647, 5. 658, 11
patrio 4, 6. 655, 9
patrios 349, 5. 633, 1. 914, 7
patris 338, 8. 523, 11. 530, 5. 577, 3. 605, 7. 846, 7. 900, 8
patrium 523, 5. 877, 5
patrius 576, 1
patrone 767, 7,
patrono 704, 9
patruæ 299, 3
patrum 379, 1. 383, 3. 415, 6. 423, 10. 497, 11. 709, 4
patruum 633, 8
patruus 581, 7. 647, 3
patuit 676, 8. 716, 5
patulæ aures 844, 12
patulas 853, 7
patulis 675, 2
patulum 883, 7
pauca 191, 5. 210, 1. 548, 1. 575, 2, 7. 703, 2. 877, 3
paucis 532, 3. 563, 4. 575, 11. 610, 5. 649, 15. 824, 4. 903, 10
pauco 891, 1
paucorum 312, 5. 595, 9
paveas 708, 14
paveat 384, 11
paventem 177, 2. 376, 5
paventis 420, 1
pavet 471, 6
pavidæ 10, 1
pavidam 92, 2
pavidi 702, 6
pavidum 309, 6. 433, 13
pavidus 5, 1
pavimentum 209, 3
pavit 705, 4
paulatim 832, 10. 867, 5
Pauli 363, 5
paulo 533, 5. 535, 6. 597, 4. 663, 3. 804, 1. 876, 9. 895, 3
paulo plus 859, 1
Paulum 53, 1
paulum 118, 6. 296, 3. 402, 4. 537, 11. 691, 5. 692, 3. 794, 8. 893, 6. 905, 8
Paulus 574, 2
pavone 624, 3
pavonem 528, 6
pavor 753, 3. 816, 11
pavore 462, 4. 703, 2
pauper 151, 1. 161, 7. 360, 8. 575, 17. 651, 3. 684, 3. 733, 2. 780, 4. 837, 2. 880, 7
paupercula 807, 5
paupere 700, 6. 774, 5. 910, 5
paupercrem 926, 2. 929, 2
pauperet 655, 6
pauperi 928, 8. 927, 6
pauperibus 726, 11
pauperiem 5, 5. 76, 2. 245, 1. 567, 14. 603, 13. 513, 8. 647, 7. 683, 6. 728, 6. 774, 12
pauperies 313, 1. 337, 3. 627, 5. 719, 2. 869, 13
pauperiorum 514, 9
pauperis 507, 5. 468, 6
pauperrimus 512, 9
paupertas 51, 2. 859, 9
paupertate 750, 6. 807, 2
paupertatis 811, 4
pauperum 22, 1. 235, 5. 554, 6. 491, 3
Pausiaca 711, 11
pax 501, 9. 664, 1
peccantis 708, 7. 825, 1
peccare 283, 6. 535, 2. 799, 15. 829, 9. 890, 6
peccas 104, 4. 711, 2
peccat 707, 6. 708, 9. 714, 3. 835, 1. 903, 13
peccata 538, 12. 815, 5. 895, 14
peccati 708, 5
peccatis 537, 2. 541, 2. 800, 10
peccatum 537, 11. 671, 2
peccatur 737, 2
peccavero 543, 7
peccem 823, 1
preces 523, 12. 784, 4
peccet 126, 1. 346, 11. 540, 11. 725, 3
pecore 478, 9. 635, 2
pecori 503, 8. 477, 7. 486, 9
pecoris 498, 12. 790, 1
pecten 64, 3
Pecti 467, 1
pectinibus 675, 2
pectora 379, 5. 416, 13. 445, 4. 473, 8. 637, 4
pectore 230, 5. 427, 10. 527, 10. 573, 1. 575, 10. 681, 7. 721, 8. 741, 7. 746, 6. 902, 8
pectoris 70, 2
pectus 16, 8. 190, 2. 196, 4. 458, 7. 489, 14. 491, 5. 494, 2. 727, 5. 841, 10. 850, 10. 870, 7
peculi 902, 2
pecunia 441, 3. 729, 3. 775, 3. 781, 2. 795, 9.
pecunia donat et genus et formam, &c. 755, 6
pecuniæ 403, 2
pecuniam 311, 3. 339, 1. 437, 3
pecus 9, 3. 20, 3. 317, 7. 356, 7. 410, 5. 428, 13. 434, 10. 539, 3. 654, 4. 683, 4. 693, 5. 781, 4. 796, 10. 801. 11
Pedacia 590, 3
Pedana 746, 2
pede 21, 2. 22, 1. 132, 1. 138, 5. 249, 3. 301, 2. 318, 4. 323, 11. 340, 10. 364. 11. 469, 5. 485, 4. 525, 12. 526. 4. 527, 2. 529, 9. 533, 8. 543, 10. 573, 6. 599, 2. 605, 6. 635, 4. 669, 1. 774, 16. 910, 15
pede certo 887, 8
pede fausto 853, 12
pedem 196, 5. 390, 5. 476, 4. 486, 6. 879, 5
pedem proferre 684, 1
pedes 234, 3. 298, 11. 482, 7. 488, 9. 587, 4. 641, 1. 712, 2
pedestri musa 693, 8
pedestri sermone 880, 6
pedestribus 195, 5
pedibus 545, 3. 553, 10. 608, 5. 720, 5
pedibus claudere verba 615, 12
peditas 881, 12
peditis 12, 10
peditum 848, 5
Pedius 603, 8
pedum 137, 2
Pegasus 105, 3. 408, 1
pejerati 181, 1
pejor 230, 9. 568, 3. 722, 4
pejora 33, 2
pejoribus ortus 754, 2
pejus 755, 6
pejus 103, 14. 519, 6. 805, 9
pelago 17, 1
Pelagus 131, 4
Pelea 283, 4
Peleidæ 26, 5
Peleiden 736, 7
Peleu 881, 3
Peleus 880, 7
Pelignas 495, 2
Pelignis 320, 4
Pelion 263, 4
pelle 489, 8. 572, 2. 799, 8
pellebat 774, 8
pellem 618, 12. 741, 5
pellent 674, 1
pellente 192, 1
pelles 236, 3
pellex 350, 6
pelli 527, 10
pellibus 469, 1. 573, 1
pellice 293, 4
pellicem 439, 3. 449, 5
pelliculam 685, 8

pellicum 450, 6
pellit 156, 6. 643, 5. 842, 8
pellite 85, 3
pellitis 171, 8
pellitur 238, 1
Pelopis 27, 1. 197, 5. 203, 2. 193, 7
peloris 671, 5
Penates 165, 3. 304, 6. 339, 3. 349, 5. 655, 10. 685, 1. 767, 9
pendentia 667, 7
pendentis 731, 3. 857, 5
pendet 241, 4. 521, 9. 745, 2
pendis non magni 641, 10
pendulum 349, 15
pendulus 817, 9
pene 470, 8
pene 200, 5. 276, 3. 293, 4. 407, 2. 527, 1. 565, 8. 770, 7. 833, 5. 837, 6. 841, 5
Penelope 69, 14
Penelopen 75, 3. 292, 6. 659, 9
Penelopes 738, 5
penes 664, 6. 678, 7
penetralia 199, 1. 861, 1
penetralibus 573, 8
penitus 53, 3. 86, 3. 557, 3. 870, 6
penna 155, 6. 255, 2. 248, 2
pennas 557, 12. 826, 3
penus 19, 7. 760, 5. 859, 8
pensantur 831, 3
pensilis 635, 3
pensum 580, 4
Penthei 231, 5
Pentheu 801, 9
penuria 778, 2
penuria 513, 13
penus 801, 8
pepedi 591, 2
peperci 298, 8
pepercit 135, 1
pepert 150, 1. 253, 3
pepulere 701, 11. 845, 1
pepulisse 318, 3
pepulit 416, 11
per 19, 11. 26, 6. 34, 1. 43, 4. 62, 4. 89, 1, 2. 207, 2. 292, 5. 268, 6. 381, 9, *bis*. 403, 7. 487, 2, 3, 4, &c.
per apertum 301, 4
per arduum 232, 5
per carmina 908, 6
per dies festos 159, 6
per gemum dextramque, &c. 767, 9
per hostes 177, 1
per ignem, per saxa, per ignes 738, 6
per medias caedes 246, 8
per medium fugus 791, 5
per te 204, 9
per totum hoc tempus 687, 11
per veritum nefas 18, 9
per vacuum 824, 9
per vias 192, 7
per vim 305, 7. 740, 16. 865, 15
per undas 482, 7
peracta 671, 7
peractis 118, 6. 498, 10
peractum 577, 8
peragenda 603, 6
peraget 675, 1
peragunt 701, 12
perambulabis 199, 12
perambulat 381, 3
perambulet 857, 4
percipiant 502, 7
percontabere, v. percunctabere
percontabitur 626, 8
percontari 649, 5
percontatorem 814, 11
percontere 547, 5. *vide et* percuncteris
percontor 403, 5
percuisse 197, 4
perculsum 467, 3
percunctabere 816, 8
percunctabitur, *vide* percontabitur
percunctare, *vide* percontare
percuncteris 796, 1
percunctor 578, 9
percurram 508, 4
percurrat 846, 9
percurre 667, 7
percurrisse 107, 4
percussa 665, 1
percussit 30, 6
percusso 605, 6
percusti 664, 6
perdam 129, 6
perdas 654, 3. 685, 7. 755, 2
perdas operam 513, 5
perdemus 481, 3
perdenda 838, 1
perdent 677, 8
perdere 55, 1. 297, 6. 480, 1. 553, 11. 588, 6. 599, 2
perduderat 858, 3
perdidit 801, 3. 858, 15
perdit 693, 9
perditior 518, 7
perditur 698, 10
perdocet 729, 5
perduci 689, 10
perdunt 677, 8
pereamne 652, 3
peream male 614, 2
pereant 529, 10
pereas 642, 11
pereat 103, 6. 256, 7. 471, 6. 617, 5
peredit 265, 7
peregre 577, 16. 781, 5
peregrina 242, 1. 624, 12
peregrine 859, 3
peregrinum 808, 3
peremus 793, 2
perennis 559, 1 *perennis*
perenno 678, 10
perennis 97, 7
perennis 611, 10
pereuntis 297, 1
perfacile 567, 3
perfectius 449, 1
perfectos 832, 1
perfectum 610, 1. 898, 12
perfer 287, 3
perferre 629, 7. 785, 1. 793, 4. 801, 10
perfert 806, 10
perficit 832, 3
perfida 282, 9
perfidis 270, 10. 461, 4
perfidum 182, 2. 220, 5. 350, 7
perfidus 62, 5. 380, 9. 508, 9. 882, 10
perfluit, *al.* præfluit
perfluunt 375, 6
perfundat 677, 4
perfundi 473, 7
perfundit 710, 9
perhorrescis 53, 2. 585, 1
Perigunam 164, 6
perges 681, 6
pergis 515, 17
pergunt 226, 8
perhorresco 199, 10
perhorrui 311, 4
peribunt 878, 3
pericla 321, 10
pericli 719, 5
periclo 322, 8
periclum 709, 4
pericula 815, 11. 842, 8
periculosæ 148, 3
periculum 195, 3. 341, 7. 426, 1
periere 767, 1
perierunt 540, 4
periisse 837, 5
Perilli 645, 7
perire 141, 2. 403, 16. 451, 11. 703, 14. 914, 2
perirent 11, 2. 69, 9
periret 369, 4. 456, 8. 647, 8
periscelidem 808, 2
peritis 871, 3
peritura 377, 4. 589, 5
peritus 257, 3. 506, 8
perjura 133, 7. 252, 8. 333, 8
perjuras 650, 3
perjurum 297, 8
perjurus 652, 10. 683, 12
perlucidior 78, 5
perluor 791, 4
permagna 582, 3
permiuxerunt 522, 3
permisit 375, 6
permisso 832, 9
permissum 691, 7
permistas 657, 2
permistus 5, 11
permiscant 541, 8
permitte 89, 2
permitto 655, 3
permixere 521, 5
permulceat 798, 3
permulta 552, 11. 561, 7
permutare 197, 2

permutem 911, 7
permutet 867, 15
perna 678, 5
pernæ 635, 4
perniciem 198, 4. 269, 3. 555, 1
pernicies 794, 5
perniciosus 711, 10
pernicis 434, 7
pernix 887, 13
pernoscere 678, 6
perpauca 546, 7
perpeti 18, 8
perpetuo 30, 1
perpetuus 51, 5
perpetuum 56, 9
perpetuus 91, 5. 868, 1
perpetuus 481, 4
perrexero 657, 2
perrumpere 510, 2
perrumpet 773, 10
perrupit 19, 8
Persa 41, 2. 495, 4
persæpe 176, 3. 525, 6. 551, 3. 903, 8
Persarum 289, 4
Perse 38, 5
perscribere 549, 5
persequar 592, 15
persequemur 427, 3
persequitur 246, 10
persequor 93, 4
Persi 583, 10
Persicos 145, 1
persimilem 873, 7
Persis 267, 3
Persius 582, 1, 3. 583, 15. 585, 2
persona 890, 1
personæ 897, 2. 900, 10
personam 523, 9. 805, 8. 883, 1
personatus 549, 7
personet 725, 1
personuere 72, 8
personuit 70, 8
perspexerit 41, 4
persta 665, 9
perstringis 150, 3
persuadete 866, 7
persuades 570, 7
persuadet 766, 7
pertersit 714, 6
pertinaci 40, 8
pertinax 837, 8
pertinet 512, 7. 699, 10
pertinuit 639, 5
pertulit 381, 6. 737, 8
pervelient 714, 4
perveneris 765, 5
pervenimus 568, 1
pervenit 866, 7
pervicaces 230, 8
pervicacis 488, 9
pervicax 257, 4
pervideas 533, 1
pervincere 849, 8
perunctis 697, 1
perunctum 449, 1
perunxit 439, 2
perusta 431, 6
peruste 441, 1
pes 873, 8. 894, 12
pessima 894, 4
pessime 705, 8
pestem 88, 2
pestilentem 330, 5
petam 172, 1. 452, 1
petamus 481, 8
petant 851, 5
petat 753, 9
pete 305, 9. 622, 3. 659, 6. 740, 11. 753, 13
petebris 728, 1
petendis 521, 12. 540, 10
petens 452, 5
petent 662, 3
petentibus 313, 6
peteret 126, 5. 530, 5
petes 526, 7
petet 168, 6. 321, 3. 617, 1
petise 804, 2
petit 753, 9. 859, 6
Petilli 552, 3. 603, 6
petimus 19, 10. 779, 4. 874, 1
petis 407, 5. 454, 2. 779, 4. 860, 7
petit 226, 3. 322, 6. 464, 5. 618, 3. 677, 11. 777, 7. 807, 1. 899, 4
petita 444, 10. 603, 9
petitæ 713, 1
petitis 635, 7. 767, 11
petitor 240, 6
petitu 554, 3
petitum 591, 5
petitus 468, 4. 524, 3
petivent 455, 1
peto 311, 9
petonita 578, 1. 848, 7
Petronum 749, 1
Petti 147, 1
petunt 501, 7. 792, 4
pexæ 733, 5
Phæax 793, 11
Phaëton 407, 9
Phaëtontis 173, 2
pharetra 43, 5. 87, 4. 88, 8. 215, 1
pharetratos 261, 2
pharmacopola 516, 1
phaselum 248, 7
Phidyle 830, 2
Philippi, *pacor. viri*, 764, 7
Philippi, *urbs* 859, 7
Philippis 560, 5
Philippo 765, 7
Philippos 175, 4. 852, 9
Philippus 764, 1. 765, 5. 766, 4. 767, 5
phidyra 145, 2
Philodemus 568, 11
phimum 705, 3
Phocæorum 482, 3
Phoceu 163, 1
Phœbe 51, 6. 389, 2. 495, 1
Phœbi 124, 3. 258, 3. 503, 3
Phœbo 256, 7
Phœbus 328, 3. 389, 5, *bis*. 420, 5. 502, 2
Phœnix 126, 1. 168, 7
Pholoen 155, 7. 307, 11
Phraatem 157, 1
Phraates 783, 5
Phrygiæ 186, 4. 197, 1
Phrygius 244, 1
Phrygum 66, 4
Phryne 476, 3
Phthius 886, 6
Phylli 405, 5
Phyllidis 105, 2
pia 325, 3. 618, 2. 811, 6
piabant 843, 2
piacula 112, 3. 727, 8
piæ 486, 1
pios 44, 4
pice 286, 4
Picenis 664, 5. 679, 5
picta 671, 6. 711, 1. 839, 3
pictæ 740, 7
pictis 61, 5. 512, 2
pictor 873, 1
pictoribus 873, 9
pictura 904, 3
picus 516, 6
Pieri 574, 7
Pieria 293, 4
Pierides 596, 6
Pierius modis 909, 1
Pierio 261, 7
pietas 75, 1. 205, 1. 348, 3. 585, 8. 787, 3
pigeat 485, 1
piger 69, 8. 312, 1. 546, 1. 558, 7. 593, 2. 726, 7. 790, 2. 841, 6
pignus 40, 7
piguor 583, 8
pigris 90, 5
pigro 788, 16
pigrum 857, 10
pii 255, 10
pius 486, 14
pila, *i. e.* columna, 550, 11
pila lusoria 563, 2. 622, 6
pilæ 905, 10
pileata 546, 7
pileolo 765, 9
pilis 644, 9
pilos 832, 9
Pimplea 101, 4
Pindaricæ 399, 2
Pindarici 715, 6
Pindarum 366, 1
Pindarus 366, 8
Pindo 50, 2
pingeret 853, 2
pingimus 851, 6
pingitur 874, 11
pingue 250, 7. 698, 5
pinguem et nitidum 747, 9
pinguem vitis 624, 1
pingues 718, 1
pingui 540, 2. 678, 8. 685, 10. 699, 1. 855, 7
pinguia 312, 10. 486, 3
pinguibus 721, 6. 868, 10
pinguior 153, 1

pinguis 197, 1. 676, 4. 793, 11
pinguissimis 435, 9
pinguium 110, 3
pinu 192, 6
pinus 61, 2. 160, 2. 189, 6. [illegible], 1. 387, 6. 456, 5
pio [illegible], 4
piorum 200, 7
pi[illegible]
pipa 660, 1. 788, 10. 855, 10
pipere 718, 7
Pir[illegible]
Pir[illegible]
pisca[illegible]
pi[illegible]
pisc[illegible]
pisces 345, 1. 567, 8. 628, 3. [illegible], 1. 675, 5. 677, 4. 693, 4. 710, 5. 782, 5. 795, 10
piscibus 374, 8. 635, 7. 676, 7
piscis 716, 4. 765, 15
piscium 9, 5
piscosi 5[illegible]6, 4
Pisones 873, 6. 893, 8
Pitholeonti [illegible], 2
pituito 651, 5. 751, 6
pi[illegible]6. [illegible], 11
placabilis [illegible]26, 7
placantur [illegible]2, 10
placare 135, 5. 639, 7
placari 891, 8
placaris 330, 3
placat 3[illegible]0, 6
placaverit 713, 6
placavi 656, 8
placeant 612, 3
placeat 283, 11. 769, 5
placebit 904, 7
placem 803, 4
placens 909, 3
placent 410, 6
placentis 715, 9
placentis 774, 7
placeo 375, 3, *bis*
placere 818, 2
places, *subjunct. a* placo 205, 5
placet 1[illegible]6, 2. 331, 6. 432, 9. 7[illegible]5, 11. 797, 8. 810, 6. 839, 7. 850, 5
placide 800, 8
Placideiani 711, 3
placidis [illegible]74, 2
placido [illegible], 2
placidus 4[illegible]9, 4
placitum [illegible], 2. 694, 3
placuere 260, 8. 4[illegible], 1
placui 575, 9
placuisse 789, 4. 866, 4. 926, 5
placuit 13, 1. 538, 11. 837, 8. 845, 7. 904, 7
plagas, *i. e.* retia, 6, 3. 435, 10. 7[illegible], 3
plagis, *prima longa*, 362, 10
plagis, *prima brevi*, 270, 9. 813, 3
plagosum 836, 5
Plaiice [illegible]1, 7
Planco 307, 4
plane [illegible]6 10
planis 765, 7
planiam 706, 1
planum 805, 5
platani 192, 7
platanus 240, 4
platea 860, 14
Platona 659, 5. 671, 1
plaudere 610, 7
plaudit [illegible]8 1
plaudite 837, 3
plaudo 511, 9
plausor 865, 5
plausoris 887, 2
plaustra [illegible]54, 2. 574, 3
plaustris 861, 2. 886, 9
plaustris 61, 2. 604, 6. 752, 7
Plautinos 896, 3
Plauto 877, 2
Plautus [illegible]51, 2. 846, 5
plebe 165, 6
plebeiam 818, 1
plebeius 655, 1
plebi 157, 2. 587, 3
plebis 705, 9. 765, 1. 821, 14
plebs 301, 1. 729, 9
plectantur 111, 3
plector 711, 11
plectro 101, 6. 154, 3. 201, 3. 369, 7
plectuntur 736, 9
Pleiadum 417, 1
plena 285, 3. 412, 2. 839, 6. 681, 5. 911, 12
plenas 197, 3
plene 777, 10
plenior 510, 14. 866, 14
plenis 415, 7
plenissima 563, 3
plenus [illegible]91, 2. 735, 4
plenus aquo 856, 10
pleno 230, 5. 317, 3. 501, 11. 762, 9. 902, 8
pleno copia cornu 765, 7
plenum 753, 3. 113, 3. 540, 1
plenum lucubrat 919, 12
pleros 105, 1. 657, 5. 824, 8
pleraque 836, 1. 876, 6
pleraque [illegible]5, 1
plerumque 128, 2. 527, 2. 554, 5. 601, 7. 657, 7. 816, 6. 761, 12. 874, 4. 880, 6
plerunt 910, 16
plorare 612, 5. 689, 2
plorares 291, 4
plorat 566, 6. 807, 13
ploravere 828, 7
ploravit 136, 2
plorem 194, 12
plores [illegible]7, 3
ploret [illegible]7, 2
plo[illegible]
[illegible]ch[illegible]61, 3
Plotus 561, 4. 611, 5
pluma 194, 2. 6[illegible]5 1
plumæ 236, 5
plumam 445, 10
plumæ [illegible]4 [illegible]. 673, 2
plumbeus Auster 695, 9
plumbum 1[illegible]3, 1. 7[illegible]3, 5
plu[illegible]1[illegible]6, [illegible]. 311, [illegible]8. 313, 2. [illegible]60, 1. 800, 6. [illegible]56, 15. [illegible]75, [illegible]. 606, 7. 775, 1. 849, 6. [illegible]90, 7, 8. 869, 6. 905, 10. 911, 1
plures 47, 2. 122, 3. 547, 2. 555, 1. 577, 15, *bis*. 593, 6. 651, 10. 6[illegible]5, 3. 793, 6. [illegible], 826, 1. 847, 9. 848, 4
pluribus 1[illegible]5, 11. [illegible]58, 14. 631, 9. 751, 4. 871, 2
plurima 361, 5. 526, 11. 808, 5
plurimæ [illegible]62, 4
plurimus 80, 3
pluris 528, 10. 571, 3. 592, 6. 593, 5. 667, 8
plus 428, 8, 510, 10. 513, 7. [illegible]25, 3. 528, 3. 546, 5. 754, 1. 807, 5. 911, 2
plus æquo 555, 8. 758, 6. 809, 10
plus justo 285, 11
plus nimio 78, 4. 125, 1. 774, 5
plusquam 510, 3. 797, 8. 811, 7
plus vice simplici 416, 8
Plutona 205, 6
Plutona 22, 5
pluvii 255, 8
pluvios ventos 71, 6
pluvius arcus 874, 3
pocula 5, 6. 73, 9. 85, 3. 193, 4. 3[illegible]1, 1. 475, 3. 5[illegible]8, 5. 57[illegible], 4. 699, 7. 720, 13. 737, 9. 816, 4
poculis 412, 1
poculum 447, 4. 450, 14. 494, 11
podagra 594, 4
podagram 740, 7
podex [illegible]58, 6
poema 516, 8. 580, 3. 632, 5. 836, 10. 852, 12. 865, 11. 905, 7
poëmata 600, 4. 669, 8. 812, 10. [illegible]31, 8. 840, 11. 851, 1[illegible]. 899, 15. 900, 3. 930, 10. [illegible]5, 11. 936, 2. 939, 9. 963, 1. 970, 1
poëmatis [illegible]ryinosa 7[illegible], 6
poema 181, 2. 549, 5. 554, 10. 844, 3
poëmatum [illegible], 5
poëmas [illegible]6, 12. 490, 8. 541, 2. 740, 1
pœnas dedit 524, 2
pœnas luam 490, 8
pœnis [illegible], 3
pœnitet [illegible]5, 1. 577, 3
pœnitet [illegible]37, 11. 465, 1
Pœno [illegible]3, 1. 194, 3
Pœnorum [illegible]66, 7

Pœnos 270, 11
Pœnus 156, 3. 199, 10
poësis 904, 3
poëta 369, 7. 841, 8. 850, 10. 879, 10. 910, 5
poëtæ 389, 6. 544, 1. 550, 2. 601, 4. 819, 3. 851, 6. 852, 6. 898, 3. 899, 5. 902, 4. 913, 12
poëtam 548, 5. 847, 8. 900, 1. 913, 4
poëtarum 555, 12. 602, 6. 898, 9
poëtas 547, 11. 548, 2. 818, 4. 832, 5. 835, 2, 5. 862, 3. 899, 2
poëtica mella 822, 7
poëtis 639, 2. 873, 9. 895, 12. 905, 2. 914, 2
Pol 767, 7. 865, 15
Polemon 662, 4
pollet 894, 2
pollice 814, 8
pollicem 446, 4
pollicis 390, 6
pollicitus 66, 2. 115, 1. 383, 3. 759, 4
Pollio 149, 5. 605, 5. 611, 7
polluitur 384, 7
Pollux 250, 8. 358, 7. 828, 3
polo 494, 8
polum 107, 4. 357, 2
Polyhymnia 7, 2
polypus 470, 5. 534, 6
poma 663, 1. 683, 9
pomaria 31, 2
pomarius 659, 1
pomifer 392, 7
pomifero 331, 1
pomis 432, 7. 664, 5. 679, 5. 732, 1. 796, 3
Pompei 174, 5
Pompeio Grospho 732, 6
Pompili 52, 5
Pompilius sanguis 898, 10
Pomponius 549, 3
ponas 662, 4
pondera 756, 1
pondere 443, 4. 863, 14. 895, 8. 901, 2
ponderibus 537, 5
pondus 167, 4. 509, 8. 626, 5. 892, 5
pone 90, 5. 91, 1. 292, 4. 412, 3. 798, 12
ponebam 641, 3
ponendæ 772, 9
ponendum 640, 3
ponentur 699, 1
ponere 17, 6. 19, 12. 374, 4. 457, 4. 540, 1. 670, 2. 672, 2. 712, 7. 899, 3. 910, 7
ponere, *i. e.* **effingere**, 395, 2. 875, 12
pones 67, 3. 774, 4
ponet 364, 4. 944, 5
ponetur 536, 16. 832, 7
poni 651, 9. 721, 9
ponimus 829, 2
ponit 247, 3. 409, 5. 666, 2. 701, 14. 850, 12
ponit iram 887, 8
ponite 81, 4. 342, 6
pono 725, 1. 798, 12
ponte 644, 5
pontes 625, 5
ponti 562, 1
Pontica 61, 2
Ponticum 333, 2
pontifex 360, 6. 492, 6
pontificum 209, 4. 331, 5. 330, 3
ponto 52, 2. 366, 4
pontum 347, 7
pontus 253, 9
ponunt 562, 3
popello 765, 6
popina 788, 8
popinis 678, 5
popino 706, 13
Poplicola 603, 8
poplite 711, 3
poplitibus 246, 12
poposceris 490, 9
populares 879, 4
popularibus 201, 1
popularis 247, 4
populata 270, 1
populea 32, 4
populi, *genit.* 511, 8. 619, 4. 863, 5
populo 7, 1. 13, 6. 88, 2. 252, 5. 383, 7. 571, 4. 576, 6. 647, 1. 758, 5. 804, 9. 889, 3
populorum 360, 9. 736, 3
populos 613, 1
populos, *arbores*, 431, 6
populum 158, 1. 273, 3. 277, 4. 619, 4. 650, 4. 724, 6. 756, 4. 793, 1. 798, 4. 849, 5. 861, 12. 901, 3
populus 11, 5. 132, 2. 229, 6. 288, 7. 511, 9. 571, 8. 655, 8. 797, 10. 798, 4. 829, 4. 840, 2. 887, 1. 891, 4
populus Rom. 730, 9
populus, *arbor*, 160, 2. 867, 11
porca 330, 4
porcis 761, 9
Porcius 715, 8
porco 916, 2. 800, 6. 843, 2
porcum 652, 11. 747, 10
Porphyrion 263, 6
porrecta 422, 6. 450, 16. 466, 12. 718, 1. 816, 4
porrecto 538, 4
porrectum 291, 3. 626, 7. 701, 19
porrectus 586, 4. 649, 7. 701, 1. 763, 8. 855, 3
porrexerit 716, 6
porri 579, 2
porrigam 315, 4
porrigere 757, 2
porriget 217, 12
porrigine 650, 2
porrigis 665, 3
porro 80, 1. 755, 3. 786, 1. 801, 1
porrum 732, 5
Porsenæ 460, 2
porta 316, 9
portanda 587, 1
portantes 578, 6
portare 100, 3. 280, 4. 567, 5. 576, 3. 577, 13
portarit 510, 6
portas 269, 10. 310, 6. 550, 1
portat 668, 3
portatur 849, 1
portenta 870, 10
portentum 90, 1
portes 785, 7
portet 801, 8. 804, 10
porticibus 730, 10
porticus 212, 6. 555, 5. 642, 13. 754, 6
portis 890, 8
portu 162, 9
portum 60, 2
portus 118, 2. 755, 1
poscas 698, 1
poscat 21, 7. 902, 10
poscente 197, 6. 807, 3
poscentem 537, 2
poscentes 860, 5
poscenti 730, 13. 903, 8
poscentis 191, 5
posces 739, 4
poscet 784, 3. 869, 4
posci 837, 3. 889, 8
poscimus 122, 1
poscis 95, 7. 804, 11
poscit 118, 1. 710, 8. 716, 11. 720, 3. 842, 6. 909, 7
posco 822, 10. 840, 7
poscunt 847, 11
posita 527, 8
positas 292, 2. 828, 12
positi 651, 3
positis 518, 5. 649, 10. 836, 9. 907, 1
positis in fœnore nummis 910, 6
posito 624, 3
posito capite 719, 6
positorum in medio 780, 7
positos 136, 10
positum 171, 3. 527, 6. 552, 7. 617, 5. 735, 6
positurus 264, 4
positus 285, 3
posse 114, 6. 527, 9. 580, 5. 613, 4. 736, 6. 850, 9. 860, 9. 886, 3. 902, 3. 911, 8
possem 554, 2. 606, 3. 854, 11
possent 261, 2. 415, 3. 866, 15
posses 416, 4. 744, 10
possessor 740, 4

posset 378, 9. 445, 3. 446, 10. 580, 4. 596, 1. 600, 4. 714, 8. 756, 2. 840, 1. 865, 8, 10
possideam 660, 2
possidentem 516, 9
possim 551, 7. 720, 6
possint 60, 7
possis 497, 5. 519, 3. 596, 5. 597, 3. 634, 2. 640, 1. 650, 14. 709, 1. 726, 14. 727, 7. 798, 6. 801, 5
possit 254, 4. 360, 1. 517, 4. 583, 6. 586, 5. 592, 5. 593, 7. 596, 10. 727, 11. 737, 3. 752, 2. 780, 3. 910, 7
possum 494, 9, 10. 553, 3. 574, 14. 588, 6. 611, 6. 620, 5. 685, 4. 756, 3. 763, 5. 793, 4. 877, 4
possumus 395, 5
possunt 732, 5. 785, 11. 818, 2
post 19, 1. 52, 4. 66, 5. 76, 2. 243, 8. 282, 2. 289, 6. 327, 7. 396, 1. 414, 8. 574, 1. 575, 1, 7
post, *i. e.* postea, 452, 7. 539, 5. 552, 2. 878, 11. 881, 10
post genitis 336, 4
post hæc 769, 4. 858, 14
post hoc 380, 5. 716, 7. 847, 1. 858, 3
post longum tempus 635, 5
post mediam noctem 604, 3
post omnia ponas 513, 1
post paulo 323, 2. 528, 10. 756, 4. 815, 11
postem 724, 5
postera 360, 4. 561, 3. 568, 3. 882, 6
posteri 230, 1. 462, 1
posterius 549, 10
postero 48, 2
pestes 469, 1. 550, 1
posthac 402, 7. 508, 1. 631, 7. 677, 5
Posthume 204, 2, *bis*
postibus 214, 5. 421, 5
postico 751, 7
postmodo 111, 7. 695, 3
postponas 513, 1
postponet 849, 4
postquam 161, 3. 488, 2. 549, 11. 582, 8. 585, 1. 610, 5. 676, 5. 682, 7. 705, 1. 719, 5. 774, 10. 891, 6
postremo 636, 9
postremus 756, 9
postulat 555, 7. 557, 1
postulet 683, 14
posuere 643, 4
posui 820, 9
posuisse 129, 6. 271, 6. 323, 10
posuisset 534, 8
posuit 198, 1. 387, 7
pota 415, 3
potabis 83, 1
potamus 193, 1
potandum 706, 6
potantia 773, 12
potare 637, 10. 651, 1. 715, 4. 749, 10
pote 891, 4
potens 15, 1. 27, 3. 341, 3. 356, 11. 360, 9. 404, 1. 495, 1. 835, 2. 882, 2
potentem 226, 4. 348, 1
potenter 876, 2
potentes 133, 4. 501, 5
potenti 24, 7. 221, 1
potentior 364, 1
potentiorum 431, 4
potentis 813, 1. 815, 14
potentium 397, 6
potentius 310, 2. 898, 7
poteras 614, 12. 901, 10
poterat 719, 12. 905, 6
poteris 901, 11
poterit 105, 1. 624, 2. 632, 6. 689, 10. 774, 2
potero 622, 3
poterunt 484, 1. 727, 9. 780, 6. 859, 11. 900, 4
potes 295, 9. 315, 5. 349, 14. 454, 1. 471, 5. 491, 1. 605, 3. 671, 5. 697, 3. 712, 6. 743, 1
potesne 710, 6
potest 111, 4. 452, 4. 509, 1. 540, 9. 551, 10. 731, 10. 756, 8
potestas 708, 7. 853, 10
potestatem 570, 8
potet 619, 12
poti 303, 3
potietur 161, 5
potionibus 450, 9
potior 289, 2. 432, 3. 506, 6. 751, 3. 758, 9. 804, 7
potiore 209, 4. 368, 3. 388, 10. 772, 7. 774, 12
potiorem 772, 10
potioti 478, 3. 639, 9
potius 13, 9. 76, 3. 186, 6. 351, 1. 514, 7. 624, 4. 662, 6. 754, 3. 869, 11
potius quam 775, 4. 785, 1
potor 257, 4
potorem 678, 2
potores 316, 3
potores acres 717, 2
potoribus 818, 3
potuere 297, 1, 5
potui se 166, 1
potuit 306, 1
potum 871, 5
potus, *particip.* 538, 5. 552, 2. 662, 5. 818, 7. 892, 7
præ 776, 4
præbeat 564, 2. 512, 13
præbebit 640, 6
præbente 320, 3. 418, 1. 561, 2
præbentem 849, 6
præbere 756, 2. 788, 11. 809, 2
præberi 576, 7
præbes 393, 3
præbet 172, 7. 407, 10. 552, 9
præbuit 562, 2
præcamur 846, 6
præcedentibus 741, 10
præcedere 595, 7
præcedes 220, 7
præcedet 454, 6
præcepit 681, 4
præceps 31, 1. 547, 8. 811, 1. 891, 15
præcepta 642, 3. 671, 9. 682, 2. 726, 4
præceptis 670, 2
præceptis amicis 841, 10
præceptum 769, 7
præcidere 736, 4
præcincti 720, 1
præcinctis 557, 3
præcipe 94, 2
præcipies 902, 6
præcipitat 665, 1
præcipitem, *nom.* 17, 2. 521, 11
præcipiti 667, 1
præcipue 734, 6. 855, 1
præclara 686, 5
præclara, *neut. plur.* 639, 3
præclaram 517, 6
præclare 578, 7
præclaro 575, 10
præco 576, 13. 910, 4
præconem 761, 11
præconis 442, 6. 627, 7
præcordia 489, 12. 552, 3. 673, 5
præcordiis 438, 2. 452, 3. 468, 11
præcurrere 774, 6
præcurreret 582, 7
præda 323, 6. 580, 10. 466, 11. 644, 7
prædæ 349, 11. 795, 1
prædam 276, 1
prædantur 702, 13
prædia 653, 2. 698 7. 712, 4
prædonum 522, 2
præfuit 803, 10
præfluit 417, 6
prægestientis 167, 9
prægnans canis 344, 1
prægravat 632, 2. 828, 1
prælambens 702, 2
prælia 27, 10. 74, 3. 153, 2. 195, 6. 302, 5. 323, 3. 382, 6. 401, 4. 420, 5. 711, 1. 730, 3. 813, 11
prælus 51, 3
prælium 416, 9
prælio 90, 7
præluce 732, 6
præmia 6, 4. 324, 3. 434, 1. 560, 3. 614, 8. 744, 9. 771, 2. 837, 3. 858, 13
Præneste 260, 2. 735, 2
Prænestinus 584, 3
præniteat 125, 4
prænomine 685, 2

præparat 756, 10
præparatum 139, 1
præponens 549, 10
præponere 50, 2. 701, 5
præroso 684, 8
prærupti 701, 1
præscribe 614, 1
præscripti 689, 5
præscripti 167, 3. 518, 1
præsens 1, 2. 217, 5. 387, 1. 418, 10. 644, 7. 780, 3. 839, 6. 868, 2
præsens in tempus 876, 6
præsente 877, 7
præsentes 617, 1
præsenti 629, 1
præsentia 842, 6
præsentibus 428, 8. 805, 3
præsentis 756, 9
præsepe 794, 2
præsertim 572, 12. 813, 7. 906, 3
præsidio 61, 2. 503, 5. 815, 6
præsidium 2, 1. 149, 4. 858, 5
præstabo 762, 2
præstant 679, 6. 797, 5
præstantia 777, 10
præstat 756, 10
præstent 767, 12
præstes 835, 12
præstet 513, 2
præsto est 528, 7
præsumas 632, 11
præter 16, 2. 27, 13. 151, 4, *et alibi*
præter cætera 860, 8
præteragendus 792, 6
præterea 508, 5. 606, 10, 686, 4
prætereo 612, 2. 709, 4
præterunt 591, 2. 903, 1
prætereunte 1[illegible]
prætereuntium 778, 1
præterita 590, 1
præteritum 515, 9
præterium [illegible]
prætextas, *sub. tabellas* 865, 6
prætor 651, 2. 657, [illegible] 8, 9
prætore 560, 2, 3[illegible], 9. 751, 1
prætorem 572, 5
prætorius 628, 3
prætulerim 435, 1
prævalet 403, 5
Prætum, *v.* Pratum
prævertamur 584, 5
prævidisset, *v.* provisset
prandere 6, 1, 1
prandieret 805, 3
prandia 675, 1
pransæ 902, 11
pransi 559, 2
pransus [illegible] 1, 3
prata 460, 3. 636, 2
pratensibus 672, 3
pratis 817, 9. 847, 9. 726, 2
prato 780, 1
prava 559, 1. 574, 12. 638, 5. 709, 2
pravam 866, 12
pravi 647, [illegible] 2. 855, 6. 874, 11
pravis 53, 1
pravi quidem [illegible] 628, 5
pravis [illegible] 764, 2
pravo [illegible] 14
præcipuo[illegible], 10
precamur [illegible] 3
precantur 581, 5
precatur 14, 1. 495, 3
precari 617, 5
precati 706, 10
precatus 656, 5
precce 11, 6. 66, 4. 131, 1. 536, 2. 585, 7. 493, 11. 693, 4. 770, 2. 842, 7. 877, 14
precce blanda 507, 7
precce mea 725, 1
precce tua 755, 1
precis [illegible] 6
preces 293, 2. 358, 1. 363, 3. 451, 6. 466, 8. 502, 10. 812, 5
preces fundis 492, 1
precetur 390, 9
precibus 96, 3. 112, 2. [illegible] 13, [illegible] 7
pre[illegible] 1, 1. 362, 2, [illegible] 144, 7
pre[illegible] 5
precmont[illegible] 3
precor [illegible] 821, 13
precudo [illegible] 6
precudo [illegible] 3
precumbere [illegible] 9
precunt [illegible] 845, 7
premit 355, 10. 384, 10. 714, 5. 750, 6. 804, 5. [illegible] 10
premunt 225, 1. 751, 5
pre[illegible]
pre[illegible]
pre[illegible]
pre[illegible] 1. 452, 5. [illegible] 1
pre[illegible] 10
pre[illegible] 14
pre[illegible] 1
pre[illegible] 10, 3
pret[illegible] 5, 8, 12. 571, 5. [illegible]
pret[illegible]
pretiosus 79, 3
pri[illegible], 8. 395, [illegible] 1. 399, 10. 500, 12. 507, 1. 519, 7. 531, 9. 555, 7. 859, 5
Priamides 2, 7. 251, 1. [illegible] 6. 884, 3
Priamo [illegible] 3
Priamus 11, 1. 655, 3
Priapo [illegible] 11
Priapum [illegible] 1
pri[illegible]
prima 284, 5. 506, 6. 683, 4. 687, 5. 713, 6. 724, 1. 744, 9. 877, 9
prima nocte, *i. e.* **nocte iuncte** 284, 5
prima fide 760, 3
primæ 290, 1
primam horam 803, 6
primæ sedilium 174, 5
primis 3[illegible], 5. 443, 1. 539, 2. 549, 10. 820, 5
primo 806, 5
primo vere 281, 4
primores 619, 4
primorum 870, 5
primos 417, 11. 597, 1. 694, 2
primum 548, 2
primum, *adverb.* 122, 5. 198, 2. 277, [illegible] 10. 666, 7. 772, 9. 859, 7. 878, 10. 884, 2
primus 17, 2. 380, 1. 400, 9. 491, 7. 576, 10. 618, 11. 620, 8. 718, 9. 756, 9. 820, 11. 883, 5. 895, 2
princeps 13, 10. 514, 7. 361, 1. 810, 9
principe 88, 2. 854, 10
principi 69, 3
principibus 306, 4
principis 374, 9
principium 275, 2. 694, 4. [illegible], 3
principium 148, 1. 416, 1
prior 404, 4. 501, 3. 564, 1. 694, 5. 705, 5. 751, 3. 765, 7. 833, 6
priorem 684, 13. 811, 7
priores 138, 5. 314, 2. 399, 1. 870, 5
priori 211, 4. 767, 10
prisca 290, 8. 430, 9. 541, 2. 602, 1
priscæ 891, 12
Priscæ 342, 11
prisci Catonis 326, 1
prisis 864, 4
prisco 161, 6. 818, 1
priscum 370, 4
priscus 501, 10
Priscus 704, 3
priva 733, 4
privata 142, 5
privatas 743, 12
privati juris 883, 6
privatis 212, 5. 880, 1. 907, 9
privato 572, 6
privatus 212, 3. 288, 8. 545, 9
privet 709, 8
privignis 335, 2
privignus 742, 2
prius 19, 4. 50, 9. 52, 2. 75, 1. 97, 5. 125, 7. 163, 1. 249, 4. 339, 1. 493, 9. 450, 10. 519, 9. 563, 2. 586, 7
prius, *i. e.* **potius**, 732, 11

prius 693, 8. 821, 9. 840, 6. 931, 7. 939, 11
privum 685, 8
pro 290, 2, 6. 319, 2. 363, 9. 401, 6. 405, 15. 522, 2. 536, 5
pro patria mori dulce et decorum est 246, 9
pro, *i. e.* loco 656, 1, 658, 4. 705, 2
pro, *i. e.* secundum 519, 3
pro laude merentis 702, 2
probavi 896, 3
proba 790, 11
probant 357, 13
probante 10, 9
probantes 732, 5
probas 197, 9
probat 355, 3. 894, 9
probes 804, 6
probet 514, 7. 611, 4
probos 500, 7. 570, 10
probrosis 271, 1
probus 535, 12. 852, 3
procaces 699, 3
procax 183, 9
procedere 521, 7. 558, 8
procedis 370, 13
procedit 714, 9
procellæ 184, 3. 350, 2. 875, 6
procellas 188, 2
procellis 358, 1
procera 477, 5. 628, 5
proceras 541, 5
proceros 626, 4
processerit 883, 2
proci 689, 11
procidit 387, 7. 488, 8
procis 292, 6. 685, 4
procudit 422, 10
procul 287, 3. 430, 1. 574, 13. 701, 18. 762, 13. 777, 6. 862, 8. 869, 13
Proculeius 155, 4
procurare 750, 7
procurrerit 483, 3
procurrunt 583, 12
Procyon 354, 10
prodeat 304, 3
prodentem 691, 6
prodesit 493, 2
prodesse 804, 1. 902, 4
prodest 107, 2. 523, 3. 726, 11
prodiderit 538, 10
pro liga 73, 5
prodigialiter 875, 7
prodigium 55, 1
prodigus 517, 2. 761, 10. 763, 8. 852, 13. 869, 9. 887, 12
prodire 727, 4
prodis 182, 3. 707, 13
proditor 40, 5
producas 497, 11
producent 328, 2
producere 877, 7
productior 889, 7
produxerit 864, 6
produximus 565, 6
produxit 198, 3
Proetum 282, 9
profanis 290, 2. 907, 9
profanum 238, 1
profari 575, 5
profecti 857, 13
profecto 900, 9
proferat 782, 2
proferet 60, 3. 754, 4. 864, 3
proferre pedem 884, 1
profères 885, 5
professis magna 874, 4
professus 809, 3
professus grandia turget 875, 5
profesta 635, 3
profestis 425, 6. 651, 5
proficeret 530, 6
proficiente 866, 11
proficiscentem 784, 1
proficiscenti 857, 10
proficiunt 356, 10
profore 769, 2
profugi 131, 5
profugit 812, 4
profugus 118, 9
profundo 366, 7. 382, 3
profundum 423, 2
progenerant 379, 3
progeniem 281, 2. 424, 3
progenies 363, 1. 660, 9
prognatos 576, 5
prognatum 564, 7
prognatus 615, 10
Progne 389, 5
proh 268, 2
prohibebat 575, 3
prohibent 171, 7
prohibere 583, 7. 727, 3. 903, 1
prohibet 321, 4
prohibete 102, 4
projectis 707, 12
projectum 154, 8
projecere 648, 6
projecit 889, 8
prole 384, 9. 423, 8
prolem 530, 9
proles 280, 1. 386, 3. 763, 6
prolis 496, 2
proluveris 673, 6
prolutus 556, 4
promat 836, 5
promere 751, 2
promens 149, 1. 435, 1
promere 725, 7, 839, 10
promes in scenam 889, 1
Promethea 76, 10
Prometheus 69, 3. 203, 2. 485, 9
prominet 447, 1
prominet 86, 5
promis 823, 9. 497, 4
promisit 52, 9
promissa 698, 6. 833, 3. 856, 10
promissi 876, 7
promissis 688, 5
promissor 864, 4
promissum 475, 7
promit 577, 1
promittere 553, 2
promittit 575, 7. 766, 7
promitto 553, 3
promittunt 840, 10
promeat 468, 10
promovet 379, 4
promptæ 137, 1
promus 633, 2
proneos 114, 6. 390, 9. 877, 8
pronum 773, 6
pronus 348, 9. 809, 10
propagine 451, 5
prope 197, 1. 303, 5. 361, 3. 425, 5. 593, 1. 715, 5. 789, 6
prope, *adverb.* 286, 1. 386, 5. 416, 15. 539, 1. 642, 1. 664, 1. 686, 1. 752, 1. 809, 5. 811, 8. 857, 11. 911, 1
properabantur 471, 3
properabat 566, 2
properantes 436, 7
properantis 874, 7
properare 834, 2
properare loco 764, 12
properaret 274, 4
properas 34, 2. 411, 7
properat 470, 9
propere 520, 5
propertemus 741, 12
properent 117, 1. 769, 1
properet 506, 3. 859, 2
propero 595, 5
propinquam 354, 2
propinqui 91, 1
propinquis 512, 13
propinquos 273, 2. 658, 3
propior 307, 8. 697, 4
propiora 548, 5
propioris 770, 5
propius 646, 5. 698, 3. 730, 6. 774, 1. 796, 11. 904, 3
proponi 659, 5
propositi 249, 4. 785, 5
propositio 820, 4
propositum 701, 12. 704, 1
proposuit 75, 3. 737, 4
propria 572, 2. 692, 5
propriæ 636, 6. 770, 9
proprium 158, 1
proprie 685, 3
propriis 556, 17. 609, 3. 640, 7
propriis 4, 4. 106, 2. 879, 2
proprios 231, 4. 482, 5. 764, 6
proprium 555, 1. 692, 3. 710, 7. 803, 5. 866, 18. 867, 13
proprius 637, 2
propter 509, 5. 557, 4. 642, 8. 736, 1
propugnacula 425, 5
propugnat 810, 5
propulit 376, 2
proripit 509, 4
proripserunt 589, 2
proriperet 37, 2
prorogat 739, 10. 903, 5
prorogat 502, 8
prorsus 565, 6

prorsus 152, 1
prorumpet 562, 4
proscripti 561, 8
prosequitur 385, 7
Proserpina 109, 6. 691, 12
Proserpinæ 200, 5. 487, 2
prosilet 709, 5
prosilit 5[illegible] 9
prosiluit 819, 1
prosit 861, 6. 909, 6
prospectat 482, 4
prospera 435, 4
prosperam [illegible]0, 9
prosperes 496, 1
prospicions 246, 4. 340, 9
prospicit 773, 8
prostes 824, 2
prosunt 101, 5. 756, 7. 863, 3
Protea 735, 1
proteret 270, 11
proterit 592, 5
proterva 168, 5
proterva 507, 2. 762, 6
protervi 97, 2
protervis 100, 2. 525, 6
protervitas 60, 5
proterво 295, 7
protervum 74, 3
protervus 482, 3
Proteus 9, 3. 615, 3
protinus 253, 1. 684, 4. 780, 3. 844, 9
protulerit 877, 6
protulit 394, 6. 588, 8
provehunt 264, 10
provida 268, 8
providisset, *v.* provisisset
providus 844, 7. 737, 5
provisæ 817, 8
provisam 900, 5
provisisset 765, 10
provisor 887, 12
provocat 516, 3
provoces 459, 5
prout 699, 1
proxima 562, 1. 902, 9
proximos 51, 1. 227, 7.
proximum 337, 8
proximus 596, 9. 692, 9. 815, 12
prudens 18, 5. 355, 9. 402, 10. 491, 3. 612, 2. 656, 8. 657, 5. 687, 10. 708, 11. 857, 8
prudens *pro* sciens et volens 913, 11
prudentem 647, 4. 866, 15
prudentia 778, 9
pruinis 90, 4
pruna 796, 9
prunæ 550, 4
psallere 413, 5
psallimus 551, 7
ptisanarium 652, 1
pube 481, 1
pubes 99, 1. 183, 4. 269, 5. 380, 6
Publi 695, 2
publica 182, 4. 731, 6. 928, 1. 883, 6. 907, 9
publicas 149, 1
publicis 395, 7
publico 213, 2
Publicola, *v.* Poplicola
publicum 370, 6
publicus 838, 8
pudenda 166, 2
pudens prave 879, 11
pudenter 807, 3. 876, 13
pudet 134, 5. 467, 10. 789, 7. 822, 5
pudibunda 893, 6
pudica 434, 4. 490, 11. 689, 10
pudicæ 271, 3
pudicis 401, 6
pudico 824, 3
pudicum 393, 9. 576, 9. 798, 13
pudor 27, 2. 94, 1. 95, 1. 270, 15. 468, 16. 501, 9. 575, 3. 642, 8. 712, 3. 811, 4. 854, 13. 884, 1
pudor malus 798, 1
pudorem 771, 3. 815, 5. 837, 5
ne pudori sit 162, 5. 909, 2
puella 407, 6. 440, 3. 524, 9. 751, 3. 839, 5. 842, 4
puellæ 40, 6. 305, 2. 400, 4. 406, 4. 469, 13. 512, 15. 650, 6. 815, 2
puellam 566, 10
puellarum 169, 1. 669, 12
puellas 296, 9. 328, 5. 499, 7
puellis 201, 1. 342, 1. 467, 6. 573, 4
puer 23, 1. 39, 9. 58, 6. 79, 2. 104, 7. 114, 2. 116, 4. 143, 1. 193, 2. 245, 2. 305, 9. 320, 6. 388, 4. 363, 10. 365, 1. 397, 3. 445, 2. 446, 10. 451, 3. 455, 2. 464, 7. &c.
puer ales Cythereæ 300, 1
puer, *i. e.* servus 528, 7. 680, 5. 714, 5. 764, 7
pueri 469, 14. 575, 19. 666, 4. 841, 8
pueri, *plur.* 81, 4. 86, 1. 305, 2. 347, 1. 364, 9. 390, 1. 512, 15. 543, 1. 557, 8. 578, 6. 650, 6. 726, 9. 840, 3. 901, 7. 913, 5
pueri, *i. e.* servi 720, 1. 721, 4. 815, 2
puerilius 661, 6
pueris 228, 9. 239, 3. 401, 7. 406, 4. 467, 5. 508, 5. 557, 8. 579, 5. 653, 4. 720, 12. 726, 12. 739, 13. 760, 5. 761, 7. 842, 4. 866, 2
puero 290, 7. 405, 1. 552, 11. 592, 9. 594, 2. 663, 1. 841, 4. 888, 7, 10.
puerorum 502, 11. 547, 5. 669, 12. 730, 1
pueros 51, 7. 257, 2. 378, 10. 388, 5. 496, 2. 499, 5. 548, 1. 814, 4. 825, 9. 889, 3
pueros [illegible]orum 879, 6
puerpera 401, 8
puerperæ 381, 9
puertiæ 1[illegible], 5
puerum 43, 4. 128, 5. 250, 3. 330, 7. 577, 3. 666, 5. 687, 1. 810, 2. 856, 2. 902, 11
pugil 641, 10
pugilem 368, 2. 372, 4. 879, 7
pugiles 846, 1
pugna 583, 10. 774, 7. 814, 3
pugnabant 539, 5
pugnaces 252, 8
pugnæ 65, 7. 233, 3. 323, 10. 376, 8
pugnam 563, 5. 564, 1
pugnantia 513, 17. 524, 10
pugnare 102, 2
pugnas, *nomen*, 11, 3. 202, 2
pugnat 270, 8. 733, 8
pugnata 319, 4. 798, 2
pugnavit 401, 2
pugnax 387, 4. 728, 9
pugnent 711, 5
pugnis 51, 8. 524, 3. 615, 11
pugnis *a* pugnus 539, 4
pugno, *nom.* 301, 2
pulcher 370, 11. 379, 10. 602, 2. 734, 5. 822, 8. 856, 4
pulcherrimus 567, 4
pulchra 67, 1. 136, 7. 292, 1. 600, 4. 768, 3. 778, 1. 788, 8. 800, 8. 836, 7. 880, 10
pulchræ 525, 13
pulchre 597, 7
pulchre, bene, recte 910, 13
pulchre fuerit tibi 715, 4
pulchri 510, 1. 815, 2
pulchrior 67, 1. 182, 3. 290, 12. 382, 3. 476, 5
pulchris 413, 6. 648, 1. 812, 3
pulchrius 795, 4
pulchrum 735, 3. 738, 7
pulla 99, 2. 485, 2
pullam 588, 13
pullis 428, 5. 669, 1
pullo 635, 8
pullos 867, 4
pullum 535, 1. 538, 7
pulmenta 626, 2. 813, 5
pulmentaria 623, 6
pulpita 822, 3. 846, 9. 891, 13. 897, 3
pulsa 529, 6
pulsanda 139, 1
pulsat 22, 1. 506, 9.
pulses 695, 6
pulset 871, 6
pulsis 616, 8
pulso 308, 2
pulsus 571, 2
pulvere 27, 7. 65, 2. 112, 5. 151, 2. 387, 8. 662, 1. 729, 1
pulverem 2, 2. 252, 2
pulveres 491, 4
pulveris 35, 2. 107, 1. 719, 3

pulvillos 439, 2
pulvinar 1.[illegible], 2
pulvis 392, 12. 547, 9. 803, 7
pulvis et umbra sumus 392, 12
punico 624, 2
pumicibus 47, 3
pudeto 8[illegible], 1. 967, 13
pudicam 393, 2
Punica bella 515, 4
Punicae 401, 4
Punicis 269, 5
Punico 579, 4. 601, 1
pupam 658, 1
pupillam 658, 1
pupillis 746, 8
pupillo 891, 5
puppes 467, 10
Puppi 7[illegible], 6
puppibus 61, 5
puppim 447, 6
[illegible] 168, 3
purae 712, 4. 791, 5. 810, 14
pure 92[illegible] 11. 725, 9. 817, 1
purgant 711, 6
purgatum 726, 1
purgatum 641, 7
purgo *vel* purgor 899, 6
puri 532, 1
purior 56[illegible], 1. 773, 5. 797, 2
puris 142, 5. 542, 5. 559, 8. 6[illegible]
purus 90, 4
pus 301, 5. 392, 3. 822, 5. 8[illegible], 8. 575, 10. 741, 6. 1[illegible], 7
pusillanta 215, 2
purpurae 415. 11. 432, 10. 544, 7
purpurarum 244, 2
purpuras 925, 5
purpurea 701, 19
purpurei 151, 18
purpureis 852, 5
purpureo 168, 2. 251, 3. 714, 6
purpureum 194, 3. 805, 6
purpureus 368, 7. 874, 5
purum 128, 2. 657, 6
puras 575, 15
purus sceleris 82, 5
pus 584, 8
pusam, *vide* pupam
pusillam, *vide* pupillam
pusilli 546, 6
pusillo 965, 5
puta 685, 2
putamio 408, 4
putant 857, 9
putarer 770, 8
putaret 849, 7
putas 925, 1. 532, 10. 628, 4. 668, 1. 753, 12. 751, 11. 781, 3. 817, 5
putasne 689, 9
putat 613, 3. 653, 12. 846, 2. 867, 9
putato 652, 7. 765, 10
putatur 812, 13
putea! 696, 4. 819, 1
putem 859, 12. 895, 14
puteos 795, 5
puteus 819, 4
puto 51[illegible]. 1. 513, 5. 668, 7. 7[illegible], 3. 807, 9. [illegible]. 1. 7
put[illegible] *primadic*[illegible]. 2
puteos 665, 2
putetur 8[illegible], 1
putetur[illegible], 10. 9[illegible], 8
puti[illegible]
putidam [illegible]. 1
putidus [illegible]
putre 77[illegible]
putres 1[illegible], 1. [illegible]. 7
putrescit [illegible]
putrescit[illegible], 7
putrore 65[illegible]. 1
putrui [illegible], 10
Pyanepsia[illegible], 15
Pyanepsiis, 1
pyxa 142, 9
pyramidum 552, 9
pyrgum, *vide* p[illegible]
pyxis 761, 1
Pyrrha [illegible], 3
Pythia[illegible], 1
Pythiae [illegible]. 1
Pythiam 785, 8
Pythiorum 728, 5
Pythonem 178, 11. 698, 14
Pythagoran 671, 3
Pythagoreis 55[illegible], 3
Pythia 959, 10
Pythias 893, 11
Pythus [illegible]. 1

Q

QUA *illat.* 11. 6[illegible]. 1[illegible]. 6. 9[illegible], 7. 8[illegible]. 9[illegible]. 7. 957, 6. 45[illegible], 10
qua ratione 685, 7. 816, 9
qua, *plur.* [illegible]. 5. 1, 1
qua 160. 2. 2[illegible], 7. 9[illegible]. 7. 806, 1. 8[illegible]. 1[illegible]. 571, 9. 5[illegible], 10. 6[illegible]. 10. 622, 9 *bis*. 694, 1
quae unique 575, 1. 578, 8
quadra 697, 8
quadrante 515, 1. 647, 3
quadrata rotundis mutat 756, 11
quadret 755, 4
quadrigis 8[illegible], 5. 779, 4
quadrijugi 8[illegible]. 7
quadrijugis 7[illegible], 7
quae 9[illegible]. 1[illegible], 3. 47, 3. 52, 1[illegible]. 78, 3. [illegible]. 2. 378, 1[illegible]. 404, 3. 448, 1. 5[illegible], 5. 555, 1[illegible]. 572, 6. 707, 8
quae cum pu[illegible]. 26, 5. 144, 1. 454, 6. 555, 1. 6[illegible], 1[illegible]. 678, 5. 7[illegible], 6. 744, 1. 8[illegible], 13
quaedam 836, 1. 866, 19. 904, 4
quaelibet 794, 4
quaeque 537, 1[illegible]. 555, 6. 658, 1. 831, 2. 880, 3
quaeram 550, 4. 597, 3. 756, 3
quaeramus 808, 7
quaerat 519, 7. 713, 12
quaere 141, 5[illegible], 6. 751, 9. 761, 8. 808, 8
quaerebat[illegible], 7
quaerendum 577, 14. 729, 3. 779, 9
quaerendi 9[illegible], 7. 773, 5
quaerens 141[illegible]. 599, 7. 659, 3. 712, 8
quaerentem 261, 6
quaerentes 561, 3
quaereret 9[illegible], 2. 471, 7. 713, 4
quaerere 79, 6. 191, 1. 338, 3. 378, 3. 3[illegible], 10. [illegible]. 690, 7. 703, 12. [illegible], 1. 859, 3
quaeres 768, 14
quaeret [illegible]. 1. 173, 1. 703, 3
quaerimus 546, 9. 8[illegible], 8
quaeris [illegible]. 7. 538, 1. 7[illegible], 2. 77[illegible], 4
quaerit 278, 3. 355, 2. 781, 2. 137, 1. 5[illegible], 9. 7[illegible], 12. 7[illegible], 6. 8[illegible], 7. 897, 15. 988, 3
quaerito 43[illegible], 2
quaeritur 7[illegible], 13
quaero 70, 2. 81[illegible], 11. 857, 14. 9[illegible], 1. 1[illegible], 3
quaesiit 7[illegible], 2
quaesierat 791, 6
quaestionis 46, 1
quaestu [illegible], 2
quaestus [illegible], 1
quaestus [illegible], 5. 789, 8
quaestum est 9[illegible], 1
quaestuose 51[illegible], 2
quaestuosus 7[illegible], 7
quaestus [illegible]. 1
quaestus 1[illegible], 3
quaestus [illegible], 10
quale [illegible]. 1. 4[illegible], 3. 149, 1. [illegible]. 1. 1[illegible], 2
qualem [illegible], 3. 377, 1. 5[illegible], 7. 8[illegible], 4
quales [illegible], 3. 581, 5. 5[illegible], 4
quali 7[illegible]. 2. 8[illegible], 5. 6[illegible], 6. 677, 1
qualia 67[illegible]. 2. 714, 5
qualibet unum 632, 2
qualibet [illegible]. 3, 9
qualis [illegible]. 3. 110, 15. 3[illegible], 6. [illegible]. 1. 790, 2
qualium [illegible], 1
quam [illegible]. 1. [illegible]. 2. 161, 1. [illegible], 3. 3[illegible], 2. 171, 15. [illegible], 1
quam cum eumque 96, 2
quam, *conj.* 9[illegible], 3. 126, 1. [illegible]. 4. 156, 9. 25[illegible], 2. 57[illegible], 1. [illegible], 6. 435, 9. 5[illegible], 1. [illegible], 8[illegible].
quam, *i. e.* quantum 78, 3. 2[illegible], 5. 470, 7. [illegible]. 1. 536, 11. 701, 10. 777, 5
quam minimum 12, 2

quamcunque 778, 6
quamlibet 169, 7
quamvis 61, 2. 106, 4. 281, 1. 293, 2. 296, 5. 379, 3. 387, 2. 392, 2. 512, 5. 619, 9. 681, 7. 683, 11. 787, 3. 805, 1. 863, 15. 905, 11
quando 95, 5. 160, 1. 463, 1. 594, 5. 696, 11, *bis*. 705, 14
quando *pro* quandoquidem 314, 2. 685, 6. 701, 6. 705, 5
quandocunque 765, 1. 800, 6
quandoque 364, 1. 368, 8. 904, 1
quanquam 112, 4. 233, 1. 290, 12. 312, 8. 325, 8. 398, 1. 615, 7. 841, 6
quanta 63, 3. 101, 6. 440, 5. 467, 11. 561, 7. 630, 7
quantane 669, 4
quantas 718, 2
quantas 840, 12
quanti 578, 9. 652, 2, *bis*
quanti facias 770, 2
quantis 416, 11
quanto 311, 7. 322, 8. 346, 8. 511, 2. 758, 4. 862, 6, *bis*
quanto 518, 7. 522, 6. 524, 10. 537, 10. 651, 2. 705, 4. 846, 5
quanto rectius 615, 5. 865, 1
quantum plura 866, 7
quantulum 649, 14
quantum 10[illegible], 6. 168, 7. 319, 1. 447, 1. 490, 2. 511, 5. 523, 1. 530, 3. 538, 5. 591, 2. 647, 2. 689, 13. 719, 4. 720, 14. 761, 6. 905, 1
quantum habeas tanti sis 511, 5
quantumvis 848, 14
quantus 63, 7, *bis*. 465, 7. 466, 5. 680, 8. 846, 8
quare 529, 1. 596, 8. 634, 3. 643, 2. 650, 2. 862, 9
quare, *i. e.* quapropter 653, 10
quarta 558, 11. 594, 7. 890, 1
quarta, *ablat.* 895, 6
quartæ partis 691, 2
quartam 560, 4
quartana 666, 5
quarum 520, 4
quas 68, 4. 208, 4. 382, 12. 394, 6. 422, 4. 434, 2. 445, 11. 522, 7. 576, 4
quas res agis 695, 5
quassas 5, 5. 393, 3
quatenus 586, 4. 611, 7. 637, 3. 677, 11
quater 119, 8. 637, 5. 702, 7. 806, 9
quateret 387, 3
quaternos 551, 12
quatiam 78, 1
quatient 364, 12. 774, 4
quaties 56, 2
quatit 67, 5. 250, 3. 357, 11. 861, 12
quatiunt 21, 2. 97, 1
quattuor 551, 1. 567, 1. 818, 4
quavis 552, 1
quesam 685, 2
quicetus 51[illegible], 5
queant 469, 10
quem 685, 7. 816, 9
queat 55[illegible], 2
queris 200, 2. 342, 5. 533, 11. 569, 12. 714, 3
quem 11, 5. 12, 9. 17, 7. 24, 5. 59, 7. 300, 6. 372, 1. 393, 9. 500, 3. 507, 5. 710, 2. 471, 4, &c.
quemcunque 67, 2
quemque 707, 5. 757, 13
quemvis 647, 3. 704, 4
quendam 592, 12. 764, 5
quenquam 617, 2. 618, 3. 636, 7. 844, 3
quercetani 645, 3
querceta 165, 1
quercus 50, 8. 531, 3. 413, 8. 716, 9
querebar 468, 5
querela 830, 9
querelam 248, 14
querelarum 146, 6
querelas 325, 1. 780, 3
querelis 219, 5
querentem 504, 3
querenti 10, 7. 350, 6
quereris 857, 14
querimoni 378, 10
querimoniæ 237, 6. 336, 7
querimonius 58, 3
queritur 764, 1. 807, 12
querula 284, 6
querulus 85, 5
quesumus 185, 4
quesumus 2
quesu 98, 7
questus 115, 1. 577, 1
qui 5, 6. 16, 8. 18, 1, 2. 24, 1, 2. 39, 2. 62, 5, *bis*. 264, 5. 270, 10, 12. 342, 5, *et alibi freq.*
qui, *contr.* 305, 1. 660, 7. 665, 5. 681, 8. 711, 2, 11. 736, 3. 769, 11, *bis*. 862, 3. 911, 11
qui partium 283, 7
qua 703, 5. 713, 8, 9. 811, 5. 837, 7. 869, 5. 874, 6. 1[illegible] 589, 6. 666, 4. 681, 10. 705, 11, 1[illegible] 77, 14
quibus 24, 4. 29, 4. 119, 4. 164, 9. 295, 5. 344, 1. 349, 5. 377, 6. 464, 7. 467, 1. 489, 5. 109, 5. 484, 5. 497, 1. 539, 6. 548, 2. 551, 7. 565, 2
quibusdam 666, 5
quibusvis 1 560, 14
quicquam 50, 14. 107, 2. 662, 1
quicquid 613, 2. 640, 2. 687, 11. 702, 6
quicquid erit 17, 1. 96, 6
quicunque 131, 5. 198, 2. 286, 2. 455, 5. 459, 5. 475, 7. 655, 5. 807, 10, *bis*.
quid 8, 6. 50, 9. 60, 1. 100, 5. 118, 1, 2. 134, 6, 7. 191, 1. 200, 5, 6, 7. 236, 7. 9. 351, 1. 378, 7, *bis*. 9. 397, 2. 416, 1. 438, 2. 448, 5, *bis*
quid, *i. e.* cur, 36, 5. 192, 5. 200, 3, 4. 226, 2. 238, 7. 261, 3. 340, 14. 444, 3, *bis*. 453, 1. 470, 2. 482, 10. 492, 1. 507, 9
quid ais inquid 27, 12. 370, 2. 455, 9. 608, 5. 710, 7
quid ad rem? 753, 5
quid agam? 765, 5
quid agis? 60, 1. 592, 3
quid attinet 445, 5
quid [illegible]usæ est 507, 10
quid deceat, quid non 758, 7. 900, 2
quid distent æra lupinis 762, 1
quid enim 566, 6
quid faciam 538, 9. 615, 3
quid faciam vis 559, 15
quid facias illi 511, 6
quid fiet 638, 3
quid fit 901, 11
quid juvat 509, 3
quid solrum 902, 4
quid multa 576, 9. 700, 9. 760, 3
quid possim 770, 6
quid quod 227, 7. 459, 1
quid refert 652, 3. 708, 3. 867, 7
quid rides 511, 12. 682, 5
quid si 290, 3. 658, 4. 796, 8
quid sibi velit 688, 2
quid [illegible]tas 648, 13
quid statis 507, 9
quid te juvat 701, 3
quid tibi vis 470, 1. 524, 6
quid tum 659, 4
quid valeant humeri 876, 2
quid vetat 603, 2
quid velit et possit 782, 3
quid vis 651, 13. 695, 5. 859, 15
quidam 511, 7. 515. 10. 521. 1. 582, 9. 548, 8. 555, 7
quiddam 514, 3
quidem 606, 7. 736, 8. 770, 7
quidlibet 140, 1. 592, 11. 805, 7. 873, 10
quidnam 632, 10
quidni 966, 2
quidquam 107, 2. 539, 6. 635, 4. 642, 3. 653, 2. 698, 6. 857, 1
quidquid 4, 5. 43, 1. 96, 6. 104, 1. 317, 1. 444, 1. 525, 9. 629, 5, *bis*, &c.
quidquid delirant reges plectuntur Achivi 756, 9

quidve 700, 1
quidvis 337, 1. 592, 5. 650, 3. 793, 4
quies 803, 6
quiescas 644, 1
quieseri 905, 10
quiessem 372, 2
quieta 119, 2
quietem 493, 7. 500, 8
quietiore 166, 1
quietis, *adject.* 253, 6
quietos 555, 10
quietum 52, 4
quietus 345, 4
quin 45, 7. 203, 2. 296, 7. 451, 11. 597, 10. 547, 8. 555, 3. 613, 6. 642, 11
quin *pro* quinetiam 678, 4
quin *pro* cur non 151, 1
quin *pro* ne 211, 15
quin et 203, 2
quinetiam 522, 3. 544, 2. 836, 9
quinas 518, 6
Quincti *v.* **Quinti**
quincunce 901, 9
Quindecim virorum 502, 10
quingentis 707, 2
quinquatribus 869, 11
quinque 532, 3. 578, 5. 666, 4. 710, 7. 759, 4. 786, 4, 5
quinque millia 756, 4
quinquennes 629, 5
quinquenni 716, 9
quinque viri 830, 1
Quinqueviro 687, 8
quinta 58, 11
Quinte 685, 2. 697, 1
Quinti 191, 2. 660, 9. 796, 1
Quintilio 941, 7
Quintilium 91, 5. 95, 7
quinto 789, 7
quippe 119, 8. 517, 2
Quirini 13, 6. 421, 6. 481, 7. 869, 11
Quirinus 251, 6. 604, 2
Quiritem 171, 3
Quiritibus 255, 9
Quiritis 702, 7
Quiritium 4. 2. 415, 6
quis 1. 6. 1. 37, 6. 76, 2, 3. 94, 1. 100, 3. 104, 3. 105, 1. 111, 2, 3. 174, 3. 381, 11, ***bis***, 12. 385, 1, *et alibi freq.*
quis, *i. e.* aliquis 76, 4. 349, 1. 437, 5. 482, 9. 576, 6
quis non 133, 1
quis, *verb.* 710, 10
quisnam 692, 4. 710, 1
quisquam 26, 3. 289, 2. 533, 2. 543, 5. 575, 15. 593, 10. 654, 3. 694, 5. 789, 8
quisque 199, 8. 311, 7. 385, 5. 518, 7. 570, 6. 572, 7. 577, 10. 615, 7. 649, 19
quisquis 152, 1. 155, 5. 159, 1. 333, 2. 336, 1. 618, 5
quivi 643, 1
quivis 349, 6. 574, 11. 576, 4. 614, 9. 675, 3. 695, 5. 857, 4. 866, 15. 895, 11
quo 11, 2. 17, 5. 22, 7. 103, 5. 128, 4. 5. 200, 6. 201, 5, ***bis***. 320, 1, 3. 370, 1. 418, 1. 456, 1. 537, 1. 525, 9. 554, 10. 575, 9
quo. *adv.* 22, 5. 32, 6. 213, 6. 267, 4. 298, 11. 337, 7. 339, 5. 343, 5. 363, 3. 392, 11. ***bis***. 414, 4, ***bis***, 5. 507, 5. 708, 5. 891, 4
quo, *i. e.* ad quid 512, 3. 572, 4. 719, 3
quo *mea* quomodo 512, 1
quo *pro* ut 446, 10
quo fit ut 613, 4
quo loco 742, 3
quo locorum 144, 1
quo, quo 555, 5
quo magis 561, 12
quo pertinet 119, 7. 626, 3
quo pacto 512, 7. 552, 15. 671, 6. 705, 8. 753, 3. 769, 4. 805, 2. 855, 6
quo rediturus erat 633, 1
quo rem *id. duc.* 537, 5
quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu 741, 8
quo tendis 702, 6
quo vellet 907, 3
quo virtus vocat, i, bone 238, 12
quoad vixit 617, 6
quocirca 657, 5. 701, 8. 866, 5
quocunque 111, 1. 357, 4. 502, 1. 517, 14. 638, 12. 714, 7. 740, 9. 765, 1. 889, 6. 902, 10. 905, 9
quodam, *adv.* 727, 4
quo libet 529, 3
quomodo 595, 8
quondam 190, 5. 523, 4. 632, 6. 651, 6. 684, 1. 815, 6. 896, 2. 907, 8
quone 667, 3
quonam 57, 2. 666, 1. 673, 1. 696, 5
quoque 65, 8. 70, 2. 103, 3. 169, 7. 216, 6. 264, 10. 375, 1. 502, 12. 571, 8. 582, 2. 574, 11. 576, 11. 666, 3
quoque, *adj.* 720, 8. 811, 10
quorsum 666, 5. 694, 3. 701, 2. 705, 7
quorsum est opus? 712, 10
quorum 51, 9. 351, 2. 356, 15. 514, 2. 677, 1. 791, 2
quos 2, 2. 59, 2. 61, 1. 163, 4. 201, 2. 259, 7. 310, 1. 367, 6. 408, 1. 561, 1. 564, 12. 408, 2. 515, 4. 544, 5. 540, 5. 566.
quoscumque 577, 9. 633, 10
quot 615, 11. 756, 3
quota 320, 3
quota est hora 697, 8
quotannis 161, 9
quotes 28, 5. 368, 10. 403, 4. 491, 6. 815, 2. 817, 3. 833, 6
quotquot 705, 4
quotquot sunt 701, 3
quotus 751, 6. 831, 9
quovis 556, 9

R

RABIDOS 907, 5
rabiem 17, 4. 61, 1. 335, 10. 470, 9. 669, 10. 775, 1. 815, 8
rabies 379, 1
rabiosa 869, 3
rabiosi 591, 2
racemos 168, 1
radat 130, 2
radere 130, 10
radice 866, 9, 10
radices 714, 3
radit 695, 1
radix 109, 4
radis 109, 4. 211, 5. 436, 1
radios 132, 1. 566, 9
rame 115, 9. 538, 2. 662, 1
rancidum 632, 13
rapaci 789, 4
rapacibus 482, 6. 626, 8
rapacis 256, 5
rapacium 380, 10
rapax 129, 4
rape 266, 9
rapere 197, 7. 566, 4
rapham 78, 2
rapiamus 472, 4
rapias 637, 5. 807, 4
rapido 603, 1
rapidos 50, 5
rapidum 185, 9. 660, 8
rapidus 109, 7. 412, 2
rapiente 55, 4
rapientes 541, 5
rapies 615, 4
rapiet 560, 4
rapimur 967, 1
rapiunt 69, 3
rapis 359, 5. 694, 4. 713, 1
rapit 290, 1. 316, 8. 322, 1. 457, 1. 511, 12. 586, 10. 611, 6. 726, 1. 866, 2
rapiunt 98, 11
rapta 116, 1
rapta 164, 2
raptam 166, 2
raptis 556, 7
raptim 278, 5. 869, 12
raptis 115, 2
rapto 767, 4
raptor 525, 3. 586, 4
raptu 46, 3. 563, 5
raptus 24, 4
rapui 221, 4
rapula 627, 5. 714, 3

rana 11, 4. 133, 2. 365, 6. 436, 11. 521, 10. 561, 2
rana arvis 561, 6
[illegible] 28, [illegible] 365, 3. [illegible] 7. [illegible] 6. [illegible] 5
ranus 365, 7
ratas 702, 3
ratem 17, 1. 466, 4. 482, 10
[illegible] 5. 4. 16, 7. 30, 5
ratio 306, 1. [illegible] 7. [illegible] 5. 340, 11. 577, 7. [illegible] 8. [illegible] 10. 641, 6. 778, 4
rationc 666, 2. 691, 3. 675, 1. 683, 7. 692, 6. 829, 6. 865, 11
rationibus 901, 7
rava 544, 2
rauca 283, 8
rauci 262, 1. 550, 6
re [illegible] 5. [illegible] 7. 677, 2. [illegible] 8. 686, 1. 696, 5. 801, 4. 850, 4
re [illegible] gesta 672, 6
re [illegible] 711, 5
re [illegible] 14, 6. 159, 1. 190, 7. [illegible] 2. 385, 11. 388, 10. 440, 5. 450, 4. 514, 4. 548, 10. 554, 5. 607, 4. 685, 4. 701, 9. 729, 5. 732, 4. 740, 5, 12. 751, 6
rebus agendis natum 879, 5
recalcitrat 615, 4
recantatis 71, 1
recedant 508, 11. 863, 15
recedentis 234, 2
recedentes anni 888, 9
[illegible] 796, 12
recens [illegible] 340, 6. 360, 5. 617, 7. 731, 5. 833, 5
recentes [illegible] 11
recent[illegible] 10, 1
recentibus 876, 11
recentum 41, [illegible]
recepisset [illegible] 8
recepit 731, 1. 774, 9. 885, 4
recepta 865, 6
recepti [illegible] 5
recepto [illegible] 3. 360, 11
receptus 867, 11
recess[illegible] 609, 8
recess[illegible] 912, 1
recessu[illegible] 3
recimulas [illegible]
recines [illegible] 7
recinct[illegible]
recinunt 729, 8
recipit [illegible] 8. 864, 11
recisas [illegible] 1
recisos 280, 3
recisuram [illegible] 7
recitat [illegible] 347, 1. 822, 7
recitatus 911, 7
recitatur 861, 10
recitator 914, 10
recitent 551, 1
recito [illegible] 10, 1
reclamat [illegible] 8
reclinit [illegible] 10
reclinatum [illegible] 7
reclusens 247, 5
reclusere 26, 3. 424, 2
recludit 750, 2
recluditur 2[illegible]
reclusa 859, 9
reclusus 657, 7
recondit 649, 4
recondidum 561, 2
recordor 866, 5
recreabis [illegible] 4
recreantur 208, 1
recr[illegible]e 5[illegible], 1. 632, 8. 797, 4
recreat 331, 8
recreatis 261, 7
recreatur 90, 6
recta 526, 13. 575, 12. 704, 1
recta, *adverb.* 565, 7
recte 10[illegible], 10. 521, 7. 524, 11. 526, 1. 546, 2. 634, 6. 647, 5. 662, 8. 712, 6. 729, 10. 732, 2. 900, [illegible]. 910, 7
recte facientibus 730, 2
recte nec ne 257, 1
recte facta 842, 4
recti specie decipimur 875, 3
recti 379, 5
rectus 525, 6. 550, 5. 615, 5. 705, 11. 752, 2
rectus [illegible]8, 1. 307, 12. 103, 10. 679, 7. 804, 9. 883, 4. 865, 1
recto 689, 11. 817, 2
recto more 869, 6
rector 801, 10
rectos 889, 8
rectum 122, 1. 511, 5. 656, 8. 758, [illegible]. 765, 12. [illegible]55, 4. 857, 8. [illegible]
ad rectum fingeris 904, 9
rectus 102, 11
recubabat 281, 2
recumbere 748, 1
recumbit 52, 8
recumbus 685, 7
recurrat 525, 4
recurrentes 613, 6
recurrus [illegible]
recurv[illegible] 7, 9
recurvit 392, 8
recusant 71[illegible], 2
recusat 652, 1. 665, 1
recuserit 590, 7
recusent 551, 13. 576, 1
recuset 683, 11. 709, 10
recusos 549, 1
[illegible] 772, 6
redarcat 318, 5
red[illegible] [illegible] 71, 5. 403, 9. [illegible]
[illegible] 512, 13. 546, 13
redarguit [illegible], 9
redde 171, 5. 353, 5. 767, 10. [illegible], 5
reddebe[illegible] 790, 11
reddebatus 786, 5
reddere 130, 5. 223, 5. 537, 2. 651, 5. [illegible] 6. 810, 5. 866, 15. 887, 6. 899, 11. 900, 10. 911, 10
reddere verbum verbo 883, 8
redderet 84, 5. 895, 1
reddes 762, 3, 5, *bis*. 784, 2
reddet 350, 11. 557, 5. 594, 4
reddidere 490, 15
reddiderit 876, 10
reddidi 390, 3
reddidisses 43, 3
reddidit 413, 5
reddit 764, 9. 702, 2. 881, 5. 905, 7
redditum 157, 1
redeam 655, 7
redeam domum nudus, &c. 683, 5
redeant 570, 5. 605, 2
redeas 13, 5
redeat 96, 1. 767, 11. 890, 10
redegit 140, 6
redemptor 243, 3. 860, 15
redeo 514, 6. 574, 6. 582, 8
redeunt 317, 5. 591, 5. 465, 2
redeunte 286, 5
redeuntes 547, 15
redi[illegible] 4
redibit 270, 3. 450, 12
rediens 528, 3. 652, 7
redigatur 509, 10
redit 55[illegible], 5
redire 582, 12. 501, 10
redirent 9, 1
reds 731, 2
redit 290, 8. 365, 5. 395, 8. 764, 3. 832, 12. 901, 11
redit ad se 865, 13
reditu 570, 7
reditum 383, 3. 474, 5. 737, 7. 745, 7. 883, 7
rediturus 695, 4
reditus 275, 3. 461, 1. 821, 6
redonabo 253, 1
redonavit 174, 3
reducent 241, 7
reducet 173, 5. 667, 2
reducis 327, 5
reduci 190, 2. 368, 1. 847, 7
reducta 73, 5. 452, 3
reductum 809, 9
refeceris 274, 3
refectus 865, 11
refer 275, 2. 761, 8. 768, 2. 8[illegible] 6, 1
referam 53, 2. 731, 3
referas 681, 7
referat, *impers.* 540, 6
referat 498, 5
referenda 706, 10
referendus 832, 5
referent 59, 5
referente 354, 12. 391, 2
referentes 576, 2
referentis 571, 8
refero 579, 2

referre, *prima brevi*, 257, 5. 879, 8
referre, *prima longa*, 525, 1. 570, 6
referret 758, 5
referri 632, 1
refers 760, 1
refert, *personal. prima brevi*, 270, 5. 283, 3. 485, 6. 808, 1. 849, 2
refert, *impers. prima longa*, 652, 3. 808, 3. 867, 7
refertur 211, 4. 886, 12
refessum 443, 11. 849, 9
refici 676, 4
reficit 5, 4. 817, 8. 847, 6
refixa 837, 5
refixit 810, 13
reflexo 105, 4
reformidet 708, 10
refrenabile 760, 2
refrenare 735, 3
refugit 580, 1
refugium 852, 9
refugimus 134, 6
refugit 7, 3. 413, 8. 867, 12
refugiens 222, 4
refusit 51, 10
regalde 892, 9. 898, 5
regales 400, 7. 760, 6
regali 599, 2. 893, 1
regalem 726, 13
regat 10, 1. 890, 6
rege, *nomen*, 136, 5. 263, 1. 289, 4. 486, 4. 543, 9. 807, 2
Rege, *propr.* 5[illegible] 1. 566, 16
rege, *verb.* [illegible], 1
Regem 582, 5, 3. 585, 4
regerit 564, 4
reges 206, 4. 240, 1. 311, 1. 367, 5. 531, 5. 585, 3. 643, 1. 730, 9. 774, 6. 911, 3
reget 56, 1
regi, *nomen*, 852, 7
regi, *verb.* 898, 1
regia 776, 2
regia Roma 763, 10
regiæ 210, 1
regiam 141, 5. 225, 3
regibus 1, 1. 113, 4. 525, 10. 634, 1. 804, 3, 4
regina 115, 2. 129, 6. 258, 1. 515, 3. 499, 6. 755, 6
regio 547, 8. 791, 2
regione 746, 2
regis, *nom.* 10, 5. 581, 8
regis opus 877, 13
regis, *verb.* 130, 1. 448, 7
regit 262, 3. 269, 9. 535, 3. 443, 1. 911, 6. 820, 11
regium 165, 3
regnus 246, 6. 250, 5. 913, 2
regna 200, 5. 232, 5. 262, 6. 347, 6. 487, 2. 564, 7
regna vini 22, 6
reguanto 253, 10
regnare 267, 1
regnata 172, 1. 365, 7
regnator 360, 9
regnavit 360, 9
regnes 55, 6. 156, 1
regnet 736, 5
regno, *nom.* 362, 4. 571, 2
regno, *verb.* 772, 4
regnum 52, 5. 68, 6. 158, 3. 345, 5. 378, 4. 375, 5. 541, 7. 570, 8. 730, 2
regula 541, 2
Reguli 268, 8
Regulum 52, 8
regum 22, 2. 131, 7. 195, 8. 228, 9. 239, 4. 327, 8. 353, 1. 410, 2. 513, 3. 605, 5. 627, 5. 555, 3. 714, 5. 736, 3. 774, 6. 850, 1. 848, 6. 878, 8. 903, 7
rei, *a reus*, 605, 6
rei, *a res*, 311, 11. 339, 4
rejecit 103, 6
rejecta [illegible], 7
rejectæ 290, 11. 736, 2
reis 149, 4. 363, 9
relabi 111, 6
relabor 726, 4
relatus 489, 4
relegata 611, 6
releget 298, 10
relegi 755, 2
relegit 437, 3
relicta 175, 5. 371, 4. 639, 7. 767, 12
relictis 153, 9. 428, 7. 468, 8. 500, 6. 860, 10
relicto 45, 1
relictos 127, 5
relictum 316, 2
religarat 123, 2
religas 23, 4
religat 558, 7
religata 193, 8. 405, 7
religio 598, 4
reliquam 235, 5. 595, 6. 705, 9
reliquas 510, 9
relinquendis 606, 7
relinquens 701, 2
relinquent 210, 2
relinquere 744, 10. 887, 13
relinquere et 273, 5
relinquis 761, 9
relinqui 910, 2
relinquit 217, 2. 266, 1. 866, 3
relinquunt 183, 6
reliquerit 666, 5
reliqui 772, 4. 791, 5
reliquit 482, 6. 489, 8. 839, 6
reluctantes 376, 7
rem 26, 2. 500, 9. 502, 6. 517, 6. 523, 11. 526, 11. 538, 6. 547, 1, 10. 553, 10. 595, 6. 655, 6. 655, 2. 692, 6. 708, 12. 730, 4, *bis*. 731, 6. 801, 11. 852, 1. 866, 12
rem, *i. e.* materiam, 900, 4, 5
rem auge 765, 12
rem facias 750, 4
rem bene gerere 768, 1
rem gerat 769, 4
rem male gerere 645, 6
rem tentare 854, 13
rem tuam, *i. e.* bona tua 901, 11
rem unam 875, 7
remanente 103, 2
remeare 577, 8
Remi 457, 7
remige 486, 5
remiges 489, 2
remigio 60, 3
remigium 758, 8
remis 140, 3. 677, 13
remiscet 826, 4
remisit 679, 4
remissi 816, 2
remisso 550, 7
remisto 124, 1
remittas 191, 3
remittit 719, 1. 903, 8
remittunt 57, 10
remorant, *i. e.* removerant, 649, 6
remorsarum 451, 2
remos 165, 6
remota est 901, 9
remotis 156, 2. 229, 4. 278, 6. 376, 3. 412, 3. 709, 5
remoto 152, 6. 387, 9
remotos 571, 7. 682, 1
remotus 108, 1. 906, 4
removere 687, 4
removi 693, 7
removisse 271, 5
remugiat 292, 1
remugiens 466, 9
renarint 382, 11
renascens 256, 2
renascentur 878, 5
renati 478, 11
renes 652, 9. 754, 8
renidentes 436, 11
renidet 168, 9. 224, 2. 276, 2
renodantis 469, 15
renuis 860, 6
renuit 799, 12
reor 886, 5
reparant 392, 9
reparare 256, 1. 682, 1
reparata 119, 7
reparavit 141, 4
repensis 570, 2
repentes 854, 5
repente 65, 9. 515, 5
repertor 897, 2
repertus 488, 1
repetantur 40, 4
repetas 7[illegible], 9
repetat 545, 1. 767, 12
repetens 525, 5
repetes 149, 3. 671, 1. 762, 11
repetet 63, 4
repetit 301, 3. 595, 9. 763, 9
repetita 904, 7

repetitum 774, 2
repimus 559, 2
reponens 86, 6
reponere 763, 5
reponet 676, 1
repoti 270, 7. 869, 8
reponis 44, 4. 882, 6
reportasti 103, 4
reporto 503, 2
repo[illegible]um 400, 1
repotia 629, 8
repræsentet 820, 2
reprehendere 650, 14. 837, 6. 8[illegible] 9
reprehendet 911, 14
reprehen[illegible]m 671, 3. 857, 1
reprehenditæ 398, 10
reprendas 575, 13
repsimus, *v.* repimus
reprendes 812, 9
reprendis 606, 8
reprensis 603, 1
reperat 762, 8
reptare 746, 4
repugnant 538, 12
repulsæ 247, 1
repulsam 728, 3
repulsum 710, 8
requiem 766, 5
requies 157, 2
requiro 795, 5
rere 506, 4
reris 650, 10
rerum 219, 6. 409, 10. 422, 8. 464, 11. 496, 9. 534, 13. 537, 3. 592, 5. [illegible]03, 3. 709, 6. 721, 1. 734, 1. 757, 8. 876, 11. 877, 5. 892, 1
rerum caput et fons 807, 4
rerum fluctibus in mediis 861, 13
res 373, 2. 510, 7. 532, 9. 535, 10. 567, 5. 577, 14. 615, 2. 647, 9. 663, 8. 684, 10. 752, 1. 805, 2
res, *supple* familiaris, 495, 4. 525, 8. 640, 5. 685, 9. 732, 3. 740, 6. 774, 15. 787, 2. 811, 9. 840, 1. 864, 8
res, *i. e.* materia, 876, 2
res comica 879, 12
res altera alterius poscit opem 909, 7
res Romana 783, 3
res, *plural.* 50, 10. 149, 2. 160, 8. 526, 8. 541, 5. 601, 7. 630, 8. 634, 6. 671, 7. 682, 4. 722, 1. 726, 5
res, *i. e.* facinora 614, 7. 806, 2
res adversæ 720, 5
res gestæ 878, 8
res gestas 713, 3. 854, 5
res Italas 827, 2
res secundæ 774, 3
res omnes 888, 4
rescieris 852, 2
rescinditur 745, 3
rescribe 751, 6
rescribere 646, 1. 745, 1
reseces 48, 1
resedit 253, 1
residunt 256, 2
resignat 760, 7
resigno 357, 12. 762, 12
resolvent 112, 3
resolvit 648, 9
resonantis 30, 7
resonare 294, 5
resonarent 590, 5
resonat 551, 1. 551, 2
resonet 529, 6
reserbens 177, 3
respicere 667, 7. 900, 11
respicientis 734, 3
respicis 12, 7. 65, 4
respondeat 694, 5
respondebam 592, 13
respondere 595, 1. 655, 5. 794, 8. 828, 7
responderet 524, 9
respondent 699, 7
responde[illegible]s 575, 6. 798, 8
respondet 516, 3. 597, 8. 765, 4
respondit 731, 3
responsa 501, 7. 589, 1
responsare 710, 3. 730, 7
responsat 711, 9
responset 675, 6
responsore 799, 6
responsum 457, 2
responsura 719, 14. 559, 6
respuet 832, 6
restat 726, 13. 754, 7
restinguere 566, 4
restinguet 193, 3
restituent 281, 4
restituet 593, 8
restituit 421, 3
resto 593, 11
restrictis 70, 12
resurgat 220, 10. 256, 6
retardet 193, 10
retegis 327, 4
retexens 638, 1
retia 459, 11
reticulum 510, 4
retinacula 558, 6
retinent 814, 12
retinere 513, 4
retinet, *v.* recinet
retorsisti 952, 7
retorta 269, 9
retortis 10, 3. 818, 6
retractes 184, 1
retractus erit 914, 4
retrahas 813, 15
retro 133, 6. 191, 5. 260, 5. 292, 5. 357, 4. 488, 2
retrorsum 127, 3. 396, 2. 731, 4. 815, 16
rettuleris 806, 1
rettulit 152, 4. 421, 2. 852, 9
retusum 155, 2
revehet 474, 7
revehi 685, 1
revellis 227, 8
revera 711, 5
reverti 114, 7. 642, 5. 697, 1. 793, 11. 907, 2
revexit 228, 11
revictæ 378, 6
revisens 120, 1
reviset 761, 2
reum 671, 1
revocant 363, 3
revocas 575, 7
revocat 663, 7
revocavit 422, 3
revolvimus 851, 10
rex 100, 4. 375, 5. 488, 8. 541, 9. 542, 6. 543, 5. 648, 3. 655, 1. 729, 9. 734, 5. 755, 8. 804, 10. 85[illegible], 12
rexque paterque 763, 3
Rhæti 577, 5
Rhætos 416, 10
Rhamnes 903, 1
rheda 697, 6
rhedis 567, 1
Rhem 604, 7
Rhenum 874, 8
rhetor 556, 4. 861, 15
rhetoris 601, 4
Rhodani 257, 4
Rhodio 603, 2
Rhodon 28, 1
Rhodopen 341, 1
Rhodos 778, 1, 5
Rhœti, *v.* Rhæti, &c.
Rhœcum 232, 7
Rhœcus 263, 7
rhombi 633, 6. 716, 6
rhombos 628, 1
rhombum 528, 6
rhombus 435, 4. 627, 2. 628, 2
rictum 600, 5
ride 733, 2
rideant 448, 13
rideat 871, 6
ridebit 825, 6
ridebo 881, 4
ridemus 564, 2
ridendus 725, 3
ridens 12, 4. 350, 7. 508, 3. 597, 11
rident 182, 9. 739, 10
ridentem 91, 3. 508, 4. 645, 4. 508, 4
ridentes 560, 3
ridentibus 880, 12
ridentur 863, 12
ridere 747, 10
ridere decorum 762, 5
rideret 849, 2
rideri 533, 6
rides 511, 12. 668, 10. 682, 5. 733, 6, 8, 12. 822, 6. 870, 10
ridet 172, 4. 189, 9. 356, 1. 405, 8. 607, 1. 851, 3
ridetur 583, 13. 721, 1. 903, 15

ridiculum 604, 6. 852, 13
ridiculus 668, 11. 715, 9. 884, 5
rigat 254, 9
rigent 409, 3. 459, 3
rigida 293, 6
rigidi 331, 3
rigidis 530, 2
rigidum 435, 8
rigidus 725, 3
rimam 749, 7
rimosa 697, 10
ringi 365, 3
ripa 10, 9. 227, 6. 355, 4. 511, 1. 667, 2
ripæ 84, 4
ripam 211, 9
ripas 347, 4. 366, 6. 369, 5. 391, 7
ripis 338, 3
riseris 492, 4
risent 354, 2
risero 479, 2
risi 552, 5
risissent 309, 7
risisti 720, 11
risit 43, 6. 296, 8. 380, 1
risores 892, 8
risu 217, 7. 415, 4. 591, 6. 600, 5. 621, 2. 903, 17
risu quatit populum 861, 12
risum 547, 12. 719, 11. 744, 3. 785, 3. 873, 5. 906, 1
risus 40, 6. 551, 9. 568, 5. 654, 7. 687, 9
risus, *plur.* 766, 5
rite 124, 6. 334, 2. 378, 7. 390, 7, 8. 423, 9. 497, 7. 861, 6
ritu 244, 6. 304, 1. 356, 4. 616, 1. 664, 1. 877, 10
rivali 911, 13
rivis 31, 2
rivo 160, 5. 797, 1
rivos 114, 6. 231, 2. 295, 10. 302, 7. 743, 7. 772, 3
rivum 355, 2. 733, 6
rivus 312, 4. 781, 1. 788, 16. 817, 3
rixa 76, 5
rixæ 58, 6. 307, 2. 350, 10. 807, 10
rixam 325, 2
rixarum 321, 5
rixatur 810, 4
rixis 102, 4
roborant 879, 4
robur 16, 7. 200, 3
robustæ 309, 2
robustis 861, 2
robustus 245, 2
rodens 448, 4
rodere 789, 11
roderet 610, 2
rodit 551, 7
rodunt 574, 7
rogabat 564, 8. 565, 3
rogando 475, 5
rogare 458, 1. 669, 4
rogat 214, 1. 597, 8. 770, 2
rogata 768, 2
rogati 580, 2
rogatus 552, 11. 681, 5. 736, 2
roges 138, 1. 725, 7
roget 512, 12. 689, 8. 730, 9
rogo 725, 5
Roma 254, 5. 268, 7. 379, 8. 479, 4. 497, 5. 499, 8. 768, 10. 797, 7. 835, 2
Roma 506, 3
Romæ 254, 4. 374, 2. 418, 11. 556, 3. 646, 7. 694, 4. 704, 7. 706, 2. 735, 2. 769, 3. 778, 5. 825, 2. 839, 9. 848, 16. 860, 8. 861, 15
Romam 253, 9. 576, 3. 769, 3. 777, 7. 788, 4. 854, 19
Romana 289, 8. 380, 6. 574, 9. 622, 5. 628, 5. 743, 5
Romanæ 378, 2
Romanam 502, 6
Romane 374, 7. 551, 11
Romani 831, 3
Romani equites 881, 12
Romani pueri 901, 7
Romanis 813, 6. 862, 7. 895, 12
Romano 646, 9. 707, 13
Romanos 457, 5
Romanus 156, 4. 462, 1. 671, 8. 877, 2
Romanus pop. 730, 9
Romulæ 358, 1. 500, 9
Romuli 211, 6. 397, 4
Romulum 52, 4
Romulus 828, 3
rore 261, 5. 331, 9
rorem 910, 15
rores 255, 3
rosa 33, 1. 144, 1. 192, 8
rosæ 157, 5. 160, 7. 368, 7. 404, 4
rosarum 353, 3
rosas 322, 1
Rosci lex 780, 1
Roscius 696, 4. 837, 7
roscam 57, 2
rostrate 413, 4
rostris 698, 1
rota 292, 5. 874, 12
rotantes 406, 5
rotarum 803, 7
rotis 3, 2
rotundas 676, 2
rotund. utur 755, 3
rotundioribus 458, 7
rotundis 672, 1. 733, 11
rotundo 901, 5
rotundum 197, 3
rotundus 710, 4
rotum *pro* rotarum 684, 5
ruant 720, 2
rubeam 855, 7
rubens 192, 4
rubente 8, 2
rubentem 589, 7
ruber palus 586, 4
rubere 716, 7
ruberes 566, 16
rubicunda 796, 8
rubigine 617, 5
rubigineum 330, 7
Rubos 568, 4
rubra 685, 9
rubrica 711, 4
rubro 134, 4. 302, 7. 701, 15
rubros 191, 7
rubrum 92, 6
ructatur 913, 6
rude donatam 724, 2
rudeing ... am 900, 6
rudem be ... 859, 5
rudentes 465, 5
rudis 246, 5. 338, 3. 609, 5
ruebat 584, 1
ruens 69, 2. 80, 7
ruent, *v.* ruant
ruentes 264, 2
ruenti 651, 15
ruentis 11, 5. 167, 3. 643, 13. 852, 11
Rufillus 520, 2. 552, 6
Rufus 719, 6
rugæ 413, 9
rugis 200, 2. 453, 3
rugosa 462, 4
rugosus 817, 4
ruina 25 ... 6
ruinæ 193, 4. 250, 7
ruinam 220, 5
ruinas 149, 6. 719, 2
ruine 271, 2. 416, 14
ruis 762, 12
ruit 13, 9. 264, 9. 366, 7. 479, 4. 710, 6. 869, 3
rutis 455, 3
rumor 6, 3, 1
rumore 531, 13
rumore secundo 772, 5
rumpat 554, 1
rumpent 423, 3
rumpere 63, 5. 745, 6. 773, 5. 787, 6
rumperet 451, 5
rumpere 545, 3
rumpi 528, 8
rumpit 47 ... 2
rupem 860, 10
rupere 174, 6
ruperis 662, 6
rupert ... 55, 10
rupes 341, 2. 380, 1. 643, 11, 15. 825, 7
rupi ... 529, 7
Rupilio 564, 2. 593, 10
rupit 6, 3. 629, 3
ruptis 790, 1
rura 5, 4. 119, 2. 172, 2. 218, 5. 316, 5. 384, 3, 4. 440, 3. 575, 5. 766, 2. 788, 1. 792, 4
rure 507, 1. 529, 4. 606, 1. 730, 4. 772, 10. 787, 7. 793, 4. 811, 2
ruris 73, 4. 151, 2. 770, 6. 772, 2. 845, 2

rursum 661, 1
rursus 177, 3. 362, 2. 491, 5. 533, 4. 557, 2. 710, 9. 737, 3. 762, 8
rus 577, 16. 698, 11. 706, 2
rustica 330, 2. 843, 5
rusticus 533, 7
rusticorum 279, 7
rusticus 487, 2. 507, 7. 621, 5. 700, 6. 702, 8. 706, 2. 739, 11. 766, 9. 785, 7. 548, 14. 891, 11
Rutubæ 711, 2
rumt 634, 4

S

SABÆÆ 113, 12
sabbata 598, 10
Sibella 489, 14. 594, 1
Sibellis 280, 1. 616, 8
Sabellus 799, 12
Sabina 38, 7. 89, 5. 244, 7. 431, 6
Sabinis 226, 6. 830, 2
Sabino 715, 1
Sabinos 260, 1
Sabinum 83, 1. 751, 3. 766, 3
saccis 511, 13
sacros 651, 10
sacer 24, 5. 457, 8. 654, 2. 907, 3
sacerdos 259, 2. 255, 3
sacerdotis 772, 6
sacerdotum 68, 1
sacra 75, 1. 259, 9. 381, 4. 388, 1. 448, 8. 531, 4. 541, 1. 600, 2. 907, 9
sacræ 5, 9
sacram 442, 1
sacramentum 220, 6
sacrare 101, 6
sacras 8, 3
sacravit 832, 13
sacri 111, 5
sacrilega 198, 2
sacris 423, 6. 438, 1. 512, 1. 714, 9. 899, 7
sacro 196, 7. 201, 5. 319, 4. 402, 3. 495, 4. 566, 6
sacrum 248, 4. 255, 4. 369, 9. 431, 3. 492, 5. 649, 5
sæculum, v. seculum
sæpe 31, 4. 35, 3. 36, 3, 4. 71, 3. 174, 4. 175, 1. 185, 7. 243, 7. 284, 7. 326, 2. 475, 5. 521, 10. 525, 11. 531, 2, 4, 5. 536, 7. 564, 16. 571, 5. 579, 1. 584, 5. 601, 3. 610, 2, 3. 704, 2
sæpius 189, 5
sæva, *femin.* 52, 2. 79, 1. 109, 6. 132, 5. 362, 5. 448, 3
sæva, *neutr.* 78, 2
sævam 27, 1. 589, 5
sævus 554, 3. 636, 3
sæviet 98, 6
sævis 51, 4. 142, 4. 298, 7. 471, 3
sævit 417, 7. 438, 2. 548, 12
sævitia 197, 5
sævo 126, 4. 291, 2. 357, 7. 802, 1. 810, 2
sævos 195, 1. 311, 2
sævus 69, 1. 212, 3. 630, 5. 794, 4. 844, 7. 857, 11
saga 101, 8
sagaces 162, 2. 382, 13
sagacius 470, 4
Sagana 446, 3. 586, 11. 590, 5
Saganæ 591, 4
sagas 870, 9
sagax 892, 1
sagitta 51, 6. 103, 6. 265, 4
sagittæ 314, 5
sagittas 114, 4. 183, 2. 200, 1. 523, 8. 712, 10
sagittis 88, 7. 276, 6
sagum 464, 2
salacem 522, 4
Salamina 32, 2. 33, 1
Salaminis 65, 5
sale 600, 1. 680, 1. 721, 5. 860, 3
cum sale panis 623, 3
salebras 807, 12
sales 896, 4
salem 562, 2
Salerni 791, 2
Salinæ 838, 2
Saliaribus 139, 1
salius 782, 13
salicto 167, 8
saliente 332, 4
saliet 910, 15
salimo 555, 10
salinum 215, 9
salis 532, 1
salis, *verb.* 228, 1
Sallum 137, 2. 364, 12
salmot 296, 3
Sallusti 155, 2
Sallustius 522, 7
salo 492, 3
salsa 183, 8. 656, 2
salso 594, 3
salsus 597, 10
saltaret 564, 8
saltat 615, 8
saltem 574, 5
saltet 699, 9
saltibus 161, 2. 368, 4
saltus 259, 6
salubrem 599, 7
salubres 436, 3. 499, 2. 583, 15. 672, 9. 746, 4
salubribus 587, 6
salve 124, 5
salvere jubet 765, 7
salvere jubemus 770, 5
salvo 595, 10
salutandi 677, 15
salutari, *nom.* 502, 3
salutoi 879, 10
salvum 512, 14. 798, 4
sylvus 736, 5
Samio 176, 1
Samnites 802, 11
Samos 776, 2. 778, 5
sana 666, 9
sanctmus 536, 11
sancta 11, 7
sanctarum 620, 7
sanctior 407, 1
sancto 383, 4
sanctum 300, 9. 808, 6. 833, 5
sanc 650, 14. 765, 2. 791, 5 850, 5. 891, 4. 910, 5
sanguine 56, 1. 135, 5. 153, 1. 194, 3. 261, 1. 279, 4. 50 , 7. 399, 4. 445, 9. 656, 8. 683, 13
sanguineis 102, 4
sanguinem 367, 6
sanguinis 456, 2. 481, 3
sanguis 96, 1. 235, 6. 350, 5. 501, 2. 745, 4. 896, 10
sani 645, 6. 661, 2
sanies 296, 5
sanior 660, 7. 661, 3
sanius 180, 1
sano 556, 5. 864, 9
sanos 537, 10. 658, 3. 899, 2
sanum 577, 3, 760, 1. 797, 10. 811, 10
sanus 554, 17. 561, 8. 577, 12. 650, 4. 652, 4, 6. 665, 8. 668, 1. 669, 9, *bis*. 725, 2. 734, 6. 739, 3
sauxerunt 830, 1
sapere 739, 9. 747, 3. 795, 8. 811, 7. 865, 3. 866, 1. 900, 3
saperet 891, 10
sapias 47, 4. 781, 7
sapiat 594, 6
sapiens 31, 5. 509, 5. 541, 8. 11. 542, 1. 5. 554, 3. 615, 1. 621, 5. 629, 11. 634. 11. 676. 6. 709, 4. 710, 1. 734, 1
sapiente 643, 2. 746, 5
sapientem barbam 642, 4
sapienter 190, 9. 403, 12. 774, 17
sapientia 619, 7. 728, 1 737, 3. 744, 11. 907, 8
sapientia prima est stultitia carusse 728, 2
sapientiæ 127, 2. 351, 4
sapientior 643, 8. 663, 8. 866, 13
sapientium 327, 2
sapientius 643, 12
sapientum 667, 4
sapis 904, 9
sapit 836, 3
sapiunt 943, 5
saporem 241, 5. 677, 8
saporum 675, 4
Sappho 201, 1. 321, 5
sarcina 784, 6

sarculo 1, 6
Sardiniæ 116, 4
Sardis 776, 2
Sardo 905, 5
Sardus 830, 3
Sarmenti 563, 5, 6
Sarmentus 561, 1
sarta 745, 2
sat 285, 2
satellites 327, 9. 726, 3
satellites 310, 1
sathale 12, 6
satira 613, 1
satis 9. 1. 58, 8. 199, 8. 226, 6. 307, 11. 309, 3. 350, 9. 528, 1. 548, 4. 565, 4. 645, 1. 683, 12. 677, 2. 699, 1. 721, 2. 794, 9. 871, 4, *bis*. 914, 6
satis superque 429, 3. 489, 5
satis est 515, 6. 523, 9. 524, 3. 549, 5. 554, 4. 558, 1. 609, 5. 610, 7. 650, 3. 675, 5. 761, 6. 775, 2. 817, 10. 910, 1
satis nil est 511, 5
satur 515, 5. 765, 1
Saturniano 575, 5
Saturnalibus 638, 4
Saturni 195, 5
Saturnius numerus 644, 8
Saturnio 55, 4. 222, 4
satyra, v. satura
Satyris 6, 6. 693, 8. 813, 4. 893, 6
Satyrorum 230, 3. 893, 8
Satyros 892, 4, 9
Satyrum 864, 12
saucius 60, 4. 295, 4
saxa 72, 5. 310, 2. 350, 2. 482, 11. 492, 2. 728, 6. 772, 3. 769, 10. 907, 7
saxis 51, 12. 303, 6. 452, 5. 559, 3. 650, 4
saxo 213, 4. 395, 1, 556, 7. 575, 12
saxum 495, 11. 645, 5. 647, 5
scaberet 610, 2
scabrum 781, 6
scabies 910, 2. 913, 2
scabrum 707, 5
Scævam 93, 1
Scævæ 618, 1
scalis 857, 5
scalpere 588, 12
scalpra 649, 1
Scamandri 174, 3
scamnum 586, 1
scanderet 232, 6
scandet 360, 6
scandit 217, 1
scandunt 243, 6
scaphæ 358, 5
scari 435, 4
scarus 624, 2
scatentem 547, 6
Scauros 52, 8
scaurum 535, 4
sceleratus 645, 3. 658, 6
scelere 737, 1
sceleris 88, 5. 134, 5. 618, 2. 657, 1. 665, 3
scelerum 357, 11
scelesta 165, 5
scelestas 298, 1
scelesti 455, 3
scelestum 249, 2
scelus 11, 9. 19, 11. 296, 11. 457, 6. 657, 5
scena 619, 6. 850, 4
scenæ 756, 2. 862, 11
scenam 847, 3. 889, 1. 895, 8
scenis 888, 12
sciat 810, 3. 896, 9
sciebat 272, 5
sciens 65, 6. 284, 7. 290, 1
scientiæ 487, 1
scientioris 150, 8
sciet 910, 9
scilicet 142, 4. 206, 2. 270, 2. 339, 2. 394, 5. 603, 7. 612, 5. 626, 4. 684, 6. 689, 6. 689, 4. 696, 9. 755, 5
scimus 262, 2. 274, 1. 396, 6
scindat 71, 6
scindente 417, 2
Scipiadæ 649, 7
Scipiadem 615, 1
scire 46, 1. 578, 4. 547, 15. 698, 3, 8. 742, 2. 821, 12. 831, 9. 836, 3. 869, 7
sciret 804, 4
scis 529, 5. 777, 3. 783, 3. 789, 4. 803, 1. 813, 10. 824, 7. 874, 10. 913, 11
scit 393, 1. 790, 3. 869, 1. 887, 6. 900, 10. 905, 1
scitari 765, 1
scobe 680, 8
Scopas 394, 6
scopis 680, 8
scopulis 283, 8
scopulos 13, 8
Scorpius 221, 3
scortator 689, 8
scorto 812, 4
scortum 193, 5
scriba 565, 2. 687, 8
scribæ 560, 3. 696, 5. 768, 2
scribam, *verb.* 618, 8. 895, 13
scribare 686, 7
scribat 548, 4
scribe 645, 1. 771, 4
scribendi 546, 1, 2. 550, 5. 614, 6. 840, 3. 900, 3
scribens 899, 12
scribentes 863, 9
scribere 467, 2. 546, 5. 593, 6. 606, 3. 614, 12. 743, 3. 746, 3. 793, 12. 840, 5. 852, 3. 860, 9
scribere versus 859, 12
scriberis 25, 1
scribet 689, 7
scribetur 796, 4
scribi 878, 9
scribimus 640, 11
scribis 637, 5
scribit 756, 4
scribitis 875, 16
scribo 863, 5
scribuntur 818, 3
scrinia 515, 6. 840, 7
scripsere 863, 10
scripseris 906, 7
scripserit 27, 7
scripsisse 608, 6
scripsit 549, 8
scripta 547, 1. 551, 1. 604, 1. 608, 2. 744, 1. 822, 5. 851, 3. 860, 10
scriptis 846, 2
scripto *pro* scriptito 580, 5
scriptor 851, 10. 865, 1. 892, 6. 894, 2. 893, 8. 905, 13
scriptore 855, 8
scriptorem 755, 1
scriptores 851, 4. 849, 7. 852, 11
scriptori 903, 5
scriptoris 855, 3
scriptorum 638, 1. 822, 2. 861, 5
scripturus 610, 4
scruta 765, 6
scrutaberis 812, 7
scrutare gladio ignem 664, 9
sculpe 298, 14
sculptum 641, 2
scurra 705, 1. 794, 2
scurræ 563, 5. 587, 3. 706 10. 809, 4
scurram 615, 6
scurrantis 809, 2
scurris 659, 3
scurror 804, 9
scutica 541, 3
Scyllam 885, 6
scyphis 102, 1
scyphos 464, 7
Scythæ 131, 5. 288, 5. 534, 1. 501, 7
Scythas 80, 8
Scythen 384, 11
Scythes 191, 1. 418, 9
Scythicum 261, 3
se 10, 7. 216, 6. 270, 10. 271, 5. 403, 2. 508, 1. 513, 11, 13. 514, 7, 9. 521, 11. 529, 7
sese 508, 11. 865, 12
seipso 710, 4
secanda 227, 1
secandi 899, 11
secantur 799, 5
secat 601, 7
secer 822, 9
secernere 540, 9. 907, 9
secernis 575, 9
secernit 254, 8
secernunt 7, 1
secet 5, 1
secreta 619, 6. 720, 9. 809, 4
secreto 597, 12
secretum iter 817, 2

secrevit 486, 11
sectabitur 513, 6. 676, 6
sectamur 381, 1
Sectani 555, 12
sectantem 870, 4
sectar 144, 1
sectarier 525, 2
sectatur 518, 8. 527, 6
sectatus 622, 4
sectere 541, 3
sectis 27, 11. 679, 2
secto 531, 11
sectum 784, 2
sectus 350, 15. 442, 5
secu . . 7, 1. 486, 15
secuero 391, 2. 456, 1
seculum 9, 2
secum 513, 17. 650, 7. 665, 3. 756, 8. 765, 3. 838, 3
secunda 432, 9. 486, 14. 532, 6. 895, 5
secundae res 720, 5. 774, 3
secundum 696, 3
secundas 596, 1. 635, 6
secundas partes 810, 3
secundis 189, 9. 380, 5. 402, 10. 416, 11
secundo 55, 5. 190, 10. 298, 12. 667, 5. 721, 1. 870, 2
secundos 418, 5
secundum 50, 14
secundum, *prapos.* 156, 7
secundus 655, 6. 656, 7
secures 247, 3. 331, 5. 501, 9
securi, *ablat. a* securis, 378, 2. 513, 14
securis 584, 2
securum 569, 1. 706, 4
securus 101, 1. 677, 4. 847, 2. 857, 7
secus 159, 2. 340, 7
secuta 349, 15
secutis 717, 5
secutus 545, 2. 841, 1
sed 96, 5. 109, 1. 125, 7, *et alibi frequenter*
sed tamen 552, 13. 620, 6. 905, 2
sedare 470, 9
sedatum 816, 2
sede 53, 1. 895, 3
sedem 473, 5
sederit 631, 2
sedes 9, 6. 129, 1. 171, 4. 200, 7. 253, 5. 399, 2
sedet 243, 8. 443, 2. 573, 1
sedibus 44, 5
sedilia 891, 3
sedilibus 113, 1
sedet 806, 6
seditione 737, 1
seditionibus 252, 10. 276, 3
sedula 882, 2
sedultas 760, 6. 854, 14
sedulus 145, 1. 565, 7. 784, 5. 847, 4
seges 530, 6. 761, 11. 767, 2
segetes 118, 4. 867, 2
segetis 512, 5
segnes 528, 1. 648, 8
segni 301, 2
segnis 660, 2
segnius 663, 13
selectis 551, 11
sellis 577, 11
semel 96, 2. 109, 2. 270, 6. 345, 4. 357, 6. 370, 14. 372, 1. 393, 5. 401, 1. 414, 1. 417, 5. 478, 5. 498, 9. 547, 14. 615, 8. 689, 14. 709, 2. 902, 2. 904, 7. 915, 1
Semeleus 74, 1
Semeles 79, 2
semesa 700, 11
semesos 537, 8
semet 576, 5
semina 186, 3. 664, 5
semis 902, 1
semita vitae fallentis 817, 2
semota 829, 7
semoti 19, 4
semper 24, 2, *bis.* 104, 3. 125, 5. 132, 5. 171, 1. 183, 2. 184, 1. 185, 6. 190, 6. 192, 3. 294, 1. 339, 1. 353, 6. 403, 3. 493, 8. 495, 3. 502, 7. 512, 9. 514, 11. 684, 2. 877, 6. 883, 11. 903, 15
senator 576, 4. 576, 7
sene 685, 9. 689, 15. 690, 1
senecta 571, 1
senecte 171, 4. 205, 2
senectam 121, 5
senectus 217, 10. 458, 4. 473, 1. 618, 5. 632, 12. 825, 10
senectuti 500, 3
senem 148, 15. 665, 4. 689, 4. 883, 2
senes 183, 9. 503, 11. 729, 5. 752, 2. 838, 1
senescentem 795, 2
senescit 706, 11
senex 156, 2. 649, 18. 665, 6. 882, 1
seni 322, 3
senibus 726, 12
senile 437, 6
seniles 886, 9
senior 691, 9
seniorum 609, 6. 902, 12
senis, *i. e.* sex, 608, 5
senis, *genit. a* senex, 616, 6. 650, 4. 853, 7
senium 313, 4
senos 890, 1
sensere 378, 7
sensi 175, 5
sensibus 475, 2
sensimus 719, 6
sensit 270, 13. 386, 5. 647, 5
sensu 536, 10. 551, 3. 755, 1
sensus 538, 12. 539, 6
sententia 482, 3. 521, 2. 601, 1. 733, 8. 804, 7. 878, 11. 892, 2
sententiarum 265, 5
sentiant 347, 2
sentiat 747, 3
sentiet 330, 5
sentimus 538, 9
sentire 295, 1. 817, 5
sentis 512, 2. 625, 4. 705, 11. 815, 11
sentit 650, 5. 732, 7. 788, 3. 802, 5. 842, 6. 867, 3. 878, 1
sentiunt 243, 1
senum 109, 5. 684, 7
separatis 282, 2
seponere 896, 6
sepositi 700, 10
septem 294, 5. 497, 1. 766, 6, *bis.* 861, 10
septem millia 729, 7
Septembribus 797, 5
Septimi 170, 1
Septimium 751, 2
Septimius 770, 1
septimus 697, 4
sepulcra 589, 8
sepulcri 227, 2. 237, 7
sepulcris 153, 2. 445, 7. 691, 3
sepulcro 298, 13. 646, 9. 655, 9
sepulcrum 463, 6. 587, 2
sepultae 102, 4. 691, 6
sepultis 838, 4
sequar 393, 2. 751, 1, 5. 769, 2. 895, 13
sequare 403, 3
sequemur 427, 10
sequentes 506, 2. 514, 7. 576, 5
sequentur 900, 5
sequere 462, 8. 882, 5
sequerer 594, 1. 577, 1
sequerere 655, 9
sequeretur 587, 5
sequetur 163, 3. 208, 6
sequi 61, 7. 93, 6. 311, 8. 775, 4. 861, 8. 866, 3
sequitur 311, 3. 712, 9
sequor 365, 10. 595, 8. 616, 6
sequuntur 578, 5. 913, 5
sera 144, 2. 288, 4. 297, 2
Seras 55, 10
serendis 876, 8
sereno 141, 6. 477, 1. 677, 5
Seres 555, 7. 423, 4
seri studiorum 603, 1
seria 508, 7. 636, 2. 881, 6. 892, 9. 942, 5
Sericos 114, 4
sericos 459, 1
series 500, 2. 894, 2
serius 162, 2
sermo 548, 11. 603, 3. 621, 4. 699, 8
sermone 536, 9. 601, 3. 638, 3. 671, 7. 749, 7. 828, 2. 862, 1. 880, 6. 893, 2
sermonem 877, 5

sermones 287, 5. 285, 5. 351, 4
sermoni 548, 5, 11
sermonibus 3[illegible], 9. 690, 15. 841, 9. 860, 3. 879, 4
sermonis 58[illegible], 6
sermonum 740, 1. 878, 4
serpens 344, 4. 553, 3
serpente 439, 4
serpentes 142, 1. 589, 6. 871, 3
serpentibus Afris pejor 722, 1
serpentium 428, 6
serpit humo 375, 6
serva, *nom.* 163, 2
serva, *verb.* 645, 15
servabis 786, 6
servabit 741, 8
servanda 403, 3
servantem 751, 7
servare 159, 2. 513, 4. 551, 5. 752, 2. 756, 8. 825, 8. 879, 9. 901, 11
servaret 865, 6
servari 913, 12
servas 325, 5. 656, 3. 772, 2. 822, 7
servastis 865, 14
servat 496, 10. 535, 10. 778, 4. 799, 4. 914, 5
servata 209, 2
servate 390, 5
servatis 655, 7
servatura 415, 1
servavit 576, 10. 599, 1
serves 16, 6. 131, 1. 759, 2. 815, 8
servet 793, 5
servetur 833, 1
Servi 611, 8
serviat 156, 4
serviet 114, 1. 774, 14. 801, 6
servile 712, 5
servilem 143, 5
servilibus 569, 4
Servilio 715, 6
servire 462, 4
servis 461, 4. 630, 3. 789, 11. 865, 8
servis, *verb.* 709, 12
servit 288, 3. 571, 5. 775, 3
servitio 691, 1
servitus 183, 5
Servius 617, 9. 653, 2
servo, *nom.* 513, 12. 709, 10. 800, 11
servorum 841, 3
servos 512, 7. 551, 5. 566, 3. 576, 5. 597, 2. 648, 6. 650, 5. 795, 3
serum 706, 7
serus 13, 5. 65, 1. 845, 3
servum 537, 7. 756, 11
servum pecus 820, 7
servus 665, 3. 705, 1. 709, 1. 799, 10
sesquipedalia verba 880, 8
sessor 865, 5
sessuri 887, 3
sestertia 766, 6. 858, 8
Sesti, *v.* Sexti
setosa 167, 1
setosum 881, 6
seu o, 2, 3. 17, 6. 21, 7, *et alibi*
seu quod 646, 10
severa 237, 10
severæ 146, 6. 289, 2
severi 105, 3. 849, 1
severis 819, 2. 891, 14
severis, *verb.* 75, 1
severo 815, 12
severum 851, 6
severus 132, 7. 469, 1. 749, 9
sex 726, 7
sextarius 512, 1
Sexti 22, 2
Sextilem 759, 5
Sextili 778, 3
si 1, 2, 4. 7, 1, 4. 33, 3. 169, 1, *et alibi frequenter*
si credis 797, 4
si cui 535, 2. 655, 2
si forte 353, 4. 689, 3. 733, 6. 744, 2. 750, 7. 836, 8. 862, 8. 876, 10. 882, 6
si hiscat 374, 9
si licet 668, 2
si modo 521, 11. 556, 15. 727, 12. 896, 5
si memini 715, 6
si non 269, 4. 572, 1. 614, 2. 727, 4. 732, 12. 759, 3. 898, 8
si possis 730, 5
si potes 154, 1
si qui 106, 1. 552, 7
si quem 661, 5
si quid petet 782, 6
si quid 122, 1. 307, 11. 370, 9. 400, 1. 440, 1. 478, 2. 525, 8. 548, 7. 553, 2. 563, 2. 590, 1. 677, 6. 716, 1. 911, 7
si quis 349, 1, 7. 457, 5. 455, 1. 507, 5. 515, 5. 519, 7. 536, 7. 537, 7. 541, 3. 548, 4. 550, 7. 573, 3. 603, 5. 617, 11. 620, 9, *bis*, &c.
si quis forte 856, 2
si quod 534, 10
si quos 455, 5. 510, 14
si tamen 18, 6
si vero 910, 7
si vis 546, 3. 697, 3. 762, 10. 881, 1
sibi 156, 5. 272, 5. 505, 1. 508, 12. 512, 5. 519, 1. 523, 1. 536, 2. 539, 6. 541, 11. 551, 15. 573, 7. 576, 12. 577, 10, &c.
sibilat 511, 9
Sibyllini 496, 1
sic 15, 1, 2. 31, 5. 32, 5, *et alibi quamplurimis in locis*
sic *pro* utinam 607, 8
sic est 457, 5
sic dis placitum 694, 3
sic placet 152, 9
sic visum *pro* sic placet 126, 9
sic ut 515, 15. 630, 5
Sicambri 420, 3
Sicambros 369, 10
Sicana 490, 3
sicarius 541, 4
sicca 396, 9
siccas 590, 2
siccat 699, 5
siccatis 153, 8
siccet 154, 11
sicci 386, 1
siccis 16, 1. 75, 3. 486, 5. 672, 3. 819, 2
siccos 354, 12
siccus 622, 9. 665, 3. 804, 2
Sicula 260, 7
Siculæ 218, 1. 241, 4
Siculas 53[illegible], 4
Siculi 740, 13. 834, 2. 913, 12
Siculis 780, 1
Siculum mare 194, 2
sicut 467, 1. 508, 12
sidera 7, 5. 15, 2. 214, 4. 239, 8. 282, 2. 348, 1. 477, 2. 487, 5. 591, 7
sidere 241, 2. 290, 12
siderum 139, 5. 439, 6
Sidonii 486, 7
Sidonio 775, 11
sidus 55, 1. 398, 2. 426, 13. 465, 9. 490, 12. 584, 1
sigilla 368, 6
sigilla grata pudico 824, 3
sigilla *pro* sigilli 697, 2
sigilla 182, 7. 209, 5. 365, 11. 421, 3. 462, 5. 597, 7. 670, 2. 813, 13. 854, 2
signat humum 887, 7
signata 761, 2
signatum 677, 7
signi 581, 2
signis 81, 7. 368, 3. 567, 3
signo 641, 3
signo lagenæ læso 865, 9
signum atrum 942, 1
sileant 397, 1
sileas 699, 3
sileba 51, 3. 402, 6
silenti 696, 9
silentio 201, 5. 248, 3. 565, 8
silentium 143, 7. 451, 5. 4[illegible], 2
Siliquas 623, 12
siliquis 841, 5
silix 644, 5
silva, *v.* sylva
simo 559, 10. 574, 3
simile 30, 14. 559, 8. 641, 11. 646, 5
similem 308, 4. 342, 5. 564, 2. 641, 2

similes 613, 3
simili 304, 9. 511, 7. 809, 6
similis 92, 1. 344, 5. 527, 7. 550, 9. 690, 9. 895, 2
simillimus 864, 7
simius 602, 3
Simois 474, 4
Simone 893, 11
simplex 23, 5. 535, 7. 630, 5. 631, 2. 678, 7. 869, 7. 891, 1
simplex et unum 875, 1
simplices 183, 1
simplici 144, 3. 416, 8
simplicior 536, 7
simul 84, 4. 136, 6. 301, 3. 511, 1. 552, 9. 611, 7, 8. 671, 8. 698, 14. 715, 9. 902, 5
simul, *pro* simul atque 22, 5. 39, 2, 51, 9. 182, 1. 214, 2. 261, 4. 348, 1. 392, 6. 427, 4. 468, 5. 482, 11. 509, 3. 631, 2. 658, 11. 696, 1. 702, 7. 859, 7
simul ac 511, 10. 521, 3. 554, 7. 586, 7. 785, 5
simul atque 519, 2. 594, 6. 802, 2. 852, 1
simulacra 274, 4
simulantia 833, 3
simulare 874, 10
simulas 708, 1
simulet 820, 1
sin 749, 2
sinas 11, 1
sincerum 535, 12. 740, 9
sine 60, 5. 92, 3. 98, 7, *et alibi frequenter*
sine crimine 764, 11
sine fine 712, 1
sine gente 683, 12
sine pondere 863, 14
sine pondere et arte 901, 2
sine pulvere 729, 1
sine rivali 911, 13
sine sensu 551, 3
sine, *verb.* 801, 6. 806, 1
sinebant 213, 2
singula 573, 5. 599, 1. 626, 2. 700, 13. 859, 13. 880, 3
singulos 298, 4
singultim 575, 2
singultus 350, 14
sinistra 10, 8
sinistre 913, 1
sinistrorsum 462, 10. 618, 6
sint 508, 12. 610, 3. 612, 2. 677, 3. 699, 11
sinu 248, 2. 653, 6
Sinuessæ 561, 4
Sinuessanum 749, 1
sinum 427, 9
sinus 546, 10. 466, 9. 732, 6
sinus, *plur.* 156, 8
Siren 640, 1
Sirmium 737, 9
sis 346, 4. 478, 9. 511, 5. 550, 9. 553, 12. 618, 8. 647, 3. 685, 7. 734, 2
Sisennas 582, 7
siser 714, 4
Sisyphus 206, 2. 493, 10. 535, 3. 641, 1
sit 39, 6. 94, 1. 137, 2. 162, 5. 171, 4, 5. 240, 9. 248, 6. 427, 1. 458, 3, 13. 482, 3, 12. 509, 7. 510, 11. 513, 7. 519, 4. 525, 5. 527, 2. 529, 2, 13. 544, 4
sit mihi 531, 6. 538, 9. 556, 1
sitæ 402, 10
Sithonia 343, 2
Sithoniis 77, 1
siticulosæ 139, 6
sitiens 511, 11
sitim 156, 6. 410, 7. 866, 6
sitis et fames argenti 811, 3
sitis 528, 4
situ 359, 2
situm, *adject.* 255, 1. 292, 1
situs, *i. e.* squalor, 861, 5
situs agri 796, 4
situs, *plur.* 854, 6
sive 12, 4, 6. 13, 1. 21, 7, *et alibi sæpe*
Smyrna 776, 3
sobolem 497, 11
soboles 302, 8. 574, 3
sobrius 189, 4. 638, 4
socci 879, 3
socco 846, 9. 860, 1
socero 668, 7
socerorum 268, 3
socerum 298, 1. 514, 3. 821, 7
socialiter 895, 6
socianda 598, 9
socii 32, 7
sociis 737, 7. 738, 1. 843, 1
socio 841, 4
socium 538, 9
socius 689, 5
Socraticæ 900, 4
Socraticam 114, 9
Socraticis 325, 1
sodales 165, 5. 139, 3
sodali 99, 3. 317, 4
sodalibus 156, 2. 394, 2. 616, 2. 764, 13
sodalis 691, 3
sodalium 174, 5
sodes 595, 6. 730, 1. 761, 5. 798, 8. 911, 7
sol 380, 4. 370, 10. 886, 9. 415, 10. 462, 6. 497, 3. 582, 1. 826, 1
sol vemens 796, 6. discedens, *ibid.*
sola 100, 5. 572, 2
sola res 756, 8
solabitur 702, 10
solantis 167, 7
solatas 642, 4
solatur 842, 3
soldo 528, 3
soldum 638, 6
sole 216, 5. 354, 12. 357, 3. 547, 7. 748, 3. 840, 7
soleas, *nom.* 512, 1. 720, 8. 785, 9
soleat 567, 1
solem 185, 9. 598, 5. 673, 2. 752, 3. 773, 2
solemne 815, 6. 859, 9
solennia 733, 12
solennis 407, 1
solent 570, 4. 720, 5. 615, 13
soleo 726, 13
solers 595, 2. 909, 3
soles, *i. e.* dies, 383, 8
soles, *verb.* 695, 6
solet 98, 5. 641, 8
solibus 454, 6. 481, 7. 826, 6
solida 250, 3
solido 5, 7. 620, 4
solidum 660, 6
solio 157, 1
solis, *genit. a* sol, 35, 2. 91, 2. 346, 3. 422, 7
solis 732, 12. 803, 9
solsti 559, 6. 619, 9. 661, 1
solstis 50, 9
solstum 21, 13. 786, 5
solstus 511, 9. 577, 13. 651, 5
solum 806, 3
sollicita 131, 1
sollicitæ 282, 5. 698, 13
sollicitam 354, 8
sollicitas, *nom.* 700, 5
sollicitas, *verb.* 413, 4
sollicitat 242, 2. 627, 3
sollicitis 563, 9. 750, 4
sollicito 851, 6
sollicitudine 719, 16
sollicitudines 76, 1
sollicitudinibus 473, 9
sollicitum 61, 8. 517, 1. 707, 10
sollicitus 355, 6. 580, 1. 662, 3
solo, *subst.* 336, 13
solo, *adject.* 98, 1. 642, 11
solos 507, 2. 795, 8
solstitio 778, 2
solvas 549, 11
solvat 248, 7
solvatur 173, 1
solve 488, 2, *bis.* 491, 1. 725, 2
solventur 621, 2
solvere 104, 8. 328, 1. 461, 12
solveret 700, 9
solvet 59, 4. 371, 4. 802, 2
solvi 155, 6
solvitur 20, 1
solum, *subst.* 75, 2. 176, 2. 481, 4
solum, *adject.* 677, 3. 842, 8
solum, *adv.* 576, 11. 893, 7
solus 401, 3. 541, 9. 542, 6. 577, 16. 578, 2. 687, 6. 827, 1. 838, 3. 911, 13
soluta 465, 1
solutæ 21, 5
solutis 116, 4. 169, 3. 367, 4

solutis operum famulis 316, 3
soluto 470, 8
solutorum 581, 5
solutos 264, 6. 551, 6
solutum 750, 6
solutus 430, 4. 450, 7. 699, 5
somni 638, 2
somnia 566, 12. 604, 3. 833, 3. 870, 9. 873, 7
somnis 365, 9
somnium 348, 10
somno 259, 2. 614, 4. 698, 12. 712, 8. 861, 6
somnos 97, 3. 216, 1. 433, 6. 452, 4. 475, 3. 558, 3. 773, 3
somnum 192, 2. 241, 7. 345, 3. 749, 6. 764, 1. 901, 2
somnus 241, 7. 297, 12. 366, 11. 803, 6
somnus prope rivum 789, 6
sonabit 571, 4
sonant 472, 4
sonante 160, 5. 431, 6
sonantem 201, 2. 264, 1. 398, 7
sonari 190, 11
sonat 291, 2
sonaturum 548, 7
sonent 605, 1
sonitum 153, 4
sonitus 5, 11
sono 203, 3. 907, 7
sonum 222, 7. 371, 9. 849, 9. 861, 11. 896, 7. 905, 7
sonus 189, 3
Sophocles 845, 5
sopor 24, 5
sopore 446, 12
sopori 632, 4
Soracte 56, 2
sorde 740, 8
sordent 776, 8
sordes 575, 14. 598, 4
sordescere 825, 3
sordet 810, 7
sordibus 491, 2. 630, 2. 691, 7
sordida 750, 8
sordidæ 247, 1
sordidos 151, 2. 228, 3
sordidum 105, 5
sordidus 105, 7. 189, 3. 216, 2. 511, 6. 513, 11. 518, 2. 652, 10
soror 95, 1. 304, 7. 615, 14. 807, 5
sorore 256, 3
sororem 650, 15
sorores 101, 7. 186, 4. 228, 2
sororibus 321, 6. 392, 1
sororum 160, 3
sors 39, 7. 162, 5. 787, 8
sorte 312, 7. 334, 8. 476, 7. 664, 2. 702, 3. 774, 17
sorte suprema 867, 14
sortem 190, 1. 505, 1
sortes dotis 296, 6
sortiere 22, 6
sortilegis 892, 2
sortis 407, 6
sortita 701, 7. 880, 3
sortito 140, 5
sortitur 241, 1
sortitus 574, 14
Sosiis 903, 4
Sosiorum 824, 2
sospes 156, 1. 140, 4
sospite 111, 3. 590, 2
sospitis 357, 2
sospitum 305, 2
spadonibus 462, 3
spargas 809, 9
spargat 322, 1. 691, 5
spargens 446, 1
spargent 241, 3
spargere 307, 10. 749, 10
sparges 173, 6
spargier 406, 2
spargis 656, 2
spargit 318, 2
sparsi 721, 5
sparsisse 199, 2
sparsum 524, 2. 672, 3
Spartacum 306, 1
Spartacus 480, 3
spatiari 548, 1
spatiere 651, 4
spatio 703, 8. 787, 6
spatio 383, 11
spatio brevi 447, 4
spatium 701, 11
spe 612, 3. 758, 6. 793, 6. 817, 9. 842, 13. 888, 5
specie 570, 1
specie recti decipimur 875, 3
specimen 809, 2. 816, 7
specimen ludentis dabit 864, 11
species 626, 3. 657, 1. 753, 4. 756, 10. 875, 8
speciosa 349, 11. 864, 3. 865, 5. 901, 1
speciosius 813, 9
speciosum 799, 3
spectabant 585, 2
spectacula 109, 3. 624, 6. 849, 6
spectaculo 446 12
spectaculum 452, 10. 583, 12
spectanda 605, 2. 755, 1
spectandum 675, 15
spectandus 116, 12
spectant 753, 12
spectante 758, 5
spectantia 731, 4
spectantis 880, 9
spectantur 850, 2
spectare 626, 7. 777, 6. 824, 1
spectaret 879, 5
spectasse 720, 10
spectat 158, 6. 800, 5. 835, 2
spectata 652, 5. 682, 8
spectator 847, 1. 888, 15. 892, 7
spectatoris 851, 2
spectatum 721, 2. 873, 5
spectaverat 697, 12
spectemus 862, 7
spectent 752, 5
spectes 526, 3. 750, 6
speculo 104, 6
specus 340, 1
spem 22, 3. 48, 1. 387, 5. 428, 10, 503, 2. 684, 9. 686, 6. 736, 9. 747, 6
extra spem vitæ cautus 895, 15. *vide* mitra
spem mutata seges 767, 2
sperabitur 747, 8
speramus 852, 1. 902, 2
sperare 140, 2. 408, 4
speras 5 7, 9
sperat 21, 3. 189, 9
speratum 858, 8
speravit 648, 5
speres 58, 9. 392, 3
speret 894, 1
spernat 876, 7
sperne 39, 9. 116, 1. 623, 1. 635, 1. 710, 10
spernere 213, 1. 219, 2. 255, 2
spernit 5, 8. 248, 2. 629, 6. 753, 9. 761, 10
spes 133, 2. 365, 2. 382, 9. 397, 10. 738, 10. 800, 2. 816, 11
spes, *plural.* 411, 5. 719, 4. 750, 3. 812, 8
spicea 199, 1
spicula 61, 6. 352, 8
spinas 787, 1
spinis 871, 2
spirabat 411, 6
spirat 400, 2. 846, 1
spiritu 489, 12
spiritum 156, 2. 218, 6. 389, 5. 668, 11
spiritus 250, 9. 296, 5. 395, 6. 468, 4. 548, 9
spiro 375, 3
spissa 211, 5. 322, 4. 891, 3
spissæ 373, 7. 906, 1
spissis 822, 4
splendeat 155, 3. 874, 5
splendentis 80, 4
splendet 215, 9. 252, 6. 749, 3
splendida 393, 5. 651, 4. 852, 1
splendide 297, 9
splendidior 30, 1. 311, 11
splendidius 804, 10
splendor 547, 6
splendoris 863, 13
sponda 340, 1
spondeos 895, 4
spondere 210, 3
sponsæ 368, 5. 821, 3
sponsi 735, 5
sponso 114, 1
sponsorem 691, 4
sponsos 297, 5

sponsum *i. e.* promissum 533, 10
sponsum, *i. e.* ad spondendum 860, 10
sponsus 245, 6
sponte sua 782, 1
spretus 464, 11
spurco 681, 1
squillas 717, 7
squillis 673, 1
stabant 692, 2
stabat 567, 2. 589, 4
Stabiae 1000, 9. 647, 4
stabilis 889, 4
stabilis 492, 9
stabit 669, 7
stabulus 29, 3
stagna 210, 4
stans pede in uno 545, 6
stapide 545, 2
stantem 192, 2. 520, 5. 686, 1
stantes 325, 1
stare 599, 4
stas 858, 13
stas tamen 657, 6
stat 188, 2
stat 507, 9
stat 58, 6
statua 861, 11
statuas 644, 3. 685, 10
statuetur 114, 3
statuis 666, 1
statuis *nom.* 536, 2
statur 192, 5. 5 8, 1. 636, 7
status 355, 5. 805, 2
stella 91, 10. 554, 11
stellae 782, 1
stellas 583, 15. 752, 3
stellis 251, 5. 307, 10. 340, 5
stercore 471, 1
sterilem 530, 6
sterilis 877, 13
sternet 315, 4
stertebat 532, 5
Stertinii 782, 4
Stertinius 642, 2. 667, 4
stertit 558, 7. 858, 2
stes 654, 4. 690, 9. 904, 3
Stesichori 399, 4
stet 38, 1. 254, 3. 352, 2. 528, 12. 547, 2. 878, 4
stetere 69, 9
stetit 264, 2. 296, 8. 642, 7. 679, 3. 850, 4
Sthenelus 65, 6. 401, 3
stillabit 210, 14
stimulos 719, 12
stipare 69, 5
stipata 835, 1
stipator 543, 5
stipendium 490, 7
stipites 506, 7
Stoice 652, 6. 667, 3
Stoici 159, 1
stola 524, 5. 526, 10
stolide 647, 10
stomachantis 734, 3
stomachelum 5 9, 6
stomacho 69, 6. 631, 4. 651, 15. 678, 3. 680, 5
stomachosus 792, 7
stomachum 623, 4. 627, 3. 714, 4. 792, 3
stomachum, *i. e.* iram 26, 5
stomachus 626, 6
strabonem 534, 10
stragula 649, 13
stramentis 649, 12
stratus 5. 9
stravere 89, 3. 69, 8
stravit 117, 12. 656, 4
strenua 591, 3. 771, 3
strenuus 741, 9. 761, 1. 765, 12
strepitu 291, 5. 529, 6. 850, 2
strepitum 64, 7. 322, 2. 551, 1. 571, 7. 738, 9. 768, 13
strepitus 702, 5. 803, 7. 861, 7. 879, 5
strepunt 159, 3. 402, 3
strictis 788, 15
stridere 7 1, 9
stridore 159, 3
stridoli 713, 4
strigas 445, 10
stringat 647, 6
struis 227, 3
struit 509, 2. 715, 2
studet 366, 1. 745, 9. 820, 4. 841, 2. 909, 8
studia 812, 9
studiis 3 8, 3. 732, 4. 739, 5. 766 11. 814, 7. 839, 1. 861, 10. 865, 6. 887, 11
studio 551, 5. 622, 7. 648, 11. 781, 4. 840, 3. 851, 5
studiorum 605, 1. 615, 11
studiosa 547, 9. 689, 15. 743, 2
studium 300, 3. 412, 3. 744, 12. 900, 5
stulte 728, 7. 854, 14. 896, 5
stulti 519, 8. 642, 1
stultior 707, 1
stultis 557, 4
stultissimus 566, 10
stultitia 19, 10. 642, 12. 657, 3. 658, 6. 668, 1. 728, 2
stultitiae 643, 10. 664, 9
stultitiam 412, 5. 811, 9. 866, 13
stultorum 736, 3. 798, 1
stultos 658, 10
stultum 668, 5
stultus 532, 11. 543, 7. 571, 4. 652, 4, 5. 682, 8. 738, 1. 761, 10. 787, 9
stupens 202, 4
stupent 467, 4
stupet 540 8. 547, 6. 571, 6. 634, 7
stupris 364, 7
Stygia 236, 1
Stygis 397, 5
stylum 640, 3
stylus 617, 1
Styx 128, 5
sua 264, 9. 403, 8. 456, 7. 471, 5
Suadela 755, 7
suadere 482, 9
suaderet 522, 9
suades 515, 16
suadet 730, 4
suae 524, 11
suam 185, 2. 530, 5
suas 744, 2
suaserit 740, 15
suave est 510, 8
suave 551, 2
suaves 628, 4. 722, 1
suavio 140, 3
suavior 6 5, 4
suaviter 592, 4. 768, 4
suavius 581, 5. 721, 7
sub 5, 2. 23, 3. 74, 1. 91, 1. 100, 3 151, 5. 178, 2
sub *pro* circa 36, 6. 98, 2
sub *pro* in 297, 3. 319, 4. 577, 5
sub, *i. e.* prope 227, 2
sub adventum 434, 9
sub arcta nocte 145, 2
sub cantu tibiae 2 4, 6
sub dio 161, 3. 246, 1
sub divum 78, 2
sub galli cantum 506, 9
sub hac 401, 3
sub hoc 718, 1
sub hoc tempus 858, 9
sub judice lis est 879, 1
sub juga aheneа 126, 3
sub luce 904, 5
sub lumina prima 706, 7
sub noctem 40, 3. 614, 5. 712, 3. 867, 10
sub pede 23, 11
sub regno 362, 4
sub tempus edendi 797, 11
sub terra 75 , 4
sub verni temporis horam 899, 8
sub umbra 74, 1. 122, 1
subacta 151, 3. 167, 1
subando 471, 1
subducta 807, 13
subductis 520, 1
subductum 19, 2
subegit 828, 9
subest 586, 2. 733, 7. 788, 11
subeunt 258, 7
subjecta 888, 14. 894, 11
subjectat 710, 12
subjectioi 697, 11
subjectos 55, 9
submus 559, 2
subinde 691, 5. 769, 6
subire 426, 2. 541, 4
subisti 702, 11
subit 595, 4. 806, 10
subito 672, 5. 702, 4. 704, 5. 705, 10
sublatae 454, 5
sublatam 535, 6
sublatis 690, 14. 714, 5
sublato jure nocendi 898, 2
sublatus 636, 5
sublegit 714, 7
sublime 244, 6
sublimes versus 913, 6

sublimi 7, 5. 63, 1. 343, 5
sub-mota 781, 7
sublimis 844, 7. 887, 13
sublustri 347, 11
subnixi 726, 3
subnubere 701, 13
subrigat 710, 6. 847, 6
subscribe 612, 6
subscribi 566, 2
subsequitur 765, 3
subsidere 465, 5
subsistere 290, 12
subsolis 506, 1
substantia 179, 5
subtegmine 717, 5. 858, 4
subtilis 717, 5. 858, 4
subtus jacet 711, 7
subucula 783, 6
subvertet 774, 16
Succusanae 146, 14
suburbane 766, 2
suburbano 6, 2, 3
succedant 755, 4
succederet 897, 6
successit 877, 5
succi 679, 1
succincta 588, 9
succinctus 701, 20
succubuit 705, 7
succus 713, 4
succus 679, 9
succus 766, 6
succum 716, 4
succumbere 913, 8
succus 582, 10. 592, 14
sudando 681, 1
sudavisse 779, 10
sudavit 909, 9
sudet 891, 1
sudor 583, 8. 466, 5. 470, 7. 597, 9
sudoris 816, 4
sudore 583, 3
suffigat 537, 9
suffragia 821, 14. 863, 5
sui 5, 4. 58, 11. 78, 3. 198, 5. 356, 11
suis 183, 8. 265, 5. 385, 5. 430, 3. 464, 4. 479, 4. 689, 2. 814, 7
Sulci 550, 10
sulcis 740, 5
Sulcius 550, 5
sulcus 796, 10
sulfura 782, 2
Sulla, *vide* Syllæ
Sulpitus 811, 4
sum 567, 3. 428 3. 593, 2. 619, 9. 655, 1. 709, 5. 857, 2
sumas 207, 3
sume 287, 1. 361, 2. 652, 1. 660, 3. 663, 2. 778, 7
sumebat 911, 12
sumere 103, 3. 510, 13. 572, 5. 577, 11
sumet vires 845, 13
sumeret 270, 14
sumes 49, 2
sumet 812, 3. 863, 12
summi 711, 12
summi 537, 5. 743, 3
summite 875, 16
summa, *obstant.* 22, 5. 547, 10. [illegible], 14
summa, *adject.* 9, 5. 583, 6. 625, 6. 658, 6. 724, 1
summa voce 530, 7
summæ 793, 1. 676, 12
summam 680, 9. 647, 5. 906, 1
summæ 858, 6
summet 697, 10
summis 1 2, [illegible]. 533, 1
summisso 562, 1
summi 141 670, 5
summo 552, 9. 905, 8
summos 180, 7
summossas 896, 5
summotus 465, 16
summovet [illegible] 5
summovet [illegible] 1. 515, 5
summum 566, 2. 700, 2. 831, 6
summus ab imo 729, 4
summus ego 715, 5
sumpta 518, 8. 876, 13
sumptis 894, 3
sumptu 213, 3
sumptum 512, 5. 681, 2. 863, 9
sumptuosa 382, 2
sumptus 576, 7. 680, 9
sumus 392, 12. 556, 1. 592, 6. 738, 4
sunt 2, 2. 29, 1. 60, 8. 333, 1. 406, 8. 514, 4. 556, 5. 556, 10. 557, 2. 583, 1. 583, 4. 878, 6
sunt qui 520, 3. 551, 1. 731, 6. 752, 4. 868, 8
sunt quibus 615, 1
sunt quorum 677, 1
sunto 880, 10
suo 207, 2
suorum 697, 5
suos 515, 1
supellex 719, 3
super, *cum accus.* 366, 6. 163, 5. 715, 8
super, *i. e.* plusquam 858, 8
super, *cum abl.* 58, 5. 50, 2. 70, 5. 241, 3. 257, 5. 370, 6. 456, 1. 498, 1. 557, 14
super, *absolute*, 450, 16
superans 692, 3. 915, 14
superque 120, 5. 521, 2
superante 55, 1
superantis 805, 3
superare 51, 8. 514, 10. 813, 8
superat, *i, e.* superfluit, 634, 2
superat, *i. e.* restat, 901, 10
superba 431, 3. 449, 5
superbæ 112, 1. 730, 7
superbas 156, 3
superbi 501, 7. 851, 2
superbiæ 401, 2
superbiam 292, 1. 361, 2
superbis 1 1, 1. 880, 10
superbo 142, 5. 770, 13
superbos 55, 7. 5, 5. 130, 3. 292, 8. 430, 5
superbum 202, 3. 228, 11. 681, 9
superibus 141, 3. 478, 8. 488, 1. 571, 1
supercilio 240, 3. 816, 6
superesse 717, 7
superessent 701, 17
superest 817, 7
superi 393, 2. 812, 10
superjecto 10, 1
superis 6, 5. 27, 9. 45, 1
superne 236, 4. 708, 9. 873, 4
superni 120, 1
superstes 1 55, 7. 220, 3. 500, 1
superstite 427, 1
superstites 452, 9
superstiti 290, 3, 7
superstitione 646, 4
supersunt 796, 6
supervacuus 791, 3
supervacuos 257, 8
supervacuum 902, 8
supervenit 747, 8
supervent 868, 2
supinas 800, 1
supinat 706, 12
supinum 760, 2. 566, 13. 707, 9
supinus sternit 558, 7
suppetas 493, 6
supperit 780, 4
supplex 416, 2. 487, 2. 863, 5
supplice 304, 8
supplices 199, 5
supplicibus 293, 5
supplicas 537, 6
supplicio 336, 8
suppliciter 589, 4
supponas 677, 5
supponere 792, 3
suppositos 148, 5
supposuit 529, 2
supra 2 6, 5. 321, 4. 867, 6.
supra dictis adde 709, 9
supra vires 811, 2
suprema 59, 4
suprema sorte 867, 14
suprem 124, 5
supremo 86, 2. 493, 10. 748, 3
supremo fine 238, 10
supremum 290, 7. 513, 13 717, 7
sura 755, 6
suras 105, 5
surdior 283, 8
surdiora 192, 2
surdo 849, 8
surge 297, 11, 12. 815, 4
surgendum 880, 2
surgente 185, 8. 547, 7

surgeret 636, 1
surget 652, 8
surgit 278, 8. 632, 5
surgunt 739, 1
suris tumentibus 458, 10
surpate 665, 7
surpuerat 414, 7
surrentina 677, 9
surrentum 807, 11
surrepe 298, 6
surripis 650, 3. 800, 3
us 470, 6. 736, 3. 860, 3
uscitabo 746, 2
uscitat 190, 6
uscitet 512, 13
uspecta 73, 4. 812, 12
uspectos 617, 12. 729, 14
uspectum 550, 5
uspendens 719, 12
uspendis 570, 1
uspendisse 24, 7
uspendit 839, 3
uspensa 447, 2. 719, 2
uspensi 56, 1. 729, 6
uspicari 166, 4
uspice 758, 11
uspicare 382, 6
uspicet 246, 5
ustineant 38, 2
ustineas 813, 11. 827, 1
ustinet 579, 4
ustulerat 228, 1
ustulerit 262, 4
ustulit 129, 6. 177, 2. 536, 5
usurri 40, 3
usurros 720, 9
utor 541, 9. 542, 1. 5. 649, 1
uum 867, 11
ÿbarim 84, 2
ÿdera, *vide* sidera
ÿllaba 894, 11
ÿlla 534, 1
ylva 89, 5. 312, 4. 318, 2. 702, 9. 773, 7
ylüæ, *diæres.* 92, 1. 472, 3
ylvæ 56, 3. 50, 1. 61, 3. 111, 3. 356, 9. 692, 3. 739, 14. 877, 8
ylvam 264, 7. 604, 4
ylvane 432, 12
ylvani 355, 3
ylvanum 813, 2
ylvarum 495, 1. 736, 3
ylvas 295, 2. 710, 1. 859, 3
ylvestrem 866, 12
ylvestres 907, 3
ylvestria 622, 5
ylvis 87, 1. 430, 4. 448, 11. 467, 9. 645, 4. 701, 5. 711, 6. 875, 2. 894, 4
ymnhoma 905, 4
ynceram, *vide* sincerum
yra 119, 7
ÿra 57, 10
yro 175, 3
ÿro 697, 8
yrtes 69, 1. 171, 1. 236, 8. 404, 5

T

TABELLA 616, 5. 711, 1. 839, 3
tabellas 470, 2. 868, 6
tabellis 512, 2. 697, 2
taberna 512, 4. 550, 11. 788, 11
tabernas 22, 1. 893, 2
tabescat 511, 9
tabo 447, 5. 450, 1
tabula 24, 5
tabulæ 621, 2. 740, 7. 873, 6
tabulam 576, 1. 729, 6
tabulas 516, 4. 645, 2. 687, 1. 688, 7. 869, 3
tabulis 865, 12
taceas 865, 10
tacenda 760, 13
tacent 457, 3
tacentem 190, 5
tacentes 807, 2
tacere 551, 10
taces 320, 4
tacet 541, 2
tacita 321, 9. 360, 6. 786, 1
tacitum 536, 9. 580, 5. 746, 4
taciturna 182, 6. 355, 4
taciturnitas 597, 3
taciturnum 801, 11
taciturnus 119, 3. 816, 7. 825, 4
tacitus 362, 9. 592, 11. 689, 1. 765, 3. 807, 9. 860, 5
tacta 786, 14
tactu 246, 7
tacuit 448, 5
tædium 61, 8
Tænari 128, 5
tale 440, 1. 829, 3
talenta 658, 11. 710, 7. 755, 3
talentum 893, 11
tali 601, 2
talibus 857, 11
talis, *a talus*, 22, 6. 535, 1
talium 395, 3
talo recto stes 347, 2
talos 520, 4. 526, 10. 592, 10. 653, 5. 705, 3. 856, 4
tam 94, 2. 598, 2. 565, 5. 598, 6. 689, 10, *bis.* 850, 13, *bis.*
tam quam 50, 5, 6. 533, 2. 761, 8
tam bene 619, 5
tamen 18, 6. 32, 3. 51, 1. 65, 1. 136, 8. 228, 4, *et alibi*
Tanaim 231, 1. 425, 5
Tanaim, *nomen viri* 514, 3
Tanais 356, 3
tandem 19, 1. 93, 5. 186, 6. 367, 6. 389, 9. 438, 1. 559, 5. 603, 1. 15. 887, 9
tangas 706, 6
tangat 550, 6. 429, 2
tange 343, 4
tangenda 18, 7
tangens 686, 1
tangentis 700, 13
tangere 35, 6. 303, 1. 321, 5. 527, 6. 617, 7. 743, 12
tangi 295, 6
tango 523, 3
tanquam 512, 1, 2. 624, 7. 867, 11
tanta 524, 5. 827, 1
Tantali 228, 12
Tantalum 228, 12
Tantalus 493, 8. 511, 14
tantam 175, 1. 781, 6
tanti 467, 10. 899, 10
tanti quantum habeas sis 511, 5
tantis 709, 7
tanto 651, 5. 850, 2. 834, 4
tanto 518, 7. 668, 13, *bis.* 681, 3. 705, 5. 846, 4
tanto plura 865, 8
tantos 639, 6
tantulo 511, 2
tantum 660, 2. 689, 13. 894, 2, 3
tantum 545, 3. 559, 4. 586, 3. 592, 2. 608, 6. 651, 1. 668, 6. 677, 1
tantundem 510, 9, 13. 540, 11. 660, 3. 681, 8
tantummodo 596, 9
tantus 489, 8. 614, 6
tanta 19, 4. 594, 4. 726, 9
tardavit 222, 6
tardior 895, 3
tardiora 493, 4
tardis 557, 3. 695, 4
tardius 633, 3. 618, 7
tardo 536, 2
tardum 711, 10
tardus 857, 12
Tarenti 111, 5
Tarentino 850, 6
Tarentum 27, 7. 578, 2. 675, 2. 763, 11. 796, 11
Tarpa 605, 1
Tarquini 52, 6
Tarquinius 571, 2
Tartara 108, 3
Tartaro 283, 1
tauri 167, 3. 349, 4. 371, 3
tauriformis 417, 5
tauris 203, 6. 303, 2. 439, 1
tauro 347, 6
Tauro, *propr.* 748, 4
taurum 471, 7
taurus 350, 12. 540, 6. 617, 14
te 13, 7. 14, 2. 15, 1, *et alibi frequentissime*
tempsum 535, 10. 603, 5. 713, 2. 759, 2
teipso 623, 6
te duce 14, 2. 314, 4
teque et tua 211, 15
Tenanum 732, 9
Tecmessæ 165, 5

tecta 215, 7. 231, 5. 256, 1. 292, 1. 471, 2
tecti 189, 3
tecto 321, 11. 569, 3. 639, 4. 692, 2. 774, 5
tectum, *subst.* 183, 6. 562, 1. 566, 2. 753, 15
tectum, *partic.p.* 27, 6
tectus 617, 3
tecum 116, 4. 122, 2. 175, 4. 290, 15, *bis.* 427, 4. 440, 6. 460, 5. 595, 8. 742, 6
tedas 380, 3. 669, 15
tegam latus 651, 1
tegat 540, 4. 890, 9
tegentis 526, 6
teges 842, 8
Teia fide 73, 6
Teium 476, 2
tela, *orum* 100, 9. 493, 5
Telamone 163, 4
telas 500, 2
Telegoni 533, 8
Telemachus 763, 6
Telephe 522, 5. 881, 3
Telephi 57, 1, 2
Telephium 107, 5
Telephus 456, 3. 869, 7
tellure 33, 1. 152, 3. 450, 16. 478, 9. 683, 4. 698, 7
tellurem 843, 2
telluris 195, 3. 636, 6
tellus 90, 3. 128, 4. 139, 1. 208, 3. 298, 7. 420, 2. 474, 2. 481, 9. 498, 12. 633, 4
telo 499, 4
telum 617, 5
temere 50, 3. 192, 8. 536, 11. 635, 3. 675, 5. 841, 2. 857, 3. 887, 8
temeti 867, 4
temnens 515, 2
temnit 696, 6
Tempe 29, 3. 87, 2. 211, 01
temperant 85, 2. 409, 1
temperante 186, 4
temperare 491, 11
temperas 374, 7
temperat 35, 5. 50, 12. 262, 5. 385, 2. 891, 5, 6. 869, 1
temperatam 159, 3. 264, 10.
temperato 155, 2
temperet 217, 7. 320, 2. 689, 4. 781, 8
temperiem 796, 8
tempestas 315, 5. 566, 3. 726, 1. 794, 5
tempestas horrida 472, 1
tempestatibus 466, 14
tempestatibus urbis 861, 13
tempestatis 664, 1
tempestiva 93, 6. 322, 6
tempestivius 365, 4
tempestivum 866, 2
templa 10, 6. 213, 4. 274, 2. 634, 4. 828, 4
templis 295, 2. 813, 13
tempora, *i. e.* **caput** 341, 9. 363, 2. 398, 4
tempora populea fertur vinxisse corona 32, 4
tempora dura 859, 4
tempora 103, 5. 370, 4. 393, 2. 410, 7. 444, 1. 540, 8. 549, 9. 581, 2. 597, 3. 752, 3. 884, 2
tempore 159, 5. 495, 4. 545, 4. 562, 3. 593, 2. 615, 2. 642, 3. 671, 2. 762, 9. 741, 5. 869, 12
tempore alieno 551, 4
tempore festo 842, 12
tempore quo 638, 3
temporibus 402, 11. 415, 2. 829, 8
temporis 355, 9. 868, 6. 899, 8
temporum 360, 2
tempus 139, 3. 171, 1. 280, 7. 331, 1. 378, 2. 486, 12. 543, 13. 670, 1. 697, 11. 759, 8. 835, 3
tempus est abire 871, 5
ten 680, 10
tenacem propositi virum 249, 4
tenaci 433, 2
tendant 705, 7
tendebat 702, 9
tendens 273, 6
tendentes 263, 3
tendere 7, 3. 114, 4. 613, 2. 749, 7
tendimus 565, 7
tendis 115, 1. 228, 7. 257, 4. 597, 8
tendit 190, 7. 366, 10. 463, 11. 767, 4. 773, 5. 820, 4
tendunt 705, 7. 859, 15
tene 78, 2. 595, 6
teneam 733, 1
teneas 669, 11
teneant 880, 3. 902, 7
teneatis 873, 5
tenebat 701, 13
tenebit 32, 1
tenebo 298, 6. 592, 14. 892, 1
tenebris 579, 11. 694, 9
tenent 32, 1. 259, 7
tenente 305, 7. 583, 9
tenentur 799, 6
teneo 365, 10
teneor dono 761, 3
teneor, *vide* tentor
tener 317, 3. 371, 4
tenera 741, 3
teneræ 6, 1. 85, 4. 388, 1. 349, 10
teneram 672, 8
tenerem 671, 6
teneret 794, 2
teneri 782, 4. 891, 11
teneris 364, 10. 694, 6
tenero 278, 2. 410, 3
teneros 549, 12. 551, 16
tenerum 22, 7. 526, 5. 811, 3
tenes 343, 1
tenet 59, 2. 264, 6. 352, 10. 399, 1. 407, 7. 469, 9. 502, 9. 574, 5. 643, 2. 811, 3. 914, 11
teneto 707, 3
tenia 471, 2. 435, 6. 439, 12
tentabo 263, 10
tentandi 835, 3
tentantur 751, 6
tentare 331, 7. 854, 13
tentans 47, 1
tentasse 107, 5
tentat 247, 6. 282, 8. 806, 3
tentata 909, 1
tentator 205, 3
tentatum 512, 10
tentavit 76, 3. 845, 5. 892, 5
tentent 315, 8
tententur 652, 9
tentigine 528, 8
tentor 555, 2
tentus 655, 10
tenuabitur 677, 6
tenuare 257, 6
tenuatum 652, 8
tenuem 218, 6
tenuere 499, 9
tenues 27, 2. 671, 7. 769, 3
tenui, *nom.* 125, 5. 215, 9. 235, 1. 671, 7. 675, 4. 702, 10. 851, 12
tenui re 826, 1
tenuis 630, 7. 762, 7. 876, 8. 891, 1
tenuisse 314, 8
tenuit 106, 9
tenus 302, 8. 727, 4
tepeant 772, 11
tepebunt 92, 8
tepescit 650, 12
tepet 547, 8
tepidas 172, 7
tepido 639, 4
tepidum 537, 8
tepidus 926, 1
ter 52, 1. 112, 5. 186, 1. 205, 6. 252, 7. 256, 6, 7. 257, 1. 318, 4. 321, 3. 368, 6. 373, 12. 448, 2. 446, 11. 471, 5. 498, 6. 605, 6. 727, 9
terque 103, 17
ter et quater 119, 8
ter quaterque 702, 7
tercentum 649, 11
Terenti 519, 4
Terentius 834, 3
tereret 558, 3
teres atque rotundus 710, 4
teretes 6, 3. 166, 1
teretis 169, 11
tergemmus 1, 3
tergere 671, 4
tergo 216, 12. 269, 9. 667, 7
tergo plector 711, 11
tergit 112, 8
tergora 179, 3
terit 8, 1
termen 435, 4
terminos 27, 3
terminum 69, 7
ternarius 5, 5. 778, 10
terna millia 680, 3

ternos 321, 3
terra 91, 2. 255, 2. 265, 5. 391, 7. 490, 5. 494, 6. 561, 6
terra, *ablat.* 469, 5. 484 1. 501, 5. 509, 9. 777, 6. 877, 12
terra marique 798, 2
terræ 21, 5. 106, 1. 206, 3. 243, 4. 752, 5
terræ gravis salias 738, 13
terram 26, 2. [illegible] 4. 457, 7. 506. [illegible] 12. 910, 15
terram vertit aratro 508, 8
terrarum 4, 1. 151, 3. 172, 3. 742, 1. 851, 6
terras 18, 6. 50, 11. 216, 1. 305, 8, 444, 2. 695, 1. 858, 5
terreat 100, 5. 617, 12
terrent 710, 2. 751, 3
terrenum 406, 1
terrere 707, 3
terrestria 700, 6
terret 43, 5. 150, 5. 407, 9. 586, 5. 799, 2. 847, 8
terris 8, 1. 13, 2. 19, 3. 155, 1. 235, 3. 570, 1. 589, [illegible] 557, 6. 590, 7. 829, 7. 849, 2. 866, 17
terrorem 263, 1
terrores 870, 9
terroribus 850, 11
terruit 8, 4. 9, 1. 344, 6
tertia 755, 4
tertio 418, 4
tertium 371, 8
tertius 467, 7
tesqua 788, 6
tesquore 829, 1
testa 83, 2. 306, 2. 325, 3. 719, 1
testa recens servabit odorem 741, 9
testæ 674, 4
testamenta 684, 7. 760, 7
testamento 690, 2
testamentum 687, 3
testatur 153, 3
testatus 108, 5
teste 799, 6
testes 522, 4
testis 265, 1. 379, 9. 589, 8. 590, 8
testudine 476, 3
testudinis 574, 6. 907, 7
testudo 129, 4. 291, 5
teter 296, 5
tetrima 540, 3
tetigere 176, 2
tetigisse 520, 3. 880, 9. 913, 4
tetigit 284, 3. 332, 1. 348, 1
tetra 521, 3. 549, 11
Tetrarchas 531, 5
Teucer 32, 2. 65, 6. 400, 9
Teucro 32, 8, *bis.* 587, 8
Teucrum 650, 6
texere 259, 4
textam 805, 9
textis 443, 10
textore 820, 1
thecame 65, 5
Thasia 680, 1
Thalarche [illegible] 1
Theamus, vide Teamum
theatra 349, 9
theatris 144, 9. 225, 7. 605, [illegible] 1
thegæ [illegible] 4, 1. 655, 1. 665, 5
Thebæ [illegible]
Thebanæ 79, 2. 907, 6
Thebanos 743, 9
Thebarum 80, 9
Thebes [illegible]
Thebis 690, 1. 850, 12. 882, 4
Theonino dente 815, 10
thesauri [illegible] 6
thesauro [illegible] 2
Thessalus [illegible] 11
Thespis 565, 5. 896, 9
Thessala 29, 3. 448, 1. 870, 10
Thessalis 101, 8
Thessalo 121, 4
Thessalos [illegible] 2
Thetide 471, 1
Thetidis 36, 6
Thetidos 387, 2
thuma, *vide* **thyma**
Thraca 742, 3
Thracam 797, 2
Thrace 214, 5
Thracen 310, 10
Thraciæ 409, 2
Thracio 98, 2
Thracis 281, 7
Thracum 102, 2. 445, 4
Thrasius 683, 10
Thrax 697, 8. 812, 6
Threicia 137, 1
Threicio 95, 8. 472, 4
Thressa, *vide* **Cressa**
thunni, *vide* **thynni**
thura 81, 4. 364, 6. 371, 2. 568, 6
thure 116, 2. 135, 4. 330, 3
Thurini 290, 5
thurus 285, 2
thus 766, 10. 855, 9
Thusco, *vide* **Tusco**
Thyadas 250, 3
Thyas 308, 2
Thyestæ 880, 2
Thyesticas 451, 6
Thyesten 69, 7
thyma 72, 2. 369, 3. 744, 5
thynni 666, 5
Thyna 241, 5
Thyoneus 71, 2
Thyrso 250, 7
Tiburs, *propr. viri,* 653, 7
Tiburi, *flur.* 606, 7
Tiburim 10, 3. 35, 6. 114, 7. 593, 1. 614, 1
Tiburnis 301, 3
Tiburno flumine 776, 4
Tiburnus 625, 4
Tiberis 161, 3. 778, 3
tibi 16, 3. 46, 1. 55, 4. 58, 4. 70 [illegible] 84, 2, 5. 139, 6. 471, 12. 526, 8. 528, 6. 554, 4. 573, 4. 687, 3, &c.
tibia 49, [illegible] 257, 7. 890, 11
tibiæ 281, 6. 621, 8. 864, 7
tibias 7, 1
tibicen 891, 13. 909, 11
tibicina 718, 12
tibicinibus 859, 4
tibus 121, 1. 440, 5
Tibur, *vide* **Tybur, &c.**
Tiburni 31, 1
Tiburtia 679, 5
Tigelli 517, 1. 550, 12. 611, [illegible] 612, 1
Tigellius 530, 4
tigni 187, 3
tignum 861, 1
tigres 281, 5. 295, 9. 349, 12. 136, 5. 907, 5
tigribus 874, 3
tigris, *animal,* 93, 3
Tigris, *flur.* 419, 2
Tinagenis 820, 3
timeant 483, 7
timebo 204, 6
timenda [illegible] 4, 7
timendorum 239, 4
timendos 823, 9
timendum 134, 3
timent 913, 4
timentes 556, 3. 890, 6
timenti 760, 2
timentis 547, 1. 643, 10
times 298, 1. 355, 6. 748, 2
timet 35, 6. 199, 11. 888, 5. 405, 14. 428, 6. 501, 6. 518, 4. 615, 7. 753, 2. 840, 5. 853, 3
timide 888, 4
timidis 794, 7
timido 246, 12. 853, 11
timidos 204, 1
timidum 509, 9. 866, 16
timidus 61, 5. 319, 2. 403, 16
timidus procellæ 875, 6
timor 216, 1. 243, 5. 550, 7
timore 667, 3
timores 140, 6. 747, 6
timui 770, 8. 821, 4
timuit 17, 7. 270, 13. 576, 12. 806, 6
tincarum 640, 14
tinctas 825, 4
tincta 701, 16
tinctæ 218, 4
tinctas 866, 7
tinctus 293, 3
tingere 412, 1
tinget 209, 3. 351, 6
Tiresia 682, 3
Tiridatem 100, 5
tironum 519, 1
Tisiphonem 589, 6
Titanas 202, 3
Tithonum 217, 10
Tithonus 108, 1
tuillet 653, 13

Titius 713, 5
trabes 736, 2
titulis 874, 6
titulos 115, 9. 657, 5
Titynus [illegible], 7
Titus [illegible], 2
Tity[illegible], 1
Tityos 886, 4
toga 142, 2. 589, 1. 595, 7. 708, 7. 811, 10. 831, 1
togæ 146, 6. 263, 5. 780, 5. 820, 1
toguru 646, 2
togat[illegible], 12
togatæ [illegible], 6
togatos, *v. a.* tabulas, 898, 6
tolen[illegible], 9
tolerare 167, 4. 684, 3
tollam 899, 5
tollant 900, 1
tollis 801, 12
tollat 15, 9
tolle 167, 9. 709, 4. 761, 6. 780, 3
tolle memor dictum 904, 10
tollenda 68[illegible], 7
tollens 75, 4
tollent cachinnum 981, 12
tollere 17, 6. 130, 2. 311, 5. 555, 10. 590, 8. 597, 7. 749, 7. 785, 3. 697, 9. 915, 9
tollere honoribus 4, 3
tolleret 705, 2. 717, 9. 758, 5
tolles ex oculis 889, 1
tollet 618, 1. 861, 10
tolletis 752, 10
tolli 661, 9
tollis ad astra 706, 3
tollit 213, 2. 810, 1
tollit vocem 880, 4
tollite 87, 2. 102, 2. 484, 5. 808, 7
tollo 454, 10
tollor 260, 1
tonantem 266, 4
tonantes 128, 2
tonantis 438, 7
tondet 432, 6
tonsa 341, 7. 869, 7
tonsæ 598, 6
tonso 555, 7
tonsore 640, 4. 733, 5
tonsores 7[illegible], 3
tonsor 899, 7
tonsoribus 562, 2
tonsoris 764, 5
tonsa[illegible] 750, 3
tonsila 681, 1
tormentum 527, 1. 740, 14
tornatos 911, 10
torpes 711, 1
torpet animo et corpore 755, 7
Torquate 393, 7. 743, 3
Torquato 473, 2
torquebere 750, 6
torquebitur 861, 11
torquere 911, 4
torquerier 719, 15
torquet 841, 9. 861, 1
torquibus 476, 2
torrentia 242, 7
torrere 563, 7
torret 165, 6. 290, 4. 322, 7. 480, 10. 580, 6
torsisse 163, 5
torsumot 456, 7
tortor 2[illegible], 1
tortum tonum 775, 4
tortus 242, 3
torvo 102[illegible], 3
torvus 274, 6
tosta 276, 1
tot 62[illegible], 7. 445, 3. 655, 9. 709, 7. 756, 3
tot et tanta 827, 1
tota 59, 7. 553, 2. 617, 8. 717, 4
totum 446, 3
totas 715, 9
totidem 87, 2. 371, 3. 608, 7. 615, 11. 667, 6. 755, 3. 862, 10
toties 198, 6. 655, 7. 709, 1. 724, 6
toto 182, 6. 687, 5. 733, 10. 832, 8
totum 374, 10. 532, 5. 697, 11. 702, 6. 752, 5. 856, 10. 875, 12
totum per orbem 854, 8
totus 292, 1. 668, 9. 710, 4
toxicum 1[illegible], 3
trabales clavos 133, 6
trabe 1, 8. 861, 4
trabes 224, 3
trabibus 248, 6
tractare 840, 10. 840, 3
tractare 142, 1. 604, 2. 810, 5
tractas 652, 9. 668, 10
tractas 146, 4
tractat 180, 10. 336, 3
tractavit 199, 5. 456, 5. 660, 6
tractent 350, 3
tractet 813, 10
tractus, *subst.* 369, 1. 793, 9
tradam 109, 2
trade 689, 9
tradere 273, 12. 596, 2. 770, 5
tradet 667, 3
tradi 350, 5
tradidit 1[illegible], 5
tradimus 31[illegible], 6
tradit 889, 1
traditam 554, 5
traducere 816, 9
tragœdi 775, 10
tragœdia[illegible], 3
tragœdi[illegible], 9
tragicis 504, 5. 579, 10
tragico 892, 3. 893, 9
tragicum 560, 1
tragicus 880, 6
tragœdia 893, 4
tragœdiæ 148, 6
tragœdias 839, 1
tragœdos 865, 4
tranat 643, 9. 700, 1
trabeates 291, 6. 436, 9
trabenti 209, 2
trabentia 71[illegible], 3
trahe[illegible], 4
trahere 640, 1
trahi[illegible], 8
trahit 509, 1. 593, 8. 572, 3. 614, 12. 695, 2
trahitur 838, 6
trahunt 20, 2. 325, 5. 434, 2. 708, 4
trajecto 611, 9
tramite 613, 5
tranquilla 613, 5
tranquillet 817, 1
trans 86, 4. 383, 10. 593, 1. 757, 1. 777, 12
trans mare 779, 2
transcurrere 632, 6
transfer 116, 3
transfuga 311, 9
transiliat 76, 4
transiliunt 18, 7
transire 758, 4
transit mare 903, 4
translatos 479, 1
transmutat 357, 9
transnanto 614, 4
transverso 4[illegible], 1
transvolat 113, 7. 527, 3
traverrem 175, 4
travit 291, 13
Trebati 613, 4. 620, 4
Treboni 551, 2
trecenis 205, 4
trecentæ 266, 2
trecentis 867, 5
trecentos 557, 9. 537, 4
tremenda 387, 3
tremendæ 367, 7
tremendis 446, 7
tremendo 69, 1
trementes 347, 3. 465, 3[illegible]
trementi 527, 7. 445, 1
tremis 708, 2
tremit 93, 2
tremor 797, 12
tremulo 113, 3
trepidant 866, 5
trepidare 160, 5. 702, 7
trepidat 260, 4. 356, 2. 775, 6
trepidavit 166, 5
trepides 191, 4
trepidet 516, 6
trepidis in rebus 256, 1
trepidum [illegible], 1
tres 3[illegible], 4. 860, 4
tres[illegible], 4
tribunus 600, 3
tribunis 97, 2
tribunos 7[illegible], 3
tribunal 260, 4
tribuno 113, 6. 571, 9
tribunos [illegible], 5
tributa 320, 7. 553, 12. 579, 3. 704, 1. 704, 3. 724, 2. 822, 9

tribus 822, 3
tributim 619, 4
tricensis, *vid.* trecensis
tricesima 598, 2
trieris 901, 10
triformi 105, 2
triformis 548, 7
trimbrem 626, 1
trilingui 284, 2. 296, 6
trima 296, 5
trimetris 894, 12. 895, 7
trimus 662, 1
tripes 531, 6
triplex 16, 7. 660, 3
tripodas 394, 5
Triquetra 698, 6
triremi 245, 7
triremis 758, 4
triste 129, 6. 590, 5. 594, 1. 914, 7
tristem 642, 5. 653, 7. 788, 3. 816, 1
tristes 17. 4. 32, 5. 68, 4. 309, 3. 386, 7. 588, 2. 599, 3. 588, 1. 816, 1
tristi 206, 1. 256, 3. 601, 3. 615, 5. 646, 4
tristia 70, 6. 262, 6. 861, 2. 878, 8. 881, 4
tristis 465, 10. 494, 4. 798, 12. 882, 10
tristitiam 51, 6. 100, 1
trita 733, 7
tritæ 892, 1
tritum 536, 6
triverit 510, 2
Trivici 566, 7
trivus 597, 4. 800, 12. 808, 4. 894, 5
trium 161, 1
triumphales 458, 12
triumphatis 254, 4
triumphe 370, 13, 14. 463, 1, 5
triumpho 55, 8. 142, 6. 150, 1. 164, 1. 240, 2
triumphos 15, 9. 130, 4
triumpius 361, 2
triumviralibus 412, 5
Troas 398, 2
trochi 905, 10
trocho 388, 6
Troja 655, 4
Trojæ 36, 6. 44, 2. 256, 1, 2. 386, 5. 684, 1. 737, 5. 885, 2
Trojam 424, 2. 500, 3
Trojana 108, 4
Trojani 735, 1
Trojanum bellum 885, 8
Troica 255, 3
Troïco 27, 7
Troïlon 186, 4
trophæa 186, 7
truces 444, 4. 823, 2
truci 16. 8. 431, 1
trucidas 782, 5
trucidet 889, 3
truculentior 535, 7
trudit 483, 9. 706, 3
truditur 226, 7
trulla 651, 5
truncis 231, 2. 263, 7
truncus 222, 8. 585, 5
trutina 536, 16. 851, 4
tu 12, 4. 31, 5. 39, 9, *et alibi sæpissime*
tuque 294, 5. 370, 13
tu cum sis quod ego 706, 14
tua 183, 10. 329, 1. 350, 15. 411, 7. 421, 1. 429, 5. 476, 7. 510, 2, 10. 583, 1, 4. 559, 1
tuæ 65, 3. 66, 2. 167, 5. 251, 4. 303, 7. 307, 6. 363, 11. 385, 5. 404, 2. 407, 6. 428, 10
tuam rem 901, 11
tuas 27, 4. 63, 5. 101, 7. 415, 7
tubæ 5, 10. 890, 11
tubas 574, 5
tubentibus 536, 17
tuentur 73, 1
tuere 497, 8
tueri 554, 6. 815, 7
tui 82, 2. 339, 5. 374, 10
tuis 219, 3. 282, 6. 293, 5. 333, 2. 353, 4. 383, 8. 436, 5. 489, 9
tuleris 380, 1. 397, 2
tulerunt 855, 8
tuli 684, 4
tulisset 653, 4
tulisti 813, 12
tulit 54, 1. 177, 4. 280, 9. 561, 6. 690, 3. 761, 11. 847, 3. 859, 5. 891, 15. 903, 2. 909, 9
Tulli 570, 8. 572, 4. 578, 4
Tullo 286, 6
Tullus 392, 11
tum 211, 1, 5. 370, 9. 526, 8. 557, 8. 566, 12. 668, 4. 688, 7
tument 528, 6
tumentibus 453, 9
tumes 727, 8
tumet 57, 4
tumidas 373, 4
tumidi 758, 6
tumidis 690, 15
tumidis velis 870, 2
tumido 880, 5
tumidum 657, 6
tumidus 264, 9. 582, 6
tumultu 69, 2. 349, 3. 360, 7. 657, 1
tumultum 305, 6. 651, 4
tumultuosum 242, 2
tumultus 215, 5. 358, 6. 444, 3. 636, 3. 820, 8
tun' 690, 4
tunc 57, 5. 358, 5. 489, 3. 494, 5. 573, 11. 851, 2
tundet 910, 15
tundit 492, 3
tunc 709, 6
tunica 7, 6. 529, 9
tunicæ 758, 7
tunicato 765, 6
tunicis 519, 9. 812, 3
tuo 97, 7. 416, 4. 426, 2. 440, 5. 491, 6. 494, 3. 524, 13. 656, 9
tuorum 585, 4
tuos 402, 7. 417, 13. 650, 5
turba 4, 2. 240, 8. 337, 7. 452, 5. 543, 2. 547, 5. 609, 6. 610, 4. 659, 2. 690, 11. 695, 4. 716, 2
turbæ 511, 10
turbam 45, 1. 522, 2. 555, 2. 910, 4
turbaret 447, 8
turbatam 511, 3
turbidum 280, 5
turbidus 250, 4
turbine 547, 9
turbinem 438, 2
Turicoms 668, 10
turdis 433, 12. 651, 3
turdo 790, 1
turdos 569, 8
turdus 685, 7
turgentis 707, 8
turget 873, 5
turgida 190, 11. 302, 4
turgidi 309, 4
turgidum 13, 2
turgidus 601, 6
Turnus 715, 5
Turius 617, 11
turmæ 164, 3. 499, 9. 848, 5
turmam 262, 3
turmas 247, 2. 262, 7. 417, 3
turpant 413, 10
turparunt 58, 5
turpaverat 564, 6
turpe 176, 2. 348, 7. 462, 5. 539, 5. 755, 3. 750, 8. 837, 9. 910, 2
turpem 121, 3. 728, 3. 799, 8. 816, 2
turpes 237, 6
turpi 126, 1. 527, 2. 553, 11. 570, 11. 703, 4. 710, 9. 895, 10
turpia 595, 9. 534, 5
turpiter 161, 4
turpis 268, 1. 340, 9. 445, 9. 458, 5. 618, 1. 707, 14. 763, 2. 821, 11
turpissime 593, 8
turpiter 744, 6. 873, 3. 898, 2
turpium 139, 3
turres 22, 2. 139, 7. 387, 3. 742, 4
turribus 494, 1
turris 509, 1
Tusci 6, 3. 1. 659, 2
Tuscis 341, 4
Tusco 281, 4
Tusculi 142, 1
Tuscum mare 850, 1
tussiet 691, 9
tussis 594, 4
tuta 24[illegible] 593, 11. 795, 5
tutæ 690, 15

tutela 242, 4. 390, 3. 418, 10. 658, 3. 754, 1
tuteri 725, 7
tuteris 815, 9. 827, 2
tutetur 316, 6
tutior 522, 6
tutis 104, 5
tuto 559, 8. 698, 2
tutor 432, 12
tutum 72, 1. 158, 3. 309, 7. 353, 6
tutus 189, 2. 334, 3. 615, 4. 617, 4. 628, 2. 702, 10. 895, 14
tutus nimium 875, 6
tuum 361, 10. 375, 3. 385, 8. 442, 1. 458, 12. 525, 5. 551, 8. 659, 6
tuus 383, 6. 491, 6. 510, 3. 552, 9. 575, 6. 761, 1. 867, 1
Tyberi, *vide* Tiberi, &c.
Tybur 171, 3. 260, 2. 358, 6. 373, 6. 765, 11. 769, 3
Tybure 769, 3. 856, 3
Tyburis 32, 2. 75, 2. 369, 5
Tyburte 573, 5
Tyburtia 679, 5
Tydeiden 27, 9
Tydeides 65, 10
tympana 78, 3
tympano 308, 2
Tyndari 72, 6
Tyndaridæ 308, 2
Tyndaridarum 513, 15
Typhœus 263, 5
tyranni 134, 8. 246, 3. 250, 2. 740, 13
tyrannos 202, 2
tyrannus 221, 5. 315, 1
Tyriæ 358, 3
Tyrias 681, 1
Tyrius 171, 2
Tyrios 753, 11
tyronum, *vide* tironum
Tyrrhena 355, 1. 868, 6
Tyrrhenum 47, 4. 333, 2. 420, 7
Tyrrhenus 293, 1
Tyrtæus 903, 5

V

VACAS 862, 8
vacat 317, 9
vaccæ 218, 2. 371, 3
vacua 761, 5
vacuam 24, 2. 418, 3. 862, 7
vacuas 798, 3. 861, 9
vacui 27, 12. 122, 1
vacuis 673, 4
Vacunæ 775, 5
vacuo 635, 6. 865, 5
vacuum 19, 6. 78, 4. 341, 2. 421, 5. 616, 2. 639, 4. 687, 2. 763, 11
vada 18, 7
vadato 595, 1
vade 786, 2
vadere 588, 9
vadet 805, 7
vadibus 807, 1
vadis 482, 12
va 37, 3
vafer 282, 8. 542, 3. 641, 1. 677, 9. 681, 7
vafri 656, 8
vaga 128, 4. 846, 7. 566, 1. 588, 7. 709, 5. 832, 10
vagæ 110, 2
vagantem 306, 1
vaganti 422, 1
vagas 334, 2. 575, 5
vagentur 782, 1
vager 895, 13
vagina 617, 3
vagis 355, 4
vago 303, 3. 903, 1
vagor 89, 7. 580, 4
vagos 680, 4
vagus 10, 8. 250, 8. 791, 2. 882, 3. 891, 13
Vala 791, 1
validus 770, 6. 901, 3
vale 691, 12. 759, 2. 786, 2
valeant 826, 2
valeas 702, 9. 813, 7
valeas bene 630, 8
valeat 512, 3. 710, 5. 740, 1. 769, 4. 847, 6
valeat non levius 709, 9
valent 449, 4. 451, 7. 507, 4
valentem 760, 1. 797, 10
valentium 341, 4. 487, 4
valeo 595, 4
valere 468, 5
Valeri 571, 1
valet 129, 2. 167, 1. 393, 11. 617, 12. 743, 8. 757, 2. 899, 11
valetudo 632, 12. 747, 4
Valgi 185, 2
Valgius 611, 4
valido 121, 1
validus 263, 5. 632, 11. 686, 4. 768, 7. 777, 11. 781, 3
valle 73, 5. 244, 7. 482, 3. 796, 6
valles 72, 7
vallis 65, 11
vallo 526, 7
vallum 462, 3
valvarum 702, 5
valuerunt 480, 1
valuit 914, 9
vana 348, 9. 848, 3
vanæ 96, 1. 336, 10. 873, 7
vanis rerum 624, 5
vano 92, 3
vapore 439, 5
vapores 816, 5
vaporet 796, 7
vappa 556, 4
vappæ 513, 4
vappam 514, 2. 651, 5
Vare 75, 1. 450, 9
varia 709, 12
variæ 390, 6. 630, 8
variare 375, 7
varias 775, 7. 873, 2
varius 89, 11. 78, 1. 648, 7
vario 860, 5
Vario 25, 1. 877, 3
varios 630, 10
varium 618, 12
Varium 905, 6
varius 168, 2
Varius 561, 4. 567, 3. 575, 1. 605, 7. 611, 3. 715, 6. 719, 11. 854, 1
Varrone 606, 2
varum 535, 3
vas 555, 12. 740, 9
vasa 709, 3
vastata 330, 7
vasto 117, 10
vate 102, 3. 486, 14. 683, 7
vatem 849, 5
vates 118, 2. 235, 3. 321, 1. 761, 1
vati 130, 15
vatibus 7, 1. 351, 1. 862, 7. 908, 3
Vaticani 84, 5
vatis 17, 3, 7. 391, 4. 811, 1. 851, 3
vatum 374, 4. 397, 7. 880, 3. 861, 6. 863, 4. 875, 2
uber 514, 8
ubera 434, 11. 438, 8. 485, 6
ubere 377, 2
uberes 231, 1. 421, 2
ubi 90, 5. 171, 1. 172, 4, 7. 470, 6. 484, 9. 529, 2. 536, 4, 5. 555, 2. 565, 7
ubi, *i. e.* postquam, 142, 1. 280, 4. 350, 9. 383, 6. 397, 10. 467, 1. 451, 11. 469, 1. 632, 4. 669, 2. 679, 2. 714, 5
ubi, *i. e.* quando, 506, 9. 525, 10. 619, 6. 665, 3
ubi, *pro* quandoquidem, 202, 4
ubicunque 346, 4. 523, 11. 745, 5
ubique 523, 2. 632, 8. 684, 6
ubivis 350, 14
ubi, *sing.* 856, 3
ubi, *plur.* 31, 1. 32, 3
ubam 248, 1
udo 123, 2. 167, 7. 179, 1. 466, 9
udos 566, 9
udum 353, 6
vecors 689, 7
vectabor 494, 5
vectari 575, 5
vectes 342, 7
vectigalia 313, 4. 633, 11
vegetus 632, 5
vehas 510, 5
vehemens 858, 3. 864, 7
vehemente 784, 5
velet 774, 13
Vela 446, 7

Veianius 724, 4
Veientanum 651, 4
Veientis 867, 8
vel 9, . *bis.* 49, 1. 89, 3. 130, 2, 3. 192, 7, *bis.* 357, 1, 3. 405, 2. 432, 7. 464, 9. 659, 6, *bis*
vel, *i. e.* etiam 298, 9. 427, 7, 9. 572, 2. 716, 5. 750, 1
vel, *i. e.* saltem, 181, 3
vel quia 781, 2, 3
vela 190, 11. 649, 1
vela dare 127, 4. 421, 1
Velabro 659, 3
velat 605, 4
velata 133, 3
velatum 524, 8
velet 890, 11
Veliæ 791, 1
velim 313, 2. 563, 6. 612, 3. 768, 8. 831, 9. 875, 14
velimus 903, 6
Velina 757, 2
velint 256, 1. 285, 2. 508, 6
velis, *nom.* 870, 2
velis, *verb.* 197, 2. 513, 4. 524, 12. 540, 8. 596, 9. 724, 3. 751, 6. 821, 12
velit 529, 1. 553, 11. 654, 8. 687, 6. 688, 2. 793, 4. 803, 4. 856, 2. 873, 2
velle 566, 4. 597, 12
vellem 534, 7. 626, 3. 642, 6. 777, 4
vellera 312, 11. 471, 2. 773, 12
vellere 597, 8
velles 545, 7. 596, 2. 767, 8
vellet 522, 10. 697, 7. 907, 8
vellicet 611, 1
vello 832, 10
vellunt 542, 6
veloces 416, 6
veloci 350, 5. 687, 7
velocius 493, 3
velox 71, 3. 340, 2. 411, 8. 622, 6. 814, 6
velox animus sine corpore 781, 5
velut 54, 4. 55, 1. 140, 8. 295, 5. 298, 3. 366, 5. 387, 5. 458, 5. 482, 4. 584, 6. 616, 2. 643, 4. 706, 4, 15. 868, 2. 914, 8
velut qui 531, 2, 3
velut si 575, 12. 711, 4. 839, 5
veluti 352, 2. 556, 1. 616, 5. 618, 4. 701, 20. 811, 6. 852, 10. 913, 7
vena 226, 2
vena divite 909, 5
venabula 758, 3
venæ 651, 14
Venafianæ 679, 4
Venafranos 273, 6
Venafri 718, 3
Venafro 172, 6
venale 215, 3. 525, 8
venalem 304, 2
venales 510, 4. 857, 1
venari 33 , 5. 812, 10
venas 541, 3. 793, 7
venaticus 741, 4
venator 6, 1. 140, 10. 527, 5
vendas 667, 8. 777, 12
vendentem 765, 6. 850, 9
vendere 501, 5. 856, 2
venderet 666, 1
vendibilis 807, 6
vendit 712, 4. 856, 10
veneat 624, 5
venefica 450, 7
venefici 492, 6
venemur 798, 2
venena 199, 3. 449, 4. 451, 7. 594, 3
venenat 789, 9
venenatis 88, 7
veneni 438, 2
venenis 105, 1. 490, 6. 588, 5
veneno 650, 7. 850, 6
venenorum 415, 12
venentur 732, 1
venenum 142, 2. 581, 8. 617, 10
venerabilior 683, 11
venerandi 815, 1
veneranatur 420, 4. 863, 9
veneras 635, 5
venerata 686, 1
veneratur 501, 1. 855, 3
Venere 554, 1. 909, 10
venere 538, 2. 564, 1. 659, 4
Venerem 123, 4. 167, 1. 502, 5. 528, 9. 540, 5. 859, 14
Veneri 126, 2. 292, 4. 566, 12
Veneris 64, 2. 317, 4. 342, 5. 388, 8. 404, 1. 406, 9. 421, 5. 501, 2. 689, 15. 901, 2
venerit 744, 2
veneror 692, 8
veni 348, 5. 411, 8. 575, 2. 793, 5
venia 553, 5. 895, 12
venia caret 903, 14
veniæ 846, 5. 895, 15
veniam, *nom.* 537, 2. 749, 6. 760, 3. 857, 3. 874, 1
veniam des 671, 3
venant 590, 2. 659, 4
venias 12, 1. 687, 2
venit 765, 2
veniens 269, 3. 796, 6
venientes anni 883, 8
venies 765, 12
veniet 82, 2. 404, 2. 555, 12
venimus 851, 6
venire 523, 12. 706, 7
veniret 857, 12. 895, 3
venis, *nom.* 156, 7. 673, 4
venis, *verb.* 597, 7
venisse 584, 1
venisset 1 , 9
venit, *præs.* 506, 7. 777, 1
venit, *præter.* 598, 7. 636, 5. 6 . 12. 908, 4
venium 435, 5
venor 821, 14
ventei 458, 9. 491, 6. 510, 3
venti 52, 1. 376, 5
venti secundi 859, 8
ventis 23, 7. 61, 6. 100, 3. 139, 5. 292, 2. 355, 1. 404, 4. 468, 13. 481, 7. 490, 5
vento 98, 3. 190, 10. 324, 1
ventorum 16, 1
ventos 39, 3. 50, 6. 63, 2. 71, 6
ventosæ 821, 14
ventoso 847, 3
ventosum 262, 6
ventosus 769, 3
ventre 581, 4. 706, 12
ventrem 435, 7. 566, 13. 713, 6
ventres 794, 10
ventri 557, 4. 730, 5. 794, 6
ventris 711, 10
ventum 92, 6. 594, 7
ventum est 538, 12. 696, 2. 765, 13
ventura 815, 11
venturam 852, 1
venturus 539, 4. 743, 5
venucula 679, 6
Venus 50, 5. 58, 10. 76, 3. 80, 7. 104, 1. 115, 2. 126, 5. 179, 3. 182, 9. 290, 8. 298, 12. 309, 6. 347, 9. 350, 7. 362, 1. 755, 7. 811, 1. 876, 4
venus, *i. e.* pulchritudo, 414, 4
Venusinæ 111, 2
Venusinus 616, 7
vepres 796, 9
ver 172, 7. 392, 5
vera 270, 6. 604, 3. 809, . 811, 8
veraces 198, 8
veræ 726, 3. 866, 4
veras 900, 12
verax 552, 3
verba 365, 8. 367, 5. 398, 9. 477, 4. 539, 6. 605, 10. 615, 3, 12. 664, 7. 735, 8. 737, 6. 741, 7. 754, 11. 804, 6. 810, 1. 866, 3. 876, 14. 881, 5. 900, 5
verba dare 532, 10
verba facit 659, 5
verba movere loco 863, 15
verbenas 81, 4
verbenis 406, 1
verbera 299, 3. 541, 5. 707, 8
verberabit 481, 6
verberatæ 242, 5

Verbere 347, 4
verberes 465, 3
verbi 642, 11
verbis 305, 4. 451, 4. 471, 3. 504, 5. 548, 10. 549, 5. 601, 2. 672, 5. 683, 11. 706, 15. 876, 8
verbo 753, 4
verborum 377, 9
verbum verbo reddere 683, 8
verbum 415, 7. 549, 9. 814, 15. 850, 8. 876, 9. 941, 12
vere primo 281, 4
vere 305, 5. 553, 3. 570, 7. 575, 15. 849, 6
vereare 642, 9
verecundum 102, 3. 763, 3
verecundus 439, 7. 891, 5
vereor 529, 4. 541, 5. 797, 8
vergit 905, 8
veri 109, 1. 642, 2, 12
veris *a* ver 92, 5. 333, 6. 409, 1
veris, *adject.* 441, 6. 657, 1. 668, 5. 808, 3. 886, 4. 902, 9
veritas 95, 2
verri 749, 5
verrus 774, 12
verna 528, 7. 856, 6
vernaliter 702, 1
vernas, *i. e.* servos 436, 10. 699, 3
verni 576, 3. 899, 8
vernus 192, 4
vero 629, 4. 774, 2. 911, 2
vero 910, 7. 911, 11
veros 140, 6
verris, *verb.* 660, 1
verris, *nom.* 329, 3
verritur 4, 5
verrucis 537, 1
versa 269, 5
versant 588, 5
versare 980, 2
versat 565, 8. 710, 12
versate 876, 1. 896, 2, *bis.*
versatur 162, 2
versentur 864, 1
verset 661, 5
versetur 536, 4
versibus 619, 3. 821, 7. 843, 5. 852, 8. 859, 6. 878, 10. 879, 12. 894, 6. 906, 6
versiculis 527, 9
versiculos 467, 2. 604, 2. 608, 4
versis 81, 1
verso 533, 2
versu 567, 2. 610, 1. 615, 5. 687, 6
versum 548, 3. 549, 5. 851, 9
versus, *i. e.* carmina 496, 1. 545, 4, 6. 547, 11. 593, 7. 599, 2. 605, 5. 607, 1. 608, 7. 613, 4. 614, 2. 755, 4. 836, 9. 840, 5. 841, 2. 859, 10. 860, 4. 893, 4. 895, 8. 910, 12
versus facit 712, 11
versus fingere 906, 2
versus inopes rerum 901, 4
versus mortes 911, 14. duros, *ibid.*
versus sublimes 913, 6
vertas 640, 3
vertas in risum 785, 3
vertat 455, 6. 412, 3
vertatur 862, 5
vertent 651, 1
verterat 795, 2
vertere 130, 4. 341, 5. 716, 11. 845, 6. 941, 11
vertere seria ludo 892, 9
verteret 575, 12
verterit 404, 5
verterunt 462, 7
verti 835, 3
vertice 7, 5. 406, 6. 586, 1
verticem 78, 4. 341, 5
verticibus 333, 4
vertis 454, 1
vertit 252, 1. 466, 3. 508, 8
vertite 448, 10. 856, 4
Vertumnis 704, 8
Vertumnum 824, 1
verum 508, 4. 538, 12. 622, 3. 640, 4. 725, 5. 767, 8. 783, 1. 859, 3. 910, 10
verum est 668, 12. 767, 13
verum, *adverb.* 412, 3. 523, 2, 7. 526, 3. 570, 11. 644, 3. 652, 11. 718, 5. 732, 3. 782, 5. 892, 3. 899, 9. 901, 2
vesani 551, 11
vesania 655, 8
vesanum 903, 4
vesecatur 649, 9
vesecre 761, 5
vesceris 624, 7
veseri 761, 4
vescimur 206, 3
vescor 699, 3
vescra 491, 2
vespere 185, 7. 322, 5
vespertina 547, 3
vespertinum 578, 10
vespertinus 455, 7. 672, 5. 758, 13
Vestæ 10, 6. 563, 6. 594, 7. 864, 1
Vestam 11, 8
veste 133, 5. 518, 8. 520, 4. 596, 6. 701, 19
vestes 671, 1. 869, 7
vestem 71, 7. 580, 13. 576, 5. 657, 8. 894, 13
vester 559, 12, 778. 709, 11
vestibus 409, 6
vestigia 701, 15. 731, 3. 890, 9. 940, 2. 944, 6. 823, 4
vestimenta 94, 8. 814, 2
vestiret 513, 12
vestis 649, 13. 701, 16. 822, 1
vestit 811, 2
vestitui 248, 5
vestra 483, 4
vestri 820, 8
vestris 260, 4. 875, 16
vestrum 488, 8. 654, 2. 745, 7
vetabat 551, 12
vetabo 548, 4
vetant 483, 11
vetantes 829, 9
veto 54, 8
vetat 92, 3. 27, 5. 397, 8. 475, 6. 508, 5. 586, 5. 608, 2
veterem 566, 1. 641, 8. 700, 7
veteres 59, 5. 422, 3. 644, 3. 832, 1, 5, 7. 835, 5
veteri 680, 7
veteris 5. 6. 195, 5. 622, 10. 649, 10
veterno 769, 1
veterum 212, 2. 698, 12. 711, 7. 829, 9
vetes 852, 3
vetet 816, 6. 884, 1
vetita 855, 7
vetitum 18, 9
veto 544, 2
vetula 604, 2. 853, 1
vetule 415, 2
vetulam 808, 8
vetuli 772, 1
vetus 65, 6. 288, 3. 317, 5. 458, 3. 616, 8. 700, 7. 852, 5. 853, 5. 838, 7
vetus ætas 877, 9
vetus comœdia 897, 5
vetustas 864, 5
vetustis 134, 8
vetusto 544, 1
vexant 184, 3
vexare 417, 3. 588, 4
vexas 453, 1
vexat 710, 8. 745, 4. 862, 3
vexata 101, 2
vexere 251, 5
vexet 245, 4. 583, 6. 816, 10
vexisse 896, 9
vexit 567, 6
vi 567, 14
via 109, 2. 247, 6. 568, 3. 578, 5. 754, 6. 791, 2. 895, 5. 810, 2. 908, 7
via sacra 156, 6. 521, 7
via vicie 905, 7
vias 569, 4
vicem 567, 5. 412, 1. 701, 6. 741, 4
vicenni 171, 5. 777, 2
vices 195, 7. 734, 5
vicina 867, 5. 868, 1
victor 560, 11. 567, 4, 5. 567 *a*. 581, 5
Victoriæ 715, 7. 715, 9. 717, 5. 720, 11
victrices 681, 8. 709, 10

vicatim 452, 5
vice 20, 1. 140, 3. 473, 5. 490, 13. 899, 10
vicem 451, 8. 601, 4
vices 112, 1. 551, 3. 591, 7. 879, 9
vici 69, 2. 868, 3
vicina 372, 3. 566, 7. 783, 11. 867, 12
vicine 566, 9
vicinus 742, 4. 878, 1
vicini 51, 1. 782, 10
vicinia 691, 5. 709, 7. 896, 6
vicinos 683, 8
vicinum 447, 10. 561, 11
vicinus 585, 10. 666, 7. 692, 2. 709, 5. 865, 7
vicis 773, 5. 825, 10
vicissim 479, 2. 874, 1
vicos 782, 12
victa 346, 4
victæ 120, 6
victi 120, 14
victima 161, 9. 551, 5. 451, 10
victimas 223, 3
victis 187, 2
victor 20, 1. 504, 4. 586, 5. 408, 8. 417, 12. 481, 5. 774, 10. 785, 5. 891, 6
victore 164, 4. 479, 2. 585, 8
victorem 373, 2. 502, 5. 844, 6. 879, 7
victoria 506, 7. 841, 6
victoriam *a* victor 152, 3. 466, 2
victrices 256, 4. 378, 5
victricis 744, 9
victrix 773, 10
victu 629, 1, 11. 907, 4
victum 807, 7
victurus 581, 6
victus, *nom. a* vivo 513, 13. 630, 7. 747, 5
victus, *particip. a* vinco 301, 2. 568, 8. 764, 1
vicum 855, 9
vicus 777, 4. 792, 2
vidcamus 546, 5
videar 615, 1
videas 551, 12. 635, 1
videatur 535, 7. 649, 15
videbor 775, 2
videndis 805, 1
videntis 524, 5
videntur 800, 1
video 592, 4. 626, 3. 788, 9. 801, 1. 909, 9
videor 151, 1. 285, 5. 552, 7. 635, 2. 668, 2
videre, *passiv.* 577, 5
videre, *infinit.* 436, 7, 8. 481, 8. 527, 1
videres 566, 4. 589, 6. 591, 6. 720, 8
videretur 647, 9
videri 371, 9. 413, 1. 529, 1. 800, 9. 836, 6. 858, 3. 865, 1. 901, 5
videris, *subjunct. a* video 372, 2. 404, 6
videris, *a* videor 571, 3. 767, 6. 824, 1
vides 38, 1. 60, 2. 322, 8. 340, 2. 342, 1. 651, 5. 663, 2. 686, 1. 726, 2. 859, 15
videt 50, 5. 503, 9. 770, 6. 829, 8. 835, 4. 895, 11
videt undique 766, 4
videto 344, 10
videtur 552, 4. 668, 4. 726, 7. 783, 2. 850, 9
vidi 20, 1. 369, 8, *bis.* 538, 9. 663, 6
vidimus 10, 5. 500, 6. 721, 9
vidisse 64, 9
vidisset 576, 6
vidit 18, 2. 253, 5. 317, 12. 377, 4. 703, 6. 885, 3
vidunctur 165, 5
vidnas 230, 4. 742, 1
vidnis a boves 230, 4
vidnus 43, 5
vicis 470, 7
vigent 536, 5. 577, 10
vigeo 150, 11
vigil 739, 6
vigila 651, 13
vigilabat 582, 4
vigilans 783, 6. 891, 2
vigilare 512, 6. 839, 10
vigiles 287, 2
vigilet 619, 7
vigilum 509, 2
viginti 567, 1
vigor 376, 1
vigui 289, 1, 8
vile 85, 1
vilem 509, 10. 628, 1. 883, 7. 892, 3
viles 671, 1, 832, 2
vili 587, 1
vilia 769, 6. 795, 6
vilia rerum 393, 11
vilibus 640, 6. 647, 5. 660, 8
vilior 683, 5
vilis 519, 15. 579, 5. 783, 2. 791, 9
vilissima 567, 3
vilius 729, 2
villa 101, 3. 429, 1. 563, 3. 566, 8
villæ 329, 1
villice 736, 3
villicis 783, 2. 867, 1
villis 782, 8. 795, 9
Villius 524, 1
villula 582, 1. 639, 4
vim 69, 6. 264, 10. 305, 7. 351, 4. 379, 4. 656, 4. 740, 16. 897, 6
vim tu 598, 2
vina 47, 4. 76, 2. 119, 7. 160, 6. 278, 4. 317, 5. 585, 5. 411, 2. 435, 1. 464, 8. 473, 2. 677, 3, 5, 10. 714, 10. 748, 4. 793, 3. 818, 5
vina languidiora, *i. e.* matura 325, 7
vina fervida 717, 3
vinaria 717, 4
vinearn 529, 11
vincant 670, 2
vincæ 478, 12
vincat 157, 4. 574, 5. 746, 3
vincentem 879, 5
vincentibus 515, 1
vincere 469, 8. 700, 13. 831, 3
vincet 540, 11
vinci 381, 12. 596, 10
vincimo 565, 4
vincit 656, 10. 669, 6
vincti 141, 3. 494, 3. 765, 8
vincor 529, 13
vincta 206, 1. 890, 11
vincti 840, 4
vinctum 407, 8
vinctus 709, 5. 742, 3. 835, 5
vincula 593, 12. 591, 6. 615, 3. 710, 2
vincunt 467, 2
Vindelici 77, 6. 116, 3
vindemiator 584, 5
vindex 495, 1
vindice 859, 9
vindicem 586, 4
vindicta 709, 7
vinea 464, 10. 676, 5
vineæ 242, 5
vineta 766, 10. 851, 7
vini 22, 6. 231, 1. 512, 4. 636, 2. 818, 6
Vinidius 515, 10
Vinni 784, 2
vino 33, 3. 102, 5. 299, 2. 474, 8. 636, 2. 712, 3. 718, 5. 812, 8. 843, 3. 891, 7. 909, 10
vinosa 785, 8
vinosus 727, 10. 818, 6
vinum 629, 6. 678, 3. 788, 11
vinxisse 32, 4
viola 293, 3
violare 680, 15
violaria 211, 1
violas 859, 6
violavit 656, 6
violens 560, 7. 774, 10
violenta 617, 1
violenter 10, 1
violentior 221, 4
viperino 56, 1. 282, 3
vipernus 488, 3
viperis 259, 3. 445, 5. 485, 8
vir 228, 3. 240, 4. 293, 4. 310, 6. 528, 10. 529, 4. 533, 8. 807, 1
vir bonus 720, 7. 761, 12. 799, 3. 800, 5. 801, 9
vir bonus et prudens 798, 9. 911, 14
virent 472, 6
virentes 167, 5
virentem 851, 5
virenti 40, 1. 99, 1
virentis 413, 4. 882, 3

vires 261, 11. 327, 6. 368, 6. 422, 5. 458, 2. 614, 8. 811, 2. 854, 15
vires sumere 815, 13
virga 44, 5. 96, 2
Virgili 95, 5. 115, 7
Virgilio 606, 1. 877, 5
Virgilium 16, 4
Virgilius 561, 1. 563, 1. 575, 1. 611, 5. 851, 1
virgine 164, 2. 360, 6
virginea 265, 4
virgines 11, 7. 72, 8. 85, 1. 183, 10. 307, 9. 496, 2
virginibus 196, 7. 239, 8. 364, 10
virginis 309, 5
virginum 27, 10. 115, 5. 296, 12. 305, 1. 548, 6. 590, 1
virgis 708, 5
virgo 51, 4. 246, 1. 277, 6. 297, 9. 326, 1. 711, 8
viri, *sing.* 335, 6. 431, 9. 478, 2
viri, *plur.* 33, 5. 711, 6
viribus 179, 4. 340, 6. 601, 5. 785, 1. 813, 8. 870, 4. 876, 1
virides 72, 4. 92, 6. 352, 6. 525, 4. 718, 9
viridi 5, 8. 21, 1. 172, 5. 341, 9. 398, 4
viridis 87, 1
virile 890, 2
virilem 271, 5
viriles 888, 10
virili 518, 8
virilia anima 813, 9
virilis 37, 1. 466, 7. 857, 14
viriliter 806, 7
viris 63, 7. 602, 1. 806, 4. 813, 6
viritim 838, 8
viro 93, 6. 240, 1. 291, 2. 298, 8. 811, 10
virorum 140, 1. 293, 3. 341, 8. 544, 2. 854, 3
viros 127, 6. 570, 9
virtus 158, 1. 176, 1. 247, 1, 5. 270, 6. 326, 2. 335, 6. 379, 2. 387, 6. 402, 5. 463, 6. 480, 3. 484, 5. 501, 10. 534, 8. 585, 5. 596, 9. 600, 6. 619, 7. 621, 3. 646, 1. 683, 5. 685, 3. 711, 9. 737, 3. 751, 10. 806, 10. 809, 8, 9. 852, 6. 876, 4. 900, 2
virtus est vitium fugere 728, 1
virtus repulsæ nescia, &c. 247, 1
virtus post nummos 729, 4
virtute 357, 15. 433, 10. 478, 1. 521, 2. 639, 7. 643, 4. 699, 11. 761, 3. 847, 9. 870, 1. 895, 7. 898, 12
virtutem 336, 5. 753, 9. 754, 11. 816, 12. 820, 2. 832, 12
virtutes 115, 8. 535, 11. 841, 1
virtuti 619, 5
virtutibus 729, 2. 811, 7. 866, 4
virtutis 357, 5. 576, 10. 726, 5. 801, 5
virtutis amore 709, 15
virtuo 49, 1. 246, 10. 249, 1. 357, 2. 365, 3. 555, 3. 597, 3. 685, 2
virus 844, 8
vis, *nomen*, 109, 1. 229, 2. 264, 9. 353, 3. 503, 6. 522, 9. 562, 2. 654, 4. 757, 1. 848, 9
vis, *verb.* 413, 1. 470, 1. 490, 1. 521, 6. 546, 3. 592, 1. 651, 15. 697, 3. 706, 15. 754, 2. 760, 1. 761, 6. 851, 1. 861, 8
vis tuæ 701, 5
visa 6, 2. 551, 10. 776, 1
visam 256, 7. 260, 12. 261, 2
Viscorum 611, 5
Viscum 593, 5
Viscus 715, 5
Viselli 544, 3
visendus 207, 1. 860, 12
visentur 210, 3
visere 2, 1. 141, 5. 255, 6. 415, 3. 497, 6. 592, 16
vises 717, 9
visit 557, 11
visu 566, 12
visu mirabile 862, 4
visum 65, 12. 126, 2
visuros 825, 14
visus 104, 5. 765, 15. 863, 2
vita 295, 8. 127, 1. 195, 5. 573, 10. 581, 5. 597, 5. 616, 6. 640, 2. 705, 8. 744, 5. 752, 11. 774, 6
vitalas 61, 7. 73, 6
vitabit 360, 4. 805, 10
vitæ 22, 5. 31, 6. 89, 5. 515, 1. 536, 1. 618, 2. 682, 2. 694, 2. 698, 15. 753, 10. 767, 10. 805, 5. 813, 7. 865, 6. 866, 4. 900, 11. 902, 5. 903, 7
vitale 703, 1
vitalis 618, 9
vitam 246, 1. 270, 14. 511, 3. 551, 6. 708, 12. 777, 10. 817, 11
vitanda 640, 1
vitant 519, 3
vitantis 676, 5
vitare 865, 10
vitas 92, 1. 712, 7
vitat 36, 2. 451, 3. 893, 3. 899, 4
vitatu 554, 3
vitaveris 629, 2
vitavi 896, 15
vite 75, 1. 125, 3
vitellum 672, 2
viteilus 677, 11
vitem 119, 5. 885, 4
vitent 711, 5
vitès, *verb.* 62, 3. 408, 5
vites, *nom.* 85, 2. 768, 5
vitet 199, 3. 594, 6. 717, 12
vitia 116, 1. 519, 3. 552, 7. 573, 1. 831, 5
vitiata 677, 3
vitiato 618, 1
vitiatum 633, 2
vitibus 796, 3
vitis 13, 7. 318, 7. 533, 2. 546, 12, 14. 551, 17. 555, 2, 11. 575, 11. 682, 5. 703, 6. 705, 5. 811, 5. 820, 5
vitis pinguem albumque 624, 1
vitio 11, 3. 524, 13. 576, 12. 657, 6. 686, 7. 692, 7. 713, 3. 809, 5. 870, 7. 906, 1
vitiorum 561, 1. 563, 6. 809, 9
vitiosa 217, 1. 753, 8
vitiosiorem 281, 2
vitiosum 712, 2. 758, 8. 857, 8
vitiosus 515, 5
vitis 244, 4. 650, 6
vitis *ubi al.* vere 92, 5
vitium, *genit. plur. a* vitis 561, 5
vitium 550, 1. 584, 10. 587, 3. 593, 1. 629, 2. 630, 6. 647, 7. 707, 1. 809, 5. 885, 10. 897, 6
vitium immane 689, 3
vitrea 653, 7
vitreum 72, 3
vitreo 306, 3
vitro 76, 5. 302, 1
vitta 501, 3
vittis 696, 1
vitulo 155, 5. 668, 1
vitulis 157, 3
vitulos 298, 3
vitulus 371, 1
vivacem 618, 1
vivacior 636, 9
vivæ 388, 2
vivam, *nom.* 672, 7
vivam, *verb.* 513, 16. 513, 9. 555, 6. 817, 6
vivaria 732, 2
vivas 346, 5. 651, 13. 759, 1. 807, 7
vivat 122, 3. 506, 2. 550, 8. 553, 9. 736, 5. 800, 1
vivax 137, 6. 878, 4
vive 691, 12. 701, 9, 10. 759, 2
vivendi 719, 13. 739, 10
viventem 787, 7
viventes 507, 2
viventi 510, 7. 690, 5
vivere bene 779, 4. 795, 8

vivere [illegible] 621, 3. 701, 4. 704, 5. 717, 1. 751, 9. 766, 1. 775, 5. 777, 4. 8. 814, 2. 879, 14
vivere nec recte nec suaviter 768, 4
vivere recte 871, 3
viverem 533, 5
vivere[illegible] 542, 4. 666, 17
vives 136, 1. 774, 17. 780, 8
vivet 139, 4. 654, 11
vivibus 57, 6
vivitur [illegible] 3
vivis 740, 4. 747, 6
vivit 559, 5. 559, 1. 562, 12. 738, 1. 801, 2. 841, 5
vivite 6[illegible]7, 5
vivitis 748, 6
vivitur 21[illegible], 8
vivo, *hom.* [illegible]5, 4. 651, 15
vivo, *verb.* 363, 19. [illegible], 8. 772, 4
vivorum [illegible]35, 5
vivos 810, 2
vivum 41, 3. 902, 11
vivunt [illegible]3, 5. [illegible]33, 3. [illegible]15, 11. [illegible] 7
vix [illegible]0[illegible], 2. 140, 4. 319, 5. [illegible]00, 11. [illegible]23, 5. 704, 6. 719, 12
vixere [illegible]4, 8
vixeris [illegible]2, 5
vixi 342, 1. 357, 1. 551, 7
vixisse 54[illegible], 5. 5[illegible], 5. 570, 19. 620, 2. 778, 3
vixisset 7[illegible]2, 3
vixit 276, 1. 647, 6. 704, 4. 803, 10
ulcera 7[illegible]6, 1
ulcerat [illegible]75, 3. 514, 14
ulcerosum [illegible]
ulla 161, 1. [illegible]06, 6. 701, 7
ullam 841, 4
ulli 648, 11
ullius 812, 7
ullum [illegible]5, 5. 715, 7
ulmo 9[illegible], 5. 796, 5
ulmos 211, 1. 767, 10
ulnarum 442, 2
ulna 219, 2. 149, 3. 442, 5
ulti 722, 2
ultima 156, 1. [illegible]20, 1. [illegible]73, 10. 583, 4. 802, 3. [illegible]36, 7
ultima [illegible]8
ultimam 37, 2
ultimas [illegible]54, 6
ultimi [illegible]7, 2
ultimos 154, 1
ultimum 174, 1. 447, 9
ultor 13, 4. [illegible]22, 2
ultorem 10, 6
ultra [illegible]9, 6. 103, 5. 129, 1. [illegible]27, 5. [illegible]27, [illegible]38, 7. 546, 1. 803, 8. 811, 5. 869, 1. 915, 1. 6[illegible], 1. 7[illegible]7, 4. 941, 12
ultra quam [illegible]0, 3
ultra quam satis est 753, 9. 766, 8
ultro [illegible]41, 1. 546, 10. 567, 4. 583, 6. 617, 1. 663, 5. 664, 11. 689, 5. 693, 7. 706, 11. 782, 6. 802, 2. [illegible]55, 9
ultus 582, 1
Ulubris 779, 5
ulvis 676, 4
ululatum [illegible]35, 11
Ulyssei 26, 6. [illegible]6, 5. 489, 2. 7[illegible], 8. 7[illegible], 6
Ulyssem [illegible]0, 10. 655, 6. 757, 3
Ulysses 861, 2
Umber [illegible]6, 2
umbilicum 475, 8
umbr[illegible] 52, [illegible]4, 1. 122, 1. 592, 1. 592, 1. 7[illegible]4, 5. 7[illegible]6, 10. 861, 6
umbrae [illegible]02, 2. 5[illegible]9, 5
umbram 1[illegible]9, 5. [illegible]6, 11
umbras [illegible]20, 5. 5[illegible]5, 1. 557, 7
umbras, *in somnia* 715, 7
Umbreni 657, 1
umbras 751, 4
umbrosam 241, 9
umbrosis 21, 6. 95, 1
Umbrius, rid. Verrius
umeri 109, 1. 143, 4. 297, 7. 3[illegible]5, 5. 377, [illegible]. 7[illegible]2, [illegible]. 7[illegible]4, 1[illegible]. 777, 1. 871, 2
uma 356, 8. 692, 2. 693, 7. 699, 11. 6[illegible]7, 1[illegible]. 715, 3. 863, 7
unam rem 875, 7
umeta 991, 10, 11
uncta 148, 2. 445, 9. 699, 1. 788, 8
unctam [illegible]30, 5
uncti 193, 1. 614, 3
unctis 111, 5. [illegible]46, 5. 6[illegible]9, 5. 7[illegible]7, 1[illegible]. 831, 7
unctos [illegible]76, 7
unctum [illegible]5, 10
unctos [illegible]01, 1
unctum [illegible]49, 3. [illegible]04, 2. 910, 7
unctus [illegible]30, 5
uncus [illegible]3, 1
unda [illegible]11, 5. 171, 2. 177, 4. [illegible]2[illegible], 1. [illegible]20, 7. 751, 4. [illegible]3, 2
unde [illegible]2[illegible], 1
undam [illegible]26, 3
undas 3[illegible]7, 12. 380, 4. 416, 1[illegible], 7
unde [illegible]2, 5. 13. 111, 4. 154, [illegible] *undi*
undi [illegible]02, 3
undis et quassa [illegible], 1
unde domo 76[illegible], 5
unde nobis lapides 71[illegible], 10
unde [illegible]86, 6. [illegible]6, 9
undecorato [illegible]39, 12
undique 30, 2. 69, 4. 114, 3. 210, 2. 470, 7. 511, 13. [illegible]29, 5. 589, 1. 615, 4. 642, 3. 650, 4. 766, 5. 873, 3
undis 10, 4. 110, 1. [illegible]01, 3. 511, 3. 736, 2. 757, 3. 801, 7
ungere 650, 1
ungi [illegible]3, 9
ungit [illegible]11, 2
ungor 130, 5
unguem 552, 9. 734, 2. 898, 12
unguenta 169, 6. 179, 1
unguentarius [illegible]9, 2
unguentum [illegible]0, 9. 905, 5
unguentis [illegible]0, [illegible]. 702, 6. 875, 10. [illegible]29, 3
unguen[illegible]01, 4. 278, 2. 642, 9
unguibus 17, 11. 252, 4. 1[illegible], 1. 558, 1. [illegible]3, 1[illegible]
unguibus [illegible]31, 5. 514, 12
unguis [illegible]. 1[illegible], 4. 136, 4. 612, 5. [illegible]3, 6. 770, 9. 87[illegible], 6
unice 100, 5
unicis [illegible]2, 6
unicum [illegible]01, 5
unius [illegible]3, 3. 571, 2
uno 75, 7. 161, 5. 192, 4. 476, 7. 525, 2. 5[illegible], 1. 647, 8. 668, 14. 734, 4. 859, 1. 15[illegible], 2. 840, 2. 866, 17
unoque 1[illegible], 2. [illegible], 1. 149, 5. 440, 1. 1[illegible], 19. 515, 12. 52[illegible], 5. 563, 5. 56[illegible], 7. 587, 13. 596, 5. 602, 3. 737, 10. [illegible], 2. 812, 7. [illegible], 6
unum 29, 4. 11[illegible], 4. 171, 5. [illegible] 11. 556, 11. 597, 3. 6[illegible], 4. 64[illegible], 1[illegible], 6. 665, 6, 7. 686, 1. 1[illegible], 19, *bis*. 841, 2
unum et semper 875, 1
unum, *i. e.* [illegible]0 [illegible], 8
unumquodque caput 869, 2
unumquemque [illegible]82, 3
unus 262, 5. 470, 4. 552, 1. [illegible], 9. 577, 15. [illegible], 4. 6[illegible], 5. 641, 4. [illegible]15, 6. 694, [illegible]. 758, 5. 770, 1
unus et alter 664, 7. 8[illegible], 2. 874, 3
unus et idem 570, 1
unxere [illegible]
vocata [illegible], 8
vocabula 665, 4. 884, 3. 878, 6
vocabum 52, 3
vocamus [illegible], 6
vocando 651, 1
vocanti 1[illegible], 6. 2[illegible], 7
vocantis 116, 1
vocares 767, 7. [illegible], 5
vocari [illegible]. 127, [illegible]. 793, 7
vocas [illegible]. [illegible], 6. [illegible]
vocat 57, 3. [illegible], 7. 323, 13. 509, 5. 710, 9. 788, 7. [illegible], [illegible]. 1[illegible]. 807, 11
vocata [illegible], 6. 144, 5. 150, 11. [illegible], 4
vocatis [illegible]5, 4
vocatur 594, 11
vocatus 229, 3, *bis*. 706, 3
vocaveris 10[illegible], 9
voce 41. 3. 45, 5. 250, 2. 305, 9. 448, 1. 454, 7. 531, 1. 584, 6. 598, 9. [illegible], 2. 662, 7
voce paterna 904, 8

vocem 94, 4
vocem tollit 880, 4
voces, *nomen.* 283, 9. 511, 8. 539, 6. 591, 1. 727, 6. 737, 9. 810, 1. 842, 3. 891, 14. 900, 12
voces reddere 887, 6
voces, *verb.* 61, 1
vocet 11, 5. 665, 5. 681, 12
voci 551, 2
vocibus 153, 3. 388, 9. 459, 12. 488, 1. 494, 9
vocis 570, 10
volam 802, 2. 869, 7
Volanerius 705, 1
volantem 140, 7
volantes 215, 7
volat 314, 13
volate 434, 6
volet 11. 512, 1
volens 361, 4
volent 850, 11
volente 489, 3
volentem 420, 5
voles 67, 2. 490, 11. 494, 1. 747, 10. 804, 2. 910, 11
volet 335, 9. 536, 16. 632, 8, 10. 645, 5. 648, 4. 740, 15. 777, 8. 842, 10. 878, 6. 902, 10. 904, 5
volitant 564, 5
volo 522, 16
volubnes 365, 12
volubilis 730, 12
volucrem 125, 3. 365, 10
volucres 596, 4
volucris 225. 5. 352, 2. 414, 5
volvens 677, 11
volventis 366, 8
volvere, *infin.* 52, 2. 187, 2. 390, 10
volnerunt 703, 5
volui 647, 3. 824, 7
volusse 647, 4
volvat 196, 2. 647, 6
volvitur 137, 5
volumina 784, 2. 850, 5
volumus 744, 10
volunt 817, 7. 902, 4
volumtas 103, 7
voluptas 521, 9. 623, 5. 753, 9. 848, 2. 850, 11
voluptas cupita dolore 749, 10
voluptates 740, 10
voluptatis causa 902, 9
vomere 467. . 7. 9, 14
vomerem 456, 8
Voranus 590, 3
vortices 137, 2
vos 86, 4. 87, 2. 260, 8. 261, 4. 262, 1. 451, 9. 483, 5. 484, 5. 498, 8. 501, 1. 507, 7, 8. 611, 8
vos o 300, 2. 302, 9
vos plaudite 697, 3
vota 371, 6. 429, 5. 442, 7. 456, 7
voti compos 879, 11
votis 132, 2. 358, 2. 385, 13. 493, 4. 502, 11. 503, 2. 692, 1. 698, 10
votiva 24, 6. 616, 5. 745, 7
votivam 223, 4
voto 365, 2. 740, 11. 782, 12
votum 777, 1
vovent 717, 2
voveram 230, 6
vox 477, 7. 907, 2
uramur 136, 5
urbana 789, 11
urbana 771, 2
urbani 601, 5
urbano 801, 11
urbaricus 750, 5
urbanus 502, 1. 609, 4. 701, 5. 794, 1. 820, 1
urbe 208, 7. 297, 5. 497, 5. 507, 2. 592, 12. 601, 1. 617, 8. 655, 7. 693, 7. 767, 7
urbem 8, 4. 29, 4. 276, 1. 467, 10. 481, 5. 495, 1. 500, 1. 507, 1. 573, 7. 591, 3. 592, 12. 600, 2. 701, 5. 706, 2. 788, 2. 891, 6
urbes 151, 6. 255, 5. 262, 6. 380, 2. 381, 6. 420, 6. 423, 1. 737, 5. 861, 5. 878, 1. 885, 3
urbi 255, 6. 461, 3. 796, 5. 841, 6
urbibus 89, 8. 464, 3. 777, 1
urbis 370, 5. 701, 12. 770, 5. 788, 9. 820, 5
urbium 510, 5. 556, 1. 574, 2
urbs 456, 8
urcas 874, 12
urenda 884, 5
urendos 794, 11
ureus 490, 4
urente 566, 9
urere 467. . . 597, 11
uretur 483, 6. 485, 4
ureris 470, 5. 709, 10
uret 96, 5. 774, 10. 781, 6
urge 690, 14. 694, 5
urgendo 188, 2
urgent 65, 5
urgentur 402, 2
urgere 680, 4. 911, 5
urgeris 545, 2
urges 193, 6. 927, 4. 765, 13
urget 25, 2. 90, 6. 95, 1. 319, 13. 469, 11. 583, 7. 630, 1. 681, 10. 685, 6. 695, 5. 703, 6. 710, 11. 854, 14. 897, 2. 911, 2
urgetur 566, 15
uri 392, 7. 766, 5
uriam 27, 1
urit 21, 3. 80, 3, 5. 528, 4. 766, 8. 785, 11
urna 167. . 241, 2. 290, 2. 510, 11. 556, 6. 594, 2
urnam 617, 9. 688, 1
uror 553, 1
ursos 252, 9. 794, 9
ursum . . 1
ursus 235, 7. 914, 2
urtica 780, 6
usitata 235, 1
usitatis 50, 9
usquam 199, 4. 509, 4. 616, 5. 706, 4. 762, 3. 855, 5
usque 320, 1. 550, 7. 592, 14. 593, 2
usque donec 387, 2
usque dum 546, 9
usque, *i. e.* etiam, 227, 7. 484, 10. 620, 2. 705, 10
usque qua 867, 11
usque, *i. e.* semper 71, 6. 135, 1. 360, 1. 380, 5. 427, 9. 493, 6. 513, 12. 773, 9. 905, 13
usque superque quam satis est 521, 2
Usticæ 72, 7
ustis 461, 2
usto 466, 3
usu 135, 3
usum 102, 1. 191, 4. 512, 3. 634, 13. 637, 2. 769, 12
usus, *nom. subst.* 241, 3. 255, 3. 529, 5. 760, 1. 780, 4. 833, 3. 861, 6. 866, 19. 866, 1. 876, 6
usus, *particip.* 552, 10. 595, 10
ut *pro* adeo ut 533, 8. 700, 8
ut *pro* quando 360, 2. 428, 7. 438, 6
ut, *i. e.* postquam 445, 1. 457, 7. 486, 12. 686, 5. 765, 13. 898, 9
ut, *i. e.* quomodo 259, 8, 9. 262, 2. 295, 2. 142, 3. 743, 3
ut, *i. e.* o quam 341, 1. 432, 2. 486, 6
ut, *i. e.* scilicet 492, 4. 495, 1. 698, 4
ut, *i. e.* statim ac, 615, 8
ut, *i. e.* tanquam 271, 4. 444, 2. 577, 2. 672, 1, *bis*
ut, *pro* quomodo *vel* quantum 713, 2. 769, 4
ut, *i. e.* ne non 618, 8
ut aiunt 756, 1. 764, 4. 804, 8. 858, 5
ut cuique est ætas 757, 5
ut fit 857, 4
ut libet 761, 2. 765, 1?
ut lubet 611, 11
ut magis 560, 1
ut magnum . . 8
ut mavis 546, 10
ut melius 47, 1. 719, 1
ut multo suavius 721, 7
ut multum 486, 2
ut ne 631, 1
ut pote 547, 2. 563, 1. 671, 7. 891, 1
ut sæpe 525, 11
ut si 719, 6
utar 869, 4
utare 604, 1
utemque 74, 6. 133, 4. 226, 7. 560, 8. 579, 6. 491, 8

uter 546, 5. 648, 8. 654, 1. 684, 11. 707, 6. 793, 9, *bis.* 833, 6
uterne 634, 7
utere 703, 5. 759, 3. 782, 6
uteris 785, 4. 866, 14
utero 328, 5
uterque 156, 3. 550, 7. 559, 5. 563, 6. 583, 12. 611, 5. 655, 10. 701, 14. 787, 9. 790, 3. 860, 12. 862, 9. 880, 7
utetur 629, 11
uti, *adverb.* 65, 11. 308, 2. 385, 9. 444, 9. 451, 1. 547, 9. 548, 4. 709, 10. 758, 10
uti, *verb.* 158, 2. 403, 12. 649, 4. 740, 5. 749, 8. 764, 12. 774, 14. 803, 2. 804, 3, 4. 822, 8. 888, 3
uti, *conjunct.* 447, 3. 564, 8. 577, 16. 583, 10. 659, 1. 690, 11. 808, 2
Uticam 825, 5
utile 735, 3. 737, 4. 813, 6. 845, 5. 866, 1. 903, 2
utilem 54, 1
utili 403, 5
utilis 797, 3, *bis.* 841, 6. 891, 2
utilitas 539, 1
utiliter 801, 6
utilium 816, 11. 887, 12. 892, 1
utinam 135, 1. 171, 4. 349, 7. 385, 11. 611, 5. 633, 3
utitur 509, 4. 537, 5
utor 832, 9
utra 793, 10
utramque 220, 4. 805, 8
utraque 603, 3
utrasque 588, 11
utrem 690, 15
utrinque 598, 10. 809, 9
utrique 613, 6. 651, 1. 753, 5
utrisque 665, 8
utrius 804, 5
utrusque 265, 5
utro 833, 6
utroque 583, 5. 670, 15. 811, 8
utroque nostrum 616, 1
utrum, *nom.* 630, 1. 793, 1
utrum, *i. e.* an 914, 6
utrum, *i. e.* sive 869, 13
utrumne 427, 5. 652, 1. 699, 10
utrumque 201, 5. 222, 2. 465, 3. 486, 4. 550, 8. 582, 8. 615, 7. 702, 5. 715, 2. 750, 8. 753, 4. 896, 4
uva 788, 10
uva pensilis 635, 8
uvæ 167, 10
uvam 85, 1. 432, 10. 679, 7. 718, 8. 867, 3
uvida 24, 6
uvidi 369, 4. 386, 1
uvidus 252, 2
uvis 173, 3
Vulcano 566, 2
Vulcanus 21, 3. 264, 3
vulgares 248, 1
vulgaria 626, 6
vulgarit 248, 5
vulgata 492, 5
vulgatas 398, 8
vulgavi 821, 10
vulgi 550, 12. 577, 12. 825, 3. 849, 4
vulgo, *nom.* 547, 1. 571, 7. 619, 6. 785, 10
vulgum 614, 1
vulgus 133, 6. 203, 3. 219, 2. 238, 1. 666, 1. 835, 4
vulnera 614, 11
vulnere 103, 6
vulnus 468, 11. 866, 9
sub vulpe latentes animi 911, 6
vulpecula 762, 7
vulpes 344, 3. 654, 7. 731, 9
vult 17, 6. 542, 11. 809, 8. 841, 8. 838, 3. 857, 1. 889, 8. 903, 7
Vultei 707, 6
Vulteium 764, 10. 765, 5
vultis 103, 3. 597, 6. 521, 8
vultu 1, 1. 6. 169, 4. 192, 5. 290, 7. 403, 7. 707, 3. 819, 3. 855, 5. 869, 3
vultum 166, 3. 271, 6. 580, 3. 681, 9. 691, 6. 778, 4. 839, 3. 853, 3. 881, 5
Vulture, *monte* 258, 8
vultus 12, 11. 80, 6. 150, 5. 250, 2. 383, 6. 639, 3
vultus, *plur.* 150, 5. 444, 4. 452, 1. 469, 4. 753, 1. 851, 2. 881, 1
vulva 795, 4
uxor 208, 4. 298, 3. 257, 1. 307, 5. 350, 13. 434, 7. 512, 14. 643, 14. 660, 4. 739, 14
uxore 656, 5
uxorem 549, 1. 650, 7. 656, 2. 755, 5. 865, 8
uxores 72, 3. 347, 1. 521, 5
uxoribus 523, 6
uxorius 10, 10

X

XANTHIA 163, 1
Xantho 389, 2

Z

ZEPHYRIS 241, 10. 392, 5. 761, 3
Zethi 812, 12
zona 349, 15
zonam, *i. e.* loculos 858, 15
zonis 117, 1

FINIS.

Excudebat S. Hamilton, Weyomg.

BINDING SECT. JUN 10 1964

PA
6393
A2
1810

Horatius Flaccus, Quintus
Quinti Horatii Flacci
Opera Ed. vigesima, prioribus
longè emendatior

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY